QUAESTIONES REGULARES ET CANONICAE, IN QUIBUS VTRIUSQUE...

Paolino Berti, Giovanni Battista Coccini

13
1 N
6

PRAXIS
CRIMINALIS
REGVLARIVM,

SÆCVLARIVMQVE OMNIVM ABSOLVTISSIMA
ex antiquioribus pariter & recentioribus autoribus, qui de hac materia
ſcripſerunt, in vnum collecta, & quoad eius fieri potuit, in
Titulos iuxta Decretalium ordinem digeſta:

A Patre F. Paulino Berti Lucenſe, Ord. Eremit. S. Auguſtini Congreg. Lombardiæ,
Sacræ Theologiæ Lectore, & S. Iacobi Florentiæ Priore.

NVNCVPATA

QVÆSTIONVM REGVLARIVM
TOMVS QVARTVS,

In quo ſelectiſſima Methodus non ſolùm Viſitandi, Formandique Proceſſus; ſed etiam Iudicandi
in quolibet Criminum genere cum ſuis Formulis proponitur.

Cum triplici Indice, primo Titulorum, & Capitum: Secundo rerum notabilium locupletiſſimo; Tertio Autorum tum priſcorum, tum recentiorum, qui in hoc volumine non ſemel recenſentur.

ex legato

ANTVERPIÆ,
Apud Petrum & Ioannem Belleros.

M. DC. XVI.

Superiorum permiſſu.

ADMODVM REVERENDÆ CONGREGATIONI MAGNÆ ORDINIS EREMITARVM

Sancti Augustini Obseruantiæ Lombardiæ,

FRATER PAVLINVS BERTI LVCENSIS
Prior S. I*acobi Florentiæ eiusdem* O*bseruantiæ.* *S. P. D.*

Raxim Criminalem Regularium potissimùm à me ex grauissimis Autoribus collectam, & tribus voluminibus Quæstionum Emanuelis Roderiquez adiectam, vobis omnibus, sicut illa singulis Prælatis, inscribi oportere iampridem decreueram, quippe qui vniuersos de me semper optimè fuisse meritos perspicuè cognoscebam; cæterùm primum in intentione factum est vltimum, & consultò quidem, in exequutione; propterea quia pro Apibus tanti Aluearij nondum apparuerant flores in hortulo meo: At postquam tandem, quæ cœli fuit clementia, has qualescumque erumpere sensi in ipso gemmas, vix conspectas, ceù primitias veris quousque maturescant Autumni poma, volui oblatas, maximè illis, qui congregationem nostram non secùs, ac sydera cœlum tum natalibus nobilissimis tùm virtutibus præclarissimis mirificè collustrant: vtinam essent mihi lumina, corda, brachia, oraque centum; ô quam libenter omnes, & singulos illis contemplarer, venerarer, amplexarer. Est mare sapientiæ mater nostra; vos autem sapientissimi estis ipsius margaritæ; Non tot ex equo Troiano Proceres Argiui prodière, quot ex illa Concionatores, Lectores, Rectores, Pastores; Insignes Bibliothecæ, Monasteria perillustria nostrorum Maiorum sapientiam, atque prudentiam, quanta fuerit, satis prædicant, vos verò quales sitis, fueritísve, celebriores Italiæ Vrbes, quas doctrina, & exemplo iuuare studuistis, appertissimè testantur. Quid plura? singularis (vt ita dicam) beneuolentia Apostolicæ Sedis, à qua plurima recepimus priuilegia, beneficia, exemptiones, & immunitates, recipimusque in dies, faciunt Sodalitatem nostram præ cæteris conspicuam, atque liberam; æquum igitur visum mihi fuit tantæ Matri, & talibus Patribus, ac Fratribus hoc opus, hanc Praxim, hunc meum laborem dicatum relinquendum esse tanquam perpetuum obseruantiæ, & beneuolentiæ monumentum posteritati commendatum. Bene valete. Venetiis Kalend. Septemb. M. D. CXV.

F. PAVLINVS BERTI LVCENSIS
PIO LECTORI S.

INTER *visitandum nostram Lombardiæ Congregationem superioribus annis experimento didici, multa ignorare Regulares ad visitationem, formationem processus, & sententiæ pernecessaria; & propterea de illis succurrendo diutius cogitaui: At verò perdifficilis inuentu apparebat modus meo desiderio, & ipsorum indigentiæ satisfaciendi; multos enim multa scripsisse, neminem tamen ad sufficientiam videbam: tandem rumpendas moras, ex grauissimis quibuscumque Praxim Criminalem colligendam, & contexendam duxi, vt breui methodo, & distinctissimâ ratione possint non secùs, ac in speculo sibi in supradictis obseruanda intueri, & veluti lumine ad veritatem perquirendam incidere collustrati: non peperci labori, non diligentiæ; selegi, antequam collegerim; selegi autores doctrina celeberremos, experientia conspicuos; collegi Praxim, in qua selectissima methodus non solùm visitandi, formandiq; processus; sed etiam iudicandi in quolibet criminum genere cum suis formulis proponitur, collectam (quoad eius fieri potuit) in titulos iuxta Decretalium ordinem digessi; digestam ornaui, & ornatam locupletaui summarijs, indicibus, & adnotationibus, quibus omnibus, ceù luce colores, citati autores redduntur illustriores. Quòd demùm reliquum ad ipsius perfectionem videbatur, illum tribus Quæstionum R. P. F. Emanuelis Rodriquez voluminibus adnumeraui; & Quartum Tomum nuncupaui, quò mutuò, vicissimq; sibi opem ferant. Tu meo labore interim fruere, & maiora ad eosdem Regulares pertinentia quamprimùm expecta. Benè vale.*

APPROBATIO CENSORIS.

HAnc Praxim Criminalem Regularium & Sæcularium absolutissimam post omnes priores, ex antiquioribus pariter ac recentioribus scriptoribus collectam, & in titulos certos digestam, per P. F. Paulinum Berti ex Ordine Eremitarum sancti Augustini, S. Theologiæ Lectorem, dignam censeo, quæ ob difficultates circa Ecclesiastica Tribunalia, & Iurisdictionem quorumuis Ecclesiasticorum Prælatorum enodandas, lucem adspiciat, præloque commissa diuulgetur. Datum Antuerpiæ in Seminar. Episcopali die 3. Ianuarij M.D CXVI.

LAVRENTIVS BEYERLINCK *S. Theol. licent. Archipresbyter & Canonicus Eccles. Cathedral. Antuerpiæ, Librorumq; Censor,*

PRAXIS CRIMINALIS REGVLARIVM SECVLARIVMQVE OMNIVM ABSOLVTISSIMA,

Ex antiquioribus pariter, & recentioribus Auctoribus, qui de hac materia scripserunt, in vnum collecta, ac compilata

PER F. PAVLINVM BERTVM LVCENSEM
Ord. Eremit. Sancti August. Congreg. Lombardiæ Sacræ Theologiæ
Lectorem, & S. Iacobi Florentiæ Priorem.

DE REGVLARIBVS.

Titulus Primus.

De Regula.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Regula vnde dicta.*
2 *Regulares vnde dicti.*
3 *Regula quot modis capiatur.*
4 *Definitio quid sit?*
5 *Regula definitio quæ.*
6 *Contrariorum effectus qualis.*
7 *Quæ in definitione requirantur.*
8 *Regula præcepta.*
9 *Regularum institutores.*
10 *Regula nisi à summo Pontifice confirmatâ vel approbata fuerit, seruari non debet.*

1 REGVLA, quæ à regendo dicta est, vt recte regat, & ducat, neminémque aliorsum trahat, vt Petr. Loriot, *in tractatu*
2 *suo, de regu. iur. Axiom. 1. in initio*, à qua postea Regulares dicti & denominati sunt, glo. *in rub. de reg. iur. in 6. in initio*: Io. And. *in rubr. de regul. nu. 3.* Ant. de But. *ibid. nu. 2* Host. *in summa sua eiusdem tit. nu. 4.* non autem à rectitudine viuendi, dicat Abbas quicquid vult *in rubr. de regular. in initio*, multis in
3 iure capitur modis. Primo n. modo pro traditione plurium rerum compendiosa narratione facta Azo *in summa in rubr. ff. de diuers. reg. iur. in initio num. 1.* Quandoque dicitur illa, quæ rem aliquam breuiter enarrat, Io. And. *in rub. de reg. nu. 3.* Dyn. *in rubr. de reg. iur in 6. nu. 1.* Goffred. *ibidem n. 1.* Capitur etiam pro collectione multorum similium, Archid. *in c. regula distinct. 3. nu. 1.* Idem dicitur definitio compendiosa rerum vniuersitatem complectens, Archid. *in d. c. regula distin. 3. nu. 1.* Aliquando pro iure sumitur, adeo vt si quæratur, quid sit iuris regula, responderi possit quòd sit ius, non quod ius à regula descendat, sed vt regula à iure proueniat, Archid. *in d. c. reg. dist. 3.* Goffred. *in rubr. de reg. iur. n. 1.* Io. And. *ibid. num. 3.* & Ioan. monach. *eod. in loco num. fi.* vt ista est iuris regula ergo regula iuridica. Quintò dicitur regula coniunctio rationis vt Archid. pluries *in citat. c. reg. nu. 2.* & latius de diuisione & multiplici regulæ acceptione tradit Petrus à Loriot, *in l. 1. & l. omnis definitio. ff. eod. tit. per Quæst. Canonic. & Regul. tom. 4.*

totum. Vltimo dicitur regula norma viuendi Archid. Io. And. Goffred. & Dyn. locis citatis, & ideo, de hac tantum specie (ommissis aliis) breuiter dicendum erit. At quia omnis institutio de re aliqua, quę à ratione suscipitur debet à definitione proficisci vt intelligatur quid sit id, de quo disputatur. Marcus Tullius primo officiorũ, & inter Iurisconsultos notat Vlpianus *in l. 1. ff. si certum petatur* Angel. *cons. 110. nu. 1. incipien. sanctissima, &c.* quod etiam colligitur ex *l. 1. ff. de iustit. & iur.* quia definitio & substantia rei demonstratæ Abb. *in rubr. de sentent. excomm. n. 3.* Bald. *in l. cum quis n. 5. in fi. C. de iur. & fact.* 4
ignorant. quibus omnibus in locis Doctores rectè procedendo à definitionibus exordium desumpserunt, ergo per definitionem videndum erit quid sit regula.

Regula igitur est norma vel institutio bene viuẽdi, 5
& iuxta illius præcepta inseruiendi Deo propter vitam æternam, quæ regulæ definitio quatenus vera erit, cęteræ ab aliis traditę non similes, vtique erũt falsæ, quia posito vno contrariorum in esse, remouetur reliquum *l. inter me, & te. ff. de excep. rei iud. l. Pompon. §. sed & is ff. de procu-* 6
rat. in fi. & pulchre text. *in l. hac verba ille aut ille. ff. de verb. signific.* in illis verbis aut dies aut nox est. Omnis bona definitio secundum iurisconsultorum mentem debet cum suo deffinito conuerti *l. 1. § dolum ff. de dolo.* Bart. *ibi in* 7
initio, & Bal. *ibidem numer. 3. & l. 1. ff. de acquirend. possess.* vbi Bald. *num. 2.* & Alex. *nu. 9.* Abb. *in rubr. de sent. excomm. nu. 3.* Socin. *in rub. ff. de condit. & demonst. nu. 3.* glos. *in rubri. de summa Trinit. & fid. Catholic. circa medium.* Secundò debet definitio ponere substantiam definiti Rochus de Curte *in rubric. de consuetud. vers. primo quæritur*, & nonnullas alias circunstantias tradunt Iurisconsulti, quas ego referre non laboro prout Dec. *in rubr. de probat. nu. 15.* & Iaso. *in l. si is, qui pro emptore, ff. de vsucap. nu. 168. ver. circa primam*, sed veniendo ad ea, quæ necessario in definitione requiruntur, dicitur quod vnaquæque vera definitio debet ex genere & differentiis suis constare vt tradit Aris. *in loco definit. in 2. post.* sed non recedendo à iurisconsultorum præceptis id tenuit Bart. *in l. 1. ff. de acq. possess. nu. 6.* Bald. *in c. contingit de dolo & contum. nu. 38.* quia debet talis definitio continere genus sub quo res est definita, & eius differentias Bart. *in l. 1. ff. de testam. num. 2.* Roman. *in l. 1. ff. de acqui. possess. nu. 8.* vt appareat quomodo differat ab aliis speciebus contentis sub illo genere Decius *in rub. de prob. nu. 15.* quæ quotiescunq; fuerit talis, erit semper conuertibilis cum suo definito, & alias suprascriptas circunstantias habebit. Regula hæc supradicta quam Sancti beatique Patres ordinarunt tria potissimum substantialia præcepta ipsam profitentes vel 8

 pro-

professos iubet obseruari, obedientiam, Castitatem, & Paupertatem, Abba. *in c. dilecta de maiorit. & obed. num. 4. & in rubr. de regular. numero* 1. Felin. *in cap. Ecclesia Sanctæ Maria de constit. num.* 1. & nouissimè ex decret. sacr. Concil. Trid.

Concil. Trid. cap. 1 sess. 25. de reg. & monial.

Regularium institutores, si Paulo Morigiæ credimus
9 quatuor à sācta Romana Ecclesia approbati reperiuntur, Primus siquidem fuit ille magnus Basilius, sub cuius regula in partibus orienta lib. 9000. monachi militabant, sed postea quàm loca illa à Saracenis & infidelibus fuerunt occupata ad nihilum quasi reducta videtur. In Italia verò alia non reperitur religio sub hac regula militans, nisi Carmelitarum vnica in his partibus fænix, qua licet floruerint Prædicatores, Theologi & Prælati quamplurimi, temporibus tamen istis viuit diuque viuet magister Laurentius Lauretus sacrarum literarum Doctor, aliàs Concionator insignis, & ad Sanctam Tridentinam Synodum prosua religione vti Theologus missus, ad maiores dignitates & gradus semper fuit euectus, publice in vrbe Romæ legit, denique à Gregorio XIII. Pont. max. fel. rec. Ecclesiæ Cathedralis & totius Adrien. diœcesis in Antistitem cooptatus, ad maiora quoque ob ingenij Diuinitatem, animique sui innocentissimi præstantiam ab vniuerso orbe, quod perueniat, rationabili vaticinio speratur. Secundus fuit Sanctus Benedictus, Tertius Sanctus Augustinus, Quartus vero Sanctus Franciscus, quorum regulæ à summis Pontificibus fuerunt approbatæ & confirmatæ, præsertim Regula Sancti Basilij, quæ cæpit anno 1171. mens. Ianuar. & confirmata fuit ab Innoc. IIII. anno 1248. calen. Septembris Lugduni, & Sancti Francisci, approbata ab Innocentio & Honorio Papa & vnaquæque illarum penes quas videre licet, alias minime obseruandæ essent, vt Goffred. *in sum. de regul. num.* 1. *& Bonif. de Vital. in clement.* 1. *de regular. num.* 2.

De Regularibus.

CAP. II.

SVMMARIVM.

1 *Regulares qui dicuntur.*
2 *Professio quid sit.*
3 *Profitentis & recipientis liber consensus requiritur & num.* 5.
4 *Consensus Parentum profitentis non attenditur.*
6 *Ætas profitentis quæ.*
7 *Annus probandi regulam qualis.*
8 *Professio tacita quæ & num.* 9. *&* 10.
11 *Monachus quando quis dicatur.*
12 *Professus illico se ordinare potest ad ordines.*
13 *Professus à Patria potestate liberatur.*
14 *Non potest fieri Decanus.*
15 *Nec ad aliam religionem se transferre.*
16 *Omnia profitentis bona incorporantur monast.*
17 *Monachus quicquid acquirit, monasterio acquirit.*
18 *Nec in iudicio stare potest, nisi se defendendo numero* 19.
20 *Non potest esse arbiter nec arbitrator.*
21 *Nec quicquam agere vel facere potest, sine licentia Abbatis.*
22 *Ex superuenienti priuilegio quando quis liberatur & numer.* 24. *& sequen.*
23 *In delictis tempus delicti, non sententiæ proferendæ attenditur.*
25 *Ignorantia Regulæ quando excuset.*

1 Regulares hi omnes dicuntur, qui ad regulariter
2 viuendum sese astringunt, & regulam ipsam, quam experti sunt, profitentur. Professio itaque est quidam contractus reciprocus, vltro citroque obligatorius, quo profitens se obligat monasterio & religioni, vel ordini, ad ei inseruiendum iuxta constitutiones eius regulæ, & è contra, monasterium & religio ad alendum & tractandum eum secundum regulam professam prout Nau. & ante ipsum id voluit Abb. *in c. porrectum de reg. n.* 10. Ex hac igitur professionis definitione notandū est, Primò quod profitēs sit volēs, non autem coactus, aliàs professio non tenet tex. est *in c.* 1. *de reg.* vbi Ant. de But. *n.* 2. Host. *n.* 4. Ioan. de Ana. *n.* 1 Abb. *num.* 1. & 2. & text. *in capit.* 2. *eod. tit.* vbi Innocent.
3 *num.* 2. Abb. *num.* 9. nec consensus vel dissensus parentū
4 aliquod affert impedimentū Hostien. *in c.* 2. *de regul. n.* 1.

Nauarrus de regul. cons. 5. num. 1. Abbas.

Ant. de Butr. *in c. cum simus eod. tit. num.* 1. & pulchrè Io. de Anan. *in d. cap.* 2. *nu. fi.* sed tantum voluntas libera profitentis vt patet nouissimè ex decreto Concil. Trid. loquendo de mulieribus *& de viris.* Vnde versus:

,, *Ampla Corona quidem, nigra vestis, vota vouenda*
,, *Non faciunt monachum, sed mens à crimine munda.*

Concil. Trid. in cap 18. sess 25. & in ca. 19 sess. 25.

Secundo requiritur consensus recipientis. i. Abbatis, 5
Prioris, Guardiani vel Correctoris, & totius capituli simul. Abb. *in alleg. c. porrectū de reg. n.* 5. & text. *in c. fin de reg. n.* 6. vbi glo. in verbo pertineat, & ibi Io. Monachus *n.* 1. Archid. in initio Ioan. And. *num.* 1. Gemin. in initio. Abbas tamen vel Prior nomine suo, & totius conuētus ac religionis, ipsos in monachos & fratres respectiue recipit Nauar. *cons.* 1. *n.* 12. vt lite pendent. nec potest aliquis monachus actum hunc recipiendi exercere, quia si denegatur Abbati fortius & monacho Cardinalis Zabarella *in clemen. eo. de reg. n.* 4. Tertio requiritur ætas 6
profitentis annorū sexdecim completorū, ex decreto Concil. Trid. Quarto vt per totum annum 15. ætatis 7
suæ steterit in probatione regulæ aliàs antea probata non tenet cap. 15. Concil. Trid. allegat *sessio.* 25. *de regular.* Quis tamen potest tacite profiteri, vtpote si in ætate legitima existens, se sponte ingesserit in attinentibus, & spectantibus ad professos, tali casu censebitur profes- 8
sus, adeo quod non audiatur reclamās Anto. de Butri. *in c. Vidua n.* 1. 3. *&* 11. *de regul.* & ibi Abb. *n.* 1. *& in d. ca. ad nostram n.* 1. *&* 5. *eod. tit.* vel post dictum annū constiterit vi- 9
tam mutare voluisse; tunc vt professus habebitur Abb. *in c. statuimus n.* 2. & *in c. consuli de regular. n.* 1. Vltimo etiam 10
nulliter facta ex defectu minus liberi consensus, ex superuenienti consensu etiam saltem tacito conualidatur text. *in c. ad nostram de regul.* vbi DD. Facta igitur professione seruatis seruandis modo & forma supradictis illico cæpit esse monachum vel regularem Abb. *in cap.* 11
porrectum de regular. nu. 4. ibi Ioan. de Anan. *num.* 1. *quia hæc* professio facit quem tantum esse monachum per iura modo allegata, & ideo immediate se ordinare poterit ad sacros ordines, quatenus in ætate legitima extiterit, 12
non obstante eo, quod voluit Sanc. Synod. cōcil. Trid. vt ad titulum beneficij quisque ordinetur, in vim constitutionis Papæ Pij V. sub n. 74. incipien. Rom. Pontifex sub. dat. Romæ pridie idus octobris 1568. Item à 13
patria potestate liberatur Abb. *in cap. si quis autem de regul. n.* 2. & Decanus vel canonicus minimè fieri potest pro- 14
pter votum emissum Archid. *in cap. hoc nequaquam* 7. *qu.* 1. *nu.* 2. Nec potest ad aliam religionem se transferre etiam si strictiorem sine licētia superioris regularis Ant. 15
de Butr. *in c. Ioan. nu.* 1. *&* 5 *de regul.* Archid. *in c. quam sit* 18. 16
qu. 2 *nu.* 5. *&* 6. Item omnia bona sua tempore ingressus vna cum persona incorporantur monasterio *cap.* 2. Concil. Tridentin. & quicquid acquirit monachus, acquirit monasterio Abb. *in cap. ne religiosi de regul. num.* 3. Item nec in iudicio agere potest nisi de licentia Abba- 17
tis Federic. de senis consil. 287. per totum Abb. *in cap.* 18
ex parte num. 6. *& in c. olim num fin. de accusat.* licet Abbatem 19
suum accusare, vt in cap. de accusatione demonstrabitur, sed se defendendo potest audiri Abbas *in c.* 2. *n.* 9. *de* 20
vita, & honest. cleric. Item non potest esse arbiter vel arbitrator Abb. *int. quintaualis de iureiur. n.* 13. Item non potest iurare nec testificari Abb. *in cap. cum contingit de foro compet. n.* 23. *& in c. cum nuntium de testam. n.* 4. & sine licentia 21
Abbatis nihil habere, possidere, dare, vel accipere potest, Nauarr. quia æquiparatur seruo Abb. *in cap. quanto de offic. ord. num.* 2.

Nauarr. Concil. Trid. ca. 15. sess. 25. de regul. & monial. Concil. Trid. ca. 2. eo in non decet. sess. 21. Concil. Trid. cap. 2 sess. 25. de regul. & monial. Nauar. consil. 20. de regul. nu 1. 2. & 6. & cons 70. num. 8. & 75. num. 46.

Caueant tamen superiores Regulares in recipiendo & ad professionem admittendo homines maioris ætatis annorum 16. ne propter debita, vel delicta religionem ingrediantur, vt exinde postea secure in ciuitate contractu debiti, vel commissi delicti viuant, quia licet quis efficiatur clericus vel regularis post delictū commissum, de quo à iudice seculari fuit incoatus processus, vel lata sententia, propterea non eximitur à iurisdictione seculari *l. si quis postea ff. de iud.* vbi gl. exponit de 22
clerico *l. cum puella, ff. de iurisdict. omn. iud.* Abb. *in c. veniens de eo qui furtiuè ord. & c. num.* 3. quia in delictis quo ad pœnam imponendam semper attenditur tempus commissi delicti,

23 licti, non autem tempus proferendæ sententiæ *l. 1. ff. de pœnis* vbi DD. & l. iniuriarum æstimatio *ff. de iniur. l. doli §. fi. ff. de seruo. corru. l. si quis vers. fin. C. ad l. Cornel. de fals.*
24 quamuis si processus non fuisset inchoatus, vel lata sententia tempore ingressus, magis videatur communis doctor. opinio vt ex tali superuenienti priuilegio eximeretur à iudicio seculari Io. de Imol. *consi. 118. & 119.* quæ tamen minimè procedit opinio in atrocioribus delictis, quorum pœna mors est naturalis, secus verò in non atrocioribus, quorum pœna non est mors. Nihilominus cum Principes seculares vltra iura supra allegata habeant ex priuilegio Apostolico authoritatem puniendi etiam regulares & Sacerdotes, tempore perpetrati delicti atrocioris, multo magis poterunt de delictis commissis ante ingressum monasterij cognoscere & punire. In ciuilibus verò si quis debitor sit, & ad ecclesiam confugiat, non potest capi *l. præsenti Cod.* de his qui ad eccles. confug. & de facto captus restituitur; fortius videtur credendum quod in religione esset magis tutus à familia curiæ sæcularis Oldr. *cons. 4. quasi in fin.* sed si negotia publica gessit, tenetur rationem reddere ante ingressum, nec ingressu liberatur, quin ipse & monasterium teneantur *cap. 1. de obligat.* ad ratiocinia Abb. *in cap. cum i. & 4. de sententia & re iud. nu. 27.* Caueant pariter superiores in non permittẽdo, vt quis professionem regularem emittat, nisi prius regulam pluries non perlegerit vel legi ab aliis non audiuerit, nam aliquando aliquis Abbas non ita in omnibus & per omnia facit ipsam regulam obseruari, præsertim in anno, in quo quis permansit in probatione illius regulæ; namque emissa professione, mutatoque Abbate, cum ad strictiorem regulæ obseruantiam deuenit Abbas successor, professus de recenti, qui ipsam non legit, nec minus ab alio intellexit, & laxiorem probauit, recusat ad illius obseruantiam cogendum esse, & quidem rectè, quia de tali superuenienti austeritate prætendit ignorantiam vt Nauarr. quamuis tandem non audiatur, sed cogatur ad illius obseruantiam, quod
25 secus dicendum est de muliere Innoc. *in cap. super eo de regul. numer. 1.* & Abb. ibi num. 4. & seq. & in cap. ad nostram de appellat. num. 4. cui malo sancta Tridentina Synodus obuiare curauit, mandans moniales profitendas diligenter primitus interrogari & diu admoneri an sponte &c. & quid iubeat regula &c. in qua quidem parte non mediocri laude dignus fuit Ioãnes Triuisanus V. I. Doc. Patriarcha Venet. Dalmatiæque Primas Gentilis meus, cuius Anima in Domino requiescat, quæ moniales profitendæ antea super contentis in regula diu & pluries ab eo interrogatæ erant iuxta text.

Nau. conf. 9. de regu. nu. 1.

In cap. 17. sess. 25. Conc. Trid. de regul. & monial.

Qui sint Regulares.

CAP. III.

SVMMARIVM.

1. *Nouitij nunquid regulares verè sint.*
2. *Conuersi an veniant appellatione regularium.*
3. *Oblati similiter.*
4. *Item Heremitæ.*
5. *Hospitalarij idem.*
6. *Fratres tertij ordinis an sint regulares.*

VLtra regulares professos sunt & alij qui nomine & habitu videntur regulares; sed vere non sunt, de quibus diligenter videre superest, ideo Nouitij qui
1 nouiter sunt recepti, & adhuc nullam professionem fecerunt vt voluit Hostien. *in cap. quid per nouale de verb. signif. num. 3.* & Ioan. de Anan *in cap. statuimus de regul. nu. 2.* sub hoc nomine regularium non comprehenduntur, quia in anno probationis regulæ sunt testarique possunt c. 16. Concil. Trident. Archid. *in c. beneficium de regu. in 6. nu. 1.* Philip. Franc. ibidem nu. 2. & 3. Nauar. *cons. 12. de testamen. nu. 1.* & non testando veniunt proximioresque succedũt. & nõ monasteriũ in quo reperitur, cum hoc casu vere non fuerit regularis in effectu *cap. religiosis de sententia excom. in 6.* licèt nonnulli teneant quòd bona nouitij morientis ante professionem tacitam vel expressam sint applicanda monasterio, ex hac ratione dicti, quia ibi videtur mori, vt monachus Cyn. *in authen. ingressi Cod. de Sac. Sanct. Eccl.* Ant. de But. *in c. in præsentia de prob.* & Bart. *in auth. si qua mulier in fi. C. de Sac. San. Eccl. Tiraq. de vtroq; retract. l. 1. glos. 1. n. 21. cum seq. & n. 36.* alij verò sic distinguunt aut nouitius ingrediens dedit bona sua monasterio expressè, & tũc procedit opinio eorũ iuxta iura allegata, sin autem, minus: Abb. *in c. in præsentia de probat. num. 1. 6. 8. & fi.* veritas tamen est quòd Nouitius si est mas, & sui iuris, vtique potest, si non sui iuris, vel femina est, nequaquam *cap. 15. & 16. Concil. Trident. sess. 25.* & Abb. vel Prior monasterij aliam in eum non habet authoritatem, nisi ipsum expellendi è suo monasterio, & religione; sicque nouitius consimilem habet authoritatem permanendi vel discedendi *d. cap. 15. & 16. Concil. Trid.* & ideo in eo probationis anno portat habitum distinctum ab habitu professorum, vt Hostien. *in cap. in nonnullis de iudæis num. 3.* seu per aliud signum non professus cognoscitur Ioan. de Anan. *in cap. statuimus. de regular. num. 3.* nec ideo intelligitur exemptus à suo primæuo foro seculari, adeo quòd si debitor existat, aut reus sit criminis, non possit ab ipso iudice seculari sententiari atque puniri, sed si delinquit in monasterio, scilicet, verberando, aut aliquem iniuriis onerando, coram quo iudice accusatus fuerit, coram ipso causa tractanda erit, iuxta adnotata per gloss. *in cap. dilecti filij de foro compet. versic. vbi domicilium* Abb. *in cap. cum sit generale eod. tit. num. 2.* & Bald. *in l. cum clericus eod. de episcopis & cleric. num. 1. & in cap. 1. de officio legat. num 4. arg. cap. cum illorum §.* si verò claustralis de sententia excommunicationis, si verò alio modo deliquit vtpote blasphemando, talis cognitio spectabit ad Abbatem vel Priorem suum, sed (re vera) hæc omnia procedunt potius in vim reciproci consensus partium, quàm de iure, cum nescio quid æquitatis id suadeat, licet talis nouitius positus in dubio semper iudicabitur de eo veluti de religioso in fauorem suum, vt sit excommunicatus in eum manus iniiciens *cap. religioso de sententia excomm. in 6.* & Henric. Boich *in cap. statuimus de regul. num. 12.* ita & in odium suum si fouet rem prohibitam arg. text. *in ca. qui sentit de regul. iur. in 6.* Conuersi vero quamuis qui- 2
dem appellatione monachorum non veniant, vt tradunt Anto. de Butr. *in cap. non est de regular. num. 3.* Ioan. de Anan. ibi. num. 4. veniunt tamen appellatione regularium, quia & ipsi regulam profitentur. Abb. *in d. cap. non est de regular. num. 2.* & Gemin. *in cap. per exceptionem in 2. col. de priuileg. in 6.* Card. Zabarella *in clem. 1. de decim. nu. 30.* Abb. *in c. in nostra de sepult. num. 2. & 3.* Felin. *in c. in præsentia de probat. num. 4.* & quo ad ordines sunt sæculares, Abb. *in c. non est de regular num. 2. & in cap. illa præpositorum de accusat. n. 2.* & ideo sunt astricti monasterio in quo professionem fecerunt, vt sine licentia superioris non possint ad alia monasteria conuolare Abb. *in d. cap. non est de regu'ar. num. 3.* ibique Anton. de Butr. *nu. 5.* & quamuis non sint de capitulo, possunt tamen testificari pro monasterio Abb. *in cap. & si Christus de iureiur. num. 4. cap. ex eo de elec. in 6.* Felin. *in c. cum M. Ferrarien. de constit. versi. in eodem gloss. ibi qui habet. num. 18.* Abb. *in cap. cum causam de elect. num. 8. & in cap. 1. de procur. nu. 9* gaudent tamen priuilegio religiosorum seu regularium Ant. de Butr. *in cap. 2. de institut. num. 11.* Abb. *in cap. de monialibus de sententia excomm. n. 3.* Gaudent etiam priuilegio canonis si quis suadente diabolo Abb. *in cap. ex tenore de sententia excomm. num. 2. & in cap. non dubium eod. titul. vbi Ant. de Butr. numer. 4.*
Oblati autem quatenus habitum regularem gestant, 3
licet diuersum & distinctum ab eo professorum, & professionem regularem emittunt, tunc appellatione regularium veniunt, quia se, & bona sua tradiderunt monasterio, ita voluit Abb. *in consi. 53 num. 3. part. 1. & notat. in cap. non est de regul. numer. 2. & 3.* Ant. de Butr. *in cap. cum dilectus de successione ab intestato numer. 3.* tunc retinent priuilegium religiosorum & regularium Ant. de Butr. *in cap. vt priuilegia de priuileg. num. 6.* nec possunt trãsire ad strictiorem religionem authoritate propria & tali casu oblatorum bona acquiruntur monasterio vt But. *in cap. in præsentia. de probat. num. 66.* si autem habitum regularem non suscipiunt, & bona sua retinent nec in mona-

Concil. Trid. c. 16 sess. 25. de regul. & monial.

Concil. Trid. ca. 15. & 16. sess. 25 de reg. & monial.

monasterio vel clausura viuunt, tunc non veniunt appellatione regularium Nauarr. Ant. de Butr. *in cap. cum & plantare de priuileg. num.* 11. *& fi. & in cap. suarum eod. titul. numer.* 10. Heremitæ qui nullam habent regulam regu-
4 lares non dicuntur, nec sub hoc nomine comprehenduntur immo retinent proprium quod est contra omnem regulam notat Felin. *in c.* 2. *de foro compet. num.* 5. *& Soc.* sunt tamen de foro Ecclesiæ largo modo vt idem Felin. loco citat. & per ipsum allegat. text. *in cap. indemnitatibus*, *§. supradicta, de elect. in* 6. & vt tales non coram superiori regulari cum non habeant sed coram episcopo loci conueniuntur, tenet Felin. *in d. c.* 2. *de foro*
5 *compet.* & DD. omnes. Nec Hospitalarij sub hoc nomine comprehenduntur vt Felin. loco modo citato, &
6 minus Fratres tertij ordinis, quemadmodum voluit, & consuluit Calder. *consil.* 7. *titul. de foro compet.* & Felin. loco modo citat. numer. 9. propterea de his qui sine regula viuunt, & regulares non sunt, minimè dicendum erit.

Nau. consil. 81. *de reg. nu.* 16. *& seq.*

DE IVDICIBVS REGVLARIVM, ATQVE SECVLARIVM.

Titulus II.

Iudices quoad clericos regulares, & seculares in quotuplici sint differentia.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Iudices in sua prima diuisione in quotuplici sint differentia.*
2 *Iudices ordinarij in quotuplici sint differentia.*
3 *Iudices ordinarij regularium, dicti ordinarij per se, qui sint; & quare ita sunt appellandi.*
4 *Iudices ordinarij per accidens, qui sint dicendi.*
5 *Ratione contractus quis sortitur subditum, qui alias non esset sibi subditus, & in hac materia quæ veniant appellatione contractus.*
6 *Criminis ratione quis sortitur subditum, alias non suum.*
7 *Ratione rei, de qua agitur, quis sortitur subditum, alias non suum.*
8 *Respectu identitatis rationis, vt puta in mutua reconuentione quis sortitur subditum, alias non suum.*
9 *Appellatione mediante quis efficitur iudex ordinarius alicuius, sibi alias non subditi.*
10 *Recusationis proprij iudicis causa, is, qui alias non fuerat iudex ordinarius recusantis, erit effectus ordinarius iudex.*
11 *Iudex Compromissarius stante partium consensu efficitur iudex ordinarius ambarum partium compromittentium, qui alias non fuisset.*
12 *Delegatos iudices, seu Commissarios quis creare possit.*
13 *Delegati iudices qui sint dicendi: & an fines mandati sint diligenter custodiendi.*
14 *Delegati iudices in quotuplici sint differentia.*
15 *Visitatores monasteriorum delegati à Capitulis generalibus dicentur delegati generaliter; & quod sit eorum proprium munus.*
16 *Delegati specialiter qui sint dicendi.*
17 *Visitatores regularium an possint iure proprio subdelegare alicui munus visitandi aliquod speciale monasterium, sine expressa facultate subdelegandi sibi indulta à Capitulo generali: & quid sit dicendum de iudicibus specialiter delegatis, qui alias dicuntur Commissarij.*

ACturi de forma & modo legitimè procedēdi contra personas regulares, & clericos seculares sibi subditos in foro fori, in eorundem delictis puniendis: nonnulla notatu dignissima fore præmittenda ad maiorem dilucidationem & intelligentiam producendorum, tam in hac prima præsentis praxis parte,
1 quàm secunda, operæ pretium duximus. Quapropter, Primò sciendum nobis erit, quod iudices in sui prima diuisione dicendi erunt, esse in duplici differentia. Nam alij dicuntur iudices ordinarij, alij delegati: & rursus. Hi iudices ordinarij sunt in duplici differen-
2 tia. Nam alij dicendi erunt iudices ordinarij per se, alij iudices ordinarij per accidens. Iudices ergo ordinarij per se personarum regularium erunt dicendi.
3 Præsidentes capitulis generalibus (ad quos spectat, quæ communiter seruanda sint in qualibet religione: & vt de nostra Congregatione Cassinensi exemplificemus) sunt Reuerendus Præsidens, & Reuerendi diffinitores ab Abbatibus, vel alijs prælatis (ad quos talis electio spectat) canonicè electi; necnon infra annū, vel annos, in quibus huiusmodi generales regimen totius ordinis, vel congregationis retinent. Hi ergo dicentur habere ordinariam iurisdictionem in temporalibus, & spiritualibus, & super personas regulares cuiuslibet monasterij suæ congregationis, vel ordinis iuxta formam, & tenorem priuilegiorum indultorum cuilibet religioni, seu congregationi à Summis Pontificibus. Iudices quoque ordinarij erunt dicendi omnes prælati singulorum monasteriorum suæ curæ, & administrationi (per capitula generalia, vel prouincialia, siue dietas) commissorum. Et hi omnes iudices ordinarij (personarum regularium) per se erunt dicendi: quoniam eo ipso, quod fuerunt electi generales, seu præsidentes, vel prælati alicuius specialis monasterij ordinario iure poterunt & tenebuntur procedere contra sibi subditos delinquentes. *a* quod si non fecerint væ ipsis: cùm contra eos sermo diuinus, & sacri canones acerrimè inuehant: vt latius dicemus infra. *b* Nec alicui debebit hoc ipsum mirū videri: quoniam sicut summus Pontifex dicitur, (& re vera est) iudex ordinarius quorumcumq; iudicum ordinariorum in foro ecclesiastico: & Episcopi ipsi atque Archiepiscopi iudices ordinarij diœcesum singularum sibi assignatarum, & clericorum ibi degentium: sic ergo arguendo ab identitate rationis, Generales (qui alias assolent appellari præsidentes cuiusque religionis,) & hi dicendi erunt iudices ordinarij cuiuslibet monasterij suæ religionis, nec non & regularium personarum ibi degentium: idipsum dicimus de inferioribus prælatis à præsidentibus (supra recensitis) capitulo ipsi generali, vel prouinciali, siue dietis creatis, & destinatis ad singula monasteria regenda: nam & ipsi merito dicendi erunt iudices ordinarij singularum personarum regularium ibi degentium iuxta priuilegia Sedis Apostolicæ vnicuique religioni indulta. Et vt loquamur de iurisdictione generalis nostræ Congregationis Cassinensis, (qui aliàs præses communiter appellatur) sciendum erit ipsum habere omnimodam iurisdictionem supra omnia monasteria & monachos nostræ congregationis, vt apud nos est clarissimum. *c* Idipsum asseueramus de singulis prælatis eiusdem nostræ Congregationis, super ipsa monasteria sibi peculiariter deputata, & personas regulares ibi degentes. *d* Iudices vero ordinarij per accidens hic dicendi erunt, qui (iure communi sic disponente, & merito) acquirunt iurisdictionem super alias personas clericorum regularium, & secularium, sibi aliàs de iure non subditas, aliqua de causa accidētali, & sic per accidēs. Nam in dictis casibus (statim hic subdendis) proprius iudex ordinarius talium regularium, aliàs dictus iudex ordinarius per se non poterit de proprij subditi crimine iudicialiter cognoscere, ac per consequens nec ipsum de iure aliqua pœna punire, aut ab aliquo ipsorum criminum obiecto absoluere: cum inde (quoad ipsos casus statim enumerandos) euanuerit eius iurisdictio.

Et horum casuum primus est ratione contractus: *a* Attamen memoriæ erit commendandum, quod contractus hic sumitur largissime: siue sit verus contractus, siue quasi contractus, vel aliud vnde obligatio oriatur: *b* Nam hoc ipsum erit intelligendum, siue reperiatur huiusmodi reus, siue non, debet enim illuc remitti: sicut in criminibus dicetur, cùm in hoc parificentur. *c* Item & vbi quis soluere promisit poterit legitime conueniri. *d*

Idem prorsus dicendum erit de personis exemptis contrahentibus in loco non exempto. *e*

Secundus casus est ratione criminis ab aliquo quomodolibet perpetrato, vt communiter tenetur. *f* Etsi non negemus huiusmodi iudicem effectum ordinarium ratione criminis perpetrati in territorio subiecto suæ iurisdictioni posse dictum criminosum remit- 4 5
tere

a per omnes canones sub tit. de offic. ordin. contineto, & ibi per Doct.
b infra in cap. 5.
c In Declaratio. Regulæ S. Benedicti art. 2. ca. 1. per totum.
d Vbi supra in 1. part. cap. 64. de ord. Abbat. & in ca. 53. de hospitib. suscipi. & in ca. 2. nu. 12. § fratres autem nostri. & in n. 16. §. hospites suscepti, in fin. vbi eadem auctoritas datur super hospitibus mona. l. is. 2. e. vsl. & fi. lij. & ca. fin. extra de for. comp. l Heres absens ff de iudic. & l. 1 per Doctores.
b dicta l. heres § 1. l. nemo obl. genom in l. interdum §. vltimo ff. de iudic. & ibi per Doctor.
c Auth. vt nulli iudic. §. si vero quis comprehensorum, & § seq. col. 9. & ibi per Doctor.
d ca. P. & G. extra de offic. deleg. & ibi in glos. in ver. iurisdictioni præiudicii, & ad hoc l. 1. & 2. ff. de iud. c. l. pecuniæ verit. ff. de iurisdict. omnium iudic. c. dilecti filij, extra de foro compet. & ca. Romana, §. contrahentes, de foro compet. in 6. & ibi Dominicus & ceter. per Doctores.
e ca. 1. de Priuilegiis, in sexto.
f ca. 1. & qu. 6. & l verbum. & in l. fin. ff. de accus. at. & ibi per Doctores.

tere puniẽdum à proprio illius ordinario: quamuis ad hoc ipsum faciendum nullo iure compellatur, licet ipsum remittere non debeat, nisi ex causa. *g* Nam legimus in Sacrosancto Euangelio, *Pilatum remisisse dominum nostrum Iesum Christũ ad Herodem, postquam audierat ipsum esse de iurisdictione, seu potestate Herodis, tanquam Galilæum, cum ille præesset regimini Galileæ.* *h* Et quod ratione criminis quis sortiatur iurisdictionem in alienum, alias subditũ consultissimè statuentes declarauerunt Reuerendi Patres regiminis cõgregationis nostræ Cassinẽsis. *i* Sciendum tamẽ, quod ordinarius loci, in quo quis deliquit: licet de iure possit punire (vti diximus) delinquentes alias non sibi subditos pro dicta causa: non tamen propria manu priuabit eos suis bonis confiscandis forsan de iure, si illa fuissent in alia diœcesi, vel monasterio, sed solum per sententiam: cuius verò executio spectabit ad iudicem ordinarium loci, in quo dicta bona sic confiscata existunt. *k*

6 Tertius casus est, cùm quis pro Reo accusatur, nam actor regulariter tenebitur sequi forum Rei. *l*

7 Quartus casus est. Nam ratione rei, de qua agitur iudex aliàs non ordinarius alicuius personæ propter rem ipsam, propter quam quis conuenitur in iudicio, efficietur iudex legitimus & ordinarius ipsius. *m*

8 Quintus casus est. Quoniam respectu rationis similis, vt in mutua recõuentione. Nam tũc actor efficietur subiectus iurisdictionis iudicis ordinarij Rei conuenti, ante quem actor cõparuit: si à Reo recõueniatur: cum in casu recõuentionis non solũ iudex ordinarius Rei, verum etiam delegatus cõpellet actorem (qui aliàs de iure esset alteri iudici subiectus) ad respondẽdum Reo in causa reconuentionis: & vtramque causam ordine successiuo simul audiet, & vnica sententia omnia terminabit. *n*

9 Sextus casus est. Nam ratione appellationis Iudex, ad quem dirigitur appellatio, efficietur iudex ordinarius appellantis, & eius contra quem fuit facta appellatio: etsi huiusmodi de iure non fuissent aliàs subditi ipsius iudicis appellationi. *o*

10 Septimus casus est. Quoniam recusationis iudicis ordinarij ratione, illius qui deputabitur ad causam ipsam decidendam esse debebit neutri parti suspectus, *p* etsi in causis regularium hæc non habebunt locum regulariter: cum agatur in eis ad imponẽdas pœnitentias secundũ regularia instituta: quoniã nec ipsis concedetur facultas ab ipsis appellandi: quod tamen non negabimus, in causis ipsorum regularium arduis, in quibus veniret infligenda pœna mortis, vel carceris perpetui, vel alterius grauissimæ pœnæ. Nam tunc & ipsis regularibus fas erit vtique, & appellare, & allegare in iudicio suspectionem legitimam Commissariorum, vel Visitatorum: & essent vtique audiẽdi: & tunc cum eis esset procedendum, prout docebimus infra. *q*

11 Octauus casus est, Quando actor, & Reus consentiunt in aliquem, ei compromittendo proprias controuersias, vel prætensiones. *r*

12 Supra nominatis ergo iudicibus adest potestas delegandi huiusmodi ad se deuolutam iurisdictionẽ, & tales dicẽdi erunt iudices delegati: qui in causis & negotiis sibi commissis fungẽtur vicibus & potestate ordinariorũ; & executioni mandabũt ea, quæ expediẽda fuerant sibi commissa ad vnguem iuxta præcisam formam sibi traditam à delegantibus, in mandatis, seu cõmissionalibus literis sibi indultis expressam: scientes, quod fines mandati egredi non poterunt intãtum,

13 quòd aliàs attẽtata contra formam mãdati essent omnino irrita & nulla ipso iure: cum mandati forma sit accuratissimè obseruanda à mandatario. *f*

14 Iudices ergo huiusmodi delegati, & ipsi sunt etiã in duplici differentia. Nam aliqui ipsorum sunt generaliter delegati: alij vero specialiter delegati. Visitatores enim creati, & deputati, ac directi à Capitulis generalibus ad visitanda omnia monasteria alicuius prouinciæ, cum generaliter mittantur (vt latissimè infra probabitur *t*) ad corrigendos, & reformandos mores

15 monachorum, & prælatorum, & ad prouidendum, vt monasteria tam in spiritualibus, quam in tẽporalibus iuxta legem diuinam, pontificias, & speciales ordinationes, & statuta cuiusque religionis regantur, atque gubernentur: merito dicentur Iudices delegati generaliter à Principe. Delegati vero iudices specialiter directi ad vnam, vel plures causas motas, vel lites dirimendas, aut de specialibus criminibus perpetratis ad aures regiminis, seu præsidentis, vel generalis alicuius cõgregationis, vel ordinis deductis ad processum conficiendum: meritò ergo erunt dicendi iudices specialiter delegati, seu commissarij.

16 Memoriæ insuper tenacissimè commẽdandum erit, quod cum Visitatores (quos Iudices generaliter appellauimus) eo ipso, quod fuerunt delegati à capitulo generali habẽte vices & voces Reipublicæ, seu Principis, ex priuilegiis sibi indultis (quo ad subdelegandi potestatem) comparandi merito erunt ceteris delegatis, à

17 Principe, quibus à iure *u* reperitur potestas subdelegandi vices & voces suas aliis. Idipsum expressum reperitur de potestate huiusmodi subdelegandi indulta Reuerẽdis Visitatoribus nostræ Congregationis Cassinẽsis. *x* Reliqui verò iudices delegati à non principibus, vel à nõ Repub. gerẽte vices Principis, non possent propria authoritate & volũtate vices suas delegare, non obstãte consensu delegãtis; nisi solum si adfuerit consensus ambarum partium, qui à iudice ordinario delegato fuerat, & partes procurauerãt ei causam communem cõmitti; etiam fuisset iussum, vt personaliter negotium exequeretur: cum inde nulli generetur præiudicium in iure, alias sibi acquisito. *a* Iudices ergo specialiter delegati sunt, qui iure optimo aliàs erunt dicendi Commissarij: cum eorum iurisdictio non emanauerit ex proprio suo fonte, ac officio sed alieno. *b*

Superiores Regularium qui.

CAP. II.

Visum hucusq; fuit, qui rectè sint Regulares, & hoc iure merito Regularium nomen retineant. superest hoc loco videre, qui sint eorũ Iudices in quacũque instãtia, ideo sciendum est, quod ex regularibus supradictis singulo quoq; tertio anno fit capitulũ generale, ex constit. S.D.N.Greg. Papæ XIII. Sanctæ mem. 58. in ordine incipien. dilectis filiis, sub datum Romæ die 16. mensis Decembr. 1579. in quo pro singulo monasterio

1 creantur tres Iudices superiores, diuersorũ nominum & authoritatum, primus est illius dũtaxat monasterij, & dicitur Abbas, Prior, Guardianus, vel Corrector localis, & licet differant nomine, effectu tamen, officio & iurisdictione non differunt, vt Franc. *in c. 1. §. verũ de stat. reg. in 6. n. 3.* & vnusquisq; in suo monasterio habet omnimodam authoritatem nedũ in eos, qui degunt in suo monasterio & sub illius obediẽtia sicuti notat Archid. *in c. de Capellis 16. q. 2. n. 3.* Innoc. *in c. vt famæ de senten. excom. n. 3.* Abb. *in c. Ioan. de reg. n. 4. 6. & 7. & in c. non est eod. tit. n. 4. 5. & 6. & in c. fi. eod. tit. n. 1. 2. &* 3. Tho. *fat. ul. in dec. vel dubio* 8. *n. 1.* & habetur ex regula S. Benedicti, *c. 1. & c. 24.* Sancti q; Basilij *c. 8. ex reg.* S. August. *c. feria 5 ex reg.* S. Francisci, & constitutionib. suis à Iulio Papa II. approbatis *c. 7.* vbi Guardianus Minister habet etiam authoritatẽ absoluendi ab excom. Inn. *in cap. quan. o de off. ord. n. 2.* Sed etiam

2 contra eos qui extra monasterium viuunt, etiamsi sint sedis Apostolicæ Capellani per constitution. Greg. XI. 2. in ordine, quę incipit per Rom. Pont. sub dat. Auinioni V. idus Nouemb. Pontific. sui an. 3. nec non contra Apostatas prout statuit. Clem. Papa VII. cõst. 3. incipiẽs sedis Apostolicæ an. 1537. 16. mensis Iulij an. Pontificat. sui 10. Quam postea confirmauit Paul. III. const. 28. incip. cupientes, sub dat. Romæ an. 1557. 19. Aprilis Pontificatus sui 2. & eiusdem const. 29. quæ incipit postquam an. 1558. & in quocunq; delicto etiam Hæresis, si ab In-

3 quisitore non fuerit præuẽtus, vt Pij Papæ IV. const. 67. quæ incipit pastoris, &c. 1. Apr. 1562. an. sui 3. audit atq; cognoscit, quod tamẽ nũquam in hac ciuitate occurrisse cognoui ob accuratã diligẽtiam R. Patris Magist. Stephani de Cinto primo, modo Io. Gabriel. de Salutio inquisitorũ, & fratris Vincẽtij de Brixia commissarij, &

Marginal notes: g l. non dubium ff. de exhibend. & exhib. reum, & ibi per Doctor. h Luc. ca. 23. i In Lectione tertio Regulæ supra cap. 53. k ca. Postulasti, & ca. fin. ex. ra. de for. compet. & c. 1. de priuileg. in 6. & ibi per Doctores. l c. nam, & ca. Vlt. 3 q. 6. c. cum sit generale. m c. si clericus, l. hæres absens. ff. de iudic. n c. fin. & l. fi. C. de sent. & interloc. o c. Romana de appellat. p c. suspicionis de offic. deleg. q infra in cap. r l. Vlt. recep. arbit. f l. diligenter ff. mandat. & c. cum dilecta de rescript. t infra. u extr. de offic. deleg. & in l. si procurator. C. de procurat. & ibi per Doct. & gloss. x Infra in c. 4. de offic. deleg. & ibi per Doctores. x In secunda parte con. stit. Congregationis Cassinensis ca. 2. a cap. fin. §. & autem eo extra de offic. deleg. & ibi per Doct. b c. sane el 2. & c. cum iam extra de offic. deleg. & ibi per Doctores.

& in hac parte diligentissimi & indefessi hęresis oppugnatoris, quos honoris gratia commemoro, ex quibus quidem Abbatibus, Priorib. Guardian. & Correctorib. maximè cõmendandi sunt Gabriel flãma Venet. Abb. S. Mariæ charitatis ordinis Canonic. Regular. Lateran. qui postquã monasteria multa, & plures, summo studio, & incredibili proudẽtia gubernasset, gubernium & curam ciuitatis & diocesis Clodiæ Greg. XIII. cõmisit, in antistite describẽdo, qui dum laudabiliter diocesim illam regeret, & vitas sanctorũ describeret; morte extinctus corpore, anima, in cælum innocẽtissima migrauit, vestigia cuius sequẽdo Max. Bianinus in episcopatu successor totidem nomen fama intonat, & Franc. Flãma nepos canonicus & Vic. Gen. Iur. Vtri. consul. dum pulpitum ascẽdit, se verum nepotem, & heredem benedicẽdo, & melius persuadẽdo declarat. Prior verò Io. Maria Petro Belli Venetus Prior S. Ant. Venet. Can. Regular. ordinis S. Saluat. cõgregationis, ob cuius eximiam virtutem, post prioratum prædictum communi Patrum Voto, Visitator Generalis Religionis creatus extitit. Guardianus F. Nicolaus Mazza Venet. S. Frãc. à Vinea minorum de obseruantia, qui innocẽtissimus licet & laudabiliter semper vixerit, & eius exẽplo alios bene viuẽdi docuerit, superiores prælertim Protector religionis Illustriss. & Reuerend. Card. Matth. non dedignatus est, nec dedignatur nomine suo in arduis peragẽdis pro religione modo, in Dalmatiam per Italiam, & aliquando in Hispaniã delegare, & F. Nicolaus Christianus Calaber Corrector S. Barth. ordin. S. Frãc. de Paula, cuius opere, studio, & diligentia, cõstructa stat Ecclesia in ciuitate Venet. ad instar aliarum singularium, & monast. in die magis cõstruitur & edificatur, isti enim exemplo, Prædicãdo, & bene viuendo, subditos edificabãt, adeo vt si tempore suo vixisset Card. Zabar. vtique non deplorasset dicẽdo in clem. ne in agro de stat. monach. num. 8. hoc modo.

,, *Ordo cucullatus tunc poterit esse Beatus,*
,, *Si bibat flumen, si discat amare legumen;*
,, *Sed sæpe spernit fabas pro piscibus Abbas,*
,, *Consimiles mores cupiunt retinere minores.*

4 Secũdus iudex, qui competit eidem monasterio sed non soli, nec omnibus suæ religionis est Prouincialis, Visitator seu Minister, cuius officium est, prouinciam sibi commissam visitare, corrigere superiores locales & emẽdare, & appellationes ipsorum localiu audire & definire vt ex Reg. S. Bened. c. 3. & ex Reg. S. Frac. c. 10. Leo 10. cõst. 20. incip. ite, & nos sub dat. Rom. 4. Kalen.
5 Iunij 1517. Põtificatus sui an. 5. Tertius est Abb. Priorue Generalis, qui habet iurisdictione illius monasterij & quorumcũq; omnium suę religionis vt ex reg. S. Francisci c. 8 & Pij V. const. 171. sub dat. vlt. Maij 1571. item & const. 10,. incip. pro nostri & const. 63. cuius facultas & iurisdictio est amplissima etiam creandi & remouendi Inquisitores vt Innoces. IV. in cõstit. sua incipit licet ex omnibus &c. sub datũ Assisij, Kal. Iunij Pontificatus sui 11. & clem. 4. const. 2. incip. licet ex omnibus &c. sub datum Perusij tertio Kalen. Octob. an. 1. & est vltimus iudex, vt ex regula S. Benedicti. c. 3. & clem. 7. const. 41. incip. in suprema &c. sub dat. Rom. 16. Kal. Decemb. 1532 an. 9. Loquẽdo tamen de iudicibus regularibus regularium ordinariorum tantum, non autem de his, qui à Summo Pontifice delegãtur vel deputantur, de quibus præsens non est sermo.

De Iudicis scopo, & Iudicis definitione, & integritate.

CAP. III.

SVMMARIVM.

1 *Magistratuum finis qualis esse debeat.*
2 *Iudicij definitio, eiusque partes.*
3 *Actor, & reus quare ita nuncupentur: Item & iudex, num. seq.*
5 *Patronorum partes quæ.*

OMnibus rectè constitutis magistratibus, ac iis, qui legitimi sunt scelerũ vindices, is est finis propo-
1 sitis, vt iniuria, † audaciaque suppliciis repressa, tuta sit hominum vita, *l. 1. & ibi Doct. ff. de iurisd. omn. iudic.* Quod quidem ab illis cõmodè, ac rectè fieri minimè potest, nisi rectũ de criminibus instituatur iudiciũ, *c. iudicantem oportet. 30. q. 5.* Itaq; à iudicij definitione tradẽda exordiri oportet. Est autẽ iudicium actus legitimus iudicis, † cõ- 2
demnationẽ rei, vel absolutionem aliquo deferẽte decernẽs. Iã verò, vt hęc definitio facilè intelligatur, eius forma, & quasi facies spectãda est; ac quomodo quinq; personis cõtineatur; Iudice videlicet, Actore, Reo, Teste, Aduocato, hoc est Patrono, quorũ vnum si desit, rectũ nũcupari iudiciũ vix potest. Nec miretur quisquã, quod plerisque in causis Patronus necessarius non videatur; nempe cum reus sese defendit, ac tuetur, tunc enim vice fungitur duarum personarum, Rei, dum accusatur, & causam dicit Patroni, dum sui defensionem curat. His ita constitutis rationem quoq; cur ita sit, afferamus. Cum in omni controuersiarum genere duæ personæ necessario requirũtur, Actor, ac Reus, quorum alter controuersiam infert, ideoq; actor † nuncupatur, 3
alter verò sustinet, & ob id reus appellatur, *c. forus, de ver. signific. in fine, ca. non est, 3. q. 1. & c. vlt. 13. q. 3.* Nec dubitandum quidẽ cõtrouersiã eiusmodi cõponi, ac terminari non posse, nisi tertius accedat, qui vtriusque accurate rationum momenta considerans, ac discutiens, merita, aut supplicia aut pręmia vnicuiq; reddat quiq; nõ † iniuria 4
iudicis nomen sibi vendicat, vt in præfato c. forus. At quoniã res plerũq; in controuersia afferũtur obscuræ, vel ambiguæ, quibus iudicij veritas obscuratur, aut celatur. Quoniam cum ex seipsis minime sint perspectæ, non magis reo neganti, quam actori asserẽti fidem adhibere iudex debet; siquidem vtriusq; res cum agatur, fieri potest, vt veritate neglecta, suis quisq; commodis dicendo consulat, non veritati, sicq; nullus esset aditus ad iudicium rectũ: pro sua etenim factione vterque definiet, & quæ sibi commodum afferunt, ea constituet. Quare Testis accedat oportet, ex quo nudam, solidãq; veritatem iudex cõparet. Postremò nullum luere pœnas decet, causa indicta, & quid pro se habeat, nisi prius exposuerit. Quæ patronorum partes esse † omnibus est 5
compertum, *ex text. in l. 1. §. aduocatos, ff. de var. & extraord. cognit.* Colligitur itaque iis quinque personarum generibus iudicij omnem integritatem cõtineri, à qua Monachis, Diuinoq; cultui mancipatis, sese alienos præstare, minime cõuenit. Id enim iure, tum naturali, tum diuino sancitum est, atque etiam cauetur sacrorum Pontificum Decretis, vt animaduertit Panor. *in c. si quis cõtra clericum, extra, de foro cõpet.* & Hostien. *in c. qualiter & quando, el secundo. de accusat.* consentaneum est quoque institutis nostris, *cap. 25. de culpis grauioribus.* Quibus de omnibus latius loquemur in sequentibus. Modò sic ad ea, quæ ad iudicium pertinent generatim esto dictum, reliqua prosequamur.

De Iudice, ac eius facultate.

CAP. IV.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis munere vt quis fungatur, bina requiritur authoritas, vel ordinaria, vel delegata, num. 3*
2 *Ordinaria est authoritas Episcopi in Clericos Item Abbatis, & Præsidentis in monachos.*
4 *Visitatorum authoritas delegata. At Prioris qualis ordinaria, vel delegata per exempla demonstratur.*
5 *Delegata authoritas Prælati qualiter mondetur.*

CVm iudex iustitiam administrare debeat, *c. forus, §. index. de verb. signific. c. 1. 23. q. 2.* quæ quidem ad alterũ
sese habet, fit, † vt iudicis munus sit, sua cuique ex iudi- 1
cij ratione tribuere. Quod sane effici nulla ratione potest, nisi facultate sit prædirus ea, cui obtemperare subiecti debeãt, quam coactiuam authoritatem iuris periti appellarũt, vt notat Bart. *in l. Imperium, ff. de iurisd. omnium iudicum.* Hæc autẽ ipsa bipartito diuiditur, altera namq; ipso iuris ordine obtinetur, quam ob id ordinariã † iu- 2
ris prudentes nominare solent, vt est Episcopi in suos clericos, *ca. 1. de off. ord.* atque Abbatis in suos monachos, *c. ea quæ, de statu monacho.* & ibi Panormit. *& etiam in c. si quis contra clericum, de foro competenti.* Quinimò, & Præsidentes, ac ordinum *Principes*, talem potestatem habent. text. & Abb. *in c. ne religiosi, de reg. & transeũt.* Spec. *tit. de off. ord. §. 1.*

Altera

3 Altera vero † delegata idcirco dicitur, quoniam ex superioris facultate alicui indulta, nascitur, atq; ex eius mandato dependet, *c. sane, el secondo, de off. iud. deleg. & c. cum olim, eod. tit sicut cũ vnus Episc.* ad alterius Episcopi clericos visitandos deligitur à Pont. Max. vel à Comitiis gene-
4 ralibus cœnobiorum nostrorum Visitatores † ad totã familiam destinantur, vt cautum est *in c. in singulis, & c. ea quæ. de statu mona.* explicatur autem in nostræ familiæ institutis, *ca. 20. parte 1.* De iis autẽ accuratissimus habetur sermo, *extra, de off. deleg. fere per totum.* An verò Cœnobiorum Præpositi (qui vulgò Priores claustrales nuncupãtur) autoritatẽ ordinariam habeant, sunt qui dubitant: ego verò id nulla indigere declaratione existimo, latius autem de re tali loqui, non iudico vtilitate vacare. Primum igitur scire oportet, quæ Propositus, aut Prior, aut quilibet proximè ad superiorem Prælatũ accedens (Vicarium nonnulli vocant) exequitur, bipartita sunt. Nam quædam proprio munere agit, quædam verò vt Prælati successor proximus. Agamus cũ nostris exemplis. Aiũt Patres nostri: Declaramus ad officium Prioris claustralis, & Decanorum pertinere esse solicitos, quod regularis obseruãtia teneatur in Monasterio, audiãt fratrũ confessiones, visitent officinas monasterij horis competentibus, corrigant excessus fratrum, nisi notabiles fuerint, reseruandique Prælato, habeant rationem, vt cærimoniæ congregationis, & ordinata per Capitulum, seu Prælatum, obseruentur. &c. Ex quibus planè colligitur, ea omnia & iure quodã, & ex familiæ nostræ legibus ad priorem claustralem pertinere, quocirca in iis habere priorem auctoritatem ordinariam, rectè dixeris. Cetera verò, vt fratrũ grauiores errores corrigere, à reseruatis absoluere, ac demum ea omnia, quæ ad contentiosum forum (vt aiunt) spectant, vt excõmunicatio, ab eadem absolutio, & id genus, de quibus cum Abbas, aut Prælatus absit, controuersia est, ita decerno; Cum Prælatus à cœnobio abest, vt commode munus suũ per se ipsum præstare nõ possit; tam cõtentiosi fori, quàm secreti, illico auctoritas Pręposito comparatur. Doctores enim putãt hac in re plurimum tribuendum esse cõsuetudini. Spec. *in tit. de off. ord. § cõstit. per text. in c. duo, extra, eod.* Abb. *in tract. de forma procedẽdi, per tex. in c. irrefragab. eod. tit. & in c. cũ contingat, de foro cõp.* Atqui, is mos est inter nós, vt simul ac Pręlat. cœnobio demigrauerit, Prior claustralis, nisi quicquã aliud iubeatur, perfectã in omnib. suscipiat authoritatẽ; meritò, absẽte Prælato, ex consuetudine ordinarius erit iudex. Quod quidẽ grauiter, & dilucide astruitur à Petro Foll. *in sua pract. crim. par. vlt.* Eo pertinet, quod vt ipsius Episc. ac sui Vicarij, cum idem sit tribunal, non diuersa facultas à Doctoribus cẽsetur, vt Speculator *in tit. de off. ord. § 1. n. 2. argum. text. in c. Rom. in princ. de appell. l. 6. & text. i. l. cum prætor. § 1. ff. de iudic. declarat.* quibus ratione quadã similes sunt Abbas, & Prior, Syluest. *verbo, Vicarius, n. 4.* ambo enim ea, quæ ad regulam spectant, curare studẽt; tametsi primas in iis partes Prælatus merito exercet, proximas autem Prior, & ceteri deinceps ordine suo. Adde etiam, quod fas non est cœnobiũ Abbatis absentia proprio moderatore destitui, cum multi possint occurrere euẽtus repentini, vt Abbatis præsentiam expectare, magno incommodo esset. Quibus hoc ordine digestis, tota ambiguitatis ratio cessat, eorum, qui arbitrabantur Prælato absente, quamquam à reseruatis Prior claustralis sua anthoritate monachos absoluere per sese queat, minimè tamen aliis eandem impertiri valeat, cum peruulgatũ sit illud: Delegatus non potest alium delegare, *c. super quæstionẽ, de offic. deleg.* Nam vt si Prælatus è viuis excedat, aut ad comitia generalia pergat, ex institutis nostris, c. 65. intelligitur authoritatem ordinariam Priorem obtinere, quod indulto Apostolico Alexandri VI. in anno 1501. eo instituto rata sunt, & vim habent, ac si essent sanctiones Põtificiæ, *vt c. si Apostolicæ, de præbend. in 6.* itaq; cum vices suas alteri cõmittit, rectè fit, vt notatur per Io. And. Butr. & Abb. *in c. fin. de off. ordin.* quamuis pari modo, quod ex cõsuetudine, authoritas Prioris, Abbate absente, ordinaria censetur, poterit vices suas alteri demãdare, si quid est de iis, quæ ad regulam spectant, vt erudite animaduertit Innoc. *in c. quanto, de off. ord.* Delegata † verò authoritas Prælati mandatur, 5
aut viua voce, aut litteris alicui imposito comparatur. Quæ, hac forma, aut simili potius describi debet: ex Speculatore *tit. de iudic. delegat. § 5. &* Abb. *in tract. de ord. iud.*

De Persona iudicis.

CAP. V.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus habet iurisdictionem immediatam in sua Diœcesi.*
2 *Archiepiscopus non potest iurisdictionem exercere in Diœcesi sui suffraganei.*
3 *Causæ quando immediatè in Roman. Curia iudicantur.*
4 *Iudex ex quibus causis recusari possit.*
5 *Vicarius Episcopi non aliam habet potestatem nisi quantum in literis Vicariatus fuerit ipsi concessum.*
6 *Vicariatus in commissionem dari non potest.*
7 *Iudex delegatus quæ possit.*
8 *Canonica an veniant appellatione dignitatis.*
9 *Iudici quæ aduertenda sint in iudicando.*
10 *Sententia definitiua reuocari non potest.*
11 *Notarius quis creari possit*
12 *Notarius quæ requisita habere debet.*

IVdex fori Ecclesiastici proprius est Episcop. in sua 1
Diœcesi, *c. conquerente, de off. ord. c. de persona. 2. q. 1.* & quolibet loco Diœcesis suæ non exempto pro tribunali sedere potest, *c. cum episcop. de off. ord. in 6.* ita quod nemo alius ipso inscio subditos ipsius iudicare possit, nec quidem Archiepiscop. nisi causa ad eum per viam appellatio- 2
nis deuoluta, *c. duo simul. loc. cit. de offic. ord. c. Rom. de for. comp. in 6.* Nec quidẽ de consensu partium. clerici enim nõ possunt cõsentire in iurisdictionem non sui prælati sine assensu proprij Episcopi, *c. significasti, de foro comp.* Gemin. *in c. 1. cit. eod. tit. in 6.* Sicut & e contra episcopus non potest subiicere clericũ alteri tanquam ordinario ipso inuito, licet causam ipsius alteri delegare possit. Host. in sum. *de for. comp. n. 14. §. Item episcop.* Causa autẽ ad Archiepiscopum deuoluta, acquiritur Archiepiscopo iurisdictio quoad personas appellantes tantũ. non quoad alios, neque aliquem alium etiam ad ferendũ testimoniũ in causa citare potest, neque causam subdelegare episcopi suffraganei subdito inuito, *c. 1. de foro comp in 6.* Quinimmo & Sancta Sedes Apostolica licet immediate quascunque causas ecclesiasticas iudicare posit, *cap. cuncta. c. nunc vero. 9. qu. 3.* ipsius tamen curiæ stylus seruat, vt omnes causas in prima instantia coram Ordinario loci remittat decidendas, hocq; idem ordinauit Conc. Trid. quod excipit causas quæ iuxta Canonic. Sanctiones apud S. Sedem sunt iudicãdæ, vel quas Sum. Pontif. arbitrio suo supplicatione manu propria signata ex- 3
presse ad se aduocauerit. similiter & causæ possessionis beneficiorum reseruatorum Sedi Apostolicæ possunt immediate ab Auditore Cameræ seu alio delegato Apost. cognosci, quod praxi quotidiana Signaturę seruatur, & declarauit Gregor. XIII. super executione literarum in forma breuis, ad capiendam possessionem, cuius bullæ tenor sequitur.

C. 6. ses. Trid. ses. 14 de reform cap. 20.

Ad Romani Põtificis prouidentiam circumspectam pertinere dignoscitur, dubia super Sacrorũ Conciliorum Decretis pro tempore insurgẽtia sic suæ declarationis oraculo dilucidare, & interpretari, vt exinde litiũ dispendia inter fideles quoslibet valeãt submoueri.

Accepimus sane nuper, quod licet multoties Rom. Pont. vt prouisiones & gratiæ per eũ de beneficiis pro tempore vacãtibus ac suæ, & Sedis Apostolicæ dispositioni, & ordinationi reseruatis in fauorem diuersarum personarũ sibi gratarum, & acceptarũ factæ, executioni debitæ demandentur, & ne (dum literæ Apostolicæ sub plumbo desuper expediũtur) beneficia ipsa ab aliquibus indebite occupentur, aut aliqua in spiritualibus, & temporalibus detrimenta sustineant, nonnunquã corporalem possessionem ipsorũ beneficiorum, & illis annexorũ, iuriumque, & pertinentiarũ quomodocũque, Sedis, & Cameræ Apostolicarũ nominibus apprehẽdi, ac omnes, & quoscũq; fructus, reditus, & prouẽtus beneficiorũ, & annexorũ eorundem percipi, exigi, eosq; integros personis prædictis postquam ipsæ literas sub plũbo expeditas haberẽt, vna cũ dicta possessione consignari, quãdoq; vero dum literæ sub plũbò huiusmodi

expeditæ existunt, vt ius suum vnicuique illorum conseruetur, & temerariorum audacia debita castigatione compescatur, ac ipsæ literæ Apostolicæ facilius debitæ executioni, vt par est, demandentur, prouisos de beneficiis in corporalem, realem, & actualem possessionem beneficiorum, & annexorum, iuriumque, & pertinentiarum prædictorum induci, & inductos in ea manuteneri, amotis quibuslibet intrusis detentoribus ab eisdem, aliaque fieri, & exequi per diuersas suas in forma Breuis, & sub annulo Piscatoris confectas literas mander, & præcipiat, certis inibi forma, & modo tunc præscriptis, dilecto filio causarum Curiæ Cameræ Apostolicæ generali Auditori seu aliis executoribus desuper deputatis quibus omnino parendũ esset. Nihilominus nonnulli beneficiis prædictis inhiantes, ac gratias prędictas eludere, eorũque intrusiones, & detentiones improbè tueri satagẽtes, executionem literarũ in forma breuis huiusmodi, & facultatem per eas ipsis executoribus attributam diuersis dubiis, & cauillationibus remorẽtur, & processus per eosdem executores desuper habitos, & formatos ac inde sequuta quæcunque nulla, & inualida nulliusq; roboris, vel momenti esse, neque attendi debere contendunt, sub prætextu, quod in Decreto Conc. Trid dispositum fuerit, quod causę omnes, ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, etiamsi beneficiales sint, in prima instãtia coram Ordinariis locorum dumtaxat cognoscãtur, exceptis his quę iuxta Canonicas sanctiones apud sedem prędictam sunt tractandæ, vel quas ex vrgenti rationabiliq; causa iudicauerit summus Pöt. Rom. per speciale rescriptum signaturæ suæ eius manu propria subscribẽdum, committere aut auocare. Verum cum decretũ huiusmodi Concilij concessionem prædictarũ literarum in forma breuis, & illarum executionem nihil afficiat, neq; per illos causa seu instantia introducatur, sed merè executiuè procedi mandetur, literæ quoque in forma Breuis annulo Piscatoris munitę non minoris sint efficaciæ, & auctoritatis, quam rescripta signaturæ Roman. Pontif. eius manu propria subscripta: Nos in his nostrę debitę declarationis cautelam adhibẽtes, ac prouisorum prædictorum ius aduersus dubia, & cauillationes huiusmodi, æquitate, & iustitia suadentibus pręseruare volentes, necnon prædictarum, & quarumcunque literarum in forma Breuis super capienda possessione nomine Cameræ huiusmodi aut in fauorem literarũ sub plumbo expeditarum tam à prædecessoribus nostris, quam nobis, & dicta sede hactenus concessarum tenores ac litis, & causæ si quæ desuper existant statum, & merita nominaque, & cognomina iudicũ, executorũ, & colligantium præsentibus pro sufficiẽter expressis habentes, motu proprio non ad ipsorum prouisorũ aut aliorum nobis pro eis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed ex certa scientia ac de mera nostra deliberatione decernimus, & declaramus, per concessionem literarum in forma breuis & sub annulo Piscatoris, super capienda possessione quorũcunq; beneficiorum dispositioni Apostolicæ reseruatorũseu affectorũ, sedis & Cameræ Apostolicarum nominibus apprehendẽda, & eiusdem possessionis in fauorem prouisorũ ab ipsa sede de eisdem beneficiis postquã literas sub plumbo super prouisionibus huiusmodi habuerint expeditas relaxatione necnon assistentia ipsis prouisis literas desuper sub plumbo expeditas habentibus præstanda, & aliorum inibi expressorum executione facienda, quæ mandata executiua sunt & summariam dũtaxat causarum, propter quas illę emanarunt, cognitionem requirunt, Decretis huiusmodi Concilij non contrauenirì, nihilque præiudicij illis inferri, vel eorum formam in aliquo violari, neque id dici aut censeri vel executionem literarum earundem propterea in aliquo suspẽdi siue remorari aut facultatem literarum executoribus concessam impediri, sed executores ipsos, & ab eis deputatos subexecutores facultate sibi per easdem literas, vt præfertur, concessa vti, frui, gaudere, & contra illis non parentes ad declarationem incursus pœnarum, & censurarũ in eisdem literis in forma Breuis contentarum ac inuocationem Brachij secularis procedere, ac alia omnia & singula in eisdem literis contenta (illarum tamen forma seruata) facere, & exequi liberè & licitè potuisse, & posse, necnon processus desuper habitos, & formatos habendosque & formandos ac inde sequuta, & sequenda quæcunque forma valida, & efficacia fuisse, & esse & fore suosq; integros, & plenarios effectus sortiri debere in omnib⁹, & per omnia, pręsentes quoq; literas de subreptionis vel obreptionis vitio aut intẽtionis nostræ, vel quopiã alio defectu notari, impugnari, vel inualidari nullaten⁹ posse, sicq; in præmissis omnibus & singulis per quoscunq; iudices, &c. Non obstat. bus &c. Dat. Rom. die 10. Iulij, an. 1574.

Concil. Trid. sess. 24 ca 20.

Licet autẽ vt diximus Episcopus sit iudex proprius suorum Diœcesanorum, aliquando tamen cessat ipsius huiusmodi iurisdictio, ita quod iudicare non possit. Vt primo si fuerit excommunicatus, vel hæreticus declaratus, *c. ad probãdum, de re iud. c. excom. de hæret*. Item si fuerit surdus, mutus, furiosus, *cap. 1. 3. qu. 7*. Item dum fuerit in aliena Diœcesi, dum enim est extra suam Diœcesim, omnia illa, quæ requirũt causæ cognitionem, exercere non potest, nisi de licentia illius, in cuius Diœcesi moratur, *c. non mutari, 9. q. 2*. Abb. *in c. nouit. de off. leg*. & tum ita demum si consentiant subditi alioquin inuiti non possunt trahi ad alienam Diœcesim, nec tenetur comparere citati, *c. vt litigantes de off. ord. in 6. gl. in Clem. vn. de foro comp. ver. indulgemus*, & esse cõmunem opin. testatur Abb. loc. cit. secus illa, quę expediuntur sine causæ cognitione, illa enim sine aliqua licentia vbicunq; fuerit exercere potest, vnde potest dũ est extra Diœcesim delegare causam iudicandam in sua Diœcesi, potest & ad beneficia instituere, & omnia alia facere, quę sunt voluntariæ iurisdictionis, *c. nouit. sun. gl. ver. terminos, de off. leg*. Cou. *Couar. lib. 1. Variar. resol. cap. 10.*

4 Non posset item iudicare in casibus in quibus ab alterutra partiũ legitimè recusaretur, vt si vellet iudicare causam propriam: & causa dicitur propria eius ad quem ex ea emolumentum, vel damnum pertinet, Host. *in Summ. de sentent. numer. 4*. vel si esset causa suæ Ecclesiæ, seu bonorum mensæ ipsius, nam licet possit esse iudex in causa Ecclesiæ suæ, *cap. si quis erga, 2. quæst. 7*. recusari tamen potest vt suspectus, Sicul. *in cap. insinuante, de offic. deleg*. Capy. *decis. 137. num. 1*. Item recusari posset si sit pater, vel filius, seu affinis, intimus amicus vnius ex collitigantibus *cap. ad hæc, de rescriptis, cap. accusatores, vltim. 3. quæst. 5*. & de his videndus est Aufr. qui 93. casus recusationis suspecti iudicis satis accuratè collegit. In casu tamen recusationis quocunque, recusans causam recusationis allegare tenetur, & ipsam coram arbitris per ipsum, & per ordinarium communiter eligendis probare, & nisi causam probauerit, Ordinarius sua iurisdictione vti potest, *cap. 2. cap. cum specialis, de appell. ibique Innoc*.

Non solum autem per se ipsum iudicat Episcopus, sed & per delegatos. Vnde potest sibi cõstituere vnum seu plures Vicarios *cap. quoniam, de offic. ord*. Anch. *in Clem. 2. de rescript*. Cuius Vicarij potestas in tantum extendetur, in quantum ipsi per expressum fuerit concessum, *cap. 2. & vlt. de offic. Vic. in 6*. Host. *in Sum. tit. eo. num. 1*. Diaz. *in pract. crim. cap. 3*. Vnde & morte Episcopi concedentis expirat iurisdictio ipsius, cum concedatur semper ad beneplacitum concedentis *arg. text. cap. si gratiose. de rescript. in 6*. Couar. Rebuff. *de form. Vic. num. 216. & 224*. Et non solum morte naturali, sed ciuili, vnde excommunicato Episcopo, Vicarius ipsius iurisdictionem exercere non potest, *cap. 1. de offic. Vic. in 6. gloss. in Clem. vlt. de procura. verb. contestata*. Episcopo etiam vt suspecto recusato ex eadem causa Vicarius ipsius recusari potest, *c. insinuante, de offic. deleg*. Abb. ib. n. 2. non tamen econtra, *cap. si contra vnum, eo. tit. in 6*. 5

Couar lib. 2. Var. resol c. 5. à num. 8.

Ex facto etiam Vicarij sui tenetur Episcopus, & sibi imputare debet si malum elegerit Vicarium, *cap. ad hæc, de offic. Archid*. Rebuff. *loc. cit. num. 188*.

Constitui autem solet Vicarius, vel Generalis, vel particularis seu foraneus. Et licet vterque in eo conueniat, quod non amplius possit nisi in quantum illi fuerit concessum, differunt tamen in eo, quod generali cau-

causarum vniuersitas committitur, vnde & censetur vnum tribunal seu consistoriũ cum Episcopo, & ab eo non ad Episcopũ sed ad Archiepiscop. seu superiorem appellatur, *c.2.de consuet.in 6.* Host. *in sum.cit.de off. Vic.n.2.* Foraneo autem non nisi certus locus Diœcesis, & certæ causæ demandantur, & ab ipso ad Episcopum seu ad Vicarium Generalem appellari potest, sicut, & à quolibet alio delegato, gloss. loc. cit. *de consuet. ver. offi.*

Laicus autẽ Vicarius dari non potest, *c. decernimus, de iudic.* ibique Fel. *num.6.* Dec. *num.15.* Rip. *num.34.* & om-
6 nes communiter. Immo neque vna causa spiritualis laico committi, neque in ipsum compromitti potest, *cap. contingit, iuncta gloss. de arbitr.* causa tamen pecuniaria inter clericos committi, & compromitti posset laico, *c. exposita, ib. ian. glo. ver cõpromiss.* similiter, & pro assessore in iudiciis spiritualibus laicus licitè adhibetur, nisi quod de honestate potius fit adhibẽdus clericus, si reperiatur idoneus. Fel. Dec. loc. cit. Item si Episcopus habet iurisdictionem temporalem, ad eam exercẽdam Vicarium laicum instituere potest, Doct. loc. cit.

Locare autem Vicariatum, vel facultatem nominandi Vicarium districtè prohibet, Conc. Trid. *Concil. Trid. sess.25. ca.11. de reform.*

De Vicario multa collegit Sbroz. edito super hoc particulari tractatu, ille consuli potest. hic plura de eo cõgerere videtur superfluũ, cum satis sit dicere omnia eum posse, quę potest Episcopus si ipsi specialiter committatur, præter ea tamẽ, quæ sunt ordinis Episcopalis: illa enim ipsi committi non possunt nisi sit Episcopus *cap. quorundam, 23. dist. cap. quanto, de consuet.* Host. loc. cit. *de offic. d. leg. num.6.* Rebuff. loc. cit. *num.168.*

Iudicat item Episcopus non solum iurisdictione ordinaria, sed etiam delegata, quam ipsi iura aliquando
7 concedunt, & nouissimè Conc. Trid. circa correctionem, & visitationem exemptorum in multis illam concessit, vt suis locis dictum fuit.

Vel si superior aliquam causam particularem illi delegat. Host. *cit. de off. deleg. n.1.* Aut suo antecessori, trãsit enim delegatio in successorem si dignitati fuerit delegatum, *c. quoniam* Abb. loc. cit. *de off. deleg.* Fel. *in c. eam te, de rescript. nu.17.* si vero certæ personæ nomine expresso fuerit delegatum, non transit in successorem, gloss. *in cit. cap. quoniam,* ibique Abb. *num.3. & 4.*

Similiter & causa delegata Vicario trãsit in successorem, si dignitati fuerit delegatum, Achil. *de graf. decis. 3. de off. Vicar.* Gamb. *de off. leg. à lat. li.8. n.97.* & Rota diuers. *part.1. decis.12.* cõmunis autem opinio quæ facit in contrarium praxi contraria quotidiana sublata est, vt testatur Genuen. *in prax. cap. 85.*

Causam autem delegatam Episcopo non potest iudicare Vicarius ipsius, etiãsi habuerit mandatũ ad causas generales *Card. in Clem.2. de rescr. q.9.* Etiamsi haberet mandatũ ad causas ordinarias, & delegatas, hoc enim mandatũ non posset extendi ad causas quæ in futurum delegarentur, Fel. loc. cit. *de offic. deleg. in c. vlt. nu.8. Limit.4.*

Neque e contra Episcopus causam Vicario suo delegatã licet ille ab officio fuerit amotus iudicare potest. Card. loc. cit. Nau. *de offic. deleg. cons.5.* Et etiamsi esset cõmissa alternatiue Episcopo siue Vicario, postquam fuerit vni eorũ pręsentata, alter sese intromittere in ea non potest, *cap. cum plures, de offic. deleg. in 6.* Franc. Imol. ib. & omnes communiter. *Nauar. de off. deleg. cons. 5.*

Subdelegari etiam potest causa delegata, *cap. vlt. de off. deleg.* sed non extra Diœcesim nisi de partium cõsensu, & personis in dignitate constitutis, *c. statutũ. §. in nullo, de rescript. in 6.* & dignitatibus æquiparantur canonici Ca-
thedralis Ecclesiæ quoad delegationes, licet nõ possint
8 dici proprie habere dignitatẽ. ibid. immo large sumpto vocabulo veniunt appellatione dignitatis, dicũtur enim coadiutores, cõsiliarij senatus, mẽbra Episcopi. Fel. *in cap. pastoralis, num.12. de offic. delegat.* Paleot. *in Archiep. Bononien. p.7. fol.513.*

Vbi autem delegatur nudum ministerium, amplius subdelegari non potest, vt si delegatur absolutio, dispensatio, inductio in possessionem, c. vlt. cit. Et si per literas in forma dignum committitur, institutio eadem non potest subdelegari, nisi quod tũc posset committi actus aliquis causæ absque iurisdictione, vt capiẽda informatio de vita & moribus, vel post delatum testibus iuramentũ, & admissum, eorũdem testiũ examinatio. Fel. *in eo. cap. vlt. cit. num.8.* Abb. *in cap. cum Bertoldus, de re iud.*

Similiter non potest subdelegari vbi delegãs elegerit industriã personæ, *c. is cui loc. cit. in 6.* vt si dicatur præcipimus, mandamus, vel secundum tuam consciẽtiam decidas, vbi autem diceretur, conscientiam tuam oneramus, non intelligitur electa industria personæ. Nau. *de off. deleg. cons.6.* Fel. *loc. cit.*

Causa semel subdelegata, amplius reuocari non potest, nisi re integra, vel si subdelegãs reuocandi sibi reseruauerit potestatem, *cap. si delega ui. de off. deleg. in 6. cit.*

Subdelegatus etiã à delegato, vel delegatus Episcopi, amplius subdelegare non potest, posset tamen committere aliquem actum causæ absque iurisdictione vt supra diximus, vltra allegatos facit ad hoc Franc. *in cap. cum causam, de appell.*

Delegati Iurisdictio expirat morte delegantis re integra, *c. relatum, c. licet vndique, de off. deleg.* si autẽ fuerit perpetua iurisdictio, non expirat, & perpetuatur sola citatione, in qua inseri debet tenor delegationis, alioquin esset inualida. Abb. *in c. cit. rela ũ* Inn. *in c. præterea, de dilat.* Bar. *in l. & quia. ff. de iurisd omn. iud.* Expirat, & postquã delegatus fuerit functus officio, Host. *loc. cit. de off. deleg. n.11.*

Iudicare autem debet Iudex secundum leges, & secundum allegata partium, non autem secundum quod 9
ipse particulari sua scientia cognoscit, *c. iudicet, 3. q.7. c.1. de off. Ord. iun. gl.* quam quæstionẽ latissimè etiam tractat Cou. *li.1. var. resol. c.1.* & tandem cõcludit affirmatiue, dicitque hanc opinionem esse magis communem tam apud canonistas quam apud Theologos, vt eam tenet S.Tho. ciet. ibidem, & Sot. de Iust. & iure. *quæst.4. art.2.* *S. Thom. 2.2. qu.67. art.2.*

In notorio tamen, quod constat ex actis etiam parte non opponente, iudex supplere potest, vt si viderit inhabilẽ testem, repellere ipsum potest. Abb. *in c. insinuauit, de testib.* & Fel. ibid. Et si ex actis constaret actori non competere actionẽ, reiicere ipsum potest iudex etiam parte non opponente. Dec. *in cap. ex insinuatione, de app. ll.* Maran. *de ord. iud. p.6. decis. iud. actu.1. n.68.* Item & substantialia iudicij, & quibus non seruatis sequeretur nullitas sententiæ, iudex ex se ipso supplere potest: vt repellere potest procuratorem non habentem mandatum etiam parte non petẽte, *c. causam de iudic.* & glo. *in c.1. verb. absentia, de elect. in 6.* Dec *in c. su causam, nu.2.* Et de hac quæstione satis controuersa, cessat iam omnis dubitatio, stante praxi vulgatissima, omnimode iudicium reddi nullum ob defectum mandati; ita quod neque refectis expensis redintegrari, neque Principis auctoritate talis defectus sanari possit, vt testatur *Gomez in comp. vtr. sig §* & quod dictum est.

Ad iudicis item instructionem pertinet vt in dubio iudicet secundum loci consuetudinem, *c. cum dilectus, de consuet.* Et si hæc non adsit, verborum proprietas est attendenda, *l. non aliter. ff. de leg.2.* Item in dubio benignior, & fauorabilior intellectus est tenendus, vel ad similia recurrendum, *arg. tex. in c. transl uto de co. stu.* In dubio item in causis grauioribus ad Principem est recurrendum, *c. inter alia de sent. excomm. l. Diuus. ff. de off. præsid.*

Ad extremum in iudicando communior Doctorum sentẽtia est sequenda, *c. de iudicijs iun. glo. verb plurium. 3. q.3. c. in canonicis. 19. dist.* Fel. *in c. ad aures de rescript. n.3.* Et plures modos gradatim in dubiis procedendi recenset Dec. *in rubr. de const. à num. 22. ad 30.* & Abb. ibid.

Iudicis officij quoque est inducere partes ad amicabiliter componendum, *c.1. de mut. pet. iun. gl. verb. concordia, & alia gl. in c. venerabilem verb. fauere, de elect.* Quinimmo, & cogere potest iudex partes ad faciendam concordiam, vel arbitros eligendũ, si lis fuerit diuturna, & intricata, & immineat armorum periculum seu timeãtur graues inimicitię. Fel. *in rub. de Treug. & pace, n.5.* Lãfr. *de arb. q.45.*

Præterea Iudicis est occurrere litigatorum artibus, quibus causas prolõgare conantur. Conc. Trid. Præcipuè autem laborare debet ne veritas opprimatur. Dec. *in cap. quoniam de probat. num. 5.* *Concil. Trid. sess.25. ca.10. de reform.*

Iudex potest interrogare partes circa merita causæ etiam

etiam post conclusionem in causa, dummodo interroget circa ea quæ fuerunt acta ante conclusionem. Abb. *in cap. cum Ioannes. de fide inst.* ibique Felin. *nume.* 11. Testes quoque etiam post publicationem interrogare potest ex officio suo, licet id facere non teneatur ad instantiam partis *gloss. in cap. per tuas de testibus. verb. audiendum.* Fel. ibidem *num.* 5.

Potest & interlocutoriam suam quandocũque ante definitiuæ sententiæ prolationem reuocare, maximè si ab illa fuerit appellatum, iuxta communem Doctorum opinionem, de qua testatur Fel. *in cap. qualiter & quando, numer.* 6. *de accus.* Franc. *in cap. cum cessante, de appell.* Nisi detulerit appellationi ab illa interpositæ, ea enim concessa cum iurisdictio transferatur in superiorem, non potest amplius se intromittere in causa vt notat Fel. *loco citat. numer.* 14. qui dicit hoc casu ne quidem de consensu partium redire posse causam ad primum iudicem, nisi illam superior remittat propter translatam iurisdictionem. Similiter non posset reuocare interlocutoriam quæ fuit mandata executioni, vel qua pronunciauit se esse iudicem competentem. Dec. *in cit. cap. cum cessante, numer.* 14. Grauat. *super cap.* 1. *lib.* 7. Vestr. *num.* 33.

10 Sentẽtiam autem definitiuam reuocare regulariter non potest. Fel. loc. citat à num. 23. nisi in continenti antequam habeatur pro absoluta. facit glos. *in cap. prædicator. verb. immo vero.* 16. *quæst.* 1. Vel per modum declarationis, declarare enim potest, & interpetrari suam sententiam, glos. in cap. loci nostri, *verb. errorem.* 25. *q.* 9. Item & per viã restitutionis in integrũ reuocari posset sententia. Fel. à nu. 23. cit. vbi plures casus, in quibus iudex reuocare possit sententiam definitiuam colligit. Cauti autem iudices reseruare sibi solent moderationem, diminutionemvè pœnæ appositæ seu declarationem sententiæ ne postea dubitare sit necesse de facienda declaratione, quod & facere possunt vt notat Couar. præsertim vero in causis criminalibus Aufrer. *de potest. Eccles. in Laic. casu.* 12.

Couar. lib. pract. quæst. cap. 31.

Iudex item moderari debet salaria Notariorum ne exactionibus grauent partes, & ipse de illorum lucro participare non potest, *cap. statutum.* §. *notarium, de rescript. in* 6.

Similiter & munera quæuis etiam sponte oblata, præter comestibilia paucorum dierum vel expensas moderatas in itinere forte propter causam suscepto, recipere non potest. §. *insuper, ibi.* Vsu tamen introductum est, vt iudices plerisque locis propinam, siue sportulas pro ferenda sententia exigant, & hæc consuetudo toleratur Zerol. *p.* 2. *sua pra. ver. Episcopus. num.* 16. Pœna autem pecuniaria si quando de iure veniret imponenda, licet sanctius, si fieret in vsus pios expenderetur, eam tamen applicare sibi posse iudicem probat Couarruuias.

Couar. lib. 2. *Var. res. ca.* 9. *num.* 9.

Et quoniam mentio facta est Notariorum, non incongrue plura hic sub persona Iudicis de iis referri

11 possunt. Notarius enim est minister Iudicis, & est persona publica, *l. orphanotrophos. C. de episc. & cler.* Et dicitur Iudex chartularius, Maran. *p.* 4. *d.* 18. *num.* 2. Et iudex ipsum mutat vel eligit pro libito: recusari tamen potest à partibus tanquam suspectus si causa subsit. Dec. *in cap. quoniam. de probat. à num.* 10.

Creatur autem à Papa Imperatore Rege vel Principe non recognoscente superiorem. Innoc. *in cap. cum P. de fide instrum.* Hostiens. tamen tenet, quod possit creari etiam ab episcopo in sua Diœcesi *in Sum. ne cler. vel mon. numer.* 5. seu à quolibet alio habente iurisdictionem in suo territorio: *idem tit. de fide. instrum. numer.* 3. Immo acta per quemcumque deputatum à iudice confecta faciunt fidem textus expresse, *c. quoniã cit. de probat.* & Doctores ibidem. Magistro quoque generali, & Prouinciali Ord. Prædicatorum, vt possit creare Fratres sui ordinis in notarios ad effectum publicandi, & exequendi mandata Apostolica pro ipsorum publica seu priuata vtilitate Pius V. indulsit anno 1571. die 21. Mart. cuius priuilegium refert Collect. in suo compen. fol. 220.

Quoad exercitium autem notariatus officij in foro spirituali requiritur, vt notarius sit creatus non à Principe seculari, sed Ecclesiastico. Host. loc. cit. ne cler. vel monach. Potest tamen ipse esse laicus vt communiter tenent Doctores, *in cap. decernimus, de iud. cit.* licet magis conueniat, vt sit clericus, *arg. text. cap. vt iuxta. de offic. Ordin.* & licet clericis prohibitum sit exercitium tabellionatus, *cap. sicut te, ne cler. vel Mon.* hoc tamen intelligitur de exercitio in Iudiciis Laicorum, non autem in iudicio Iudicis Ecclesiastici. glos. & Hostien. loc. cit.

Notarius non debet esse persona vilis neque illegitimus. Arm. *verb. tabellio. num.* 5. debet iurare in ingressu officij sui, quod fideliter exercebit officium, & requisitus super auditis conficiet instrumentum sine diminutione veritatis, & sine admixtione falsitatis Syl. *verb. tabellio. quæst.* 6. 12

Omnia pertinentia ad artem suam scire tenetur. Abb. *in cap.* 1. *de fide instrum.* & debet intelligere clausulas, quæ in instrumento ponuntur, quod si interrogatus explicare sui instrumenti clausulas ne sciuerit, inualidum esset instrumentum. Alberic. *in l. si.* §. *penult. ff. ad Velleianum,* plura de notariorum qualitate, peritia, videri possunt in libello de erroribus notariorum ab Anton. Tassara, curiose satis collecto. Quoad sufficientiam autem doctrinæ notariorum ecclesiasticorum, cuius defectu plurimi sæpe litigantes damnificantur, Conc. Trid. quoque caute prouidit, ordinãs, vt Notarij Ecclesiasticorũ iudiciorum nulla exemptione obstãte ab Ordinariis locorum etiam tanquam sedis Apostolicæ delegatis super doctrinæ sufficientia examinari possint, & repelli siue suspendi ab exercitio officij, si reperti fuerint inhabiles.

Concil. Trid. sess. 22. *ca.* 10. *de reform.*

Scribere etiam debet notarius manu propria instrumenta, & habere prothocollum eorum quæ scribit, *arg. text. c. cum P. iunct. glos. fin. de fide instrum.* Et debet nomina præsentium testium qui actum intellexerunt adnotare in instrumento, scribendo enim præsentes qui actum non intellexerunt, induceretur nullitas instrumenti, ob testium defectum, cum præsentes dici non possint, qui rem ad quam tanquam præsentes adhibentur, ignorant. Ioan. And. *in cap. pastoralis, de offic. deleg.* Circa iudicialia tamen crederetur ipsius scripturæ, etiamsi in ea non adhiberentur testes, *glos. in cap. quoniam, cit. de probat.*

Vniuersa acta iudicij scribere debet. *cap. quoniam, cit.* nisi tamen causa parua sit. Abb. ibid. in talibus enim non requiritur scriptura, sed sufficit simplex informatio iudicis, cum in causis breuioribus sine scripturis iudex cognoscere possit. Dec. loc. cit. *in cap. quoniam. numer.* 7.

Acta iudicialia edere non debet sine iudicis mandato. Vestr. *lib.* 7. *cap.* 1. *numer.* 20. *in amm.* ad quod allegat Bald. *in l. is apud quem C. de eden.*

Processum iudicialem appellantibus ad minus intra mensem postquam fuerit monitus edere tenetur, alioquin si fuerit in mora suspendi deberet ab Ordinario, & ad dupli pœnam, quanti ea lis fuerit condemnari. Quinimmo & ipse Iudex si causam moræ dederit ad eandem dupli pœnam tenetur. Conc. Trid. *cit. sess.* 24.

Concil. Trid. cit. sess. 24 *de refor. cap.* 20.

De Iudicis Nomine, Officio, Ratione, & Conditionibus.

CAP. VI.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis nomen, quid significet, tum latine, tum græce.*
2 *Iudicis officium quod sit.*
3 *Iudicis munus immediatum.*
4 *Personas accipere contra ius diuinum, & humanum est.*
5 *Areopagitæ noctu, ac in tenebris iudicabant, & quare.*
6 *Areopagitæ Rhetoricæ partem commouentem damnarunt.*
7 *Iudicis definitio.*
8 *Iudicis conditiones quæ sint.*
9 *Iudicis conditiones ex sacris literis, ex sacris canonibus, & ex ipsamet ratione deducuntur.*
10 *Potestas.*
11 *Veritas.*

12 For-

12 *Forma iuris.*
13 *Scie tia.*
14 *Vitæ puritas.*
15 *Iudicis conditiones adductæ in quadam Salomo. sententia vniuersæ contenta*
16 *Eliciuntur & ex nomine iud x.*
17 *Iudex fortis, & constans esse debet.*
18 *Mansuetus, & patiens.*
19 *Misericors quoque.*
20 *Ciceronis sententia maximè à iudicibus adnotanda.*

DE Iudice verba facturus à nominis illius etymologia exordium mihi sumendum esse vide-
1 tur. Itaque † Iudex à iudicando, siue à iusdicendo nuncupatur, quasi ius dicens, siue ab eo, quod iure discep-
tet, iure autem disceptare iuste iudicare est, ita doce-
D. Tho. 2. 2. mur 23.q.2.*cit. & c.forus § iudex, de verb.sign.* D. Tho. quare
qu 60 art. 1. iudicis erit nuncupatione minime dignus, quo cum
Aristot. lib. 5. non erit iustitia. *cap. 1. 23. quæst. 2. & capitul. forus, citat.*
Ethic. cap. 4. Cræce philosopho teste Iudex δικάζης appellatur, qua-
si διχάζης, id est bipartitor, seu mediator; homines
enim cum altercantur inter se se, ad iudicem; tan-
quam ad legem, & iustitiam animatam confugiunt, ip-
sumque velut mediatorem ad æqualitatem inter se
2 constituendam quærunt. Ex quo † iudicis habetur of-
ficium; sua nempe cuique ex iudicij ratione tribuere,
Dei similitudine cuius & nomine gaudet, quemadmo-
dum in præfatione dictum est; vicemque tenet in ter-
Deuteron. 1. ris. Deuteronon. Sap. & Roman. D. Thom. *loc. cit. art. 2. ad*
Sap. 6 *secundum*. Qui Deus iustissimus iudex *vnicuique tribuit se-*
Roman. 13. *cundum opera sua.* Psalm. Quare † immediatum iudicis
Psalm. 61. munus erit, ac proprium, non vnius tantum: sed par-
3 tis vtriusque bonum indifferenter intueri; aliter nam-
que agens iniustus esset, ac personarum acceptator
Deut. 1. & † contra præcepta legis, tum diuinæ. Deut. & Eccl. *Non*
16. *accipietis cuiusquam personam*, & Prouer. Cognoscere per-
Eccl 42. sonam in iudicio non est bonum: tum humanæ. *cap. in*
Prouerb 24. *iudicus. de reg. iur. in 6.* In iudiciis non est acceptatio per-
4 sonarum habenda. Cuius vitij grauitatem & quoque
5 antiqui damnarunt sapientes. de † Areopagitis enim
iudicibus narrat Lucianus noctu eos, ac in tenebris
iudicare solitos fuisse, ne dicentes viderent: sed il-
la tantum, quæ dicerentur attentius considerarent,
illa moti ratione fortassis; ne aliquo sinistro affectu, vel
per aspectum partium excitati, à iustitiæ rectitudine
6 deflectere possent. Quare † illam quoque Rhetoricæ
partem, quæ ad affectus commouendos valere vide-
tur, & consequenter ad huiusmodi personarum acce-
ptionis crimen impellere potest, Aristotele teste,
commendanteq; pœnitus eiecerunt. Iudicis officium
Sap. 9. sapiens illis verbis elegantissime declarauit. Sap. *Con-*
stituisti hominem, vt disponat orbem terrarum in æquitate, & insti-
tia; & in directione cordis iudicium iudicet. Ex dictis Iudicis
7 elici definitio potest. † Iudex humana persona est sibi
quoquo modo subiectis in iustitiam administrans. Ve-
rumenimuero, vt recte iudex, & absque peccato cauf-
8 sas cognoscere, ac diiudicare possit; † quinque debet
esse conditionibus, veluti militibus illum custodienti-
bus constipatus. Potestate nempe, veritate, forma iuris,
scientia ad faciendum iudicium, & animæ puritate,
quarum tres priores adeo cuique iudici necessariæ
sunt; vt sine ipsis iudicium ab eo factum inualidum
D. Thom. 2. 2. omnino sit D. Thom. 2. 2. *quæst. 60. artic. 2.* quarta quoque
quæst. 60. iudici necessaria est per seipsum, vel saltem per acces-
art. 2. sorem vel consultorem; quinta sine iudicium quidem
consistit; verum iudicans peccatum committit. Suo
quæque loco huiuscemodi conditiones examinabun-
9 tur. † Illæ autem eliciuntur vniuersæ tum ex sacris li-
teris; tum ex sacrorum canonum ordinationibus; tum
ex ipsamet ratione.
10 † Potestas. Rom. *Tu quis es, qui iudicas alienum seruum. 6.*
Rom. 14. *qu. 3. cap. 1.* & est D. Greg. Scriptum est in lege. Per alie-
D. Gregor. nam messem transiens falcem mittere non debet, fal-
lib. 12. epist. cem ergo iudicij mittere non potes in eam segetem,
epist. 9. quæ alteri videtur esse commissa *idem capit. 2. & 3. ead. qu.*
& 25. quæst. 2. cap. in Galliarum. Et quidem optima ratione,
etenim agens quemadmodum passum nequaquam
vincere potest, nisi intra suæ actiuitatis spheram con-
tineatur; (neque enim ignis lignum; nisi intra sui acti-
uitatem sit, comburere potest) ita iudex in quemuis,
qui sibi subiectus minime sit iudicandi munus exerce-
re non valebit.
† Veritas. Deuteron. *Si difficile, & ambiguum apud te iu-* *Deut. 17.*
dicium esse perspexeris, venies ad sacerdotes Leuitici generis, & ad 11
iudicem, qui fuerit illo tempore: quæresque ab eis, qui iudicabunt
tibi iudicij veritatem. Prouerb. *Rex qui iudicat in veritate* *Prouerb. 9.*
pauperes: thronus eius in æternum firmabitur, & de ipso Deo
omnium iustissimo iudice habetur Psalm. *Misericordia,* *Psal. 32.*
& veritas præcedent faciem tuam. & Psalm. *Opera manuum* *Psal 110,*
eius veritas, & iudicium. 3. quæst. 7. cap. iudicet. §. fin. & est D. *D. Ambr.*
Ambr. In iudicando magis cordi sit veritatis custo- *serm. 20 su-*
dia, quam obedientia voluntatis. Et quidem recta nne *per Psal. 118.*
sententiam proferet ipse iudex: nisi veritatem illius,
de quo controuersia est, perfecte cognouerit: illamque
fuerit in iudicando sequutus?
† Forma iuris. Deuteron. *Hæc sunt præcepta, & cære-* *Deut. 6.*
moniæ, atque iudicia, quæ mandauit Dominus Deus vester, vt doce- 12
rem vos: & faciatis ea in terra, ad quam transgredimini possiden
dam, & cap. 16. *Iuste, quod iustum est prosequeris.* i. secun- *Deut. 16.*
dum formam legis tibi præscriptam. 1. Timo. *Aduersus* *1. Tim. 5.*
presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus
testibus 3. quæst. 7. cap. iudicet. cit. & est D. Ambr. loc. cit. *D. Ambr.*
Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, & domesticæ *serm 20.*
proposito volũtatis: sed iuxta leges, & iura pronũciat, *super Psal.*
& statutis iuris obtemperat. *& cap. qualiter, & quando el 2.* *118.*
de accus. forma quædam iuris præscribitur, iudicibus-
que seruanda committitur. Illud autem efficacissima
ratione fulcitur, foret namque plenum confusione iu-
dicium nulla iuris forma seruata, nullo habito proce-
dendi modo, quare nec ipsa veritas iudicanda cogno-
sci, discernive posset, id cuique oculo purgato rem
ipsam consideranti fit manifestum.
† Scientia. Psal. *Erudimini, qui iudicatis terram: apprehen-* *Psal 2.*
dite disciplinam, ne quando irascatur dominus, & pereatis de via *Eccl. 18.*
iusta, & Eccl. *Ante iudicium para iustitiam tibi: & ante-* 13
quam loquaris disce. cap. 1. de consang. & affin. Ceterum tuam
prudentiam volumus non latere, quod non sunt cauf-
sæ matrimonij tractandæ per quoslibet: sed per iudices
discretos, qui potestatem habeant iudicandi, & statuta
canonum non ignorent. *cap. 1. de pœnit. dist. 6.* Iudiciaria
potestas hoc expostulet, vt, quid debet iudicare, discer-
nat: *cap. item. 1. d. 18.* Ignorantia mater cunctorum er-
rorum maximè in sacerdotibus Dei vitanda est *idem*
dist. 36. cap. quoque 1. & alibi sæpius. At vero quomodo iu-
ste, quod iustum est poterit iudicare, qui iudicandi la-
borat inscitia?
† Vitæ puritas. Eccl. cit. *Ante iudicium para iusti-* *Eccl. 18.*
tiam tibi. & inf. eod. cap. *Ante iudicium interrogate ipsum: &* 14
in conspectu Dei inuenies propitiationem Ro. *Propter, quod inex-* *Rom 2.*
cusabilis es ô homo omnis, qui iudicas: in quo enim iudicas alterũ: te
ipsum condemnas. eadem enim agis, quæ iudicas: & Io. *Qui sine* *Ioan 8.*
peccato est vestrum: primus in illam lapidem mittat. 3 quæst. 7. c.
cap. 4. & est D. Ambr. loc. cit. Iudicet ille de alterius errore,
qui non habet, quod in seipso condemnet. hoc eadem
caussa sæpius repetitur. Vide D. Thom. Indignus pro- *D. Tho. 2. 2.*
fecto est alios iudicare, atque purgare non vult, ac di- *quæst 60.*
uino est iudicio condemnandus, qui proximum pec- *art. 2. citato.*
catis inuolutus iudicare præsumit.
† Conditiones istæ omnes in illis verbis continen- 15
tur Sapient. *Cum essetis ministri regni illius*; ecce potesta- *Sapient. 6.*
tem: *non recte iudicastis*, ecce veritatem, *nec custodistis legem*
iustitiæ, ecce formam iuris, *neque secundum voluntatem Dei*
ambulastis, ecce vitæ puritatem, *ad vos ergo hi sermones mei,*
vt discatis sapientiam recte iudicandi, & non excidatis, ecce
scientiã ad faciendũ iudiciũ. Illis verò, qui eas minime
possident, quid euenturum sit, eodem capite subditur.
Horrenda, & cito apparebit vobis quoniam iudicium durissimum
his, qui præsunt, fiet, nec ideo sine metu sint, quia subitæ
punitionis gladium minime sentiunt. sequitur enim,
Exiguo quidem conceditur misericordia: potentes autem potenter
tormenta patientur.
† Eliciuntur quoque prædictæ conditiones vniuer- 16
sæ ex ipsomet nomine I V D E X, quinque lite-
ris constante, quarum I. iuris formam signat. V.
verita-

veritatem. D. disciplinam iudicandi. E. eminentiam potestatis. X. vitæ puritatem. X. enim denarij nota est numeri omnium numerorum perfectissimi, quippe qui, & illorum differentias vniuersas, & proprietates, atque rerum omnium genera, decem videlicet prædicamēta contineat, idcirco mirū cuique non erit, si vitæ puritatem, quę maxime in decem præceptorum obseruatione consistit, litera X. præsertim in iudice notet.

17 † Fortis quoque, & Constans esse iudex in iudicando debet, Ecclesiast. *Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates: ne fortè extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in agilitate tua.* (Ecclesiast. 7.)

18 † Mansuetus, & patiens, Ecclesiast. *Esto mansuetus ad audiendum verbum, vt intelligas, & cum sapientia proferas responsum verum.* atque † Misericors. Iaco. *Iudicium sine miseri-*
19 *cordia illi, qui non fecerit misericordiam.* Matth. *In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini, & eadem mēsura, qua mensi fueritis, remetietur & vobis,* & Ezech. *Secundum iudicia eorum iudicabo illos,* vide D. Augustin. At verò istæ, similesque conditiones ad vitæ puritatem reduci queunt, illam etenim in quarumcunque virtutum possessione consistere, nemo non cognoscit. (Ecclesiast. 5. Iacob. 2. Matth. 7. Ezech. 7. D. Augustin. Epist. 54. ad Macedon. tom. 2. Cicero in orat. pro Cluentio.)

† Ciceronis aurea verba nostro huic proposito deseruientia addere visum est; quæ maximè præ oculis quisque iudex habere debet. Is namque in oratione
20 pro Cluentio. *Est sapientis iudicis* (inquit) *meminisse se hominem: cogitare sibi tantum esse permissum, quantum commissum sit, & creditum: & non solum sibi sols potestatem esse datam: verum, & fidem habitam esse, meminisse posse, quem oderit, absoluere; quem non oderit, condemnare, & semper non qua vult ipse: sed quid lex, & religio cogat, cogitare, animaduertere quæ res in quæstione versetur.* Cum hæc sint videnda: tamen illud est hominis magni, iudicis, atque sapientis habere in consilio legem, fidem, religionem, æquitatem, libidinem autem, & inuidiam, metum, cupiditates omnes amouere, maximi æstimare conscientiam mentis suæ, quam à Diis immortalibus accipimus, quæ à nobis diuelli non potest.

De Iudicis Potestate; siue Iurisdictione.

CAP. VII.

SVMMARIVM.

1 Potestas, & iurisdictio in iudice necessaria est.
2 Iudex natura iure absque iurisdictione ius dicere nequit.
3 Iudicium quid sit.
4 Legem quis condere possit.
5 Iudex, qui suæ iurisdictionis fundamentum ignorat, processum formare nequit.
6 Et quid iudex de sua iurisdictione dubitans.
7 Iudicium à iudice incompetente factum, vsurpatum, ac temerarium dicitur.
8 Potestas quadruplex, Ordinaria, delegata, arbitraria, accessoria.
9 Ordinaria potestas quæ sit.
10 Papa est omnium iudex ordinarius.
11 Episcopus quare dicatur ordinarius.
12 Delegata potestas quæ sit.
13 Arbitraria potestas quæ sit.
14 Arbitri quare ita nuncupentur.
15 Arbitrorum potestas publica est.
16 Arbitri ligandi vim habent, non autem exequendi.
17 Accessoria potestas quæ sit.
18 Potestas quadruplex in sacris literis.
19 Iudex nulla potestate præditus iudicare præsumens lethaliter peccat.
20 Iudex à quadruplici potestate, quadruplex nomen sortitur.

CONditio prima, quam in iudice quouis fore necessariam dixi, Potestas iudicandi, vel (vt aiunt)
1 iurisdictio est. † quam in iudice adeo necessariam esse doctores affirmant; vt sine ipsa iudicium corruat, & processus, sententiaque nulla ipso iure sit, argument. Deuteronom. *Iudices, & magistros constitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iusto iudicio,* & Roman. 14. *Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? distinctio. 96. per totum. 3, quæstio. 66, quæstio. 3. 11. quæstio. 1. 21. quæstio. quinta, atque titul. de foro competenti similiter per totum. l. vltima. ff. de iurisdictio. omnium iudic.* D. Thom. Caietan. cæterique Thomistæ ibidem Dominic. Soto *libro tertio, de iustit. & iur. quæstio. quarta, articul. secundo, & sexto. & libro quinto quæstio. item quarta* Gregorius de Valent. tomo tertio commentar. Theologo. *disputat. quinta, quæstio. vndecima puncto primo.* Abbas & doctor. *in capitul, sententia & sicut. de sentent. & re iudicat. ac in titul. de foro competenti.* Siluest. Prosper Farinac. *quæst. 7. num. 1. in pract. crim.* & est omnium communis nemine (Deuteron. 16. Rom. 14. D. Tho. 2. 2. qu. 60. art 2. ac 6. & qu. 67. art. 1. Siluest. verbo, iudicium n. 6.)
contradicente † immo iuris naturalis per se noti esse 2
aliquem iuste sine iurisdictione ius dicere minime posse docet Mart. Nauar. *cons. 1. de foro competen. numer. 2. tom. 1. ex l. vltima. ff. de iurisdictio. omnium iudic. etc.* Cuius veritatis illa ratio assignari posse videtur, etenim † Iudi- 3
cium nihil aliud est, quam legis ad personas applicatio
cum vi coactiua; quemadmodum igitur † legem vim 4
coactiuam habentem condere nemo potest, nisi qui ad illud præstandum habet autoritatem: ita neque huiusmodi legem personis particularibus applicare quis poterit, nisi tali sit præditus potestate. Adeoque necessaria est ad iudicandum ista potestas, siue iurisdictio; (Nauar. consil. 1. de foro competen. num. 2. tom. 1.)
quod Panormit. affirmauerit † Iudicem, qui suæ iuris- 5
dictionis fundamentum ignorat, (licet illam habeat) processum formare minime posse, quod si formauerit, inualidum fore censendum; asserit idem, ac probat Felin. *de foro competen. capit. si quando de rescript. caussa 11. nullitat. numer. 1. tom. 3,* atque Iacobus Menochius *lib. 1. de arbitrar. iudic. quæstion. quæst. 75. numer. 5.* qui † dictum istud ad 6
iudicem quoque de propria iurisdictione dubitantem extendit, tam ordinarium *numer. citat.* quam delegatum, (Panormit. in cap ad nostram de iureiurand.)
† *numer. 11.* Iudicium verò à iudice incompetente fa- 7
ctum, hoc est sine iurisdictione perpetratum, iudicium vsurpatum & dicitur, & prohibetur *6. quæst. 3. capit. primo.* D. Thom. Dom. Sot. *li. 3. de iustit. & iu. q. 4. artic. item 6.*

De Iudicis itaque Potestate sermonem instituentes, illam cum Gabr. Sot. loc. cita. Valen. Toleto aliisque communiter, † Quadruplicem esse dicimus, videlicet ordinariam, delegatam, arbitrariam, & accessoriam. † ordinaria potestas illa dicitur, quæ alicui aut ex dignitate, aut ex officio iurisdictionem annexam habente conuenire dignoscitur. Ita † Pontifex maximus ex dignitate, qua gerit Christi vices in terris, ordinariam super omnes fideles in spiritualibus potestatem habet; atque etiam in temporalibus spiritualium illis annexorum ratione. Ita Papa, Imperator, Reges, Principes, ac Respublicæ in sæculares suæ iurisdictioni subiectos ordinariam in temporalibus possident potestatem. Episcopus in propria diœcesi, loquendo in spirituali-
bus; † quare & ordinarius nuncupatur. Generales or- 8
dinum in sua quisque congregatione. Prouinciales in 9
sua quisque prouincia. Abbates, Priores, Præpositi, Cu- 10
stodes, ac Prælati in suo quisque monasterio, seu con- 11
uentu ordinariam potestatem in sibi subiectos habent. Iulius Clarus libro quinto, recept. *senten. §. final. quæst. 35. versic. quæro quis sit iudex Monachorum.* (D. Tho. 2. 2. quæst. 60. citat arti 6. Gabr. in 4. se 18 distinct. 15. quæst. 6. art. 4. Sot lib. 5. quæst. 4. art. 1. conclus. 2. Valent tom. 3. disputat. 5. quæst. 11. puncto primo. Toleto lib. 5. instructio. sacerd. cap. 56. num. 5.)

De hac Potestate in lib. 1. tum decretalium, tum sexti, tum clementinarum, tum extrauagantium communium sub titulo. De officio iudicis ordinarij, & à Canonistis eisdem in locis pertractatur. Gratianus 2. *quæstio 6. capit. à iudicibus.*

† Delegata potestas illa nominatur, quæ ex iudicis 12
superioris ordinarij commissione competit alicui: siue generaliter ad omnes caussas, siue specialiter ad quasdam solummodo cognoscendas deputetur. Hac potestate præditi sunt commissarij, auditores, Prætores, cæterique à Iudicibus ordinariis ad caussas in locis eorum iurisdictioni subiectis cognoscendas electi. Regulares inter Visitatores, aliique quocunque nomine honestentur à Generali, siue prouinciali ad aliquam religiosorum sibi subditorum caussam cognoscendam destinati, iudices erunt delegati. De huiusmodi agitur potestate lib. 1. Decretalium, & Sexti, & Extrauagantium communium sub titulo De officio, & potestate iudicis delegati. quibus etiam in locis de illa canonistæ loquuntur,

† Arbitraria potestas ea dicitur, quæ ex litigantium 13
partium electione oritur alicui. Partes etenim litigantes, vel ad expensas fugiendas; vel ad procuratorum, aduo-

aduocatorumque cauillationes, ac versutias euitandas, vel aliquibus aliis de causis inter se se aliquando conueniunt; vnumque, vel duos, aut etiam plures viros probos, & bonos concordi eligunt voluntate: vel vna pars vnum, altera pars alterum, qui litem inter ipsos ortam, prout eis iustum fuerit visum vel arbi-
14 trio, vel iure dirimant, atque definiant. † Ita electi iudices arbitrarij, siue compromissarij nuncupantur; arbitrariamque ad litem eiusmodi terminandam possident potestatem.

15 † Quæ potestas, licet priuata esse videatur; publica tamen quodammodo est. Cum etenim vnusquisque alteri fidem seruare teneatur, iure gentium cautum est;
16 † vt qui arbitri ab aliquibus fuerint constituti, ligandi vim per suam sententiam habeant, at vero sententiæ ipsius excutio ad principem, illiusve ministros, qui vim habent coactiuam, spectare videtur. De hac potestate in lib. 1. Decretalium, & Sexti sub titulo De arbitris, ibique à doctoribus pertractatur. Gratian. 2. *quæst. 6. capit. à iudicibus et. cap. peruenit. & cap. si sacerdos 11. q. 1. l. 1. ff. de arbitris.*

17 † Accessoria vero potestas illa nominatur, quæ ratione alicuius facti, vel caussę contingetis oritur alicui. Hac potestate Bononiensis Papæ subiectus delictum Florentiæ si committat, à magno Etruriæ Duce puniri potest; accedente illi super Bononiensem huiusmodi potestate ratione delicti in eius iurisdictione commissi, tribuit namque iurisdictionem delictum. *6. quæst. 3. capit. placuit. capit. 1. de rapto. l. alterum. ff. de accusat. capit. fin. de foro competen. gloss. capit. postulasti eod. tit. ut. ac 3. quæst. 6. in principio.* D. Thom. *secunda secundæ, quæst. 67. art. 1. ad 3.* Farinac. loc. citat. Eandem accessoriam potestatem tribuit domicilium, & possessio. *capit. fane, de foro competen.* gloss. loc. cit. 3. *quæst. 6. Cæsar de Grassis auunculus meus decis. 61. num. 11.* Farinac. vbi supra. Hac potestate poterit quoque alicuius Monasterij prælatus alterius conuentus Regularem in suo delinquentem punire.

18 † Quadruplex ista potestas in sacris etiam literis reperitur, Ordinaria quidem, quam Moyses, Iosue, Iudices, Reges, ac Duces habuere. Delegata, qua & seniores à Moyse constituti populum iudicabant. Exod. & Daniel ab ipso Deo electus, senes, qui contra Susannam falsum tulerint testimonium, condemnauit, vt eli citur Dan. D. Thom. 2. 2. *quæst. 67 art. 1. ad primum.* Arbitraria, qua mulieris prægnantis occisorem inter, illiusque viri arbitri iudicare debebant. Deuteron. Accessoria vero, qua Dauid eos, qui sibi tributam Siceleg ciuitatem succenderant, licet sibi subiecti minime essent, & morti adiudicauit, & interfecit. 1. Reg. *capit. item 20.*

Exod. 18.

Par. 19. D. Thom.

Deut. 21.

1. Reg. 30.

Harum potestatum altera ita est ad iudicandum ne-
19 cessaria; quod † iudex, qui nulla earum præditus, iudicare præsumpserit, mortiferum peccatum committet. Nauar. in Manual. Sot. *lib. 3. de iustit. & iur. quæst. 4. artic. 2.* Tolet. *lib. 5. instr. sacerd. cap. 56. num. 5.* Syluest. *verbo Iudicum, num. item 5.* præterquam quod iudicium inualidum reddiur, vt initio capitis huius dictum est.

Nauar. in Manual. cap. 25. num. 13.

20 † Ab ista quadruplici potestate Iudex quadrupliciter appellatur, videlicet, aut Ordinarius, aut Delegatus, aut Arbiter, siue Compromissarius, aut delicti, siue Domicilij.

De Veritate in Iudice necessaria.

CAP. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Veritatem in iudicando seruare debet Iudex.*
2 *Aaron summi sacerdotis pectore posita erat rationale iudicij.*
3 *Veritas duplex, rei, & conscientiæ.*
4 *Veritas rei quæ sit.*
5 *Veritas conscientiæ quæ sit.*
6 *Veritas conscientiæ triplex.*
7 *Rei veritas non semper seruanda est in iudicando.*
8 *Conscientiæ veritas in sacramentali confessione cognita non semper seruanda est.*
9 *Quam veritatem iudex sequi teneatur in iudicando.*
10 *Iudex personam publicam gerit, & communitatis vices gerit.*
11 *Iudex omnia, quæ non nouit vt iudex, ignorat.*
12 *Iudex priuata scientia innocentem, & ex actis vero nocentem cognoscens, quid facere possit, ac debeat.*
13 *Tuta conscientia talem condemnare potest.*
14 *Si conscientia scrupulis agitetur, quid faciet.*
15 *Conscientiam contra operari peccatum est.*
16 *Iudex in conferendis officiis, ac dignitatibus propriam scientiam sequi potest.*
17 *Reus in actis non probatus talis, condemnari nequit.*
18 *Forum exterius ad occulta delicta non extenditur.*
19 *Delicta occulta quæ censeantur.*
20 *Iudex, & superior delicta subditorum cognoscens extra iudicium, an illa punire queat.*

Quæsit. Canonic. & Regul. ... 4.

A Ltera conditio in iudice necessario requisita Veritas ipsa est. † Iudex etenim veritatem ser- 1
uare in iudicando debet, iuxta illud Zacha. *Hæc dicit* *Zach. 7.*
Dominus iudicium verum iudicare. Iudicia quoque Dei, cuius gerit vices ipse iudex, vera sunt, ac iustificata in semetipsa. Psalm. & Deuteronom. 13. habetur. *Si audieris* *Psal. 18.*
in vna vrbium tuarum, quas dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum dicentes aliquos, egressi sunt filij Belial de medio tui, & auerterunt habitatores vrbis suæ, atque dixerunt, eamus, & seruiamus Diis alienis, quos ignoratis, quære sollicite, & diligenter rei veritate perspecta, si inueneris certum esse, quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam, statim percuties, &c. *Deut. 13.*

Quare † in pectore Aaron summi Sacerdotis om- 2
nium difficilium (quemadmodum Deuteronom. *Deut. 17.*
ordinatur) iudicis, quando sacerdotalibus ornabatur vestimentis, rationale iudicij, in quo erant veritas, & iudiciũ, ponebatur. Exod. nẽpe vt ostẽderetur in iudice, *Exod. 28.*
& veritatẽ & doctrinam ad faciendũ iudicium esse necessaria. Verumenimuero vt quæ veritas in iudice requiratur, patefiat, principio de ipsa distinguendum est veritate. Itaque † Veritas (quod ad præsens negotium 3
attinet) duplex est, vna rei, conscientiæ altera. † Ve- 4
ritas rei dicitur illa, quæ cum ipsa re conuenit, adeo vt quod asseritur, ita re ipsa sit. † Veritas verò conscientię 5
illa nũcupatur, quæ aut cũ re ipsa cõueniat, aut non cõueniat; eiusmodi tamẽ esse existimatur, quare nõ prout est, verũ prout existimatur, asseritur. † Hęc veritas con- 6
scientiæ triplex esse potest; vna cum quis aliquid nouit veluti Dei minister in sacramentali confessione, altera cum quis aliquid nouit veluti persona priuata, tertia cum quis aliquid nouit veluti persona publica; videlicet per legitimas testificationes, seu iudicia sufficientia, siue (vt aiunt) peracta, & probata in iudiciali rite fabricato processu.

† Rei veritatem semper iudex minimè seruare te- 7
netur; quia multoties Deo soli nota est, ac inuestigari nequit.

Similiter † neque conscientiæ veritatem, quam vel 8
in sacramentali confessione cognouit: illam etenim extra conscientiæ forum quomodolibet reuelare non potest *capitu. si sacerdos. de offic. iud. ordin. & capit. omnis vtriusque sexus. de pænit. & remiss.* vel nouit vt persona priuata. gloss. in capit. non prohibeat *de consecr. distin. 2.* cum etenim iudex communitatis vice fungatur, iuxta veritatem communitati quoque notam iudicare debet: non autem iuxta illam, quæ sibi soli nota est, alioquin vt priuatus nullam possidet iudicandi potestatem.

† Veritatem igitur illam sequi tenetur, ac debet 9
ipse iudex, quæ sibi tanquam iudici, & personæ publicæ communitatis Vices gerenti nota est; quæ quidem illa esse videtur, quæ in actis legitimis constat, licet contrarium ipse tanquam priuatus esse cognoscat, atque certo sciat. 3. *qu. 7. ca. iudices. 11. quæst. 3. capit. summopere. capit. pastoralis de offic. delegat. l. illicitas. ff. de offic. præsidis.* Gratian. 30. q. 5. *post c. si quis gloss. c. iudices. 3. q. 7. cit. verbo audit; vbi multa circa hoc c. 1. de offic. ind. deleg. cit. & c. itẽ 1. de offic. iud. ordin.* D. Tho. Caiet. Bannes, Salon. & Aragon. ibidem. *D. Thom. 2. 2. qu. 64. art. 3. ad 3. & quæst. 67. artic. 1.*
Alexand. de Ales. 3. *p. quæst. 10. memb. 6. artic. 2.* Domin. Soto. *lib. 5. de iustit. & iur. quæst. 4. artic. 2.* Couar. *lib. 1. variar. resolut. capit. 1.* Henric. de Ganda. *quodlib. 3. quæst. 15.* Ioan. Maior. *in 3. distinctio. 33. quæstio. 4.* Nauar. in Manua. *capitul. 25. nume. 9. & 10. & in capit. si quis. de pænit. distinct. 7. nume. 129.* Abulensis *in capit. 23. Exodi, quæst. 6.* Tolet. *instruct. sacerd. capit. 56. nume. 8.* & omnes pene moderni, aliique citati à Couarr. & Sot. vbi supra Bart. quoque in l. illicitas cit. Io. Andr. in Specul. tit. *de allegat. & probat. §.*

fatis. num. 13. Hippol. de Marsil. *in pract. crimin. §. diligenter. num.* 25. Turrecremat. & Archidiac. *in cap. si sacerdos. de offic. ordin.* Menoch. *lib.* 1. *de arbitrar. iudic. quæst. q.* 24. *numer.* 3. quam opinionem, & veriorem, & communiorem tam in ciuilibus, quam in criminalibus esse affirmant Couarr. & Tolet. loc. citat. illam quoque Rotam Romanam sequi docet Cæsar de Grassis auunculus meus vir doctissimus in decisionibus propriis *decis.* 147. *numer.* 9.
10 Cuius doctrinæ illa potissima ratio potest afferri. Iudex persona publica est, in iudicandoque communitatis vices profecto gerit. ergo cũ iudicãdi munus exercet, illud, quod cõmunitas operaretur, facere debet, cõmunitas vero nequaquam iuxta vnius priuatam scientiã: sed iuxta illam, quæ testificatione publica in actis legitime fabricatis consistente, siue iuxta legitime acta, & probata constat, vtique iudicaret, igitur Iudex quoque non secundum priuatam notitiam, aut conscientiam, aut veritatem sibi priuatim notam, cum ipse minima sit (vt priuatus) communitatis pars; quare & facillimè falli queat: verum secundum publicam scientiam, quæ ex testium legitimorum depositionibus toti constat
11 communitati, iudicet, est necesse. † iudex etenim quæcunque vt iudex non cognoscit, ignorat. Nauar.

Nauar consil 1 *de offic. iudicis. nu* 5.

12 † Potest verò iudex, qui priuata scientia aliquem certo innocentem nouit; qui attamen in processu nocens esse probatur, facere quæcunque fieri sine scandalo queunt, vt sententia contra huiusmodi non feratur, nec lata exequatur, vel commodum ei, vt è carceribus fugiat, tribuendo, vel testes examinando de loco, tempore, die, aliisque circunstantiis exquisita diligentia; quo illorum inconstantiam, aut varietatem, aut mendacium, aut conspirationem, aut subornationem, aut falsitatem inueniat, detegatque, vel accusatorem, siue partem placando, quo in aliqua lege (si iudex superiorem non cognoscens sit) dispensare queat, vel (si aliqua spes foret) ad superiorem iudicem per appellationem Rei caussam remittendo, coram quo superiori iudice postmodum iudex inferior pro ipso reo testificaretur, vel aliud quid iuxta sui prudentiam operando pro innocentis liberatione. Qu. d si nullum sa-
13 tis remedium esset; † tuta conscientia illum poterit condemnare. Neque contra conscientiam, siue contra ius operabitur; tum quia illum nequaquam vti priuata persona, quæ illius innocentiam nouit, condemnat: sed vti iudex, quare publica persona, cui per acta, & probata de illius nocentia constat; tum quia non est ipse iudex, qui eiusmodi damnat innocentem: verum ipsamet lex *per dict.* 23. *q.* 5. *cap. homicidas. & cap. cum homo. & per gloss. distinct.* 1. *in principio.* At vero † si iudicem aliquem re-
14 perire sit, qui conscientiam deponere nequeat: sed peccatum esse in processu conuictum reum, sibi autem cognitum innocentem condemnare pro certo habeat, vel probabiliter dubitet; huiusmodi iudex talem absque peccato condemnare minime poterit: quia
15 contra conscientiam operaretur. † contra quam operantes peccare nemo non affirmat, ex D. Pa. Rom. & c. literas *de restit. spoliat.*

Rom. 14.

Illud autem incidenter addere visum est; quod licet in publicis ferendis sententiis iudex iuxta publicas te-
16 stium probationes procedere debeat: † in dignitatibus attamen, ac officiis conferendis, atque in aliis etiam, quæ illius committuntur arbitrio; non testium dicta, neque aliorum scientiam sequi tenetur: sed illam, quam ipse de cuiusque meritis habet notitiam, sequi potest *ut l.* 1. *&* 2. *ff. de iurisd. omn. iudic.* Siluest. *verbo iudex* 2. *quæst.* 5. *in principio.* Michael Salon. 2. 2. *q.* 67. *artic.* 2. Sayrus in claui regia *lib.* 12. *cap.* 8. *numero* 18.
17 Ex iis quæ superius habita sunt, infertur, quod † licet iudex eum, quem in vinculis tenet, reum euidẽter esse cognoscat, cum attamen id vel non legitime probatur; vel ille testimoniis legitimis purgatur eum condẽnare minimè potest. Sot. *lib.* 5. *de iust. & iu. q.* 4. *ar.* 2. quinimmo illũ tenetur absoluere Specul. 3. *part. tit. de accus. §.* 1. *n.* 28.
18 Nauar. *cons.* 4. *de iudiciis, num.* 8. *tom.* 1. etenim † forum exterius ad occulta delicta nequaquam extenditur, at ve-
19 ro illa occulta esse censentur; quæ legitime iuxta regulas iuris probata esse minimè constat, iudicis autem scientia testimonium sufficiens nequaquam reputatur. Quare † iudex siue prælatus si à suis admissa cri- 20
mina, vel quia ipse vidit, vel quia à fide dignis audiuit extra iudicium, cognouit, eisdem pœnam vt iudex nequibit inferre: (de grauioribus loquendo) at vero admonitione paterna, vel etiam emendatione aliqua, siue extraordinaria pœnitentia illum cum talibus vti, nihil prohibere videtur. Sot. loc. cit. Clar. li. 5. §. *fi. qu.* 8. *vers. sed pone. & qu.* 66. *vers. scias autem.* Victorinus Auersa. *lib. de mod. proced. in cap. regul. cap.* 3. *num.* 4.

De forma iuris à iudice in iudicando seruanda.

CAP. IX.

SVMMARIVM.

1 *Forma iuris aliqua seruanda in iudiciis est.*
2 *Iudicium sine aliquo forma iuridica factum temerarium, & inualidum est.*
3 *Forma iuris in iudicando seruanda in quatuor consistit, & quæ illa sint.*
4 *Modi in iudicio seruandi quatuor sunt, & qui.*
5 *Accusationis, Denunciationis, Inquisitionis, & exceptionis via quomodo seruanda.*
6 *Delictum contra exceptum probatum an puniri queat*
7 *An de eodem possit separato processu inquirere iudex*
8 *Processum incipere nequit iudex modo aliquo procedendi non seruato.*
9 *Accusatio, & denunciatio contra superiores à subditis facta non sunt de facili admittenda.*
10 *Præparatoria iuris à iudice in iudicando seruanda quæ sint.*
11 *Iudex in præparatoriis deficiens recusari potest.*
12 *Sententia quomodo à iudice ferenda sit.*
13 *Pœna quomodo infligenda à iudice sit.*

TErtia conditio in iudice necessaria forma iuris est, † quæ adeo seruari debet, quod sine aliqua iu- 1
ris forma iudicium factum nullum pœnitus existimetur. & sit arg. Gen. *Clamor Sodomorum, & Gomorreorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatũ est nimis: descendam, & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint, aut non est ita, vt sciam.* Luc. *Homo quidam erat diues, qui habebat villicum, & hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona illius, & vocauit eum, & ait illi, quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ.* Deut. *Iuste quod iustum est prosequeris,* ex his nanque locis colligitur in iudiciis aliquam formam seruandam fore, vt subsistentia sint, legitimaque. Et certe Ios. Achan sorte extrahitur, vocatur, ore conuincitur proprio, res furatæ quæruntur, & inueniuntur, & producuntur, antequam contra illum condemnationis sententia proferatur, *ca. eorum.* 11. *q.* 3. *& ca. qualiter, & quando el* 2. *de accusatio.* forma quædam saltem processum incipiendi præscribitur, sparsim vero eod. tit. aliisque cetera ad illum prosequendum ac terminandum edocentur necessaria. Idem quoque affirmant. D. Thom. Sot. Valen. Tole. Gregor. Sayrus. *lib.* 12. *clauis regiæ, cap.* 9. cuius necessitatis illa potest assignari ratio. Iudex de re sibi minimè nota iudicare nequit iustumve de re deducta proferre iudiciũ, nisi eam, eiusque veritatem legitimè norit. At vero iudex neque rem nosse iudicandam sine accusatore, aut illius gerente vices; neque rei veritatem legitime scire absque illius per testium, ac rei examen inuestigationem; neque sententiam proferre, nisi veritate perspecta potest: hæc autem nihil aliud sunt, quam forma iuris. Igitur sine Iuris forma iudicium ipse Iudex exercere non poterit, † iudiciumque ab ipso sine aliqua iuris forma 2
factum temerarium, ac inualidum profecto censendum erit. *arg. cap. quæ contra de reg. iur. in* 6. Quæ contra ius fiunt, debent vtique pro infectis haberi.

Gen. 18. *Luc.* 16. *Deut.* 16. *Ios.* 7. *D. Tho.* 2. 2. *qu.* 60. *art.* 2. *Sot. lib.* 3. *de iust. & iure. quæst.* 4. *ar.* 2. *Tole. lib.* 5. *inst sacer. cap.* 56. *num.* 9. *Vale. t.* 10. 3. *disp.* 5. *qu.* 4. *pun.* 2.

† Forma verò iuris in iudice necessaria in quattuor 3
potissimum videtur consistere, videlicet, In modo procedendi; In præparatoriis; In ferenda sententia; & In pœna imponenda. ex Tol. & Sayro. loco citato.
† Modi quibus in iudicio iure procedi potest, qua- 4
tuor sunt, per accusationem, per Denũciationem, per inquisitionem, & per exceptionem. *c. super his. de accusa.*

iunctis

iunctis c. inquisitionis. & cap. qualiter, & quando el secondo eod. tit. glos. in cap. qualiter, & quando. ci. & omnes communiter.

5 † Per viam Accusationis nequit procedere iudex absque accusatore legitimo accusationem in scriptis, aut verbotenus porrigente. Per viam Denunciationis, nisi præcesserit denunciantis charitatiua monitio. Per viã Inquisitionis, nisi præcesserit infamia à pluribus, non prauis, & maleuolis: at probis, & beneuolis orta

Nau. cons. 3. de accusat. num. 4. to. 2. ante iudicium, *c. qualiter cit. iuncta glos.* Nauar. Achilles de Grassis *auunculus meus decis. 321. nu. 3.* & est omnium communis. Per viam exceptionis, nisi excipiens legitimè obiiciat, accusatorem, vel testem ab accusatione, vel testimonio repellendo, siue promouẽdum ad ordines, aut dignitates inhabilem ostendendo *arg. cap. super his de*

6 *accusat. cit. & c. pastoralis de excep.* Clar. *lib. 5. § fi. qu. 19.* † Quo casu, licet contra exceptum delictum probetur, iudex attamen contra illum criminaliter procedere nequit, siue pro tali delicto eum pœna vel ordinaria, vel extraordinaria mulctare: at solum ciuiliter ab accusatione, siue testificatione, siue ordinatione, siue dignitate, vel officio illum velut illegitimum, siue inhabilem repellere potest; nisi fortassis excipiens testem de falsitate, petat illi tãquam falso nullam fidem adhiberi, & præterea illum de falso puniri. tunc enim de falsitate (si probetur) à iudice ordinaria pœna falsi puniri potest. eo nanque casu excipiens ipsius accusatoris partes videtur assumere, docet, ac probat Clar. loc. cit. quod idem asserendum est quoque de accusatore exceptoreque si crimen illis obiiceretur, & obiiciens illos nedum repellere, sed & puniri vellet, ac postularet.

7 † Poterit verò iudex de delicto simili exceptione probato iudicio inquirere separato contra delinquentes, contraque illos criminaliter per modum inquisitionis procedere, si ei placuerit, Cla. vbi supra.

8 † Hi procedendi modi adeo necessarij sunt, quod iudex nedum iudicare, sed neque processum incipere potest sine legitimo accusatore, aut Denunciatore, aut exceptore, aut infamia præcedente eo, quo dictum est

Nau. cons. 4. de accus. n. 3. tom. 2. Tol. lib. 5. instr. sacer. cap. 56. num. 10. modo probat Nauar. Tol.

† Accusationem autem, siue denunciationem contra superiores subditis porrectas non ita facile iudex admittere debet. *arg. cap. qualiter, & quando cit. de accusat. quo loci habentur huiuscemodi verba.* Diligentius ta-

9 men obseruandum est in prælatis, qui quasi signum positi sunt ad sagittam; & qui non possunt omnibus complacere: cum ex officio suo teneantur non solùm arguere, sed etiam increpare: quinimmo interdũ suspendere, nonnunquam vero ligare, frequenter multorum odium incurrunt, & insidias patiuntur, &c. quare illa obseruare poterit ipse iudex, quæ habẽtur secunda quæstione *7. capitulo si qui sunt & capitulo quærendum*, de qua re inferius proprio loco pertractabimus *cap. 16. num 47.*

10 † Præparatoria sunt Citationes, Delatio Iuramenti, Termini, Dilationes, Exceptiones, Appellationes, Tortura, Defensiones, & reliqua in fabricando processu, tam pro veritate delictorum habenda, quam pro ipsius Rei defensione contingentia: quæ omnia iudex peragere, deferre, concedere, recipere, acceptare, inferre, procurare, tribuere, & exequi iuxta leges, aut statuta, aut constitutiones, debet. Tole. loc. cit. *num. 9.* & reliqui omnes.

11 † Huiusmodi præparatoria adeo iuribus conformia sunt, adeoque à iudice obseruanda; vt iudex in eorum aliquibus deficiens, (licet de crimine violatæ religionis ageretur) merito recusari queat, ab eoq; per appellationem declinare. *Dir. inquisit. 3. par. de recusatione*, quæ fit ab Inquisitore, & ibidem Fr. Pegna *tom. 30. & 31.*

12 † Sententia vero non ex proprio iudicio, siue (vt aiunt) ex proprio capite à iudice proferenda est, verum quæ iuris, aut statutorum, aut constitutionum dispositioni sit conformis, *c. 1. de sent. & re iud. in sexto.* neque præcipitanda est: sed maturo ponderãda iudicio antequam

Sap. 12. Psal. 21. proferatur. argu. Sap. *Cum tranquillitate iudica.* Psal. *Illuc sederunt sedes in iudicio.* & 2. q. 1. *c. Deus omnipotens, ac 11. q. 3. cap. summopere*, neque ferenda est contra non confessum, aut legitimè conuictum. 2. q. 1. *c. 1. & 2.* neque ante veram, &

iustam probationem cap. Deus omnipotens. cit. Quod si iudex ipse iuris dispositionem ignoret, aut qualiter sit ferenda sententia nesciat; assessorem conuocare tenetur Tolet. *loc. cit. num. 9.*

† Pœna delicto debet esse cõformis. Deut. *Pro mensura* *Deut. 25.*

delicti erit & plagarum modus; arg. ca. pro qualitate. 26. q. 7. Neq; 13

debet, aut potest iudex supra pœnam à iure statutam quamuis punire. Tol. loc. cit. Pœnarum etenim extẽsio nimia vitanda est probat Achil. de Graf. *decis. 161. nu. 6.* Pœnam autem à iure statutam in delictis atrocibus ad vnguem infligere poterit; ne delinquẽdi (si mitius ageret,) præbeatur occasio, at vero in leuioribus rigorem iuris cum misericordia temperare debet.

Iudiciũ etenim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam, vtique fiet. Iaco. & ca. alligant 26. qu. 7. dicitur. & est D. Io. Cryso. Melius est propter misericordiam rationem reddere, quam propter crudelitatem. *Iacob. 2. D. Io. Chryso. homil. 43. in Matth. oper. imperf.*

De Scientia iudici necessaria.

CAP. X.

SVMMARIVM.

QVarta conditio in iudice requisita ipsa scientia ad iudicandum necessaria est, † quæ in ipso adeo ex necessitate requiri videtur; quod sine illa actitatum iudicium temerarium sit, & ipse iudicans mortifere peccet. Psal. *Erudimini, qui iudicatis terram, apprehendite disciplinam, ne irascatur dominus, & pereatis de via iusta.* Sap. *Melior est sapientia, quam vires, & vir prudẽs quam fortis. Audite ergo reges, & intelligite, discite iudices finium terræ; quoniam data est potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur, quoniam cum essetis ministri regni illius non recte iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis.† horrende, & cito apparebit vobis; quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet*, & infra. *Si ergo delectamini sedibus, & sceptris ô Reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis: diligite lumen sapientiæ, qui præestis populis.* & cap. 10. *Rex insipiens perdet populum suum.* Psal. 81. qui de iudicibus est. 1 *Psal. 2.* *Sap. 6.* 2 *Sap. 6. versu 22.* *Ecclesiast. 10. vers. 3.* *Psal. 81.*

† *Nescierunt. s. iudices, neque intellexerunt, in tenebris ambulãt.* 3 quare iniquis ac temerariis illorum iudiciis *mouebuntur omnia fundamenta terræ*, iura scilicet, atque † leges, quibus 4 Imperia, Pontificatusq; firmantur. Vel † Imperia ipsa, & principatus, quæ iniquis subuerti iudiciis nemo non cognoscit, funditus euertentur. Attamen ô Iudices *ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes*, † vos appellatione mea 6 præ cunctis mortaliũ, propter muneris, quo fungimini dignitatem, vt Dij quidam terreni habeamini, sum dignatus; & rectè iudicium facere minime didicistis? Idcirco *vos sicut homines moriemini*, nulla vestræ dignitatis habita ratione, velut abiectissimi, & vilissimi quique homines morte secunda peribitis; *& sicut vnus de principibus cadetis.* † quemadmodum scilicet tenebrarum princi- 7 pes acerbissimis, exquisitissimisq; suppliciis cruciabimini, Sathanæ ipsius grauissimo addicti iudicio: de quo ait Apostolus 1. Tim. 3. *Ne forte incidat in iudicium diaboli.* *1. Tim. 3.*

Scientiam quoq; in iudicibus fore necessariã docemur. 2. q. 2. *c. vlt. de pen. dist. 6. c. 1. c. ex literis de cõsang. & affin. in* an-

authen. de iudiciis in principio. glos. in cap. sciscitatus. de rescrip.

8 † Quod si iudex illiteratus existat; peritiam tamen habeat iudicandi: causa illi committi poterit vtique iudicanda. *l. certi iuris. C. de iudiciis, gl. c. sciscitatus. cit. argum. l. parabolani. C. de episc. & cler.*

9 At vero Iudex Ecclesiasticus mediocriter saltem in iure debet esse peritus. arg. Ose. *Quia tu scientiam repulisti repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi*: & Baruch. *Quia non habuerunt sapientiam, interierũt propter suam insipientiã. c. cum nobis olim de elect. ad hoc facit quoq; cap. cum in cunctis. & cap. dudum. eod. tit. c. si forte eod. tit. in 6. & clem. 1. de atat. & qual. ord. iuncta glos. Syl. verbo iudex primo. q. 4. num. 10. Armilla ver. eod. num. 24.*

Ose 4. Baruch 3.

10 † Illum vero peritissimũ esse minimè necessarium est: verum sufficit competẽtem habere scientiam. *arg.*

11 *c. cum nobis. cit. de elect.* eoq; magis cum † ex defectu scientiæ assessorem sibi partiũ expensis assumere posse concedatur *c. statutum. §. assessorem, de rescrip. in 6.* D. Anton. 3. *par. tit. 9.* Syl. loc. cit D. August. Ignorantia iudicis plerumque est calamitas innocentis. Firmissima quoque ratione Iudici necessariã esse iudicandi peritiam con-

D. August. lib 19 de ciuit. Dei ca. 6.

12 firmari potest. etenim † si vnusquisq; illa scire tenetur, sine quorum cognitione actum sibi debitum rectè nequit exercere; † singulique illa quæ ad eorum statum,

13 ac officium spectant nosse necessario debent, vt docet D. Thom. id erit in iudice forte negandum? hanc eandem affirmant sententiam D. Anton. loc cit. *c. 2. in princ.* Nau. in Man. *cap. 25. n. 12. & in c. si quando, de rescript. excep. 7. n. 3. de iure naturali, & excep. 12.* & seq. Sũmistæ verbo Iudex, & iudicis peccata omnesq; doctores communiter. immo D. Anto. *par. 2. tit. 3. c. 6. §. 4. circa medium.* eiusmodi regulam ponere non veretur.

D. Tho 2. 2. q. 76. art. 2.

14 Qui officia publica assumunt exercenda cum ea ignorantia, vt verisimile sit per eorum exercitium notabile damnũ in alterius persona, vel rebus euenturum, lethaliter peccant, *argu. cap. fin. de iniur. & dam. dato.* Addit Nauar. in commen. *c. inter verba, 11. q. 3. concl. 18.*

15 † id, quod proximè dictum est nedum fore verissimum, quando ex huiusmodi administratione damnum sequatur: verum etiam cum nullo damno inde sequuto officia huiusmodi appetit quis, vel assumit, adeo quod absolui absque eo, quod illis vel renunciet, vel saltem propositum habeat renunciandi, minime queat; propter damnificandi periculum, cui seipsum exponit, *argu. c. non est. 1. q. 1. §. quisquis. & c. nem. Non est de reg. iu. in 6.* at melius per

16 dictũ Sapiẽtis Eccl. 3. Qui amat periculũ, in illo peribit.

Addo ego quod † ille, qui ex imperitia perperam iudicare præsumit, nedum peccatũ committit: sed quoque læsæ parti, & ad litis expensas, & ad omne interesse tenetur. *institut. de obligat. quæ ex deli. nasc. & per dictum gloss. in cap. sicut de testam.* Qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur, *arg. c. eod. c. pasce 86. dist. & distin. 87. c. si expositus. ff. ad le. cor. de sicariis, nihil interest, l. illicitas. § sicuti. ff. de off. præsid. gl.* & Panor. *in cap. quoniam contra. de probat. in ver. negligentia.* Armil. *ver. iudex nu. 14.* Syluest. *ver. eod. quæst. 12. n. 17.* Tabie. *eo. num. 19.*

De vitæ puritate in iudice requisita.

CAP. XI.

SVMMARIVM.

1 *Vitæ puritas in iudice requiritur, ne iudicando peccet.*
2 *Mosis abbatis exemplum pro iudicibus.*
3 *Vitæ puritas duplex est.*
4 *Vitæ puritas interior duplex.*
5 *Iudex à peccato immunis esse debet, quando iudicandi potestatem exercet.*
6 *Doctores affirmantes iudicem lethaliter peccare, si in peccato iudicet manifesto.*
7 *Potestates ordinis, & iurisdictionis ambæ à Deo sunt.*
8 *Iudex in delicto existens publico, & iudicans propter scandalum peccat.*
9 *Iudex mortifero innodatus peccato, iudicandi potestatem non amittit.*
10 *Peccatum mortale neque iurisdictionem tollit, neque iudicij rectitudinem.*
11 *Iudex nulla passione motus iudicare debet.*
12 *Quatuor modis iudicium humanum peruertitur, & quibus.*
13 *Iudex quauis passione motus iudicãs non reddit sententiã nullã.*
14 *Sententia ex solo defectu iustitiæ inualida redditur.*
15 *Iudex passione aliqua motus iniustam sententiam proferens lethaliter peccat.*
16 *Vitæ puritas exterior in iudice requisita in quibus consistat.*
17 *Mansuetudo in Iudice necessaria est.*
18 *Munera Iudex acceptare non debet.*
19 *Munera prudentes quoque excæcant, subuertuntque iudicia.*

POstrema in iudice requisita conditio, vt rectè, id est 1 absque peccato iudicare possit, Vitæ puritas est, quę illi adeo inesse debet, vt illa sine iudicans peccati labe interficiatur. Rom. *Propter quod inexcusabilis es ô homo omnis qui iudicas, in quo enim iudicas alterum, te ipsum condemnas*, huc referri potest auctoritas illa Ier. *Iudicate mane iudicium* i. sobrij à vino, & à vitiis. Qua de re motus propheta regius misericordiam domino canens atque iudicium, in proprij cordis ambulans innocentia, propriosque ante oculos rem iniustam nequaquam proponens, *in matutino aiebat se interficere peccatores.* Psal. contra illos etenim tunc sententiam proferebat; quando ad orationem nocte surrexerat intempesta, lacrymisque proprium stratum de commissis delictis pœnitentiam agendo rigauerat. 3. qu. 7. *c. iudices.* & ex D. Ambro. dicitur. *Iudicet ille, qui non agit eadem, quæ in alio putauerit esse punienda, ne cum de alio iudicat, in se ferat ipse sententiam.* & c. seq. & est D. Greg. *In grauibus peccatis quis positus, dum suis premitur, aliena non diluit.*

Rom. 2. Ierem. 2. Psal. 100. D. Ambros. serm 20 super psal. 118. D. Gregor. in præfat. li. Iob.

† Mosis abbatis exemplum, de quo in vitis patrum *lib. 3. cap. 52.* legitur, huic proposito accommodari potest. Hic à sanctis patribus ad fratrem, qui forte deliquerat iudicandum aduocatus, profectionem consulto distulit, ab eremi præposito sacerdote compulsus tandem accessit, sportam arena plenam secum deferens, illum fratres eidem obuiam facti cum vidissent, quid sibi allata illa sporta vellet interrogarunt, quibus respondit Moses, propria illa esse peccata, quæ cum nequaquam cognosceret: ad aliorũ peccata venerat iudicanda, quo audito illi patres compuncti delinquentem iudicare ausi minimè fuerunt.

Exemplum Mosis abbatis. 2

Verũ enimuero † Vitæ puritas in iudice duplex re- 3 quiri videtur. Interior vna, exterior altera. † Interio- 4 rem quoque duplicem possidere debet, alteram quod absque peccato sit, alteram vero quod amore solo iustitiæ ad iudicandum moueatur: non autem odio, vel amore, vel timore, vel cupiditate, vel alia qua uis passione, adeo quod interiores duæ, vna verò exterior in iudice puritas esse debet. † Prima vitæ puritas 5 interior in eo sita est; vt à peccato, quando iudiciariam exercet potestatem, sit immunis. Io. 8. Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. ca. postulatus. 3. q. 7. cit. & est Bedæ *Cum quemlibet proximorum errare conspicimus, non hac ante reprehendenda iudicemus, quam ad conscientiam nostram reuersi, digito eam discretionis soleter exculpemus. arg. 33. distin c. habuisse, & c. fin. de temp. ordinat.* quibus in locis eum, qui mortali obstrictus peccato est coram Deo, & seipso fore suspẽsum affirmari videtur. † Et qui- 6 dem læthaliter peccare iudicem in manifesto existentem peccato iudicium exercentem docuere Alex. de Ales. *3. par. q. 40. memb. 3.* D. Thom. Pal. *eod. distin. q. 3. art. 3.* Syl. *ver. correctio q. 16. n. 15.* quorum placito fauere videtur D. Pa. Rom. 2. cit. & dictum Leuit. *Sancti eritis quoniam ego sanctus sum, Iudices namque Dei vices in terris, velut ipsius ministri gerunt.* Deuteron. Sap. & Rom. quare dum iudicandi potestatem exercent à peccatis liberi esse deberent, quod idem ratio quoque ipsa naturalis videtur innuere. Qui namque de coloribus iudicat visus, ab omni alienus debet esse colore 2. *de anima.* quare non ita iudex cum de alterius crimine iudicium proferre voluerit, à quocunque crimine esse debet immunis? † At verò licet 7 quidam de ordinis, ac iurisdictionis potestate distinguentes affirment Ecclesiasticum peccare tunc solum, quando ordinis potestatem exercet; non autem cum iurisdictionis, cuiusmodi est iudicare, de quo in præsenti sermonẽ habemus, vtitur potestate, illis attamen respon-

Beda in ca 8. B. Ioan. D. Thom 4. sentent. dist. 19. quæst 2. art. 2. quæstiuncula 2. Rom. 2. Leuit. 19. Deut. 1. Sap. 6. Rom. 13.

reſponderi facillimè poteſt;earum poteſtatum vtramque à Deo eſſe Rom. *Non eſt poteſtas niſi à Deo*, quare in
Rom. 13. vtraq; fore Dei miniſtros,vt habetur Sap.6.idcirco illi
Sap. 6. quoq; in vtraque & in ſanctitate, & in puritate ſimiles eſſe debere. Quod ſi alicui fortaſſe grauior appareat iſta ſentẽtia; ſaltem affirmare quiſque cogetur, venialiter peccare iudicem, qui peccato irretitus, vel occulto,proximum iudicare præſumit. Etenim cum ille,qui alium iudicat, ſe à crimine mundum actu eodem profiteatur,& mundus minimè ſit;quodammodo hypocrita
Matth. 7. eſt,ideoque à Saluatore Matth.reprehenditur illis verbis. *Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, trabem vero in oculo tuo non vides? Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo: & tunc videbis eiicere feſtucam de oculo fratris tui*,aliumq; iudicando,
Luca 19. ſe vtiq; dignũ,qui ſentẽtia ſimili condemnetur,oſten-
Rom. 2. dit,iuxta illud Luc.*Ex ore tuo te iudico ſerue nequã.* & Rom. *In quo alterum iudicas, te ipſum condemnas.*

8 † Quod ſi crimine publico maculatus iudex ipſe ſit; grauius quidem propter ſcandalum populi dicendum eſt illum peccare. Scandalum enim patitur ipſe populus, qui non eandem vim habere iuſtitiam in iudice videt, quam ille in ſubiectos exercere non vere-
9 tur, adeoque graue ſcandalum eſſe poſſet, quod pecca-
D.Thom.2.2. ret mortifere,ita ſentire videtur D.Tho.Caiet.Sot.Nau.
qu.60 art.2, Valẽt. qui hanc eſſe cõmunem affirmat. Illud vero ex
ad 3. et 3. prædictis authoribus notandũ eſt, † Iudicẽ læthali ma-
part. qu. 64. culatum peccato iudicãdi poteſtatem nequaquã amit-
art 6. tere.15.*q.vlt.gl.3.q.7.in princip.* quinimmo contraria huic
Caiet 2.2 q. ſententia hæreſis Witeleſi eſt in Conſtantienſi damna-
60 art 2. ta cõcilio. Quare licet iudex mortali peccato irretitus
Sot lib. 3. de exiſtat,in eoque iudicandi actum exercens aut lęthali-
iuſt. & iur. ter,aut venialiter ſaltem peccet: ſi alioqui iuſtam ſer-
qu 4. art. 2 uato iuris ordine ſententiam proferat, firma,validaq;
Nau. in rubr de iudiciis illa profectò erit.† Mortiferum enim peccatũ,& multo
num 42. minus veniale, neque iuriſdictionis auctoritati, neque
Valent. to. 3. rectitudini ad iudicium requiſitæ per ſe contrariatur.
diſp. 5. qu. 4. Quare poterit iudex peccato innodatus mortifero iu-
puncto. 2.
10 ſte, quod iuſtũ eſt iudicare; iuris ordinem,ac rectitudinem obſeruare; ex actiſque ac probatis iuſtam, & validam proferre ſententiam.

11 † Altera Vitæ puritas interior in iudice requiſita in eo conſiſtit; vt Iudex neque amore, neque odio,neque cupiditate neque timore, neque alia quauis paſſione motus iudicare præſumat: verum ſolo affectu iuſtitiæ, quam prę oculis habere perpetuo debet,quod ſuum eſt
Deut. 1. æqualiter vnicuique abſque vlla perſonarum accepta-
Pſal. 81. tione tribuendo.argu.Deut. & Pſal. *Vſquequo facies pecca-*
Eccl. 7. *torum ſumitis?* Eccl. *Noli quærere fieri iudex, niſi valeas irrũpere iniquitates, ne forte extimeſcas faciem potentis,& ponas ſcandalum*
Mich. 3. *in agilitate tua*, & Mich.vbi iudices principes,qui in muneribus iudicabant,reprehenduntur. 3.*qu.7.c.iudicet.* &
D. Ambroſ eſt D.Ambroſ.*Iudices ille,qui ad pronũciandum nullo odio,nulla*
ſerm 20. ſu- *offenſione,nulla leuitate ducatur.* & 11.q.3.*c.quattuor.* habetur.
per pſal.118. † Quattuor modis peruertitur humanum iudicium,ti-
12 more,cupiditate,odio,& amore.

13 Itaque ſi † iudex rectam quidem ex iuridice deductis ferat ſententiam: ſed amore, aliaue paſſione ad illud operandum moueatur; ſententia profectò, & iuſta erit, & valida: verum ipſe peccatum eiuſdem generis, cuius paſſio eſt, qua fuit motus, committet. ex.gr. ſi motus inuidia fuit peccatum committet inuidiæ;ſi cupiditate; auaritiæ delictum perpetrabit; & ita de reliquis,verumtamen, quia minime contra iuſtitiam; ſed alias contra virtutes fuit operatus, ab eo prolata ſen-
Matth 23. tentia valida erit. arg. Matt.*Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi; omnia ergo quæcunque dixerint vobis ſeruate,*
14 *& facite.* † Sententia nanque ex alio inualida reddi minime poteſt, quam ex defectu iuſtitiæ.

15 † At verò ſi alicuius dictarum paſſionum impulſu; vel iniuſte iuſtum, vel iuſtum iniuſte iudicarit, à mortali reatu nequaquam poterit excuſari;& quoque nulla iudicanda erit ipſa ſentẽtia,his nanque caſibus nedum alias contra virtutes: verũ & cõtra ipſammet iuſtitiam fuit operatus.ex D.Th. & aliis ſupracitatis auctoribus.

16 † Exterior autem Vitæ puritas in iudice requiſita in duobus potiſſimum videtur conſiſtere; nempe in

Manſuetudine,& à muneribus abſtinẽtia.

† Manſuetudo iudici neceſſaria eſt:neque enim aut 17
verbis contumelioſis, aut verberibus per ſe vti debet; neq; vltra terminos à iure, conſuetudineve ſtatutos,ac debitos, & cuiuſque vires quenquam torquere; neque vllis acerbitatibus aliquem cõtra claritatis virtutem, ac iuris diſpoſitionem,perſonarum, & delictorum habita ratione afficere. Sed cũ manſuetudine audiat opus eſt,maximè ipſum Reum, illiuſque aduocatos, & pro-
curatores,eorum memor, *quod a Deus ipſe fortis, & patiens,* a *Pſal. 7.*
b *qui ſuſcipit manſuetos*, c *illiſque dat gratiam*, d *Iudices quoque* b *Pſal. 146.*
manſuetos in iudicio dirigit, viaſque ſuas docet, ac e *illis præ* c *Prou. 3.*
cipit vt ad verbum audiendum ſint manſueti: f *ipſum imitantes qui* d *Pſal. 24.*
mitis, & corde humilis eſt,ac tandem g *in ſalutem manſuetos exal-* e *Eccl. 5.*
tat. † Abſtinentia quoque à muneribus iudici neceſſa- *2. Tim. 2.*
ria eſt: neque enim abſque peccato iudex aut pro iudi- f *Matth. 11.*
cio faciendo,aut pro ferenda ſententia munus aliquod g *Pſal. 149.*
accipere debet.argum.Exod.*Nec accipies munera*,† *quæ etiam excæcant prudentes, & ſubuertunt verba iuſtorum.* idem 18 *Exod. 23.*
Deut. 16.& Eccl.20. Pſalm. quoque 14. *illum in Dei ipſius* *Deut 16.*
tabernaculo habitaturum, firmumque tempore manſurum æter- *Eccl. 20.*
no docemur, qui munera ſuper innocentem nequaquam accepit, *Pſal. 14.*
quod idem Iſa.33.confirmatur.& Prouerb.15.habetur. *Iſa. 33.* *Prouerb. 15.*
Conturbat domum ſuam, qui ſectatur auaritiam, qui autem 19
odit munera,viuet. Idem cap. non licet.11. *qu.3.cap. non ſane 14.q.5.ca. cum ab omni.de vit.& honeſt.clericor.* & capit. ſtatutum.de reſcript.in 6.Plura videre qui vult poteſt apud Summiſtas verbo Iudex & Iudicis peccata.

Quis poſſit eſſe, vel non eſſe Iudex.

CAP. XII.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis conditiones quædam affirmatiuæ, quædam negatiuæ.*
2 *Homines quique ſubiici, & iudicari ſunt apti; non omnes præeſſe, & iudicare.*
3 *Iudex quilibet eſſe poteſt, qui legibus minimè prohibetur.*
4 *Infamis nequit eſſe iudex.*
5 *Si toleratus ſit, poteſt, ac illius tenet ſententia.*
6 *Si electo iudici obiiciatur infamia, remouetur.*
7 *Si pendente iudicio iudex efficiatur infamis, recuſari poteſt.*
8 *Crimino ſus quis eſſe, vel non eſſe iudex poſſit.*
9 *Surdus, & mutus nequit eſſe iudex.*
10 *Perpetuo furioſus.*
11 *Impubes.*
12 *Ammotus ab officio.*
13 *Femina.*
14 *Si à principe ſcienter mulieri committatur iudicium, poteſt illa iudicare.*
15 *Vbi conſuetudo viget, & vbi iuriſdictionem habent mulieres iudicare queunt.*
16 *Seruus nequit eſſe iudex.*
17 *Seruo tali ignorato ſi cauſſa committatur, ipſe iudicare poteſt.*
18 *Excommunicatus nequit eſſe iudex.*
19 *Quod intelligitur, ſi denunciatus ſit.*
20 *Toleratus excommunicatus qui dicatur.*
21 *Dominus aduerſarij nequit eſſe iudex.*
22 *Conſanguineus, & affinis aduerſarij non poteſt eſſe iudex.*
23 *Suſpectus nequit eſſe iudex.*
24 *Illiteratus iudex eſſe non poteſt.*
25 *Inimicus nequit eſſe iudex.*
26 *Siue ſit capitalis, ſiue non.*
27 *Etiam in criminibus exceptis.*
28 *Quæ intelligi debent tam de iudicibus ordinariis, quam de aliis.*

DE conditionibus, quas habere quiſque debet; vt 1
rectè, ac ſine peccato iudiciariam poteſtatẽ exercere queat, hactenus verba fecimus. Nunc de illis,quibus carere quamuis perſonam,vt iudicandi munus aſſequi poſſit,neceſſe eſt,habendus eſt ſermo. † Illæ affirmatiuæ cõditiones.iſtæ negatiuæ iudicis reſpectu nuncupari queunt, illæ namq; iudici ineſſe; hæ non ineſſe debent.illæ iudicem bonũ legitimumque conſtituunt; eundem iſtæ à iudicandi poteſtate repellunt. quiſque iudex illas omnes poſſidere debet: iſtarum nullam iudicem habere nefas eſt.

Principio itaque illud eſt animaduerſione dignum

2 † vniuersos quidem homines aptos fore, vt subiiciantur,& iudicentur: at vero non omnes aptos esse, vt præ-
Deut. 6. sint, ac iudicent. argum. Deut. *Iudices, & magistros constitues in omnibus portis tuis; vt iudicent populum iusto iudicio.* Ecce quod meliores, & aptiores eligi ad alios iudicandum
3 præcipitur Moysi, reliquis vt iudicentur dimissis. † Igitur iudex esse quicũq; potest, qui legibus minimè prohibetur. *argu. c. consuluisti 2. q. 5. cap. apud de sponsal. ca. nuper. de sent. excomm. ff. qui. ca. ma. l. nec non. & l. mutus ff. de procura. glos. cap. inter corporalia. de translat. Episcopi.*
4 † Prohibētur verò legibus ipsis, qui sequuntur. Pri-
5 mo † Infamis,& Criminosus. 3. q. 7. *c. 1 & ca. sciscitatus de*
6 *rescript.* † attamen si infamis laborans toleratur, esse iudex vtique potest, illiusque sententia tenet *argu. c. nonne. 8. q. 4. gl. cap. 1. 3. q. 7. cit.* † Quod si alicui in iudicem electo obiiciatur infamia, huiusmodi tunc à iudicio remouetur, licet fuerit illucusque toleratus, *c. sciscitatus cit. c. inter dilectos, de exces. prælat. ff. ad legem Iuliam de vi priuata. l. 1. glo. 3.*
7 *q. 7 loc. cit.* si vero † pendente iudicio efficiatur infamis, repelli vtique potest, *cap. insinuante. de off. deleg. glos. cap. sciscitatus cit. versi. infamem.*
8 † Criminosus autem ex officio iudicare potest, licet non ex merito vitæ. *argu. 15. q. vl. c. fin.* attamen iudicando peccat; vt in præcedenti capite probatum est. Secundo
9 † Surdus,& Mutus. Gratia. 3. q. 7. §. *tria sunt.* Tabie.& Ar-
10 mil. *versic. iudex in princip.* Syl. *verb iudex 1. qu. 2. num. 2.* † Tertio Perpetuo furiosus, iidem locis cit. secus si ad tempus tantummodo furiosus esset. *gl. 3. q. 7. cit. c. 1. ver. & qui*
11 *perpetuo.* Quarto † Impubes ex defectu iudicii. iidem lo-
12 cis citatis. Quinto † Ammotus ab officio, Gratia. loc. ci. Vel cuius electio propter aliquod vitium cassata fuit.
13 glos. ibid. verb. ammotus. Sexto † femina, tum quia cõtra consuetudinem est; tum quia contra iura. 33. q. 5. *cap. mulierem. ff. de reg. iur. femina.* Tabien. Syl.& Armil. loc. cit.
14 † Nisi forte princeps alicui mulieri caussam scienter delegaret; eo nanq; casu illa iudicare vtique posset. argu.
Iudic. 4. Iud. *c. 4.* de prophetissa Delbora, quæ populum Israeliticum iudicauit. *2. q. 5. c. Menam. 12. q. 2. c. cum deuotissimã &*
15 *23. qu. 4. c. si quos.* † atque etiam si in aliquibus locis eiusmodi consuetudo vigeret, quod feminæ in sibi subiectos iurisdictionem exercerent. ibi nanque ipsæ mulieres iudicandi potestate vti profecto valerent. *cap. dile-*
16 *cti de arbitris.* Septimo † Seruus, *cap. sciscitatus. cit. de rescript.* Grat. *loc. cit. 3. qu. 7.* Ab. Syl.& Arm. loc. cit. quod & consuetudine fuit vbiq; receptum, ne seruus possit esse iu-
17 dex. † At vero si alicui seruo, qui putatur esse liber caussam aliquam committi contigerit, illius vtique valida sententia erit. Gratia. loc. cit. §. *veritatem gl. ibid. ver.*
18 *tria sunt in fine.* Octauo † excommunicatus. *c. decernimus. de senten. excom. in 6.* Soc. *in c sacris eod. tit. n. 241.* Tab. Syl.& Armil. vbi supra, priuatur enim quis iurisdictione, quãdiu in excommunicatione perseuerat. *c. penult. & vlt. 15. q. 6.*
Nau in Man. ca. 27 nu. 21. ver. 10. *argu. c. intelleximus de iudiciis. & c. 1. de sup. neg. prælat. li. 6.* Nau. in Man. D. Anton. 3. *par. tit. 23. cap. 76.* versic. decimo. Henriquez, *de excomm. lib. 13. cap. 7* §. 2.& alij cõmuniter.
19 † Illud verò intelligendum est, si denunciatus existat, etenim si est occultus, ac toleratus; licet iudicando peccet, neque iurisdictionem exercere debeat; si tamen iudicat, actumve iurisdictionis exercet, gesta per ipsum valent. Extrau. ad euitãda. Richar. *in 4. sent. dist. 18. art. 11. q. 2. art. 4.* Asten 2. *part. li. 7. tit. 4. qu. 10. in sum.* D. Anton. loc. cit Tabien. *ver. excomm. 1. ver. vndecimo.* Nauar. in Manua. *cap. 27. n. 7. qui cit.* Panorm. Innocen.& Fel. *in cap. si vere de senten. excomm. n. 6.* Coua. *in c. alma mater. prima par. §. 11. n. 4.* & alij ab eo cit. & est omnium communis.
20 † Toleratus verò ab ecclesia ille reputatur, qui non est clerici percussor notorius, aut non est iuridice excommunicatus, *extra. cit. ad euitanda. doctores in cap. ad probandum. de senten. & re iudic. & in capit. sciscitatus. de rescript.*
21 Nono † Dominus aduersarij, *cap. caussam. de officio deleg. glo.*
22 *cap. accusatores el. 3. 3. quæst. 5.* Decimo † Consanguineus, & affinis aduersarij, *cap. accedens el 2. vt lit. non conte. gloss. ibi &*
23 *cap. caussam. de offic. deleg. cit.* Vndecimo † Suspectus *alias. ca. quod suspecti. 3. quæst. 5.* Specul. *receptus. tit. de recusat. §. caussa.* Nauar *in cap. si quando. de rescript. cau. 10. nullit. numer. 2.*
24 Duodecimo † Illiteratus, *cap. ex literis. de consang. & affin. glos. c. sciscitatus cit.* De hoc vide superius cap. 5.
De scientia iudici necessaria. Tertiodecimo † Inimi- 25
cus: *cap. quod suspecti cit. 3. quæst. 5. cap. sciscitatus similiter cit. cap. suspicionis. de off. del. l. apertissimi. C. de iudiciis.* Tabien.& Arm. *ver. iudex in princ.* Syl. *ver. iudex primo q. 2. n. 2.* Cou. *l. pract. q. c. 26. in princ.* Nau. *vbi sup.* † Siue capitalis inimicus sit, siue 26
non *gloss. 11. q. 3. cap. quicumque autem.* † Etiam in crimini- 27
bus exceptis, vel in crimine violatæ religionis. Direct. *inquisito. 3. par. de recusa. inquisitoris.* & ibi Franc. Pegna comm. 30.

Laicus etiam clericos iudicare nequit. 11. *qu. 1. per totum cap. cum non ab homine, at si clerici. & qualiter. de iudic. cap. significasti. de foro compet.* Etiam pro quocumque enormissimo delicto,& atrocissimo, probat Farinac. *quæst. 8. numer. 28. & seq.* Vbi autem citatio non requiritur nec tangitur persona, aut modica caussæ cognitio est, vtique potest. Achil. de Gras. *decis. 338. num. 7.* & cum res non agitur in figura iudicij. idem loc. cit. num. 10. vide Farina. ead. quæst. 8. Alij quoque variis de caussis à iudicando repelluntur, & à partibus recusantur, de qua re videndum inferius est in capit. ... quo loco de Iudicis recusatione tractabitur. Quod vero de iudicibus 28
dictum est intelligi debet tam de ordinariis, quam de delegatis, *cap. ad hæc. el primo de appell. & cap. si quis. el secundo de for. compet. glo. in cap. quod suspecti. 3. quæst. 5. cit. ver. iudicabat.* Fr. Pegna. loc. cit. ver. tametsi vero. Quis autem inimicus dicatur, inferius edocebo capit. 14. numer. 22.

De infamia, qua iudex carere debet.

CAP. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Infamia nomen quid sibi velit.*
2 *Contrariorum vno cognito, cognoscitur & reliquum.*
3 *Fama duplex est, bona & mala.*
4 *Fama quid sit.*
5 *Infamia quid sit.*
6 *Infamis quis dicatur.*
7 *Infamia duplex est, facti, & iuris.*
8 *Infamia iuris duplex est, Iuris ciuilis, & Iuris canonici.*
9 *Infamia facti quæ sit.*
10 *Infamis infamia facti qui dicatur.*
11 *Boni viri, & graues qui dicantur.*
12 *Benemeritus qui dicatur.*
13 *Infamia facti per quod incurratur.*
14 *Infamia facti repellit à dignitatibus.*
15 *A testimonio ferendo.*
16 *Ab accusatione porrigenda.*
17 *A promotione ad ordines.*
18 *Infamia facti quomodo tollatur.*
19 *Infamia iuris quæ sit.*
20 *Infamia iuris ciuilis per quod incurratur. & 21.*
22 *Infamis ipso iure ciuili qui sit.*
23 *Regulares in quibus casibus incurrant infamiam.*
24 *Infamia iuris ordinum executionem tollit.*
25 *Collatio infamis facta est ipso iure nulla.*
26 *Infamiam iuris tollit solus princeps.*
27 *Regularium infamiam quis tollat.*
28 *Infamis absque dispensatione electus non intelligitur ab infamia dispensatus.*
29 *Quod intelligitur de electionibus ab inferioribus factis.*
30 *Papa infamem sciens, & volens cum elegit, cum eo intelligitur dispensare.*
31 *Quod si infamiam ignoret, illam non tollit.*
32 *Infamis creatus Tabellio non est legitimus Tabellio; neque illius instrumentis est adhibenda fides.*
33 *Religiosus confirmationem à Papa impetrans, si tacuit se esse religiosum, non est confirmatus.*
34 *Infamia Canonica per quid incurratur.*
35 *Incurritur in omnibus casibus, in quibus incurritur de iure ciuili.*
36 *Infamis secundum leges ciuiles est quoq; infamis iure canonico.*
37 *Infamia iuris canonici quomodo tollatur.*
38 *Infames qui sint.*

INter negatiuas cõditiones, quas personam quamlibet à iudicãdi potestate repellere diximus, præcipua esse videtur Infamia, quæ cum,& ab accusatione,& à testimo-

stimonio quoque ferendo repellat, quemadmodum hoc eodem capite auctoritatibus confirmabitur; non absonam rem, neque à nostro alienã instituto me operari sum arbitratus, si hoc loco, vbi primum infamiæ facta mentio est, de infamia ipsa tractationem instituerem, quid, & quotuplex illa sit, ceteraque ad illius cognitionem necessaria edocendo.

1 † Infamia itaque, si nomen ipsum attendas, negatiuum est ipsius famæ, illiusq; in bonam partem acceptæ contrarium, idcirco infamia quasi non fama, vel si-
2 ne fama sonat. At vero cum † vno contrariorum cognito reliquũ, & facilius, & citius cognoscatur ex Arist. in prædicam. vt, quid infamia sit cognoscamus, prius quid fama sit, videamus.

Arist. in prædicamentis.

3 Cum autem † fama, vt notat Panorm. *in cap. vestra. de cohabit. cleric. & mul.* sit duplex, bona, & mala, dicitur enim a mala fama latro famosus, *l. g. capitaliũ §. famosos. C. de pœna argu. c. ex par. de testa.* famã quæ bona est, intelligimus tantũmodo definire, prout opponitur infamiæ.

4 † Fama itaque illæsæ dignitatis, vel maiestatis est status legibus, & moribus comprobatus, ac in nullo diminutus, *leg. cognitionum. ff. de var. & extraord. cogn. §. æstimatio. C. ex qui. cau. inf irrog. l. 1. glos. in c. vestra ci.* Quare à cõ-
5 trario sensu; † Infamia læsæ dignitatis, aut maiestatis
6 qualitas erit lege ac moribus reprobata: † Infamisque ille dicetur, ac erit, cuius status lege, moribusq; reprobatus est. *ff. de in ius voc. l. sed si hac lege. §. prætor. in glos. & ff. de obseq. à libe. l. honori. & l. licet.*

7 † Duplex autem infamia est, facti videlicet, atque
8 Iuris; † & hæc quoque duplex est, iuris nempe ciuilis, & iuris canonici, qua de re Panorm. *in capit. testimonium, de test.* quem alij sunt sequuti, Triplicem distinxit infamiam facti videlicet, iuris ciuilis, & iuris canonici.

9 Infamia facti dicitur illa, quæ propter aliquod turpe factum incurritur, siue per homicidium, siue per adulterium, siue per lenocinium, & eiusmodi.

10 Tunc vero propterea infamis aliquis appellatur, cum bonos viros apud. grauesque de talibus delictis infamatus est, *l. licet. ff. de obse. a libe. cit. & 6. q. 1. c. sunt plurimi.* Dynus. *cap. infamibus. de reg. iu. lib. 6.*

11 Boni autem, grauesque viri nuncupantur, qui neque mali sunt, neque leues, vt notat glos. *cap. licet ex quadam, de test.* qui videlicet bonæ famæ, opinionisque sunt; quemadmodum benemeritus dicitur, qui nondum de-
12 meruit, *ff. de leg. l. 2. cum pater. §. rogo. l. cum q. idam, & cap. vnico*
13 *de seruis.* Huiusmodi quoque infamia facti nedum crimina propter incurritur, quemadmodum dictum est: verum etiam quandoque propterea quod iuste quis ad pœnam carceratus est, vel à testimonio ferendo repulsus, *cap testimonium. de test.* aliisque modis, & casibus, de quibus vide apud Summistas *verbo Infamia.*

14 Infamia ista facti à dignitatibus quemcumque illa notatum repellit, *c. inter dilectos de exces. prælato. & cap. infa-*
15 *mibus. de reg. iur. in 5.* à testimonio quoque ferendo *cap. nullus. 3. q. 4. cap. constituimus, 3. q. 5. cap. qui crimen. 6. q. 1. & cap. testimonium. cit. de test.* & ibi Io. Andr. & Pano. *& in cap. in-*
16 *quisitionis. § penul. de accusa.* & ab accusando. *l. qui accusare ff. eod.* & à postulando. *l. 1. ff. eo. d.* à promotione quoque ad
17 ordines. *c. tantis.* Daniel. 81. *dist. & c. omnipotens. de accus.* Vide Syl. *ver. Infamia. n. 6.* Tabien. *eo. num. 4.* & Ang. *eod. num. 3.*

18 Tollitur hæc infamia facti per contrarium factum. Panor. *in ca. diligenti, de simo.* Ioan. Andr. 6 q 1. Syl. loc cit. *num. 7.* vel per emendationem vitæ. Armil. *num. 10.* Nau. *consil. 3. de rap o. num. 2. tom. 2.* vel per ipsiusmet principis, alteriusue superioris ad illud iurisdictionem habentis dispensationem Pan. *in cap. cum te. de sent. & re. iud.*

19 Infamia vero iuris ea vocatur, quæ à iure introducta est; cum autem duplex reperiatur, ius ciuile nempe, atque canonicum, duplex quoque Infamia iuris est, ciuilis videlicet, atque canonici.

20 Infamia iuris ciuilis, siue à iure introducta ciuili, incurritur primo per sententiam definitiuam (non attamen per interlocutoriam, vel arbitri) iudicis propter crimen publicũ vel priuatum, vt furti, homicidij, stupri, falsi, & aliorum quorumcumq; criminum, siue delictorũ: *c. infames, 3. qu 7. §. porro. c. cum te. de re iu. l. q iid ergo §. ex compromisso, & seq. ff. de iu. qui not. infa.* Inno. *in c. qualiter el secundo de accu.* Sil. vbi sup. *n.* 8 Tab. & Armil. *n. 1.* Secũdo. 21 incurritur ipso facto in casibus, in quibus iure tale quid operanti irrogatur infamia. Quare infamis iure 22 ipso erit, qui pugnat in arena. text. & gl. *c. infames. 3. qu 7. §. porro. cit.* miles, cui Imperator aufert insignia, vel in exilium mittitur, *l. quod ait §. ignominiosi. ff. de his, qui not. infamia.* vsurarius improbum fœnus exercens *c. vsurariũ. 3. q. 7. in adulterio deprehensus. l. pacã. §. quæ in adul erio. ff. ad ii. sup.* qui cum duabus viuentibus nupsit. *l. quid igitur ff. de his qui not. infa. c. nuper à nobis de bigamis.* qui lenocinium exercet. *l. athletas. § ait prætor. ff. eo. alij quoque, de quibus in d. l. athletas. & in d. § porro. 3. q. 7. c. infames.* Conuictus etiam de furto *glos. in d. cap. & §.* porro. Tab. & Armil. *num. 1. ver. infamia.*

Regulares inter incurrũtur infamia in omnibus ca- 23 sibus supradictis, ex sentẽtia videlicet, aut facto ipso iure infamia notato. & quoque ex publica pœnitentia, ex deiectione á gradu professionis. ex priuatione actiuæ, ac passiuæ vocis, ex priuatione officij, & dignitatis, ex mancipatione alicuius carceribus; atq; etiam illa incurrunt, qui vt maledici & detractores condemnati sunt. Victorinus Auersa. in modo proced. in causis regular. *capit. 23. num* 13. ex Host. in summa titulo de maledicis.

Hæc iuris infamia ordinum executionem tollit, & 24 cuiusque dignitatis exercitium; honorem quoque vel quæsitum, vel quærendum. *tex. in l. infamia, C. de decur.* Panor. *in cap. querelam. de iureiur.*

Et collatio infami facta est ipso iure nulla *c. quæ cõtra. de reg. iur. in 6. iũcto c. infamibus, eo. tit. l. 2. C. d. digni. factu quoq; c. interdilectos, de exces. præl.* Ta. *ver. infamia n. 4. in fi.* Sil. *n. 15. q. 10.* 25

Iuris infamiã tollit solus princeps cum sibi subiectis. Papa cum omnibus clericis, ac religiosis *c. cum te. de sent. & re iud. l. 1. ff. de post. gl.* & Panor. in d. c. cũ te Sil. loc. ci. *n. 16 q. 11.* Tab. *n. 6.* Armil. cod. Nau. *cons. 3 de rapto n. 2. to. 2.* Sfor. Oddus *p. 2. ar. 4. & seq. in tract. de rest. in in. eo.* Farin *q. 6. n. 45.* immo eam tollere nequit Rex, aut Princeps superiorem recognosces, iuxta Anno. cit. & Sil. vbi sup. *n. 16. quæst. 13.* ac Tabien. *num. 7.* 26

At vero infamiam, quam Regulares incurrunt propter superius dicta *in § Regul. inter. n. 23.* quæ iure comuni nequaquam incurritur, tollere, ac dispensare valet Capitu. generale siue etiam Generalis cũ definitorib. capit. generalis. ex Victor loc. cit. *n. 4.* & Pan. *in c. cũ recit.* 27

Verum enimuero Infamis absq; præuia dispẽsatione, aut sine verbis dispẽsatoriis ad aliquam dignitatem electus, nõ propterea intelligitur ab ea dispẽsatus. Inn. *in ca. veniens de fil. presbyt. & cap. diuersis fallaciis. de cler. coniuga.* Nauar. *consil. 1. qui filij sint legit. numer. 4. to. 2.* in Man *cap. 25 numer. 74. & in cap. si quando. de rescript. except. 10. numer. 3. tom. 3.* quod attamen de electionibus ab inferioribus factis intelligendum est. hi nanque sine caussa dispensare minime queunt. At vero si Pontifex maximus eligat eum, quem infamem, aut alias inhabilem nouit; cum eo intelligitur dispensare, licet huiusmodi non exprimat dispensationem, sine caussa namque Papa quemlibet dispensare vtique potest. Nau. loc. cit. 28 29 30

Quod si talem infamiam, aut inhabilitatem ignorets; 31 eũ, qui vel infamis, vel alias inhabilis est eligendo; illa minime tollit, neque super illis intelligitur dispẽsare. Inno *in c. postulatum de rescrip.* quem sequitur Fel. *ibi n. 4.* ac Host. *c. 1. de transact. & in c. Cœnomanen. in 56. d.* & ita electus non est verus, nec legitimus Prælatus per supradicta *eo cap. §.* Hæc iuris infamia *n. 24.* etenim huiusmodi electio fuit ipso iure nulla. confirmatur per ea, quæ habet Cou. *l. in alt. q. c. 19. sub n. 4.* quo loci infamem à rege tabellionem creatum non esse verum, ac legitimũ tabellionem docet, neque illius instrumentis vllam fidem adhibẽdam fore, nisi Rex principis potestate huiusmodi tollat infamiam, & quoque per ea, quæ docet Abb. *in c. ad nostram audiẽtiam de confi. vti. vel inuti.* nempe Religioso, qui à Papa cõfirmationem impetrauit super temporali administratione, vel primatu, si tacuit se esse regularem, confirmationem huiusmodi nequaquam valere. 32 33

Infamia autem Canonica, siue canonico introducta 34 iure incurritur, primo propter quodcumque latitale crimen, *c. infames. 6. q. 1. & ibi gl.* duratq; donec sublatum fuerit ipsum crimen Tabi *ver. infamia. nu. 9.* Sil *eod. n. 11.* Armilla *eo. n. 8.* quare peracta huiusmodi scelerum pœniten-

nitentia, cessat. Quod si detur in peccato perseuerãtia;
& ab accusando, & à testificando repellit, *ca. testimonium. cit. de testib. iidem locis citatis.*

35 Incurritur secundo in omnibus casibus, quibus in-
curritur de iure ciuili, adeo quod qui est secundũ leges
36 ciuiles infamis, & quoque secundum canones infamis
est: *c. omnes vero. 6. q. 1.* Innoc. *in c. qualiter & quando, el secõdo. de accusa.* Sil. loc. cit. *n. 11.* Armil. & Tab. *eod. n. 1.* & hæc ea-
37 dẽ, quæ ciuilis iuris infamia, facit, & irrogat, operatur
& ipsa eodemque pacto & tollitur, & dispensatur; ete-
nim ipsa quoque iuris infamia est. Plura de infamia
qui volet, apud Summistas quærat.

38 Qui autem dicãtur, & sint infames, videre est 6. q. 1.
cap. infames videlicet Apostatæ, Hęretici, Schismatici, Fures, Sacrilegi, Capitalibus criminibus irretiti, Sepulchrorũ violatores, Lęsę maiestatis rei, Cõspiratores in proprios superiores, Incestuosi, Homicidæ, Periuri, Raptores, Malefici, Venefici, Adulteri. De bellis fugientes, Indigna officia petentes, Dilapidatores bonorum ecclesiasticorum, Calumniatores, Excommunicati, Delatores. Ab ecclesia pro suis pulsi sceleribus, & Omnes, quos iura tum ciuilia, tum canonica infames vocant. Alchimistæ. extrau. spondent. de crimine falsi. Dilapidatores bonorum Ecclesiæ, Archid. *in c. nobis, & in c. Vulterana. 12. qu. 2.* Abb. *in c. venerabil. de offi. deleg.* Detenti in carceribus Sanctissimæ Inquisitionis ex caussis concernentibus ipsum tribunal. Cæsar de Grassis *auunculus meus in decis. Rotæ tit. de accusa. decis. 2. n. 4.* Crimen quoq; notoriũ reddit infamem. Tabie. *ver. infamia. nu. 11.* Armilla *eod. n. 9.* Spurij etiam sunt infames Gab. Paleot. *lib. de Nothis, & spur. cap. 55. num. 4.* Farinac. *quæst. 56. num. 399.*

Quis iudex Regularium sit.

CAP. XIIII.

SVMMARIVM.

1 *Regulares quare Iudices, ac Rei sint: iudicisque indigeant.*
2 *Supremus Regularium iudex Summus Pontifex est.*
3 *Papa totius mundi caput est.*
4 *Papa modo peculiari ecclesiasticorum est Iudex.*
5 *Modo magis peculiari ipsorum est Regularium iudex.*
6 *Regulares Papæ sunt immediate subiecti.*
7 *Generales, Prouinciales, & Monasteriorum Prælati ordinarij Regularium iudices existunt.*
8 *Iudices appellationis Regularium qui sint.*
9 *Legati, Vicelegati, Nuntij, Locorum ordinarij, aliique iudices, an Regulares iudicare queant.*
10 *Iudices omnium Regularium, violatæ religionis respectu, soli sunt Inquisitores.*
11 *Episcopi quibus in casibus Regulares iudicare possint.*

QVid sit Iudex, quod illius officium, quæuè requisitæ tum affirmatiuæ, tum negatiuæ conditiones, vt rectus, legitimusque iudex cõstituatur, sint; superioribus explicatum capitibus est: ad Regulariũ iudices in quorum gratiam hunc laborem suscepi, modo sermonem conuerto, inde sumens exordium.

1 Si Regularium prælati veri pastoris super à Deo sibi
commissas oues, in sortemque ipsius electas munere
Psal. 36. fungerentur; illasque Psal. *vt in Dei diuitiis ipsi pascerentur.*
Psal. 77. Psal. in proprij cordis innocentia, scientia, doctrinaque
Ier. 3. pascerent *iuxta tabernacula pastorum*, secundum vide-
Cant. 1. licet patrum suorum, qui veri, bonique fuere pastores,
1. Pet. 5. documẽta; 1. Pet. 5. *non vt dominãtes in cleris*; sed velut forma facti gregis ex animo: equidem solo pastoris amabili nomine cohonestarentur, nequaquam iudicis appellatione timorem iudicandis incutiente, nuncuparentur. Et quoque, si regulares ipsi subiecti electæ oues
1. Pet. 2. pascuæ Dei ouiũ mãsuetudinem imitarẽtur, ac 1. Pet. 2.
deponẽtes omnem malitiam, dolum, simulationes, inuidias, detractio-
Colos. 3. *nes*, Col. 3. *induerent sicut electi Dei sancti, & dilecti viscera mise-
ricordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, suppor-*
Philip. 2. *tantes inuicẽ*, Philip. 2. *& condonantes sibimetipsis, si quis aduersus*
Colos. 3. *aliquem habet querelã*: Colo. 3. *essentq; vnanimes, idipsum sentientes*, vinculum perfectionis habẽtes ipsam charitatem,
1. Cor. 13. 1. Cor. 13. *quæ patiẽs est, benigna est, nõ æmulatur, non agit perperã, non inflatur, non est ambiciosa, nõ quærit, quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malũ, omnia suffert, omnia sustinet*, ouis vtique placidissima nuncupatione gauderent: accusatoris autem vel rei eorũ indignis nominibus nequaquam appella-
rẽtur. Verũ enim vero quia Prælati a Nahum 3. *quãdoq;* a Nahum 3.
dormitãt, & non est qui congreget; b Ier. 2. *quandoq; præuaricãtur.* b Ier. 2.
c Ier. *quandoq; stulte agũt*: d *quandoq; disperdunt gregem pascuæ* c Ier. 10.
Dei; e *quandoque non oues, at semetipsos pascunt, & cum austeritate* d Ier. 13.
imperãt, potẽnaque. Subditi vero f *errantes aliquãdo velut ouis,* e Ezech. 34. f Psal. 118.
quæ periit, g *à Deo ipso elongãtur ambulantq; post vanitates*; h *ali-* g Ier. 2.
quando seipsos amãtes sunt, ideoque cupidi, elati, superbi, blasphemi, h 2. Ti. 3.
inobediẽtes, ingrati, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinẽtes, immites, sine benignitate, tumidi, & voluptatum, plus quam Dei
amatores existũt, aliquando i *vaniloqui, seductores, & qui domos* i Tit. 1.
subuertũt, aliquãdo k *insipientes, desiderijs, ac voluptatibus variis* k Tit. 3.
seruientes, in malitia, l *& inuidia agẽtes, odibiles, odientes inuicem,* l Tit. 1.
multaq; mala perpetrantes. Idcirco m *eos redarguere necesse est,* m Psal. 49.
n *cõtra faciem illorũ statuere; eosq;* o *vexare, vt illis detur intellectus;* n Isa. 28. o Isa. 46.
redeantq; ad cor; p *ipsosque in corpore punire, vt spiritus eorũ salui* p 1. Cor. 5.
fiat. Quare iudice quoq; ad eiusmodi circa dictas regulares personas exercendas opus esse, nemo non videt.

Eorum itaq; supremus iudex summus Pontifex est. 2
Qui licet orbis totius caput *sit. ea. vnam sanctam. de maiorit.* 3
& obed. omniumque hominum iudex ordinarius, *cap. cuncta. 9. q. 3.*
quippe qui Iesu Christi gerit vices in terris Matt. 18. & Matth. 18.
Io. 21. modo attamẽ peculiari ecclesiasticarũ persona- Ioan. 21.
rum quarumcũq; tam secularium, quam regularium, 4
quæ à Deo esse in sortem ipsius electæ noscuntur, caput 5
existit, ac iudex, immo magis peculiariter ipsorum regularium; isti namq; ab ordinariis, aliisque iudicibus exempti (quod secularibus clericis minime cõcessum est) in ius, & proprietatem B. Petri, & Apostolicæ sedis, sub illius protectione sunt speciali, & immediate re-
cepti. Quare immediate sedi Apostolicæ ac Romano 6
Pontifici subiacere priuilegio gaudent speciali *c. auctoritate de priuil. §. t. li. 6. gl. c. 1. de reb. eccle. non alien. eo. lib. 6. verbo*
proprij, Compend. priuil. verbo exemptio. nu. 10. 11. & 15. Alij au- 7
tem regulariũ iudices ordinarij sunt Generales in sua quisque congregatione, Prouinciales in sua quisq; prouincia, Prælati Monasteriorum quocunque vocabulo nuncupentur in suo quisq; conuentu, *ca. ea quæ. de sta. monach.* Pan. ibid. Nauar. com. 2. *de reg. nu. 63. to. 1. & consi. 6. de foro compet. nu. 1. & 2. to. similiter. 1. etiam nouitiorum. Naua. ci. d. consi. 6. & consi. 5. eo. ti. tex.* & Abb. *c. ne religiosi. de reg. Specul. ti. de off. ord. §. 1.* pro qua re videndus est Eman. Rodericus,
to. 1. q. reg. q. 21. ar. 11. ac to. 2. q. 2. ar. 10. Eorũ autẽ iudices ap- 8
pellationis extra Cõgregation. Illustriss. Card. Protectores, ac Illustriss. item Card. sacrę Cõgregation. super negotiis Episcoporũ, ac regulariũ ex Apostolica concessione sunt; per decretum sacræ Cõgregationis prædictæ an. 1587. publicatum, de quo vidẽdum est Compẽd. priuil. Cord. *verbo appellatio. in annotationibus Capucini.*

Legati vero, Vicelegati, Nuntij Apostolici, Loco- 9
rum ordinarij quocunque vocabulo nuncupentur, cęterique iudices, ac præfecti, tam seculares quam ecclesiastici, regulares ipsos minime iudicare queunt. *Compen. priuil. ci. verbo exemptio.* nisi ex Apostolicæ sedis commissione speciali ad eorum caussas cognoscendas fuerint deputati.

At vero de quibuscumque caussis ad sanctæ Inquisi- 10
tionis officium pertinẽtibus licet olim aliquorum regulariũ superiores cognoscere, quò ad sibi subiectos, possent: nequeunt amplius tamen de illis cognoscere; verum (quò ad eiusmodi violatæ religionis caussas) omnium, & quorumcumque regularium iudices ipsimet Inquisitores, siue locorum ordinarij; quibus Inquisitionis est commissum officium, sunt; ex constitutione Sanctissimi D. N. Pauli Papæ V. quæ incipit Romanus Pontifex anno 1606. emanata.

Illud autem est animaduersione dignum, quod 11
Episcopi poterunt illos regulares punire, qui intra claustra degentes, extra illa ita notoriè deliquerint, vt populo scandalo sint, si facta per eos instantia, vt à suo superiore puniantur, intra tempus ab episcopis præfigendum puniti minimè fuerint. ex Conc. Trid. *sess. 25. ti. de regularib. c. 14. & consti.* Clementis octaui, quæ incipit Suscepti muneris. Eos quoque regulares punire valebunt

bunt episcopi, qui absque superioris mandato in scriptis obtento à conuentibus recedētes reperti fuerint. ex eo concil. *loc. cit. cap.* 4. Io. Baptista Confectius in summario priuil ii. *de foro comp. reg. cap.* 2. Emanuel Roder. *to.* 2. *q. reg. q.* 63. *ar.* 11. apud quem videre est, in quibus casibus regulares ipsi subdantur episcopis.

DE RECVSATIONIBVS
Titulus III.

De Iudicis Recusatione.

CAP. Vnicum.

SVMMARIVM.

1 *Recusatio iudicis incompetentis, & iniqui de iure naturali est.*
2 *Maximè in caussis criminalibus.*
3 *Declinatio iudicis dupliciter fit, ipsius recusatione, & ab eodem appellatione.*
4 *Iudicum suspectorum iudicium declinare naturale cuique est.*
5 *Iudicis recusatio ad legitimas pertinet defensiones.*
6 *Iudex facilius, quam testis recusatur.*
7 *Reo quomodo, & quando licitum sit iudicem recusare.*
8 *Etiam post caussæ ipsius initium.*
9 *Et in quacumque litis parte.*
10 *Quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio.*
11 *Recusari potest iudex delegatus, & ordinarius.*
12 *Et inquisitor in crimine violatæ religionis.*
13 *Legatus de latere recusari potest.*
14 *Concilium quoque prouinciale.*
15 *Senatus quoque recusari potest, & Collegium Doctorum.*
16 *In manifestis notoriisve criminibus iudex recusari vt possit.*
17 *Recusatur Iudex suspectus, & inimicus.*
18 *Lites absque suspicione procedere debent.*
19 *Modica caussa iudicem repellit.*
20 *Inimicitia capitalis, & grauis caussa potissima iudicem recusandi est, etiam in caussa fidei, ipsum inquisitorem.*
21 *In aliis criminibus inimicitia quoque non capitales, aut graues.*
22 *Inimicus qui dicatur, vt recusari queat.*
23 *Inimicitia à iudicando, accusando, ac testimoniū ferendo repellit.*
24 *Etiam post reconciliationem.*
25 *Etiam in criminibus exceptis.*
26 *Crimina excepta quæ sint.*
27 *Recusatur iudex infamis & criminosus.*
28 *Qui iudex esse nequit, omnis recusari potest.*
29 *Recusatur iudex, qui ordinem iuris non seruat,*
30 *Alteri parti nimium fauens.*
31 *Parti nimis familiaris, & amicus.*
32 *Qui non habet iudicandi peritiam.*
33 *Qui modum excedit in exequendo.*
34 *Qui in alia caussa fuit recusatus, vel à quo alias fuit appellatum.*
35 *Nisi crimen sit manifestum.*
36 *Recusatur item iudex, qui similem habet caussam.*
37 *Qui commensalem habet aduersæ partis aduocatum.*
38 *Qui aduersarij suffraganeus est, vel de terra ipsius.*
39 *Si accusator, vel testis de illius domo producitur.*
40 *Qui est officialis alicuius, qui aduersario sit familiaris.*
41 *Regulares sibi suspectum iudicem recusare queunt.*
42 *Regularium recusatio, & appellatio à correctione quare non admittatur.*
43 *Si in correctione excedatur, recusare, & appellare possunt ipsi regulares.*
44 *Et in caussis grauibus, atque in criminibus occultis.*
45 *Iudex quomodo recusetur de iure canonico.*
46 *Quomodo recusetur de iure ciuili.*
47 *Si caussa recusationis dubia sit, quid agendum.*
48 *Si probata fuerit quid faciendum sit.*
49 *Nō probata recusationis caussa captū iudiciū prosequitur iudex.*
50 *Reo dandus est iudex de illius consensu.*
51 *Rei fauorabiliores sunt, quam actores.*
52 *Iudex recusatus in caussa procedere nequit.*
53 *Iudex post iustam appellationem procedere amplius in caussa non potest.*

IVdices, atque magistros præcipit Deus fore constituendos, *qui iusto iudicio debeant iudicare, nec in alteram partem eis declinare fas sit.* Deut. quod si personas accipientes aliave caussa moti ad dexteram, siue ad sinistram in iudiciis declinare præsumpserint, *præterquam quod peccatū operabuntur à lege redargutí, quasi trāsgressores illius* Iac. *Deut. 16. Iacob 2.*

1 † Ab eorum quoque iniquis iudiciis declinare ipsamet natura, iusque docet, *c. quòd suspecti, 3. q. 5. ca. secundo requiris, de appell. l. apertissimi, C. de iudiciis.* Couar. *lib. pract. quæst. cap. 26. in principio.* *Couar lib. pract. q. ast. cap. 16. in princip.*

2 † Quod maximè in criminalibus fieri posse docet gl. *in c. qualiter, & quando el secondo de accusa. ver. ad inquirendū, non longe post initium*, quam affirmat esse cōmunem Card. Alex. *in c. de accusa. col* 41. *ver. venio ad septimum, 2. qu. 8.* *Maria, in d. c. qualiter, nu.* 78. Iul. Cla. *lib.* 5. *§. fin. q.* 43. Menoc. *lib. 2. de arbi. iud. Centur. 2. casu* 152.

3 † Huiusmodi autem declinatio duobus modis fieri potest, aut iudicem recusando, aut ad superiorem ab ipso appellatione mediante prouocando.

At vero cum in regularium etiam caussis euenire possit, vt eorum iudices à debita iustitia deflectant, illa maximè, quæ superioribus tradita capitibus sunt, minimè obseruando. idcirco, vt perfecta de iudice regularium habeatur notitia, de iudicis quoque recusatione, ac de appellatione ab ipso facienda instituēdus est sermo. hæc materia in modo processum continuandi tractāda fuisset: eam attamen hoc loco tractare visum est; vt simul ea, quæ ad iudicem ipsum spectare videntur pertractarentur; ex eo nanque iustior efficitur ipse iudex; si norit, propter non recte ab eo administratam iustitiā, ab illius iudicio declinari posse. primo autem de iudicis recusatione verba facia cum & ante iudiciū (si iusta sit caussa) iudex recusari queat. postea de appellatione, quæ non nisi propter grauamen in caussa iam cœpta factum intermitti, aut post caussæ conclusionem admitti debet, aut potest.

4 Itaque † naturale profecto est suspectorum iudicum insidias declinare, eorumque iudicium semper velle refugere, *c. cum inter de excep. §.* 1. & 5 † ad legitimas defensiones iudicis recusatio spectat. *ca. eod.* quæ legitimæ defensiones cuique iure competunt naturali: vt superius *cap. 12. num. 9. habitum est.*

6 Idcirco † iudicem facilius recusari posse, quam testem docet, Glo. *in c. quicumque el 3. 11. qu. 3. c. accusatores. similiter el 3. 3. q. 5. ca. insinuante. de off. deleg. verbo familiarem, & cap. cum R. eod. ti.* Menoch. vbi supra. *num.* 6.

7 Quare † licitum erit Reo, qui suspectum iudicem habet, antequam ipsa lis inchoetur illum recusare, *cap. quod suspecti cit. §. & re vera.* quod verum est, si caussa suspicionis, ideoque recusationis præcedit iudicium, ac nota sit recusanti. probat Villagut. *l. 1. prac. crimi. cano. tit. de accus. concl.* 15.

8 At vero † si post caussæ initium, ante illius attamen conclusionem fuerit orta; poterit quoque Reus tunc iudicem recusare, *c. insinuante cit. de offi. deleg. gl. in cap. sciscitatus, de rescrip. verbo infamem.*

9 † Vel etiamsi ante caussæ initiū orta quidem fuerit, sed postea ad recusantis notitiam peruenerit, in quacūq; litis parte proponi poterit recusatio: probat Coua. *Cou. loc. cit. cap. 26. nu. 1.*

10 Etenim, † quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. *ff. de inter. actio. leg. de ætate. §. ex caussa.*

11 Et nedum † recusari potest iudex delegatus, *c. postremo de appell.* verū & ordinarius, *c. placuit. 2. q. 6. c. si quis el secondo de foro compe. & c. adhuc de appell. l. nemo. C. de iurisdiction. om. iud. gl. in c. quod suspecti cit. 3. q. 5.* Host. *titu. de recusa. §. quis recusetur.* Fra. Pegna *in Dir. inquisito. 3. par. comm. 30. versic. tametsi vero.*

12 Etiam † in crimine violatę religionis ipse inquisitor. *Directo. inqui. 3. par. de recusatione inquisitoris*, & Pegna, loc. ci. *ver ceterum.* ex Berna. Locato, ac Tabie.

13 Recusari quoque potest legatus de latere, si caussa iusta illum adsit recusandi.

14 Immo † & Conciliū Prouinciale, probat Nau. multis auctoritatibus *consi. 3. de appell.* modeste attamen, ac reuerenter. idem & Menoc. *li. 2. cit. centur. 5. casu 458 qui n. 16. ibid. extendit*, quando caput solummodo concilij prouincialis suspectum est, multisque probat.

15 † Et quoq; Senatus poterit recusari. Menoch. *loc. cit. num.* 11. atque etiam collegium doctorum: idem eodem loco,

loco, *num.* 12. quæ verissima sunt, quando constat de iu-
sta recusationis caussa.
16 † Nihilq; officiunt crimina, licet notoria sint, quan-
do suspectus est iudex, ne recusari queat, & quin am-
motus in integrum restituatur *cap. quod suspecti cita. iun-
cta gloss. qua iudicem in notoriis quoque recusari posse tenet. cap.
fin. 3. quæst. 5. ver. & si manifesta.* Caussæ vero, ex quibus
iudex recusari potest plurimæ sunt, de quibus tractant
Specula. *titu. de recusat.* Lanfranc. *in c. quoniam contra de pro-
bat. versic. recusationes, Praposi. in ca. postremo de appell.* Io. Ferra-
rius *in tract. de recusat.* Hostien. *in summa eo titu. § quæ sunt iu-
sta causa.* Io. And. & Panor. *in c. cum speciali. de appellat.* mul-
tas quoque adducit Nauar. *in ca. si quando de rescrip. cau.* 10.
nullit. & alij multi.
17 † Primo itaq; Recusatur iudex suspectus, & inimi-
cus, *c. quod suspecti. cit. 3. q. 5. ca. sciscitatus. de rescrip. c. suspicionis. de
off. deleg. c. cum speciali. de appell. c. cum oporteat. de accusa. iuncta
glo. ibi verbo inimicus. l. apertissimi C. de iudiciis. cit.* Couar. *li.
pract. q. c. 26. in princip.* Specul. *loc. cit. §. caussa.* Nau. *vbi sup. n.* 2.
18 Lites enim sine suspicione procedere debent, *c. quod
suspecti. & l. apertissimi citatis.*
19 Ideoque modica caussa iudicem ipsum repellit, *cap.
accedens el primo vt lit. non cōtes. § . cum igitur. c. caussam. de off. de-
leg. glos. in cap. accedens el secondo vt lit. non conte. cit. ver. nimis fa-
uens, & capite cum R. cit. de offic. deleg. ver. cum fini eius socij.*
20 † At vero Cum inimicitia capitalis est, vel saltem
grauis; Inquisitor quoque in fidei caussa recusari po-
test: probat Pegna *loc. cit. versi. iam non quauis inimicitia,* ex
Specul. Ioan. Andrea, Abb. & Felin.
21 † In aliis caussis, & criminibus etiam propter ini-
micitiam non capitalem, aut non ita grauem recusari
iudex ipse potest, *glos. c. quicunque il terzo 11. q. 3. c. cum opor-
teat cit. ver. eod. & c. accedens el secondo cit. vt lit. non conte. ver. eod.*
22 Quid enim gratius, & amabilius dare quis inimico
potest, quam si ei ad iudicandum, & puniendum, quem
lædere cupit, seipsum commiserit? Inimicus autem ex
Frāc. Pegna. *cit. com. 116. in 3. par. Dir. inquisi.* & Farina. q. 49.
nu. 1. & sequentib. dicitur Primo. Qui occidit consangui-
neum alicuius. Secundo. Qui conatus est occidere ali-
quem. Tertio. Qui minatus est occidere aliquē. Quar-
to. Qui alicui parauit insidias. Quinto. Qui aliquem ac-
cusauit in causa capitali. Sexto. Qui deposuit cōtra ali-
quem, aut deponere voluit in caussa capitali. Septimo.
Qui detinuit aliquem in vinculis. Octauo. Qui iniu-
rias graues in aliquem protulit. Nono. Qui adulterium
cum alicuius vxore commisit, viro ipso reclamante,
idem dicas de sorore, matre, filiaque. Decimo. Qui mo-
uit quæstionem de statu, vel bonis, vel magna pecunia-
rum quantitate, idem de illo, qui aliquem talibus spo-
liauit. Vndecimo. Qui offendit aliquem in persona, vel
rebus. Duodecimo. Qui vulnerauit aliquem, maximè
in facie. Tertiodecimo. Descendentes ab inimico capi-
tali. Quartodecimo. Qui commoratur, & admodum
familiariter cōuersatur cum inimicis. Quintodecimo.
Qui contraxit amicitiam cum inimicis. Sextodecimo.
Guelfi cum Gibellinis, consideratis loco, tempore,
personis, & aliis considerandis. Ex hisce adductis, aliæ
tam graues, quam minus graues elici queunt. Decimo-
septimo. Iudex post sententiam contra latam.

Quis dicatur inimicus.

23 † Hæ autem inimicitiæ graues, & capitales nedum
à iudicando: verum, & ab accusando, & à testimonio
ferendo quemquam repellunt; etsi illius cōtractæ sint
culpa, qui iudicatur, vel accusatur, vel contra quem te-
stimonium perhibetur.
24 Etiam. † Si reconiliati sint; siue Iudex, accusator,
vel testis affirment se fuisse reconciliatos.
Pegna, & Farinac. *loc. cit.* Villag. *l. t. vbi sup. cap. 2. concl.* 2.
25 Et † nedum repellunt in criminibus ordinariis, sed
26 quoque in criminibus exceptis, qualia sunt † Hæresis,
Læsæ maiestatis, Perduellionis, Sacrilegij, Simoniæ,
Fraudatæ pecuniæ publicæ; vel annonæ. Dilapidationis
bonorum Ecclesiæ, Sodomiæ, & huiusmodi; de quibus
glo. *in rub. 6. qu. 1.* & Villag. loc. cit. *Direct. inquisi. 3. p. qu. 67.*
Fr. Pegna, & Farinac. vbi supra.
27 Secundo † recusatur iudex Infamis, Criminosus,
perpetuo Furiosus, Impubes, Ammotus ab officio, Fe-
mina, Seruus, Excommunicatus, Dominus aduersarij,
illiusque consanguineus vel affinis. Armilla, *ver. iudex
num. 1.* & nos superius cap. 7. fere per totum.
† Qui etenim iudex esse minimè potest; illum quo- 28
que recusari posse omnibus in confesso est.
† Tertio recusatur iudex, qui ordinem iuris nequa- 29
quam seruando Reum ipsum grauare veritus non est,
aut iuris defensiones illi negādo, aut exceptiones non
admittendo, aut aliquid illi necessarium minimè con-
cedendo, & quoque in crimine violatæ religionis. *Di-
rect. inquisi. vbi supra de recusatione inquisitoris,* & ibi Pegna.
cum. 30. ver. postremo argu. cap. consequente. de restitutio. spoliat.
Quarto recusatur iudex † alteri parti nimium fauēs 30
cap. accedēs. el secondo vt lit. non conte. Nau. Etenim contra ius
diuinū operatur. Deut. *Non accipietis cuiusquā personam, quia
Dei iudiciū est,* & Iacob. 2. ac humanū. *c. in iudic. de reg. iu. l.* 2.
Quinto † Patri, siue aduersario nimium familiaris,
& amicus, *c. adhac. de rescrip. & cap. cum R. de off. deleg. arg. cap.
accusatores el terzo 3. qu. 5.* Nauar. ex Ioan. Andr. & Domi.
Perus. ante, vel post litis contestationem, ante caussæ
conclusionem *cap. insinuante, de off. deleg.*

Nauar. in cā. si quando rescrip. cit. causa 10. nullitatis num. 5. Deuter. 1. Iacob. 2. Nauar loc. cit. num. 3.

Sexto † Qui non habet iuris peritiam. *arg. c. ex literis* 31
de consangui. & affinita. c. 1. de pœni. dist. 6. ver. iudiciaria potestas. 32
*glos. ca. sciscitatus de rescrip. ver. impedimento. l. ad probandum. ff. de
offic. prato. & de re iud.* Specul. *ti. de iud. dele. §. excipi potest.* Ta-
bie. *ver. Iudex in principio.* Syl. *ver. eod. q. 2. n. 2* Victo. *c. 3. n. 6. &
cap. 26. n. 4.* quod in ecclesiasticis maximè caussis obser-
uandum fore aduertit gloss. *in cap. cum nobis de elect.* &
nos superius capite 5. per totum.
Septimo † Qui modum excedit in exequendo, *capite* 33
super quæst. § . 2. de off. deleg. Stephan. *in lib. de recusa. numer. 73.*
Nauar.
† Octauo recusatur iudex, à quo in alia caussa fuit
appellatum, vel qui fuit alias recusatus, ab eo, qui ap- 34
pellauit, aut recusauit, *c. adhac el primo, & c. proposuit de ap-
pell. glo. c. accusatores el terzo 3. q. 5. ci.* Nauar. *arg. c. consequente,
de restitu. spol. iuncta glos. ver. voluerit.* † nisi crimen fuerit
manifestum, in quo excusatio conueniens afferri ne- 35
queat, aut suspicionis iusta caussa; propter quam iudex
recusari queat. *cap. proposuit, de appella.* Pegna. *in Dir. inqui.
3. p. com. 31. ver. si autem inquisitor.*

Nauar loco cit. num 6.

Nauar. vbi supra num 7.

Nono † similem caussam habens, *capite caussam, el se-* 36
condo de iudiciis, iuncta gloss. parti etenim nimium fauora-
bilis esset.
Decimo † Qui commensalem habet aduersæ partis 37
aduocatum, *cap. ex insinuatione. de appell. glos. cap. accusatores
el terzo 3. quæst. 5. cit.*
Vndecimo † Qui aduersarij suffraganeus est, vel de 38
terra ipsius, cum partes extra patriam, vel altera sal-
tem sit, *capite accedens, el secondo vt lit. non conte. iuncta glos. ibi.
& cap. accusatores proxime cit.* Nauar. *in c. si quando cau. 10. nulli
cit. num.* 4.
Duodecimo, si accusator, vel testis de illius domo 39
producitur, *cap. contra situm. 4 qu. 4. cap. caussam. de offic. dele. l.
qui iurisdictioni. ff. de iurisdi. omnium iudic.*
Tertiodecimo † Qui est officialis alicuius, qui ad- 40
uersario familiaris existat, *c. insinuante, de offic. del.* immo
tota familia propter dominum recusatur. C. *si quacunque
prad. pote. l. vnica glos. cap. insinuante cit. & cap. cum R. eod. tit.
de offic. delega.*
Si iudex propalauerit votum suū ad fauorem partis
aduersæ, vel minatus fuerit recusantem. Cæsar. de
Gras. *decis. 93. num. 5. & 9.* Iustæ quoque erunt caussæ,
quando propositæ fuerint, ac illis non examinatis iu-
dex ad vlteriora procedet. Idem ibidem *num. 7.* & acta
ipsa nulla redduntur. *ibi. num. 9.* etiam quod caussa esset
commissa appellatione remota. *ibi. num.* 11.
† Regulares quoque iudicem sibi suspectum cum 41
hoc de iure sit naturali, & ad legitimas pertineat de-
fensiones, quemadmodum initio capitis istius dictum
est, recusare possunt docet id Victor. vbi supra. *cap. 26.
numer.* 4.
Neque obstat *cap. cum speciali §. porro in fine de appell.* quo 42
loco regulares à iudicis recusatione arceri videntur, *&
cap. ad nostram, & reprehensibilis. §. vlt. eod. tit.* quibus in locis
regulares ipsi ab appellatio. reiiciuntur, quę recusatio-
nis

nis iudicis affinis esse videtur, illi namque textus intelligendi sunt, quando regulares à suis superioribus iuxta regularia instituta corriguntur, quod ex verbis *cap. ad nostram, & cum speciali* citatis habetur expresse, iuncta glo. *in d. cap. ad nostram, verbo minus,* & nos superius docuimus *cap. 10. num. 9. 10. 11. & 12. cum duobus seq.*

43 Etenim † ideo non admittitur appellatio, aut recusatio à correctione; quia fit ad pœnitentiam, & extra forum iudicij: *gloss. in d. cap. ad nostram, ex cap. cum beatus. 45. dist. & cap. si homo. 27. quæst. 1.* At verò quando modum in huiusmodi correctione prælatus excedit, vtique recusari potest, ab eoque appellari *cap. de priore, iuncta gl. de appell. cap. licet, de offic. iud. ordin. cap. super quæstionum de offic. del. §. nos autem.* Abb. *in cap. ad nostram cit.*

44 † Eoque magis in caussis grauibus, & in criminibus occultis, quãdo iuxta iudicij formam proceditur contra dictos regulares, ipsi vtique poterunt iudices recusare, ab eisque appellare sicut ceteri hominum, si iusta id operandi causa illis tribuatur, vt ex dictis à nobis *cap. 10. cit. & seq.* cuique patescere potest.

45 † Qui vero iudicem recusare voluerit, coram eodem suspicionis caussam probabilem, atque rationabilem in scriptis proponere debet, *cap. inter monasterium de re iud. cap. cum speciali, & secundo requiris, de appell. l. apertissimi. C. de iudicus, iuncta glo. verbo libellum.* Hostien. Panor. & omnes alij *in cap. quoniam contra de probation.* quod de iure canonico intelligendum est.

46 † De iure namque ciuili dicere sufficit, se iudicem habere suspectum, *gloss. in d. l. apertissimi. & l. quia poterat. ff. ad Trebell. & in l. item si suspectus. ff. de procurato. glos. in verbo coram. cap. secundo requiris cit. de appell.* dummodo se calumniæ caussa illum non recusare iuret iuxta gloss. receptam, *in d. l. apertissimi*, vbi post alios tradit hoc Iason *num. 26.* Couar. Specula. *de recusa. §. qualiter. ver. proposita.* Nauar.

Couar. lib. pr. it. quæst. cap. 25. ... num. 1. Nauar. in dict. cap. si quando ... ... nullita. num. 1.

† Quod si dubia caussa recusationis huiusmodi sit; recusatus iudex de illa cognoscere minime poterit. Sed eo casu aduersarius, aut iudex ipse vnum, recusans vero alterum viros probos, atque peritos eligere debent; qui arbitri sic electi de huiuscemodi caussa, probabilis necne sit, ideoque vel admittẽda, vel reiicienda, diiudicabunt, & si discordes illos inter se esse con-

47 tigerit, tertium eligant ipsimet, & quod ex ipsis duo iudicauerint, robur obtineat firmitatis, *cap. suspicionis cunctis gloss. de offic. iud. deleg. & cap. cum speciali de appell. cit.* iudex autem eiusmodi arbitros ad suspicionis caussam decidendam compellere potest.

48 Quæ si probata fuerit, de recusantis consensu idoneæ personæ caussam recusatus committat; vel ad superiorem ipsum recusantem transmittat.

49 † Non probata vero sua iudex vtatur iurisdictione, caussamque inceptam prosequatur. *d. cap. cum speciali iun. d. gloss. & cap. suspicionis cit. ver. ad quos omnia*, vbi notatum est.

50 † Reo iudicem fore de illius consensu tribuendum, *quod habetur quoque 11. quæst. 1. cap. iudicet, cum gloss. ibid.* ea ra-

51 tione fortassis, quia † Rei fauorabiliores, quam actores ipsi sunt. *l. fauorabiliores. ff. de regul. iu.* illud vero intelligendum censeo in simili fore suspicionis casu.

52 † Cum autem iudex recusatur; in caussa procedere minimè debet; nisi friuola recusatio sit, quod si fuerit procedere ausus; acta quæuis post recusationem huiusmodi, & quoque de iure canonico sunt ipso iure nulla. probat Nauar. *ex gloss. 2. quæst. 6. cap. quoties, & cap. quod suspecti. 3. quæst. 5.*

Nauar. in d. c. si quando causa ... n. 10.

† Quod idem intelligendum esse, asserendumque

53 post iustam appellationem docet, ac probat idem Na. atque Achilles de Grassis *decis. 205. num. 1.*

Nauar. loco citato in fin.

DE VISITATIONE,
Titulus IV.

TRACTATVS VISITATIONVM

Reuerendissimi Patris Domini Iohannis Francisci de Pauinis Patauini Iuris vtriusque, & sacræ Theologiæ Doctoris, & caussarum Sacri Palatij Apostolici Auditoris.

Cui BACVLVS PASTORALIS nomen est.

Prooemium Baculi Pastoralis.

SVMMARIVM.

1 *Natura humana est ad malum prona.*
2 *Visitatores sunt necessarij.*
3 *Decreta non habentes, & habentes, sed non seruantes arguendi sunt.*
4 *Visitationum tractatum quis instituta et continet.*
5 *Cæci secum ducunt in foueam.*
6 *Iesu nomen in nostris operibus humiliter inuocare debemus.*
7 *Tractatus visitationum non est temere arguendus.*

QVoniam Iohannes XXII. Romanus Pontifex scientia atque industria magnus ac mundus, simoniam fugans: & in cultu iustitiæ magnanimus, plenus quoque Spiritu sancto: attendens † naturam humanam deseruire sensualitati: & ab adolescentia procliuem ad malum semper declinare: & morum subuersionem frequenter in clero & populo continue pullulare: necessariamque fore † visitantium superiorum autoritatem & suffragium: vt per eos tanquam per cultoris prouidi sarculos, extirpentur vitia, virtutes inserantur, corrigantur excessus: moresque reformentur. Per Apostolica scripta mandauit sacri Viennen. Concilij canones sub Clemente Quinto eius prædecessore celebrati vniuersaliter suscipi, & alacri studio cognitos etiam in iudicijs obseruari. Quoniam etiam idem sacrum iussit Concilium omnibus ad quos spectat vt ad cuncta, quæ ad diuinorum celebrationem diuinumque cultum, & morum reformationem pertinent: ecclesiarumve & cimiteriorum respiciunt honestatem: & ad sacrorum statuta canonum scienda, & irrefragabiliter obseruanda diligens adhibeant studium: vt ex prohemio Clementinarū, & Clementinæ 1. de cele. missa. patet. Quoniam etiam qui † decreta non habent Romanorum Pontificum de neglectu atq; incuria sunt arguẽdi, qui vero habent, & non obseruant de temeritate corripiendi, & increpandi sunt. *cap. si decreta. 20. di.* Verum etiam quia vt no. Io. An. *in dicta cle. miss.* non est facile iura omnia etiam quæ ad solum Visitationis officium pertinent, colligere atque scire. Idcirco expediens mihi visum est opusculum hoc † ad omnium visitantium doctrinam, & visitandorum profectum salutarem componere: vt sit lucerna quædam pedibus eorum, baculus consolationis, lumen in tenebris lucens, & columna ignis peregrinantibus, quod baculum pastoralem præcipue appellandum duxi visitantium quasi seniorum baculus pastorum, id est superiorum dominorum, *vt not. in cap. 1. de censi.* & non mercenariorum dimittentium oues vt lupus comedat illas, ac vt cæcis suffragetur, nec † cæcis alijs ducatum præstantes simul cadant in foueam, *in cap. cum sit ars. de ætate & qua.* Et vt operetur effectus quæ in his versibus concluduntur, *Collige per primum*, scilicet oues errantes, ac ex centum vnam tantum deperditam recuperes. *Medio rege.* Cognoscens vultum pecoris tui: & vt vocem tuam audiant. *Punge per imum.* Vt qui aliquando fuerunt oues errantes, sint lux in domino, *Attrahe*, non vt lupus rapax. *Susten-*

Sustenta, non manduces aut deuores. *Stimula*. Etiam percutiens vbi oportet. *Vaga*. reducas ad iter rectum: ne petant *Morbida*. Cures ne totum corumpatur ouile. *Lenta*. Adiuua. vt gradatim assuefiant ad aspera toleranda *vt no in c. 1. in fi. de sa. vn.* (vel sic exponatur vsus vltimus *Attrahe vaga sustenta, morbida, stimula, lenta.*) Et vt cum hoc baculo Petri nauicula porspere nauiget. Inuocato
6 † prius nomine Iesu Christi: qui nos gratia suæ visitationis illustret *c. omnis Christianus, de con. di. 1. cum reuerentia, & genuflexione humili, c. decet, de immu. eccl. lib. 6.* Quæso suppliciter vos omnes visitantes, & visitandi: vt si sermo meus inuenerit in cordibus vestris aliquam scintillam gratuiti amoris Dei: ad illam augendam studete, exufflate, & nutrite in vobis: vt cum creuerit & flammam dignissimã fecerit: omniũ cupiditatũ ligna consumat *c. si sermo de pœni. di. 2.* Et hunc lambẽtes libellũ melioribus corroborate rationibus; reprehendẽtibus vero & detrahẽtibus non resisto. Paratus ab anniculo doceri. *24. q. 3. c. 1.* Sedis Apostolicæ tamen correctioni omnino me subiicio: profiteorq; me tenere quod approbat, & non tenere, quod reprobat *24. q. 1. hæc est fides,*
7 *de sum. tri. cap. damnamus in fi.* Demum quæso pariter † vt antequam contra libelli huius notulas commoueamini perlegatis iura in eo allegata; studeatisque in eis diligenter, & antequam iudicetis consideretis mentem iurium vos qui similam & mella fastiditis, quoniam subcinericium hunc panem gustasse placebit ex granis textuum, & magistralium præcipuarum glossarum arte non modica etiam ad memoriam ordinandam positiue confectum, vt ait Hosti. *in sum. de offic. archid. ad finem.*

Finis Prohemij.

ANtequam ad principalem tractatus præsentis materiã accedat dominus Iohan. Francisc. præsentis author libelli: vtile cẽsuit operis sui diuisionem præmittere: vt facilius quæ in hoc opere tractata sunt, intelligãtur. Opusculum ipsum non immerito bipartitum fecit: vt duplex repręsentet testamentum vetus, & nouum, quod debent obseruare vitam ducentes, & actiuam, & cõtemplatiuam. Et hoc instinctu (me iudice) motus in priore huiusce libelli parte, ea quæ theoricam, & speculatiuam visitationem tangunt, præmisit, ad vitam contemplatiuam respectum habendo. In altera autem practicam ipsam circa Visitationes edocet, vitę actiuę speciem imitatus. Et quoniam in vtraq; vita decem decalogi præcepta seruari debent: Ideo vtrinque partem tractatus sui in decem fecuit quæstiones, quas ingeniose cum multiplici iuris vtriusque, & Pontificij, & Cæsarei allegatione pertractat.

Diuisio, & subdiuisio Baculi Pastoralis.

DIuiditur tractatus iste in duas partes principales. In prima principaliter agitur de concernentibus theoricam officij omnium visitantium. In secunda vera principaliter agitur de concernentibus practicam. Quælibet autem dictarum partium subdiuiditur in decem cap. secundum quod quælibet earum continet decem quæstiones principales, quæ ex ordine patebunt.

Decem quæstiones primæ partis huius tractatus.

PRima quid sit visitatio aut visitare proprie sumendo.
Secunda qui debeant aut possint de iure visitare.
Tertia qui debeant aut possint de iure visitari.
Quarta quoties possit aut debeat fieri visitatio.
Quinta de præparatoriis visitationis faciendæ.
Sexta vbi visitatio fieri debeat.
Septima quis ordo & modus in visitãdo seruari debeat.
Octaua de omnimoda potestate visitantium.
Nona de procuratione visitantium.
Decima de excessibus visitantium, & eorum pœnis, & tandem de commendatione baculi pastoralis.

Decem quæstiones secundæ partis eiusdem.

PRima, quæ cærimonię in visitationibus requirãtur.
Secunda circa quæ principaliter oporteat proponi verbum Dei.
Tertia de notariis ministris visitantium.
Quarta quomodo debeant & possint visitantes se exercere circa ea quæ concernunt forum pœnitẽtiale.
Quinta quomodo debeant & possint se exercere circa ea quæ concernunt forum contentiosum.
Sexta quomodo debeant se exercere circa ordinandos, & beneficiatos.
Septima de examine in visitatione faciendo.
Octaua super quibus obseruandis populus à visitatoribus necessario sit mouendus.
Nona quæ sint præcipua salutaria consilia ad quæ debent animaduertere visitantes.
Decima de saluberrimo effectu, & fructibus salutaribus visitationum.

Diuisionem libelli pręsentis non ab re positam esse autumabis. Partitio enim tria operatur vtilia. *Animũ legentis incitat; Mentem intelligentis preparat. Memoriam artificiose reformat.* vt notat Accursius in proœmio institutionum. *§. igitur in verbo easdem institutiones.*

Quid sit visitatio, & quid sit visitare.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Visitare primo quid est*
2 *Visitatores quid facere debent.*
3 *Visitatio quid est.*
4 *Prælatus omnibus complacere non potest.*
5 *Pater filium corrigere debet.*
6 *Iurisdictio est duplex.*
7 *Animarum cura est ars artium.*
8 *Anima est pretiosior corpore.*
9 *Visitare secundo quid est.*
10 *Excessus subditorum sunt corrigendi.*
11 *Villicationis ratio reddenda erit.*
12 *Ecclesia non iudicat de occultis.*
13 *Zelus est & bonus, & malus.*
14 *Confessus sponte minus punitur quam conuictus.*
15 *Visitatorum salutaris instructio.*
16 *Ætas omnis ad malum est procliuis.*
17 *Monasteria tam maxium quam fœminarum sunt visitanda.*
18 *Visitare tertio quid est.*
19 *Christianitas in sacramentis fundatur.*
20 *Virtutes unde dicuntur.*
21 *Anima cibo spirituali nutritur.*
22 *Indulgentiæ possunt à prelatis dari.*
23 *Visitatio est pastoralis officij executio.*
24 *Diffinitio in iure est periculosa.*
25 *Visitator & visitare varie modo sumuntur.*
26 *Visitandi sunt infirmi, & viduæ, & pupilli.*
27 *Visitare multos aliquo tempore decet.*
28 *Procuratio non semper debetur Episcopo visitanti.*
29 *Venia facilitas incitat ad peccandum.*
30 *Beneficia, & officia ecclesiastica sunt magis idoneis conferenda.*
31 *Correctio sit moderata.*
32 *Iustum nimis esse, non est bonum.*
33 *Familiaritas nimia contemptum parit.*
34 *Munus sapientis animum inuertit.*
35 *Via media est eligenda.*
36 *Via certior in dubio eligatur.*
37 *Prelati clericos tractent vt filios.*
38 *Luxuria fere omnes fœdat.*

PRimo quæro. † Quid est visitatio seu visitare pro- 1
prie sumendo? Respondeo est curare, vt pacata, & quieta sit prouincia aut diocesis vel alia loca subiecta Prælatis, quod non difficulter † obtinetur; sic 2
sollicite agatur, vt malis hominibus prouincia careat: per eosque conquirantur. Nam & sacrilegos, latrones, plagiarios, & fures conquirere debent, & prout quisque deliquerit, in eum animaduertere, receptatoresque eorũ coërcere: sine quibus latro vel hæreticus, & c. diutius latere non potest *lege obseruare in princ. ff. de offi. præsid,* Quies enim populorum, & disciplina spectaculorũ ad ipsos spectat. *ff. de off. prefec. vr. l. 1. §. quies.* Habet interdũ etiam nõ solũ curare hoc circa subiectos sed etiã circa extraneos homines, si quid malũ cõmiserint. Nã & in mandatis principũ est vt curet is qui prouincię præest, malis hominibus prouinciã purgare, nec distinguitur
vnde

vnde sint. *l. 3. in fi. & ibi no. ff. eo.* licet hæc conditio vix possit adimpleri. *vt no. in d. l. obseruare & de offic. le. c. 2. li. 6. concor. capon. 6. q. 3. placuit. & habetur de offic. ord. c. 1. in glo. 2. de simon. in c. licet heli. in gl. quomodo Prælatus debet facere, & de sent. exc. c. à nobis 1. & c. excommunicamus 1. de hære.*

3 Ex hac descriptione infero quod visitatio † est quædam licita generalis inquisitio de vita & moribus subditorum facit *l. 2. §. si publico de adult. & l. 2. C. de adul. & c. qualiter, & quando de accu.* in qua iuris forma quæ in subditis obseruari debet: diligentius est in prælatis obseruanda, quia quasi signum sunt positi ad sa-
4 gittam, & quia non possunt omnibus † complacere: cum ex officio suo teneantur non solum arguere sed etiam increpare, etiam interdum suspendere nonnunquam vero ligare, vnde frequenter odium multorum incurrunt, & insidias patiuntur, *c. qualiter, & quando de accus. 1.* & eius studium inter alias sollicitudines esse debet in capiendo vulpeculas, *c. inter de pur-*
5 *ga. c.* cum & pater † filium quem diligit corripere debeat. *c. cum in iuuentute. c. 1. 9. q. 8. non osculatur, & 24. quæst. 3. non putes.*

6 Infero secundo, quod visitatio est † quoddam iurisdictionis exercitium tam voluntarie quando in volentes: quam contentiose quando in inuitos. Est enim de lege iurisdictionis, vt plene habetur in c. conquerente, & c. dilectus, *de offic. ord. ibi visitationem quoque annuam, &c.*

7 Infero etiam quod visitare est curam † animarum exercere quæ est ars artium *cap. cum sit ars de ætat. & qualit.* pertinet namque visitatio ad curam animarum. *no. glo. in c. mandamus. de offic. archid. probatur in c. dudum. 2. de elect. & c. cum satis, & c. fin. eo. ti. de offi. archid. facit c. inter cætera. de offic. ordin.*
8 Et † quia anima est multum pretiosior corpore *c. cum infirmitas, de pæn. & rem. 12. q. 1. præcipimus. 24. q. 3. si tales, C. de sac. san. eccl. l. sancimus in fi.* Ideo potius, & prius consulendum est animæ quam corpori, quia vbi maius periculum *& c. 42. di. quiescamus, 2. q. 2. c. fin. ff. ad carbo. l. 1. §. 2. & not. in d. c. cum infirmitas 43. di. nosse. 8. q. 1. sunt in ecclesia.*

Incumbit ergo visitatori omnimoda sollicitudo cleri, & populi diligenter visitandi. *arg. 32. di. quoniam Dominus, 12. q. 2. caritatem.* No. Io. mona. *de supp. ne. præla. c. ecclesiæ, li. 6.* Et archi. *in c. si Episcopus, de off. or. e. li.*

9 Respondeo, secundo quod visitare † est *quærere quæ Iesu Christi sunt, non quæ sua:*, hoc est prædicationi verbi Dei, & exhortationi, & correctioni, & reformationi status ecclesiarum, personarum, ac rerum ecclesiasticarum, necnon morum laicorum vacare; vt fructus referatur, qui non perit. *c. procurationes, & c. cum Apostolus. & no. in c. fi. de censibus.* Alias concordantes allegat glo. in d. c. procurationes. Et quid importent hi termini, vide no. *in c. quærenti, de verb. signif.* Et fit hæc visitatio ex debito officij, *vt dicit tex. in c. cum ex officij in princ. de præscript.*

10 Ad corrigendos itaque subditorum † excessus tanto diligentius debet prælatus assurgere; quanto damnabilius eorum offensas desereret incorrectas.
Gen. 18. v. 21 Nam in Genesi Dominus ait: *descendam*, id est per angelos, *& videbo, vtrum clamorem qui venit ad me opere compleuerint.* s. Sodomæ, & Gomorræ, &c. Et legitur in euan-
Luc. 16. v. 1.
11 gelio quod † *villicus ille qui diffamatus erat apud Dominum suum quasi dissipasset bona illius: audiuit ab illo quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ, iam non poteris villicare, d. c. qualiter & quando, 2. Idem in c. licet heli. de simo. 2. quæst. 1. Deus omnipotens.* Mandat etiam concilium generale, vt ecclesiarum prælati ad corrigendum subditorum excessus maxime clericorum: & reformandos mores
Ezec. 3 v. 18. prudenter, ac diligenter intendant: *ne sanguis eorum de suis manibus requiratur, c. irrefragabili, de offic. ord.* Tenetur er-
Act. 20 v. 26 go facere vt possit dicere cum Paulo. *Mundæ sunt manus meæ à sanguine omnium vestrum.* 43. di. Ephesus similia allegat gloss. *in d. c. irrefragabili super verbo sanguis.*

Ex hac descriptione infero quod visitatio est reformatio, & correctio omnium quæ prælati nouerint in Ecclesijs seu clero, & populo tam in capite quam in membris reformanda, & corrigenda, ex-ceptis occultis, *vt c. qualiter & quando. 1. de accusat.* quia licet apud districtum iudicem qui scrutator est cordium, & cognitor secretorum, culpabiles existant, *c. tua. in fi. de simo. cum concor. allegatis ibi,* ecclesia tamen non † iudicat de occultis. *c. sicut in fi. eo. tit. cum alijs con-* 12
cor. ibi allegatis in glo. & in c. in ciuitate de vsuris. Et licet leues esse dicantur qui mala credunt quæ probari non possunt. *11. q. 3. quæ cunctis,* tamen vbi subesset infamia, esset saltem purgationi arbitrariæ subijciendus infamatus: ne contra Apostolum infirmorum corda mala alicuius fama percutiat: & ne vituperetur ministerium nostrum: neque securiores clerici existentes in peccatum licentius prolabantur, *c. significasti. de adul. c. de eo. de temporibus ordin.* Comedat ergo eos 13
zelus domus Dei nostri. *cap. 2. de custod. Euchar.* & non zelus malus. i. odium vel inuidia, *c. fin. de offic. custo. & l. 1. § non fuit. ff. de dolo.* Sed & in omnibus diligens adhibeatur cautela, ne forte per leue compendium &c. *c. qualiter & quando. 2. v. ad corrigendos,* & agant mitius cum sponte confesso quam cum conuicto. *c. ex literis de fur-* 14
tu. Ita tamen quod sub spe veniæ non confidant &c. 15
c. illud de cle. excomm. minist. Tales autem esse debemus erga subditos nostros: quales nos, si subditi essemus, nostros vellemus esse præpositos, *c. quorundam. 84. di.* nec semper vult Papa exaggerare quod gestū est, ne cogatur vindicare quod iniustum est. *c. di. c. vbi ista.* Incumbit etiam ipsis non solum à malo, sed ab omni specie mali præcauere, secundum Apostolum, *c. audiuimus de simo.* quia dictum facile sequitur multitudo, cū omnis ætas pronior sit ad malum &c. *12. q. 2. omnis ætas,* 16
& facile ad delictum prolabitur humana natura, *in authent. de mona. §. triennij col. 1. & in proæm. 6. no. in c. cum in iuuentute de pur. c. maxime vbi vicinia populus testis est, c. cum dilectus, eo. ti.* quemcunque tamen virtutibus studere cum modestia continentiæ, auditioni sapientum, obseruantiæ mandatorum Dei maxime simplicitati, & humilitati viderint: illius munda, & recta opera intelligere debent. *cap. ex studijs, de præsump. à fructibus enim eorum &c. & per exteriora &c. vt ibi no. l. di. si quis diaconus. 32 q. 5. quid viderit.*

Circa vero visitationes monasteriorum tam marium quam feminarum ad officium visitationis exequendum de statu monachorum, & obseruantijs regularibus debent intendere visitantes, & tam in spiritualibus quam in temporalibus corrigere, & reformare quæ viderint corrigenda, corrigentes, & reformantes quæ correctionis officio, & reformationis viderint indigere, *c. in singulis & c. ea quæ de stat. mon.* 17

Tertio respondeo quod visitare proprie, & stricte est seminare spiritualia clero, & populo subiectis: 18
quandoque per prælatos constitutos super eos personaliter per se, quandoque per alios ex causa, iuxta Apostolum, *cap. cum ex officij, de præscrip.* vt. s. sacramenta 19
ecclesiastica in quibus fundatur, & consistit omnis Christiana religio sollicite ministrentur, & celebrentur: ac deuote exerceantur, & suscipiantur. Itē vt cultus diuinus nedum conseruetur, sed augeatur, & in laudem Dei, & eum gratiarum actione omnia conuertantur, & finiantur: & ad vitæ, & gloriæ æternæ meritum, & veræ beatitudinis fruitionem finalem. Hic est ergo verus visitationis effectus. hinc est quod dicitur quod visitatoris officium est vt euellat vitia, & dissipet malos mores: & ædificet virtutes sic dictas quasi nos à vitijs exuentes, & præseruantes *no. gl. in cle. ad nostrum de hære.* & plātet bonos mores, vt in 20
consti. Clementis Papæ Quarti, *de offi. leg. ex parte. de qua fuit sumpta decretalis. 2. eo. ti. lib. 6. vt ibi no. in t. gl. & de maio. & obed. solitæ circa medium no. Spe in t. de le. in §. superest, in primi.* Et inter cetera debet seminare verbum Dei, quod ad salutem spectat populi Christiani tanquam pabulum permaxime necessarium, quia sicut corpus materiali, sic anima spirituali cibo nutritur, *eo quod non in solo* 21
pane viuit homo sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Et sic Matth. 4. v. 4
ædificare verbo pariter, & exemplo potenter in opere, & sermone, & audire confessiones, & pœnitentias iniungo-

iniungere, & cetera, facere quæ ad salutem pertinent animarum: & ad fruitionis, & beatitudinis cælestis gloriam assequendam *c. inter cetera. de offic ord. c. fin.*
22 *de censibus, considerat is illis qua leguntur de pæ. di. 5. c. consideret*: Et propterea literas indulgentiarum cum causa dare, *c. cum ex eo. de pœnit. & rem.* Non excedendo tamen statutum generalis concilij videlicet numerum dierum 4. *vt in d. c. cum ex eo. in fi. eo. tit.*
23 Ex hac diffinitione infero quod visitatio est pastoralis officij necessaria, & saluberrima executio, per quam via paratur ad æternam salutem: & redemptionis nostræ fructum assequendum. Ex præmissis ergo studiosus excellens eliciat sibi vnam forma-
24 lem, & breuem diffinitionem, quæ congruat suo diffinito, quod non erit sine difficultate, & periculo *per l. omnis diffinitio cum ibi notatis. ff. de reg. iuris.*
25 Visitator autem quandoque dicitur qui datur per Papam Ecclesiæ cathedrali vacanti, vt patet *in c. obitum cum se. 41. di. qui alias dicitur administrator, c. si. de sup. ne. præ. & c. is cui. de electi. libr. 6.* cuius officium est principaliter prouidere vt eligatur non ipse tamen, sed alius nouus episcopus *vt ibi adde 85. di. Florentinum, alias archidiaconum.* Et dicuntur visitatores qui circumeunt. *vt in c. non debere. 80. di.* Et quis dicatur visitator, & quis intercessor, & quid ad eorum spectet officium, vide in Spe. *de l. §. t. v. qui autem & per quem dabitur Ecclesia vacanti. vide in ti. de procurat. §. 1. v. virum,* & quod episcopus est à iure vacantium ecclesiarum sibi subiectarum visitator *vide per eum in te. ne. se. va.* Visitare etiam tenetur quilibet episcopus annis singulis limina Apostolorum iuxta formam iuramenti quod præstat in sui promotione *de quo in c. ego. N. de iuretur.* Aliter etiam sumitur verbum visitare, *in c. vt priuilegia in fi. de priuilegijs, c. 2. & c. licet, de voto.* Dicitur etiam Deus nos visitare per varia flagella, *de quibus in c. reuerentissimi. & c. decimæ. 16. q. 1. 13. q. 2. vnaquæque.* Et de non facta visitatione infir-
26 morum condemnabit nos Deus in generali iudicio dicens, *infirmus eram & non visitastis me.* Matth. de quo in vltima quæstione latius infra patebit. Item Iacobi 1. *c. religio munda, & immaculata hæc est visitare pupillos, & viduas in tribulationibus suis*, quod intellige largo sumpto vocabulo, proprie autem importat visitatio quod supra descripsi. Et quia de his omnibus infra erit latius disserendum; sufficiant præmissa quo ad primam quæstionem.
27 Et attende quod etiam si Prælatus vadit ad loca visitanda gratia consignandi, & crismandi pueros tantum vel consecrandi ecclesiam, *vt in c. 1. de reli. domi.* vel pro clericis ordinandis vel similibus: siue pro quocunque alio communi negocio, vel quia multos tangit: intelligitur visitare, *10. qu. 3. relatum. & 10. q. 1. placuit* secundum Innoc. Item secundum Hosti. & Io. mon. quicquid fit pro salute animarum: aut pro cultu diuino ampliando: vel pro statu Ecclesiæ in melius reformando *d. ca. placuit. 10. qu. 1.* & idem refert Archid. Hugu. tenere *in c. nullus primas 9 q. 2. & allegat iura allegata per glo. in d. c. si Episcopus*, qui textus facit pro hac opinione secundum Dominicum, secus tamen secundum Innoc. si vadit pro causis expediendis prout potest per totam dioc. *iuxta c. cum episcopus, de offi. or. li. 6.* dicit tamen Arch. quod pro reconciliatione
28 Ecclesiæ non debetur Episcopo procuratio secundum Vincen. de quo per Io. An. *in c. proposuisti, de conse. ecclesia vel alta.* allegat etiam quod notat Lauren. Vincent. & Goff. *in c. cum ab omni. de vita, & ho. cler.* Prouideant tamen diligenter ecclesiarum prælati ne hoc salutare statutum ad quæstum pecuniæ vel grauamen aliud conuertant: sed illud studiose ac fideliter exequantur: si canonicam velint effugere vltionem, quoniam super his Apostolica sedes auctore Domino attentissime vigilabit, secundum quod admonet salubriter concilium generale *in c. irrefragabili in fi. de offi. or.* Sed & attendant accurrate vt præsertim cleri-
29 corum mores, & actus reformentur: ne facilitas veniæ incentiuum præbeat delinquendi, vt quos diuinus timor à malo non reuocat: temporalis saltem pœna coherceat à peccato. Neque præsumant tales in suis iniquitatibus sustinere maxime obtentu pecuniæ vel alterius commodi temporalis: alias punientur, *vt in c. vt clericorum de vi. & ho. cler.* Et attendant præcipue circa fugam carnalitatis animi, quod non ex affectu carnali sed discreto iudicio corrigant, & reforment; & præsertim vt ecclesiastica officia, & 30
beneficia in personas magis idoneas dispensent ne incurrant simoniam. *c. vno. ver. circa & ibi notatur vt eccle. bene. si.* Et meminerint difficile esse vt bono peragantur exitu: quæ malo sunt inchoata principio. *1. q. 1. c. principatus. facit cle. frequens. de excess. prælat.* Discant etiam multa per patientiam tolerare: si deducantur in iudicium. *c. cum iam dudum. de praben. in fi.* cum etsi aliqui forte sunt etiam pro graui crimine puniendi: sunt tamen pro tempore quandoque vtiliter tolerandi, 31
quia sanguinem elicit qui nimis emungit. *4. dis. Denique & c. nisi cum pridem. §. propter malitiam. de renunc.* Et alibi noli esse nimis iustus, quia iustus quandoque cum iustitia sua perit. *2. q. 7. §. de his. de pœnit. di. 1. serpens.* Cauere ta- 32
men tenentur à nimia familiaritate subditorum, quæ parere solet contemptum. *l. obseruandum, ff. de offi. præsi. l. nec quicquam. §. circa ff. de offi. proconsu. 80. dis. quandoque & no. in c. etsi Iudæos, de Iuda.* Tenentur etiam semper præmuniti existere contra latrantis morsus *c. ex diligenti, de simon.* nec moueantur modica suspicione quæ sapientis animum immutare non debet *cap. ex conscientia de crimine falsi*, nec hæsitent vbi non est hæsitandum. Meminerint esse beatum qui excutit manus suas ab omni munere: quod sapientis animum allicere vel 34
inuertere solet; *c. & si quæstiones de simo.* Et in omnibus conentur tenere mediam viam, & omnia cum discretione agere quæ noscitur omnium virtutum esse mater. Vnde versus. *Cum media semper gaudebam ludere forma. Maior enim medijs gratia rebus inest*, & illud: *Inter* 35
vtrumque vola, medio tutissimus ibis, & medium tenuere beati, virtus enim consistit in medio. cap. 1. & ibi no. de offi. custo. vbi vide concordantes, maxime vbi est multitudo, & antiqua consuetudo, *cap. sane de temp. or.* In du- 36
bio tamen semper in meliorem partem debet præsumere, *c. 1. de seruitio. c. si. de præsump. plene in c. estote. de reg. iur. l. merito ff. pro socio tanquam in securiorem partem, c. ad audientiam, & c. significasti. de homic. c. illud. de cle. excom. mi. c. inter. de sponsa.* sicut & in dubijs absoluitur reus quia illud est benignius. *cap. inter dilectos, in fi. de fid. instrum. ca. ex literis de probat. nisi in casibus ibi notatis.* Tractent ergo cleri- 37
cos vt filios, & fratres benigne ac fraterna caritate foueant eos, *c. 1. de excess. prælat.* Et propterea licet in ecclesia, & in publico superindumentis lineis hoc est rochetis vti debeant *c. clerici in fin. de vi. & hon. cler.* intra domum tamen non, sed collegas presbyterorum se esse cognoscant: nec coram se stare presbyterum patiantur sed sedere faciant, *c. Episcopus cum se. 98. di. secundum modernos, adde no. in c. humilis de maior. & obed.* honor suus tamen vnicuique seruandus est. *46. dist. mos antiquus sed nihilominus* Quod ratione caret est extirpare necesse *c. licet 8. di.* Non habebitur etiam superior vt Princeps ab eis quos noluerit vt Senatores habere *ca. esto subiectus 96 dist.* studeat ergo potius velare crimen & *c. c. in scriptur. 96. distin.* maxime in peccato carnis 38
sine quo pauci reperiuntur, *ca. tua. l. di.* non tantum seruetur humilitas, quod regendi frangatur auctoritas, *cap. quando. 86. di.* nec fiat pro impietate pietas *c. illud de maio. & obed.* vbi *concor. habentur, potest etiam palliare, & c. c. nisi de vsu pallij.* Non est tamen aperienda via his, qui prauitatem suam satagunt palliare. *c. 1. in fi. vt eccl. benefi.* Et hoc est quod intendit text. in c. Romana. *§. sane de censi. lib. 6.* dum dicit ad ipsorum emendationem per salubria monita nunc leuia, nunc aspera, iuxta datam sibi à Deo prudentiam diligenter intendens. *facit 43. distin. sit rector. 45. di. disciplina, C. de pœnis. omnes,* ad hoc solum tamen agatur vt vita hominum corrigatur 23. q. 6. prodest secundum Hosti. Archid. & Io. And.

Qui

Qui possunt visitare.

CAP. II.

SVMMARIVM.

1 *Papa tenetur visitare.*
2 *Papa habet arbitrium coeleste.*
3 *Visitatio vera est in concilio generali fundata.*
4 *Clementin. sunt condimentum iuris canonici.*
5 *Vicarius Papæ potest visitare.*
6 *Patriarcha possunt visitare*
7 *Primas, & patriarcha idem sunt.*
8 *Legati nati possunt visitare.*
9 *Cardinales an visitare possint*
10 *Episcopi olim non fiebant Cardinales.*
11 *Bonifacius à Ioan. Andr. quodammodo reprehenditur.*
12 *Cardinales etiam non episcopi dant indulgentias centum dierum*
13 *Cardinalium cætus an succedat in iurisdictione Papæ.*
14 *Camerarius Papæ durat mortuo Papa.*
15 *Procurator datus Ecclesiæ cathedrali vacanti visitare potest.*
16 *Archidiaconus an visitare possit.*
17 *Consuetudo dat iurisdictionem.*
18 *Decanus ruralis an visitare possit.*
19 *Visitatores à Concilio deputati possunt visitare.*
20 *Abbates & priores an visitare possint.*
21 *Abbatissa an possint visitare*
22 *Vicarij prælatorum an possint visitare.*
23 *Visitatio est duplex.*
24 *Visitatio potest quandoque per alium à prælato fieri.*
25 *Vicarius excessus obligat tractatum.*
26 *Visitator Papæ potest à beneficiis remouere.*

SEcundo quæro, qui debeant aut possint de iure visitare? Respondeo, quod omnes prælati haben-
1 tes subiectos, vt infra Et primo Papa tenetur, & potest visitare vniuersum clerum, & populum Christianum in vim potestatis clauium, & mandati de pascendis ouibus, alias diceretur mercenarius, & nõ pastor nec Christum diligens. Apud eũ est namque suprema potestas quam à Deo suscepit: & reliqui omnes omnem potestatem ab eo recipiunt, quia vicem Dei gerit in terris, & non puri hominis, vnde
2 dicitur cæleste habere arbitrium. *C. de sum. Trin. l. 1. in fin. sufficiat allegare. cap. quanto de translat. prælat. cap. omnis oppressus. 2. q. 6. ca. principale, & c. præceden. 1. & se. & c. cuncta per mundum, & c. maiores, de bapt.* Hoc deducitur specialiter quia
3 sibi iniungitur conuocare concilium generale Christianorum: in quo concilio fundatur vera visitatio, & omnis illius effectus. 17. *di. c. 1. 2. & 3. 2. q. 6. idem no. in c. quod translationem, de offi. le. c. sicut vnire. de excess. præla.* plene per Host. *in sum. de offi. le. §. quod pertinet. ver. concilium* & per Spec. *in ti. de le. § nunc ostendendum. vers. 40.* Et Sancte facerent Rom. Pontifices, si illud conuocarent saltem semel in vita cuiuslibet pro necessaria reformatione Ecclesiæ Dei; imitantes vestigia Alexandri III. & Innocentij Tertij cõuocantium concilium generale ac Lateranens. Ex quibus habemus omnes optimos canones, similiter & Ioan. 22. *& cle. 5. in concilio Viennen.* qui fecit librum clementinarum qui est iuris canonici condimentum, vt non
4 desolaretur status Ecclesiæ. Potest etiam Papa ad hoc destinare speciales delegatos, legatos, & nuncios, vt patet *in c. procurationes de cens.* Et licet nõ videatur arctari de necessitate ad concilium conuocandum maxime in arduis, negari tamen non potest quin ita consueuerint Romani Pontifices facere de honestate saltem: vt patet *in ca. ad Apostolica de re iudic. libr. 6. facit quod no. Innoc. in ca. ex parte de verbor. sign.* & Ant. de But. *in ca. cum venerabilis de censib. & in ca. graue, de præbend.*

Quæro etiam, quid de Vicario Papæ in Vrbe?
5 Respondeo idem, quia talis Vicarius omnia potest quæ pertinent ad iurisdictionem illius cuius vices gerit. *C. de off. eius qui vices al. ge. l. 1. arg. 93. dist. c. vlt.* exceptis illis quæ specialiter Papæ reseruantur, *probatur in c. tuam de offi. vi.* Et tam in vrbe quam infra centesimũ miliare quando Papa nõ est in vrbe ad instar præfecti vrbis, *l. 1. § in initio ff. de offi. procons. l. si in aliam §. fin.* Et vidi vicarium modernum sinodum facientem in Mineruа.

Quæro etiam quid de Patriarchis? & Respondeo 6
quod idem, obtinent enim post Papam in subditos eorum super omnes alios ordinarios principatum, *c. antiqua, de priuileg. text. est in c. exigit, & in ca. felicis de censib. libr. 6.* vbi specialiter præ omnibus habentibus visitare nominantur: quia sunt primi post Papá in Ecclesia Dei, *c. omnes siue 22. di.* præsertim illi quatuor, *de quibus in d. c. antiqua.* Ex quo infero idem in Patriarcha Aquilegien. & Venetiarum olim Braden. cum & ipsi inter prælatos Italiæ obtineant principatum. Infero etiam idem in omnibus alijs primatibus. Sunt enim ad instar Patriarcharum, *vt d. c. omnes siue 22. di.* vt sunt Magdeburgen. in Alemania; & Bituricen. in Francia. Et scias quod Primates, & Patriar- 7
chæ licet diuersa nomina sint: tamen vnam formam tenent, & idem sunt. *99. di. c. 1. no. gl. in c. vno. de statu regu. circa finem, libr. 6.* Adde etiam quod Patriarchæ. & primates idem sunt. *99. dist. prouincia*, quorum quatuor sunt principales: Alij vero proprie dicuntur Primates, vt Aquileg. Venetiarum subrogatus in locum Granden. per N. quintum, & Toletan. & Bituricen. *9. q. 3. nullus primas, & fere per totum, & ca. conquestus. 63 di. cum longe. de off. or. duo simul vbi glo.* Et improprie vocantur Patriarchæ hi duo secundum Spec. *in ti. de dispen. §. sunt quoque*, vbi etiam dicit quod Archiepiscopus cum Metropolitano idem sunt. *In ver. & no. 92. di. §. 1. & c. 1.*

Quæro etiam quid de legatis natis? Respondeo 8
idem, quia iurisdictionem, & curam subditorum noscuntur habere ampliorem alijs vt est Cantuarien. in Anglia. *ca. 1. de offi. le.* Et Bituricen. in Francia. *c. penult. de fil. presbyt.* Et Eboracen. in Anglia. *c. . de appell. & c. humilis. de maior. & obed.* Et quicunque alij legati nati cum possint adiri etiam per querelam simplicem quod non est in Archiepiscopis Metropolitanis, *c. 1. de offi. le. Et plene no. in c. 1. de offi. or. lib. 6. & in c. pastoralis. de off. or. in antiquis.*

Quæro etiam quid de Cardinalibus? Videtur idem quia sunt pars corporis Papæ, &c. *per text. in c. cum Apo-* 9
stolus de censi. vbi circa hoc taxatur euectionum Cardinalium visitantium numerus, hoc indubitanter teneo si sunt episcopi Cardinales prout Hosti. Portuen. Tuscul. Penestrinus, Sabinen. & Albanen. in suis dioce. vt possint plene visitare subiectos eorum, saluis tamen in hoc priuilegijs subditorum, de quibus infra dicetur. Idem teneo in alijs Cardinalibus, vt possint plene visitare subiectos eorum ratione titulorum suorum etiam in vrbe maxime quando habent multitudinem subiectorum, & amplas parochias: vt patet in Cardinali Sancti Laurentij in Damaso, & Cardinali Sancti Marci, &c. vt probatur *in ca. his quæ de ma. & obed. iuxta determinationem illius capituli.* Idem teneo si Cardinalis habet Patriarchatum, Archiepiscopatum, vel Episcopatum vel alias dignitates in titulum vel in commẽdam ex plenitudine potestatis Papæ, vel quia antequã esset Cardinalis, erat Patriarcha, Archiepiscopus vel alias Episcopus, &c. quia etiam tunc tenetur, & potest visitare sibi subiectos tanquam talis prælatus vt videtur velle Io. And. *in nouella, in d. c. cum Apostolus,* dum apostillat super verbo Cardinalis: scilicet non episcopi, quasi dicat quod si essent episcopi vel Archiepiscopi, &c. tunc possent vti numero euectionum maiori de quo ibi. sed hoc fuit tacitum in illo concilio quia vsq; ad tempus Io. And. & Clem. 5. non fuerat obseruatum quod episcopi, &c. fierent Cardinales, præsertim cum episcopa- 10
tus sit ordo secundum Canonistas de quo in proœmio sexti libri, quia poterat aliqualiter notari excessus descensus. Dicit etiam constare multos tempore Bonifacij Octaui, & prædecessorum prætermissos Cardinalari quia erant episcopi, & Cardinalium episcopatus vt puta Hostien. &c. non vacabant: de quibus tamen summe fuisset prouisum Ecclesiæ, tamen bene dicit commendabilem esse consuetudinem in

tantum dilatatam quod quandoque de solis episcopis fit vna ordinatio vel promotio Cardinalium. Erubescat ergo Bonifacius auctor sexti libri qui adinuenit reuocatorias gratiarum & alia multa, & hoc inuenire nesciuit. Ita dicit idem Io. *in c. cum aliquibus, de rescr. li. 6. in nouella circa principium*. Et propterea quæ dixi de dignitatibus obtentis per Cardinales in commendam vel in titulum, puta si sit archidiaconus vel decanus &c. teneo quod idem in diacono Cardinali, & presbytero quolibet cardinali, quia & isti possunt & debent subiectos visitare, sed cum quo numero euectionum dicam infra, maxime propter eorum eminentiam hodiernam, qua & tales (vt seruat curia)
12 dant literas indulgentiarum dierum centum: iuxta numerum taxatum à Concilio *de quo in ca. cum ex eo. de pæn. & rem.* quod (vt credo) facit scientia, & tolerantia Papæ: qui in hoc potest tales priuilegiare secundum Host. Et dicit hoc patere in Cardinalibus presbyteris qui licet supra sacerdotalem ordinem nullã habeant benedictionem, vtuntur tamen episcopalibus insignijs, & minores ordines conferunt: & solẽniter benedicunt, vt refert Io. An. *in c. 1. de supp. neg. præl. in nouella in vers. quod non habet*. Et quia Cardinales multis alijs magnis gaudent prærogatiuis de quibus per Spe. *in ti. de offi. le. §. sequitur videre, ver.* sed & sine legatione, & plenissime per modernos, videlicet Martinum de laude, & Andream Barbatiam in eorum tractatibus de Cardinalibus. Idem ego, & fortius infero si sunt legati, qui de latere appellãtur: quasi ex corpore Papæ trãsmittantur, cum tales à iure habeant pleniorem potestatem in prouincijs suæ legationi subiectis, quam omnes alij prælati, *vt patet in c. studuisti, & c. excõmunica: m, & per totum titulum de offi. leg. in antiq. & c. 1. e. ti. in 6.*

Idem dico in alijs legatis Apostolicis non de latere, si mittantur cum plena potestate: nisi specialiter mittantur ad certos actus limitatos, & imo in hoc casu est diligenter videnda eorum facultas *per l. 1. C. de man. princ.* & plene per Host. *in tit. de leg. 3. §. nunc &c.* & multas pulchras dubitationes circa officium generale visitatoris Apostolicæ sedis vide per Feder. Consilio 145.

Possunt etiam isti omnes concilium prouinciale, & diocesanum congregare secundum Hostien. licet aliqui contra vt ipse plene disputat in summa *de offi. lega §. quid pertinet in vltima columna*. & statuta facere duratura perpetuo *vt in c. fi. de offi. le. vbi plene*. Idem credo
13 de cætu Cardinalium sede Apostolica vacante: quia fungitur tunc iurisdictione Papæ, de quo no. per Hug. Io. & alios. *79. di. c. nullus. 2.* & plenius per Host. *de pæn. & remiss. c. cum ex eo in fin.* qui tenet quod cætus Cardinalium succedit in iurisdictione, & exercitio: saltem in his quæ de grandi necessitate euidenti, & imminenti expediri debent. tum quia alia collegia hoc habent, *de mai. & obed. c. 1. li. 6.* tum quia sic vtuntur &c. & quia deliquentes tunc anathematizant. *79. di. si quis peccantium. & facit ca. in nomine Domini 23. di.* & quia tunc etiam legatus Apostolicæ sedis fungitur iurisdictione, *de offi. leg. c. 2.* quod placet saltem in grandi, & imminenti periculo quicquid dixerit Io. An. *in c. 1. de scismatic. li. 6. in glo. in verbo sede vacante.*

14 Idem credo de Camerario Papæ, cuius officium durat sede vacante, *clem. ne Romani. ver. eo tamen*, & forte eius Auditore cum habeat iurisdictionem ordinariam de iure communi. Et etiam summo Pænitentiario, & alijs de quibus ibi no. in gl. *in verbo expirare*: quæ allegat Spe. in hoc defendentem Guilhel. *eo. ti. in 3. §.* de quo me remitto ad ea quę ibi notãtur. Idẽ teneo in
15 administratore, vel procuratore vel visitatore quocũq; nomine appelletur, cũ plena, & libera in tẽporalibus & spiritualibus administratione data per Papam alicui Ecclesiæ cathedrali vacanti: cum possit omnia facere quę iurisdictionis episcopalis existunt: & quæ potest electus confirmatus exequi, *per tex. in c. is cui, de elect. lib. 6.* quod ibidem sentiunt Archid. & Io. An. allegant *c. conquerente, de offic. ord.* Idem dico de coadiutore maxime quando datus est dementi, &c. quia potest omnia quæ poterat ille, cui datus est; maxime ea quæ habentur *in cap. fin. de cle. ægro. secundum Archid. & Io. An. allegant. 12. q. 2 vobis 7. q. 2. scripsit. & c. fin. de accusat. & de elect. cum nobis olim in fi* nisi habeat facultatem à superiore specialiter limitatam, potestas enim eius debet ponderari ex forma *faciunt quæ habentur in ca. 1. de cle. ægro. lib. 6.*

Quæro etiam quid de Archidiacono? Respondeo quod potest visitare regulariter maxime episcopo 16
impedito aut negligente: & consequenter procurationes à subditis, & obsequia debita recipere, *d. c. cum Apostolus, probatur in cap. 1. de offic. Archidiac.* vbi dicitur illum gerere vices episcopi, *& in c. mandamus, & in c fi. eo. tit. c. dudum, 2. §. tandem, de electio. de excess prælat. adhæc, cum similibus.*

Cum exerceat curam animarum *de elec. cum in cunctis, §. inferiora, facit c. ad hæc, & cap. non satis eod. tit. de offi. Archidiac.* facit quia perpetua vicaria ordinariam iurisdictionem inducit, *C. de offic. eius qui vices alterius gerit. l. 1. Nam & sibi hoc ius tribuit. de rescrip. postulasti. de offic. vicar. adhæc, & ca. ex parte, de fide instrum. cap. perpetuum.* Sed propter nonnulla iura quæ videntur contrarium innuere videlicet propter dictum, *ca. non satis, & ca. Archidiaconus, de offic. Archid. & cap. nullus. 16. qu. 7.* cum similibus con- 17
cludunt communiter glo. & Doctores quod in hoc sint attendendæ consuetudines diuersarum Ecclesiarum: & ad eas recurrendum: & secundum eas iudicandum, quia iurisdictionem dant. *l. 1. & fi. C. de emãcip. libero. 9. qu. 3. conquestus*, etiam priuatæ personæ, *de for. compet. cum contingat.* Item attendenda sunt priuilegia ex quibus specialiter hoc facere possint, *vt ibi & in ca. nouit. primo responso de iudic. & dictum, ca. adhæc & ca. accedentibus, de excess prælat. ca. 1. de eo qui furtiue ordines suscepit.* Aduerte tamen quia non prodesset consuetudo nisi foret præscripta, & sic intelligitur, *cap. cum sane de offic. Archid.* & hæc opinio est communior, & hanc videntur fouere iura prius allegata. Sed si non apparet de consuetudine, dic quod si de nouo instituatur vel non sunt completi 40. anni, & non apparet de forma institutionis, ad vicinarum ecclesiarum consuetudinem recurrendum erit. *ar. in c. cum olim. de consuet. & in cap. Ecclesijs, ex parte, & super eo. de censib. vel Metropolitanæ Ecclesiæ, cap. 1. de postu. præla. de spon du. cap. fi. 12. di. de his.* Vbi autem Archidiaconatui certa forma canonica imposita fuit in eius institutione siue de honore siue de onere agatur: ei standum erit, nec vltra peti potest, *arg. ff. de pact. l. traditionibus, de præben. significatum, de iure patron. præterea 2.* de quo plene per Hostien. *in sum. de offic. Arch. in §. quod sit eius officium in princ.*

Quæro etiam quid de Decano siue archipresbytero rurali qui idem sunt? Respondeo idem per omnia 18
quod in Archidiacono dictum est, *c. cum Apostolus.* Est enim archipresbyter Vicarius Episcopi quoad quædam spiritualia, habet enim prouidere de vita omnium presbyterorum &c. *de conse. di. 5. c. nunquam de frig. & malef. ca. literæ, in § fin. fa. it, ca. quanto circa prin. de offi. ordin. & c. ministerium in §. prouideat, de offi. archipresbyteri*, & hoc intelligo siue sit archipresbyter in Ecclesia Cathedrali, & sic Ciuitatensis, siue sit archipresbyter plebanus siue ruralis. *70. dist. c. 2. 80. dist. episcopi. probatur in c. fin. de offi. archipresbyteri.* Et huiusmodi archipresbyteri siue Decani, & Archidiaconi possunt in hoc alijs committere vices suas, *cap. ministerium, in fin. de offic. archipresbyteri, & 25. dist. perlectis. ver. archipresbyter vero*, quod tenet Hostiens. *in summa de offic. archipresbyteri, in §. quæ pertinent ad eius officium, ver. hæc quæ supra diximus & ver. fin.*

Quæro etiam quid si prouinciale concilium vel sinodale deputet visitatores? Respondeo quod possunt visitare eo modo de quo in *c. sicut olim, de accus.* sci- 19
licet non ad effectum reformandi vel corrigendi sed denunciandi tantum. Et an isti tales debeant habere procurationes, & quomodo dicam infra.

Quæro quid de Abbatibus, & prioribus, & alijs prælatis regularibus an & qualiter debeant, & possint visitare,

20 visitare? Respondeo quod debent, & possunt visitare monasteria, & loca eis subiecta per se vel per visitatores in eorum capitulis deputandos. Et idem de canonicis regularibus modo & forma de quibus, *in c. in singulis, & in cap. ea quae, de stat. monach.* & de quibus in specialibus constitutionibus eorum quas obseruare tenentur, vt ibi not. A quarum constitutionum forma recedere nequeunt; tenentur enim irrefragabiliter obseruare quae earum fuerint deliberatione prouisa *d. c. in singulis*, & infra latius dicetur.

Quaero etiã quid de Abbatissis, & Priorissis, & alijs
21 praelatissis regularibus. Respondeo quod tam suum monasterium quam inferiora sibi subiecta visitare possunt, & debent, si tamen clausuram exire non possunt tanquam iuste impeditae debent & possunt per alium etiam masculum omni exceptione maiorem visitare *no. glo. in clem. attendentes de statu regul. quae allegat Archid. sic tenere, per ca. episcopum, 10. qu. 1. & de offic. Archid. inter & c. si episcopus. eod. ti. lib. 6.* de hoc latius infra dicetur.

Quaero quid de Vicarijs Praelatorum quorumcun-
22 que? Respondeo quod possunt, *ca. si episcopus, de offic. ord. lib. 6.* secundum Innoc. Hosti. Io. mo. Io. An. & Dominicum ibidem *vide 19. q. 1. c. nullus Primas.* Delegati autem alij non visitant per alios *vt plene habetur in ca. cum i. & a. de re iud.* Vicarij tamen inferiorum ab episcopis visitare non possunt: nisi super hoc fuerint priuilegiati secundum Io. And. *in c. si episcopus in nouella.* Nec capitulum Ecclesiae Cathedralis sede vacan. per se, vel per alium, vt not. Io. mo. *de supplen. negli. prala. Ecclesia.* Sed Archidiac. videtur tenere contrarium *in d. c. si episcopus de offi. ord. libr. 6.* dic vt de hoc plene habetur per gloss. *in clem. 1. de hereticis super verbo capituli* quae dicit, quod hoc
23 indigeret declaratione, licet opinio Ioan. mo. possit saluari in generali visitatione, & contraria in speciali visitatione, & inquisitione contra certas personas, & loca. Sed etiam dicit quod illam quotidianam visitationem quae fit quotidie ex multis causis emergentibus non potest Episcopus alteri quam Archidiacono demandare, sed hoc vsus non approbat secundum Io. An. ibi *in nouella.* nec videtur à iure probari, ipse tamen allegat quod notat Hug. *in d. ca. Episcopum & in d. c. perlectis,* & intelligit, *ca. si episcopus* in visitatione annua quam potest Episcopus committere cui vult. Sed primum tenet idem Io. An. *in d. c. inter. de offi. Archid.* & Dominicus *in d. c. si Episcopus,* quia d. c. episcopus loquitur simpliciter non astringendo ad
24 vnam visitationem tantum. Et addo quod diffusa prouincia, & lata dioecesis est iusta causa vt praelatus possit per alium visitare vt not. glo. 2. *in c. procurationes de censi.* Adde etiam, quod vice alterius visitans aut debet esse presbyter probabilis. 10. *qu. 1. episcopum*, aut
25 alias vir idoneus, *c. inter cetera de offic. ord.* & quomodo pro eius excessu teneatur praelatus, dicam infra. Et adde quod si vicarius excesserit in visitando: praelatus, cuius est Vicarius, tenetur pro tali excessu, *ar. ff. de exercito. l. 1. in princ. ff. de offi. proconsulis. l. obseruare. §. proficisci,* & remittit Archid. ad notata per Azo. in sum. *de exercito. in § tenetur,* & ad Innoc. *in ca. quod quibusdam de fideiuss. & ad c. si episcopus, de praebend. li. 6.* quod tenet Rota. *decisio. 326. quae incipit vtrum Episcopus secundum Dominicum.* Et adde quod visitator datus à Papa potest beneficijs amouere *vt no. de rescr. dilectus filius Abb. 61 di. obitum, & de*
26 *elec. ca. sicut. lib. 6.* & quod visitator non potest eligi in episcopum, 7. *q. 1. constitutus in princip. & in d. cap. obitum*, & quod Deus dicitur nos visitare pluribus modis qui notantur, 13. *quaest. 2. vnaquaeque.*

Qui possint visitari.

CAP. III.

SVMMARIVM.

1 *Corrigere volens alios primo se ipsum corrigat.*
2 *Gregorii notabile dictum in mer. li. ius.*
3 *Abbatissa esse non debet, quae corrupta est.*
4 *Papa quae loca visitare debet generaliter.*
5 *Papa quos specialiter visitare debet.*
6 *Cardinales à solo Papa deponi possunt.*
7 *Imperator Imperio priuari potest à Papa.*
8 *Reges omnes à Papa visitari possunt.*
9 *Duces, Marchiones, & c. omnes à Papa visitari possunt.*
10 *Iudaei, & Sarraceni à Papa possunt visitari.*
11 *Forum alienum quis sortitur ratione delicti.*
12 *Monasteria possunt visitari.*
13 *Archiepiscopus visitare potest etiam episcopo non negligente, & loca etiam minuta.*
14 *Debeo est verum no. essitatis.*
15 *Monialos in quibus sunt per visitatores reformanda.*

Tertio quaero principaliter qui debeant, & possint de iure visitari passiue? Respondeo quod 1
quilibet visitator prius debet visitare, & emendare seipsum, & familiam suam: *de sta. mo. §. eaque. § si vero.* Primo enim debet eijcere trabem de oculo suo quam festucam de oculo fratris sui. 3. *q. 8. § porro in fin. & c. iudices, & 1. q. 1. multi,* & à quo debet alios prohibere, multo fortius seipsum, *ff. si seruus vendicetur. l. alius, c. e. dudum, 2. de elect. de na. ex libe. ven. ca. 1. ff. de condit. indeb. l. frater à fratre*, & quod quis exigere debet ab alijs, multo fortius à seipso. *ff. de neg. gest. l. si pupilli. § videamus. ff de fide iuss. l. tutor datus.* Nec potest esse hortator viduitatis qui coniugia frequentauerit. 26. *dis. vna tantum facit. ff. de admin. tut. l. quoties, §. 2. 42. dis. §. 1. in prin. 47. di. §. necesse. ff. de pact. cum in eo.* & quomodo potest alios corrigere cum tacitus respondeat sibi eadem quae corrigi commisisse. 25. *distin. primum*, quia cum de alio iudicat, in se fert sententiam, *d. cap. iudicet. no. glo. in c. Romana, de censib. in sexto.*

Addo verba Gregor. VII. moralium nunquam pu- 2
re maculam in membro considerat oculus quem puluis grauat, & superiectas sordes tergere non valent manus quae lutum tenent: vbi vide sequentia. Item in eo. li. moralium. 29. qui veraciter proximis miseriam facere student: sibi ipsi prius debent iuste viuendo misereri. vnde scriptum est diliges proximum tuum sicut teipsum. Ideo pater miserendo prius non est: qui adhuc iniuste viuendo fit sibimet impius, vnde ecclesiastici 14. dicitur, qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? qui itaque indigenti proximo exteriorem substantiam praebet, sed vitam suam à nequitia non custodit: rem suam Deo tribuit, & se peccato: quod minus est offerens auctori, & quod maius seruans iniquitati. hinc est, quod corrupta non potest eligi in Abbatissam. 22. *quaestio. 1. iuuenculas,* nec electa potest benedici. *facit. 1. quaest. 7. cap. 2. ver. nonnimus, & no. 27. quaesti. 1 virginibus.* 3

Non enim posset corrupta virginitatem hortari. 27. *dist. cap. penultim. in fi.* ergo non potest praeesse virginibus vt not. gloss. *in dict. clement. attendentes.* Item Ciprianus *in ca. si quis inquit, 1. quaest. 1.* nec cuiquam Dominus per eius preces, & orationes prosit, qui Deum ipse violauit, & infra, quomodo enim perficere quae agunt: aut impetrare aliquid illicitis conatibus à Deo possunt: qui contra Deum quod eis non licet moliuntur? vide omnino, *cap. multi. 40. dist.* vbi dicitur *si bene docueris, & male vixeris: tui solius condemnator eris:* & infra, *bene autem dicendo, & male viuendo eum instruis quomodo te debeat condemnare, & in c. sit rector. 43. distin. sacerdos qui praedicationis est nescius, quam clamoris vocem daturus est praeco mutus?* Adde quod doctrina malorum nulla est. 1. *qu. 3. conuenientibus*, & imperitus Matheseos risui patebit. 33. *distinct. qui de mensa.* & qui alios docet, ab alijs tunc edoceri non debet. in Authent. *de sanc. episcopis, §. demum.* notatur in capitulo primo, de magistris.

Respõdeo secũdo, quod debent, & possunt visitari vniuersi Praelati, & Ecclesiastici tam superiores quã inferiores cuiuscunque status, & gradus, praeeminẽtiae, ordinis, & qualitatis existant: necnon vniuersi Principes seculares populi, & gentes tam superiores, quam inferiores à maximo vsque ad minimum: nullo regulariter excepto vt de singulis omnibus subijciam. Visitabit ergo primo Papa omnia regna, Pro- 4
uincias, terras, & gentes: ex superioritate quam ad

 omnes

omnes non est dubium illum habere, & ex illius plenitudine potestatis, qua Christus rex Regum, & Dominus dominantium illi in persona beati Petri concessit *per text. in clement. pastoralis, in princ. & in fi. de re iudic.* pastoralis enim cura sollicitudinis illi diuinitus
4 super cunctas Christiani populi nationes iniuncta, illum vigilare remedijs subditorum eorumque periculis obuiare, & scandala remouere compellit, sibi
Ioann. 10. enim mandauit Dominus in Euangelio Ioan. & *c. vt pasceret oues eius*: quas etiam deperditas tenetur recuperare, de quo late *in cap. significasti, de electio. in c. solita, de maio. & obed.* & facit extrauagans Bonifacij vnam sanctam, facit excellens proœmium. *6. libr. ad idem text. in ca. offic. ij. de off leg. lib. 6.* vbi Papa officij sui debitum exequens remedijs inuigilat subditorum, quia dum eorum excutit onera, dum scandala remouet: ipse in eorum quiete quiescit, & fouetur in pace, *ad idem, cap. frequent. de testit. spolia.* cum multis similibus, quod perfectius facere non potest quam sepe congregando concilia generalia: & faciendo congregari concilia prouincialia, & diocesana: in quibus potissima pars visitationis existit vt ex inferioribus patebit. Et tunc plene exequitur facto, quod verbo profitetur, *vt in ca. pro humani in principio, de homicidio, lib 6. cum ibi notatis simili, c. cum & plantare in princ. de priu. 86. distin. fratrum, de regu. non solum, 12. q. 1. præcipimus.* à Deo est enim omnis eius potestas. *11. q. 3 qui resistit, cum similibus.*

5 In specie igitur visitabit omnes Patriarchas per se vel alios, & primates, Archiepiscopos, & Episcopos, Abbates, Priores, ceterosque omnes in quacunque Ecclesiastica dignitate: ac omnes denique ecclesiasticos in quibuscunque gradibus, & ordinibus ac officijs constitutos, *de quibus in c. perlectis. 25. dist. & in titul. de offi. ordi. Archidiaconi, Archipresbyteri, custodis, primicerij, & sacrista,* vt plene per Host. *in summa de offic. ord. & de offi. Archid.*

6 Visitat etiam, corrigit, & deponit Cardinales etiam absque consilio fratrum, *vt plene not. in c. ad succidendos de scisma. li. 6* Credo tamen quod si legem condendo hoc faceret, requireretur fratrum consilium, & ita intelligo Doct. *ibi, in c. fundamenta de elect. lib. 6. not. in c. ex gestis, de cle. non residen.*

7 Visitabit etiam Imperatorem, & Imperatricem, cum illum ex causa priuare possit, & Imperium de vna gente ad aliam transferre, illumque habet coronare, & inungere, & approbare, & reprobare, & electis in discordia gratificare, ab eo iuramenta recipere fidelitatis, nam ab eo electores eiusdem eligendi potestatem fuerunt consecuti, *secundum quod patet in ca. venerabilem. §. 2. de elect. c. nouit de iud. ca. solita. de ma. & obe. & ca. ad Apostolicæ de re iud. li. 6.* vbi patet quod Bonifacius VIII. deposuit Federicum II. *& ca. fundamenta circa medium de elect. & plene in cle. Romani. de iureiur. & in ca. Valentin.*
8 *& c. tibi Domino. 63. di.* Visitabit etiam reges quoscunque quantumcunque se prætendant exemptos: cum nemo tamen de iure exemptus sit *c. in apib. 7. qu. 1. & not. in d. ca. venerabilem, de elect.* quia ad Papam regis amotio de iure pertinere dignoscitur; quando ammoneri meretur per tex. *in c. alius. 15. q. 6.* vbi Zacharias Papa regem Francorum nō tam prosuis iniquitatibus quam pro eo quod tantæ potestati erat inutilis à regno deposuit: & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in eius loco substituit, omnesque Francigenas à iure fidelitatis absoluit, habent n. Principes seculares gladij potestatem ab Apostolico probat tex. *in c. omnes. 22. di. probat hoc text. in c. licet de voto in fi. qui loquitur de Rege Vngaria.* Regibus etiam ex causa dat coadiutores, vt patet *in c. grandi. de supplen. negli. præ. libr. 6. qui loquitur de Rege Portugallie. no. in ca. vergentis. de hereticis. facit c. ad abolendam. §. statuimus. eod. tit.*

Similiter visitabit omnes alios Principes, Duces,
9 Marchiones, & Comites, Barones, Iudices, cæterosque magistratus, vt probatur *in c. grauem, & in c. nouerint, de sen. exc. in c. non minus, & c. aduersus, de immun. eccl.* & alijs pluribus similibus, *ca. omnes principes. de mai. & obe. ca. solitæ, cum si. & adde omnino quod no. Bar. in l. 1 ff. de requi. reis, vbi condemnat dantem, &c.* Et consequenter omnes officiales, populos, congregationes, collegia, confraternitates siue societates tam ecclesiasticas quam seculares: sicut & omnes ecclesias tam cathedrales quam collegiatas, & earum capitula, & conuentus, & tam in ciuitate quam in opidis, & villis ratione iurisdictionis vel curæ quoquomodo sibi subiectis, quia omnes sub verbo cleri, & populi concluduntur: etiamsi sint monasteria religiosorum vel religiosarum: vel hospitalia, aut alia pia loca secundum quod tam ex supra quam ex infra dicendis plenissime patebit. Ex quibus infero, quod etiam infideles Iudæos scilicet, & Sarracenos debebit, & poterit visitare, vt 10
probatur de Sarracenis *in cle. 1. de Iudæis, & Sarrac. & calicolis.* Et idem de cælicolis in casibus in quib. quoquomodo subsunt Romano Pontifici, vel Imperatori, vel alijs principibus Christianis, & per censuras, & pœnas de quibus per totum titulum. *C. de Iudæis, & calicolis, & per totum tit. C. de paganis, & extra. de Iudæis per totum,* & plene per Doctores post Inno. *in ca. quod super his. de voto.* plene etiam *in c. prim miserabilem de vsuris, & c. quanto, eo. ti. c. sepe in fi. 28. qu. 1.* in quibus dicitur Iudæos per Ecclesiam corporali pœna non esse dubium posse puniri: ac etiam per Principes seculares, vt ibi. qui per Ecclesias ad hoc sunt compellendi: dummodo non ad vindictam sanguinis, *c. in archiepiscopatu de rap.* In quantum n. Deum offendūt, & si directa coërtione compelli non possunt: debent indirecta compelli, *vt in ca. de terris de deci. & d. c. a. post miserabilem, & cap. ita quorundam, de Iudæis,* & quia propter delictum efficiuntur de foro 11
nostro *ar. in ca. nouit. de iudi. 6. qu. 3. placuit, de raptoribus, cap. 1. cum similibus.* Et licet glo. *in cle. pastoralis in prin. de re iudi.* dicat quod regulariter iudex non compescit, tamen in contrarium videtur text. *in clem. cum Iudei quidam, & Sarraceni de testi.* vbi glo. tenet quod licet Iudæi, & Sarraceni per principes seculares sub quibus degunt sint corrigendi: vt probat text. *in cap 2. & in cap. postulasti, & in cap. nonnullis in fi.* de Iudæis, tamen in pluribus casibus eos iudicat. qui notantur *in d. cap. Iudæi, quibus additur casus in d. cle. 1. de testib.* & subdit quod licet principes seculares consueuerunt propter magnum lucrum quod de Iudæis in terris suis consequuntur eis fauere, eosque priuilegiare: vt ibi patet, *& in capit. quanto de vsuris*: circa illa tamen quæ sunt opprobriosa fidei illos nec debēt nec possunt priuilegiare.

Visitabunt Patriarchæ, & primates Archiepiscopi Metropolit. episcopi diocesani, & alij omnes de quibus supra in præcedenti quæstione similiter omnem populum, & clerum sibi subiectum, hoc est Patriarchæ, & primates, Archiepiscopi Metropolitani prouincias, & dioceses suas seruato ordine *de quo ca. in Romana, de censi. in sexto, adde c. omnes principes, de mai. & ob. adde, c. clericis laicos. de immu. eccle. libr. 6. vbi Imperatores, Reges, &c.* Episcopi autem suas dioceses solum, eodem ordine seruato incipiendo ab ecclesijs cathedralibus eorum, & capitulis ecclesiarum ipsarum cathedraliū: & Prælatis inferioribus, & officialibus earundem: 12
deinde monasteria religiosorum: seruatis his de quibus *in ca. in singulis. & c. ea qua de sta. mon.* Item monasteria religiosorū etiam exemptorum, & in certis casibus auctoritate Apostolica, in alijs vero propria ordinaria iuxta determinationem *cle. attendentes, de statu regul.* Item hospitalia, & alia pia loca iuxta determinationem *cle. quia contingit de relig. domib.* Exceptis tantum grangijs de quibus *in c. si de censi.* Exceptis hospitalibus militantium omnium ordinum aut religiosorum aliorum qui solum per superiores eorum cogi possunt, *d. clem. quia contingit in §. præmisso.* Ac exceptis locis à visitationib alicuius eorum specialiter exēptis per priuilegium Apostolicum *c. cum instantia de censi.* ibi, nisi forte per speciale priuilegium sedis Apostolicæ (quod non credimus) sit exempta, quæ priuilegia Romana ecclesia non solet concedere contra se, *vt ibi no. & no. in l. iubemus. C. de sacrosec. eccl. f.*

Et attende quod siue episcopus negligat propriam diocesim visitare siue non: potest archiepiscopus, & 13
superior

superior visitare secundum formam capituli Romana *c. fi. de censi. libr. 6.* secundum Doctores reprobantes glo. & Vin. *in c. cum nuper de censi. & ibi.* Host. reprobat quosdam dicentes archiepiscopum visitare posse loca opulenta tantum non parochias minutas : nisi aliud audiat sinistrum, & graue: cum non possint eum recipere cū tot equitaturis, *d. c. cum Apostolus.* quia quicquid isti dicant, standum est iuribus prædictis, quia principaliter visitare potest etiam quamlibet parochiam minutam, etsi soluere non possit procurationem: habetur remedium in d. c. cum Apostolus. Et omnino attendendum quod inter cetera est expressum mandatum omnibus ad quos spectat officium visitandi, quod accedere debeant ad visitanda hospitalia Zenodochia &c. vt probat textus *in cle. quia contingit in verbo iniungimus de religiosis domib.* propter quod verbum ad id tenentur ex præcepto vt ibi not. in glo. Si-
14 militer etiam quod debeant visitare monasteria monialium propter verbum debeant *quod est in clem. 2. de sta. reg.* quæ dicit quod male faciunt prælati qui has visitationes omittūt, cum illud verbum sit præcepti, & necessitatem inducat, *vt in c. oblatæ. de ap. & in c. vt famæ de sent. exc.* Debent itaque singula monialium monasteria per ordinarios exempta videlicet quæ Sedi Apostolicæ, ita quod nulli alij subiecta noscuntur, Apostolica, non exempta vero auctoritate ordinaria : ac exempta alia per alios quibus subsunt annis singulis visitari. Visitatores autem huiusmodi sollicitudinis studium debent diligenter impendere, vt moniales
15 ipsæ pannis sericeis variorum foderaturis sandalicijs, comatis, & cornutis crinibus, scacatis, & virgatis capuciolis non vtantur: non coreas, non festa secularium sequantur, non die noctuve per vicos, & plateas incedant : aut voluptuosam alias vitam ducant, easque solertius retrahere ab insolentijs quibuslibet, & mundi huius illecebris, & inducere easdem ad impendēdum in monasterijs suis deuotum, & debitum virtutum Domino famulatum : non obstantibus exemptionibus, & priuilegijs quibuscunque, & in hiscompelli remedijs opportunis, & electas Abbatissas inducere ad suscipiendam benedictionem infra annum à tempore confirmationis cōputandum, nisi subsit causa rationabilis: alias cadant à iure suo, *vt plenius no. in d. clem. 2. & in cap. fi. in fi. de sta. mo.* Debet etiam talis visitator attendere ad omnia quæ habentur *in ca. 1. de stat. reg. li. 6.* videlicet circa clausuram monialium: & quod vltra facultates monasteriorum non mendicantium nulla recipiatur, & quomodo fieri debeat homagiū, & fidelitas dominis tēporalibus, & secularibus, & quid agendum quando in ecclesiastico vel seculari foro causas habent , & quod ordinarij sunt executores clausuræ fiendæ, etiā quo ad exempta , salua tamen exemptione in alijs, &c. vt Deus omnipotens det visitatoribus gratiam vt in his possint proficere. *Adde c. monasteria de vi. & hon. cle. Adde c. moniales de pur. ca.*

Quoties possit fieri visitatio.

CAP. IV.

SVMMARIVM.

1 *Visitatio quoties, & quando fieri debet.*
2 *Visitatio iteratur si necessitas vrgeat fallit nu. 3 & 4.*
5 *Archiepiscopus bis in eodem anno prouinciam visitare potest.*
6 *Ecclesiæ rector à multis visitandus quid faciet.*
7 *Intendere ne accēdant [illegible] curare debet*
8 *Visitatores plures si concurrunt per consensum se non impediant.*
9 *Episcopus est alijs visitatoribus inferioribus præferendus.*
10 *Inquisitio plena praeiudicat semiplenæ*
11 *Præscriptio non habet locum contra procurationem.*
12 *Visitatores sumere possunt contumaces.*

QVarto quęro principaliter quoties possit aut de-
1 beat fieri huiusmodi visitatio? Respondeo quod singulis annis semel tantum secundum quod videntur determinare omnia iura tam antiqua quam moderna, sufficiat allegare, *ca. conquerente de offi. o. d. ibi visitationem quoque annuam, & ca. episcopum, & ca. placuit. 10. qu. 1. & quando dicitur in c. regenda ea. q. & cū. & ca. non semel. 28 qu. 2. & in c. cum venerabilis. de censib. & in c. excommunicamus. in §. dicimus de hære. vbi videtur quod bis in anno debet fieri.* A nonnullis intelligitur duobus medijs diebus, quia vno sero visitabitur clericus: & mane sequenti visitabuntur laici, quod alijs non placet. Et ideo dicunt quod prima iura intelliguntur de visitatione ordinaria quæ tantum semel in anno fieri potest . Contraria
vero loquuntur quando emergit aliqua necessitas, 2
quia emergente necessitate pluries potest fieri visitatio, & ita debet intelligi, *c. mandamus. de offic. Archid. & d. c. regenda, &c.* non semel, quia necessitas legem non habet, *c. sicut. de conse. dist. 1.* Et quia sibi debent imputare clerici , & laici qui se tales reddunt vt toties debeant visitari, *vt no. in d. cap. conquerente, facit text. in cap. visitandi 17. qu. 2. & quod no. in d. cap. mandamus, de offi. Archid.*

Fallit primo nisi visitator dimittat hoc ex causa: 3
ne propter eius accessum grauentur ecclesiæ , vel quia episcopus ire non potest, *vt no. in ca. 1. de offi. Archid.* quia tunc sufficeret visitare de tertio in tertium annum vniuersas parochias , suam tamen tenetur per se vel alium singulis annis visitare, & quod dicitur *in c. cum venerabilis de censi.* quod bis in anno possit visitare, à nonnullis intelligitur, dum tamen non capiat nisi vnam procurationem, *vt ibi not. & probat. l. obseruare. de off. procons. ff.* in sola enim prima visitatione solenniter procurabitur, in alia vero nō procurabitur, nisi tanquam hospes vt probatur *in c. de monachis de præb.* vel nisi in fundatione ecclesiarū fuisset hæc seruitus imposita: licet hoc sapiat dānationē, *vt no. in d. c. cum venerabil.*

Fallit etiam in visitatione monasteriorum regula- 4
rium in quibus videtur, quod tantum de triennio in triennium sit facienda visitatio, vt probatur *in c. in singulis in §. prouiso. de sta. mo.* quia de triennio in triennium tantum congregant sinodos eorum. Circa quod concludunt doctores, obseruandas esse consuetudines, & constitutiones, ac etiam priuilegia Apostolica suorum ordinum, & locorum per tex. *in ca. Romana in fi. de censi. in sexto.* Vidi namq; aliquas dioceses priuilegiatas vt tantum de triennio in triennium possint visitari.

Fallit etiam in Archiepiscopo qui videtur posse 5
eodem anno visitationem iterare duobus concurrentibus, postquam omnes dioceses suæ prouinciæ visitauit, primo quod requirat consilium super hoc suorum suffraganeorum: licet consensus eorum nō interueniat, & hoc in concilio prouinciali quod annuatim facere debet. Secundo quod coram eis diffiniatur in scriptis visitationem prouinciæ suæ reiterandam per eum, à qua diffinitione appellari non poterit, cum sit super executione officij sui, *d. c. Romana in §. postquam autem, & ibi no. facit c. irrefragabili, de offi. ordin.* Prima enim visitatio quam facit archiepiscopus est libera. Secunda vero non, sed est necesse, quod concurrant prædicta duo, & hæc difficultas diffinitionis ingeritur secundum Hostien. ad hoc vt archiepiscopus non sit negligens ad prouinciale concilium conuocandum: cum aliter suffraganeorum consilium, & præsentiam de facili habere nequeat : nec sine hac diffinitione visitare possit. Secūdo quia per hoc præcluditur via Archiepiscopo, quod vix vel nunquam secundam visitationem faciat nisi concilīū celebret prouinciale. In hac autem secunda visitatione prius visitabit illas Ecclesias & eos cleros, & populos, qui non fuerūt ab eo in prima visitati: nisi magis sit alijs visitatoris officium opportunum, præsumūtur enim magis indigere visitatione illi qui prius non fuerunt visitati: vt ibi not. & super tali opportunitate statur dicto Archiepiscopi : nec super hoc quæstio eidem referri potest secūdū In. Host. Ioā. mo. & Io. An. ibid.

Ex præmissis ergo patet subditos non esse nisi semel in anno visitandos: ne nimium grauētur vt prædictū est, quod est intelligendū ab vno visitatore solū. Sed quid faciet miser rector Ecclesiæ, nam cū ar-
chipresbyter, Arch. visitatores regulares, episcopus, 6
archiepiscopus, Cardinalis, & oēs de quibus supra,

possint illum eodem anno visitare: certe si omnes hi adeant Ecclesiam semel in anno, declinabit cito, & ad exinanitionem extremæ virtutis, & facultatis deueniet ecclesia: *quod est contra iura* 10.q.11. *inter cetera, & extra. de censi. cum Apostolus.* Putat Hostien. *in sum. de offi. Arch. in §. quod sit eius officium. vers. sed dices non debere ius calumniari, nec verba captari: sed qua mente quid constituitur animaduertere, ff. de exhi. l. pen.* quod ad hoc vt Ecclesia Dei sanctius regatur: crimina purgentur, & virtutes inserantur: plures visitatores sunt eodem anno admittendi reiectis aliorum doctorum diuersis opinionibus, *ar. ff. de no. op. nunc. l. nam Reipublica, & l. præcedenti, §. fin.* Sicut ergo septem cohortes constitutæ sunt præpositis eis tribunis, & super omnes spectabili viro qui
7 præfectus vigilum appellatur, vt vrbes ab incendijs defendantur, *ff. de offi. præfec. vigil. l. 3.* sic multo fortius cauendum est Ecclesiæ Dei ab incendijs spiritualibus, vnde ad hæc incendia euitanda sunt constituti inferiores: & ei sunt præpositi episcopi, & Archiepiscopi, & super omnes summus Pontifex vt debeant visitare saltem per alios cum personaliter venire non possunt. Et istos omnes dicit recipiendos, vbi tamen Ecclesia non grauatur, alias sufficit maioribus prælatis, quod Ecclesiæ quæ Episcopum procurare non possunt per inferiores visitentur, alioquin ipsæmet sibi prouideant. 10. *qu. 3. cauendum, & cap. placuit, ar. de loca. propter sterilitatem, & sic potest intelligi, cap. inter cetera de offi. ord.* maxime de expensis quæ fiunt circa equitaturas emendas, & vestimenta, & similia: ad quæ visitati non tenentur, & ideo si casus accidat qui non potest per alium expediri; *exemplum in c. aqua de conse. eccle. vel alta.* debet ire proprijs expensis vel saltem de suo dare quantum Ecclesia grauatur, hoc enim dicit esse de mente iuris, quod in nullo casu grauetur Ecclesia. *ca. cum Apostolus in prin. & ca. sopite in fin. de censib.* quod videtur communiter placere omnibus scribentibus. Et ita iudicio suo plures visitatores admittuntur in anno vt cautius curentur animæ: adeo quod etiam hodie religiosi visitatores quo ad religiosos institui mandantur, qui etiam de visitatione episcoporum inquirunt vt apparet *de stat. monach. in singulis §. porro.* Et tamen corrigere non possunt, cum inferiores sint, sed superiori denunciant. *d. c. in singulis, in §. ordinentur, & c. ea quæ. §. quod si Abbas, eo. tit. & c. nullus de iure patron similiter de off. leg. studuisti, & de appell. constitutus in § 1.*

Episcopi vero de visitatione religiosorum, & inferiorum possunt inquirere, & punire, *ca. quanto de off. ord. ad fin* ergo sequens visitator vestigia prioris diligenter perquirat. Et secundum hoc occurritur ecclesiarum grauaminibus, iura seruantur: & crimina puniuntur, & inter eos non debet esse inuidia: neque zelus id est odium siue simulatio. *ar. in c. 2. §. fin. de offic. custo. & de iure patr. c. 1.*

8 Sed quæro si contingat istos inuicem concurrere in visitando eodem tempore an se impediant per concursum? Respondeo secundum Inn. Ab. Host. Io. mo. Arch. Io. An. & alios quod non se impediunt per concursum: sed omnes simul admittentur cum non sit iure prohibitum.

Sed quid si discordarent in sententia? Respondeo secundum eos, quod teneret sententia pro reo nisi in causa fauorabili, *cap. ex literis, de prob. & no. in c. fi. de re iud.* vbi tamen ecclesia non sufficit vtrique videtur quod debeat admitti primo veniens. *ar. in l. qui prior. ff. de iudi. & in c. proposuisti, de for. comp. cum concor.* Sed quid si taliter concurrunt quod non apparet, quis primo?
9 videtur episcopum tanquam immediatum ordinarium præferendum, cui specialius inest cura subiectorum. 10. q. 1. *regenda cum simili.* Placet Archid. episcopum præferendum. 11. *qu. 3. qui resistit, & ca. seq. & no. Io. An. in c. cum ex offi. ij. de præscr. super gl. pen quasi casu superiorum sit specialis p...mens ...gulam in l. 1. ff. de reg. iur. & facit de præb. c. si a sede. lib. 6.* Si vero concurrat episcopus cum prælato sibi subiecto puta Archidiac. vel Decano, dicit Archidiac. quod episcopus debet præferri, nisi obstet consuetudo, allegat quod no. Inno. *in cap. in Lateranensi, de præb.* Tamen si concurrerent episcopus, & visitatores religiosorum in visitatione monasteriorum, dicitur, quod visitatores præponerentur episcopo; quia præsumitur quod episcopus hoc faceret malitiose causa impediendi eos, qui melius sciunt quæ veniant reformanda in eorum religionibus quam episcopus: & maiorem notitiam habent de constitutionibus eorum, & non obstante visitatione episcoporum, tenentur omnino exercere officium suum, *vt in d. c. in singulis, § porro.* licet eo casu episcopus fungatur auctoritate Apostolica, vt no. gl. *in d. c. in singulis. §. ordinentur super verbo vice nostra ad fi.* Quærit etiam Ioannes quid si Archidiaconus volebat in aliqua villa inquirere, & visitare, inquisitores autem de quib. *in c. sicut olim de accusat.* etiam venerint illuc, an vtrique possint inquirere? Et dicit in iudicibus planum quod pro eodem negocio coram diuersis quis trahi non debet; *de rescriptis. ex tenore.* licet hoc casu aliud videatur, quia vna inquisitio alteri non præiudicat: dicitur tamen quod isti nō poterunt inquirere sine licentia Archid. 80. *di.* nondebere, quia plena inquisitio præiudicat semi- 10
plene. Idem Vinc. vt refert Io. And. *in ca. sicut olim in fi.*

Quæro in casibus præmissis Archiepiscopo siue visitanti, siue reiteranti visitationem, & procurationem petenti an possit per suffraganeos vel alios eorum subditos obijci, vel quod ipsi suffraganei non sint negligētes: vel aliqua alia contraria cōsuetudo? Respondeo quod non, *per c. fi. de censi. li. 6. no.* Host. eod. tit. super eo. Et dicit Archidiaconus se vidisse quandam extrauagātem ipsius Inn. quæ incipiebat *venerabilibus, & suspicatur* Io. An. quod fuerit illius pe. quæ quo ad articulum iterandæ visitationis, & dānandæ consuetudinis dicebat fere idem quod *dicti c. fi.* super qua dicebat ipsum Inn. talem gl. posuisse. Nota quod cōsuetudo, & pactum archiepiscopi, & suffraganeorum non potest impedire nō solū visitationē, sed nec iterationē, & hoc ideo quia ius quod est de visitatione iteranda est publicum auctore, & vtilitate *de fo. cōp. si diligenti,* sed si esset priuatum vtilitate; puta quod modicam procurationē daret hoc & pacto, & cōsuetudine posset induci. 10. q. 3. *relatum,* sed quod non detur 11
procuratio non posset præscribi, *de præscr. c. cum ex officij huius* quod aliqua procuratio detur est publicum vtilitate: quia si nulla daretur, negligeretur visitatio, & consuetudo quæ est contra ius publicū vtilitate quādoq; valet ex causa, sed tunc quoniā quādo expresso consensu Papę vel tacito ex certa causa inducitur. 12. *di. non consuetudinem Inn.* dicit procurationē nō pręscribi, probatur *in d. c. fi. dum dicitur præmissis cōtraria & c. cum sua gl.* Ad id quod dicitur de quota procurationis facit *eo. tit. felicis & c. olim, & quid no. 16. q. 7. quicunque,* & plene *in d. c. cū ex officij de præscriptio. & c. sopite. de censi.* Dubitat tamen Io. An. quod ratio negligendi quam reddit de tota locū habeat etiam in parte: scilicet quod videns visitator quod de suo oportet eum impendere in se procurando, abstinebit à visitādo de quo plenius dicam infra. q. 8. Et poterunt visitatores contumaces punire, *c. Ro-* 12
mana, de pænis. li. 6. possunt enim cogere omnes venire, & in his quæ officium respiciunt obedire secundum Bern. Inn. & Host Io. mo. Archi. & Io. An. alias enim elusoria esset potestas, & iurisdictio visitandi si nullam coërtionem haberent, *de offi. deleg. ex literis, quia cui committitur principale, & accessorium, de off. d. l. g. de causis, & ca. prudentiam ad fin.* In casu tamen incurrunt excommunicationem ipso iure: *de quo in clemen. attendentes. de stat. regu.* possunt ergo eos compellere ad soluendam procurationem, *ca. cum nuper de censi.* & excommunicare rebelles absque metu canonis sacro. vt not. Io. An. *in d. cap. sacro, de sent. excom. in verbo præsumpserit,* & Inno. *in c. venerabili de censib.* nisi excederet numerum personarum, & euectionum, *ca. cum ad quorundam, & ca. sane, de excess. prælat.* latius dicam in qu. 8. Et attende quod reiterans visitationem debet semper adhibere prouidentiam vt in posterioribus visitationibus illas Ecclesias eosque cleros, & populos prius visitet: qui non fuerunt ab eo visitati in prioribus: nisi magis

magis sit alijs visitationis officium opportunum *d. c. Romana, §. postquam in fi. de censi.* Et circa reiterationem visitationis vide omnino Calder. *in consil. 8. in tit. de cens.* & vide omnino circa materiam visitationis eundem, *in consil. 9. 10. & 11. & ad idem vide consilium* 8. Pe. de Ancharano, & non omittas.

De Præparatorijs visitationis.

CAP. V.

SVMMARIVM.

1 *Præparatoria sunt facienda à visitatoribus.*
2 *Infamia subditorum non debet delectare prælatum.*
3 *Sinodus siue concilium est triplex.*
4 *Testes sinodales vbi statuuntur.*
5 *Cathedraticum à quibus exigitur, & cui debetur.*
6 *Sinodaticum vnde dicitur.*
7 *Precium nullum detur pro crismate, & oleo.*
8 *Furtum, & symonia committuntur in ouo.*
9 *Concilium ad prouinciale qui tenentur venire.*
10 *Testes sinodales quales debent esse.*
11 *Sinodus quoties in anno celebrari debet.*
12 *Clerici ad quid compelluntur in sinodo.*
13 *Excommunicandus est qui ad sinodum venire contemnit.*
14 *Visitator libros visitationum examinare debet.*
15 *Liber pontificalis est visitatoribus vtilis.*
16 *Libri multi sunt visitatoribus necessarij.*
17 *Missalia debent esse correcta.*
18 *Ornamenta sua portet prælatus visitaturus.*
19 *Visitator quas personas secum debet habere.*
20 *Visitationum libellus est visitatoribus pernecessarius.*
21 *Coqui ebriosi non debent à visitatoribus duci.*

QVinto quæro principaliter de præparatorijs visitationis faciendæ? Respondeo quod plura sunt præparatoria facienda, & primo quod quilibet
1 visitator per suas literas significet aduentum suum subiectum quos intendit visitare. Et non inuadat eos ex improuiso, exemplo Christi qui perituri mundi mala denunciauit: vt eo minus perturbent venientia quo fuerint præscita & vt minus feriant iacula, quæ præuidentur, & tolerabilius mundi mala suscipiantur cum clypeo prouidente secundum August. Nam præuisa solent lædere tela minus per textum *in l. obseruare. ff. de offic. proconsu.* & hic specialiter no. Vinc. & Io. And. *in c. cum sit Romana, de simo.* quapropter redarguendi sunt prælati, qui contrarium faciunt secundum Spec. *in tit. de inqui. §. quando autem versic.* si vero aliquid, qui dicitur quod cum prælati aliquid sinistri audiunt de aliquo ecclesiastico, prius debent eos monere, & instruere: nec debent re incognita se accendere contra eos. *vt 86. di. si quid vero in cap. licet heli. de simon.* quia facilis est qui de facili credit. *11. q. 3. in cunctis.*
2 Non n. debet delectare infamia subditorum, *extra. de accusat. licet 96. dist. in scripturis* sicut quadam faciunt dicentes populo publice dum visitant si aliquis sciat de rectore vel clericis dicat mihi: & ego sic, & sic faciam, & puniam. Nam sunt laici clericis semper infesti. *2. q. 7. laicos, c. clericis laicos. de immu. ecclesiast. li. 6.* immo eorum diffamatio vel accusatio audiri non debet, *vt ibi & c. sicut, & c. seq. e. q.* Vnde secrete cum aliquibus de parochia fide dignis inquirere debet, nec debet passim recipere cartulas: quas frequenter rustici contra suos rectores clanculo offerunt, *vt in c. sacerdotib. 11. q. 1.* de quo plene per Spe. vbi supra qui videtur tenere quod non liceat recipere nisi contra publice infamatum, *& in eo. ti. de inquisitio. in §. nunc tractemus, ver. hac igitur, probat c. si peccauerit. 2. q. 1. faciunt quæ habentur in c. inquisitionis de accusationibus.*

August. in ser. de Martyribus.

Secundo quod debet prius conuocare sinodum ge-
3 neralem si est Papa: vel prouincialem si est primas vel Metropolitanus, vel diocesanam, si est episcopus, vel Abbatum, & priorum regularium si sunt regulares per tex. *in c. sicut olim de accus.* & in Auth. *de san. episcopis, §. vt autem omnis ecclesiasticus status, & in c. cum sit nimis de Iudæis, & in d. cap. in singulis, & hoc singulis annis, vt ibi & in ca. quoniam quidem. 28. dist.* Abbates vero vel priores de triennio in triennium, *vt in d. ca. in singulis.* In quibus quidem sinodis de corrigendis excessibus, & moribus reformandis præsertim in clero diligentem habere debent cum Dei timore tractatum: canonicas regulas, & præsertim constitutiones legatorum Metropolitanorum, & diœcesanorum, necnon ea quæ de iure communi statuta sunt in Concilio Lateranensi spiritualiter relegentes, vt eas faciant obseruari, debitam pœnam transgressoribus infligendo: non tamen pecuniariam ad quæstum in vsus proprios conuertendum sed in vsus pauperum, *per c. suam de pœnis,* vt infra latius dicam. Et in eadem sinodo ad facilius exequendum eorum officium per singulas dioceses statuant personas idoneas, & prouidas, & honestas, quæ per totum annum simpliciter, & de plano absque vlla iurisdictione sollicite inuestigent singula, quæ correctione & reformatione sunt digna, illaque fideliter referant ad metropolitanū, & suffraganeos & alios in concilio subsequenti, vt super his & alijs prouideant prouida deliberatione: prout vtilitati & honestati congruit succidendo. Et quæ statuerint faciant obseruari, publicaturi ea in episcopalibus sinodis annuatim per singulas diœceses celebrandis. Quod si quis hoc salubre statutum neglexerit adimplere, à sui executione officij suspendatur, & dicuntur isti quasi testes sinodales. *Simile in cap. præterea. de testi. cogen. & cap. episcopus in sinodo. 35. quæst. 6.* & debent esse de eorum episcopatu honesti & discreti: quia tales melius possunt inuestigare veritatem quam extranei. *arg. in cap. veniens. 2. de testi. in fi. 35. q. 6. cap. 1. & 2. & in c. videtur qui ma. ac pos.* Et appellantur visitatores quia circuire habent totam parochiam de villa in villam. *86. di. non debetur, vnde sun sumptum d. cap. sicut olim de accu.* Et in hac sinodo videtur conuenienter posse & debere exigi cathedraticum quod episcopis ab inferioribus 5
debetur, quod quidem cathedraticum alio modo dicitur sinodaticum: pro quo soluendi sunt duo solidi tantum *vt in cap. conquerente, de off. ord. ibi sinodum & sinodatici siue cathedratici nomine duos solidos præterquam à monasterijs, 10. qu. 3. cap. inter cetera.* Et appellatur cathedraticum, quia pro honore cathedræ datur. *10. q. 3. placuit.* Et si- 6
nodaticum quia in sinodo datur. cap. olim. de censi. qui duo solidi dabuntur secundum æstimationem illius monetæ quę antiquitus ab initio solui consueuit; nisi circa solutionem minoris monetę quæ modo est in vsu sit pręscriptum, *vt in d. c. olim.* Caueat tamen prælatus ne etiam vigore alicuius consuetudinis in valore dictorum solidorum, & in tempore exactionis se taliter habeat quod incurrat simoniam. Et permaxime caueat ne huiusmodi cathedraticum exigatur in Paschali tempore quo datur crisma nouum parochianis: quasi pretextu consuetudinis credat excusari à reatu simoniæ. Nam pro crismatis, & olei perce- 7
ptione nulla cuiusquam precij exactio est attentanda, etiam sub obtentu cuiusquam consuetudinis: quæ non tuetur reatum, cum diuturnitas temporis non minuat peccatum sed auget, *c. non satis in fi. de simo.* Quicquid enim pro crismate ab ecclesijs extorquetur: siue cathedraticum appelletur, siue Paschalis præstatio aut episcopalis consuetudo: facit incurrere simoniam. *cap. ea quæ eo. tit.* In tantum quod etiamsi anticipetur recipiendo in media quadragesima quod recipere consueuerunt post Pascha: licet denariorum nomen varient, in consuetudinem mediæ quadragesimæ nuncupantes: quos prius denarios crismales; secundo Paschales dicebant: etiam incurrunt simoniam, *vt in cap. in tantum eo. ti. de simonia.* Nec placet quod etiam recipiantur oua ab inuitis seu exigantur: cum etiam in ouo committatur simonia sicut & furtum, 8
vt not. gloss. *institutis de rerum diui. in §. gallinarum,* nec alia aliqua cibaria eadem ratione.

Attende quod *d. cap.* sicut olim loquitur de concilio prouinciali metropolitanorum: ad quod tenentur venire non solum episcopi suffraganei sed etiam 9
ceteri quorum principaliter interest, vt no. Io. And. post Inn. *ibid. & in c. si. de his quæ fi. à præl. & de preben. c. graue,* licet Petrus, & Abbas videatur tenuisse contrarium. Dixit tamen Petrus quod subditi suffraganei de quibus

quibus quis deponit querelam in concilio citari possunt per Archiepiscopum: de quo ibi per Ioan. And. quia certum est de Concilio Prouinciali quod punit delicta, *d. ca. graue, de praben. 18. di. cap. quasi per totum.*
10 In sinodo autem diocesana non solum duo sed plures vsque ad 7. ad arbitrium cuiuslibet suffraganeorum possunt testes sinodales statui per singulos episcopos. 35. q. 6. *episcopus in sinodo.* nam secundum Host. alij sunt hi de quibus *in ca. sicut olim,* & alij de quibus *in dic. c. episcopus* in sinodo. Et tam primi quam secundi statui debent, & requiritur quod sint prouidi vt procul videant: & de notorijs, & manifestis inuestigent de plano interrogando seniores, & honestiores, requiritur etiam quod sint honesti: ne leuiter aliquem infament, *in c. nemo de simo.* & melius est illos esse de illa dioecesi quam de extranea. *ar. in c. quia propter de elect.* ibi tres de collegio, & quia alieni regni arcana scrutari non conuenit. *C. de commercijs & mercatori. l. 4. post prin.* & quia præsumitur quod citius perquirant veritatem. *ar. de præsump. quosdam & cap. quanto, de testi. venientes 2. ad fin. ergo alij præf. tantur qui mat. accu. pos. videtur,* quæ personæ censentur durare per totum annum, quia vltra non durat officium, & ideo sequenti anno sunt alij eligendi, vt euitetur suspicio secundum Hosti.
11 quem refert Io. An. *in d. c. sicut olim.* Et licet aliqua iura videantur dicere quod sinodus bis in anno debeat celebrari, primo scilicet ante quadragesimam, secundo vero circa tempus autumni, *vt in c. habeatur 18. di. & alibi. 11. kalen. Nouembris c. placuit de consec. dist. 3.* Tamen dico hoc esse arbitrarium iuxta opportunitates locorum, & necessitates, tamen conuenienter dico fieri in media hebdomada inter Pascha Resurrectionis & Pentecostem propter particulares Visitationes subsequentes, vel in Kalendis Octobris. 12. die eiusdem. Super quo sunt præmonendi omnes habentes venire ad sinodum de necessitate: videlicet presbyteri, diaconi, & omnes quotquot se læsos existimant: vt sinodaticam expectent sententiam per
12 tex. *in c. propter ecclesiastica. 8. d.* Compelluntur autem clerici in sinodo rationem reddere quomodo officium susceptum celebrent & baptizent. 58. *d. c quando adde no. in c. quod super his, de ma. & obed.* Et an legatus possit congregare Concilium prouinciale, & sinodale: dic quod sic vt plene per Hosti. in sum. *de offi. le. §. quid pertineat in fi.* De pœna non venientis ad sinodum. 18. *d. peruenit, & habetur in ca. quod super his de ma. & obe.* De materia conciliorum vide in consilio Lugde. 382. 390. 391. *& in quæstionibus* Ab. quarum incipit vna episcopus, & quidem rector. alia vero plenior. & per doc. post Inn. *in c. graue de praben.* & per Mar. de Lau. & An.
13 de Ros. *in sua tra lat. concilior.* Et attende excommunicari debere eum qui Canonice vocatus ad sinodum venire contemnit. Item si postquam illuc venit; sinodalib. respuit obedire præceptis, aut si ante finitum examen causæ abire præsumit: *vt in c. certum 11. q. 3.* Iustus tamen metus excusare prælatum vocatum non euntem ad concilium, puta si haberet incurrere scandalum cum principe suo seculari, &c. no. Inno. *in c. quod super his de ma. & obe.* & adde Io. *in c. consuluit de off. delegati.* Et qui non vocatur, non tenetur ire secundum Butri. *in ca. ego. n. de iureiurand.* qui ita dicit tenere Vincen. *in c. quoniam de priuilegijs.*

Tertium præparatorium est, quod debet prius exa-
14 minare libros visitationum præteritarum tam per se factarum quam per prædecessores suos: vt ex illis valeat informari, si quid notatum est quod indigeat emendatione, & suppletione, *ar. in cap. in singulis in §. porro, de sta. monac. & cap. fin. ver. sequentes,* & vt amplius valeant informari videant visitationes aliorum consuffraganeorum ac sui metropolitani: & tenentur se eisdem conformare, per te. *in cap. super eo. de censib. cap. ecclesijs & cap. sopite. e. tit. & cap. 2. de capell. mona. cap. cum olim de consue. & cap. cum ecclesia vulterana de elect. & cap super eod. de cogna. spirit.* cum similibus ad hoc optime facit text. in simili de inquisitore, *in cap. vt commissi circa medium de hare. libr. 6.* Præparet etiam secum habere duos expertos in huiusmodi visitationibus faciendis vt probat text. *in cap. in singulis in prin. de sta. mo.*

Est & aliud præparatorium necessarium episcopis, & alijs superioribus visitantibus vt scilicet semper secum portent librum qui appellatur Pontifica- 15
lis, vt ex eo instruantur in omnibus cærimonijs Ecclesiasticis seruandis: & præsertim in faciendo sinodum, in consecrando, vel reconciliando Ecclesias: in consignando crismandos, & in benedicendis vtensilijs Ecclesiæ, & vestimentis, & alijs ornamentis, & campanis, & omnibus alijs: de quibus in dicto libro, & vt propterea instruantur in his quæ debent non solum obseruare sed etiam cauere, nam vt dicit Ioan. Andr. post Host. *in cap. consuluit de ser. non ord.* licet Papa non vtatur scrutinio in ordinatione episcopi *vt in ca 1. de scrutinio:* vtitur tamen forte his, & similibus instructionibus, de quibus patet in pontificali siue ordinario episcopali, & vt ibi patet sabbato in vesperis dum metropolitanus scrutatur consecrandum inter alia dicit bigamos aut curiales aut de seruili conditione ad sacrum ordinem non promoueas, quorum verborum mens ponitur *in d. c. consuluit.* Et ibi no. duo. primo quod liber pontificalis sit authenticus ex quo ita allegatur sicut de arbore consanguinitatis solet probari, *per cano. 35. q. 6. ad sedem ad idem. 15. di. canon. & c. s. ncta. 38 d. que ipse opus;* vbi dictus liber videtur vocari officialis debet etiam habere dictum librum presbyter, vt sciat exhibere sacramenta in partibus concernentibus eum, & similiter episcopus & quilibet visitator in his quæ spectant ad ipsos, nec episcopus, quoquomodo hoc libro debet carere, cum declinat ad parochiam, si tamen haberet mentem verborum ex multa. f. practica sufficeret, etiamsi non haberet librum *vt ibi per eum per c. marchion. 1. q. 1. de quo in le. Romani §. quia, de iure iuran.* Tutius credo esse quod portetur liber: & nō solū liber pontificalis, sed liber baptizandorum, & infirmorum inungendorum, & commendationis animę, 16
& exequiarum defunctorum & etiam summula confessorum, & liber computi Ecclesiæ: & missale bene correctum, quia sepe solent in parochijs tales 17
libri reperiri corrupti, & defectiui. Similiter tutum, & consultum esse dico quod visitator secum portet vasculum cum Crismate Oleo Cathecuminorum, & infirmorum vt si ibi inueniat antiquum remoueatur & ponatur nouum, & sic hostias tam magnas quam paruas, vt si corpus Christi videatur renouandum renouari faciat, similiter & isopum sal & perfectiora pro honestate cæremoniarum Ecclesiasticarum, & libellum pro apparando prælatum: & omnia prælatorum ornamenta scilicet mitram & baculum pa- 18
storalem: casulam, dalmaticam, & strictam camisiam, & amictum, cingulum, chirothecas, & annulum, gremiale, bacile, bronzinum, manutergium, nasitergium, sandalia, caligas, faldistorium i. sedem, crucem, candelas, thus, & thurribulum, ne quid ibi contingat deficere quod ad eius officium etiam pro honestate & reuerentia sit necessario prouidendum. Habeat capellanos sibi conformes in officio, tape- 19
tum vbi honeste genu flectere possit: ne vilescat eius dignitas, aut diuinus cultus, habeat secum prædicatorem vbi ipse prædicare non nouit. notarium practicum: nuncium fidelem, & alia de quibus infra patebit. Insuper habeat confessorem tam pro se quam pro alijs visitandis præsertim propter casus reseruatos, habeat sigillum: habeat etiam formas iuramentorum: & potissime libellum istum, 20
qui erit Baculus suæ senectutis, & iuuentutis memoriale, directorium, speculum: & quicquid voluerit & optauerit; & in eo facile comperiet iura nedum probantia supra omnia, sed & auctoritates approbatas: ex quibus illuminabitur in omnibus agendis. Præparet equos bene ferripedatos: frena, & sellas: & alia necessaria nō indigentia reparatione, similiter & mulos & salmarios coopertoria & cūcta similia:

similia: ne propter illorum defectum alliciantur ad grauandos subditos indebite: nec secum ducant e-
21 quos infirmos vt ibi moriantur, nec coquos ebriosos sicut buzardam nec laicos præsertim iuuenes solis lasciuijs vacantes. Et conentur in omnibus bonum exemplum præbere ne dicantur magis vacare ventri quam animarum saluti, alias quæ seminauerint, hæc & metent.

Addo postremo consultum esse vt visitatores sibi prouideant propter multa occurrentia de obtinendo literas apostolicas per quas apostolica autoritas accumuletur ordinarie, præsertim propter casus reseruatos curiæ Romanæ, cũ qua auctoritate vbi subesset multitudo errantium, aut paupertas, vel debilitas, vel alia necessitas: possint saluti animarum & reformationi morum opportune consulere: & prouidere maxime in locis vbi visitationes ordinariæ iam dudum fuerunt neglectæ, quia per vnam auctoritatem non præiudicatur alteri secundum Spe. *t. d. inquisi. §. 1. ver. item quod est ibi*, ad quod facit extrauagans Benedicti. vas electionis inquantum de apostolico priuilegio facit mentionem.

Vbi visitatio fieri debeat.

CAP. VI.

SVMMARIVM.

1 *Visitatio in quibus locis fieri debet.*
2 *Oculus est certior aure.*
3 *Saluus conductus non est multum tutus.*
4 *Locus visitationis non est de substantia ipsius.*
5 *Ecclesiæ etiam pauperes sunt visitandæ.*
6 *Ecclesiæ duæ vnitæ vnam tantum procurationem debent habere.*
7 *Visitatio collegiorum an fiat in communi vel singulatim.*
8 *Prælatorum status vbi sit inquirendus.*
9 *Clerus primo, deinde populus est visitandus.*
10 *Monasteria visitantes an debeant in carnibus procurari.*
11 *Necessitas excusat peccata.*
12 *Moniales debent esse inclusæ.*
13 *Fœminæ non sunt cum masculis incarcerandæ.*
14 *Carcer ad quid est deputatus.*
15 *Captura clericorum non fiat sine magna causa.*
16 *Carcerum pœnis nemo perimatur.*
17 *Quæstio, & tortura est prælatis permissa.*
18 *Flagella sunt cum moderamine infligenda.*
19 *Caracter quandoque clericis ob maleficia imprimi potest.*
20 *Degradentur quandoque clerici.*
21 *Pœnitentia & Eucharistia non debent condemnatis denegari.*
22 *Prælatus iudicem secularem ad pietatem inciret pro degradatis.*
23 *Carceres hereticales debent esse prælatis, & inquisitoribus hæresis communes.*
24 *Carcerum hereticalium custodes mulcta iurare tenentur.*
25 *Legatorum dispensatio quandoque spectat ad prælatos.*
26 *Monachi singulis mensibus debent confiteri.*
27 *Religiosi mendicantes in multis excedunt.*
28 *Religiosi militares quos vulgo commendatores vocant, an subsint ordinarijs.*

SExto Quæro vbi visitatio fieri debeat vel possit? Respondeo, quod in locis visitandorum videlicet
1 in Ecclesijs, monasterijs, hospitalibus, & alijs locis visitandis, quoniam ad ea loca visitator quilibet debet personaliter accedere; & illic se personaliter præsentare, & conferre, si tamen hoc commode potest & absque difficultate. *c. Romana, de censib. l. 6. in prin.* Et si ad vnamquamque commode & absque difficultate accedere non poterit, de plurib. locis ad vnum congruum Clericos, & Laicos studeat conuocare, ne in illis visitatio postponatur vt ibi facit. *22. q. 2. faciat, & de elect. quia propter in prin. c. conquerente de off. ord. ibi cum ad eos*
2 *visitandos accesserit facit c. cum I. & a. de re iudi. ibi* vt ad Ecclesiam personaliter accedentes in fi. quia res oculis subijcienda est, quoniam certior aure arbiter est oculus *l. si irruptione ff. fini. regun. l. si quis. C. eo. t. quia indicante de præsc.* multum enim operatur præsentia, *de offi. deleg. c. vl. & in arbore consanguinitatis post prin.* Vbi autem commode & absque difficultate facere non posset, tunc ad vnum locum congruum de pluribus locis tam clericos quam laicos poterit conuocare & alias sufficeret ad suam Ecclesiam conuocare, & intelligo locum securum tam visitanti quam visitando non obstante saluo conductu *c. accedens, vt lite non contestat.* cum quo saluo conductu quis non debet se credere capi- 3
talib. inimicis, vt ibi no. ad quod facit *c. de cætero, & c. quamuis de sen. excom.* Et vbi alias non potest sufficiens cautio præstari. *ar. de resti. spo. literas in fi. propter fragilitatem cautionis ff.* ad Trebe. quod ita in §. 1. Adde etiam locum honestum vt vota *de off. deleg. statuimus 2. l. 6.* Poterit ergo hoc casu eos conuocare ad cameram vel ad villam: dum tamẽ vt prædixi sit locus honestus & communis, prout erit possibile. *de side instru. accepimus. de priuil. cum personæ.* secundum Arch. & Io. An. *in d. c. Romana.* Et adde vel aulam aut aliam Ecclesiam ciuitatis, vt in directorio *l. 3. tit. 23.* ad arbitrium tamen boni visitatoris secundum eum. Et aduertendum quod locus debet esse sufficiens ad omnes recipiendos; alias n. locus visitationis non est de substantia, sicut nec 4
locus electionis. *ar. in c. bona. 1. de elect. & quod habetur in c. statuimus, 2. de offi. deleg.* secundum Franc. & Io. An. Difficultas autem poterit causari propter niues, & glacies vel aquarum inundationem vel aliud simile. *arg. in l. 2. §. si quis in iudicio. ff. si quis cau. & in ca. 2. de eccle. ædifi. & c. statuimus de off. dele. li. 6. & no. in d. c. Romana.* Sed paupertas Ecclesiæ non esset iusta causa huius conuocationis, sed Hos. contra & adde quod no. Io. *10. q. 3. illud in fi. & c. inter.* Dicit Arc. quod omnes contribuent tunc in procuratione *per c. cum instantia, & cap. procurationes de censi. facit 1. qu. 2. placuit. 10. q. 3. cauendum de rescriptis statutum, in §. promissum. li. 6.* tenebitur ergo ad locum accedere pau- 5
perum qui per hoc non dicitur incongruus: & suis stipendijs visitabit, quia ad hoc sunt sibi redditus episcopales deputati, *de vi. & ho. cle. cum ab omni. sicut etiam no. Ber. e. ti. cum Apostolus in gl. 2.* concordat quod not Io. Goff. Vin. & Hosti. *e. ti. c. cum instantia, & c. procurationes vide* Io. An. ibidem *super ver. per seipsum* quando de paupertate disputatur. Intelligit tamen Arc. *c. placuit* de penitus impotente quem euidens paupertas excusat à contribuendo. Capitulum autem conquerente *de off. or.* loquitur de ecclesia quæ contribuere potest, licet non in totum procurare, haberi tamen semper debet ratione ministri Ecclesiæ egeant. *ff. de regu. iu. l. in condemnatione.* Et ne fraudentur alimentis *ff. de casti. bo. l. qui bonis.* Dicit etiam quod *c. cum instantia, & c. procurationes* nõ loquuntur de Prælatis visitãtib. sed de legatis, & nuncijs, dicit Io. An. quod *c. procurationes* prætermissis episcopis de quibus præmiserat contributionem, permittit solis legatis, & nuncijs *ar. 25. d. qualis.* Dicit 6
etiam arch. si duæ Ecclesiæ propter paupertatem sunt vnitæ vna tantum debet procurationem, & idem si non sunt vnitæ sed per episcopum in procuratione coniunctæ tenetur episcopus vtramque visitare, si commode potest ad hoc, vt procuratio sibi debeatur, alias ad locum idoneum conuocet clerum & populum vtriusque *d. c. Romana. & c. fi.* vbi per Io. An. Sed an hanc conuocationem possit archiepiscopus facere in diocesi suorum suffraganeorum quando illam visitat? Respondeo sic, cum eadem sit ratio de consti. translato. de excep. cum inter priorem secundum Inn. Host. Io. Mo. Io. An. & alios *in d. c. Romana.* vbi quoad officiũ visitationis tota prouincia fungitur seu dicitur esse vna diocesis secundum eos.

Sed an visitabit capitula, & collegia in cõmuni vel singulatim? Respondeo potest visitare in cõmuni i. omnes simul, aut singulatim, prout viderit expedire, 7
fit tamen inquisitio melius quando procedit singulatim *de accus. c. inquisitionis in §. tertia de testi. c. cum clamor.* quod est seruandum secundum Ioann. Mo. si negocij qualitas hoc exposcit, alias in genere & in cõmuni fiet inquisitio. *d. cap. Romana. §* sane. putat tamen Inn. quod ex ca. vnum collegium possit in plurib. locis visitari licet sit honestius quod in vno solo loco visitet *d. c. Romana in verbo de singulis.* per quod patet quod non de omnibus ad vnum secundum Io. An. ibi.

Sed an de statu episcopi, & metropolitani inquirẽ- 8
dum sit in capitulo vel in cõmuni? Respondeo quod vtrũq; potest fieri sed decẽtius est quod fiat seorsum; & seorsum corrigatur, si quid foret corrigendũ cũ episco-

episcopus sit alijs in exemplum, & tanquam signum
ad sagittam. 11.q.3. *præcise. de voto magna de elec. cum in cun-*
ctis in §.1. de accus. qualiter in 1. & bene potest corrigi si-
ne membris & correctio membrorum differri *de re*
9 *iu. cum 1 & 4. in § 1. secundum doc. in d.c. Romana* Et imo visi-
tator visitabit separatim clerum: deinde populum, &
non simul, cum talium iura sint separata. 12. q. 1. duo
nec n. promiscuis actib. officia sunt turbanda *C. de test.*
l. consulta. Sed attendendum quod episcopis ad mona-
steria venientib. & procurationes visitando ibidem
recipientib. sibi debitas de iure communi, consuetu-
10 dine, priuilegio, vel alio iure speciali, in domib. ip-
sorum monasteriorum, extra tamen septa ipsorum
existentib. si quæ fuerint ad hoc apte alioquin infra
septa dum tamen non infra portam quam regula-
rem appellant, carnium pro congruentia temporis
si voluerint (priuilegio non obstante quocunque) ci-
baria debent ministrari. Sed si extra portam illam
non est locus aptus: etiamsi ibidem essent proximæ
domus priuatorum vel aliarum Ecclesiarum ad id
aptæ: nisi alienas visitantes ibidem consentirēt, pro-
curari: dicit Io. An. quod videtur propter necessita-
tem quæ sic arctat: possint tunc intra portam illam,
11 vt sicut propter necessitatem tempore prohibito li-
cet carnes comedere: sic liceat ex eadem causa, etiā
in loco prohibito *arg. in c. consilium de obserua. ieiuni. in fi. de*
reg. iu. quod non est, & facit de custo. Eucharistia ca. 2. Subdit ta-
men quod posset dici quod cum priuilegium mona-
steriorum non tollatur intra portam, quod tunc epi-
scopus vel alius visitator secundum formam priui-
legij cibis regularibus debet contentari, vbi tamen
haberent priuilegium, sit locus ei quod prius dixi.
Et addit quod honeste facerent visitatores declinare
ibidem sexta feria, vel sabbato, vel die quo cibaria
regularia comeduntur, per hoc tamen non sequitur
quod inuitus hoc facere debet. 41. *d. non cogamur, facit*
quod no. in c. cum instantia, de censi. de quib. plene per doc. in cle. ad
nostram de censi. Tunc tamen credo quod honeste face-
ret declinando ad alias domos vicinas maxime cum
12 visitantur monasteria monialium, vel hospitalia:
quoniam tales sub perpetua in suis monasterijs clau-
sura teneri debent, cum sunt expresse vel tacite pro-
fessæ, nisi propter morbum aliqua non posset cum
alijs absq; graui periculo seu scandalo commorari, &
nulli maxime inhoneste personæ (nisi rationabilis
& manifesta causa existat) absq. illius ad quem perti-
nuerit speciali licentia ingressus vel accessus ad eas
patere debet; vt sint à publicis, & mundanis aspectib.
separatæ, & omnino Deo seruire valeant liberius, &
lasciuiendi opportunitate sublata, eidem corda sua &
corpora in omni sanctimonia diligentius custodire.
Iniungitur autem episcopis, & alijs prælatis superio-
rib. & inferioribus Patriarchis, primatib. & archi-
episcopis, & reliquis prælatis vniuersis à iure quate-
nus eorum quilibet in ciuitate, & diœcesi propria in
huiusmodi monasterijs monialium sibi ordinario
iure subiectis sua; in his vero quæ ad Ro. Pontificem
immediate spectant, auctoritate Sedis Apostolicæ.
Abbatib. vero alijs tam exemptis quam non exēptis
prælatis monasteriorum ecclesiarum, & ordinum
quorumcunque in monasterijs huiusmodi sibi sub-
iectis de clausura conuenienti vbi non est: ipsorum
monasteriorum expensis, & fidelium eleemosynis
quas ad hoc procurēt diligētius faciēda: & de ipsius
monialib. includendis quam primum commode po-
terunt prouidere procurent, contradictores atque
rebelles per censuram Ecclesiasticam (appellatione
postposita) compescendo, inuocato ad hoc (si opus
fuerit) auxilio brachij secularis, vt plenius habetur
in c. vno de sta. reg. li 6 per l. 3. C. de cust. reo. nam periculosa
est talis commixtio. *c. 1. de reg. l. / ar. 18 q 2. diffinimus.* Ex
præmissis infero quod debebit accedere ad loca car-
cerum tam Ecclesiasticorum quam inquisitorum
hæreticæ prauitatis quam etiam laicorum, & ibi pro-
13 uidere ne cohabitent masculi cum feminis, tam pro
custodia quam pro pœna, *no. in c. quamuis. de pœnis l. 6.* Item
quod capti qui ad carceres ducuntur quando quiete
se permittunt duci per ducentes eos, sic non reni-
tentes calce aut pugno non percutiant, vt dicit Io.
An. se iā vidisse de facto, quia tales sunt excommu-
nicati, vt tempore *no. in c. si clericos de sen. ex. l. 6* Quamuis 14
n. carcer ad eorum custodiam, & non ad pœnam de-
putatus esse noscatur, tamen etiam nonnullis pro-
uida deliberatione pensatis in perpetuum vel ad
tempus (prout visum fuerit expedire quibusdam or-
dinarijs) possunt rei carcerib. mancipari ad pœni-
tentiam peragendam. *d. c. quamuis de pœnis li. 6.* Proui de-
bit etiam quod in carceribus inclusi aut conuicti ve-
loci pœna subducantur: aut liberandi custodia diu-
turna non commacerentur vt ibi. *no. in l. 1. & vltima. C. de*
cust. reo. & in l. aut damnum in § solent. ff. de pœnis. facit C. de his quā
ad eccle. confu. l. præsenti in fi. & de v. si. nouimus facit c. cum episco-
pus de off ord. l. 6. & hoc siue clerici sint in sacris, siue
non licet, alias inter eos in modo capiendi, & deti-
nendi debeat haberi distinctio: *de quæ 45. d. cum beatus,*
quod intellige de carcerib. honestis, & non nimis
crudelib. & idem de compedib. & similib. vt infra
patebit, & adde quod no. Inn. *in c. qualiter, & quando de*
accu. Cauere tamen debēt prælati quod nimis prōpti 15
non sint ad capturam clericorum: ne se & alios illa-
queēt vt no. Io. An. *in d. c. si clericos in nouella,* vbi conclu-
dit quod non nisi pro grauibus excessibus, & noto-
rijs est facienda captura, non autem pro debito, etiāsi
se ad id obligassent, *no. de iureiurando ex rescripto cum si.*
vbi etiam addit quod clerici non tenentur cauere de
parendo voluntati prælati, vel arbitratui, & non ap-
pellare, *iux. not. de appel. ad hæc, & ff. qui satisda. co. l. fi.* Et ideo
dicit bene debere sibi cauere prælatos nostri tempo-
ris: qui etiam constitutos in sacris, & in dignitatibus
detinent inuitos, donec sic caueant, quibus sic faciē-
tibus esset imponenda freni temperies. *ar. C. de custo.*
reo. l. 2. in fine. Magis tamen in hoc debent sibi cauere
Abbates: & alij regulares, & inferiores prælati se-
cundum Io. Mo. *in d. c. cum episcopus allegat c. vniuersitatis de*
sen. excom. Prouidebit etiam quod alatur is qui ad in-
stantiam alterius in carcere detinetur, de quo per
Spec. *in ti. qui filij sint legitimi. ver quid de adoptiuo, adde quod no.* 16
in ti. de treueg. & pace. ver. sed pone, ne quis pœnis carcerum
perimatur, quod etiam innocentibus miserum: no-
xijs vero non satis sæuum esse dignoscitur, *vt in d. l. 2.*
in fi. de custo. reorum.

Prouidebit etiam habere ministros expertos, &
aptos ad religandos reos funi ad quæstionem haben- 17
dam: ne forte alias debilitentur eorum manus: quem
etiam funem tenebit & teneri faciet in loco secre-
to, quod qualiter possit, & debeat facere: plene habe-
tur *in c. grauis de deposito.* Et de materia huiusmodi quæ-
stionis, & torturæ plene vide per Ant. de Bu. & alios
in ca. cum in contemplatione de reg. iur. vbi dicitur ab initio
causæ non esse à quæstionibus inchoandum, facit *l. 1.*
ff. de quæstionibus, & l. milites. C. eo. ti 2. q 6. non solent ver. ante sen-
tentiam, nulla scilicet præsumptione præcedente. 5. q.
5. *illi qui.*

Prouidebit etiam vt cum aliquis condemnatur vt 18
flagellis publice vel occulte fustigetur: fiat modera-
tione adhibita, quod flagella in vindictam sanguinis
transire minime videantur, & ita quod flagella ad
sanguinem non procedant: vt plene habetur *in c. in*
archiepiscopatu de raptorib. & 23. q. vl his à quib. & c. se. & vt ha- 19
betur in alijs iurib allegatis per gl. *in d. c. grauis, & in*
archiepiscopatu. sic & in impressione caracteris, quod in
signum maleficij imprimitur in casu. *c. ad audientiam*
de falsi. quod solum debet taliter infigi quod sola cu-
tis superficies deformetur citra effusionem sangui-
nis, vt ibi not. quia facies ad instar cœlestis pulchritu-
dinis facta fœdari non debet *l. si quis in metallum. C. de pœ-*
nis facit ca. sententiam, ne cle. vel mona.

Prouidebit etiam quod degradandus degradetur 20
iuxta formam, de qua *in cap. degradatio de pœnis, lib. 6.* &
quod traditi curiæ sæculari si postmodum pæniteant,
& pœnitentiæ signa in eis appareant manifesta: ne-
quaquam sint humiliter petita sacramēta pœnitētiæ 21
ac Eu-

De reliquis concernentibus [illegible]

[illegible]

De excessibus autem [illegible]

8 redire ad visitandū partem alicuius dioec. intermissā?
Respondeo non, nisi forte illa pars intermissa indiguerit plus aliis visitari aliquo casu superueniente, vel ex antiquo, secundum Ioan. Monac. quia tunc altero de tribus concurrentibus poterit redire.

Primo si à loci diœcesano fuerit requisitus.

Secundo si de omnium aut maioris partis eiusdem prouinciæ processerit consilio & assensu, ad quod ipse se debet exhibere pronum, ne animarum profectus aliquatenus negligatur, quem totis viribus procurare debet officium pastorale. *cap. cum Apostolus §. cum vero.*

Tertiò, si malitiose se reddant difficiles suffraganei in præstando assensum: & ipse Archiepiscopus super hoc licentiam à sede Apostolica postulauerit: quam postulare debet confidenter, quia de facili hoc concedet, nec requiret probationem. Hostiens. *in dict. cap. Romana. §. quod si forte.* nec tunc similiter præiudicat ad redeundum ad finiendam visitationem reliquarum quia hoc facit de iuris licentia secundum Hostiens. *ibi. in ver. intermissa.*

Verum quoniam difficile esset formalem ordinem per omnia seruare, sicut in aliis processibus seruari oportet, *de quo plene in capitul. cum dilecta. de rescript. 43. dist. si rector. in fin.* tertia quæstio. quarta, in grauibus, secūda quæstio. prima, in primis, *de consecrat.* distinctio. secunda in Christo pater. *l. quoties. ff. de vsufruct. l. heredes in fin.* ad Tre. cum multis similibus, tamen circa duo dico esse aliqualem ordinem in procedendo seruandum per visitatores.

9 Primò, scilicet circa Ecclesiam materialem.

Secundo circa mysticam, materialis est structura, & ornatus templi, mystica vero parochianorum, &c.

Circa primam ergo debet visitans ante omnia oculis propriis velle conspicere structuram Ecclesiæ.

Et vbi Ecclesiæ destructæ sunt, aut plures quam necesse sit, aut maioris magnitudinis quam, vt ex rebus ad eas pertinentibus restaurari possint: eius prouidentia modus inueniatur qualiter consistere possint. *c. omnes de conse. dist. 1.* In destructis autem, & combustis Ecclesiis in capella si qua est cum tabula consecrata
10 † potest celebrari: donec ipsæ ecclesiæ restaurentur: sic & in itinere vbi ecclesia fuerit sub dio, & in tentoriis si tabula altaris consecrata, ceteraque sacra mysteria ad officium pertinentia ibi adsint: potest missa celebrari. *capitu. concedimus ead. dist.* super monumenta verò in cāpis non licet celebrare *capit. non oporet ead. distinct.* Et quo-
11 modo ecclesia † instaurata iterum consecrari possit, *vide in capit. de fabrica. ead. distinct.* quia si motum fuerit altare, denuo est ecclesia consecranda, si autem soli parietes moti sunt: tunc est tantum reconcilianda: si autem homicidio vel adulterio est violata, diligentissime expurgetur & ceter. ecclesiis enim semel Deo sacratis non debet iterum consecratio adhiberi vel reconciliatio: nisi ab igne exustæ, aut sanguinis effusione aut cuiusque semine fuerint pollutæ; vel fuerint ecclesiæ Arrianorū, *cap. si motū cū sequent. ead. dist.* Vbi autē dubitatur de consecratione ecclesiæ vel altaris, debet cōsecrari, & altaria superflua abiici. *cap. eccl. ead. dist.* Et
12 aduerte quod nemo ecclesiā † ædificare debet, antequā episcopus ciuitatis veniat ibidē, & crucem figat, & publice atrium designet, & ante præfiniat qui vult ædificare quæ ad luminaria & custodiam, stipendia custodū sunt necessaria: *prout in capit. nemo ead. distinct.* & auctoritate Apostolica est consecranda ecclesia. *capit. de locorū cum pluribus sequen. ead. distinct.* dum tamen non pro quæstu. *cap. si quis.* & singulis annis dedicationes ecclesiarum ibidem sunt solemniter celebrandæ. *capit. solemni-*
13 *tates cum sequen. ead. distinct.* Non potest etiam alibi † celebrari quam in altari consecrato, & in locis sacratis, *vt in capit. sicut cum sequen. ead. distinct.* alias punitur celebrās. *capit. nullus,* sicut etiam punitur erigens in ecclesia cōsecrata aliud altare quod ab episcopo loci non fuerat sanctificatum vel permissum: vt sit discretio inter sacrum & non sacrum, similiter & benedicens. *capit. nullus,* nec est consecranda ecclesia in qua infidelium cadauera sunt sepulta. *capit. ecclesiam cum sequen. ead. distinct.* Sunt etiam euertenda † altaria quæ sine Sanctorum reliquiis eriguntur: *capit. placuit, ead. dist.* & adde quod etiam altaria sunt crismatis vnctione consecranda: dum tamen sint lapidea & aliter non. *capit altaria, cum sequen. ead. distinct.* nec in priuatis oratoriis sine consensu episcopi licitū est celebrare: licet sit licitum orare. *cap. vnicuique cum seq. ead. dist.* 14

Adde etiam quod non in serico sed in panno lineo est consecrandum. *capit. consulto.* Et quod non licet celebrare nisi à ieiunis, & quod postquam celebratū est in die Cœnæ Domini: si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum siue episcoporum siue ceterorum commendatio facienda est: fiat solis orationibus *capit. sacramentum ead. distin.* Et si passio aliqua † celebranti interuenerit: per alium suppleantur missarum solemnia, & quæ vinum ponit suppleat vsque ad finem, *capit. nullus ead. distinct.* Et non minus quam coram duobus est celebrandum vt verificetur, dominus vobiscum, & cet. *capit. episcopus ead. distin. cum sequen.* & quod in omnibus missis debet fieri oratio pro defunctis: non tamen eorum sunt nomina recitanda ante consecrationem. *capit. visum cum sequen. ead. distinct.* 15

Et attendendum circa † cæmeteria quod polluta ecclesia sanguinis vel seminis humani effusione non occulta: cæmeterium contiguum censetur esse pollutum, vnde antequam per episcopum fuerit reconciliatum, non debet in eo aliquis sepeliri: secus si fuerit remotum ab ecclesia: Econtra autem polluto cæmeterio non censetur polluta ecclesia, quamuis sit contigua: ne minus dignum maius, aut accessorium principale ad se trahere videatur: ex pluribus tamen cæmeteriis vno etiam contiguo (medio tamen pariete separato) violato: alter non censetur violatum: licet de vno ad alterum per portam intermediam habeatur accessus. *capit. 1. de consecr. eccles. vel alta. libr. 6,* si ergo pollutio fuerit occulta: vel non fuerit seminis effusio, aut sanguinis humani iniuriosa: non sunt ecclesia vel cæmeterium reconcilianda. Si tamen ibi † suffocaretur quis cum tersorio ad collum propter criminis horrorem esset reconcilianda secundum Hug. *in capit. ecclesiis de consecrat. distinct. 1.* & probatur in capit. proposuisti. vbi dicitur propter homicidium & vulnera reconciliandam ecclesiam, nulla facta mentione sanguinis. Et si vulneratus extra ecclesiam, fugiat ad illam, & ibi sanguinem spargit: non reconciliatur ecclesia, licet econtra sic, vel cum sanguinem colligit in scutella. Si autem supra tectum pone cum sagitta homo interficiatur, dicit ibidem Hug. non esse ecclesiam reconciliandam: quia extra ecclesiam videtur factum. Et idem si ibi sanctus homo † occidatur: quia actio displicuit, licet passio grata fuerit, locus tamen sanguinis non lauabitur. Et idem si vir cognoscat vxorem ibidem. vt not. *in dict. capit. in ecclesiis, & in dict. capit. 1. libr. 6.* nam alias licita, ex loco fiunt non licita. *2. quæstio. 7. accusatio. de immunit. eccles. capit. 1.* Idem si ibi fuit aliquis excommunicatus sepultus. *capitul. consuluisti. eod. tit.* Adde quod semper cæmeterium eodem priuilegio gaudet cum ecclesia; *17. quæstio. 4. quisquis. & capit. id constituimus. not. in capit. cum ecclesia. de immun. eccles.* 16 17 18

Attendendum est etiam circa immunitatem ecclesiarum quod † ecclesia in qua diuina mysteria celebrantur, licet adhuc non consecrata, gaudent immunitate, quia ea quæ sunt obsequiis diuinis dedicata, nullis sunt temerariis ausibus prophananda. *capit. ecclesia de immunit. eccles.* sequitur ergo quod si nondum essent ibi diuina officia celebrata, quod tunc sanguine vel semine polluta non deberet reconciliari. *capit. fin. de consecrat. eccles. vel alta. de consecrat. distinct. 1. ecclesiam.* & confugientes ad ipsam priuilegium immunitatis non haberent. *capit. inter alia de immunit. eccles. & not. in dict. capit. ecclesia,* & non committeretur ibi sacrilegium. *Semel enim Deo † dicatum Sanctum Sanctorum erit Domino, 12. quæstio. 2. nulli.* vndè ad vsus prophanos redire non debet. *de rerum permutat.* 19

permutat. mancipia. de religiosis domibus. ad hac, & in regula semel Deo. cum si. Et ideo in domibus ecclesiarum neq; missus executor vel officialis: neque comes vel iudex publicus, vel minister quasi pro consuetudine placitum vel hospitium possunt sibi vendicare: sed in publicis locis debet domus constitui: vbi placitum teneatur & hospitium. *capit. 1. de immunit. eccles.*
21 cum ecclesia † Dei domus orationis esse debeat, & non spelunca latronum, vel sanguinis forum,& absurdum est & crudele ibi iudicium sanguinis exercere vbi est tutelæ refugium. *capit. cum ecclesia. eod. tit.* Quoniam secundum leges & canones fugiens homo ad ecclesiam, quantumcunque grauia crimina perpetrauerit: non est violenter ab ecclesia extrahendus, nec inde damnari debet ad mortem, vel ad pœnam aliquam: sed rectores ecclesiarum sibi obtinere debent membra & vitam: licet sit alius ex arbitrio pu-
22 niendus † nisi publicus latro vel nocturnus populator agrorum, quia pluribus exitia cogitant quam alij. *vt in cap. inter alia. de immunit. eccle. & 17. quæst. 4. diffiniuit cum multis aliis ibidem*, quia tales possunt impune occidi, & sine peccato. 23. q. 5. *cum homo: C. quando licet sine. iudic. vni. se vin. l. 1.* & idem de raptoribus virginum. 36. *quæst. 1. de raptoribus.* Idem credo de faciente aliquem occidi per assassinos: *cap. pro humani de homicidio*, & in hæretico & scismatico. *cap. 1. de scismati. lib. 6. & in occidente Cardinalem capit. felicis de pœnis eod. libr. & in occidente episcopum cler. 1. de pœnis & ceter.* Si vero seruus fuerit fugiens ad ecclesiam, postquam de impunitate sua dominus eius clericis iuramentum præstiterit: redire compellitur, vt *in dict. capit. inter & C. de his qui ad eccle. confugiunt l. præsenti.* Qui autem impunitatem suorum excessuum per defensionem ecclesiæ habere sperant: homicidia & mutilationes membrorum in ipsis ecclesiis vel earum cæmeteriis committere non verentur: cum in eo, in quo deliquerunt, sint puniendi: & frustra legis auxilium imploret, quæ committit in legem: non debent gaudere priuilegio immunitatis quo faciunt se indignos. *capit. fin. eod. titul.* quia sub spe veniæ nemo debet delinquere. *capit. illud. de cleric. excommunicat. minist. de consecrat. distinct. 4.* quando quis, ne facilitas veniæ præbeat incentiuum delinquendi. 33. *quæstio. 4. est iniusta*, & quia non iure ad supplicandum debet admitti: vbi quis committere sacrilegium non expauit. 17. *quæstion. 3. corpus & se.*
23 & vt † qui fuerunt stulti in culpa sint sapientes in pœna 38. *distinct. qui ea.*

Attendendum quoque est circa immunitatem bonorum & rerum ecclesiasticarum quod vnicuique
24 ecclesiæ † vnus mansus integer terræ, quantitas scilicet quæ sufficit duobus bobus in anno ad laborandum: & absque vllo seruitio tribuatur: & quod de decimis aut oblationibus, nec domibus, areis, nec hortis iuxta ecclesiam positis, neque de dicto manso aliquod seruitium faciat nisi ecclesiasticum. *capit. 1. de censi. capit. nonum genus de decim. 23 quæst. vlt. §. tertium.* Item quod nemo etiam consul vel rector ciuitatis ecclesias, vel ecclesiasticos viros, & bona eorum & pauperum vsibus deputata taliis, collectis, exactionibus, angariis, & aliis aggrauent sub anathematis districtione prohibeant: & quod iurisdictionem & auctoritatem prælatorum non euacuent; nisi prius consulto Rom. Pont. nisi vbi laicorum non suppetunt facultates, ad releuandas vtilitates & necessitates communes aliquando episcopus cum clero duxerit aliquid conferendum laicis cum gratiarum actione, & sine violentia suscipientibus, alias etiam consulum successores ligantur, & annullantur sententiæ & statuta ipsorum, *capit. non minus, & capit. aduersus de immunit. eccles. sicut etiam in capit. grauem de sentent. excommunicat. & in capit. causa carpensis de verbor. significat.* vbi dicitur tales esse raptores & sacrilegos. Item quod si vniuersitas aut singularis persona ecclesias vel ecclesiasticas personas suo vel alieno nomine compulerit soluere
25 † pedagia vel guidagia vel exactiones pro rebus suis: quas causa negotiationis non deferret alias, personæ singulares sunt excommunicatæ: & vniuersitas interdicta, reiecta contraria consuetudine *capit. quamquam de censib. libr. 6.* Et addit *de. præsenti. eodem titul.* quod diœcesani quibus constat aliquos incidisse in has sententias, publicare eos debent, & ipsas sententias facere obseruari: etiam si soluens non conqueratur, propter fauorem publicum & animarum periculum: maxime vbi factum est manifestum, parte tamen vocata, vt ibi not. Et quid sit pedagium & ceter. *vide in capit. super quibusdam de verbor. significat.* Et adde quod bona clericorum eorum gaudent priuilegio, quo bona ecclesiarum, 16. *quæst. 1. similiter, vbi notatur ratio, &c. ex literis de pignori. & di. ca. quamquam & 16. q. 4. c. 1.*

Seculares ergo potestates ab ecclesiis vel ecclesiasticis personis talias vel exactiones pro rebus vel possessionibus etiam acquirendis exigere non possunt: nec illos compellere ad ipsas distrahendum: vel extra manum suam ponendum. *capit. 1. de censib. libr. 6.* nisi prius fuissent tributariæ, *vt ibi not. & capit. 1. de censib.* Præcipit etiam hodie Viennen. Concilium obseruari debere Concilium Lateranens. sub Alexandro III. & generale sub Innocent. III. de quibus in dict. capit. *non minus & capit. aduersus de immunit. eccles. in clemen. 1. eod. titu. de immunit. ecclesi. rum.*

Sunt etiam excommunicati † qui impediunt super 26
causis quæ ad forum ecclesiasticum de iure vel consuetudine pertinet literas à sede Apostolica impetrari: vel super ipsis coram ordinariis vel delegatis ecclesiasticis litigari *capit. quoniam de immun. eccl. li. 6.*

Sunt etiam eo ipso excommunicati habentes dominium, & suis subditis interdicentes ne personis ecclesiasticis aliquid vendant: aut ab eis emant: neque ipsis bladum molant: panem coquant, aut alia obsequia exhibeant: quæ in derogationem libertatis ecclesiasticæ cedunt, *ca. si de censi. lib. 6.* Et adde † quod repræ- 27
saliæ, quia æquitati & ciuili iuri sunt contrariæ, contra personas ecclesiasticas concedi, nec extendi debent, & contra facientes (nisi reuocent infra mensem) sũt excommunicati, & vniuersitates interdictæ, *cap. 1. de iniur. li. 6.* ne alter alterius odio grauetur, & ne quis locupletetur cum iactura aliena, quod est verum etiam in hospitalariis, templariis, conuersis, & Deo deuotis, vt ibi not. etiamsi Dominus temporalis nollet iustitiam facere, de quo. q. 2. Dominus.

Attendendum est insuper circa vitam & honestatẽ clericorum quòd si † clericus coniugatus ferat habitũ 28
& tonsuram, gaudet priuilegio clericali, & alias non. *capit. 1. de cler. coniug. lib. 6.* Et quod clericus ioculator primo vel tertio monitus non desistens, ipso iure perdit priuilegium clericale, quod est dignitas, *vt in c. 1. de vit. & hon. cle. lib. 6.* In occulto tamen vel infirmitate aut alterius honestæ rei causa aliquid ioci facere non reprobatur, vt not. Ioan. de citaristis, & his quæ variis vtuntur instrumentis, 86. *dist. donare in 1. gloss. & in d. cap. 1.*

Nec non etiam puniendos esse clericos coniugatos & alios personaliter † & publice carnificum & taber- 29
nariorum officiũ exercentes, qui nominatim per diœcesanos tertio moniti illud officium non dimittũt: vel dimissum reassumunt. Similiter debent diœcesani agere contra alios clericos, qui seculares actus exercẽt. *vt in clemen. 1. de vit. & hon. cleric.*

Puniendi sunt etiam clerici beneficiati vtentes in publico virgata vel partita veste. Item subdiaconi & 30
diaconi non beneficiati & omnes clerici tonsuram publice cum tali veste portantes. Item & omnes dignitatem personatum & beneficium curatum habentes, & sacerdotes, & religiosi publice portantes talem vestem insutam seu pileum lineum in capite: & vtentes tabarde notabiliter breui integre foderato, etiam vtentes caligis scacatis rubeis aut viridibus, *vt in clemẽ. 2. eod. tit.* sunt enim tales colores inhibiti clericis. *capit. penult. eod tit.* Quia qui abiectis vestibus proprio congruentibus ordini, alias in publico portare præsumit, ordinis illius prærogatiua se reddit indignum, *vt ibid. facit de senten. excommunicat. capit. in audientia. & capit. si iudex laicus eodem titul. libr. 6.* Debent etiam laici circa vestium

vestium congruentiam moderari *vt ibi not. 41. distinct. §.*
1. & capit. parsimoniam & 30. distinct. si quis virorum & capit.
si qua mulier. Conforment ergo se clerici consuetudi-
ni regionis in habitu, ne videantur hypocritæ, *30.*
distinct. capit. si quis virorum. & ne vilescat dignitas clericalis 80.
distinct. episcopi de quo 21. quæst. 4. in summa. non tamen ha-
bitus monachalis necessitatis timore susceptus preiu-
dicat. *capit. perlatum quod metus causa.*
31 Attendant etiam puniendos † esse clericos arma
portantes & vsurarios, *capit. clerici de vita & honest. clericor.*
& 23. quæst. vlt. clerici & capit. quicunque. nisi ex iusta causa,
puta si per loca periculosa habeant transire propter
terrorem latronum, licet percutere non debeant. *ar-*
gum. 23. quæst. 3. Maximianus, alias perdant priuilegiũ ca-
nonis. *capit. si quis suadente de senten. excommunic. capit. cõtigit.*
Item puniendos esse clericos comam relaxantes. quis
clericus neque comam nutrire debet neque barbam,
& clerici qui comam nutriunt, etiam inuiti ab Ar-
chidiaconis sunt tondendi, *capit. si quis cum sequen. & capit.*
32 *clerici eod. tit.* Et de tonsura † clericorum vide plene per
gloss. *in clemen. 2. eod. tit. super verbo tonsuram, & de tonsura*
monialium plene in clemen. attendentes de statu. regu. super verbo
cornutis, debet ergo clericus tonso capite & patẽtibus
auribus incedere. *23. distinct. non liceat,* quinimmo etiam
clericus coniugatus debet portare coronam, *20. quæst.*
3. eos qui. & capit. proclinis, de quo per Ioan. Andr. *plene in*
capit. Ioannes, de clericis cõiugatis, nisi ex causa. propter quod
nota quendam reprehensum respondisse Papæ.
Tutius vt peterem laici sub imagine Romam,
Fas fuit vt finerem luxuriare comam.
vt no. in d. c. eosque, & de vit. & honest. cleric. si quis ex clericis.
Attendant etiam quod *cum ab omni specie mali* præcipiat
Apostolus *abstinere,* & quia ad hoc clericis sunt eccle-
siastici redditus deputati, vt ex ipsis honeste viuere de-
beant, quod iudices vigorẽ iudiciorum gratis studeant
litigantibus impertiri, cum nec iustum iudicium iu-
dici vendere liceat: etiam sub nomine assessorum, &
venales sententiæ etiam à legibus secularibus repro-
bentur, *capit. cum ab omni de vita & honest. cleric. ac etiam*
33 *quod † aduocatus super certa parte litis cum clientulo non paciscatur.*
l. si quis aduocatorum. C. de postulan. sic nec fideiussor iudicatum
solui. ff. mandati. l. si remunerandi §. marcius. Encenia etiam
non licite capiuntur, *ff. de offic. procons. l. l. senatus §. fin.*
Est ergo adhibenda moderatio, ne litigatoribus enor-
me damnum infligatur, *argu. 10. quæst. 3. capit. illud.* vbi
34 pauperes sunt litigantes, † debent etiam iudices à sum-
ptibus abstinere, quia nec tunc ordinarij habent spor-
tulas, in authentico de mandatis *princip. §. sit tibi quoque*
collat. 3. Iurisconsultus tamen bene potest vendere iu-
stum consilium, *11. quæst. 3. capit. non licet 14. quæst. 5. non*
sane. nam spe præmiorum inuitandus est assessor. *C. de*
35 *assesso. l. 1.* & ideo potest petere † mercedem pro labore
suo proprio, quia suis sumptibus ad hoc non cogitur.
24. quæst. 1. iam nunc. & nemo de suo beneficium facere
cogitur, *10. quæst. 2. precariæ. de præscript. cum ex officij 12.*
quæst. 2. charitatem.
Attendant etiam ad extirpandas consuetudines &
36 † corruptelas ludorum theatralium, & ludibriorum,
spectaculorum, & laruarum, quæ in ecclesiis fiunt in
certis festiuitatibus, & ne in sacris constituti illa exer-
ceant, ne per huiusmodi turpitudinem ecclesiarum
decor & honestas inquinetur, *capit. cum decorem eod. titul.*
Non tamen prohibetur repræsentatio præsepis Domi-
ni, Herodis, Magorum, & quomodo Rachel plorabat
filios suos: & ceter. quæ tangunt festiuitates illas, de
quibus ibi fit mentio, cum tales potius inducãt vul-
gus ad compunctionem quam ad voluptatem, sicut
in pascha sepulchrum & alia repræsentantur ad deuo-
tionem excitandam, *artic. 8. de consecrat. distinct. 4. semel*
& distinct. 3. quæris in fin. est namque festum signum &
repræsentatio præteritarum rerum, *76. distinct. quod die*
dominico.
Psal. 52. vers. 5. *Et quoniam domum domini decet sanctitudo, & vt cuius in pa-*
ce factus est locus eius cultus sit cum debita veneratione
pacificus, humilis, & deuotus, ad ecclesias debet esse
ingressus, & in eis deuota conuersatio & Deo grata,
inspicientibus placida, quæ considerantes non solum Philipp. 2.
instruat, sed etiam reficiat conuenientes ibidem, *no-*
men illud quod est super omne nomen, à quo aliud sub cælo non est 1. Machab. 9.
datum hominibus, in quo saluos fieri credentes oportet, videlicet
† *Iesu Christi qui saluum fecit populum suum à peccatis eorum,* 37
speciali reuerentia omnes attollant, & quod genera-
liter scribitur vt in nomine Iesu omne genu flectatur
& cet. singuli singulariter in seipsis implentes, præci-
pue dum aguntur missarũ solemnia, gloriosum quan-
docunque illud nomen recolitur, flectant genua cor-
dis, quod ex capitis inclinatione testentur. Et atten-
dantur in locis eisdem sacra solemnia intentis præ-
cordiis: & deuotis orationibus insistatur, & nullus
in locis eisdem, in quibus cum pace ac quiete vota
conuenit celebrari, seditionem debet excitare: con-
clamationem mouere: impetumve committere, ces-
sare debeat in illis vniuersitatum, & societatum qua-
rumlibet consilia, conciones, & publica parlamenta:
vana, fœda aut prophana colloquia, confabulationes
quælibet: & quæcunque alia, quæ diuinum solent
turbare officium, aut oculos diuinæ maiestatis offen-
dere: & ne vbi peccatorum est venia postulanda, ibi
peccandi detur occasio, aut peccata deprehendantur
committi, cessare etiam debent in eis, in cemiterijsq;
negotiationes, & præcipue nundinarum ac fori cuius-
que tumultus, & omnis secularium iudiciorum stre-
pitus, nec vlla ibi causa per laicos præsertim crimi-
nalis terminari, & ordinarij locorum hoc debent fa-
cere obseruari: & suadenda suadere, & prohibita
compescere, alias tales processus & sententiæ sint nul-
læ & cet. *prout in cap. decet de immun. eccle. libr. 6.* Et licet
contractus extraiudiciales † in ecclesiis fieri non de- 38
beant & facientes peccent, facti tamen tenent vt ibi
no. in glo.
Attente etiam prouideant quod clerici officia vel
commercia secularia non exerceant maxime inho-
nesta, mimis, ioculatoribus, & histrionibus non in-
tendãt: † & tabernas prorsus euitẽt, nisi forte causa ne- 39
cessitatis in itinere constituti, & quod ad aleas & taxil-
los non ludant: nec huiusmodi ludis intersint in qui-
bus blasphematur Deus cum sanctis suis, *C. de aleatori-*
bus l. 1. quæ incipit; alearum vsus antiqua res est, & cet. alias si
quid vicerint, restituere compellantur. Et quod co-
ronam & tonsuram habeant congruentem, & se in of-
ficiis ecclesiasticis & aliis bonis studiis exerceant di-
ligenter: & quod clausa deferant desuper indumen-
ta nimia breuitate vel longitudine non notanda: &
quod pannis rubeis aut viridibus, nec non manicis
aut sotularibus consuticiis, frenis, sellis, pectorali-
bus, calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem ge-
rentibus non vtantur, & quod cappas manicatas ad
diuinum officium intra ecclesiam non gerant, sed nec
alibi qui sunt in sacerdotio & personatibus constituti:
nisi iusta causa timoris exegerit habitum transforma-
ri, & quod fibulas omninò non ferant, neq; corrigias
auri vel argenti ornatas, sed nec annulos nisi quibus 40
competat ex officio dignitatis. Pontifices autem in pu-
blico & in ecclesia superindumentis lineis omnes vtã-
tur: nisi monachi fuerint, qui debent ferre habitũ mo-
nachalem, & quod paliis dissibulatis non vtantur in
publico, sed vel post collum vel ante pectus hinc inde
connexis, *cap. clerici eod. tit.* Et quod tertio moniti si præ-
termissis diuinis officiis negotiationibus secularibus
institerint non debent vt clerici defendi, cum facto
abiiciant priuilegium clericale, *cap. fin. eod. tit.* Alias er-
go si iudex laicus malefactorem capium tenet dicen-
tem se † esse clericum cum huius rei cognitio ad eccle- 41
siasticum iudicem spectet, si notorie vel publica fama,
vel communi æstimatione habetur pro clerico: statim
debet illum remittere. Idem si prius se gerebat pro
clerico: & modo captus fuit in habitu clericali, sed si
prius se non gerebat pro clerico, licet in clericali ha-
bitu deprehensus fuit: non fiet remissio, donec fue-
rit de clericatu probatum, interim tamen iudex con-
tra eum in nullo procedet, *cap. si iudex laicus de sentent. ex-*
communic. libr. 6. & in cap. vt famæ eod. tit. Et quoniam indi-

gnum est clericis ab ecclesia subueniri: per quos constat in ecclesia scandalum generari: denunciandū est omnibus clericis ne ministri laicorum fiāt: nec in rebus procuratores existant, alias istis in fraude deprehensis per ecclesiam non debet subueniri, *ca. 2. ne clerici vel monachi.*

Occasione etiam scientiæ spiritualis ecclesiastici viri mundanis rursus actionibus non debēt inuolui sub obtentu languentium fratrum consulēdi corporibus, & quod per eos etiam ecclesiastica negotia fideliter pertractentur, quos diabolus decipit sub angeli lucis specie se transfigurans, & ideo regulares propterea nō sunt ad legendas leges & confectiones physicales pōderandas de claustris suis educendi, *cap. nō magnopere, eod.*
42 *tit.* Et adde quod contraria † diuinæ conditioni sūt medicinæ præcepta: à ieiunio reuocant, lugubrare non sinunt, ab omni intentione meditationis abducunt ita quod qui se medicis dederit seipsum sibi abnegat, *capit.*
43 *contraria de consecrat. dist. 5.* Sed nec † procurationes villarum aut iurisdictiones etiam seculares sub aliquibus principibus secularibus vt iustitiarius eorum fiat clericus quisquā potest exercere, *cap. sed nec eod. tit.* alias & ipse & alij clerici causa lucri negotiantes sunt excom-
44 municandi. Prohibentur etiam monachi ne † à clericis vel laicis firmas habeant suo nomine; neque laici ecclesias ad firmam teneant, *cap. secundū eo. tit.* alias monachis se non corrigentibus loco eorum alij iusti debent subrogari, vt labores impiorum edant, & illi tandem confusi robore ad sui ordinis obseruantiā reuertantur, *cap. relatum.* Clericis etiam in sacris ordinibus
45 constitutis † per suorum beneficiorum subtractionem etiam tabellionatus officium est interdicendum: maxime si competentia beneficia habent etiam in causa ecclesiastica & spirituali & coram ecclesiastico, *ca. sicut eod. tit. & ibi not.* Et adde quod *c. si. quod interpretatur, c. non magnopere eod. tit.* quod etiam clericis interdicit audire leges vel physicam, non comprehendit obtinentes parochiales ecclesias: nisi fuerint plebani ecclesiarum sub se capellas habentium: in quibus instituantur clerici perpetui nequeuntes ab ipsis absque rationabili causa amoueri, *c. 1. eod. tit. lib. 6.*

Excommunicandus etiam est religiosus qui habitu dimisso ad studia literarum accedit absque licentia sui prælati, atque maioris partis conuentus, similiter & doctores, qui tales in scholis suis legum & physicæ ad-
46 mittunt, *c. 2. eod. tit. lib. 6.* Possunt tamen clerici † temporalem iurisdictionem obtinentes iniūgere suo officiali vt de maleficiis inquirat, & iustitiam faciat absque metu irregularitatis: licet exinde sequatur pœna mortis vel sanguinis, *cap. fin. eod. tit. lib. 6.* Similiter etiam possunt de suis conqueri malefactoribus coram iudice seculari, etiam de criminibus de quibus debetur pœna sanguinis expresse protestando quod ad pœnam sāguinis non intendunt, *cap. prælatis de homicidio eod lib.* alias vero non licet clericis iudicium sanguinis agitare: nec officium vice comitis, aut præpositi secularis exercere: nec sententiam sanguinis dictare, aut sanguinis vindictam exercere: nec literas scribere pro vindicta sāguinis destinandas: nec sibi in curiis principum licitum est hanc curarum sollicitudinem subire: nec ruptariis, balistariis, aut viris sanguinis præesse: nec vllā cirurgiæ artem exercere quæ adustionem vel incisionē inducit: nec super purgationem aquæ feruentis aut frigidæ: seu ferri cadentis, ritum cuiuslibet benedictionis impendere aut consecrationis, *vt cap. clericis & ca. sen-*
47 *tentiam eod. tit.* Quinimo nec † canes aut accipitres ad venandum eis licitum est habere, alias enim sunt puniendi, *vt in cap. 1. de clerico venatore*, omnibus enim seruis Dei venationes & siluaticæ vagationes cum canibus, accipitribus, aut falconibus sunt interdicta: *vt in capit.*
48 *fin. eod. tit.* Nemo ergo militans Deo † potest se negociis
2. Tim. 2. v. 4 secularibus implicare: quæ multa sunt, ad quæ pertinet omnis carnalis concupiscentia: quicquid enim plus iusto homo appetit, turpe lucrum est, scilicet munera iniusta accipere, vel dare pro aliquo seculari quæstu: aliquem precio inducere ad malum, contentiones, lites vel rixas amare: in placitis secularibus disputare, excepta defensione orphanorum aut viduarum; conductores rerum secularium esse aut procuratores, turpis verbi vel facti ioculator: vel iocum seculare diligere, aleas amare: ornamentum suo proposito inconueniens quærere: in deliciis viuere velle, gulā & ebrietatē sequi: pondera iniusta vel mensuras habere. instū tamen negocium non interdicitur propter diuersas necessitates, sed quibuslibet causis superfluis interesse: canes & aues sequi ad venandum, & his similia, vt plenius habetur in *cap. 1. ne clerici vel mo.* Sufficiant autem hæc quo ad ordinem quendam generalem magis publicum circa ecclesias & clericos per visitatores seruandum gratia breuitatis, cetera sparsim in inferiobus quæstionibus supplebuntur.

De potestate visitantium.

CAP. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Clerici sunt ad continuam residentiam compellendi.*
2 *Clerici multi à residentia sunt excusati.*
3 *Curati omnino tenentur residere*
4 *Ordines suscipere compelluntur clerici quandoque.*
5 *Ecclesia parochialis non perditur per non promotionem nisi integer sit lapsus annus.*
6 *Eligere nemo potest, nisi saltem sit subdiaconus.*
7 *Horæ cum deuotione & integra prolatione sunt dicendæ.*
8 *Officium nocturnum & diurnum est studiose & deuote celebrandū.*
9 *Diuinis nolle interesse graue crimen est.*
10 *Cessatio à diuinis non fiat nisi multis concurrentibus.*
11 *Interdictum violans est irregularis.*
12 *Archidiaconus est episcopi vicarius.*
13 *Archidiaconus est oculus episcopi*
14 *Archipresbyter quod officium habet.*
15 *Corpus Christi semper sit in sacrario.*
16 *Archipresbyteri rurales quid facere debent.*
17 *Primicerii officium.*
18 *Sacristæ seu thesaurarii officium.*
19 *Custodis officium*
20 *Discretio est mater virtutum.*
21 *Eucharistia & crisma diligenter custodiatur.*
22 *Hostiam sacram humiliter debemus adorare.*
23 *Diaconus Christi corpus potest ad infirmos ferre.*
24 *Festi Corporis Christi institutio.*
25 *Vasa & reliqua ecclesiastica munde conseruentur.*
26 *Canonizare sanctos solus Papa*
27 *Festa 12. Apostolorum, & 4. Doctorum sunt festa duplicia.*
28 *Dies dominica cum multis aliis sunt feriandi.*
29 *Ieiunii præcepta sunt denuncianda.*
30 *Carnes die Mercurii non edentes laudandi sunt.*
31 *Imagines Sanctorum sunt honorandæ.*
32 *Dulia non est in latriam conuertenda.*
33 *Crux Christi est honoranda.*
34 *Pax quare datur in fine missæ.*
35 *Monachi sunt mundo mortui.*
36 *Visitatorum officium est latissimum.*
37 *Beneficia sunt personis idoneis conferenda.*
38 *Iurisdictio voluntaria vbique potest expediri.*
39 *Lis quando dicitur pendere*
40 *Vicarius episcopi an possit beneficia conferre.*
41 *Motus proprius non ampliat gratiam.*
42 *Vicarii plures ab eodem constitui possunt.*

Octauo quæro principaliter de omnimoda potestate visitantium? Et quoniam in hac quæstione habet relucere visitantibus cunctis columna ignis, & lucerna ardens, & illuminans omnes tenebras: ideo pro responsione conabor sumere ordinem necessariū per quem recte dirigantur. Respondeo ergo primo quod eorum potestatem debent exercere in capitulo suæ cathedralis Ecclesiæ, compellendo † omnes prælatos ad 1
continuam residentiam faciendam, siue sit Cardinalis *vt in cap. ex gestis de cle. non resid.* siue sint Archiepiscopi *vt in cap. qualiter, eod. tit.* siue episcopi, vel alij prælati, *c. ex tua eod. tit.* siue sit Ecclesiæ etiam maior decanus vel archipresbyter, *c. ex parte, eod. tit.* siue sint canonici aut alij assisij, vel mansionarij, *cap. pen. eo. tit.* siue alij quicunq; assecuti beneficia, quæ residentiam exigunt, *cap. fin. eod. tit.* alias debent eos priuare seruatis his de quibus in dictis iuribus: maxime vbi est constitutio Ecclesiæ de facīedo residentiam, & præsertim iurata: vt ibi. Exceptis primo

2 primo † his, quæ in Apostolicæ sedis seruitio detinentur: vel quos infirmitas excusaret, *cap. ad audientiam eo. tit.* *& cap. cum dilectus*; ex quo vniuersaliter se exhibent obsequiales, & negotia ecclesiæ promouent: vt ibi. Item exceptis his qui suorum beneficiorum iura fideliter prosequuntur, *c. ex parte eo. tit.* Itē exceptis his vno vel duobus qui in seruitio episcopi, & prælati existant, *c. de cetero, & d. c. ad audientiam, eod. tit.* Item exceptis his, quibus indulgetur: vt gratia studiorum excusentur dummodo non in fraudem, *cap. tua eo. tit.* vel ex alia honesta, & iusta causa, *cap. inter quatuor. eo. tit.* nisi quando ecclesia ex hoc fere esset destituta ministris, *cap. pen. eod. tit.* dum tamen in præmissis casibus per alium congrue deseruiatur Ecclesiæ, *d. cap. pen.* saluis tamen distributionibus quotidianis quæ alias manualia beneficia, seu victualia nuncupantur: & tantum interessentibus tribuuntur in præmissis casibus vel aliis priuilegiatis: qui cōsequuntur in absentia fructus beneficiorum suorum: nec ad residentiam compelli possunt, aut ex non residentia priuari, *d. ca. de cetero. & cap. vno. de cler. non residen. lib. 6.* vbi tollitur contraria consuetudo: nisi tenor priuilegij aliter se haberet, vt ibi no. vel nisi infirmitas, vel alia iusta & rationabilis corporalis necessitas, aut eiusdē Ecclesiæ vtilitas excusaret: & alias receptorum dominiū non acquirunt, nec sua sunt, sed ad restitutionem tenētur, & idem de distributionibus, quæ dantur pro anniuersariis defunctorum, vt ibi. Et aduertendum quod

3 omnes † promoti ad parochiales ecclesias omnino tenentur in eisdem personaliter residere: vt regimen, & curam gregis sibi traditi diligentius regere possint. *ca. licet canon. verbis et. ā de elect. l. 6.* prēterquam *in casu, c. extirpanda. §. qui vero de præb.* vbi per vicarium residere possunt, quādo, scilicet dignitati, vel prēbendæ parochialis ecclesia est annexa, quo casu conceditur vt qui habet talem præbendam vel dignitatem cum oporteat eum in maiori Ecclesia deseruire, possit in ipsa parochiali Ecclesia idoneum & perpetuum habere vicarium canonice institutum, qui congruentem habeat de ipsius Ecclesiæ obuentionibus distributionē. Item in casu quo ordinarius super residentia facienda gratiam dispēsationis ad tempus facit, *d. ca. licet can. in fin.* ex causa tamē legitima puta studiorum & non vltra septennium, *vt in cap. cum ex eo. eod. tit.* quia nec Papa super non residentia dat perpetuas indulgentias, & datas per prędecessores reuocabit, *vt in cap. vlt. de rescrip. lib. 6.*

Secundo debent omnes prælatos, & alios beneficiatos ad beneficia certos ordines requirentia compelle-

4 re † ad suscipiendos ordines eisdem dignitatibus, & beneficiis annexos, *c. quartis, de ætat. & qualit.* Et habentes dignitates, & parochiales ecclesias etiā ex caussa studiorū compellere ad ordinem subdiaconatus suscipiendū infra annum à tempore suæ promotionis: ne (sicut à multis de Christi patrimoniis sublimatis olim factum esse dignoscitur) à statu clericali valeant retrocedere. Interim tamen debent prouidere quod per bonos, & sufficientes vicarios ab eis in huiusmodi ecclesiis deputandos animarum cura diligenter exerceatur: & deseruiatur laudabiliter in diuinis, illisq; de ipsarū ecclesiarum prouentibus necessaria congrue ministrentur. Et nisi tempore dispensationis elapso, ad requisitos ordines infra annum se faciant promoueri: ipsis beneficiis ipso iure sunt priuati: possuntq; dicta beneficia, & debent aliis conferri, *c. cum ex eo. de elect. lib. 6.* nā si archidiaconus in diaconum & decanus, & reliqui nō fuerint ad ordines beneficiis annexos ordinati: etiam appellatione reiecta, & absq; admonitione elapso anno ipso facto cadunt à iure suo: & debent talia beneficia cōferri aliis qui velint, & possint suum officium diligenter implere, *d. cap. licet canon.* per quod in pluribus supplētur *c. cum in cunctis de elect. & cū canones ibidem in glo. allegat. & cap. 1. cum seq. de temp. ordin.* In parochialibus autem expe-

5 ctandus † est lapsus integri anni, qui currit à tempore quo promotus possessionem pacificam est adeptus: vel cum per eum stetit quo minus haberet eandem, iusto impedimento cessante, puta infirmitatis, &c. vel nisi secum sit dispensatum *vt in cap. commissa. eo. tit. de elect. lib. 6.* Nec lapso anno poterit eidem de nouo fieri collatio: ne verbis, & non rebus videatur lex imposita: & fiat ludibrio. Et si ad parochialem promouetur: & fructus primi anni tantum consequatur: tenebitur ad restitutionem eorum: cum illos receperit fraudulenter, & conferens incurret pœnas, de quibus *in d. cap. commiss. §. porro vsque ad fin.* Et vt hi qui diuinis in † cathedralibus vel collegiatis secularibus vel regularibus ecclesiis sunt mancipati: ad suscipiendos sacros ordines propensius inducantur: prohibetur vt nullus vocē habeat in capitulo, etiam si hoc sibi ab aliis libere cōcedatur: nisi saltem in subdiaconatus ordine fuerit constitutus, & illi qui dignitates, personatus, officia, vel præbendas, quibus certi ordines sunt annexi, pacifice obtinent: nisi iusto impedimēto cessante ad huiusmodi ordines se fecerint promoueri infra annum: ex tūc donec ad eos promoti fuerint, similiter nullo modo vocem in capitulo habere debent, ipsisque distributionum quæ dantur his qui certis horis intersunt, pars dimidia subtrahitur, non obstantibus quibuslibet cōtrariis consuetudinibus vel statutis, *vt in cle. vt hi qui, de ætat. & qualit.* Regulares autem qui ad prioratus promouētur: etiam compelli debent vt ad sacerdotium promoueantur: & in illis personaliter resideant: quod si cessante probabili causa non fecerint, eo ipso nulla etiā monitione præmissa, prædictis prioratibus sunt priuati quibus etiā iterato ea vice nullatenus conferri possunt, *cle. 1. in §. ceterum de stat. monac.* quinimmo ad ampliationem cultus diuini ad monitionem abbatis quilibet monachi ad omnes sacros ordines debent promoueri cessante excusatione legitima, *d. cle. in §. ad ampliationem.* 6

Tertiò debent compellere omnes prælatos canonicos & reliquos Ecclesiæ ministros vt modestiā ordinis clericalis nō abiiciant: sed offerant Deo sacrificiū laudis fructū labiorū suorū, in puritate conscientię, † & cū deuotione: & horas canonicas dicere seu psallere: non transcurrendo, vel sincopādo, vel extranea (vt plerūq; fit) aut verba profana & inhonesta intermiscendo colloquia, nec tarde ad chorū conuenire, nec ecclesiā ipsam absq; rationabili causa ante finē officij exire, nec aues ad ecclesiam portare, aut portari facere, nec canes secum ducere venaticos, nec quasi nihil prætendentes de clericali militia in corona vestibus & tōsura excedere, nec in diuinorum celebratione nimis indeuote interesse: nec in certis eorū festiuitatibus, dum in ecclesiis debent insistere diuinis, in ipsis, earūq; cęmiteriis, choreas facere dissolutas; nec canere cantilenas: aut alias insolentias perpetrare, ex quibus ecclesiarum & cæmeteriorū violationes, inhonesta variaque delicta quandoque sequuntur, & ecclesiasticum quandoque perturbatur officium in diuinæ maiestatis offensam, & astantium scandalum populorum, nec in ecclesiis cum vasis, vestimentis & ceteris ornamētis ad cultum diuinum necessariis indecentibus deseruire, vtque pensatis ecclesiarum facultatibus, semper cum omni diligentia & omni negligentia & incuria penitus relegata debēt prouidere vt in cathedralibus regularibus & collegiatis ecclesiis horis debitis deuote psallatur, in aliis vero conuenienter & debite celebretur diuinum diurnum & nocturnum officium; & in aliis quæ ad diuinum cultum & morum reformationem pertinent ac ecclesiarum & cæmeteriorum respiciunt honestatem, canonum statuta facere irrefragabiliter obseruari, *clem. 1. de cele. miss.* Similiter cōpellant nedū prēlatos sed quosq; clericos † vt diuinū officiū nocturnū pariter & diurnū, quantum eis Deus dederit, studiose pariter & deuote celebrent, nec expēdant fere medietatē noctis circa cōmessationes superfluas, & confabulationes illicitas & alia tacenda: & somno residuū relinquentes vix ad diurnū officium ad concentum auium excitentur: transcurrendo vndiq; continua sincopa matutinum, aut missarum solemnia vix quater in anno celebrantes, & (quod deterius est) interesse contemnentes, † etsi quando dum hæc celebrantur choro intersint: silentium fugientes, inten- 7 8 9

dunt exterius collocutionibus laicorum, & auditum ad indebitos sermones effundentes, aures intentas nõ porrigunt ad diuina, vt hæc & similia fugiant: alias puniantur prout *in c. dolentes de celebr. Miss.* vel vt saltem seorsum dicant, aut legant simul omnes septem horas canonicas, consulant propter superuenientes occupationes, & prout traditur *in ca. 1. eod. tit. de celeb. miss.*

Districtius etiam inhibeat ne à seculari vel à regulari
10 ri capitulo collegio seu conuentu Ecclesiæ † cuiuscũque cessationes à diuinis non vocatis omnibus prout sunt pro electionis negocio vocandi, & deliberatione habita diligenti, & episcopo, aliove quocunq; clerico, siue laico, cuiusque dignitatis, præeminentiæ, conditionis aut status existat, propter cuius iniuriam vel offensam eadem videtur cessatio facienda, post prædictas vocationem & deliberationem de cessando habitam requisito, quod irrogatam iniuriam vel offensã emendet, aliquatenus attentent, neque tunc etiam si emendam inde habuerint, vel per eos steterit quo minus habeant competentem, alias infra vnius mensis spacium pars vtraque, videlicet qui cessant, & propter quorum factum à diuinis cessatur (nisi superueniente concordia inter eos cessatio illa cesset) iter arripiant ad Apostolicam sedem saltem per procuratores idoneos cum munimentis, & actis necessariis: & cõtinuatis diebus quam cito potuerint commode se Papæ repræsentent, alias puniuntur *prout in cap. præsenti. de off. ordin. lib. 6.* saluis nihilominus pœnis, & aliis circa hoc statutis *in cap. si canonici, eod. tit. & libr. & in cap. irrefragabili ad fi. eod. tit. in antiquis in § ceterum, & de appell. dilectu,* secus tamen est in generali cessatione in loco *de qua in c. non est de sponsa. & de verb. signif.* cum in partibus: quando scilicet habet effectum interdicti, quia indicta ab eo qui
11 potest. vnde † violans illam esset irregularis: sicut violans interdictum, vt probatur *in clem. 1. de senten. excomm.* no. Ioann. And. *in nouella in gl. §. 4.* post Innoc. *in d. c. si canonici adde cap. quæsiuit de his quæ fiunt a maio. par. capit.*

Quarto debet compellere prælatos Ecclesiæ ad eorum officium debite exequendum. Et primo archidiaconum qui debet esse præordinator in cunctis, vt
12 sciat se esse † vicarium episcopi in omnibus: & omnẽ curam in clero, tam in vrbe quam extra, ad se pertinere: tam circa eorum conuersationem quam circa onus & restaurationem ecclesiarum, & doctrinam ecclesiasticorum, & ceterarum rerum studium, & quod etiã delinquentium rationem coram Deo redditurus est, & sic circũeundo parochiam vniuersam, cuncta quę reparatione indigẽt ad vicem sui episcopi corrigat & emẽdet, *cap. primo, de offic. archidiac.* Et vt Euangelium legat, vel alicui de diaconis legendum præcipiat. Et vt quãdo episcopus missam canit, ad iussionem illius induat se leuitæ vestimentis sacris: & ordinet qualiter cum Pontifice ad missam procedant: omne Ecclesiasticum officium prouidendo: & lectiones, & responsoria in matrice Ecclesia dare debet & auscultare: ita vt nullus Euangelium, aut Epistolam, responsoria, vel quamlibet in ecclesia lectionem legat, & cantet: donec auscultetur ab ipso, & ordinet quis accolytorum candelabra: & quis thuribulum deferat: quisve minorum in ecclesia aliqua officia agere debeat, *capit. officium eod. titul.* Et vt propriè ecclesiæ vel ea quæ de diuersis ecclesiis sunt collecta ciminilia, id est, omnia
13 vasa ecclesiæ sub omni sollicitudine & fide seruentur, *capit. ea quæ. eod. titul.* Et vt tanquam oculus † episcopi examinet clericos cum fuerint ad sacros ordines promouendi, vel eis fuerint beneficia conferenda *vt in c. ad hæc eod. tit.* Et installet Abbates & Abbatissas, *capit. vt nostrum eod. tit.* Prohibeat vero Archidiaconis ne sine licentia & mandato episcopi præsumant alicui committere curam animarum, etiam sub obtentu alicuius cõsuetudinis, *c. cum satis. eo. tit.* Item quod in aliquos sentẽtias non promulgent nisi de consensu episcoporum, *c. archid. eo. tit.* & non pluries quam semel in anno visitet, *c. mandamus eo. tit.* nec concedant literas commẽdaticias, vel ad ordines, *c. significasti eo. tit.* nec in monasteriis aliã iurisdictionem sibi vendicent quam ipsos archid. vel prædecessores suos in eisdem monasteriis dudum habuisse constiterit, *cap. fin. eo. tit.*

Secundo † archipresbyterum siue decanum: qui debet subesse archidiacono, & eius præceptis sicut episcopi obedire, & super omnes presbyteros in ordine positos curam agere, & assidue in ecclesia stare, & in episcopi sua absentia eius loco missarum solennia celebrare, seu collectam, aut alij celebrandam iniungere, *cap. 1. de offic. archipresbyteri.* Item vt diligenti cura prouideat ministerium sacerdotum Cardinalium, qui solemne debent agere officium in communicatione corporis, & sanguinis Christi à sacrosancto die Dominico incipiendo per omnes horas canonicas indeclinabiliter perseuerent, & vt opus Dei digne, & sancte perficiatur ab eo cui committitur. Et prouideat vitam Sacerdotum Cardinalium præceptis obtemperando episcopi: ne aliquando cedant, aut scurrilitate torpeant, & absente episcopo exceptis prohibitis prouideat cuncta quæ in sacerdotum ministerio perfici debent: fontes benedicendo: infirmos oleo perungendo, pœnitẽtes reconciliando, consulto episcopo pœnitentias cũctis aliis sacerdotib. iniungẽdo, & in præcipuis solemnitatibus celebrando solemniter missam: aut alij iniungendo celebrandam, *cap. 2. eod. tit.* Et vt archipresbyteri de vrbe benedictiones presbyterales in ecclesia tradant, & quando ipse missam celebrat, pręcipiat sacerdotibus vt induant se sacris sacerdotalibus vestimẽtis: & quod ad missam procedant. Et vt præcipiat custodibus ecclesiæ † vt in sacrario Eucharistiæ corpus 15
Christi propter infirmos non desit, & vt præcipiat sacerdotibus, & prouideat ne forte sine confessione, vel confirmatione, aut sacramento Christi corporis, & sanguinis moriantur, & vt confessiones à foris venientibus recipiat, cum omnibus sacerdotibus: & alia de quibus *in c. offi. eo. tit.* Et vt † archipresbyteri rurales cõ- 16
stituantur in singulis plebibus propter assiduam erga populum Dei curam qui nõ solum imperiti vulgi sollicitudinem gerant: immò etiam presbyterorum qui per minores titulos habitant vitam vigili circumspectione custodiant. Et quanta vnusquisq; industria opus domini exerceat, vt episcopo suo renunciet: quia etsi etiam valde idoneus sit Episcopus: decens est vt cum aliis sua onera partiatur, vt in nullo titubet ecclesiastica sollicitudo, dũmodo cõtra decretũ episcopi aliquid ordinare non præsumat, *cap. fin. eod. titul.*

Tertiò † primicerium: vt sciat se subiectum esse ar- 17
chidiacono, & præsit in docendis diaconis, & reliquis ecclesiasticis in ordine positis: & disciplinæ & custodiæ insistat, redditurus pro animabus eorum rationẽ, & vt ipse diaconibus donet lectiones ad nocturna officia, de singulis studium habens. Et in quibuscunque rebus capacem sensum habeat, absq; vlla negligentia, vel vt alios indicat instruendos, *c. vno de offi. primicerij.*

Quarto † sacristam, vt sciat se subiectum archidia- 18
no, & vt curam & custodiam habeat sacrorum vasorũ, vestimentorum, & totius thesauri ecclesiastici, & eorum, quæ ad luminaria pertinent, scilicet ceræ, & incensi, *vt in c. vno. de offi. sacristæ.*

Item custodem † cui omnia quæ ecclesiæ competũt, 19
custodienda committuntur, vt obediat archidiacono. Et in horis canonicis signa tintinnabulorum pulset, vel eo iubẽte ab alio pulsentur, pallã vel lintheamina altaris & vtensilia cũcta ecclesiæ munda indesinenter custodiat, & peruigil existat in accendẽdo, & extinguẽdo lãpades, & lucernas, ne supra modũ lucendo oleum deperea: aut minus lucẽdo obscura sit ecclesia, hæc omnia † cũ discretione agãtur quæ noscitur omniũ vir- 20
tutum esse mater, quod si repertus fuerit esse minus aptus, constituatur alius, vt omnia in laudem Dei fiant. *capit. primo de offic. custodis.* Debet ergo custos esse sollicitus de omni ornamento ecclesiæ, & luminariis siue incenso. Et panem & vinum omni tempore praparatum ad missam habere, & per singulas horas canonicas signum ex consensu archidiaconi sonare, & omnes oblationes & eleemosynas ac decimas cũ eiusdem consensu absente episcopo inter fratres diuidere.

Et ad

Et ad præmissa officia compellat, tales ordinari, quales meliores, & sanctiores, esse viderint: vt nulla negligentia in sancta ecclesia videatur, & inter hos tres, archidiaconum, archipresbyterum & custodem non sit inuidia neque zelus: sed simul iuncti vno animo cuncta prouide agant, & perfectè, *cap. fin. eo. tit.* Et in his & aliis compellat omnes ad obseruandas laudabiles ecclesiæ consuetudines.

Statuit etiam generale Concilium, vt in cunctis ecclesiis † Crisma & Eucharistia sub fideli custodia clauibus adhibitis conseruentur: ne possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia vel nepharia exercenda, alias incautus custos puniatur, *vt in c. 1. de custo. eucha.* 21

Item debet presbyter semper habere Eucharistiam paratam, vt quando quis infirmatur, statim eum communicet, ne sine communione moriatur, *cap. presbyter de conse dist. 2.* Et qui bene non custodierit sacrificiũ: & canis vel aliud animal illud comederit, vel perdiderit in ecclesia, & pars eius si ceciderit inuenta non fuerit, habet pęnitere, *vt in c. qui bene. ea. dist*

Statuit etiam Honorius III. quod à sacerdotibus Eucharistia in loco singulari mũdo & signato semper honorifice collocata deuote ac fideliter conseruetur. Et quod sacerdos quilibet frequenter doceat plebem, vt
22 cum in celebratione † missarum eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet, hoc est flexis genibus. Idẽ faciant cum eam portat presbyter ad infirmum: quam in decenti habitu supposito mundo velamine ferat, & referat manifeste ac honorifice ante pectus, cum omni reuerentia & timore, & semper lumine præcedente: cum sit candor lucis ęternæ, & ex hoc apud omnes fides, & deuotio augeatur: & transgressores puniantur prout *in c. sane de celeb. miss.* vbi glosa ponit orationem per omnes dicendam tempore eleuationis sacrificij. Non enim debet per laicos ad infirmos deferri, sed presbyter hoc debet facere, *cap. peruenit de consec. distinct. 2.* vel
23 † diaconus si necesse est, *93. dist. præsente. & c. diaconus vt no. gl. in d. c. 1. de custo. eucha.* reiecta hæresi Beguinarum de qua *in cle. ad nostrum vers. 4. de hær.*
24 Statuit etiam † Concilium Viennẽ. quod feria quinta post Dominicam de Trinitate hoc est octauam Pentecostes, solennissimum officium fieri vniuersaliter debeat per octo dies continuos in honorem tam salutaris, & preciosissimi Sacramenti cum spiritualibus indulgentiis *in clem. si dominum, de reliquiis, & vene. sanctorum.*
25 Debent etiam prouidere prælati † vt omnes ecclesię mundæ conseruentur, & vt vasa ministerij, & vestimẽta ministrorum, ac pallæ altaris, & corporalia munda custodiantur: ne aliquibus sint horrori. Et ne supellectilia tam sacerdotis quam aliena in ecclesiis admittantur: nisi propter hostiles incursus, aut incendia repentina, vel alias vrgentes necessitates ad ecclesias oporteat habere recursum: sic tamen, vt necessitate cessante ęedem res in loca pristina reportentur. Nimis enim videtur absurdum vt oratoria, vasa, corporalia & vestimenta prædicta munda & nitida non conseruentur, sed sordes in eis negligantur: quæ dedecẽt in prophanis. Debent enim vestimenta ecclesiæ honesta esse, & honeste teneri, *cap. fin. de custo. eucha. & c. vestimenta de consec. dist. 1.* licet in ecclesiis iudicium ecclesiasticum valeat exerceri, *vt not. in d. cap. fin. & c. præceptũ 2. quæst. 2. sed non iudicia secularia, vt in cap. 1. de immun. eccl. non. in cap. decet. eo. tit. lib. 6.*

Debent etiam publice inhibere ne aliquod corpus tanquam sanctum veneretur absq; auctoritate Romanæ ecclesiæ, *cap. 1. de reliq. & vene. sanct.* Cum ad solum
26 † Romanum Pontificem pertineat sanctos canonizare: & venerari mandare, *vt ple. no. glo. in c. gloriosus de reliq. & vene san. lib. 6. quæ docet canonizandi formam.*

Prouideant insuper ne antiquæ reliquiæ amodo extra capsam vllatenus ostendantur: nec venales exponantur. Et quod reliquias de nouo inuentas nemo publice pręsumat venerari: nisi prius autoritate Rom. Pont. similiter approbatę, & quod prælati non permittant eos qui ad eorum ecclesias causa venerationis accedunt, figmentis aut falsis documentis decipi, sicut in pluribus locis occasione quæstus fieri consueuit, *c. fin. de reliq. & vene sanct.* non obstantibus quibuscunq; miraculis, quoniam etiam miracula quandoq; fiunt per malos *vt ibi not. & in c. teneamus 1. q. 1.*

Prouideãt etiã quod festa sanctorũ duodecim Apostolorum † nec non quatuor Euangelistarũ videlicet, 27
Petri, Ioãnis, Iacob. Zebedei, Andreæ, Philippi, Thomæ, Bartholomæi, Matthæi, Iacobi Alphei, Simonis, Iudæ & Matthiæ, Marci & Lucæ, nec non quatuor doctorũ ecclesiæ videlicet Gregorij, Augustini, Ambrosij, & Hieronymi, singulis annis in eorum festiuitatibus in vniuersali ecclesia sub officio duplici, per omnes orbis ecclesias in perpetuum solemniter celebrentur. *d. c. gloriosus.* Similiter & omnes solemnitates aliorum sanctorum quas singuli episcopi in suis dioec. cũ clero & populo collaudauerint, quę vicinis tanũ circumorantib. indicãda sunt non generaliter omnibus. Inducãt etiã
† ad feriandũ singulis annis omnes dies Dominicos à 28
primis vesperis vsq; ad secundas vesperas, necnõ festũ Natalis Domini, S. Stephani, S. Io. Euangelistæ, sanctorũ Innocentium, S. Syluestri, Octauæ Domini, id est Circuncisionis, Epiphaniæ, Purificationis S. Mariæ. Sanctũ Pascha cum tota hebdomada, Rogationes cum tribus diebus, Ascensio Domini, dies Pentecostes, S. Ioannis Baptistæ, duodecim Apostolorum: & maximè Petri, & Pauli qui mundum sua prædicatione illuminauerunt, S. Laurẽtij, Assumptio S. Mariæ, Natiuitas S. Mariæ Virginis, Dedicatio Basilicæ S. Michaelis Archangeli, & Dedicatio omnium Sanctorum & S. Martini. Et † ie- 29
iunia quæ sunt de præcepto quando fuerit denunciandum, denunciari, vt ab omnibus obseruentur, *vt de his omnibus patet in c. pronunciandum de consec. d. 3.*

Prouideãt etiã quod ab omnib. obseruẽtur cęrimoniæ ab Ecclesia per consuetudinem introductæ laudabilem, ad deuotionem augendam: de quib. in Missali, & in Pontificali, scilicet benedictio candelarum in die Purificationis Mariæ: & Palmarum, in quinta Dominica Quadragesimæ, & Lętania maior in festo S. Marci cum processionibus, & baptismus Crucis in nocte Epiphaniæ, & benedictio Agni, & Ouorum in Paschate: & Panis, & aliarum frugum in aliis solemnitatibus sicut facit Papa de benedictione Agnus Dei in Sabbato in Albis primo anno Assumptionis suæ. Et quod tollerẽtur Mediolanen. omittentes primos quatuor dies Quadragesimæ, laudẽtur ieiunantes semel in qualibet hebdomada iuxta cursum dierum Annunciationis Virginis, & non † edentium carnes die Mercurij, & alia o- 30
mnes similes laudabiles deuotiones & consuetudines: *iuxta no. in cap. 1. de purg. post partum. & quarta distinctione denique, & capit. fin. de baptismo, & capit. 1. de celebrat. Miss.* Et licet nimia religionum diuersitas à iure reprobetur, *capit. fin. de reg. & capit. 1 eod. titul. libr. 1.* vbi not. quòd omne nimium est malum, & quid agendum sit circa profitentes religiones non approbatas ibidem prouide statutum est: tamen si qui vel si quæ sint fideles, qui vel quæ promissa vel non promissa continentia honeste in suis conuersantes hospitiis pœnitentiam agere voluerint, & virtutum domino in humilitatis spiritu seruire, hoc eisdem licet, prout ipsis Deus inspirat. *vt in clem. cum de quibusdam in fin. de relig. dom.* dum tamen fiant sine præiudicio parochialium Ecclesiarum iuxta *plene no. in cle. dudum de sepulturis.*

Prouideant quoque districtius prohibentes † detestabilem & horrendam indeuotionem omnium, qui 31
Crucis, Beatæ Virginis, Omnium Sanctorum imagines, seu statuas irreuerenti ausu tractantes in contemptum prosternunt in terris, vrticis, spinisque supponunt, & contra tales procedant ad pœnas *de quibus in capit. si canonici in fin. de offic. ordin. lib. 6.* nam imagines adorare debemus propter reuerentiam illorum quos figurat imago, quod enim facit scriptura legentibus, hoc pictura cernentibus idiotis, *de consecrat. distinct. 3. perlatum*, ita † tamen quod duliam in latriam non 32
conuertamus *de consecrat distinct. 3. venerabil.* & ideò prohibent ciuiles leges ne signum Saluatoris in solo, vel silice,

lice, aut marmoribus humi positis sculpatur, vel pingatur. *C. nemini licere signum salua. l. vna fac. l. 1. in fin. C. de his qui ad statuas confugiunt.*

Mandent etiam festum Inuentionis Sanctæ Crucis celebrari. *de consecrat. distinct. 3. Crucis*, quam videmus in singulis particularibus † Ecclesiis depictam in altum
33 erigi, quia cum prius esset supplicium latronum, trãsiuit ad frontes Imperatorum secundum August. & si
Augustinus. tantum honorem Deus contulit supplicio, quantum confert seruo suo? Et quadruplicem causam quare Christus Crucis mortem elegit, *ponit gloss. in verbo Cruci. in clem. 1. de Summa Trinitate*, subdens etiam Crucem, quatuor lignorum genera habuisse, scilicet cedrum in stipite, palmam in pallo per longum, cipressum in ligno ex transuerso, oliua vero in tabula super Crucem loco quarti brachij, & datur versus.

Ligna Crucis palma, cedrus, cypressus, oliua.

Adde quod festũ Inuent. S. Crucis 4. nonas mense Maij celebrari mandatur, *vt in c. Crucis de cons. dist. 3.* Et quod post omnia mysteria missæ confecta † pax popu-
34 lo impartiri & inter se sacerdotibus tradi, est necessario indicenda, per quam constet populum ad omnia quæ in mysteriis aguntur in Ecclesia, præbuisse assensum, ac finita esse pacis concludentis signaculo demonstrentur. *cap. pacem. de consecr. distinct. 2.* quia per osculum consentit quis alij *vt no. 63. distin. cum Adrianus*, non tamen datur pax in Missa defunctorum, quia iam sunt extra huius seculi perturbationes, & quiescunt in domino, nec inter monachos † quia mortui sunt
35 mundo. *2. quæst. 7. placuit. 16. quæstio. 1. placuit.*

Et pro huius quæstionis absolutione concludo po-
36 testatem & † officium visitatorum velut ordinariorũ esse latissimum, & quod ad eos spectat cuncta diligenter inquirere, & rerum ordinem plena inquisitione discutere, *30. quæst. 5. iudicantem.* Item tutum locũ partibus assignare. *2. q. 2. cap. vlt. de appell. ex parte*, timorem à testibus, & partibus remouere. *3. quæst. 9. hortamur. de spõsa. cum locum*, dilationes prout viderit expedire, moderari *de appellat. cap. cum sit Romana. ff. de re iudicat. l. 2. ff. de iudic. l. nonnunquam. 5. quæst. 3. si ægrotans.* Item incidentes, vel emergentes quæstiones per suam interlocutoriam terminare, & interlocutorias cum expedire viderit, reuocare. *de ord. cog. ca. 1. ff. de re iudi. l. quod iussit de re iudi. c. ad Apostolica. lib. 6.* Item negocia sententialiter diffinire iuxta ordinem. *cap. si. de re iudic. lib. 6.* Et suas sententias, ac suorum delegatorum: ac etiam delegatorum principis si eis iniunctum fuerit, executioni debitæ demandare. *de offic. deleg. c. quærenti. pastoral. & c. si quando*, & omni reiecta nullitatis exceptione, præterquam ex iurisdictionis defectu. *vt no in cle. vt calumniis. de re iud.* Ac etiam lata prima sententia in Rom. Curia sequestrum super beneficio & fructibus apponere, dummodo possessor contra quem solum apponi debet triennio non possederit, quod sequestrum violans cadit à iure suo, & alias pœnas incurrit, *de quib. in cle. ad compescendas, de sequest. poss. & fructuum.* Item curam omnimodam subditorum habere debet. *8. q. 1. qui Episcopatum.* Item singulos iuuare & cunctis velle prodesse. *8. q. 1. clemens.* Item alienam necessitatem suam existimare. *86. dist. fratrem.* Item ius vnicuique tribuere. *12. q. 2. cum deuotissimam. C. de app. eos qui, & sine delectu personarum. de iudic. nouit. de stat. mon. c. fin.* Item delinquentes canonice punire. *de off. ord. c. 1. & c. irrefragabili*, & scelera inquirere in quolibet loco suæ diœc. non exempto *ca. cum Episcopus de off. ord. lib. 6.* Item gratis, & sine expensis ius reddere, *de vit. & hon. cler. cum ab omni.* Item in correctionibus, & pœnis misericordiã adhibere. *48. dist. omnis & ca. licet de pur. c. inter sollicitudines.*
37 Item omnia beneficia † ad suam collationem spectantia conferre: dum tamen non cõferat personis minus idoneis scientia, moribus, vel ætate, ne Ecclesiæ grauia propter hoc (vt docet experientia) perferant in spiritualibus, & temporalib. detrimenta. *cle. 1. de ætat. & qualit. cum concor.* etiam si ipse extra diœcef. existat, cũ col-
38 latio beneficiorum sit † voluntariæ iurisdictionis: quæ vbiq; potest expediri. *no. gl. in capit. nouit. de offic. leg. per cap. post electionem, in parte decisa. de concess. præben.* etiam si sit in Ro. curia absq. eo quod exeat muros vrbis prout plures faciunt per no. per Io. And. *in cap. si Apostolica de preb. lib. 6. in nouella*, dum tamen non vacauerit in curia propter decretum irritans, *de quo in c. licet de præben. in 6.* quod decretum ligat etiam ignorantes, *vt plene no. in c. quia cũctu, de concess. præb. eo. li.* Et dicitur vacare in curia si ibi resignatur, etiamsi alibi fuerit datum mandatũ ad renũciandũ in curia, *vt ibi habetur in nouella*: licet infra mẽsem Papa nõ contulerit, cũ hodie reuocatũ sit *cap. statut. eod. tit. de preb. lib. 6.* dũ tamen super beneficio nõ pendeat lis in curia. *cap. 1. & 2. vt lite pen. lib. 6. & in cle. 1. eod. tit.* Et † dicitur lis pẽdere statim facta citationis executione, *cle. 2.* 39
eod. tit. si tamẽ lis sit super titulo beneficii: & non super priuatione. *vt no. in d. c. 2. vt lite pen. lib. 6.* nisi tamen causa priuationis etiam concerneret nullitatem tituli, vt videtur no. Io. And. *in c. licet de offic. vicarij. lib. 6.* Et huiusmodi facultatem conferendi beneficia † non censetur 40
prælatus dedisse, per quodcunque generale mandatũ: nisi illud exprimat, sicut nec facultatem admittendi resignationes, nec auctorizandi permutationes, nec corrigendi, vel deponendi, aut priuandi. *c. licet, & c. si. de offi. vica. lib. 6. & cle. 1. de rerum permut.* dum tamen mandatum non detur ad vnicum beneficium conferẽdum antequam vacet, prout plene habetur *in c. si. de concess. preb.* quia nec datum mandatum à patrono similiter teneret, nisi prout plene habetur *in c. si. de institutionibus*, & quod dictum est de beneficio litigioso intelligitur iuxta text. *in cle. 1. vt lite pen.*

Debet etiam ac potest intendere circa assignationem partis prouentuum Ecclesiarum facienda prælatis vel vicariis ipsarum per patronos ecclesiarum, siue soleant siue non soleant ipsarum onera supportare, *vt in cle. 1. de iure patr.* & quando instituit præsentatum debet proponere edictum: salua tamen contraria cõsuetudine, sicut quando cõfirmat electum. *c. si. de elect. lib. 6.*

Potest etiam prouidere de beneficiis nouiter creatis post datas gratiarum, licet in dubio præsumantur ante datam creata, vt plene habetur *in cle. si. de rescriptis, & hospitalibus*, ad quæ non se extendunt gratiæ † etiam motu 41
proprio, qui non ampliat gratiam, licet tollat subreptiones. *c. si motu proprio, de preb. lib. 6.* & quæ in dubio premuntur hospitalia, *vt plene in cle. per literas de preb.* Quid autem alias sit præsumendum circa statum beneficiorum plene habetur *in c. ne se. vac. & in c. super eo. & in c. cum de beneficio. de praben. in 6. & c. si capitulo. de concess. preb. eo. lib.*

Potest etiam prouidere absenti, & ignoranti, adeo quod ante consensũ prouisi vel dissensum, nihil potest in contrarium attentari, secundum Io. Mo. *in ca. si tibi absenti de preb. lib. 6. facit quod habetur in c. statutum. eo. tit.* Potest etiam prouidere instituendo præsentatos per patronos seculares non obstante reseruatione, *de qua in c. licet de preb. eo. lib.* Potest constituere plures † vicarios 42
principales & etiam foraneos. *cle. & si principalis de rescriptis*, qui cẽsentur cum eo idem tribunal, *vt c. non putamus de consuet. lib. 6.* & vbi non apparet quis in dubio sit principalis, omnes similiter officium debent exercere, vt ibi no. & ideo hodie propter hanc incertitudinem pœnitentiaria in literis quas dirigit ad vicarios ordinariorum super dispensationib. incipit, completrio vel riis & prius vicarium in prima linea, possit cõcernere etiam plures vicarios. Et adde quod vicarij circa collationem beneficiorum censentur habere iurisdictionem delegatam. *vt not. in c. si. de offic. vica. lib. 6.*

Potest etiam & debet in causis beneficialib. dare pupillis curatores ad litẽ. *c. si annum de iudi. lib. 6.* ad effectũ procedendi summarie, & in aliis quibusdam casibus prout *in cle. dispendiosam. de iudi. & in cle. sæpe de verb. si.* Et quod possit per alium legere sententiam &c. *vide in c. si. de re iudi. lib. 6. & de app. ab eius collatione. in ca. à collatione de appel. eo. lib.*

Potest demum ac debet intendere circa alia multa quæ ex his quæ in præcedentibus quæstionibus dicta sunt, & in inferioribus dicentur patebunt studiose discurrenti.

De procu-

[illegible] capituli [illegible] vis- [illegible] vel tres honestas [illegible] tas, quarum vna ad [illegible] supradicti, & vnum [illegible] haberet; & non plures, reiecta [illegible] inter ipsos facta in contra- [illegible] multum conformis est capitu- [illegible] text. etiam Ioann. Mo dicu li- [illegible] vagantem in glo. super ea, vbi [illegible] casu illo præscriptio, & con- [illegible] assistentium visitanti, ita vale- [illegible] procurationis per not. [illegible] *de cens. cum venerabilis. & Ar. ff.* [illegible], & quemadmodum vsusfruct. [illegible] Et si bene attenditur capitulum *in* [illegible], ex eo quod si Lateranens. [illegible] intelligere de personis, quã [illegible] expresse sicut ibi. *& in vers. ad-* [illegible] duos sibi associet.

[illegible] procurabunt Epi- [illegible] visitanti? Respondet Doct. quod [illegible], licet ea sint propinquæ Epi- [illegible] Episcopus propriis sumptibus ta- [illegible], *Ar. de elec. c. vt præterita*, quod non [illegible], *cap. charitatem*, quia non loquitur [illegible] visitante, sed in clericis procurantibus [illegible] secundum Ioan. Andr. ibidem.

[illegible] populus visitatus procurabit vi- [illegible] Ioan. quod non, 10. *quæst. 1. pla-* [illegible] consuetudo, vt not. glo. *in d. cap. Roma-* [illegible], sed Archid. cõtra allegans, [illegible] & Innoc. *de [illegible] ordin.* inter cetera, allegat [illegible] *caus. dum*, & quod ibi tenet Hug. qui [illegible] vna die erit cum clericis, & alia cum laicis, [illegible] & idem not. 10. *q. 1. placuit, nec est* [illegible] *carnalia. 13. quæst. 1. §. 2.* [illegible] Ioan. Andr. [illegible] *in d. cap. Romana.* Ioa. de [illegible] quod forte [illegible] opinio est verior; de iure tamẽ [illegible], quia in practica non seruaretur propter aucto- [illegible], & de iure optime probat [illegible], & [illegible] Pau. de Leazar. in quo- [illegible] quod incipit, *quadam monasteria*, & dicit [illegible], contraria autem opinio [illegible], & ita videntur loqui glo. [illegible] Dominicum.

[illegible] Archiepiscopus ad vnam Diœc. [illegible] si transit per aliam [illegible] Respondeo non iure [illegible] hospitalitatis [illegible] *1. de cens.* & [illegible] secundum [illegible]

[illegible]

[illegible] transit.

Dixit tamen V[illegible] lum tex. quod A[illegible] Vicarius habet po[illegible] di, vnam scilicet [illegible] aliam nomine Ep[illegible] ordinarius habet pote[illegible] exigendæ. Et tunc si [illegible] tio, in dubio videtur [illegible] cui nimis resisti po[illegible] dubio præsumitur [illegible] *pluribus* [illegible] vt accedat [illegible] videlicet, quod deb[illegible]

Quo autem [illegible]

[illegible]

de mensis visitantium, ac suorum familiarium colliguntur per ipsorum visitantium eleemosynarios ibidem pauperibus erogentur, panes tamen integri, vel similia non poterunt erogari inuitis visitatis, *prout not. in d. Clem. ad nostrum in fi.*

16 Sed an pro ferraturis equorum possint visitatores aliquid exigere, aut vecturis puta salmis mulorum, *Glo. in ca. exigit, de censibus li. 6. in verbo pecuniaria* post Inno. Host. Garf. & alios videtur tenere, quod sic, scilicet in nouella idem declarat, quod Inn. bene tenuit hæc *in ca. 1e. in c. procurationes de censi.* intendens tantum de ea parte, quæ de legatis, & nuncijs loquitur, & super illa est glos. prædicta, & hoc forsan fecit errare Garsi. vt Innoc. allegantem, cui credidit ipsius glo. ponendo licet quo ad casum nostrum cum de visitatione loquitur teneat Inn. contrarium, vt scripsit Ioa. And. *in ca. Romana, §. 1. super versi. visitatis de censi. li. 6. & Archid.* illud tenet, & facit *de offi. ord. si Epis.* nisi esset talis indigentia per quam impediretur visitatio, & ita potest intelligi glos. verb. *de reg. iur. quod non est.*

17 Et adde quod neque coci visitantium possunt proinde aliquid extorquere à visitatis, vt probat Clem. 2. *de censi.* Et quod recipientes munera sponte oblata incurrunt pœnas canonum, non solum exportando, sed etiam benefaciunt si abstinent à caponibus, caseis, vel flascis vini, vt no. Ioan. Andr. *in d. ca. exigit super glo. in verbo consulta in nouella, & plenius in d. c. Romana §. caueant super verbo quodcunque, eodem ti.*

18 Et attende, quod visitans plura loca vna die, quorum quilibet ad procurationem per se sufficeret, nō potest ab omnibus nisi vnam procurationem recipere, vt notat glos. *in verbo vna in Clem. 2. de censibus,* etiam vbi procuratio licite recipi potest in numerata pecunia, *vt in capite felicis in fine de censibus libro sexto,* ne sequatur absurdum, quare posset vna die omnes Ecclesias ciuit. visitare, & tot procurationes recipere, quot ibi essent Ecclesię, quod non est tolerandum. Numerus ergo procurationum non excedat numerum dierum, iuxta capit. procurationes de censibus, & quia procuratio est accessoria visitationi, & accessorium non debet excedere principale secundum Ioa. Mo. vt no. *in d cap. feli.* vbi etiam putat Ioann. Andr. *in nouella,* quod successores pasciscentium, aut obseruantium soluere procurationem in numerata pecunia, ad hoc compelli non possunt, quia pactum, & obseruatio huiusmodi non potest artare successores, vt ibi, posset tamen etiam concordari de certa mensura consistentium in arridis, vel liquidis, vel de boue, pullo, vel re simili danda pro quantitate taxata, vel sine alia taxatione, dummodo seruetur moderamen,

19 de quo in dicto capite felicis, quicquid enim habent homines pecunia est prima *quæst. 3. totum,* hodie autem per constitutionem Benedicti, quæ incipit, Vas electionis, taxata est quantitas secundum diuersitatem prouinciarum diuersa, quæ soluenda est, siue in victualibus, siue à volentibus in pecunia, in qua etiā distinguitur an per se, vel per alios visitent, ibi etiam ad vnam procurationem taxatam cum per alios visitant exigitur charitatiuum subsidium, & ibi dicit Io. And. debere videri, quia breuiter recitari non potest secundum cum *in d. cap. felicis in nouella.*

Aduertant igitur tam legati, quam visitatores nę rem publicam agant, vt diuitias proprias augeant, quod damnabile est, & propterea quadam prouidentia militibus stipendia constituta sunt, ne dum sumptus quæritur prædo grassetur, 23. *quæst. 1. militare,* ne per potentiam visitatorum, aut legatorum nomine totum, quod leuitarum est in suos proprios redigant vsus, 93. *dis. diaconi,* nec cum aliena iactura desiderent locupletari, *cap. suam de pœnis, & regula locupletari,* &c. quia ex quo auaritia creuit, perijt lex de sacerdote, & visio de propheta, vt in prædicto cap. diaconi, prandia igitur eis esse debent secundum vniuscuiusque

20 loci mediocritatem, 10. *quæst. 3. in cap. finali,* non enim licet viuere de simbolis, vel confertis, 44. *dist. non oportet, 2. cap. non liceat,* sed secundum decentiam sui status:

ita tamen, quod diuites non cogantur pauperum cibis vesci 41. *dist. non cogantur,* & secundum consuetudinem aliorum visitantium, *ff. de legat. l. 2. §. fin. de censibus, super eo in fine,* latius enim procurandi sunt maiores, quam minores prælati, 35. *dist. Ecclesiæ.* vbi dicitur peccare qui pauperibus nimis delicata, & sumptuosa cibaria ministrat, *vt ibidem §. alias,* non ergo multum curent de speciosis domibus, & latis conuiuijs, & multo labore epulis conquisitis 35. *dist. Ecclesiæ Principes, de consecrat. dist. 5.* non tales, non similam, & mella fastidiant, 12. *quæst. 2. generalia Episcopi;* melioribus tamen vtantur, quam Ioan. eis præparet in glos. quam ponit *in cap. cum instantia, de censibus.* Ne super barbas pauperum comessationes, siue conuiuia extraordinaria frequentent, nam species furti est velle de alieno largiri: ne videantur victimare filium in conspectu patris, 14. *quæstione quinta immolans,* quod si forte tunc visitator moreretur, pecunia procurationis collecta esset restituenda, & idem si forte visitationem deferret, *ff. de legationibus, l. legatus, C. eodem libr. 10. l. 2.* quia 22

illa est substantia pauperum quæ non est imbursanda, 47. *dist. sicuti in fi.* maxime hodie in his est cauendum cum sedes Apost. per magna parte sua priuilegia diuites à præstatione procurationum exemerit, de his omnibus vide per Speculat. *in ti. de legato, §. superest, versi. illud quoque vbi plene.* Et adde, quod de hac procuratione visitantium, & Ecclesias consecrantium non debet detrahi illud, vel compensari, quod haberent expendere existentes in domo, *per capit. cum sit de fimo.* & not. Ioan. An. *in c. statutum, §. insuper, de rescript. libro sexto* in glos. super verbo *moderatas,* sicut nec de expensis testium 4. *quæst. 3 si testes §. ventur.* alias sequeretur, quod nihil haberent, cum sæpe tantundem, & plus expendant in domo propria, licet in contrarium faciat, §. *illud tamen, in authen. de manda. princip.* Et propterea credo, quod emanauerit constitutio vas electionis, quam integram de industria imprimendam curaui, & cui addidi certas glossellas declaratorias non inutiles: vt eius notitia fiat communior tam visitantibus, quā visitatis, quibus supplico, vt orent aliquando pro me (hanc constitutionem habes inter extrauagantes communes sub titu. *de censibus.*) Adde, quod si duæ Ecclesiæ, quæ regebantur per vnum rectorem diuidantur, & postea per duos regantur, si Episcopus visitat eas diuersis diebus, poterit à qualibet earum recipere procurationem, *vt vult decisio 90. in antiquis.* An autem capellani collegiatarum Ecclesiarum debeant huiusmodi procurationem soluere, & an posset præscribi, quod vnus soluat pro alio, vide plene per Lapum *allega. 30.* Et an monasterium pro membris, & possessionibus sitis in alijs diœcesibus teneatur soluere in sua diœcesi, vel vbi; vide per Frede. *in consilio 151.* Et an legatus, qui ante finem temporis reuocatur teneatur restituere procurationem, quam exegit pro rata temporis, vel non exactum possit exigere pro toto tempore, & de expiratione suæ potestatis absoluendi clericos non soluentes procurationem, *vide per eundem in consilio 111.*

De excessibus visitantium, & eorum pœnis.

CAP. X.

SVMMARIVM.

1 *Negligentia Prælati est mortalis.*
2 *Prælati latratu lupos arcere debent.*
3 *Subditi superioris excessus referent non obstantibus eorum censuris.*
4 *Religiosi populo carentes ad synodum ire non tenentur.*
5 *Priuilegium eximit à synodo.*
6 *Archidiaconorum redditus per superiores diminui non debent.*
7 *Alij excessus in procurationibus recensentur, & num. seqq.*
8 *Religiosi à Prælatis plerumque grauantur.*

12 *Simonia committitur si per consecrationē Episcopi aliquid detur.*
13 *Carnes à Religiosis visitatis exigenda non sunt.*
14 *Canes venatici, & falcones sunt visitatorib. inhibiti.*
15 *Abbas quem Episcopus renuit benedicere, potest officium Abbat. exercere.*
16 *Charitas ordinata incipit à se.*
17 *Papa multa reseruantur.*
18 *Papa potestas est mirabilis.*
19 *Dispensat Papa contra Apostolum, & vetus testamentum.*
20 *Papa potestatē periculosū est nimis dilatare & nimis restringere.*
21 *Dispensationem in mult. Papa sibi reseruat.*
22 *Matrimonium consummatum an praferatur non consummato prius contracto.*
23 *Papa impanitens grauius alijs torquebitur.*
24 *Legati de Latere in quatuor excedunt Legatos natos.*
25 *Cardinalis maior est Patriarcha.*
26 *Cardinalium insignia.*
27 *Cardinales in multis sunt priuilegiati.*
28 *Legatus generalis qualiter mitti debeat.*
29 *Archiepiscopus in subditos suffraganeorum iurisdictionem non habet nisi in certis casibus.*
30 *Episcopus in subditos Pralatorum inferiorum iurisdictionem non habet.*
31 *Iurisdictio datur ab vniuersitate.*
32 *Excommunicare potest, qui curam habet,*
33 *Episcopi in quibus casibus possunt dispensare.*
34 *Canones pænitentiales mitigari possunt.*
35 *Dispensatio quibus committitur.*
36 *Abbates in quibus excedunt.*
37 *Monachi, & moniales simul esse non possunt.*
38 *Abbas in 32. casibus dispensare potest.*
39 *Capitulum in quo excedere potest.*
40 *Capitulum, & Senatus aquiparantur.*
41 *Sacerdos potest dispensare contra Canones pænitensiales.*
42 *Leges non cogent benefacere.*
Pœna Canonum varia sunt. ibid.
43 *Irregularitas est pœna.*
44 *Infancia quid est.*
45 *Interdictum est pœna.*
46 *Excommunicatio est duplex.*
47 *Pœna corporalis quandoque ab Ecclesia infligitur.*
48 *Carceris pœnam habet Ecclesia.*
49 *Tortura inter pœnas numeratur.*
50 *Curia seculari traditio est pœna.*
51 *Exilium, & relegatio sunt pœna.*
52 *Vxor an possit à viro verberari.*
53 *Pœna pecuniaris.*
54 *Pœna dupli, & quadrupli.*
55 *Pœna minuitur ratione atat. & confessionis spontanea.*
56 *Deus & aquitas habeantur semper ante oculos.*
57 *Æquitas quid est.*
58 *Christi actio est nostra instructio.*
59 *Misericordia est praferenda seueritati.*
60 *Iudex Patris officium impleat.*
61 *Petrus quare cecidit.*
62 *Iudex neque seueritatem, neque clementiam affectet.*
63 *Pralati quando dicuntur excedere.*
64 *Iudex sit beniuolus, iustus & misericors.*
65 *Incorrigibiles qualiter compescuntur.*
66 *Baculum Pastoralem gerere debent Pralati ad pellendam luporum rabiem.*
67 *Baculi Pastoralis qualitates.*
68 *Virga Pastoralis qualis debet esse.*
69 *Baculi Pastoralis benedictio.*
70 *Medicus imperitus oculis omnibus vno collirio medetur.*
71 *Baculi peregrinorum benedictio,*

DEcimo quæro principaliter de excessibus visitantium, & eorum pœna. Et quoniam excessus eorum sunt pœne infiniti: ideo solum discurram illos, qui mihi magis videntur necessario reformandi, & ideo respondeo, quod primus est excessus negli-
1 gentiæ, est enim negligentia Prælati peccatum mortale, 81. *dist. dictum de regul. iur. cap. pen.* notat glossa in capite ea, quæ *de offic. Archi. & in capite officium, de officio Archipres.* quare non potest esse excusatio pastoris: si lupus oues comedit & pastor nescit. *vt dicto ca. pen. & quod ibi plene no. per gl.* & non caret scrupulo societatis occultæ: qui manifesto facinori desinit obuiare. *ca. si condignum. de poeni. 86. di. facientis, alias culpam.* sic & qui potuit hominem liberare à morte & non liberauit eum occidit. *vt ibi & de hareticis, capitulo 2.* Et qui alios cum potest ab errore non reuocat: seipsum errare demonstrat. *facit cap. negligere. 2. quæst. 8. Adde cap. excommunicamus in fin. de hareticis.* Et in tantum tenetur de negligentia, quod si dicatur quod ouis dolo eius perijt, & ipse neget: ipsi incumbit onus probandi: cum ipse ratione officij debeat custodiam. *cap. ea qua. de offi. archidiac. no. gloss in cap. pen. de regulis iuris. facit cap. significasti de elec.* quæ non pro qualibet culpa debet pastor deserere gregem, ne mercenario comparetur: qui videt lupum, id est, diabolum venientem & fugit dimittens oues. *cap. nisi cum pridem. ver.* non tamen de renunc. sed baculo pastorali
& latratu, verbi, scilicet & exempli, arcere debet lu- 2
porum rabiem. *ca. si rector. 43. di.* & ouem morbidam debet resecare, ne corrumpat totum ouile. 23. *quæst. 3. resecanda. & 45. di.* sed illud habetur in capitulo ea quæ de statu monachorum.

Secundus excessus est quia plerique prælati non 3
sine multæ temeritatis audacia, suis subditis aliquando interdicunt, ne ipsorum superioribus, aut Apostolicis legatis vel inquisitoribus ad inquirendum, corrigendum, reformandum, in eorum ecclesijs monasterijs siue locis à sede Apostolica deputatis vel alijs quibuscunque personis: per quas ad prædictorum valeat notitiam peruenire statum ecclesiarum, monasteriorum seu locorum suorum: personarum & rerum ipsorum insinuent vel exponant sub censuris & alijs pœnis, & astringunt vinculo iuramenti, & ideo districtius prohibentur similia attentari, & attentata nullius penitus existere firmitatis decernuntur & præsumptores tales à superioribus & legatis & inquisitoribus animaduersione condigna præcipiuntur castigari. *capit. quia plerique. de offic. ord. lib. 6.* quod si prælati non faciunt, peccant. quia quod præcipitur, imperatur, &c. 14. *q. 1. quod præcipitur. de verb. significat. in his. & sunt in culpa. 28. d. quia sunt, & non gloss. finalis in dicto capitulo quia plerique.*

Tertius excessus est quia plerique prælati & alij 4
religiosos prædicatores & minores in altissima paupertate Christo pauperi famulantes, regulam habentes approbatam, cogunt ad sinodos suas accedere: & suis constitutionibus subiacere: & alios quamplures in eos & eorum loca excessus committunt: quæ omnia grauamina inferre prohibentur ipsis, ac subditos eorum ab eisdem grauaminibus arcere debent *vt in ca. nimis praua. de exces. prala.* non enim tenentur religiosi qui populum non habent, ad sinodum venire. 18. *di. episcopus. palea. 18. qu. 2. §. vltimo. & plene in cap. dilectus. de offic. ordi.* Et idem vbi super hoc alias essent per speciale
priuilegium exempti: quia tunc nec possunt eos cō- 5
pellere sinodare. *c. quoniā. eo. ti. de priuil.* alias vero secus. *c. ex ore. in fi. eo. ti.* salua tamē prærogatiua sessionis vt ibi.

Alius excessus est, quando grauant archidiaconos 6
super consuetudinibus suis & sic diminuunt eorundem redditus; prohibentur enim prælati hoc facere & nisi se corrigant, sunt corrigendi ab archiepiscopis, & superioribus. *c. ad hac de exces. prala.* non enim debent prælati tallias & exactiones indebitas exercere, nec irrationabiliter grauare: vel inhoneste tractare subditos, *ca. 1. eo. ti.* sed debent seruare manus suas innoxias Deo, legi & principi: nullumque pertingere lucrum *in authent. de man. princip. §. 1. C. de superindictis. l. 10. ff. de damno infecto ex damni. 1. responso. & in auten. de collato. §. hoc quod coll. 11.* nisi ex magna & graui cau. 6. *quæst. 1. §. nouellarum & ca. cum Apostolus de censibus.*

Alius excessus est quia plerique prælati vt procu- 7
rationem, aut seruitium aliquod impendant legatis vel alijs: plus extorquent à subditis quam soluant & in eorum damnum lucra sectantes quærunt prædicta potius quam subsidium in subiectis. nam sic extorta non solum tenentur restituere, sed etiam tātundem

de suo

de suo cogi debent pauperibus elargiri, ad quod per superiorem sunt cogendi ad querelam grauatorum: alias puniendi sunt etiam superiores negligêtes &c. *ca. quia plerique de immunit. eccle.*

Sunt & alij quamplurimi excessus ordinariorum in religiosis, quos enumerat *clem. frequens. de excess. prælatorum*, vbi mandatur prælatis quod ab huiusmodi grauaminibus cessare debeant: & subditos suos similiter cessare facere: & religiosos tam exemptos quam non exemptos etiam mendicantes charitatiue fouere, & tractare, & sua iura & priuilegia inuiolabiliter eis seruare: necnon Abbates & Priores & Religiosos quoslibet ad sua generalia & prouincialia capitula quoquomodo accedere non impedire: nec eos compellere vt suis consanguineis & nepotibus suarum ecclesiarum possessiones concedant in perpetuum vel ad tempus; quæ concessiones ibidem annullantur, nec etiam ad præsentandum sibi ad ecclesias vacantes in quibus obtinent ius patronatus: vel ad monachandum eosdem suos consanguineos nepotes vel familiares, nec alia multa diabolica de quibus ibi. Similis etiam excessus reprobatur in religiosis. *ca. cum clerici de censibus.*

8

9 Alius excessus est, de quo in cap. audiuimus de simon. videlicet quod decedentibus ecclesiarum rectoribus, ipsas interdicto subdunt: nec patiuntur alios in eisdem institui: donec ipsis certa summa pecuniæ persoluatur; & cum quis religionem ingreditur, vel apud eos eligit sepulturam: ingerunt difficultatem, donec munera manus eorum contingant; quoniam puniuntur ad duplum restituendum vt ibi.

10 Alius est de quo *in cap. nullus de iure patron.* vbi episcopi improbitatis auaritiæ causa consentire nolunt quod laici decimas ecclesijs aut aliquid ecclesiastici iuris monasterijs offerant sine iusta causa: quia tunc recurrendum est ad Papam.

11 Alius excessus est, quando prælati pro installatione Abbatum pecunias extorquere volunt: nec sunt ea forma professionis contenti quæ ab origine ordinis noscitur instituta; quæ habetur *in c. ne Dei ecclesiam. de simo.*

12 Alius quando aliqui præsumunt aliquid accipere vel dare pro consecrationib. episcoporum, benedictionibus Abbatum, ordinationibus clericorum, iuxta certam taxam etiam vigore consuetudinis longæuæ, *&c. sicut per certo. de sim.* Et quomodo excedunt Arch. *patet in cap. licet, de pœnis*, & alij presbyteri *de simo. cap. nemo de alijs multis excessibus* vide infra in quæstione de interrogationibus, &c.

Magnus etiam numerus excessuum narratur *in Clemen. ad nostrum, de censib.* videlicet quando visitatores

13 accedentes ad monasteria præsertim exempta, & Cistercien. ordinis, licet charitatiue suscipiantur, & eis charitatiue necessaria, & curialiter ministrentur, cibis tamen regularibus nõ contenti contra priuilegia ordinum carnes petunt, & si eis non ministrentur, auferunt violenter. Et licet in locis eisdem fiant eleemosynæ competenter, tamen Religiosis inuitis alias eleemosynas faciunt, etiam in locis, in quibus procurationem non habent de consuetudine, vel de iure, pro equitaturis ferrandis, licet ferreis non egeant, & coqui eorum sui officij ratione pecuniam exigunt, & extorquent, nec compositiones super procurationibus inter Prælatos ipsos, & eos initas eis seruant, ipsis etiam in recipiendis procurationibus ita graues existunt, quod ipsis in eorum monasterijs, & Ecclesijs procurationes recipientibus longi temporis victum breuis hora consumit, & dum procurationes recipiunt, canes venaticos, falcones, & accipitres secum habent, & nisi satisfiat eorum voluntati, valuæ monasteriorum, & ecclesiarum per violentiam sæpe franguntur, & ornamenta Ecclesiæ exportantur, pluresque procurationes recipiunt vna die, sedis Apostolicæ priuilegio non suffulti, interdum in pecunia numerata,

14

visitationis etiam officio non impenso, & occasione dictarum procurationum, idem Prælati ab eis frequenter exigunt, quæ illis solui non tenentur, ac etiam procurationes Nunciorum Apostolicæ sedis, aliaque extraordinaria onera Religiosis etiam exemptis pro maiori parte imponunt, vt se, ac presbyteros liberent seculares, Religiosos ad ordinandum huiusmodi oneris distributionem non assumentes. In multis etiam alijs Ecclesias ipsis monasterijs, etiam exemptis subiectas grauant, sicut in procurationibus recipiendis, oneribus insolitis imponendis, idcirco tales puniri mandantur, *vt ibi, & in capite exigit, & capite felicis, de censibus.*

Est & alius excessus cum Episcopus, tertio cum 15 humilitate, & deuotione sicut conuenit requisitus, Abbates electos, & confirmatos renuit benedicere. Nam hæc & alia, quæ ad huiusmodi officium pertinent exercere, puta conferre lectoratum, si sint Presbyteri, ipsis Abbatibus licebit, donec ipsi duritiam suam recogitent, *ca. 1. de supple. negl. Præl.*

Similiter, quia Papa non vult videri ius suum negligere, qui alios in sua iustitia confouet, non possunt ordinarij collatores conferre beneficia ad sedem Apostolicam deuoluta, *capite licet, e. titul. delegati vero Papæ sic, vt in Clemen. cum de beneficio de præben.* quia 16
ordinata charitas incipit à seipso, *vt ibi notat, & de pe. dist. 3. sane et. 33. quæstion. 5. non licet, & l. præses. Cod. de seruitu. & aqua, & cap. nisi specialis de aucto. & vsu pal.*

Excedunt etiam Legati, & quicunque alij apponentes manus ad ea, quæ Papa sibi in signum priuilegij singularis, tantummodo reseruauit, vt *in capite nisi, & cap. post translationem cum sede offi. ord. & capit. sicut venire, de ex. Prælat.*

Reseruantur autem Papæ. Primo causæ fidei 24. q. 1. 17
quoties. & cap. maiores, de baptismo.

Item translationes Episcoporum sedium mutationes, 7. *quæst.* 1. *mutationes de translatione Prælatorum capit. 1.*

Item depositiones Episcoporum, & cessiones eorundem, & translationes electorum, *de translatione Prælat. inter corporalia.*

Item congregatio generalis Concilij 17. *distinct. capit. 1*

Item depositio, & restitutio Episcoporum, & summa negocia Ecclesiarum 2. *q.* 6. *ideo.*

Item exemptio Episcoporum 16. *quæstione prima Episcop.*

Item vota maiora solus Papa commutat, *de voto, cap. ex multa.*

Item solus Papa in maioribus criminibus, & cum filijs Presbyterorum, & cum ceteris illegitime natis dispensat, vt promoueantur ad dignitatem, *de iudi. at si clerici, de filijs Presbyterorum cap. fin.*

Item ad ipsum solum omissis medijs appellatur, 2. *quæst.* 6. *capit.* 3. *&* 2. *quæst.* 7. *metropolitanum, & de app. dilecti* 3.

Et solus Papa potest ordinare Subdiaconum diebus Dominicis, *de tempore ord. capit. 1. & cap. de eo.* qui casus enumerantur *in cap. quod translationem de officio Legati, & in capit. sicut vnire de excess. Prælator. vbi gloss. notabilis*, & exponit istos versus, videlicet, *Restituit Papa solus, deponit, & ipse diuidit, ac vnit, eximit, atque probat; Articulos soluit, sinodumque facit generalem. Transfert, & mutat, appellat nullus ab ipso*, vide 17. distinction. huic soli sedi. Solus ergo Papa restituit depositos Episcopos, 2. *quæstion. 6. ideo*, & deponit eosdem, 3. *quæstion. 6. accusatus quamuis, & capit. dudum.* Diuidit Episcopatum in duos, 16. *quæst. 1. præcipimus, & §. sicut.* Vnit duos in vnum, *capit. sicut vnire, de excess. Prælat. 16. quæst. 1. & temporis qualitas.* Eximit Episcopos, & Abbates, 16. *quæstion. 1. frater noster.* Probat scripta aliorum, & Concilia, *de summa Trinit. cap. 2. in fin. 15. dist. Sancta Romana, 17. dist. regula.* Articulos fidei soluit, 24. *qu. 1. quoties, & capit. quoniam vetus.* Etiam cum dubitatur de aliquo articulo,

cap. cum Christus, de haere. Synodum facit generalem, 17. *d. capit.* 1. 2. & 3. Transfert sedem Episcopalem de loco ad locum, 7. *qu.* 1. *temporis.* Mutat Episcopos, 7. *qu.* 1. *mutationes*, *de translat. Praelat. per totum.* Appellat nullus ab ipso 9. *qu.* 3. *cuncta.* Et dicitur coeleste habere arbi-
18 trium, *C. de summa Trinit. l. 1. in fi.* Et ideo etiam naturam rerum immutat, substantialia vnius rei applicando alij, *C. communia de leg. l. 2.* De nullo potest aliquid facere, *C. de rei vxo. actu. l. 1. in princ. & de conse. distinctione secunda re vera*, & sententiam, quae nulla est, facit aliquam, *tertia quaest. sexta*, hoc quippe, quia in his, quae vult esse ei pro ratione voluntas est, *instit. de iure naturali. §. sed quod princip.* nec est, qui ei dicat cur ita facis, *de poenitent. distinctione tertia*, §. ex persona, ipse enim potest supra ius dispensare, *de concess. praeben. proposuit*, & de iustitia potest facere iniustitiā corrigendo iura, & mutando, *de appel. vt debitus, & de consang. & affi. non debet.* plenitudinem obtinet potestatis, *secunda qu.* 6. *decreto.* quae intellige iuxta plene
19 notata in *cap. quanto de translatione praela.* Potest etiam Papa quandoque contra Apostolum dispensare 24. *dist. lector.* & contra canones Apostolic. 82. *di. presbyter.* Item contra vetus testamentum in decimis non dandis. *de decimis, cap. ex parte cum seq.* Item in voto, de voto, *capite primo.* Item in iuramento *decimaquinta quaestione sexta, capite secundo, & de rescriptis, capite constitutus*, & *not. de iureiuran. quanto.* Contra tamen vniuersale statutum Ecclesiae non, 24. *qu.* 1. *memor sum* nec vt Monachus habeat proprium, *de sta. mo. c. 2. & cap. cum ad monasterium in fi.* nec contra quatuor Euangelia, 15. *dist. sicut.* Nec contra praecepta Apostoli, 25. *q.* 1. *sunt quidam, vbi de hoc, quod intelligit glos. in d. c. proposuit, in his quae pertinent ad articulos fidei.* Item secundum quosdam non dispensat in secundo gradu consanguinitatis, *de restitu. spolia. literas*, quod intelligunt quidam de collaterali in aequali linea, per *cap. Deus qui, de diuor.* & an cum bigamis possit dispensari plene habetur *in cap. super eo, de biga.* de his plene *in d. cap. cum ad monasterium in fi. de sta. monach. & in Mercuriali actus legitimi de regulis iuris.* Quia deliberaui in hac materia superficialiter pertransire: nolens ponere os in caelum. nam non multum pertinet haec discussio ad propositum opusculum positiuum, & solum visitantium, & visitandorum instru-
20 ctiuum: solum hoc dicam, quod audiui à sanctissimis praelatis, nimis dilatare Papae potestatem plusquam periculosum esse, vt docet rerum magistra experientia, nimis etiam restringere similiter, sed mediam viam tenendam, & decet Papā velle non posse facere, quae boni Pontifices facere non consueuerunt, *adde de aposta. cap. si 25. qu. 1. sunt quidam, & cap. qua ad perpetuum*, 15. *q.* 1. *auctoritate & 1. qu. 1. omnis cuiuslibet.* Adde,
21 quod Papa sibi reseruat dispensationem cum monacho recipiente ordines in Apostasia, *cap. fin. de aposta.* & cum haereticis, *vt in cap. excommunicamus, §. sane, de haere.* & cum filio presbyteri. *cap. pen. & fi. de fil. presbyt.* Item si iterata vnctione fuerit maculatus. 1. *quaest. vltima, saluberrimum, in fi.* Item cum his, qui rebaptizati sunt, *de consecra. dist.* 4. *quibus*, *& cap. eos.* Item si quis in subuersionem fidei, ordinationem recipit ab haereticis, 1. *qu.* 7. *conuenientibus in fin.* & in his casibus solus
22 Papa potest dispensare, *vt not. d. cap. si de aposta.* Item in matrimonio nondum copula carnali consummato, *c. ex publico, de conuersi. coniuga.* Item secundum quosdam, quod secundum matrimonium consummatum praeferatur non consummato, *capite final. de spons. duorum.* Item quod clericus in sacris constitutus, & monachus possit contrahere ex magna causa, *vt in capite primo, qui cleri. vel vo. & in capite cum olim de cleri. coniug.* & quae scribit Ioannes Andreae in *regula semel Deo, & in regula actus legitimi, de regulis iuris libro sexto. & in cap. post translationem de renunc. & cap. super eo. & c. nuper de bigamis*, vbi non potest dispensari, quod quis duas vxores habeat simul. & in alijs multis casibus, de quibus plene per Speculatorem *in titul. de dispensat. §. nunc breuiter in prima parte, & in §. nunc ostendendum versic.* 46 vbi inuenies omnes casus, in quibus ei soli liceat dispensare. Veruntamen vnum non omitto, quod quamuis Papa sine causa dispensare possit de plenitudine potestatis, pro eo, quod non habet superiores in hoc mundo: nec est qui eum corrigat, vel emendet. Attamen 23
cum hoc sit peccatum: & peccare possit, *vt nota. in capitul. si Papa*, 40. *dist.* & ideo sibi habet eligere confessorem, *vt notat. in cap. sane, de offic. delega.* propter peccatum, à dominorum domino, atque Pontifice, si sine poenitentia decesserit, punietur, & ideo nouerit sibi terribilius iudicium, quam alijs inferioribus imminere, 9. *quaest.* 3. *aliorum cum sequent. argum. op. C. de iudicijs l. rem non nouam circa mediu.* Ita not. Hostien. *in summa de filijs presbyterorum §. final. in fi.* Et adde, quod licet Raymundus in summa de casibus enumeret 28. casus Papae reseruatos; ipse tamen Hostiens. *in summa de officio legati, in §. quid pertinet*, enumerat 60. quos in 27. versibus concludit, quorum versuum expositionem vide ibi plene per eum.

Excedunt etiam Cardinales Legati de latere apponentes manus ad indispensabilia etiam per Pa- 24
pam: & ad ea quae sunt Papae specialiter reseruata, de quibus supra, excedunt tamen ipsi in quatuor legatum natum Primo in absolutione excommunicatorum extra prouinciam, *cap. excommunicatos, de officio Legati.* Secundo, quia illo praesente, alius tanquam minor insignijs non vtitur, nec officium legationis exercet *eodem titulo volentes*, *de priuileg. antiqua. 21. distinct. denique.* Tertio in beneficiorum collationibus *capite primo de officio Legati, libr. 6.* Quarto in procurationibus, *vt patet de censib procurationes.* Excedunt pariter legatum missum alias nuncium in primo, & tertio. Et adde
quod praesente Legato de Latere insignijs vtente Pa- 25
triarchae cessant portare crucem ante se, *vt dicto capite antiqua de priuileg.* vbi plene per Ioann. Andreae, qui
etiam dicit, quod Legati de latere transeuntes ma- 26
re, vtuntur vestibus rubeis, palafredo albo, freno, & calcaribus deauratis, & quod sine literis creditur ei afferenti se legatum, ex quo Cardinalis est, licet quidam in hoc contra. Quaedam alia vide circa hoc *in capite si Abbatem, de elect. libro sexto.* Et addit, quod etiam sine legatione priuilegiati sunt in non residendo in titulis, siue beneficijs suis. Item eis creditur de actis coram se, licet non appareat scriptura de quo per Ioann. Andreae *in capite constitutus, de appellat.* circa quod vide dictum Clemen. 4. in spe. *in titu. de teste. §. primo, versicul. quid si aduocatus*, habet etiam priuilegium, *capite felicis, de poenis libro sexto, & capite quia periculosum de sentent. excommunicationis libro sexto*, & alia
sex priuilegia episcoporum, *de quibus in capite finali de* 27
priuilegijs libro sexto, & circa decretalem execrabilis, vt ibi patet, de quibus omnibus plene in spec. dicto tit. de officio delegati, §. sequitur videre ad fin. Quid autem ad Legati officium pertineat, vide plene *in §. superest videre, immediate ibid. sequ.* Et adde, quod non excusatur, qui tenetur limina Apostolorum visitare, visitando legatum: qui nec contra ipsius iuramentum sibi potest ad hoc terminum prorogare, vide plene per Speculatorem *in titul. de officio legati. §. nunc ostendendum in fi.* Debent tamen Romani Pontifices cauere ne quos volunt tantum sibi in negocijs familiares efficiant, quod omnino alios à sua familiaritate excludant: contra Gregorium dicentem is qui cunctis praeest, omnibus distribuat, nec quicquam vni personae honorabilius exhibeat, vnde alij scrupuloso corde moueantur, quia inhonestum est vt alij satis habeant: alij vero detrimentum patiantur. 16. *quaest.* 7. *cap.* 1. Et an caetus Cardinalium Sede Apostolica vacante possit reuocare legatum, *vide in capit. 2. de officio lega. libr. 6.* Et adde quod Legatus † generalis de 28
consilio Cardinalium est mittendus: & aliter non, *probatur in l. fin. Cod. de legationibus, libr. 10.* vt tenet Spec. *in titul. de officio legati. §. qualiter autem in fi.* Item quod debet talis legatus mitti qui in semetipso habeat spiritum Dei, & praecepta eius in conspectu suo sint:

sint: & qui Moysi, id est Papæ valde notus & familiaris sit, in quo sit claritas, & legum scientia, Deum timens, & qui odiat munera, vt audiat eum filij Israel. *8. q. 1. si ergo.* Item quod ei qui semel fuit legatus, semper reuerētia debetur in memoriam pristinæ dignitatis *vt in l. 1. C. de comitibus qui prouincias regunt, cum suis concor. li. 12. & in c. ex parte de for. compe. & de Episcopo qui renunciauit episcopatui, c. 1. & de translatione prala. c. inter.* Et defuncto vel reuocato legato, tenetur Papa & successor remunerare seruitores primi & beneficiare socios legati; quos ille non remunerauit, *arg. in l. diem functo. ff. de officio assess.* & not. Spec. *in tit. de officio legat. §. finitur in fin.*

29 Excedunt etiam Patriarchæ, primates & Archiepiscopi † metropolitani apponentes manus in subditos suffraganeorum: aut ad eorum causas, vel aliorum subditorum inferiorum prælatorum, exceptis casibus qui notantur *in c. pastoralis, de offi. io ordinarij.* licet enim sint ordinarij totius prouinciæ: quia eius gerunt sollicitudinem: tamen non ideo sequitur quod cuiuslibet de prouincia. *20. quæst. 3. cap. 2* est enim eorum iurisdictio super quemlibet impedita, & ligata, *arg. de rescript. c. pastoralis in fi. & de clericis peregr. tua.* Solum ergo sunt iudices ordinarij in casibus notatis per gl. *in d. c. pastoralis, de off. ord.* Primus cum deuiant in diuinis officijs à consuetudine metropolitanæ ecclesiæ. *12. dist. de his.* Item si causa deferatur ad eos per appellationem, *de off. legati. cap. 1. de off. ord. cap. duo. 11. qu. 1. peruenit.* Item cum absolutus ab Archiepiscopo non vult parere Episcopo. *de offic. ord. ad reprimendam. Item in casu cap. irrefragabili eo. ti.* licet ibi dicatur quod tanquam delegatus à Papa. Item quando Episcopus est negligens in eo quod ipse facere debet *9. q. 3. cum simus. de senten. excom. per tuas. de ap. ca. qua fronte.* Item mortuo Episcopo, quando ecclesia idoneos clericos non habet. *12. qu. 2. non licent.* Item cum euidens est sententiam Episcopi esse iniustam, *de appellat. sollicitudinem.* Item cum visitat prouinciam *de rescript. cap. cum ex officij, & de censib. sopitæ. & ca. cum nuper.* Item si deliquit in eius diocesi. *6. q. 3. placuit.* Item si habet prædium in diocesi sua: adde vel si contrahat. *de for. compe. cap. fin. & ca. fane,* quia in his casibus efficitur quis de iurisdictione cuiuslibet. vt ibi. non obstante priuilegio generalis exemptionis, *c. 1. de priuilegijs libr. 6.* Hostiensis *in tit. de off. ord. §. sunt autem,* enumerat & declarat. 18. casus qui his versibus continentur.

Officium varium, forum, appellatio, crimen;
Peccans, non parens, res, consultatio, deses,
Præsul, canonici, tumidi, sententia nequam,
Visitat, indulget, custos, quia Papa dat vsus,
Permutant, socijs suspectus, cumque remittit,
Casibus his primas subiectos præsulis arcet.

30 Excedunt similiter & Episcopi apponentes † manus ad subditos aliorum prælatorum inferiorum suæ diocesis, vt plene habetur per glo. *in d. ca. pastoralis,* & per Hostien. *in summa de offi. io ord. in §. præallegato ad fi. arg. in ca. cum ab ecclesiarum, eo. tit. & de exces. prælat. ca. 2. 18. qu. 2. cap. cognouimus,* vbi scilicet illi inferiores prælati per electionem creantur, *arg. 24. dist. cap. 2. 92 dist. legimus de immunit. ecclef. non minus.*

31 quia † vniuersitas dat iurisdictionem, vt probant dictæ concord. verum quia in multis ecclesijs super hoc & diuersis diuersæ sunt consuetudines: ideo dicit Hostiens. ibidem consuetudinem cuiuslibet obseruandam, vbi autem non apparet de consuetudine, semper Episcopus de iure communi fundatam intentionem habet. *de off. ord. cap. 1. 11. q. 1. de persona, & qu. 3. qui restitit. de for. compet. cum contingat, & cap. se. saluis exemptionibus, & cap. ex parte de priuilegijs, & iura contraria procedant de consuetudine tantum.*

32 Addit tamen † quod quicunque habet curam potest excommunicare: nisi consuetudo vel inhibitio superioris hoc impediat. *argum. de elect. dudum. 2. §. tandem, & de sent. excomm. si quem.*

33 Excedunt † consimiliter Episcopi dispensantes in casibus sibi non permissis sed prohibitis; quoniam communis opinio habet quod in omnibus non prohibitis possit dispensare, *arg. à contrario sensu in ca. at si clerici in fi. de iudi.* quia in multis grauioribus criminibus adulterio permissa est dispensatio Episcopis, puta in hæresi. *50. d. presbyteros.* Item in sacrilegio. *50. d. si quis presbyter,* & de capitalibus criminib. occultis. *50. d. de his vero.* Item cum simoniaco quandoque in beneficio, quandoque in ordine. *1. q. 5. c. 1. & vl. & de electi. ca. si alicuius.* Item cum scismatico. *50. dist. vt constitueretur.* Et generaliter vbicunque non prohibetur dispensatio, intelligitur esse permissa, *arg. de sent. excom. nuper. & cap. nobis, & no. in d. cap. at si clerici. de iudi. & in d. cap. si quis presbyter 50. d. per Hug. & 50. d. miror.* vbi notantur casus, in quibus est prohibita dispensatio. Potest etiam † Episcopus & quilibet sacerdos mitigare canones pœnitentiales, *de pœnit. dist. 1. mensuram. 50. d. de his 26. qu. 7. tempora plenitudinis.* Sed canones illos qui inducunt pœnam depositionis & suspensionis in enormibus criminibus mitigare & dispensare non possunt. *d. cap. miror. 12. q. 2. de viro. & de accusa. ca. inquisitionis. 1. responso,* & per Ioan. And. *in ca. pro humani. de homicidio libr. 6.* licet glo. in multis locis varie reperiantur, plenissime autem hoc examinat Spec. *in prima parte in tra. tatu d. §. nunc de Episcoporum, &c.* vbi enumerat omnes casus in quibus Episcopi possunt dispensare in corpore iuris clausos, & excedunt numerum 163. Deinde declarando quam magna sit Episcoporum potestas discutrit multa: quæ possunt & debent facere Episcopi, vt ibi Ioan. And. Addit de altari viatico, de quo *in ca. fi. de priuilegijs in 6.* & ibi plura alia enumerantur. Item quod religiosi eorum familiares se possunt illis in officio coaptare. *in cle. dignum de celebra. Missa,* & aliud priuilegium *in cle. 2. de priuil. gijs, & ad aliud in clem. quamuis de for. compe. & aliud in cle. 1. de sup. ne. præ. & quod di. no. super glo. in verbo Apostolica.* Securitati etiam ipsorum multum prouidit *cle. si quis suadente, de pœnis.* de quibus omnibus plene *in d. §. nunc de Episcoporum, verbo generaliter.* Et adde quod de stilo curiæ † dispensationes non committuntur nisi diocesanis vel vicarijs eorum, *vt in d. §. nunc de Episcoporum in fi.* & quod cui mandat quod dispenset cum monachis, potest etiam cum Abbate dispensare, *c. fi. de simo.* & quod dispensatio semel facta non est amplius reuocanda, *ca. ex tua de filijs presb.* & quod petens secundam dispensationem, debet facere mentionem de prima. *ca. fi. de filijs presbyt. li. 6.* quia dispensationes etiam cum motu proprio sunt stricti iuris; vt plene habetur *in cap. non potest de præben. lib. 6.* 34 35

Excedunt † quoque prælati & Abbates regulares, applicantes mensis suis prioratus, ecclesias, administrationes, aut beneficia ad eorum dispositionem spectantia, seu pensiones nouas eis imponentes: aut veteres augentes; & ideo in exemptis Apostolica, alias auctoritate ordinaria diocesani eorum etiam negligentiam supplentes, possunt illa personis idoneis conferre, *vt in cle. quia regulares de sup. ne. præ.* 36

. Excedunt etiam tales cum dispensant in casibus sibi prohibitis, puta quod in eodem monasterio fiant monachi ac moniales, quod etiam non potest Episcopus, *18. q. 2. diffinimus. & c. nullo, cap. monasterium. & cap. periculosam.* Item quod monachus mortaliter peccet: immo tunc illi monachus obedire non tenetur, *11. q. 3. si quis Episcopus. 2.* Item si ex defectu sumptus monialis seruiat clericis, *81. dist. ad restit.* Potest tamē monachos verberare, si se propter verba non corrigunt. *45. di. si beatus. §. Salomon. 23. q. 3. c. fin. de sent. excom. vniuersitatis.* Potest etiam dispensare in casibus 32. enumeratis & examinatis in Spe. *de dispensa. §. sunt quoque. verbo Abbas quoque. vbi plene videas.* 37 38

Excedit etiam capitulum dispensando in casibus sibi non permissis, quia Archidiaconus, vel alius prælatus sub Episcopo vel etiam capitulum dispensare non possunt, minores enim prælati ardua ad Episcopum debent deferre *de officio Archid. ad hæc.* In casu tamen quandoq; dispensare potest. *c. ex insinuatione, de simon. de præben. cum non ignores, 16. qu. 1 alia, quia aquiparatur* 39 40

paratur senatui,ea.q. ecclesia, sed senatus restituit aliquem fame. ff. de postulan.l.1.§.de qua secundum Hostien. Innoc.& Ioan. An. *in c.2.de eo qui furtiue ordines suscepit, & in c. fi. de postul. prælat.* nam capitulum eligendo aliquem indignum intelligitur dispensare cum illo:nisi sit talis casus in quo prohibita sit ei dispensatio,de quo per Spe. *in prætallegato, §. sunt quoque. verbo capitulum etiam &c.* Et adde quod concilium dispensat contra Apostolum, *not.82.*
41 *dist.presbyter.* Et sacerdos dispensat contra canones pœnitentiales,50.dist. de his cum concor.etiam in casibus vbi sunt per canones pœnitentiæ expressæ ex causa,vt probatur in c.Deus qui de pæ.& re.

Excedit etiam capitulum statuendo super non residentia in diminutionem cultus diuini, & quod admittantur ad vocem in capitulo non promoti ad sacros ordines, *arg. in c.fi.de rescript.lib.6.& in clem.vt hi qui. de ata.& quali.& statuendo contra Sedem Apostolicam,cap.constitutionem in fi.de verb.sign.lib.6.* & alias prout infra patebit in quæstione de interrog. Et an gerendo actu commutabili scienter in casu quo quis habet potestatem dispensandi videatur dispensasse: *vide in antiquis decis.* 34. Et an Episcopus possit dispensare vt quis teneat duos personatus in eadem ecclesia: *vide ibidem decis.* 43. Et an si dispensatur cum illegitimo vt possit promoueri ad beneficia curata & dignitates: comprehendantur canonicatus ecclesiæ cathedralis; *vide ibidem decis.* 59. Et quod Episcopus dispenset contra concilium ex magna causa: *vide in nouis decis.*252. Quid de Legato de latere: *vide ead. decis.*282.quæ incipit. Item si Legatus de latere. Et quod attentata per ordinarium loci visitantem subditos, non sunt reuocanda, nisi appellans prius doceat de priuilegio, exemptione,vel præscriptione: *vide decis 129.in nouis quæ incipit item si rector.*

Circa secundam partem quæstionis videlicet circa pœnas visitantium & visitandorum est attendendum, quod certæ pœnæ sunt in canonibus statutæ ad reprimendam malitiam peruersorum, *c ad reprimendam in principio, de off. ord. facit cap. facta sunt, 4.dist. adde de elect.nihil.de censi.grauis.& per tum.c.de appel ad hæc, & in c.2.de*
42 *accu.* nam per leges nemo directe benefacere cogitur:sed malefacere prohibetur, 23.q.5. *ad fidem, vt boni inter malos quiete viuant, 23. qu.5. non frustra* . Variæ autem sunt pœnæ in canonibus constitutæ. Quædam inducunt degradationem, & curiæ seculari traditionem, *vt in c.ad falsariorum de crim. falsi.* Quædam degradationem,& detrusionem in monasterio, 50. *d. si Episcopus.* Quædam depositionem tantummodo, 50. *dist.si quis viduam.* Quędam suspensionem solummodo,1.q.5.*si malefacta,*32.*dist. nullus, præter.* Quædam excommunicationem,17.q.4.*si quis suadente.* Quædam priuationem officij & beneficij perpetuo,85. *dist si quis.* Quædam priuationem officij tantum ad tempus, 82.*dist.presbyter.* 21. q.2 *placuit*,28.*dist. presbyterum.* Quædam priuationem beneficij tantum.7.q.1.*si quis de ordine, & c. cum in cunctis de elec.* Quædam priuationem communionis tantum,35. *dist.ante omnia,*55.*dist. nullus.* Alias pœnas habes, 73.*d sicut, 18.dist.placuit,& 2.q.6.qui se scit. & not in d. c. ad reprimendam,* & plenius per Host.in summa *de pœnis.§ quot species.* Inter quas est pœna suspensionis de qua plene per Ioa. And. *in clem.cupientes de pœnis,super.verbo suspensi:* vbi enumerat omnes species suspensionum, quæ in iure reperiuntur. Demum subdit tres opiniones ad decisionem quæstionis. An suspensus ab officio eo ipso censeatur suspensus à beneficio: quas dicit coniungendas & sequendas:nisi aliud pro vel contra in sententia iuris vel hominis exprimatur. Adde quod si suspensus interim pendente primo tempore iterum suspendatur ad idem tempus: currit secunda suspensio etiam ante tempus finitum primę,nec duplicatur totum tempus. *ff.ad l. aquil.l.ita vulneratus. l. sena. in ad turpilian.ff.ad carbo l.carbonianum.& l.se facti de priuil.cap.1. ver. si qui vero.* plene per Ioan.An.*in clem cum sit.de magistris, & in cap.cum in cunctis , de elect. & in dicta clemen. examinat* , an actus interim per suspensum factus valeat . ibi vide.

Inter eas etiam est pœna irregularitatis : de qua quid sit,& vnde dicatur,& quot modis sumatur, siue accipiatur,& quibus modis & in quibus casibus contrahatur, plene traditur per Spec. *in tractatu dispensationum in tit.de officio legati.* bene per octo cartas cum additionibus Ioann.And. & Bald. & in suo aureo repertorio sub titulo *de temporibus ordinan. in rubrica illa, hæ sunt irregularitates quæ impediunt promotum, & in alia rubrica ibi sequenti,& sub tit.de pœnis in rubrica, casus totius iuris in quibus promoti deponuntur & deponuntur,& de his sufficiat remissio ibidem,& ad Io. And.in c.cum æterni de re iudi.lib.6 in nouella,& in cap.sancta.de exces.prælat.* 43

Inter has etiam est pœna infamiæ, quæ est famæ priuatio: & fit per capitis diminutionem maiorem, & mediam,non autem minimam. *ff de variis & extraor. cog.l.pe.§.æstimatio.*& quot modis irrogetur infamia : & quid sit fama habetur, 3.q.5.§ *porro,& in c. vestra de coha. cle.& mulierum.* & à quibus repellantur infames : & de omnibus concernentibus dictam pœnam & materiam vide plene per Spec. in suo tractatu quem fecit de fama *v.infamiam.in dicto repertorio aureo in tit. de pœnis sub rubrica de fama & infamia , & per Io.An.in mercuriali super regula infamibus de reg.iur.in 6.* 44

Est & pœna interdicti seruandi *vt in cap. alma. de sent. excom.lib.6.*& an trahat secum executionem : vide Inno.*in c.ad hæc de appel.*& sciens interdictum appositum, sed nondum denunciatum : illud violans incurrit pænas iuris,vt plene not. in glo.*in clem.grauis de sent. excom.* siue ab homine siue à iure. &c. 45

Est & sententia excommunicationis communis & notissima pæna, maioris solemnis, scilicet anathematis, & minoris , *vt in cap. si quem. de sententia excom.* de qua plene per Host.in summa *de sententia excom.* & infra aliquid dicam in secunda parte.hanc ex causa,s.ne quis lædat conscientiam spernere potest, *c literas. de resti. spo.* hanc pœnam incurrent quicunque impediunt visitatores, ne exerceant suum officium *cle attendentes in fi.de statu regularium.* Est & pœna corporalis quam quando ecclesia possit infligere. *vide de calum.c 1.de deposito, grauis,de cri.fal.c.4.de rap.c.in Archiepiscopatu.*63.*d.in fi.*14 *q.6.c.1.de maior & obe.c* 2. 46 47

Est & pœna carceris quem habet ecclesia. *vide 17.qu.4.accedendum.25,qu.3.relegentes, de iudi. capitulo at si clerici.* 48

Est & pœna torturæ:& quando, & qualiter actor, reus,testis,clericus,seruus vel alij sint torquendi vel verberandi. *vide 15.q.6.in summa 5.qu.5 illi qui 4.qu.3.si testes vers.item serui responso.de reg.iur.cum in contemplatione.* 12.q. 2.*fraternitas,45.dist.cum beatus,& cap.1.5.qu.6 in l.presbyteri ibi canonizata.14 q.6.c.1 de deposito.cap.1.* 49

Est & pœna traditionis seculari curiæ, pro quibus autem criminibus,qualiter & quando quis tradi possit curiæ seculari: *vide 11 q.1.si quis sacerdotum, de verb. signif.nouimus,de hæret. ad abolendam. 17.d.nec licuit 3.q.4. clericus.* 50

Est & pœna exilij & relegationis , *de qua 45. d. cum beatus , de iudic. cum non ab homine , 3. qu. 4. hi qui.* 51

Est etiam pœna confiscationis bonorum &c.*de qua plene in capitulo cum secundum, de hær. & in cap. 1. de schismaticis, lib.6.*

Et de septem generibus pœnarum legalium & sibi correspondentibus, *vide per Innoc.in cap.2. de accus.*

Quando autem vir possit vxorem verberare:& in vinculis ponere,vel castigare: vel decaluare:& qualiter ipse ex hoc puniatur : *habetur de iureiuran. quemadmodum.8.q.1 sicut alteri.22.quæst.1.de benedicto.de apostatis.cap. pen.33.q 2.placuit.* 52

Est & pœna pecuniaria quam clerici vel religiosi an possint exigere *vide.12.q.2 fraternitas, de pœnis licet,& c. suam.de arbitris delectis.* 53

Et an pœna dupli vel quadrupli à iure vel alio peti possit, & an aliqua pœna excedat quadruplum. 12. *q.2.cum deuotissimam 14.q 2.debetur. 17.quæst.4.quisquis de excess.prælat cum ad quorundam.* 54

Et an pœna legis si quis in tantam, locum habeat in præ-

in prælatis ecclesiarum: *vel quæ de elect. vt prœterita, de succes. ab intestat. c. fi. 16. q. 6. §. quod autem & c. fe.*

Et an clerici possint pro criminibus pœna pecuniaria puniri vel punire. 8. *d. quoniam quidem.* 12. *qu.* 2. *in antiquis.* 16. *q.* 1. *statuimus.*

Quando autem peti potest sors & pœna: vel alterum tantum, & an pœna soluta contractus remaneat firmus. 12. *q.* 2. *Episcopus qui.* 25. *q.* 2. *si ecclesia.*

Et an pœna possit peti: si contractus vel obligatio non teneat, *de offic. delegat. significantibus, de preca. capit.* 2.

Et an pœna quæ magis timenda sit imponatur, 23. *q.* 4. *ea vindict. vt lite non contesta. quoniam in fi.*

Et quid iuris, si domus communis duorum fratrum est diruenda: *vide de pe. dist.* 1. *sed & continuo.*

Et si clericus remouetur ab ecclesia, quando sua reddantur ei. 16. *q.* 6. *de lapsis de cleri. coniug. quid à te.*

Et quid iuris de bonis clericorum interficientium se, vel crimina in ecclesia committentium, vel damnatorum, 16. *qu.* 1. *in canonibus,* 23. *q.* 4. *displicet.* 27. *q.* 1. *si quis rapuerit. de concess. praben. quia diuersitatem.*

Et an suspenso vel deposito relinquendum sit vnde viuat, 50. *d. studeat. de clericis pugnan. in duello c. fi. de non or. mi. cap.* 2.

Et quod quis possit se obligare ad pœnam ordinis & beneficij & excommunicationis patet *in c. ego Berengarius, de consecr. d.* 2. *& q.* 7. *c. quoties, & c. cum dilecti in fi. de crimine falsi.* quod facit ad obligationes quas hodie faciunt prælati in forma cameræ, adde quod not. *in ca.* 1. *de offic. ord li.* 9. & quod not. Dominicus *in c. quia periculosum, de officio deleg. lib.* 6. & Bu. *in c.* 1. *de iudi* Et adde quod vbi certa pœna non est statuta à iure iudicis arbitrio remittitur, *c. super his de accus. cap. de causis de officio deleg. c. finem de dolo & contu.*

Quæ autem sint consideranda in pœnis infligen-
55 dis *patet in c. fi. de transactionibus,* nam minor ætas facit minui pœnam, *c.* 2. *de delictis pu.* Item spontanea confessio, *c. de hoc, de simo. & c. innotuit, de elect.* 50. *d. presbyterum.* Et an attendatur nobilitas vel maioritas dignitatis, 24. *qu.* 1. *qui contra. de pœnis, ca. fi. de sta. mona. ea quæ* 41. *d. non cogantur de offic. deleg. pastoralis.* 50. *di. contumaces, de hæreti. excommunicamus. §. credentes & 1. qu. 1. quicquid, de clerico venato. cap.* 2.

De amicitia autem vide de officio legati, *nisi* 2. *q.* 4. §. *notandum, &* 2. *q.* 6. §. *diffinitiua. verbo cum circa.*

De cohærentia criminis, 2. *q.* 1. *prohibentur,* 23. *q.* 5. *relegentes.* Et quando dolus cum dolo compensetur. *c. constitutus de pœnis.*

Quid de consuetudine vide Innoc. *in c. sane de temp. ord.*

Quid de bono præcedenti vel sequenti. 56. *d. nunquam ne clerici vel monachi. cap. non magnopere.* 14. *d. quod ait,* 1. *q.* 1. *si quasi, & d. c. relegentes.* 23. *q.* 2. *si quid verius,* & per Inno. *de iureiuran. sicut, & de testi. sicut de concess. praben. quia diuersitatem, & de custo. eu. c.* 2.

Quid autem de paupertate, de soluti. Odoardus, *de dolo & contuma. finem. de fur. c.* 2. *& d. c. fraternitatis.*

Quid de alia afflictione an faciat misereri. *de clericis non resi. ad audientiam, de clerico ægro. cap.* 1. *de censi. licet.*

Quid de simplicitate vel ignorantia iuris positiui, *de rerum permuta. cum vniuersorum, de senten. excom. cum illorum de locato, cap.* 1. *de consti. nam concupiscentiam.*

Item propter naufragium, *de accusat. cum dilecti.*

Item propter rei restitutionem, *de elec. quod sicut, de solutio. ca.* 1. 12. *q.* 2. *fraternitatis, & cap. si quis, & de simo. c. licet.*

Item quid de scandalo: *vide de nouis oper. nun. c.* 2. *de renunc. nisi. §. pro graui.*

Item an ira furor vel ebrietas, 15. *q.* 1. *in summa, & c. aliquos scimus, & c. inebriauerunt,* 2. *q.* 3. §. *notandum, de pœn. dist.* 1. *diuortium.*

Quid de reiteratione, 15. *q.* 3. *cap. hi qui.* Item an pœnam & præmium possit quis ex eodem facto consequi. 22. *q.* 2. *si quemlibet.*

Et de pœnarum commutatione *vide de voto c.* 1. 22. *q.* 4. *innocens.*

Et de excess. in corrigendo, 24. *q.* 3. *qui peccat.*

Et an in proprio facto, 23. *q.* 5. *de occidendis.*

Et an propter delictum consanguineorum meorum possim puniri. 1. *qu.* 4. *c. quia & praced. de testi. constitutus.*

Et de eo qui se obligat ad pœnam excommunicationis, *& c.* 2. *q.* 5. *si quis presbyter. de cle. cum dilectus* 23. *d. quamquam.*

Et quot modis fiat obligatio. 2. *quæst.* 1. *prohibentur.*

Et quando propter delictum Domini vel patris, familia vel domus possit puniri. 56. *dist. satis, de consec. dist.* 1. *in sancta.* 1. *q.* 1. *fertur.* 14. *qu.* 5. *denique de his quæ fi. à præ. quanto.* 11 *quæst.* 3. *quoniam multos.* 24 *q.* 3. *in summa,* 7 *quæst.* 4. *in princi.* 2. *q.* 5. *interrogatum. de hæret. excommunicamus. §. moneantur, de pœnis, in quibusdam.*

De consultore defensore &c. vide glo. *in cle.* 1. *de pœnis, in verbo defensatur vbi plene.*

Postremo attendendum esse censeo visitantes semper Deũ & æquitatem habere debere præ oculis, 56
vt ff. de eo quod certo loco, l. quod si ephesi in fi. & in c. vt nostrum, in prin. vt ecclesia. benefitia. &c. in parte decisi. & est æquitas media inter rigorem & dispensationem siue misericordiam, *C. de iudicijs, placuit,* 34. *dist. fraternitatis:* & ita de- 57
scribitur à Cypriano. *Æquitas est iustitia dulcore misericordia temperata, vel est motus rationalis regens misericordiam & rigorem,* 45. *d. disciplina & cap. & qui emendat. & c. vera,* quia omnis rigor est mansuetudine temperandus, *c. cum in iuuentute, de purg. cano.* & not. Spec. *in tractatu dispensa. in prin.*

Æquitas describitur à Cypriano.

Et quia omnis Christi actio nostra debet instructio. 58
12. *q.* 1. *exemplum,* & vbi Dominus est largus, dispensa- 59
tor non debet esse auarus, quia melius est de misericordia quam de seueritate reddere rationem, 26. *q. vlt. alligant.* 43. *dist. dispensatio.* 33. *d. vsque adeo.* Et quia misericordia communis est virtus, 86. *d. non satis de reg. iur. estote,* & quia defectus nostri temporis quo non solum misericordia, sed etiam corpora defecerunt: antiquam canonum non patitur manere censuram, 34. *dist. fraternitatis,* censura huiusmodi est misericordia temperanda. Vnde Augustinus. *Imple Christiane iudex pij patris officium, sic succensere iniquitati memineris vt non in peccatorum atrocitatibus exerceas vlciscendi libidinem, sed peccatoris vulneribus curandis adhibeas voluntatem,* 23. *q.* 5. *cap.* 1. Vnde sententia quæ misericordiam vetat, est fugienda. Est enim misericordia plenitudo virtutum, ideoq; omnibus est præposita perfectæ forma virtutis, 86. *dist. non satis,* iuxta illud Luc. *Estote misericordes de reg. iuris, capitulo estote,* melius namque est propter misericordiam rationem dare quam propter crudelitatem aut inclementiam. si enim pater benignus est: ad quid eius filius austerus vult apparere? etsi natura clemens est & pia, & ad indulgendum prona: *vt de pœni. dist.* 1. quia diuinitatis, eius exemplo rectores prouidi aliorum infirma pensantes, lapsos debent per mansuetudinem subleuare, 45. *dist. recedite,* quia nulli claudenda est misericordia, & nulli peccati impunitas relaxanda 23. *qu.* 3. *d. vo ista.*

Augustinus. 60

Luc. 6.

Hinc est quod Christus ex magna dispensatione 61
Petrum cadere permisit: vt ex sua infirmitate cognosceret quam misericorditer alienas infirmitates tolerare deberet, 51. *dist. considerandum cum se.*

His igitur auctoritatibus iudicialis informatur auctoritas misericordiam in dispensatione sequi potius quam rigorem, ad quod accedit 9. *dist. sane. ff. de pœnis. l. interpretatione.* Non enim seueritatis aut clemen- 62
tiæ gratia affectanda est, sed in leuioribus causis omnes promptiores ad lenitatem iudices esse debent, in grauioribus autem legum seueritatem cum quodam benignitatis temperamento subsequi debent, *vt l. respiciendum, ff. de pœnis,* quia vera iustitia compassionem habet 45. *dist. vera,* & disciplina destituitur si sine misericordia teneatur, *e. dist. disciplina.* ergo Prælatos constituit ipsa diuina iustitia debitores; iuxta illud dispensatio cœlestis seminis vobis iniuncta 43. *distin. dispensatio.* vtitur enim illis Deus in dispensando, 23. *qu.* 3. *ecce.* Et de misericordia à iudice petenda, *vide* 9. *dist sane,*

 & quod

& quod non debet Episcopus pro quolibet delicto fulminare 35.*d.c.1.* & quando quis faciat malum impune: *vide in c.nouit, de iudicijs. Et quod iudicium sine misericordia erit ei qui non vult misericordiam fieri delinquenti 2.qu.7.§.de his.23.quæstione tertia,præcepta*. Et ex his absolutam esse volo primam partem opusculi huius, reliqua supplebuntur in sequentibus. Pro absolutione tamen
63 pleniori huius vltimæ quæstionis concludo Episcopos & omnes alios prælatos tam superiores quam inferiores eisdem, iurisdictionem habentes, & potestatem visitandi, & similia exercendi: quando faciunt ea quæ de iure communi facere reperiuntur prohibiti: vel de consuetudine approbata excedunt, vt satis plene potest ex præmissis apparere, & maxime *in c.irrefragabili,de officio ordina.& de excess.præla.ad hac. de maio.& obed.c.cum in ecclesijs, de præscript. c.cum olim. de appel. dilectis.* Et quod tam de superioribus quam de inferioribus attendenda sit consuetudo, not. Gof.*in d.c.irrefragabili,& c.cum ab ecclesiarū de officio ord.& Archidia.in c.nō est de cōsuetudine,li.6.* qui etiā no. quod prælatus in correctio-
64 ne debet esse beniuolus, 45.*d.licet*, dum tamen in iustitia iustus, 4.*quæst.7.iudicet*, & in animaduersione misericors. 45.*d.vera*, & hoc contra corrigibiles. Sed contra incorrigibiles esse debet seuerus, *de postul præ.c.1.ad finem, de elec.c.cum in cunctis.de vita & ho.clerico. vt clericorum 28 d.quia sunt. 45 d.disciplina. 23. q. 4. est iniusta*, quod intellige tam in clericos quam in laicos. 95. *d olim* 10. *q.3.cauendum,de offi.or.licet* vt refert Io. And. *in d.c.non est, in nouella.* dequo vide plene per eundem *in c.nouimus.* de purgatione canonica, in his, s. quæ ad iurisdictionem
65 ipsorum spectant. Et de processu contra incorrigibiles vide plenissime per Card. Flo. *in repetitione c. perpendimus de sen.excom.* & per Petrum de Anch. *in repet. reg.ea quæ,de reg.iuris.lib.6.* & per omnes *in c.cum non ab homine, de iudicijs.*

Pro absolutione vero totius istius primæ part. huius tractatus, obsecro humiliter, adiuro, & obtestor omnes visitare debentes, vt per viscera misericordiæ Domini Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto, vere, sollicite, ac diligenter studeant hunc bacu-
66 lum, & virgam Pastoralem gerere in dextera ad arcendam luporum, scilicet carnis, mundi, & diaboli truculentam rabiē ad ouium sibi tanquam superintendentibus pastoribus consolationem, & noctis vigilias custodientibus super eas, vt mereantur audire
Psal. 22.v 4. illas cantantes canticum Prophetæ, *scilicet virga tua, &*
Psal. 44.v. 7. *baculus tuus ipsa me consolata sunt*. Est namque *virga dire-*
1.Petr.2.v 9 *ctionis, & virga regni, cum sitis gens sancta, genus electum, regale sacerdotium, capit.1.§ quia vero de sacra vnctione.* Non sit quæso virga ferrea confringens oues tanquam vas figuli, sed caput draconis conterat, & sit virga varij coloris, per quam spiritualiter quisque pastor
Genes. 30. ditabitur vltra modum, Genes. Non sit baculus ad ludum noxium qui est in culpa. c. continebatur, de
67 homicidio, sed sit baculus Iacob cum quo transeatur fluuius Iordanis, id est, huius vitæ transeuntis more
Gen.32.v 10 fluentis aquæ de quo Genes. Non sit virga per quam
2 Reg. 5. visitans ipse redarguendus sit 2.Reg.5 c. sed sit virga
Prou 13.v.24 de qua scriptum est Prouerb. *qui parcit virgæ, odit filium*
Pro.23.v. 14 *suum, & iterum, si pueram virga percuties, ipsius animam de inferno liberabis, ibidem, 23. cap.* Non sit baculus arundineus & confractus, in quo non est confidendum, 4.
4 Reg. 18. v. 21. *Reg.18. Esa.36. Ezech.29 & 39.* aut qui faciliter facili
Isa 36 v 6. quolibet vento agitetur &c. sed sit baculus reiectis
Ez c 29.v. 6. armis regijs sternens Goliam, spurium & incircun-
Ezec. 29.v. 9. cisum: de quo 1.Reg.17. per quem vere & propriæ ca-
1.Reg v.4. ro, mundus & diabolus figurantur. Sit virga quam
68 quicunque in manu sumat facturus sit signa & prodigia veritatis, & si proijciatur ad terram, conuertatur in colubrum, & in conspectu Pharaonis deuoret serpentes Magorum eiusdem, id est viciorum: &
Exod 7.v.12. resumpta in virgam gratiæ redeat. Exodi 7. Est ergo baculus datus prælatis in arrabonem: vt ceteris iu-
Gen.38.v.18 stiores probentur: figuratus Gen 38 & tenendus in manibus accinctis renibus luxuriæ per vescentes ag-
Exo.12 v.11. num cum agrestibus: figuratus Exod. 12. Est virga

quæ si percutit puluerem terræ Egypti, nascitur cynifex ad offensionem vitiorum: ibidem c.8 Si exten- Exod.8 v.17
ditur super terram, i. terrenos homines, parit locustas eradicantes delicta, ibidem.10.ca. Si extenditur Exo 10.v.13
super mare rubrum id est, seculum diuidit illud in perniciem malorum, salutem vero bonorum, ibi- Exo.14.v 21
dem.14.ca. Si percutit petram facit abundanter scaturire aquam sitientibus per desertum abusionum, ibidem, 17.ca. Et si mergitur in aquas amaras pœna- Exod 17.v.5
rum & pœnitentiæ, parit dulcedinem salutarem, ibidem, 15.cap Est & baculus quo & si percussus quis in Exo. 15.v.25
lecto iacuerit, demum tamen surgit, & ambulat foris super illum, reddit innocentem eum qui percussit non ad mortem; iuxta legem quæ traditur Exod 21. Exo 21.v.19
& no.& in l.1. C.de emendatione propinquorum cum concord Est virga Iesse florens, & Ioseph, ac cuiusque in cuius manib. germinat qui est, scilicet à Deo electus: cuius figura habetur numer. 17. cap. Est & virga cum Num.17 v.8
qua si ceditur ordei spica, plures colliguntur mensuræ Ruth. 2. Et cum qua mel salutis gustatur: figurata Ruth.2.v.17.
1. Reg 14.cap. Et cum qua abstrahitur hasta de manu 1.Reg 14.v. 27.
Egypti hostis. 2.*Reg.23.ca.* & 1 *Paralip.ca.11* Huius vir- 2.Reg 23.v. 21.
gæ extensio clementiam regiam signat in animam bonam vt notabili figura patet Hester 4 5. & 15.ca. & 1.Paralip 11
aufert pauorem à iusto, vt patet Iob 9.c. *Est & virga quæ* Esther 4.v.11
in dorso imprudentium id operatur quod flagellum equo, & chamus Ite 5 c.v 2
asino Prouerb 26. Et *quia in ore stulti est virga superbiæ*, vt Ite c 15.v.14
ibidem 14.ca *ideo illa virga atque correctio tribuit sapientiam.* Iob 9 v 34.
ibidem 29.ca. *debet ergo percutere dorsum eius qui indiget.* ibi- Prou 26 v 3.
dem, 10.ca. cuius etiam fructus est *quod tam bouis quam* Prou 4.v.3
ouis & capra quæ sub pastoris virga transeunt quicquid decimum Pro.29 v.15
erit sanctificabitur Domino. Leui 27 ca. Non sit quoque cla- Pro 10 v.13.
ua genus, scilicet armorum: per quod quisque præ- Leu. 27. v. 32
sumitur animum habere mactandi percutiens, *l.1 §. sed si claua ff. ad leg m cornel. de sicarijs*, sed sit baculus senectutis non auferendus nec transmittendus, sed tanquam *lumen oculorum, & solatium vitæ* custodiendus,
Tob. 5. cap. figuratus. Sit baculus ponendus super fa- Tobi.5. v 23.
ciem pueri defuncti, vt resurgat à malis moribus: figuratus 4.Reg.4 cap. Vt sic dicatur adhuc habitat se- 4.Reg.4.v.31
nex, & baculus in manu eius, & cum hoc baculo excutiatur Gith, & Ciminum &c Esaiæ 28. Edocet Isa 28.v.25.
equidem baculus iste quid faciendum sit in die visitationis, ne superueniat baculus indignationis Domini, & exaltetur baculus, qui lignum est: vt eleuetur & percutiat &c Esai. 10 ca. Et conterat ba- Isa. 10 v.5.
culum impiorum, & virgam dominantium cædentē populos in indignatione & plaga insanabili. Esa. Isa 14 v 6.
14 cap Et propterea caueant visitatores ne tunc eis dicatur. *Quomodo est fracta est virga fortis, & baculus gloriosus?*
Hier. 48. ca. Caueant pariter ne audiant dominum di- Iere.48 v.17
centem. *Ecce ego conteram baculum panis &c.* Ezech. 4 & 5. Ezec. 4.v.16.
ad fi. Demum attendant atque considerent baculi hu- Ezec. 5.v.16.
ius summitatem curuam. Et per hoc intelligant quod si non bene rexerint, eorumque officium canonice & ministerium assidue non impleuerint, ab eo qui dedit baculum recuruabuntur & ipsi secundum Ioan. And. *in d.ca.1.in fi.de sacra vnctione.* Alteram ergo virgam prohibet verbum veritatis Matth 10 c. Matth.10.
& Luca 10. alteram vero non. Marc.6. Et propterea Luca 10.
in benedictione baculi pastoralis tempore quo con- Marc. 6.
secratur Episcopus, dicitur hæc Oratio. *Sustentator* 69
imbecillitatis humanæ Deus benedic baculum istum, & quod in eo exterius designatur, interius in moribus huius famuli tui tuæ propiciationis clementia operetur, per Christum Dominum nostrum. Deinde cum consecrator stans tradit eum consecrando coram se genua flectenti dicit; *Accipe baculum pastoralis officij. Et sis in corrigendis vitijs pie sæuiens, iudicium sine ira tenens: in fouendis virtutibus auditorum animos demulcens tranquillitate, seueritatis censuram non deserens, amen.* Et hoc est quod intendit Bonifacius VIII. *in cap. Romana, in §. sane, de censib.lib.6.* vbi statuit quod visitator ad subditorum emendationem per salubria monita, nec leuia, nec aspera iuxta datam sibi à Deo prudentiam, esse debeat diligenter intendens: iuxta Lateranen statutum Concilij, vbi patet quomodo debeat esse discretus visitans,

visitans, secundum Host. Arch. & Io. And. scilicet vt
cautus more periti Medici superinfundat vinum &
oleum vulneribus sauciati diuersis experimentis
vtendo ad sanandum ægrotos: assistens illi tam con-
silio prudenti quam remedio opportuno. *cap. omnis,*
70 *ver. sacerdos, de pœnit. & remiss.* & non more imperiti medi-
ci vno collirio credat mederi posse oculis singulo-
rum. *29. dist. necesse, & no. in d. c. omnis.* Exerceant ergo au-
dacter visitantes, viriliterque officium suum ad lau-
dem bonorum, vindictam vero malorum, omnia
propter bonum finem facientes, nihil mali metuen-
tes futuri, absit enim vt ea quę propter bonum finem
facimus, nobis imputentur, si præter nostram volun-
tatem etiam quicquam mali contingat. *23. q. 5. de occi-
dendis. not. in ca. postulasti, de homicidio,* oportet namque in
huius baculi capite exaltare serpentem: vt populus
qui mordetur à serpente sathana, à Christo crucifi-
xo serpente per intuitum oculorum cordis sanetur,
& in illo qui semper viuit, morte tamen vestito mors
occidatur, sicut frigus in calore, & amaritudo in
Augustin. in serm. mart. dulcedine, secundum Augustinum, vt hinc peregri-
nantes illo duce ad patriam salui regrediamur, &c.
71 Et ideo præmissis adde benedictionem baculi pere-
grinorum, de qua in pontificali, videlicet præmisso
psalmo, *Deus in adiutorium,* &c. vbi per benedicentem
dicitur Oratio. *Domine Iesu Christe Redemptor mundi, qui per
os beati Apostoli tui Pauli innotuisti non habere hic nos ciuitatem
permanentem: sed futuram debere hoc inquirere: quique sanctis
Apostolis præcepisti, vt euntes ad prædicandum verbum Dei, Virgas
tantum sumerent: te suppliciter deprecamur, vt digneris hunc su-
stentationis baculum benedicere: quatenus eum portantes, in benedi-
ctionis signum & sui corporis sustentationem, cælestis gratiæ plenitu-
dinem in eo & munimen valeant tuæ benedictionis percipere, &
quemadmodum virgam Aaron ad rebellium Iudæorum perfidiam
repellendam benedixisti: ita & hunc famulum tuum per hoc insigne,
ad honorem & reuerentiam tuam, & sanctorum tuorum assumere
cupientem de manibus meis, & secum portare: benedicas, & ab om-
nibus peccatis absoluas: vt in die iudicij in parte mereatur dextera
collocari, amen.* Aspergit demum aquam benedictam di-
cens. *Accipe hunc baculum habitum peregrinationis tuæ. In nomi-
ne Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt per eum merearis recipere in
hoc seculo remissionem peccatorum: & in futuro consortium beato-
rum, & quo pergere cupis, feliciter peruenire, & peracto itinere in-
columis remeare;* cum alijs antiphon. & orationibus de
quibus ibidem.

BACVLI PASTORALIS
SECVNDA PARS
Continens

PRACTICAM VISITANDI.

De cærimonijs in visitationibus requisitis.

CAP. XI.

SVMMARIVM.

1 *Oratio dicenda recepto visitatore.*
2 *Diaconus præsente presbytero non sedeat.*
3 *Seniores sunt honorandi.*
4 *Episcopi ab vrbe Roma redeuntes sunt processionaliter recipiendi.*
5 *Episcopi visitantis ornamenta.*
6 *Visitationes fiunt propter multas causas.*
7 *Confirmatio per solos Episcopos datur.*
8 *Confirmatio detur confessione præcedente.*
9 *Pluuiale vulgariter est vestis sacerdotalis, quam latinæ in platiam dicere possumus.*
10 *Pluuiale est album & nigrum.*
11 *Synodus quo ordine fieri debet.*
12 *Episcopalis allocutio valde notabilis.*
13 *Sermo visitationis quam materiam tractare debet.*
14 *Episcopus in synodo qualiter congregatos alloqui debeat.*
15 *Synodo interesse debentes sunt nominatim vocandi.*
16 *Synodus aliquando durat per triduum.*
17 *Episcopi allocutio dum præsidet in sinodo.*
18 *Synodi celebrandæ secundus ordo.*
19 *Pluuiale est quoddam sacerdotale ornamentum.*
20 *Sermo subdiaconi hebdomadarij in sinodo.*
22 *Sermo dicendus in secunda die sinodi.*
23 *Sermo dicendus in tertia die sinodi.*
24 *Misericordia est Deo gratissima.*
25 *Benedictio Episcopalis in sinodi fine.*
26 *Cathedraticum est Episcopo soluendum.*
27 *Pascha quando est subditis annunciandum.*
28 *Sinodum adire debent omnes ad eam vocati.*

PRimo quæro principaliter quæ cærimoniæ spiri-
tuales in visitationibus requirantur? Respondeo
secundum ordinem qui in Pontificali continetur,
quod primo prælatus veniens ad visitandum pro-
cessionaliter est recipiendus, processione enim extra
fores ecclesiæ ordinata cum reliquijs vel cruce ma-
ior ecclesię paratus pluuiali, sit in vltimo capite pro-
cessionis, & accedens visitator prælatus genua flectit
ibi corā cruce vel reliquijs super tapetū paratum, &
crucem, vel reliquias osculatur, deinde surgit, & tūc
maior illius ecclesiæ cum osculo manus offert sibi
ysopum cum aqua benedicta, vt se & circunstantes
aspergat, & thus benedicendum in thuribulo
ponendum, quo facto idem maior incensat visitato-
rem solum, & dat illi euangelium ad osculandum. &
mox duo ex maiorib. ipsius ecclesiæ vnus à dextris,
& vnus à sinistris deducunt visitatorem ecclesiam,
& tunc processione ingrediente ecclesiam cantat.
*Sacerdos & Pontifex & virtutum opifex pastor in populo: sic placui-
sti domino: intercede pro nobis.* vel aliud responsorium. *Ecce
vir prudens.* vers. *Ecce.* vers. *Gloria Patri.* vel responso-
rium. *Ecce sacerdos magnus.* vers. *Benedictionem.* Et sic dedu-
citur ad gradus coram altari, vbi prosternitur ad
adorandum, responsorio autem finito, eo prostrato
manente, maior ecclesiæ dicit super illum, vers. *Pro-
tector noster aspice.* Responsorium. *& respice.* &c. Si autem
sit Abbas vel Cardinalis non Episcopus: dicit vers.
Saluum fac. vers. *Mitte ei auxilium.* vers. *Nihil proficiat inimi-
cus. Domine exaudi. Dominus vobiscum.* Oremus. *Deus humilium* 1
*visitator, qui eos paterna visitatione & dilectione consolaris: præten-
de societati nostræ gratiam tuam, vt per eos in quibus habitas tuum
in nobis sentiamus aduentum, per Christum Dominum nostrum.*
Et oratione finita erigitur ab accubitu à præmissis
duob. eum deducentibus, qui solenniter benedicit:
& indulgentiam concedit: si est talis qui velit, aut cui
competat benedicere. Et mox ad hospitium accedat
duobus (depositis pluuialibus) associantibus eum,
demum disponit se ad prosequendam visitationem.
Et adde quod non opus presbyteros ante ingres-
sum Episcopi ingredi & sedere in tribunali &c. *c. non
opem. 95. d.* nec oportet Diaconum coram presbytero
sedere, sed iussione presbyteri sedeat. sic & Diaco- 2
nus honorem habeat à sequentib. *scilicet subdiaconis &
clericis, c. non opem. 93. d.* oportet etiam seniores i. Domi- 3
nos honorare, *not. in ca. 1. de censi. & l. semper ff. de iure im-
munita.* & prior promotus debet priorem locum ob-
tinere, *ca. 1. de maio. & obe. vbi concor.* Et adde quod ve-
nientibus Episcopis de vrbe ob reuerentiam Summi 4
Pontificis quem tetigerunt, & osculati sunt: *vt in c. cum
olim, de priuile.* processionaliter obuiatur, vt not. Spec. *in
ti. de legato. §. sequitur videre. in princ.*
Pontifex vero postea visitans parochias cum pri-
mum venit ingreditur cimiterium, dicēs psalmum,
De profundis, &c. *Requiem æternam.* &c. *Kyrie eleison. Christe
eleison, Kyrie eleison. Pater noster. Et ne nos. A porta inferi. Domine
exaudi orationem meam. Dominus vobiscum.* Oremus. *Deus cuius
miseratione animæ fidelium requiescunt,* &c. Idemque facit
recedere volens. Deinde intrans ecclesiam proster-
nit se, & orat ante altare: & mox surgens deoscula-
tur mediam frontem eius, & dicitur Missa. Qua fini-
ta, & benedictione data, accepto superpellicio, ami-
ctu, Stola, Pluuiali, Mitra simplici, & baculo pastora- 5
li, proponit populo causas aduentus sui, videlicet
quod

6 quod sacri canones, & Ecclesiasticus ordo hoc fieri
præcipiunt propter multa. Primo ad absoluendum
animas defunctorum. Secundo vt sciat, & videat
qualiter Ecclesia ipsa spiritualiter, & temporaliter
gubernetur, quomodo se habeat in ornamentis, qua-
liter ibi Ecclesiastica sacramenta ministrentur, &
diuina officia peragantur, quale seruitium ibi im-
pendatur, qualis sit vita ministrorum, & populi, vt
ex officio suæ inquisitionis per eum si qua in præmis-
sis corrigenda fuerint, corrigantur & emendentur,
& præcipiat fieri libros, & alia necessaria Ecclesia-
stica ornamenta. Tertio ad adulteria, fornicationes,
sortilegia, diuinationes, & similia crimina publica in
populo punienda, ad quod interdum non sufficiunt
Ecclesiarum rectores, ostendens populo quam dam-
nabilia, & detestanda sunt crimina ipsa. Quarto
propter casus qui de iure vel consuetudine ad Epi-
scopum dumtaxat pertinere noscuntur, qui in con-
stitutionibus sinodalibus continentur, de quibus
nullus alius se intromittere potest, protestans plebi
quod si quis vel si quæ in aliquo illorum casuum, vel
in quocunque alio consilio eius indiguerit, paratus
est benigne audire, & consilium ac absolutionē pen-
dere, ac pœnitentiā misericorditer iniungere saluta-
rem. Quinto ad exhibendum sacramentum confir-
7 mationis, quod nullus alius nisi soli Episcopi ex di-
uina & apostolica institutione dare potest. Nam Do-
minus Apostolos confirmauit, & per eos eorumque
successores scilicet Episcopos & superiores, populos
confirmandos esse decreuit, debet autem insinuare
plebi quod nullus confirmatus debet reconfirmari,
vel quod nullus qui non sit confirmatus potest esse
in confirmatione patrinus, & quod nullus excom-
municatus, vel grauioribus facinoribus alligatus in-
gerat se ad percipiendum hoc Sacramentum, vel ad
præsentandum confirmandum, & quod adulti prius
8 debent confiteri, & postmodum confirmari, &
quod in hoc sacramento compaternitatis, contrahi-
tur impedimentum Matrimonij, & dirimit iam con-
tractum, & quod nullus præsentet nisi vnum vel
duos ad plus, & confirmandi de honestate non de
necessitate debent esse ieiuni, hæc igitur & alia po-
pulo pronunciantur, prout in constitutionibus sino-
dalibus plenius consueuit contineri. Sexto, inducat
populum diligenter ad pœnitentiam, & instruat in
Ecclesiasticis sacramentis, & in articulis fidei, &
qualiter debent declinare à malo & facere bonum,
fugere vitia, & sectari virtutes. Et quod alteri non
faciant quod sibi fieri nolunt, sed alteri faciant
quod sibi volunt. His expletis indulgentia detur, &
fiat populo confessio & absolutio generalis. Post hæc
9 assumpto pluuiali nigri coloris exeat in cęmiterium,
cruce, aqua Benedicta, & clero præcedentibus can-
tando responsorium. *Qui Lazarum resuscitasti*, ipse
vero deductus à duobus hinc inde tabaliam ante ip-
sum tenentibus sequitur, dicens Psalmum *De profun-
dis*. Et finito præmisso responsorio, incipitur respon-
sorium, *heu mihi domine*, quo finito, inchoatur solem-
niter responsorium *libera me domine*, quo cum suis ver-
sibus finito cantatur. *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie
eleison*. Et mox episcopus mitra deposita recipiens
Isopum cum aqua Benedicta de manu alicuius oscu-
lantis manum eius, dicit *Pater noster*, aspergens cæ-
miterium coram se. Et mox tradit Isopum alicui sa-
cerdoti superpellicium, & stolam habenti, manum
eius osculanti, vt aspergat totum cœmiterium. Ipse
autem prosequitur, dicens, *& ne nos inducas*, ver. *in me-
moria aeterna erit iustus*. v. *à porta inferi*. v. *requiem aeternam*. v.
Domine exaudi. ver. *Dominus vobiscum*. Ore. Et iunctis an-
te pectus manibus dicit orationem. *Deus qui inter apo-
stolicos sacerdotes*, alia Oratio. *Deus veniæ largitor*, alia Ora-
tio. *Deus cuius miseratione animæ fidelium*, &c. Quibus dictis
dicit, *requiescant in pace*. Respondetur *Amen*. Et mox ele-
uata dextera producit signum Crucis ab omni parte
supra cæmiterium, & tunc regrediuntur in Eccle-
siam ordine quo primo venerunt, dicendo alta voce
psalmum *Miserere mei Deus*, &c. Ipse dicit illum voce
dimissa cum deducentibus illum Psalmo finito dici-
tur. ver. *requiem aeternam dona eis*, &c. Episcopus autem
stans coram altari deposita mitra dicat *Pater noster : &
ne nos*, vers. *à porta inferi*, ver. *requiescant in pace*. ver. *domi-
ne exaudi. Dominus vobiscum. Oremus* Oratio. *Absolue quæsumus
domine animas famulorum*, &c. His peractis deposito plu- 10
uiali nigro, & assumpto albo confirmet pueros. Ex-
pedita itaque confirmatione, benedictis ornamentis
si qua benedicenda sunt, depositisque indumentis
Ecclesiasticis confessiones, & deinde querelas, si quæ
sunt, audiat, & de vita & conuersatione cleri, & po-
puli, & qualiter spiritualia & temporalia in ipsa Ec-
clesia ministrantur, & de libris, & ornamentis dili-
genter & de plano inquirat.

Verum quia præambulum quoddam visitationis
est sinodus vt dixi; supra in quæstione de præparato-
rijs; Idcirco necessarium videtur adijcere ordinem
ad sinodum faciendam.

Secundum ergo ordinem qui in pontificali con-
tinetur sinodus seu concilium celebratur hoc mo-
do.

Sacerdotes vero & clerici vniuersi qui ad sino-
dum de iure vel consuetudine venire tenentur, con- 11
ueniant in ciuitate, aut in alio loco prout Pontifex
ordinauit. Prima autem die sinodi mane conueniant
in Ecclesia, in qua debet sinodus celebrari. Tunc
Pontifex audita missa, cum amictu Stola, Pluuiali,
Baculo pastorali, & Mitra paratus accedit coram al-
tari & ibi incipit flexis genibus, & mitra deposita
schola prosequente. Anti. *Exaudi nos Domine. quoniam be-
nigna est misericordia tua, secundum multitudinem miserationum
tuarum respice nos domine*. Psalmus. *Saluum me fac Deus, quo-
niam intrauerunt aquæ. Gloria patri*. Ant. *Exaudi nos*. Post hæc
Pontifex se erigens dicat. *Oremus flectamus genua*. Ora-
tio. *Omnipotens sempiterne Deus qui misericordia tua nos incolu-
mes in hoc loco specialiter aggregasti, mentes nostras quæsumus
Paraclitus qui a te procedit illuminet, & inducat in omnem (sicut
tuus promisit filius) veritatem, cunctos quoque in tua fide, & chari-
tate corroboret, vt exercitati à temporali sinodo proficiamus ad æter-
næ felicitatis augmentum per eundem, in vnitate eiusdem Amen*. Fi-
nita collecta *dicitur Litania*, quam require in Missali,
Pontifice ante Altare super faldistorium cum mitra
in capite accumbente, & omnibus genua flectenti-
bus, & postquam cantores *in Litania* dixerint, *vt obse-
quium seruitutis*, &c. & idem à choro responsum fue-
rit, Pontifex se erigens ad chorum se vertens di-
cit. *Vt hanc præsentem sinodum visitare, & benedicere digne-
ris*, ter producēs signum crucis pariter super omnes.

Quo facto iterum accumbit, cantoribus resumen-
tib. *Letaniam*, qua finita se erigens dicit. *Oremus*, & dia-
conus *Flectamus genua, leuate* Oratio. *Da quæsumus Ecclesiæ
tuæ misericors Deus vt spiritu sancto congregata secura tibi deuotio-
ne seruire mereatur, per Dom. in vnitate eiusdem*, & responde-
tur ab omnibus, *Amen*. Deinde ad sedem suam acce-
dit: & diaconus Dalmatica indutus, benedictione
accepta, legit euangelium ad sinistram partem pres-
byteri, euangelium est, *Conuocatis Iesus duodecim discipul.*
require 5. feria post Pentecost. vel illud: *Qui vos au-
dit me audit*. require sub festo sancti Felicis, quo fini-
to Pontifex flexis genibus, & mitra deposita incipit
coram altari alta voce hymnum. *Veni creator spiritus*,
quo expleto omnes sedeant in silentio, & Pontifex
si velit eos alloquitur dicens ita. *Ecce beatissimi, & vene- 12
rabiles consacerdotes ac fratres mei, missis ad Deum precibus sancti-
tatem vestram oportet, vt ea quæ de diuinis officijs vel sacris or-
dinibus aut etiam de vestris moribus, & necessitatibus ecclesiasticis
à nobis conferenda sunt: cum charitate, & benignitate vnusquisque
vestrum suscipiat, summaque reuerentia quantum valet. Domino
adiuuante perficiat, vel quæ emendatione digna sunt, cum omni de-
uotione vnusquisque fideliter studeat emendare, & si cui forte quod
dicetur aut agetur displiceat: sine aliquo scrupulo contentionis, palam
coram omnibus conferat: quatenus Deo mediante ad optimum sta-
tum perueniat: ita vt nec discordans contentio ad subuersionem in-
stitutæ locum inueniat: nec iterum in perquirenda veritate vigor
nostri ordinis vel sollicitudo tepescat*. Post allocutionem hu-
iusmodi,

iusmodi, vel prius quod est melius, fiat sermo: in quo
13 tractetur de disciplina ecclesiastica, de diuinis mini-
sterijs: & de correctione morum in clero: secundum
ea quæ in constitutionibus sinodalibus inter instru-
ctiones clarius demonstratur. Et mox post sermo-
nem querelæ si quæ sunt audiantur. Postremo chari-
tatiue moneantur omnes quod durante ipsa sinodo,
& honeste se habeant in domibus, & extra: ita quod
eorum honesta conuersatio cęteris sit merito in ex-
emplum: & data solemni benedictione, scilicet sit nomen
Domini benedictum, licentiantur vt ad hospitia redeant.
Secunda quoque die conuenientibus omnibus in ec-
clesia: Pontifex dicit missam: qua finita paratus, vt
supra, procedit coram altari: ibi inchoans schola
prosequen. Propitius esto peccatis nostris Domine. Oremus:
flectamus Oratio: Mentibus nostris quæsumus Domine Spiritum
sanctum benignus infunde: quatenus in nomine tuo collecti: sic in
cunctis teneamus cum moderamine pietatis iustitiam, vt hic à te in
nullo dissentiat, & voluntas nostra, sed semper rationabilia medi-
tantes, quæ tibi sunt placita, & dictis exequamur, & factis. per
Dom. in vnitate eiusdem. Respondetur Amen. Oremus: & dia-
conus: flectamus genua. leuate. Oratio. Deus qui nos iustitiam
loqui, & quæ recta sunt præcipis iudicare: tribue nobis, vt nec ini-
quitas in ore, nec prauitas inueniatur in mente, sed puro cordi purior
sermo consentiat, ostendatur in ope iustitia: nec appareat dolus in
lingua, sed ex corde veritas proferatur. Respons. Amen: Post
hæc transit ad sedem: & legitur euangelium. Designauit
Dominus, require in festo sancti Lucæ: quo finito incipit
Pontifex hymnum. Veni creator spiritus: vt sup. Deinde
sedentibus omnibus alloquitur Pontifex (si velit)
14 sinodum his verbis. Reuerendissimi, & sanctissimi nobis Do-
mini, & patres nostri, piam sollicitudinem nostram oportet, vt sicut
hesterna die admonuimus benignam mansuetudinem vestram de di-
uinis officijs. & sacris altaris gradibus, aut etiam de moribus vestris,
& necessitatibus Ecclesiasticis: quæcunque emendanda vel reuocan-
da sunt: charitas omnium vestrum vbicunque nouerit aliqua emen-
datione condigna, in medium proferre non ambigat, vt per nostræ
sanctitatis studium Domino largiente ad optimum perueniant sta-
tum, ad laudem nominis Christi Domini nostri. Post huiusmo-
di allocutionem, vel prius, quod est melius, fit ser-
mo, & post sermonē cōstitutiones promulgantur, &
leguntur. Et si tunc sinodus finiatur, recommendan-
tur religiosi, & Pontifex omnium orationibus se re-
15 commendat deuote, & omnes qui adesse debent no-
minatim vocantur, & contra absentes proceditur
prout episcopo visum fuerit expedire. Expeditis igi-
tur quæ expedienda sunt, omnes cum reueren-
tia surgant de sedibus suis; & Pontifex dicit, Oremus,
Oratio. Exaudi quæsumus Domine supplicum preces; & confiten-
tium tibi parce peccatis, & si quid offensionis in hac sinodi celebrita-
te contraximus, vt in eo quod soliti sumus aggregatam sinodum,
à cunctis primum absoluamur nostrorum nexibus delictorum; per
quod nos à cunctis excessibus Domine quæsumus propitiatus absolue,
& quia imperfectum nostrum oculi tui vident: perfectionem deputa
misericors, quod perfecte æquitatis fine concludere peroptamus, per
Dom. respondetur Amen. Deinde diaconus dicit alta
voce. Humiliate vos ad benedictionem, & Pontifex dat be-
nedictionem dicens. Omnipotens Dei filius qui est initium, &
finis, &c. vel aliam, require in benedictionario, & dat
indulgentiam, quo facto omnes in pace ad propria
reuertatur. Si vero propter aliquas necessitates opor-
16 tet tribus diebus sinodum celebrari, tunc non in se-
cunda sessione, sed in tertia datur benedictio so-
lemnis. Omnipotens Dei filius. & in secunda, dicitur il-
la, Sit nomen Domini, & in tertia non in secunda recom-
mendantur religiosi: & Pontifex orationibus om-
nium se recommendat, & qui adesse debent vocan-
tur, & licentiantur, & dicit oratio. Exaudi quæsumus
Domine: & indulgentia conceditur vt præmissum est,
in ipsa autem tertia sessione per eundem modum
proceditur sicut in secunda: nisi quia tunc prima
oratio est hæc, Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, qui sacro
verbi tui oraculo promisisti, vbi duo vel tres in nomine tuo congre-
gati essent, te medium fore, adesto cœtui nostro propitius, & cor no-
strum illumina misericors: vt à bono misericordiæ tuæ nullatenus
oberremus, sed rectum iustitiæ tuæ tramitem in omnibus teneamus,
per Dom. In secunda oratio est. Deus qui populis tuis indul-
gentia consulis, & amore dominaris, da eis spiritum sapientiæ tuæ
quibus dedisti regimen disciplinæ, vt de profectu sanctorum omnium
fiant gaudia sempiterna pastorum. Per. in vnitate eiusdem, euan-
gelium est. Designauit Dominus, require, vt sup. Allocu- 17
tio est. Dilectissimi, & venerabiles patres ac Domini nostri, oportet
vt ea quæ de ecclesiasticis officijs, & sacerdotalibus gradibus, vel
etiam canonicis sanctionibus propter diuersas occupationes, aut (quod
negare non possumus) propter nostra aliorumque desideria, non tam
pleniter, vt oportet executa sunt: omnium nostrum vnanimi consen-
su, & voluntate requirantur, & humiliter coram sanctitate vestra
recitentur, & quæ condigna sint emendatione ad meliorem statum
auxiliante Domino perducantur, vnde si cui fortasse aliquid displicet
quod digestum est: sanctitati vestræ cum benignitate, & modestia
intimare non differat: quatenus totum quod nostra sinodali con-
uentione statutum fuerit renouatum, absque omni contrarieta-
te, concordia sanctæ pacis ab omnibus æque custodiatur, ac teneatur,
ad augmentum æternæ beatitudinis omnium nostrum. Expe-
diens tamen mihi visum est etiam subijcere alium 18
ordinem celebrandi sinodum, qui videtur plenior
in supplementum ordinis præcedentis, & qui in
multis Italiæ Ecclesijs obseruatur. Quoniam scili-
cet, Primo conuocādus est clerus totius Episcopatus
cum autem clerus fuerit congregatus, prima die
cantabitur missa in honorem Spiritus sancti, vt proba-
tur in cap. quod sicut: de elec. & c. omnis Christianus de con. c. dist.
1. facit quod not. Io. And. in proæmio 6. sicut in similibus not. in ca.
te referente de cele. Missa & ca. inter corporalia. de transla. præla.
qua Missa finita, dominus Episcopus, & Abbates, &
priores cum canonicis maioris Ecclesiæ, & archi- 19
presbyteri, & alij clerici omnes in pluuialibus vel
superpellicijs bini & bini accedunt ad chorum, in
modum processionis, siue ad locum vbi est cantanda
missa, & tunc cantor debet incipere Antiphonam. Ex-
audi nos Domine, qua finita, prælatus debet ascendere
sedem suam cum insignijs Episcopalibus, & Abba-
tes reuestiti, atque archidiaconus cum diaconibus à
dextris domini Episcopi, & à sinistris archipresby-
teri vel præpositi: si ibi fuerint cum presbyteris, &
subdiaconibus, acoliti vero, & inferiores maioris
Ecclesiæ si fuerint, sedeant ad pedes domini episco-
pi, ceteri autem clerici sedeant in corpore Ecclesiæ
secundum eorum modum consuetum, videlicet
priores cum monachis, archipresbyteri cum capel-
lanis eorum, & ceteri hinc inde prout commodius
poterunt; finita vero antiphona supradicta, incipere de-
bet dominus Episcopus alta voce hymnum Veni crea-
tor Spiritus, quo finito, cantor debet incipere litanias,
quibus finitis debent dicere, Pater noster, deinde Epi-
scopus debet dicere, & ne nos inducas. &c. & clerus
respondere, sed libera nos à malo, deinde, ver. saluos fac
seruos tuos, & respons. Deus meus sperantes in te, & v. mitte
nobis Domine auxilium de sancto. & de Syon tuere nos, & ver. nihil
proficiat inimicus in nobis, resp. & filius iniqui non apponat nocere,
deinde Domine exaudi orationem meam, responsorium, &
clamor meus. Dominus vobiscum, & cum spiritu tuo Oremus. Actio-
nes nostras quæsumus Domine aspirando præueni, & adiuuando pro-
sequere, vt cuncta nostra operatio à te semper incipiat, & per te cœpta
finiatur, & pacem tuam nostris concede temporibus, & ab Ecclesia
tua cunctam repelle nequitiam, per Christum Dominum, &c. de-
inde alia Oratio. Adsit nobis quæsumus Domine virtus Spiritus
sancti, quæ corda nostra clementer expurget, & ab omnibus tueatur
aduersis, & omnis falsitas inimici destruatur, per Christum Domi-
num nostrum, &c His ita gestis subdiaconus, hebdoma-
darius reuestitus tunica in corpore Ecclesiæ super 20
lectorium dicere debet hunc sermonem.

Dilectissimi fratres videte vobis à Deo concessum priuilegium dig-
nitatis, videte vobis iniunctum officium dignitatis, vos enim estis lux
mundi, de sole iustitiæ radiantes, vos sal terræ, tam vos quam alios
sale sapientiæ condientes, vos Angeli Domini eius iussa perficientes,
vos reges & principes, Christi populum regentes à vobis exigitur pas-
cere ac gubernare Dominicum gregem, verbo, exemplo, & præsidio,
verbo prædicationis, exemplo conuersationis, præsidio defensionis. An-
te omnia igitur fidem Catholicam verbis docete, ipsam met operibus
comprobate fides est sine verbis nulla, sine operibus mortua est. Et ex
fide fit homo iustus ex iustitia viuit, dicente propheta, iustus ex fide
viuit,

viuit, habentes igitur scutũ fidei, arcete lupos à gregibus Christi, fures cauete, mercenarios tolerate, greges seruate, vigilijs & orationibus instate, honestatem diligite, lectioni & exhortationi vacate, viduas & orphanos defendite, hospites suscipite, pauperibus vitæ subsidia ministrate, alter alterius onera portate, mærentes confortate, infirmos, & in carcere positos visitate, sit in corde vestro affectus amoris, in lingua sermo ædificationis, in manu donum largitionis, sitis pie sapientes, & sauere miserentes, circa corrigibiles veniam benignitate, circa incorrigibiles seueritate: subditi obedite prælatis & subiacete ipsis, non eis detrahatis, non superbe resistatis, sed onerosos humiliter supportetis, vos etiam prælati subditos non opprimatis, non immoderate exasperetis, sed fraterna charitate tractetis, in dignitate seruanda, non quæratis quæ vestra sunt, sed quæ Iesu Christi, pacem habete ad omnes, & Deus pacis, & dilectionis erit vobiscum, & pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum custodiat corda vestra, & intelligentias vestras in Christo Iesu Domino nostro, quo finito diaconus hebdomadarius reuestitus incipere debet responsorium, *venite filij. &c.* Quo finito diaconus hebdomadarius reuestitus dalmatica in corpore Ecclesiæ super lectorile debet dicere Euãgelium. *Ego sum pastor bonus* Quo finito debet dicere dominus Episcopus alta voce, *Benedicite.* Respondet clerus alta voce; *Dominus,* & tunc sermocinare debet dominus Episcopus, & post eum archidiaconus, & post eum Abbates si sunt, finitis autem sermonibus debet dicere dominus Episcopus, *sit nomen Domini Benedictum.* Et sic debet dimittere clerum ad hospitia sua vsque in crastinum. Secunda vero die idem ordo seruari debet cantata prius Missa de Trinitate, fieri debet sermo. *Constantes estote filij Carissimi, certatimque implete opere quod voce profertis, credite Iesum Christum Dei filium ante secula cum Patre manentem, Deum ex Deo, inuisibilem de inuisibili, omnipotentem, de omnipotente, & vt nos redimeret, assumpsisse carnem ex virgine, & per tempora ætatibus creuisse, vt verus homo in diuinitate permanens verus Deus securusque Dominicæ Passionis gloriam omnibus audientibus aperuit Sacramentum annuncians illis diem iudicij, atque credentium gloriam sempiternam Sanctorum dicens, credite huic Christo filio Dei qui propter nostram salutem dignatus est formam serui accipere, quem Gabriele Archangelo nunciante integerrima Virgo Maria concepit, quem principes Iudæorum per inuidiam sub Pontio Pilato flagellatum Crucifixerunt, & quo Crucifixo tenebræ factæ sunt super vniuersam terram ab hora diei sexta, vsque ad horam diei nonam.*

Quid plura? mortuus est, & sepultus, sed tertia die surrexit, conuersatusque cum discipulis suis per dies quadraginta, ipsisque aspicientibus atque mirantibus ascendit in cœlum, promittens in se credentibus discipulis suis ad suam gloriam accessum, non credentibus autem æterni flammas supplicij quæ præparata sunt eis, & patri eorum diabolo. Quoniam vnusquisque cuius opera agit, eius filius est. Ego vero polliceor vobis confidens in domino, quia si credideritis in filium Dei Iesum Christum: & malis actibus, atque vniuersis idolis renunciaueritis, possidebitis cum sanctis Angelis perpetuam vitam, in qua lux indeficiens erit, & tenebræ nullæ, neque esuries, nec indigẽtia tegumentorum, sed Christus ipse vera refectio suorum fidelium, qui dat credentibus in se candidissimas stolas, & quotidianæ felicitatis gloriam sempiternam. Euangelium vero debet dici, *estote misericordes*, sermocinare debet dominus Episcopus si voluerit, & alij clerici ciuitatis secundum ordinem suum. Quibus finitis, debet prius dominus Episcopus interrogare archiepresbyterum, & alios archipresbyteros qui sedent ex parte ipsius, cum omnibus eorum subditis, & debet dicere dominus Episcopus *sunt omnia recte apud vos?* & respondentibus *recte,* debet dicere Episcopus *Deo gratias.* Si autem responderint *non recte,* debet dicere Episcopus. *Veniemus, vel, mittemus, & emendari faciemus,* & similiter finiri debet vt supra. Tertia vero die idem ordo seruari debet. Cantata prius missa *de sancta Maria* sermo debet
23 esse. *Carissimi, charitas Dei vbique terrarum propagata nos à reatus primi parentis vetustate eripiat, cum pro nobis natus mori voluit, ipse enim charitas veritas est credentium in se, & pietas.* De
1.Ioan.4 v.8. quo ait Ioannes. *Deus Charitas est. Modo vos in ea firmiter constituite, illamque circumquaque sequi studete, charitas dilectissimi est si quis erroneum necessitateque afflictum fratrem intuebitur, si misereri eis conabitur charitatis diademate coronabitur.* Vnde ad
1.Ioan.3.v.17 hunc Ioannes clamat. *Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Videte vt lorica fidei induti operemini dicta Apostoli. Semper in corde, & opere promissam fidem seruate, & in vobis peccantibus commissa relaxate. Nihil Deo carius habetur quam si quis poscentibus misericordiam præstat. Nunquam tantum sacrificium curat quam si fieri potest alteri aliquis misereatur.* Vnde dicit Osee. Osea.6.v.7.
propheta, *misericordiam volo & non sacrificium, & Redemptor* 24
beati (ait) misericordes, speciẽ vestram nolite impedire, sed quod dicitis adimplete, verbi gratia. Quid prodest multa proferre, si definitis quod dicitis laborare? Cur hoc seruatis nisi quod decipere Christum verbis tentatis? Non enim vestri Deus obliuiscitur criminis: nisi pœnitendo idem deleueritis. Vnde Christi fideles & sancti appareatis. Quid Dauid dicat audite. Fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Audistis sententiam quæ non verbis sed sanctos nominauit nos in factis. Vobis committo Dei Ecclesiam cunctis: quam ab hæreticis caute auertatis, inter discordes pacem persistite, ad orandum per noctes solliciti estote, vnum hoc habete præcipuum, Deum diligite, & proximum, quoniam vt dicit scriptura, nec vere Deus sine proximo, nec proximus vere diligitur sine Deo, vnde quando Deus sic diligitur dicitur plenitudo legis dilectio, hoc ergo si constanter egeritis vobiscum Christum mansurum habebitis. Euangelium vero debet esse, *designauit Dominus,* & tunc debet sermocinare Dominus Episcopus si voluerit, & alij prælati Ecclesiarum forinsecarum, finitis autem sermonibus interrogare debet dominus Episcopus Archipresbyterum, & alios archipresbyteros qui sedent ex parte sua. *Suntne recte omnia apud vos & subditos vestros?* quibus respondentibus *recte,* debet dicere dominus Episcopus, *Deo gratias.* Si autem dixerint *non recte:* debet dicere dominus Episcopus, *veniemus, vel mittemus, & emendari faciemus.* Et post legentur statuta sinodalia pertinentia ad diuina officia, & ad honestatem personarum, & ad vtilitatem rerum Ecclesiasticarum. Quibus perlectis querimoniæ audiantur à domino Episcopo, & committantur audiendæ, & finiendæ. Peractis vero cunctis dominus Episcopus debet dicere alta voce. *Te Deum laudamus,* quo finito debet dicere diaconus qui legit Euangelium alta voce, *humiliate vos ad benedictionem,* & clerus debet respon-
dere alta voce *Deo gratias.* Et tunc benedictio ab Epi- 25
scopo debet subsequi. *Omnipotens Dei filius qui est initium, & finis, complementum vobis tradat charitatis. Amen. Et qui nos ad expletionem huius fecit peruenire sinodi, absolutos vos faciat ab omni contagione peccati, Amen. Et ab omni reatu liberiores effecti absoluti, etiam per donum Spiritus Sancti felici reditu vestrarum sedium cubilia repetatis illæsi. Amen. Quod ipse præstare dignetur,* &c. Quibus expletis Archidiaconus vel diaconus hebdomadarius debet dicere alta voce. *In nomine Domini Nostri Iesu Christi recedamus cum pace.* Deinde omnes debent surgere, & ad propria redire, prius tamen à domino Episcopo petita licentia & obtenta. Rurales clerici à ciuitate debent recedere, & prius antequam
recedant quælibet parochialis Ecclesia debet solue- 26
re cathedraticum siue sinodaticum, scilicet duos solidos ipsi Domino Episcopo, vel ei cui commiserit persoluendum. Et attende quod in Concilio Toletano statuitur quod in loco benedictionis id est, sinodo, considentium dominorum Sacerdotum nullus debet indiscretis vocibus perstrepere, aut quibuslibet tumultibus alios perturbare, nec fabulis varijs vel risibus agi, & (quod est deterius) obstinatis disceptationibus tumultuosas voces effundere, *quia si quis* (vt ait Apostolus) *putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huiusmodi vana religio est,* cultum enim suum perdit iusticia: quando silentia iudicij obstrepentium turbo confundit, dicente prophe-
ta Esa.32. *Erit cultus iustitiæ silentium,* debet ergo quicquid Isaia 32.
aut consulentium consultationibus agitur aut ab accusantium parte proponitur, sic mitissima verborum relatione proferri, vt nec contentiosis vocibus sensus audientium perturbetur, nec iudicij vigorem tumultus emergat, alias iuxta legem diuinam præcipientem, Eijce derisorem, & exibit cum eo iurgium, cum omni dedecore de consessione abstractus à cleri cœtu secedat, & trium dierũ excommunicationis sententiã ferat. *c. in loco. 5. q. 4. cui adde c. irreligiosa de cõs. d. 3.*

Attende

Attende quod postquam omnia in sinodo fuerint ordinata, illud omnibus modis obseruetur vt super-
27 uenturum anni Pascha quo kalendarum die, vel quota Luna debeat suscipi à metropolitano intimetur, quod ceteri Episcopi vel reliquus clerus breui subnotantes, vnusquisque in sua Ecclesia adueniente Natali Domini die, post euangelicam lectionem populo annuncient. *cap placuit. 3. de conse. d. 3. vt per orbem vniuersum vno & eodem die Pascha celebretur. ca. de obseruatione. ead.* dum tamen semper in die dominico celebretur, vt in pluribus. *cap. ibidem patet.* Est ergo per prælatos dies venerabilis Paschæ omnibus intimandus, formatarum literarum tantum subscriptione, vt dies sinodi 11. Kal. Nouembris seruetur. Scribendum est etiam ad singularum quarumcumque prouinciarum primates, quod quando apud se concilia congregant, istum diem non impediant. *cap. placuit. 2. ead. dist.* Attende etiam quod vocati ad Sinodum non debent contemnere sed venire, vt doceant vel doceantur quæ sunt ad Ecclesiæ ceterorumque correctionem vtilia, & contemnentes seipsos videntur accusare, quod si forte ire non possunt, excusatorias literas subscribere debent. *ca. non oportet, & cap. placuit. 18. di. alias puniuntur vt ibi, & capit. si quis autem, & capit. si Episcopus. e. di. & cap. si quis & cap. peruenit, & cap. quoniam.* Nec habet prælatus superior licentiam ex his quæ deferunt inferiores prælati secum, siue iumentum, siue aliquam speciem expetendi, quod si hoc egisse conuictus fuerit soluet quadruplum, & idem de eulogijs, *cap. quoniam cum se. ead. di.* Nulli etiam episcopo liceat diœcesanam sinodum celebrare sine metropolitano. *cap. propter Ecclesiasticas. ea. di.* Quæcunque autem in prouinciali sinodo concluduntur: tenentur diœcesani congregatis subditis suis infra sex mensium spacium eisdem reserare, alias puniuntur *vt in ca. decernimus. e. di.* Adde V in. *in cap. quoniam de priuile.* quem refert Bude *in c. ego enim de iureiuran.*

De quibus est prædicandum visitando.

CAP. XII.

SVMMARIVM.

1 *Simbolum est quadruplex.*
2 *Simbolum vnde dicitur.*
3 *Simbolum quid est.*
4 *Fides multipliciter sumitur.*
5 *Articuli debent ab omnibus sciri, diuersimode tamen.*
6 *Patrini debent docere in fide filiolos suos.*
7 *Fides est ad salutem necessaria.*
8 *Fides est formata & informis.*
9 *Libri per presbyteros parochiales legendi.*
10 *Idololatria quid est.*
11 *Idololatria est maximum crimen, & multipliciter incurritur.*
12 *Sors prohibetur.*
13 *Stellarum cursus obseruandi non sunt.*
14 *Christianis non licet gentilium traditiones tenere.*
15 *Peccata mortalia sunt summopere fugienda.*
16 *Peccatorum circunstantia versibus declarantur.*
17 *Pœnitentia conditiones metrice declarantur.*
18 *Peccata mortalia sunt septem.*
19 *Superbia mala.*
20 *Auaritia mala.*
21 *Symonia est fugienda.*
22 *Vsura est fugienda.*
23 *Furta sunt cauenda.*
24 *Rapinæ sunt fugiendæ.*
25 *Contractus simulati sunt à iure reprobati.*
26 *Mensuræ debent esse iustæ.*
27 *Iustitia vendi non debet, nec officium.*
28 *Luxuriæ species.*
29 *Stuprator ad quid tenetur.*
30 *Fornicans qualiter punitur.*

31 *Pollutio nocturna an sit peccatum.*
32 *Ira mala.*
33 *Seditionarij non sunt in Clericos ordinandi.*
34 *Homicidium multipliciter committitur.*
35 *Gula peccatum quinque modis est mortale.*
36 *Ieiunia quibus sunt obseruanda.*
37 *Inuidia quæ mala producit.*
38 *Scismatici nihil validum efficere possunt.*
39 *Accidia mala.*
40 *Dilectionis probatio est operis exhibitio.*
41 *Inferni pœna.*
42 *Prædicatores nemini detrahant.*

SEcundo; Quæro circa quæ principaliter oporteat proponi verbum Dei? Respondeo primo, quod super omnibus super quibus doceri ignari clerici debent specialiter, vt sciant docere Simbolum, hoc est *Credo in Deum Patrem*, &c. Secundo super eo s. quomodo plebs debeat fugere errores Idolorum, & omnia peccata mortalia, *& quod nolunt sibi fieri alijs ne faciant.* Et vt credant resurrectionem omnium, & diem iudicij, in quo vnusquisque secundum opera sua recepturus sit 10. *qu. 3. episcopum.* Adde quod necessarium est visibile sacramentum aqua ad ablutionem visibilis corporis, sicut necessaria est doctrina inuisibilis fidei ad sanctificationem inuisibilis animæ, & renascitur homo ex aqua visibili Sacramento, & Spiritu inuisibili scilicet intellectu, vt simbolum baptismi visibiliter accipiat, & spiritualem intellectum ipsius Simboli percipiat: vel ex aqua visibili, & Spiritu sancto. *c. necessarium, d. con. d. 3.* Circa primum attendendum, quod quatuor sunt simbola. 1

Primum *est Apostolorum*, quod dicitur in officio diuino hora primæ, & completorij, & appellatur, *paruum.* Secundum *est Concilij Niceni*: quod dicitur & cantatur in medio missæ, & istud dicitur, *magnum.* Ter- 2
tiũ est *Athanasij* quod dicitur, & cãtatur post Psalmos horæ primæ, & incipit, *Quicunque vult saluus esse.* Quartũ est *concilij generalis* quod ponitur in decretali 1. de Sum. Trinita. & fide catho. quæ incipit, *firmiter credimus*, &c. *Vnde dicatur simbolum.*
Et dicitur simbolum à sim quod est simul, & bolus quod est morsellus, quia vnusquisq; Apostolorũ morsellum hoc est partem suam apposuit. Et est simbo- 3
lum collectio articulorum fidei: quæ collectio dicitur fides Christiana, & Catholica id est vniuersalis, *vt patet in d. c. 1. de Sum. Tri. & 24. q. 1.* hæc est fides, & in Psalmo Athanasij. *Hæc est fides catholica quam nisi quisque*, 4
&c. Et licet multis alijs modis sumatur fides de quibus per glo. super rubrica *de Sum. Tri. in prin.* ac diuersimode diffiniatur, vt ibi, & articuli fidei vario modo numerentur, vt ibi: tamen quia in hoc opusculo intendo positiue pertransire, ac me iuristis conformare, & ea tantum attingere quæ sufficere satis videantur pro officij visitationis implemento. Concludo tot esse articulos quot ex omnibus ipsis simbolis resultare videntur. Cum his qui adduntur *in cap. 1. de Sum. Tri. li. 6. & in cle. & in ca. cum Christus, & cap. ad abolendam, cum similibus, de hære.* Et breuibus concludo quod quicquid sacrosanctam Rom. Eccl. quæ est mater omnium Ecclesiarum, & magistra, prædicat, & obseruat, est vera fides Catholica; cum omnibus articulis suis, *cap. ad abolendam, de hære. & d. clem. 1. &c.* & quicumque contrarium dixerit esse hæreticus, & excommunicatus incontinenti, vt ibi. Et hæc omnia scire tenetur quilibet Christianus per fidem *de consec. dis. 4. ante viginti, & cap. baptizandos, & c. prima.* & præcipue ad sciendum omnes articulos, de quibus in dictis quatuor simbolis omnes indistincte tenentur: tam clerici quam laici. Sed clerici magis qui legem perscrutabiliter scire tenentur 28. *dis. quando episcopus*, quilibet ergo tenetur credere quod catholica tenet Ecclesia, & hoc sufficit laicis in talibus articulis: dummodo nihil in contrarium sentiant, vt no. glo. *in ca. cum Christus, de hære. facit. 11. d. quis nesciat*, & idem di- 5
cit glo. *super dicta rubrica* quod articulos clerici tenentur scir-

tur scire explicite, laici vero implicite, scilicet credere sicut tenet Ecclesia alias non possent excusari à crassa, & supina ignorantia, quæ esset magna negligentia, & culpa latissima *leg. magna negligentia, & l. late. ff. de verbo. sig.* habent namque picturas hoc docentes necnon festiuitates quæ per annum solemnizantur, scilicet *Annunciationis, Natalis, Passionis, Resurrectionis, Adscensionis, Penthecostes, Trinitatis, Corporis Christi*, & similes,
6 habent confessores, & prædicatores, patrinos etiàm ex sacro fonte leuantes: qui omnes eos super his habent instruere. *c. vos ante omnia de con. d. 4. & d. 3. per latum.* Et habent denique visitantes. Docebunt ergo prælati visitantes simbolum 12. articulos continens secundum theologos explicite, & sigillogizando perscrutabiliter sacerdotibus parochialibus, vt super eis sciant docere Cathecuminos, & plebes sibi commissas: per iura superius allegata, quia non est
7 credendum eis qui fidem veritatis ignorant, & monendi sunt firmiter credere, & nullatenus dubitare, *quia dubius in fide infidelis est, vt in cap. 1. de hære.* alias saluus esse non poterit, sed absque dubio in æternum peribit, vt in psalmo. *Quicunque, quia sine fide nemo potest placere Deo, facit 23. d. quando episcopus, & 24. q. 1.* aperte, etiam in tenui articulo, *vt C. de hære. l. fi. in fi.* quo scilicet ad articulos fidei, qui continentur in dictis simbolis, scilicet *Credo in Deum*, & ceteris quibus per fidem solam est adhibenda credulitas, quia fides est de re non visa. *de pe. dist. 4. in domo C. de Sum. Tri. leg. fin.* quia nec per signa sed per fidem veritas est colenda, *de cons. d. 4. veniens sacerdos, & not. gloss. in d. cap. 1. de heret. quoniam omne quod non est ex fide, peccatum est, cap. fin. de præscrip. quæ sine operibus mortua est ea. cum Christus de hære. 1. q. 1. cap. fertur, & ex qua iustus viuit:* & quæ per dilectionem operatur. cap. 1. de Sa. Vn. Omni vero homini qui Ecclesiæ Catholicæ non tenet fidem & vnitatem, neque baptismus neque eleemosyna quantumlibet copiosa, neque mors pro nomine Christi suscepta, proficere poterit ad salutem, sed cum diabolo, & Angelis eius æterni ignis incendio participando damnabitur. *cap.*
8 *firmissime, de hær.* quia mali carēt fide formata, quam habent soli boni, licet habeāt informem vt no. glo. super dicta rubrica *de Sum. Tri.* sicut & dæmones, & infideles qui carent fide formata charitate. Nam fides per dilectionem operatur, & est fundamentum omnium virtutum. *1. q. 1. cum Paulus. de pæni. di. 2. §. item sine charitate.* Hinc dicit propheta: *iustus ex fide viuit*, & est fides virtus à qua dicuntur fideles quicunque baptizantur *de conse. di. 4. si qui apud.* quorum prēmium est vita æterna. *Quia qui crediderit, & Baptizatus fuerit, hic saluus erit cap. maiores de Bap.* Et adde quod simbolum ante octo dies dominicæ Resurrectionis publicæ in Ecclesia compætitentibus prædicari mandatur ab omnibus Ecclesijs annuatim. *cap. simbolum, de consec. d. 4. adde cap.*
9 *Baptizandos cum se. dist. 4.* Consulo omnibus prælatis, & presbyteris parochialibus, vt habeant & sæpe perlegant summulas B. Bonauenturæ, quæ incipit, *flecto Genua*, & Alberti, quæ incipit, veritatis Theo. alias non erunt excusabiles apud Deum.

Quid sit idololatria.

Circa secundum est attendendū quod idololatria est quando latria id est honor, & seruitus qui soli
10 Deo debetur, datur creaturis, vt dicam infra ad finem vltimæ quæstionis. Quod crimen est maximum,
11 quia de directo opponitur fidei Catholicæ. Et multis modis incurritur. Primo adorando Imagines & picturas aliter quam permittitur, *in cap. venerabiles, de conse. d. 3.* Secundo cum per sortes furta in tabulis aut codicibus vel alijs instrumentis requiruntur: vel diuinationes aliquas in aliquibus rebus aliquis obseruare præsumit: cum tales sint puniendi. *cap. 1. de sortil. ne propter assiduitatem labantur in idololatriam, vt ibi not. & 26. q. 2. hi qui.* sicut nec ad dæmonia consulenda, *vt ibi & cap. illud ea causa & quæstione, & cap. sortes, & cap. peruenit. e. causa quæst. 5.* Tertio quando per inspectionem astrolabij furtum quæritur recuperari: ex quo non contrahitur modica macula peccati, ergo grauissimum est, licet etiā bono zelo, & simpliciter fieret, de quo *in*

c. 2. eod. tit. de sortile. prohibetur ergo sors ex causa, & licet Matthias Apostolus fuerit electus per sortem, illud factum fuit inspiratione diuina, *vt not. eod. ti. de sortile. cap. fin. facit 26. quæst. 1. non exemplo.* Item quando obseruantur ea quæ à diuinatoribus præcipiuntur. *capit. intelligi. ead. qu. & causa.* Item quando seruātur aliqua de superstitionibus *de quibus in cap. illud ea. causa, & q.* vel requiritur cura sanitatis magicis artibus, *ca. qui sine. e. cau. & q.* vel super idem cōsuluntur planetarij. & mathematici. *c. illos ea. cau. & q.* vel obseruantur auguria, & 13
stellarum cursus: cum ex his resultet cultus idololatriæ, *cap. sed licet. e. causa & q.* salua tamen ignorantia: puta si quis reliquijs de area vel torculari idololatrarum vesceretur, cum nesciretur idolis immolatum *cap. si de area, cum se. ead. cau. & q.* Omnia namque genera diuinationum inducunt idololatriam de quibus *in cap. 1. ea. causa. q. 2.* quod genus à Persis allatum dicitur vt ibi. Puniuntur autem multipliciter qui ariolos vel incantatores obseruant *vt in cap. si quis cum se.* puniuntur etiam facientes filateria idest breuia, *&c. ca. non oportet cum se. ead. cau. & q. & cap. si quis clericus, & cap. auguriis, cum sequentibus*, & contra tales oportet prælatos esse vigiles, *cap. contra ea. cau. & q. & illos tanquam Christi inimicos in seq. capit. peruenit, &c.* Non ergo licet 14
Christianis tenere traditiones gentilium, & obseruare vel colere elementa, aut Lunæ, aut Stellarum cursus, aut inanem signorum fallaciam pro domo facienda, vel propter segetes, aut arbores plantandas, vel coniugia socianda. Scriptum est enim, *Omnia quæ facitis aut in verbo, aut in opere, omnia in Nomine Domini Nostri Iesu Christi facite, gratias agentes Deo, nec in collectionibus herbarum quæ sunt medicinales, aliquas obseruationes, aut incantationes liceat attendere:* nisi tantum cum simbolo diuino aut oratione Dominica, vt tantum Deus creator omnium, & Dominus honoretur. *cap. non licet, ead. cau. quæst. 5.* Grauius etiam puniendi sunt qui liuore permoti impatientiæ inimicorum, altare sacris vestibus exuunt: aut lugubri veste accingunt: vel consueta luminariorum obsequia de ecclesia subtrahūt, vel missam pro requie defunctorum promulgatam pro viuis celebrant hominibus, quorum omnium maleficia iniquissima Toletanum Concilium condemnauit, *cap. quicunque, e. ca. & q.* Et quoniam quæ magorum præstigijs fiunt, non vera sed fantastica sunt. vt plene patet *in c. nec mirum. e. c. & q.* & incantationes infirmitatibus hominum nihil remedij præstant, *ca. admoneant. e. c. q. 7.* tanquam graue peccatum puniuntur vt supra, ac prohibentur similiter & Kalendarum obseruationes ritu paganorum, & dies Ægyptiaci. *ca. non licet, cum se. ea. & c. & q.* Dæmoniaci tamen petris vel herbis sine incantatione vti possunt, *c. Dæmonium, e. c. & q. facit ad præmissa, l. cretionum. C. de iure deli. l. eulcolatum, & per totum. C. de paganis & l. 1. & per totum. C. de malefi. & mathe.* Curent etiam prælati studiose insurgere contra pessimum genus mulierum quæ herodianæ appellantur, de quarum elusione plene tractatur *in d. c. nec mirum, &c.*

Circa tertium vero. s. circa fugam mortalium peccatorum est attendendum quod omnia peccata mortalia licet habeant facies diuersas: caudas tamen habent inuicem colligatas, *ca. excommunicamus, in prin. de hære.* & ideo necesse habet deflere peccatum *quia offendens in vno factus est omnium reus, cap. defleat, de reg. iur.* & illud non minuit diuturnitas temporis, *c. non satis, in fi. de simo.* quinimmo tanto grauiora sunt peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam, *c. cum in ecclesiæ, eo. tit. fiem.* & ex alijs multis circunstantijs aggrauantur: de quibus per Hosti. in sum. *de pæni. & rem. § quæ interrogationes*, & probatur de pœnitentia *dis. 5. cap. 1. in prin. & in c. sicut dignum de homicidio, & de pænitent. dist. 2. aut facta*, quæ his versibus continentur. 16

Hæc sunt seruanda cunctis medicamina danda
Quis, quid, vbi, per quos, quotiens, vbi, quomodo, quando.
Ætas, forma, locus, ordo, sapientia, tempus.
Quæ mora, quæ ve modus: tentatio quæue notantur.

Propter quæ peccata veniunt aduersa, *cap. cum infirmitas,*

mitat, de pœn. & remiss. & præsertim propter non solutionem decimarum, &c. *cap. reuertimini.16.qu.1.* Et non remittitur, nisi restituatur ablatum. *regula peccatum, de reg.iur.* nec peccati venia datur nisi correcto. regula peccati, *eo.ti.vide in ca.cum tu. de vsu.* nec est quis correctus nisi subeat pœnitentiam salutarem. Debet autem esse pœnitentia prout etiam his versibus continetur.

Sit simplex, humilis, feruens, & pura, fidelis.
Vera, frequens, nuda, discreta, libens, rubicunda.
Integra, secreta, lachrymabilis, accelerata,
Fortis, & accusans, & sit punire parata.

Pro quorum versuum omnium expositione videatur omnino aureum memoriale sacerdotum: de qua per Spec. *in repertorio in ti. de pœ. & remiss. & non omutatur.*

Et quomodo mortale peccatum dicatur dupliciter, *vide gloss. in clem. ad nostrum v. septimo. de heret.* & quomodo tribus gradibus ad peccatum peruenitur, scilicet Suggestione, Delectatione, & Cōsensu, & quomodo peccati tres sunt differentiæ, scilicet in Corde, in Facto, & in Consuetudine &c. & quomodo committitur Infirmitate, Ignorantia, & Studio. sicut etiam in virtutibus tres sunt gradus, *vide pulchros tex. de pœnit.*
17 *dist. 2.§. hinc etiam. cum seq.* Et attende quod septem sunt crimina mortalia quæ sub hoc termino continetur, *Saligia*, cuius termini quælibet litera notat primam
18 literam cuiuslibet criminis videlicet. S. notat. superbiam, A. vero auaritiam, L. notat luxuriam, I. iram, G. gulam, I. inuidiam, A. accidiam. Superbiam inter omnia retinet principatum tanquam vitiorum omnium Regina. Expulit Angelos de Paradiso, primum hominem damnauit, omne genus humanum infecit, *huic Deus resistit qui dat humilibus gratiam, sæpius dicens quod qui se exaltat humiliabitur: & qui se humiliat exaltabitur.* Hinc dicitur prouerbium secundum Hostien. *quod sputum missum in cælo in oculos reuertitur expuentis*, vt refert Io. And. *in c. cum in ecclesijs, de maio. & obed.* hæc semper innititur maioritati, omnem studet excludere obedientiam: contra quam dicitur *qui non obedierit Principi morte moriatur. ca. 2. de ma. & obe. Omnis enim anima sublimioribus potestatibus subdita esse debet, vt ca. omnis, de censi. Dispersit etiam Deus superbos mente cordis sui. Et melior est obedientia quam victima, & magis quam adipem arietum offerre, c. illud, de maior. & obed. 31. dist. si qui sunt presbyteri. 32. dist. §. verū, & 7. quæst. 1. sciendum.*

Pr. ver. ... um.

19 Auaritia autem est Idolorum seruitus, & auaro tam deest quod habet quam quod non habet, *c. auaritia, de præbend. 28. q. 1. Idololatria.* Hæc etiam dicitur radix omnium malorum *de pœn. distinct. 2. §. quia radix. & 49. distin. c. 1. ver. impetiginem quoque.* Et ita scribit Paulus ad Thim. quia aliarum virtutum pulchritudo per hanc deprauatur, & quasi totum corpus exasperat, quia per vniuersa animum supplantat. *47. dist. c. bonorum*, & in Auth. *vt iudic. sine quoquo suffra. §. cogitatio. co. 2* adde quod no. Io. And. *in c. auaritia, de electio. in 6. in nouella, super glos. 2. & de renunciatione. ca. nisi cum pridem in prin. & de praeben. c. auaritiæ, in prin.*
20 Ex hac prodeunt simoniæ, vsuræ, furta, rapinæ, simulati contractus: deceptiones circa vel infra dimidiam iusti precij, falsa pondera, & mensuræ: iniuriæ, & damna, sacrilegia, venditiones iustitiæ, retentiones decimarum, & latrocinia, *c. inter alia, de immun. eccl. & assasinamenta, c. pro humani, de homicidio, lib. 6.*
21 A simonia etiam multum præcipitur caueri *vt patet in 1. Can. in decretu, copiosissime, & in tit. de simon. in decretalibus, quia nihil prodest homini si totum mundum lucretur: animæ vero suæ detrimentum patiatur, cap. Matthæus, de simon.* Similiter
22 ab vsura, vt sicut non licet pro alterius vita mentiri: ita multo magis prohibetur quis ne etiam pro redimenda vita captiui vsurarum crimine inuoluatur,
23 *c. super eo. de vsur.* Sic etiam furta, vt qui etiam cum fure partitur occidat animam suam, & non fur solum: sed ille reus teneatur qui furti conscius quærente
24 possessore non indicat, *ca. qui cum fure. de fur.* Ita & rapinæ, vt à raptoribus nō liceat eleemosynam accipere, *c. super eo. de rap.* & si quę spoliauerint damnata cupiditate Christianos naufragium patientes, quibus secundum regulas fidei auxilio esse tenentur, sunt excommunicati nisi reddant, *c. excommunicationi. de rap.* Sic & simulati contractus de quibus *in c. illo vos. de pig. &* 25
c. ad nostram, de empt. & vend. vbi plene per Ioann. Andr. Ita & deceptiones vltra dimidiam iusti precij, *ca. cum causa, de emptio & vend.* & ad tempus, *cap. in ciuitate, & cap. si de vsur.* Sic & falsa pondera & mensuræ de quibus *in* 26
ca. 2. de empt. & vendit. Iniuriæ, & damna vt emendentur in casibus de quibus *in c. 1. & per totum de iniurijs*, sed qui causam damni dat damnum dedisse videtur, *cap. si. eo. ti. & ca. de cetero, de homi. vbi de hoc.* Sic & sacrilegia, & incendia ecclesiarum de quibus *in ca. in literis, de rap. & ca. super eo. ti.* Sic & venditiones iustitiæ de quibus *in c.* 27
cum ab omni, de vit. & hon. cler. vbi sententia venalis est nulla, & officiorum. *ca. 1. cum se. ne præla. vices suas.* Ita & retentiones decimarum quæ sunt tributa egentium animarum. *de quo plene in c. tua nobis. de deci. 16. qu. 1. decimæ. cum similibus.*

Luxuria ex qua procedunt adulteria, & stupra, 28
fornicationes, pollutiones nocturnæ: crimen pessimum cum maribus, quod dicitur contra naturam, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiæ, *cap. vt clericorum de vi. & ho. cle.* & propterea quinque ciuitates igne consumptæ sunt. *cap. clerici. de exces. præla. 32. q. 7. cap. flagicia, in aute. vt non luxurientur contra naturam, co. 6. C. de adul. l. cum vir.* Adulterium propter cuius suspicionem violentam potest maritus vxorem accusare, *c. maritus de adul. & 32. qu. 1. dixit Dominus.* Stupra propter quæ com- 29
pellitur stuprator volens stupratam etiam de consensu patris ducere in vxorem, & illam dotare, *c. 1. de adul.* nolens autem corporaliter castigatur ad arbitrium superioris, & excommunicatus in monasterio ad agendam pœnitentiam detruditur, &c. *ca. peruenit, e. ti.* Et raptus virginum vt, *l. 1. C. de rap. virginum, l. raptores, de episcopis, & cle.* Et incestæ & nephariæ nuptiæ vt, *Cod. de inces. nup. per totum, etiam cum monialibus, cle. 1. de sto.* propter quas etiam nuptias incurritur excommunicatio, *vt ibi patet, & adde no. in l. si quis non dicam rapere, de epis. & cle.* vbi solum attentare facit incurrere pœnam capitis attentantem cum opere: licet non sola cogitatio. *l. cogitationis. ff. de pœnis.* Fornicatio propter quam 30
fornicaria etiam mulier, canonice est iudicanda, *cap. si quisquam de coha. cle. & mulie. & in monasterio intrudenda, 34. di. c. fraternitatis, & excommunicanda de sen. exc. si concubinæ.* Pollutio nocturna, de hac plene habetur 31
quando fit peccatum vel non, *in ca. testamen. tum. & ca. non est peccatum, & in palea. sed pensandum. 6. di.* Et ad vxorem menstruatam, & non purgatam accessus, *cap. ad eius vero concubitum, e. dis. & habetur, in cap. 1. de pur. post partum.*

Ira quæ impedit animum ne possit cernere verum, 32
ex qua procedunt homicidia, seditiones, rixæ, contentiones, vulnera, duella, homicidia, scilicet parentum filios occidentiū, qui puniuntur prout habetur *in c. 1. 2. & fi. de hu qua fi. occi.* & occidentiū fures diurnos, & nocturnos, & alias, & quomodo puniuntur tales sufficiat remittere ad c. 2. & 3. & totū tit. de homicid. Seditiones vt seditionarij, qui nunquam ordinantur 33
in clericos, *c. seditiones. 46. dist.* sic & iniuriarum suarum vltores, vt ibi. Rixæ, & contentiones, *vt in ca. perlatum. 90. dist. & ca. 1. de iniurijs.* Duella quæ omnino prohibita sunt. *ca. 2. de cler. purg. in duelio.* Et no. quod tam fa- 34
cto, quam præcepto siue consilio, quam non defensione committitur homicidium, vt ibi. & ca. sicut dignum, de homic. Et propterea prohibetur ars sagittariorum. *c. 1. de sagittarijs*, & ars cirurgiæ clericis, *cap. tua nos de homi.* Est etiam homicida quæ procurat sterilitatem, vel abortum, *ca. si aliquis de homi. l. si mulierem. ff. ad leg. Corn. de sicarijs, & ff. de pœnis, si aliquid in §. qui abortionem. 32. q. 2. Moyses. & occasionaliter, quis fit homicida. 86. di. pasce fame. & C. de infāti. exposit. l. fi. ff. de libe. agn. necessaria. 55. di. si quis absciderit, & plene in d. c. sicut dignum, & fa. it, c. sicut, ex literis, de homic.*

Gula hæc quinque modis dicitur vitium, & pec- 35
catum mortale, & committitur, & temperat. Primo

quando indigentiæ tempora præuenit. Secundo quando cibos lautiores quærit. Tertio quando quæ sumenda sunt procurari accuratius quærit. Quarto in quantitate sumpta vltra necessitatem, & superflue mensuram refectionis excedendo. Quinto quando & si abiectus est, quod desiderat, tamen in ipso esu immense desiderat, & sic grauius peccat. *capit. quinque modis, de conse. dist.* 5. qui in hoc versu continentur.

Præ, prope, laute, nimis, ardenter, studiose.

Et attende, quod contra vitium gulæ est interdictus esus carnium *Feria 6. & Sabbato*, nisi occurrat festum *Natalis Domini*, vel infirmitas, aut alia necessitas quæ non subiacet legi. *ca. consilium, ad fi. & ca. si de ob-*
36 *ser. ieiu. adde c. nullus, de conse. d.* 5. Item quod omnes dies quadragesimæ sunt ieiunandi, & vigiliæ Natalis Domini, Assumptionis Mariæ, & Apostolorum, exceptis Philippi, & Iacobi, Ioannis Euangelistæ, & si festa hæc cadant in die Lunæ debēt ieiunari in Sabbato præcedenti, *vt in d. ca. consilium, & ca. 1. eod. tit.* vbi dicitur bonarum mentium esse ibi timere culpam esse vbi non est. Item dies Rogationum ante festum Ascensionis. *c. Rogationes, de conse. dist.* 5.

37 Inuidia inimica virtutum, ab hac procedunt scismata, detractiones, & calumniæ, i. falsæ accusationes: hinc est, quod Concilium Carthaginense inhibet, quod clericus inuidens fratrum prouectibus donec in vitio est non debeat promoueri. *cap. cleri. in inuidens,*
38 *66. dist. Adde c. 1. de censibus lib. 6. Scismata*: hodie hij grauissime puniuntur. *ca. 1. de scisma. lib. 6.* Eorum ordinationes, collationes beneficiorum, & alienationes bonorum ecclesiasticorum prorsus irritantur. *ca. 1. & 2. de scisma.* Alias appellatur liuor, & malus zelus qui inter omnes esse prohibetur. *ca. si. de offic. custo. sicut dolus malus. l. 1. § non fuit. ff. de dolo.*

39 Accidia, de hac dicitur, quod ociositas, & voluptas arma fuit hostis antiqui ad miseras animas captiuandas. *cap. nisi cum pridem. § verum, de renun. & dic. tex. ne in delicijs sis ociosus*: facito aliquid operis, vt semper diabolus te occupatum inueniat. *cap. nunquam, de conse. dist.* 5. Ex hac prodeunt omnes negligentiæ, &c. Præsertim circa Missam audiendam dieb. Dominicis, *capit. missas, de conse. dist.* 3. & audiendas illas vsque ad finem, *ca. omnes, ea. dist.* scilicet vsque ad benedictionem sacerdotis, vel episcopi præsentis, *cap. cum ad celebrandas, ea. dist.* debet etiam sacerdos celebrans in hoc deferre episcopo præsenti, vt ibi: saluo eo quod habetur *in ca. nisi, de vsu pallij.*

Circa quartum, scilicet vt quod nolunt sibi fieri: alijs non faciant, de hoc dat glo. versum.

Quod tibi vis fieri mihi fac, quod non tibi noli.
Sic potes in terris viuere iure poli.

In ca. 1. de sum. Trin. in vers. dispositione, & Christus in Euangelio, *omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis, ca. humanum genus, 1. distin.* non enim decet aliquem facere quod sibi ab alijs fieri non vult, &c. *c. dilecti. de maio. & obe.* Et alibi quod quis in suis repudiaturus fuit, in alijs contemnere debuit, *cap. cum iuramento, & ca. sic dignum, de homic.* secundum enim regulam fidei, vnusquisque tenetur proximo esse auxilio, *c. excommunicationi de rap.* quæ regula est, *diliges proximum tuum sicut te ipsum, de pœn. dist. 2. charitas, 5. dist. ponderet*, hinc est etiam quod aliqui non debent nobis imponere legem, quam ipsi negligunt obseruare, *c. pro illo-*
40 *rum, de præben.* Et in hoc mandato consistit perfecta charitas, & legis plenitudo, quæ est dilectio, cuius probatio est operis exhibitio: alias in qua mensura quis mensus fuerit remetietur ei, *ca. qualiter & quando. de accus.*

Circa vltimum vero vt credant resurrectionem, & diem iudicij in quo, &c. scilicet vnusquisque recipiet secundum opera sua: hinc dicitur *in cap. 1. de sum. Trin.* quod Dominus noster Iesus Christus venturus est in fine sæculi, iudicaturus viuos, & mortuos, & redditurus singulis secundum opera sua tam reprobis, quam electis, qui omnes cum suis proprijs resurgent corporibus, vt recipiant secundum opera sua siue bona, siue mala, illi cum diabolo pœnam perpetuam, isti cum Christo gloriam sempiternam, de quo etiam, 24. q. 1. *c. quoniam vetus*, & cum hoc concordat Athanasius in Ps. dicēs, *ad cuius aduentū omnes homines resurrecturi sunt, & reddituri sunt de factis proprijs rationem, & qui bona egerūt, ibunt in vitā æternā, qui vero mala, in ignem æternum.* Comminetur demum eis diem iudicij, & quod Deus zelotes est, visitans peccata parentum in filios, *ca. nisi cum pridem. § persona, de renunc.* & quod pro peccatis 41
pœnas inferni assequentur: videlicet calorem ignis supernaturalis, qui non extinguetur, & erit instrumentum diuinæ iustitiæ, stridor frigoris, tenebræ, fumus, lachrymæ interiores, aspectus dæmonum, clamor improperij, ariditas sitis, fetor sulfuris, vermis conscientiæ, vincula, carcerum, inuidia, rancor, carentia visionis Dei, tristitia, ablatio omnis salutis, ipsum etiam esse quod omnis creatura appetit pœna erit eis, quia quęrent mortem naturalem, & non veniet eis: & sicut ait Dionysius, *proterua fantasia, dæmones, concupiscentia, & furor irascibilis, & quicquid denique opponitur dotibus corporis, & animæ beatorum, & plus, & minus prout aliter ignis comburit paleam, & aliter lignum, à quo igne, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius, nigri, graues, spissi, passibiles cruciabuntur in æternum, in eisdem vero nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitabit, & quod non minus ardebunt qui cum multis ardebunt, 2. q. 1. multi, no. in ca. 2. de temp. or.* Et adde quod proponentes 42
verbum Dei cauere debent ne etiam per circumlocutionem alicui detrahant, de quo plene per gl. *in ver. detrahant in cle. 1. de priuil.* & quod prædicatio diuinorum colloquiorum fidelis est admodum opportuna, *cle. 1. in prin. de magis.* Item adde quod habetur *in c. interrogo vos, 1. quæst. 1.* & quod hoc prædicationis officium est priuilegiatum, *vt in cap. quod Dei timorem, de sta. mo.*

De notarijs visitantium.

CAP. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Visitantium notarij, & familiares nullam possunt pecuniam recipere.*
2 *Notarij possunt salarium pro opere suo petere.*
3 *Simonia an habeat locum in curia Romana.*
4 *Via tutior in dubio eligatur.*
5 *Notarius visitatoris sit persona ecclesiastica.*
6 *Monachi an possint esse notarij.*
7 *Notarij visitantium non tenentur specialiter iurare.*
8 *Notarij visitantis officium.*
9 *Inuentarium facere tenentur beneficiati.*
10 *Notarij visitantium libros facere debent.*
11 *Notarij sunt magni exactores.*
12 *Salarium notarij potest per iudicem taxari.*
13 *Notariatus vendi non debet.*
14 *Notarij scriptura creditur etiam sine testibus.*
15 *Negatiua est improbabilis.*
16 *Falsi pœna tenetur qui absentium nomina scribi facit in instrumento.*

Tertio quæro principaliter de notarijs visitantiū qualiter se debeant habere in redigendo in scriptis, & in alijs, &c. Respōdeo quod, & ipsi, & qui- 1
libet de familia visitantiū occasione alicuius officij, aut consuetudinis, seu quolibet alio modo eorum nomine nullam pecuniam recipere possunt, sed in victualibus tantum expensas moderatas, *ca. Romana, §. procurationes, de censi. lib. 6.* siue sit ille scriptor, siue sigillator, siue aliud prætendat officium, vt ibi no. glo. Sed an clericus visitatoris faciens literas possit aliquid habere pro labore? Responde, secundum Hos. *quod sic, ar. 12. q. 2* charitatem, &c. clericus. Idem Io. An. nisi de publico reciperet salarium, quo casu stipendijs suis debet esse contentus, 23. q. 1. *militare, nec tex. in d. c. Romana*, in verbo officij intendit hoc damnare, vt per eum ibidem in nouella, & probatur in verbo

verbo earum nomine, quasi alias secus. In contrarium tamen videtur tex. expressus, *in cap. t. de simo.* vbi dicitur quod sicut non debet episcopus manum quam imponit vendere: ita nec minister, vel notarius in ordinatione eius vocem, vel calamum vendere, & pro ordinatione, vel vsu palij, sine cartis atque pastellis is qui ordinatur, omnino aliquid dare prohibetur. Et licet aliqui intelligant illud verum vbi notarius recipit salarium de publico, quod est diuinare, dixit Lau. quod etiam si notarius nihil recipiat de publico, nihil debet recipere pro tali scriptura, quia simoniam committeret, & est speciale in odium simoniæ, ne per indirectum fraus posset procurari. Ex pacto igitur nihil accipere debet, sed si gratis, & sponte aliquid offeratur, & sine omni intentione ab initio ad hoc accesserit, non credit ibi glo. quod peccaret notarius laicus, vt videtur expressum, 1. q. 2. *sicut episcopum, & 1. q. 3. si quis obiecerit*, nec in fraudem circa hoc aliquid fieri potest, non obstante aliqua consuetudine, *1. q. 1. emendari.* Ad quod videtur respondere Inno. quod ibi Papa voluit tollere malam consuetudinem quarundam partium, in quibus legens Euangelium, & scribens cartam ordinationis, & alij ministri ordinationis pro singulis officijs certum quid percipere consueuerunt, & idem obtinebat in traditione palij, hæc omnia voluit
5 delere, *fa. & in c. audiuimus.* Si autem alius notarius peteret pro opere suo iustum salarium, vel aliquantulum plus iusto propter facti magnitudinem, non videtur hoc prohiberi, sed etiam in talibus locis aliquis sponte offerens non committit simoniam, *c. dilectus. 2. e. ti. ad fi.* maxime si sit consuetudo de aliquo offerendo, quod pietatem vel deuotionem moueat, *ca. ad Apostolicam, eo. ti.* Vel secundum eum loquitur de ministris ad quos ingratos in tantum hoc spectat officium quod si alius legerit Euangelium, vel cartam fecerit, non valet, nec dicetur is canonice ordinatus, vel alias aliquam calumniam recepit, vel non valet instrumentum, quasi dicat secundum Host. licet omnino esset extraneus notarius, non peccaret: imo nec ille notarius peccat si ex post facto sine pacto præcedente, & exactione sequente aliquid oblatum recipiat, & secundum hoc dicit Host. quod esset omnino corrigendum, quia prætextu talium etiam hodie ministri, & officiales Romanæ curiæ etiam violenter exigunt, *vt patet de re iud. in c. a f* quod etiam videtur fuisse de mente Phi. Vin. & Gof. vt refert Io. An. ibi. De notarijs autem Papæ, qui exigunt, dixit Alanus esse ideo, quia non habent salarium à Papa, dicit autem Gof. quod est ideo, quia simonia non
3 habet locum in curia Romana, similiter nec lex Iulia de ambitu, *ff. ad l. iuliam de ambitu l. vna fa. & quod no. 82. dist. presbyter. & 1. q. 6. c. vlt.* Dixit autem idem Host. *in cap. 1.* quod in simoniacis quia prohibita auctoritas superioris excusat vitium. Idem in scientia, allegat *de offi. deleg. ex parte 1. cum suis concor.* Alij contra dicentes quod ex quo priuilegiata est constitutio huiusmodi prohibens, & spiritualis est. Ad quod respondet Io. An. illud verum non ligat promulgantem, *ff. de legibus, l. princeps* sed quamuis eo casu non committatur simonia, tamen infamia non tollitur, *C. de gen. rali abolitione, l. 3.* Item est ibi species mali, & sic vitanda secundum Apostolicam, de vita & ho. cle. cum ab omni, & propterea ad aliorum exemplum deberet curia præ cæteris abstinere, de voto magnæ, de re iud. in causis. Concludit ergo Host. quod id quod prohibetur dari, multo fortius exigi, sed qui nimis emungit, *& c. 4. dist.* denique ideo putat exactionem reprobandam, gratuitam vero oblationem pro his spiritualibus expresse factam, non scilicet quando aliquid gratuitum non ex spiritualibus, sed ex charitate sine pacto expresso vel tacito datur etiam ordinanti per ordinatum, *cap. & si quæstiones, de simo.* & non sic simonia damnetur, vt interpretatio nimis amara reprobetur. *ff. de dona. inter vi. & vx. l. si id quod §. si quis serui operas fac.* quod no. Io. An. *in nouella in c. Romana, id fi. de censi. li. 6.* Credo abstineri debere: quia in dubijs est tutior via eligenda, *ca. ad audientiam, & cap. pe. de homi.* & quia bonarum mentium esse debet timere culpam etiam vbi non est, *ca. consilium, § cum autem, de obseruatione ie.* Et quia illum sacri 4
canones beatum prædicant qui excutit manus suas ab omni munere, d. c. & si quæstiones, de simonia, & propter ambiguum dupliciter potest talibus pœnitentia imponi, *33. q. 5. excommunicatorum, 34. q. 2. in lectum, fa. ít. 5. dis. ad eiu.* Respondeo etiam quod notarius visi- 5
tatoris debet esse Ecclesiastica persona, ne laicis pateant secreta clericorum, *ar. in c. vt nox de of. or.* quia cohærere & coniungi bene non possent, quibus studia sunt diuersa. 16. q. 7. *in nona, & opido infesti sunt cleri.* 2. q. 7. *per laicos,* nec concordat bene cythara cum psalterio, *c. diuersis fallacijs, de clericis coniuga.* & maxime in monasterijs, quia sine strepitu, & figura iudicij talia fieri debent, *de accus. olim & no. in d. c. vt iuxta.* Et vbi non sunt notarij clerici, adhiberi debent duo alij clerici idonei scribentes in consonantia, *ar. in c. quoniam contra, de proba. & in extrauaganti debent,* Bonif. 8. dum tamen 6
non sint monachi, quorum vocem funestam facit eorum professio, & arcet à iudicijs, & publicis sine ciuilibus actibus, nec patitur nisi in inquisitione hæreticæ prauitatis tabellionatus officium exercere, *de quo in cap. vt officium. § ad conscribendas, de hære. lib. 6.* & maxime quando essent aliqualiter suspecti, vel creare poterit prælatus vnum notarium clericum ad id, vt no. Host. *in d. c. 1. de simo. per c. sicut te. ne clerici vel monachi,* vbi per Io. An. quod in tantum credo verum, quod etiam si ante monachatum fuissent in ciuilibus notarij quod post monachatum non possent veteres rogationes in publicum releuare, quicquid dicat Speculator *in ti. de sta. mo. vers. 27* & no. Io. An. *in d. § ad conscribendas*, sed potius subrogabit alium ex officio tanquam in locum mortui: cum monachus dicatur mortuus mundo, & c. & facit quod habetur de iudæis, *c. eodem.* Et adde quod isti notarij visitantium non habebunt specialiter iurare; sicut in crimine hæresis, 7
de quo *in cle. notarij, de hære.* quia ibi est speciale ratione grauitatis criminis, sed sufficit primum iuramentum in creatione præstitum, vt ibi, no. de quo *in c. ad audientiam, de præscr.* cuius formam ponit Io. And. *in c. sicut te. ne clerici, vel monach.* Adde quod notarij, & alij officiales si secrete nouerunt visitantes agere peruerse, & non quærere, quæ sua sunt tantum tenentur illa propalare superioribus. *ar. in cle. volentes in § notarij, de hære.* idem de officialibus dico etiam nuncijs habentibus citare & executiones facere, vt ibi, quos etiam pro necessitate secum possunt habere visitantes, etiam portantes arma, dum tamen non abutantur illis, *vt in d. cle. volentes, in fi.* Notarij autem huiusmodi habe- 8
bunt examinare testes, & eorum depositiones in scriptis redigere, & omnia quæ ad scriniarij seu tabellionis officiũ pertinent fideliter exequi, *vt in d. § ad conscribendas.* recognoscere scilicet literas collationũ, & ordinũ & dispensationum. Et registrare inuentarium bonorum Ecclesiæ tam mobilium, quam immobilium. Tenetur enim prælatus, & quilibet bene- 9
ficiatus facere inuentarium de omnibus bonis, & iuribus Ecclesiæ, & beneficiorum suorum & ad hoc est per superiorem compellendus, & tam de his quæ receperit suæ promotionis tempore, quam de postea acquisitis, *28. dist. de syracusanæ, 12. q. 1. sunt manifeste, & ibi no.* & fiet ad instar tutoris; nam tutor, & prælatus æquiparantur in authen. *de ec. titu. § si. col. 9. 3. q. 2. quia ea. & no. 5. q. 3. quia Episcopus, & habetur in ca. 1. de sta. per doc.* & in Specu. *in tit. de instrumentorum edi. § dicto ver. prælatus,* & collationabit noua inuẽtaria cum antiquis, vt videatur si quid sit alienatum, vel vsurpatum, vel nouiter acquisitum, & super eius inuentarij veritate consultum est examinari duos vel tres testes ad perpetuam vel futuram fidem, & memoriam, quæ idem dicunt, vt no. gl. *in c. ad Apostolicæ in prin. de re iud. & in archiuio maiorum Ecclesiæ,* sumptum inuentarij, & depositionis testiũ collo-

collocare, de quo archiuio habetur in c. 1. de prob. 2. ca. ad
10 audientiam, de præscriptionibus. Ex præmissis infero quod
notarij visitantium tenentur facere libros in quibus
conscribant omnia quæ geruntur in visitatione per
visitantem, vt finitis visitationibus prælatus illos re-
uideat, & exequatur quæ repentine, & in tempore
tam paruo visitationis exequi nequiuit. Item vt in
successiuis visitationibus ac etiam successores visi-
tantes valeant informari, & facilius intelligere quid
agendum, & sint in testimonium veritatis super per-
tinentia collationis, & quasi possessionis iuris visi-
tandi, ac interruptionis præscriptionum & super
alijs quam plurimis effectibus, ar. in cap. in singulis, §.
porro, & in cap. fin. vers. sequentes, de sta. mo. & optime proba-
tur, in cap. vt commissi, circa medium, de hæreti. lib. 6. & dixi sup.
11 in quæstione de præparatorijs. Dico etiam quod iuxta exi-
gentiam potest visitator non solum vnum nota-
rium, sed etiam plures secum assumere, sed quia (vt
plurimum) in exigendo salario metas rationis ex-
cedunt, debet ex officio eos refrenare, nec cum ipsis
aut etiam vicario suo lucrum participare quoquo
modo, alias ad restitutionem tenetur, nec prodest
sibi remissio soluentis, cap. statutum, §. notarium, de rescript.
lib. 6. & incurritur per notarium crimen concussio-
nis ratione officij vltra debitum exigendo, l. vlt. C. ad
leg. Iuliam repetundarum, & no. glo. in d. §. notarium, quin-
immo etiam iudex delegatus potest salaria notario-
rum moderare, arg. in c. præterea, de offic. deleg. & ca. si. de iud.
Adde gl. in cle. frequens, ver. nonnulli, super ver. conficiant, de ex-
ces. præla. & de sen. excom. c. nouerint. Et præmissa vera etiã
sunt in scripturis iudicialibus, quia debet partes li-
tigantes à grauaminibus releuare, de pœn. dist. 1. nemo, de
officio deleg. cunctæ, & cuncta quæ litigantes impe-
diunt emẽdare, 1. q. 1. emendari, de offi. deleg. c. 1. & tales im-
probos exactores punire, C. de officio præfecti præto. Aphri-
ca, l. in nomine domini, versus finem. §. hoc etiam decernimus, iux-
ta scilicet qualitates personarũ, & causæ, & consue-
tudines fori, & si sibi videbitur per alios fideles no-
12 tarios poterit facere hoc taxari. De extraiudiciali-
bus, & vbi de certo salario non est conuentum, vel
per constitutiones taxatum similiter inspecta quali-
tate negocij, & personarum, vel consuetudine loci,
superior taxabit, vel taxari faciet per viros expertos,
vbi aliquis ad hoc non sit specialiter deputatus, ff. de
varijs, & extraord. cog. l. 1. 3. qu. 7. §. tria, vers. apud vrbem. no.
Spec. in tit. de salarijs, §. 2. circa fi. & Io. An. in d. c. statutum,
§. notarium, saluo tamen esculento, & poculento mo-
derato, vt ibi. Quid autem si post indebiti exacti re-
stitutionem pars sibi sponte, & liberaliter donaret?
vide in glo. super verbo remissione in d. §. notarium. Et adde
quod plures notarios habere non debet nisi subsi-
stente necessitate, quod est relinquendum conscien-
13 tiæ suæ, ar. in d. c. statutum, §. assessorem. Item quod huius-
modi officia notariatus vendi non debent, alias in-
curret vendens simoniam, tamquam vendens spiri-
tuali annexum, sed concedi debent ad tempus, vel
ad vitam notarij, aut concedentis, iuxta consuetu-
dinem loci, aut vicinorum, aut aliorum locorum,
quorũ cõsuetudo in alijs est attẽdẽda, secundũ quod
sentit Hostien. in summa, ne prælati vices suas, ver-
sus finem. Item est attendendum, quod in visitatio-
nibus monasteriorum monialium debent esse con-
tenti visitatores de duobus notarijs ad plus, & alijs
duabus personis suæ ecclesiæ, & sic ecclesiasticis, &
quatuor alijs viris, honestis, & maturis ætate, quod
specialiter institutum est in visitatoribus monaste-
riorum monialium, quia in visitatoribus virorum
monachorum seruari debet, & cap. vt iuxta, de offic.
ord. in visitatione vero proprij capituli seruari debet
Extrauagans Bonifac. debent, & est hæc taxa intro-
mittendorum in capitulo, non autem numeri de
quo in c. cum Apostolus de cen. de quo plene in clem. attendentes, §.
ipsos authen. de sta. mo. alias autem producens tenetur
ministrare expensas tabellioni eunti ad examinan-
dos testes præsertim mulieres, ad quas iudex ire de-
bet cum notario, & eo præsente recipere iuramen-
tum, & examen, vt patet in cap. mulieres, & ibi no. de iud. li. 6.
Et adde, quod scripturæ notarij credetur sine testi- 14
bus, ex quo ita scriptum reperietur in actis visitan-
tium, ar. 30. quæst. 1. cap. 1. & C. de fide instru. authen. ad hoc, &
in authen. de his qui ingredi. ad app. §. illud etiam, licet tutius
esset testes adhiberi, & sicut in actis iudiciorum
etiam extraordinariorum contra falsam, & iniqui
iudicis assertionem creditur soli notario, vel duo-
bus viris idoneis ad scribendum deputatis, ne falsi-
tas veritati præiudicet, aut iniquitas præualeat æqui-
tati, & ne per improuidos, & iniquos, innocentium
iustitia lędatur maxime improbanda negatiua, cuius
per rerum naturam nulla est directa probatio, quia 15
tabellio æquiualet duobus testibus, quia iuratus in
officij principio, vt in cap. quoniam contra falsam, de proba. &
cap. ad audientiam. & cap. illud in fi. de præscript. ita & in casu
isto, facit quod in simili dicitur de consuetudine re-
gionis per quam creditur instrumentis Principis,
cap. cum dilectus, de fide instru. & quod notarius quando-
que æquiualet tribus, 13. quæst. 3. por. si; vers. si autem.
Circa contractus tamen non creditur ei sine testi-
bus, vt in authen. de here. & fal. §. sancimus. & in l. in donatio-
nibus, C. de dona. Credo etiam quod scripturæ solius epi-
scopi in hoc casu crederetur cũ sigillo suo, vt in c. post
cessionem, de prob. alias non, vt in capit. cum a nobis de testi.
præterquam in præiudicium impetrantis, vel expe-
ctantis Apostolici, vt patet in decisionibus no. decis.
29. & decis. 158. Quinimmo credo, quod etiam si epi-
scopus sigillasset chartam albam, vt alius postea scri-
beret in ea, faceret fidem, nisi postmodum ea visa
reclamaret, l. Gaius, de pig. ac. & l. fideiussor §. 1. ff. de pignori-
bus, 1. quæst. 7. saluberrimum, & de transact. ex literis 17. quæst. 1.
omnes fœminæ, 20. q. 1. vidua. & plene per Legistas in l. si ita stipu-
latus, § Grisogonus ff. de verborum obligat. Adde tamen quod 16
qui nomina absentium facit inseri in instrumẽto, te-
netur pœna falsi. cap. quanto, de his quæ fi. à præla. & l. qui
veluti, Cod. de falsis, & non valet instrumentum, Cod. de testa-
mentis, iubemus, & in auth. de instru. cau. & fin. §. 2. colu. 6.
non tamen oportet testem scire quæ in testamento
continentur, cum sigillum apponit, l. hac consultissima,
C. de test. quia non fit ei præiudicium, quin possit
contradicere, vt dicta l. Gaius. Et adde, quod tenetur
pœna falsi, qui sigillum capituli surripit, cap. tam
literis, de testi. sicut & qui literas iudicis aperit. capit.
cum olim, de offic. delega. & de rescript. olim. & in l. 3. §. 1. ff.
de falsis, de quibus omnibus plene in d. capit. quan-
to. Casus autem, in quibus scriptura requiritur,
enumerat glo. in capit. Romana, de censi. libr. 6. quam vide.
Et an magis credatur testibus, quam instrumen-
to, vide per glo. in capit. tertio loco, de proba. & quod
an notarius in tertia persona instrumentum confi-
ciat, vel in prima, dummodo non mutetur sub-
stantia veritatis, nihil interest, cap. dudum, de conuersi.
coniug.

De his, quæ concernunt forum pœnitentiale.

CAP. XIIII.

SVMMARIVM.

1 *Archiepiscopus potest audire confessiones subditorum suorum suffraganeorum.*
2 *Casus episcopo reseruati.*
3 *Confessio, pœnitentiæ iniunctio, & absolutio.*
4 *Excommunicati ab episcopo possunt absolui.*
5 *Excommunicatus missam audire non potest.*
6 *Excommunicatio incurritur in multis casibus.*
7 *Directorium iuris est magnus liber in quatuor partiales diuisus, quem composuit Frater Petrus Quesnel de Ordine*

diue Fratrum Minorum.
8 *Crucem ferre ad quos pertinet.*
9 *Palium quid denotat.*
10 *Palio licet vti certis diebus tantum.*
11 *Palium sepelitur cum prælato.*
12 *Excommunicatio solennis, quod anathema vocant, qualiter fit.*
13 *Excommunicati absolutio qualiter fit.*
14 *Missæ celebratio à quibus primo fuit indicta.*
15 *Missa qua hora est celebranda.*
16 *Missæ tres in Natali Domini celebrantur.*
17 *Cauendum ne sine vino vua celebretur.*
18 *Item consecretur in pane fermentato.*
19 *Vase ligneo an liceat vti in missa.*
20
21 *Præfatio Beatæ Virginis.*
22 *Episcopus sit omni die dominico in Ecclesia sua.*
23 *Baptismi sacramentum qualiter, & vbi sit celebrandum.*
24 *Baptizandus debet dare nomen suum.*
25 *Paruuli quare exsufflantur in baptismo.*
26 *Baptizandi nares,& aures quare tanguntur saliua.*
27 *Baptizatus an debeat semel vel ter mergi in hoc standum est consuetudini.*
28 *Baptizato tradita vestis candida quid repræsentat.*
29 *Confirmationis Sacramentum.*
30 *Crisma confici, & ordines conferri non possent sine missa.*
31 *Confirmatio suscipiatur à ieiunis.*
32 *Confirmatio,& baptismus non reiterantur.*
33 *Vnctio extrema numeratur inter sacramenta.*
34 *Vnctio vltima potest dari mortuo in torneamentis.*
35 *Suspensi non possunt à furca deponi sine licentia iudicis.*
36 *Sepultura multis denegatur.*
37 *Sepultura negatur tempore generalis interdicti.*
38 *Electio non debet fieri ante sepulturam mortui.*
39 *Sepultura est gratis concedenda.*
40 *Sepultus potest ligari,& solui.*

QVarto quæro principaliter, quomodo debeant, & possint se exercere circa ea quæ con-
1 cernunt forum pœnitentiale? Respondeo primo, quod potest archiepiscopus, dum visitat, confessiones subditorum suffraganeorum audire, ac absoluere confitentes, & ipsis iniungere pœnitentias salutares, *capit. fin. in fi. de censi. libr. 6. & dic non nimium austeras, 27. quæst. 7. alligant,* & in eis imponendis considerare debet quæ leguntur *de pœnit. di. 5. consideret, & de homicidio sicut dignum.* Et credo quod tunc poterit dare licentiam vt eligant confessorem *vt in capit.*
2 *si episcopus, de pœnit. & re. libr. 6.* Credo etiam quod absoluere poterit in casibus Episcopo reseruatis qui ibi enumerantur in glo. sortilegis. Et sunt hi videlicet mutatio votorum, *capit. 1. de voto.* Dispositio male ablatorum incertorum, vel certorum quando non extant hi quibus facienda est restitutio. *capit. cum sit, de iudæis.* Item pœnitentia matrimoniorum clandestine contractorum, vel contra interdictum Ecclesiæ, quia per episcopos solet imponi, *capit. cum inhibitio, de clan. despon. & capit. fi. de ma. contrac. contra inter. Ecclesia.* Item pœnitentiæ omnium publicorum enormium criminum, scilicet oppressionis filiorum ex proposito vel ex casu. Et cuiusque homicidij, falsi testimonij, vel falsi instrumenti, periurij, incestus, corruptionis monialium, coitus cum brutis animalibus,& his similia, *ad hac, 50. di. miror, & c. in capite, 32. q. 2. quicunque, cum similibus.* Hos etiam casus enumerat, Io. Mo. super cle. dudum de sepul. & Host. *plene in sum. de pœni. & remis. §. cui confitendum, in fi. 2. colum.* Dicit etiam ibidem, Io. Mo. quod episcopus illos casus in quibus ante dictam cle. dudum, poterant curati absoluere, absolutionem sibi reseruare posset vt refert Io. An. in dicta cle. dudum, super glo. in verbo concessa,& in glo. super verbo audire. Et no. ordinem, 3
vt primo audiatur confessio, secundo imponatur pœnitentia, tertio fiat absolutio, non ergo præcedat absolutio, sed præcedat cordis contritio, oris confessio,& operis satisfactio, saltem affectu. Adde casum de partu supposito. Item de his quæ concipiunt filios ex alijs quam maritis, quando proximi mariti fraudantur successione, *capit. officij, de pœni. & re.* Item frangentium,& incendentium Ecclesias, & sacrilegium in ipsis committentium. Item procurantium abortum,& sterilitatem. Item veneficorum. Item blasphemantium Deum, & Sanctos. Item intrantium monasteria monialium contra constitutiones. Item comedentium carnes in Quadr. & vendentium contra prohibitionem diœcesanorum. Item omnes casus qui requirunt contentiosum iudicium, & iudicialem indagationem. Item excommunicatorum in casibus permissis ordinarijs scilicet propter violentam manuum iniectionem, de quibus *in ca. mulieres, ea noscitur, & ca. si. cum si. de sen. excomm.* Item eorum qui occupant bona, decimas, quartesia, & iura Ecclesiarum & personarum ecclesiasticarum. Item eorum qui aliquid faciunt vel dicunt contra libertatem Ecclesiæ. Adde etiam plures alios casus quos enumerat Spec. in repertorio suo aureo, *in ti. de pœni. & re. super manipulo aureo confessorum, &c.* Et adde quod in generali concessione non veniunt dicti casus, *d. c. si episcopus.* Credo etiam quod poterit absoluere excommu- 4
nicatos etiam qui ipso iure inciderunt in excommunicationem, exceptis tamen casibus Papæ reseruatis, saluo articulo mortis, qui semper intelligitur exceptus nisi aliud dicatur, *vt cle. 1. in fi. de hære. ad quod vide quod no. in c. pastoralis, de offi. or.* Et aduerte quod nisi taliter absolutus postquam fuerit pristinæ sanitati restitutus, quam cito commode potest, conspectui Romani Pontificis se præsentet, eius mandatum humiliter recepturus, prout iustitia suadebit in eandem excommunicationis sententiam reincidit ipso facto, *cle. 1. de pœnis,* nec sufficit spes ratihabitionis, aut veniæ Papæ, &c. *per c. illud, §. illud, de cle. ex. mi.* Adde quod iudex ne quis in excommunicatione decedat potest absoluere etiam si pars aduersa ne absoluatur appellet,
capit. qua fronte, de appell. Adde quod excommunicatio 5
trahit secum excutionem, *ca. pastoralis, de ap.* Adde quod excommunicatus non potest audire missam etiam
stans ext. ecclesiam. *no. in ca. quod in te. de pœni. & remis.* Et 6
quod vbi Papa specialiter sibi non reseruat absolutionem semper potest ordinarius absoluere, *ca. nuper, de sen. ex. c. 1. de scisma. & c. pro humani, de hom. lib. 6.* Et attende quod Host. in sum. *de sen. ex. §. 3. in princ. colligit. 26 casus ad propositum iuris veteris.* Io. And. vero colligit alios 32. introductos per canones *libr. 6. in capit. eos de sen. exc. e. libr. 6. in glo. super ver. canonis, & in cle. e. tit. de sent. exc. in gl. super verbo excommunicationis sententia.* colligit alios, 50. casus per 18. constitutiones clementinarum introductos, quorum 16. sunt reseruati Papæ, quibus quis ipso iure excommunicationem incurrit expresse, & per duos tacite, *taciti sunt in cle. 1. de sum. Trin. §. porro, & in cle. ex graui, in fi. de vsur.* Alij omnes casus in quibus quis incurrit excommunicationem etiam per
Extrauagantes in corpore iuris non clausas enume- 7
rantur in directorio iuris, *ti. de sent. exc. in §. 2. & in ver. 44. cum se. libr. 3.* Poterit etiam concedere per totam prouinciam literas generales indulgentiarum, & remissionum, dummodo numerum dierum statutum in generali Concilio non excedat, *capit. nostro, de pœni. & re. vbi no. idem in legato, & no. glo. pen. in capit. de censi. libr. 6.* Hæ tamen indulgentiæ non proderunt subditis aliorum, *capit quod autem, de pœni. & remis.* Poterit etiam Archiepiscopus per quæcunque loca etiam exempta suæ prouinciæ crucem erectam ante se libere portari facere, & benedicere simpliciter quoslibet in via, in ecclesijs vero solemniter, & officia diuina priuatim vel publice ibidem audire, & ea etiam in Pontificalibus cele-

brare,& facere in sua præsentia etiam sine Pontifica-
libus celebrari. Similiter & Episcopus poterit per
omnia loca etiam exempta suæ diœc. scilicet populo
benedicere, audire diuina officia, & ea etiam cele-
brare in Pontificalibus & in sua præsentia solemni-
ter celebrari facere, vt plene patet *in cle. Archiepiscopo.*
8 *de priuileg.* non autem Crucem ante se deferri, cum
id sit priuilegium tantum Patriarcharum,& Legato-
rum de latere, & Archiepiscoporum, *vt in cap. anti-
qua. de priuil. & appellatione Pontificalium Archiepiscopi venit pa-
lium:* diebus tamen permissis, & intra Ecclesiam, &c.
capit. ad honorem, & capit. quia nos. de auctho. & vsu palij.
Et no. in d. clem. Archiepiscopo, vbi etiam notatur
quod Archiepiscopus per totam prouinciam pote-
rit etiam in Pontificalibus prædicare, & prædicari
facere coram se, & omnia aliaque fiunt sine iuris-
dictionis exercitio. *facit. cap. fin. de priuileg. lib. 6. & quod
nota. 6. q. 3. ca. 1* ea vero quæ sapiunt iurisdictionem vel
officium, exercere non potest, puta ordinare, degra-
dare, crismare & similia. *9. quæst. 2 per totum. & not. in d.
cle. Archiepiscopo,* nisi cum consensu & expressa licen-
tia diœcesani. Palio tamen vti non potest in casibus
istis etiam de licentia diœcesani nisi super hoc esset
priuilegiatus. *capit. ex tuarum. de vsu palij.* quia stri-
ctior est vsus palij quam aliorum Pontificalium *vt
ibi patet & in cap. 1. 2. & ad honorem eod. tit.* vtitur ergo Ar-
9 chiepiscopus palio intra quamlibet Ecclesiam suæ
prouinciæ: per quod significatur plenitudo Pontifi-
calis officij, & intra Missarum solemnia tantum:
capit. de. contra morem. extra autem Ecclesiam in pro-
cessione vti non debet, *dicto cap. 1 de vsu palij.* quia so-
lus Papa qui in plenitudinem Ecclesiasticæ digni-
tatis est assumptus in missarum solemnijs palio sem-
per vtitur. *capit. ad honorem. eod. titu.* vbi notatur for-
10 ma sub qua traditur palium, & dies quibus vten-
dum est eo, qui solent exprimi in priuilegijs Eccle-
siarum singularium Metropolitanarum. Et sunt hi
videlicet *festum Natiuitatis Domini, Sancti Stephani, Sancti
Ioannis, Circumcisionis, Epiphaniæ Ramis Palmarum, Cœna
Domini, Sabbatho Sancto, tribus diebus Resurrectionis, & Pen-
tecostes, Sancti Ioannis Baptistæ, Omnium Apostolorum, Om-
nium Sanctorum, in tribus festiuitatibus Sanctæ Mariæ, qua-
rum maior est festiuitas Assumptionis. not. in capit. Alma. de
sentent. excommun. lib. 6. & Dedicationis Ecclesiarum, vel Al-
taris, in anniuersario Dedicationis Ecclesiarum, vel Altaris, &
in Anniuersario Dedicationis earum.* aliqui addunt festum
cuiuslibet sancti cuius corpus in sua prouincia re-
quiescit: si illuc eum declinare contingat,& alij dies
Dominicos quod non est in vsu. Item in principa-
libus festiuitatibus Ecclesiæ propriæ, in ordinatio-
ne clericorum, in consecrationibus Episcoporum,
& in die anniuersario suæ consecrationis *ar. de ferijs.
cap. fin. de conse. distinct. 3. pronunciandum. facit. cap. fin. de vsu pa-*
11 *lij.* Et non potest palium vnius alij commodari, &
cum palio suo debet prælatus sepeliri. *cap. 2 eod. tit.* Nec
debet quis se appellare Archiepiscopum, nec con-
gregare Concilium, ante palium susceptum, sicut
nec Episcopus non consecratus, *cap. quod sicut. de electio-
ne. §. præterea,* alias potius est confundendus quam
lædatur Pontificalis dignitas, nec Concilium conuo-
care, nec Crisma conficere, clericos ordinare, Ponti-
fices, aut Ecclesias consecrare, nec palio prædecesso-
rum vti, si tamen aliquis esset super hoc aliter priui-
legiatus seruetur priuilegium. *cap. nisi & cap. ex tuarum.
eod. tit. & cap. cum sis.* Et qui renunciat Archiepiscopa-
tui, non potest vlterius vti palio nec translatus po-
test vti primo palio, de quibus omnibus latius patet
in d. c. fi.

Verum quoniam ad necessariam instructionem
simplicium necessaria solum scribere statui subij-
ciam aliqua positiue. Et primo dico fore attenden-
12 dum circa excommunicationes solemnes, & aggra-
uationes quod alicui sunt inferendæ, si facile est, 12.
sacerdotes debent prælato circunstare, & lucernas
ardentes in manibus tenere, quas in conclusione
anathematis, vel excommunicationis proijcere
debent in terram, & conculcare pedibus, deinde
cum literis continentibus excommunicatorum no-
mina per parochias publicare. *cap. debent 11. quæst. 3. &
clem. 1. in fin. de pæn. u.* Cum vero aliquis anathematiza-
tus, vel excommunicatus pœnitentia ductus veniam 13
postulat, & emendationem promittit, qui eum ex-
communicauit ante ianuas Ecclesiæ venire debet, &
aliqui presbyteri cum eo, qui eum hinc inde circun-
dent,& illum in terra prostratum, & veniam postu-
lantem, & de futuris cautelam spondentem, appre-
hensa manu eius dextra in Ecclesiam introducat &
communioni Christianæ reddat, & 7. *Psalmos decantet
pœnitentiales, cum latanijs, precibus, &c. Kyrie eleison, Pater
noster, &c. Saluum fac seruum tuum,* &c. Deinde dicat
hanc orationem. *Præsta quæsumus Domine huic famu-
lo tuo dignum pœnitentiæ fructum, vt Ecclesia tua san-
ctæ à cuius integritate deuiauerat peccando, admissorum ve-
niam consequendo reddatur innoxius per Dominum nostrum,
&c.*

Insuper circa Missarum solemnia. Primo scien-
dum est quod Iacobus frater Domini secundum car-
nem cui primum credita est Ecclesia Hierosolymi- 14
tana, postea Basilius Cesar en. Episcopus, cuius clari-
tas per totum orbem refulsit in scripturis addide-
runt nobis Missæ celebrationem, *cap. Iacobus de consecr.
distinct.* 1. Item quod nocte sancta Natalis Domini 15
Missas celebrare debent presbyteri, & hymnum an-
gelicum solemniter decantare, quoniam in eadem
nocte ab Angelo pastoribus est nunciatus, reliquis
vero omnibus diebus ante horam tertiam Missa so-
lemnis non est celebranda, quia illa hora Dominus
crucifixus est,& non nisi à ieiunis, *cap. nocte sancta. cum
seq. e. dist.* In festo ergo Natalis Domini debēt tres Mis- 16
sæ celebrari, prima in nocte, secunda in aurora, tertia
in die, iuxta hos versus.

Tres in Natali missæ debent celebrari.
Quarum prima sacram Christi signat genituram.
Altera venturi designat gaudia Christi.
Tertia iam pactum quod lex fore sacra signat.

Alijs vero diebus nisi vnam Missam non debet
quis celebrare scilicet de die, nisi fuerit mortalitas,
puta quia aliquis postea moriatur, vel honestas, aut
vtilitas, vt si postea superueniat aliqua maior perso-
na quæ velit missam dum tamen post primam Mis-
sam non fecerit perfusionem, quam facere tenetur
de vino. *ca. consuluisti, & ca. 1. 2. 3. & cap. ex parte, & ca. te re-
ferente. d. celebrat. Miss.* vbi dicitur quod valde felix est
qui in die celebrat Missam vnam, & quoties cele-
brat debet corpus, & sanguinem Christi sumere, *de
conse. d. 2. comperimus & ca. tribus. sa. & de conse. di. 1. cap. sufficit,*
debet etiam semper ponere plus de vino quam de
aqua, *cap. perniciosus eod. tit.* Cauere etiam debet, quod 17
sine vero vino vuæ, & vera aqua non celebrent,
& quod semper plus ponant de vino in calicem
quam de aqua *per text. in cap. cum Marthæ. de celeb. Miss. &
ca. in quadam e. tit. & ibi plene no.* Cauere etiam debent in 18
pane fermentato aut scipho ligneo celebrare: nec
sine igne vel aqua. *capit. fin. eodem tit. de con. dist. 1. vas.
& de con. distin. 2. in Sacramento,* alias non esset confe-
ctum Sacramentum in Ecclesia occidentali vt ibi, in
vase tamen ligneo esset Sacramentum, quia anti- 19
quitus sic fiebat quod postea propter decus Ecclesiæ
prohibuit Syluester Papa, qui prohibuit etiam con-
fici in ære & auricalco propter vini virtutem indu-
centem eruginem,& vomitum prouocantem. Item
nec in vitro de *con. distinct. 1. calix. & not. in d. cap. fin.*
Item quod in missis peculiaribus ad honorem, sci-
licet *Sancti Spiritus, Beatæ Virginis, & Sanctæ Crucis,* ne- 20
que hymnus Angelicus, neque symbolum decan-
tentur: vt inter commemorationem & solemnita-
tem differentia ostendatur: & tunc etiam in matuti-
nis *Te Deum laudamus dimittatur. ca. consilium. eo. titu.* Debet
tamen decantari præfatio propria vt ibi: videlicet
de Beata virgine, *de qua habetur. 70. dist.* Sanctorum &
aliæ

aliæ nouem in catalogo Sanctorum inuentæ, *de quibus in c. inuenimus, de con. dist.* 1. scilicet vna *in Albis Paschalibus*, altera *in festo Ascensionis*, tertia *in Penthecoste*, quarta *in Natali Domini*, quinta *in apparitione Domini*, sexta *de Apostolis*, septima *de Trinitate*, octaua *de Cruce*, nona *de ieiunio* in quadragesima tantummodo dicenda, vt ibi, & illa
21 *de Beata virgine*, de qua *in dicto c. Sanctorum*. addita est per vrbanum in Concilio Placentiæ celebrato : quæ ita se habet, scilicet *æquum & salutare*, &c. *quæ & vnigenitum tuum Sancti Spiritus obumbratione concepit, & virginitatis gloria permanente, lumen æternum mundo effudit, Iesum Christum. d.n.* Et adde quod in altari in quo Episcopus missam cantauit : presbyter eo die aliam celebrare missam non potest. *c. in altari. de con. distin.* 2. Item quod episcopus si in infirmitate non fuerit impeditus, Ecclesiæ cui proximus fuerit, die dominico deesse non debet. *c. episco-*
22 *pus de con. distin.* 3. Item quod non nisi in die Dominico est Pascha Domini celebrandum : & eius cursus debet per prælatos omnibus subditis intimari. *cap. nosse. cum seq. de consecr. dist.* 3. Item quod *alleluia & Gloria in excelsis Deo*, dicuntur hymni Angelici : quia cantati sunt per Angelos. *c. de hymnis, cum seq. de conse. dist.* 1. & quod ordo diuini officij seruandus est vt traditur *in ca. in die. de conse. dist.* 5.

Superest videre circa baptismi Sacramentum qualiter se habere debeat : & quomodo habeat instruere curatos, & ad illud officium deputatos. Circa
23 quod est primo attendendum quod omnis presbyter debet fontem habere lapideum, quod si habere nequit debet habere aliud vas solummodo conueniens ad baptizandi officium, quod extra ecclesiam non deportetur : & simile ad corporale lauandum & ad pallas altaris propria debet habere vasa in quibus nihil aliud fiat. *ca. omnis de conse. dist.* 4 qui quidem fons debet esse Trinitatis præsentia consecratus. *c. venit, ea. dist.* & cuius sanctificationem non impediunt verba exorcisationis per imperitiam prolata. *c. si non sanctificatur, & eius consecrationis mysteria quot & quare celebrentur docet August. in ca. 1. ead. dist.* Deinde qui venit aut portatur ad baptizandum debet dare nomen suum. *in capit. baptizandi*, & quando baptizandus paruulus est vel ægrotans debent omnia suppleri per compatres, quoniam illorum fide, & professione paruuli baptizantur. & Sacramentum fidei, non ipsa fides paruulum facit fidelem. *cap. paruuli. & ca. ægrotantes. cum seq. ead. dist.* Et primum debet interrogari *si abrenunciat diabolo, & omnibus pompis eius : & eius operibus atque fallacijs cunctis*, vt primum respuat errorem, & sic appropinquet ad veritatem, possitque, iuxta Apostolum, *deponere veterem hominem, & pristinam conuersationem : qui corrumpitur secundum desideria erroris abnegans impietatem & secularia desideria*, &c. *vt in capit. primum. cum seq. ead. dist.* Deinde siue paruuli siue iuuenes sint
24 qui veniunt ad regenerationis Sacramentum, non prius fontem adire debent quam exorcismis & exsufflationibus clericorum spiritus immundus abigatur. *ca. siue paruuli, cum seq. ead. dist.* nam postquam se baptizandus per confessionem veræ fidei in alterius commendauerit dominum, & per eius abrenunciationem à prioris possessoris alienauerit se seruitio : exsufflatur ab eo saua potestas, vt per purum sacerdotis ministerium Spiritui Sancto ce-
25 dat, fugiant spiritus maligni, exsufflantur ergo paruuli & exorcizantur vt pellatur ab eis diaboli potestas inimica : quæ decepit hominem vt possideret homines : non ergo creatura in infantibus exorcizatur, aut sufflatur, sed ille sub quo sunt qui sub peccato nascuntur. *ca. postquam, cum seq. ead. dist.* postea signatur baptizandus signaculo Sanctæ Crucis tam in fronte quam in corde : *vt in cap. postea. ead. dist.* postea dicuntur super eum orationes vt fiat cathecuminus : & tunc datur baptizando sal benedictum in os, vt per sal typicum sapientiæ conditus sale, careat fætore iniquitatis, ne à vermibus peccatorum vltra putrefiat : sed magis illæsus seruetur ad maiorem gratiam percipiendam. Sal enim cœlestis sapientiæ quo initiantur cathecumini, in cunctis operum nostrorum sacrificijs offerre iubemur. *ca. ex hinc. cum seq. ead. dist.* Dehinc iterum exorcizatur diabolus, vt suam nequitiam cognoscens, & iustum super se Dei iudicium timens, recedat ab homine, nec iam contendat arte sua subuertere, ne baptismum consequatur, sed magis honorem Deo creatori suo exhibens reddat opus Deo factori suo: Sacerdotes igitur cum per exorcismi gratiam manum credentibus imponunt, & habitare malignos spiritus in eorum mentes contradicunt, quid aliud faciunt nisi quod dæmonia eijciunt? *ca. de hinc. cum seq. ead. distin.* Postea tanguntur baptizandi nares & 26
aures de saliua, & dicitur ei verbum Euangelicum quod Iesus quando mutum & surdum sanauit tangens cum sputo linguam eius, & mittens digitos in auriculam eius dixit *effeta, quod est aperire*, hoc enim Sacramentum hic agitur vt per saliuam typicam & sacerdotis tactum sapientia & virtus diuina salutem eiusdem cathecumini operetur, vt aperiantur ei nares ad accipiendum odorem Dei notitiæ, & vt aperiantur ei aures ad audiendum mandatum Dei, & aperiantur illi sensus in intimo corde ad respondendum, propter gloriam etiam muneris & operis, non os tangit episcopus sed nares vt bonum odorem accipiat pietatis, *capitu. postea tanguntur cum sequen. ead. distinct.* Deinde à sacerdote baptizandus iniungitur vt sacrum baptisma cum fide accepta custodiatur, vngit illius tunc pectus cum oleo sanctificato cum inuocatione Trinitatis, vt nullæ reliquiæ latentis inimici in eo resideant, sed in fide Sanctæ Trinitatis mens eius confortetur, vngit & inter scapulas de eodem oleo, vt vndique muniatur : & ad bona opera facienda per Dei gratiam roboretur, *capit. deinde, & capit. venisti. e. distinct.* demum iuxta varias consuetudines trina vel vnica fit immersio, vt dicto modo euitetur scismatis scandalum, & hæretici dogmatis vsus. *capit. postquam, cum seq. iuncto capit. propter. e. distinct.* postquam autem ascendit baptizatus de fonte statim signatur 27
in cerebro à baptizante cum sacro Crismate, sequente oratione, vt Christi regni particeps fiat : & à Christo Christianus possit vocari ; oratio autem talis est. *Pater omnipotens qui te regenerauerit ex aqua, & Spiritu sancto : concessitque tibi peccatorum tuorum veniam, ipse te vngat in vitam æternam*, est enim sapientis sensus in capite eius, superest ergo hoc post fontes, vt perfectio fiat quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur. *capit. postquam cum sequenti. e. dist.* Post baptismum ei traditur vestis candida, 28
quæ significat innocentiam, & puritatem christianam, quam post ablutas veteres maculas studio sanctæ conuersationis immaculatam seruare debet, ad repræsentandum ante tribunal Christi. cuncti vero renati albis induuntur vestibus ad ministerium surgentis Ecclesiæ. Item vtuntur baptizati albis vestibus, vt quorum primæ natiuitatis faciem erroris pannus fuscauerat, habitus sanctæ regenerationis gloriæ proferat indumentum, tegitur namque post sacram vnctionem caput eius mystico velamine, vt intelligat se diademate regis, & sacerdotali dignitate potiri, & vt sit inditium quod exuit voluntatem peccatorum, & induit innocentiæ casta velamina. *capit. post baptismum. cum seq. e. dist.*

Sequitur videre de sacramento Crismatis alias 29
Confirmationis. Circa quod est primo attendendum quod sicut solemnitas feriæ quintæ maioris hebdomadæ quadragesimæ in cœna Domini est singulis annis celebranda, ita vt ipsius sancti Crismatis cõfectio tunc per singulos annos est agẽda, & de anno in annum renouanda, & fidelibus tradenda, quia nouum est sacramentum, & per singulos annos in iam dicta die renouandum, & vetus in sanctis Ecclesijs cremandum, secundum quod ab Apostolis per Roma-

nos

nos Pontifices receptum est. *cap. literis. de consecr. distinct. 3. & cap. te referente. de celebrat. miss.* vbi etiam not. quod
30 missa est de substantia confectionis Crismatis, sicut etiam collationis ordinum, *de quo in capit. inter corporalia. de transl. praelatorum.* Item quod omnes fideles per manus impositionem Episcoporum, Spiritum sanctum post baptismum accipere debent: vt plene Christiani inueniantur, quia cũ Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam, & constantiam dilatatur, *capit. omnis de consecrat. distinct. 5.* Sed & quid conferat Spiritus sanctus in baptismo, & quid in confirmatione, *vide ibi in cap. Spiritus.* & quod manus impositionis sacramentum est dignius quam baptisma. *cap. de his. e. distin.* Item quod non ab alijs quam ab Episcopis manus impositionis sacramentum perfici potest. *cap. manus. e. distinct.* Per Pontifices ergo in fronte signatur baptizatus, vt Spiritus sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis, & scientiae, & virtutis, venire in hominem declaretur. *cap. nouissime. e. distinct.* Sta-
31 tuit etiam Concilium Aurelian. vt ieiuni ad confirmationem veniant perfectae aetatis, & moneantur confessionem facere prius, vt mundi donum Spiritus sancti valeant recipere, & quia nunquam erit Christianus, nisi confirmatione fuerit Episcopali confirmatus. *capit. vt ieiuni. ead. distinct.* vt voluntas faciat perseuerationem non necessitas. *cap. quicquid. ead. distinct.* Similiter & Episcopi non nisi ieiuni per impositionem manus Spiritum sanctum tradere debent, exceptis infirmis, & morte periclitantibus. *cap. vt*
32 *Episcopi. ead. distinct.* Confirmatio etiam huiusmodi sicut nec Baptismus non debet reiterari, alias saepius baptizati aut confirmati compelluntur intrare religionem. *cap. dictum. ead. distinct. cum seq.* & adde quae notantur per gloss. & Docto. *in cap. quanto. de consuetudine. & plenius in ca. 1. ver. ante baptismum.* de sacra vnctio. vbi patet quod à Christo dicitur Crisma. non secundum nominis formam, sed secundum fidei rationem, & à Christo dicuntur Christiani, & tanquam vncti deriuantur ab vncto, vt omnes concurrant in odorem illius vnguenti, cuius nomen est oleum effusum, & tunc Spiritus sanctus ad augmentum datur, & robur, vt ibi latius.
33 Restat videre de extrema vnctione, & commendatione animae, &c. de qua Iacobus Apostolus ait. *Infirmatur quis in vobis inducat presbyteros Ecclesiae, & orent super eum: vngentes eum oleo in nomine Domini. cap. 1. de sacra vnct.* Et attende quod appellatur viaticum quod etiam tempore interdicti morientibus non negatur, *vt in ca. quod in te. de poenit. & remiss. & cap. permittimus. de senten. excommun. pro eo.* quia sunt in via recedendi de hac vita, nec est sacramentum necessitatis, *vt not. in d. c. quod in te.* Et
34 adde quod etiam morienti in torneamentis non negatur, *vt no. in cap. 1. de torneamentis. 26. quaest. 6. & si quis de corpore, & 50. distinct. c. poenitens, & facit 13. q. vlt. c. fin. & de furtis. cap. 2. dum tamen petatur.* de quo plene per Ioan. And. *in cap. sane de celebr. miss. & etiam deputatis vltimo supplicio in d. cap. fi. 13. q. vlt.* Et iniungitur Ordinarijs vt iusticiarios diligenter monere, & compellere debeant: vt patiantur dari sacramenta Ecclesiastica talibus, *vt in cle. 1. de poenit. & remis.* Et not Host. *in cap. ex parte 2. de sepult.*
35 quod furca suspensus non deponitur sine licentia iudicis, ne bonum iustitiae contemnatur, quam petita facile concedere debet. *ff. de cadauer. punitorum. l. 1. 2. 3. & postea si fuit poenitens sepelietur. d. c. fi.* Et adde quod cui conceditur vnum sacramentum vel negatur, alia etiam intelliguntur concessa vel negata. *5. distinct. ad eum 95. dist. illud. nisi quando ad terrorem aliorum, vt in d. c. 2. de rap. no. glo. in c. fi. de sepult. & in l. archigerontes. Cod. de Episcopali audientia.*

Postremo videnda sunt aliqua circa Ecclesiasticam sepulturam. Circa quod est attendendum, quod
36 nulli cui communicamus viuo est deneganda Ecclesiastica sepultura, cum illi communicare debeamus & mortuo. *cap. ex parte, & cap. sacris. de sepul. 24. q. 2. sane.* Denegatur tamen Ecclesiastica sepultura in his casib. Primo furibus & latronibus. *cap. 2. de fur.* Item morientibus in torneamentis. *ca. 1. de torneamentis.* Item raptoribus. *cap. 2. de raptoribus.* Item his qui seipsos interficiunt, vel suis sceleribus interficiuntur *24. qu. 5. placuit.* Item his qui constituunt presbyteros in suo testamento tutores *88. dist. neque apud & 1. q. 3. Cyprianus.* Item cuilibet quem constat in mortali peccato decessisse. *13. quaest. 2. non extimemus, & ca. pro obeuntib.* Item his qui post mortem conuincuntur de haeresi. *24. q. 2. sane profertur,* prout de his omnibus no. per glos. *in d. ca. ex parte 2.* Adde casum de sentent. excommun. is cui. lib. 6. V in. in cap. prohibemus, de decimis notabat per versus aliquos casus in quibus denegatur sepultura, & hos casus not. scilicet in omni pagano, & Iudaeo, & haeretico. *de con. distinct. 1. Ecclesiam & cap. seq.* in vsurario publico. *de vsur. quia in omnibus,* in excommunicato etiam minori. *24. quaest. 2. sane,* quod semper, talis enim est à sacramentis Ecclesiae separatus, *de clerico excommun. cap. si celebrat.* & per Ioan. Andr *in capit. sacris, de sepult.* Item in blasphemo impoenitente *de maledictis cap. 2.* Item in monacho habente proprium. *capit. 2. & cap. super.* Item in excommunicato, & interdicto. *dict. cap. sacris.* Item in casu dict. capit. prohibemus. *de decimis, & cap. innouamus. de censib. & in c. omnis. de poeniten. & remiss.* Clerici non debent etiam priuilegiati haereticos, & non credentes, &c. sepelire. *cap. sicut, & cap. excommunicamus. §. sane.* Et cum priuilegiati celebrant tempore interdicti, nec debent tunc sepeliri mortui. *de priuilegijs, cum & plātare. §. quod si,* & si sepeliunt excommunicatos tenentur illos exhumare. *eod. tit. ad hac,* tempore nam- 37
que generalis interdicti negatur sepultura. *de poenit. quod in te,* nisi quo ad confratres, & qui dicantur, vide in cap. vt priuilegia. de priuil. in lib. 6. sunt casus. 7. *de pact. cap. 1. de religios. dict. cap. 1. §. personis. de consecrat. Eccles. vel Altaris. cap. 1. de haeret. cap. 2. an prin. de vsu. quamquam. de priuil. cap. Episcoporum de senten. excom. is cui. §. 1. in cle. de poenis. cupientes. §. sane.* Item in Extrauaganti Bonifac. quae incipit. *detestanda.* Et adde quod sepulturam concedere est humanum, & pium, non concedere vero impium. *13. quaest. 2. in Ecclesiastico.* Ideo in vniuerso Christianis est concedenda sepultura. *ea. q. qui diuina. in fi.*
Adde etiam quod ante electionem successoris debet 38
praelatus sepeliri. *cap. bona. 2. de elect.* Item quod Archiepiscopus cum palio debet sepeliri. *cap. 2. de vsu palij.* Item quod fideles à scismaticis sepulti propter hoc non sunt exhumandi, *cap. 2. de sacramentis non reiterandis.* Item quod pactum factum per conductorem locatori, vt apud Ecclesiam ipsius sepeliatur, non valet. *de pactis, plerique.* Item quod matrici Ecclesiae competit sepultura. *de praescrip. ex transmissa,* & tale ius praescribi potest. *eod. tit. cum olim.* Item quod cimiteria polluta propter sepulturam excommunicatorum sunt reconcilianda, *cap. consuluisti. de consec. Eccles. vel Altaris.* Et
quod pro sepultura vel exequijs mortuorum nil exi- 39
gi debet. *cap. non satis cap. suam. cap. cum in Ecclesijs, & cap. audiuimus. de simo. de quo in cap fi. de sepultura,* & quod sepulti & iudaei non debent exhumari. *cap. sicut de iudaeis.* Item conceditur sepultura excommunicato qui in morte poenitens fuit per presbyterum absolutus. *cap. in literis. de rapto.* Item quod religiosi non coguntur extra sua monasteria sepeliri. *capit. nimis iniqua. de exces. prala. de quo in ca. fin. de sepult. lib. 6.* Et quod etiam se- 40
pultus quandoque ligatur & soluitur. *de sentent. excommun. cum à nobis, & not. in dict. cap. fin. de sepult.* Item quod exequiae debent fieri sine luctu *13. quaest. 2. quam praeposterum cum seq.* Et haec sufficiant pro absolutione huius quaestionis. Curiosus volens plura videre recurrat ad Ioan. And. in rubrica *de sepul. in nouella,* & ad Hostien. *in summa. eod. tit.*

De

De concernentibus forum contentiosum.

CAP. XV.

SVMMARIVM.

1 *Notorietas criminum dat Archiepiscopo iurisdictionem.*
2 *Notorium quid dicitur.*
3 *Altare portatile possunt Episcopi & superiores habere.*
4 *Ordinarius visitans quid facere debeat.*
5 *Monasteria non sunt per ordinarios molestanda.*
6 *Funiculus triplex difficile rumpitur.*
7 *Litigantes sunt ad concordiam inducendi si fieri potest.*
8 *Multitudo quandoque peccatorum punitionem impedit.*
9 *Clerici an possint aduocare?*
10 *Monachi non debent litigare. Metu & vi facta an teneant.*
11 *Ecclesia læsa est restituenda.*
12 *Summus repente nemo fit.*
13 *Arbitri non in omnibus causis possunt assumi.*
14 *Feminæ sunt à publicis officijs remotæ.*
15 *Laici negotia ecclesiæ tractare non possunt.*
16 *Iudex non sit personarum acceptator.*
17 *Ius publicum pacto priuatorum tolli non potest.*
18 *Sententia sit conformis libello.*
19 *Litis contestatio per quid fit.*
20 *Ordo iudiciarius non semper est seruandus.*
21 *Officium iudicis quiescat pendente dilatione.*
22 *Processus dieb. feriatis factus an teneat.*
23 *Contra partem inauditam nihil definiatur.*
24 *Spoliatus est restituendus.*
25 *Fructus qui potuissent percipi sunt per violentum possessorem restituendi.*
26 *Lites debent esse breues.*
27 *Voluntas sola an reputetur pro facto.*
28 *Testes vtriusque partis si sint æque idonei qui sunt preferendi.*
29 *Probatio dubia non releuat.*
30 *Notorium non est necesse probare.*
31 *Instrumentum non est testibus præferendum.*
32 *Præsumitur ex præteritis ad futura.*
33 *Continentiam difficile seruat qui sæpe se maculat.*
34 *Iuramentum non semper est seruandum.*
35 *Excipiens non confitetur.*
36 *Iudex non debet esse suspectus.*
37 *Excommunicatus potest appellare.*
38 *Decimæ per laicos præscribi non possunt.*
39 *Sententia ob noua instrumenta retractari non debet.*
40 *Appellatio ad quid fuit inuenta.*
41 *Testes quandoque possunt lite non contestata examinari.*
42 *Memoriam omnium habere est quasi impossibile.*
43 *Beneficiati tenentur adiuuare in ecclesiarum reparatione.*
44 *Beneficium accipientem obligat danti.*
45 *Testamentorum executores per Episcopum loci coguntur exequi.*
46 *Religiosus an possit esse executor testamenti.*
47 *Executores testamentorum debent Episcopo rationem reddere.*
48 *Hospitalia per quos sunt reformanda.*
49 *Prælati multi sunt in damnationis periculo ratione iuris non seruati.*
50 *Laici decimas quas detinent in alios laicos transferre non possunt.*
51 *Alexandria quando, & per quos fuit constructa.*
52 *Feudum Ecclesiæ potest prælatus alij concedere.*
53 *Decimæ sunt de singulis fructibus soluendæ.*
54 *Consuetudo potest in decimis locum habere.*
55 *Pignorari non debeant res Ecclesiæ sine vrgente necessitate.*
56 *Precariæ quinto quoque anno sunt renouandæ.*
57 *Nobiles vt plurimum sunt liberales.*
58 *Accipiens dare debet.*
59 *Beneficiati sunt procuratores & non Domini.*
60 *Donationes Episcopi an possint per successorem reuocari.*
61 *Donatio perfecta certis casibus reuocatur.*
62 *Ecclesiastica res an possint alienari.*
63 *Ecclesia prædium alienans qualiter punitur.*
64 *Ecclesiæ res per laicos disponi non debent.*
65 *Alienatio inualida non validatur per sequentem solemnitatem.*
66 *Vnio Ecclesiarum an possit fieri.*
67 *Patronorum iura.*

QVinto quæro principaliter quomodo debeant,
& possint se exercere circa ea quæ concernunt
forum contentiosum? Respondeo primo quod Ar-
chiepiscopus, & superiores in diœc. suffraganeo-
rum, & subditorum super notorijs possunt libere 1
exercere iurisdictionem, & propter ipsorum suffra-
ganeorum, & subditorum manifestam negligen-
tiam. *cap. Romana. §. quod si. de censib. libr. 6. ver. notoria,* &
quæ examinatione non egent libere, scilicet cor-
rigendo, & pœnam pro illis debitam imponendo. Et
dicit Innocen quod si dubium est iudici, an crimi-
na sint notoria. Primo de hoc inquirat, nec videtur
quod habeat aliud pronunciare, nisi quia suum est
punire hæc maleficia, quia sunt notoria, cum solum
in hoc videatur cognoscere, an sua sit iurisdictio
puniendi. Archidiac. dicit, hoc notorium intelligi 2
cuius testis est populus. allegat. 16. *quæstio. 3 sacerdotibus. in fin.* 35. *quæstio. 3. quod scripsi in princ.* & dicit il-
lius criminis populum testem esse etiam si crimen
sit notum maiori parti tantum: *allegat. 2. quæstio 1. de manifesta, de coha. cleric. & mul. vestra. facit capitul. bonæ 1. de elect. § contra vero legatis*, in his enim ordo iudiciarius
est ordinem non seruare. *de iureiuran. ad nostram.* Ter-
tio Host. allegat *de fi. presbyt. quoniam, & de acc. s. euidentia,*
vbi autem reuera crimen non est notorium: sed so-
la infamia contra aliquos orta est, debet ordinarijs
locorum denunciari: vt super his sollicite inqui-
rant prout viderint expedire, quam inquisitionem
facere tenentur, 2. *quæstio. 5. Mẽam. & cap. omnibus,* etsi
ordinarius nollet inquirere, superior inquirat: qui
curam eius habet & ad eius officium pertinet. No-
tat tamen quod propter negligentiam Episcopi so-
lam tunc non deuoluitur ad Archiepiscopum hæc
cognitio, quia in canonibus non est expressum, ita
ponit Innocen. allegat ad hoc Archid. 10. *quæst. 3. quia cognouimus.* 18. *dist. hoc tantum.* 25. *quæstio. 2. amputatio.* facit
quod not. Ioann. Andr. *in cap. Romana de sup. neglig. prælat. libr. 6. sup. glo. no.* Non obstat si dicatur quod propter
hoc crimina remanebunt impunita, *contra cap. vt fama. de senten. excommun.* quia superior coget inferiorem,
vt procedat, & puniat prout potest ratione peccati
negligentiæ. 33. *distinct. quorundam.* 12 *distinct. de his vero fin.*
& quod not. Innocen. & Hostien. *de cler. non resi. ex tuæ.*
Capitulum autem fin. de censib. libr. 6. non de cor-
rectione simpliciter, sed de visitatione loquitur se-
cundum eos. Et adde quod Episcopi, & superiores 3
cum iuste absunt, possunt habere altare portatile, &
in eo celebrare, & facere celebrari vbique salua vio-
latione interdicti, quia nulla die debent missam
prætermittere. *capit. fin. de priuileg. libr. 6.* Et ibi enume-
rantur aliquæ Episcoporum indulgentiæ, prima
in capit. quod nullus de priuileg. secunda. *in capit. fin. de pænit. & remiss. alia de offic. delegat. capit. 2. libr. 6. alia de sentent. excommun. quam periculosum. eod. libr. alia de iuramento calumn. capit. fin. alia in clem. sicut dignum. de celebrat. miss. poterit etiam ante diem, &c. vt not. in dict. capit. fin. de priuileg. libr. 6.* poterit etiam Episcopus in quolibet loco suæ
diœces. non exempto, per se, vel per alium pro
tribunali sedere, causas ad ecclesiasticum forum
spectantes audire, personas ecclesiasticas cum ea-
rum excessus exegerint capere, ac carceri deputare,
necnon, & cetera quæ ad ipsius spectant officium li-
bere exercere, quia in tota sua diœcesi iurisdictio-
nem ordinariam noscitur habere. *capit. cum Episcopus. de offic. ordin. eod. libr.* quibus casibus non exiget pro-
curationem, vt dixi sup. Et idem in legato circa suam
legationem. *capit. nouit. de offic. leg.* & idem in Ar-
chiepiscopo circa suam propriam diœces. sed non
quo ad prouinciam *capit. 1. & capit. vt litigantes de offic. ord. lib. 6.*

lib.6. dum tamen locus sit honestus maxime quando tractat causas spirituales. *ca. qua fronte de appell.* Et propterea etiam poterit ordines celebrare; virgines, & Ecclesias consecrare, & his similia, *vt not. in dict. cap. cum Episcopus.* Dicit tamen Ioann. Andr. *in clem. 1. de priuileg.* quædam notatu digna in gloss. magna. ibi videas, verum quia circa hanc quæstionem esset necesse nimis amplam discurrere prouinciam, ideo percurram solum aliqua præcipua notabilia ad quandam generalem, & facilem visitantium, & visitandorum instructionem cum ea maiori breuitate qua potero.

4 Debet ergo attendere ordinarius visitans cum sibi opus est, publicum conuocare auxilium, quod faciat non ad præiudicandum sed potius ad ea quæ sunt Deo placita prosequendum. *cap. 1. de offic. ord.* Item propter ea quæ non vt iudex, sed vt Deus nouit: neminem remoueat à communione. *cap 2. eo. tit.* Item quod cum ab Ecclesiarum prælatis Ecclesiastica sententia in malefactores aliquos promulgatur, illam studeat facere obseruari vsque ad condignam satisfactionem. *c. cum ab Ecclesiarum.* Item quod Ecclesiæ vacanti deputet iconomos, qui fructus perceptos in vtilitatem Ecclesiarũ expendant, aut futuris successoribus fideliter reseruent. *ca. cum vos.* Item quod fraudulenter obtinentes se absolui à censuris per ap. sedem, remittat ad eandem cum literis suis rei veritatem continentibus. *cap ex parte.* Item debet prouidere contra malitiam ac desidiam delegatorum Apostolicorum, prout in cap. significauit. Item debet compellere monachos acquirentes aliquid, illud in manib. superioris resignare, &c. *vt in cap. quanto.* Item ad reprimendam malitiam peruersorum debet pœnas canonicas à subditis facere obseruari, &c. *cap. ad reprimendam.* Item caueat Metropolitanus ne exerceat iurisdictionem in subditos suffraganeorum. *ca. duo. nisi in casib. permissis de quibus in ca. pastor. e. ti.* tamen si propter infirmitatem vel aliam iustam causam non potest suffraganeum consecrare; potest alij vices suas committere. *cap. quod sedem.* Item quod appellatione reiecta si quos viderit corrigendos, statuat ad reformationem, quod regulare fuerit, & honestum *ca. licet*, & Deum præ oculis habens ipsos, vt animarum cura requirit per censuram ecclesiasticam corrigere non postponat, reformando prudenter ac diligenter subditorum mores, ne sanguis eorum de suis manibus requiratur. *capit. irrefragabili*, instruens eos verbo pariter, & exemplo. *cap. quoniam*, & instrui faciens per alios similiter verbo & exemplo. *capit. inter cetera*, quibus cum indiguerint necessaria subministret congrue: ne pro necessariorum defectu compellantur desistere ab incæpto *vt ibi.* Item quod vltra ea quæ sunt legis diœcesanæ aut iurisdictionis non mole-

5 stet monasteria. *capitul. conquerente*, sed conseruet eis priuilegia, & præscriptiones canonicas. *caput dilectus. eod. tit.* excludere debet seculares à claustris per quos possit dissolutionis materia prouenire, *capit. vt iuxta.* Demum prouide seipsos corrigant reuocando censuras male latas. *cap. fi.* Et quod vbi intentatur officium iudicis, si loco actionis, faciat litem contestari, alias non. *capit. fin. de offic. iudic.* Circa præmissa vero etiam dico esse præcipue attendendum per visitantes ne quisquam pro certa pecuniæ quantitate sub annuo precio statuat aliquos ad perpetuam iurisdictionem exercendam, sed committant vices suas alicui, cui constituant salarium de camera sua, *vt in cap. 1. ne prælati vices suas, & 12. quæst. 2. charitatem. & capit. quicunque*, alias puniuntur vt ibi, & hoc ideo quia illud ad clericorum grauamen, & iudiciorum subuersionem non est dubium redundare, & non est aliud nisi sustinere ecclesiastica iudicia sub dissimulatione peruerti. *capit. 2. eod. tit.* & consuetudo contraria tanquam enormis reijcitur, quia dum sacerdotium sub huiusmodi mercede venale disponitur, ad æternæ retributionis præmium consideratio non habetur, *capit. quoniam eod. tit.* licet alij fructus temporales locari possint. *capit. fi. eod. tit.* Debet etiam ad solum Deum & salutem populi habere respectum, omni trepidatione semota, & ad pacem firmiter tenendam, neque hoc alicuius amore, vel odio prætermittere. *cap. 1. de treuga & pace*, etiam conuoca-

to auxilio vicinorum prælatorum, quia *funiculus triplex difficilius rumpitur, vt ibi*, nec est rigor iuris exquirendus ex quo sequi possit perplexitas causæ. *cap. interposita, de appel.* nec nimia subtilitas, *vt no. in capit. capellanus. de ferijs.* Debet etiam principaliter visitator 6

sicut & iudex interponere partes suas ad componendos litigantes, priusquam ad iudicium veniant si potest. *5. quæstion. 2. si primates. 9. distinct. studendum. 23. quæstione vlt. si quis membrorum. 7. quæstion. 4. si illu, & de simonia, querelam, & in l. quidam existimauerit. ff. si cert. petat.* Et interdum seueritati est detrahendum, prout statui superiorum, & excedentium multitudini videtur expedire, vt maioribus malis sanandis charitas sincera subueniat. *50. distinct. vt constitueretur*, & vbi saluti aliquid non detrahebatur humilitati posteriores doctores aliquid addiderint, vt ibidem dicitur, & quod à multis peccatur transire solet inultum. 7

23. quæst. 4. non potest, 1. quæstion. 5. quotie, de temp. ord. sane, & cum multitudine peccantium magis docendo quam iubendo agendum est, seueritas autem exercenda est in peccata paucorum. *44. distinct. commessationes. capit. latores. de cler. excomm. mi.* In his etiam super quibus ius non inuenitur expressum, semper in humaniorem partem est declinandum, secundum quod personarum conditio, loca, & tempora videntur postulare procedendo de similibus ad similia, vel iuxta consuetudinem, &c. *de quo plene in capit. fi. de transact. facit Cod. de iud. placuit & l. quod si Ephesi. ff. de eo quod certo loco, cum similibus.* Debet etiam 8

tolerare clericos coram sæculari iudice aduocare etiam in negotijs secularibus in propria causa, vel Ecclesiæ suæ, aut pro miserabilibus personis: quæ proprias causas administrare non possunt. *capit. 1. de postulando*, debet enim sacerdos nulli velle nocere, omnibus autem velle prodesse, non autem contra Ecclesiam suam: quoniam tanquam ingratus posset beneficio spoliari *c. fin. eod. tit.* Debet etiam semper visitator pronior esse ad absoluendum, quam ad condemnandum *l. Arrianus. ff. de act. & ob. l. respiciendũ de pœnu. de proba. ex literis 33. qu. 7. tempora pænitudinis.* & promptior ad misericordiam quam ad rigorem, & melius est præstare causas ad misericordiam quam prætendere in clementiam, *86. distinct. non satis.* Et melius est pro veritate pati supplicium quam pro adulatione beneficium. *11. q. 3. nemo*, & sententia quæ misericordiam vetat est fugienda. *50. distinct. ponderet & 28. qu. vltim. alligant*, vbi dicitur si dominus sit largus, dispensator eius non debet esse tenax, quæ omnia allegat gloss. *in dict. cap. fin. de transact.* dignus est etiam misericordia, qui alieno vitio laborauit. *Cod. de naturalib. lib. l. legem Anastasij. 16. q. 1 frater noster.* Debet etiam visitator studere à litigijs forensibus monachos submouere, quia expedit pro paruo incommodo seruos Dei esse quietos. *ca. fin. de postul.* Debet etiam reuocare in irritum quæ metu, 9

& vi fiunt si cadere potuerunt in constantem virum: non obstante iuramento, quia talia debent carere roboris firmitate: vbi scilicet subest metus mortis, aut corporis cruciatus, &c. *cap. Abbas, & ad audientiam, & cap. fin. de his quæ vi metusve causa fiunt.* Debet etiam Ecclesiam læsam in integrum restituere, cum clericus eius conditionem non possit facere deteriorem, & fungatur ecclesia iure minoris, *cap. 1. de in integ. restitut. & clem. 1. eo. tit.* Nec debet pati quod negligentia clerici redundet in Ecclesiæ præiudicium. *cap. cum venissent eod. tit.* maxime illius qui in modico tempore multũ præsumit addiscere, cum nemo † repente fiat summus, nec sufficiat diu in scholis fuisse sed laudabiliter vixisse, 10

12. q. 2. gloria episcop. 48. distinct. §. quia nemo 77. dist. monachus, & l. 2. C. de his qui veniam ætatis impetra. Debent etiam attendere quod nihil faciant in præiudicium alterius eo non citato, quia merita caussarum partium assertione panduntur, *de quo plene in cap. in omni. de testibus, & in* 11

cap. tum 12

13 cap. tum ex literis. de integr. restitut. Debet etiam inhibere ne causse matrimoniales liberales, aut criminales per arbitros terminētur, c. causa de in integ. rest. Debet etiā occurrere calliditati, & versutiæ malorū, & iactura caussæ afficere illos qui sibi potentiorū patrociniū fraudulētū aduocare præsumunt, c. 2. & fin. de alienatione iudicij. Debet etiā cōpellere partes ad obseruationē arbitrij æquitate subnexi: licet alias perperam arbitratū non debeat incorrectum relinqui, capitul. non sine. de arbitr. qui tamen iudicare non valent nisi de his tantum super quibus in
14 eos extitit compromissum, capit. cum dilectus. eod. tit. dum tamen non sint feminæ quæ à publicis officiis sunt remotæ, cap. dilecti, eod. titul. vel laici soli in causis clericorum, c. contingit. & cap. per tuas, eod. titul. vel sit compromissum de incerta persona, cap. innotuit. eod. tit. &c.

15 Inhibere etiam debent ne laici ecclesiastica negocia tractare præsumāt, c. decernimus, de iudiciis, alias confessio facta coram eis, & sententia ab eis lata non valebit, c. at si clerici eod. ti. alias etiam puniuntur iuxta c. nullus de for. comp. cum etiam decreuerit imperator Iustinianus canones patrū vim legū habere debere, c. 1. de iuram. calum. ne de malicia sua commodum reportent. c. intelleximus. nam etiā debēt ipsi sicut leges eorū sacros canones imitari, c. clerici. de iud. & de ope. no. nun.
16 c. 1. Studeat etiam ita magnū iudicare sicut paruū: nec apud eum sit acceptio personarum, & nullam discordiam sub dissimulatione fouere: sed taliter procedat super quolibet peccato, vt peccatorem reuocet à vitio ad virtutem, ne præcipue contra pacem peccet quæ est vinculum charitatis, ca. nouit. de iud. Et ita viduas in sua iustitia foueat, vt tamen aliis non faciat iniustitiam, ca. ex tenore. de fo. comp. & ita vt pacto priuatorū iuri publico
17 non derogetur, c. si diligēti. eod. tit. Iudicis tamen ecclesiastici interest, viduas defensare. d. ca. ex tenore, & c. ex parte. de fo. comp. Attendat etiam valde iniquum esse quod ea quæ collata sunt pro remedio peccatorum venerabilibus locis, aut aliis iustis modis acquisita: aliis vsibus
18 applicentur, c. conquestus, eod. tit. Et quod quando libellus bene cōceptus est iuxta c. 1. 2. & 3. de libel. oblati, quod sententia fiat conformis libello, c. licet heli. de simonia. vbi gl. allegat commor. alias factus est iudex. &cet l. fi. C. de fideico. li. Et non minus concordia quam iudicio causas studeat terminare: & quod actoris & rei vna sit conditio & eadem, & vno eodemq; iure circa appellationis remediū debeat vterque censeri, & etiam reconuentionis, cap. 1. & 2. de mu. pe.

19 Et quod per petitionem & respōsionem & non per positiones fiat litis contestatio, cap. 1 de litis conte. Et quod aduocatus detur non habenti & datus expectetur, c. 1. vt
20 lite non contest. Et quod ordo iudiciarius in causis seruetur præterquā in matrimonialibus & aliis summariis: de quibus in cle. dispendiosam. de iud. in quibus seruandus est ordo de quo in cle. sæpe. de verb. sig. Et quod non compellat aliquem se credere capitalibus inimicis etiam cum literis de saluo conductu, cap. accedens. 2. vt lite non contest. & cle. pastoralis. de re iud. Et quod ne veritas occultetur probationis copia non subtrahatur, c. quoniam frequēter. eo tit. & quod reus etiam tedio afficiatur, vt veniat responsurus actorem mittendo in possessionem bonorum rei contumacis pro mensura debiti ex primo decreto, vt ibi, & quod actor recusans iurare de calumnia, cadat à iure suo; reus autem habeatur pro confesso, c. fi. de iura.
21 calum. & c. cum in positionibus, de iureiu. lib. 6. Et quod partibus dentur debitæ dilationes de quibus & in ca. 1. & per totum de dila. quibus pendentibus officium iudicis debet conquiescere vt ibi, sicut debet conquiescere iudicialis strepitus diebus feriatis & quibusdam aliis temporibus, de quibus in c. fi. & per totum de feriis. Et an de cōsensu partium aliud fieri possit distinguitur inter ferias ob reuerētiam Dei & tunc non, aut ob necessitates hominum & tunc sic, vt ibi. Item attēdant quod qui prior appellat prior agere debet, cap. 2. de ord. cog. maxime in tribus iudiciis, de quibus in l. in tribus. ff. de iudic. de quo plene in c. ex literis. de probat. & in
22 l. 1. C. vti possideris. Et quod puniantur plus petentes re, loco, & tempore, & causa: prout in cap. 1. de plus pet. & instit. de

act. §. plus. Et quod contra inuitū litem partem aliquid 23
non diffiniatur, cap. 1 de caus. poss. & propriet. Et quod repellantur vacillantes coram iudicibus aduersus fidem propriæ attestationis. Et quod actore non probante reus (etiam si nihil præstiterit) absoluatur, c. cū eccl. [illegible] eod. tit. & in l. manifeste. ff. de iureiur. & l. qui accusare. C. de edendo. c. a. [illegible] de iureiur. Et quod de qua re cognouerit iudex, pronunciare debeat, c. cum super eod. tit. & quod lites litibus non inculcentur, & nulla via fraudibus aperiatur, ca. [illegible] lis, eod. tit. Et quod spoliatus res violenter ablata restituatur 24
c. 1. de restit. spol. non obstante renūciatione, quia non est verisimile quod sponte iuri suo renunciauerit, qui renunciat spoliatus, ca. 2. eod. tit. Item quod prædo etiam secundum iuris rigorem restituatur, c. in literis, eod. tit. Et meminerint quod non decet honestatem iudicis clericos suæ iurisdictionis sine manifesta & rationabili causa suis beneficiis spoliare: quibus tenetur paterna prouisione cōsulere, c. conquerente. eod. tit. Item quod is possidet, cuius nomine possidetur, ca. cum venissent. eod. tit. & c. si diligenti. de præscrip. Et quod violentus possessor etiam in 25
fructibus quæ per spoliatum percipi potuissent condemnetur, c. grauis, eod. tit. Et quod in huiusmodi vim etiam vi repellere licet, c. olim, eod. tit. & c. significasti. de homicidio. §. electa via media ne ædificetur ad gehennam. c. literas cap. tit. quia omne quod non est ex fide, peccatum est, vt dicitur in cap. fi. de præscr. quo casu potest iudicis excommunicationem humiliter sustinere potius quam parere præsumitur tamen contra eum, qui spreto iudicio ecclesiæ suæ tantum nititur temeritati, vt ibi, & in c. sic [illegible] de constit. Item quod paria sunt mandare etiam [illegible]larios spoliare, & spoliationem ratam habere sicut per se spoliare, cap. cum ad sedem, eod. tit. Inanis tamen est actio quam debitoris excludit inopia, cap. olim. 1. eod. tit. Item 26
quod finis litibus est imponendus: ne partes vltra modum grauentur laboribus, & expensis, præsertim cum de beneficiis agitur, quæ sine dispēdio diu vacare non possunt, c. finem, eod. tit. Item quod contumax non sit melioris cōditionis quam obediens, c. contingit. de dolo & con. Item attendere debet quod sola voluntas non sufficit 27
sine effectu, vbi. s. de necessitate opus est facto quod potest expleri: vt plene habetur in cap. 1. de eo qui mit. in poss. & 86. dist. non satis. Item quod illud quod illicite factum est, potest licite reuocari, 35. qu. 9. quod quis & c. sententiam. est enim sapientis reuocare quod praue fecit. 22. qu. 4. magna. & errorem suum quilibet emendare tenetur. de accus. qualiter & quando 1, & c. sacro. de sen. excom. quinimmo & quod bene factū est si incipiat esse occasio mali, destruendum est. 12. q. 2. ego sum, & plene not. in cap. 1. vt lite penden. Item non debet sequestrare fructus, &c. lite pendente nisi in casibus qui not. per gl. & Docto in c. dilectus. de sequestra. poss. & fructu. Item quod secundum vtriusque iuris statuta de se confessus super aliorum conscientiis interrogari non debet, & (excepto læsæ maiestatis crimine) de reatu proprio confitentis periculosa confessio non est aduersus quemlibet admittenda cap. 1. de conf. & c. veniens. de testibus. Et quod erronea confessio non nocet, c. si eod. tit. 28
Item quod si ambarum partium testes sint æque idonei possessores, testes præferuntur: cum promptiora sint iura ad absoluendum quam ad condemnandum, cap. ex literis. de probat. & quod dubia probatio non reuelat 29
probantem, &c. cap. in præsentia, eod. tit. Et quod duo eandem rem & eodem modo possidere non possunt, cap. licet causam, eod. tit. Et quod sæpe manus fallitur, & oculus obstetricum, cap. causam, eod. tit. Item quod parte citata testes recipiantur: alias quod contra legem actum est, non habet firmitatem, cap. 2. de testi. & quod vnius testimonium ad condemnationem non sufficit alicuius cap. veniens, & cap. licet ex quadam, de testi. quia in ore duorum vel trium stat omne verbum, cap. licet vniuers. eod. tit. & quod ne probationum angustetur materia, etiam testes de capitulo sunt recipiendi, quia quæ aguntur in capitulo, non facile possunt nisi per eos probari, cap. veniens. 2. eod. tit. & si per consanguineos impediantur testes deponere, punitur pars: quia verisimile non videtur vt eo inuito talia fierent, & non caret scrupulo societatis occultæ, &cet. quando scilicet

Rom. 14 vers. 23

2. Corinth. 5. v. 10.

potuit prohibere. Et iniquam se ostendit causam fouere, & experiri debet iudicis auctoritatem elusam: quæ defensionis copiam subtrahit aduersario, *cap. constitutus, eod. tit.* & quod testis infamis debet repelli, *ca. testimonium.*
30 Et licet quando factum est notorium non sit opus probationibus, *c. super eo.* tamen nemo debet aduersario instrumenta (quorum appellatione testes continentur) subtrahere, *c. peruenit. 1. de testibus cogendis.* Et quod vbi non tenetur principale nec accessorium, &c. & quod alicuius est: ex alia causa eius fieri non potest, & ideo res intelligitur eo modo quo magis possit valere, tamen cum sunt iura partium obscura, consueuit contra eum, qui
31 petitor est iudicari, *cap. inter dilectos, de fide instr.* Debet tamen attendere, quod nullum instrumentum tanti debet esse momenti, quod duobus, aut tribus testibus præferatur, *ca. cum Ioannes, eod. tit.* quia iudex vsque ad prolationem sententiæ debet cuncta rimari, vt ibi. Item quod præsumitur quod quis sit adeptus magnam dignitatem ratione suæ virtutis. Et quod is gradus ceteros antecellat quem labor prolixior, & stipendia meliora fecerint anteire, *cap. miramur 61. dist. l. nemo. C. de officio magistri officio-*
32 *rum.* Præsumit etiam quod ex quo quis semper honestus fuit etiam infuturum sit honestus, & magis pro senili ætate quam pro iuuenili, & iurisperitus ex verbis senum rusticorum argumentatur, *l. si chorus. §. 1. ff. de leg. 3.* nisi stultitia nō sinat quem esse senem. Nam *Quod noua testa capit inueterata sapit, vide in c. nisi cum pridem. de renū. §. alia*
33 *vero.* Difficile autem est continentiam seruare ei qui se illicito concubitu sæpius maculare non metuit, quia peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit: de quibus omnibus not. *in c. pe. de præsum.* prima tamē facie quisquam præsumitur idoneus donec contrariū probetur, *c. fin eod. tit.* Item quod quis non infringit propositum qui illud in melius commutat, & *quod frangenti fidem, fides frangi potest eidem.* ca peruenit. *de iureiur.*
34 *& c. sicut. eo. tit.* Et quod forma iuramenti Episcoporum est ad vnguem seruanda, *de qua in cap. ego. N. eod. tit.* Item quod nulli debet auctor esse periurij, nec iuramentum est seruādum, quod seruatu vergit in interitum salutis æternæ, *cap. si vero. eod. tit.* & quod non merentur periuri Ecclesias regere, *cap. querelam eod. tit.* Item quod veritatis est amica simplicitas, *c. veritatis*, & iuramentum non debet esse iniquitatis vinculum, *ca. quanto,* & in eo semper debet intelligi ius superioris exceptum, *cap. venientes,* & quod onus non remittitur sed augetur; cum cuiquam improuide soluitur, quod alij ex debito est præstādum, *c. eam te,* & quod *Turpius eiicitur quam non admittitur hospes, & quod patronatus est turpitudinis, qui celat crimen vxoris,* ne præbeatur ei facultas peccandi propter impunitatem, *cap. quemadmodum, eod. tit.* Et quod omnis controuersiæ finis est iuramentum, & quod nemo propheta acceptus sit in patria sua. Et quia hominum excrescēte malitia simplici assertioni, vel negationi alicuius vix creditur: ideo iuramentum dicitur confirmatio veritatis, vbi tamen cessat causa debet cessare effectus, quia vir multum iurās replebitur iniquitate, *c. & si Christus, eod. tit.* Non sunt etiam dicenda iuramenta sed periuria, quæ contra vtilitatē ecclesiasticam attētantur, *c. sicut, eo. tit.* nec prætextu aliquo est aperienda via periuriis, *ca. cum contingat.*
35 *eod. tit. &c.* Debet etiam attendere quod exceptionem obiiciēs de intentione partis aduersæ non intelligitur fuisse confessus, & quod delictum personę in damnum ecclesię non redundet. Et quod falsorum instrumentorum prętextu lata sententia vsque ad 20. annos rescindi potest, *c. cum venerabilis de exceptio.* & quòd inductum est ad defensionis remedium, non est ad materiam impugnationis extendēdum: & satis absurdum est, si actore impugnante, reo defensionis copia denegetur. Et quod
36 periculosum est coram suspecto iudice litigare, *cap. cum venerabilis de excep.* nec suspectis iudicibus consueuit sedes Apostolica scienter causas committere, nec graua-
37 tis appellationis remedia denegare, vt ibi plenius, etiam excommunicato, cui omnis defensio reseruatur in iudicio legitima, *cap. significauerunt eod. tit.* ac etiam appellationis prosecutio, quia nihil prodesset excommunicato appellare, si non posset appellationem suam prosequi, & super ea literas impetrare, *c. fi. de except.* Debet etiam attendere quod nihil cum scandalo, aut forali strepitu in causis pauperū diffiniatur, *c. 2. de præscript.* Et quod interdum facti quæstio de leui potest partibus præsentibus comprobari, *ca. sæpe de ap.* Et quod licet melior sit cōditio possidētis: tamen nulla antiqua dierum possessio iuuat aliquem malæ fidei possessorem, *ca. vigi-* 38
lanti, & c. ad aures, de præscrip. Nec laici possunt præscribere decimas, quas possidere non possunt, *cap. causam, eo. tit.* Nec à capite licet mēbra recedere, sed quod omnibus imminet ab omnibus debet c[illegible], *c. cum non [illegible] cat. & c. accedētes, eod. tit.* Nulla ergo absq; bona fide præscriptio valet, tam canonica, quam ciuilis: cum generaliter sit omni constitutioni atque consuetudini derogandum, quæ absque mortali peccato non potest obseruari, & ideo oportet quod præscribens in nulla temporis parte conscientiā habeat rei alienæ, *c. fi. eod. tit.* Item quod sententia contra leges canonicas prolata est nulla, *cap. 1. de re iud.* & quod æquitati conuenit & rigori mitiganti [illegible] controuersias celeri sententia terminari, *cap. 2. de re iud.* Et quod cum aliquibus est adiudicata possessio nō sufficit eis dare pignora nisi corporali possessione latentur, *c. cum aliquibus, eod. tit.* Et licet consuetudinis minima non sit auctoritas, *& c. cum causa,* non tamen est recedendum à sententia per iudicium Ecclesiæ rationabiliter promulgata, *c. consanguinei,* nisi iniquitatē contineat manifestam, quia nec tunc valet appellationis remotio, *c. inter cetera,* quādo tamen transit in rem iudicatam præsumuntur omnia rite celebrata, *ca. cum inter de re iudic. & in c. in præsentia, de renun.* quia iudicis animus non semper ad vnam probationis speciem inclinatur. *c. causam quæ. eod. tit.* nec moris est quod omnia quæ iudicem mouent in prolatione sententiarum exprimantur, *cap. sicut nobis.* Ideo propter auctoritatem iudicis præsumuntur omnia legitimè processisse, vt ibi. Et ne lites de nouo 39
restaurentur: prætextu nouorum instrumētorum sententia non debet retractari, *cap. inter monasterium.* Duobus autem iudicibus diuersas sententias proferentibus ordinariis, tenet pro reo sententia non pro actore: nisi in causa fauorabili, puta matrimonio, libertate, dote, aut testamēto, si autem sunt delegati, tunc pendet sententia ex arbitrio delegantis, si vero sunt arbitri est nulla, *c. fi. eod. ti.* Item appellationis remedium non est inuentum 40
vt alicui in sua nequitia debeat patrociniū exhibere, *c. ad nostram de app.* nec ad defensionem iniquitatis, sed præsidium innocētiæ, *c. cum specialis,* nec ab executore [illegible] appellari potest, *c. nonn.* Nec fraus aut dolus alicui patrocinari debet, *c. ex insinuatione,* tamen plus est facto prouocare, quam verbo, *c. dilecti.* Contraria tamen petens [illegible] est audiendus, *c. sollicitudinem.* Debitus etiam honor iudicibus est deferendus: quorum iudicium de vultu Dei procedit, & litigatoribus est consulendum etiam super laboribus, & expensis, *cap. vt debitus, & c. vt nostrum.* Tertio etiā appellari non potest, *c. sua nobis, eod. tit.* Et adde quod cum venietes ad Apostolicam sedem debeant esse sub sua protectione securi, quicquid post iter arreptū subtractum est, debet restitui, *c. 1. de peregr. &c.* Item quod ne 41
ius ecclesiæ remaneat indefensum: quādo periculum testium formidatur: ne veritas occultetur, & probandi copia fortuitis casibus subtrahatur, etiam lite nō contest. testes valetudinarij & alij de quibus ex aliqua rationabili causa timetur, sunt examinandi, & eadem æquitate instrumenta & priuilegia quasi iam nimia vetustate consumpta & etiam in papiro conscripta sunt innouanda, *ca. cum dilecta. de confir. vtil. vel inutil.* Et demum 42
adde quod sua iura, vnicuiq; sunt seruanda, alias nihil aliud esset quam ordinem ecclesiasticum confundere, *c. peruenit. 11. q. 1.* & ideo dicit Papa *nec honorem meum deputo in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco. 29. dist. ecclesia, & in c. fin. de confir. vti. vel inut.* multa alia essent attendenda: sed omnium habere memoriam, & in nullo errare potius est diuinitatis quam humanitatis, *l. 2. § [illegible] autem. C. de veteri iure enuclean. & not. in cap. porrecta. eod. tit.*

Quæro etiam quomodo debeant, & possunt se exercere visitantes circa reparationes ecclesiarum, & hospitalium: & bonorum temporalium earundem, & d[illegible]

tribuere

43 tribuendorum in pios vsus: & maximè executiones testamentorum &c. Respondeo circa præmissa attendendum, primo quod quicunque ecclesiasticum beneficium habẽt omnino adiuuare debent ad tecta ecclesię restauranda: vel ipsas ecclesias emendandas *cap. 1. de ec. ædif.* nam vbi est emolumentũ ibi debet esse & onus, & non est ferẽdus is qui lucrum amplectitur, onus autem recusat. *C. de cadu. tol. l. 1. §. pro secundo in fi. & §. ne autem.* sicut ad quem spectat periculum & emolumẽtum, *C. de fur. l. manifestissimi. §. pen. in fi.* nam & fructuarius tenetur ad sarta tecta. *C. de vsufr. l. cum ad quem. ff. eo. l. vsufructu legato. 1. responso,* quod intelligit glo. quando quarta ad hoc deputata non sufficit: alias secus, de quo habetur 10 q. 4. *vnic.* debent ergo cogi qui habent parochiales ecclesias ad reparationem, & instructionem earũ cum opus fuerit, de bonis quæ sunt ipsius ecclesiæ: & quæ eis supersunt offerre, vt eorum exemplo ceteri inuitentur, *ca. de his. eod. tit.* etiam si partem fabricæ non recipiant *vt ibi not. art. 12. qu. 3.* Pontifices, qui namque alium inuitat ad faciendum in se debet habere quod prędicat. 26. *dist. vna: antium. 26. dist. primum. ff. de neg. ge. l. si. pupilli. §. fin. ff. de fideiuss. l. tutor. ff. si seruitus ven. aliam. 61. dist. miramur. 52. dist. §. 1. 58 dist. §. necesse,* cũ in officiis charitatis primo loco illis
44 teneantur obnoxii à quibus beneficium nos cognoscimus recepisse, ideo pœnes ecclesias bona clericorum inde acquisita debent remanere, *c. cum in officiis, cum si de testa.* obligatur enim ad antidota sicut donatarius *l. sed si lege. § consuluit. ff. de petit. here. 8. q. 1. illud.* & ideo si prælatus cũ capitulo super hoc duxerit aliquid contribuendum per canonicos vel clericos ecclesiæ ad fabricam eiusdem: & aliqui duxerint resistendum, obtinebit sententia plurimorum, maioris, scilicet & sanioris partis capituli, *vt in c. fi. de his quæ fi. a ma. par. c. 16. quæst. 1. si monachus,* in subsidiũ autem parochiani laici sunt inuitandi. *ar. in c. 1. de stat. regul. lib. 6.* & etiam cõpellendi iuxta ea quæ habentur in dicto *c. 1. de ec. ædi.* Quid autem faciendum sit quãdo ecclesia secularis erigitur in regularem, traditur *in ca. ad audientiam. 2. eod. tit.* & quomodo non obstante iuramento de rebus ecclesiæ non alienandis populo indigenti sit salubriter prouidendum, traditur *in c. fi. & in c. ad audientiam. eod. tit. & idem de hospitali c. cum dicat. eod. tit.* Et an Ecclesiæ teneantur cõtribuere fabricæ plebis pauperis, vide per Freder. in consilio 224. Et adde quod de his quæ in ornamentis seu fabrica vel luminariis ecclesiarum & aliis ob perpetuũ cultum diuinum legantur ecclesiæ vel reliquis piis locis: canonica portio (dummodo in fraudem episcopi non fiat vel parochialis ecclesię) deduci non debet. *ca. fi. de testa.* Secundo est attendendum quod si hæredes iussa testatorum non
45 impleuerint, ab Episc. loci illis omnis res quę eis relicta est canonice interdicẽda est cũ fructibus & ceteris emolumentis: vt voluntas defuncti impleatur *ca. si hæredes de testa.* quod intellige infra annum. *C. de fidecom. auth. hoc amplius,* pertinet enim ad Episcopum testamenti defensio & executio. *ff. de petit. here. l. hereditas. §. si defuncto,* præcipue in his quæ ad pias causas relinquuntur, *cap. tua. de testa.* per diœcesanum namque Episcopum cogi debent executores, testatorũ explere voluntatem post mandatum susceptum, & tam circa satisfactionem creditorũ quam circa relicta venerabilibus & piis locis, *vt in c. Ioannes de testamentis,* in omnibus enim piis voluntatibus est per locorum Episcopos prouidendum: vt secundum defuncti volũtatem vniuersa procedant, & vt executores testamentorũ tam religiosi quam clerici seculares & laici pecuniam & alia bona quæ per eorum manus ex testamentis decedẽtium in vsus pios expendi debent aliis vsibus non applicent, sed fideliter & plenarie in vsus prædictos expendant, monitione præuia, licet etiam à testatoribus id contingeret interdici. *c. tua. de testa.* proinde commonere etiam debet hæredes quod infra annum monasterium quod iussum est à testatore, debeat hæres ordinare: & cuncta secundum voluntatem defuncti sine alteratione construere: & si iuxta prædictum tempus siue in loco in quo constitutum fuerat, seu si ibi non potest & alibi placet ordinare: per Episcopum ædificari debet, & omnia ipsi loco sine diminutione qualibet assignari: sic enim secundũ piissimas leges dilatas defunctorum pias voluntates episcopali decens est studio adimpleri, *cap. nos quidem. de testa. & l. nulli. C. de episcopis & cler. & in auth. de eccl. titu. §. si quis ædificatione collat. 9.*

Et attende quod si religiosus deputatur executor à 46
testatore non potest exequi, nisi petita & obtenta à suo superiore licẽtia: cum non habeat velle, nec nolle: siue etiam sit canonicus regularis siue mendicans *c. fi. & ibi not. de testa. lib. 6.* Minor etiam 25. annis & mulier possunt deputari executores de consuetudine, & vno ex pluribus deputatis mortuo, vel in remotis agẽte etiam non citato, alius poterit officium exercere, quia non transit ad hæredem nisi testator aliud expresserit, vt ibi, quia industria & amicitia videtur electa. Exigere etiam ra- 47
tionem debet Ordinarius loci à religiosis etiam exemptis de testamentorum executionibus quas gesserunt, & si circa id deliquisse reperiantur illos puniat, *vt clem. 1. de testam.* licet secus sit in aliis exemptis non religiosis, etiã si testator eos liberasset ab onere rationis reddendæ: *vt ibi not. & in c. Ioannes, præallegato, & de modo rationis reddendæ not. Spec. in titu. de instrum. edi. §. nunc aliqua ver. sed nunquid,* quod si Ordinarius non petat rationem reddi, illi nihilominus debent offerre, nec sufficit licentia tacita superiorum, & dicta licentia quandoque potest per superiorem reuocari, hodie tamen frater minor inhabilis est ad hoc, *vt in clem. exiui. vt not. in dicta clem. 1. de testa.* Et de materia executionis plene vide reliqua per Io. And. *in dicto c. Ioannes, & per Spec. in d. §. nunc aliqua, & per Archid. 88. distin. cap. episcopus, & legistas in d. c. nulli, & Io. And. in addit. in dicto. §. nunc aliqua.*

Et quoniam hospitalia reformari debent per colla- 48
tores ipsorum: & cogi debent rectores eorum ad conseruationem locorum & suorum iurium: & ad hospitalitatem tenendam: iniunctum est Ordinariis locorum vt suppleant defectum & negligẽtiam collatorũ, etiam circa exempta. Et prohibetur hospitalia in beneficium concedi, nisi in duobus casibus sublata omni contraria consuetudine, & tenentur hospitalarii iurare, & ad instar tutoris & curatoris conficere inuentaria de bonis hospitalium, & annis singulis reddere rationem, alias eorum deputatio annullatur, exceptis tamẽ hospitalibus ordinum militarium, saluis etiam antiquis consuetudinibus locorũ circa diuina officia & sacramenta, *de quo plene in clem. quia contingit. de relig. dom.* Heu heu do- 49
lens, timeo, ne per dictã cle. multitudo damnetur prælatorum, Christum pauperem negligentium. *Adde. c. 1. in fi. de priu. & cap. de xenodochiis. de relig. dom.*

Insuper attendendum circa decimarum alienatio- 50
nem quòd laici decimas cum animarum suarum periculo detinẽtes, illas prohibentur in alios laicos aliquo modo trãsferre, & si quis eas receperit, & ecclesiæ non reddiderit, Christiana sepultura priuatur, per Concilium Lateranen. *de quo in cap. prohibemus, de decimis.* quod Concilium fuit celebratum de anno millesimo centesimo septuagesimo nono, vt referunt Doctores post Host. *in cap. cum Apostolica,* de his quæ fiunt à prælat. sub Alexandro III. qui fuit senẽsis. Et refert Cronica Mar- 51
tiniana quod cremonenses, Placentini & Mediolanen. tunc construxerũt Alexandriam contra Papiam, quam ab ipso Alexandro sic vocauerunt: possessas vero ante Cõcilium retinere possunt: & præsumitur titulus ante Concilium habitus, si allegatur ex possessione immemorabili subsecuta, per ea quæ habentur, *in d. c. cum Apostolica,* in dotem etiam dari possunt ad tempus, *de quo in c. nuper. de donat. inter virum, & in cap. cum Bertholdus. de re iudic.* Et adde quod si prælatus viderit expedire, potest 52
feudum aliis concedere decedente feudatario: non obstante iuramento de non infeudando de nouo inconsulto Rom. Pontifice. Item vasallo alienante feudum potest Dominus feudi de illo inuestire filium consanguineũ & consortem Domini alienantis. Item feudum alienatũ quod per se facile recuperare nõ potest: alteri potest cõcedere, per quẽ ecclesia valeat ipsũ rehabere, *c. ex parte de feud.* ecclesia autẽ recuperans feudũ fructus suos facit: & feudatarius à seruitio liberatur interim, *c. t.*

53 *eod. tit.* Adde etiam quod de singulis fructibus sunt soluendæ decimæ, videlicet de singulis decem vnus, & non minus, *c. cum homines. de dec.* non obstante consuetudine aut præscriptione, *c. in aliquibus, eod. tit.* & de prouentibus molendinorum, piscariarum, feno, lana, lacte, caseo, animalibus, &c. *c. peruenit. eod. tit.* & non deductis expensis quæ fiunt pro recipiendis fructibus, *c. pastoralis, eod. tit.* Et quomodo debeant portari ad domum habentis eas recipere: vide omnino in spec. *de dec. ad finem: qui allegat. 11. qu. 1. reuertimini, prope principium, & q. 7. c. 1.* vbi etiam dicit quod potest interdici domino fundi, ne fructus colligat vel exportet: nisi eo vel eius nuncio præsente, ne forte in decima defraudetur, de quo per Io. And. *in c. ex parte, 2. de decimis. per l. 2. C. quando & quibus quarta pars debe-*
54 *tur. lib. 10. ibi sub aspectu curialium.* Concludit tamen Spec. attendendam consuetudinem approbatam per Principem, *l. si publicanus in fin. ff. de vectigalibus. & con.* nisi vbi consuetudo præstaret occasionem subripiendi *per. §. quia vero. in auth. vt nulli iudic.* & dat similem solutionem ad quæstionem, qua quæritur si mihi dudũ soluisti decimam in domo mea, & volo, quod præstes in area secundum vbertum, *facit quod habetur in cap. in aliquibus. de dec. & cet.*

55 Attendere etiã debet visitator & inhibere quod nullus presbyter præsumat calicem, vel patenam, vel vestimentum aliud sacerdotale, aut librum ecclesiasticũ, tabernario aut negotiatori; aut cuilibet laico vel feminæ in pignus dare, nisi iustissima necessitate vrgẽte, *c. 1. de pigno.* quia ex quo fuerunt in sacro vsu ad manus laicorum peruenire non debent. *de con. dist. 1 ligna, & cet.* Item quod nullus clericus fideiussionibus inseruiat, alias abiiciatur à clero. *c. 1. de fideiuss.* & præsertim religiosus, *ca. quod quibusdam, eod. tit.* Et adde quod fructus decimarum possunt ad tempus locari laicis, non obstãte statuto contrario episcopi, *c. vestra. de locato. probatur in c. sine prelati vices suas, de quo plenius not. in c. quamuis. de dec.*

56 Attendẽdum est etiam circa precarias quæ de quinquennio in quinquennium secundum consuetudinem &c. renouantur, *vt in c. 1. de pre.* quod si irrationabiliter à rectoribus ecclesiarum factæ fuerint, se suosq; successores pœna graui obligantibus, ne facta ipsorum possent dissoluere, successor antecessoris pœna non obligatur sed suæ prouidentiæ concessum est: vt si antecessor res ecclesiæ irrationabiliter distribuit: ab eo ad ius eiusdem ecclesiæ reuocẽtur, *c. 2. eod. tit.* secus si factæ fuerint rationabiliter, quia tunc ante finem temporis non possent reuocari, *vt in c. fin. eod. tit.* & soluũtur obitu concedentis, & alienatione: & alias, prout in d. cap. fin. in
57 princip. Et adde quod quamquam sit scriptum quod nobilitas hanc sibi quodammodo legem ponit vt debere se quod sponte tribuit existimet: & nisi in beneficiis suis creuerit, nihil se præstitisse putet: *vt in c. 1. de donationibus,* vnde dominus dixit. *Beatius est dare quã accipere. 16. qu. 1. prædicator. de celebr. miss. cum Martha,* vnde Martialis
58 cocus reprehendit quendam qui quotidie discurrebat per hospitia aliorum dicens. *Sceuola tu comedis apud omnes: nullus apud te. Alterius siccas pocula, nemo tuum: Aut tu redde vices: aut desine velle vocari. Dedecus est semper sumere: nilque da-*
59 *re.* Tamen cum quilibet prælatus ecclesiasticarum rerum procurator sit: non dominus, conditionem ecclesiæ meliorare potest: deteriorem vero non debet facere: & ideo donationes factas per episcopum in detrimentum ecclesiæ inconsultis canonicis: potest suc-
60 cessor tam à clericis quam à laicis reuocare, *cap. 2. de donat. facit 12. quæst. 1. cap. fin. & quæst. 2. cap. fine exceptione, & 10. qu. 2. cap. casellas, & de in integr. restitut. cap. 1.* modica tamen ex consuetudine potest donare, *cap. ceterum, de donatio.* sine tamen præiudicio tertij, *c. consultationibus, eod. titu.* Et quia ecclesia in iusta donatione sicut nec in aliis suis actibus fraudem debet aliquã adhibere, ideo tenetur donatario reintegrare quod postea diminutum reperitur, *cap. per tuas eod. tit.* & clausula in fine donationis apposita, non refertur ad priora diuersa, quia in contractibus plena: in testamẽtis plenior: in beneficiis vero plenissima est interpretatio adhibenda, *c. cum dilectus, eod. tit.* vt tamen donatio sit legitima est consensus sui capituli requirendus. Et donantes patronus & episcopus ecclesias, transferunt omne ius suum præter cathedraticum, *vt in cap. pastoralis de donat.* semper etiam intelligitur correctionem sibi retinuisse. *16. qu. 1. visis,* & procurationem & visitationem, *de censibus cum venerabilis.* Nec ad donationem infringendam potest quis suam turpitudinem allegare, quia non deceptoribus, sed deceptis iura subueniunt, quo ad alios tamen secus, quia res inter alios acta aliis non præiudicat, *capit. inter dilectos, eod. tit. vbi concor. pluri.* Debet etiam donans aduertere vt temperamenti æquitas obseruetur: quod cui tribuit competens subsidium conferat, & cui tollit damna grauia non infligat; quia per canones incaute largiri volentibus est occursum. De superioris vero auctoritate, potest in magna summa inopiæ alterius prouideri per abundantem, *cap. ad Apostolica. eod. tit.* Et propter 61
eius ingratitudinem in quem liberalitas est collata donatoris persona eam de rigore iuris potest reuocare, puta si in donãtem impias manus iniecerit: aut atroces iniurias, aut graue rerum suarum damnũ, vel vitæ periculum inferre præsumpserit, quod tamen ad donatoris qui hoc tacuit non extenditur successores, *cap. fin. eod. titu.* Et idem si conditionem appositam non impleuit. *l. fin. C. de reuocan. donat.* Item propter liberos susceptos post donationem, *l. si vnquam. C. de reuocan. donat. simile. 16. quæst. vlt. cap. fin. vbi de iure poli, non fori, & cet.* mulier autem donans filiis & transiens ad secunda vota ex tribus tantum causis donationem potest reuocare, *vt in authen. hoc quoque. C. de reuocan. donat. & in authen. de nupt. §. mater.* alias autem non fit reuocatio, *vt institut. de donatio. in §. alia. de quibus omnibus plenius habetur in dicto cap. fin. de donat. & in l. si totas. C. de inoffic. donat.* Adde etiam quòd donatio perfecta neque per pœnitentiam potest reuocari, neque prætextu imperialis rescripti. *l. possessionem. & l. si donationem. C. de reuocan. donat. & 22. q. 2. non enim,* nec recipit postea perfecta donatio conditionem, *l. perfecta. C. de donat.* quæ sub modo, & reuocatur non solum donatio facta liberto occasione obsequij non præstiti, sed etiam res empta ex pecunia donata. *C. de reuocan. donat. l. 1. licet libertas non. C. de liberali causa. l. sola.* ex aliis vero causis liberatur etiam libertus in seruitutem. *12. quæst. 2. octaua discussio, & in auth. vt libertis de cetero. §. illud de quo in cap. nullus. de seruis non ord.*

Demum est summe aduertẽdum ad † alienationem 62
rerum & bonorum Ecclesiasticorum. Circa quod attendat præcipuè visitator quòd possessiones ad mensam prælati vel capituli pertinentes, alienari non debent, sicut nec ecclesiæ in quibus monachi ministrare consueuerunt non possunt clericis vel laicis assignari. *cap. possessiones, de reb. eccles. non alienan.* Alienationis autem verbum continet venditionem, donationem, conductionem, permutationem, emphyteosim, perpetuum contractum, nulli ergo licet alienare rem inmobilem Ecclesiæ suæ siue agrum, siue rusticum mancipium: neque etiam specialis hypothecæ titulo obligare, *c. nulli. eod. tit.* Et qui res Ecclesiæ petunt à regibus & horrendæ cupiditatis impulsu, egentium substantiam rapiunt: puniuntur, *vt in capit. 2. eod. titu.* nam etiam Episcopi qui nihil ex proprio Ecclesiæ Christi conferunt: famulos Ecclesiæ liberare non possunt: quia impium est vt qui res suas Ecclesiæ non attulerit: damnum inferat ei, *capit. Episcopi. eod. tit.* Quinimmo si quis 63
clericorum aut defensorum alienat prædium Ecclesiæ: quo iratus Deus animas percutit, gladio anathematis est feriendus, *prout in cap. si quis presbyterorum. eod. tit.* Clericis vero qui Ecclesiæ sua relinquunt: aut nihil habentes aliqua prædia seu familias Ecclesiis acquirunt: licitum est aliquos de familia eiusdem Ecclesiæ manumittere: iuxta rei collatæ modum: ita vt cum peculio & posteritate sua, sub patrocinio Ecclesiæ maneant, *capit. consensu. eod. titu.* licitum est etiam commutare res Ecclesiæ cum consensu partium & Episcopi. *capit. 1. eod. titu.* Item terras quæ de siluis sunt extirpatæ, & arabiles factæ possunt Ecclesiastici sub annuo censu hæreditario iure concedere his à quibus suo vel parentum labore fuerunt extirpatæ, nisi forsan tunc possint aliis cum maiori Ecclesiæ vtili-

vtilitate & eodem labore & onere conferri. *cap. ad aures, eod. ti.* & est ratio: ne pauperes habeāt miserabiliter deplorare labores suos: *l. fin. C. de alluuionibus & palud.* Et adde quod in dubio consulti est rem possessam ab Ecclesia præsumi de mensa & non posse alienari propter iuramentum fidelitatis &c. *cap. vt super eod. tit.* Quod si alienata reuocari de facto non possunt aliter quam restituto precio alienationū auctores ad susceptam inde pecuniam conductoribus refundere compelluntur, *ca. ad audientiam, eod. tit.* præsertim quando propter alienationem ecclesiæ incurrunt enorme dispendiū: & pecunia in ecclesiæ vtilitatem fuit expensa: cum fructus per cōductorem recepti sufficere sibi debeant pro labore,
64 *c. ad nostram, eod. tit.* Concludendum est ergo quod laicis quamuis religiosis disponendi de rebus Ecclesiæ nulla est attributa facultas: quos subsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi, & refrigescente caritate immunitatem Ecclesiasticæ libertatis, quam & Sancti Patres & Principes sæculares multis priuilegiis muniuerunt, suis constitutionibus impugnare: & non indemnitatibus consulere Ecclesiarum: & ideo vēditiones feudorum Ecclesiasticorū, seu aliorum bonorum, siue Ecclesiarum & personatuum sine earum assensu, præsumpta occasione laicæ potestatis: decernuntur non tenere, *c. fin. eod. tit. facit, c. quæ in Ecclesiarum, de constitutionibus etiam si solum sint iura spiritualibus annexa, cap. quanto de*
65 *iudic.* Superioris tamen cōsensu bona Ecclesiæ vacantis & legitimo defensore carētis, qui à superiore prius deputandus est: tractatum solemni & diligēti qui in perpetuis alienationibus rerum Ecclesiasticarū exigitur non interueniēte: alienationem, ordinationem & concessionem: præsertim cum euidens necessitas, qua fieri debuerunt, non aderat non validat alienationem, *c. 1. de reb. eccles. non alienandis, lib. 6.* Contractus etiam omnes iuramenti, pœnę vel alterius cuiusuis firmitatis adiectione vallati, qui de talibus alienationibus sine consensu capituli & Apostolicæ sedis licentia celebrati, & quicquid ex eis est subsecutum viribus carent: nec ius aliquod tribuunt, nec præscribendi causam, quinimmo puniuntur tam alienantes quam recipientes: ac etiam in casibus permissis laici vltra id quod ex natura ipsorum contractuū permittitur, aliquid vsurpare non possunt: alias etiam pœna loci interdicti puniri debēt, *c. 2. eod. tit. lib. 6.* Et hinc est quod monasteriorum iura, redditus aut possessiones nullus religiosus alicui ad vitam eius, seu aliud certum longum tempus videlicet 10. annorum, pecunia etiam inde recepta quouis modo concedere potest, nisi necessitas aut vtilitas Ecclesiæ ex poscat & cōsensus capituli accedat, & in defectum au-
66 ctoritas superioris *vt in clem. 1. de reb. eccles. non alienan.* Vna etiam Ecclesia alteri seu dignitati vel præbendæ etiam religioso loco vniri non potest non vocato rectore: vel ea vacante eius defensore, non tamen patrono, quin immo etiam cum consensu capituli mensæ suæ per prælatum non potest vniri *clem. si vna. eod. tit. de quo in c. 1. ne sede vacante & c. sunt vnire, de excess. prælat.* etiam per lega-
67 tum Apostolicæ sedis, *c. fin. de confirm. vtil. vel inutil.* Patronis autem Ecclesiæ fundatoribus pro fundatione honor processionis seruatur: & si ad inopiam vergant, ab Ecclesia illis modeste succurrendum est, *vt in c. nobis in fi. de iure patro. hablio,* scilicet respectu ad facultates Ecclesiæ & quantitates personæ. *10. quest. 3. capit. fin. ff. de vsufruct. l. sed & si quid in §. 1. facit 16. qu. 7. quicunque.* Et adde quod laicus potest donare ius patronatus alicui Ecclesiæ etiam sine consensu Episcopi, sine tamen episcopi præiudicio, & vbi est commune ius patronatus inter clericum & laicum: habebit vterque tempus semestre ad præsentandum *c. 1. de iure patronat. lib. 6.* & non quadrimestre, quia ecclesiasticum tanquam magis dignum trahit se ad laicale tāquam minus dignum, *fact. l. si communem. ff. quemadmodū seruitus amittatur, & cap. pen. de conc. ss. praben.* Et quod plures heredes vnius patroni vnā tantum vocem habent in præsentando: & quod plures patroni possunt conuenire de alterius vicibus præsentando, & quod possunt præsentare plures vt vnus ab episcopo eligatur. *cle. plures. de iure patronatus.*

Circa ordinatos, & ordinandos: & beneficiatos, ac super dispensationibus, &c. quid faciendum est.

CAP. XVI.

SVMMARIVM.

1 *Sacramenta an possint per non ordinatos ministrari.*
2 *Diaconus missam celebrans qualiter punitur.*
3 *Clericus furtiue ordinem suscipiens qualiter punitur.*
4 *Anathematis interminatio quid dicitur.*
5 *Ordinandi solemnitas.*
6 *Ordinati ab excommunicato per quos dispensari possunt.*
7 *Dare non potest quis quod non habet.*
8 *Ordo an possit reiterari.*
9 *Cadauera sepulta à scismaticis non sunt exhumanda.*
10 *Clerici peregrini an sint admittendi.*
11 *Indigenæ sunt alienigenis præferendi.*
12 *Ordinati an possint obligari ad ratiocinia.*
13 *Corpore vitiati an possint ordinari.*
14 *Serui ordinari non possunt.*
15 *Partus sequitur ventrem.*
16 *Liberti patronos accusare non possunt.*
17 *Filij presbyterorum non sunt ordinandi.*
18 *Presbyter habeat ministrum.*
19 *Legatus de latere non dispensat cum filiis presbyterorum.*
20 *Bigami non sunt ordinandi.*
21 *Bigamus quare ordinari prohibetur.*
22 *Sacramentum triplex in matrimonio designatur.*
23 *Ordines quo tempore possunt conferri.*
24 *Ordines minores sunt quatuor.*
25 *Regnum Dei acquiritur per charitatem.*
26 *Delictum notorium repellit à promotione.*
27 *Beneficia quibus sunt conferenda.*
28 *Clerici debent esse casti.*
29 *Tonsura est ordo.*
30 *Visitatores debent esse diligentes.*
31 *Episcopi in quibus dispensant.*
32 *Bigamus est omni priuilegio clericali nudatus.*
33 *Ordinare alienum non licet.*
34 *Episcopus triplex dat commendatitias ad ordines.*
35 *Tonsura certis personis est deneganda.*
36 *Commendatur beneficium.*

SExto quæro principaliter quomodo debeant & possint se exercere visitantes, circa ordinatos, & ordinandos: & beneficiatos: ac super dispensationibus &c. ac literis & titulis eorum &c. Respondeo primo quod 1
si quis baptizauerit aut aliquod diuinum officiū exercuerit non ordinatus: propter temeritatem est abiiciēdus de ecclesia, & nunquam ordinādus, *c. 1. de clerico non ordina. minis.* quod intellige cū facit ac si esset ordinatus: & ei liceret ex officio, secus si in necessitate, quia tunc licitum est cuilibet baptizare, *3. q. 1. ad limina, 23. q. 4. diaconos etiam hæreticis, de conse. d. 4. quodam, dummodo in forma ecclesiæ, 24. q. 1. si quam forte, & de sum. Trini. c. 1. §. sacramēt.* Item si quis diaconus ante ordinem presbyteratus susceptum, missam celebrauerit: ad sacerdotis officium non 2
poterit promoueri, & suspendetur nisi religionem ingrediatur, ad pœnitentiam peragendam donec secum dispēsetur, licet possit ei de beneficio prouideri, ne sustentatione priuatus ad seculi negocia reuertatur *vt ca. ex literis, de cler. non ordi. mi.* nec confecisse dicitur sacramentum *vt ibi no.* Et idem si ante susceptum baptisma fuisset promotus, quia est rebaptizādus, *vt in c. 1. de presby. non baptizato, & reordinandus ex integro, vt c. fi. eod. ti.* & idem si fuisset baptizatus, sed non secūdum formam ecclesiæ, vt vbi: quia non intelligitur reiteratum quod ambigitur esse factū, & articulus necessitatis excludit religionis contemptū, vnde nec præsumptio pro certitudine habetur, quando euidentissimis argumentis cōtrarium probatur, & pro tali est in ecclesia orādum, quia saluus 3
est asserendus & cœlestis patriæ gaudiū adeptus quia in S. matris Eccle. fide, & Christi nominis cōfessione perseuerauit. Vnde Aug. *baptismum inuisibiliter monstratur, quē non* *August. de Ciuit. Dei* con-

contemptus religionis sed terminus necessitatis excludit, & Ambro. *ventrem meum doleo: quia quem regeneraturus eram perdidi, ille tamen gratiam quā poposcerat non amisit, ca. 3. eo. tit.* Idem si fuit promotus in presbyterum prætermisso ordine diaconatus: & sic per saltū, iustam prætendēs ignorantiam: ex quo ita asserebatur ab his inter quos fuerat conuersatus, & quod infra annos discretionis inferiores ordines suscepit: cui tamen pro negligentia tali iniungitur pœnitentia, & reiteratur ordo diaconatus, secumque potest dispensari vt ministret in ordine sacerdotali, *vt in cap. vno, de clerico per saltum promoto.* Attende tamen quod licet presbyter non baptizatus vere non confecerit sacramētum: tamen quo ad se & eos qui credebant eum baptizatū proficit, *vt no. in d. c. 2. de presbytero non baptizato.*
3 Dispensari etiam potest cum eo qui furtiue ordinem diaconatus suscepit iniuncta pœnitentia diuersa, maiori, scilicet, quando interminatio anathematis tempore ordinationis per ordinantem facta fuit: *vt in cap. 1. de eo qui fur. or. susce.* & idem si tunc ab aliquo archidiacono interminatio facta fuit. non enim debet quis citra conscientiam sui Episcopi & sine examinatione promoueri. 54. *dist. extra conscientiam.* 24. *di. quando episcopo.* Et dicitur
4 interminatio anathematis excommunicatio sub conditione facta. *vt no. in d. c. 1. de eo qui furtiue, &c.* Et idem in eo qui minores ordines & subdiaconatum temerario ausu suscepit. *in cap. 2. eo. ti.* Et idem in his qui non à vero suo episcopo clandestine ordines susceperunt. *in ca. fin.*
5 *eo. tit.* Et propterea quando ordinator aliquem in diaconum vel presbyterum promouet: prior diaconorum qui ei assistit dicit: postulat sancta mater Ecclesia hunc diaconum vel subdiaconum ad ordinem diaconatus assumi, vel presbyteratus. & ad interrogationem ordinantis si eum cognouerit esse dignum: idem respōdet, quod quantum humana fragilitas nosse finit: & scit & testificatur illum ad huiusmodi officium esse dignum. nec in hac responsione peccat: dummodo contra conscientiam non loquatur, quia non simpliciter asserit, sed quantum patitur humana fragilitas: & illum quem indignum esse non nouit dignum debet existimare: vbi aliter de indignitate non constat: alias intimetur Metropolitano antequam ad scrutinium veniat. hæc tamen interrogatio non fit in cōsecratione Pontificis
6 *vt in cap. 1. de scrutinio.* Et scias quod cum clericis qui ab excōmunicato Episcopo ordines susceperunt per suos Episcopos poterit dispensari. *cap. fin. de ordin.* ab episcopo qui renunciauit episcopatui. Similiter poterit dispensari cum eo qui sacros ordines suscepit ab episcopo, qui renunciauerat prius loco & dignitati episcopali: dum tamen non scienter susceperit: vel in crassa & supina fuerit ignorantia. *cap. 1. eo. tit.* & est ratio, quia quod
7 non habet, dare non potest. 1. *quæst.* 7. *daibertum.* & pro non dato habetur quod datur ab illo qui dare non potest, *cap. quod autem. in fin. de iure pat.* & licet excommunicatus possit ordinare: non tamen potest aliū excommunicare. 24. *quæst.* 1. *audiuimus & no. in d. cap. fin. de ordin. ab episcopo, &c.* Et quod præsumptio nunquam sumenda est ad periculum animæ. *vt no. in d. c. 1. de scrutinio. & c. inuenis.*
8 *de sponsalibus & 68. dist. presbyteri.* Et adde quod si quisquam in diaconum vel presbyterum ordinatus fuerit absque manus consecratoriæ ordinantis, & sacerdotum assistentium impositione super caput tangendo: illud iuxta ritum ab Apostolis introductum, debet in tempore statuto ad ordines conferēdos caute suppleri: quod fuit per errorem prætermissum. manus vero huiusmodi alleuari debet cum super caput ordinandi effunditur benedictio, *c. fin. de sacramētis non reiterandis.* Similiter si in ordinatione subdiaconi fuerit prætermissa manus benedictio: vel si confirmatus fuerit oleo tantum, & non crismate per errorem delinitus. *c. 1. eo. tit.* interim tamen debet abstineri ab administratione ordinis illius. vt ibi no. & non est reiteranda ordinatio in iniuriam sacramenti. *de conse. dist. 4. ostenditur. & 1. q. 1.*
9 *quod quidam.* Circa cadauera vero sepultorum à scismaticis, nec circa indumenta sacerdotalia, nec altaria in quibus & cum quibus degradati episcopi celebrarunt: non est aliquid supplendum vel iterandum: neque exhumando neque rebenedicēdo. *vt in ca. 2. eo. tit.* Præmissa autem facto melius intelligūtur, quam verbo, & sic fit sæpe contra. *cap. ad Apostolica. de don. & l. ratum. ff. de sol. & no. in d. c. fi. de sacram. non reiterandis.*

Item est plurimum attendendum ad literas clericorum peregrinorum, & incognitorū vt ad minus quinq; Episcoporum sigillis sint munitæ literæ super ordinatione sua: & nihilominus aliquāto tempore in suspensione ad probationem sunt tenendi, vt plenior de actibus eorū habeatur instructio. Item & de inferioribus eorum ordinibus oportet inquiri: quia cōtingere posset quod fuissent minus rite & per saltū promoti. & si digni tunc inuenti fuerint: cum eis potest dispensari. *vt in c. 1. de cler. peregrinis.* & præsertim si veniunt de transmarinis partibus sine commendatitiis literis suorum prælatorum, nisi saltem per testes fidem faciant de eorum ordinatione canonica, licet sustineri possint vt secreto ex deuotione celebrent, *c. tua, eo. ti.* iuramentum autem eorum sine aliis idoneis argumentis non sufficeret non solū ad maiores ordines eis dandos, sed nec ad tolerandos eos in minoribus ministrare, vnum tamen sigillum Episcopi noti sufficeret ad fidem literarum, *c. 2. eo. tit. & ibi. no. per glo. & doct.* post Inno. Est enim honestati contrarium, & à sanctorum patrum institutionibus alienum, quòd sine dispēsatione, & conscientia Episcopi, prælati suæ iurisdictionis instituant in Ecclesiis suis clericos de alienis Episcopatibus, *c. fi. eod. tit.* 11
maxime cum adsunt de gremio Ecclesiæ, & ciuitatis, & dioc. clerici idonei qui sunt extraneis præferendi, vt ibi not. *& in cap. cum inter canonicos. de ele.*

Infamatur etiam Ecclesia quādo procuratores, actores, executores, seu curatores pupillorum antequam prius deposita onera, & reddita ratiocinia actus eorum non fuerint cōprobati: & ante libertatem negociorū, & officiorū suorū ordināntur, *vt in c. 1. de oblig. ad ratiocinia.*

Circa quod distinguitur an teneatur de dolo vel nō: 12
& an miserabili personę vel non, & an fuit lis mota vel non, ante ordinē, & si creditor fuerit protestatus, licet non propterea deponatur ordinatus: bona tamen eius traderētur creditoribus in solutum. & si non sufficiant tenebitur ordinans pro residuis creditori, & lis mota prius coram seculari continuabitur: & coram eo post ordinationem, vt de omnibus his plenius not. *in d. c. vno, & 89. di. fornicare.* Debet ergo visitator diligēter scrutari omnes literas huiusmodi, & si reperit Episcopum in his errasse faciat secundum quod habetur *in cap. accepimus. de ætate & qualitate.*

Attendat etiam circa corpore viciatos, qui aut in digito *vt in cap. 1. & fi. de corpo. vici.* aut in mutilatione brachij, *vt in c. pen. eo. tit.* aut in oculo, *vt in c. 2.* aut in viribus *vt in c. ex per te,* cum duobus sequentibus, defectum patiuntur, pro quorū intelligentia distingue quod, aut sunt corpore viciati sponte aut casu, si sponte aut nulla iusta causa interueniente: & tunc ordinandus repellitur, etiam ordinatus deiicitur 51. *d. qui partem, &c. si quis à medicis, & 32. d.* maritum, aut iusta causa interueniente & tunc non prohibetur ab ordine, puta timore lepræ, vel aliquo consimili casu, *c. ex per te, eo. tit.* nisi generaret deformitatem, quia tunc omni casu repellitur, *arg. 55. d. lator. & cap. si euangelica, & cap. pen. eo. tit.* Si casu in magnis membris sine corpulentia siue dignitate, repellitur, & deiicitur: si deformitatem generet, 55. *d. si euangelica,* in paruis vero membris non impeditur si deformitas parua sit, & sine culpa sua *vt in c. fi. eo. ti.* si vero culpa sua in talem modicam deformitatē incidit: de misericordia toleratur, *eo. tit. ca. 1.* nisi præcisus quis fuisset tēpore, quo iudiciū animi, non habebat, *c. ex per te. 1. eo. tit. quando, s. ætas nescit quid videat. l. 1. C. de falsa moneta, & 3. q. 7. §. tria.* 13

Præcaueri etiam debet quod infirmari vel vituperari potest, & ideo fieri clericus non permittitur quis, nisi ingenuitatis dignitate potiatur, & si quilibet seruus fugiens Dominum qualibet fraude ad gradus ecclesiasticos peruenerit: deponitur: & Domino restituitur, *c. 1. & 2. de seruis non ordi.* vbi no. quod sunt futura præcauenda, 24. *d.* in nomine Domini. & exempla præsentia cauere nos prmonent in futurum, 73. *d. plurimos in fi.* 14

& ma-

& maior tristitia est de talibus cum reuocantur quam nascatur gratia de acquisitis, & sic ad cautelam fit aliquid summarium, 18. *d. de siracusane.* Et præuidere quis debet quod contingenter fieri potest, *l. si quis demum. ff. locati,* licet alias difficile sit omnes fortuitos casus præuidere, *cap. si. de homicidio.* Quinimmo prohibetur Episcopo in ordinatione sua ne seruos debeat ordinare, *cap. consuluit, eo. tit. sicut nec spurios vt ibi.* Et licet olim seruus ignorante domino promotus in subdiaconū reuocaretur in seruitutem: hodie vero secus, quia dictus ordo subdiaconatus sacer est, *c. miramur,*
15 *eo ti.* Partus etiam sequitur ventrem liberum *in c. si. eo. ti.* Manumissi vero & oblati ordini clericali, ecclesiæ manumittenti dum vixerint debent impendere famulatum in obsequiis diuinorum, & transferēdi se ad aliam ecclesiam est licentia deneganda, si eo tenore sunt manumissi, secus si absolutè, *c. eo libentius, eo. tit.* nisi postea in superbiam elati Domino suo canonicas horas psallere noluerint, quia tunc accusati apud Episcopum sunt degradandi, *c. nullus, eo. ti.* Ecclesiis autem manumittētibus reseruatur post obitū manumissorū quicquid illis extiterit debitum: aut quoquomodo collatum, nec vllo modo licebit in personas extraneas transmittere: qui-
16 bus sicut ceteris Ecclesiæ libertis accusandi, vel testādi aduersum patronos est proclusus aditus, alias libertatis & honoris gradu priuandi sunt: quem non dignitate sed necessitate temporis meruerunt, *cap. de famulis, eo. tit.*
17 Et sicut nec serui, ita nec filij presbyterorum, & ceteri ex fornicatione nati ad sacros ordines sunt promouendi nisi monachi fiant; vel in congregatione canonica regulariter viuentes, nec prælationem habere possunt, *cap. 1. & c. Michael de filiis presby.* quia ex hoc nimis ecclesiæ deformatur honestas, *ca. fi. eo. tit. si is sine dispensatione Sedis Apostolicæ promoueatur, nec prodest impetratio beneficij tacito hoc defectu, c. 2. eo. tit.* Idem si taceatur quod pater eius in eadem ecclesia ministrauit, *vt in ca. præsentium, & c. concurrente, & cap. ex transmissa, eo. ti.* quia detestabilis est hæreditaria successio in beneficiis: nisi vna persona intermediauerit, *vt ibi.* Episcopus tamen tales promouens illis prouidere tenetur, *vt in c. veniens eo. tit.* & idem si ordinat tales *vt in c. proposuit,* quia in ecclesiis ad quas præsentantur: tenetur illis dimidiam fructuum reseruare, tamen prouiso quod ecclesiæ per alium deseruiatur *vt*
18 *ibi.* non enim solus presbyter missas vel alia diuina officia potest sine ministri suffragio celebrare, quod si per potestatem laicalem eiiceretur, esset restituendus: maximè vbi pater eius persona vel vicarius in dicta ecclesia non fuisset: licet in eadem nomine alterius quandoque ministrasset, *cap. constitutus, eo. tit.* Et vbi defectus natalium est manifestus non est opus tela iudiciaria, *cap. quoniam, eod. tit.* & hoc siue sint geniti in sacerdotio siue non, *cap. ad extirpandas,* nisi sint filij Pontificum prius ex legitimo matrimonio procreati, *c. ad hæc de vxore legitima,* vel etiam solum concepti ante sacerdotium, *cap. literas,* quia filiis paterna incontinentia modis omnibus est postponenda, *vt ibi.* & indecorum est vt in altaris officio filius illegitimus in
19 publico patri ministret, *vt in c. cum decorem.* Et illegitimi tales sunt à suis beneficiis suspendēdi, *c. ad abolendā,* nec prodest dispēsatio Archiepiscopi in succedendo in beneficio prioris, *c. dilectus,* sed sola dispēsatio Papæ, *vt in ca. ex per te, eod. tit.* & non legati etiam de latere, *vt not. in d. c. dilectus,* sicut nec potest dispensare contra Concilium Lateranen. *in cap. dilectus de præben.*
20 Similiter nec bigami nec solemniter pœnitētes, nec repudiatarum mariti sunt ad sacerdotium promouendi, *c. 1. de bigamis,* etiam defunctis vxoribus, cum hoc sit à doctrina Apostolica & ab Ecclesiæ constitutionibus alienū. *c. 1. de bigamis, eo. tit.* nec debet contra Apostolum dispēsari etiam super susceptis ordinibus, licet dispensari possit super suspensione ordinantis, *c. super eo.* Et licet alias veritas sit opinioni preferēda: tamen cum clericis qui quantū in eis fuit secundas mulieres sibi matrimonialiter côiunxerunt, tāquam cum bigamis non licet dispensari, licet in veritate bigami non existant, non propter sacramēti defectum, sed propter affectum intentionis cum opere subsecuto, *ca. nuper eo. tit.* propter quod cum subdiacono viduam in vxorem ducēti non licet etiam dispensari, *c. fi. eo. ti.* dispēsari vero alias licet, sicut cum simplici fornicatore: cū eo qui duas habuit concubinas, *ca. quia circa.* Et quia propter sacramenti de- 21
fectum inhibitum est ne bigamus, aut maritus viduæ præsumat ad sacros ordines promoueri, quia nec illa vnica vnici, nec iste vnus vnius, ideo vbi deficit commixtio corporū, non est signaculum sacramenti, & qui mulierem ab alio viro ductam, sed non cognitā duxit vxorem: quia ille, nec ipsa carnem suam diuiserut plures, non impeditur, quin possit ad sacerdotiū promoueri, quia in matrimonio duo sunt: videlicet *consensus animorum, & communicatio corporum,* quorum alterū significat charitatem quæ cōsistit in spiritu inter Deū, & iustam animam, sicut dicit Apostolus. *Qui adhæret Deo vnus est spiritus cum eo:* aliud designat conformitatem inter Christum & Ecclesiam, sicut Euāgelista testatur. *Verbum caro factum est,* &c. & quo ad hoc non pertinet coniugium carnali copula non consummatū, ad designandū illud quod inter Christum, & Ecclesiam per incarnationis mysterium est contractum, ideo Apostolus exponens verba prothoplasti, *hoc nunc os ex ossibus meis,* &c. subdidit, 22
hoc magnū, dico, sacramentū in Christo & Ecclesia, vt in ca. debitum de bigamis, vbi not, triplex Sacramētum in matrimonio designari, scilicet Vnio cuiusq; fidelis animę ad Deum per virtutem, secundo Vnio humanæ naturæ ad Deum per incarnationem filij, tertio Vnitas Ecclesiæ ex omnibus gentibus collecta vni viro Christo subiecta &c.

Aduertendum est etiam quod ad subdiaconatum & 23
alios ordines sacros nulli Episcoporum præterquam Rom. Pontifici aliis diebus quam in ieiunio quatuor temporū, aut sabbato sancto, & sabbato ante Dominicam de Passione, licitum est aliquem ordinare, *c. de eo. de tēp. or.* reprobata omni cōtraria cōsuetudine, *c. iam eo. tit.* licet in omnib⁹ diebus Dominicis & aliis festiuitatib⁹ 24
liceat minores ordines cōferre, Hostiarij, scilicet & Lectoris: Exorcistę, & Accoliti, & Deo dicatas Virgin. benedicere, aliis vero diebus etiam in sabbato pētecostes ordinans debet à suo Archiep. corrigi, & ordinati tamdiu à susceptis ordinibus reddi debet expertes, donec ab Apostolica Sede restitutionis gratiam consequatur, *c. 1. & c. cū quidā, eo. tit.* quod intellige iuxta eā quæ habentur *in c. consultationi, eo. ti.* Sola ergo die sabbati debet conferri sacri ordines: adeo quod si in sabbato conferatur ordo diaconatus, die Dominica sequenti non potest ordo sacerdotij conferri, & quia duo sacri ordines eodem tēpore conferri non possunt: alias punitur conferens, *c. literas, eo tit.* Soli etiam Papæ vel de eius mādato licet ordinare subdiaconū Apostolicum, *ca. cum in distribuēdis,* nec possunt religiosos promouere ad superiores ordines contradicētibus eorum prælatis, cum tutius sit subiectis debitam obedientiā superioribus impendere deseruiēdo in minori ministerio: quam cum scandalo superiorem gradū appetere, & dignitatem, & quia non in sublimitate graduum sed in amplitudine charitatis acquiritur regnum Dei, *cap. ad aures, eo. tit.* Punitur etiam 25
Episcopus tanquam demens vel ignarus qui constitutum *in 13. suę ætatis anno in diaconum ordinauit, vt in c. vel non est compos, eo. ti.* Punitur etiam qui eodem die simul tres sacros ordines suscepit, & quia nō debuit superiori contra canones obedire, & quia peierando variauit, *c. dilectus, eod. tit.* Super ordinandis vero græcis debet seruari quod habetur *in c. cum secundum, & c. quod trāslationem, eo. tit.* Super cōsecratione vero Archiepisco. & Episcopi debet attendi quod habetur *in c. si Archiepiscopus, & c. seq. eo. tit.* Super ordinatione autem occulti, vel notorii peccatoris: seruandum est quod habetur *in c. ex tenore, & c. fi. eo. tit.* Et in monacho albo qui se transtulit ad nigros: *dic vt in cap. ex parte, eo. tit.* Et licet delictum notoriū repellat 26
quem à promotione, *vt in cap. fi. occultum tamen non, vt in ca. ex tenore, & cap. fin. de temp. ord.*

Et quia indecorum est vt hi debeant ecclesias re- 27
gere qui non nouerunt gubernare seipsos: cum ad ecclesiarum regimen tales personæ sint admittendæ, quæ discretione præemineant, & morum fulgeant hone-

G iiij state

ſtate:puniuntur omnes beneficia conferẽtes non constitutis in ætate legitima, nec habentibus ſcientiam requiſitam, *c. ex ratione, & in c. indecorum, cum ſeq. de ætat. & qualita.* Et maximè ad beneficia curata hoc eſt inhibitum. Cum ſit ars artium regimen animarum, ſanctius eſt enim maximè in ordinatione ſacerdotum, paucos bonos, quàm multos malos habere miniſtros, quia ſi cæcus cæco ducatũ præſtet: ambo in foueam dilabuntur, *c. cum ſit ars, eo tit.* Adeo quod etiam electus in Epiſcopum repertus inſufficiens in literatura, à Pontificalis officij executione, & Eccleſię adminiſtratione amouetur, *c. fin. eod. tit.* Similiter & ſuſpenſi propter ſuſpenſionem irregularitatem incurrentes, *c. ad aures, eod. tit.* & idem in ex-
28 communicato *vt ibi no.* Et adde quod erubeſcere debent impij, & intelligere iudicio S. Spiritus eos qui in ſacris ordinibus presbyteratu diaconatu ſubdiaconatu ſunt poſiti, ſi caſte non vixerint, excludendos ab omni graduum dignitate, & nemo ad ſacrum ordinem accedere permittitur: niſi aut virgo, aut probatæ caſtitatis exiſtat, & Epiſcopus nullum debet præſumere facere ſubdiaconum: niſi qui caſte ſe victurum promiſerit, quia
29 hodie ſubdiaconatus eſt ſacer ordo *vt in c. à multis, eod. tit.* Eſt etiam tõſura quę cõferri etiam poteſt ab Abbatibus ordo clericalis, *c. cum contingat, eod. tit.* poteſt ergo ſubdiaconus eligi in Epiſcopũ *vt ibi.* In ordinibus etiam minoribus cõſtitutus poteſt ad parochiales eccleſias promoueri: dum tamen tales ſint quod infra breue tẽpus poſſint in presbyteros ordinari, *vt in c. præterea, eo tit.* quia paria ſunt aliquid factum in præſenti vel in breui fiendum, *vt ibi not.* maximè quando ſperantur eſſe eccleſiæ valde vtiles, &c. *vt in cap. quæris, eo. tit.*
30 Debent ergo ordinarij & viſitatores ſuper præmiſſis omnibus indefeſſam adhibere diligentiam, ne propter negligẽtiam fiant in aliquo culpabiles, proinde ſtatuit Papa quod habentes plures dignitates, vel alia beneficia curam animarum habentia: per ordinarios compellantur oſtendere infra tempus competens ſuperioris arbitrio ſtatuendũ, diſpẽſationes: quas ſi non oſtenderint, proinde procedatur ac ſi nullas haberent, & ſi oſtenderint, & ſufficientes, non amplius moleſtentur: prouiſo ne in prædictis beneficiis, animarũ cura negligatur, vbi autem de viribus diſpenſationis dubitatur: ad Sedem Apoſtolicam recurratur. Et talibus plura talia beneficia obtinentibus aliud non conferatur beneficium: niſi oſtenſa diſpenſatione ſufficiẽti, & tunc ita demum conferatur, ſi per diſpenſationem illud cum aliis retinere poſſunt, vel ſi prioribus renunciauerint,
31 aliter collatio facta nõ tenet, *c. ordinarij. de offic. ord. lib. 6.* Et attende quod Epiſcopi cum illegitime natis diſpẽſant in minoribus ordinibus, & in beneficio ſine cura: dũmodo ſit tale in quo alias diſpenſare poſſint. In aliis diſpenſatio Papæ requiritur. *Et ſi diſpenſatum fuerit* cum aliquo quod non obſtante illo defectu poſſit ad curatum beneficium promoueri: prætextu illius diſpenſationis non poterit duo beneficia in ſimul obtinere, *cap. 1. de filiis presbyt. lib. 6.* Et ſi ille cum quo ſuper defectu originis in curato beneficio fuerat diſpenſatũ: à Papa eo tacito ſuper pluralitate diſpẽſationem obtineat ab eodem: non valet ſecunda diſpenſatio, *c. ſi. eo. tit.* Permittitur tamen vt Epiſcopi cum his qui 20. annum cõpleuerint, quod dignitates & perſonatus quibus animarum cura non imminet, valeant obtinere, ſi aliud non obſiſtat canonicum libere diſpenſare, *ca. 1. de*
32 *ætate, & qualitate lib. 6.* Et adde quod hodie bigamus eſt nudatus omni priuilegio clericali, & aſtrictus foro ſeculari, nec valet cõtraria cõſuetudo, & prohibetur ſub anathemate, ne tonſuram deferat clericalem, nec ha-
33 bitum, *c. 1. de bigamis, lib. 6.* Item quod Epiſcopus Italię vltramontanũ non debet ordinare: niſi de ſpeciali licẽtia Papæ, vel per patẽtes literas Epiſcopi ſui continentes iuſtam cauſam quare nolit, vel non poſſit illum ordinare, & ſi ſecus factum fuerit, punitur ordinãs pœna condigna, & ordinatus manet ſuſpenſus, ita quod etiam pœnitentiarius Papæ ſine illius ſpeciali licentia, illum non poterit abſoluere, *ca. 1. de temp. ord. lib. 6.* Et qui ſcienter ordinat clericum alienum, per annum à collatione ordinum eſt ſuſpenſus, & cum ſuſpenſio fuerit manifeſta, poterunt ſubditi ſine ipſius licentia, à vicinis Epiſcopis ordinari, *c. 2. eo. ti.* Et Epiſcopus domicilij, 34
originis, vel eccleſiaſtici domicilij & beneficij cõmẽdatitias literas ad ordines dare poteſt, inferiores vero prælati non: niſi ex priuilegio, nec officiales Epiſcoporum, ſed hij qui habẽt adminiſtrationem ſpiritualium, illas bene concedunt, & poſſunt Epiſcopi ordinare priores prioratuum non exemptorũ, & ipſorum ſocios quamdiu moratur in illis, licet inde non fuerint oriũdi, *c. cum nullus, eo. tit. lib. 6.* Et nullus ordinans, infanti, niſi 35
forte in religione, ſeu illiterato: ſed nec abſque ſui ſuperioris licentia homini diœceſis alienæ, clericalem debet conferre tonſuram, nec etiam cõiugato niſi volenti intrare religionem: aut ad ſacros ordines promoueri, alias punitur in eo in quo deliquit, *vt in cap. ſi. eo. tit.* Item etiam beneficium curatum ad ſex menſes com- 36
mendare poteſt, *prout patet in ca. nemo deinceps, de ele. lib. 6.* Et iconomos conſtituere eccleſiæ vacanti, *vt in c. cum vos de off. or.* & alia plura circa præmiſſa de quibus ſatis ex ſuperioribus patere poteſt.

De Inquiſitione per viſitatores facienda.

CAP. XVII.

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopus viſitans de eccleſiarum reparatione, & multis aliis debet inquirere.*
2 *Crimina multa ſunt per Epiſcopos inquirenda.*
3 *Prælatus quomodo in viſitatione ſe debeat habere.*
4 *Viſitans quid inquirere debet ſecundum Speculatorem.*
5 *Inquiſitio præparatoria viſitantium.*
6 *Teſtis ſuper quos debet examinari à viſitatore.*
7 *Clerici ſuper multis ſunt monendi.*
8 *Clerici non ſint concubinarij.*
9 *Viſitator inquirat an officiarij bene exerceant officia ſua.*
10 *Clerici ſint in officiis aſſidui.*
11 *Teſtes inquiſiti an debeant iurare & veritatem ſuper omnibus criminibus dicere.*
12 *Tutor & Prælatus comparantur.*
13 *Prædia quæſita de bonis Eccleſiæ ſunt Eccleſiæ.*
14 *Iudas fuit fur.*
15 *Præcipuæ quædam interrogationes proponuntur.*
16 *Epiſcopi de quibus debent per viſitatores interrogari.*
17 *Titulum habeant promouendi.*
18 *Clericos proprios non negligant Epiſcopi.*
19 *Epiſcopus ſit liberalis in pauperes.*
20 *Beneficia plura vni perſonæ non ſunt conferenda.*
21 *Symoniacus niſi renunciet ſaluari non poteſt.*
22 *Scientiæ defectus poteſt per caritatem ſuppleri.*
23 *Canonibus obediendum eſt.*
24 *Biblia ſola non ſufficit pro regenda eccleſia.*
25 *Detractor & auditor peccant.*
26 *Eccleſiæ habeant columnas & parietes.*
27 *Incongrua quædam apponuntur viſitanda, & num. 29.*
28 *Epiſcopus ſolus clericum deponere non poteſt.*
30 *Miſſæ non ſunt in domibus priuatis celebrandæ.*
31 *Nonnulla alia viſitanda & duobus num. ſeq.*
34 *Abbates de quibus ſunt interrogandi.*
35 *Abbates non debent in ſuos monachos nimis ſæuire.*
36 *Monachi per Abbatem ſunt æqualiter tractandi.*
37 *Monachi de quibus debent per viſitatores interrogari.*
38 *Monachus cum monacha conuiuari non debet.*
39 *Voluptas & otioſitas ſunt arma diaboli.*
40 *Monachi proprium habere non debent.*
41 *Decani de quibus debent per viſitatores interrogari.*
42 *Beneficia plura tenere non licet ſine diſpenſatione.*
43 *Archidiaconi de quibus debent per viſitatores interrogari.*
44 *Archipresbyteri de quibus ſunt per viſitatores interrogandi.*
45 *Præpoſiti de quibus ſunt interrogandi.*
46 *Sacriſtæ de quibus ſunt interrogandi.*
47 *Docendi licentia non eſt vendenda.*
48 *Ambitio eſt fugienda.*
49 *Cantor de quibus interrogabitur.*
50 *Canonici de quibus debent per viſitatores interrogari.*
51 *Canonici Epiſcopo inobedientes ciuitatem turbant.*

52 Pec-

52 *Peccatores creator expectat ad pœnitentiam.*
53 *Presbyteri de quibus sunt interrogandi.*
54 *Meretricibus bona ecclesiastica non sunt danda.*
55 *Virtutis specie palliantur vitia quandoque.*
56 *Fornicans cum propria parochiana grauiter peccat.*
57 *Interrogationes sunt facienda circa sacrificia.*
58 *De subuersione populi quærendum est.*
59 *Imperator visitatus de quibus interrogabitur.*
60 *Electioni se immiscere principes non debent.*
61 *Reges visitati de quibus sunt interrogandi.*
62 *Reges propriis finibus contenti esse debent.*
63 *Bellum quando dicitur iustum.*
64 *Princeps sine fide splendere non potest.*
65 *Duces de quibus sunt interrogandi.*
66 *Marchiones & comites de quibus interrogabuntur.*
67 *Barones & proceres de quibus interrogabuntur.*
68 *Milites de quo interrogabuntur.*
69 *Doctores & magistri de quibus interrogabuntur.*
70 *Consilium iustum vendi potest.*
71 *Aduocati de quibus sunt interrogandi.*
72 *Aduocatorum salaria multis considerandis sunt statuenda.*
73 *Aduocati mali sunt in magno periculo.*
74 *Mercatores de quibus interrogabuntur.*
75 *Fides non seruetur illam frangenti.*
76 *Rustici de quibus sunt interrogandi.*
77 *Rusticorum vita tutior est quam diuitum.*
78 *Pueri de quibus sunt interrogandi.*
79 *Generare quis potest in nono anno.*

SEptimo quæro de examine in visitatione & præparatoria inquisitione faciendo. Et quoniam ista quæstio est valde notabilis, idcirco in ea aliquantulũ oportet me extendere. Respondeo ergo primo secundum quod traditur in Concilio Toletan. de quo habetur,
1 10.q.1. *in c. Episcopum*, quòd Episcopum cũtem per totam dioc. oportet exquirere quomodo vnaquæque basilica in reparatione sui indiget. Item & redditus basilicarũ, ac reparationes earum, tertio ministrãtium vitam per se vel alios presbyteros, aut diaconos probabili ex causa. Subditur vero *in c. placuit immediate sequẽti. ea q.* Episcopos ambulantes per dioc. oportere discutere clericos quomodo ordinem baptismi teneant vel missarũ. Et qualiter quæcunq; officia in ecclesia peragant. Item debent docere ignaros, & modis omnibus præcipere vt ante dies 20. baptismi ad purgationem exorcismi cathecumini currant, in quibus 20. diebus omnino cathecumini simbolum, hoc est *credo in Deum patrem omnipotentem*, specialiter doceantur, & post discussionem & documẽtum clericorum, conuocata plebe doceant illos vt errores fugiant idolorum: & diuersa crimina, i. adulteria, periuriũ, falsum testimoniũ, & reliqua peccata mortalia, & quod nolũt sibi fieri, alteri ne faciant, & vt credãt resurrectionem omnium & diem iudicij: in quo vnusquisque secundũ opera sua recepturus sit, præmium, s. vel pœnam. Et ideo in sinodo Ioannis Papæ statutum fuit quod Episcopi singularum vrbium in suis diocesibus liberam habeant potestatem adulteria & scelera inquirere: vlcisci, & iudicare secundũ quod canones taxant, *de quo in c. pertinetiam, de offic. ord.* vbi dicit
2 glo. quod Episcopi causas sinodales inquirere debent, & testes maturiores in parochia cõstituere: qui causas sinodales ad Episc. deferãt. Et quod ad Episco. pertinet inquirere de criminibus ecclesiasticis: hoc est adulteriis, & consanguinitatẽ etiam inter virũ & vxorẽ. Item de hæresi. Item de crimine vsurarũ, sacrilegio, simonia, & similibus, & licet de eis principalius debeant inquirere & punire: nihilominus etiam debent de quocunq; alio mortali peccato, allegat *c. nouit. de iudi. cũ aliis multis.*
3 Bonifacius autem VIII. *in ca. Romana. in §. sane, de censi. lib. 6.* dicit quod prælatus impensurus officium visitationis proposito verbo Dei, quærere debet de vita & conuersatione ministrantium in ecclesiis, & locis aliis diuino cultui deputatis: ac ceteris, quę ad officium ipsum spectant, absque coactione & exactione qualibet intramenti, ad ipsorum emendationem per salubria monita nunc lenia, nunc aspera iuxta datam sibi à Deo prudentiam diligenter intendens.

Respondeo vlterius ex mente doctorum præsertim antiquorum, quòd prælati visitantes in primis debent arguere, obsecrare, & increpare: iuxta Apostolum ad Titum, videlicet in occultis peccatis in diuino iudicio; in genere scilicet *vt in cap. si sacerdos, de off. ord.* & in specie seorsum & secreto, iuxta illud euangelicum, *si peccauerit in te frater tuus*, secundum fratrem Raimundũ in summa sua: arguendo scilicet de peccato. obsecrando, pro iustitia saluanda increpando, timorẽ diuini iudicij comminando, in omni patientia & doctrina, & hoc præcise conuenit in propositione verbi Dei. Secũdo debet districte clericos interrogare qualiter baptisma ministrant & alia Ecclesiastica sacramẽta. Item qualiter se habeãt in ecclesia & in vita, & si omnia recte: Deo agãt gratias, sin autẽ, instruant eos: & puniant puniendos, & hoc nocte qua venit, sequẽti vero die in mane conuocata plebe doceat eos errores fugere, specificando crimina mortifera, & quod sibi nolũt fieri aliis nõ faciãt.

Et vt resurrectionem & diem iudicij, & alios articulos fidei credant: & in bonis operibus se exerceant, & sic prælatus de ecclesia illa ad aliam proficiscatur. Et cũ hac forma transit Host. in summa *de off. ord. in §. sunt autem quædam, versu visitabit autem Episcopus.* Spe. autẽ latius 4
in tit. de inquisitione, in §. quando autem, versu licet autẽ, ad cuius formam se remittit gl. *in cle. attendẽtes de sta. reg. super verbo impendant*, dicit quod prælatus visitans, licet nulla infamia præcedat, potest gradatim & summarie inquirere, absque iudicij strepitu, de vita & moribus clericorum, vt eos corrigat, *de censi. c. Romana. §. sane, lib. 6. 10. q. 1. placuit, de accusa. cap. sicut olim.* Et subdit, quæret enim Episcopus à populo quomodo se clerici habeant, & si forte inuenerit super aliquo diffamatũ, vel suspectum rectorem, vel aliũ, poterit inquirere an veritas infamiam comitetur, nec ille poterit appellare ex eo quod inquiritur contra eum non infamatũ, quia sic potest quilibet superior inquirere de fama subditorum. Et infamia reperta super criminibus veritatẽ inquiret. Vnde si certum est aliquod crimen in parochia esse commissum: puta virginẽ esse violatam vel oppressam, vel aliquem de possessione esse eiectum: ignoratur tamen quis fecerit: si sit contra aliquem suspicio, bene poterit contra eum inquirere ordinarius: licet infamia nõ præcedat, *de off. ord. c. 1. de iureiur. c. ad nostram, & in similibus. extra. de diuor.* porro, nec ille poterit ex hoc appellare, procedet enim iudex ex officio suo quo tenetur prouinciã suam purgare malis hominibus, & aliis malis, alias autem ex hac causa regulariter appellari potest. Et si is contra quem debet inquiri, contumaciter se absentet: nihilominus testes recipi debent, *cap. quoniam, §. sunt & al j. vt lite non contestat. & de accusat. cap. qualiter 5.* Et compendiosam in 16. articulo tradens doctrinam subdit, quòd
prælatus visitans præparatoriam (quam aliqui vocant 5
ordinariam) inquisitionem faciet de vita & conuersatione ministrantium, & etiam laicorum quærendo de laicis à clericis, & etiam ab aliis laicis, vtrum bene veniant ad ecclesiam, & diuina audiant, *extra. de homi. c. Ioannes.* Et an saltem semel confiteantur in anno vel Eucharistiam recipiant in pascate, *de pœniten. & remiss. c. omnis, de con. d. 2. & si non frequenter.* Et an sint aliqui incestuosa coniunctione matrimonialiter copulati. 35. q. 5. *consanguineorũ*, quia sunt hodie ipso iure excõmunicati, si sciẽter cõtraxerint, *per cle. eos. de cõsang. & affi.* vel etiã sint aliqui occultas conuẽticulas celebrantes, *extra. de hære. cum ex iniuncto. C. de Epis. & cle. l. conuẽticulam*, vel an sint ibi aliqui homines scelerati vel adulteri, *extra. de offi. ord. c. 1.* vel vsuras seu baratarias exercẽtes. *extra. de vsu. quoniam, 14. q. 4. nec hoc prætereundum, & per totum*, & sic de similibus. Itẽ debet à laicis quærere de clericis, an surgãt ad matutinas ante auroram *extra. de celeb. Missa dolentes.* Quem ordinem & formam in baptizando & celebrando & in aliis officiis ecclesiasticis seruẽt, *d. c. placuit.* Et de vita & moribus & aliis multis: de quib. per eum *in c. de test. e. §. nunc tractandum prope finem, §. porro in causa.* Et si quid sinistrum de aliquo ecclesiastico audiat, instruat eum, nec debet re incognita contra illos accendi, 86. *dist. si quid vero, de simo.* licet Heli, quia facilis est qui de facili credit,

11. q. 3. *in cunctis*, nec debet delectari in infamia subditorum: *de accu. licet. 95. d. in scripturis.*

6 Latius autẽ *in d. ti. de teste §. nũc tractandũ versu porro*, dum tractat de examinatione testiũ in visitatione examinãdorũ dicit quod visitãs quæret à teste super inquisitione generali examinãdo an sciat vel credat, vel fama sit Episcopũ, vel clericũ aliquẽ ciuitatis vel dioc. fecisse cõcessionem super quacunq; re spirituali pro pecunia, vel alia re temporali data, vel promissa, vel retenta, vel ex pacto vel conuentione, 1. q. 2. *quã pio. de simo. cum in ecclesia.* Item an sciat, vel credat, vel fama sit quòd aliquis dederit aliquid Episcopo pro eo quod est incontinens: vel pro eo quòd habet, vel habuit cõcubinam: vel sustinuerit eum pro aliquo commodo temporali, *de vi. & ho. cle. vt clericorum. §. prælati. de simo. nemo.* Item an sciat vel credat vel fama sit, quòd Episcopus aliquid acceperit vel habuerit per se vel alium tacite vel expresse: vel clericus dederit vel promiserit aliquid per se vel per interpositam personam, pro beneficio ecclesiastico obtinendo: vel vt eligeretur: vel precibus illud contulerit, 1. q. 1. *reperiuntur, & c. sunt nonnulli, de ata. & quali. cap.*

7 *tuam.* Item an sciat vel credat vel fama sit, quod Episcopus monuerit clericos suos super vita & honestate & diligentia in diuinis officiis & aliis: & quod delinquentes puniuit. *vt d. cap. vt clericorum. 1. respon. 12. d. de his, de*

8 *censi. c. Romana §. sane, lib. 6.* Item an sciat vel credat vel fama sit aliquem clericum cuiuscunque ordinis aut status cõcubinam habere, aut ei cohabitare, vel eam suis expensis in domo vel extra tenere: vel ad aliquam accedere, vel ad se venire, vel cum aliqua suspecta muliere consortium vel colloquium habere, *de coha. cle. & muli. c. 1. 2. 3. & seq C. de Epis. & cle. aut. Episcopus, 32. dist. presbyter, 81. dist. legitur.* Itẽ an sciat vel credat vel fama sit aliquem eorum aleatorẽ esse, *de vit. & hon. cler. clerici. ne cleri. vel mon. cap. 1. C. de epis. & cle. auth. interdicimus*, vel blasphemum, *extra. de maledicis, c. 2. 25. dist. alias autem ea in fi. & c. seq. 21. dist. denique 24. qu. 5. si igitur, & seq.* vel vsurarium, *47. dist. non licet & seq. de vsu. præterea*, vel coniuratorem seu conspiratorem, 11. q. 1 *coniurationes, & seq. de re iudi. exhibita.* vel alienatorem rei ecclesiasticę 12. qu. 2. *monemus, & tribus sequen. de reb. eccl. non ali. si quis presbyterorum, vel obligatorem, ca. 1. & 3. de pigno. l. sancimus. de epis. & cleri.* vel male administratorem: vel res ecclesiasticas dilapidantem, vel consumentem, vel male dispensantem, 28. *dist. de Siracusane. de simo.* licet Heli. 3. q 2 *quia ea de accusa. c. si. de offi. deleg. venera-*

9 *bilis.* Item an sciat vel credat vel fama est quod sacrista, vel thesaurarius, vel custos vasa vel vestimenta & alias res vel ornamẽta ecclesiæ: puta ecclesiæ libros vel alia diuino cultui dedicata bene saluauerunt, & si aliqua de mobilibus diminuta sunt & per quem & quare, & quãdo, & qualiter. *de officio sacristæ, cap. 2. de offic. custo. c. 1. 25. dist. perlectis, de offic. archid. ea. q. 12. q. 2 alienationes.* Et sic quærere super singulis officiis de his quæ ad quodlibet eorum noscuntur pertinere, *vt in d. c. perlectis, & 21. dist. cleros*, & in titulis decretalium, *de offic. Archi. & cetera.* Item an sciat, vel credat vel fama est, quod officia diuina de nocte horis competentibus & solenniter celebrentur: Et an in singulis ecclesiis mos dioc. vel metropolitanæ ecclesiæ seruetur in diuinis, *de cele. miss. c. 1. & c. dolentes, 12. dist. de his, de consec. dist. 2. institutum.* Et an intersint exequiis mortuorum. Et an teneant ecclesias vel cimiteria, vel Eucharistiam, vel reliquias & alia huiusmodi munde & caute. *extra. eo. c. cum creatura, 1. respon. & c. sane, & de custo. Eucha. c. 1 & 2.* Et qualiter baptizãt & pœnitẽtias iniungant, & an ad hæc facienda prompti sunt an negligentes, & an aliqui ob hoc sine pœnitentia & baptismo decesserint, *de baptis. c. 1. de consec. dist. 2. de cathecumeno, & ca. ne quod absit, & extra. de pœn. & remis. ca. fi. 16. q. 1. si quis presbyt. & c. seq.* Item an sciat, vel credat, vel fama est aliquẽ esse in ciuitate, vel dioc. hæreticũ, vel suspectum de hæresi, vel conuẽticulas per tales fieri, & an sciat domum, vel prædium, vel antrum, vel locum vbi conueniant. Vel an sciat, vel credat, vel fama est aliquem esse receptatorem, vel fautorem, vel credentẽ, vel defensorem, vel laudatorem, vel vitæ eorum ministratorem eis quo ad victum, vel vestitum & alia necessaria, *extra. de hære. excom. 1. §. credentes, & ca. si aduersus, & c. fi. de sum. Tri. li. 2. & 4. C. de Epis. & cler. l. conuenticulam, 30. dist. si quis, & cap. seq. C. de hære. l. cuncti, & l. arriam, & l. seq. & auth. credentes, 32. qu. 6. Episcopus in sinodo.* Item an Episcopi & clerici sint assidui in 10 officiis, & an surgant ad matutinas horis competentibus & an intrent chorum honeste cum cappis, vel sine cappis: cum superpelliciis vel sine: si dormiunt in communi dormitorio, & comedũt in communi mensa. Si acceperunt aliqua de possessionibus ipsius ecclesiæ auctoritate propria. Si Episcopi vel capituli negligẽtia aliqua de possessionibus ipsius Ecclesiæ sunt alienata. *de vita & honesta. clericorum, quoniam, cum suis cõcor.* Item an sciat vel credat, vel fama est aliquos esse simoniacos, periuros, dilapidatores, *de simon. licet. de re iud. cũ 1. & 4.* Item quæratur de singulis, in quibus consistit honestas clericorum: *quæ dic vt extra. ne cleric. vel Monac. ca. 1. 24. distin. his igitur.* Et dixit in repertorio *in tit. de vi. & honest. cle.* & aliis sicut inquisitoris diligentia viderit expedire, scilicet an aliqui sint adulteri, vel incestuose coniuncti, & sic de similibus. 3. q. 5. *consanguineorum 35. quæst. 3. c. 2. 3. & 6. q. 1. infames.*

Ex quibus ergo patet, quod cum inquiritur, de statu 11 Ecclesiæ, & tam de capite, quam de membris, iurant testes super omnibus his, quę sciunt, vel credunt in sua Ecclesia reformanda, & tam in capite, quam in membris (saluo quam de non occultis criminibus) meram, & puram dicere veritatem, *de accusat. c. qualiter 1. in fi. & c. cum dilecti*, & licet non debeant occulta crimina reuelare, occultas tamen circumstantias manifestorum criminum reuelare tenentur. Adde siue fuerint interrogati, siue non. Addunt etiam quidam, quod non reuelabit dictum suum alicui donec testes fuerint publicati. Et vbi inquisitio fit super certo crimine, non debent testes deponere de occultis, vel manifestis, nisi de his solum, de quibus data est copia infamato. *vt eod. tit. cap. qualiter 2. §. & debet.* Item an fecerit inuentarium de bonis Ecclesiæ, quod facere tenetur Prælatus de rebus quas tempore suæ creationis in Ecclesia ad quam eligitur inuenit, 28. *dist. de Siracusana, 12. quæst. 1 sint manifeste*, & fiet ad instar tutoris, nam tutor, & Prælatus comparantur in Auth. *de ec. tit. §. fi. col. 9. 3. qu. 2.* 12 *quia e. & no. 5. q. 5. quia Episcopus*, & Spec. *in tit de instru. adi. §. dicto, versic. Prælatus*, probat hoc text. de bonis, quæ clericus superemit *in c. 2. de pecu. cle. & in cap. fi. 12. qu. 4.* alias ab eius ordinatione habet discedere, vt ibi, quod verũ intellige de rebus Ecclesiæ tantũ, quã si de suis, & Ecclesiæ rebus emisset, pro rata precij res diuiderẽtur inter Ecclesiam, & hæredes presbyteri, si de hoc constaret, 12. qu. 3. c. 1. & bene faceret si de parte sua faceret instrumentum per se separatim, & non faceret instrumẽtum commune, vt ibi not. in glos. Inuestigandum est etiam 13 præcipue si nihil patrimonij habens presbyter quãdo promotus est ad Ecclesiasticum ordinem, postea emit prædia, quoniam Ecclesiæ, ad quam nihil habens promotus est, esse debent, *vt in cap. 1. de pecu. Cle. & 12. q 3. placuit, & q. 4. quicunque, & q. c. nulli, & ca. fixum, & cap. 1. vbi patet*, quod præsumuntur de bonis Ecclesiæ empta, sicut dicitur in vxore, *l. etiam, C. de donat. inter vir. & vx. l. quintus, ff. eod.* contra quam tamen præsumptionem admittitur probatio, 12. q. 1. *sint manifeste, & q. 4. c. 1. 2.* Item præcipuè 14 inquirendum est si aliquis presbyterorum de redditibus Ecclesiæ, vel oblationibus, vel votis fidelium alieno nomine res comparauerit, quia sicut nec suo, ita nec alieno nomine presbyter fraudẽ facere de facultatibus ecclesiasticis debet, quoniam hoc sacrilegium est largo modo, & par crimini Iudæ furis, qui sacras oblationes asportabat, & furabatur, *cap. inquirendum, de pec. cle.* Poterit ergo Ecclesia eas vendicare, licet suæ non sint, quod est in ea speciale, sicut & in milite. *C. de rei ven. l. si vt proponis, & in pupillo, C. arbi. tu. l. 3. secus autem in aliis, C. de rei ven. l. si ex ea cum concor. fa. 46. dist. sicut non suo, & 12. q. 2. prædia, & cap. gloria Episcopi, & in simili, cap. conquestus de fo. compe.* Et ideo vnusquisque presbyter res quas post dies consecrationis acquisiuit, proprię Ecclesiæ relinquere debet, *vt in cap. vt vnusquisque de pecu. cle. & cap. quia nos, & cap. requisisti. de testam.* Si quis tamen clericorum agella,

agella, vel vincolas in terra Ecclesiæ fecisse proba-
bitur sustentandæ vitæ suæ causa, post eius obitum nul-
li relinquere potest, nisi cui Episcopus pro seruitiis, ac
præstatione Ecclesiæ largire voluerit, *cap. si de pec. cle. &*
ibi plene not. Inquirendum est etiam de his, de quibus *in*
cap. 1. de Religios. domi. &c.

Verum quoniam ex præmissis non habetur suffi-
15 ciens doctrina super interrogationibus faciendis per
visitantes, & inquirentes crimina, & defectus singulo-
rum, ideo pro aliqua pleniori doctrina subiciam
aliquas præcipuas interrogationes faciendas per eos,
dum inquirunt tam contra capita, quam contra mem-
bra. Et primo quãdo inquirũt contra Prælatos, & alias
Ecclesiasticas personas. Secundo, quando inquirunt
cõtra Principes, & alias sæculares personas. Cum ergo
visitantes inquirũt contra maiores Prælatos, videlicet
Episcopos, & superiores debent interrogationes face-
re, prout infra primo, scilicet contra Episcopos. Quo-
niam ex interrogationibus faciendis, quãdo visitantur
Episcopi, facile poterit intelligi, quæ interrogationes
sint faciendæ cum sui maiores visitantur, ideo omissis
interrogationibus faciendis, quando maiores visitan-
tur descẽdo ex proposito ad interrogationes faciendas
16 cum visitatur Episcopus. Debent ergo visitantes Epi-
scopos interrogare diligẽter si scienter celebrant, vel
ordines faciant, vel etiam iudicent subditos, dum in
mortali se sciunt constitutos, *cap. si. de coha. cle. & muli. de*
tempo. or. quæsitum. Item an conferant beneficia indiscre-
tè maximè obtentu carnalitatis personis minus ido-
neis, *ca. vt nostrum, vt Eccles. benefi. & c. graue, de preben.* Item si
indoctum, & minus idoneum scienter ordinant, vel il-
lum, qui vnum pedem tenet in mũdanis, & aliũ in ec-
clesiasticis cõtra legem diuinã, *49. dist. c. fi.* Item si rogãt
pro indignis scienter, *5. di. miror.* Item si trahunt mona-
chos, & alios religiosos de monasteriis sine causa, &
contra voluntatem Abbatum, *63. dist. c. 1. & 2. 18. q. 2. quam*
sit, & c. luminoso. Item si conferant ordines loco remune-
rationis, cum non habeant aliud, quod conferant, cum
ordinis collatio debeat esse discreta, & discreti iudicij,
quia ratum est omne, quod magnum est, *63. distinct. si offi-*
cia. Item si ipsi ex laicis indiscrete sunt promoti, *58. di-*
stinctione, hic ad nos, & c. ordinatos, vel quia principium ordi-
nationis suæ fuit aliter vitiosum, vnde non potest bono
exitu peragi. *61. dist. miramur, & cap. in sacerdotibus, & c. mise-*
rum, de elect. per inquisitionem. Item si promouent clericos
17 siue titulo, qui postea cogantur mendicare, *70. dis. nemi-*
nem, c. sanctorum, & c. Episcopus de preben. Item an indistinctè
sine literis recipiant clericos alienos, *71. dist. illud, de alie-*
nis. si quis. & c. clericos, vnde receptus, & recipiens deponi
debent, *1. q. 2. quoniam diuersorum, & cap. placuit,* & acrius pu-
niri possunt, si non cessant, licet ad hoc sufficiant lite-
18 ræ Papæ, *de cle. non resi. fraternitati.* Item si negligunt pro-
prios clericos idoneos, & relinquunt eos quasi oues
errantes. *72. dist. Episcopus.* Item si promouent inuitos
nulla causa exigente, nisi forte odij, *74. dist. Episco-*
pus gesta. vbi ista honoratus, & cap. consuluit. Item si ser-
uent tempora in ordinibus celebrandis, *cap. 1. & c.*
de temp. ord. Item si seruant interstitia, *78. dist. & 67.*
dist. per totum. Item si sustinent clericos in delicto suo,
nec corrigunt obtentu obsequij sibi præstiti, aut carna-
lis fauoris, vel pecuniæ corruptionis. *83. dist. si quis Epi-*
scopus error. & c. consentire. de offi. ord. irrefragabili in fi. Item si
omittunt punire delicta, vt populis placeant, quod ple-
bi commissæ, & sibi perniciosum est. Item si magis
vtuntur consiliis laicorum, quam clericorum, *83. dist.*
nihil illo pastore miserius, 84. dist. peruenit, & c. nunciatum.
19 Item si nihil pauperibus erogent, & in vanum nomen
Episcopi portẽt, *86. dist. fratrem nostrum, & c. non satis.* Item
si negligenter defendunt viduas, & orphanos, & pau-
peres, & alias personas miserabiles ad Ecclesiæ defen-
sionem spectantes, *87. dist. per totam.* Item si nimiam cu-
ram habent de rebus temporalibus, cum tamen scrip-
tum sit, quod Episcopi nullam rei familiaris curã per-
sonalem ad se reuocent, sed lectioni, & orationi, & ver-
bo prædicationis tantummodo vacent, *88. dist. perlatum*
20 *cum sequentibus.* Item si plura beneficia vni personę con-
ferant, *88. dis. singula.* Item si habeat œconomos, sub
quorum testimonio res Ecclesiæ gubernentur, *89. dis.*
volumus, & capit. quia in quibusdam, 16. q. 6. quoniam, 9. qu. 3. cum
simus, & nolunt habere œconomos, nisi laicos, 89. dist. indicatum, 16.
qu. 7. in nona actione. vel consanguineos, 89. dist. decernimus, alias suf-
pendatur ad annum Episcopus, & œconomus in duplum puniatur.
Item si vnus inuidet alij, & laborat, vt cadat, & etiam
ad inuicem discrepãt in diuinis *90. dist. c. pen. & fi.* Item si
appropriant sibi omnia bona Ecclesiastica, solus enim
Episcopus incumbit bonis, solus sibi vendicat vniuer-
sa, solus occidit vniuersos, hoc est principium litis, &
detractionis, & origo criminis, & ideo à clericis accu-
santur, & damnantur à Domino Iesu Christo, *& clamor*
eorum intrat in aures Domini, & c. 94. dist. Diacon. Item si con-
temnunt presbyteros, & vbi ipsi sunt non permittunt
eis officium facere, *& c. 95. dist. olim.* cum enim presbyter
Christum conficiet, quod maius est, quare præsente
Episcopo non poterit prædicare? *95. dist. ecce ego alius, si non*
habent eos, vt Principes putantur si non habẽt eos, vt Senatores, ead.
dis. esto subiectus. Item si ordinãt per pecuniam, quia tales
incurrũt lepram, *1. q. 1. cum ordinaretur Episcopus eos, & c. eius*
turpem, & de radice infecta bonus fructus exire non potest, eadem. di. fi.
fertur. & nisi enunciet saluari non potest, 1. q. 1. si quis neque. Item 21
si vtuntur consilio clericorum extraneorum, & suis,
qui melius scirent, & vellent, & possent eis consulere
contemnunt, *c. nouit de his quæ fi. a præ.* Item si laici sciunt
eorum conscientiam, & presbyteri ignorant, nec ha-
bent secum idoneos cubicularios, *2. q. 7. cum pastores. & c.*
peruenit. Item & si diu in clericatu fuerint, sint tamen
idiotę, & permittunt se in Episcopos promoueri, *23. dist.*
quia Episcopi, 28. dist. omnis, Ideo talibus dicit Dominus *tu*
scientiam repulisti à te, & ego te repellam, 1. q. 7. conuenientibus, 1.
q. 1. vilissimus, c. quamuis, de æta. & qual. nisi imperfectum scientiæ 22
suppleat perfectio charitatis, de renunc. nisi cum pridem, §. pro defe-
ctu. Item si promoti negligunt addiscere, vel docere,
quia tales reputantur infideles, *38. dist. nullus, & stultus est,*
qui in eo maiorem se existimat, vt bona, quæ audiuerit addiscere con-
temnat 22. dist. Constantinopolitana, 23. qu. 3. si habes potest enim
Episcopus propter exercitium legendi acquirere scientiam marg. tit. ant.
de renunci. post translationem, §. ceterum. vers. ne si quis, nam
omne artificium per continuum exercitium recipit
incrementum, *ff. de leg. 3. l. legatis seruu. §. ornatricibus.* Item 23
si volunt, vel sciunt canonibus obedire, alias debẽt ab
administratione vsque ad condignam satisfactionem
amoueri, *25. q. 1. omnia decretalia, 15. dis. sancta Roman. 39 di. si*
Romanorũ, qui n. nescit obedire canonibus non est dig-
nus altaribus ministrare, *25. q. 1. hæc cõsona.* nam canones
instinctu Spiritus sancti sunt facti, *50. dist. sed sic & c. si quis*
Diaconus, 8. di. illud sane, vnde & eorum violatores peccant
in Spiritu sancto, *15. q. 1. violatores, & c. sunt quidam,* ideoque
si Episcopi sępius contraueniant, sępius sunt puniendi,
c. nimis iniqua, de exces. Prela. & c. nimis praua, & c. tanta. Igitur 24
est præsumptuosum asserere, quod statutis sacrorum
canonum in sua firmitate manentibus, per solam Bi-
bliam regi possit Ecclesia, quod solum ignorantes asse-
rere consueuerunt, qui tamen eodem astringunt, *c. 1. &*
fi. de consti. de temp. ord. vel non est cõpos, & hoc multi San-
cti comprobant, *19. dist. & tribus dist. sequen. per totum, & 8.*
dist. quæ ipsis. Item si sunt nimis creduli in præiudicium
aliorum, & antequam eis constet de crimine, sentẽtias
fulminant, *87. dist. si quid vero,* quamuis n. quædam vera
sint, tamen in iudicio non sunt credenda, nisi certis
indiciis demonstrentur, *11. qu. 3. quamuis,* & ideo non so- 25
lum reus est, qui falsum de aliquo profert, sed etiam
ille, qui aures cito criminibus præbet, *11. q. 3. non solum,* &
si non essent auditores, non essent delatores, quia ne-
mo inuito auditore libenter refert, *6. qu. 1. ex merito,* In-
decens est. n. super re dubia certam dare sententiam,
11. q. 3. graue, & in ambiguis non est absolutum, i. certum
iudicium ferendum, *33. dist. habuisse,* & ideo incerta nul-
lus Pontificum iudicare pręsumat, quamuis verba sint,
30. qu. 5. §. his ita, & frequens debet esse insinuatio, & cla-
mosa antequam fiat inquisitio, *de accusat. qualiter 2.* Item 26
si in Ecclesia erigunt in columnas, quos nouerint me-
liores, vel quos ipsi magis diligunt, vel quorum sunt
obsequiis deliniti, *8. qu. 1. Moyses,* multi enim ædificant
parte-

27 parietes, & Ecclesiæ columnas subtrahunt, 12 *qu. 2. gloria Episcopi*. Item si paulatim quolibet anno ius personale sibi appropriant, 10. *q. 3. quia cognouimus, &c. inter cetera, 16. qu. 1. constitutum*. Item si indiscrete nituntur vlcisci sibi illatas iniurias personales, 1. *q. 7. si quis matrem. 46. dist. seditionarios, vel indiscrete iniuriantur, & excommunicant. 23. q. 4. inter querelas*. Et si volunt esse actores, & iudices, & tamen cum persona actoris assumitur, iudiciaria potestas amittitur, 2. *q. 1. §. sciendum, 11. q. 1. si clericus, 4. qu. 4. c. 1. & 2.* Item si paratos corrigi etiam pro minimis culpis excommunicãt, 11. *q. 3. Episcopi, & c. nemo*. Item si expellunt eos, qui suis prædecessoribus fideliter seruierant, & (quod deterius est) si remuneratione seruitij, quam receperant, spoliant, 12 *qu. 2. hoc huius placiti, 16. qu. 6. illud:* Item si aduocatis, & seruientibus nolunt reddere, quod promiserunt, nec ipsos remunerare, 12. *q. 2. quicunque suffragio, & c. Ecclesiasticis, l. qui operas, ff. locati. & de variis, & extraordi. cog. l. 1. §. in honorariis*. Item si volunt quod eis credatur in præiudicium aliorum, 6. *q. 2. Episcopus, & 50. cap. si*

28 *tantum, & c. placuit, 15. q. 5. c. 2.* Item si soli volunt clericos deponere, *l. dist. studeat. 15. q. 5. de crimine, & c. presbyteri & 15. q. 7. felix*, non enim solus potest auferre, licet solus possit dare, 15. *qu. 7. sexta de transla. Prala. inter corporalia. 15 qu. 7.*

29 *Episcopus nullus*. Item si impugnant exemptos iniuste, nec seruant eorum priuilegia, 16. *q. 1. frater noster, de priuileg. dilecti, & cap. quanto*. Item si ligant, & absoluunt sine causæ cognitione, 24. *quæst. 3. de illicita, de sen. ex. sacro*. sicut enim quosdam gratia fauoris sublimant, sic plerumq; alios odio, inuidiaque humiliant, 15 *q. 7. cap. 1.* Item si in continuis legi faciunt sacras lectiones, 44. *dist. pro reuerentia*, nam dum corpus diuersis ferculis reficitur, lectioni detrahitur, lingua in detractionibus relaxatur, 44. *dist. conuiuia, & ca. pra. Et Gregor. in moralibus*. Item si in Ecclesia, vel dum in publico prodeunt superindumentis lineis vtantur, & palia habeant disfibulata, *de vi. & ho. cle. clericis, in fi.* Item si magis curant de conuiuiis, quam de diuinis officiis, vnde luxuriæ, & otiosæ fabulę prodeunt, 44. *dist. §. 1. & cap. seq. per totum*, inde consurgunt ad concentum auium matutinum sincopa continua transcurrentes, & si vix celebrant quater in anno, *de celebr. miss. dolentes*,

30 & si faciunt cantari sibi missam iuxta lectum in domo, vbi spurcitiæ multæ fiunt, & sanctius esset missam non audire, quam in domibus, quibus sine magna causa nullatenus sunt celebrandæ, *de consecr. dist. 1. cap. 1. & cap. sunt nonnulli*. Item si cartas, & instrumenta Ecclesiæ custodiunt, & si res dilapidant male administrando. 17. *qu. 1. in canonibus, 28. dist. de Siracusane, 12. qu. 2. & si illi, & cap.*

31 *valterane, & cap. Apostolicos*. Item si res alienas vsurpant, 16. *quæst. 6. placuit*, nec ipsas reddere volunt à prędecessoribus occupatas, eorum prædecessorum sanctitatem, & conscientiam prætendentes, cum tamen nihil intersit, quo ad periculum animæ inuadere alienum, aut scienter detinere, *de rest. spo. sæpe. cap. filius, de est.* & nihil deperit Ecclesiasticis vtilitatibus, si quæ sunt aliena reddan-

32 tur, 54. *dist. generalis in fi.* Item si cognoscunt seipsos, cuius seminis, cuius vitæ, cuiusue generis sint, sed in cathedris suis, & cornibus gloriantes alios despiciunt, & contemnunt, quod non facerent, si recognoscerent se collegas in domo, 95. *dist. Episcopus*, nam culpa non subest, secundum rationem humilitatis omnes æquales sumus, 12. *dist. considerandum, & cap. fideliter facit, 11 qu. 2. gloria Episcopi*. Curiosior potest plures interrogationes facere, & colligere, maximè si iura noua discurrat, sed magis vtile visum est. Faciunt sæpe indiscretas, & superfluas dispensationes, & remissiones, & in multis aliis excedunt, quæ sparsim in hoc opusculo possunt reperiri, neminem tamen Episcoporum reprehendo cum sint partes, sed vt à delictis abstineant admoneo, quorum conscientia conueniet vnumquemque, 6. *q. 1. oues, 8. q. 1.*

33 *qui nos, & cap. qualis, & seq. ad fi.* Item si vsurpant fructus Ecclesiarum vacantium, *c. cum vos, de offi. ord. 10. q. 1. c. fi. de simo. audiuimus de praben. de multa, de ap. reprehensibilis, vbi puniendi sunt, &c. de maled. statuimus*. Item dando malum exemplum, *cap. magne, §. 1. de voto, & tot mortibus, & c. 11. quæst. 3. præcipuè*. Item si non vadunt quolibet anno ad sinodum Prouincialem, 18. *dist. quoniam quidem*. Item si transgreditur iuramentum, *de quo in cap. ego. n. de iureiur.*

Visitantes autem Abbates debent primo interrogare si ea spe, & intentione speciali ducti habitum regularem assumpserunt, vt scilicet Abbates fierent, *contra, cap. 16. quæst. 7. per laicos, de elect. officij. & cap. cum ad nostrum*. In quo etiam multi religiosi delinquunt paupertatem, & laborem, & esuriem fugientes, vt diuites fiant, quiete degant, splendidè reficiantur, non intendentes seculum fugere, sed mutare, 53. *dist. cap. 1.* Item si Abbatiam emerunt, qui saluari non possunt, nisi renuncient secundum Hostiensem *in summa de simo. §. fin.* Item si nullum Monachum volunt recipere sine quantitate pecuniæ, vel alterius temporalis commodi tacita, vel expressa, super quo plerumq; obtentu abolendæ cõsuetudinis se satagunt excusare, *c. veniēs de simo. & c. dilectus filius a. vbi dicitur tales esse deponendos, cap. licet heli. & cap. per tuas aut arbitrio iudicis, cap. iuratum, & de accusa. inquisitionis*. Item si Ecclesias, in quibus habent ius patronatus sibi omnino appropriant, nec ponunt ibi Vicarios perpetuos, & positos, ita grauãt, quod non possunt hospitalitatem tenere, nec Episcopo in Episcopalibus respondere, *de praben. de Monachis. & cap. auaritia, de sup. neg. Prælat. ca. 11. & cap. extirpanda, de praben.* Item si ad Ecclesias ad eos pertinentes sine pecunia aliquos repræsentant, & vt vitium suum vtcunque palient etiam Ecclesia vacante super eam mutuum recipiunt, demum illam sic obligatam conferunt, dicentes, quod transit cum onere suo *de p. g. ex literis, de deci. Pastoralis*. Item si dant possessiones aliquas, vel certas pecunias, vel domum commodant cum pacto, quod decimas certarum possessionum eis soluant, vt apud eos sepulturam eligant, de pactis plerique, etiam si iuramentum interueniat. Item si negligunt punire Monachos fugitiuos, 18. *q. 2. Abbates, & eos reuocare, inquirere, & recipere salua ordinis disciplina, de regula, cap. fi.* Item si recipiunt Monachos alienos, sine literis commendatitiis, 18 *q. 2. Abbates in fine*. Item si indiscretè Monachos suos eiiciunt, *de rescrip. cum dilecta, in quo mortis eorum rei sunt, 16. qu. 1. placuit*. Item si Monachis sine causa literas dimissorias concedunt, & credunt Monachi se per tales literas absolutos ab obedientia, 71. *dist. illud, & cap. de aliena. & cap. clericos, 7. qu. 1. non oportet, & capit. peruenit, 21. q. 2. cap. 1. & 2. ne ouis errans, & periclitans inueniatur sine pastore, 72. dist. Episcopus*. Item si reuerentes, vel alios 35
fratres delinquentes sicut latrones cum aliter corrigi possent ponunt in vinculis, 74. *dist. quorundam*, & per laicum faciunt capi, vel verberari, quod non nisi per Monachum fieri debet, *de sent. excomm. vniuersitatis, & de sta. Monach. ea que*. Item si aliqui ex causa appellant, si appellationi deferunt, *de accusa. olim propter quod sunt ad sedem Apostolicam mittendi, cap. de priore, de app.* Item si quos Monachos ex carnali amore exaltãt, alios ex odio, vel inuidia, vel quia bene viuunt, & bene administrant opprimentes, 15. *q. 2. capit. 2.* Item si sub specie pietatis im- 36
pietatem paliantes occasione hospitalitatis manducant carnes extra refectorium, illos quos habent familiares splendidè secum reficiunt, aliis qui pondus portant diei, & æstus, esurientibus in refectorio; cum tamen sine delectu personarum nunc hij, nunc illi essent secundum regulam euocandi, *de consecr. dist. 5. carnem. de sta. Mon. cum ad monasterium §. in refectorio*. Item si de infirmis, & debilibus, vel medicina aliqua indigentibus non curant, quibus tamen etiam in infirmitorio esset competenter tam in carnibus, quam in aliis, & in refectorio ad sustentationem naturæ debilis, quando non potest vti communibus *de speciali cibo prouidendum, d. cap. cum ad monasterium, §. porro debiles*. Item si permittunt aliquos Monachos habere pecuniam *contra, cap. de sta. Mo. Monachi, & cap. super quadam*. Item si Eccles. decimas, & alia spiritualia recipiunt de manu laici, & curam animarum committunt Monachis sine licentia Episcopi, & sacerdotes habentes curam animarum instituunt, & destituunt per se pro libito voluntatis, & alias vsurpant iura Episcopalia, 16. *qu. 1. peruenit, de praben. in Lateranensi, de priuileg. cum & plantare*. Item si Monachis nobilibus parcunt ob potentiam amicorum, cum tamen

men incorrigibiles essent reiiciendi de Monasterio, ne inficerent sanas oues, *de sta. Mo. ea. quæ. §. 1. 45. dist. sed illud, & in artioribus monasteriis detrudendi, &c. vt in cap. fin. §. de regula.*

37 Visitantes vero Monachos petant si contra Abbatem volentes eos corrigere, conspirant ad deponendum, & alium faciendum, 18. *quæst. 1. nullam.* Item si conspirant etiam ad despositionem animę eius, 7. *qu. 1. §. quando, 18. quæst. 2. ecce*, tales enim sunt infames, nec possunt esse testes, 11. *quæst 1. conspirationem, & cap. coniurationum, de simo. per tuas, & cap. licet heli. de re iud. cum I. & A.* Item si incautam familiaritatem habent cum mulieribus, quas sibi commatres faciunt, *de conse. dist. 4. Monachi, & cap. non licet*, 18. *quæst 2. peruenit*, & *cap. perniciosam.* Item si incaute cum Monialibus conuersantur 18.

38 *quæst. 2. monasteria, & cap. decima, & cap. diffinimus*, vbi patet, quod non licet monacho conuiuari cum monacha, nec secum in eodem monasterio manere, nec loqui etiam cum consanguinea, nisi per verba compendiosa, ita quod cito recedat, & sub testimonio Abbatissæ, & idem de Abbate: quia nec clericus, nec laicus debet ipsarum monasteria frequentare, *cap. monasteria, de vi. & ho. cle.* Item si matrimonium non erubescentes contrahant, 17. *quæst. 1. vt lex. & cap. impudicas*, & licet matrimonium non teneat, tamen bigami efficiuntur, 27. *quæst. 1. quotquot, & cap. Monacho, & hodie sunt excommunicati cle. 1. de spon.* Item si vagantur extra monasteria, sine licentia sui Abbatis, 16. *qu. 1. quidam Monachi, & se. &*

39 *cap. legi epistolam, & cap. quanto, de offic. ord.* Item si sunt nimis ociosi, cum tamen arma hostis antiqui sint ociositas, & voluptas apta ad miseras animas captiuandas, *de renunc. nisi cum pridem, §. cum verum, de conse. dist. 5. nunquam*, vbi dicitur facito aliquid operis, vt semper diabolus te inueniat occupatum, & subditur, amabis scientiam literarum, & carnis vitia non amabis. Item si volunt comedere carnes etiam vbi nulla necessitas immineat, *de consecr. dist. 5. carnem, & in d. §. in refectorio.* Item si gloriantur de nobilitate sua, & potentia amicorum propter quod nolunt regi, sed aliis dominari, *de sta. Mon. ea quæ. §. 1.* Item si gloriam mundanam, & conuiuia communia appetunt, & sequuntur contra nominis ethimologiam, 16. *quæst. 1. placuit.* Item si volunt habere celulas à domibus cõmunibus separatas, nec volunt abstinẽtiam communem facere, 20. *q. 4. c. Mona-*

40 *chum, & se.* Item si proprium habent *d. cap. cum ad monaster.* Item si sibi inuicẽ inuidẽt, & sic sunt spirituales homicidę detrahẽdo sibi inuicẽ, 6. *q. 1. deteriores, de pœni. dist. 1. homicidiorum*, & secundum regulam veritatis causa commendationis tuæ nihil debes facere, quo maior alius fiat, alias dedignabitur in te charitas habitare, 11. *qu. 3. si quid ergo.* Item si existunt aduocati in palatiis clericorum, vel laicorum, *de postuland. cap. ex parte.* Item si phisicam, & ciuile ius audiunt, vnde sunt ipso iure excommunicati, & si alios in multis excedunt, de quibus *in 1. ne cle. vel mona.*

41 Visitantes etiam decanos petant, si suis Episcopis graues, & superbi existunt, *cap. deliciis de ap.* Item si in ipsius Episcopi contemptum abstinent à diuinis, *de offi. ord. irrefragabili, §. ceterum.* Item si pro peccato alterius Ecclesiam interdicunt *cap. quæsiuit, de his quæ fi. à ma. parte. causa.* Item si sigillo capituli sine eius consensu sigillant, *de probat. tertio de testi. tam literis in fi.* Item si quod commune est sibi appropriant, *de praben. ratio*, & licet sibi prius possint prouidere tamen quod superest tenentur diuidere, & pauperibus erogare, 12 *quæst. 1. §. fi.* Item si nolunt ad sacerdotium promoueri cum ad hoc tenentur, de æta. & qualitat. *cap. 1.* Item si Episcopis consentiunt in peccatis *de elect. per inquisitionem.* Item si nolũt surgere ad matutinum: nec aliis horis canonicis interesse, & volunt percipere prouentum, & nolunt seruire, *cap. diuersum, de cle. coniuga. & cap. præcedentibus.* Item si se absentant sine licentia Episcopi, *de cle. non resi. ex parte, & cap relatum, de conse. d st. 5. non oportet.* Item si audiunt leges, *cap. super specula. ne cle. vel mo. & cap. 1. eo. tit. lib. 6.* Item si indifferenter exercent officium aduocati, *de postuland. cap. 1. & fi.* Item si sunt nimis superbi. illiteratos, & simplices conculcantes, 95. *dist. esto subiectus*. Item si plura beneficia, & plures digni- 42 tates tenent sine dispensatione, & si dispensationem habent, ipsam non seruant, cum ibi semper consueuerit apponi, quod cura animarum non negligatur, nec Ecclesiæ obsequium propter auaritiam, & ambitionem, quia tantum laborant aliqui, quod nequeant saturari, *de preben. quia in tantum, & c. cum iamdudum & c. relatum. de cle. non resi. propter quod redduntur inteligibiles de elect. dudum. 2.* Item si faciunt celebrari officia solemnia duplicia cum antiphonis integris tam ante psalmos, quã post, & cum solemnitate sonitus campanarum, & solemniori apparatu, & coloribus superindumentorũ appropriatis maioribus solemnitatibus, & aliis cerimoniis, de quibus in missali, & ordinario capellæ iuxta not. *in c. 1. in si. de reli. & venera. sancto. lib. 6.*

Visitantes autem Archidiaconos interrogent an 43 faciant talias in presbyteros, 94. *dist. cap. fi. de censi. cum Apostolum, §. inhibemus.* Item si volunt habere vaccam albam, vel aliud certum temporale pro facienda inuestitura, *ca. peruenit, de exces. prælat. de simo. cum in Ecclesiis, & ca. in tantum.* Item si clericos in suis peccatis tolerant pro pecunia, *de pœnis licet.* Item si excommunicatos nolunt absoluere, nisi primo recipiant pecuniam, 1. *qu. 1. §. quibus, & cap. nullus, & de simo. ad aures.* Item si vendunt iurisdictionem, & vices suas, *ca. 1. & 2. ne prælati vices suas.* Item si nolunt ad diaconatus ordinem promoueri, *ca. 1. de æta. & quali. de elect. cum in cunctis, §. inferiora, 60. dist. innouamus.* Item si opponunt se indebite contra Episcopos, quorum oculi sunt, vnde vellent aliqui Episcopi amisisse oculos, *de offi. Archidia. ad hac, 93. dist. legitimus, propter quod talis Archidiaconus tanquam membrum putridum ab Ecclesia est merito remouendus. de exce. Prælat. grauem.* Item si in deformitatem honestatis suæ volunt cum quibusdam mulierculis habitare, 18. *q. st. Archidiaconum.* Item si sunt circa suum officium negligentes, *de officio Archidia. ca. quæ.*

Visitantes etiam Archiepresbyteros, petant si sunt 44 negligentes circa suum officium, & si iudicant, & aliud quod etiam iustum sit faciunt pecunia mediante, qua subtracta statim subtrahunt iustitiam, 11. *qu. 3. qui recte, quod intelligo de Archipresbyteris ciuitatis, & idem de eo, qui aliquando vocatur Archipresbyter ruralis, ca. vt singula, de offi. Archipresb.* qui & aliquando Decanus vocatur, *de offi. Archid. ad hac in fine.* Aliquando plebanus, *de offi. ord. cum ab Ecclesiarum*, quandoque Abbas licet improprie, *de renunc. ex transmissa.*

Visitantes vero præpositos, siue priores, qui quan- 45 dam prioratus curam præ aliis gerunt, *de verb. signif.* quamuis interrogent de illius scientia, cuius curam episcopus debet habere, *de cle. ex mi. proposuit, de pœn omnis.*

Visitantes etiam sacristas, petant si sunt negligen- 46 tes circa suum officium, scilicet custodiam vestimentorum & vasorum ecclesiasticorũ, & si illa faciant tractari per laicos, vel minores clericos, 23. *dist. non licet, & cap. non oportet.* Item circa ordinationem hostiarum, & præparationem incensi, & curam baptisterij, 25. *distinct. perlectis ad finem.*

Visitantes scolasticos, seu magistros scolarum in- 47 terrogent si vendunt docendi licentiam, *capi. quanto de magistris.* Item si dignis licẽtiam denegant, *c. prohibeas, de magist*, qui si accusentur directe, à suo throno debent amoueri, 1. *quæst. 7. scimus.* Item si cum idiotæ sint permittunt se ad hoc officium sublimari, de æta. & quali. ad aures, *ff. ad l. Aquil. qua actione in fine, 37. dis. qui de mensa. & c. legat. 51 dis. miserum, de elect. cum in magistrũ.* Item si conspirant contra Episcopos, *ca. 2. de calumn.* Item si magisterium ambiunt, 24. *dis. quando Episcopus*, hij enim, qui 48 ambitiose promouentur, à diabolo punientur, 7. *qu. 1. illud inferendum, 1. qu. 1. non est putanda.*

Visitantes vero cantorem, petant si aliquid sciat de 49 cantu, vel officio, & admittat indignos in choro, & dignos eiiciat, & si trahat libram, siue perceptiones quotidianas absentibus ab officio, & præsentibus subtrahat,

trahat, & si statuta, & consuetudines Ecclesiæ contemnat, & violet, *cap. 1. de cle. agro. lib. 6. & de cler. non resid. per totum.*

50 Visitans autem canonicos interroget quare nolunt ad ordines promoueri, 74. *dist. si qui clerici, & cap. placuit, de ata. & quali. quaris.* Item si per ambitionem permittunt immo quandoque procurant se intrudi in loco viuentis, *cap. 1. de conceß. praben. 7. qu. 1. eum qui & cap. non furem. 3. quast. 2. audiuimus.* Item si coniurationes faciunt, 11. *qu. 1. coniurationum, & cap. clerici.* Item si sunt nimis delicati, nec volunt Ecclesiam frequentare, 81. *dist. si quis, & cap. his. de cler. non resid. cap. pen. & fi.* Item si accumulant pecuniam de præbendis, nec volunt aliquid pauperibus elargiri, 12 *quast. 1. §. fin. immo* (quod peius est) ex inope diues factus, ex ignobili gloriosus incipit negotiari de bonis ecclesiasticis, qui quasi quædam

51 pestis fugiendus est, 86. *dist. negociatorem.* Item si male viuunt canonici luxuriæ deuacantes, vnde potest dici, quod tota ciuitas capite deorsum pendet, 32. *qu. 6. cap. si. nam* & totus ciuitatis status per tales conturbatur maximè quando nolunt Episcopis obedire, 17 *dist. §. hinc etiam.* studeant ergo circa opera charitatis, quia debent esse lumen boni, & speculum ciuitatis, 11. *qu. 4. cap. si.* Item si discordant in capitulis, & partes sibi faciunt maxime circa electiones, in quibus iam quasi nihil de Deo agitur, sed sequuntur carnalitatis affectũ tam priuati quã prælati, non iudicium rationis, *c. 1. de his qua fi. à ma. par. c. de elec. in causis, §. 1. cum dilectus, congregato audit. & c.*

52 *considerauimus, & de prabenda graue.* Et si de his excessibus aliquis in se regnare aliquid senserit, curet suo satisfacere creatori, qui eum expectat ad pœnitentiam, 93. *dist. Diaconi ad fi.* Item si cessant à diuinis, nisi *prout in cap. 2. & cap. quamuis, de offi. ord. lib. 6.* Item si admittunt non constitutos in sacris ad vocem capitularem *contra cle. 1. de ata & qualit.* Item si faciunt statuta à iure reprobata *in cap. fi. de rescript. in 6. & constitutionem in fi. de verb. sign. eo lib.* Item si obseruant consuetudines à iure reprobatas, & non obseruant bona statuta Ecclesiæ per eos iurata, *cap. 1. de consuetu. lib. 6.*

53 Visitantes demum presbyteros interrogent si permiserunt indignos ad Ecclesiasticam militiam promoueri, 33. *dist tales, & cap. his qua de ata. & quali. cum sit ars.* Item si fuerunt promoti per simoniacam prauitatem, vnde celebrare non debent, *de simo. tanta, & cap. tua, 1. qu. 1. quisquis & cap. repetuntur.* Item si nimis incontinenter viuunt, 28. *dist. Diaconus, de coha. cle. & muli. per totum, de cle. coniug. cap. 3.* Item si immiscent se spectaculis, & pompis mulierũ, & conuiuiis publicis vitę inhonestę, vsuris, lucris turpibus, fraudibus, amori pecuniæ, secularibus officiis, atq; negociis, munera recipiũt pro beneficiis medicinę Dei, dolosi sunt, cõspiratores, sectãtes odium, æmulationes, correctiones inuidias, si sunt vagi oculis, effreni lingua, petulantia, & gestu fluido laborantes, inuerecundi, obsceni, virgines, & viduas, & alias mulieres frequentantes, inobediẽtes, sese iactantes, doctrinam, lectiones, psalmos, hymnos, & cantica

54 fugientes, in quibus monentur, 12. *dist. his igitur.* Item si libentius dant oculatori, vel meretrici, quam pauperi, & plus diligunt venari, quam Domino psallere, 86. *dist. qui venatoribus, & cap. donare, & cap. esau.* Item de omnibus, quæ habentur *in cap. 1. & per totum ne cle. vel mo.* Item si superioribus suis sunt infideles, & inuident, & detrahunt, & superiores eisdem, cum tamen potius deberent esse connexi adinuicem vinculo charitatis, 89. *dist. ad hac 23. d. quamquam, 23. q. 5. prodest.* Itẽ si vnus subtrahat alij parochianos suos, & tam viuos, quam mortuos, *de paroch. cap. 2. & 13. quast. 2. per totum, de pœni. dist. 6. pla-*

55 *cuit, de sepul. ex parte, cum se. & cap. in nostra.* Item si multa vitia sub specie virtutis palliant, vt auari videantur boni dispensatores, crudeles videantur iustitiæ zelatores, & remissi videantur subditis compatientes, 41. *dist. sape, 2. quast. 7. nos si incompetenter, §. his ita, 7. qu. 1. aduersitas, §. hoc etiam, tunc de bare. sicut in vno.* Item si se inuicem inuidentes consumunt raptoribus deteriores, & homicidæ, *de pen. dist. 1. homicidiorum 6. qu. 1. ex merito, & cap. deteriores, & capit. summa.* Item si fingunt se longius ire, vt reuelent, vel velent odia, si sunt dolosi, fallaces, inconstantes, multa verba inhonesta, & illicita proferentes, 22. *qu. 2. ne artificiose, cap. omne genus cap. is autem, 7. quast. 6. iuramentum, & q. eo. cauete, & cap. quoties.* Item si non rectè pœnitenti ferunt testimonium; vel rectè pœnitentem accusant corrupti munere, inuidia, vel fauore, de simo. nemo. Item si cum 56
parochiana propria quam ad confessionem admittunt fornicantur, 30. *qu. 1. non debet, & cap. si quis, & cap. omnes.* Item si hostiam fractam offerunt, vinum sine aqua, 57
vel contra, vel ponunt plus de aqua, quam de vino, aut in priuatis domibus, aut bis in die sine causa celebrantes, aut sine lumine, aut in Ecclesia violata, aut super altari moto, vel enormiter fracto, aut in altari, in quo eadem die celebrauit Episcopus, sine licentia, non custodiunt crisma, vel eucharistiam sicut debent, non mundant, seu lauant vasa ecclesiastica, vt decet *de celebr. missa, capit. 1. consuluisti, ex parte, sane te referente, perniciosum, de consec. Eccle. vel alta. capit. 1. consuluisti, ligneis, de custo. eucha. cap. 2. de consecrat. dist. 1. cap. 1. sicut non alij sufficit nemo vestimenta. vasa, de consecra. dist. 2. scriptura in sacramento, & cap. fin.* Item si subuertunt populum, & in omni loco ponentes scandalum vertuntur in laqueum tortuosum. 24. *quast. 3. transferunt.* Super aliis 58
pluribus essent interrogationes faciendæ, de quibus sparsim patet ex præcedentibus quæstionibus, quæ gratia breuitatis omitto, nam prudens inquisitor, & visitator iuxta qualitatem locorum, & personarum temporis arbitrabitur super quibus præcipuè magis habeat insistere, alia reseruans in subsequentibus visitationibus, & super omnia etiam faciat obseruari constitutiones prouinciales, & diœcesanas. Visitans 59
autem Imperatorem, vel Imperatricem, interrogabit eos, vel testes, an faciant iustitiam, ne alias veniant tempestates in populum, & flagella, 23. *qu. 3. si quis violentos, & qu. 5. regum,* de nullo enim magis placere Deo potest, quam si iustitiam exerceat, compescendo eos qui in suam, & aliorũ perniciem debachantur, 23. *q. 5. quali nos.* Item si quærit impugnare sanctam Ecclesiam matrem suam, quam tenetur tueri propter quod deponeretur *c. venerabil. § obiectionem, & §. fin. de elect.* quia si pacata, siue turbata fuerit Ecclesia tẽpore sui regiminis, Deus, qui tuitionem ei commisit exiget rationem, 23. 60
q. 5. principes in fin. Item si distringunt clericos in foro suo placitare in personalibus actionibus, 11. *qu. 3. continua, & capit. nullus inuolita, & cap. placuit.* Item si immiscent se electionibus prælatorum, *contra iura, 63. dist. sacrorum, & §. seq. & cap.* Adrianus, & cap. ego Lodouicus *de elect. sacrosancta, & quisquis, nisi hoc habeat ex Apostolico priuilegio, & sic intellige, de iure patronatus nobis fuit,* in §. 1. Item si aliquos ex odio exhæredat, & deiicit, & alios ex leui opinionis aura sublimat, 15. *qu. 7. sexta actione.* Item si sine causa pedagia concedit, vel pecuniam mutat. Item si relinquit vxorem suam propria temeritate, *qui fi. sint legitimi. per venerabilem, §. videbatur.* Item si labitur in hæresim, 11. *quast. 3. Iulianus.* Item si non reueretur Episcopos, sed capit, & mutilat, & occidit, *de maio. & obed. solita, de elect. venerabilem, §. eos igitur.* circa quæ adde dicta per Hostien. in summa *de elect. §. quis elegi sub §. item secundum, vers. nedum in pralatis, & seq.* Item si electus in Imperatorem ante confirmationem administrauerit, & an virtute consuetudinis cum electo in discordia voluerit vincere in campo, prout examinat Old. in consilio 192. *quod incipit an electus in Imperatorem.* Item an si duobus electis Imperatoribus in discordia vterque dederit priuilegia, & sententias, *de quo per eundem in consilio 64. quod incipit. an cum sunt electi in Imperatores.*

Visitans vero Reges, debet specialiter interrogare si 61
trahunt clericos ad forum suum, vnde deponendi essent, 11. *qu. 1. nullus,* nam qui cælestem militem pulsat, eius forum debet sequi, 11. *q. 1. Christianus, c. si clericus Laicum, & cap. si diligenti, & cap. cum sit generale, de foro compet.* Item si ab Ecclesiis, & personis Ecclesiasticis, pensiones, procurationes, & banna extorqueant contra iura, & Ec-

& Ecclesiasticam libertatem, quia incurrunt pœnam
20. librarum auri, 25. *quæst. 2. quacumque igitur, & iniuriarum*
tenentur de miuriis olim, 23. *qu.* 8. §. *quamuis*, nam plus
iuuat Ecclesia regnum orationibus, quam armiger ar-
mis, *vt ibidem in capit. quicumque*. Item si ducunt secum
ad exercitum contra iura sacerdotes, 23. *quæst.* 8. *quo au-*
su, & capit. si quis Episcopus, si nobis fratres, capit. cum reprehensi-
biles, 33. *dist. si quis vult Pontifex*, vt scilicet pugnent per-
sonaliter, secus si ad dandum consilium in bello iusto,
de voto ex multa, §. *pen. & fin.* Item si non faciunt iusti-
tiam vnde sunt deponendi, 15. *qu.* 6. *alicuius*. Item si
talliis, & exactionibus populum Dei affligunt indebi-
te, & pauperibus iniuriantur, de quibus tenentur Deo
reddere rationem, 15. *qu.* 5. *non sane*, 23. *qu.* 4. *quando vult*
62 *Deus, & c. si Ecclesia in fine*. Item si occupant alienas terras,
& non sunt contenti propriis finibus, 23. *q.* 4. *transferunt*,
& tales non saluantur etiam si bene administrent, nisi
res alienas restituant secundum Augustinum 24. *qu.* 5.
neque enim ratio est in capit. miramur, 61. *dist. & ideo etiam pos-*
63 *sunt iuste impugnari*. Est enim iustum bellum pro bonis
nostris defendendis, vel repetendis, 13. *qu.* 2. *Dominus*.
Item contra Saracenos, qui terras nostras per iniusti-
tiam detinent occupatas. 23. *qu.* 6. *dispar*. nimirum, &
intendunt occupare si possent, vt in capitulis ibi se-
quentibus, & contra excommunicatos, 23. *qu.* 5. *om-*
nium vestrum, & capit. excommunicatorum, & qu. 8. *omni timo-*
re, si nulla: & capit. pridem. Item si volunt plures habere,
& tenere, & cognoscere mulieres, sicut equus emissa-
rius, & sicut mulus, quibus non est intellectus, in ani-
mæ suæ periculum, & scandalum plurimorum, cum
tamen vnus Rex, vni mulieri vix sufficiat, quare ex-
communicari, & deponi deberent si incorrigibiles
apparerent, 11. *qu.* 3. *præcipuè*, cum nulli liceat habere
plures, *cap. gaudeamus, de diuortiis, & capit. porro, & desponsa.*
capit. 1. Item si crimen sacrilegij, læsæ maiestatis, &
vsuræ committant, iudæis super Christianos sua offi-
cia concedendo, 54. *distinct. nulla*, 7. *quæst.* 4. *constituis*, &
dic quod capitulum, & speciali, de iudæis, debet in-
telligi de comparatiue permissis, & non vere. Item si
soluunt decimas, & primitias, & oblationes Ecclesiis
debitas, *de consecratione distinct. omnes, soluendas tenentur*, 16.
q. 1. *reuertimini, & capit. decima* 23. *q.* 5. *ducat aliquis, de consecr.*
distinct. 5. *quadragesima*, vbi etiam tenentur ad decimas
64 dierum. Item si sequuntur auguria, & in ipsis confi-
dunt, & in sortibus, & superstitionibus à vera fide de-
uiantes, 26. *qu.* 5. *auguriis, & capit. Episcopi*, & ideo sine
luce sunt tales, quia nihil melius resplendet in Princi-
pe, quam recta fides, *C. de summa Trinit. l. inter claras*, 95.
distinct. si Imperator, nec debet degenerare à bonis,
vnde versus. *Rex superes si tu superes præceptor honoris. Dege-*
neres, si generes à laude prioris.

65 Visitans autem Duces specialiter interroget, an in
talliis, & exactionibus indebitis excedant, & an faciant
constitutiones, quin potius destitutiones contra Ec-
clesiasticam libertatem, *contra capitulum cum laicis, de re*
Eccl. non alien. propter quod tam ipsi, quam scripto-
res, & obseruantes sunt excommunicati ipso iure, &
feudis, quæ tenent ab Ecclesiis sunt priuandi, *de sen. ex-*
commun. nouerit. & cap. grauem, & possunt feuda eorum
aliis potentioribus concedi, qui illa pro Ecclesia re-
cognoscant, *capit.* 2. *de feudis*. Item si volunt habere
capellas suas, & capellanos sine autoritate Episcopali,
& quod capellani habeant curam vxorum suarum, &
familiæ, & oblationes eis factas vbicumque etiam mis-
sas audiant, etiam imbursent, quod est iuri communi
contrarium, & soli Duci Burgundiæ concessa est in
aliquibus priuilegiata capella vt *in cap. cum capella, de pri-*
uileg. quod priuilegium ne videatur personale debet
concedi in persona alicuius ecclesiastici in dignitate
constituti. *iux. no. in cap. accedentibus, de excess. prel. ad fi. de*
præscript. cum olim.

66 Visitantes etiam marchiones qui dicuntur specta-
biles: & comites qui dicuntur clarissimi, 2. *qu.* 6. *ante-*
riorum, præcipuè interrogent an liberos homines sub-
iiciant seruituti: & eis graues existant. 14. *qu.* 5. *non sa-*
ne, cum tamen nullus Liber seruus fieri debeat, 29 *qu.* 2.
velatum. Et adde quod no. 1. *qu.* 4. *ver. item quod pro peccato*
& ver. item Dauid. Item an in licitis, & honestis supe-
rioribus suis obedientes existant, & quando pauperio-
res sunt ipsos despiciant, vnde peccatum idololatriæ
incurrunt, 31. *dist.* §. *verum*. 23. *qu.* 1. *quid culpatur*. 2. *qu.* 5.
cum miles. Item an priuauerint filios legitimos vt adul-
terini succedant eis, quibus tenētur ad restitutionem,
cap. cum tu. de vsu. de pœnit. officij. Item si seruant iustitiam
pauperi, qui non habet quod offerat, & ideo non au-
ditur, 11. *qu.* 3. *pauper*. Et an plerumque eos suspen-
dant pro modico: & quandoque sine iustitia, & si non
timent iustum iudicem non credant eum pacificum
inuenire, 23. *qu.* 5. *regum*. Item si Episcopos, & alios
clericos honorant sicut debent, *cap. solita, de ma. & obed.*
& an eis iura sua subtrahant: & quandoque subiiciant
seruituti, contra, *cap. in publicum*, 1. *dist.* 11. *qu.* 1. *continua*,
de iureiur. peruenit. & c. nimis, cum se. de quo in tremendo
iudicio habebunt reddere rationem. Item an pro ni-
hilo, & de facili moueant guerras: quas etiam ex cau-
sa propria auctoritate facere non debēt. Item si in cau-
sis propriis dicunt sibi ius *contra ti. C. ne quis in causa, & l.*
damnamus, C. de his, qui ad ecclesias confugiunt, & l. nullum, C. de
iudi. 2. *l.* 1. *quorum legatorum, quia non interest an aliquid fiat*
nulla lata sententia vel vitiose lata, ff. de auc. tu. l. nulla. l. quo-
ties. ff. quæ satisda. co. Item an differant iustitiam tantum
affligendo partes laboribus, & expensis, quod aut co-
guntur iuri suo renunciare: vel ipsum vendere vel
componere de rescript. nonnulli, vnde tenentur ad
interesse, & alias puniri debent, *de rescript. cap. si. in si &*
cap. cæterorum, de iud. l. sancimus, & l. properandum, §. *illo*, *C.*
eo. tit.

Visitantes autem barones, & proceres examinent 67
super concussionibus, rapinis, talliis, & bellis iniustis, &
spoliis, & homicidiis, *de iureiurand. cap. sicut. de cap. cap.* 1. *de*
pœnis, cap. 2. 23. *q.* 8. *vt pridem*. Item an faciat filios suos bap-
tizari in domibus eorum priuatis contra cle. 1. de bap-
tismo. Visitantes vero milites petant an sint contenti 68
suis stipendiis: & an concutiant homines contra euan-
gelium vbi dicitur *neminem concutiatis, neque calumniam fa-*
ciatis, estote contenti stipendiis vestris 23. *quæst.* 1. *paratus, &*
cap. militare, 86. *di. non satis*. Item an impugnent patriam,
& Dominum proprium cui ex iuramento fidelitatis
seruire tenentur, *ff. de reli. & sump. fune. l. minimè*. 23. *qu.* 5.
quid culpatur, l. vt vim. ff. de iustitia, & iure. 22. *qu.* 5. *de forma*.
Item an faueant, & seruiant Dominis etiam in iniustis
bellis: quando potius debēt recognoscere Imperato-
rem cæli 11. *qu.* 3. *Iulianus*. Item an exerceant se in tor-
neamentis contra tit. de torneamentis, vel in duellis
quę tota die offerunt, & acceptant contra no *in ti. de pur-*
ga. vulg. & de pugnan. in duello. ac de omnibus aliis, de qui-
bus in aliis præcedentibus examinibus.

Visitantes insuper doctores siue magistros petant, si 69
cum indoctos, & nimis insufficientes se sentiunt se fa-
ciunt per preces, & munuscula in magistros promo-
ueri, nam vix erit bonus magister, qui non fuit bonus
discipulus, *de elect. cum in magistrum*. 6. *di. quid proderit, nec*
pro nouis sunt antiqui deserendi, 61. *di. statuimus, nisi cū nunc à Deo*
aliquid magis reuelatur. 95. *di. esto*. Item si despiciunt sub-
ditos cathedrati, & propter vitium arrogantiæ ea quæ
sciunt rectè docere non possunt, 46. *di. habet hoc proprium*,
& hi faciunt iniuriam cathedræ. 40. *di. multis*. Item si
contemnunt simplices qui magis volunt vitare vitia
morum quam verborum. 39. *di. sedulo*. Item si conan-
tur dicere non vtilia sed subtilia: vt videantur ab ho-
minibus, &c. & sic confundant auditores, 43. *dist.* §.
fin. 49. *di. cap.* 1. Item si docent falsa in cathedra contra
conscientiam, vt aliquibus placeant, 22. *qu.* 2 *primum, &*
cap. hi mali sunt, & ideo eorum doctrina mala 1. *qu.* 7. *conuenien-*
tibus. Iem si tacent veritatem, & vitia quibus vinciun-
tur: ne seipsos repræhendere videantur, 1. *qu.* 1. *vilissi-*
mus, 3. *qu.* 2. *in grauibus*. Item super falsis consiliis quæ
dant pro pecunia quamuis iustum vendere possent, 11. 70
qu. 3. *non licet. no. in cap. cum ab omni de vi. & ho. cle.* Et quæ
male extorserunt debent restituere vel pauperibus

crogare, 14. quæst. 5. si habetis, 2. § multipliciter, & cap. non sane, alioquin cum diabolo perpetuis cruciatibus punientur, de pœni. dist. 1. § his auctoritatibus.

71 Visitantes quoque advocatos interrogabunt si subdole foveant causas, prodendo proprium clientulum, si prævaricatores & infames, 2. qu. 3. § notandum. Item si causas desperatas foveant contra conscientiam improbos defendentes, 11. quæst. 3. si quis vero. Item si dilationes superfluas nituntur obtinere ad hoc tantum vt fugiant, & negocium protrahant, cap. 1. vt lite. non conte. de dolo, & contu. prout, 3. quæst. 8. §. tria vir. præterea, alias puniuntur. C. de iud. properandum, §. illo. Item si nimis magnum salarium recipiunt, & pascuntur de quota litis, vnde ab officio essent amouendi, 3. qu. 7. §. tria. Item si ignorantes iura cum nesciant quid dicant opprobriis certant, 3. quæst. 9. ver. si quis adeo. Item si vt aliis lucrum subtrahant, vbi est copia peritorum: paruissimo lucro tanquam viles, & abiecti sunt con-

72 tenti, 3. quæst. 7. §. tria. vers. apud. Item si nimis magnum salarium recipiunt inspecta sua facundia, labore, & quantitate causæ, & fori consuetudine. ff. de va. & extraor. cog. l. 1. § in honorariis. Item si faciunt positiones cautelosas vt aduersas partes decipiant, & inducunt clientulos ad deierandu, ponendo, & respondendo informant falsos testes, & quærunt, 22. quæst. 5. ille qui, & cap. si quis conuictus. Item si recepto salario non curent de causa, nec student, nec vigilant circa eam, & patiuntur bonam causam perdi, cap. ad aures, de ata. & qualit. leg. sed & addes, § illud. ff. locat. Item si sciant se non sufficientes: tamen recipiunt salarium vt aliis sufficientibus vices suas committant. ff. de præscripti. ver. l. apud Labeonem, § si. sine consensu clientuli, l. inter artifices. ff. de

73 solu. iuncta l. quare. ff. de fur. qui nisi veram satisfaciendo fecerint pœnitentiam apud inferos perpetuo cruciabuntur, de pœn. dist 5. ideirco, nec habebunt in die iudicii de allegationis nitore vel eloquentia subsidium, 6.

74 quæst. 3. alorum. Omitto ex sententia de iudicibus, procuratoribus, & notariis de quibus est specialis tractatus faciendus.

Visitantes autem mercatores interrogēt an reddant decimas personales, 32. dist. presbyter hæc 16. quæst. 1. decimæ, cap. pastoralis, & cap. tua nobis, de decimis. Item an sub specie liberalitatis, & pietatis, vsuram palient vendendo ad terminu vltra verum valorem, de vsu. consuluit, & in aliis contractibus veris peccent, de pen. dis. 5. qualitas lucri. 24. quæst. 4. quicumque, vbi scilicet venditur carius quam ematur. Item si vendunt carius transeuntibus, & peregrinis quam vicinis, cap. 1. de em p. & vend. vel in falsis

75 ponderibus, & mensuris, cap. vt mensura eo. tit. Item de mendaciis & periuriis infinitis, 22. quæst. 2. primum, & cap. mihi autem, & cap. ne, 1. quæst. 5. iuramenti. Item an seruent fidem datam, & iuramentum præstitum in societatibus, quia nec eis tunc est fides seruanda, cap. peruenit, de iure iuran. & cap. sicut. Item an soluant in termino iura, de pig. cap. significante. Item an in remotis nimiam moram trahant, & cum diuersis maritatis adulterium committendo: & suis causam adulterii præbendo, sicut c. in præsentia, de spon. vnde proueniunt multa mala.

76 Visitantes vero rusticos petant an reddant decimas prædiales, & personales: & an deducant expensas, & salaria de fructibus, & alias fraudes adhibeant, cap. cum homines, de deci. & cap. cum non sit in homin. & ca. non est. Item an rustici diuites venerentur Dominos pauperes, eis in vitæ necessitatibus prouidendo, quia tunc cuilibet fame morienti deberent subuenire. 86. dist. pasce. & cap. non satis, & cap. cum in esse tu. de testa. Item an iura dominorum subtrahant cum eis placitando, & vexando laboribus, & expensis: & aliquoties aliis potentioribus dando, illos contra veros Dominos protegentes, cap. ea te. de rescript. de de 3. ina nobis. C. de agri. & censi. l. quemadmodum cum multis aliis legibus illius tit. lib. 11. & in auth. de quæstore. colla. 6. & de censi. omnes. & an colant festa; mercata, & alia opera seruilia non facientes, de feriis, cap. 1. & fi. de conse. dist. 3. cap. 1. Item de homicidiis, periuriis, falsis testimoniis, fornicationibus, & aliis communibus vitiis: iniuriis, & damnis vicinis per ipsos datis, de iniur. cap. si rixati, & cap. si laserit, & cap. si egressu, & cap. si culpa tua, & multis aliis, quorum tamen vita tutior est aliis. 35. dist. Ecclesiæ, vnde ver- 77 sus.

> *Diuitiis vti res est aduersa saluti.*
> *Paucos crede bonos: quos beat ære bonos.*
> *Mollicies vestis, coitus, gula, cura quietis.*
> *Possunt luxuriæ quatuor esse rota.*

Visitans autem pueros petat an commiserint sacri- 78 legium contra cap. fin. de sent. exc. Item an furtum, & periurium, cap. 1. de delic. pue. Item an recognoscant a Deo bona fortunæ, gratiæ, & naturæ, & an vitium ingratitudinis tales incurrerint, multis quibus modis, in. fi §. finitur autem. Item an vitium calumniæ, C. de epis. & cler. l. omnes, §. fin. Item an vitium luxuriæ aliquando commiserint anticipando tempus ætatis, cap. impuberes, de desp. & cap. a nobis de despon. impub. quia vt ait Gregor. in nono anno quidam impregnauit matrem suam: & de Salomone dicitur quod in 11. anno habuit filium, vt 79 refert Host. in summa, de pænit. §. cui. ver. cui pueri. Adde quod habetur in cap. quod sedem, de frig. Et an sit doli capax per exteriora bonus vir extimabit, cap. ex studiis, de præsumpt. 15. qu. 1. §. vt itaque.

Populus visitandus super quibus est monendus.

CAP. XVIII.

SVMMARIVM.

1 *De multis est monendus populus à visitatoribus, & numer. 2 & 5.*
3 *Filij apud quem debent remanere.*
4 *Quid de spurio nefario, & incestuoso.*
6 *Iuuenes coreas, & cantilenas non ament.*
7 *Feminæ solis maritis se possunt ornare.*
8 *Eleemosynarum quæstores multos decipiunt.*
9 *Decimæ sunt integraliter soluendæ.*
10 *Cauendum est ab ingressu monasteriorum.*
11 *Meretrices à castis in habitu differre debent.*
12 *Alchimia non est facienda.*
13 *Religiosi falsi in suis sæpe sermonibus prælatis detrahunt.*
14 *Iustus pro iniusto sæpe perit.*
15 *Sacra vestimenta, & alia bonini ad prophanos vsus non deniu, & num. 16.*
17 *Missæ vbi sunt audiendæ in magnis festis.*
18 *Populus in Ecclesia qualiter se debeat habere, & num. 19.*
20 *Oratio in leuatione corporis Christi dicenda, & alias orandum, num. 21.*
22 *Mulieres non possunt incensare.*
23 *Offeratur aliquid in missa.*
24 *Aqua benedicta multa bona facit.*
25 *Sacerdotis mala vita non polluit sacramenta.*
26 *Crucis signo sæpe se consignare optimum est.*
27 *Baptismus dum ministratur quot patrini debent esse.*
28 *Cognatio spiritualis an contrahatur per cathecismum.*
29 *Baptismus vbi debet ministrari.*
30 *Hæretici sunt fugiendi, & illis fauentes in multis puniendi.*
31 *Sarraceni in nullo sunt adiuuandi.*
32 *Matrimonia in gradibus prohibitis non sunt contrahenda.*
33 *Matrimonia debent esse libera.*
34 *Matrimonium propter publicam honestatem impeditur.*
35 *Matrimonium cum meretrice contractum prodest ad remissionem peccatorum.*
36 *Edictum de matrimonio est prohibitorium.*
37 *Matrimonium per impuberes non est contrahendum.*
38 *Matrimonium an sub conditione possit fieri.*
39 *Crimen an impediat matrimonium.*
40 *Cognatio spiritualis impedit matrimonium in 22. casibus.*

41 Ma-

1 OCtauo quæro principaliter super quibus obser-
uandis populus à visitatoribus necessario sit mo-
nendus? Resp. quod super multis. Et quod secundum
qualitatem regionum, & locorum. Et primo ne pa-
rentes teneant infantulos secum ad dormiendum in
lecto infra annum saltem, sed teneant in cunabulis
propter periculum parricidij, *de quo in cap. 1. & 2. de pa-*
2 *tribus qui filios occiderunt.* Item quod mulieres Christianæ
lac non præbeant infantulis Iudæorum propter scan-
dalum fidei, *c. & si Iudæos de Iudæis, & idem econtra eadem ra-*
tione. Tertio vt non exponant eos ad hospitalia contra
pietatem, & charitatem, *de quo in c. 1. de infan. exp.* Quar-
to vt caueant ne faciant abortum propter culpam in-
3 excusabilem, *de quo in cap. si aliquis, de homic. ca. Moyses, 32.*
qu. 2. cum concor. Moneantur etiam vt pueri post trien-
nium apud patrem non suspectum alantur, & cum eo
non morentur in cuius sunt potestate: & cuius sequun-
tur familiam, & quod in ætate tali quis apud illas non
remaneat personas, de quibus possit esse suspicio quod
saluti vel vitæ insidientur illorum, *cap. fi. de conuer-*
si. infidelium. C. de patria potest. l. nec filium C. de in-
fantibus expositis l. 2. & ext. e. titul. capit. 1. ante
triennium vero magis materno indiget solatio quàm
paterno, quoniam ante partum sibi fuit onerosus,
in partu dolorosus, & post partum laboriosus sibi exti-
tit, *vt habetur in d. cap. fin.* & hæc est ratio quæ consueuit
assignari à doctoribus quare matrimonium potius sic
appelletur quam patrimonium, & quia vir non habet
potestatem sui corporis sed mulier, *cap. quædam, de con-*
uer. coniu. sunt ei vna caro, cap. ad Apostol. c. 11. De spurio autem,
4 *nefario, & incestuoso dic vt plene habetur in cap. cum haberet, de*
eo qui dux. in matri. quam polluit per adulterium, vbi etiam vide de
5 *dote, & per Bar. in l. cum pater, §. pater naturalis. ff. de leg. 2.* Quin-
to vt moneant pueros suos grandiusculos saltem doli
capaces: & corrigant vt caueant à furtis, mendaciis, &
periuriis, quibus plena est puerilis ætas: & à malis con-
uersationibus, & moribus, *vt in c. 1. de delic. puero*, & ha-
betur in glo. August. *super cap. de con. di. 4. paruuli.* Proui-
deant etiam ne pueri seducantur ad ingrediendam re-
ligionem, *cap. ad nostram, & cap. significatum, & cap. cum*
6 *simus, de reg.* Sexto vt moneant paruulos iuuenes, & puel-
las ne in solemnitatibus sanctorum saltationibus tur-
pibus aut aliis cantilenis inuigilent: sed magis diuinis
officiis vacent. *de co. di. 4. cap. irreligiosa.* Septimo quod
nulli ciuium vnquam Paschæ, Natalis Domini, vel
quadragesimæ solemnitates in villa celebrent: nisi
quos infirmitas tenuisse probatur, *c. nulli. e. di.* Septimo
quod non cōmittantur docēdi magistris, & doctoribus
histrionibus, & magis: qui puerorū non erudiēdorum
sed perdendorū caussa id quod male didicerūt, ceteris
quoque insinuant, *cap. pro dilectione, de co. di. 2.* Octauo
inhibeant puellis ne se debeant fucare figmentis, vt
rubicondiores vel candidiores appareant adulterina
fallacia, qua non dubium est etiam ipsos maritos se
7 nolle decipi: quibus solis permittendæ sunt fœminæ
ornari, secundum veniam non secundum impe-
rium. Inhibeant etiam vestium pompam, & sindale,
& superfluitates ligaturarum, & ornamenta auri-
cularum. Item quæ magis ad seruitutem dæmonum

Quare potius dicatur matrim. quam patrimoniū.

quam placitum adhibentur, *contra cap. fucare, de cons. di. 5.*
Nono iubeant puellas custodiri à conuersationibus
clericorum, & confabulationibus maximè solas cum
solis, *cap. solus. 91. dist.* & non habere lauacra commu-
nia, *cap. non esset, eo. ti.* Decimo iubeant omnibus ne 8
patiantur se decipi à quæstoribus eleemosynarum:
qui vt simplices decipiant, falso prædicant ad extor-
quendum aurum subtili, & fallaci ingenio se posse
super natalibus dispensare à periuriis, homicidiis, & à
peccatis aliis sibi confitentes absoluere: male ablata
incerta data sibi aliqua pecuniæ quantitate remittere:
ac relaxare tertiam aut quartam partem de iniunctis
pœnitentiis; animas tres vel plures parentum vel ami-
corum illorum qui eis conferunt eleemosinas de pur-
gatorio extrahere: & ad gaudia paradisi perducere, &
benefactoribus locorum quorum quæstores existunt
remissionem plenariam indulgere: & aliqui ex ipsis
eos à pœna, & à culpa absoluere. Quorum quæstorum
abusus damnat Concilium Vienense, & mandat puni-
ri tanquam cedentes in animarum periculum, & scan-
dalum plurimorum, & inhibet eos recipi, & admitti:
nisi Apostolicas, & diocesani literas exhibuerint, sed
solum tolerari cum literis præfatis indulgentias sibi
concessas populo insinuare, & caritatiua postulare
subsidia absque prædicatione, & aliis expositionibus.
Mandat etiam diocesanis vt Apostolicas literas eorū,
ne quid fraudis cōmitti valeat, antequam admittatur
ad quæstandum diligenter examinent, quarum litera-
rum tenor habetur formalis, *in c. cum ex eo. de pœn. & rem.*
& reuocantur quo ad hoc omnia priuilegia contraria
etiam Apostolica, *vt patet in cle. abusionibus, eo. ti. de pœn. &*
rem. Adde cle. cupientes, §. 1. de pœnis. Item monendus, & 9
informandus est populus ad integram solutionem de-
cimarum, & aliarum rerum ecclesiis debitarum tam
verbo quam opere: vt ad id sint prompte voluntatis
animo intenti. s. primitiarum, & oblationum, & om-
nium eorum quæ debentur ecclesiis ex laudabili con-
suetudine, puta oleum lampadis, &c. ad quod etiam
prædicandum tenentur regulares prædicatores, &
minores: quibus specialiter inhibetur quod tam in
prædicationibus quam confessionibus, & collationi-
bus, & disputationibus non retrahant aliquos à præ-
missorum solutione, *vt in cap. 1. de decimis. li. 6. & ibi plene*
no. Monendus est & populus vt caueat ab ingressu 10
monasteriorum, nam nulli etiam honestę personæ nisi
rationabilis, & manifesta causa existat, sicut in medi-
cis, barbitonsoribus, carpentariis, sartoribus, & aliis
similibus sine speciali licentia illius ad quem pertinet
ingredi monasteria mulierū, licet: nec econtra mulie-
ribus virorum, vt sic à publicis, & mundanis conspe-
ctibus separatæ omnino, seruire Deo valeant liberius:
& lasciuiendi opportunitate sublata, eidem corda sua,
& corpora in omni sanctimonia diligentius custodire,
cap. 1. de sta. reg. li. 6. quinimmo nec monachi ad eas ac-
cedere debent, nec econtra, nec cum eis colloqui nisi
in præsentia Abbatissæ, & per modica verba. 18. *qu. 2.*
diffinimus, & ideo nulla monasteria debent esse duplicia,
vt ibi, & in capitulis se. Compellant etiam meretrices ad 11
portandum habitum distinctum ab aliis honestis mu-
lieribus, secundum Bal. *in l. mima. C. de episcopali aud.*
Item quod nemo romipetas, & peregrinos, & merca-
tores molestare præsumat inhibeant, *cap. si quis romipetas,*
24. q. 3. cū duobus capitulis sequentibus. Item quod caueat à su-
perstitionibus. s. de non iurando, non comēdendo cau-
les cum lardo. 31. q. 1. *non est* 30. *di. c. vl.* Item quod non
comedāt vel bibant cū paganis, Iudæis, vel hæreticis, *c.*
si quis inquit. 1. q. 1. Item quod parentes corripiant filios, *c.*
displicet. 23. quæst. 4. & C. de emendat. seruorum, & de emenda-
tione propinquorum. Item quod non fiat alchimia de qua 12
per Bar. *in vsib. feu. in tit. quæ sunt regal.* Item clauicula
Salomonis, & alij libri mathematicorum, & nigro-
mantiæ comburantur, *l. mathematicos. C. de episcopali audi.*
Item monendus est vt diebus festiuis caueat ab omni
illicito opere, & abstineat ne mercatum in eis faciant,
nec placitum: nec ad mortem vel ad pœnam aliquis

iudicetur, prout habetur *in cap. 1. & fi. de feriis*, nisi in ca-
sibus *de quibus in d. cap. 1. §.* pro pace vel necessitate, &c.
cap. licet, e. tit. Item quod non faciant nuptiarum solem-
nitates temporibus interdictis ab ecclesia. s. vt carna-
liter non coniungantur, *prout traditur in cap. capellanum, de
feriis, & 33. quæst. 4. non oportet, & cap. non potest. de quo in cap.
ex literis de mat. contr. contra interdictum Ecclesiæ.* Item quod
13 caueant etiam à nonnullis falsis religiosis qui in ser-
monibus suis detrahunt ecclesiarum prælatis, & re-
trahunt laicos ab ecclesiarum suarum parochialium
frequenti accessu, & indulgentias pronunciant indis-
cretas: & factionibus testamentorum interessentes, à
restitutionibus debitis aut legatis matricibus eccle-
siis faciendis retrahunt, testatores, ac legata vel debi-
ta, aut male ablata, non certa sibi aut aliis singulari-
bus sui ordinis fratribus, & conuentibus in aliorum
præiudicium fieri seu erogari procurant: aut etiam in
casibus sedi Apostolicæ aut locorum ordinariis reser-
uatis, plures absoluunt; & personas Ecclesiasticas
præsertim coram iudicibus Apostolicis delegatis
suam contra eos iustitiam prosequentes, vexant in-
debite: aut ad loca plura, & præsertim multum remota
conuenire præsumunt, quoniam tales puniri man-
dantur *vt in cle. 1. §. quibus de priuil.* ac etiam certis tem-
poribus iniungitur illis vt sermonem faciant populo
super decimis integre soluendis, & cetera *vt ibi.* Vnde
est aduertendum ad verba, & formam suarum con-
seruatoriarum, an s. & quomodo derogent, *cap. 1. &
fi. de offic. del. & quid non exfeudantur aliter quam no. Io.
An. in cap. cum in illis, circa fi. in nouella de præb. li. 6.* Caueant
14 etiam vt sacra vasa ab aliis quam à clericis non con-
trectentur: ne pro talibus præsumptionibus iratus Do-
minus plagā imponat populo suo, & hi etiam qui non
peccauerunt, pereant, quia perit iustus sæpissimè pro
impio, *cap. in sancta, de conse. di. 1.* similiter nec vesti-
menta Ecclesiæ quibus Domino ministratur, quia sa-
crata debent esse, & honesta, & quibus in aliis vsibus
non debet frui quam ecclesiasticis officiis, nec ab aliis
debent contingi nisi à clericis, ne vltio quæ Balthasar
Regem percussit, super transgredientes, veniat: &
15 corruere eos faciat ad ima, *cap. vestimenta, e. dist.* Non
præstentur etiam ad nuptiarum ornatum ad ministe-
ria diuina deputata, ne dum improbo tactu vel pom-
pa secularis luxuriæ polluuntur: ad officium sacri mi-
nisterij videantur indigna, ergo minus ad laruas fa-
ciendas *contra c. cum decorem. de vi. & ho. cle. vt in c. ad nup-
tiarum, e. di.* Ligna etiam Ecclesiæ non debent ad aliud
opus iungi: nisi ad aliam ecclesiam, vel igni sunt com-
burenda, vel ad perfectum in monasterio fratribus; in
laicorum autem opera non debent admitti, *cap. ligna. e.
16 di.* Sic & altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum
si fuerint vetustate consumpta, incēdio debētur, quo-
niam nō licet ea quæ in sacrario fuerint, male tractari,
cineres quoque eorū in baptisterio inferri debent: vbi
nullus transitus habeatur, aut in pariete, aut in fossis
pauimētorum iactentur: ne introeuntium pedibus co-
inquinentur, *cap. altaris, nec mortui obuoluantur vestimentis al-
taris, cap. nemo. e. d.* vbi dicitur pallas, & vela quæ in san-
ctuario sunt si sordidata fuerint ac ministeria, Diaco-
ni cum ministris intra sanctuarium lauent non eii-
cientes foris à sacrario, & velamina dominicæ mensæ:
ne forte puluis corporis Dominici male decidat. syn-
donem vero non foris abluant. idcirco intra sacra-
rium ministris præcipitur cum diligentia custodiri, si
peluis noua comparatur hæc nihil aliud tangat, sed
nec ipsa peluis velis apponatur lauandis nisi quæ ad
Dominici altaris cultum pertinēt, & pallæ in alia pel-
ui lauentur, & in alia vela ianuarum. Debet etiam esse
cura hostiariis ex ammonitione maiorum, ne quis
vela ianuarum domus Domini negligens aut ignarus
manibus incongrue tangat. tergendo. s. manus, *vt in
d. c. nemo.* Caueant etiam laici de confratriis, & haben-
tes oratoria pro commoditate familiæ quod in festo
17 Paschæ aut Natalis Domini, Epiphaniæ, Ascensionis,
Pentecostes; Natalis sancti Ioannis Baptistæ, & si

qui dies maximæ festiuitatis habentur, nonnisi in
ciuitatibus aut parochiis missas audiant, nam clerici
quæ in his festiuitatibus in oratoriis (nisi iubente aut
permittente Episcopo) Missas celebrauerint, pu-
niuntur, *vt in capit. si quis., ea. dist.* Moneatur etiam 18
populus conuersari cum deuotione in Ecclesiis,
& audire integram missam, & quod dum Euangelia
leguntur non debeant sedere sed stare venerabiliter
in conspectu Euangelij: & verba Dominica intente
audire: & fideliter Deum adorare, *cap. Apostolica, e. dis.*
& quando stant ad orationem debent vigilare, & in- 19
cumbere ad preces toto corde, & omnis cogitatio car-
nalis, & sæcularis debet discedere, nec quicquam ani-
mus quam id solum cogitare quod precantur. Ideo sa-
cerdos ante orationem præfatione præmissa parat
mentes eorum, dicendo, *sursum corda,* vbi dum respon-
det plebs, *habemus ad Dominum,* admonetur nihil aliud se
quam Dominum cogitare debere, claudatur ergo con-
tra aduersarium pectus: & soli Deo pateant: & clau-
dantur oculi iuuenum: ne ad se hostem Domini tem-
pore orationis venire patiantur, *cap. quando e. dis.* Item
quod flectant genua, & se reuerenter inclinent dum
eleuatur corpus Christi, s. flexis genibus: & possunt
dicere hæc verba. *Salue lux mundi, verbum patris: hostia vera:* 20
Viua caro: deitas integra: verus homo. vel, *transubstantientur res
ista in corpus, & sanguinem tuum Domine, ad honorem, & laudem
nominis tui: & ad confusionem peccatorum, & ad salutem anima-
rum nostrarum, vel orationem Dominicam, vt no. in d. cap. sa-
ne, de celebr. mis. & in cap. nihil, de conse. di. 2. no. in cle. ad no-
strum, ver. 8. de hæret.* Item quando pulsatur *Aue Maria* in
aurora, & in sero ad laudes virginis, vt not. glos. *in
cle. 1. de Iudæis, & Saracenis, super verbo Zabazala in fi.* Item 21
quod non ponant se laici secus altare: dum sacra mi-
steria celebrantur ad standum vel sedendum inter
clericos, quia ille locus solis clericis psallentibus pa-
tere debet, ad orandum tamen, & communicandum
sicut mos est laicis, & feminis patere debēt sancta san-
ctorum, *cap. 1. de vit. & hon. cler.* intrando, non tamen
stando, *cap. sacerdotum, de con. di. 2.* Incensum autem cir- 22
ca altare portare mulieres etiam sacratæ non debent.
23. dist. sacratas, de con. di. 1. in sancta, nec in missa presbyte-
ro ministrare, *cap. 1. in fin. de coha. cle. & mulie.* Moneantur 23
etiam vt in missa semper aliquid offerant reducentes
ad memoriam quod Deus per Moysem dixit, *non appa-
rebis in conspectu meo vacuus,* & quod apparet in colle-
ctis sanctorum patrum, ad ipsum. n. prius confugien-
dum est qui nostræ possit curare animæ passiones, &
non peruerso ordine antea sibi opem ab hominibus
accersiri, vbi humana subsidia defecerunt, & tunc
opinari diuini postulandam fauoris gratiam, *cap. omnis
Christianus, de con. dis. 1.*

Moneantur etiam quod deuote suscipiant a- 24
quam benedictam à sacerdote sale benedicto asper-
sam, vt per eum aspersi sanctificentur & puri-
ficentur, *nam si cinis vitulæ aspersus populum sanctificabat:*
multo magis aqua sale aspersa, diuinisque precibus
sacrata populum sanctificat, & si sale asperso per Hæ-
lisæum Prophetam *sterilitas aqua sanata est:* quanto ma-
gis diuinis precibus sacrata sterilitatem rerum aufert
humanarum: & coinquinatos sanctificat, & purgat:
bona multiplicat; & insidias diaboli auertit, & à phan-
tasmatis, versutiis homines defendit, *cap. aqua, de conse.
di. 3.* Nec retrahat eos mala vita sacerdotis benedi- 25
centis, quia propterea non est aqua prophana, & ad-
ultera, super qua nomen Domini inuocatur: etiam si à
prophanis, & adulteris inuocetur, quia nec ipsa crea-
tura, nec ipsum nomen adulterum est, *c. non est de conse.
di. 4.* Item nec imperitia: quia verba exorcizationis
per imperitiam prolata, non impediunt sanctificatio-
nem aquæ, *cap. si non sanctificatur, e. di.* & vide omnino
circa hæc verba elegantia Cipriani: *de quibus in cap.
nec quemquam, e. di.* & adde quod in sabbato sancto Pa-
schæ, vel Penthecostes si quis velit aquam conse-
cratam in domo sua ad aspersionem accipere, ante
chrismatis infusionem recipiat, *vt in cap. in Sabbatho. e. di.*
Mo-

26 Moneantur etiam vt sæpè consignent se signo crucis: vt apostata diabolus in vase suo pristino interemptionis suæ cognoscens signum, sibi iam deinceps illud sciat esse alienum, *cap. postea, de conse. di. 3.* nam & omnia sacramenta sacerdotalis ministerij crucis signo perficiuntur: & baptismatis vnda non nisi cruce sanctificata, peccata relaxat. nec sine crucis signaculo quis sacerdotii gradus ascendit, *cap. numquam, e. di.* Item vt addiscant confessionis formam quæ dicitur in missa. Item orationem dominicam: & simbolum, *de quo in cap. Deus, qui de pœn. & re. & in cap. id semper, de cons. di. 5.*

27 Moneantur etiam vt non plures ad suscipiẽdum de baptismo infantem accedant quam vnus siue vir, siue mulier, & idem in confirmatione crismatis: dum tamen non sit Abbas vel monachus, quibus non licet commatres vel compatres habere, *cap. non plures, cum se. e. di.* in cathecismo enim, & in baptismo, & in confirmatione vnus patrinus fieri potest si necessitas cogit, vel de consuetudine Romana singuli ad singulas debent suscipere, *cap. in cathecismo. e. di.* nam & per
28 solum cathecismum contrahitur cognatio spiritualis: & impeditur matrimonium contrahendum vix: & quod vix fit non est dubium fieri, *cap per cathecismum, de cognati. spiri. li. 6.* Si tamen plures accesserint ad fontem, & leuauerint baptizandum contrahitur inter omnes spiritualis cognatio etiam dirimens matrimonium iam contractum, & idem in confirmatione, licet secus sit in aliis sacramentis, *cap. fin. eo. tit.*
29 *& li.* Et adde, quod extra Ecclesiam & alibi quam in fonte deputato non debet baptismus præstari, nisi vbi subesset necessitas: aut filius Regis, vel Principis foret baptizandus. De Principe dico qui maior est ducibus, & marchionibus, & comitibus, *vt in cle. 1. de baptis. & ibi not.* & caueat mulier ne præsumat baptizare, *cap. mulier, de conse. dist. 4.* vbi mulier quantumcumque docta, & sancta, viros in conuentu docere vel aliquos baptizare prohibetur, sic nec laici possũt baptizare: nisi necessitate cogente, *cap. constat, & cap. in necessitate, e. di.* & tunc propter dubium an baptizati sint, potest sacerdos illos solemniter baptizare, præmissis his verbis, *si baptizatus es, non te rebaptizo: sed si nondum baptizatus es: ego te baptizo, cap. 2. de baptismo, in forma. §. de qua in cap. 1. eod. tit.*

30 Moneantur etiam ne credant aut faueant hæreticis: neque receptent eos, aut defendant: alias sunt excommunicati, & nisi infra annum ex tunc satisfecerint: efficiuntur infames, nec ad publica officia seu consilia, nec ad eligendos aliquos ad huiusmodi: nec ad testimonium admittuntur: & efficiuntur intestabiles: & non possunt libere testari, nec ad hæreditatis successionem admitti: & nullus sibi super quocumque negocio, sed ipse aliis respondere cogitur: & si forte iudex extiterit: eius sententia annullatur, nec causæ aliquæ ad eius audientiam perferri possunt, si fuerit aduocatus, priuatur officio patrocinij, si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius sunt momenti, & idem de similibus, sed cum auctore sunt damnati, *vt in cap. excommunicamus, §. credentes, de hæreticis, & cap. si aduersus, eo tit. cum concor.*

31 Moneantur etiam ne saracenis arma, ferrum, aut lignamina deferãt galearum, aut galeas, vel naues eis vendant: aut in piraticis eorum nauibus curam gubernationis exerceant: vel in machinis, aut quibusuis aliis aliquod eis impendant consilium, aut auxilium, in Christianorum dispendium: alias sunt excommunicati, & hæc monitio sæpius, præsertim in diebus festiuis omnibus facienda per terras maritimas, *vt in cap. ad liberandam, & in cap. ita quorundam, de Iudæis*, quinimmo, durante guerra Christianorum contra eos, non licet habere mercimonium cum eis vel per se vel per alios: nec nauibus vel quocumque alio ingenio eis aliqua rerum subsidia seu consilia impendere, *vt in cap. quod olim, eo tit. vbi patet tales esse excommunicatos.*

Moneant etiam visitantes, præcipuè omnes qui di- 32
uino timore postposito in suarum periculum animarum scienter in gradibus consanguinitatis. s. in quarto vel citeriori, vel affinitatis. s. primi generis constitutione diuina ac canonica interdictis, *de quibus in cap. non debet, de consang. & affinit.* aut cum monialibus matrimonialiter contrahere non verentur: necnon religiosas, & moniales ac clericos in sacris ordinibus constitutos matrimonia contrahentes, quod abstineant, alias ipso facto sententiam excommunicationis incurrent, *&c. cle. 1. de consang. & affin.* Item quod 33
nullus compellatur ducere in vxorem quam odio habet, *iuxta cap. 2. de spon.* & ideo quia matrimonium quod solo consensu contrahitur, plena debet securitate gaudere ex parte eius cuius est animus indagandus: ne per timorem dicat sibi placere quod odit: & sequatur effectus, qui de inuitis nuptiis solet prouenire: nec locum habeat consensus: vbi metus vel coactio intercedit: mandatur quod mulier negans matrimonium honeste detineatur in monasterio libera: donec causa terminetur, *cap. cum locum, de sponsalibus,* debent ergo matrimonia esse libera etiam à pœna conuentionali, *cap. gemma. eo. tit.*

Moneant etiam omnes ne sponsas fratrum suorum 34
quærant sibi matrimonialiter copulare, *cap. ad audientiam, eo. tit.* quinimmo etiam sponsam alterius si est nubili ætati proximus, nullus consanguineorum aliquando sibi potest matrimonialiter copulare, *cap. sponsam, eo. tit.* propter scilicet impedimentum publicæ honestatis iustitiæ, quod impedimentum exoritur ex quibuscumque sponsalibus etiam ratione consanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, aut relgionis, vel alia quauis causa nullis: puris tamen, ex conditionalibus vero non oritur, *vt in cap. 1. de sponsalibus, lib. 6.* quia conditionalia sponsalia consensum habent incertum, *vt ibi.* Item moneantur quod coniuges causa captiuitatis vel peregrinationis absentes non contrahãt cum aliis: donec certum nuncium recipiat de morte, quocumque temporis lapsu non obstante, *cap. in præsentia, eo. tit. & 34. quæst. 2. cum per bellicam,* & si de facto contrahant: non exigant debitum, sed reddant, & cum de vita fuerint certificati, statim recedant ab inuicem, *ca. Dominus, de sec. nup. & aut. hodie, C. de repud. & in aut. vt liceat matri, & auiæ. §. quod autẽ collã. 8.* Et an mulier teneatur sequi maritum etiam in carcere vel sepultura, *&c. & si in sepulchro vltimi viri vel primi, vide gloss. in cap. vna quaque, 13. quæst. 2.* Et 35
quia inter opera charitatis non minimum est errãtem ab erroris sui semita reuocare: proficit ad remissionem peccatorum ei qui ex lupanari extractam ducit 36
in coniugem, *cap. inter opera, eo. tit.* Prohibitorium est etiam edictum de matrimonio contrahendo; vt quicumque non prohibetur, per consequentiam admittatur, & solus sufficit consensus ad matrimonium contrahendum eorum de quorum coniunctionibus agitur, *cap. cum apud. e. tit. licet etiam verba requirantur inter valentes loqui, cap. tuæ, e. tit.* & viro dicenti quod vxorem suam cognouit etiam negante muliere creditur: prout dicitur *in cap. continebatur, de despon. impub.*

Moneantur etiam impuberes, quæ ex habitu cor- 37
poris non ostendunt pubertatem: & puellæ non puerperæ in annis puerilibus, ne contrahant propter perplexitates, de quibus *in cap. puberes, & per totum de despon. impub. & cap. 1. eo. tit. lib. 6.* Item quod nulli contrahant matrimonia clandestine videlicet sine testibus, aut solemnitate, aut contra tenorem capituli cum inhibitio. *de clandest. despon. & cap. aliter. 3. quæst. 5.* Item quod quæ vni præstitit fidem consensus, non contrahat cum alia, *cap. 1. & per totum, de spons. duorum.* 38
Item quod in matrimonio non inserantur conditiones contra substantiam coniugij, *cap. si. de cond. ap.* puta si generationem prolis euites: quod est vnum de bonis tribus matrimonij, vel donec inueniatur alius honore vel facultatibus dignior: aut si pro quæstu ad adulterium se tradant contra fi-

dem, & sacramentum quæ sunt alia bona matrimo-
39 nij. Item ne contra votum simplex quod impedit contrahendum: aut solemne quod dirimit iam contractum, aliquis contrahere matrimonium non præsumat, *cap. rursus, & per totum qui clerici vel vouentes*. Item ne quis contrahat cum ea quam polluit per adulterium, *& cap. 1. per totum de eo qui dux. in matrim. quam polluit per adulterium*. Item quod caueant quomodo contrahant cum leprosis, aut cũ seruis, vt habetur *in titulo, de*
40 *coniugio leprosorũ & de coniug. seruor.* Item quod caueant ne contrahant cum coniunctis cognatione spirituali, iuxta determinationem, *cap. 1. de cognati. spiri. li. 6.* Non enim valet matrimonium inter confirmatum, & baptizatum, & suscipientem, & confirmantem, & filios suscipientis, nec confirmatum, & vxorem suscipientis prius cognitam, & suscipientes, & parẽtes confirmati, & vxorem suscipientis prius cognitam. Item inter confirmantem, & confirmatum, ac confirmatum, & filios confirmantis, & eius vxorem prius cognitam, & ipsum confirmantem, & parentes confirmati. Et ideo sub verbis eiusmodi 20. sunt casus propterea prohibiti. *vt ibi.* Et idem de coniunctis cognatione legali donec durat adoptio, *cap. 1. de cognat. legali*. Item vt quæ cognouit consanguineam vxoris suæ, *abstineat prout in ti. de eo qui cognouit consang. vx. suæ*. Coniugium ergo multum fauoris obtinet, *cap. tua, de consang. & affin. quia quos Deus coniunxit, homo non separat, cap. de infidelibus, eo. tit.* non tamen propterea debet reprehensibile iudicari si secundum varietatem temporum etiam circa ipsum sta-
41 tuta variantur humana, *cap. non debet eo. ti.* Item quod caueant ne contrahant cum frigidis, & maleficiatis, alias seruentur quæ habentur *in capitulo fraternitatis, laudabilem, eo. ti. de frig. & malef.* Item ne contrahant contra interdictum ecclesiæ, alias puniantur, *vt in cap. 1. de matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ, per totum tit.* Item ne coniuges faciant diuortia *contra cap. porro, & per totum de diuor.* sunt enim duo in carne vna, *&c. vt in cap.*
42 *gaudemus, eo. tit.* Et caueat mulier propria auctoritate diuertens, quia nec dotalitium poterit repetere, *cap.*
43 *plerumque, de donat. inter vir. & vx.* Est enim matrimonium maris, & fœminæ coniunctio indiuiduam vitæ retinens consuetudinem, *cap. illud, de præsump.* non enim debent dissolui leuitate quadam matrimonia canonice contracta, *cap. lator. de re iudic.* Et adde quod viduis contra iustitiam non est fauor Ecclesiasticus conce-
44 dendus, *cap. nuper, in fi. de dote post diuor. re.* & quod secundæ nuptiæ non sunt benedicendæ, *cap. 1. de secundis nupt.* & ideo cum fuerint semel benedicti, non debet reiterari benedictio, vt ibi. mortuo namque altero coniugum, alter potest alteri nubere in Domino sine metu infamiæ, & aliarum pœnarum ciuilium, *cap. pen. & fi. eo. tit. propter auctoritatem Apostoli, de qua ibi, & quod tolerabilius, &c. cap. licet ex quadam, in fi. de testibus.*

Demum ne quisquam ex ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat: frequenter etiam in Ecclesiis publicetur, & monitio fiat generalis quod omnis
45 vtriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis peruenerit spiritus. s. doli capax, omnia sua solus peccata etiam venialia de quibus recolit saltem semel in anno, & si non frequentius fideliter confiteatur proprio sacerdoti, per ipsum tamen vel alicui discreto, tunc de eius licentia, & iniunctam sibi pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere, alias non esset fructuosa confessio: quia alienus sacerdos ipsum non potest absoluere, vel ligare, &c. nisi in casu de quo per *glo. in cap. dudum 2. de elect. & in clem. dudum, de sepulturis.* Item quod recipiat reuerenter ad minus in Pascha similiter Eucharistiæ sacramentum: nisi forte de proprij sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius participatione duxerit abstinendum, alioquin viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura, *cap.*
46 *omnis, & cap. Deus, qui, de pœn. & remis.* Debet autem sacerdos esse discretus, & cautus: vt more periti medici superinfundat vinum, & oleum vulneribus sauciati: diligenter inquirens omnia peccata, & circumstantias etiam peccatorum: prudenter intelligens quale ei debeat præbere consilium; & cuiusmodi remedium adhibere diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum, & non sicut imperitus medicus vno collirio mederi oculis singulorum. 28. *di.* necesse. Diligenter ergo debet experiri vires ipsius: qualem. s. pœnitentiam posset portare. *art. 26. quæst. vlt. alligant*, & sic vt potius reddant rationem de misericordia quam de crudelitate, *vt ibi. 86. di. non satis, vltra medium, & 11. qu. 3. nemo peritorum*. Pœnitentia igitur non tam secundum 47
quantitatem excessus quam pœnitentis contritionem pro confessoris discreti arbitrio moderanda est: pensata qualitate personæ & consideratis circumstantiis omnibus, & præsertim noua reductione ad fidem: quibus, iuxta Apostolum *lac in potum dari debet, non escam*: & paulatim instrui in fide, confessionis formã orationem Dominicam, & simbolum edocendi: & Eucharistiæ sacramentum temporibus consuetis, & in mortis articulo tribuendũ, *c. Deus qui eo ti. sunt ergo pœnitentiæ arbitrariæ 26. qu. 7. tempora pœnitudinis, de pœnit. dist. 1. mensuram, & cap. significauit, & cap. quæsitum, de pœn. & rem.* ita vt pro austeritate pœnitentiæ nullus à seruitio Ecclesiæ retrahatur, & aliquod salutis periculum formidetur *vt d. cap. significauit.* Manifesta tamen, & publica peccata non sunt occulta correctione purganda, *vt in d. cap. quæsitum, & cap. 1. de pœn. & rem. & cap. 2. de maledicis*, ex causa etenim pœnitentia potest commutari, *cap. licet, eo. ti.* Mu- 48
lieres tamen confessionem audire non possunt nec alia facere de quibus *in cap. noua quadam, eod. tit.* Et adde quod ne pro dilatione pœnitentiæ periculum immineat animarum: permittitur Episcopis, & aliis prælatis superioribus ac etiam minoribus exemptis, vt etiam præter superioris licentiam prouidum, & discretum sibi possint confessorem eligere sacerdotem, *cap. fin. eo. tit.* Et adde quod sufficit licentia parochialis qui 49
adhuc puber non est: puta quia est infra annum vel dispensatus per episcopum, iuxta capitulum *cum ex eo. de elec. lib. 6. vel, est parochialis collegiata, c. tt. statutum, facit de ele. suffragan. de transla. cap. 1. & ibi not.* Et videtur etiam sufficere licentia vicarij generalis iuxta dictum, *cap. cum ex eo. facit cle. cupientes,* de pœnis, prius factum etiam excusatur à pœna quando id facit de licentia diocœsani, *vt in cap. 2. in fi. de pœni. lib. 6. nam diœcesis est parochia, de dona. Apostolica in pri. & episcopus presbyter. 25. di. olim, de peculi. cle. cap. 2. & not. Ioan. An. in d. c. omnis super verbo proprio, maximè quando vacat Ecclesia parochialis, consultius tamen est abstinere, de quo not. per glo. plene in cle. 1. de priu. & in cap. 2. de offi. archipres. facit in simili de iureiur. verum, & quod habetur de Iudæis significauit, & de re iudi. inter. super 3. glos.* bona fide tamen confessus absolutus esset quo ad deum vt not. gloss. *in cle. dudum, de sepulturis, super verbo audire*, facit quod habetur *de elec. dudum, 2. in gloss.* quia cum, nulla tamen consuetudine potest introduci quod aliquis possit sine superioris licentia confessorem sibi eligere qui eum possit absoluere vel ligare, *cap. 2. in ti. de pœni. & re. li. 6. vbi plene not.*

Et si sunt excommunicati quoquo modo, maiori 50
scilicet excommunicatione vt petant se absolui, alias sunt ab agendo, patrocinando, testando, & ab aliis legitimis actibus faciendis repellendi, vt plene habetur *in cap. decernimus, de sen. excom. lib. 6.* Moneantur etiam vt confitentes proponant se de cetero velle abstinere à peccatis, & facturos iniunctam pœnitentiam, & quod doleant se saltem non posse dolere, & lachrymari, &c. & se doleant non esse debite præmeditatos, ac petant à confessore quod omnia bona quæ fecerunt, & facturi sunt quæ opera mortua dicuntur, vltra alios eorum effectus disponant etiam cedere in remissiones suorum peccatorũ, *de quibus plene de pœni. d. 1. & sequentibus*, & per Spec. in suo repertorio *de pœn. & re.* quem omnino vide. Moneantur etiam pariter super omnibus aliis necessariis, & expedientibus pro arbitrio prudentis visitantis attenta qualitate personarum, & locorum, & exercitiorum. & quas moni-

positiones vno anno facere non potest, [illegible] in
[illegible] sequentibus, & quod non potest facere vnus v-
[illegible], suppleat alius, & ita Deo adiuuante [illegible]
51 [illegible] officium salutare. Moneantur insuper ad ob-
seruantiam votorum, licet .n. vniuersis liberum sit
arbitrium in vouendo, vsque adeo tamen solutio ne-
cessaria est post votum, vt sine propriæ salutis disp[en]-
dio alicui non liceat resilire, *cap. licet de voto.* cum vox
clamet prophetica, *vouete & reddite domino Deo vestro*, vt
primum ad consilium, secundum ad imperium refe-
ratur, *quia nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro,*
52 *aptus est regno dei. cap. magne. e. titu.* Attende tamen quod
non est voti transgressor qui quod vouit auctoritate se-
dis Apostolicæ distulit adimplere, *cap. non est. e. tit.* pen-
det etiam ab eius qui præsidet arbitrio, aut considerata
personæ infirmitate & affluentia diuitiarum, aut alia
causa probabili. quæ commutatio melior fit, & Deo
magis accepta, vt sic possit cum vouente dispensare,
cap. 1. e. tit. præsertim si in ætate tenera facilitate po-
tius quam ex arbitrio discretionis vouetur, *ca. 2. eod. tit.*
& si non diu moratus aliquid proponit in animo, *cap.*
literaturam. eo. tit. Reus etiam fracti voti aliquatenus non
habetur qui temporale obsequiū in perpetuam noscí-
tur religionis obseruantiam commutare, *cap. scriptura,*
53 *eo. tit.* Et adde quod aliquis potest ieiunare pro alio, &
votum alterius implere, & mortuus soluit votum suum
per superstitem. *ar. 13. quæst. 2 animæ defunctorum. 26. qu. 6*
si quis fuerit, & not. in d. cap. licet. Iuxta namque consilium
superiorum vota, ieiuniis, vigiliis, eleemosynis, ac de-
uotis orationibus, & aliis pietatis operibus etiam per
alios impleri possunt, licet mulieres sint quæ voue-
runt, *cap. 2. & cap. magne. & cap. quod super his eo. tit.* & licet
idiotæ sint, & iuris ignari, qui votum religionis (vt
plurimum fit) emiserunt, *cap. ex multa. e. tit.* ad suam sa-
nandam conscientiam, etiamsi in episcopos ante vo-
tum impletum eligerentur, *cap. per tuas. e. tit.* Quando-
que tamen conscientiæ vouentium relinquitur, qui
saltem verbo & exemplo proficere possunt, implere
votum hierosolymitanum, *cap. postulasti. eo. tit.* dum ta-
men clericus sine sui prælati, nec episcopus absque
Sedis Apostolicæ licentia peregerunt. *d. cap. magnæ.*
Adde quod circa huiusmodi spiritualia dolus bonus
non vitiat, *c. veniens & c. dudum,* de conuersione coniu-
54 gatorum. Moneantur postremo ad restitutionem ma-
le ablatorum, & damnorum illatorum per eos, prout
plene examinat Host. in Summa *de pæni. § quibus*, &
qualiter, & à quibus, & inquantum facienda est resti-
tutio, *cum multis. § sequentibus vsque ad finem totius tractatus.*

De præceptis ad quæ debent visitantes animaduertere.

CAP. XIX.

SVMMARIVM

1 *Præcepta 13. Apostolicæ regulæ.*
2 *Prælatus raro à minutis peccatis est immunis.*
3 *Cogitationes turpes interspicere laudabile est.*
4 *Castitatem promittere debent qui ad sacros ordinantur.*
5 *Inuentarium faciant qui ad prælaturas assumuntur coniugati.*
6 *Concubinam tenere clericis non licet.*
7 *Concubinariorum missa an sit audienda.*
8 *Notorium fit tripliciter.*
9 *Clerici mulieres consanguineas non suspectas secum retinere possunt.*
10 *Presbyteri orientales possunt habere vxores.*
11 *Nuptiarum conuiuiis clericis interesse non licet.*
12 *Bigamiæ irregularitas per Papam tolli non consueuit.*
13 *Bigamia quædam ex beneficiorum pluralitate inducitur.*
14 *Ebrietas est prælatis periculosa.*
15 *Carnes ab exordio mundi non concedebantur.*
16 *Ebrietas mentem fugat, & libidinem incitat.*
17 *Crapula, & ebrietas differunt.*
18 *Prælatorum singularis exhortatio.*
19 *Exemplum plures occidit quam gladius.*
20 *Hieronymus ab Angelo fuit verberatus.*
21 *Sacerdotum insipientia est inexcusabilis.*
22 *Prælati sint in negotiis secularibus periti.*
23 *Episcoporum ornamenta sunt virtutes.*
24 *Nobilitas morum sacerdotes nobilitat.*
25 *Papa ob negligentiam damnabitur.*
26 *Sacerdotes multi sunt & pauci.*
27 *Vitia sæpe se virtutes mentiuntur.*
28 *Cibis & vestimentis vtamur more eorum cum quibus viuimus.*
29 *Hospitalis debet esse sacerdos.*
30 *Loth propter hospitalitatem liberatus fuit.*
31 *Pietas ad omnia est vtilis.*
32 *Ecclesiæ rector non sit mutus.*
33 *Margaritæ non sunt ante porcos seminandæ.*
34 *Taciturnitas quandoque reprehenditur.*
35 *Nabuzardam muros Hierusalem destruxit.*
36 *Tabernas frequentare clericos non licet.*
37 *Scriptura diuina legatur in sacerdotali conuiuio.*
38 *Pingues raro sunt ingeniosi.*
39 *Ira sit à prælatis aliena.*
40 *Verbera non sunt sine magna causa infligenda.*
41 *Eleemosynarum tria sunt genera.*
42 *Rectores boni per quid reuocant errantes.*
43 *Rusticorum arrogantia est impudentissima.*
44 *Adulatores sunt causa multorum malorum.*
45 *Clerici non sint scurriles nec ioculatores.*
46 *Prælatus non sit momentaneus.*
47 *Magister non fiat qui discipulus non fuit.*
48 *Crimen quidem.*
49 *Sancti sancta tractent.*
50 *Crimina sunt ab episcopis arguenda.*
51 *Artium mater est instantia seu diligentia.*
52 *Episcopus sit monogamus.*
53 *Peccata non homines odio haberi debent.*
54 *Prælati de qua materia prædicare debent.*
55 *Histrionibus, & venatoribus bona Ecclesiastica dari non debent.*
56 *Textus Sanctus est literis aureis scribendus.*
57 *Viduis & orphanis succurrendum est.*
58 *Negotia faciunt Ecclesiam latronum speluncam.*
59 *Officium duplex nullus tractare valebit.*
60 *Litigiosi prohibentur ordinari.*
61 *Clerici proprio artificio victum sibi quærere possunt.*
62 *Obedientiam debent superioribus inferiores.*
63 *Subrogatus sapit naturam subrogati.*
64 *Præcepta 13. regulæ Apostolicæ.*
65 *Præcepta sunt duplicia.*
66 *Præcepta scripturæ sunt triplicia.*
67 *Præcepta moralia sunt duplicia.*
68 *Præcepta decalogi sunt in triplici differentia.*
69 *Præcepta decalogi in duabus tabulis data fuerunt.*
70 *Proximus tripliciter læditur.*
71 *Præcepta cerimonialia an nunc sint seruanda.*
72 *Papa contra decalogi præcepta non dispensat.*
73 *Præcepta diuina, propria, & aliena ligant.*
74 *Consilia Euangelica sunt 12.*
75 *Immunitorum delectio an sit præcepti vel consilij.*
76 *Eleemosyna an sit præcepti, vel consilij.*
77 *Actus nostri fiant propter Deum.*
78 *Correctio fraterna quos & quando obligat.*

NOno quæro principaliter quæ sunt præcipua sa-
lutaria consilia ad quæ debent plurimum animad-
uertere visitantes, &c. Respondeo quod sunt
plura prout ex infra dicendis apparebit, prima qui-
dem sunt necessaria, alia vero non adeo necessaria
sed summe vtilia. Ex necessariis ibidem primum
dico illa esse, 13. scilicet numero quæ docet Apo-
stolus scribens ad Timotheum, & ad Titum, vide-
licet, quoniam tales, Primo *irreprehensibiles, & sine cri-*
mine esse oportet, Secundo *vnius vxoris viros*, Tertio, [illegible]

Quarto prudentes, Quinto pudicos, Sexto ornatos, Septimo hospitales, Octauo doctores, Nono non violentos, Decimo non percussores, Vndecimo modestos, Duodecimo non litigiosos nec cupidos, Tredecimo & Vltimo non neophitos & domui bene præpositos, filios habentes subditos cum omni casti[tate]. Quæ omnia & singula late discurrit & examinat Gratianus in decreto à 25. d. vsque ad l. inclusiue. Redeo ad primum videlicet irreprehensibilē & sine crimine. Et dico quod irreprehensibilem, & sine crimine vnum & idem sunt text. est in cap. primum itaque. 15 dist. quod ideo est, vt ibi dicit Hieronymus, quia quomodo potest præses Ecclesiæ auferre malum de medio eius, qui in delictum simile corruit? Aut qua libertate peccantē corripit, cum tacitus ipse sibi respondeat eadem ipse admisisse qua corripit: Duo sine crimine, scilicet capitali & mortali, puta sacrilegio, homicidio, adulterio, periurio, fornicatione, falso testimonio, rapina, furto, superbia, inuidia, accidia, & si longo tempore seruatur iracundia, & ebrietate si assidua sit. Quodcumque enim de istis peccatis in se dominari cognouerit & non digne emendauerit, & si habuerit spacium longo tempore pœnitentiam non egerit, & largas eleemosynas non erogauerit, nec se ab ipsis abstinuerit, igne purgatorij purgari non poterit sed æterna illum flamma sine vllo remedio cruciabit, vt scribitur in §. criminis. eo l. dis. 25. intellige quando non sunt occulta, sed de illis quod quis sit infamatus, ita vt ad indicendam purgationem aut ad inquirendum contra eum ad effectum puniendi procedi possit, de quo pleue in cap. fin. de tempo. ordin. Intellige etiam de criminibus post promotionem de eo in contrario [...] factam per Papam, cum ipso eius [...] quod fieri consueuit, quia de præcedentibus non potest amplius quoquomodo inquiri, quasi [...] purgatus, ex quo tunc non fuit infamatus alias non debuisset promoueri, cap. tantis. 81. di. cap. omnipotens, de accus. hoc probat text. in cap. fin. de purgat. canonica. in fi. quia censentur approbari mores ipsius, vnde postea reprobari non possunt & qu. 2. dilectissimi. 25 qu. 5. horrendus, de iuretur an. quemadmodum l. si vxor. in si ff de adult. & not. gl. in d. cap fi. de purgat. canonica. super verbo postquam.

2 Non est etiam credendum possibile esse prælatum sine minutis peccatis reperiri etiam omnibus notis, puta quod in cibo, aut potu plus non accipiat quam necessarium sit, vel quod plus non loquatur quam oporteat, aut plus taceat quam expediat, aut pauperem importune petentem non exasperet, aut corpore sanus aliis ieiunantibus prandere non velit, aut somno deditus tardius ad Ecclesiam surgat, aut si coniugatus (excepto filiorum desiderio) vxorem suam cognouerit, aut in carcerem positos tardius redemerit, & infirmos tardius visitauerit, aut discordes ad concordiam reuocare neglexerit, aut si plus proximū, vel vxorem, vel filium aut seruum exasperauit quam oportet, vel si amplius blanditus fuerit quam oportet, vel si cuiquam maiori personæ, aut ex voluntate, aut ex necessitate adulari voluerit, vel si pauperibus esurientibus nimis deliciosa vel sumptuosa conuiuia præparauerit. Itē si se in Ecclesia vel extra fabulis ociosis, de quibus in die iudicij ratio reddenda est occupauerit, vel iudum incaute iuratur quod per aliquam necessitatem impleri non possit, vtique peierabit. Item cum facilitate vel temeritate maledicimus, quoniam scriptum est, neque maledici regnum dei possidebunt, vt hæc omnia numerantur in dicto. §. criminis supra allegato.

3 Et quia impossibile est in sensum hominis non sentire motum sensualitatis calore, illa demum libratur, de quo dicitur beatus, qui statim vt cœperit cogitare vel excutere interficit cogitatus, & elidit ad petram, quæ Christus est, & secundum Hieronymum, non sic errantibus in mortali, quia ... [...] veniale est, quod ... [...] nale dum placet, secundum Augustin. in dicto §. criminis.

4 Fit insuper ... [...] qui ordinantur ad sacros ordines ... [...] debent cap. nullum, & cap. quando. 28. d. & cap. de his, & cap. præterea. e. d. quoniam valde periculosum est ordinare ad sacros & promouere ad prælaturas, habentes filios, ... [...] suorum corporis continentiam non habent, ... [...] cum ea d. & quia propter vxorem & filios Ecclesiastica solet periclitari substantia, cap. diuersis fallaciis de clericis coniugatis. Et propterea compellitur ad faciendum inuentarium de patrimonio suo secundum quod sanctissime scribit pelagius in cap. de siracusanæ. e. dist. ne sub vmbra patrimonij audeat vsurpare bona Ecclesiæ, aut prælaturæ suo tēpore acquisita, quibus si deficiat patrimonium, oportebit prælatis necessaria subministrare, vt in §. ecce e. d. debent ergo sacerdotes & ministri altari obseruare castitatem, c. sacerdotibus, & cap. episcopos. 31. d. quia eadem lex continentiæ est altaris ministris, quæ episcopis aut presbyteris, cap. lex continentiæ. e. d. maxime tempore oblationis vt in cap. ordine alias quoniam e. di. & propterea non possunt tenere 5
concubinam, alias tam clerici quam concubinæ sunt puniendi etiam ex sola suspicione, cap. si quisquam, & cap. sicut, & cap. si autem, de coha. cle. & mulie. licet non sint compellendi ad eas abiurandas, metu periurij incurrendi, cap. clericos, eod. tit. adeo quod si super inde haberet priuilegium Apostolicum sibi non prodest, cap. super eo. e. tit. & quod dicitur in cap. nullus missam, & in cap. præter. 32. dist. quod clericorum concubinariorum non est audienda missa, verum est nisi tolerentur, & vt eorum ministeria tanquam non vera, non respuantur. Secus si vt propterea peccandi licentia ceteris auferatur, & hij ad pœnitentiæ fructum trahantur, vel si crimen notorium sit, vt in cap. vestra. de coha. cler. & mulierum, puta per sententiam seu confessionem factam in iure, aut euidentiam rei quæ tergiuersatione aliqua celari non possit, nam si quemlibet pro mortali peccato quo ad seipsum constat esse suspensum, non tamen in officiis debet euitari, cap. si. eo. tit. sed si forte essent mulierculæ in quibus naturale fœdus nihil permitteret de crimine suspicari nequaquam forent euitandi, ca. à nobis, e. tit. & in cap interdicit. 32. dist. quod loquitur de matre, sorore, aut, amita, aut aliis personis idoneis, quæ tamen fugiant suspiciones, hoc est si sint antiquæ, quia sæpe instigante diabolo etiam cum illis quando iuuenes sunt scelus perpetratū reperitur, & cum pedissequis earundem, cap. 1. de coha. cle. & mulie. quibus intendit in vico aut in villa longa a sua conuersatione necessaria ... [...] vt ibi. Et si sit presbyter orientalis cui permittitur vxorem habere, illam quasi sororem diligat sed quasi hostem fugiat, secundum Gregor. in dialog. de quo in c. presbyter quidam. 32. d. eius vero qui non facit fraudem legi suæ conscientiæ committitur prout patet in cap. habuisse, 33. dist. Et adde quod omnino oportet Episcopum vitare immoderatam familiaritatem etiam consanguinearum, etiamsi sit filia, ... [...] est, prout scribit Nicolaus Papa contra ... [...] & Gallicos in cap. quorundam. 34. d. Addo quod non solum ab huiusmodi familiaritate, sed etiam a nuptiarū conuiuiis abstinere debent, maxime ... [...] constitutis, nec his cœtibus se miscere debent, vbi amatoria canuntur, & turpia, aut obsceni motus corporum choreis, & saltationibus efferuntur, ne auditus, & obtutus sacris ministeriis deputatus turpium spectaculorum & verborum contagione polluatur, cap. pre ... [...] 34. d. cap. non oportet, de conse. d 5. & cap. de his 31. debet ergo esse vnius vxoris vir clericus, alias incurrit bigamiam, & efficitur irregularis quomodocumque carnes suas diuidat in plures, super qua irregularitate licet forte Papa dispensare possit, tamen ... [...] quia contra Apostolum, de quibus omnino ... [...] cap. debitum, de bigam. Quæ induci etiam possit ad matrimonium spirituale, arg. in cap. inter corporalia, de tra[ns]l. præla. & cap. de multa. de preben. & can 1. de consuetu. li. 6. cap. vt quia duas, de electio. cap. ordinarij. §. in conferendis de off. ... [...] or. eo. li. cap. si beneficia. de preben. eod. li. ... [...] de preben. & in extrauaganti execrabilis, licet abusus modernus hoc non curet.

6 7 8 9 10 11 12 13

Oportet etiam prælatos esse sobrios, & non violentos, cir- 14
ca

ea quod aduertendum est quod luxuriosa res est vinum, & cōtumeliosa ebrietas: omnis enim qui cum his miscetur non est sapiens, & contra hos clamat Hieron. in Micheam prophetam, quem omnino vide *in cap. Ecclesiae principes & cap. luxuriosa. 35. d.* Et ideo in veteri testamento introductum fuerat vt ministri templi prohiberentur *vinum & siceram bibere, ne ebrietate grauarentur corda eorum, sed sensus eorum semper vigeret, & tenuis esset*, quia venter mero aestuans facilè spumat in libidinem, vnde Noe ebrius nudauit femora, & Loth quem Sodoma non vicit, vicerunt vina, *e. di. in princ.* & ideo tales ebrietati deseruientes, si non desinant, à communione priuantur, *cap. Episcopus, e. dis.* Similiter nec ab ex-
15 ordio conditionis humanae carnibus vescebamur, sed post aduentum Christi o reuolauit ad a. quod vtinam seruaretur, cum dicat Apostolus *bonum est vinum non bibere*, *cap.* ab exordio. e. d. huiusmodi enim lasciuia post paradisum orta est, in quo regnabat abstinentia, nam sexta die bestiae sunt creatae, & cum bestiis orta est edendi potestas, & vsus escarum, & vbi cib. coepit, ibi finis factus est mundi. &c. vt dicit Ambro. *cap. sexto die. e. d. quem text. omnino vide vsq; ad illa verba Christum enunciat*, ab omni verborum incentiuo praestare se debet alienum, & contra huiusmodi ebriosos vsque ad corporale supplicium procedi potest *per cap. ante omnia. e. d. facit cap. de-*
16 *nique 4. d.* cum ebrietas, & mentis inducat exilium, & libidinis incentiuum, vnde abusus alemanorum ad potus aequales, & vbi plus laudatur qui plures inebriat, & calices fecundiores exhaurit, reprobatur *in cap. a crapula de vi. & ho. cle.* vbi mandatur clericis quod sibi temperent vinum & temperent se vino, & ne quispiam ad bibendum incitetur.

17 Et dicitur crapula quantum ad superfluitatem ciborum quasi cruda epula, & ebrietas quantum ad potum quasi sine bria, ab e, quod est fine, & bria mensura, vnde ebrius qui sine mensura bibit, vnde Horatius, *Fecundi calices quem non fecere disertum?* vt ibi not. in glos. Hoc est praeterea attendendum vt in omnibus maximè arduis tria praecipuè semper attendant, videlicet quid liceat secundum aequitatem, quid deceat secundum
18 honestatem, quod expediat secundum vtilitatem. Item aduertat tam ad praeterita cum multa reminiscentia, quam ad praesentia cum multa intelligentia, quam etiam ad futura cum multa prouidentia, quod enim à praelatis agitur cito trahitur à subditis in exemplum. Iuxta quod Dominus in leuitico inquit ad Moysen, *si sacerdos qui est vnctus peccauerit, faciet delinquere populum*, cap. *magna, de voto*, dum tamen vere non recedamus à tramite veritatis non habemus curare, quid os loquentium cuiuscunque loquatur *vt ibi* iuxta illud, *Componitur orbis regis ad exemplum, 11. qu. 1. praecipuè*, sunt enim praelati tanquam signū positi ad sagittā, vnde histriones vitam eorum inspiciunt, *cap. qualiter. & quando de accu.* Et dicit
19 Greg. in pastorali, quod plures occidimus exemplo quam gladio, & tot mortibus digni sumus, quot proximis nostris mala exempla monstramus *vt d. cap. praecipuè*. Debent ergo praelati esse prudentes dicente Domino, *estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbae*, vt prius attendant tempus tacendi, postea loquendi, & vt quisque sit paratus reddere rationem omni poscenti de ea fide, & spe quae in eis est, & intēdere debēt lectioni exhortationi, & doctrinae. Et ideo semper debent sacris literis insistere, nec non addiscere, cum ex officio alios debeant docere *vt in cap. qui Ecclesiasticis, 36. d.* Prohibentur etiam Episcopi libros gentilium legere aut haereticorum, nisi pro necessitate, *cap. Episcopus, ea. d.* similiter etiam omissis Euangeliis, & prophetis comedias legere, & amatoria bucolicorum versuum verba cantare, ac tenere Virgilium. Etenim id quod in pueris est causa necessitatis, crimen in se facere non debent voluntatis, & occupari in obscuritate sensus se occupando in secularibus disciplinis *cap. sacerdotes, cum se. e. d.* Quinimmo reprehenduntur Episcopi qui filios
20 filios secularibus erudiunt disciplinis. Et Beatus Hieron. ab Angelo verberatus est quia Ciceronis librum legebat, *cap. legant, & cap. legimus, ea dist.* & Beatus Gregor. legitur reprehendisse quendam Episcopum quia contra episcopale officium pro lectione Euangelica grammaticam populo exponebat, non tamen debent grammaticam ignorare, alias episcopatu priuantur, *cap. si. de etat. & qualit.* Et quamquam sit magnus Episcopus, & senex, & nobilis genere, à paruulis vel minimis eruditis si quid forte est vtilitatis aut salutis inquirere non negligat. & qui sic brutaliter viuit, & discere atque agere bona recusat, magis diaboli quam membrum Christi esse ostenditur, & potius infidelis esse quam fidelis monstratur. Nam sacerdotibus maximè ignorantia est vitanda, *cap ignorantia, 38. d.* Et tenentur presbyteri cum ordinantur ab Episcopo recipere libellum officiale, idest qui instruit administrationem sacramentorum *cap. quando e. dist.* & ad docendum clericos tenentur Episcopi congruis locis constituere magistros, *cap. de quibusdam. 37. d. docendam* etiam dico linguam Hebraeam, & Caldeam, *vt in cle. de magis.* quia in- 21
sipientia sacerdotum nec excusatione digna nec venia est, quibus etiam non licet ignorare canones, *cap. si in laicis, & cap. nullus. 38. d. & cap. se.* vbi patet quae sunt necessaria sacerdotibus, & Episcopis ad discendum, inhaerentes enim sacrae Scripturae non obscurantur iniquitate mundana, nec dicuntur Christum ignorare, *cap. sicut stellas, cum se. e. d.* nec possunt esse prudentes qui sunt 22
secularium negociorum imperiti, quia hoc tempore talis in regiminis debet arce constitui, qui non solum de salute animarum, verum etiam de extrinseca vtilitate, & cautela sciat esse sollicitus, *cap. Petrus. e. d.* Ex his namque patet secularium negociorum peritiam praelatis necessariam, qui subditis non solum debent spiritualia sed etiam carnalia subsidia ministrare, exemplo Christi qui turbas sequentes non solum docebat verbo sed etiam virtute sanabat, & corporalibus alimentis reficiebat. Debent ergo praelati secularium negociorum habere peritiam, vt haec omnia perficere possint, & eorum cautela Ecclesiae seruentur indemnes, & cuique necessaria pro suo modo ministrentur, vnde quidam in Episcopū electus à Beato Greg pro sua simplicitate repellitur, ne eius occasione res Ecclesiasticae dilapidarentur. Et aduerte quod licet per ignorantiam etiam grammaticae artis aliquid vitiosum proferant presbyteri vel Episcopi, non tamen ideo à scholasticis sunt despiciendi, quia *morum vitia magis quam verborum sunt praecauenda*, cap. sedulo, cum se. 39. d.

Circa vero secundum de quo satis supra dictum est. 23
Est attendendum etiam quod ornamenta episcopalia virtutes debent intelligi, quae à Deo eis promittuntur, cum dicitur *Sacerdotes eius induam salutari*, vnde in veteri testamento variis vestibus ex praecepto Dei Sacerdotes ornati leguntur, quia multis modis virtutibus debet splendere vita Pontificis, vt gradui conferat decorem, quem ab eo non accipit. Non enim loca sed vita & mores Sanctos faciunt Sacerdotes, vnde ex officio suscepto non licentiam peccandi sed necessitatem bene viuendi se nouerint assecutos. Sunt ei filii Sanctorum qui exercent opera eorum. Et morum nobilitas non 24
loci vel generis Sacerdotes nobilitet, nam merita nos Deo coniungunt, non loca vel ordines, *40. di. in prin. & cap. non nos, cum trib. se.* Hinc dicit Chrysostomus quod homo Christianus fortiter cadit in peccato, aut propter magnitudinem peccati, aut propter altitudinem dignitatis, & ideo damnatur etiam Papa si suae, & suo- 25
rum salutis est negligens, *cap. homo Christianus, & cap. si Papa e. di.* vbi dicitur quod Papa negligens inutilis, & remissus in operibus suis, & à bono taciturnus quod magis officit sibi & omnibus, damnabitur ad gehennam. Patet ergo ex praemissis, quod non ordines sed vita, & merita nos Deo commendant, & corrumpitur omnis dignitas, ac ad terram trahitur, nisi legaliter cōseruetur, & nisi iuste viuēdo laudetur, & gratia & auctoritas non loci, nō generis nobilitate, sed virtute cōparatur, quae gratia nō loc⁹ animā saluat, hinc est quod non omnis vere sacerdos est qui nominatur Sacerdos.

&c no-

& nobilitate loci Paradisi priuatus est Adam primus Homo propter peccatum. Ideo dicit Chrysostomus
26 *Multi Sacerdotes nomine, pauci vero in opere, nec cathedra facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram, nec locus sanctificat hominem, sed homo sanctificat locum*, vt hæc probantur *in cap. ante omnia cum se. 40. dist.* Ex his patet Sacerdotem oportere esse ornatum moribus, sed etiam prætereà oportet, quod sit ornatus in exterioribus, habitu videlicet, & incessu, nec sordidis nec fulgidis se vestibus ornet, hinc Hieron. nec affectatæ sordes, nec exquisitæ deliciæ laudes pariunt, quod tam de vestibus quam de cibis intelligendum est, vnde August. scribit quod pro moribus eorum cum quibus viuimus alimentis vti debemus, *cap. quisquis 41. d.* vnde super epistolam Ioannis subdit quod non cib. sed appetitus in culpa est, *c. deliciæ. e. d. & in lib. de verbis domini subdit*, quod contra suæ infirmitatis consuetudinem aliquibus cibis non sunt cogendi diuites vti. & in libro quæstionum Euangelij addidit quod æquanimitas tolerandi non vsus vel abstinentia cibi iustitiam facit, *cap. non cogantur, & cap. quod dicit dominus, e. d.* vnde concludendum quod temperantia ciborum & vestimentorum non dissolutio eorum laudatur.

August. in lib. de doctrina Christiana.

27 Et caute agendum est ne sub specie virtutum vitia se suggerant, vt pro parsimonia tenacia, pro largitate effusio, pro zelo iustitiæ crudelitas pro pietate remissio, *cap. parsimonia, & cap. sæpe vitia. ea. d.* & pro vere magis laudabilis est Episcopus vilem supellectilem ac mensam, & victum pauperem habens, & dignitatis suæ auctoritatem fide, & vitæ meritis quærens. & qui hospitiolum non longe ab Ecclesia habeat, & clericus qui professionem suam habitu & incessu probet, quā vestibus & calciamentis decorem quærens, *cap. episcopus. e. d.*
28 Sicut ergo in cibis mores eorum cum quibus viuimus obseruare monemur, sic & de indumentis intelligendum est, vt enim alibi dicitur quisquis contemptis his cum quibus viuit, lautiora sibi vel austeriora præ ceteris indumenta vel alimenta quærit, aut intemperans sui est, aut superstitiosus. Incessu autem sacerdos debet esse ornatus, vt grauitate itineris mentis maturitatem ostendat incompositio enim corporis (vt August. ait) qualitatem indicat mentis, vnde Historiographus Salustius cum eius mutabilitatem describeret cuius conscientia excitata curis vastabat mentem, inter cetera etiam hoc notabile indicauit, *incessu eius modo tardus, modo citus*. e. dist. §. sicut.
29 Oportet similiter sacerdotem esse *hospitalem* ne sit in numero eorum quibus in iudicio dicetur. *hospes eram & non collegistis me*, qui enim Apostolum sequitur alios ad hospitalitatem debet inuitare, quomodo hospitalitatis exhortator poterit esse, qui domum propriam hospitibus claudit? si enim sacerdos primū à seipso, & à domestica Ecclesia sua debet exigere quod postea populis imperet, si primum imitando Christum ipse debet facere, quæ postea populum doceat, necesse est quod pauperes hospitio recipiat vt ad hospitalitatem
30 facilius suo exemplo subditos attrahat, & ad memoriam reuocet quomodo Abraham, & Loth per hospitalitatis opera Deo placere, & Angelos hospitio recipere meruerunt, quomodo Angeli Sodomis hospitalitatis domum ingressi Loth cum familia sua liberauerunt, quomodo clausas domos cum hospitibus ignis ingressus non perdidit, & quomodo secūdum Hieron. aliena rapere conuincitur, qui vltra necessaria sibi retinere probatur, ac sic se per opera pietatis instruat, vt etiam præsentis vitæ subsidia, & æternæ claritatis præmia à Deo percipiat, vtrumque enim pietati permitti-
31 tur, hinc Apostolus ad Thimo. *Exerce teipsum ad pietatem, nam corporalis ad modicum vtilis est; pietas autem est vtilis ad omnia*, habens promissionem vitæ quæ nunc est, & futuræ, ab hac quisquis alienus fuerit verus sacerdos non est. & si vidua in Ecclesia recipi prohibetur quæ pauperes non recipit in hospitio, quæ pedes sanctorum non lauit, &cet. multo magis damnabiles sacerdotes qui ab opere pietatis probantur alieni. vnde non despiciendi sed laudandi qui conuiuia pauperibus exhibent. Adde quod clerici præcipuè tenentur ad hospitalitatem. 85. *dist.* florentinum, quia quicquid habent clerici pauperum est. 16. *quæst.* 1. *cap. vl. not. glos. in cap. de monachis de præben.* & Iohannes Euangelista Diotrepem excommunicauit qui nec pauperes recipiebat, sed recipiētes de ecclesia eiiciebat, & in hac hospitalitate non est habēdus delectus personarum, sed indifferenter quibuscunque sufficimus hospitales nos exhibere debemus, non enim ex vita eorum quos accipis mercedem tibi retributurus est Deus, sed ex voluntate & ex honorificentia multa, ex misericordia & bonitate, *cap. si quis & cap. quiescamus 42. d. & in patri.* & caueant ministri, ne capasient (alias agapisent) hanc pietatem, nec intra Ecclesiam illam exerceant nisi necessitate coacti *cap. non oportet cum se. e. d.*

Pudicū etiam oportet esse sacerdotem, & moribus, & verbis pudorem indesinenter exhibere, debet etiam gratiam docendi habere, vnde Hieron. innocens abs- 32
que sermone conuersatio, quantum exemplo prodest, tantum silentio nocet, nam latratu canum, & baculo pastorum Lupi sunt arcendi, in ipsa autem doctrina discretum oportet esse rectorem, ne aut tacenda proferat, aut dicenda taceat, vnum est attendendum quod sicut incauta locutio mærorem pertrahit, ita indiscretum silentium eos qui erudiri poterant, in mærorem derelinquit, sæpe namque rectores improuidi humanam perdere gratiam formidantes, loqui libere recta pertimescunt, & iuxta veritatis vocē nequaquam iam gregis custodiæ pastoris studio, sed mercenariorū vice deseruiunt. quia veniente Lupo, idest diabolo, fugiunt: dum se sub silentio abscondunt, quos per prophetam Dominus increpat dicens in Esaia. *canes muti non valentes latrare*, &c. *cap. sit rector 40. di.* inde Origenes, in mandatis habemus vt venientes in ciuitatem discamus prius quis in ea dignus sit, vt apud eum cibum sumamus, quanto magis nosse oportet quis, qualis sit is cui immortalitatis verba credenda sunt, ideo solliciti esse debemus ne Margaritas nostras mittamus ante Porcos, &c. Et si quis in peccatis inuolutus perma- 33
net, non oportet secum aliquid de secretioribus, & remotis diuinę scientię proloqui, sed magis protestari, & conuenire cum vt peccare desinat, & actus suos à vitio emendet, quod si suggerat se & prouocet nos dicere, quæ cum minus recte agentem non oportet audire, prudenter ei debemus illudere, nam nihil omnino respondere auditoris causa vtile non videtur, ne forte 34
existiment nos responsionis penuria declinare certamen. & lædatur fides eorum non intelligentium propositum nostrum, *c. in mandatis. e. d.* Et licet multi infestent doctores vt eos reprehendant, & propriæ voluntatis placita adimpleant, non propterea tamen doctores inquantum vires suppetunt, à recta emulatoria, & bona intentione recedere debent, scientes quia *beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam*, cap. scimus. e. d. dicit enim Paulus, *manus meæ mundæ sunt à sanguine omnium vestrum, non enim subterfugi, quo minus annunciarem omne consilium Dei vobis*, ergo alias non est mundus, sed procul dubio tacendo pastor occideret, *cap. ecclesiasticis e. dist.* Cum enim dispensatio cælestis seminis sit iniuncta prælatis veh illis si non sparserint, vel si tacuerint, quod cum Paulus formidet & clamet quanto magis cuilibet exiguo metuendum est, proinde sicut non leue discrimen incumbit Pontificibus siluisse, quod congruit, ita his (quod absit) non mediocre periculum est, qui cum debeant parere despiciunt, *cap. dispensatio. e. di.* Cauere etiam debet docere ea quæ ab auditoribus intelligi non valent, ne magis ostentationem sui faciat. vnde in expositione *Beati immaculati*, dicitur, vitium animi est indignis secreta vulgare, quod fit loquacitate incauta dum volat irreuocabile verbum indiscrete, vel adulatione vt ei placeat cui secreta reuelat, vel iactatione scientiæ vt plura scire videatur, alias tanquam torto naso Sacerdotalis officij iudicatur indignus *vt in §. peritur. in fi. eiusdem distinctionis 43.*

Est

Est attendendum etiam quod ebrietas, & voracitas prohibentur, dicente Apostolo Romanis. *Non in comesſationibus, & ebrietatibus ventris,* namque ingluuies ad luxuriam facile prouocat, & omne bonum opus dissoluit, vnde venter & genitalia sibimetipsis vicina sunt, vt ex vicinitate membrorum confœderatio
35 intelligatur vitiorum, hinc Nabuzardam princeps Babiloniæ muros Hierusalem destruxisse legitur, quia venter cui cocorum multitudo deseruit ædificia virtutum ad solum redigit. Sacerdos igitur de altari viuere non luxuriari quærat secundum Hieron. quia comessationes etiam laicis noxiæ sunt, qui festiuos, & solemnes dies aliter se digne celebrare non putant, nisi comessationibus deseruiant, secundum quod August. scribit ad Aurelium episcopum. 44. *Dicat in princ. & cap. comessationes,* vbi dicitur non aspere, non duriter, non imperiose ista tollenda, sed magis docendo quam iubendo, magis monendo quam minando. sic enim agendum est cum multitudine, seueritas vero exercenda est in peccato paucorum, & si quid est minandum cum dolore fiat de scripturis comminando vindictam futuram, ne ipsi prælati in eorum potestate sed Deus in eorum sermone timea-
36 tur, vt ibid. Non oportet ergo clericos tabernas intrare aut ergasterium habere quia si tabernas ingredi magis in eis aliis ministrare prohibentur, & non cessantes deponendi sunt nisi peregrinationis necessitate compulsi. Ioann. mandauit Greg. episcopum corripi qui pastorali cura derelicta solis conuiuijs occupabatur, nec exhortationi inuigilabat, sed vsum Ecclesiastici ordinis ignorabat, cuius testimonium erat quod superioribus seruare reuerentiam nesciebat, subdens quod conuiuia ex caritate veraciter prodeunt, cum in eis nulla absentium vita mordetur, nullus ex irrisione deprehenditur, nec in eis inanes secularium negociorum fabulæ sed verba sacræ lectionis audiunt, & cum non plus quam necesse est seruitur corpori, sed sola eius infirmitas reficitur, vt ad vsus exercendæ virtutis habeatur. Nam pro reuerentia Dei & sacerdotum vniuersa constituit Toletana sinodus, vt quia solent crebro mensis ociosæ fabulæ interponi, in omni sacerdotali conuiuio le-
37 ctio diuinarum scripturarum misceatur, per hoc enim, & animæ ædificantur ad bonum, & fabulæ non necessariæ prohibentur. Prohibentur etiam tam clericis quam laicis conuiuia de confertis facere, & ante Sacram horam dici tertiam inchoare conuiuia, & ne
38 aliquando clericus nisi Hymno dicto comedat panem, & prius cibos gratias Deo auctori referat, generat enim crassum sensum venter pinguis, cum sacerdotalis sensus vigil debeat esse, & tenuis, & qui vitiorum bello subiacent, nequaquam per prædicationis vsum præesse magisterio ceterorum debent.
39 *ca. Non oportet cum se. vsque ad fi. 44. d. cat.* Est attendendum insuper quod prælati non ita irascibiles, & perturbati sensus esse debent vt alios percutiant, sed debent esse patientes imitantes eum qui dorsum posuit ad flagellum, vnde Greg. ait verborum correctione non verberibus timere episcopos debemus, nec asperis sed blandis ad fidem verbis aliquos prouocandos, nec seueritate sed beneuolentia subditos corripiendos, & sicut non vult quisquam fratrem aliorum se iudicio prægrauari, ita non audeat alij inferre quod sibi non vult fieri. *cap. quod autem, &c. qui sincera. cum se. 45. dicat, &c. licet nonnunquam.* vbi circa corrigendos plus beniuolentia quam seueritas, plus coertio quam comminatio plus caritas operatur quam potestas, & quod ab his qui, quæ sua sunt, quærunt, non quæ Iesu Christi, facile ab hac lege disceditur, & dum donari magis quam consulere subditis placet, honor inflammat superbiam, & quod prouisum est ad concordiam, tendit ad noxam *vt ibi, &c. episco-*
40 *pum. e. d.* quoniam (exceptis grauioribus, & mortalibus culpis nullus debet verberibus subiacere, nec passim dignum est vt vnusquisque prælatus honorabiliora membra sua prout ei placuerit & voluerit verberibus subijciat, & dolori, ne dum inçaute subdita membra perdit, ipse quoque debitam sibi subditorũ reuerentiam subtrahat. Et ideo Seneca ait leuiter castigatus reuerentiam exhibet castiganti asperitatis autem nimię increpatio, nec increpationem recipit, nec salutē. *c. cum beatus. e. d.* non. n. est seruãda disciplina sine misericordia, nec misericordia sine disciplina vt patet in exemplis, & auctoritatibus de quibus *in d. disciplina. e. dis.* iuste tamen iudicans et misericordiam cum iustitia seruare debet, & qui remittit & qui corrigit vterque miseretur, qui enim Dei iudicia oculis suis præponit, semper timens & tremens in omni negocio formidat, ne de iustitiæ tramite deuians cadat nẽ vnde non iustificatur, inde potius condemnetur,
cap. omnis. e. d. multa enim bona præstãtur inuitis quando scilicet eorum consulitur vtilitati non voluptati. 41
Hinc dicuntur tria genera eleemosynarum. Corporalis. s. cum das egenti quicquid potes. Spiritualis, dimittendo à quo lesus fueris. Tertia delinquentes corrigendo, & errantes in viam reducendo veritatis, & eleemosynæ corporali præfertur eleemosyna cordis, mansuetudo autem, & discretio ab inuicem nunquã separãtur, vere enim iustus miseris compatitur, & delinquentibus non indignatur, Boni etenim rectores 42
ex sua infirmitate aliorum infirmitates pensantes magis per humilitatis, & mansuetudinis leuamētum student peccantes ab erroris laqueo eruere, quam per austeritatem in foueam perditionis nutantes propellere, vnde Paulus *factus sum inquit infirmus infirmis. c. tria sunt namque vera, & c. recede ea. d.* prædicator namque culpantes paliare non debet, sed corripere, vnde Hier. quæ misericordia, quę bonitas vni parcere & omnes in discrimen adducere? nam sæpe polluitur ex vno peccatore populus, sicut ex vna pecude morbida totus grex inficitur, hinc dicitur rectorem subditis pietas matrem, disciplina vero patrem exhibeát, dicitur etiam percussor qui sermone inutili infirmorum conscientias vulnerat. *cap. sed illud cum se. e. dis.*

Est pariter attendẽdum quod nihil impudẽtius quã 43
arrogantia rusticorum, qui garrulitatem auctoritatē putant, & parati ad lites, in subiectos tumide intonãt quod ex arrogãtiæ superbia prouenire manifestũ est, vnde Gregor. arrogantes nesciunt humiliter inferre quæ dicunt, cum austeritate. n. & potentia imperant qui subditos suos nõ tranquille concionando corrigere, sed aspere inflectere damnando festinant. Caueat igitur bonus prę latus ne cum elatis moribus prędicet. s. diabolum, quem in cordibus audientium sacris sermonibus insectatur, litigiosi namque adulationibus animos principum reconciliare quærunt, vel fratribus suis detrahendo notam ingerere infamiæ vel inter fratres discordias seminando sepe seditiones facere, vnde Greg. Sunt nonnulli qui dum ma- 44
le facta hominũ laudibus efferunt, augentque quę increpare debuerant, & sicut ad hoc sub cubito puluinus & ceruical sub capite iacentis ponitur vt melius quiescatur, ita qui male agẽtibus adulatur, eum qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultum laudibus molliter quiescere facit, & ædificare contra se parietē dicit, cum peccati duricia reprehenditur liuore vero cum peccatoribus adulatur, vnde Sanctus vir ait, *absit hoc à me vt vos iustos iudicem, 46. d. in prin. & c. hoc proprium cum se.* propterea in cartaginen. concilio clericus qui adulationibus & proditioni vacare deprehenditur, degradari ab officio mandatur. sicut & maledicus. *c. cum*
clericus cum se. e. d. ita & clericus scurrilis & verbis turpibus ioculator, sic et inuidens fratrum prouectibus, & seditionarius, vel vsurarius, vel iniuriarum fœrũ vltor. *c. clericus maledicus, cum se. e. dis.* Item vsuras exigere clericis minime licet nec suo nomine nec alieno Quinimo præsbyter aut diaconus illas exigens si nõ desierit, est deponẽdus, temporalibus. n. lucris deser- 45

uientes

uientes Deo nequaquam militare probantur contra quos Greg. post multa cõcludit non debere ad sacros ordines promoueri, sed potius degradari, quia nec implicari errore, nec cupiditate violari sacerdotes oportet, & qui cupiditatem à se non abstulit, bonorum auctori inhærere nõ valet. Auari enim hominis est omnium bona inuadere, quorum necessitatibus subuenire non valet 46. *d. sicut hi. & per totum* vbi concluditur quod si bonorum disciplina, malorũ hominũ mores immutare non valet, non tamẽ propterea nec propter conuicia perditorum à via rectitudinis moueri debẽt.

Est aduertendum postremo quod qui heri erat ca-
46 thecumenus, hodie non est faciendus episcopus, qui heri erat in theatro, hodie non sedeat in Ecclesia, qui vespere erat in circo, hodie non ministret altari, qui dudum fuerat fautor histrionum, hodie non sit consecrator virginum, ne secundum Apostolum *elatus in superbiam*, tanquam religio Christiana plurimũ eo egeret *incidat in ruinam diaboli*. (1. ad Tim. 3. v. 7.) Momentaneus namq; sacerdos nescit humilitatẽ, aut modos personarũ, vel se cõtemnere, non ieiunauit, non fleuit, non se correxit, nõ se pauperibus erogauit, sed in arrogantiã quæ est ruina diaboli incidit, qui puncto horæ nec dum discipulus, fit magister. Et (sicut Inno. ait) *miserum est eum fieri*
47 *magistrum, qui nec dum didicit esse discipulus*, ca. cum in magistrum, *de elec. cũ similib.* vnde Greg. casum appetit qui ad summi loci fastigia postpositis gradibus per abruptã quærit ascensum, parietes nanq; ædificati nõ prius tignorum põdus accipiunt nisi à nouitatis suæ humore siccentur, ne si ante pondera quàm solidentur accipiant, cunctam simul ad terram deponãt fabricam, & sollicite formidandum est ne qui placare posse irã Dei credit, hanc ipse ex proprio reatu mereamur, notum est enim quia cum is qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatus, &c. 48. *d. per totum*, vbi subditur quod vnusquisque solerter se ipsum metiatur, ne solum regiminis assumere audeat, si adhuc in se vitium damnabiliter regnat, ne is quem crimen deprauat proprium, intercessor fieri appetat pro culpis aliorum, & sicut in veteri lege corpore vitiati à sacrificijs prohibebantur, iuxta discursum eiusdem Greg. *de quo. 49. d. per totũ*, quem omnino vide vbi etiam adducitur Hieron. super Malachiam Gregorio se conformans quorum verba literis aureis sunt describenda.

84 Sub epilogo ergo etiam quædam pauca ad memoriam subijcimus, debet ergo secundum Apostolum is qui ordinatur *esse sine crimine*, etiamsi in puberum ordinetur, & est crimen graue peccatum accusatione & damnatione dignissimum, *c. Apostolus. 81. d.* quia nemo rectè monitoris personam suscipit, nisi qui actibus suis errata condemnat, & amorem innocentiæ conuersatione demonstrat, *c. nemo. e. d. qualis enim quisque sit qui malos ordinat ostendit c. tantis Daniel.* in omnibus ergo solum quod est irreprehensibile defendit Ecclesia. *c. si quis*, quia qui Sãcti non sunt Sancta tractare non possunt. *cap. Maximianus*, & est plerumque congruum mu-
49 tare locum, vt & mentis affectus mutetur. *cap. valet Deus tamen non iudicat bis in idipsum. cap. puber. si quis.* caueat ab illicitis, vt mundas valeat ad Deum leuare manus, *cap. oportet* nec solus quis ad solam accedat, aut mulierem secum habeat. *cap. in omnibus*, cum se Generaliter etiam pauperibus & his qui suis manibus laborare nõ possunt tenetur episcopus necessaria prouidere de quo scriptum est, *sancti estote, quoniam ego sanctus sum*, &c. & qui in carne sunt Deo placere non possunt. *c. proposuisti. 82. di.* Prouidẽdum quoque est ne quis mortem inferat vel admittat, mortem enim languẽtibus probatur infligere, qui hanc, cũ possit, non ex-
50 cludit. Et qui crimina non arguit magis dicendus est canis impudicus quam episcopus, & error cui non resistitur, approbatur, & veritas cum non approbatur opprimitur, negligere quippe, &c. & non caret scrupulo, &c. quid enim prodest errore proprio non pollui ei qui consensum præstat erranti? cui consentire videtur eo quod ad resecandum quæ corrigi debent non occurrit, nullus igitur pastorum placere lupis & ouium gregibus potest, perdit enim laboriorum memoriam mens terrenis obligata rationibus.

Sicut autem artium in suo quoque opere inuenitur mater instantia, ita nouerca eruditionis est negligen- 51
tia. *cap. 1. & per totum. 83. dist.* Sollicitum ergo ac vigilantem oportet esse episcopum ad defensionem pauperum, reuelationem oppressorum, & tuitionem monasteriorum, alias est aspere corripiendus, vt quam sit graue nolle ab his quæ reprehensibilia & valde vituperanda sunt corrigi, sine excusatione regulari in se valeat districtione sentire.

Et similiter *monogamus esse debet*, & senior non tam 52
ætate quam sapientia, vnde puberi dicitur, *cap. nunciatum cum seq. 84. dist.* Hospitalitas etiam vsque adeo episcopis necessaria est, vt hospitalitatem nesciens non sit faciendus episcopus. *cap. 1. 75. dist.* Doctorem etiam episcopum oportet esse, ne inferiorum culpæ in eum refundantur, qui docendi officium accepit quod exequi nescit vel negligit, negligentiæ namque rectoris imputantur culpæ inferiorum & non excusat eos deiectio aut amicitia, quia licet homines sint diligendi, sunt tamen peccata odio habenda, alias qui negligit emendare quod potest, facientis culpam habet. 85. *d. florentinum, cum se.* Qui vero in corripiendo modum excesserit, non à subditis sed à Domino veniam petat, *c. quando. e. d.* In omni vero doctrina debet auctoritatem
Sacræ scripturæ præferre, & non sæcularium literarũ 54
peritiam ostentare, non enim de laudibus iouis personare debent ora Pontificum. *c. cum militat. e. d.* & ibi vide verba Sancti Gregor.

Liberalem quoque patientibus necessitatem sacerdotem oportet esse, alias autem vacuum portabit nomen episcopi, nisi alienam inopiam, suam credat, nõ 55
tamen debet histrionibus res suas donare, neque venatoribus, quia nihil prodesset ieiunare vxoribus, & luxuriare venatibus alias sicut videntes venatorem delectantur, videbunt saluatorem, & contristabũtur, quia voluptatibus suis peccata accumulant aliena, & non satis est bene velle, sed etiam bene facere oportet, & perfecta liberalitas fide, causa, loco, & tempore commendatur, & fige cordi tex. sanctum, *in cap. non sa-* 56
tis. 86. d. literis aureis scribẽdum, & ibi subditur, quod qui clementiam non habet, &c. non adimpleuit Legem Christi. *c. quia clementiam.*

Nec debet episcopus esse *percussor*, i. ad vindictam facilis. & facile credens, re incognita accendi. *e. d. secundum. 86. si quid* prohibetur etiam episcopus turpis lucri esse cupidus, & alius quilibet clericus vel monachus. *c. peruenit. e. d.* Viduis etiam, & orphanis Ecclesiæ 57
præsidium implorantibus episcopi debent adesse, & contra improborum violentias non negare illis protectionis patrociniũ, & præsertim illis quos in sua protectione suscepit, præsertim confugientibus ad Ecclesiam ne inde trahantur, & libertis vt illos in libertate tueantur, saluis illis qui in seruitutem reuocantur. Itẽ & expositis contra calumniatores eorum. *c. desolatis. cũ se. 87 d.* prohibentur ergo clerici cupiditatis gratia negotia suscipere, non pietatis curam viduis & orphanis impendere *quia nemo militãs Deo debet se terrenis implicare negotijs*, (1. ad Tim. 2. v. 4.) ne Ecclesia quæ domus orationis esse debet, per officia negociationis, potius fit latronũ spelunca. 58
c. consequens. 88. d. nec sicut caupones miscere debent aquam vino, & qui reuocat clericos à suis officijs, priuatur suffragiis defunctorum. *c. eijciens. cum se. e. d.*

Domui quoque sua opere bene esse præpositum, vt inde quodammodo quædam futuræ dispensationis articulata sumantur, est ergo regula in dispensatione Ecclesiæ seruanda, vt nulli quantumlibet exercitatæ personæ 59
duo officia similia conferantur, nec sæcularibus viris res Ecclesiæ gubernandæ committantur, sicut enim in vno corpore, &c. *c. Ecclesiastici, 89. d.* habeat autẽ quilibet episcopus iconomum & vicedominũ ad prouidendum hospitibus & pro aliis negocijs & curis suis, [illegible] iuxta

iuxta ordinem Greg. *de quo in c. volumus, cum se. e. d.* dum tamen secularibus viris res Ecclesiasticas non cōmittant. *c. indicatum*, nec propinquis, nec fauore sibi coniunctis, *c. decenter* graduum quippe & ordinū distributio dignitatem Ecclesiæ conseruat. *c. ad hæc. e. d.* Litigiosus etiam prohibetur ordinari, quia qui sui potestate discordantes ad concordiā debet attrahere, qui oblationes discidentium prohibetur recipere, non debet litigandi facilitate alios ad dissidiū prouocare, & qui inimicitias deponere pernitiosa intentione noluerit de Ecclesiæ cœtu iustissima excōmunicatione est pellendus. *c. placuit, & per totum. 90. d.* Qui autē turpi lucro vel inhonesto negocio victū sibi quærere prohibetur, de oblationibus Ecclesiæ stipendia sequatur, quod si Ecclesia ei sufficere non poterit, proprio artificio aut agricultura exēplo Apostoli sibi necessaria cōquirat, ita tamē vt propterea vigilijs Ecclesiæ nō desit, quod absque infirmitate sui corpusculi interponere cōcedatur, & ideo qui non proemendo aliquid in nundinis vel in foro deambulant, ab officio sunt remouendi. *c. clericus, & per totū. 91. d.* Et cum ad Ecclesiam venerint magis corde, quam ōre meminerint esse cantandū, & officium cantandi non vsurpēt sibi Diaconi, & qui ab episcopo non ordinantur, in publico non legant. Et sacerdotis tantum officiū gerat episcopus quē sua parochia non recipit, & alijs molestiā nō inferat, & episcopus priuandus est qui negligit propriā Ecclesiā adire, & clericus qui negligit inter esse diuinis est excōmunicandus. *c. 1. & per totum. 92. d.* Quamquam autem obedientiam ex ordine inferiores superioribus debeant, tamē iuxta diuinam dispositionem qui maiorē se credit, minor fiat, neque etiam quod leuitarum est, episcopi in suos vsus debent conuertere. Et cum hoc secundo textu volo hanc absoluere quæstionē, quia est cōtra Episcoporum auaritiā, moderatio tamē Dei ac nimia pietas solū illorum redditū requirit, ac eos cupit longa sua bonitate saluari, si permissa consilia, modo ita salutaria, ac præcepta catholica tandē quatenus humana fragilitas patitur attendere voluerint, & humiliter obseruare in charitate non ficta. *c. diaconi. 93 d.* vbi aduertendum est quod potentia diuitiarum aut paupertatis humilitas vel sublimiorem vel inferiorem episcopum non facit licet omne quod rarum est plus appetatur, quia etiā pullegium apud indos est preciosius pipere. Addé tamen quod cum inferior locum tenens est maioris, sicut maior est honorandus. *c. percipimus. e. d.* Hostis autē in summa *de temp. or. in §. & circa hoc opere, &c.* ponit hos versus.

60

61

62

63

64

Primis præcipitur quod sit sine crimine præsul.
Monogamus, castus, ornatus, sobrius hospes:
Casta docens, non percussor, non litigiosus.
Non cupidus, bene dispositus, non neophitus sit.
Talis Apostolica quod præsit regula iussit.

Primo ad Timoth. tertio cap. & super his facit ibidem pulchrum discursum quem omnino vide.

Secundum principale consilium ad quod debēt aduertere visitantes est circa omnia pręcepta tā naturę, quam scripturæ. Circa quæ est attendendū quod præceptorum omnium principalis diuisio est, quod quędam sunt præcepta naturæ, quędā verò scripturę, pręcepta quidem naturæ omnes obligant, nam quicquid tenet lex naturæ implicite, tenet decalogus explicite. Est enim lex scripta in corde cuiuslibet implicite, & in his duobus præceptis cōcluditur, *quod tibi non vis fieri alteri ne feceris. c. dilecti. de mai. & obe. & c. bona fidei. de deposito, & c. cum iuramento, de homi. c. pro illorum, de præben. & c. excōmuni. de rap. & ibi not & in c. cum in officijs. de testa.* & in diligendo Deum super omnia, quibus duobus præceptis etiam ligabatur Adam. Secunda diuisio præceptorum est de præceptis scripturæ, nam quædam sunt *Moralia*, quædam *Iudicialia*, quædam verò *Carimonialia*. Moralia sunt quæ concludūtur in præceptis decalogi. Iudicialia vero, vt puta de soluendis decimis primicijs, & oblationibus. Cærimonialia sunt de quibus plene habetur in leuitico. Moralium ergo pręceptorū datur tertia principalis distinctio, quia quædam sunt

65

66

67

Affirmatiua vt honora patrem, quædam vero Negatiua vt non occides præcepta itaque. Affirmatiua proprie dicuntur præcepta, Negatiua vero propriè dicuntur prohibitiones. Item præcepta Affirmatiua obligant semper sed non ad semper, præcepta vero Negatiua obligant semper, & ad semper. Item quædā præcepta decalogi possunt intelligi Data vel Innata, primo modo pertinent tantum ad populū Israëliticum, secūdo modo ad omnes, quos ideo obligant quia vt dixi quicquid tenet decalogus explicite, hoc tenet lex naturæ implicite quæ scripta est in corde cuiuslibet, præcepta igitur Affirmatiua ponuntur imperatiui. Negatiua autem ponūtur iudicatiui, propterea quia difficilius est facere bonum quam declinare malum, & plures in faciendo bonum requiruntur circunstantiæ.

Et præceptorum decalogi quædam concernunt Actum, quædam habitum, quædam Affectum. In quibusdam enim solummodo prohibetur actus vt ibi nō occides, secundum. s. formam trahendo, nam per infirmitatem intelligendi omnia præcepta Negatiua manum ligant, & à iure ligantur multis modis scilicet Lege naturæ, id est Deum diligere super omnia, & nulli facere quod nobis fieri nolumus. Et ista concernunt habitum. Concernentia vero affectum sunt *non concupisces vxorem proximi tui, nec rem proximi tui, & non mœchaberis*, quia appetitus inordinatus est ad illa, & sumitur numerus præceptorum sicut quædam nos ad Deū ordinant, quædam ad proximum, quod Deus insinuauit quando in duabus tabulis legem dedit. In prima tabula sunt tria præcepta quæ pertinent ad Deum, & primum præcipuè pertinet ad patrem quia est in diuina vnitate, secundum ad filium quod est de iuramenti veritate, tertium ad Spiritum sanctum quod est de spirituali vacatione. In secunda tabula sunt septē ad proximum pertinentia, quorum primum est de exhibendis bonis, vt est illud, *honora patrem*, &c. Reliqua vero sunt de cauendis malis quæ inferri possunt scilicet corde, ore & opere. Opere ledimus proximum tripliciter, propter quod dantur tria præcepta, primum non occides, secundum non mœchaberis, tertium non furtum facies. Ore ledimus proximum, & propter hoc est illud non dices falsum testimonium contra proximum tuum. Corde ledimus proximum dupliciter quandoque scilicet respectu rei temporalis, quandoque rei realis. Et contra hæc duo dicitur non concupisces vxorem proximi tui, &c. Iudicialia vero præcepta sunt puta de soluendis decimis, &c. vt dixi. Cærimonialia quæ quatenus erant figura nouæ legis, & in nouo testamento sunt impleta, cessarunt, nisi quatenus per Ecclesiam & ius canonicum sunt innouata, *de quo per arch. in c. 1. de deci. libr. 6. vt probatur in cap. 1. de purg. post partum, & 6. d. §. fi. & est tex. in c. sextam, de conse. d. 3.* vbi etiam prohibetur Christus pingi figura agni. *& no. gl. in c. 1. de Sum. Tri. & in idem redit quod no. Ioan. And. in d. c. 1. de dec. lib. 6.* Adde quod sine gratia diuina mandata impleri nō possunt *c. placuit, de conse. d. 5.* Adde quod Papa non potest dispensare contra decem præcepta decalogi, quia & si non sint articuli, sunt tamen articularia fidei, & ita annexa articulis quod sine eis salutem præstare non possunt. *c. sicut secundum Io. de Deo. & 6. d. § fi. 89. d. non satis, ad finem & spe. inti. de dispen. §. nunc breuius ver. 2. & Ioan. Andr. in ca. cum Christus de hære.* Item attendendum principaliter quod aliqui ligantur præceptis diuinis altero de tribus modis, videlicet vel præceptis diuinis de quibus supra, vel præceptis proprijs, vel alienis, proprijs vt puta voto religionis vel alio, quia secundum doctores vouere est voluntatis, reddere vero est necessitatis vt patet in toto tit. de voto, vnde quibusdam consilia fiunt præcepta sicut religiosis si vouerint, alienis vero sicut à decretis, vt est ieiunare aliquas vigilias, & huiusmodi. Item consuetudine vt puta ius primogenituræ. Item mandatis prælatorum, vnde super cathedram Moysi sederunt, &c. Item conscientia quia quicquid fit contra conscientiam ædificat ad gehennam.

68 69 70 71 72 73

Matth. 5. v. 27.

Matth. 15. v. 4.

Vnde postremo principaliter est videndũ de duo-
74 decim consiliis Euangelicis, quorum primum est
Matth. 19. v. 29. paupertatis, vt ibi *qui non reliquerit omnia quæ possides, &c.*
Et ibi *omnis qui reliquerit domum.* &c. super quo Hier. ait
monachus obolum habens non valet obolum. Se-
cundum vero est obedientiæ, iuxta illud *super cathe-*
Matth. 16. v. 24. *dram Moysi,* &c. Et illud *si quis vult venire post me, abne-*
Luc. 9. v. 23. *get seipsum, & istud consilium concernit obedientiam*
de qua in cap. 2. & per totum de ma. & obe. Tertium
est maioris castitatis, de qua dominus dicit *sunt eunuchi*
Matth. 19. v. 12. *qui se castrauerunt propter regnũ cælorum, de quo Matthæus,*
Mat. 5. v. 27. *audistis quod dictum est antiquis non mæchaberis. Ego autem*
dico vobis qui viderit mulierem ad concup. scendum, &c. ex su-
bito motu concupiscentiæ non est peccatum mortale
sed veniale, sed tantum concupiscere ex deliberá-
tione, & sunt prædicta tria consilia specialia & sub-
stantialia omnis religionis, quia suos obseruatores
elongant à malo, non solum quantum ad culpam, sed
etiam quantum ad causam, omne namq; malum ori-
tur ex triplici radice scilicet *concupiscentia, carnis, oculorũ,*
1. Ioan. 2. v. 16. *& superbia vitæ,* & ab hac radice triplici elongant præ-
Mat. 5. v. 44. dicta tria consilia de quibus. *in cap. cum ad, monasterium*
75 *in fi. sta. mo.* Quartum est charitatis de quo Matthæus
diligite inimicos vestros, quod est quãtum ad dilectionem
effectus, quantum vero ad dilectionem affectus est
præceptorum, quia inimico velle gratiam, & gloriã
necessitatis est, sed ostendere illi signa beniuolentiæ
est perfectionis consilij, negare tamen homini signã
familiaritatis quando petit veniam, vel necessitas ex-
poscit, vindictã est, nisi subsit præsumptio quod simu-
late vel irritoriè faciat. Quintum est mansuetudinis,
Luc. 6. v. 29. de quo Matthæus, *si quis, te percusserit in vna maxilla: præbe*
et aliam, & consilium patientiæ est respectu læsionis
coporis, ad quod pertinet aliud quod eleemosinis re-
rum, vt ibi, *qui vult tecum in iudicio contendere tunicam,* &c.
Mat. 5. v. 40. *relinque ei & palliũ,* repetere enim suũ cũ charitate est
76 licitum imperfectis, perfectis non. Sextum est miseri-
Luc. 6. v. 30. cordię & erogationis, vt illud *omni petẽti te tribue,* & illud,
Matth. 19 v. 21. *si vis perfectus esse vende omnia quæ habes & da pauperibus,* nã
dare superfluũ est necessitatis, sed dare quib. egemus,
Mat. 7. v. 12. est consilij. Et quod dicit dñs *quæcũq. vultis vt faciãt vobis*
homines, intelligitur rationabiliter, & dictãte charitate.
Septimũ est consiliũ de simplicitate verborum, vt ibi.
Iac. 5. v. 12. *sit sermo vester, est est, non non* de quo *in c. & si Christus, de iur.*
cuius sensus est si affirmatio vel negatio est in ore, sit
etiam in corde. Et ad hoc reducitur illud audistis *quia*
Mat. 5. v. 33. *dictũ est antiquis non peieres, ego autẽ dico vobis nõ iurare omnino*
quantũ ad perfectionẽ pertinet secus quantũ ad infir-
mitatẽ, prohibetur etiã hoc fieri per creaturas propter
idololatriã, secus si per Euangeliũ, & cruces, & per eũ
cui sunt dedicata. Octauũ est de vitãda occasione pec-
Marc. 9. v. 47. cati, vt ibi. *si oculus tuus scandalizat te,* &c. quo intellige
de occasione peccati & tũc oculus sinister scãdalizat
77 ex aspectu ex tactu vero manus sinistra, vel ex cõsilia-
rio malo qui dicitur oculus, vel adiutore malo qui di-
citur manus sinistra & eruenda. Nonũ consiliũ est de
rectitudine intentionis, & simplicitate finis, vbi dici-
Mat. 6. v. 1 tur *attendite ne iustitiã vestrã faciatis corã hominibus,* &c.
Mat. 6. v. 3 Item illud, *nesciat sinistra vestra,* &c. itẽ *luceant bona opera*
vestra vt glorificent patrẽ, &c, in qua finis æternus attẽn-
Mat. 5. v. 16. ditur, tenemur. n. omnes actus referre ad Deum, quo-
rum habemus consilium ex imperio rationis, vt est
manducare, cogitare, eligere, &c. sed non nutritiua, &
respiratiua, &c. Decimum de conformitate operis &
Mat. 23. v. 4. doctrinæ, vt ibi onera grauia alligant, &c. & *hipocrita*
Luc. 6. v. 42. *eijce primum trabem de oculo tuo,* vbi attende in his quæ
pertinent ad statum saluus tenetur prædicator facere
quod dicit. Vndecimum consilium est de vitanda sol-
licitudine, vt ibi *nolite sollicit esse,* &c. & ibi *nolite co-*
Matth. 6 v. 31. 34. *gitare de crastino,* vbi attende quod sollicitudo lauda-
Luc. 12. v. 22. 26. bilis præcipitur, vt prouidentia spiritualis, sollicitu-
do circa temporalia tolerabilis, sollicitudo vero su-
perflue thesaurizandi vituperabilis est propter auari-
78 tiam. Duodecimum est de fraterna correctione, vt ibi
Matth. 18. v. 15. *si peccauerit in te frater tuus,* etc, quod est quando frater
corripitur de venialibus sed non de mortalibus &
obligat omnes semper, sed non ad semper quia pro
loco & tempore, scilicet quando vacat, & licet, & cre-
ditur quod vtilis sit correptio, & fit amore primo, se-
cundo timore, tertio pudore, de quo plene no. *in c. cum*
ex iniuncto. de haret. & in ca. nouit, in prin. de iud. & in c. sed
illud 45. d.

De fructibus visitationum.

CAP. XX.

SVMMARIVM.

1 *Abusionum eradicatio 12. bona facit.*
2 *Abusiones claustri sunt 12.*
3 *Vitia mortalia sunt septem.*
4 *Peccata venialia qualiter committuntur.*
5 *Peccata venialia multis modis relaxantur.*
6 *Mortale bene dimittitur sine veniali, sed non econuerso.*
7 *Crimina publica per visitationem eradicantur.*
8 *Crimen læsæ maiestatis.*
9 *Hæresis comparatur crimini læsæ maiestatis.*
10 *Adulterium per quos perpetratur.*
11 *Sicarij qualiter sunt puniendi.*
12 *Parricidarum pœna.*
13 *Falsarij qui dicuntur, & qualiter puniuntur.*
14 *Vim publicam & priuatam inferentes puniendi sunt.*
15 *Raptores virginum grauiter peccant.*
16 *Peculatus crimen qualiter committitur.*
17 *Plagarij qui dicuntur & qualiter puniuntur.*
18 *Ambitus crimine qui dicuntur inuolui.*
19 *Simonia quandoque est tantummodo mentalis.*
20 *Repetundarum crimen.*
21 *Annonam cariorem facientes qualiter puniendi sunt.*
22 *Delicta priuata per visitatores eradicanda sunt.*
23 *Raptores ad quid tenentur.*
24 *Fur non manifestus in duplum punitur.*
25 *Crimina, & delicta varia quæ in duplici puniantur.*
26 *Superbia eradicata plantatur humilitas*
Humilitas ab humo dicitur. ibi.
27 *Humilitatis tres sunt gradus.*
28 *Humilitas vincit diabolum.*
29 *Misericordiæ opera spiritualia sunt. 7.*
30 *Oratio pro defunctis est, salubris.*
31 *Sacramenta an sint suspensis deneganda.*
32 *Misericordiæ opera corporalia sunt septem.*
33 *Virtutes theologicæ sunt tres.*
34 *Spes vnde oritur.*
35 *Caritatis excellentia.*
36 *Virtutes Cardinales sunt quatuor.*
37 *Iustitia non est sine caritate.*
38 *Temperantia, & Fortitudo modificant passiones sensua-*
les.
40 *Virtutum Cardinalium natura per Augustinum exprimi-*
tur.
41 *Beatitudines sunt septem.*
42 *Meritorum ordo.*
43 *Præmiorum ordo.*
44 *Felices qui dicuntur.*
45 *Infelices sunt in multiplici differentia.*
46 *Beatus per quæ quis efficitur.*
47 *Dona septem sancti Spiritus.*
48 *Timor filialis, seruilis & initialis.*
49 *Spiritus sancti dona quos effectus habent.*
50 *Fructus Spiritus sancti sunt 12.*
51 *Pax omnem remouet perturbationem.*
52 *Benignitas in quo consistit.*
53 *Modestia prout est fructus Spiritus sancti respectu cuius*
est.
54 *Castitas fugat concupiscentiam, & voluptates.*
55 *Sacramenta septem Ecclesiæ maximum producunt fru-*
ctum.
56 *Confirmatio solis episcopis competit.*
57 *Pœnitentia ex tribus perficitur.*
58 *Absolutio pœnam perpetuam commutat in temporalem.*
59 Ordi-

59 *Ordines quot sunt.*
60 *Episcopatus an sit ordo.*
61 *Matrimonij bona sunt tria.*
62 *Sensus corporis sunt quinque.*
63 *Oculus est triplex.*
64 *Cecis veris miserendum est.*
65 *Adulatores à iure puniuntur.*
66 *Ebrij regnum Dei non possidebunt.*
67 *Oderatu quid oderare debemus.*
68 *Monachi mulieres osculari prohibentur.*
69 *Linguæ peccata sunt plurima.*
70 *Apostasia est triplex.*
71 *Adorationis tres sunt species.*
72 *Virgini beatæ quis honor debetur.*
73 *Cruci quis honor est exhibendus.*
74 *Imaginibus quis honor debetur.*
75 *Gratiæ quibus sunt agendæ.*
76 *Gratia est duplex, gratia gratis data ecclo flectus habet.*
77 *Sensus scripturæ est quadruplex.*
78 *Miracula per malos fieri possunt.*
79 *Pax est valde optanda.*
80 *Pacis expers non est Christi hæres.*
81 *Pax inter homines non est propter sex causas.*
82 *Bellum perdit opes, corpus & animam.*
83 *Fiscus tollit quod Christus non accipit.*
84 *Trenga certis temporibus sunt seruanda.*
85 *Trenga conuentionalis seruanda est.*
86 *Scandala multa mala faciunt.*
87 *Dotes quatuor corporales assequuntur beati.*
88 *Elementa sunt quatuor.*
89 *Dotes corporis glorificati per Apostolum exprimuntur.*
90 *Aureola est triplex.*
91 *Paradisi gaudia sunt inexplicabilia.*
92 *Dotes animæ beatæ sunt tres.*
93 *Animæ vires sunt tres.*
94 *Dotes tres animæ trinitatem habent pro obiecto.*
95 *Fructus Visitationis esse summum bonum.*
96 *Peccata in Spiritum sanctum quæ, & quot sunt.*
97 *Impœnitentia finalis est peccatorum grauissimum.*
98 *Visitati gratias agunt visitatoribus immensas.*
99 *Hostes nostri sunt tres.*

DEcimoquinto & vltimo de saluberrimo effectu, & fructibus salutaribus visitationum. Respondeo huiusmodi fructus esse quamplurimos, Et vt aliquo magistrali ordine procedam, dico primum fructũ, & effectum visitationis operari eradicationem multarum abusionum sæculi, tam in clero quam in populo de quibus librum fecit Ciprianus, *quas refert gl. in cl. prima de statu. mo.* Quarum prima eradicatio est quod sapiens non erit sine operibus. Secunda quod senes non erunt sine religione. Tertia quod adolescens non erit sine obedientia. Quarta quod diues non erit sine eleemosyna. Quinta quod fœmina non erit sine pudicitia. Sexta quod Dominus non erit sine virtute. Septima quod Christianus non erit contentiosus. Octaua quod pauper non erit superbus. Nona quod rex non erit iniquus. Decima quod Episcopus non erit negligens. Vndecima quod plebs non erit sine disciplina. Duodecima & vltima quod populus non erit sine lege. Et sic non suffocabitur iustitia, quarum ordinem ibi vide, *adde cap. rex debet. 2 3. q. 5.*

2 Secundum, principalis fructus erit quia eradicabuntur 12. abusiones claustri, quibus tota religionis massa corrumpitur, quas enumerat Huguitio de Foleto & glo. supra allegata. Prima eradicatio est quod prælatus non erit negligens. Secunda est quod discipulus non erit inobediens. Tertia quod iuuenis non erit ociosus. Quarta quod senex non erit obstinatus. Quinta quod monachus non erit curialis. Sexta quod monachus non erit causidicus. Septima quod habitus non erit preciosus. Octaua quod cibus nõ erit exquisitus. Nona quod rumor non erit in claustro. Decima quod bis non erit in capitulo. Vndecima quod dissolutio non erit in choro. Duodecima & vltima

Huguitio de Foleto li. 2. de claustro animæ.

quod irreuerentia non erit circa altare, de quibus omnibus prosequitur pulchre ibi glo. quam omnino vide.

Tertius principalis fructus est quia eradicabuntur vitia. Primo septem capitalia. Secundo omnia venialia. Primo enim eradicabitur superbia, arrogantia, & vana gloria. Secundo eradicabitur auaritia. Tertio luxuria. Quarto ira. Quinto gula. Sexto inuidia. Septimo acedia, & ociositas. 3

Item eradicabuntur peccata venialia de quibus 4
per Bedam super Epistola Iacobi videlicet peccata quæ ex ignorantia vel infirmitate committuntur. Si tamen ex deliberatione fiunt, transeunt in mortalia, quia secundum August. Nullum peccatum adeo veniale est quod non fiat criminale, dum placet. *de quibus plene, 25. d. in §. criminis appellatio.* Gregorius tamen enumerat aliqua venialia, sicut est assiduus sermo, & ociosus, immoderatus risus, peccatum curæ familiaris, quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur qui culpam qualiter declinare debeant sciunt, quæ etiam post mortem grauant si adhuc in vita positis minime fuerint relaxata, *de quo in cap. qualis. e. d. & ibi vide.* Adde omnino tex. *cap. qui vult cum pluribus se. de pœn. dist. 2. vbi plene de gradibus virtutum & vitiorum, & non omittas.* Attende quia diuturnitas temporis non minuit peccatum, *ca. non satis, de simo.* & tanto grauiora sunt peccata, quanto diutius infelicem animam retinent alligatam, *cap. cum in Ecclesia e. tit.* Relaxantur tamen in vita multis modis. Et 5
primo per benedictionem prælati deuote susceptam, *1. qu. 1. dictum, & cap. maledictam cum seq.* Secundo per generalem confessionem, quæ fit in missa, & officijs diuinis. Tertio per orationem dominicam, *de pœnit. d. 3 aquam*, Quarto per eleemosynam. Quinto per ieiunia, *de pœnit. dist. 3. satis.* Sexto per Eucharistiam deuote sumptam, *de consec. dist. 2. cum ad omnem.* Septimo per vnctionem extremam *de sacram. vnct. cap. vno ad prime.* Octauo per deuotam pectoris contusionem, *de pœnit. dist. 1. tres sunt actiones secundum Host. qui hoc notat, de pœnit. & remi. in ca. omnis, & amplius per spe. in aureo repertorio in tit. de pœnit. & rem. vbi omnino vide.* Quod est intelligendum verum in eo 6
qui non est in mortali, *vt no. de pe. d. 1. perfecta & vltima gloss. vide omnino de pe. dist. 2. cap. si quis semel, vide omnino gloss. in verb. humilitatis in clem. 1. in fin. de reli. do.* Mortale enim sine venialibus potest dimitti, sed non econuerso, quia mortale opponitur charitati, veniale vero feruori charitatis, sublato ergo priori, tollitur posterius, sed non econtra, *de his plene per gloss. in salutatione sexti libri super verbo benedictione*, & adde quod qui in vno offendit deflere habet tanquam factus omnium reus, *c. defleat, de re iur.*

Alius fructus erit quia eradicabuntur crimina ca- 7
pitalia vel publica quæ vltimo supplicio afficiunt, vel aquæ, & ignis interdictione, vel deportatione, aut metallo, & cætera quæ infamiam irrogant cum damno pecuniario, quæ publica sunt licet non capitalia, & sic inducunt capitis diminutionem maximam vel mediam, *instit. de capitis dist. §. 1.* puta crimen læsæ maiestatis, quod incurrunt qui contra imperium vel rempublicam aliquid moliuntur, quibus lex Iulia maiestatis irrogat pœnam amissionis animæ cum damnatione memoriæ delinquentis, etiam post mortem. Ad eius instar hæretici puniuntur, cum longe sit grauius æternam quam temporalem lædere maiestatem, *cap. vergentis de hæretic. l. quisquis, & per totum. C. ad l. Iuliam maiestatis*, de apostatis autem, *dic vt in c. 1. de apostatis*, & per Host. in sum. *eod. tit.* & de scismaticis, *vt in capi. 1. de scismaticis, libr. 6.* & quid differat hæresis à scismate, *dic vt in cap. inter scisma. 24. qu. 3.* Item crimen adulterij quod incurrunt temeratores alienarum nuptiarum, & qui cum masculis nephandam libidinem audent exercere, quos lex Iulia de adulterijs capite punit & gladio. Item crimen stupratoris virginũ aut viduarum honeste viuentiũ, quos si sunt honestiores, punit 8 9 10

Beda super Epist. Iaco.

publicatione partis dimidiæ bonorum humiles vero corporis coertione cum relegatione punit. *l. cum vir. & per totum ff. & C. ad l. iuliam. de adulterijs*, & *stupris.*
11 Item crimen sicariorum homicidarum, (à sica quæ est ferrum id est cultrum dicti.) Cognatos etiam & affines occidentium, qui tamen nuncupatione parentum non contineantur, quos vltore ferro persequitur lex cornelia de sicarijs, & eos qui occidendi causa cum telo ambulant, quod ab arcu mittitur in longinquo vel manu *l. 1. §. si quis claua. & l. si quis cum telo. ad legem corneliam. de sicarijs, & per totum titu.* Item crimen veneficij, & illos qui artibus odiosis, & susurris magis homines occidunt, vel mala medicamenta publice vendunt. De occidentibus cardinales *dic vt in cap. felicis de pęnis. lib. 6.* De occidentibus episcopos *dic vt in clem. si quis suadente de pęni.* De assassinis *dic vt in caput. pro humani de homil. li. 6.*
12 Item crimen parricidij asperrimum, quod incurrunt qui parentis vel filij aut omnino affinis qui nuncupatione parentum continetur fata præpararunt clam aut palam admittendo, & eos quorum dolo id factum est, vel conscij criminis fuerunt, licet extranei sint, quos punit lex Pompeia de parricidis vt suti in Culeo cum cane, & Gallo Gallinacio. 7. annorum, & vipera, & Simia inter eas ferales angustias compressi, secundum quod regionis qualitas patitur vel in vicinum Mare, vel in amnem proijciantur, vt omnium elementorum vsu viui carere incipiant, & eis cælum superstitibus, & terra mortuis auferatur. Item crimen falsi quod incurrunt testamentum vel instrumentum falsum scribentes, signantes, recitantes, subijcientes, aut signum adulterinum facientes, sculpentes, & prementes scienter dolo malo, quos punit lex Cornelia de falsis pœna consimili sicariorum, & veneficorum. *l. si veteris, & per totum. C. & ff. de falsis.* De falsatoribus literarum Apostolicarum *dic vt. c. quam graui, & c. ad falsariorum* de crimine falsi, de dissigillantibus literas *dic vt in caput. olim de rescrip. & cap. cum olim. 2. de offi. deleg.* Item crimen inferentium vim publicam cum armis, quos lex Iulia de vi publica punit pœna deportationis omnis. *l. si quis a se fundum C. ad l. Iuliam. de*
14 *vi publica & ff. e. ti. per totum.* Item crimen inferentium vim priuatam, sine armis, quos lex Iulia de vi priuata punit publicatione tertiæ partis bonorum. *ff. & C. ad l. Iuliam de vi priuata per totum.* Item rapientium virgines, aut viduas, aut sanctimoniales, vel
15 pueros, &c, & eos qui opem flagitio dederunt quos puniunt leges raptores. *C. de raptu Virginum, & de epi-*
16 *scopis, & clericis.* Item crimen peculatus, quod incurrunt furantes pecuniam publicam, vel rem sacram, aut religiosam, & iudices ac officiales administrationis tempore publicas pecunias subtrahentes, aut ministerium eis adhibentes, vel ipsas subtractas pecunias ab his scienter suscipientes. quos lex Iulia peculatus punit pœna capitis. *ff. ad l. Iuliam pe-*
17 *culatus. lib. 1. & per totum.* Item crimen plagij quod incurrunt distrahentes filios alienos, & seruos fugitiuos, aut liberos homines transportantes, quos punit lex fauia de plagiarijs, interdum pœna capitis ex sacris constitutionibus interdum vero leuiori. *ff.*
18 *ad legem fauiam de plagiarijs per totum.* Item crimen ambitus quod incurrunt dantes pecuniam vt sortiantur honorem aliquem extra vrbem Romanam, & stantes in magistratu vltra annum, & ingredientes domum iudicum, & iudices noua vectigalia instituentes, quos lex Iulia de ambitu punit in centum aureis. *ff. ad l. Iuliam* de ambitu per totum, sed se-
19 cundum iura canonica tales incurrunt grezitiam & simoniam, de quo plene in decretis prima. q. per totum, & extra de simo, per totum, aliquando etiam mentalem *de quo plene per doc. in c. tuam de ætate*
20 *& qualit.* Item crimen repetundarum, quod incurrunt iudices, pecuniæ interuentu aliquid facientes, vel omittentes, quos lex Iulia repetundarum punit in quadruplum ciuiliter, & quandoque criminaliter extra ordinem. *ff. ad legem Iuliam repetundarum per totum.* Item crimen eorum qui faciunt vt annona 21
carior fit; quos lex Iulia de annona punit in viginti aureis. *ff. ad legem Iuliam de annona per totum.* Item crimen eorum qui in vsum suum conuertunt quod superfuit ex aliqua administratione publica eis commissa quos punit lex iulia de residuis in tertia parte puris simpli. Item crimen turpiliani. Item crimen falsæ monetæ. *lib. 1. C. de falsa moneta*, ex quibus possibile est summo digito & quasi iudicem prædicta tangere, diligentior autem scientia ex libris digestorum scilicet 48. libro Deo propicio aduenit, vt notabiliter dicit tex. *instituta de publ'cis iudicijs in fi.* Eradica- 22
buntur pariter delicta, & crimina seu maleficia priuata, puta furtum manifestum, illatio motus. Item datio pecuniæ vt calumniæ causa alicui negocium fiat vel non fiat. Item exactio excutorum litium qui contra constitutionis conditæ normam à reis quicquam exigunt, de quibus omnibus pœna quadrupli puniendis *tractat tex. insti. de actionibus §. quadrupli.* 23
Item crimen improbum raptorum rerum alienarum quia licet raptor etiam furti in quadruplum teneatur, tenetur etiam propria actione infra annum quadrupli. in quo simplum computatur scilicet rei persecutio, post annum vero simpli. Item crimen inferentium in libello conuentionali maiorem summã veræ existimationis, vt ex inde viatores executores litium ampliorem summam nomine sportularum exigant, ex lege namque conditia & nouis constitutionibus tales puniuntur in triplum, *institu. de actionibus* 24
§. tripli. Item crimen furti non manifesti, & serui corrupti, quia fur non manifestus punitur pœna dupli. *insti. de furtis. § nec manifestum, & insti. de actio. § in duplum & legem si quis seruum, & l. vt tandum ff de seruo corrupto* Item crimina de tigno iniuncto, & eius qui testamento liber esse iussus est, & post mortem domini aditam hæreditatem subripuit. Item furti aduersus nautas, caupones, & stabularios. Item aduersus familiam. Item crimen arborum furtim cæsarum. Item crimina incendij, ruinæ & naufragij rate, naue expugnata. Item crimen famosi libelli, & contumeliæ, & iniuriarum tam realium quam verbalium, &c. Item omnia crimina extraordinaria, vt puta sepulchri violati, concussionis, de abigeis, de quo etiam *in c. quia plerique de immunitate Ecclesiarum.* Item crimina præuaricatoris, receptatoris furis, balnearij, effractoris & expilatoris. Item crimẽ explatæ hæreditatis. Item crimen stellionatus. Item crimen termini amoti, &, crimen collegij illiciti. Item vbique agi posset populari actione de quibus omnibus sunt speciales tituli successiui *in. ff. libro.* 48. Item omnia quasi maleficia puta facientium litem suam, & male iudicantium, eorum qui ex domibus proprijs aliquid deiecerunt vel effuderunt, & exercitorum, & temere litigantium, & album corrumpentium, & vxorum res amouentium de domo viri, denique quæcumque alia varia extraordinaria crimina etiam ciuilia, *de quibus instituta de obli. quæ ex quasi maleficio &c. ff. de varijs & extraordinarijs criminibus, & in alijs proprijs titulis. C. & digestorum,* Et sufficere volo Canonistis hunc breuem transcursum ad aperiendam viam exsufflandi, & accendendi ingenium, & studium, & memoriam, à quibus veniam peto de nimia breuitate quam exigit præsens opusculum solum simplicium introductiuum.

Et loco superbiæ *de qua in cap. nullus de fer. non ordi.* 25
eradicare, plantatur, & ædificatur humilitas, qua nihil splendidius episcopali ceruice fulget *cap. dist. contra morem.* Circa etiam virtutem humilitatis sci- 26
endum est quod ab humo dicitur secundum Ber. & est virtus qua homo verissima cognitione sibi vilescit, & gloriosa dicitur, quia illa paliari etiam se appetit superbia, ne vilescat. 8. *quæst. 1. in scripturis*, de talibus dicitur quod sub agni specie Lupum gerunt *de be-*

Bern. in li. de gradibus humilitatis

de hereti. vt officium, lib. 6. & inter. 10. humilitatis indicia quæ ponit Cassianus, 8. est cum quis se reliquis inferiorem non superficie pronunciat sed intimo cordis affectu. Vnde dicuntur tres gradus humilitatis.
27 Primus subdere se maiori: & non præferre se æquali. 17. di. de Constantinopolitana. Secundus subdere se æquali nec præferre se minori. Tertius subdere se minori. de pæn. dist. 2. cap. 1. prima dicitur sufficiens, & necessaria, secunda abundans, tertia superabun-
28 dans. Et de humilitatis efficacia diabolus ad Macharium in vita patrum ait, *ieiunas interdum: & ego nullo cibo vnquam reficior, tu sæpè vigilas: me nunquam sopor oppressit, sola tua humilitas me vincit*, & dicit Ambro. *quod humilitas est clauis, quæ aperit regnum cælorum, & referat mysteria scripturarum.* & Gregor. *qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventum puluerem portat, & vnde aliquid ferre nititur in deterius cæcatur*, vide 93. di. *Dominus, & cadi. contra morem*, & Io. An. *in cle. 1. §. de relig. dom.* Et illud quod dictum est supra de ieiunio, eleemosina: dico de alijs operibus piis: quæ dicuntur misericordiæ quorum septem dicuntur spiritualia. Alia septem dicuntur corporalia. Spiritualia hoc
29 versu comprehenduntur. *Consule, coge, doce, solare, remitte, fer, ora. Consule.* scilicet errantibus vt in viam salutis redeant. *Coge* siue castiga discolos, vt non dãnentur. *Doce* ignaros vt tanquam cæci non cadant in foueam. *Solare* afflictos ne in desperationem incidant. *Remitte* iniuriantibus vt eos pæniteat. *Fer.* idest patiens esto in tribulationibus exemplo Christi, & sanctorum. *Ora* pro viuis atque defunctis. De cuius orationis fructu *vide plene per glo. in cle. si Dominum de reli. & venerati. sanc. super verbo orationis* Et per Host. in summa *de pænit. in §. quis sit effectus, versu casus autem de quo plene in c. cum creatura de cele. missa. & in c. cum Martha. eo. ti.* pro defunctis dixi
30 quoniam cantat Ecclesia *quod sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare vt à peccatis soluantur.* Nam animæ defunctorum quatuor modis soluuntur. Aut oblationibus sacerdotum. Aut precibus sanctorum. Aut carorum eleemosinis. Aut ieiunio cognatorum. *13. q. vlt. c. animæ defunctorum, facit c. pro obeuntibus,*
31 *eo. di. & ca. tempus, & c. Ambrosius, alias est c. quia alij,* etiam si fuerint in patibulo suspensi quibus non est neganda communio. *ea. dist. c. de quibus, & in cle. cum secundum, de pæn. & rem. & c. 2. de furtis.* Similiter illis etiam non est neganda Eucharistia, secundum quod scribit Io. An. *in c. sane, de celeb. missarum.* Nec Ecclesiastica sepultura. Et debet induci ad pænitentiam petendam, *vide glo. in dicta cle. cum secundum, in verbo pænitentia, vide in c. 1. & 2. de tornea. & c. cum Martha in fin. de celeb. miss.* nisi mortuus esset sanctus, & c. quia tunc iniuriam faceret martyri qui oraret pro martyre, & c. vt ibi. Alia vero
32 septem opera corporalia, hoc versu comprehenduntur, *Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.* ca. cum ex eo. de pænit. & remis. *Visito* scilicet infirmos. *Poto* sitientes. *Cibo* esurientes. *Redimo* incarceratos, *Tego* nudos. *Colligo.* hospites *Condo* corpora defunctorum, illa sepeliens. Quibus misericordiæ operibus mensura poni non potest: nec tempore diffiniri. *26. q. 5. is qui. de pæni. & di. 2. multiplex. No. glo. in cle. 1. de pæn & rem.* & circa humilitatem vide tractatum quẽ feci qui intitulatur de sacra humilitate.
33 Alius principalis fructus est quoniam plantabuntur, & ædificabuntur virtutes videlicet tres. Primo Theologicæ, Fides, Spes, & Charitas, *Fides* sine operibus mortua est. *1. quæst. 1. c. fertur, vide in c. cum Christus de hære. & capit. 1. de sa. vnc. & quod dixi supra quæstione de verbo Dei. Spes* est in suffragiis, & premiis, prima ponenda est in sanctis, secunda in solo Deo, secunda triplex scilicet veniæ, gratiæ, & misericordiæ. Effectus eius à tribulatione liberat, confortat pereuntes, mentem releuat, saluat animam temporalia ministrat, comparatur galeæ salutis, anchoræ, medicinæ, gemmæ, solatio, claui, & c. differt à fide quia illa de præteritis, hæc de futuris, illa de bonis, & malis: illa de bonis tantum illa de bonis suis, & alienis: hæc de suis tantum vtraque tamen de inuisibilibus. Oritur ex diuina lar- 34
gitate ex abundantia meritorum: ex prægustatione æternorum. *Charitas* quæ est fons proprius cui non 35
communicet alienus, *c. licet in fin. de regul.* & quantumcunque virtutum flore refulgeas: & in te non habeas charitatem nihil probaris habere, *cap. nisi cum pridem, ver. quippe de renunc.* Et quæ ædificat vbi scientia inflat, *vt ibidem in §. pro defectu. supplet imperfectum scientiæ: & tanquam perfecta foris mittit timorem 20. q. 1. illud, 23. quæst. 6. in fin.* Et quatuor morales 36
siue cardinales, videlicet, prudentia, iustitia, fortitudo, & temperantia. De *prudentia* satis dictum est, supra in quæstione proxime præcedente *Iustitia* de 37
qua dic quod in omni gente qui facit iustitiam acceptus est Deo, *c. ad decorem instit.* & non potest esse, vbi charitas non est, & dilectio proximi qua malum non operatur, *cap. vbi sane. 23. quæst. 1. Fortitudo* quæ tenet medium, inter audaciam quæ vitium est, cuius contrarium vitium est pusillanimitas, No. Io. Andr. *in c exigit, de censib. in nouella. Temperantia* quæ est 38
habitus voluntarius electiuus refrenans concupiscentias delectationum tactuum, & sic passiones castigans vehementes, præcipuè circa summe difficilia, cuius partes integrales tanquam eius conditiones sunt verecundia, & honestas, partes vero subiectiuæ sunt abstinentia, & castitas, partes vero potentiales sunt continentia, clementia, & modestia: quæ se habet circa mediocriter difficilia, & plene de hac virtute vide in tractatu quem feci qui intitulatur de morali temperantia.

Circa has quatuor virtutes sciendum est quod tẽ- 39
perantia, & fortitudo sunt modificatiuæ passionum insurgentium in sensualitate hominis vel actionum occurrentium homini. Modificat enim temperantia delectationes existentes in cibis, & venere, fortitudo vero timores, & audacias: quæ sunt circa pericula mortis, & dicuntur purgatoriæ quia sunt hominum nondum purgatorum a passionum insultibus: & per consequens non summe perfectorum, ad id tamen dato conatu tendentium. Aliæ sunt solum tenentes animam hominis in Deo, & in summa perfectione: vt si temperantia terrenas concupiscentias ignoret: fortitudo passiones nesciat; prudentia solis diuinis intendat: iustitia mentem cum Deo perpetuo fœdere teneat. Et quia hæc sunt solum hominum totaliter purgatorum dicũtur hominis purgati à passionum molestiis quod est paucissimorum in hac vita.

Vnde Aug. 11. de trin. quod nunc agit iustitia in 40
subueniendo miseris: quod prudentia in præcauendis insidiis: quod fortitudo in perferendis molestiis, quod temperantia in coërcendis delectationibus prauis ibi non erit vbi nil mali erit. Sed iustitiæ erit Deo regenti esse subditum, prudentiæ nullum bonum Deo præponere vel æquare, fortitudinis firmissime cohærere, temperantiæ nullo affectu noxio delectari, vt de his plenius habetur *per glo. in cle. ad nostrum, ver. 6. de hære.* Quid sit virtus: & quales, & qualiter gradus sunt in virtute: & an Adam habuit ex creatione virtutes, *32. quæstio. 5. de pudicitia de cons. di. 3. hac qua de charitate, §. Romanos.* Quibus correspondent 41
tanquam habitibus septem beatitudinines tanquam eorundem habituum actus, videlicet paupertas spiritus, mititudo, luctus, fames, & sitis iustitiæ, misericordia, munditia cordis, & pax, quibus congruunt septem merita videlicet regnum cælorum, possessio terræ, consolatio, saturatio, misericordiæ consecutio. Dei visio, filij Dei vocatio. Sunt ergo septem merita beatitudinum, & quidem vera beatitudo, cum sint actus perfectæ virtutis, sed tamen diminute, & imperfecte beatificant, patet enim quod paupertas, & luctus, & desiderium iustitiæ, & reliqua diminutum bonum sunt

Diabolus ad Machar. — Ambros. — Gregor. — August. de Trinitate.

præmia vero prædictis meritis debita sunt perfectæ beatitudines scilicet regnare in cælis, possidere terrã viuentium, consolari, saturari, superabundare, Deum videre, & filium Dei esse cum plenitudine misericordiæ quam summam beatitudinem diminute beati merentur, & sperant. Tripliciter ergo beatificant merita illa virtutum. Primo præsenti beatitudine virtutum. Secundo summa, & perfecta beatitudine eam scilicet disponendo meritoriè. Tertio eam sperando secure, & tamen diminutè: *donec veniat quod perfectum est, & euacuetur quod ex parte est.* Congruit autem 1. Cor. 13. vers. 10.
42 ordo meritorum quia initium, & fundamentum eorum est humiliatio sui, & abdicatio suorum. Ideo primum locum tenet paupertas spiritus. Ex his sequitur mansuetudo, glos. non est mitis qui prius pauper non fuit, difficile est enim secundum gradum ascendere nisi primum ascenderis: quia inter diuitias, curas, & odia animus non est mitis, & quia inter seculi curas lenitas animi sæpe irritatur, luctu fit temperatio mansuetudinis. Qui autem pauper, humilis, mitis, & lugens est accenditur continuo desiderio, vt perficiat Dei voluntatem. Qui non sitiunt iustitiam, iam non potest misericordiæ altiorem gradum conscendere: quia non bene miseretur qui non est iustus
Phil. 4. v. 7 His autem altior est munditia cordis: *sed demum pax*
43 *quæ superat omnem sensum cunctis supereminet.* Congruit etiam ordo præmiorum, nam primum premium est vt homo terrenus fiat cælestis, immo quod ipsis cælis imperet, sed parum est dominari in cælis nisi se ipsum possideat, ideo excellentior beatitudo est possidere terram, & seipsum, sed hanc superat consolatio diuina, omne gaudium continens, maius vero saturari viris bonis quam consolari, saturitatem vero excedit superabundantia misericordiæ, quam largitur misericordia diuina, sed excelsius est Deum videre potentialiter: a quo proueniunt consolatio, saturitas, & superabundantia vltimo cunctorum eminentissimum est hæreditario iure habere Deum quod filijs eius datur. Quæ omnia beatitudinis præmia vnicuique merito virtutum Deus largitur sed per approbat ordinem quædam conueniunt singula singulis. Conclude ergo quod qui sic perseuerit
44 in legem perfectæ libertatis, *non auditor obliuiosus factus,*
Iaco. 1. v. 25 *sed factor operis: hic beatus in facto suo erit.* Sicut & qui audit verbum Dei discernendo, & custodit illud obseruando, declaratur autem verum quis vere sit pauper spiritu; mansuetus vel mitis, lugens, esuriens, & sitiens iustitiam, misericors, mundus corde: & pacificus, *dum propter iustitiam persecutionem alacriter patitur,*
Mat. 5. v. 10 *eius merces copiosa est in cælo,* & qui hæc sitiunt, vere beati sunt si fecerint ea. Io. 23, & beatificabuntur in gloria.

Nam & econtra infelices in hoc & in futuro secu-
45 lo sunt diuites, superbi, & auari quoniam ipsorum est seruitus idolorum, & infernales. Infelices, iracundi & crudeles, quoniam ipsos possidebit ignis damnatorum. Infelices qui exultant in terrenis felicitatibus quoniam ipsi, cum maledictis contristabuntur, *nam extrema gaudij luctus occupat.* Infelices qui incrassantur, & inebriantur in iniustitiis: quoniam ipsi à mente alienabuntur, & ab omni veritate, & bono. Infelices inuidi, quoniam ipsi omni misericordia priuabuntur, est enim impossibile crudelem bene finire. Infelices corde polluto, vano, & indurato: quoniam ipsi Dei visione priuabuntur: etenim peccant in spiritum sanctum irremissibiliter. Infelices belli, & discordiarũ zelatores: quoniam filij diaboli vocabuntur, & hæreditabunt eum. Infelices insuper qui exaltationes consequuntur propter iniustitiam: quoniam ipsorum erit semper perpetua seruitus inferorum absque vlla redemptione. Nam sedes ducum superborum destruit Dominus: & se-
46 dere facit mites pro eis. *Et qui custodit legem beatus est, & qui suffert tentationem: & qui intelligit super egenum, & pauperem: & qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecunia thesauris, & qui timet Dominum, & ambulat in viis eius & beatus post se relinquit filios, & super omnia bona sua constituet eum Dominus, & præcinget se ac ministrabit ei. 13. quæstio. 5. ad fidem. 24. quæstio. 5. c. a. recta, cum similibus, & 23. quæst. 4. §. ex his* Beatitudinibus vero vltra congruentiam meritorum de quibus su-
47 pra, succedunt dona spiritus sancti quasi earundem, 7. virtutum delectationes, & instinctus diuini in quibus præmeditatus animus mouetur ad bonum, videlicet, sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas, & timor Domini. Sapientia enim quasi sol illuminat de spe, & certitudine æternorum, contra stultitiam. Et correspondet virtuti charitatis. Sapientia enim infusa quæ est donum non est charitas sed magis affectus. Intellectus quasi venus illustrat intellectum stabilitate penetrandi audita, contra hebetudinem, & tarditatem ingenij. Et correspondet virtuti fidei. *nisi credideritis non intelligetis.* Consilium quasi illustrat Isaia 7. v. 9.
mentem in agibilibus: quid videlicet eligendum, quidve fugiendum sit contra præcipitium, & dirigitur à dono consilij quod est de melioribus bonis Et correspondet virtuti prudentiæ quia circa ea quæ sunt agenda propter finem sicut ipsam adiuuans, & perficiens, Fortitudo quasi Mars illustrat mentem radio confidentiæ ne aduersa timeat contra pusillanimitatem. Et correspondet virtuti fortitudinis quæ dat fiduciam euitandi quæcunque pericula, Scientia quasi Luna illustrat mentem de veritate creatorum contra ignorantiam infusa. Et correspondet virtuti fidei. Et est solum circa res creatas. Pietas quasi Iuppiter diffundit corda miserationis ad proximum contra crudelitatem. Et correspondet virtuti iustitiæ; Timor Domini quasi Saturnus pondere suæ lucis præmit mentem, ne de acceptis bonis superbiat, sed æterna requirat. Et hoc contra 48
superbiam. Et præcipuus est filialis per quem timemus ab auxilio diuino nos subtrahere. Cuius obiectum est malum. Ideo timor, & spes inuicem correspondent. & perficiunt se, secundario autem correspondet virtuti temperantiæ ad fugiendum ea quæ maxime alliciunt ad vitandam Dei offensam. Est & timor seruilis, & initialis qui non sunt dona spiritus sancti. Et vocatur timor seruilis quia refrenat à temeritate formidine pœnę. 42. *si docendus, de elect. cum in cunctis, C. de emenda. propinquorum lib. 1.* iuxta illud. *Oderunt peccare mali,* &c. nec habet per se premium nisi quia solet inducere filialem. Timor autem seruilis secundum Gregorium est in quo viuit peccandi voluntas. Et sequeretur opus si speraretur impunitas, & pertinet ad seruum. Initialis autem respicit amissionem præmij, & pertinet ad mercenarium. Filialis autem respicit offensam, & proprie ad filium pertinet, *vt not. glo. in c. cum qui, de preben. libro. 6.* Donum ergo sapientiæ inflammat amore. 49
Intellectus occulta manifestat. Consilium dirigit in via. Fortitudo confortat timida. Scientia delectat. Pietas seipsam extra multiplicat. Timor fugat inimica, quia in timore Domini declinat omnis à malo nunc. 16. Sunt ergo dona spiritus sancti quædam habituales animæ delectationes, & dispositiones ac perfectiones potentiarum eiusdem: quibus reddimur bene prompti, & mobiles à spiritu sancto, sicut virtutibus moralibus potentiæ appetitiuę redduntur bene mobiles à ratione, Et sunt dona perfectiora virtutibus moralibus, & intellectualibus: in quibus mens humana habet se vt mouens, & vt mota. Et horum actus manet in patria: licet non actus virtutum, & naturalem facultatem excellunt. Et communia sunt omnibus sanctis, Et participantur a creaturis ac sunt gratuita. Vnde Chrisostomus ait *donum spiritus sancti non datur inimicis.* Ideo oportet nos prius re- Chrysost.
conciliari per mortem Christi glorificati, & postea accipere spiritum sanctum. Adde omnino *tex. de pa. di. 2. c. quærendum.*

Alius autem principalis fructus est quia in tantum possunt reformari visitati quod possunt cõsequi. 50

12. Eu-

12. fructus spiritus sancti. Et sunt hi videlicet. Chariras longanimitas, gaudium, pax, fides, bonitas, benignitas patientia, mansuetudo, modestia, continentia, & castitas. Et sunt hi fructus similiter delectationes de actibus virtutum, hoc est de beatitudinibus, in quantum enim homo habet delectationem in suo actu dicitur assequi fructum. Inquantum vero est quid secundum operationem operans dicitur habere rationem virtutis. Et in eo consequuntur ad beatitudines. Important delectationem quandam spiritualem: quæ consequitur perfectos actus virtutum. Et important quoddam vltimum in operatione, non autem in cognitione tantum. Et sunt primus fluxus fructuosus pertinens ad gratiam gratum facientem. Et sunt quoddam præcipuum quod nascitur ex virtutibus quibus spiritus sanctus fecundat animam quam irrigat; & in eis quasi fructibus animus pascitur, & delectatur. Et eo irrigante producuntur ex arbore virtutum, sunt & doni, vnde cum prædicta sic fiunt in no-
2. Corin. 6. cap. v. 6. bis vt delectent in spiritu, fructus eius sunt, 2. ad Corinthios *in suauitate & spiritu sancto*, Ecclesiastici, 24 *spiritus meus super mel dulcis.*
Eccles. 24. v. 17. Charitas ergo, & suauitas amoris quæ nascitur ex arbore charitatis, est operante
Rom. 5. ca. v. 5. Spiritu sancto, ad Roman. 5. *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum.* Longanimitas est respectu boni absentis quæ nascitur ex arbore spei operante Spiritu sancto, ad Ephes. 1. *signatus est spiritu promis-*
Ephes. 1. v. 13. *sionis.* Gaudium respectu boni præsentis, & nascitur de bona conscientia per spiritum sanctum, Luc.
Luc. 10. v. 21. *Exultans spiritu sancto.* Pax est securitas respectu boni possessi tenendi, & nascitur ex arbore confiden-
51 tiæ per Spiritum sanctum, quia omnem perturbationem remouet vt secure bonum habitu possi-
Isai. 4. v. 6. deatur. Et sic intelligitur Isaiæ 4. ibid. *Erit in securitatem, & absconsionem à turbine, & à pluuia.* Fides respectu veri transcendentis quæ dicitur fructus cum delectabiliter creditur, & nascitur ex arbore intelligentiæ operante spiritu sancto. Sapien-
Sap. 9. v. 17 tiæ 9. *sensum tuum Dominus quis sciet nisi dederis spiritum sanctum tuum?* Bonitas respectu boni tribuendi quibuscunque affectus videlicet animi est omnibus se communicandi cum dilectione qui fructus nascitur ex pietate per spiritum sanctum Sapien-
Sap. 12. v. 1 tiæ. *O quam bonus, & suauis est spiritus tuus Do-*
52 *mine.* Benignitas respectu boni tribuendi etiam mala inferentibus, benignus enim est qui maleuolis bene facit, & nascitur ex arbore charita-
Sap. 1. v. 6. tis operante spiritu sancto, Sapientiæ. *benignus est spiritus sapientia.* Et propterea dicuntur hi duo fructus correspondere dono pietatis. Patientia respectu mali affligentis est tolerare etiam cum delectione, nascens ex arbore fortitudinis per spiritum
Sap. 5. v. 24 sanctum. Sapientiæ 5. *contra illos stabit spiritus virtutis.* Mansuetudo respectu mali illati ne vindicetur, & nascitur ex arbore humilitatis cuius auctor est Spiri-
1. Corint. 4. v. 21. tus sanctus ad Corinthios. *veniam ad vos in spiritu mansuetudinis.* Modestia est respectu hominis ad se-
53 ipsum quantum ad compunctionem, & modum debitum actuum suorum: nascens ex arbore prudentiæ, cuius auctor est spiritus sanctus. Prouerbiorum 10. & Sapientiæ 7. *spiritus sanctus modestus est, & suauis.* Continentia respectu omnis mali cauendi generaliter: cum quis à malo abstinet qui prouocatur nascens ex arbore rationis cuius proprium est conti-
Sap. 8. v. 21 nere animum per spiritum sanctum, Sapientiæ 8. *Non*
54 *possum esse continens, nisi Deus det.* Castitas respectu concupiscentiæ fugiendæ, quando delectabiliter à voluptatibus abstinetur, & nascitur ex arbore tem-
Matth. 12. v. 28. perantiæ per spiritum sanctum Matthæ. *in spiritu Dei eijciuntur dæmonia* idest carnis concupiscentia, &
Gal. 5. v. 18 ad Galathas 5. *si spiritu ducimini: non estis sub lege* scilicet carnis. Quod quia non intellexerunt beguini ideo vt heretici damnantur, *in cle. ad nostrum, ver. 3 de hære.* Tunc ergo sunt fructus cum delectabiliter perficiuntur vt satis patet ex præmissis, *& vide, 24. q. 1. audiuimus,*

Alius fructus principalis erit fructus resultans ex sacramentis Ecclesiæ, & illorum exercitium seu mi- 55
nisterium, videlicet ex baptismo, confirmatione, extrema vnctione, pænitentia, Eucharistia, & Matrimonio. Ex quibus quidem 7. Sacramentis quinque sunt necessaria, scilicet prima, & duo voluntaria scilicet vltima. Tria non reiterabilia, videlicet Baptismus, Crisma. & Ordo. Tria vero reliqua reiterabilia. Vltimum tamen videlicet sacramentum matrimonij reiteratum inducit bigamiam, *de qua in capit. debitum de bigam.*

Et excluditur à benedictione sacerdotali, *capit. 1. de secund. nup. cum concor.* Et est Baptismus ianua omnium Sacramentorum, *de quo plene de consec dist. 4. per totum, & extra de baptismo & eius effec. in antiquis sexta, & clementinis.* Crisma vero est confirmatio soli episcopo 56
competens *de quo c. 1. versu de secunda de sac. vnct.* Et conficitur chrisma ex oleo, & balsamo mystica ratione de qua ibi. Nec valet consuetudo quod minor episcopo conferat huiusmodi sacramentum, *c. quando de consuet.* Extrema vnctio fit cum oleo infirmorum *de qua in d. c. 1. versu de prima de sacra vnctio.* Pœnitentia vero perficitur ex tribus, ex cordis contritione, oris confessione, & operis satisfactione. Nam cum ex corde procedant omnia mala: & lingua successione multipliciter offenditur Deus, & proximus: & ex opere perficiatur omne peccatum, ita ex cordis contritione, oris confessione, & operis satisfactione omnis vera perficitur pœnitentia, *vt in c. perfecta, de pænit. dist.* 1. Quanquam gratia præueniens dici possit remittere culpam: *vt plene per glo. de pæn. t. dis. 1. in summa.* Absolutio vero sacerdotis dicitur ex 58
potestate clauium pænam perpetuam commutare in temporalem: iniungendo arbitrariam pœnitentiam ex arbitrio pœnitenti. *c. penderet, de pænit. dist. 5. cum similibus. & c. omnis, de pæn. & rem.* quod artat vnumquemque saltem semel in anno cum ad annos discretionis peruenerit, sua solum peccata proprio sacerdoti confiteri: & sibi iniunctam pœnitentiam peragere, & sacerdotem artat ad illum secretum tenendum sub pœna depositionis ab ordine, & beneficio. Eucharistia etiam semel in anno sumenda est vt ibi habetur, de cuius excellentia sacramenti plenissime tractatur, *de conse dis. 2 per totum* Ordo vero est sacramentum quod ministrantibus in Ecclesia confertur, *de quo plene 25. di. c. perlectis, vbi connumerantur omnes ordines 21. dist. cleros, 23. dist. episcopus, & c. seq. & cap. de eo: de temp. ordin.* quorum tres maiores videlicet Subdiaconatus, Diaconatus, 59
& Presbyteratus sunt sacri. Reliqui vero minores videlicet Accolitatus, Lectoratus, Exorcistatus, Historiatus, & Psalmistatus idest tonsura prima quæ est ordo clericalis, *vt in c. cum contingat de æta. & quali. & plene no. ibi.* quare dicuntur minores quia non sacri. Tonsura vero licet priuilegium clericale indicat: non tamen inter ordines enumeratur per 60
theologos, Episcopatus autem licet secundum Theologos etiam non sit ordo; secundum canonistas dicitur esse ordo, plene concludit Io. An. in salutatione. 6. libri *in glo. super verbo Episcopus, pro quo optime facit tex. in ca. aqua de consec. eccles. vel alta,* vbi hoc notat Abbas. Matrimonium autem di-
citur sacramentum communis omnibus aliis cu- 61
ius bona præcipue sunt tria, Fides, Proles, & Sacramentum, & perficitur per verba de præsenti inter valentes loqui. Et benedicitur, & parit cognationem carnalem, per verba vero de futuro non contrahuntur nisi sponsalia inducentia iustitiam publicæ honestatis. Et concernentia istud sacramentum plenissime examinantur à 27. causa vsque ad finem causarum in decretis, & in quarto decretalium per totum *& 6. & cle. in titu de sponsa. & ma.* de quibus omnibus satis dictum est in quæstionibus precedentibus, quantum s. attinet ad officium visitatorum.

Alius

Alius principalis fructus est fructus regulatiuus
62 quinque sensuum corporis scilicet, Visus, Auditus,
63 Gustus, Odoratus, & Tactus, & adde Affatus, & Incessus. Primus ergo sensus est visus oculorum, vnde
oculus mentis purus erit. 1. quæst. 1. multi, & oculus
corporis pudicus. 32. quæst. 5. qui viderit, & oculus administrationis erit prouidus. 91. dist. diaconi primo, & secundo 6. quæstio. 1. oues, & de offic. archid. ad hac. no. glo. in
c. quorundam de elec. lib. 6. Cæco tamen vero miserendu
64 est, vt in c. licet, de ceesib. & 1. quæst. 7. quoties cordis oculus
& 32. quæstio. 5. nec solo. &c. seq. Solum Deum etiam
iudicantes præ oculis habebunt, ca qualiter. & quan
do. 1. de causa. Auditus per verbum, vnde non coacer-
65 uabit sibi magistros prurientes auribus: vel adulatores,
2. ad Tim. 4. v. 3. quos iura puniunt, cap. sunt nonnulli. & c. clericus. 46.
2. ad Tim. 1. v. 4. dist. nec à veritate auditum auertant, faciles aures præbentes calumniatoribus: quos etiam iura puniunt, &
detractatores, & infamatores, c. accusatores. 25. distin. &c. calumniam de pœnis, nec ad fabulas conuertentur,
cum sit prohibitum Christianis poetica figmenta legere. 37. di. Gustus quoque vnde non vacabuntur
66 ebrietatibus, quia ebrij regnum. Dei non possidebunt, cap.
1. de reli & vene. sanc. temperabunt se vino in quo est luxuria & neminem ad bibendum excitabunt, cum
ebrietas mentis inducat exilium, & libidinis prouocet incentiuum, non vacabunt etiam commessationibus, c. commessationes 44. di. & c. denique 4. dist. c. a crapula de vi. & hon. cleric. sed obseruabunt ieiunia, vt de
67 obseruat. ieiun. per totum. Odoratus vnde non odorabunt fœtorem vitiorum, sed odorem vnguentorū
virtutū, sicut & Papa delectatur potius in odore bonæ
opinionis episcoporum quam in eorum infamiam
c. licet de accu. Item odorabunt odorem notitiæ
Dei, & pietatis: designatum per tactum narium
68 cum saliua in baptismate. c. postea, cum se. de conse.
di. 4. Tactus etiam, vnde non osculabuntur aliquos impudice. Est enim osculum mulierem prohibitum monachis, expresse, cap. monachi, de conse. di. 4.
Et quomodo ac quando oscula, amplexus, vel tactus
maxime pudibundorum sit mortale peccatum: plene
examinat glo. in cle. ad nostrum, ver. septimo de hær. Af-
69 fatus linguæ, vnde cauebunt à peccatis linguæ quæ
sunt quam plurima, & præsertim maledicus, &c. ne
puniatur iuxta, c. clericus maledicus 45. di. nec verba etiam
depræssa & in infamiam. Papæ proferat contra c. de maledic. Nec blasphemabit Deum, nec aliquem sanctorum: & maxime beatam virginem: ne indicatur sibi
publica pœnitentia, de qua in c. 2. de maledict. Sic & clericum scurrilem, & verbis turpibus ioculatorem ab
officio detrahendū mandat Conciliū Cartaginense, c.
clericū, 46. di. Hinc etiam excōmunicatur qui ad spectacula vadit. de conse. di. 1. qui dicitur, &c. non oportet,
de conse. di. 5. Incessus pedū, vnde etiam non aposta-
70 tabit. Est autem triplex apostasia .s. perfidiæ quando
quis recedit à fide, 2. quæstio. 7. non potest, & inobedientiæ, quando quis transgreditur præceptum, de
maior. & obed. si quis venerit, & cap illud. Et irregularitatis, quando quis recedit ab ordine suo siue
sumptæ religionis .l. dist. c. fin &c. 1. de aposta. &
dicitur apostata. idest retro stans. 26. quæstio. vlt. non
2. Petr. 2. v. 20. obseruet, cui minus malum esset viam Domini non agnoscere,
quam post agnitam retroire, c. quidam de aposta. quia qui po-
Luca 9. v. 62. nit manum ad aratrum, & respicit retro non est aptus regno
Dei, vt ibi no. c. magna de voto simile. 12. quæst. 1. scimus in
fi. de pæn. dis. 4. & refugientes versus finem dist. &
abscindet omnem dissolutionis, & euagationis materiam, ca. quia in tantum de prab.

Alius fructus principalis est gratiarum actio: &
augmentatio cultus diuini, & laudis, ac gloriæ diuinæ
71 & hæc consistunt principaliter in adoratione. Cuius adorationis species sunt tres. Latria prima quæ
est seruitus, & reuerentia Deo exhibenda. Vnde si
creaturæ exhibetur, quia est honor Deo debitus, est
idololatria. Latria autē comprehendit quinque scilicet Fidem, Sapientiam, Reuerentiam, Sacrificum,
& Orationem. Prima duo sunt cordis, Alia duo sunt
operis, vltimum est oris. Dulia vero debetur creaturæ in quantum est imago Dei, Vnde dulia est honor
qui debetur sanctis. De Beata Virgine vero est sciendum quod illi debetur dulia in quantum est persona 72
sancta. Sed in quantum est mater Dei debetur ei Hyperdulia. Si vero persona cui debetur dulia est in prælatione constituta, debetur ei reuerentia quæ consistit in obedientia præceptorū, & in exhibitione honoris, hyperdulia etiam debetur excellēti, sicut est cruci
Christi veræ, scilicet in qua pependit Christus: quia 73
fuit instrumētū nostræ redēptionis. Sed crucibus manu factis inquantū sunt ligna, siue res tales nihil debetur. Crucibus autē factis in signū Christi crucifixi
debetur latria. Imaginibus namq; eadē debetur adoratio, quæ debetur, & illis quorum sunt imagines,
non inquantum res factæ: sed illa quorum sunt imagines adoramus, ad de c. aduersus de immun. eccles. Vnde 74
dabat Garsias versum.

Latria sit domino: debetur dulia seruo.

de quo per Io. Aud. in c. si canonici in fi. de offic. ord. lib. 6.
Et attende quod semper Deo, & benefactoribus
sunt agendæ gratiæ de bono, cap. placuit 10. quæstio. 44. 75
dist non liceat. Ad quod omnino .l primam in princ. C. de
offic. præfecti pratorio Africa. & c. cum Apostolus de censib.
& est semper gloriosus Deus in sanctis suis, c. de
reli. & vene. sanctorum, libro 6. cap. cauendum. 10. quæstio.
3. & c. cum Apostolus de censib. & hoc vlt. cle. antecedentes
de censib. ibi gratiosa recipiant, facit 44. di non liceat, &
iubentur laudari in eisdem sanctis suis cle. si dominum eo. ti. Et hoc ideo quia ab eo omnes gratiæ
procedunt scilicet gratum faciens, & gratis data.
Gratis datæ autem gratiæ fluxus, sunt octo fluen- 76
tes extra ad aliorum vtilitatem per spiritum sanctum: quæ distinguit Apostolus 1. Corint 12. videlicet sermo sapientia, ad cognitionem diuinorum. Item sermo
scientia, ad cognitionem eorum omnium quæ facta sunt in tempore siue creata, siue mysteria Christi, siue humana. Item fides. idest facultas credendi
solum, quæ informis est. Item gratia sanitatum corporalium: quæ abundāter ab Apostolis fluxerunt: & frequenter ad tumulos sanctorum emanant. Item operatio virtutum. idest miraculorum aliorum præter gratias sanitatum. Item prophetia, & discretio spirituum: idest
cognitio futurorùm occultorum: dum vel insidiæ
spirituum malignorum deteguntur, vel cogitata
hominum propalantur. Item genera linguarum omnium: videlicet loqui linguis, & loquentes intelligere. Item interpretatio sermonum. idest. expositio,
quis videlicet sit sensus, & intellectus cuiuslibet 77
tam literalis, quam moralis, & tam anagogicus, quam
tropologicus, fluit ergo extra in prædicationibus
cum idem sermo aut historicè aut moraliter aut
tropologicè aut anagogicè exponitur, diuisiones
autem gratiarum, ministrationum, & operationum
sunt. idem autem spiritus, & Deus qui operatur omnia in
omnibus ad vtilitatem diuidens prout vult singulis, sicut multa membra in vno corpore, & licet aliquando in peccatoribus sint: non tamen ad fructum, ideo potius
est optandum esse iustum, prudentem, castum, 78
quam mortuos suscitare, quia nullus dānatur in quo
manet fructus eius, & virtus, sed peruenit ad gloriam
cælestem.

Alius fructus erit fructus pacis, & quietis com- 79
munis. Ad hoc enim principaliter videtur fuisse
necessaria visitatio: vt prouincia aut diœcesis pacata
conseruetur, propter hæc enim summus Pontifex
voluntarius, labores appetit; vt quietem aliis præparet, & pacem c. frequens de rest. spo. lib. 6. Ad quod
fa. tex. in aut. vt iud. sine quoquo suffra. collat. 2, & in
proœmio eiusdem lib. 6. vbi propter hoc se dicit
ducere noctes insomnes, facit glo. in authe. vt diuina iussiones, &c. in prin. collat. 9. Et propter quod idem summus Pontifex consueuit insistere ad pacem componēdam, priusquā procedat saltem ad principum priuatio-

uationem, *vt in c. ad Apostolica versu sed licet de re iudic.*
80 *libro. 6.* quia non esset hæres Christi qui pacem eius testamento relictam non haberet, *de quo Matth. 10. & 23. q. 1. nisi bella.* Ad quam seruandam maxime, tenentur principes, *23. q. 1. noli, de treu. & pa. per totum, in authent. de pa. tenenda in rubro, & nigro, coll. 10.* adeo quod qui contra pacem Ecclesiæ sunt; si dignitatem aut cingulum habēt illa debent nudari. *24.*
81 *q. 5. qui contra pacem.* Causæ autem propter quas non est pax inter homines, dicuntur esse sex.

Prima quia non puniuntur maleficia, Ecclesiastic. *quia non profertur contra malos sententia*, &c. *c. 1. de offi. leg. li. 6. 22. q. 2. Dominus.* (Eccl. 8. v. 11)

Secunda abundantia temporalium, Genesis. 13. *facta est questio inter pastores Abraham & Loth.* (Gen. 13. v. 8)

Tertia quia non occupamur in pugna contra dæmones, ad Ephesios *non est colluctatio aduersus carnem* (Eph. 6. v. 12)

Quarta quia non consideramus damna guerra in
82 qua diuitias, & corpus, & animam perdimus, Ierem. *fortis incidit in fortem, &c.* (Ierem. 46. v. 12.)

Quinta quia non consideramus dubium euentum belli, Regum. *varius euentus belli, &c.* (2. Reg. 11. v. 25.)

Sexta quia non seruamus præcepta Dei: nec decimas soluimus, Isaiæ *vtinam attendisses mandata mea. 16.* (Isaie 48. v. 18.)
83 *quest. 1. reuertimini, hinc est quod non accipit Christus tollit fiscus. 16, q. 7. maiores, de quibus per glo. in d. c. ad Apostolica, versu sed licet de re indic. lib. 6.* Et ideo in concilio Affricano mandatur quod pax seruetur, *c. 1. de pactis.* Item in concilio Lateran. præcepit Alexander III. vt episcopi ad solum Deum, & ad salutem populi habentes respectum; omni trepidatione postposita, ad pacem firmiter tenendam mutuum sibi consilium, vel auxilium præbeant. Neque hoc alicuius amore vel odio prætermittunt, quod si quis in hoc opere tepidus inuentus fuerit: damnum propriæ dignitatis incurrat, *cap. 1. in fi de treu. & pa.* Præce-
84 pit etiam idem Alexander *in d. c. vno in princ.* treugas ab omnibus inuiolabiliter obseruari, temporibus de quibus ibi quę quidem treuga est securitas pręstita rebus & personis, discordia nondum finita. Sed quia non fuit moribus vtentium approbata, hodie non serua-
85 tur. Conuentionalis autem treuga semper est seruanda, cum fides etiam hosti seruari debeat. *23. q. 1. non existimare, & notat gloss. in d. c. vno.* Et adde quod discordes inter se tenentur concordare vicissim, & opem ferre: alias excommunicantur, *vt in c. perlatum. 90. dist.*
86 Adde quod non nisi pacis tempore, bene colitur pacis auctor: & dissentiones, & scandala prauis actibus aditum præparant, rancorem, & odia suscitant, illicitis moribus ausum præbent, *cle. dudum in princ. de sepult.*

Alius, & vltimus fructus est felicitatis, ac beatitudinis æternæ patriæ acquisitio, & assecutio, ad quam perducuntur corpora, & animæ perfectorum: cum assecutione septem dotium, videlicet trium animæ, & quatuor corporum, & euasione pænarum infernaliū, & ignis æterni: *qui paratus est Diabolo, & Angelis eius cum fletu, & stridore dentium*, &c. & omnibus damnatis:
87 *quorum vermis non extinguetur, & quorum pars calicis est sulfur, & spiritus procellarum.* Beati ergo in patriam assequētur quatuor dotes glorificātes corpus, quoniam primo efficientur *clari*, idest facile receptibiles specierū sensibilium. Item *impassibiles*, idest non receptibiles passionum ignobilium, & hæc quantum ad sensum. Item *agiles* idest non resistentes motori per contrariā inclinationem. Item *subtiles*, vt corpora per quę mouemur non resistant nobis, & hæc quantum ad motum. Per primum adæquantur transparentiæ aquæ, per secundum soliditati terræ, per tertium subtilitati ignis per quartum mobilitati aeris, secundum quatuor proprietates quæ sunt in elementis, de quibus *in c. quadam in fi. de cel. missa.*
88 Prima dos etiam est contra negridinem quam contraximus ab igne. Secūda contra passibilitatem, quam contraximus ab aere.

Tertia contra frigiditatem, & tarditatem quam contraximus ab aqua

Quarta contra grossitudinem, quam contraximus à terra. Et per primam mouetur corpus ab anima cū spiritibus lucidis, quantum ad perfectionem compositionis corporis cum eis, per secundum autem ita adæquantur qualitates contrariæ, vt nulla pugnet cōtra aliam quātum ad perfectam compositionem qualitatum contrariarum, per tertiam omnia organa sine impedimento sunt mobilia ab anima quantum ad perfectionem corporis organici cū anima, per quartā materia vincitur à forma quantum ad perfectam compositionem materiæ cum forma, vnde Paul. 1. ad Corin. 15 *seminatur in ignobilitate. surget in gloria seminatur* (1. Cor. 15. v. 42.)
in corruptione. surget in incorruptione, seminatur in infirmitate, 89
surget in virtute. Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Ex his patet sufficientia. 4. dotium corporis glorificati, quod cum coniūcta anima habet esse perfectius tanquam in suo toto, ad consequendam aureā quæ est gaudium substantialis præmij, & quidā decor corporis: qui est glorię redundans in corpore, & etiam aureolam quæ est mentis spirituale gaudium veniens 90
ex corpore præcellenti, & priuilegiato, & est vna martyrum, secunda virginum, tertia prædicatorum actu & non habitu tantum *quia non coronabitur nisi qui legitime certauerit.* Virginibus etiam datur fructus centenarius, viduis sexagenarius, coniugatis autem tricenarius, & omnibus beatis gaudium inexplicabile: *quod oculus non vidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascē-* 91
dit, meritis proportionatum, *quia in domo patris multa mansiones, sunt & stella differt à stella in claritate.* Assequū- 92
tur etiam tres dotes animæ quæ sunt, Visio, Delectio, Fruitio. Ab aliquibus vero dicitur dilectio, comprahensio, & fruitio, sed reducuntur in idem, Quæ quidem tres dotes correspondent tribus virtutibus Theologicis, scilicet Fidei, Visio, Spei, comprahensio vel fruitio secundum aliquos, caritati vero delectio, seu fruitio secundum alios, fruitio namque perfecta qualis in patria habetur, includit in se dilectionem, & comprahensionem, & ideo sic diuersimode accipitur. Correspondent etiam tribus animæ 93
viribus. s. rationali visio, concupiscibili dilectio, irrascibili vero fruitio, in quantum talis fruitio per quandam victoriam est adepta quatenus sunt in ipsa mente, & non tantum in parte sensitiua, Visionis autem 94
obiectum potest dici principaliter esse persona patris, comprahensionis vero persona filij, & intellectus quia est intelligentia patris per quendam dicendi modum, fruitionis vero spiritus sancti persona, cui principaliter attribuitur caritas. Et dicitur dos animæ esse aliquod inhęrēs per quod ordinatur ad operationē in qua cōsistit beatitudo secundū Theologos. Ex præmissis ergo patet quod fructus visitationis sunt illud 95
summum bonum, quod assequi homo potest tam in vita. i. via. s. virtutum quæ sunt habitus beatitudinū: quæ sunt actus earum, & donorū Spiritus sancti: quæ sunt delectationes earundem: nec non præmiorū earundem, & donorum spiritus sancti illis correspondentium, eiusdem spiritus sancti fructuum & gratiarum & fugæ omnium vitiorum. Et successiue assecutio quattuor dotium corporis, & trium animæ in summa felicitate æternæ patriæ, omniumque vitiorum, & miserabilium inferni pænarum euasio, & fu- 96
ga, & delictorum in Spiritum sanctum, quorum primum est Desperatio, contra misericordiam, secundum vero est præsumptio, contra iustitiam. Item Obstinatio contra dolorem commissi criminis, & finalis Impœnitētia, contra propositum de non committendo. Item Impugnatio agnitæ veritatis, contra cognitionem veri, Inuidentia falsa gratiæ, contra 97
amorem boni, & quod dicitur de finali impœnitentia inquantum firmatur propositum non pœnitendi de peccato in quo quis scienter decedit, non autem prout simpliciter perseueratur in continuatione peccati, & procedit ex improba volūtate liberi ar-
bitrij,

bitrij, directe oppugnat gratiam spiritus sancti per malitiam: non autem oppugnat patrem per impotentiam, nec filium per ignorantiam, vnde tanquam vitium omnium grauissimum visitatione purgatur salutari, & acquiruntur inenarrabilia, & infinita Paradisi, & vitæ æternæ gaudia, cum Angelis beatis in æternum, & in sæculum sæculi duratura: in celestibus æternæ patriæ sedibus. Adde *de pa. dist. 2. illa anima cum se, & c. intelleximus in fi. de atate, & qualita.* Proinde visitati cum beato, & patientissimo Iob dicere compellentur visitatori quærenti quæ sunt Iesu Christi: *visitatio tua custodiuit spiritum meum.* Et cum plebe Naym maximam dare gloriam Deo, cũ gratiarum actione pro ipsorum resurrectione, & dicere magnificando Deum, *quia Propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitauit plebem suam.* Et cum Zacharia Propheta laudare Deum in iubilo, & cantare *benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ, vt sine timore de manibus inimicorum liberati.* scilicet carnis, mundi, & diaboli, *seruiamus illi in sanctitate, & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris, & quia illuminauit eos qui in vmbra mortis sedebant ad dirigendos pedes eorum in viam pacis.*

Iob 10. v. 12

Luc. 7. v. 16

Luc. 1. v. 16

Habemus Io. 1. Franciscus Pauinus, Patauinus, nunc referamus quæ à recentioribus de hac ipsa re tradita sunt.

Visitatio quid sit?

CAP. XXI.

SVMMARIVM.

1 *Visitatio quid sit?*
2 *Visitator de quibus debeat inquirere, & quando.*

CVm ignoratis primis principijs rei, de qua agitur, non possit deueniri ad perfectam cognitionem ipsius rei, nec ad disserendum congrue de ipsa re, *a* & nos decreuerimus de munere visitatorũ verbum facere in hac prima parte. Idcirco summopere memoriæ commendandum erit, quod hic terminus. Visitatio, & si multipliciter reperiatur diffinitus, nihilominus duplices eius diffinitiones afferre satis esse credentes, dicimus primò, quod Visitatio est quædã diligens, & accurata inuestigatio, seu inquisitio facta de omnibus rebus, ad quas obseruandas tenẽtur personæ ipsæ visitandæ, ad quas visitator dirigitur à superioribus illarum, cum ad hoc ipsum principaliter sit ipsa visitatio instituta, nempe vt regularium, & sæcularium clericorum saluti, cultui diuino, decoriq; congregationis, vel ordinis seu ecclesiarum (quibus illi deseruiunt) per ipsos visitatores consuleretur. *b* Poterit & secundario sic definiri. Visitatio est exquisitio & discussio facta proposito verbo Dei, in loca visitanda per visitatorem Ecclesiasticum ordinarium, vel delegatũ de his rebus, & circa eas res, quas potest, & debet ipse Visitator iure suo ordinario, vel delegato pro animarum salute promouenda, cultu diuino manutenendo, & eo collapso restituendo, secundum qualitatem, & conditionem personarum, & locorum visitandorum exquirere & discutere cum ordinatione, correctione, & reformatione, eorum, quę ordinatione, correctione, & reformatione indigebant. Diximus in hac diffinitione, seu descriptione. Exquisitio, & discussio cum in iure *c* reperiatur cautũ, quod visitator debeat exquirere, & discutere. Nam in Concilio Tolet. 4. c. 35. legitur, hæc videlicet. *Episcopus per cunctas diœceses, parochiasque suas per singulos annos ire oportet, vt exquirat, quod vnaquaque basilica in reparatione sui indigeat, quod si ipse, aut languore detentus, aut alijs occupationibus implicatus explere nequiuerit presbyteros probabiles aut diaconos mittat, qui reditus basilicarum, & reparationes, ministrantium vitam inquirant,* & subsequitur. *Placuit omnibus Episcopis, vt per singulas Ecclesias Episcopi, & per diœceses ambulantes primum discutiant clericos quomodo ordinem baptismi teneant vel missarum, & qualiter quæque officia in Ecclesia peragant, & si rectos quidem inuenerint, Deo gratias agant, sin minime docere debent ignaros, &c.* Diximus. Proposito verbo Dei. iuxta decretum Ecclesiæ, *d* ibi proposito verbo Dei. Diximus. In loco visitãdo. Quoniam Visitator ad locum visitandum debebit se conferre, *e* ibi per singulas Ecclesias, & hoc intelligendum erit verum, si commode accedere poterit, vt ibi dicitur. *f.* Diximus. Pro salute animarum promouenda, cultu diuino manutenendo, & eo collapso restituendo ad differentiam visitationis, quæ fit propter alium finem. Diximus iuxta qualitatẽ, & conditionem personarũ, & loci visitati, quia de aliquibus exquiritur, & discutitur, in Ecclesia, de quibus non exquiritur in monasterio, & è contra, nec in loco pio: de aliquibus in Ecclesia curata, & circa personam, quæ gerit curam, de quibus non exquiretur, nec discutietur in Eccles. non curata, & circa personam, quæ non gerit curam. Insuper & de aliquibus exquiretur in Ecclesia collegiata, de quibus non inquiretur de Ecclesia non collegiata, & sic de singulis.

a l. 2. ff. de orig. iur.

b Latius in seq. 1. cap.

c c. Episcopũ & c. seq. 10 q. 1. & ibi per Doctores, & infr. in sequ. c.

d c. 1. § fin. decem. in 6. & ibi per Doctores.

e c. Placuit. 10 q. 1. & d. cap. 1. circa principiũ iuncta glos. super verb. accedere, ibi per Doct.

f Socin. in tract. visitationis l. 1

Visitatio monasteriorum regularium, & personarum ibi degentium, & Ecclesiarum, & Clericorum sæcularium ibi deseruientium, quolibet anno, an necessariò facienda sit propter præceptum aliquod diuinum, aut Pont. & quis sit scopus, ac finis huiusmodi visitationis, & visitatorum, quæ sit potestas.

CAP. XXII.

SVMMARIVM.

1 *Visitare in sacra Scriptura sumitur etiam pro punire.*
2 *Quæcumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt.*
3 *Deus omnipotens per semetipsum visitauit Adam in paradiso terrestri, seu voluptatis, post transgressionem præcepti diuini.*
4 *Ordo seruatus à Deo in visitando Adam, obseruandus accuratissime erit à Visitatoribus quibuscunque procedentibus ad visitandas personas clericorum regularium, & secularium, degentium in altero paradiso terrestri, s. in monasterijs, & Eccl.*
5 *Deus quomodo visitasse Cain probetur.*
6 *Deus quod visitauerit genus humanũ, recensetur, tẽpore Noë.*
8 *Deus qualiter visitauerit sodomitas, enarratur.*
7 *Iacob visitauit filios suos mediante persona Ioseph fratris illorum, & inde deducitur moralitas, ac figura visitationis, quæ hodie fit in Eccles. sancta præcepto summi Pont. patris omnium Christianorum.*
9 *Reu. Visitatores Congreg. Casin. quam iurisdictionem exercere poterunt super Monachos, & Prælatos monasteriorum eorum visitationi subiectorum.*
10 *Dauid quomodo fuerit deputatus ab Isai patre suo Visitator fratrum suorum existentium in bello, & an fuerit figura Reuerendorum Visitatorum personarum clericorum regularium, & secularium.*
11 *Eccl. sanctam præcepisse visitationem tam monasteriorum & regularium personarum ipsorum Eccles. quam clericorum secularium, & personarum eorum ibi deseruientium quolibet anno repetendam, probatur.*
12 *Scopus ac finis huiusmodi præcepti de visitãdis monasterijs, & personis regularibus ibi degentibus ac Eccl. clericorũ secularium, & ipsismet clericis, est delinquentes punire, & præmia bonis repertis tribuere, ac mores, obseruantias, & ritus. Eccles. reformare (si huiusmodi reformatione egentes reperierint ipsi vigiles, & accurati Visitatores.)*

Quam-

QVamuis laudabilem morē visitandi quolibet anno monasteria,& regulares ibi degentes,&clericos inseruientes ecclesijs reliquis, originem duxisse à iure diuino, siue elici posse à gestis, quæ in sacra hist. recensentur facta tam à Deo ipso opt. max. quā viris prudentib.inspiratione diuina nullus(forsan)hucusque expresse præsumpserit (ni fallimur) asseuerare. Tamen ponderantib.nobis scopū, ac finem visitationis cuiusq.monasterij, ac eccles. & personarū ibi deseruientiū perspicuum visum fuit nos posse (ope diuina adiuti)non tantū affirmare, verū etiam probare hoc munus visitandi quolibet anno monasteria,& ecclesias tam in capite quàm in mēbris in spiritualib.& temporalib,traxisse originē ab his,quæ gesta narrantur in iure diuino, cū procul dubio scopus visitationis alius nō sit,quàm acuratissimè inquirere,an regulares clerici,& seculares obseruēt ea,ad quę de iure diuino, pōtificio,statutisq; tā regularib. quā synodalib.(referēdo singula singulis) ipsi teneātur (vt latius infrà dicemus) et inde trāsgressores d. statutorū debitā pęnā suorū demeritorum recipiant,et è contra,ipsorū executores laude,& pręmio decorentur. Nec poterit quis merito mirari pro eo, quod dicemus, quod visitare in sacra Scr. accipiatur pro punire. Nam legimus hac pręcisa forma verborū vsum ibi fuisse Deum ipsū,dū loqueretur de transgressorū præceptorum suorū vltione iustissima facienda per ipsū, videl. Exo. *Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatē patrū in filios in tertiā, et quartā generationē eorum, qui me oderunt.* Quapropter meritò poterimus sine robore dicere Deum ipsū optimum maximum tradidisse legitimam normam ipsis visitatorib. procedendi in visitādis ac puniendis criminosis repertis iuxta D. Pauli sententiam *a* dicētis.

g Exo. ca. 20. vers. 5.

a Rom. cap. 15. vers. 4.

2 *Quæcunq. scripta sunt, ad nostrā doctrinam scripta sunt.* Audiāt, ergo,& tenacissime Reuer. Visitatores memorię retineant, & opere perficere studeant ordinē, ac modum visitandi monasteria,& Ecclesias, ac regulares,&
3 clericos sęculares ibi deseruientes. Legitur. n. Deum per semetipsū visitasse Adam post eiusdē transgressionem præcepti diuini de non comedendo de ligno vetito, s. sciētiæ boni,& mali sub pęna mortis, eo quod sacra scriptura *b* his præcisis verbis vtatur, videlicet. *Vocauitq; Dominus Deus Adam, et dixit ei, Vbi es? Qui ait, vocem tuam audiui in paradiso, et timui eo quod nudus essem, et abscondi me: Cui dixit Dominus, quis n. indicauit tibi, quod nudus esses, nisi,*
4 *quod ex ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti?* Ex his ergo, Domini Dei verbis duo elicimus seruanda à visitatoribus, s. primum, quod ipsi Reuer. Visitatores ad visitandos subditos se personaliter conferant, vel visitandos ipsos ad se vocare studeant, illosq. interrogabunt de statu ipsorū: Cum dicendo Adę Deus, Vbi es? voluerit ipsum ad recognitionem proprij sceleris perducere, et sic ad salubrem pænitentiam,& confessionem illius: Nam ideo dixit, Vbi es? Id est, In quem statum miserrimum te impulit transgressio mei præcepti? Secundum est, vt Visitatores neminem inauditum puniant, sed primò ipsum interrogent de facto prætenso,& postea ei indulgeant terminum, & facultatem proponendi, & probandi in sui fauorem quæcunq; in excusationem criminis presenti contra ipsum haberent: quod ipsemet Adam intelligens dictis Domini Dei verbis sibi tacite fuisse indultam facultatem ab ipso se tuendi,& producendi, quę putaret facere in sui defensionem, statim protulit hęc præcisa verba, videlicet. *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit de ligno, et comedi.* Ac si aperte dixisset. Quid infælix ego peccator dicam in meæ transgressionis excusationem, nescio, cum hoc solum mihi occurrat, s. quod causa huius transgressionis fuerit Eua vxor mea,& sic confessus fuit propriam præuaricationem, de qua interrogabatur; at quoniam producta in sui defensionem fuerant nullius virtutis, sed ex ipsis magis, ac magis ipsum dignum pęna se effecerat: cum debuerit suggerentem sibi vxorem repellere, ac corrigere, & non assensum eius consilio præstare, meritò ergo, Deus opt. max. ac iustissimus iudex contra ipsum Adam post eius cōfessionem,& sibi indultam defensionē, pænalem sententiam protulit dicens. *c Quia audisti vocem vxoris tuæ,& comedisti de ligno, ex quo præceperā, ne comederes, maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quia puluis, es & in puluerē reuerteris. Fecit quoque Dominus Deus Adæ, & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos, & ait: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum,& malum. Nunc ergo ne fortè mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. Emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est, eiecitque Adam, & collocauit ante paradisum voluptatis Cherubim*, & his præcisis verbis fuit promulgata à Deo iustissimo iudice sententia lata contra Adam in causa transgressionis diuini præcepti ab ipso perpetrata. Ex quibus, ergo, omnibus Deus ipse facto suo docuit nos normam visitandi criminosos, & sententiam contra illos fulminandi, quod & rursus nos docuit, antequā promulgasset sententiam contra fratricidam Cain illum: Nam legitur, quod, *d Cum offerret Cain de fructibus terræ munera Domino, Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum, & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius, Ad Cain autem, & ad munera illius non respexit. Iratusque est Cain vehementer, & concidit vultus eius: Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Nonne si bene egeris, recipies? sin autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit, sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.* Ex quibus Domini verbis, & actibus apertissime elicitur Deum ipsum de peccato fratricidij propositi Cain aduersus Abel fratrē suum voluisse ipsum Cain monere ad hoc, vt à cogitatis resiliret pænitendo de sua impia voluntate, ac per consequens inde comprobatur Deum optimum maximum tunc visitasse Cain, cum noluisset ponderare vim verborum Dei: at potius in sua iniquitate perseuerare, illamque opere excrecere, subditur ibidem. *e Cain dixit ad Abel fratrem suum egrediamur foras, cumque essent in agro, consurrexit aduersus fratrem suum Abel, & interfecit eum, quo mortuo Deus vocauit Cain, & interrogauit eum de fratre suo dicens Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, nescio nunquid custos fratris mei sum ego? Dixitque* 5
ad eum, quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Et cum Cain in sui defensionem nihil protulisset, statim Deus iustissimus iudex protulit sententiā diffinitiuam dicens *f Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua, cū operatus fueris eā non dabit tibi fructus suos, vagus, &*
profugus eris super terram. Et rursum idipsum nos docuit 6
Deus facto suo, dum visitare dignatus fuisset genus humanum. *g Et cognouisset multam malitiam hominum extitisse super terram, & quod cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, dixit pænituit me fecisse hominem in terra & præcauens in futurū, & tactus dolore cordis intrinsecus, delebo (inquit) hominē, quem creaui à facie terræ ab homine vsque ad animantia, à reptili vsque ad volucres cæli, pænitet me fecisse eos, & cum corrupta esset terra coram Deo pro eo, quod omnis caro corruperat viā suam super terrā.* Volens ergo Deus proferre iustam sententiam, contra huiusmodi homines peccatores, & alia animalia. qui corruperāt vias suas, subdidit Deus dicens *g Finis vniuersæ carnis venit corā me, repleta est terra iniquitate eorum, & ego disperdam eos cum terra.* Et volens à tali pęna eximere innocentes, & eos honorare, præcepit Noe dicens *h Vt faceret sibi arcam, tradiditque sibi formam ipsam fabricandi in qua ipse Noe cum sua familia, & reseruanda ab aquis diluuij animalia fuerant, qua arca ædificata, & ingressis Noe, & familia sua, & dictis animalib. inclusit eum dominus de foris: factumque est diluuiū quadraginta dieb. super terrā, & multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerūt arcā in sublime à terra, consumptaque est omnis caro, quæ mouebatur super terram, volucrum, animantium, bestiarum, omniumque reptilium, quæ reptant super terram Vniuersi homines, & cuncta, in quibus spiraculum vitæ est in terra, mortua sunt, & deleuit Deus omnem substantiam, quæ erat super terram ab homine vsque ad pecus. Remansit autem solus Noë. & qui cum eo erant in arca.* Ex quib. ergo relatis patuit quid debeat facere visitatores, necnon & claruit visitationem introductam in S. Ecclesia originem duxisse à gestis ipsis diuinis, ac per consequens.

b Gen. cap. 3. vers. 9.

c Gen. cap. 3. vers. 17.

d Gen. cap. 4. vers. 4.

e Gen. cap. 4. vers. 8.

f Gen. cap. 4. vers. 11.

g Gen. cap. 6. vers. 5.

Gen. 6. ver. 13

h Gen. cap. 6. vers. 14.

i Gen. cap. 7. vers. 17.

quens radicaliter illam esse de iure diuino. Cum & hoc ipsum annuerit ipse Dominus Deus loquens de iusta pena mox infligenda Sodomæ, & aliarum ciuita-
7 tum conuicinarum, ciuib. ad Abraham, & dicens. *a Clamor Sodomorum, & Gomorreorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis. Descendam, & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me, opere cõpleuerint*, an non est ita vt sciam, de quib. sodomitis legitur *b insuper, quod ipsi cognoscentes, quod tres Angeli in forma adolescentulorum hospitati fuissent apud Loth, accedentes ad domum Loth, volebant per violentiã inde extrahere illos Angelos, & abuti eis: & cæcis illis effectis diuina iustitia, monitus fuit Loth ab Angelis, vt quam cellerrimè vna cum sua familia egrederetur ciuitatem illam, quoniã iusto iudicio diuino omnes habitantes in ea, vna cum ipsa ciuitate, & alijs conuicinis forent illico igne comburendi propter eorum scelera. Quib. auditis Loth & reliqui de sua familia egredi ciuitate illa festinantes, salui facti sunt, habitantib. vero in illis igne sulfureo de cælo submisso perẽptis.* Quapropter ex hucusq. allatis patuit, quid sit faciẽdum à visitatorib. ipsis tam clericorum regularium, quam secularium, s. eos oportere honorare, ac protegere ipsos repertos morigeratos, & Deum timentes, *c necnon & punire iuxta qualitatem suorum demeritorum reprobos, d prout fecisse Deum iustum visitatorem*, ac iudicem ex supra allatis apertissime didicimus. Inde etiam emicnit visitationem ipsam, quæ hodie est in S. Ecclesia esse
8 conformem, ac consonam iuri diuino. Nonne Patriarcha Iacob præcepit Ioseph filio suo, vt quamprimũ se conferret ad visitandos fratres suos morantes tunc in Sichem, & pascentes gregem ipsius Iacob patris eorum his præcisis vtens verbis? videlicet. *e Fratres tui pascunt oues in Sichimis, veni, mittã te ad eos, quo respondente præsto sum, ait vade, & vide si cuncta prospera sint erga fratres tuos, & pecora, & renuntia mihi quid agatur.* Et quidem hæc omnia in figura contingebant illis pro nostra instructione. Iacobi enim significat summum Pont. qui est pater omnium tribuum, ac filiorum S. Ecclesiæ. Filij ipsius pascentes gregem patris, sunt Archiepiscopi, Episcopi, & alij prælati, accurati, quib. cura animarũ fuit delegata, meritò ergo Iacob misit Ioseph (qui dicitur additus, adiunctus) ad visitandos fratres suos. s. prælatos, & gregem. s. populum Christianum illis ad pascẽdum commissum, & hic Visitator destinatus dicitur Ioseph. i. adiunctus, quoniam est additus numero proprium prælatorum cuiusq. diœcesis, & monasterij, qui de iure tenentur visitare singulares subditos propriæ diœcesis, & monasterij. *f* Sed ne videamur preterire materiã ex professo hic tractandã. Dicimus, & firmissime asseueramus Generalem Præsidem alicuius religionis, ordinis, seu congregationis personarum regularium representari per Iacob: cum mittat vnum ex filijs suis ad visitandos alios filios ipsius mittentis pascentes greges patris eorum, dirigendo, s. ipsos in visitatores electos ad visitandos prælatos singulorum monasteriorum, & ad videndũ si cuncta sint prospera erga dictos fratres ipsius Ioseph, alios, s. prælatos monasteriorum sibi subiectorum, & pecora ipsa (idest) monachos, seu regulares ipsos subditos illorum prælatorum, s. ad accuratè inquirendum, an superiores, & inferiores degẽtes in monasterijs laudabiliter studeãt exequi proprium munus. At quoniam aliquando ipsi Visitatores sine scandalo nõ possent punire mala ibi reperta, idcircò consultò ibidem subditur. *g A Iacob Patriarcha. Et renuntia mihi quid agatur.* Et quidem hoc ipsũ, quam prudentissimè fuit statutũ per Reueren. patres Congregationis nostræ Cassinensis. Nam declarantes potestatem traditam à Capit. generali ipsis destinatis visitatorib. his præcisis verbis vsi fuerũt, videl. *h Possint autem prædicti Visitatores, prælatum, si quem in notabilem excessum deprehenderint incurrisse, aut minus idoneum ad regimen, adeo quod non absq. manifesto scandalo, seu graui damno monasterij vsq. ad capituli generalis tempus tolerari possit, suspendere, & alium pro eo subrogare. Ad euitanda tamen scandala, nisi duorum ad minus officio Visitatorum, Præsidentis consensus accesserit, id facere non possint, & si alias in monasterio quietè, & pacificè morari noluerit, eũ amouere, & ad aliud monasteriũ congregationis nostræ transmittere, prout eis videbitur expedire. i Possint insuper omnes, & singulos seniores, & officiales monasterij ab eorũ curis, & officijs suspendere, & absoluere si iudicauerint expedire, & ab eorum monasterijs remouere. k Ea tamen, quæ Visitatores reperirent in suis visitationibus alicuius ponderis, seu nota digna, aut quæ ipsi componere nequiuerint, reducant in vno folio, Diffinitoribus tẽpore capituli generalis referenda. Hæc statuerunt dicti Reuer. Patres, & qui- 9
dem meritò, cum idipsum nos docuerit sacra Scriptura referendo præceptum factum Dauid à patre suo. Nam dixit Isaia *l* ad Dauid filium suum. *Accipe fratribus tuis ephi polentæ, & decem panes istos, & curre in castra ad fratres tuos, & decem formellas casei, has deferas ad tribunum, & fratres tuos visitabis, si rectè agãt, & cum quib. ordinati sunt, disce.* Audiuimus Nos (Reuerendi lectores) docente sacra Scriptura, quid præceptum fuerit Dauid constituto Visitatori fratrum suorum. Audiamus mõ quid contigerit ipsi Dauid in actu fratrum visitationis, & post eorũ visitationem ad hoc vt & ipsi Reu. Visitatores sequẽtes vestigia Dauid possint gloriæ Dei, & saluti visitandorum facillime prospicere, sciant ergo, quod Dauid *m visitare iussus à patre suo proprios eiusdem fratres commorantes in exercitu Saulis regis, pergens ad ipsum exercitũ pro visitandis fratribus ibi existentibus, & animaduertens omnes existentes in exercitu trepidare à facie Goliæ Philistei Gigantis exprobrantis aciẽ Dei viuentis, ita vt nemo astantium auderet occurrere ei, & secum præliari, ipse Dauid et si cognosceret se adolescentẽ, tam confisus in Deo omnipotente pro liberandis fratribus proprijs, & populo Dei insurgẽs contra Gigantem Golia in lapidibus, & funda interfecit eum, & caput ipsius abscindens, & deferens Sauli Regi liberauit fratres, & populum suum.* Non immeritò ergo dicere possemus Dauid figurã fuisse Visitatorum Deum timentiũ, qui non aufugit à facie lupi, vel tyranni volentis mactare, & dispergere oues. Nã ipsi Visitatores misticè, & tacitè dum pergunt ad visitandos fratres suos recipiunt ab Ecclesia S. & summo Pont. patre omniũ Christianorum decem panes deferendos fratrib. suis, scilicet, sæpius debebunt intimare auribus eorũ præmia promissa, & præparata à Deo obseruantibus decẽ præcepta decalogi, quorum obseruantia confirmat cor nostrũ contra diabolum & eius suggestiones, quemadmodũ *panis confirmat cor hominis*, & pænas hic, & in futuro sæculo infligendas pro transgressione ipsorum, necnõ, & alia ibi virtualiter cõtenta, vt sunt obseruationes propriorum votorum, & præceptorum, quæ in dies ab eorum prælatis intimantur, quod si ipsi Visitatores animaduerterint in monasterijs reperiri contemptores suorũ votorum, & in Ecclesijs clericorum secularium contemptores statutorum synodaliũ diœcesanorum suorũ, tunc insurgere debebunt contra eos, & illos iuxta sacrorum canonum, & regularum, seu propriorũ cuiusque diœcesis, vel ordinis, seu congregationis statutorum normam punire non omittant, *ne sanguis eorum de manu sua requiratur* (vt latius infra) ad hoc, vt tali pacto procedendo in eis occidatur Gigas Golia, scilicet diabolus illis mala suggere opera. Nec debebunt ipsi Visitatores pertimescere, vel curare, quod inde aliqui ex fratribus visitandis, aut visitatis murmurent, cũ & Dauid spreuerit, & pro nihilo duxerit murmurationẽ propriorum fratrum factam aduersus eum propter aduentum eius ad exercitũ, intendens etiã contra eorum voluntatem consulere eorum saluti. Quapropter meritò ad memoriã propriam ipsi Reuerẽdi Visitatores reuocare debebunt finẽ pugnæ Dauid pro salute fratrum murmurantium, & tribulationis illatæ sancto Patriarchæ Ioseph à proprijs fratribus visitatis iussu Iacob patris eorundem. Cum ex ipsamet tribulatione sibi ab illis impijs procurata (dum inde venditus fuit, & ab illis, & quasi in profundum malorum demersus) Deus ipse omnipotens (& infatigabile brachium obedientium, & zelantium honorem ipsius Dei, & prospicientium saluti animarum fratrum suorum) eleuauit eum ad dominium totius terræ Ægypti, ita vt esset primus Princeps *a post Regem*

Ægypti,

a Genes. 18. vers. 20. & in ca. Qualiter & quãdo, el 2 ext. de Accusa
b Gen. cap. 19 vers. 10.
c Hier. cap. 21.
d Timoth cap. 5. & in c. Audenteque 11. q. 3.
e Gen cap. 37 vers. 13.
f Latissimè in sequenti c. 4.
g Gen. ca. 37. vers. 14.
h In 2. par. cõst. Congregationis cassinẽsis c. 2. nu. 18.
i In 2. par. stit. c. 2. n. 19
k Vbi su. n. 20
l 1. Reg. c. 17. vers. 17.
m 1. Reg. c. 17 vers. 23. 49. vers. 52. 57.
Psa. 103. vers. 14.
Ezech. 3. vers. 18. & 20.

Aegypti, & tandem fuit gloriosus salvator non tantum totius terrae Aegypti, & conuicinarum, verum etiam propriam fratrum b tradendo tempore generalis famis eis victualia abundantissimè. Reuerendi ergo Visitatores prudenter, & intrepide exequantur munus proprium, recolentes, quod primus Visitator fuerit Deus, & post eum quamplurimi sancti prudentissimi viri, qui semper à Deo fuerunt potentissimè adiuti, & sicut Ioseph, cũ regnaret in tota terra Ægypti, & videret impios fratres fame perire, & ad se pro frumento recipiendo recurrere (quamuis illi tunc non cognouissent illum pro Ioseph fratre eorũ) ipse tamẽ Ioseph immemor iniuriæ sibi ab illis illatæ, tot bonis eos ditauit, ita, & Reuer. Visitatores dum tali muneri incumbunt, immemores esse debent cuiusq. iniuriæ sibi à visitandis antea forsan illatæ, sed procedant in ipsa visitatione tanquam ministri Dei absque aliqua passione, præmia elargiendo clericis regularibus & secularib. quos virtute præditos repererint, & alios immorigeratos puniant, seruatis accuratissime tamen his, quæ infra afferemus. c Et quamuis de visitatione huiusmodi generaliter facienda tam clericorum regularium, quam secularium fuerit factus sermo breuis supra: d hic tamen dicenda erunt specialiter aliqua de præcepto visitandi, & de scopo visitantium clericos regulares, & infra e de modo, forma, & ordine seruando in visitatione clericorum seculariũ, & eorundem ecclesiarum. Sciendum ergo, quod visitatio clericorum regularium, & eorum monasteriorũ in temporalib. & spiritualib. sit præcepta etiam de iure positiuo hoc ipsum attestantib. nonnullis Constitutionib. tam summorum Pontificum, & Conciliorum
12 generalium, quam peculiarib. cuiusque ordinis, religionis, & congregationis regularium ipsorum. f Memoriæ insuper erit tenacissime commendandũ, quod Visitationis huiusmodi scopus & finis (vt diximus) intẽtus ab Ecclesia sancta, est, immorigeratos, & rebelles regulares monere, corripere, punire, ac reducere statum monasticum ad pristinam obseruationem regularum, & constitutionum peculiarum cuiusq. religionis. Sed vt facilius in memoria Reuerendorum visitatorum supradicta imprimantur, hic subinferremus ad verbum quæ de hoc scopo Visitatorũ, & visitationis statuerit sacrosanctum Conc. Trident. Sciant ergo Reuer. Visitatores sacrosanctum Conc. Tridẽt. g his præcisis verbis vsum fuisse, videlicet: *Visitationum autẽ omnium istarum præcipuus sit scopus, sanam orthodoxamque doctrinam expulsis hæresib. inducere, bonos mores tueri, prauos corrigere, populum cohortationibus, & admonitionib. ad religionem, pacem, innocentiamq; accendere, prout locus, tempus, & occasio feret ex visitantium prudentia ad fidelium fructum constituere. Quæ vt facilius, fœliciusque succedant monentur prædicti omnes, ad quos visitatio spectat, vt paterna charitate, Christianoque zelo omnes amplectantur. Ideoque modesto contenti equitatu, famulatuq. studeant, quam celerrimè, debita tamen cum diligentia visitationem ipsam absoluere,* hæc ibi. & rursum ipsum Conc. Trid. h his præcisis verbis, vtitur videlicet. *Quoniam non ignorat S. synodus quantum ex monasterijs piè institutis in Ecclesia Dei splendoris, atque vtilitatis oriatur, necessarium esse censuit; quo facilius, ac maturius, vbi collapsa est vetus, & regularis disciplina, restauretur, & constantius, vbi conseruata est, perseueret, præcipere prout hoc decreto præcipit, vt omnes regulares tam viri, quàm mulieres ad regulæ, quam professi sunt, præscriptum, vitam instituant, & componant. Ad quæ in primis, quæ ad suæ professionis perfectionem, vt obedientiæ, paupertatis, & castitatis, ac si quæ alia sunt alicuius regulæ, & ordinis peculiaria vota, etiam præcepta ad eorum respectiuè essentiã, necnon ad communem vitã, victum & vestitum conseruanda, pertinentia fideliter obseruent, omnisque cura, & diligentia à superioribus adhibeatur tam in capitulis generalib. quam in eorum visitationibus, quas suis temporib. facere non prætermittant vt ab illis non recedatur. Cũ cõpertum sit ab eis non posse ea, quæ ad substantiã regularis vitæ pertinent relaxari. Si enim illa, quæ bases sunt, & fundamentum totius regularis disciplinæ exactè nõ fuerint conseruata: totum corruat ædificium necesse est.* hæc ibi. Probauimus ergo, quod visitatio monasteriorum, & personarum regularium sit aliquo pacto, & tacitè de iure diuino, expresse verò de iure pontificio. Nec

b Gen. cap. 45. & 42.
c In ca. 5. n. 4.
d In cap. 2.
e In cap. 8.
f c. In singulis c. fi. ext. de statu mo. & in sacro Cõc. Tri. in sess. 24. de reform. cap. 3. & in sess. 25. de refor. c. 1. & 8. & in 9. p. Con. Reuerẽ. Patrũ Congreg. Casinensis ca. 2. per totum.
g In cap. 2.
h In sess. 24. de refor. cap. 3.
i In sess. 25. c.

Quaest. Canonic. & Regul. tom. 4.

non quis sit scopus, ac finis huiusmodi visitationis, & quid præcipuè intendere debeant Visitatores in visitandis monasterijs regularium personarum tam in capite, quam in membris.

De obiectionibus, quæ fieri possent Visitatoribus antequam admitterentur ad vsum suæ iurisdictionis.

CAP. XXIII.

SVMMARIVM.

1 *Visitatores, quæ ponderabunt antequam accedant ad visitanda monasteria.*

2 *Acta egredientis fines mandati erunt ipso iure nulla.*

3 *Prælati monasteriorum quando non tenebuntur admittere Visitatores ad visitanda propria eorum monasteria sibi commissa, & quare.*

4 *Visitator seu iudex delegatus nolens ostendere literas commissionales de visitando, & ideo si non fuerit admissus à prælato d. monasterij, & hac de causa excommunicasset ipsum prælatum hanc causam exprimendo in excommunicatione, huiusmodi excommunicatio erit ipso iure nulla, & quare.*

5 *Sententia lata contra leges, & canones, etiamsi ab ea non sit appellatum, erit nulla, & quare.*

6 *Error iudicis non poterit excusare sententiam ipso iure nullam.*

7 *Sententia contra ius lata à iudice æstimante illud non iuuare causam, quando sit valida.*

8 *Prælatus ordinarius quando teneatur admittere visitatores, ac iudices delegatos, non ostensis sibi literis commissionalibus.*

9 *Visitator, aut iudex delegatus, quomodo procedet contra prælatum calumniosè prohibentem ipsum Visitatorem fungi officio suo.*

10 *Visitator, aut Iudex delegatus, in quibus casibus alijs non tenebitur ostendere prælato monasterij visitandi originale mandatum, & quare.*

11 *Inquisitio facta contra aliquam personam super certis criminibus, non præcedente inquisitione de fama, quando sit valida.*

12 *Nemini licet iurisdictionem super se competentem ordinario suo iudici, tradere alteri iudici, inconsulto ordinario, licet compromittere controuersiam quis posset alteri tanquam arbitro cum consensu partis aduersæ.*

13 *In visitatoribus nostræ congregationis Casinensis non habet locum, quæ diximus de ostensione literarum commissionalium, & quare.*

14 *In delegatis iudicibus, qui alias appellandi erunt Commissarij, quæ supra diximus, habent locum etiam in delegatis Congregationis nostræ Casinensis, & quare.*

CVm præsens nostra praxis non solum deseruire poterit pro dirigendis Reuerendis Visitatoribus tyronibus regularium personarum nostræ Congregationis Cassinensis, verum etiam cuiuslibet religionis, qui illa vti non dedignabuntur. Idcirco in præsenti capitulo afferendum nobis erit ea, quæ ad notitiam potestatis, & iurisdictionis ipsorum Visitatorum nos perducere poterunt. Quapropter primo ipsos Re- 1
uerendos opportebit memoriæ tradere, quæ hic erunt afferenda, ne fines mandati, ac sibi indultæ iurisdictionis egredientes iniuria afficiant delegantem visitandi munus, necnon & ipsas visitandorum personas, & faciant acta nulla, cum dicantur, & sint iudices delegati, quibus non licet transgredi fines mandati, sed ipsos accuratissimè obseruare, quia mandatariis egredientibus fines mandati, acta ipso iure sunt omnino nulla. a Secundò Reuerendi Visitatores debebunt deferre 2
secum literas commissionales, seu mandatum sibi factum de visitandis ipsis monasterijs à generalibus religionis suæ: quoniam alias Prælati monasteriorum ip- 3
sos non tenebuntur admittere ad exercitium talis iurisdictionis tantũ sibi præiudicialis, nisi ostensis dictis literis, quibus non ostensis non cogentur dictis eorũ præstare fidem. b Imò expressè prohibitum reperitur à Cælestino Papa III. c his præcisis verbis vtente, videlicet.

a c. Cum dilecta ext. de rescrip. c. cũ olim & ex literis, §. si verò, et cap. Cũ vener. ext. de off. deleg. & in l. Si procurator C. de Procurat. & ibi communiter per Doctor. & per gl. singularem, in c. Cum olim in ver. Ad talia ext. de præben. & ibi per Doctores.
b c. Nouit ipsi... mus, dist. 97. c. cũ in iure peritus, ext. de offi. deleg. & ibi Doctores.

delicet. *Cum à nobis, & infra, & canonica, & ciuilia iura sequẽtes districtius inhibemus, ne vnius iudicis quantecunque fuerit auctoritatis verbo credatur in causis, siue super testamentis, siue quibuslibet alijs contractib. quæstio agitur nec rescriptum eorum (nisi testium adminiculo fulciatur) eam obtineat firmitatem, quin ei possint, & debeant duorum, vel trium testium bonorum testimonia præualere. Salua in omnibus sedis Apost. auctoritate.* Et ratio istius decisionis est. Quoniam in præiudicialib. iuri tertio acquisito non creditur Principem aliquid concessisse: vulgarib. iuribus quod & latitissime per nos fuit probatum in nostris decisionibus. Tertiò, sciant Reue. Visitatores, quod intantum sunt vera, quæ huc usq. attulimus, quod si ipse iudex delegatus, siue Visitator ostendere nollet mandatum supradictum, vel

4 aliter probare se fuisse delegatum, vel creatum Visitatorem à superiore iudicis ordinarij, seu prælati illius monasterij, quod visitare intendit, & ideo ipsum prelatum ordinarium iudicem in monasterio sibi cõmisso mandato d. Visitatoris non parentem ipse Visitator excõmicasset: ipsa excommunicatio esset ipso iure nulla, si huiusmodi prætensa excommunicationis causa exprimeretur, vt puta, si dicat ipse Visitator non admissus ad visitandum: excommunico te R. P. D... Abbatem monasterij... quia noluisti me admittere ad vsum iurisdictionis ad te ordinario iure spectantis, eo quod non ostenderim tibi instrumentum meæ delegationis, & ratio istius nostræ decisionis elicitur ex iam allatis iuribus in probationem, quod iudex ordinarius non teneatur credere asserenti se esse delegatum ad visitandum eius monasterium: cum ergo huiusmodi excommunicationis sententia sit lata contra ius scriptum, & per consequens contineat expressè intollerabilem errorem, inde sequitur, quod de

5 iure sit nulla, *d* prout expressius docuerunt infrascripti Pontifices summi. Nam Gregorius Papa his præcisis verbis vsus fuit. *e Sententia contra leges canonesuè prolata, licet non sit appellatione suspensa, non potest tamen subsistere ipso iure.* Et rursus alibi dicit textus *f* Si sententia contra ius scriptum feratur, veluti dum defunctus, & minor 14. annis fuisse, & testamentum iure fecisse dicitur: nullas vires obtinet, nec contra eam est necessarium auxilium prouocationis. Idipsum adhuc apertius docuit Innocentius III. *g* his precisis verbis vtẽs, *Examinata causa, quæ vertitur inter te, & milites campanicos super Ecclesia sancti Angeli perpendimus arbitrium, quod Vicedominus Sabinensis dicebatur super eodem negotio promulgasse contra formam iuris, & compromissi fuisse dictatum,* Vnde non obstante confirmatione C. Papæ prædecessoris nostri, qui confirmauerat illud, sicut prouide latum, & ab vtraque parte receptum, decernimus ipsum irritum, & inane. Et ratio potissima est; quoniam cum error iudicis non possit excusare sententiam ipso iure nul-

6 lam *h* stantibus etiam singularibus iuris regulis. Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit. *i* Et, Quæ contra ius fiunt, debent vtique pro infectis haberi. *k* Nec præsenti nostræ decisioni poterit de iure obstare, quod sententia, contra leges lata à iudice estimante illas non iuuare causas sit valida. *l* Non obstat (inquam) cum non simus in casu, quando esset sententia fulminata contra ius litigatoris, de quo agitur in d. l. cum prolatis, quæ vtique transit in rem iudicatam, si ab ipsa tempore statuto à iure non fuerit appellatum: vt apertè colligitur ex iuribus supra recensitis. *m* Non autem idem dicendum erit de sententia lata contra ius constitutionis, vt ex supra recensitis emicuit. Quartò Reuerendi Visitatores non obliuiscantur, quod tunc ordinarius prelatus non teneatur admittere delegatos, & Visitatores, nisi ostensis literis commissionalibus, quando non esset notorium illos fuisse destinatos iudices delegatos, vel visitatores monasterij, cui ipse præest, & ordinariam exercet iurisdictionem. Nam publicè constaret illum legitimum esse Visitatorem monasterij, & à dicto prælato iuridicè nihil fuerat obiectum, cum tunc conuincatur prælatum ordinarium malitiosè asserere se dubitare de huiusmodi mandati valore, & non obstante supradicta notorietate facti, si ipse ordinarius allegasset falsitatem rescripti, seu mandati, vel quid simile, ipse delegatus, seu Visitator recurrat ad amplectanda duo remedia contra ordinarium ipsum.

Primum quorum est, vt per semetipsum exequatur 10
sententiam latam ab ipso, cum hoc de iure possit. *a* Secundum, vt puniat ordinariũ, si sibi iudicialiter constiterit ordinarium malitiosè opposuisse ad cauillandas ipsas literas commissionales, & ipsum punire poterunt Visitatores. *b* Quintò, sciant Visitatores, quod in casibus duobus alijs non tenebuntur ostendere literas commissionales. Primus quorum est, si ipse Visitator, vel delegatus (licet non ostenderit originale mandatum) tamen Prælato ostendisset exemplum, seu copiam dicti mandati originalis solemniter extractam à suo origali præuia citatione partis, de cuius interesse agebatur: attamen si non apparet de detrimento alicuius, tunc præmisso edicto generali dicendo. Quicunque putabit sua interesse compareat ad contradicendum infra terminum dierum.. iuxta doctrinam Doctorum. *c* Secundus casus est si huiusmodi commissio, seu delegatio fuisset exemplata partibus consentientibus, vel præsentib. & non contradicentib. & in actis inserta: *d* & ratio huius decisionis est quia in partium præsentia etiam in earum præiudiciũ acta facient fidem de originali tenore, *e* cum videantur partes consentijsse, secus dicendum esset si solus Notarius exemplasset ipsum mandatum originale reducendum ad actorum tenorem, quia cum producuntur in instrumenta, sola productio est de actis, & non tenor, *f* id est, si notarius scripserit in actis, quod talis pars produxit instrumentum huiusmodi, creditur Notario de productione, *g* sed non super tenore instrumenti, seu mandati huiusmodi, cum hoc solum probetur per ostensionem originalis, vel copiæ illius extractæ cum supradicta solemnitate, & hæc omnia videtur docuisse etiam Bonifacius VIII. Papa *h* (arguendo ab identitate rationis) qui his præcisis verbis vsus fuit. *Si is, cui contra te cõmissa fuerat simpliciter inquisitio super certis criminibus facienda, processerit te præsẽte, nec reclamante, aut quicquã super hoc excipiente (infamiæ inquisitione o-* 11
missa) ad veritatẽ eorundẽ criminum inquirendã. Processum huiusmodi, ex eo quod nõ fuit primitus de infamia inquisitũ, vlterius impugnare nequibis. Hęc tamẽ intelligẽda erunt vera, si corã ipso prelato ordinario huiusmodi mandati copia à suo originali fuisset extracta, & non aliter, cũ agatur etiã de suo interesse (vt patet ad sensum) cum consensus ambarum partium non possit præiudicare de iure, acquisito iuri ipsi iudici ordinario super suos subditos, 12
& ratio potissima, & irrefragabilis est, quoniam subditi non possunt renunciare foro sui ordinarij, & alterius iurisdictioni se subdere iuris vulgaribus, *i* quod & videtur docuisse Innocentius Papa. Quartum, *k* his præcisis verbis vtentem, videlicet. Nec appellationis articulo prætermisso, nec alias etiam cum minimè appellatum extiterit, Remensis Archiepiscopus, vel eius officialis de causis clericorum tanquã iudices (licet in ipsos ijdem clerici de facto consentiant) absque diœcesanorum voluntate cognoscant. Et sciant Reuerendi Visitatores nos loquutos fuisse de ijs, qui aliquem in iudicem eligunt sine consensu iudicis ordinarij, non autem de consentiendo in aliquem tanquam arbitrum ei compromittendo decisionem alicuius subortæ quæstionis: quoniam hoc possent facere. *l* Sextò. Notandum, quod ea, quæ huc- 13
usque attulimus non habent locum in Reuerendis Visitatoribus creatis à Capitulis generalibus nostræ Congregationis Cassinẽsis ordinis sancti Benedicti de obseruantia, cũ vetustissimus (& maxima ratione fultus) mos vigeat in ipso Capitulo generali ipsos Visitatores creari, & gradatim in cedula generali, vbi annotantur Reuerendi Abbates ascripti & asciti in regimine singulorum monasteriorum, postquã expressum fuit nomen cuiusque monasterij, statim exprimitur nomen

---

Left margin notes: c In c. cũ a nobis, ext. de Test. c. Quoniã cõtra s. nec pro ipsis ext. de probat. l. Vnica, C. de mandatis Principum, & ibi per Doctores.
d c. Per tuas, §. nos igitur credimus, ext. de sent. excom. ca. Inter ceteras, ext. de rẽs. & re iu. c. Cũ olim Abbas ext. de offi. dele ca. ad præsẽtiã ext. de App. & ibi per Doct.
e c. Sententia, ext. de sen. & re iur. & ibi per Doct.
f c. Ei, qui appe §. ité si st. 2. q. 6. et ibi per Do.
g c. Examinata ext. de confir. vt l. vel inutil. & ibi per. Do. com.
h l. 1. in prin. ff quæ sent. sine appel. & ibi per Do. & per gl. singulare, in c. Ei, qui appell. §. Item si sent. contra ius in vers. cõtrarius, 2. q 6 & ibi per Docto.
i c. Non firmatur, de reg. iur. in 6. & ibi per Doctores.
K c. Qua cõtra ius, de reg. iur. in 6. & ibi per Doctores.
l l cum prolatis ff. de re iudicata.
m c. Ei, qui ap. c. si verò cõtra ius litigat. & c. cũ inter in fi. ext. de sen. & re iud. vbi cõiter per Doct.

Right margin notes: a c. In literis, extra. de off. dele. & ibi per Do.
b Argu. in l. 2. C. de leg.
c Panor. in ca. cum in iure extra de offi. de leg. & Syl. in sum. in ver. delegatus, §. 3. num. 4. ver secundo per exemplum, & in ver. Tabellio, § fin.
d Hostl. in sua summa tit. De legato.
e Ar. in l. 1. c. de relat. & ibi per Bart. & alios Doctores.
f Innoc. relatus à Syl. vbi sup
g c. quoniam contra ext. de probat.
h c. 2. de accus. in 6. & ibi per Doctores.
i l. Priuatorũ, C. de iur. omn. iud. & ibi communiter per Doctores.
K c. 1. in 1. resp. de foro com. in 6. & ibi citat per Doctores.
l ca. cum tempore, ca. dilecti filij extra, de arbitris, et ibi per Doct. assignantes rationem differentiæ.

nomen Reuerendi Abbatis, qui ei præficitur, qui si fuisset creatus Visitator, & talis titulus adijcitur, exépli gratiá: In sancto Benedictio Reuer. P. D. Hieronyi à Perusio, Abbas, & Visitator; & sic de singulis fit, qua cedula lecta publicè coram ipsis Reuerendis Abbatibus, & alijs monachis, & notario publico seculari; & testibus, ipsius cedulæ copiæ auctenticæ transmittuntur ad alia monasteria, ita quod ad singula monasteria nostræ Congregationis copia ipsius cedulæ perducitur. Quapropter nullus Prælatorum nostræ Congregationis poterit prætendere ignorantiam de tali demandata ipsis Visitatoribus iurisdictione, & si non negemus, quod omnia, quæ attulimus suprà asserendo, & probando, quod prælatus, ac iudex ordinarius non teneatur obedire Visitatori, aut delegato, nisi sibi ostensis mandatis: adhuc habeant locum in delegatis omnibus in specialibus negotijs etiam in congregatione nostra Cassinensi, & in alijs religionibus. Nam huiusmodi iudices requisiti a prælatis monasteriorum, in quib. opus esset eis exequi mandatum sibi factum, & ipsi ostendere tenebuntur speciale eorum mandatum, seu huiusmodi literas commissionales suas de procedendo in causis sibi delegatis. At quoniam huiusmodi delegati dicuntur, & sunt appellandi Commissarij: & de ipsis latissimus fiet sermo antea in præsentis praxis, idcircò ipsa missa faciens remitto lectorem ad dictos locos, in quá traditur vera methodus, & formá procedendi in causis criminalibus motis contra regulares à principio processus compilandi, & inde procedendi vsque ad sententiam diffinitiuam promulgandi inclusiue. Ad rem nostram ergo regredientes, dicimus, quod eadem, quæ in præsenti cap. supra attulimus, & exemplificauimus in persona Reuerendorum Visitatorum nostræ Congregationis Casinensis, volumus repetita in persona aliorum Visitatorum monasteriorum cuiuscunque religionis alterius, & idem de iudicibus delegatis alterius religionis, seruatis tamen ab ipsis Visitatoribus, & delegatis aliquibus ritibus, & formis procedendi consuetis in eorum Religionibus, tá circa creationem, & admissionem eorum ad vsum suæ iurisdictionis, quam in forma procedendi contra reos, seu in causis sibi delegatis, cum huiusmodi speciales ritus, & consuetudines sint habendæ pro legibus.

Reuerédi Visitatores, quomodo procedere debeant in visitandis monasterijs, ac regularibus personis ibi degentibus.

CAP. XXIV.

SVMMARIVM.

1 *Reuerendi Visitatores quid primò faciant, cum peruenerint ad vnum quodque monasterium per eos visitandum.*

2 *Visitatores de quibus monebunt in c. visitandos.*

3 *Visitatores de quibus inquirant à visitandis.*

4 *In visitatione reperti criminosi per quos puniendi erunt.*

5 *Visitatores puniunt contumaces, & rebelles absque personarum delectu.*

6 *Reuerendi prælati monasteriorum singulorum executioni mandent ea, quæ sibi iniuncta fuerint a Reuerendis Visitatoribus.*

7 *Reuerendi Visitatores obseruare tenebuntur in visitando ritum consuetum suæ religionis.*

8 *Reuerendi Visitatores quando non deferent iuramentum visitandis de dicenda veritate, & quando deferent.*

9 *Reuerendi Visitatores in interrogandis ipsis visitandis quando necessario exigant iuramentum ab ipsis, & sub qua forma.*

10 *Quis ordo iudicij à visitatoribus sit seruandus, quando dicetur ipsi à fide dignis Prælatum, vel alium esse infamatum de aliquo crimine, & quare.*

11 *Quæ forma procedendi contra aliquem antiquitus seruabatur, & quo modo, & quare.*

12 *Hodie non exigitur ab accusante, vel querelante, vt se inscribat ad pœnam talionis, tamen si non probauerit, punietur pœna talionis.*

13 *Reuerendi Visitatores quare ad visitanda monasteria mittantur.*

Reuerendi Visitatores regularium, quam primum peruenerint ad singula monasteria per eos visitanda. Primò se conferant ad Ecclesiam, & ibi facta breui oratione ante sanctissimum Sacramentum, 1
ingredientes claustrum dicti monasterij recipiendi erunt à Prælato, & monachis d. monasterij, & die eodem, vel sequenti (prout temporis, & valetudinis opportunitas suggesserit) cógregationis monachis, & commissis vna cum eorum prælatis in ca. d. monasterij proposito verbo Dei, *a* palá faciant causá aduentus sui, monachos monendo, quod ad ipsos studeant vera, & probabilia deferre: *b* sed si falsa, aut non probauerint obiecta, sciát se pœna talionis puniendos fore *c* & quod accusatorú personas non accipiant sine libello eorum manu scripto, quamuis sine ipso secundum vsum modernum, possint procedere. 2 *d* Secundò ipsi Reuerendi Visitatores certiores reddant visitandos se non fore recepturos delationem illorum criminum, de quibus non fuisset instatum apud proprium prælatum, vt ipse ad inquisitionem & punitionem procederet, nisi illa essent notoria, cum in his merito possit notari ordinariorum negligentia. *e* quapropter primò inquirant de notorietate criminum delatorum, vt possint animaduertere ad se deuolutam fuisse iurisdictionem super illis inquirendi, & libere puniendi criminosos huiusmodi delatos, sed si repererint aliquem solum infamatum de aliquo crimine, tunc ipsi Visitatores præcipiant ordinarijs, vt super his inquirant solemniter contra taliter infamatos: si ipsis visitatoribus videbitur expedire. 3 *f* Tertiò sciant ipsi Visitatores se accuratissimè inquisituros fore de statu monasteriorum in temporalib. & spiritualibus, & de ipsorum regularium vita, moribus, conuersationibus & obseruantiis, & correcturos, & reformaturos ea, quæ viderint corrigenda & reformanda: ita tamen 4 quod monachos, vel alios regulares per proprium prælatum mandent corrigi, eisque iniungi faciant pœnitentiam salutarem iuxta Beati Benedicti regulam & Apostolica instituta: & non secundum normam prauæ alicuius subortæ (forsan) consuetudinis, quæ quasi pro lege in quibusdam monasteriis inoleuit. *g* quæ omnia intelligenda sunt si non repererint dicta crimina fuisse notoria, in quibus ipso iure ad ipsos Visitatores fuisset deuoluta plena iurisdictio, vti supra probauimus. 5 *h* Quòd si repererint ipsi Visitatores aliquos ex regularibus contumaces & rebelles: tunc absque personarum delectu, auctoritate Apostolica iuxta modum culpæ censuræ percellere eos poterunt, nec illis parcant ob suam pertinaciam, vel potentiam amicorum illorum, quin huiusmodi oues morbidas eiiciant ab ouili, ne inficiant oues sanas. 6 *i* Non ignorare volo Reuerendos Abbates, & alios prælatos, quod si exequi studiosè noluerint, quæ Visitatores mandauerint circa punitionem criminosorum: erunt & ipsi proclamandi, & corripiendi, atque puniendi publicè in Capitulo generali, itaque pœna ipsorum sit alijs in exemplum. *k* Quid verò Reuerendi Visitatores nostræ Congregationis Cassinensis possint circa punitiones criminosorum monachorum, & prælatorum: iam retulimus in præcedenti c. 3. Nam etsi prædicta sint verissima, tamen Innocentius Papa quartus de modo & forma seruanda in Visitationibus tam clericorum secularium, quàm regularium personarum loquens his præcisis verbis vsus fuit, videlicet 7 *l* *Hanc autem visitandi formam ab vniuersis etiam episcopis, alijsque prælatis ordinario iure suos subiectos visitantibus plenè obseruari præcipimus: saluis super hoc rationalibus & approbatis religiosorum consuetudinibus, & regularibus institutis.* *l* Quapropter Congregationis nostræ Cassini. Visitatores obseruabunt quæ statuuntur in secunda parte constitutionum Reuerendorum Patrum di-

a c. 1. § sané de cens. in 6. [illegible] *b* c. 1 [illegible] *c* [illegible] *d* c. Accusatorum 2. q. [illegible] *e* [illegible] de Verb. sign. [illegible] *f* dicto § sané [illegible] *g* [illegible] *h* [illegible] Notoria; de [illegible] *i* [illegible] *k* [illegible] *l* [illegible] per Doct.

ctæ Congregationis in capitulo secundo per totum: quorum magis essentialia retulimus in præcedenti c. 3. nu. 9.

8 Quartò animaduertant Reuerendi Visitatores, quod in visitationis articulo interrogare teneantur visitandos ipsos absque aliqua exactione iuramenti, & ipsorum depositiones describi faciant ab actuario vel altero ipsorum Visitatorum, & subscribi faciant ab ipsismet visitatis in actis visitationis cuiusque monasterij sigillatim: *m* & talis est mos in nostra Casinensi Congregatione: nam Reuerendi Visitatores in Visitando interrogant absque exactione iuramenti, excepta vnica interrogatione, scilicet, dum in principio examinis exigunt iuramentum de dicenda veritate, an sciant aliquem hæreticum, aut apud se retinentem libros prohibitos à sancta Romana Ecclesia, & hoc expressè protestantur. Hoc tamen intelligant ipsi Visitatores habere locum, quando monasterium illud non esset infamatum de aliquo crimine:

9 nam si infamatum esset & talis infamia iuridicè deuenisset ad aures superioris, scilicet generalis alicuius ordinis, vel delata fuisset ad Patres Capituli generalis, aut ad præsidentes: & non fuisset in specie infamata aliqua singularis persona dicti monasterij: nam tunc exigent iuramentum à dictis visitandis sub hac forma verborum, videlicet, vt curent ipsi regulares visitandi, quod super his, quæ sciunt vel credunt esse in eorum monasterio reformanda tam in capite, quam in membris (exceptis occultis criminib.) meram & plenam dicant ipsis Visitatorib. veritatem.

10 *n* Quintò memoriæ commendent ipsi Reuerendi Visitatores ordinem iudicij seruandum ab ipsis quando a fide dignis audirent aliquem prælatum esse infamatum de aliquo crimine: nam priùs tenebuntur inquirere de huiusmodi infamiæ origine, & testiũ depositiones (iuramento delato ipsis præuio) in actis mandent describi, & in fine subscribi ipsos testes: etsi repererint verè ipsum esse infamatum, postea examinabunt, delato iuramento veritatis forma tradenda in secunda parte præsentis praxis c. 6. nu. 2. quotquot habere poterunt teste: super veritate delicti, seruando formam procedendi in compilando huiusmodi processu traditam in dicta secunda parte, interrogantes eos de delictis solùm, de quibus ille prælatus fuisset infamatus: aliàs processus corrueret, & esset nullus; quapropter virtute deductorum, & probatorum in ipso processu dictus prælatus non posset de iure puniri, prout expressè docent Innocentius III. & alij Pontifices:

11 *a* & ratio est quoniam non fit inquisitio de occultis, sed de manifestis, saltem, de quibus præcessit infamia *b*. Sexto. Sciant Visitatores, quod & si antiquitus forma procedendi contra aliquem ex officio fuerit, quod priusquam iudex ordinarius vel delegatus inquireret de criminis prætensi veritate, debuerint prius capere informationem in scriptis examinando secrete testes super infamia & si reperissent ipsum infamatum de tali crimine: tunc demum illum iudex citabat ad informandam: etsi comparuisset, debebat illi tradere capitula, super quibus specialis contra eum fuisset facienda inquisitio. *c* Sciant (inquam) Reuerendi Visitatores, quod huiusmodi norma procedendi recesserit ab aula, maxime in inquisitione facienda contra regulares: sed omnino obseruẽt praxim procedendi traditam in parte 2. præsentis praxis: Non obliuiscatur, volo insuper ipsi Visitatores quod

12 nec obseruanda erit praxis procedendi, quæ traditur in iure. *d* Nam antiquitus non recipiebatur accusatio, nisi accusator se inscripsisset ad pœnã talionis, idest, se obligasset expressè & in scriptis ad sustinendã pœnam eandem, si ipse accusator non probasset obiecta crimina, quæ de iure infligenda fuisset accusato, si accusator probasset. Hodie verò puniuntur huiusmodi accusatores non probantes obiecta crimina, etiam si non se inscripserint ad dictam pœnam talionis, vt latissimè probant communiter criminalistæ & Doctores *e*. & ratio est quoniam alias viderentur comprobari inde calumniatores.

13 Septimò, memores sint Reuerendi Visitatores se missos ad reformandos mores regularium, & extirpandas abusiones ipsorum: ac per consequens ad inquirendum de illis, vt possint purgare monasteria eorũ Visitationi cõmissa *f*. Quapropter operæpretium duximus de ipsis verbum facere: vt facilius sit ipsis Visitatorib. inde interrogatoria formare: vt de ipsis specialiter interrogentur ipsi regulares visitandi ad Dei omnipotentis laudem, profectum eorundem in via Dei, & Decus Congregationis seu ordinis ipsorum.

m c. 1. §. fane. de censi. in 6. ad verbum.

n c. Qualiter et quando, el 1. §. Formam verò, extra de Accus. & ibi per Doct.

a c. Inquisitionis Ad hoc, c. Qualiter & quando el. 1. §. ex quib. auct. videtur & Cum oportet, extra de Accus. & arg. in c. 1. & 2 de Accus. in 6. & gloss. & Doct. omnes in citatis antib. b ca. si peccat. ext. & capi. Deus omnipot. 2. q. 1. c c. Qualiter et quando el. 2. ext. de Accus. & ibi per Do.

d c. super his ext. de accus. & ibi per Do. c. Quisquis & c. Qui crimen. 2 q. 8. & ibi per Doctores.

e in c. 2. ext. de calumn. &

f ibi commun. per Doct. &c. in singulis c. ss. ext. de sta. tu monach. & in ss. sacro Conc. Trid. sess. 24. de reformatione ca. 3. & in sess. 25. de reformatione, c. 1. & 8. et in 2. p. const. Reuerendorum Patrum Congregationis Casinen. c. 2. per totum.

De quibus interrogandi erunt à Visitatoribus ipsi visitandi regulares.

CAP. XXV.

SVMMARIVM.

1 *Reuerendi Visitatores generaliter de quibus interrogabunt visitandos.*

2 *Prima claustralium abusio est prælatorum negligentia circa punitionem regularium subditorum peccantium.*

3 *Regulares quomodo puniantur pro verberibus vel iniurijs illatis alijs regularibus.*

4 *Prælati quare intrepidè & prudenter teneantur punire sibi subditos peccantes multipliciter probatur.*

5 *Prælati non excusantur si propter eorum incuriam ad eorum non perueniant notitiam peccata subditorum.*

6 *Prælati non increpantes sibi subditos errantes, illos occidunt.*

7 *Pœna (qua puniendi sunt prælati, negligentes punire subditos delinquentes) quæ sit de iure, & quare, num. 11.*

8 *Prælatus sciens subditos peccare, & illos non puniens, dicitur illorum deprauatis moribus consentire.*

9 *Prælatus non puniens subditos peccantes appellatur à S. Augustino, canis impudicus.*

10 *Prælatus non corrigens subditos maledictus erit apud Deum & homines, & corripietur increpatione seuerissima.*

12 *Prælati quomodo punire subditos doceantur à Sanctissimo nostro Patriarcha Benedicto.*

13 *Reuerendi Visitatores, sententias Sacræ scripturæ per nos recensitas, poterunt referre inobedientibus regularibus, vt illis auditis resipiscant & retrahantur à tam pessimo veneno, quo haustu insipienter ab ipsis, innumera mala incurrent.*

14 *Inobedientiæ vitiis ad quæ mala inobedientes perduxit Sacram scripturam multa tradendo exempla, & sententias nos docuisse comprobatur.*

15 *Contra inobedientes quid statuerint Summi Pontifices & Concilia, traditur.*

16 *Obedientia virtus quæ bona nobis contulerit, Sacræ scripturæ sententijs, & exemplis ibi enarratis edocemur.*

17 *Ociositas adolescentum religiosorum quàm sit damnabilis, innumeris Sacræ scripturæ sententijs & exemplis ibi enarratis probatur.*

18 *An Adam & Eua fuerint in Paradiso terrestri ociosi, quando ad eos decipiendos accessit diabolus suadens eis comestionem de arbore vetita à Deo.*

19 *Ociosi an dicendi sint, qui vacant ludis & comessationibus, & vaniloquijs.*

20 *Dauid dum esset ociosus, adulterij, & homicidij macula se fœdauit.*

21 *Salomon dum marcesceret otio incidit in pessimum peccatum Idololatriæ.*

22 *Quam sit Deo & hominibus odibilis pertinacia in senibus, volentibus inniti proprio consilio, & contemnentibus consulere iuniores in negotijs arduis, multis sententijs & exemplis excerptis à Sacra scriptura peroptimè probatur.*

23 *Regularib. personis prohibitum esse velle fungi officio causidicorum & deseruire curiæ principum & quare, multis auctoritatib. probatur. n. 26.*

24 *Monachi proprium munus quale sit, describitur.*

25 *Monachus vnde dicatur.*

27 *Monachus aliquid retinens de redditibus monasterij ad restitutionem tenetur.*

28 *Monachus accedens ad curias principum quando incidat in excommunicationem.*

29 Mona-

29 *Monachis Congregationis Casinensis quando sit prohibitum gerere negotia secularium, & ad tribunalia se conferre secularia, & ecclesiastica.*
30 *Furti definitio peroptima traditur, & illius singula verba declarantur.*
31 *Reuerendi Visitatores quæ ponderare debeant, si ad eos delata esset donatio facta de bonis nouitij alicui monasterio, si postea ex ipso egressus, fuerit ingressus aliud, & ibi professionem emisisset.*
32 *Ad professum in aliquo monasterio quando regrediantur bona ab ipso donata ipsi monasterio quando eius professio fuisset ipso iure nulla.*
33 *Bonorum alicuius professi vsumfructum, quando monasterii, in quo quis legitimam & validam professionem emiserat, teneatur assignare alteri monasterio.*
34 *Bona legitimè professi iam acquisita monasterio per illius validam professionem: monasterium (in quo professionem emiserat ille) semper retinebit, etiamsi ille legitimè fuisset trãslatus ad aliud monasterium, vel prælaturam & quare, sed non alia per ipsum acquisita post adeptam suprascriptam prælaturam.*
35 *Regularem tenentem peculium inconsulto suo Prælato, merito dicendum fore furem & latronem, licet illud peculium aliundè quam ex redditibus, vel eleemosinis factu monasterio acquisierit, probatur peroptimè.*
36 *Quoad periculum animæ iniustè aliquid detenere, vel inuadere alienum, non differunt.*
37 *Regularis post emissam professionem quare testari non possit.*
38 *Regularis professus qua pœna sit puniendus, si cum peculio reperiatur, & quare, multipliciter probatur.*
39 *Reuerendi Visitatores quod consilium dabunt prælatis super proprietate regularium sibi subditorum.*
40 *Delatio pretiosarum vestium in regularibus quàm pessimum sit, & contra propriam professionem, multipliciter probatur.*
41 *Quam pestiferum sit regularibus velle vesci cibis & vinis pretiosis, multipliciter probatur.*
42 *Silentij violatio in regularibus, quæ incommoda & mala eis afferat probatur.*
43 *Regularium contentio cum suo prælato quam sit damnabilis, probatur.*

QVamuis ipsi Reuerendi Visitatores teneantur inquirere generaliter omnes Visitandos, an sit inter eos hæreticus vel suspectus de hæresi, vel teneat aliàs libros prohibitos à Sancta Ecclesia Romana & Catholica; de diuinis laudibus persolutis horis competentibus, de regulari obseruatione, de scripturarum ipsius monasterij accurata custodia, de studijs, ac lectoribus: de Visitatoribus præteriti anni. De Abbate seu prælato monasterii, de Priore, siue vicario, De magistro Nouitiorum; De cellerario, siue syndico. De Decanis. In specie verò de omnibus his tali pacto videlicet.

De Visitatoribus.

Nùm modestè, accurratè, & intrepidè exequuti fuerint proprium munus.
Nùm perlustrauerint libros computorum redditũ monasterij anni præteriti.
An correxerint, aut corrigi mandauerint monachos immorigeratos repertos per proprium prælatum.
An prouiderint quæ erant prouidenda pro communi pace regularium dicti monasterij visitati.

De Abbate.

An Abbas sit vitæ & doctrinæ integritate præditus.
An frequenter sit cum monachis in choro & communi refectione.
An curam habeat, vt hospitibus, & infirmis accuratè deseruiatur.
An maiori studio incumbat temporalibus, quàm spiritualibus.
An beneficia, aliaque loca sibi subiecta quolibet anno visitet.
An sit acceptor personarum sine meritis eorum.
An sit negligens in puniendis publicè subditis, publicè peccantibus, & occultè, peccantibus occultè. circa hanc tamen multa infra erunt afferenda, in §.1.
An executioni mandauerit statuta à Capitulo, & Visitatoribus.

De Priore.

An solitas eleemosinas faciat.
An sit vigil in obseruantia regulari die & nocte.
An officinas monasterij visitet temporibus suis.
An obediat Abbati suo.
An moneat ac puniat delinquentes cum grauitate, & lenitate.

De Confessore Monialium.

An sit probatæ vitæ, & sufficientis doctrinæ.
An habitet in Monasterio Monachorum maiori parte anni.
An extra tempus audientiæ confessionum, habitet in locis Monialium, ibi pernoctando.

De Magistro nouitiorum.

An sit accuratus circa eruditionem nouitiorum, illosque probet in omni patientia iuxta Sanctissimi Patris nostri Benedicti mandatum.
An sit grauibus moribus & competenti doctrina decoratus.
An sit idoneus ad animas lucrandas.
An eos doceat ritus religionis & cærimonias.

De Cellerario monasterij.

An sit prouidus, prudens, & modestus in negocijs agendis.
An sua imprudentia grauauerit ære alieno monasterium.
An pauperum, & infirmorum necessitatibus prospiciat.
An ratiocinia rectè disposita, & eorum libros seruet.
An deneget necessaria victus fratribus suis tempore suo.
An præsumat aliquid facere sine iussu Abbatis sui.
An curam gerat, vt possessiones & redditus monasterij augeantur.

De reliquis regularibus inferioribus.

An obedientiam & reuerentiam exhibeant eorum superioribus.
An inter seipsos charitatem habeant.
An exercitia sibi commissa accuratè, & cum proximi ædificatione expleant.
An feruentes sint in choro diuinis & nocturnis horis.
An studio vel otio vacent.

An sit aliquis proprietarius.

An habeat aliquid aliud proponendũ pro bono Monasterij, & aliquos promoueri ad dignitates, & confirmationem superiorum, vel mutationem aliquorum.
Finitio Visitationis actu, hæc in ipsius actis describantur, &c.

Hæc est Visitatio Monasterij Sancti..... quam facere intendunt R..... Abbas Monasterij .... & R..... Monasterij ..... Congregationis Cassinensis.

CVm ergo peruenissemus ad Monasterium.... & fuissemus benignè recepti à Reuer..... Abbate ipsius Monasterij reliquisque Monachis, nos contulimus ad ipsius Monasterij Ecclesiam, & ibi facta breui oratione ante sanctissimum Sacramentum; ingredientes Claustrũ dicti Monasterij, perreximus ad aulas nobis præparatas; & die eodem (vel sequenti prout valetudinis vel temporis opportunitas suggesserit) congregatis Monachis & Commissis vna cum dicto R. Abbate in Capitulo, proposito verbo Dei: docuimus eos nos aduenisse ad visitandum dictum Monasterium, tam in capite, quam in membris, eosdemq;

monentes; vt nullo pacto audeant proferre contra aliquem coram nobis falsa, aut occulta; quæ prius non fuissent notificata dicto R. Sed notoria, in quibus dictus R. posset argui de vecordia, atque neglectu, illosque certiores reddendo, nos, in ipsis non processuros: iuxta pontificium præceptum expressum, *in c. Romana, de censibus in 6.* Insuper monuimus eosdem ne producerent, quæ probare non possent; si nollent puniri pœna à iure indicta calumniatoribus; nec inde excusabuntur, eo quod vsi fuissent hac voce, Denuntio, & non accuso, *vt in c. 2. ex de Calum.* Proposuimus quoque eis actum gestum à Domino Iesu in punitione mulieris in adulterio repertæ; cum dixerit. *Si quis vestrum est sine peccato primum lapidem inyciat in eam.* Egredientes Capitulum, ingressi fuimus Ecclesiam dicti Monasterij, & facta breui oratione ante sanctissimum Sacramentum introspicientes in paropside, reperimus in eo decenter collocatum Sacrosanctissimum Sacramentum Visitauimusque altaria, & pallas eorum, & reperimus composita omnia iuxta sacrorum canonum dispositionem; sed si aliquos defectus reperirent Visitatores, illos exprimant in scriptis, deinde statuendo eos corrigi. Deinde egressi Ecclesiam accessimus ad aulas nobis præparatas. Quibus peractis vocari ad nos iussimus R. Abbatem, & successiuè reliquos monachos sigillatim, & interrogauimus de infra scriptis. iux. præscriptam normam, ac seriem interrogatoriorum competentium statui singulorum officialium, & priuatorum monachorum ipsius monasterii sine iuramento (excepto primo interrogatorio) super quo cuilibet ipsorum detulimus iuramentum de dicenda veritate.

Vocatus ergo dictus R. Abbas, & interrogatus super primo. Resp... & sic Interrogentur omnes iux. materiam interrogationum supra recensitarum de statu cuiusque officialis monasterij describendo post quamlibet interrogationem eiusdem responsionem.

Et finito ipsorum examine in fine actus Visitationis, Hæc describantur.

His vt supra accuratè peractis computa monasterij diligenter Vidimus, cellas monachorum visitauimus. Deinde conuocatis iterum monachis in capitulo. Ad mutuam charitatem & pacem eos adhortati fuimus, illosque ad osculū pacis iuxta morem nostræ congregationis recepimus: & sic finem debitum Visitationi dicti monasterij imposuimus. Nonnulla ordinando quæ ad optimum regimē dicti monasterij Videbantur spectare.

Locus sigilli.

D..... à Ciuitate.... Visitatores.
D..... à Ciuitate....

Quòd decem sint Claustralium abusiones, & de Prima, Nempè de Negligentia Prælatorum in puniendis subditis criminosis.

§. Primus.

HÆ omnes interrogationes generaliter erunt faciendæ à visitatoribus, ex quibus proculdubio eliciuntur decem abusiones, quibus deturpantur regulares non opere perficientes ea, de quibus præfatæ interrogationes testantur. Quapropter ipsi Visitatores volentes munere proposito legitimè & meritoriè fungi, sciant quòd non sine causa diximus suprà fore interrogandos ipsos regulares de negligentia Abbatis & aliorum superiorum in puniendis sibi subditis
2 peccantibus: cùm hæc sit perniciosissima claustralium abusio Prima: quæ & infrascriptis auctoritatibus sacræ scripturæ & exemplis comprobatur Deo odibilis, & hominibus Deum timentibus. Sciant ergo ipsi Reuerendi Visitatores quod contra huiusmodi prælatos exclamat Apostolus Paulus *a* dicens *quod publicè peccantes, publicè arguendi sint*: cuius saluberrimæ doctrinæ non auditorem surdum se ostendens Sanctissimus Patriarcha noster Benedictus nobis tradidit normā executioni mandandi dictam Apostoli sententiam,
b ac per consequens puniendi præsumentes verbe- 3
rare aut iniurijs afficere fratres suos regulares. Vbi & quam elegantissimè idipsum fuit statutum per Reuerendos Patres nostræ Congregationis in ipso declaratorio regulæ in supra citato loco: quod & repe-
titum fuit ab Innocentio III. *c* qui his præcisis verbis 4
vsus fuit, videlicet. *Irrefragabili Constitutione sancimus, vt ecclesiarum prælati ad corrigendum subditorum excessus maximè clericorum, & reformandos mores prudenter ac diligenter intendant, ne sanguis eorum de suis manibus requiratur.* Idipsum sed breuius statuit Gregorius IX. *d* dicens *Ne religiosi vagandi occasionem habentes, salutis, propriæ detrimentum incurrant: & sanguis eorum de manibus prælatorum requiratur.* Hoc ipsum ponderans Celestinus Papa III. dixit. *e licèt Heli summus sacerdos in se bonus existeret: quia tamen filiorum excessus efficaciter non corripuit, & in se pariter & in ipsis animaduersionis diuinæ vindictam excepit: dum filij eius in bello peremptis, ipse de sella corruens fractis ceruicibus expirauit, ad corrigendos igitur subditorum excessus tanto diligentius debet prælatus as-*
surgere, quanto damnabilius eorum offensas desereret incorrectas. 5
Et quod prælati non excusentur in peccatis subditorum: si propter eorum incuriam ad ipsorum notitiam illa non deuenirent: docuit nos Diuus Gregorius Papa dicens. *a Non potest esse pastoris excusatio, si lupus oues comedit, & Pastor nescit.* Idipsum rursus docuit ipsemet Sanctus Gregorius dicens. *b Ephesijs Paulus dicit, Mundæ sunt manus meæ à sanguine omnium vestrum, non enim subterfugi, quominus nunciarem omne consilium Dei vobis. Mundus ergo à sanguine eorum non esset, si eis Dei consilium annunciare noluisset:*
quia cum increpare delinquentes noluerit, eos procul dubio tacendo 6
pastor occidit. Quapropter meritò huiusmodi prælati ex tali notabili incuria cum tanta subditorum pernicie erunt à tali pastorali
officio deponendi: immo & aliquando carceri mancipandi tanquam 7
cooperatores maleficiorum peractorum a proprijs subditis docuit nos Consilium Magociense *c* dicens. *Dictum est nobis presbyteros propter suam negligentiam canonicè degradatos, & seculariter gradu amisso agendæ pœnitentiæ gratia in monasterium, aut in canonicam regularem mittantur: si vero hoc causa qualibet prohibuerit, vbicumque sint, pœnitentiam agere non desistant, si autem amisso gradu seculariter viuere voluerint, & pœnitentiam agere neglexerint, ab ecclesiæ communione, separentur.* Et quòd huiusmodi prælati, quorum neglectu, & verecundia animæ subditorum pereunt, puniri debeant tanquam depositarij custodes, quorum desidia thesaurus furtiuè à latronibus fuit ablatus: cum vtique huiusmodi custodes æquiualens reddere, dominis rerum sibi in custodia traditarum teneantur, prout apertissimè docuit Gregorius Papa III. dicens. *d Scire te volumus, quod à te districtè quæsituri sumus, quia vel propria ecclesiæ, vel ea, quæ de diuersis ecclesijs criminalia sunt collecta, non sub omni sollicitudine, & fide seruantur: quod si quid ex eis, vel negligentia, vel cuiusquam fraude deperijt: tu hoc reatu astringeris, qui per Archidiaconatus ordinem custodire eiusdem ecclesiæ artius deputatus.* Idipsum & infrascripti Summi Pontifices nos docuerunt apertius; Nam Gregorius VII. Papa dixit. *e Si quis Episcopus fornicationem presbyterorum Diaconorum: vel crimen incestus in sua parochia pretio, vel prece interueniente consenserit, vel commissum auctoritate officij sui non impugnauerit; ab off. suspendatur.* Innocentius Papa dixit. *f Error, cui non resistitur, approbatur: & veritas cùm minimè defensatur, opprimitur: Negligere quippe, cùm possis perturbare peruersos, nihil est aliud, quam fouere. Neque caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare.* Pius verò Papa dixit. *g Quid enim prodest illi suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti?* & rursus Gregorius Papa dixit. *h Consentire videtur erranti, qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit. Sicut autem quis aliorum vitia, palpare non debet, ita nec malorum laudibus delectari.* Quapropter meritò Diuus Augustinus dixit. *i Nemo quippe nocet in ecclesia Dei amplius, quam qui peruersè agens nomen, vel ordinem sanctitatis, & sacerdotis habet: delinquentem namque hunc redarguere nullus præsumit:*

a 1. Tim. 5.
b In sua sanctissima, & discretissima regula c. 70.
c c. Irrefragabili, extra de offic. ordin. & ibi per Doct.
d in c. fin. in princip. ext. de regularibus, & ibi per Doct.
e in c. Inter Heli, ext. de simonia, & ibi per Doct. 1. Reg. vers. 13 & 18.
D. Greg. Papa. a in reg. sto. et habetur, in c. Quāuis causa, extra de regul. iur. & ibi per Doct.
b in c. Ephesijs dist. 43 & ibi per Doct.
Consilium Magociens.
c in c. Dictum dist. 81. & ibi per Doct.
d in ca. eaque. ext. de off. Archid. & ibi per Doctores, & in l. Qui mercedē, ff. locat. c. Tres 23. q. 4. l. si quis ex argentariis, §. vlt. ff. de Edc. & ind. vlt. ff. de Custod. & exhibes. reor. l. Bona fides, ff. de Deposito. vbi communiter per Doctores.
e in si quis. di. 83. & ibi per Doctores.
f in 6. Error dis 83. & ibi per Doctores.
g in c. Quid. n. dist. 83 & ibi per Doctores.
h in c. Consentire, dist. 83. & ibi per Doc.
i in cap. Nemo, dist 83. & ibi per Doctores

sumit: & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. Episcopus itaque qui talium criminum non corrigit, magis dicendus est ca-
10 nis impudicus quàm Episcopus. Contra hos prælatos etiam inuehit Isidorus dicens. *k qui peccantibus consentit, & defendit alium delinquentem, maledictus erit apud Deum & homines, & corripietur increpatione seuerissima:* Hinc etiam quidam sanctissimus pater ait, *si quis peccantem defendit, acrius, quam ille, qui peccauit coercetur.* Hinc & alius Pater ait. *Si quis alterius errori consentit: sciat se cum illo simili modo culpabilem iudicandum.* Audiamus, obsecro, quibus verbis Innocentius III. Papa monuerit Præla-
11 latos. *l. Abbas verò (cui omnes in omnibus reuerenter obediant) quantò frequentiùs poterit, sit cum fratribus in conuentu: Vigilem curam, & diligentem solicitudinem gerens de omnibus: vt de officio sibi commisso dignam Deo possit reddere rationem. Quod si præuaricator ordinis fuerit, aut contemptor, seu negligens, aut remissus pro certo se nouerit non solum ab officio deponendum, sed & alio modo secundum regulam castigandum, cum offensa non solum propria, verum etiam aliena de suis manibus requiratur.* Quid verò Sanctissimus Patriarcha noster Benedictus sen-
12 serit de huiusmodi prælatis negligentibus nos docuit dicens. *m Memor sit semper Abbas, quia doctrinæ suæ, vel discipulorum obedientiæ, vtrarunque rerum in tremendo iudicio Dei facienda erit discussio: sciatque Abbas culpæ pastoris incumbere, quicquid in ouibus pater familias vtilitatis minus potuerit inuenire;* & paulò post. *In doctrina sua namque Abbas Apostolicam illam semper formam seruare, in qua dicit; Argue, obsecra, increpa, id est, miscens temporibus tempora, terroribus blandimenta, dirum magistri, pium patris ostendat affectum: id est, indisciplinatos, & inquietos debet durius arguere, obedientes autem & mites & patientes, vt melius proficiant, obsecrare: negligentes autem & contemnentes, vt increpet, & corripiat monemus: neque dissimulet peccata delinquentium.* Ex his hucusque allatis, & innumeris similibus, quæ afferri possent, comprobatur in quo pessimo statu reperiantur prælati, qui hac turpissima macula sunt respersi: & hæc pauca de multis attulisse sufficiat in reprehensionem amplectentium huiusmodi primam claustralium abusionem perniciosissimam.

k in c. Qui peccantibus, 11. q. 3. & ibi per D.D.

l in c. Cum ad monasterium, §. Abbas, extra, de statu monach. & ibi per Doct.

m in Regula Sanctiss. Benedicti capitulo secundo inter alia.

De secunda claustralium abusione, scilicet, de inobedientia ipsorum erga suos superiores, & de pœnis inobedientibus & præmijs obedientibus debitis.

§. Secundus.

Neminem fugere ex regularibus, quàm pessima sit abusio eorum qui nolunt obedire mandatis superiorum contra peculiare eorum votum; etsi nobis perspicuum sit: nihilominus operæpretium duximus ad confusionem inobedientium, & profectum obedientium, & solamen prælatorum zelantium salutem suorum subditorum nonnullis sacræ scripturæ sententijs & exemplis, quàm sit dispar finis vtrorumque ante omnium regularium oculos ponere, vt saltem tali incusso terrore inobedientes resipiscant, & obedientes in dies fruantur optimis fructibus Sanctæ obedientiæ. Sed Primùm de statu inobedientium, & pessimis effectibus inobedientiæ sermo erit habendus ac deinceps de fælici & tranquillo statu obedientium:
13 Memores ergo sint Reuerendi Visitatores ad memoriam visitandorum regularium reuocare scriptum. *a Peribitis si inobedientes fueritis.* & alibi: *b Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, cunctusque populus audiens timebit: vt nullus deinceps intumescat superbia.* & dixit Ecclesiasticus. *c Quòd si non obaudierit curua illum compedibus, & non amplifices super omnem carnem.* & Apostolus dixit. *d omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt potestates à Deo ordinatæ sunt: itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt: Nam principes non sunt timori bonorum operum, sed malorum. Vis autem non timere potestatem, bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim est tibi minister in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est: Vindex in iram ei, qui malum agit; ideoque necessitate subditi estote non solum propter iram, verùm etiam propter conscientiam.* Qui Apostolus testatur dicens. *e Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi.* Idipsum docuit Petrus Apostolus dicens. *f Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter dominum, siue regi quasi præcellenti, siue præsidibus tamquam ab eo missis ad vindictam quidem malorum, laudem verò bonorum, quia sic est voluntas Dei.* Audiamus obsecro quid contigerit nonnullis 14
propter eorum inobedientiam exhibitam mandatis suorum superiorum. Nonne primi nostri parentes existentes in Paradiso propter inobedientiæ peccatum receperunt maledictiones illas, transmittendas etiam ad nos miseros eorum filios, & quidem maledictio, quam inde incurrit Eua, transmigrauit ad filias eius scilicet. *g In dolore paries filios, & sub potestate viri eris & ipse dominabitur tui.* & maledictio, quam incurrit Adam transijt ad nos miseros filios eius, scilicet, maledictio illa Dei contenta his verbis, videlicet. *Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ, In sudore vultus tui vesceris pane: donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Et vt nos posteri, cognosceremus quid nobis conferat peccatum inobedientiæ scriptū reperitur: quid aliud mali contigerit ipsis nostris primis parentibus. *h Fecit quoque dominus Deus Adæ, & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos, & ait: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum. nunc ergo, ne fortè apponat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum: emisit eum Dominus Deus de Paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est: eiecitque Adam, & collocauit antè Paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium, atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ.* Ex his ergo veraciter enarratis poterit quisque subditus aduertere quanti mali fuerit causa, ipsa inobedientia diuini præcepti in persona hominis plasmati ad imaginem, & similitudinem Dei, & dum esset in loco sic nobili & delitijs affluente, vt erat Paradisus terristris, cuius miserrimæ pœnæ nos participes esse docuit Apostolus dicens. *i Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri*, igitur sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, & per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi. & rursus idem Apostolus docuit dicens. *k stipendia peccati mors, gratia autem Dei vita æterna.* Quapropter & merito dicendum erit nobis, quòd stipendia peccati inobedientiæ mors sit, quam quidem ipse regularis inobediens incurrit, & quodammodo sibi generat transgrediendo votum obedientiæ: & quod Deus non creauerit mortem, Salomon nos docuit dicens. *l Nolite zelare mortem in errore vitæ vestræ: neque acquiratis perditionem in operibus manuum vestrarum, quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Creauit enim vt essent omnia: & sanabiles fecit nationes orbis terrarum: & non est in illis medicamentum exterminij, nec inferorum regnum in terra. Iustitia enim perpetua est, & immortalis: iniustitia autem mortis est acquisitio: Impij autem manibus & verbis accersierunt illam & æstimantes illam amicā defluxerunt, & sponsiones posuerunt ad illam: quoniam morte digni sunt, qui sunt ex parte illius.* & quòd inobedientiæ peccatum ac malum incurrentes digni sint morte, audiamus Salomonem hoc expressè docentē. *m Malorum amatores digni sunt morte.* Quantum verò inobedientiæ peccatum displiceat Deo optimo maximo ex pœnis indè inflictis quàm facillimè poterimus colligere.

a Deut. ca. 8. vers. 20.
b Deut. c. 17. vers. 12. & in Absit 11. q. 3.
c Eccl. 33.
d Rom. c. 13. vers. 1.
e Rom. c. 5. vers. 19.
f Petri c. 2. vers. 13.
g Gen. c. 3. & 3.
h Gen. c. 3. in fi.
i Rom. c. 5. vers. 12.
k Rom. c. 6. vers. 23.
l Sap. c. 1. vers. 12.
m Sap. c. 1. vers. 6.

bitrij, directe oppugnat gratiam spiritus sancti per malitiam: non autem oppugnat patrem per impotentiam, nec filium per ignorantiam, vnde tanquam vitium omnium grauissimum visitatione purgatur salutari, & acquiruntur inenarrabilia, & infinita Paradisi, & vitæ æternæ gaudia, cum Angelis beatis in æternum, & in sæculum sæculi duratura: in celestibus æternæ patriæ sedibus. Adde *de pa. dist. 2. illa anima cum se, &c. intelleximus in §. de ætate, & qualita.* Proinde visitati cum beato, & patientissimo Iob dicere compellentur visitatori quærenti quæ sunt Iesu Christi: *visitatio tua custodiuit spiritum meum.* (*Iob 10. v. 12*) Et cum plebe Naym maximam dare gloriam Deo, cũ gratiarum actione pro ipsorum resurrectione, & dicere magnificando Deum, *quia Propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitauit plebem suam.* (*Luc. 7. v. 16*) Et cum Zacharia Propheta laudare Deum in iubilo, & cantare *benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ, vt sine timore de manibus inimicorum liberati.* (*Luc. 1. v. 16*) scilicet carnis, mundi, & diaboli, *seruiamus illi in sanctitate, & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris, & quia illuminauit eos qui in vmbra mortis sedebant ad dirigendos pedes eorum in viam pacis.*

Habemus Io. I. Franciscus Pauinus, Patauinus, nunc referamus quæ à recentioribus de hac ipsa re tradita sunt.

Visitatio quid sit?

CAP. XXI.

SVMMARIVM.

1 *Visitatio quid sit?*
2 *Visitator de quibus debeat inquirere, & quando.*

CVm ignoratis primis principijs rei, de qua agitur, non possit deueniri ad perfectam cognitionem ipsius rei, nec ad disserendum congrue de ipsa re, *a* & nos decreuerimus de munere visitatorũ verbum facere in hac prima parte. (*a l. 2. ff. de orig. iur.*) Idcirco summopere memoriæ commendandum erit, quod hic terminus. Visitatio, & si multipliciter reperiatur diffinitus, nihilominus duplices eius diffinitiones afferre satis esse credentes, dicimus primò, quod Visitatio est quædã diligens, & accurata inuestigatio, seu inquisitio facta de omnibus rebus, ad quas obseruandas tenẽtur personæ ipsæ visitandæ, ad quas visitator dirigitur à superioribus illarum, cum ad hoc ipsum principaliter sit ipsa visitatio instituta, nempe vt regularium, & sæcularium clericorum saluti, cultui diuino, decoriq; congregationis, vel ordinis seu ecclesiarum (quibus illi deseruiunt) per ipses visitatores consuleretur. *b* Poterit & secundario sic definiri. (*b Latius in seq. 2. cap.*) Visitatio est exquisitio & discussio facta proposito verbo Dei, in loca visitanda per visitatorem Ecclesiasticum ordinarium, vel delegatũ de his rebus, & circa eas res, quas potest, & debet ipse Visitator iure suo ordinario, vel delegato pro animarum salute promouenda, cultu diuino manutenendo, & eo collapso restituendo, secundum qualitatem, & conditionem personarum, & locorum visitandorum exquirere & discutere cum ordinatione, correctione, & reformatione, eorum, quæ ordinatione, correctione, & reformatione indigebant. Diximus in hac diffinitione, seu discriptione. Exquisitio, & discussio cum in iure *c* reperiatur cautũ, quod visitator debeat exquirere, & discutere. Nam in Concilio Tolet. 4. c. 35. leguntur, hæc videlicet. *Episcopus per cunctas diœceses, parochiasque suas per singulos annos ire opertet, vt exquirat, quod vnaquaque basilica in reparatione sui indigeat, quod si ipse, aut languore detentus, aut alijs occupationibus implicatus explere nequiuerit presbyteros probabiles aut diaconos mittat, qui reditus basilicarum, & reparationes, ministrantium vitam inquirant*, & subsequitur. *Placuit omnibus Episcopis, vt per singulas Ecclesias Episcopi, & per diœceses ambulantes primum discutiant clericos quomodo ordinem baptismi teneant vel missarum, & qualiter quæque officia in Ecclesia peragant, & si rectos quidem inuenerint, Deo gratias agant, sin minime docere debent ignaros, &c.* (*c c. Episcopũ & c. seq. 10 q. 1. & ibi per Doctores, & infr. in sequ. c.*) Diximus. Proposito verbo Dei. iuxta decretum Ecclesiæ, *d* ibi proposito verbo Dei. Diximus. In loco visitãdo. Quoniam Visitator ad locum visitandum debebit se conferre, *e* ibi per singulas Ecclesias, & hoc intelligendum erit verum, si commode accedere poterit, vt ibi dicitur. *f.* Diximus. Pro salute animarum promouenda, cultu diuino manutenendo, & eo collapso restituendo ad differentiam visitationis, quæ fit propter alium finem. Diximus iuxta qualitatẽ, & conditionem personarũ, & loci visitati, quia de aliquibus exquiritur, & discutitur, in Ecclesia, de quibus non exquiritur in monasterio, & è contra, nec in loco pio: de aliquibus in Ecclesia curata, & circa personam, quæ gerit curam, de quibus non exquiretur, nec discutietur in Eccles. non curata, & circa personam, quæ non gerit curam. Insuper & de aliquibus exquiretur in Ecclesia collegiata, de quibus non inquiretur de Ecclesia non collegiata, & sic de singulis.

d c. 1. §. sanè decen in 6. & ibi per Doctores. e c. Placuit. 10. q. 1. & d cap. 1. circa principiũ iuncta glos. super vers. accedere. ibi per Doct. f Socin. in tract. Visitationis l. 8

Visitatio monasteriorum regularium, & personarum ibi degentium, & Ecclesiarum, & Clericorum sæcularium ibi deseruientium, quolibet anno, an necessariò facienda sit propter præceptum aliquod diuinum, aut Pont. & quis sit scopus, ac finis huiusmodi visitationis, & visitatorum, quæ sit potestas.

CAP. XXII.

SVMMARIVM.

1 *Visitare in sacra Scriptura sumitur etiam pro punire.*
2 *Quæcumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt.*
3 *Deus omnipotent per semetipsum visitauit Adam in paradiso terrestri, seu voluptatis, post transgressionem præcepti diuini.*
4 *Ordo seruatus à Deo in visitando Adam, obseruandus accuratissime erit à Visitatoribus quibuscunque procedentibus ad visitandas personas clericorum regularium, & secularium, degentium in altero paradiso terrestri, s. in monasterijs, & Eccl.*
5 *Deus quomodo visitasse Cain probetur.*
6 *Deus quod visitauerit genus humanũ, recensetur, tẽpore Noë.*
8 *Deus qualiter visitauerit sodomitas, enarratur.*
7 *Iacob visitauit filios suos mediante persona Ioseph fratris illorum, & inde deducitur moralitas, ac figura visitationis, quæ hodie fit in Eccles. sancta præcepto summi Pont. patris omnium Christianorum.*
9 *Reu. Visitatores Congreg. Cassin. quam iurisdictionem exercere poterunt super Monachos, & Prælatos monasteriorum eorum visitationi subiectorum.*
10 *Dauid quomodo fuerit deputatus ab Isai patre suo Visitator fratrum suorum existentium in bello, & an fuerit figura Reuerendorum Visitatorum personarum clericorum regularium, & secularium.*
11 *Eccl. sanctam præcepisse visitationem tam monasteriorum & regularium personarum ipsorum Eccles. quam clericorum secularium, & personarum eorum ibi deseruientium quolibet anno repetendam, probatur.*
12 *Scopus ac finis huiusmodi præcepti de visitãdis monasterijs, & personis regularibus ibi degentibus ac Eccl. clericorũ secularium, & ipsismet clericis, est delinquentes punire, & præmia bonis repertis tribuere, ac mores, obseruantias, & ritus Eccles. reformare (si huiusmodi reformatione egentes repererint ipsi vigiles, & accurati Visitatores.)*

Quam-

QVamuis laudabilem morē visitandi quolibet anno monasteria, & regulares ibi degentes, & clericos inseruientes ecclesijs reliquis, originem duxisse à iure diuino, siue elici posse à gestis, quæ in sacra hist. recensentur facta tam à Deo ipso opt. max. quã viris prudentib. inspiratione diuina nullus (forsan) hucusque expresse præsumpserit (ni fallimur) asseuerare. Tamen ponderantib. nobis scopũ, ac finem visitationis cuiusq. monasterij, ac eccles. & personarũ ibi deseruientiũ perspicuum visum fuit nos posse (ope diuina adiuti) non tantũ affirmare, verũ etiam probare hoc munus visitandi quolibet anno monasteria, & ecclesias tam in capite quàm in mẽbris in spiritualib. & temporalib, traxisse originẽ ab his, quæ gesta narrantur in iure diuino, cũ procul dubio scopus visitationis alius nõ sit, quàm acuratissimè inquirere, an regulares clerici, & seculares obseruẽt ea, ad quę de iure diuino, põtificio, statutisq; tã regularib. quã synodalib. (referẽdo singula singulis) ipsi teneãtur (vt latius infrà dicemus) et inde trãsgressores d. statutorũ debitã pęnã suorũ demeritorum recipiant, et è contra, ipsorũ executores laude, & pręmio decorentur. Nec poterit quis meritò mirari pro eo, quod dicemus, quod visitare in sacra Scr. accipiatur pro punire. Nam legimus hac pręcisa forma verborũ vsum ibi fuisse Deum ipsũ, dũ loqueretur de transgressorũ præceptorum suorũ vltione iustissima facienda per ipsũ, videl. Exo. *Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatẽ patrũ in filios in tertiã, et quartã generationẽ eorum, qui me oderunt.* Quapropter meritò poterimus sine robore dicere Deum ipsũ optimum maximum tradidisse legitimam normam ipsis visitatorib. procedendi in visitãdis ac puniendis criminosis repertis iuxta D. Pauli sententiam *a* dicẽ-

g Exo, 34. 20. vers. 7.

2 tis. *Quæcunq. scripta sunt, ad nostrã doctrinam scripta sunt.* Audiãt, ergo, & tenacissime Reuer. Visitatores memorię retineant, & opere perficere studeant ordinẽ, ac modum visitandi monasteria, & Ecclesias, ac regulares, &

a Rom. cap. 15. vers. 4.

3 clericos sęculares ibi deseruientes. Legitur. n. Deum per semetipsũ visitasse Adam post eiusdẽ transgressionem præcepti diuini de non comedendo de ligno vetito, s. scientiæ boni, & mali sub pęna mortis, eo quod sacra scriptura *b* his præcisis verbis vtatur, videlicet. *Vocauitq́, Dominus Deus Adam, et dixit ei, Vbi es? Qui ait, vocem tuam audiui in paradiso, et timui eo quod nudus essem, et abscondi me: Cui dixit Dominus, quis n. indicauit tibi, quod nudus esses, nisi, quod ex ligno, de quo præceperam tibi, ne comederes, comedisti?*

b Gen. cap. 3. vers. 9.

4 Ex his ergo, Domini Dei verbis duo elicimus seruanda à visitatoribus, s. primum, quod ipsi Reuer. Visitatores ad visitandos subditos se personaliter conferant, vel visitandos ipsos ad se vocare studeant, illosq. interrogabunt de statu ipsorũ. Cum dicendo Adę Deus, Vbi es? voluerit ipsum ad recognitionem proprij sceleris perducere, et sic ad salubrem pænitentiam, & confessionem illius: Nam ideo dixit, Vbi es? Id est, In quem statum miserrimum te impulit transgressio mei præcepti? Secundum est, vt Visitatores neminem inauditum puniant, sed primò ipsum interrogent de facto prætenso, & postea ei indulgeant terminum, & facultatem proponendi, & probandi in sui fauorem quæcunq; in excusationem criminis presenti contra ipsum haberent: quod ipsemet Adam intelligens dictis Domini Dei verbis sibi tacite fuisse indultam facultatem ab ipso se tuendi, & producendi, quę putaret facere in sui defensionem, statim protulit hęc præcisa verba, videlicet. *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit de ligno, et comedi.* Ac si aperte dixisset. Quid infælix ego peccator dicam in meæ transgressionis excusationem, nescio, cum hoc solum mihi occurrat, s. quod causa huius transgressionis fuerit Eua vxor mea, & sic confessus fuit propriam præuaricationem, de qua interrogabatur; at quoniam producta in sui defensionem fuerant nullius virtutis, sed ex ipsis magis, ac magis ipsum dignum pęna se effecerat: cum debuerit suggerentem sibi vxorem repellere, ac corrigere, & non assensum eius consilio præstare, meritò ergo, Deus opt. max. ac iustissimus iudex contra ipsum Adam post eius cõfessionem, & sibi indultam defensionẽ, pænalem sententiam protulit dicens. *c Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperã, ne comederes, maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sũptus es, quia puluis, es & in puluerẽ reuerteris. Fecit quoq; Dominus Deus Adæ, & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos, & ait: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum, & malum. Nunc ergo ne fortè mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. Emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est, eiecitque Adam, & collocauit ante paradisum voluptatis Cherubim*, & his præcisis verbis fuit promulgata a Deo iustissimo iudice sententia lata contra Adam in causa transgressionis diuini præcepti ab ipso perpetratæ. Ex quibus, ergo, omnibus Deus ipse facto suo docuit nos normam visitandi criminosos, & sententiam contra illos fulminandi, quod & rursus nos docuit, antequã promulgasset sententiam contra fratricidam Cain illum: Nam legitur, quod, *d Cum offerret Cain de fructibus terræ munera Domino, Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum, & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius, Ad Cain autem, & ad munera illius non respexit. Iratusque est Cain vehementer, & concidit vultus eius: Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Nonne si bene egeris, recipies? sin autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit, sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.* Ex quibus Domini verbis, & actibus apertissime elicitur Deum ipsum de peccato fratricidij propositi Cain aduersus Abel fratrẽ suum voluisse ipsum Cain monere ad hoc, vt à cogitatis resiliret pænitendo de sua impia voluntate, ac per consequens inde comprobatur Deum optimum maximum tunc visitasse Cain, cum noluisset ponderare vim verborum Dei: at potius in sua iniquitate perseuerare, illamque opere exercere, subditur ibidem. *e Cain dixit ad Abel fratrem suum egrediamur foras, cumque essent in agro, consurrexit aduersus fratrem suum Abel, & interfecit eum, quo mortuo Deus vocauit Cain, & interrogauit eum de fratre suo dicens Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, nescio numquid custos fratris mei sum ego? Dixitque ad eum, quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* 5 Et cum Cain in sui defensionem nihil protulisset, statim Deus iustissimus iudex protulit sententiã diffinitiuam dicens *f Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua, cũ operatus fueris eã non dabit tibi fructus suos, vagus, & profugus eris super terram.* Et rursum id ipsum nos docuit 6 Deus facto suo, dum visitare dignatus fuisset genus humanum. *g Et cognouisset multam malitiam hominum creuisse super terram, & quod cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, dixit pænituit me fecisse hominem in terra & præcauens in futurũ, & tactus dolore cordis intrinsecus, delebo (inquit) hominẽ, quem creaui à facie terræ ab homine vsque ad animantia, à reptili vsque ad volucres cæli, pænitet me fecisse eos, & cum corrupta esset terra coram Deo pro eo, quod omnis caro corruperat viã suam super terrã.* Volens ergo Deus proferre iustam sententiam, contra huiusmodi homines peccatores, & alia animalia. qui corruperãt vias suas, subdidit Deus dicens *g Finis vniuersæ carnis venit corã me, repletã est terra iniquitate eorum, & ego disperdam eos cum terra.* Et volens à tali pęna eximere innocentes, & eos honorare, præcepit Noe dicens *h Vt faceret sibi arcam, tradiditque sibi formam ipsam fabricandi in qua ipse Noe cum sua familia, & reseruanda ab aquis diluuij animalia fuerant, qua arca ædificata, & in ea ingressis Noe, & familia sua, & dictis animalib. inclusit cum dominus de foris: factumque est diluuiũ quadraginta dieb. super terrã, & multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerũt arcã in sublime à terra, consumptaque est omnis caro, quæ mouebatur super terram, volucrum, animantium, bestiarum, omniumque reptilium, quæ reptant super terram Vniuersi homines, & cuncta, in quibus spiraculum vitæ est in terra, mortua sunt, & deleuit Deus omnem substantiam, quæ erat super terram ab homine vsque ad pecus. Remansit autem solus Noë, & qui cum eo erant in arca.* Ex quib. ergo relatis patuit quid debeat facere visitatores, necnon & claruit visitationem introductam in S. Ecclesia originem duxisse à gestis ipsis diuinis, ac per consequens.

c Gen. cap. 3. vers. 17.
d Gen. cap. 4. vers. 4.
e Gen. cap. 4. vers. 8.
f Gen. cap. 4. vers. 11.
g Gen. cap. 6. vers. 5.
Gen. 6. ver. 13
h Gen. cap. 6. vers. 14.
i Gen. cap. 7. vers. 17.

quens radicaliter illam esse de iure diuino. Cum & hoc ipsum annuerit ipse Dominus Deus loquens de iusta pęna mox insligenda Sodomæ, & aliarum ciuita-
7 tum conuicinarum, ciuib. ad Abraham, & dicens. *a Clamor Sodomorum, & Gomoreorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis. Descendam, & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me, opere cōpleuerint*, an non est ita vt sciam, de quib. sodomitis legitur *b insuper, quod ipsi cognoscentes, quod tres Angeli in forma adolescentulorum hospitati fuissent apud Loth, accedentes ad domum Loth, volebant per violentiā inde extrahere illos Angelos, & abuti eis: & cæcis illis effectis diuina iustitia, monitus fuit Loth ab Angelis, vt quam cellerrimè vna cum sua familia egrederetur ciuitatem illam, quoniā iusto iudicio diuino omnes habitantes in ea, vna cum ipsa ciuitate, & alijs conuicinis forent illico igne comburendi propter eorum scelera. Quib. auditis Loth & reliqui de sua familia egredi ciuitate illa festinantes, salui facti sunt, habitantib. vero in illis igne sulfureo de cælo submisso perēpsis.* Quapropter ex hucusq. allatis patuit, quid sit faciēdum à visitatorib. ipsis tam clericorum regularium, quam secularium, s. eos oportere honorare, ac protegere ipsos repertos morigeratos, & Deum timentes, *c necnon & punire iuxta qualitatem suorum demeritorum reprobos, d prout fecisse Deum iustum visitatorem*, ac iudicem ex supra allatis apertissime didicimus. Inde etiam emicuit visitationem ipsam, quæ hodie est in S. Ecclesia esse
8 conformem, ac consonam iuri diuino. Nonne Patriarcha Iacob præcepit Ioseph filio suo, vt quam primū se conferret ad visitandos fratres suos morantes tunc in Sichem, & pascentes gregem ipsius Iacob patris eorum his præcisis vtens verbis? videlicet. *e Fratres tui pascunt oues in Sichimis, veni, mittā te ad eos, quo respondente præsto sum, ait vade, & vide si cuncta prospera sint erga fratres tuos, & pecora, & renuntia mihi quid agatur.* Et quidem hæc omnia in figura contingebant illis pro nostra instructione, Iacobi enim significat summum Pont. qui est pater omnium tribuum, ac filiorum S. Ecclesiæ. Filij ipsius pascentes gregem patris, sunt Archiepiscopi, Episcopi, & alij prælati, accurati, quib. cura animarū fuit delegata, meritò ergo Iacob misit Ioseph (qui dicitur additus, adiunctus) ad visitandos fratres suos. s. prælatos, & gregem. s. populum Christianum illis ad pascēdum commissum, & hic Visitator destinatus dicitur Ioseph. i. adiunctus, quoniam est additus numero proprium prælatorum cuiusq. diœcesis, & monasterij, qui de iure tenentur visitare singulares subditos propriæ diœcesis, & monasterij. *f* Sed ne videamur preterire materiā ex professo hic tractandā. Dicimus, & firmissime asseueramus Generalem Præsidem alicuius religionis, ordinis, seu congregationis personarum regularium representari per Iacob: cum mittat vnum ex filijs suis ad visitandos alios filios ipsius mittentis pascentes greges patris eorum, dirigendo, s. ipsos in visitatores electos ad visitandos prælatos singulorum monasteriorum, & ad videndū si cuncta sint prospera erga dictos fratres ipsius Ioseph, alios, s. prælatos monasteriorum sibi subiectorum, & pecora ipsa (idest) monachos, seu regulares ipsos subditos illorum prælatorum, s. ad acuratè inquirendum, an superiores, & inferiores degētes in monasterijs laudabiliter studeāt exequi proprium munus. At quoniam aliquando ipsi Visitatores sine scandalo nō possent punire mala ibi reperta, idcircò consultò ibidem subditur. *g A Iacob Patriarcha. Et renuncia mihi quid agatur.* Et quidem hoc ipsū, quam prudentissimè fuit statutū per Reueren. patres Congregationis nostræ Cassinensis. Nam declarantes potestatem traditam à Capit. generali ipsis destinatis visitatorib. his præcisis verbis vsi fuerūt, videl. *h* Possint autem prædicti Visitatores, prælatum, si quem in notabilem excessum deprehenderint incurrisse, aut minus idoneum ad regimen, adeo quod non absq. manifesto scandalo, seu graui damno monasterij vsq. ad capituli generalis tempus tolerari possit, suspendere, & alium pro eo subrogare. Ad euitanda tamen scandala, nisi duorum ad minus officio Visitatorum, Præsidentis consensus accesserit, id facere non possint, & si alias in monasterio quietè, & pacificè morari noluerit, eū amouere, & ad aliud monasteriū congregationis nostræ transmittere, prout eis videbitur expedire. *i* Possint insuper omnes, & singulos seniores, & officiales monasterij ab eorū curis, & officijs suspendere, & absoluere si iudicauerint expedire, & ab eorum monasterijs remouere. *k* Ea tamen, quæ Visitatores repe-rirent in suis visitationibus alicuius ponderis, seu nota digna, aut quæ ipsi componere nequiuerint, reducant in vno folio, Diffinitoribus tēpore capituli generalis referenda. Hæc statuerunt dicti Reuer. Patres, & qui- 9
dem meritò, cum idipsum nos docuerit sacra Scriptura referendo præceptum factum Dauid à patre suo. Nam dixit Isaia *l* ad Dauid filium suum. *Accipe fratribus tuis ephi polentæ, & decem panes istos, & curre in castra ad fratres tuos, & decem formellas casei, has deferas ad tribunum, & fratres tuos visitabis, si rectè agāt, & cum quib. ordinati sunt, disce.* Audiuimus Nos (Reuerendi lectores) docente sacra Scriptura, quid præceptum fuerit Dauid constituto Visitatori fratrum suorum. Audiamus mō quid contigerit ipsi Dauid in actu fratrum visitationis, & post eorū visitationem ad hoc vt & ipsi Reu. Visitatores sequētes vestigia Dauid possint gloriæ Dei, & saluti visitandorum facillime prospicere, sciant ergo, quod Dauid *m visitare iussus à patre suo proprios eiusdem fratres commorantes in exercitu Saulis regis, pergens ad ipsum exercitū pro visitandis fratribus ibi existensibus, & animaduertens omnes existentes in exercitu trepidare à facie Goliæ Philistei Gigantis exprobrantis aciē Dei viuentis, ita vt nemo astantium auderet occurrere ei, & secum præliari, ipse Dauid et si cognosceret se adolescensē, tam confisus in Deo omnipotente pro liberandis fratribus proprijs, & populo Dei insurgēs contra Gigantem Golia in lapidibus, & funda interfecit eum, & caput ipsius abscindens, & deferens Sauli Regi liberauit fratres, & populum suum.* Non immeritò ergo dicere possemus Dauid figurā fuisse Visitatorum Deum timentiū, qui non aufugit à facie lupi, vel tyranni volentis mactare, & dispergere oues. Nā ipsi Visitatores misticè, & tacitè dum pergunt ad visitandos fratres suos recipiunt ab Ecclesia S. & summo Pont. patre omniū Christianorum decem panes deferendos fratrib. suis, scilicet, sæpius debebunt intimare auribus eorū præmia promissa, & præparata à Deo obseruantibus decē præcepta decalogi, quorum obseruantia confirmat cor nostrū contra diabolum & eius suggestiones, quemadmodū *panis confirmat cor hominis*, & pœnas hic, & in futuro sęculo insligendas pro transgressione ipsorum, necnō, & alia ibi virtualiter cōtenta, vt sunt obseruationes propriorum votorum, & præceptorum, quæ in dies ab eorum prælatis intimantur, quod si ipsi Visitatores animaduerterint in monasterijs reperiri contemptores suorū votorum, & in Ecclesijs clericorum sęcularium contemptores statutorum synodaliū diœcesanorum suorū, tunc insurgere debebunt contra eos, & illos iuxta sacrorum canonum, & regularum, seu propriorū cuiusque diœcesis, vel ordinis, seu congregationis statutorum normam punire non omittant, *ne sanguis eorum de manu sua requiratur* (vt latius infra) ad hoc, vt tali pacto procedendo in eis occidatur Gigas Golia, scilicet diabolus illis mala suggere opera. Nec debebunt ipsi Visitatores pertimescere, vel curare, quod inde aliqui ex fratribus visitandis, aut visitatis murmurent, cū & Dauid spreuerit, & pro nihilo duxerit murmurationē propriorum fratrum factam aduersus eum propter aduentum eius ad exercitū, intendens etiā contra eorum voluntatem consulere eorum saluti. Quapropter meritò ad memoriā propriam ipsi Reuerēdi Visitatores reuocare debebunt finē pugnæ Dauid pro salute fratrum murmurantium, & tribulationis illatæ sancto Patriarchæ Ioseph à proprijs fratribus visitatis iussu Iacob patris eorundem. Cum ex ipsamet tribulatione sibi ab illis impijs procurata (dum inde venditus fuit, & ab illis, & quasi in profundum malorum demersus) Deus ipse omnipotens (& infatigabile brachium obedientium, & zelantium honorem ipsius Dei, & prospicientium saluti animarum fratrum suorum) eleuauit eum ad dominium totius terræ Ægypti, ita vt esset primus Princeps *a post Regem*

Ægypti,

a Genes. 18. vers. 20. & in c. 4. Qualiter & quādo, el 2 ext. de Accusa.

b Gen. cap. 19 vers. 10.

c Exec. cap. 21.

d Timoth cap. 5. & in c. Au. es denique 11. q 3.

e Gen cap. 37 vers. 13.

f Latissimè in sequenti c. 4.

g Gen. ca. 37. vers. 14.

h In 2. par. cōst. Congregationis cassinēsis c. 2. nu. 18.

i In 2. par. fiu. c. 2. n. 18.

k Vbi su. n. 20

l 1. Reg. c. 17. vers. 17.

m 1. Reg. c. 17 vers. 23. 49. vers. 52. 57.

Psa. 103. ver. 14.

Ezech. 3. vers. 18. & 20.

b In cap. 45 & 45.

Aegypti, & tandem fuit gloriosus salvator non tantum totius terræ Aegypti, & conuicinarum, verum etiam proprium fratrum b tradendo tempore generalis famis eis victualia abundantissimè. Reuerendi ergo Visitatores prudenter, & intrepide exequantur munus proprium, recolentes, quod primus Visitator fuerit Deus, & post eum quamplurimi sancti prudentissimi viri, qui semper à Deo fuerunt potentissimè adiuti, & sicut Ioseph, cũ regnaret in tota terra Ægypti, & videret impios fratres fame perire, & ad se pro frumento recipiendo recurrere (quamuis illi tunc non cognouissent illum pro Ioseph fratre eorũ) ipse tamẽ Ioseph immemor iniuriæ sibi ab illis illatæ, tot bonis eos ditauit, ita, & Reuer. Visitatores dum tali muneri incumbunt, immemores esse debent cuiusq. iniuriæ sibi à visitandis antea forsan illatæ, sed procedant in ipsa visitatione tanquam ministri Dei absque aliqua passione, præmia elargiendo clericis regularibus & secularib. quos virtute præditos repererint, & alios immorigeratos puniant, seruatis accuratissime tamen his, quæ infra afferemus. c Et quamuis de visitatione huiusmodi generaliter facienda tam clericorum regularium, quam secularium fuerit factus sermo breuis supra: d hic tamen dicenda erunt specialiter aliqua de præcepto visitandi, & de scopo visitantium clericos regulares, & infra e de modo, forma, & ordine seruando in visitatione clericorum seculariũ, & eorundem ecclesiarum. Sciendum ergo, quod visitatio clericorum regularium, & eorum monasteriorũ in temporalib. & spiritualib. sit præcepta etiam de iure positiuo hoc ipsum attestantib. nonnullis Constitutionib. tam summorum Pontificum, & Conciliorum
12 generalium, quam peculiarib. cuiusque ordinis, religionis, & congregationis regularium ipsorum. f Memoriæ insuper erit tenacissime commendandũ, quod Visitationis huiusmodi scopus & finis (vt diximus) intẽtus ab Ecclesia sancta, est, immorigeratos, & rebelles regulares monere, corripere, punire, ac reducere statum monasticum ad pristinam obseruationem regularum, & constitutionum peculiarum. cuiusq. religionis. Sed vt facilius in memoria Reuerendorum visitatorum supradicta imprimantur, hic subinferremus ad verbum quæ de hoc scopo Visitatorũ, & visitationis statuerit sacrosanctum Conc. Trident. Sciant ergo Reuer. Visitatores sacrosanctum Conc. Tridẽt. g his præcisis verbis vsum fuisse, videlicet: *Visitationum autẽ omnium istarum præcipuus sit scopus, sanam orthodoxamque doctrinam expulsis hæresib. inducere, bonos mores tueri, prauos corrigere, populum cohortationibus, & admonitionib. ad religionem, pacem, innocentiamq́, accendere, prout locus, tempus, & occasio feret ex visitantium prudentiâ ad fidelium fructum constituere. Quæ vt facilius, fæliciusque succedant monentur prædicti omnes, ad quos visitatio spectat, vt paterna charitate, Christianoque zelo omnes amplectantur. Ideoque modesto contenti equitatu, famulatuq. studeant, quam celerrimè, debita tamen cum diligentia visitationem ipsam absoluere,* hæc ibi. & rursum ipsum Conc. Trid. h his præcisis verbis, vtitur videlicet. *Quoniam non ignorat S. synodus quantum ex monasterijs piè institutis in Ecclesia Dei splendoris, atque vtilitatis oriatur, necessarium esse censuit, quo facilius, ac maturius, vbi collapsa est vetus, & regularis disciplina, restauretur, & constantius, vbi conseruata est, perseueret, præcipere prout hoc decreto præcipit, vt omnes regulares tam viri, quàm mulieres ad regulæ, quam professi sunt, præscriptum, vitam instituant, & cõponant. Ad quæ in primis, quæ ad suæ professionis perfectionem, vt obedientiæ, paupertatis, & castitatis, ac si quæ alia sunt alicuius regulæ, & ordinis peculiaria vota, etiam præcepta ad eorum respectiuè essentiã, necnon ad communem vitã, victum & vestitum conseruanda, pertinentia fideliter obseruent, omnisque cura, & diligentia à superioribus adhibeatur tam in capitulis generalib. quam in eorum visitationibus, quas suis temporib. facere non prætermittant vt ab illis non recedatur. Cũ compertum sit ab eis non posse ea, quæ ad substantiã regularis vitæ pertinent relaxari. Si enim illa, quæ basis sunt, & fundamentum totius regularis disciplinæ exactè nõ fuerint conseruata: totum corruat ædificium necesse est.* hæc ibi. Probauimus ergo, quod visitatio monasteriorum, & personarum regularium sit aliquo pacto, & tacitè de iure diuino, expressè verò de iure pontificio. Nec non quis sit scopus, ac finis huiusmodi visitationis, & quid præcipuè intendere debeant Visitatores in visitandis monasterijs regularium personarum tam in capite, quam in membris.

c In ca. 5. n. 4.

d In cap. 2.

e In cap. 8.

f c. In singulis § fi. ext. de statu mo. & in sacro Cõc. Tri. in sess. 24. de reform. cap. 3. & in sess. 25. de refor. c. 1. & 8. & in 8. p. Con. Reuerẽ. Patrũ Congreg. Cassinensis ca. 2. per totam.

g In cap. 2.

h In sess. 24. de refor. cap. 3.

i In sess. 25. c.

De obiectionibus, quæ fieri possent Visitatoribus antequam admitterentur ad vsum suæ iurisdictionis.

CAP. XXIII.

SVMMARIVM.

1 *Visitatores, quæ ponderabunt antequam accedant ad visitanda monasteria.*

2 *Acta egredientis fines mandati erunt ipso iure nulla.*

3 *Prælati monasteriorum quando non tenebuntur admittere Visitatores ad visitanda propria eorum monasteria sibi commissa, & quare.*

4 *Visitator seu iudex delegatus nolens ostendere literas commissionales de visitando, & ideo si non fuerit admissus à prælato d. monasterij, & hac de causa excommunicasset ipsum prælatum hanc causam exprimendo in excommunicatione, huiusmodi excommunicatio erit ipso iure nulla, & quare.*

5 *Sententia lata contra leges, & canones, etiamsi ab ea non sit appellatum, erit nulla, & quare.*

6 *Error iudicis non poterit excusare sententiam ipso iure nullam.*

7 *Sententia contra ius lata à iudice æstimante illud non iustam causam, quando sit valida.*

8 *Prælatus ordinarius quando teneatur admittere visitatores, ac iudices delegatos, non ostensis sibi literis commissionalibus.*

9 *Visitator, aut iudex delegatus, quomodo procedet contra prælatum calumniose prohibentem ipsum Visitatorem fungi officio suo.*

10 *Visitator, aut Iudex delegatus, in quibus casibus alijs non tenebitur ostendere prælato monasterij visitandi originale mandatum, & quare.*

11 *Inquisitio facta contra aliquam personam super certis criminibus, non præcedente inquisitione de fama, quando sit valida.*

12 *Nemini licet iurisdictionem super se competentem ordinario suo iudici, tradere alteri iudici, inconsulto ordinario, licet compromittere controuersiam quis posset alteri tanquam arbitro cum consensu partis aduersæ.*

13 *In visitatoribus nostræ congregationis Cassinensis non habet locum, quæ diximus de ostensione literarum commissionalium, & quare.*

14 *In delegatis iudicibus, qui alias appellandi erunt Commissarij, quæ supra diximus, habent locum etiam in delegatis Congregationis nostræ Cassinensis, & quare.*

CVm præsens nostra praxis non solum deseruire poterit pro dirigendis Reuerendis Visitatoribus tyronibus regularium personarum nostræ Congregationis Cassinensis, verum etiam cuiuslibet religionis, qui illa vti non dedignabuntur. Idcirco in præsenti capitulo afferendum nobis erit ea, quæ ad notitiam potestatis, & iurisdictionis ipsorum Visitatorum nos perducere poterunt. Quapropter primo ipsos Re- 1
uerendos opportebit memoriæ tradere, quæ hic erunt afferenda, ne fines mandati, ac sibi indultæ iurisdictionis egredientes iniuria afficiant delegantem visitandi munus, necnon & ipsas visitandorum personas, & faciant acta nulla, cum dicantur, & sint iudices delegati, quibus non licet transgredi fines mandati, sed ipsos accuratissimè obseruare, quia mandatariis egredientibus fines mandati, acta ipso iure sunt omnino nulla. a Secundò Reuerendi Visitatores debebunt deferre secum literas commissionales, seu mandatum sibi fa- 2
ctum de visitandis ipsis monasterijs à generalibus religionis suæ: quoniam alias Prælati monasteriorum ip- 3
sos non tenebuntur admittere ad exercitium talis iurisdictionis tantũ sibi præiudicialis, nisi ostensis dictis literis, quibus non ostensis non cogentur dictis eorũ præstare fidem. b Imò expressè prohibitum reperitur à Cælestino Papa III. c his præcisis verbis vtente, videlicet.

a c. Cum dilecta ext. de Rescrip. c. cũ olim & ex literis, §. si vero. et cap. Cũ vener. ext. de off. deleg. & in l. Si procurator C. de Procurat. & ibi communiter per Doctor. & per gl. singularem, in c. Cum olim in ver. Ad italia ext. de præben. & ibi per Doctores.

b c. Nõ illi sol. mus, dist. 97. c. cũ in iure peritus, ext. de off. deleg. & ibi Doctores.

delicet. *Cum à nobis, & infra, & canonica, & ciuilia iura sequẽtes districtius inhibemus, ne vnius iudicis quantumcunque fuerit auctoritatis verbo credatur in causis, siue super testamentis, siue quibuslibet alijs contractib. quæstio agitur nec rescriptum eorum (nisi testium adminiculo fulciatur) eam obtineat firmitatem, quin ei possint, & debeant duorum, vel trium testium bonorum testimonia præualere. Salua in omnibus sedis Apost. auctoritate.* Et ratio istius decisionis est. Quoniam in præiudicialib. iuri tertio acquisito non creditur Principem aliquid concessisse: vulgarib. iuribus quod & latitissime per nos fuit probatum in nostris decisionibus. Tertiò, sciant Reue. Visitatores, quod intantum sunt vera, quæ huc usq. attulimus, quod si ipse iudex delegatus, siue Visitator ostendere nollet mandatum supradictum, vel
4 aliter probare se fuisse delegatum, vel creatum Visitatorem à superiore iudicis ordinarij, seu prælati illius monasterij, quod visitare intendit, & ideo ipsum prælatum ordinarium iudicem in monasterio sibi cõmisso mandato d. Visitatoris non parentem ipse Visitator excõmicasset: ipsa excommunicatio esset ipso iure nulla, si huiusmodi prætensa excommunicationis causa exprimeretur, vt puta, si dicat ipse Visitator non admissus ad visitandum: excommunico te R. P. D... Abbatem monasterij... quia noluisti me admittere ad vsum iurisdictionis ad te ordinario iure spectantis, eo quod non ostenderim tibi instrumentum meæ delegationis, & ratio istius nostræ decisionis elicitur ex iam allatis iuribus in probationem, quod iudex ordinarius non teneatur credere asserenti se esse delegatum ad visitandum eius monasterium: cum ergo huiusmodi excommunicationis sententia sit lata contra ius scriptum, & per consequens contineat expressè intollerabilem errorem, inde sequitur, quod de
5 iure sit nulla, *d* prout expressius docuerunt infrascripti Pontifices summi. Nam Gregorius Papa his præcisis verbis vsus fuit. *e Sententia contra leges canonesuè prolata, licet non sit appellatione suspensa, non potest tamen subsistere ipso iure.* Et rursus alibi dicit textus *f* Si sententia contra ius scriptum feratur, veluti dum defunctus, & minor 14. annis fuisse, & testamentum iure fecisse dicitur: nullas vires obtinet, nec contra eam est necessarium auxilium prouocationis. Idipsum adhuc apertius docuit Innocentius III. *g* his præcisis verbis vtẽs, *Examinata causa, quæ vertitur inter te, & milites campanicos super Ecclesia sancti Angeli perpendimus arbitrium, quod Vicedominus Sabinensis dicebatur super eodem negotio promulgasse contra formam iuris, & compromissi fuisse dictatum*, Vnde non obstante confirmatione C. Papæ prædecessoris nostri, qui confirmauerat illud, sicut prouide latum, & ab vtraque parte receptum, decernimus ipsum irritum, & inane. Et ratio potissima est; quoniam cum error iudicis non possit excusare sententiam ipso iure nul-
6 lam *h* stantibus etiam singularibus iuris regulis. Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit. *i* Et, Quæ contra ius fiunt, debent vtique pro infectis haberi. *k* Nec præsenti nostræ decisioni poterit de iure obstare, quod sententia, contra leges lata à iudice estimante illas non iuuare causas sit valida. *l* Non obstat (inquam) cum non simus in casu, quando esset sententia fulminata contra ius litigatoris, de quo agitur in d. l. cum prolatis, quæ vtique transit in rem iudicatam, si ab ipsa tempore statuto à iure non fuerit appellatum: vt apertè colligitur ex iuribus supra recensitis. *m* Non autem idem dicendum erit de sententia lata contra ius constitutionis, vt ex supra recensitis emicuit. Quartò Reuerendi Visitatores non obliuiscantur, quod tunc ordinarius prælatus non teneatur admittere delegatos, & Visitatores, nisi ostensis literis commissionalibus, quando non esset notorium illos fuisse destinatos iudices delegatos, vel visitatores monasterij, cui ipse præest, & ordinariam exercet iurisdictionem. Nam publicè constaret illum legitimum esse Visitatorem monasterij, & à dicto prælato iuridicè nihil fuerat obiectum, cum tunc conuincatur prælatum ordinarium malitiosè asserere se dubitare de huiusmodi mandati valore, & non obstante supradicta notorietate facti, si ipse ordinarius allegasset falsitatem rescripti, seu mandati, vel quid simile, ipse delegatus, seu Visitator recurrat ad amplectanda duo remedia contra ordinarium ipsum.

Primum quorum est, vt per semetipsum exequatur sententiam latam ab ipso, cum hoc de iure possit. *a* Secundum, vt puniat ordinariũ, si sibi iudicialiter constiterit ordinarium malitiosè opposuisse ad cauillandas ipsas literas commissionales, & ipsum punire poterunt Visitatores. *b* Quintò, sciant Visitatores, quod in casibus duobus alijs non tenebuntur ostendere literas commissionales. Primus quorum est, si ipse Visitator, vel delegatus (licet non ostenderit originale mandatum) tamen Prælato ostendisset exemplum, seu copiam dicti mandati originalis solemniter extractam à suo origali præuia citatione partis, de cuius interesse agebatur: attamen si non apparet de detrimento alicuius, tunc præmisso edicto generali dicendo. Quicunque putabit sua interesse compareat ad contradicendum infra terminum dierum.. iuxta doctrinam Doctorum. *c* Secundus casus est si huiusmodi commissio, seu delegatio fuisset exemplata partibus consentientibus, vel præsentib. & non contradicentib. & in actis inserta: *d* & ratio huius decisionis est quia in partium præsentia etiam in earum præiudiciũ acta facient fidem de originali tenore, *e* cum videantur partes consentijsse, secus dicendum esset si solus Notarius exemplasset ipsum mandatum originale reducendum ad actorum tenorem, quia cum producuntur in instrumenta, sola productio est de actis, & non tenor, *f* idest, si notarius scripserit in actis, quod talis pars produxit instrumentum huiusmodi, creditur Notario de productione, *g* sed non super tenore instrumenti, seu mandati huiusmodi, cum hoc solum probetur per ostensionem originalis, vel copiæ illius extractæ cum supradicta solemnitate, & hæc omnia videtur docuisse etiam Bonifacius VIII. Papa *h* (arguendo ab identitate rationis) qui his præcisis verbis vsus fuit. *Si is, cui contra te cõmissa fuerat simpliciter inquisitio super certis criminibus facieda, processerit te præsẽte, nec reclamante, aut quicquã super hoc excipiente (infamia inquisitione omissa) ad veritatẽ eorundẽ criminum inquirendã. Processum huiusmodi, ex eo quod nõ fuit primitus de infamia inquisitũ, vlterius impugnare nequibis.* Hęc tamẽ intelligẽda erunt vera, si corã ipso prelato ordinario huiusmodi mandati copia à suo origanali fuisset extracta, & non aliter, cũ agatur etiã de suo interesse (vt patet ad sensum) cum consensus ambarum partium non possit præiudicare de iure, acquisito iuri ipsi iudici ordinario super suos subditos, & ratio potissima, & irrefragabilis est, quoniam subditi non possunt renunciare foro sui ordinarij, & alterius iurisdictioni se subdere iuris vulgaribus, *i* quod & videtur docuisse Innocentius Papa. Quartum, *k* his præcisis verbis vtentem, videlicet. Nec appellationis articulo prætermisso, nec alias etiam cum minimè appellatum extiterit, Remensis Archiepiscopus, vel eius officialis de causis clericorum tanquã iudices (licet in ipsos ijdem clerici de facto consentiant) absque diœcesanorum voluntate cognoscant. Et sciant Reuerendi Visitatores nos loquutos fuisse de ijs, qui aliquem in iudicem eligunt sine consensu iudicis ordinarij, non autem de consentiendo in aliquem tanquam arbitrum ei compromittendo decisionem alicuius subortæ quæstionis: quoniam hoc possent facere. *l* Sextò. Notandum, quod ea, quæ huc usque attulimus non habent locum in Reuerendis Visitatoribus creatis à Capitulis generalibus nostræ Congregationis Cassinẽsis ordinis sancti Benedicti de obseruantia, cũ vetustisimus (& maxima ratione fultus) mos vigeat in ipso capitulo generali ipsos Visitatores creari, & gradatim in cedula generali, vbi annotantur Reuerendi Abbates ascripti & asciti in regimine singulorum monasteriorum, postquã expressum fuit nomen cuiusque monasterij, statim exprimitur nomen

Marginal notes (left):

c In c. cũ à nobis, ext. de Test. c. Quoniã contra, & nec pro ipsius ext. de probat. l. Vnica, C. de mandatis Principum, & ibi per Doctores.

d c. Per tuas, §. nos igitur credimus, ext. de sent. excom. ca. Inter cæteras, ext. de rescr. & in c. Cũ olim Abbas ext. de off. dele. ca. ad præsentiã ext. de App. & ibi per Doct.

e c. Sententia, ext. de sen. & re iur. & ibi per Doct.

f c. Si, qui appel. §. item si sẽ, 2. q. 6. et ibi per Doct.

g c. Examinata ext. de confir. vt l. vel inutil. & ibi per. Do. com.

h l. 1. in prin. ff. quæ sent. sine appel. & ibi per Do. & per gl. singulare, in c. Si, qui ap. pell. §. item si sent. contra ius in vers. cõtrarius, 2. q. 6. & ibi per Doct.

i c. Non firmatur, de reg. iur. in 6. & ibi per Doctores.

k c. Quæ cõtra ius, de reg. iur. in 6. & ibi per Doctores.

l l. cum prolatis ff. de re iudicata.

m c. Si, qui ap. & si verò cõtra ius litigat. & c. & inter ca. si. ext. de sen. & re iud. vbi cõiter per Doct.

Marginal notes (right):

10 *a* c. In literis, extra, de off. dele. & ibi per Do.

b Argu. in l. 2. C. de leg.

c Panor. in ca. cum in iure extra de offi. de leg. & Syl. in sum. in ver. delegatus, §. 3. num. 4. ver. secundo per exemplum, & in ver. Tabellio. § fin.

d Host. in sua summa tit. De legato.

e Ar. in l. 1. C. de relat. & ibi per Bart. & alios Doctores.

f Innoc. relatus à Sylu. vbi sup.

g c. quoniam contra ext. de probat.

h c. 2. de accus. in 6. & ibi per Doctores.

11

12

i l. Priuatorũ, C. de iur. omn. iud. & ibi cõmuniter per Doctores.

k c. 1. in 1. resp. de foro com. in 6. & ibi citat per Doctores.

13 *l* ca. cum tempore, ca. dilecti filij extra, de arbitris, et ibi per Doct. assignantes rationem differẽtiæ.

nomen Reuerendi Abbatis, qui ei præficitur, qui si fuisset creatus Visitator, & talis titulus adijcitur, exēpli gratia: In sancto Benedicto Reuer. P. D. Hieronyi à Perusio Abbas, & Visitator; & sic de singulis fit, qua cedula lecta publice coram ipsis Reuerendis Abbatibus, & alijs monachis, & notario publico seculari; & testibus, ipsius cedulæ copiæ autenticę transmittuntur ad alia monasteria, ita quod ad singula monasteria nostræ Congregationis copia ipsius cedulæ perducitur. Quapropter nullus Prælatorum nostræ Congregationis poterit prætendere ignorantiam de tali demandata ipsis Visitatoribus iurisdictione, & si non negemus, quod omnia, quæ attulimus suprà asserendo, & probando, quod prælatus, ac iudex ordinarius non teneatur obedire Visitatori, aut delegato, nisi sibi ostensis mandatis: adhuc habeant locum in delegatis omnibus in specialibus negotijs etiam in congregatione nostra Cassinensi, & in aliis religionibus. Nam huiusmodi iudices requisiti a prælatis monasteriorum, in quib. opus esset eis exequi mandatum sibi factum, & ipsi ostendere tenebuntur speciale eorum mandatum, seu huiusmodi literas commissionales suas de procedendo in causis sibi delegatis. At quoniam huiusmodi delegati dicuntur, & sunt appellandi Commissarij: & de ipsis latissimus fiet sermo antea in præsentis praxis, idcircò ipsa missa faciens remitto lectorem ad dictos locos, in qua traditur vera methodus, & formā procedendi in causis criminalibus motis contra regulares à principio processus compilandi, & inde procedendi vsque ad sententiam diffinitiuam promulgandi inclusiue. Ad rem nostram ergo regredientes, dicimus, quod eadem, quæ in præsenti cap. supra attulimus, & exemplificauimus in persona Reuerendorum Visitatorum nostræ Congregationis Cassinensis, volumus repetita in persona aliorum Visitatorum monasteriorum cuiuscunque religionis alterius, & idem de iudicibus delegatis alterius religionis, seruatis tamen ab ipsis Visitatoribus, & delegatis aliquibus ritibus, & formis procedendi consuetis in eorum Religionibus, tā circa creationem, & admissionem eorum ad vsum suæ iurisdictionis, quam in forma procedendi contra reos, seu in causis sibi delegatis, cum huiusmodi speciales ritus, & consuetudines sint habendæ pro legibus.

Reuerēdi Visitatores, quomodo procedere debeant in visitandis monasterijs, ac regularibus personis ibi degentibus.

CAP. XXIV.

SVMMARIVM.

1 *Reuerendi Visitatores quid primo facient, cum peruenerint ad vnum quodque monasterium per eos visitandum.*

2 *Visitatores de quibus monebunt in c. visitandos.*

3 *Visitatores de quibus inquirant à visitandis.*

4 *In visitatione reperti criminosi per quos puniendi erunt.*

5 *Visitatores puniant contumaces, & rebelles absque personarum delectu.*

6 *Reuerendi prælati monasteriorum singulorum executioni mandent ea, quæ sibi iniuncta fuerint a Reuerendis Visitatoribus.*

7 *Reuerendi Visitatores obseruare tenebuntur in visitando ritum consuetum suæ religionis.*

8 *Reuerendi Visitatores quando non deferent iuramentum visitandis de dicenda veritate, & quando deferent.*

9 *Reuerendi Visitatores in interrogandis ipsis visitandis quando necessario exigant iuramentum ab ipsis, & sub qua forma.*

10 *Quis ordo iudicij à visitatoribus sit seruandus, quando dicetur sibi à fide dignis Prælatum, vel alium esse infamatum de aliquo crimine, & quare.*

11 *Quæ forma procedendi contra aliquem antiquitus seruabatur, & quo modo, & quare.*

12 *Hodie non exigitur ab accusante, vel querelante, vt se inscribat ad pœnam talionis, tamen si non probauerit, punitur pœna talionis.*

13 *Reuerendi Visitatores quare ad visitanda monasteria mittantur.*

Reuerendi Visitatores regularium, quam primum peruenerint ad singula monasteria per eos visitanda. Primò se conferant ad Ecclesiam, & ibi facta breui oratione ante sanctissimum Sacramentum, ingredientes claustrum dicti monasterij recipiendi erunt à Prælato, & monachis d. monasterij, & die eodem, vel sequenti (prout temporis, & valetudinis opportunitas suggesserit) cōgregationis monachis, & commissis vna cum eorum prælatis in ca. d. monasterij proposito verbo Dei, *a* palā facient causā aduentus sui, monachos monendo, quod ad ipsos studeant vera, & probabilia deferre: *b* sed si falsa, aut non probauerint obiecta, sciat se pœna talionis puniendos fore *c* & quòd accusatorū personas non accipiant sine libello eorum manu scripto, quamuis sine ipso secundum vsum modernum, possint procedere. *d* Secundò ipsi Reuerendi Visitatores certiores reddant visitandos se non fore recepturos delationem illorum criminum, de quibus non fuisset instatum apud proprium prælatum, vt ipse ad inquisitionem & punitionem procederet, nisi illa essent notoria, cum in his merito possit notari ordinariorum negligentia. *e* quapropter primò inquirant de notorietate criminum delatorum, vt possint animaduertere ad se deuolutam fuisse iurisdictionem super illis inquirendi, & liberè puniendi criminosos huiusmodi delatos, sed si repererint aliquem solum infamatum de aliquo crimine, tunc ipsi Visitatores præcipiant ordinarijs, vt super his inquirant solemniter contra taliter infamatos: si ipsis visitatoribus videbitur expedire. *f* Tertiò sciant ipsi Visitatores se accuratissime inquisituros fore de statu monasteriorum in temporalib. & spiritualibus, & de ipsorum regularium vita, moribus, conuersationibus & obseruantiis, & correcturos, & reformaturos ea, quæ viderint corrigenda & reformanda: ita tamen quod monachos, vel alios regulares per proprium prælatum mandent corrigi, eisque iniungi faciant pœnitentiam salutarem iuxta Beati Benedicti regulam & Apostolica instituta: & non secundum normam prauæ alicuius subortæ (forsan) consuetudinis, quæ quasi pro lege in quibusdam monasteriis inoleuit. *g* quæ omnia intelligenda sunt si non repererint dicta crimina fuisse notoria, in quibus ipso iure ad ipsos Visitatores fuisset deuoluta plena iurisdictio, vti supra probauimus. *h* Quòd si repererint ipsi Visitatores aliquos ex regularibus contumaces & rebelles: tunc absque personarum delectu, auctoritate Apostolica iuxta modum culpæ censuræ percellere eos poterunt, nec illis parcant ob suam pertinaciam, vel potentiam amicorum illorum, quin huiusmodi oues morbidas eiiciant ab ouili, ne inficiant oues sanas. *i* Non ignorare volo Reuerendos Abbates, & alios prælatos, quod si exequi studiose noluerint, quæ Visitatores mandauerint circa punitionem criminosorum: erunt & ipsi proclamandi, & corripiendi, atque puniendi publice in Capitulo generali, itaque pœna ipsorum sit alijs in exemplum. *k* Quid verò Reuerendi Visitatores nostræ Congregationis Cassinensis possint circa punitiones criminosorum monachorum, & prælatorum: iam retulimus in præcedenti c. 3. Nam etsi prædicta sint verissima, tamen Innocentius Papa quartus de modo & forma seruanda in Visitationibus tam clericorum secularium, quàm regularium personarum loquens his præcisis verbis vsus fuit, videlicet: *Hanc autem visitandi formam ab vniuersis etiam episcopis, alijsque prælatis ordinario iure suos subiectos visitantibus plene obseruari præcipimus: saluis super hoc rationalibus & approbatis religiosorum consuetudinibus, & regularibus institutis.* *l* Quapropter Congregationis nostræ Cassini. Visitatores obseruabunt quæ statuuntur in secunda parte constitutionum Reuerendorum Patrum di-

1 2 3 4 5 6

Quæst. Canonic. & Regul. tom. 4.

ctæ Congregationis in capitulo secundo per totum: quorum magis essentialia retulimus in præcedenti c. 3. nu. 9. Quartò animaduertant Reuerendi Visitato-
8 res, quod in visitationis articulo interrogare tenentur visitandos ipsos absque aliqua exactione iuramenti, & ipsorum depositiones describi faciant ab actuario vel altero ipsorum Visitatorum, & subscribi faciant ab ipsismet visitatis in actis visitationis cuiusque monasterij sigillatim: *m* & talis est mos in nostra Casinensi Cōgregatione: nam Reuerendi Visitatores in Visitando interrogant absque exactione iuramenti, excepta vnica interrogatione, scilicet, dum in principio examinis exigunt iuramentum de dicenda veritate, an sciant aliquem hæreticum, aut apud se retinentem libros prohibitos à sancta Romana Ecclesia, & hoc expresse protestantur. Hoc tamen intelligant ipsi Visitatores habere locum, quando monasterium illud non esset infamatum de aliquo crimi-
9 ne: nam si infamatum esset & talis infamia iuridicè deuenisset ad aures superioris, scilicet generalis alicuius ordinis, vel delata fuisset ad Patres Capituli generalis, aut ad præsidentes: & non fuisset in specie infamata aliqua singularis persona dicti monasterij: nam tunc exigent iuramentum à dictis visitandis sub hac forma verborum, videlicet, vt curent ipsi regulares visitandi, quod super his, quæ sciunt vel credunt esse in eorum monasterio reformanda tam in capite, quam in membris (exceptis occultis crimi-
10 nib.) meram & plenam dicant ipsis Visitatorib. veritatem. *n* Quintò memoriæ commendent ipsi Reuerendi Visitatores ordinem iudicij seruandum ab ipsis quando à fide dignis audirent aliquem prælatum esse infamatum de aliquo crimine: nam priùs tenebuntur inquirere de huiusmodi infamiæ origine, & testiū depositiones (iuramento delato ipsis præuio) in actis mandent describi, & in fine subscribi ipsos testes: et si repererint verè ipsum esse infamatum, postea examinabunt, delato iuramento veritatis forma tradenda in secunda parte præsentis praxis c. 6. nu. 2. quotquot habere poterunt teste; super veritate delicti, seruando formam procedendi in compilando huiusmodi processu traditam in dicta secunda parte, interrogantes eos de delictis solùm, de quibus ille prælatus fuisset infamatus: aliàs processus corrueret, & esset nullus; quapropter virtute deductorum, & probatorum in ipso processu dictus prælatus non posset de iure puni-
11 ri, prout expressè docuit Innocentius III. & alij Pontifices: *a* & ratio est quoniam non fit inquisitio de occultis, sed de manifestis, saltem, de quibus præcessit infamia *b*. Sextò. Sciant Visitatores, quod & si antiquitus forma procedendi contra aliquem ex officio fuerit, quod priusquam iudex ordinarius vel delegatus inquireret de criminis prætensi veritate, debuerint prius capere informationem in scriptis examinando secrete testes super infamia & si reperissent ipsum infamatum de tali crimine: tunc demum illum iudex citabat ad informandum: etsi comparuisset, debebat illi tradere capitula, super quibus specialis contra eum fuisset facienda inquisitio. *c* Sciant (inquam) Reuerendi Visitatores, quod huiusmodi norma procedendi recesserit ab aula, maximè in inquisitione facienda contra regulares: sed omnino obseruēt praxim procedendi traditam in parte 2. præsentis praxis: Non obliuiscātur, volo insuper ipsi Visitatores quod nec obseruanda erit praxis procedendi, quæ traditur
12 in iure. *d* Nam antiquitus non recipiebatur accusatio, nisi accusator se inscripsisset ad pœnā talionis, idest, se obligasset expressè & in scriptis ad sustinendā pœnam eandem, si ipse accusator non probasset obiecta crimina, quæ de iure infligenda fuisset accusato, si accusator probasset. Hodie verò puniuntur huiusmodi accusatores non probantes obiecta crimina, etiam si non se inscripserint ad dictam pœnam talionis, vt latissime probant communiter criminalistæ & Doctores *e*. & ratio est quoniam aliàs viderentur compro-

m c. 1. §. sane, de censi. in 6. ad verbum.

n c. Qualiter et quando, el 1. §. Formam verò, extra de Accus. & ibi per Doct.

a c. Inquisitionis ad hæc, c. Qualiter & quando el. 2. §. ex quib. auctoritatib. c. Cum oportet, extra de Accus. & arg. in c. 1. & 2 de Accus. in 6. & glos. & Doct. omnes in citatis iurib.

b ra si peccauerit. & capit. Deus omnipotens. 2 q. 1.

c c. Qualiter et quando el. 2 ext. de Accus. & ibi per Do.

d c. super his ext. de Accus. & ibi per Do. c. Quisquis & c. Qui ceteros. 2 q. 8. & ibi per Doctores.

e in c. 2. ext. de Calum. &

bari indè calumniatores. Septimò, memores sint Reuerendi Visitatores se missos ad reformandos mores regularium, & extirpandas abusiones ipsorum: ac per consequens ad inquirendum de illis, vt possint purgare monasteria eorū Visitationi cōmissa *f*. Quapropter operæpretium duximus de ipsis verbum facere: vt facilius sit ipsis Visitatorib. indè interrogatoria formare: vt de ipsis specialiter interrogentur ipsi regulares visitandi ad Dei omnipotentis laudem, profectum eorundem in via Dei, & Decus Congregationis seu ordinis ipsorum. 13

f ibi communiter per Doct. Fr. in singulis, c. fi. ext. de sta. tu monach. & in sacro Conc. Trid. sess. 24. de reformatione c. 3. & in sess. 25. de reformatione, c. 1. & 8. et in 3. p. consti. Reuerendorum Patrum Congregationis Casinen. c. 2. per totum.

De quibus interrogandi erunt à Visitatoribus ipsi visitandi regulares.

CAP. XXV.

SVMMARIVM.

1 *Reuerendi Visitatores generaliter de quibus interrogabunt visitandos.*

2 *Prima claustralium abusio est prælatorum negligentia circa punitionem regularium subditorum peccantium.*

3 *Regulares quomodo puniantur pro verberibus vel iniurijs illatis alijs regularibus.*

4 *Prælati quare intrepidè & prudenter teneantur punire sibi subditos peccantes multipliciter probatur.*

5 *Prælati non excusantur si propter eorum incuriam ad eorum non perueniant notitiam peccata subditorum.*

6 *Prælati non increpantes sibi subditos errantes, illos occidunt.*

7 *Pœna (qua puniendi sunt prælati, negligentes punire subditos delinquentes) quæ sit de iure, & quare, num. 11.*

8 *Prælatus sciens subditos peccare, & illos non puniens, dicitur illorum deprauatis moribus consentire.*

9 *Prælatus non puniens subditos peccantes appellatur à S. Augustino, canis impudicus.*

10 *Prælatus non corrigens subditos maledictus erit apud Deum & homines, & corripietur increpatione seuerissima.*

12 *Prælati quomodo punire subditos doceantur à Sanctissimo nostro Patriarcha Benedicto.*

13 *Reuerendi Visitatores, sententias Sacræ scripturæ per nos recensitas, poterunt referre inobedientibus regularibus, vt illis auditis resipiscant & retrahantur à tam pessimo veneno, quo haustu insipienter ab ipsis, innumera mala incurrent.*

14 *Inobedientiæ virus ad quæ mala inobedientes perduxit Sacram scripturam multa tradendo exempla, & sententias nos docuisse comprobatur.*

15 *Contra inobedientes quid statuerint Summi Pontifices & Concilia, traditur.*

16 *Obedientia virtus quæ bona nobis contulerit, Sacra scriptura sententijs, & exemplis ibi enarratis edocemur.*

17 *Ociositas adolescentum religiosorum quàm sit damnabilis, innumeris Sacræ scripturæ sententijs & exemplis ibi enarratis probatur.*

18 *An Adam & Eua fuerint in Paradiso terrestri ociosi, quando ad eos decipiendos accessit diabolus suadens eis comestionem de arbore vetita à Deo.*

19 *Ociosi an dicendi sint, qui vacant ludis & comessationibus, & vaniloquijs.*

20 *Dauid dum esset ociosus, adulterij, & homicidij macula se fœdauit.*

21 *Salomon dum marcesceret otio incidit in pessimum peccatum Idololatriæ.*

22 *Quam sit Deo & hominibus odibilis pertinacia in senibus, volentibus inniti proprio consilio, & contemnentibus consulere iuniores in negotijs arduis, multis sententijs & exemplis excerptis à Sacra scriptura peroptimè probatur.*

23 *Regularib. personis prohibitum esse velle fungi officio causidicorum & deseruire curiæ principum & quare, multis auctoritatib. probatur. n. 26.*

24 *Monachi proprium munus quale sit, describitur.*

25 *Monachus vnde dicatur.*

27 *Monachus aliquid retinens de redditibus monasterij ad restitutionem tenetur.*

28 *Monachus accedens ad curias principum quando incidat in excommunicationem.*

29 *Monachis Congregationis Casinensis quando sit prohibitum gerere negotia secularium, & ad tribunalia se conferre secularia, & ecclesiastica.*
30 *Furti definitio peroptima traditur, & illius singula verba declarantur.*
31 *Reuerendi Visitatores quæ ponderare debeant, si ad eos delata esset donatio facta de bonis nouitij alicui monasterio, si postea ex ipso egressus, fuerit ingressus aliud, & ibi professionem emisisset.*
32 *Ad professum in aliquo monasterio quando regrediantur bona ab ipso donata ipsi monasterio quando eius professio fuisset ipso iure nulla.*
33 *Bonorum alicuius professi vsumfructum, quando monasteriũ, in quo quis legitimam & validam professionem emiserat, teneatur assignare alteri monasterio.*
34 *Bona legitimè professi iam acquisita monasterio per illius validam professionem: monasterium (in quo professionem emiserat ille) semper retinebit, etiamsi ille legitime fuisset trãslatus ad aliud monasterium, vel prælaturam & quare, sed non alia per ipsum acquisita post adeptam suprascriptam prælaturam.*
35 *Regularem tenentem peculium inconsulto suo Prælato, merito dicendum fore furem & latronem, licet illud peculium aliundè quam ex redditibus, vel eleemosinis factu monasterio acquisierit, probatur peroptimè.*
36 *Quoad periculum animæ iniustè aliquid detenere, vel inuadere alienum, non differunt.*
37 *Regularis post emissam professionem quare testari non possit.*
38 *Regularis professus qua pœna sit puniendus, si cum peculio reperiatur, & quare, multipliciter probatur.*
39 *Reuerendi Visitatores quod consilium dabunt prælatis super proprietate regulariũm sibi subditorum.*
40 *Delatio pretiosarum vestium in regularibus quàm pessimum sit, & contra propriam professionem, multipliciter probatur.*
41 *Quam pestiferum sit regularibus velle vesci cibis & vinis pretiosis, multipliciter probatur.*
42 *Silentij violatio in regularibus, quæ incommoda & mala eis afferat probatur.*
43 *Regularium contentio cum suo prælato quam sit damnabilis, probatur.*

QVamuis ipsi Reuerendi Visitatores teneantur inquirere generaliter omnes Visitandos, an sit inter eos hæreticus vel suspectus de hæresi, vel teneat aliàs libros prohibitos à Sancta Ecclesia Romana & Catholica; de diuinis laudibus persolutis horis competentibus, de regulari obseruatione, de scripturarum ipsius monasterij accurata custodia, de studijs, ac lectoribus: de Visitatoribus præteriti anni. De Abbate seu prælato monasterij, de Priore, siue vicario, De magistro Nouitiorum; De cellerario, siue syndico. De Decanis. In specie verò de omnibus his tali pacto videlicet.

De Visitatoribus.

Nũm modestè, accurratè, & intrepidè exequuti fuerint proprium munus.
Nũm perlustrauerint libros computorum redditũ monasterij anni præteriti.
An correxerint, aut corrigi mandauerint monachos immorigeratos repertos per proprium prælatum.
An prouiderint quæ erant prouidenda pro commũni pace regularium dicti monasterij visitati.

De Abbate.

An Abbas sit vitæ & doctrinæ integritate præditus.
An frequenter sit cum monachis in choro & communi refectione.
An curam habeat, vt hospitibus, & infirmis accuratè deseruiatur.
An maiori studio incumbat temporalibus, quàm spiritualibus.
An beneficia, aliaque loca sibi subiecta quolibet anno visitet.
An sit acceptor personarum sine meritis eorum.
An sit negligens in puniendis publicè subditis, publice peccantibus, & occultè, peccantibus occultè. circa hanc tamen multa infra erunt afferenda, in §.1.
An executioni mandauerit statuta à Capitulo, & Visitatoribus.

De Priore.

An solitas eleemosinas faciat.
An sit vigil in obseruantia regulari die & nocte.
An officinas monasterij visitet temporibus suis.
An obediat Abbati suo.
An moneat ac puniat delinquentes cum grauitate, & lenitate.

De Confessore Monialium.

An sit probatæ vitæ, & sufficientis doctrinæ.
An habitet in Monasterio Monachorum maiori parte anni.
An extra tempus audientiæ confessionum, habitet in locis Monialium, ibi pernoctando.

De Magistro nouitiorum.

An sit accuratus circa eruditionem nouitiorum, illosque probet in omni patientia iuxta Sanctissimi Patris nostri Benedicti mandatum.
An sit grauibus moribus & competenti doctrina decoratus.
An sit idoneus ad animas lucrandas.
An eos doceat ritus religionis & cærimonias.

De Cellerario monasterij.

An sit prouidus, prudens, & modestus in negocijs agendis.
An sua imprudentia grauauerit ære alieno monasterium.
An pauperum, & infirmorum necessitatibus prospiciat.
An ratiocinia rectè disposita, & eorum libros seruet.
An deneget necessaria victus fratribus suis tempore suo.
An præsumat aliquid facere sine iussu Abbatis sui.
An curam gerat, vt possessiones & redditus monasterij augeantur.

De reliquis regularibus inferioribus.

An obedientiam & reuerentiam exhibeant eorum superioribus.
An inter seipsos charitatem habeant.
An exercitia sibi commissa accuratè, & cum proximi ædificatione expleant.
An feruentes sint in choro diuinis & nocturnis horis.
An studio vel otio vacent.

An sit aliquis proprietarius.

An habeat aliquid aliud proponendũ pro bono Monasterij, & aliquos promoueri ad dignitates, & confirmationem superiorum, vel mutationem aliquorum.
Finitio Visitationis actu, hæc in ipsius actis describantur, &c.

Hæc est Visitatio Monasterij Sancti...... quam facere intendunt R...... Abbas Monasterij .... & R...... Monasterij ..... Congregationis Cassinensis,

CVm ergo peruenissemus ad Monasterium.... & fuissemus benignè recepti à Reuer..... Abbate ipsius Monasterij reliquisque Monachis, nos contulimus ad ipsius Monasterij Ecclesiam, & ibi facta breui oratione ante sanctissimum Sacramentum; ingredientes Claustrũ dicti Monasterij, perreximus ad aulas nobis præparatas; & die eodem (vel sequenti prout valetudinis vel temporis opportunitas suggesserit) congregatis Monachis & Commissis vna cum dicto R. Abbate in Capitulo, proposito verbo Dei: docuimus eos nos aduenisse ad visitandum dictum Monasterium, tam in capite, quam in membris eosdemq;

monentes; vt nullo pacto audeant proferre contra aliquem coram nobis falsa, aut occulta; quæ prius non fuissent notificata dicto R. Sed notoria, in quibus dictus R. posset argui de vecordia, atque neglectu, illosque certiores reddendo, nos, in ipsis non processuros: iuxta pontificium præceptum expressum, *in c. Romana, de censibus in 6.* Insuper monuimus eosdem ne producerent, quæ probare non possent; si nollent puniri pœna à iure indicta calumniatoribus; nec inde excusabuntur, eo quod vsi fuissent hac voce, Denuntio, & non accuso, *vt in c. 2. ex de Calum.* Proposuimus quoque eis actum gestum à Domino Iesu in punitione mulieris in adulterio repertæ; cum dixerit. *Si quis vestrum est sine peccato primum lapidem inijciat in eam.* Egredientes Capitulum, ingressi fuimus Ecclesiam dicti Monasterij, & facta breui oratione ante sanctissimum Sacramentum introspicientes in paropside, reperimus in eo decenter collocatum Sacrosanctissimum Sacramentum Visitauimusque altaria, & pallas eorum, & reperimus composita omnia iuxta sacrorum canonum dispositionem; sed si aliquos defectus reperirent Visitatores, illos exprimant in scriptis, deinde statuendo eos corrigi. Deinde egressi Ecclesiam accessimus ad aulas nobis præparatas. Quibus peractis vocari ad nos iussimus R. Abbatem, & successiuè reliquos monachos sigillatim, & interrogauimus de infra scriptis. iux. præscriptam normam, ac seriem interrogatoriorum competentium statui singulorum officialium, & priuatorum monachorum ipsius monasterii sine iuramento (excepto primo interrogatorio) super quo cuilibet ipsorum detulimus iuramentum de dicenda veritate.

Vocatus ergo dictus R. Abbas, & interrogatus super primo. Resp... & sic Interrogentur omnes iuxt. materiam interrogationum supra recensitarum de statu cuiusque officialis monasterij describendo post quamlibet interrogationem eiusdem responsionem.

Et finito ipsorum examine in fine actus Visitationis, Hæc describantur.

His vt supra accuratè peractis computa monasterij diligenter Vidimus, cellas monachorum visitauimus. Deinde conuocatis iterum monachis in capitulo. Ad mutuam charitatem & pacem eos adhortati fuimus, illosque ad osculū pacis iuxta morem nostræ congregationis recepimus: & sic finem debitum Visitationi dicti monasterij imposuimus. Nonnulla ordinando quæ ad optimum regimē dicti monasterij Videbantur spectare.

Locus sigilli.

D..... à Ciuitate....
D..... à Ciuitate.... Visitatores.

Quòd decem sint Claustralium abusiones, & de Prima, Nempè de Negligentia Prælatorum in puniendis subditis criminosis.

§. Primus.

HÆ omnes interrogationes generaliter erunt faciendæ à visitatoribus, ex quibus proculdubio eliciuntur decem abusiones, quibus deturpantur regulares non opere perficientes ea, de quibus præfatæ interrogationes testantur. Quapropter ipsi Visitatores volentes munere proposito legitimè & meritoriè fungi, sciant quòd non sine causa diximus suprà fore interrogandos ipsos regulares de negligentia Abbatis & aliorum superiorum in puniendis sibi subditis
a peccantibus: cùm hæc sit perniciosissima claustralium abusio Prima: quæ & infrascriptis auctoritatibus sacræ scripturæ & exemplis comprobatur Deo odibilis, & hominibus Deum timentibus. Sciant ergo ipsi Reuerendi Visitatores quod contra huiusmodi prælatos exclamat Apostolus Paulus *a* dicens *quod publicè peccantes, publice arguendi sint*: cuius saluberrimæ doctrinæ non auditorem surdum se ostendens Sanctissimus Patriarcha noster Benedictus nobis tradidit normā executioni mandandi dictam Apostoli sententiam,
b ac per consequens puniendi præsumentes verberare aut iniurijs afficere fratres suos regulares. Vbi & quam elegantissimè idipsum fuit statutum per Reuerendos Patres nostræ Congregationis in ipso declaratorio regulæ in supra citato loco: quod & repetitum fuit ab Innocentio III. *c* qui his præcisis verbis vsus fuit, videlicet. *Irrefragabili Constitutione sancimus, vt ecclesiarum prælati ad corrigendum subditorum excessus maximè clericorum, & reformandos mores prudenter ac diligenter intendant, ne sanguis eorum de suis manibus requiratur.* Idipsum sed breuius statuit Gregorius IX. *d* dicens *Ne religiosi vagandi occasionem habentes, salutis, propriæ detrimentum incurrant: & sanguis eorum de manibus prælatorum requiratur.* Hoc ipsum ponderans Celestinus Papa III. dixit. *e Licèt Heli summus sacerdos in se bonus existeret: quia tamen filiorum excessus efficaciter non corripuit, & in se pariter & in ipsis animaduersionis diuinæ vindictam excepit: dum filijs eius in bello peremptis, ipse de sella corruens fractis ceruicibus expirauit, ad corrigendos igitur subditorum excessus tanto diligentius debet prælatus assurgere, quanto damnabilius eorum offensas desereret incorrectas.* 5
Et quod prælati non excusentur in peccatis subditorum: si propter eorum incuriam ad ipsorum notitiam illa non deuenirent: docuit nos Diuus Gregorius Papa dicens. *a Non potest esse pastoris excusatio, si lupus oues comedit, & Pastor nescit.* Idipsum rursus docuit ipsemet Sanctus Gregorius dicens. *b Ephesijs Paulus dicit, Mundæ sunt manus meæ à sanguine omnium vestrum, non enim subterfugi, quominus nunciarem omne consilium Dei vobis. Mundus ergo à sanguine eorum non esset, si eis Dei consilium annunciare noluisset: quia cum increpare delinquentes noluerit, eos procul dubio tacendo* 6
pastor occidit. Quapropter meritò huiusmodi prælati ex tali notabili incuria cum tanta subditorum pernicie erunt à tali pastorali officio deponendi: immo & aliquando carceri mancipandi tanquam cooperatores maleficiorum peractorum a proprijs subditis docuit 7
nos Consilium Magociense *c* dicens. *Dictum est nobis presbyteros propter suam negligentiam canonicè degradatos, & seculariter gradu amisso agenda pœnitentiæ gratia in monasterium, aut in canonicam regularem mittantur: si vero hoc causa qualibet prohibuerit, vbicumque sint, pœnitentiam agere non desistant, si autem amisso gradu seculariter viuere voluerint, & pœnitentiam agere neglexerint, ab ecclesiæ communione, separentur.* Et quòd huiusmodi prælati, quorum neglectu, & verecundia animæ subditorum pereunt, puniri debeant tanquam depositarij custodes, quorum desidia thesaurus furtiuè à latronibus fuit ablatus: cum vtique huiusmodi custodes æquiualens reddere dominis rerum sibi in custodia traditarum teneantur, prout apertissimè docuit Gregorius Papa III. dicens. *d Scire te volumus, quod à te districtè quæsituri sumus, quia vel propria ecclesiæ, vel ea, quæ de diuersis ecclesijs criminalia sunt collecta, non sub omni sollicitudine, & fide seruantur: quod siquid ex eis, vel negligentia, vel cuiusquam fraude deperijt: tu hoc reatu astringeris, qui per Archidiaconatus ordinem custodire eiusdem ecclesiæ artius deputatus.* Idipsum & infrascripti Summi Pontifices nos docuerunt apertius; Nam Gregorius VII. Papa dixit. *e Si quis Episcopus fornicationem presbyterorum Diaconorum: vel crimen incestus in sua parochia pretio, vel prece interueniente consenserit, vel commissum auctoritate officij sui non impugnauerit; ab off. suspendatur.* Innocentius Papa dixit. *f Error, cui non resistitur, approbatur: & veritas cùm minimè defensatur, opprimitur: Negligere quippe, cùm possis perturbare peruersos, nihil est aliud, quam fouere. Neque caret scripulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare.* Pius verò Papa dixit. *g Quid enim prodest illi suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti?* & rursus Gregorius Papa dixit. *h Consentire videtur erranti, qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit. Sicut autem quis aliorum vitia, palpare non debet, ita nec malorum laudibus delectari.* Quapropter meritò Diuus Augustinus dixit. *i Nemo quippe nocet in ecclesia Dei amplius, quam qui peruersè agens nomen, vel ordinem sanctitatis, & sacerdotis habet: delinquentem namque hunc redarguere nullus præsumit:*

a 1. Tim. c. 5.
3
b In sua sanctissima, & dilectissima regula c. 70.
4
c c. Irrefragabili, extra de offic. ordin. & ibi per Doct.
d in c. fin. in princip. ext. de regularibus, & ibi per Doct.
e in c. licet Heli, ext. de simonia, & ibi per Doct.
1. Reg. vers. 13 & 18.
D. Greg. Papa.
a in reg. stro. et habetur, in c. Quanti causa, extra de regul. iur. & ibi per Doct.
b in c. Ephesijs dist. 43 & ibi per Doct.
Consilium Magociens.
c in c. Dictum dist. 81. & ibi per Doct.
d in ca. eaque. ext. de off. Archid. & ibi per Doctores, & in l. Qui mercedē, ff. locat. c. Tees 23. q. 4. l. si quis ex argentariis, §. vlt. ff. de Edc. & ind. vlt. ff. de Custod. & exhibus. rees. l. Bona fides, ff. de Deposito. vbi communiter per Doctores.
e in si quis. dist. 83. & ibi per Doctores.
f in c. Error dist. 83. & ibi per Doctores.
g in c. Quid, dist. 83. & ibi per Doctores.
h in c. Consentire, dist. 83. & ibi per Doc.
i in cap. Nemo, dist. 83. & in per Doctores.

sumit: & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. Episcopus itaque qui talium crimina non corrigit, magis dicendus est ca-
10 nis impudicus quàm Episcopus. Contra hos prælatos etiam inuehit Isidorus dicens. *k Qui peccantibus consentit, & defendit alium delinquentem, maledictus erit apud Deum & homines, & corripietur increpatione seuerissima:* Hinc etiam quidam sanctissimus pater ait, *si quis peccantem defendit, acrius, quam ille, qui peccauit coercetur.* Hinc & alius Pater ait. *Si quis alterius errori consentit: sciat se cum illo simili modo culpabilem iudicandum.* Audiamus, obsecro, quibus verbis Innocentius III. Papa monuerit Præla-
11 latos. *l. Abbas verò (cui omnes in omnibus reuerenter obediant) quantò frequentiùs poterit, sit cum fratribus in conuentu: Vigilem curam, & diligentem solicitudinem gerens de omnibus: vt de officio sibi commisso dignam Deo possit reddere rationem. Quod si præuaricator ordinis fuerit, aut contemptor, seu negligens, aut remissus pro certo se nouerit non solum ab officio deponendum, sed & alio modo secundum regulam castigandum, cum offensa non solùm propria, verum etiam aliena de suu manibus requiratur.* Quid verò Sanctissimus Patriarcha noster Benedictus sen-
12 serit de huiusmodi prælatis negligentibus nos docuit dicens. *m Memor sit semper Abbas, quia doctrinæ suæ, vel discipulorum obedientiæ, vtrarunque rerum in tremendo iudicio Dei facienda erit discussio: sciatque Abbas culpæ pastoris incumbere, quicquid in ouibus pater familias vtilitatis minus potuerit inuenire;* & paulò post. *In doctrina sua namque Abbas Apostolicam illam semper formam seruare, in qua dicit; Argue, obsecra, increpa, id est, miscens temporibus tempora, terroribus blandimenta, dirum magistri, pium patris ostendat affectum: id est, indisciplinatos, & inquietos debet duriùs arguere, obedientes autem & mites & patientes, vt melius proficiant, obsecrare: negligentes autem & contemnentes, vt increpet, & corripiat monemeni: neque dissimulet peccata delinquentium.* Ex his hucusque allatis, & innumeris similibus, quæ asserri possent, comprobatur in quo pessimo statu reperiantur prælati, qui hac turpissima macula sunt respersi: & hæc pauca de multis attulisse sufficiat in reprehensionem amplectentium huiusmodi primam claustralium abusionem perniciosissimam.

k in c. Qui peccantibus, 11. q. 3. & ibi per D.D.

l in c. Cum ad monitionem, §. Abbas, extra, de statu mona. et ibi per Doct.

m in Regula Sanctiss. Benedicti capitulo secundo inter alia.

De secunda claustralium abusione, scilicet, de inobedientia ipsorum erga suos superiores, & de pœnis inobedientibus & præmijs obedientibus debitis.

§. Secundus.

NEminem fugere ex regularibus, quàm pessima sit abusio eorum qui nolunt obedire mandatis superiorum contra peculiare eorum votum; etsi nobis perspicuum sit: nihilominus operæpretium duximus ad confusionem inobedientium, & profectum obedientium, & solamen prælatorum zelantium salutem suorum subditorum nonnullis sacræ scripturæ sententijs & exemplis, quàm sit dispar finis vtrorumque ante omnium regularium oculos ponere, vt saltem tali incusso terrore inobedientes resipiscant, & obedientes in dies fruantur optimis fructibus Sanctæ obedientiæ. Sed Primùm de statu inobedientium, & pessimis effectibus inobedientiæ sermo erit habendus ac deinceps de fælici & tranquillo statu obedientium:
13 Memores ergo sint Reuerendi Visitatores ad memoriam visitandorum regularium reuocare scriptum. *a Peribitis si inobedientes fueritis.* & alibi: *b Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, cunctusque populus audiens timebit: vt nullus deinceps intumescat superbia.* & dixit Ecclesiasticus. *c Quòd si non obaudierit curua illum compedibus, & non amplifices super omnem carnem.* & Apostolus dixit. *d omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt potestates à Deo ordinatæ sunt: itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt: Nam principes non sunt timori bonorum operum, sed malorum. Vis autem non timere potestatem, bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim est tibi minister in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est: Vindex in iram ei, qui malum agit; ideoque necessitate subditi estote non solum propter iram, verum etiam propter conscientiam.* Qui Apostolus testature dicens. *e Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi.* Idipsum docuit Petrus Apostolus dicens. *f Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter dominum, siue regi quasi præcellenti, siue præsidibus tamquam ab eo missis ad vindictam quidem malorum, laudem verò bonorum, quia sic est voluntas Dei.* Audiamus obsecro quid contigerit nonnullis 14
propter eorum inobedientiam exhibitam mandatis suorum superiorum. Nonne primi nostri parentes existentes in Paradiso propter inobedientiæ peccatum receperunt maledictiones illas, transmittendas etiam ad nos miseros eorum filios, & quidem maledictio, quam indè incurrit Eua, transmigrauit ad filias eius scilicet. *g In dolore paries filios, & sub potestate viri eris & ipse dominabitur tui.* & maledictio, quam incurrit Adam transijt ad nos miseros filios eius, scilicet, maledictio illa Dei contenta his verbis, videlicet. *Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ, In sudore vultus tui vesceris pane: donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Et vt nos posteri, cognosceremus quid nobis conferat peccatum inobenientiæ scriptũ reperitur: quid aliud mali contigerit ipsis nostris primis parentibus. *h Fecit quoque dominus Deus Adæ, & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos, & ait: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum. nunc ergo, nè forte apponat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum: emisit eum Dominus Deus de Paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est: eiecitque Adam, & collocauit antè Paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium, atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ.* Ex his ergo veraciter enarratis poterit quisque subditus aduertere quanti mali fuerit causa, ipsa inobedientia diuini præcepti in persona hominis plasmati ad imaginem, & similitudinem Dei, & dum esset in loco sic nobili & delitijs affluente, vt erat Paradisus terristris, cuius miserrimæ pænæ nos participes esse docuit Apostolus dicens. *i Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri*, igitur sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, & per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi. & rursus idem Apostolus docuit dicens. *k stipendia peccati mors, gratia autem Dei vita æterna.* Quapropter & merito dicendum erit nobis, quòd stipendia peccati inobedientiæ mors sit, quam quidem ipse regularis inobediens incurrit, & quodammodo sibi generat transgrediendo votum obedientiæ: & quod Deus non creauerit mortem, Salomon nos docuit dicens. *l Nolite zelare mortem in errore vitæ vestræ: neque acquiratis perditionem in operibus manuum vestrarum, quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Creauit enim vt essent omnia: & sanabiles fecit nationes orbis terrarum: & non est in illis medicamentum exterminij, nec inferorum regnum in terra. Iustitia enim perpetua est, & immortalis: iniustitia autem mortis est acquisitio: Impij autem manibus & verbis accersierunt illam & æstimantes illam amicã defluxerunt, & sponsiones posuerunt ad illam: quoniam morte digni sunt, qui sunt ex parte illius.* & quòd inobedientiæ peccatum ac malum incurrentes digni sint morte, audiamus Salomonem hoc expressè docentẽ *m Malorum amatores digni sunt morte.* Quantum verò inobedientiæ peccatum displiceat Deo optimo maximo ex pænis indè inflictis quàm facillimè poterimus colligere.

a Deut. ca. 8. vers. 20.
b Deut. c. 17. vers. 12. & in Absis 11. q. 3.
c Eccl. 33.
d Rom. c. 13. vers. 1.

e Rom. c. 5. vers. 19.
f Petri c. 2. vers. 13.
g Gen. c. 3. & 3.
h Gen. c. 3. in fi.
i Rom. c. 5. vers. 12.
k Rom. c. 6. vers. 23.
l Sap. c. 1. vers. 12.
m Sap. 13. vers. 6.

n 3. Reg. c. 13. vers. 11. ligere. Nonne scriptum reperitur. n Cum Deus præcepisset cuidam prophetæ non comedere in quodam loco: occurrit ei alius Propheta Domini dicens *Angelus locutus est mihi in sermone Domini dicens. Reduc eum in domum tuam, vt comedat panem & bibat aquam*: & cùm fidem daret dictis occurrentis sibi, secum abijt & in domo illius bibit, & comedit, propter quod factus est sermo
3. Reg. 13. vers. 21. Domini ad illum dicens, *quia non obediens fuisti ori Domini, & non custodisti mandatum, quod præceperat Deus, & comedisti, non inferretur cadauer tuum in sepulchrum patrum tuorum Cumque comedisset & bibisset, strauit asinum suum propheta; qui cum abijsset, inuenit eum leo in via, & occidit, & erat cadauer eius proiectum in itinere. Asinus autem stabat iuxta illum, & leo stabat iuxta cadauer. Quod cum audisset propheta ille, qui reduxerat eum de*
3. Re. 13. ver. 26. *via, ait vir Dei est, qui inobediens fuit ori Domini, & tradidit eum Dominus Leoni, & non comedit Leo de cadauere, nec læsit asinum.* Ex his ergo apertissimè colligitur quam sit punibile peccatum inobedientiæ voluntariæ regularium personarum post emissum votum obedientiæ: si inobedientia, fere, inuoluntaria pœna mortis fuerit punita Nonne & Artaxerxes cum præciperet sibi subditis nô lædi sed honorari Iudæos precibus Ester euictus: hu-
a Esther. c. 16. vers. 24. iusmodi præcepto apposuit hæc verba. *a Omnis autẽ prouincia, & ciuitas, quæ noluerit solẽnitatis huius esse particeps, gladio, & igne pereat: & sic deleatur, vt non solum hominibus, sed etiam in via bestijs sit in sempiternum, pro exemplo contemptus, & inobedientiæ.* Et quod inobedientia accipiat iustam retribu-
b Heb. cap. 2. vers. 1. tionem nos docuit Apostolus dicens. *b Propterea oportet abundantius nos obseruare ea, quæ audiuimus, ne forte pereffluamus: si enim, qui per Angelos dictus est sermo, factus est, firmus, & omnis præuaricatio, & inobedientia accepit iustam mercedis retributionem.* Nonne & ipse Deus omnipotens elegerat Saulem filium Cis in Ducẽ populi sui cum esset melior cunctis filijs Israel, & ab humero & sursum emi-
c 1 Reg. c. 10. vers. 1. neret super omnem populum, *c & vnxit eum oleo Samuel in Regem Israel iussu ipsius Domini Dei*: & tandem cum con-
d 1. Reg. c. 15. vers. 9. tra præceptum expressum Dei sibi intimatum à Samuele *reseruasset viuum Agag, regem Amalech, & ex optimis gregibus multa animalia reseruasset*, e iussu Dei Samuel ipsũ
e 1. Reg. c. 15. vers. 22. corripiens de inobedientia, dixit. *Nunquid vult Dominus holocausta, & victimas, & non potius vt obediatur voci domini? Melior est enim obedientia, quam victima, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare: & quasi scelus idolatriæ, nolle acquiescere.* Et subdidit, Samuel *pro eo ergo quod abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus, ne sis Rex.* Quem finem habuerit dicti Saulis inobedientia non purgata medicamento pænitentiæ: audiamus quid nobis de ipsa testetur sacra
f 2. Reg. ca. 1. vers. 9. scriptura: non enim nos docuit: *f quod cum fuisset Saul egressus in prælium, & fuisset acerrime vulneratus, & præ cordis angustia voluntarie se transfixisset, & incubuisset super hastã suam, & vocasset adolescentem Amalachitem, & rogasset vt ipsum Saulem interficeret sibi dicentem: sta super me, & interfice me, quoniam tenent me angustiæ: & adhuc tota anima mea in me est, quo audito ille adolescens ipsum Saulẽ interfecit.* Et sic idem nouissimum infælicissime (& merito propter inobedientiæ peccatum pænitentia vera non deletum) clausit. Quid verò de inobedientiæ Datan, & Abiron punitione sic miraculosa, ac seuera dicam? Cum de ipsa hæc scripta
g Num. c. 16. vers. 25. reperiantur, g inter alia, videlicet. *Surrexitq́; Moyses, & abijt ad Datan, & Abiron, & sequentibus eum senioribus Israel, dixit ad turbã. Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere, quæ ad eos pertinent nè inuoluamini peccatis eorum; cumq. recessissent à tentorijs eorum per circuitum: Datan, & Abiron stabant in introitu papiliorũ suorũ cum vxorib. & liberis, omniq́; frequentia, et ait Moyses. In hoc scietis, quod Dominus miserit me, vt facerem vniuersa quæ cernitis, & nõ ex proprio ea corde protulerim; si consueta hominum morte interierint, & visitauerit eos plaga, quâ et ceteri visitari solent; non misit me Dominus. Sin autem nouam rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os suum deglutiat eos: & omnia, quæ ad illos pertinent: descenderintq́; viuentes in infernum; scies, quod blasphemauerint Dominum. Confestim igitur, vt cessauit loqui dirupta est terra sub pedibus eorum descenderuntq́; viui in infernum operti humo, & perierũt de medio multitudinis.* Et sic condigna pœna à Deo puniti fuerunt pro sua inobedientia. Denique audiamus obsecro quid censerit de inobedientia Anterius Papa. h Nõne his præcisis verbis vsus fuit, videlicet *in veteri quidẽ lege habetur. Quicumq.* h c. Absit 3. in veteri lege 11. q. 3. & ibi per Doct.
sacerdotibus non obtemperasset: Aut extra claustra positus lapidabatur à populo, aut gladio ceruice subiectâ contemptũ expiabat cruore. Nunc vero inobediens spirituali animaduersione truncatur: aut eiectus de Ecclesia rapido ore dæmonũ decerpitur. Et Papa Gregorius dixit. i *Si quis venerit contra Decretum episcopi, ab Ecclesia abijciatur.* In libro regum legitur. *Qui non obedierit principi, morte moriatur.* Et in Cõcilio Agathenensi, quod anathematizetur. Innocentius Papa III. dixit. k *Cum spiritualia sint temporalibus digniora, & obedientia melior sit quã victima, & auscultare magis quam adipem arietum offerre: non debuerat Ildefemensis Episcopi pro temporali commodo inobedientiæ notam incurrere, & Apostolicis iussionib. contraire.* Qui Innocẽtius III. denuo idipsum docuit dicens, l *Quod inobedientes mandatis superioris excommunicari poterunt.* Idipsum nouissime docuit nos sacrum Concilium Tridentinum dicens: m *Prohibet Sancta Synodus ne quis regularis sine sui superioris licentia, prædicationis, vel lectionis se, aut cuiusuis pij operis prætextu, subijciat obsequio alicuius prælati, Principis, vel vniuersitatis, vel communitatis, aut alterius cuiuscumq. personæ, seu loci; Neque ei aliquod priuilegium, aut facultas ab alijs super his obtenta suffragatur. Quod si contrafecerit, tanquam inobediens arbitrio superioris puniatur. Nec liceat regularibus à suis conuentibus recedere, etiam prætextu ad superiores suos accedendi: nisi ab eisdem missi, aut vocati fuerint. Qui verò sine prædicto mandato in scriptis obtento repertus fuerit ab ordinarijs locorum tanquã desertor sui instituti puniatur.* Hæc ibi. Et ne diu moram traham in alijs auctoritatibus, & exemplis recensendis de pœna debita inobedientibus, me transferam ad enarranda merita, quæ in dies obedientibus accrescunt. Nonne de obedientiæ præconijs scriptum reperitur? n *Vir obediens loquetur victorias*: & Ecclesiasticus æquiparauit obedientem filio altissimi dicens. o *Et eris tu velut filius altissimi obediens.* Et alibi. p *Melior est obedientia, quam victima.* Et Apostolus dixit. q *Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per vnius obeditionem iusti constituentur multi.* Et quid dicendum nobis erit de vtilitatib. quas nobis obedientiæ virtus affert? Nonne propter obedientiæ meritum Noe saluus factus est cum familia sua in arca ab ipso fabricata mandato Dei: & si ab hominibus propter eius fabricam æstimatus fuisset mente captus? Genes. a Loth nonne obediendo monitis angelorum saluatus fuit vna cum duabus filiabus suis ab incendio ciuitatis Sodomæ, & aliarum conuicinarum? Genes. b Obedientia exhibita Deo ab Abraham in prompta immolatione sui vnigeniti filij Isaac, nonne attulit ei benedictionem illam mirabilẽ, & promissionẽ, quod in semine suo benedicendæ fuissent omnes gentes? Genes. c Patriarcha Iacob nonne meruit obtinere benedictionem paternã (quæ potius debebatur Esau fratri suo maiori natu) obediendo Rebeccę matri suæ sibi præcipienti afferri duos hędos optimos? Genesis d Quot verò bona obuenerint ipsimet Iacob propter obedientiam exhibitam Isaac patri suo de non contrahendo matrimonium cum filiabus Chanaan, sed cum filiabus Laban auunculi sui: Nonne constitutus in itinere arrepto mandato Isaac dignus fuit videre scalam illam, cuius cacumen cœlos tangebat: & ibi angelos descendentes & ascendentes: deniq. meruit benedici ab angelo; & ab ipso recipere promissionem de danda terra (in qua nocte illa dormierat) in possessionem sibi, & semini suo: & quod semen ipsius Iacob futurum foret tantæ multitudinis quasi puluis terrę: & tandẽ cum ipse Iacob peruenisset ad Laban, & accepisset sibi in vxores duas Laban filias & ex eis suscepisset duodecim filios futuros patriarchas, & quam plurimas diuitias, dignus fuit cum salute propria & filiorum reuerti ad solum paternum, & tandem in senectute bona mori astantibus sibi filijs inter quos erat Ioseph, qui dominabatur in tota terra Ægypti, Genesis e Quid dicemus de effectu simplicis obediẽtiæ ipsius Ioseph exhibitæ patri suo Iacob pręcipienti sibi visitationem fratrum (cooperantibus ipsiusmet impijs fratribus per accidens) à quibus venditus Ismaelitis peruenit ad tam excelsam dignitatẽ, vt esset secundus Rex Ægypti? quamuis ad tantum hono-

i c. 2. extra de maior. & obed et ibi per Doct.
2. Reg. 12. ve 15.
k c. illud. extra de maior. & obe. & ibi per Doctor.
l c. Cum in ecclesijs extra de maior. & obed & ibi per Do.
m in conc. Tri. sess. 25. ca. 4. incip. prohibet.
De obedientia laudib. & sentibus.
n Prou. c. 21. vers. 28.
o Eccl. cap. 4. vers. 11.
p 1. Reg. c. 15 vers. 22
q Rom. ca. 5. vers. 19.
a Gen. c. 6. & 7.
b Gen. c. 19.
c Gen. c. 22.
d Gen. ca. 27.
e Gen. c. 28.

honorem per multas tribulationes iniustè sibi illatas, (f Gen. c. 37. 38. 39. & 41.) peruenerit: Genes. f & cum fructus sanctę obedientię passim recenseantur in sacra scriptura, & a Doctorib. & historiographis: idcirco solum nobis superesse videmus afferre alias paucas numero sententias, sed grauissimas auctoritate. Reuocabimus ergo ad memoriã verba Saluatoris nostri dicentis Luc. (g Luc. ca. 10. vers. 16.) g *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit: & qui spernit me, spernit eum, qui misit me.* Et alibi. Math. (h Matth. c. 23. vers. 2.) h *Super Cathedram Moysi sederunt scribæ, & pharisæi: quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite.* Et hæc quidem Dominus Iesus nos docere studuit: vt ex cordibus nostris euelleret omnes excusationes insulsas, quibus nos falli à dæmone, & proprijs passionibus possemus. Ad hoc ipsum nos hortãs Apostolus dicebat. Hiero. (i Hebr. ca. 13. vers. 17.) i *Obedite præpositis vestris, non tãtum bonis, & modestis, sed etiam discolis: ipsi n. vigilant tanquam reddituri rationem de vobis.* Denique audiamus quid nos docuerit sanctissimus Patriarcha noster Benedictus de qualitate obedientiæ, quæ Deo optimo maximo, & ministris eius prælatis placeat. Sanctissimus ergo Patriarcha his precisis verbis vsus fuit. (K Sãtissimus Benedictus in sua reg. c. 5. de obedientia discipulorum.) k *Primus humilitatis gradus est obedientia sine mora. Hæc conuenit ijs, qui nihil sibi Christo carius existimant, propter seruitium sanctum, quod professi sunt, seu propter metum gehennæ, gloriam vitæ æternæ, & mox vt aliquid imperatum à maiore fuerit, ac si diuinitus imperetur, moram pati nesciunt in faciendo. De quibus Dominus dicit. Ob auditu auris obediuit mihi, & item dicit doctoribus. Qui vos audit, me audit, Ergo hi tales, relinquentes statim quæ sua sunt, & voluntatem propriam deserentes, mox ex occupatis manibus & quod agebant imperfectum relinquentes, vicino obedientiæ pede, iubentis vocem, factis sequuntur. Et veluti vno momento prædicta magistri iussio, & perfecta discipuli opera in velocitate timoris Dei ambæ res cõmuniter citius explicantur, quibus ad vitam æternam gradiendi amor incũbit: ideo angustã viam arripiunt. Vnde Dominus dicit. Math.* (l Matt. c. 7.) *l Angusta via est, quæ ducit ad vitam. Vt non suo arbitrio viuentes, vel desiderijs suis & voluptatibus obedie̅tes: sed ambulantes alieno iudicio, & imperio in cænobijs degentes: Abbatem sibi præesse desiderãt, sine dubio hi tales illam Domini sententiam imitantur, qua dicit. Ioan.* (m Ioan. c. 5.) *m Non veni facere voluntatẽ meã, sed eius, qui misit me. Sed hæc ipsa obedientia tunc erit acceptabilis Deo, & dulcis hominibus, si quod iubetur, non trepidè, non tardè, non tepidè, aut cum murmure, vel cum responso nolentis efficiatur. Quia obedientia, quæ maiorib. præbetur, Deo exhibetur. Ipse enim dixit.* (n Matt. c. 10. o 2. Cor. 9.) *n Qui vos audit, me audit. Et cum bono animo à discipulis præberi oportet, quia o Hilarem datorem diligit Deus. Nam cum malo animo si obedit discipulus, & non solum ore, sed etiam corde si murmurauerit: etsi impleat iussionem, tamen acceptum iam non erit Deo, qui cor respicit murmurantis: Et pro tali facto nullam consequitur gratiam, immo murmurantium pœnam incurrit, si non cum satisfactione emendauerit.* Hæc omnia sanctissimus noster Benedictus. Quę vtique omnium regularium essent memoriæ imprimenda: ne macula pessimæ secundę claustralium abusione fędarentur, Deo optimo maximo annuente.

De tertia abusione claustralium, nempe de ociositate adolescentum.

§. Tertius.

QVam pestiferum virus afferat non solum adolescentibus claustralibus, verumetiam laicis marcescere otio, infrascriptis auctoritatibus sacræ scri-
17 pturæ quam facillime comprehẽdi poterit, cum scriptum reperiatur: (p Prou. 12. vers. 11.) p *Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur ocium, stultissimus est.* Et rursus: (Ezech. 16. Ver. 49.) *Ecce hæc fuit iniquitas sororis tuæ, superbia, saturitas panis, abundantia & otium ipsius, & filiorum eius, & manum egeno & pauperi non porrigebant, & eleuatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me, & abstuli eas sicut vidi. Prouer.* Et rursum: (Prouer. cap. 28. vers. 19. Ecclesiast. 33. Vers. 28.) *Qui sectatur otium replebitur egestate.* Eccl. Et iterum: *cibaria, & virga, & onus asino: panis & disciplina, & opus seruo: operatur in disciplina, & quærit requiescere, laxa manus illi, & quærit libertatem. Iugum & lorum curuant collum durum, & seruum inclinant operationes assiduæ: seruo & maleuolo tortura & compedes: mitte illum in operationem ne vacet: multam enim malitiam docuit ociositas: in opera constitue eum: sic enim condecet illum. Quod si non obaudierit, curua illum compedibus, & non amplifices super omnem carnem, verum sine iudicio nihil facis graue.* Ex his ergo, auctoritatibus sacrę scripturę, & alijs similibus apertissimè elucet hominem ociosum, & præcipuè religiosum adolescentem (cuius totis nixibus insidiatur diabolus, caro propria, & mundus:) esse indignissimum nobilissimo nomine hominis: cum in hoc cõprehendetur ipsum esse viliorem, ac imprudentiorem formica, quæ est animal tam exiguum: quod animaduertens Salomon his præcisis verbis vsus fuit. Prouerb. (Prouer. 6. cap. vers. 6. 7. & 8.) *Vade ad formicam o piger, & considera vias eius, & disce sapientiam, quæ cum non habeat ducem & præceptorem, nec principem: parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. Vsquequo piger dormies? quando consurges à somno tuo? paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conseres manus tuas vt dormias: & veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus.* Quo pessimo morbo studens sua doctrina D. Hieronymus nos eripere dixit. (S. Hieronymus) *Semper aliquid boni operis facito, vt te semper diabolus occupatum reperiat.* Quapropter Sanctissimus Patriarcha noster benedictus (c In sua regula c. 48.) c tam prudentissimè diuisit tempora, & horas nocturnas atque diurnas, destinatas ad diuersas operationes: ita vt monachus illas opere perficiens nullo pacto ocio marcescet: Vbi nonnulla notatu dignissima Reuerendi Patres nostræ Congreg. Cassin. addiderũt ad perfectam dilucidationem ipsius regulæ textus, ad quem formalem textum remittimus pium lectorem. Enimuero quis non animaduertat quid contulerit ocium primis nostris parentibus? nonne ex pænitentia iustissima à Deo sibi imposita elici poterit ipsos peccasse, cum essent ociosi in illo fælicissimo paradiso terrestri: cum Deum dixisse (scriptum reperiatur) Genes. d post illorum præuaricationem præcepti de non comedendo de ligno vetito. (d Gen. c. 3.) Mulieri quoque dixit Deus, *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos. In dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.* Adæ vero dixit. *Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno: ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra, in laboribus, comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: spinas & tribulos germinabit, tibi, & comedes herbas terræ: In sudore vultus tui vesceris pane tuo donec reuertaris in terram, de qua sumptus es.* Nec obstare poterit nostræ assertioni id, quod scriptum reperitur. Gene. e *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in Paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum.* (e Gen. c. 2.) Quasi inde prima fronte videretur posse elici contrarium, scilicet, quod immo Primus homo, & parens noster non fuerit ociosus in paradiso, sed occupatus in operando terram eius, & custodiendo paradisum iuxta Dei iussum. Ad quam obiectionẽ dupliciter respondebimus, Deo ipso dante. Nam primò, quod etsi ipsi Adæ tale opus iniunxerit Deus: ante præuaricationem non reperitur scriptum ipsum incepisse operari terrã, nec hoc erit verisimile, cum ab hora creationis suæ, & transgressionis effluxerint solummodo horæ sex infra quod tam breue temporis spatium verisimile nõ est ipsum Adam composuisse instrumenta, quibus operari terram posset: eo magis quòd nondum terra fuerat maledicta: & inde sequitur, quod tãquam benedicta ex se producebat herbas bonas & fructus & non indigebat labore Adę in producendo fructus suos: quemadmodum ipsa terra indiguit post peccatum ipsius Adę, Respondemus, & secundo cum Diuo Thoma, quod ille terminus ibi positus, *vt operaretur*, non denotet necessariam defatigationem Adæ in operando, sicut post eius peccatum: sed solum aliqualem delectabilem operationem, & occupationem: prout & hodie videmus hoc perfici à principibus, ac alijs magnatibus, qui in aliqua diei hora, vel post prandium, aut cœnam delectantur circumire viridaria, & euellunt herbas malas è medio bonarum, & florum. Vel in abscindere ramusculos aridos de paruulis plantis, aut arboribus; quod quidem opus non arguit hominem fuisse occupatum semper, seu defatigasse, sed solum semetipsum recreasse huiusmodi iucũdis occupationib. leuibus. Ad quod accedit, quod otio languere meritò dicendi erũt, qui etiam pro maiori parte diei occupantur in ludo alearum taxillorũ, & similium, licet aliquo respectu dici poterunt fuisse occupati: & quòd peccatum Sodomitarum fuerit pro-

ductum

ductum ex ocio, cui incumbebant ciues Sodomæ & aliarum quinque ciuitatum conuicinarum, quas
Ezech. cap. 13. Deus omnipotens consumpsit igne & sulfure, Ezech. ex attestatione Ezechielis prophetæ supra relata didicimus.
1. Reg. ca. 17. Nonne Dauid dum occuparetur in pascendo grege patris sui fuit fortior vrso & leone, quos interfecisse ipsemet testatus est coram Saule, & denique virtute diuina interfecit Goliam gigantem in lapide
2. Regum. 11. vers. 2. & fund dũ esset adolescens, & post multas assequutas victorias, dum otio langueſceret, surgens de stratu suo post meridiem videns Bersabeam vxorem Vriæ fidelissimi serui Dauid, lauantẽ se, adamauit eam, peccauit secum, & mandauit interficiendum fore ipsum Vriam gladio aduersariorum: Quapropter polluit se peccato adulterij, & homicidij. Quid ergo putamus producturũ in adolescentibus regularibus si tam immane scelus otium produxerit in Dauid homine sic prudente & Deo charo, de quo scriptum est Psal. *Inueni*
21
l Psal 88. vers. 21. *Dauid seruum meum, oleo sancto meo vnxi eum.* Memoriæ imprimamus, obsecro, hoc pessimum virus otij quomodo peruerterit cor sapiẽtissimi Salomonis. Nam postquã requieuisset a bellis, vt ipsemet testatur, 3. Regũ.
l 3. Regum c. 5 de quo Dominus Deus loquens ad Dauid dixit: *ego ero*
m 2 Reg c. 7. vers. 11. et 13 *ei in patrem, & ipse mihi in filium.* 2. Reg. ca. 7. *& faciam eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum, & ob hanc causam pacificus vocabitur, & pacem & otium dabo in Israel cunctis diebus eius: ipse ædificabit domum nomini meo: & ipse erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem: firmabo soliũ regni eius super Israel*
n Paralip. ca. 22. *in æternum*: Paralip. & tandem cum perfecisset ędificiũ domus Dei, & suæ, & omne quod optauerat: expletis autem annis viginti postquam ędificauerat dictas duas
o 3. Reg c. 9. domos ipse Salomon, 3. Reg. & esset ociosus, de tam sapiente homine, & honorato à Deo subsequẽtia scri-
p 3. Reg c. 11. pta reperiuntur 3. Reg. videlicet. *Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiã quoq; Pharaonis, & Moabitidas, Idumæas, et Sydonias et Cetheas de gentibus quas dixit Dominus filijs Israel. Non ingrediemini ad eas, neq; de illis ingredientur ad vestras, certissime enim auertent corda vestra, vt sequamini Deos earum. His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore: fueruntque ei vxores quasi reginæ septingentæ, et concubinæ trecentæ, et auerterunt mulieres cor eius: cumque iam esset senex deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos, nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo: sicut cor Dauid patris eius, sed colebat Salomon Astarthen Deum Sydoniorum, et Moloch idolum Amonitarum. Fecitque Salomon, quod non placuerat coram Domino: et non adimpleuit, vt sequeretur Dominum, sicut Dauid pater eius. Tunc ædificauit Salomon phanum Chamos idolo Moab in monte, qui est contra Hierusalem: et Moloch idolo filiorum Ammon: atque in hunc modum fecit vniuersis vxoribus suis alienigenis, quæ adolebant thura, et immolabant dijs suis, Igitur iratus est Dominus Salomoni, quod auersa esset mens eius à Domino Deo Israel, qui apparuerat ei secundo, et præceperat de verbo hoc ne sequeretur Deos alienos et non custodiuit quæ mandauerat ei Dominus Deus: Dixitque Dominus Salomoni. Quia habuisti hoc apud te, et non custodisti pactũ meum, et præcepta mea, quæ mandaui tibi, disrumpens scindam regnum tuum: et dabo illud seruo tuo: Veruntamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum.* Et quidem (meo iudicio) omnia supradicta describenda essent literis aureis: Cum ex ipsis quàm facillimè deprehendatur, quam pestilentissimũ sit vacare ocio, & non coactare carnem, deseruire spiritui, cum ancilla sit, & non domina: ne incurratur absurdum illud, scilicet, *Ancillam dominari, et dominam ancillari.* Quapropter merito Sanctissimus Patriarcha noster Benedictus studuit nos monere abstinere ab ociositate tanquam ab animica animæ in sua Sanctissima regula a quod quidem prius
a In c. 48. vbi agitur de dispo nẽdis horis diei, & noctis. b Prouer. c. 31 vers. 27. nos edocere exoptabat Salomon ipse recensendo laudes mulieris fortis. Nam inter alia hęc præcisa verba protulit dicens Prouer. *Considerauit semitas domus suæ, et panem otiosa non comedit.* Fugiant ergo omnes Christi fideles, & præcipuè regulares otium; sin aliàs (credant mihi) velint, nolint, incidẽt in laqueos diaboli ex propria eorum vecordia incursa propter culpam pręcedentem voluntariam, quam pœnitentiæ medicamento non curarunt purgare: cum non sint sanctiores Adam & Dauid, nec sapientiores Salomon, qui tamen ociosi peccauerunt,

De quarta Claustralium abusione, idest de Pertinacia senum volentium inniti proprio consilio.

§. Quartus.

QVæcunq; *scripta sunt ad nostrã doctrinã scripta esse* Attestã c Rom. c. 15.
te Apost. didicimus. Quapropter ne & nos incur- 22
ramus malũ culpę, & pœnæ præparatum ijs, qui sibi sapientiores reliquis reputantes non solum in negotijs grauib. peragendis alios non consulunt, Verũ etiamsi casu aliquis charitatis ardore aliquod consilium præbere illis tentauerit, contra eundẽ acerrime insurgũt, ac si iniuria eos graui affecisset, & hoc præcipue si huiusmodi consultor esset iunior illis, re ipsa declarãtes se esse immemores paternæ monitionis Sanctissimi Patriarchæ nostri Benedicti in sua Sanctissima regula,
d dicens, *quod sæpe Deus reuelet iuniori quod fieri expediat*: & d In c. 3 et 61
rursus loques de monachis peregrinis suscipiẽdis inter alia his præcisis verbis vsus fuit, videlicet. *Si qua tamẽ rationabiliter, & cũ humilitate charitatis reprehẽdit, aut ostendit, tractet Abbas prudẽter, nè forte eũ propter hoc ipsũ Dñs direxerit: Nõne Salomõ dixit. Habe fiduciã in Domino ex toto corde tuo, et ne innitaris prudentiæ tuæ: in omnib. vijs tuis cogita illũ, & ipse diriget gressus tuos: ne sis sapiẽs apud temetipsũ.* f & paulo post. *Custodi legẽ atque consiliũ, & erit vita animæ tuæ gratia faucib. tuis, tũ ambulabis fiducialiter in via tua, & pes tuus non impinget; si dormieris non timebis, quiesces, & suauis erit somnus tuus.* g cuius sapiẽtis consiliũ Apost. perpendens scribendo ad Romanos dixit. *Nolite esse prudẽtes apud vosmetipsos* h Nõne in dedecus Hebræ. scriptura reperitur. *Gẽs absq; cõsilio est, et sine prudentia, vtinã saperent, & intelligerẽt, ac nouissima prouiderent, & alibi, si intrauit sapientia cor tuũ, & scientia animæ tuæ placuerit, consiliũ custodiet te, et prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, ab homine, qui peruersa loquitur; qui relinquũt iter rectũ & ambulant per vias tenebrosas, qui lætantur, cum malefecerint, et exultant in reb. pessimis, quorũ viæ peruersæ sunt; et infames gressus eorũ,* & rursũ ipsemet Salomõ dixit. k *Vbi nõ est gubernator populus corruet, salus autẽ vbi multa consilia*, Et iterũ. l *Qui increpationes odit, morietur; nõ amat pestilẽs eũ, qui se corripit, nec ad sapientes graditur. Cor sapiens quæret doctrinã, & os stultorũ pascetur imperitia. Dissipãtur cogitationes, vbi nõ est consiliũ, vbi vero sunt plures consiliarij, confirmantur. Auris, quæ audit increpationes vitæ in medio sapientũ cõmorabitur. Qui acquiescit increpationibus, possessor est cordis,* & rursus. m *Via stulti recta in oculis eius, qui autẽ sapiens est, audit consilia;* Et alibi. n *Inter superbos semper iurgia sunt, qui autẽ agunt omnia cũ consilio, reguntur sapientia,* Astutus omnia agit cũ consilio. Et rursũ. o *Audi consiliũ, & suscipe disciplinam vt sis sapiens in nouissimis tuis.* Et iterũ. p *Cogitationes consilijs roborantur.* & rursũ. q *Et erit salus vbi multa cõsilia sunt*, Et iterũ. r *Cũ fatuis consilium non habeas, non enim poterunt diligere, nisi quæ eis placent: corã extraneo non facias consiliũ, nescis enim quid pariet*, Et rursũ. s *Non affigas temetipsũ in consilio tuo* Et iterum. t *Vir consilij non disperdet intelligentiã, alienus, & superbus non pertimescet timorẽ: etiã postquam fecit cũ eo sine consilio: et suis insectationibus arguetur. Fili sine consilio nihil facies, et post factũ non pænitebis.* Ex his auctoritatib. Sacræ Scripturæ, & alijs similib. quæ non referentur breuitatis gratia, cõuincuntur hi, qui indignè ferunt, & abhorrẽt consulere alios negotiis grauibus & arduis, pessime errare in caput suũ, & si nõ minus sint dedecore, & pęna plectẽdi, qui monitiones, ac consilia sibi à iuniorib. exhibita cũ modestia, execrãtur, cũ cõprobẽtur eos trãsgredi consiliũ nostri Sanctissimi Patriarchæ Benedicti supra relati, & quod Deus sæpe reuelet iuniorib. quæ seniorib. abscõdit, Sacra ipsa scriptura nos docuit, dum recẽsuit quomodo Deus reuelauerit puerulo Samueli ruinã domus & familiæ Heli sacerdotis pro eo, quod ipse Heli non punierit filios indigna agẽtes, & scãdalizantes populũ. Daniel nonne erat adolescẽs quãdo à Deo, & populo fuerat cõstitutus iudex pro eo quod Deus sibi reuelasset innocentiã Susannæ & calumniã impiã illorum duorum presbyterorũ, seu senum? Nã hæc ad verbũ nobis retulit Sacra scriptura contigisse post promulgatã sententiã impiã à dictis senibus, videlicet. x *Exclamauit voce magna Susanna, et dixit. Deus æterne, qui absconditorũ es cognitor, qui nosti omnia antequã fiant. Tu scis,* vers. 42.
quia falsum testimonium tulerunt contra me: et ecce morior: cum x Dan. ca. 13. vers. 42.
nihil horum fecerim, quæ isti malitiosè composuerunt aduersus me. Exaudiuit autem Dominus vocem eius. Cumque duceretur

e In Regula SS. Patris nostri Benedicti. c. 61.
f Prouer. ca. 3. Diui. Hier. in parabolis Salomonis. & habetur, in c. Ne innitaris, ext. de const. & ibi per Doct.
g Prou. cap. 1. vers. 21. 22. 24.
h Ro. c. 12. Deuteron. 32. vers. 28.
i Prou. cap. 2. vers. 10.
k Prou. ca. 11 vers. 14.
l Prou. ca. 15. vers. 10. & 12. & 14. & 22. & 31.
m Prou. c. 12. vers. 15.
n Prou. ca. 13. vers. 10.
o Prou. ca. 19 vers. 20.
p Prou. ca. 20. vers. 18.
q Prou. ca. 24. vers. 6.
r Eccl. cap. 8. vers. 20.
s Eccl. cap. 30. vers. 21.
t Eccl. cap. 32. vers. 2.

ad mortem, suscitauit Dominus Spiritum sanctum pueri iunioris, cuius nomen Daniel, & exclamauit voce magna, Mundus ego sum a sanguine huius. Et conuersus omnis populus ad eum dixit. Quis est iste sermo, quem tu locutus es? Qui cum staret in medio eorum ait. sic fatui estis filij Israel, non iudicantes, neque quod verum est cognoscentes condemnastis filiam Israel? Reuertimini ad iudicium, quia falsum testimonium locuti sunt aduersus eam. Reuersus est populus cum festinatione, & dixerunt ei senes: Veni & sede in medio nostrum, & indica nobis, quia tibi Deus dedit honorem senectutis. Et breuiter recensendo finem historiæ dicimus ibi subsequenter haberi, *quod senes illi fuerunt comprobati à Daniele falsum testimonium dixisse aduersus Susannam: quapropter innocens Susanna a morte liberata fuit, & senes lapidibus obruti interierunt, omni populo benedicente Deum, qui liberat innocentes.* Ex his ergo patent, quàm fatui sint illi senes, qui nolunt audire bonum consilium adolescentiorum, ac per consequens apertissimè constitit regularium abusionem hanc esse.

De quinta claustralium abusione scilicet, de Curialitate eorum: nam esse causidicos eis est prohibitum, sicut & obsequium præstare in curiis Principum, & vagari extra claustra.

5. Quintus.

QVàm maxima abusio sit regularem effici curialem, ex pœna talibus de iure inflicta, & infligenda facillime deprehendetur. Sed vt omnia afferenda magis percipi possint, operæpretium duximus ethymologiā ipsius termini præmittere. Sciendum igitur quòd Curialis (quoad rem nostram attinet) dicitur is, qui nexibus curiæ ligatus principibus adulatur. *a* Non negabimus quoque quod curiales dicantur aduocati, & procuratores in causa sanguinis & etiam ciuili, & milites, seu officiales exercentes sæua. *b* largissimo verò sumpto hoc vocabulo, curiales, veniunt omnes officiales curiarum. His ergo breuiter præmissis, hoc munus curialitatis omnib. regularibus esse prohibitū
24 comprobatur. *c* Nam Monachus (vt docuit S. Hieronymus) *non docentis, sed plangentis habet officium, qui vel se, vel mundum lugeat, & domini pauidus præstoletur aduentum.* Idipsum rursus docuit. Idem Hieron. scribens ad Paulinum. *d Si cupis esse quod diceris, monachus, id est solus: quid facis in Vrbibus, quæ vtique non sunt solorum habitacula, sed multorum: Habeto simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, & serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris insidiis.* Audiamus modo quid de hoc senserit Eugenius Papa vtens his præcisis verbis. *e Placuit communi nostro Concilio, vt nullus monachorum pro lucro terreno de monasterio exire nephandissimo ausu præsumat: Neque pœnitentiam dare, neque filium de baptismo accipere, neque baptizare, neque infirmum visitare, neque mortuum sepelire, neque ad Ecclesiam sæcularem transire: neque aliis quibuscumque negotiis sese implicare: sit claustro suo contentus, quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine monasterio monachus: sedeat itaq. solitarius, & taceat, quia mundo mortuus est: Deo autem viuit, agnoscat nomen suum. Monos
25 enim Græcè, Latinè, est vnus: Achos Græcè, Latine, est tristis. Vnde dicitur monachus, vnus tristis: sedeat ergo tristis, & officio suo vacet.* Concilium autem Calcedonense his verbis idipsum docuit. *f Quidam monachi nihil habentes sibi iniunctum à proprio Episcopo, interdum vero etiam illi, qui ab eo fuerunt excommunicati, veniunt ad ciuitatem Constantinopolitanam: & in ea perturbationes tranquillitatis Ecclesiasticæ inferunt, & diuersorum domos corrumpunt: statuit igitur Sancta Synodus hos primum commoneri, vt exeant à regia ciuitate, demum eos inuitos eijci, ac inde per defensorem compelli, vt ad sua loca redeant.* Pelagius, vero Papa scribens ad Paulinum solitarium his præcisis verbis vsus fuit. *g Probinum Samariæ & Millanum, atque Probinianum*

a Elicitur ex c. Non. e. dist. 37. ex c. Qui in aliquo dist. 51. & ibi per Doct.
b c. Illiquandos & c. sequen. dist. 51. & ibi per Doct.
c c. Monachus 16. q. 1. & ibi per Doct.
d c. Si cupis. 16. q. 1. & per Doct.
e c. Placuit. 16. q. 1. & per Doct.
f c. Quidam Monachi 16. q. 1. & ibi per Doct.
g c. Probinum 16. q. 1. & ibi per Doct.

vel alios pseudomonachos Ioanni defensori præcipimus, vt eos debeat detinere, quatenus (si quam desiderant suæ contentionis rationem cognoscere) ad nos vt informentur, debeat exhiberi. Certè si sola obstinatione ab Ecclesiastico corpore sunt scissi, in Reatinâ, sicut petisti, insula, vt exulent, prædicto defensori duximus iniungendum. Ipsemet Pelagius rursus eadem docens dixit. *h De præsentium portitore, quod defensor factus non est, nulla vobis animi molestia sit, quia satis valde antarissimum habeo de isto proposito ad aliud officium homines deduci, in quo nullo modo quæ à monachis Deo promissa
26 sunt, valeant adimplere: omnimodo enim est illius habitus, & istius officij diuersitas, illic enim quies, oratio, labor manuum: at hic causarum cognitio, conuentiones, actus, publica litigia, & quæcumque, vel Ecclesiastica instituta, vel supplicantium necessitas poscit, faciat autem Deus, vt tales sint hi, vel qui à nobis in isto habitu nutriuntur, vel in monasteriis crescunt, vt prouecta ætate, & vita probata non ad litigiorum officia, sed ad sacerdotium valeant promoueri.* Innocentius verò IIII. Papa de hoc idem loquens apertius procedit dicens. *i Quanto deuotio religiosorum, & infra. Ad audientiam nostram noueritis peruenisse quod monachi, canonici, & alij regulares tuæ prouinciæ cum deberent positi in claustro iuxta regularia constituta diuinis obsequijs vigilare de obedientiis, & redditibus, quorum curam gesserunt, pecunia congregata claustrum abhorrentes per curias Principum, & potentium discurrere non verentur. Mandamus quatenus quoscumque tales inueneris, ad commonitionem suam resipuerint, vt proprium in manibus prælatorum suorum sine difficultate designent, conuertendum in vtilitatem domus secundum Abbatis Consilium, & regularem vitam obseruent. Si prælati eorum post suam commonitionem id exequi negligenter omiserint per suspensionem officii, & beneficii, appellatione remota, compellas.* De eadem materia Eugenius Papa scribens ad Lucensem Episcopum his præcisis verbis vsus fuit. *k Sacerdotibus, & clericis interdenuntias publicè, ne ministri laicorum fiant, nec in rebus eorum procuratores existant, quod si postmodum facere præsumpserint occasione ipsius administrationis propter pecuniariam causam deprehendantur in fraude: indignum est eis ab Ecclesia subueniri, per quos constat in Ecclesia scandalum generari.* Alexander vero Papa tertius, apertius idipsum prohibuit dicens. *l Si vero exierint, & ad claustrum suum infra duorum mensium spatium non redierint, sicut excommunicati ab omnibus euitentur, & in nulla causa (si patrocinium præstare voluerint) audiantur. Reuersi autem in choro, capitulo, & mensa, & cæteris vltimi fratrum existant: & nisi forsè ex misericordia sedis Apostolicæ, totius spem promotionis amittant.* Qui Papa Alexander idipsum statuit dicens. *a Sed nec procurationes villarum, aut iurisdictiones etiam sæculares, sub aliquibus principibus, & sæcularibus viris, vt iustitiarius eorum fiat, clericorum quisquam exercere præsumat: si quis autem aduersus hæc venire tentauerit (quia contra doctrinam Apostoli) dicentis, b Nemo militans Deo, implicet se sæcularibus negociis, sæculariter agit, ab Ecclesiastico ministerio alienus, pro eo quod officio clericali neglecto fluctibus sæculi, vt potestatibus placeat, se immergit. Districtius autem decernimus puniendum, si religiosorum quisquam aliquid prædictorum ausus fuerit attentare.* Qui Papa Alexander III. eadem scribens Londonensi Episcopo reperiit dicens. *c Secundum instituta prædecessorum nostrorum sub interminatione anathematis prohibemus, ne monachi, nec clerici causa lucri negotientur, & ne monachi a clericis, vel laicis suo nomine firmas habeant,* & rursus idem Alexander III. dixit. *d Relatum est, quod monachi de H. sæculariter viuunt, & alios exemplo suo corrumpunt. Ideoque mandamus quatenus eos ad obseruantiam regulæ, appellatione remota, compellas, vel si tibi restiterint ausu temerario, eis eiectis, fratres alterius ordinis (si non potest præscriptum monasterium reformari) in illud inducas, vt labores impiorum iusti edant: & illi tandem rubore perfusi ad sui ordinis obseruantiam reuertantur.* Idipsum prohibuit Clemens Papa V. dicens. *e Quia nonnulli monachorum ipsorum (sicut accepimus) suaui iugo obseruantiæ regularis abiecto. Interdum propriis relictis monasteriis se in eis secure non morari fingentes, vel alio colore quæsito, per curias Principum euagando discurrunt, & nisi a* 28

h c. De præsentium 16. q. 1. & ibi per Doct.
i c. Quanto deuotio. ex. ra de off. ordin. & ibi per Doct.
k c. Sacerdotibus extra. ne Cler. vel mona. & ibi per Doct.
l c. Non magnopere. §. fin. ex. Ne cler. vel monach. & ibi per Doct.
a c. Sed nec. exe. de cler. mona. & ibi per Doct.
b 2. Tim. c. 2.
c c. Secundum instituta extra, Ne cler. vel monach. & ibi per Doct.
d c. Relatum. ext. Ne cler. vel monach. & ibi per Doct.
e Clem. 1. de sta. mon. & ibi per Doct.

prælatis eorum, petita pensio, vel subuentio assignetur eisdem, conspirantes in illos, eisque proditionem, vel alia grauia imponentes, eos capi, & incarcerari, ipsorumque monasteria comburi procurant: & interdum ipsorum monasteriorum bona in totum, vel in partem non modica occupare præsumunt. Nos eorum in hac parte reprobis ausibus obuiare volentes: hoc edicto perpetuo prohibemus, ne monachi, aut regulares Canonici administrationem aliquam non habentes ad curias Principum absque speciali prælatorum suorum licentia se conferre præsumant: quod si vt suis prælatis aut monasterijs damnum aliquod inferant, ad dictas curias se conferre præsumpserint, excommunicationis sententiã eos incurrere volumus ipso facto. Prælatis eorum districtè nihilominus iniungentes, vt ipsos à prædictarum curiarum accessu, & alijs quibuslibet vagationibus, & discursu diligenter compescere, ac super hoc non parentes eisdem, seuere corrigere non omittant. Audiuimus hucusque quid decreuerint summi Pontifices circa curialitatem monachorum, audiamus modo quid præceperit nobis sanctissimus Patriarcha noster Benedictus & Reuerendi Patris regiminis Congregationis nostræ Cassinensis. Quapropter sciendum quod huiusmodi vagationem monachorum prohibuerit ipse sanctissimus Benedictus. *Nam dixit. f quod vindictæ regulari subiaceat is, qui præsumpserit claustra monasterij egredi, vel quocumque ire, vel quippiam quamuis paruum sine Abbatis iussione facere*, & alibi dixit idem Sanctus. *g Monasterium autem si possit fieri, ita debet construi, vt omnia necessaria sint, id est aqua, molendinum, hortus pistrinum, vel artes diuersæ in monasterio exerceantur: vt non sit necessitas monachis vagandi foras, quia omnino non expedit animabus eorum.* Reuerendi Patres regiminis nostræ Congregationis Cassinensis idipsum prohibuerunt his præcisis verbis, nam primo dixerunt. *h Caueant autem superiores ne permittant monachos vagari per ciuitates, & rursus dixerunt, i Prohibemus autem fratribus nostris, negotia, & lites consanguineorum, affinium, aliorumque, sæcularium amplecti, & præsertim, ne ad tribunalia quanis accedant, nisi ex vrgentissima causa à prælato cognoscenda*, & iterum dixerunt, *k Ordinamus, quod temporalia monasteriorum nostrorum negotia per sæculares, aut commissos potius quam per monachos tractentur, præsertim in emendis rebus, quæ quotidiano vsui sunt necessaria.* Ex his ergo omnibus patuit pessimum esse monachos esse curiales, vel causidicos, nisi pro seipso, vel monasterio suo, vel (si necessitas immineat) pro personis coniunctis, aut miserabilibus Abbate nihilominus hoc ipsis regularibus imperante *l.*

g *In regula ca. 66.*

h *In declaratorio regulæ super c. 6. nu. 7.*

i *In declaratorio regulæ super c. 67. nu. 13.*

k *In declaratorio regulæ super c. 13 in diuisione, nu 3.*

l *c. 1. 2. & 3. extra, de postulando vbi communiter per Doct.*

De sexta Claustralium abusione, scilicet de vitio proprietatis, seu proprij peculij detentione contra votum paupertatis ab ipsis emissum.

§. Sextus.

QVam pestiferum in regularibus sit virus ex vitio proprietatis procedens contra proprium, & peculiare eorum votum, quàm facillime cognoscemus (Deo Optimo Maximo duce) si accuratissimè inquiremus, primo cuius speciei scelus sit ipsum proprietatis vitium: & quidem ipsum fore reducendum capitali auaritiæ, & contra præceptum Dominicum de non furando, quodquam facillime animaduertemus ponde[ra]ntes ipsam furti legitimã definitionem, quem enim [l]at ignoro furti hanc legitimam definitionem: ita [ta]tũ ipsum furtum comprehendit rapinam, latro[ciniu]m, prædam, & huiusmodi. Definiemus tamen fur[tum tal]i pacto. *Furtum est contrectatio rei alienæ mobilis [vel corpora]lis fraudulosa inuito domino, lucri faciendi gratia [vel ipsius rei vel vsus] , siue possessionis, ex l. 1. ff. fur. & ibi per Doct.* [Diximus pri]mo *Contrectatio.* Quia sine ea non esset fur[tum, etiamsi] voluntas furandi affuerit quoad homi[nes, vbi sup. §. 1. &] ibi per Doct. secus quoad Deum, *c. vulgaris, c. si propterea, de Pœnit. dist. 1. & c. in fin. 14. q. vlt. & ibi per Doct.* & ratio est, quoniam huiusmodi concupiscentia speciali præcepto diuino reperitur prohibita, nempe per Verba illa. *Non concupisces rem proximi tui.* Secundo dicitur. *Rei alienæ:* quia in re propria non poterit esse furtum propriè sumptum, nisi in ea alius haberet aliquod ius, puta, quia res illa fuerat sibi impignorata, aut cõmodata, vel quid simile, *l. cum et pig[nus] in l. si is, qui rem, la prima, ff. furt. & ibi per Doct. & S. Th. in 2. 2. q. 71.* & si non negemus peccatũ furti committi quoad Deum etiam in propria, quæ tamen creditur aliena, & non committetur in re aliena, si probabiliter credatur propria, *Inst. vi bono rapt. §. quia tamen.* Tertio dictũ fuit. *Mobilis, & corporalis,* Quia immobilib. vt est ager, & in incorporalibus, vt sunt actiones, & seruitutes, nõ committitur furtum, *l. verum, la prima. ff. de fur.* & ratio potissima est (quia tali nequeunt attrectari. Quarto. *Fraudulosa.* Quia sine animo furandi non est furtum, vt contingit in eo, qui alienum sibi retinuit, putans esse suum vel putauit posse accipere ab eo, qui habebat ibi ius, licet huiusmodi alienum possidentes, si postmodum ad eorum notitiam deuenerit se nõ esse legitimos possessores dictorum bonorum, ad talium restitutionem teneantur. Quinto. *Inuito Domino,* quia si quis crediderit Dominum permissurũ, & subesset iusta causa credendi, non tenebitur restituere, secus si non subesset, *l. si is qui rem. ff. de fur. & ibi per Doct.* & in dubio præsumitur Dominus inuitus, *l. qui vas, §. Vetare, ff. fur. & ibi per Doct.* sed summopere erit notãdum, quod dicetur Dominus inuitus, etiamsi videat rem auferri, & non contradicat scilicet ex timore, vel verecundia, *l. pen. ff. fur. & ibi per Doct.* Nam alias non cõtradicendo cum posset, videbitur ipsum consentire, *d. Arg. in c. Error. & trib. c. seq. dist. 83. c. Is qui tacet, & ca. Scienti & consentienti, de regu. iur. in 6.* cum is qui tacet, et si non fateatur, tamen nec negare videtur, quoniam scienti, & cõsentienti non fit iniuria neq; dolus. Quapropter meritò Albiganensis Episcopus fuit priuatus suo Episcopatu pro eo quòd in sua præsentia permiserat quendam sibi subditum per iudicem subijci ferro candenti, & postea suspendi, *c. ex literis, de excess. Prал.* Sexto. *Lucri faciendi gratia,* Quoniam si quis alienam ancillam rapuerit, non causa lucri, sed libidinis, furtum non cõmittet, *l. verum, la 2. alias incip. l. Certum, ff. fur. & ibi per Doct.* Septimò, & vltimò dicitur in furti definitione. *Ipsius rei, vel vsus, siue possessionis.* Quia non solum committit furtum, qui rei dominium vult lucrari vsum, & possessionem, *l qui inuenta, ff. fur.* His ergo necessario præmissis, vt ad veram intelligentiam afferendorum pertingere potuissemus. Sciendum ergo, quòd proprietarius dicendus erit fur & latro bonorum, quæ de iure monasterio fuerant acquisita mediante persona ipsius proprietarij, quãdo professio eius fuisset valida, vt paulò post latiùs dicetur; & de tali sermo habebitur per se, & si per accidens ad maiorem dilucidationem huius materiæ loquendum erit etiam de bonis Nouitiorum: cum quam facillimè possit moueri lis ante Visitatores à monasterio, in quo dictus nouitius professionem regularem emisisset cõtra monasterium, quod prius fuerat ingressus & donassent ipsi nouitij aliqua sua bona & postea ipsum egredientes, non reuocata donatione iam facta sibi, ingressi sint aliud monasterium, & ibi professionem emiserint solemniter non reuocata expressè dicta donatione: & eorum, qui emiserunt professionem de iure nullam. Procedam tamen breuiter Deo fauente. Memoriæ igitur commendenda erunt subsequentia. Sciant ergo reuerendi Visitatores, 13
primo quod si quis Nouitius ante professionem omnia bona sua donasset expressè alicui monasterio, ad quod se cõtulerat, & post talem donationem deposito habitu Nouitiali egressus tale monasteriũ, & aliud ingressus, in quo postea emisit professionem: in dubio videtur dicendum ipsum illa donasse dicto priori monasterio ratione suæ personæ, qui non est verisimile, quòd spoliasset se omnibus bonis suis inde transeundo, ideoque recedendo reuocat: & ratio potissima est, quia videtur illa donasse dicto priori monasterio causa mortis mundanæ: Vnde tali morte non sequuta per professionem reuocari poterit, sicut & donatio causa mortis vulgaribus

vulgaribus iuribus: & ratio est, quoniam aut ipse Nouitius ante suam professionem factam in secundo monasterio expresse reuocauit dictam primam donationem factam priori monasterio, & dicta bona postea donauit ipsi secundo monasterio. Aut expresse non reuocauit, & tunc dicendum erit, quod secundum monasterium ipso iure succedit tanquam hæres dicti professi, & sicut ipse se non priuauit potestate reuocandi talem donationem per ipsius egressũ à dicto primo monasterio: sic videatur ipsam donationem fuisse conditionalem scilicet, si ibi fuisset ciuiliter mortuus per professionem: si posset agere secundum monasterium iure hæreditario, & per reuocationem tacitam factam per eiusdem egressum à dicto priori monasterio: ita & per donationem etiam tacitam factam secundo monasterio, cum adsit eadem ratio in vtroque, & per consequens idem ius. Sed si donasset solum aliqua, & non omnia bona sua priori monasterio, tunc non videbitur in dubio donasse causa ingressus, nec recuperabit. Et ratio est secundum Innocentium *in c. Beneficium de reg. iur. in 6.* cum Beneficium ingredientis religionem non vacet nisi post annum probationis, aut alias de consensu ipsius constet. Nam ipsa bona (vt diximus) non trãseunt ad monasterium, sed permanent pœnes nouitium ex quo non est professus. *Elicitur ex c. beneficium de reg. iur. in 6. & ibi per Doct. & Pan in c. Quod a te, extra de cler. coniug.* Quapropter peroptima distinctio erit, quòd aut huiusmodi monasterium ingrediens dedisset aliqua in puncto ingressus, aut postea ex interuallo: si ergo donasset in puncto ingressus, videretur donasse ratione ingressus: sed si ex interuallo, aut aliis coniecturis præsumi poterit, quod non causa ingressus donauerit: quia (tunc cum fuerit perfecta donatio, non reuocabitur. & hæc omnia erunt intelligenda in foro causarum: quoniam in foro poli, vbi sciri posset probabiliter, quòd donauerit solum causa ingressus, & non aliter semper recuperabit, *Sylu. in ver. religio. 4. §. 10. quæritur.* & hæc vtique procedunt de iure communi antiquo, non autem de iure communi moderno cum in sacro Concilio Trident. *sess. 25. c. 16.* hæc ad verbum habeantur, videlicet. *Nulla quoque renunciatio, aut obligatio antea facta etiam cum iuramento, vel in fauorem cuiuscumque causæ piæ valeat, nisi cum licentia Episcopi, siue eius vicarij fiat intra duos menses proximos ante professionem: & non alias intelligatur effectum suum sortiri, nisi sequuta professione, aliter verò facta, etiam si cum huius fauoris expressa renunciatione, etiam iurata, sit irrita, & nullius effectus.* Ex quibus quam facillimè deprehenditur dictam donationem factã dicto primo monasterio in foro fori habendã fore pro nulla, & nullius virtutis. Quapropter bona illa transibunt ipso iure ad secundum monasterium: in quo professus fuit solemniter. Secundò sciant ipsi Visitatores quòd

32 ad professum (cuius professio aliqua de causa fuerat de iure nulla) bona, quæ tacitè transferant ad dictum monasteriũ, in quo huiusmodi professio nulla emissa fuerat, redeunt: *quia accessorium semper sequitur suum principale, ca. Accessorium, de reg. iur. in 6. & ibi per Doct.* etiam si dictus professus nulliter expresse illa contulisset dicto monasterio, credendo tamen dictam professionem esse validam: nam etiam in tali casu ipse reuocat talem donationem: cum videatur non fuisse adimpletã conditionem implicitam dictæ donationis scilicet factæ causa mortis ciuilis. Et ratio est, quoniam si quis instituisset hæredem aliquem, quem credebat esse filium suum: auferentur demum illi bona, si constiterit eum non esse filium suum, *l. si pater C. de hær. instit. & ibi per Doct. & Sylu. in ver. Religio. 4. §. 10. quæritur. ver. si verò fecit professionem.* Tertio animaduertant Visitatores, quòd ad professum, cuius professio fuit de iure nulla, non redeunt bona illa, quæ ratione dictæ professionis fuerant acquisita monasterio, in quo illam emiserat nulliter: si dum illam emitteret pro certo sciebat suam professionem fore de iure nullam: & ratio est patentissima. Nam tunc videretur illa bona in omnem casum donasse, cum in re sua quisq; sit moderator & rector, & renunciare quisque posset iuri suo, iuribus vulgaribus: apertissimè elicitur, ex supra hucusq; recensitis. *Arg. in d. l. Pater. & ibi per Doct. Sylu. vbi sup. in ver. si verò sciebat.* Quartò sciant reuerẽdi Visitatores quòd bona pro-

33 fessi legitimè, & secundum iura translata ad monasterium, in quo professionem emiserat virtute suæ professionis quoad vsumfructum solummodò trãsibunt ad aliud monasterium, in quo dictus professus fuisset deputatus ad peragendam pœnitentiã propter peccatum suum, ne dictum monasterium grauetur inutilè in expensis, faciendis dicto professo ita ad ipsum translato in victu & vestitu & aliis necessariis, & si post peractam pœnitentiam fuisset denuò assignatus monasterio suæ professionis, & post mortem ipsius naturalem dictus vsusfructus remeabit ad dictum primum monasteriũ; & sic consolabitur cum proprietate, *c. de lapsis. 16. q. 6. vbi per Doct. & gl. in ver. sed res eorum, & in l. 1. §. qui mortis, ff. Ad Tertul. & ibi per Doct. & Sylu. vbi sup. in ver. si autem professio tenuit.* & idem iudicium erit de monacho, seu regulari professo expulso à monasterio suæ professionis, etsi licitè transeat, ad alia monasteria: & ratio est quoniã huiusmodi expulsio siue absolutio ab obedientia prælati dicti monasterij est magis ad pœnam, quam ad præmium: ac per consequens reperitur in vtroque identitas rationis. *Arg. in d. c. de lapsis. & dicto §. Qui mortis, & ibi per Doct. & præcipuè per Panor. in c. in præsentia, in fine ext. de Prob. & Syl. vbi sup.* Quinto. Reuerendos Visitatores non fugiat exopto, quòd bona professi proprio vitio fugientis à monasterio suæ professionis, iam ipsi monasterio acquisita quomodolibet; ipse professus nunquã recuperabit: immo quocumq; ille se contulerit, poterit eum Abbas seu prælatus eius cum omnibus bonis ab ipso acquisitis post fugam vendicare: ac per cõsequens inde fit, quod quidquid acquirit monachus etiam fugitiuus acquirat monasterio suæ professionis, quantumcunq; illa acquisiuisset in partibus remotis à monasterio. *Per tex. apertissimũ in c. Abbatis. 18. q. 2. & ibi per Doct.* quod & apertiùs videtur confirmasse fœl. rec. Pius V. in Bulla extensionis priuilegiorũ ordinis Mendicantium pro congregatione nostra Cassinensi in anno 1568. in §. Prohibemus quoque his præcisis verbis videlicet. *Prohibemus quoq; iisdem ordinariis, ne aliquomodo se intromittant in bonis dictorum fratrum extra claustra suorum monasteriorũ pro tempore degentium, siue decedentium: & quamuis in habitu, siue absq; habitu moriantur, volumus quod eorum bona mobilia, & immobilia ad ordinem, quem professi sunt, pertineant disponenda, iuxta constitutiones, seu ordinationes prefatorũ ordinum, neque illa ordinarij prædicti occupare præsumant, immo huiusmodi, & ad habitum religionis reuertentium bona omnia monasteriis ipsis (cum ea; quæ acquirit monachus, de iure monasterio acquirantur) pertinere etiam decernimus.* Sextò, sciant ipsi Reuerendi

34 Visitatores quòd bona professi (qui legitimè secessit à monasterio suæ professionis, vt putà, si se transtulisset ad aliud monasterium, vel prælaturam debitis mediis, quæ per emissionem suæ professionis iam transierant ad dictum monasteriũ, non recuperabit, sed erunt monasterij suæ professionis. *Per tex. apertissimũ in c. statutum 18. q. 1. & ibi communiter per Doct. & Syl. vbi sup. in ver. ego autem dico, & per Archid. ibid.* & ratio patentissima istius decisionis est, quoniam secundum *Bar. in tract. minoritarum libr. 4.* Frater minor autoritate Papæ transiens ad Episcopatum, vel aliam religionem, quæ habere potest in communi, non recuperat bona sua iam alteri quæsita; siue dicamus, quod hæc sit restitutio in integrum primum statum separatum, *l. 2. & l. Tutor. C. de seru. puff.* Sed si bona paterna non fuissent alteri quæsita, puta, qui adueniente tali translatione legitima dicti professi, adhuc viuerent ipsius parentes, quibus debebat succedere; nam tunc illis succedet ipse, & non monasterium suæ professionis; si illi regulares, ad quos transiit, sint capaces hæreditatis, quia per talem translationẽ restituetur ad omnia, *l. 1. C. de seru. puff. & in l. 1. §. Qui mortis. ff. ad Tertul. & ibi Doct.* Septimò, quam facillimè ex supra recensitis poterunt intelligere reuerendi Visitatores, quòd professus quisq; in religione approbata tenens apud se, vel alium, peculiũ aliquod sine permis-

sione & voluntate Abbatis seu prælati sui; merito dicendus erit fur & latro, quamuis illud sibi obuenisset aliunde, quàm ex reditibus monasterij, & ratio patentissima est, quoniam de iure dicenda erunt acquisita, & incorporata monasterio suæ professionis, vt docuit Sacrum Concil. Trident. *in sess. 25. c. 2.* ergo nisi quam primum restituerit dictum peculium monasterio, vel reuelauerit suo prælato cum proposito disponendi de ipso ad beneplacitum ipsius, cuius administratio debetur, tanquam dispensator bonorum monasterij, erit semper in peccato mortali, ac per consequens in statu damnationis tanquam, detentor iniustus bonorum monasterij, cum non multum intersit (autore Innocentio III. Papa) quoad periculū animæ iniustè detinere, vel inuadere alienum, *c. sæpe contingit. ext. de Restit. spolia. & ibi per Doct.* figuram pœnæ infligendæ proprietariis videtur fuisse id, quod contigit Ananiæ, & Saphyræ, qui non omnia, quæ possidebant obtulerunt ad pedes Apostolorum, fingentes omnia detulisse, ex cuius fraude diuino iudicio morte repentina interierunt coram ipsis Apostolis & populo, *Actuum c. 5. Sanctissimus Benedictus in reg. sua c. 57.* Ad memoriam reuocent doctrinā Sanctissimi Patriarchæ Benedicti, & insuper Octauo, ipsi Reuerendi Visitatores audiāt quid docuerint summi Pontifices de hoc vitio proprietatis, omnino radicitus euellendo de cordibus regularium. Nonne Gregorius Papa scribens Ianuario Carolitano Episcopo vsus fuit his præcisis verbis? videlicet, *c. Qui ingredientibus 19. q. 3. & ibi per Doct. Quia ingredientibus monasterium conuertendi gratia, vlterius nulla sit testandi licentia, sed vt res eorum eiusdem monasterij sint aperta legis diffinitione decretum est.* Et rursus idem Gregorius Papa scribens Cypriano diacono hæc præcisa verba protulit videlicet, *cap. Perlatum est 19. q. 3. & ibi per Doct. Perlatum ad nos est Petronillam nomine, de prouincia Lucania progenitam, per exhortationem Agnelli Episcopi fuisse conuersam, resque suas omnes, quas habere potuit, licet sibi iure potuissent competere, tamen easdem monasterio, in quod ingressa est, etiam spiritualiter donationis titulo contulisse. Econtra Paulus primus heremita in testamento colobium suum Athanasio Alexandrino Episcopo reliquit, tunicam vero beato Antonio, sed aliud est de his, qui in monasterium ingressi se, & sua tradiderunt, aliud de his, qui solitariam vitam ducentes se nulli Ecclesia tradere possunt, isti nulli oblata, liberi testari valent.* Idipsum reperitur cautum iure ciuili, canonizato verò; His verbis videlicet, *c. si qua. 16. q. 3. Si qua mulier, aut vir monasticam vitam elegerit, etiam intrauerit monasterium liberis non extantibus, monasterio, quod ingreditur, res eius competere iubemus: (& in fine.)* Nunc autem cum monachus factus esset, hoc ipso res suas omnes obtulisse videatur, si prius testatus non sit. Idipsum nos docuit sacrum Concilium Lateranense his præcisis verbis, videlicet, *c. 2. extra, de statu monach. & ibi communiter per Doctores. Qui peculium habuerit, nisi ab Abbate fuerit ei pro iniuncta administratione permissum, à communione remoueatur altaris, & qui in extremis cum peculio inuentus fuerit, & dignè non pœnituerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres accipiat sepulturam, quod etiam de vniuersis religiosis præcipimus obseruari. Abbas autem, qui ista diligenter non cauerit officij sui iacturam nouerit se incursurum,* & Clemens Papa III. loquens, *c. super quodam extra. de statu monach. & ibi per Doct.* de quodam canonico regulari, qui in articulo mortis agens, licet à Priore suo cōmonitus, proprium, quod contra regulam latenter habuerat, noluit resignare, & sic diem clauserit extremum, & fuit inter alios fratres traditus sepulturæ, quod audiens ipse Papa taliter respondit dicens. *Inquisitioni tuæ taliter respondemus: quod ille Canonicus non tantum fuit Christiana sepultura priuandus: verum etiam si sine maximo scandalo potuit fieri, de ipsa proijci dignus est Ecclesia. Hoc autem cum fortè contigerit in similibus est agendum.* Idipsum docuit Innocentius III. *c. Quanta deuotio. extra de offi. ord. & ibi per Doct.* cuius verba supra in probationem §. quinti retulimus. Videatur ibi. Idipsum docuit S. Augustinus, dicens, *c. Non dicatis 12. q. 1. & ibi per Doct. & in specie per Card. à Turrecr. & per Præpositum. Non dicatis vos aliquid habere proprium, sed sint vobis omnia communia.* Quicumque autem in tantum progressus fuerit malum, vt occultè literas, vel quodlibet munus accipiat: si hoc vltrò confitetur, parcatur illi, & oretur pro eo: si autem deprehenditur, atque conuincitur secundū arbitrium presbyteri, vel Præpositi grauius emendetur. Cum huius nostræ Congregationis fratres non solum facultatibus, sed voluntatibus propriis in ipsa ordinis susceptione renūciauerint: & semper promissam obedientiam penitus aliorum potestati, & imperiis in Christo, & pro Christo subdiderint: certum est eos nihil habere, possidere, vel accipere sine superioris licentia debere: quòd si propinquus, vel amicus, vel quilibet fratrum cuiquam aliquid offerre voluerit: primo quidem priori insinuetur, & sic suscipiatur, si ipse mādauerit: de quo tamen nihil fiat aliud, nisi quod priori placuerit. Audiuimus quid senserit D. Augustinus de peculij retentione; audiamus modo quid nos docuerit de eadem materia loquens Innocentius III. *c. Cum ad monasterium. §. 1. & §. fin. ext. de statu monach. & ibi communiter per Doct. Prohibemus quoque districte in virtute obedientiæ sub attestatione diuini iudicij: ne quis monachorum proprium aliquo modo possideat: sed si quis aliquid habeat proprij, totum incontinenti resignet. Si verò post hoc proprietatem aliquam fuerit deprehensus habere regulari modo prædicto de monasterio expellatur, nec recipiatur vlterius, nisi pœniteat secūdum monasticam disciplinam. Quòd si proprietas apud quemquam inuenta fuerit in morte ipsa, cum eo in signum perditionis extra monasteriū in sterquilino subterrentur secundum quod B. Gregorius narrat in Dialogo se fecisse. Vnde si alicui quicquam specialiter fuerit destinatum, non præsumat illud accipere, sed Abbati, vel Priori, vel Cellerario assignetur.* Nec æstimet Abbas, quod super habenda proprietate possit cum aliquo monacho dispensare: quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis adeo est annexa regulæ monachali: vt contra eam nec summus Pontifex possit indulgere licentiam. Hæc præcisa verba protulit Innocentius III. quæ velim imprimantur cordibus regularium: qui memores esse debent quomodo hanc pœnam prædixerit Salomon dicens. *Est & alia infirmitas pessima, quam vidi sub Sole, Diuitiæ conseruata in malum domini sui: pereunt. n. in afflictione pessima.* *Ecclesia. c. 5. vers. 12.* Eo magis quod nouissimè de hoc loquens sacrū Concilium Tridentinū *in sess. 25. c. 2. incip. Nemini.* his præcisis verbis vtitur. *Nemini igitur regularium tam virorum, quam mulierum liceat bona immobilia, vel mobilia cuiusq; qualitatis fuerint, etiam quouis modo ab eis acquisita, tanquam propria, aut etiam nomine conuentus possidere, vel tenere: sed statim ea superiori tradantur, conuentuiq; incorporentur. Nec deinceps liceat superiori bona stabilia alicui regulari cōcedere, etiam ad vsumfructū, vel vsum, administrationem, aut commendā. Administratio autem bonorum, monasteriorum, seu cōuentuum ad solos officiales eorundem ad nutum superiorum amouibiles, pertineat. Quòd siquis quidquam tenere deprehensus, aut conuictus fuerit, is biennio actiua & passiua voce priuatus sit: atque etiam iuxta regulæ, & ordinis constitutiones puniatur.* Audiamus obsecro (Reuerendi Visitatores) quæ nos docuerit sanctissimus Patriarcha noster Benedictus, & Reuerendi Rectores nostræ Congregationis Cassinensis in declaratorio regulæ: Nónne his præcisis verbis vsus fuit ipse sanctus legifer noster? *In regula sua c. 33. Præcipuè hoc vitium amputetur de monasterio, ne quis præsumat aliquid dare, aut accipere sine iussione Abbatis, neque aliud habere proprium, nullam omnino rem, neque codicem, neque tabulas, neque graphium, sed nihil omnino: quibus nec corpora sua, nec voluntates licet habere in propria potestate. Omnia verò necessaria à patre monasterij sperare: nec quicquam liceat habere, quod Abbas non dederit, aut permiserit: omniaque omnibus sint communia, vt scriptum est, nec quisquam suum esse aliquid dicat, aut præsumat. Quod si quisquam hoc nequissimo vitio deprehensus fuerit delectari, admoneatur semel & iterum si non emendauerit, correctioni subiaceat.* Reuerendi Patres nostri verò de eodem loquentes his verbis vsi fuerunt, *in declaratorio super dictum cap. 33. nu. 6 8. & 10. Insuper etiam strictiùs imponant, vt omnes, penes quos pecunia quauis causa deposita fuerint, tam monasteriorum nostrorum, quam aliarum quarumcunque personarum, eas sibi assignent. Inhibemus etiam ne quaslibet res inuicem emant aut vendant, contrafacientes, rebus & pecuniis illico priuentur, comedantque intra in refectorio in pane & aqua pro qualibet vice. Ordinamus etiam, & præcipimus, quòd nullus nostræ Congregationis professus, seu aliter in nostris monasteriis sub obedientia Patrum constitutus, etiamsi*

ietiam si fuerit officialis in monasterio præter Cellerarios, audeat tenere vel expendere pecuniam, sine licentia prælati sui: sed pecuniã ad se peruenientem deferat prælato suo: quam constitutionem mandamus omnibus prælatis, & patribus nostræ Congregationis, quatenus realiter, & cum effectu faciant in suis monasteriis obseruari. Huiusmodi autem licentiam tenendi pecunias non possint prælati monachis concedere sub pœna priuationis, si concesserint, aut in monachos delinquentes non animaduerterint. Qui quidem transgressores tanquam proprietarij pro qualitate culpæ sint seuerissimè plectendi. Et rursus de eodẽ loquens sanctiss. Benedictus dixit, *in regula c.54. Nullatenus liceat monacho nec sibi inuicem literas, aut eulogia, vel qualibet munuscula accipere aut dare sine præcepto Abbatis sui. Quod si etiam à parentibus suis ei quicquam directum fuerit, non præsumat suscipere illud, nisi prius indicatũ fuerit Abbati: quod si iusserit suscipi, in Abbatis sit potestate, cui illud iubeat dari. Et non contristetur frater, cui fortè directum fuerat, vt non detur occasio diabolo. Qui autem aliter præsumpserit, disciplinæ regulari subiaceat.* Reueren. Patres nostræ Congreg. his verbis vsi fuerunt, *in declar. regulæ super c.54. nu.1. & 2. Temerariam præsumptionem monachorũ nostrorum qui cum nihil habeant, nec habere debeant, munera accipere, & dare non metuũt, Regulæ & professioni nostræ aduersantes, tanquam seminarium diaboli & mortale vitium, penitus interdicentes: quia sæpè ex huiusmodi munerum collatione & receptione inordinata oritur affectio, seu complacentia: Volumus quod inuicem fratres donis vlatenus munuscula iuxta regulam, neque etiam aliis quibuscumque: aut aliunde sibi directa accipiant sine prælati specialis licentia: sed nec ipsi Prælati fratribus aliorum monasteriorũ munuscula mittant, nisi fortè à Patribus dictorum fratrum fuerint requisiti.* Ex his ergo omnibus hucusq; allatis quam facillimè elicitur quam pessima abusio claustralium sit proprietas, contra expressum votũ eorum & tot prohibitiones: ac per consequens Reuer. Visitatores scire poterunt, quomodo procedendum erit ipsis cõtra proprietarios. Nono, ipsi Reuer. Visitatores obliuioni non tradant, quod & si regularis subditus dispensetur à suo prẹlato super retentione & expeditione peculij alicuius quomodocumq; sibi obuenientis, non sit dicendus proprietarius, tamen si illud expenderit in aliis rebus, quam vtilibus vel necessariis, peccabit mortaliter dispensans, cum abutatur potestate sibi tradita & regularis dispensatus, cum dissipauerit dictum peculium iam legitimo iure monasterio acquisitum & incorporatũ (vt verbis sacri Concilij Trident. supra relati vtar) eo ipso quòd ad ipsum regularem deuenit. Quapropter per cõsequens tam ipse regularis, tanquam malus minister bonorũ monasterij, quam eius prælatus insolidum tanquam cooperator in furto circa bona monasterij perpetrato tenebũtur ad restitutionem faciendam dicto monasterio pro dicto damno illi iniustè illato, cum contrectauerint bona monacho acquisita legitimè inuito monasterio vero domino: quod quam facillimè elicitur ex supra recensitis autoritatib. cum idipsum in specie docuerint Cardinalis à Turrecremata, & Præpositus, & alij Doctores, *in d.c. Non dicatis. 12.q. & alij in c. cum ad monasterium extra de statu monach.* Memores sint & decimo RR. Visitatores, quòd ex hucusq; allatis in præsenti §.6. luce meridiana clarius patuit, nonnullos ex prælatis modernis grauissimè peccare permittendo regularibus sibi subditis indiscriminatim tenere apud se pecunias, & ad libitum eas expendere, non animaduertentes se inde, & illos inuolui laqueis diaboli, ac vinculo peccati mortalis, tum quia permittunt eos publicè violare paupertatis votum ab illis solemniter emissum dissipando dicta bona iuxta decisionem sacri Concilij Tridentini *sess. 25. cap. 2. incip. Nemini*, iam paulò ante ad verbum recensitam, quæ ex tali receptione iam erant incorporata dicto monasterio, cum etiam ipsismet regularibus amplissima via patet ad incumbendum ludis inhonestis, crapulis, comessationibus, ac multipliciter per consequens violandi castitatis votum; non sine certa pernicie salutis ipsorũ regularium, & scandalo cæterorum regularium Deum timentium, & laicorum, ad quorum notitiam deuenit huiusmodi fractio voti ipsorum, & cum maxima iactura bonorum monasteriis acquisitorum, & acquirendorum eleemosynis piorum laicorum, qui ab illis elargiendis inde retrahantur, ne videantur & ipsi subministrare fomitem peccandi ipsis scelestis religiosis. Quæ quidem mala (nulli dubium esse poterit) respiciunt præcipuè prælatorum miseram animam, expauentium potius murmurationes horum scelestorũ subditorum, quam remorsum propriæ conscientiæ: Contra quos, cum multa fuerint allata in præsentis capituli, §. primo, eadem non repetentur, sed solum, & breuiter, dicemus, quòd rememorentur ipsi Reuerendi prælati, *quod facilitas veniæ dat incentiuum malorum, & qui causam damni dat, damnum dedisse videtur, c. fin. extra de iniuriis dam. dat. & ibi per Doct.* Vndecimò & vltimo, ipsi Reuerendi Visitatores poterunt mediam viam incedentes docere Prælatos, quomodo possint compati humanæ fragilitati, & insimul occurrere omnibus scandalis, & laqueis diaboli paratis ipsis regularibus, dicant ergo prælatis cuiusque monasterij modestè, occasione suborta, quòd quando regularibus sibi subditis aliqua pecuniæ quantitas delata fuerit ab amicis, aut consanguineis, vel ex propria industria, vel artificio, illi deferant ipsam proprio prælato, enarrantque quomodo ad se peruenerit, & si Prælato visum fuerit (habito respectu ad qualitatem regularis petentis concedi retentionem talis peculij apud se) huiusmodi facultatem tribuere, dicat ei, quòd omnino illud expendet in re sibi necessaria, vel vtili: vt puta, in emendis libris, vestibus non superfluis & aliis huiusmodi, vel in itinere arripiendo forsan gratia honestæ recreationis: tunc ipse prælatus erit tutus in conscientia, & ipsemet regularis, si solum ad talem effectum expenderit dictum peculium, sed si in aliis rebus voluptuosis consumpserit, erit omnino restitutioni faciendæ monasterio obnoxius, tanquam dissipator bonorum monasterij, vt sæpiùs per supra allata probauimus; cum comprobetur furtum commisisse, & sciant indè quod ad talium restitutionem quoque tenebuntur, qui scienter acquisierint quocumque titulo ab ipsis, *vt latissimè docuimus in nostro tract. de Vsuris*, cum in tali casu ipsi carebant iurisdictione super re taliter dissipata, quæ vere erat (eo ipso) monasterio suæ professionis incorporata, sed si expendisset in re sibi necessaria, vel vtili (loquendo de necessitate, & vtilitate congrua statui regularium) tunc qui ab ipsis aliquod recepissent, non erunt illius rei restitutioni obnoxij, præcedente supradicto consensu suorum prælatorum, & Ratio potissima est, quoniam tunc nihil fit contra prohibitionem statutorum summorum Pontificum, vel regularium. Cum in hoc videatur huiusmodi regularem fuisse talis peculij creatum legitimũ dispensatorem in rebus sibi vtilibus, vel necessariis, de quibus prælatus eius iuxta tenorem regulæ tenetur prouidere, prout ex formalibus verbis ipsius Sanctissimi Benedicti supra relatis patuit. His tamen non obstantibus, poterunt ipsi Reuerendi Visitatores hortari ipsos prælatos ad obuiandum omnibus scandalis suis subditis (forsan futuris ex humana fragilitate) ad constituendum communem thesaurarium, iuxta præceptum Clementis VIII. per speciale eius rescriptum, apud quem reponãtur pecuniæ redditũum monasteriorum, & ipsi præcipiant huiusmodi pecunias, vndecumque ad sibi subditos deuenientes (postquam sibi fuerint præsentatæ (reponi, & inde non remoueri, nisi ipso consulto, & consentiente expendi in re necessaria, vel vtili illi regulari, qui illam reposuit, virtute mãdati in scriptis facti à dicto prælato. Et hæc dicta sufficiant pro decisione materiæ propositæ in præsenti, §. sexto. ex quibus luce meridiana clarius fuit probatum regularem proprietarium esse furem, ac per consequens esse in statu damnationis, cum perseueret in transgressione diuini præcepti de non furando.

De septima claustralium abusione, nempe de delatione preciosarum vestium.

§ Septimus.

QVam obscœnum, & alienum à vita monastica esse, regulares velle vestibus indui præciosis ad instar mulierculárum, & laicorum curialium, & omnino mundialibus delitiis se tradentium; quis non animaduertit? Cum potius reminiscendo se ingressos religionem ad explendam pœnitentiam propriorum peccatorum, deberent vestigia Niniuitarum *a* sequi, & se induere saccis, & ciliciis ad placandam diuinam iram prouocatam contra eos propter sua peccata, necnon imitari sanctos patres nostros, de quibus loquens Apostolus dixit. *b Alij vero ludibria, & verbera experti, insuper & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt: circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cauernis terræ: & hi omnes testimonio fidei probati inuenti sunt in Christo IESV Domino nostro.* Quam ergo fidem ostendet se habere is, qui post assumptum mortificationis habitum exoptat assimilari mulierculis repræsentandis virorum oculis? Cùm ergo ingressi Claustrum sint ad pœnitentiam peragendam: quomodo ergo post emissam professionem (per quam mortuos se mundo finxerunt) modo, tanquam canes regredientes ad esum proprij vomitus, velle non erubescunt preciosis vestibus indui? cum ipsa dicere deberent cum Apostolo. *c Mortui sumus, & vita nostra abscondita est cum Christo in Deo.* Et alibi rursus. *d Mihi autem absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus Crucifixus est, & ego mundo.* Nonne peccantes primos nostros parentes in paradiso terrestri, & ex ipso expulsos ad peragendam pœnitentiam trāsgressionis diuini præcepti Deus optimus maximus vestiuit tunicis pelliceis, *e* in quibus vtique nulla sensualitas reperiri poterat: sed solum remedium, quo corpora eorum defenderentur à frigore, & aliis incommodis incursis propter eorum peccatum? quod animaduertens Apostolus, & volens nos monere de tali errore dixit. *f Nihil intulimus in mundum, haud dubium, quod nec auferre quid possumus: Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.* Memores esse debent ipsi regulares, quòd Iob dixerit. *g Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc.* Et Salomon *h* dixit. *Generauit filium, qui in summa egestate erit, sicut egressus est nudus de vtero matris suæ, sic reuertetur, & nihil auferet secum de labore suo.* Quapropter huiusmodi regulares ad memoriā reducere sæpissimè deberent, quod rursus Salomon docuit dicens, *i* orando Deum. *Duo rogaui te, ne deneges mihi antequam moriar: Vanitatem, & verba mendacij longè fac à me, mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria, ne fortè satiatus alliciar ad negandum, & dicam quis est dominus? aut egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei.* Quomodo ergo, qui propriis renunciantes, & inchoantes pro viribus sequi vestigia Domini nostri IESV CHRISTI, Apostolorum, & tot sanctorum monachorum, quærent luxum in vestibus? Nonne reminisci debent quomodo fuit laudatus à Domino IESV CHRISTO Sanctus Ioannes Baptista de rusticitate vestium, dum de ipso loquens dicebat. *k Quid existis in desertum videre, hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt?* Ac si apertè dominus nos docere inde voluerit, eos qui monasticam ac solitariam profitentur vitam, vt sunt regulares non deceat mollibus, seu pretiosis vestibus, vestiri, sed vilioribus, & lugubrioribus; vt facto proprio; & non verbo solo doceant laicos se ingressos desertum monasterij ad peragendam pœnitentiam pro peccatis propriis, & benefactorum suorum: alias merito comprobarentur mendaces, & tonsuris mentiri sæculo. Quod malum à nobis effugare exoptans Patriarcha Benedictus noster Sanctissimus, postquam recensuisset quibus vestibus monachum suum vestiendum fore, statim subintulit hæc præcisa verba, *in regula c. 55. De quarum rerum omnium colore, aut grossitudine non causentur monachi, sed quales inueniri possunt in prouincia, qua habitant, aut quod vilius comparari possit.* Cuius Sanctissimi monitis Clemens V. Papa motus his præcisis verbis de hac materia vsus fuit dicens, *Cle. ne in agro. §. statuimus. de statu monach. & ibi per Doct. & rursus ibidem in §. si quis autem, & ibi per Doct. Statuimus, vt superior vestis ipsorum habitui proxima, nigri, bruni, aut albi coloris existat iuxta morem apud eos seruari solitum in regione, qua degunt, nec in qualitate panni regularis excedatur modestia: nec quæratur quod pretiosius & subtilius, sed quod vtilius valeat inueniri. Si quis autem præmissorum temerarius extiterit violator, regulari subiaceat disciplinæ.* Qui Clemens V. in eadem clem. §. fin. confirmauit, quæ statuerat Innocentius III in ca. Cum ad monasterium in princ. ex de statu mon. prohibendis monachis delationem camisiarum linearum, *d. Cle. §. fi. iuncto cap. Cum ad monasterium, in principio, extra de statu monach.*

a Ionæ c. 3. vers. 7.
b Heb. c. 11. vers. 36.
c Colos. c. 3. vers. 3.
d Galat. c. 6. vers. 14.
e Gen. c. 3. vers. 21.
f 1. Timot. c. 6. v. 7.
g Iob c. 1. vers. 24.
h Ecclesi. c. 5. vers. 13. & 14.
i Prou. c. 30. v. 7. 8. & 9.
k Matt. c. 11 vers. 7. & 8.

De octaua Claustralium abusione pro eo quod volunt vesci cibis delicatioribus, & potare pretiosa vina.

§. Octauus.

BEatissimus Patriarcha noster Benedictus animaduertens quàm pessimus abusus sit, quod claustrales, qui mortui mundo esse debent, & carnem propriam ieiuniis, & flagellis subdere spiritui, indulgentes illecebris gulæ in refectione, proprij corporis accuratè inquirunt exquisitos modos comedendi cibos delicatiores, & potandi pretiosa vina, ex quibus possent ipsi regulares incurrere morbos pestiferos corporis & animæ: Ipse Sanctissimus Patriarcha nos monere studuit dicens, *in regula cap. 39. Sufficere credimus ad refectionem quotidianam, tam sexta, quam Nona omnibus mensis cocta duo pulmentaria propter diuersorum infirmitates, &c.* Ex quibus apertissimè elicitur ipsum sanctissimum non permittere monachum vesci delicatis cibis: Idipsum elicitur de potu. Nam de potu monachorum loquens, *in regula cap. 40. Hortatur monachos, vt non bibant vsque ad satietatem, sed parcius, quia vinum apostatare facit etiam sapientes; l & hortatur, quod vbi ipsum non reperiretur, tunc erit benedicendus Deus ab his, qui ibi habitant.* Ex his ergo quam facillimè comprobatur non esse claustralium delectari cibis, & potibus exquisitis: cum præcipuè regularis memor esse debeat maledictionis Adæ *m* dicente ei Deo. *In labore vultus tui vesceris pane, donec reuertaris ad terram, de qua sumptus es.* Ac si apertè dixisset Deus ei: postquam meruisti priuari delitiis paradisi terrestris, in quo te collocaueram, propter peccatū inobedientiæ, & grauari hac inflicta pœnitentia: vt tamdiu viuas in amaritudine de labore manuū tuarum, donec expleta pœnitentia ad me reuertaris per mortem: & interim vesceris pane, & non dixit, delicatis cibis & potibus: cum talibus alimentatus non dicetur pœnitentiam agere, sed deliciis affluere, quod ponderans Ecclesiasticus dixit, *a quod initum vitæ hominis fuit panis & aqua, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem.* Ex cuius sententia quam facillimè elicitur, quod etsi nostra tempestate vtamur vino in potum: nihilominus illo vti non sit necessarium: cum quamplurimi serui Dei, & alij in potum vtantur aqua simplici: non negabimus tamen primum vineæ plantatorem fuisse Noe post aquas diluuij. *b* Quapropter nos regulares

l Eccl. c. 15.
m Gen. c. 3.
a Eccl. c. 29. vers. 28.
b Gen. c. 9.

lares non decebit exquisita vina perquirere, & illa potare ad saturitatem: etsi modico vino vti ad medelam & corroborationem stomachi languidi expediat, prout monuit Apostolus Timotheum, dicens: *c Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vtere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.* Et illum nos docuerat Ecclesiasticus dicens: *d Æqua vita hominibus, vinum in sobrietate, si bibas illud moderatè, eris sobrius: quæ vita est ei, qui minuitur vino? Quid defraudat vitam? Mors. Vinum in iucunditatem creatum est, & non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ, & cordis vinum moderatè potatum: sanitas est animæ, & corporis sobrius potus.* Ex quibus patet, quòd si Adam & alij vsque ad Noe forsan non biberint vinum (cum hoc scribatur in sacra historia) at tamen à Noe homines incœperunt vti vino ad potum. Audiuimus ergo quod liceat nobis vti modico vino ad contuendam bonam valetudinem, sed non ad saturitatem, Audiamus modo, quæ mala produxerit hominibus potatio vini delicati ad saturitatem indulgendo potius gulæ illecebris, quam consulendo necessitati debilis nostræ naturæ. Nam potatio vini huiusmodi indiscreta sæpissimè ad horam priuat hominem lumine rationis ac eius vsu, donec vinum sit digestum, & sic huiusmodi potatio efficit nos in aliquo similes brutis. Nam scriptum reperitur. *e Cœpitque Noe vir agricola exercere terram, & plantauit vineam, bibensque vinum inebriatus est, & nudatus iacuit in tabernaculo suo.* Et iterum, *f quod. Loth propter potationem vini, quod ei porrexerant duæ eius filiæ, cum esset inebriatus iacuit cum illis, & ipsæ conceperunt ex proprio patre.* Nónne Deus præcepit Aaron, vt abstineret à vino, & filiis eius dicens: *g Vinum & omne, quod inebriare potest non bibetis tu, & filij tui quando intrabitis tabernaculum testimonij, ne moriamini, quia præceptum sempiternum est in generationes vestras. Et vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum, & mundum, doceatisque filios Israel omnia legitima mea, quæ locutus sum ad eos per manum Moysi.* Et rursus. *h Loquutus est Dominus ad Moysen dicens, loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir, siue mulier cum fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare, à vino & omni, quod inebriare potest, abstinebunt: Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quicquid de vua exprimitur, non bibent. Vuas recentes, siccasq; non comedent cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur: quicquid ex vinea esse potest ab vua passa vsque ad acinum non comedent.* Et rursus Deus volens nos docere quanti mali esse possit potatio vini, *i* enarratur quod *Fuerit quidam vir de Sarra & stirpe Dan nomine Manue habens vxorem sterilem: cui apparuit Angelus Domini, & dixit ad eam, sterilis es, & absque liberis, sed concipies & paries filium: Caue ergo ne bibas vinum, ac siceram, nec immundum quicquam comedas, quia concipies, & paries filium, cuius non tanget caput nouacula: erit.n. Nazareus Dei ab infantia sua, & ex matris vtero, & ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorum:* & paulo post ibidem subditur. *Tu es, qui locutus es mulieri, & ille respondit ego sum: cui Manue, quando, inquit sermo tuus fuerit expletus, quid vis vt faciat puer aut à quo se obseruare debebit? Dixitque Angelus Domini ad Manue, ab omnibus quæ locutus sum vxori tuæ abstineat se: & quicquid ex vinea nascitur non comedat: Vinum & siceram non bibat, nullo vescatur immundo, & quod præcepi impleat, atque custodiat.* Et rursus scriptum est, quod *k* Iudith vacans ieiuniis & obsecrationibus pro liberatione populi sui digna fuit exaudiri à Deo, & occidere grauatum ebrietate vini in proprio eius cubiculo Holofernem, & postea libera & incolumis egredi ex domo Holofernis, & ingredi suam ciuitatem cum capite ipsius Holofernis, & sic liberare populũ suum. Nónne Salomon sapientissimus de hoc monere nos voluit, quando dixit: *l Qui diligit epulas, in egestate erit: & qui amat vinum & pinguia, non ditabitur?* Et rursus. *m Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas, quicumque his delectatur, non erit sapiens.* Et iterum. *n Cui væ? cuius patri væ? Cui fouea? Cui sine caussa vulnera? Cui suffusio oculorum? Nonne his qui commorantur in vino? & student calicibus epotandis? Ne intuearis vinum quando flauescit, cum splenduerit in vitro color eius, ingreditur blandè, sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extranea? & cor tuum loquetur peruersa, & eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo, verberauerunt me, sed non dolui, traxerunt me, & ego non sensi, quando euigilabo, & vina reperiam.* Et iterum ipsemet Salomon, dixit. *o Dixi ego in corde meo, vadam & affluam diuitiis, & fruar bonis, & vidi quod hoc quoque esset vanitas: Risum reputaui errorem, & gaudio dixi, quid frustra deciperis? Cogitaui in corde meo abstrahere a vino carnem meam, vt animum meum transferrem ad sapientiam, deuitaremque stultitiam: donec viderem quid esset vtile filiis hominum, quo facto opus est sub Sole numero dierum vitæ suæ.* Ecclesiasticus vero de eodem loquens, dixit. *p Operarius ebriosus non locupletabitur, & qui spernit modica, paulatim decidet. Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes.* Et rursus idem dixit. *q Nec comprimaris in conuiuio, vino. Diligentes in vino noli prouocare, multos.n.exterminauit vinum: Ignis probat ferrum durum, sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum. Vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multum potatum, ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutem, & faciens vulnera. In conuiuio vini non arguas proximum, & non despicias eum in iucunditate illius, verba improperij non dicas illi, & non premas illum in repetendo.* Et alibi scriptum est, *r Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Cythara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuiis vestris, & opus domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis.* Et rursus. *a Sacerdos, & Propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt a vino, errauerunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignorauerunt iudicium Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu, sordiumque: ita vt non esset vltra locus:* Et iterum scriptum est; *b Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor,* & rursum. *c Expergiscimini ebrij, & flete, & vlulate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine: quoniam periit ab ore vestro,* & rursus. *d Iustus comedit, & replet animam suam, venter autem impiorum insaturabilis.* Audiamus, quæso, Apostolus quid senserit de potatoribus vini. *e Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus: cantantes, & psallentes in cordibus vestris, Domino gratias agentes semper pro omnibus in nomine Domini nostri IESV CHRISTI Deo & patri.* Et alibi idem Apostolus. *f Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* Quapropter aliàs dixit: *Obsecro itaque vos fratres per miserationes Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, & sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum, & nolite conformari huic sæculo: sed reformamini in nouitate sensus vestri: vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, & bene placens, & perfecta.* Ac si apertè Apostolus sanctissimus dixisset, vt nos præcipuè regulares, qui mortui mundo esse debemus, abstineamus à delitiis carnis, & offeramus Deo corpora nostra hostiam viuentem, adhibendo discretionis virtutem in ipsa maceranda: mediam incedentes viam, non laxando habenas concupiscentiis ipsius, sed solummodo ei ministrando necessaria naturæ, cum illa paucis contentetur: ne & iumentum nostrum præ nimia abstinentia, & onere languescat, sed nec delitiis affluens insordescat superbiendo, & recalcitrando contra spiritum, cui tanquam nobiliori deseruire tenetur: & volens alibi idem Apostolus nobis reddere rationem suæ doctrinæ sanctissimæ dixit: *h Non est enim regnum Dei esca, & potus, sed iustitia, pax, & gaudium in Spiritu sancto. Noli propter escam destruere opus Dei,* & rursus. *i Esca ventri, & venter escis: Deus autem, & hunc, & has destruet: Nescitis quod corpora vestra membra sunt Christi?* & quidem videntur hæc specialiter contra nos regulares dicta, cum simus egressi ab Ægypto huius mundi, & adhuc desideramus ollas carnium Ægypti: quod aduertens Apostolus Paulus inuehens contra nos dixit. *k Nox præcessit, dies autem appropinquauit: abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honeste*

c 1. Timot. c.5.v.23. d Ecclesi.c.31 vers.32. e Gen.c.9. vers.20. f Gen.c.19. v.35.& 36. g Leuit.c.10 vers.9. h Num.c.6. i Iudic.c.13. v.2.3.& 4. k Iudit.c.12. & 13. l Prou.c.21. vers.17. m Prou.c.20 vers.1. n Prou.c.23. vers.29. Ebrius describitur à Salomon.

o Ecclesi.c.2. vers.1. p Ecclesiast. c.19.v.1. q Eccle.c.31 vers.18.30 & 38. r Isay.c.5. vers.11. a Isay.c.28. vers.7. b Oseæ c.4. vers.11. c Ioel c.1. vers.5. d Prou.c.13. vers.25. e Ephes.c.5. vers.18. f 1.Cor.c.9. vers.27. g Rom.c.12. vers.1. h Rom.c.14. v.17.& 20. i 1.Cor.c.6. vers.13.& 15 k Rom.c.13. vers.12.

honestè ambulemus, non in Comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione, & æmulatione, sed induimini Dominum IESVM CHRISTVM, & carnis curam ne feceritis in desiderio. Et quid mirum si Apostolus nos moneat fugere carnis concupiscentias, si idipsum prius docuerit Dominus IESVS CHRISTVS
l Luc.c.21. vers.34. dicens. *l Attendite autem vobis, ne quando grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa, tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ: Vigilate itaque omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.* Ex his hucusque allatis animaduertere poterunt Reuerendi Visitatores, quàm pessima sit hæc abusio Claustralium: Quapropter in sermone habendo post visitationem, poterunt aliquas ex sententiis supra allatis, & ipsi referre in confusionem regularium volentium vesci cibis, & potibus lautioribus, ac si essent principes delicatissimi, & immemores mortis eorum cunlis huic sæculo, cum potiùs deberent operibus docere laicos, se esse crucifixos mundo, & mundum eis: vt di-
m Galat.c.6. cere verè possint cum Apostolo. *m Mihi autem absit*
vers.14. *gloriari nisi cruce Domini nostri IESV CHRISTI, per quem mihi mundus crucifixus est: & ego mundo.* Quapropter meritò Sanctissimus Patriarcha Benedictus *in regula, cap. 39. prohibuit monachis suis vesci carnibus, nisi infirmitas illos ad illas edendas compulisset*, quod & confirmauit postea Innocentius III. Papa, & Clemens V. Papa. *c. Cum ad monasterium, §. in refectorio, ext. de stat. mon. & in Clem. 1. § fi. eod. tit.*

De nona Claustralium abusione, nempe de Violatione silentij, & præcipuè in Choro, dormitorio, & refectorio.

§. Nonus.

MEmores sint etiam Reuerendi Visitatores regularium quòd & si quisque nolet molestari à consocio, præcipuè quando vacare exoptat orationi vel studio non desunt regulares girouagi, otiosi, alios molestantes, & preciosissimum tempus nobis indultum ad agendam pœnitentiam à Deo optimo maximo in hac valle lachrymarum, frustra in vaniloquiis ipsum in graue detrimentum salutis eorum conterere non erubescent. Et quidem deberent ad memoriam reuocare hoc ipsum voluisse nobis annuere Sanctissimum
o 1. Cor. c.6. Apostolum, quando dixit. *o Ecce nunc tempus acceptabi-*
vers.2. *le, ecce nunc dies salutis: nemini dantes vllam offensionem,*
p Galat. c.6. & rursum. *p Dum tempus habemus operemur bonum erga*
vers.10. *omnes, maximè autem erga domesticos fidei.* Et rursum.
q Ephes.c.5. *q Videte itaque quomodo cautè ambuletis, non quasi insipien-*
vers.15. *tes, sed vt sapientes, redimentes tempus quoniam dies mali sunt.* Audiant Reuerendi Visitatores, quid sentiendum sit de loquacitate regularium non sine scandalo vacantium orationi, & studio, Salomon enim nos vi-
r Prou. c.18. tare hoc malum docere studuit dicens. *r De fructu oris*
vers.20. *viri replebitur venter eius, & genimina labiorum eius saturabunt eum: Mors, & vita in manibus linguæ: qui diligunt*
s Prou.c.21. *eum, comedent fructus eius.* Et rursus. *s Qui custodit os*
vers.23. *suum, & linguam suam, custodit ab angustiis animam suam.* Quod malum effugere desiderabat Ecclesiasti-
t Eccl.c.22. cus quando dicebat. *t Quis dabit ori meo custodiam, &*
& 33. *super labia mea signaculum certum, vt non cadam ab ipsis, &*
u Eccl c.25. *lingua mea perdat me?* Et rursus. *u Beatus, qui in lingua*
vers 11. *sua non est lapsus.* Et iterum. *x Multi ceciderunt in ore*
x Eccl. c.28. *gladij, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam.*
v.22. & 29. *Aurum tuum, & argentum tuum confla, & verbis tuis facito stateram. & frenos ori tuo rectos, & attende ne fortè labaris in lingua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem.* Et paulò ante ipsemet

Ecclesiasticus ibidem dixerat. *a Sepi aures tuas spinis, & a Eccle. c. 28*
linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia; & feras vers.28.
auribus tuis. Et Dauid nos docuit dicens. *b Prohibe lin-* b Psal. 33.
guam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Et vers.14.
rursus. *c Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in* c Psal. 38.
lingua mea. Posui ori meo custodiam: cum consisteret pec- vers.1.
cator aduersum me, obmutui & humiliatus, & silui à bonis, & dolor meus renouatus est. Audiamus, obsecro, quid nos docuerit Apostolus Iacobus, nónne infrascriptis vsus
fuit verbis? *d Si quis verbo non offendit, hic perfectus est* d Iacob.c.3.
vir, potens freno circumducere etiam totum corpus: Si au- vers.2.
tem equis frena in ora mittimus ad consentiendum nobis: & omne corpus illorum circumferimus: ecce & naues cum magna sint, & à ventis validis minentur, circumferuntur à modico gubernaculo, quocumque impetus dirigentis voluerit. Ita & lingua modicum membrum est, & magna exaltat, ecce paruus ignis quam magnam Syluam incendit: sic lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis nostræ inflammatam à gehenna. Qui sancti Iacobus de eadem materia loquens
dixit. *e Si quis putat se religiosum esse inter vos, & non re-* e Iacob.c.1.
frenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est vers.26.
religio. Quibus oraculis instructus Sanctissimus Patriarcha noster Benedictus dixit *in regula cap. 6. f Quod* f Prou. c.10.
perfectis discipulis propter grauitatem taciturnitatis rara lo- vers.19.
quendi concedatur licentia. Quia scriptum est. *g In mul-* g Prou. c.18.
tiloquio non effugies peccatum, & alibi *mors & vita in ma-* vers.21.
nibus linguæ. Nam loqui, & docere magistrum condecet, tacere & audire discipulo conuenit, & ideò si quæ requirenda sunt à Priore, cum omni humilitate & subiectione reuerentiæ requirantur, scurrilitates verò, vel verba otiosa, & risum mouentia, æterna clausura, in omnibus locis damnamus, & ad tale eloquium discipulum aperire os non permittimus. Vbi Reuerendi Patres nostri *in declaratorio regulæ super cap. 6.* præcipiunt obseruari dictam constitutionem Sanctissimi Benedicti: & rursus *beatissimus Benedictus statuit in cap. 6. regulæ, seruandum silentium, & præcipuè post completorium: & quod si quis huius statuti præuaricator inuentus fuerit, grauiori vindictæ subiaceat, nisi propter aliquam necessitatem superuenientem. Qui sanctissimus, silentium tenendum in choro, etiam post decantatas horas canonicas, nequis impediatur secretius orare volens statuit, in cap. 52. regulæ.* Reuerendi Patres, nostræ Congregationis præceperunt quoque continuum silentium fore seruandum à monachis in dormitorio *in declarat. regulæ cap. 22. num. 11. & Beatissimus Benedictus silentium seruandum fore in refectorio præcepit, in regula cap. 38.* & Reuerendi Patres nostri, *in declaratorio regulæ super cap. 52. nu. 5. & 6. adhærentes iuri communi statuerunt semper silentium fore seruandum in choro, in dormitorio, in refectorio, in quadam parte claustri circa capitulum, & ad ignem communem.* Idipsum statuit Innocentius III. Papa dicens, *c. Cum ad monasterium §. in oratorio. extra de statu monach. seruandum fore silentium in oratorio, refectorio, & dormitorio, & quidem maxima cum ratione, eo quod in his locis præcipuè monachi alias impedirentur ab aliquo gustu spirituali, qui percipi assolet orando in choro ante Sanctissimum Sacramentum, & dum psallitur. In dormitorio dum vacatur orationi, vel studio, & in refectorio dum auditur lectio spiritualis.* Reuerendi ergo Visitatores arguant, & puniant violatores huiusmodi sanctissimi silentij. Ex hic igitur allatis comprehenditur quam acerrimè veniant puniendi dissolutiones facientes in choro.

De Decima claustralium abusione, scilicet de eorum contentione tam in capitulo, quàm extra cum suo prælato, vel altero superiore.

§. Decimus.

Sanctissimus Patriarcha Benedictus huic abusioni claustralium obuiare desiderans quid statuerit, debet non fugere Reuerendos Visitatores: nam dixit in sua Sanctissima regula in nonnullis locis, & primò loquens, *cap.5.regulæ*, de discipulorum obedientia probat monachum ad obediendum suo superiori teneri, allatis ibi autoritatibus sacræ scripturæ, & esse insimul graue scelus contendere cum suo superiore: & rursus
43 dum agit, an teneatur exequi quando id, quod sibi mandatur, videretur impossibile opere perficere, *in c. 6.regul.* Idipsum docuit: quod iterum repetiit, *in c.71. regul.* subdens hæc præcisa verba videlicet. *Si quis autem frater pro quauis minima causa ab Abbate, vel à quocumque priore suo corripitur, quolibet modo, vel si leniter senserit animum prioris cuiuscumque contra se iratum, vel commotum, quamuis modicè, mox sine mora, tandiu prostratus in terra ante pedes eius iaceat satisfaciens: vsque dum benedictione sanetur illa commotio. Quod si quis contempserit facere, aut corporali vindictæ subiaceat: aut si contumax fuerit, de monasterio expellatur.* Ex quibus formalibus verbis nostri sanctissimi Patriarchæ, quisque poterit percipere quàm pestifera sit abusio huiusmodi. At quoniam in §. secũdo latissimè probauimus inferiores teneri obedire suis superioribus, idcirco eadem hic non repetemus, remittendo lectorem ad accuratissimè perlegenda ibi allata. Et cùm meo iudicio nihil aliud supersit necessariò sciendum à Reuerendis Visitatoribus volentibus laudabiliter, & meritoriè exequi munus sibi iniunctum; me transferam ad secundam partem huius praxis, in qua erit agendum de modo compilandi processum in causa criminali à Commissariis specialiter delegatis: à principio ipsius processus vsque ad sententiam diffinitiuam promulgandam inclusiuè, post nonnulla alia afferenda infra.

SVMMARIVM.

1 *Monachus quis dicendus sit.*
2 *Monachus quare solitariam agere vitam debeat, & vitare familiaritatem sæcularium.*
3 *Monachi quæ communia cum aliis regularibus in formis professionis emissæ habeant.*
4 *Regulares quare tondeantur, & an possint testari.*
5 *Mulieres prohibentur ingredi septa monasteriorum regularium, & è contra homines ingredi septa monialium, & quare, & quibus pœnis.*
6 *Regularibus est prohibitum commatres sibi facere, & multa alia.*
7 *Monachus quo iure, & quare sit prohibitum extra claustrum vagari.*
8 *Monachis quare sit inhibitum carnes comedere.*
9 *Introductio seu causa vitæ monasticæ quæ fuit, & quando.*

Sed vt tenacius imprimantur memoriæ Reuerendorum Visitatorum, quæ latiùs superius in præcedenti capitulo attulimus, hic per modum epilogi eadem referenda duximus, eis tamen aliqua scitu dignissima addendo.

1 Sciant ergo primò, Reuer. Visitatores regularium, ac monachorum, quòd monachus dicitur solitarius, solus, & tristis, *c.Placuit.16.q.1.* Quapropter merito sine solitudine, & qui intra claustra non se continent, monachi non dicuntur, nec viuere vt tales dicendi erunt: cum sint non secus, quam pisces sine aqua, qui sine ipsa diu viuere non possunt, *d.c.Placuit.* & ideo vitare debent hominum frequentiam, vt eorum vita nomini conueniat, *c.Si cupis.16.qu.1.* Quamobrem, monachus iure optimo diffinietur. *Vir solitariam vitam regula quadam sancta definitam secutus, vt Dei obsequio, & rerum diuinarum meditationi liberius inseruiat.* Nam & turbæ & populi consortium prudentioribus quibuscumq; vitandum est: dum nec indè quippiam commodi haurire, nec vtilitatem eis conferre posset. Vnum exemplum luxuriæ, aut auaritiæ, mali multum facit: conuictor delicatus paulatim eneruat, & emollit: vicinus vero diues cupiditates irritat: malignus comes, quamuis candido, & simplici rubiginem suam affricuit: & idcirco comprobatur malè agere monachum delectando familiaritate sæcularium iuxta Senecæ sententiam dicentis, *in epist.7. lib.1. epistolarum. Quid tu accedere his moribus credis, in quos publicè factus est impetus? Necesse est* (inquit) *aut imiteris eos, aut oderis.* Vnde quidam Poeta ait: *Benè vixit, qui latuit*, cuius sententiam sequentes Platonici Philosophi, eorum conuersatio in syluis erat: Idque affirmauit Porphyrius dicens, *Sapientes diligenter olim omnia deuitabant, quæ animam corpori affligere possent*, prout quamplurimi Philosophi fecerunt; vt latissime in vitis Patrum Sanctorum habetur. Cœnobitarum ergo collegia ex diuersis solitariis instituit sanctissimus Patriarcha noster Benedictus Nursinus. Memores sint & secundo, quod monachi omnes in professionis formula quædam cum aliis regularibus vota generalia emittunt, & quandoq; religionis, cui se mancipatunt, specialia, Generalia nempe illa tria sunt. *s.proprietatis abdicatio, castitas, & obedientia superiorũ:* particularia alia ex regulis ordinis, siue cuiusque Congregationis, seu religionis extant, & quamuis in communi regularibus aliquibus liceat bona habere, tamen nulli illorum propria possidere de iure poterunt, *c.2.& 3.& in c.super quodam, c.cum ad monasteriũ extra, de stat. monach.ca. Quia ingredientibus, & c. Prælatum 19 q.3. Authen. Ingressi, C. de sac.Eccl.& ibi per Doctor. latius.* Quà propter, merito inoleuit consuetudo antiquissima, vt quisque regularis tondeatur: vt omnia externa se repudiasse protestetur: & ideo testamentum condere prohibentur, vt potè nihil habentes post professionem emissã cum Deo omnia vnà cum propria persona consecrarunt, *cap. si qua mulier 19.q.3.& Auth.si qua.de Episc.& cler.* Iure etiam cautum reperitur, vt omnis occasio violandi castitatis votum radicitus euellatur, ne mulieres quacumque ex causa intra monasteriorum septa se recipiant, *cap. Peruenit.18. q.2.* & hæc prohibitio per sacrum Concilium Trident. *sess.25.c.5.* fuit confirmata, & roborata sub excommunicatione ipso facto incurrenda; eius vero absolutionem postea reseruarunt Pius V. & Gregorius XIII. summo Pontifici, *Pius in Bulla nu.22 fol.930. de qua Nauar. in Manu.c.27.nu.150.& Gregor.XIII. in Bulla nu. 75. & 36. fol.1239.* sed neque regularibus licebit aliquã mulierem in commatrem sibi facere, *cap. Peruenit 18. q.2. Placuit.16.q.1.* Quapropter merito fertur, quod apud Ruthenos, seu Moscouitas ex laudabili instituto monachi viuentes sub Archimandrita, seu Abbate, vel Prioribus, quos vocant Igumenos: si cythera, aut alio musices instrumento vtantur, grauissimè puniuntur, cum huiusmodi sonitus alliciat ad mala quam sæpissimè. Obedientiæ vero leges omnino à regularibus seruandæ erunt; quod si reperiantur ipsi transgressores huiusmodi eorum voti poterunt puniri, & etiam excommunicari ab Abbate, vel alio suo superiore, *c.cum ad monasterium, §. Abbas, ext.de stat. mon.c. Qui culpatur, 23.q.1.* Necnon & ipsi ad obseruantiam legum, seu ordinationum peculiarium cuiusq; religionis tenebuntur. Quapropter memores sint ipsi Reuerendi Visitatores, quod regulariter, etsi non omnibus religiosis infrascripta sunt prohibita de iure communi, quæ tamen inferremus, vt qui aliquo priuilegio, vel consuetudine laudabili exempti non essent ab illis; sciant se ad illa obseruanda omnino teneri. Nam lineis vti camisiis multi prohibentur, vt sunt monachi S.Benedicti *c. cũ ad monasteriũ, ext. de stat. mon.& in Cle. 1.§.si eod.tit.*

Vbi

Right-margin numbers in column 2: 2 (at "iure optimo diffinietur"), 3 (at "collegia ex diuersis"), 4 (at "ex regulis ordinis"), 5 (at "cautum reperitur").

Vbi indicitur silentium in oratorio, dormitorio, & refectorio, & in claustro certis horis, *d. c. Cum ad monasterium, & dicta Clem.* Animaduertant Reuerendi Visitatores quod monachi ac cæteri regulares in claustro detinendi sunt, & non permittendi extra vagari: quod si vagarentur, essent tanquam fugitiui requirendi & in monasterio detrudendi tanquam fugitiui: *ca. Ne religiosi, ext. de regularib.* & merito cum dixerit Theodoretus *Cœnobitarum vitam Angelorum vitæ similem esse debere, & fore, si à negotiis, & voluptatibus sæcularibus abstinerent: cum omnis sæculi curis abnegare teneantur, ac vacare*

7 *Deo ipsi omnipotenti.* Quapropter ex eorum prima institutione ipsi Cœnobitæ solebant seorsum ab hominib. habitare, & seorsum monasteria ędificari iussum, *c. Luminoso, 18. q. 2.* quod animaduertens Theophilus Imperator orientis Michaelis filius edixerat, *ne monachis vrbem intrare liceret, iusseratq́; eos omnimodo ab vrbe arceri, c. in lib. 1. Iuris orien. in Constit. 2. Theoph. idest de expulsione monachorum*, quod & statutum in Calcedonensi Concilio reperitur, *c. Quidam monachi. 16. q. 1. Prohibitum insuper eis reperitur, ne se negotiis sæcularibus immiscerent, per omnes canones sub tit. Ne cle. vel monac. nego. sæcul. immi.* quos & Synodus Nicæna monuit, *vt conuersatio & vita eorum secundum nominis ethymologiam ab omnibus discreparet, dicendo, quod monachus degeret singularis, non impartiat pœnitentiam, vel sepulturam nisi confratribus, c. Placuit, & cap. si cupis. 16. q. 1.* Quod se, & mundum lugeat, &c. non patet se habere officium docentis, sed lugentis, *ca. Monachus, 16. q. 1.* Nec licet monachis carnibus ves-

8 ci in refectorio, sed infirmis solum in infirmario, *cap. Cum ad monasterium ext. de statu monach. & ibi per Doct. commun.* quod mirum videri non debebit viris prudentibus cum & monachi vitam pœnitentialem delegerint: & ideo multò magis abstinere tenebuntur à crapula & ebrietate: cum luxuriosa res sit vinum, & cōtumeliosa ebrietas, prout docuit ex Michea propheta D. Hieronym. dicens, *clericos fore pellendos a conuiuiis.* Quapropter dixit Porphyrius, *Sanctimonia à mortalibus abstinens æternam continet vitam, & corpus pinguefactum animam coget esurire a fœlici vita cadentem, angetq́; mortale.* Mandatum etiam regularibus, ne sint otiosi. Nolo denique latere Reuerendos Visitatores regularium vitam monasticam prima institutione heremitica introductam fuisse temporibus maximè, quibus rugebat tyrannorum odium contra Christianos, vt per eos Deo optimo maximo obsequia, & cultus liberius exhiberetur. Et hæc per modum epilogi dicta sint, cum superius latiùs eadem fuerint probata, & hæc quoad ea quæ videbantur scitu digna à Reuerendis Visitatoribus personarum regularium fuerunt quam breuissima sermonis periodo relata.

Porphyrius ex 4 lib. de abstinentia.

SVMMARIVM.

1 *Visitare Clericos sæculares tanquam habentes iurisdictionem super eos qui solum possint.*

2 *Infra quod tempus Visitare teneantur Ecclesias, & clericos sibi subiectos Archiepiscopi, Episcopi, & alij prælati, & quoad ppellatione Episcoporum in præsenti materia comprehenduntur omnes prælati qui proprio iure possunt visitare, & habent iurisdictionem ordinariam.*

3 *Visitantes iure sibi delegato ab ordinariis quæ possint agere.*

4 *Archiepiscopi quando, & quæ agere possint, dum visitare vellent diœcesim suffraganeorum Episcoporum suorum.*

5 *Visitatores tam iure ordinario, quam delegato quæ visitare possint, & teneantur.*

6 *Episcopi, & eius delegati quare non possint visitare Ecclesias non curatas exemptorum.*

7 *Electio facta de aliqua persona in Concilio Prouinciali semel ad visitandum aliquem populum nullius diœcesis à prælato ipsius, ligat etiam successorem prælatum.*

8 *Visitatores ordinarij clericorum quando visitabunt beneficia regularia, & quæ præcipere possint circa ea.*

9 *Episcopi sunt executores cuiuscumque piæ dispositionis, & quæ circa ea possint.*

10 *Episcopi, & alij Visitatores poterunt compellere beneficiatos ad ostendendos titulos suorum beneficiorum etiam, si illa seruata essent extra suam diœcesim.*

11 *Visitatores in principio Visitationis sermonem habere ad populum debent, & de quibus agere, & quis scopus eorum esse debebit, & quare.*

12 *Visitatores primo interrogabunt populum de vita clericorum, moribus, obsequioq́ue præstito ab ipsis administrationibus sacramentorum sibi faciendis, & doctrina eorum.*

13 *Visitatores de quibus teneantur docere populum visitatum.*

14 *Visitatores clericorum regularium audientes à visitatis aliquid mali de Clericis, quomodo procedere debeant contra illos.*

15 *Visitatores quando teneantur procedere iudicialiter contra Visitatos, quod si non facerent, iurisdictio cognoscendi de talibus criminibus deuolueretur ad Archiepiscopum, vel alium immediatum superiorem prælatum.*

16 *In Visitatione clericorum laici erunt audiendi, & quare.*

17 *Visitationis seu inquisitionis generalis effectus inter alios est, quod ex ipsa aperitur via ad procedendum specialiter contra huiusmodi visitatos, & inquisitos generaliter si reperiantur aliquo pacto infamia respersi.*

18 *Visitatores in visitando quam celeritatem adhibeant.*

19 *Visitatores dum visitant solum a visitatis procurationem de iure poterunt suscipere: & huiusmodi procuratio in quibus consistat nu. 21.*

20 *Visitatores accipientes vltra esculenta, & poculenta de visitatis ad quæ teneantur, & quibus pœnis inde poterunt puniri.*

21 *Visitatores quæ accipere possint tuta conscientia a visitandis, & quam pœnam incurrant aliquid indebitum suscipientes: & exponitur text. in c. exigit, de Censib. in 6.*

22 *Visitatores locantes equos pro vecturis eorum, etiam si proprios non habuerint, an possint visitatos compellere ad restituendum sibi huiusmodi precium solutum.*

23 *Notarij visitatorum quæ exigere possint à visitatis.*

24 *Visitantes Ecclesias inopes an possint suscipere esculenta, & poculenta.*

25 *Visitatores quid faciant, si repererint Ecclesias dirutas.*

26 *Sacra Congregatio Illustrissimorum Cardin. super sacrum Concil. Trident. quid statuerit super destruendis Ecclesiis dirutis, inopibus, traditur.*

27 *Translatio vetustarum Ecclesiarum dirutarum facta ad alias Ecclesias an dicenda sit vnio facta: Beneficiumque quando dicatur vnitum fuisse cum alio, & quid vtilitatis afferat visitatoribus distinctionis huiusmodi notitia.*

28 *Subreptio, & obreptio an cadat solum in factas gratias à summo pontifice, & quid statuerit sacra Congregatio de Vnionibus beneficiorum factis.*

29 *Beneficia nullius diœcesis à quibus visitanda erunt.*

30 *Episcopi, aut Visitatores ab Episcopis delegati, quas Abbatias visitare non possint.*

31 *Visitatores quæ ponderare teneantur circa appellationes factas à visitatis circa acta actitata in visitatione.*

32 *Ordinarius in visitando proprium populum, licet dicatur, tanquam sedis Apostolicæ delegatus, posse procedere in corrigendo excessus, &c. tamen hoc facit iure proprio, etiam non delegato, & ideo si ab eius actis appelletur ad metropolitanum, & non ad Papam deuoluetur iurisdictio virtute huiusmodi appellatione, & quare, & traditur optimus intellectus, Concil. Trident. in sess. 24. de ref. cap. 10.*

33 *Appellans in criminali causa ab Episcopo, aut eius Vicario, quid facere teneatur, quid is à quo appellatur, & is ad quem appellatur, & quid Notarius causæ, & an Appellatio à morum correctione sit admittenda in actu visitationis.*

34 *Libris visitationum quæ fides sit præstanda.*

35 *Alle-*

35 *Allegantem se esse exemptum à Visitatione ordinarij probare oportebit,aliàs non audietur.*

36 *Episcopis, & reliquis ordinariis an sit præfixus terminus,in quo incipiãt visitare proprium populum,& notarius quis deseratur ab eis.*

37 *Episcopi,& alij Visitatores, quæ crimina reperta in visitatione possint punire, & ab ipsorum punitione non possint impediri per appellationem, optimè traditur.*

38 *Episcopi,& alij visitatores quando hospitalia recta à laicis possint visitare.*

POst nonnula recensita,quæ ad munus Visitatorum clericorum regulariũ specialiter videbantur spectare : meriio visum fuit addere , & ea, quæ specialiter ad Visitatores clericorum sæcularium videbantur attinere. Reuerendos ergo Visitatores clericorũ sæcularium non fugere operæpretium duximus,quæ ad eorum munus specialiter exequendum pertineant : Quapropter memoriæ tenacissimè imprimãt,exoptamus quod ipsorum erit post cærimoniales quasdam solennitates solitas in actu visitationis eorum , quæ cum notissimæ sunt, hic non ita ad amussim referẽtur, obseruare. Animaduertere primo,quod non omnibus indifferenter indultum huiusmodi munus reperitur in iure , sed solum (relictis aliis , quæ erant de iure antiquo) tribus
1 personis, Nempe Archiepiscopo, & Episcopo per seipsum, vel per Vicarium generalem, vel per deputandum ab ipsis , & in eius absentia à Vicario generali, *Conc.Trid.sess.24.de ref.c.3.* Appellatione vero Episcopi
2 intelliguntur omnes habentes ordinariam iurisdictionem in aliquos vt in iuribus vulgaribus.*Sylu.in ver.Visitatio.& Panor.in clem.1.nu.10.de offic.ordin.*

Secundò sciant ipsi Visitatores, quod quotannis visitanda erit diœcesis, nisi tam ampla fuerit,quod Visitatio ipsa perfici in vno anno non possit,nam tunc sufficiet ipsam Visitari infra biennium, *Conc.Trid.vbi sup.* Tertiò memores sint Visitatores missi ab Archiepisco-
3 pis,quòd ipsi non poterunt visitare, nisi ea,quæ illi Archiepiscopi per se possent de iure , cum non possint in alios maius ius, quàm sibi competere dignoscitur, *cap. Is,qui in ius, & c. Nemo pont. de reg.iur.in 6.* Quapropter sciant quod Archiepiscopus suam metropolitanam,& diœcesim visitare poterit,sed non cathedralem,& diœ-
4 ceses suorum suffraganeorũ , prout antiquitus eis permissum fuerat , *cap. Romana,& ca. perpetuo , de censib. in 6.* stante sacri Concil.Trident. decisione. Vbi hæc habentur ad verbum.*A Metropolitanis vero etiam post plenam visitatam propriam diœcesim,non visitentur Cathedrales Ecclesiæ,neque diœceses suorum comprouincialium, nisi causa cognita , & probata in Concilio prouinciali.* Et hoc vtique propter absentiam Episcopi , vel negligentiam, vel aliam rationabilem causam, *c.si.9.q.3.vbi per Doct.& per glos.in ver. Negligentes Sylu. in ver.visitatio.§.6.ver.Tertium.* Sicut, & propter negligentiam capituli sede vacante. *Panor.in c.1.extra ne sede vacante.* Nec huic nostræ decisioni obstat super recensita constitutio dicti Sacri Concilij Trident.quoniam illa loquitur:quando viueret Episcopus. Quartò animaduertant ipsi ordinarij,&
5 eorum delegati Visitatores,quod infrascripta erunt ab ipsis accuratissimè visitanda. Nempè.*primo* Beneficia curata , etiam si fuerint perpetuo vnita , & annexa Cathedralibus collegiatis , seu aliis Ecclesiis , vel monasteriis.seu collegiis,aut piis locis quibuscumque,prout statuit Sacrum Concil.Trident. *sess 7. de ref.c.7.* & ipsis Visitatoribus imponitur ibidem,vt sollicitè procurent prouidere ; vt per idoneos Vicarios etiam perpetuos, (Nisi ipsis ordinariis pro bono Ecclesiarum regimine aliter expedire videbitur) ab eis cum tertiæ partis fructuum , aut maiori , vel minori arbitrio ipsorum ordinariorum portione , etiam super certa re assignanda, ibidem deputandos , animarum cura laudabiliter exerceatur : appellationibus, priuilegiis,exemptionibus etiam cum iudicum deputatione, & illorum inhibitionibus quibuscumque in præmissis minimè suffragantibus. *Secundo* visitabunt Ecclesias quascumq; quomodolibet exemptas curatas,prout statuit sacrum Concilium Trident. *sess.7.de ref.c.7.* Non autem Ecclesias exemptas non curatas ; quapropter non poterunt de iure
visitare Ecclesias Hierosolymitanorum , prout etiam censuit sacra congregatio Illustriss. Cardinalium declarat.77. in hæc verba. *Videlicet ipsi vero equites Hierosolymitani visitari non poterunt in suis Ecclesiis, nisi quatenus obtineant beneficia curata.* Et Pius V.in Bulla 139 quæ incipit. *Exposcit*, statuit dictas Ecclesias exemptas visitari posse solum in his , quæ concernunt curam animarum,& administrationem Sacramentorum. *Tertiò*, visitabunt omnes Ecclesias sæculares , *quæ nullius diœcesis esse dicuntur, ipsi Episcopi Cathedralis Ecclesiæ,quæ est proximior, si id conuenit : alioquin ab eo. qui semel in Concilio prouinciali à prælato illius loci electus fuerit tanquam Sedis Apostolicæ delegatus, non obstantibus priuilegiis , consuetudinibus quibuscumq; etiam immemorabilibus* prout docuit sacrum
Concil.Trident.*sess.24. de ref.c.9.* Sed notandum quod hæc electio semel facta à prælato loci nullius diœcesis pro visitationibus, ligat etiam successores prout censuit supradicta sacra Congregatio , ibidem declarat.7. *Quarto visitare poterunt monasteria cõmendata, Abbatias, prioratus,& præposituras nuncupatas, in quibus non viget obseruantia regularis*,prout docuit sacrum Conci.Trident. *sess.21.de ref.c.8. Quinto visitabunt annis singulis beneficia tam curata, quam non curata, sæcularia & regularia qualitercumque commendata, & exempta tanquam Sedis Apostolicæ*
delegati : *Curentque iidem Episcopi congruentibus remediis, etiam per sequestrationem fructuum, vt quæ renouatione indigent,aut restauratione,reficiantur, & cura animarum (si quæ illis, vel eorum annexis immineat) aliaque debita obsequia rectè exerceantur: appellationibus, quibuscumque priuilegiis, cõsuetudinibus etiam immemorabili tempore præscriptis,&c. & si in eis vigeret obseruantia regularis: tunc Episcopi prouidere tenebuntur paternis admonitionibus , vt eorum regularium superiores iuxta eorum regularia instituta debitam viuendi rationem obseruent,& obseruari faciant: & sibi subditos in officio contineant, ac moderentur. Quod si admoniti iuxta sex menses eos non visitauerint, vel correxerint : tunc iidem Episcopi etiam vt delegati Sedis Apostolicæ eos visitare possint.& corrigere, prout ipsi superiores possent, iuxta eorum instituta: quibuscumq; appellationibus,priuilegiis,& exemptionibus penitus remotis, & non obstantibus. Conc. Trident. vbi sup. Sexto* , visitabunt ipsi Episcopi hospitalia, confraternitates laicorum,eleemosynas montis pietatis,& pia loca omnia,collegia quæcumq; etiam,quas scholas,siue quocumq; alio nomine vocant: non tamen quæ sub regum immediata protectione sunt, sine eorum licentia : & dicta pia loca visitabunt,etiam si ipsorum locorum cura ad laicos pertineat, atque eadem pia loca exemptionis priuilegio sint munita: ac omnia quæ ad ei cultum, aut animarũ salutem, seu pauperes sustentandos instituta sunt , ipsi ex officio suo iuxta sacrorum canonum statuta cognoscant,& exequantur : non obstantibus quacumq; consuetudine etiam immemorabili, priuilegio,aut statuto, *Conc.Trid. sess.22.c.8. Sciant-*
que Episcopi eos esse etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegatos in casibus à iure concessis, omnium piarum dispositionum tam in vltima voluntate,quam inter viuos executores,prout docuit Conc.Trident.vbi supr. *Septimo*,visitabunt oratoria , in quibus celebratur de licentia Episcopi , necnon & Archipresbyterorum,qui est nullius diœcesis. Nam illum visitabit vicinior Episcopus , vt elicitur ex Conc.Trid.*sess.24.c.9.* quod tamen denique apertissimè docuit sacra Cõgregatio in declarat.274. *Quinto*, sciant Reuerendiss.Episcopi, & Visitatores ab illis missis, *quid poterunt visitare , corrigere , & emendare toties , quoties occurrerit occasio rationabilis,Capitula Cathedralium, & aliarum maiorum Ecclesiarum, illorumque personas , non obstantibus quibuscumque exemptionibus, consuetudinibus, sententiis,iuramentis,concordiis,quæ tantum suos obligant auctores, non autem successores. Conc. Trid.sess.6.c.4.* Sed in quibus casibus ipsi Episcopi vel eius delegati Visitatores soli possint procedere, docuit ipsummet sacrum Conciliũ
Trid.*sess.25.de refo.2.c.6.* Quapropter inde patentissime elicit supradictos posse de iure cõpellere clericos sibi subditos ad ostẽdendos titulos suorũ beneficiorũ, etiã quæ 10

Concil. Trid. vbi supr.§. à Metropolitanis.

Margin numbers on the right side of the right column: 6 (beside "visitare Ecclesias Hierosolymitanorum"), 7 (beside "Concil.Trident.sess.24"), 8 (beside "delegati : Curentque"), 9 (beside "que Episcopi eos esse"), 10 (beside "Trid.sess.25").

quæ hærent extra eorum diœcesim, cum officium eorum sit inquirere, an aliquis beneficiatus, & iusto titulo bona Ecclesiastica possideat. q *Sexto*, principaliter Visitatores memoriæ commendent, quod cum ipsi Visitatores ad actum descendere statuerint visitandi, tenebuntur per se (quod esset laudabilius) vel per alium ad idipsum idoneum post orationem, & preces emissas ad Deum, vt ipsum illuminet: suum ergo erit sermonem habere ad populum, ipsiusque gregem pascere pabulo verbi Dei. Cum præcipuus scopus visitationum esse debeat, sanam Orthodoxamque doctrinam expulsis hæresibus, inducere, bonos mores tueri, prauos corrigere, populum cohortationibus, & admonitionibus ad religionem, pacem, innocentiamq; accendere: & ad cætera prout locus, tempus, & occasio feret ex visitantium prudentia ad fidelium fructum constituere, r & hoc facient si sequi vestigia Saluatoris voluerint, qui volens visitare nos oriens ex alto, adueniente illa beata temporis plenitudine, incœpit à sancta prædicatione, a cum vix egressus à deserto (dicatur ex inde *ipsum Dominum Iesum cœpisse prædicare, & docere*, & alibi. b *Venit Iesus in Galilæa prædicans Euangelium regni Dei*, & rursus. c Et mittens Apostolos suos tanquam Episcopos, Visitatores totius orbis terrarum, dixit. d *Ite, docete omnes gentes*, & rursus: *Ite per vniuersum mundum, prædicate Euangelium*, & Apostolus Paulus, scribens ad Timotheum, e dixit: *Prædica verbum importunè opportunè, argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.* Quapropter Concilium Brachatense statuisse legitur, f vt per singulas Ecclesias Episcopi, & per diœceses ambulantes primum discutiant clericos:
13 quomodo ordinem baptismi teneant vel missarum: qualiter quæque officia in Ecclesia peragant: & si rectè quidem inuenerint, Deo gratias agant: si autem minimè, docere debent ignaros: & hoc modis omnibus præcipere, sicut antiqui canones iubent: vt antè viginti dies baptismi ad purgationem exorcismi cathecumeni procurent: in quibus viginti diebus omnino cathecumeni symbolum: quod est, *Credo in Deum patrem omnipotentem*, specialiter doceantur: postquam ergo hæc suos clericos docuerint Episcopi: alia die (conuocata plebe ipsius Ecclesiæ) doceant illos, vt errores fugiant idolorum, vel diuersa crimina, vt sunt Homicidium, adulterium, periurium, falsum testimonium, & reliqua peccata mortifera; & *quod nolunt sibi fieri, alteri, ne faciant:* & vt credant resurrectionem omnium, & diem iudicij, in quo vnusquisque secundum opera sua recepturus sit: & sic postea Episcopus de Ecclesia illa proficiscatur ad aliam. Sed an, & quando Visitatores exigant iuramenta à visitandis hic non dicemus, cum de hoc dictum latissimè fuerit suprà. g *Septimo*, principaliter animaduertant Visitatores clericorum secularium, cum de modo procedendi in visitationibus regularium supra locupletissimus fuerit
14 habitus sermo, & si hic afferenda sint quoque memoriæ tradenda à Visitatoribus ipsorum regularium, quod si contingat eos aliquid audire contra aliquam specialem personam in hac eorum visitatione, seu inquisitione generali non statim poterunt contra ipsam procedere ad inquirendum de veritate delati criminis, & sic ad idipsum postea puniendum; sed procedendum eis erit per subsequentem distinctionem. Nam aut crimen sic delatum est occultum, aut notorium: si ergo esset occultum, vt puta, quia deponens de illo dicat se solum illud scire, & non habere contestes, vel alium solum scire. Nam tunc non poterunt Visitatores huiusmodi delatum publicè, aut secretè punire. Immo nec permittere de huiusmodi criminibus clericos accusari; nisi audito, quod delator poterit sufficienter probare ille, aliàs vt diximus contra delatos procedere non debent: ne frustra aliquem infamia aspergant contra charitatem, ex propria ignorantia, & vecordia. h sed si adesset denunciator dicens se non posse probare: quoniam etsi habeat solum duos testes, tamen illi sibi dixerunt se nolle talia in scriptis deponere, qui non sunt cogendi. i In tali casu ipsi Visitatores poterunt solum procedere contra delatos, secretè illos vocando, & monendo, vt desistant ab inceptis: sin aliàs iudicio Dei optimi maximi permittente possent comprehendi in huiusmodi criminibus, & à iusta eorum punitione non euadet ipsos sua pertinacia in peccando: & quod nolint dicere intra se, quis me videbit: aliasve ipsis cum non debeant ignorare, *quod patientia Dei ad pœnitentiam eos adducat:* non autem poterunt de iure illis imponere pœnitentiam publicam: cum hoc vergeret in ipsorum dedecus, & contra præceptum charitatis: & ideo mortaliter peccarent: k sed si huiusmodi delator posset probare huiusmodi delata crimina, vt puta, quia de aliquibus orta fuisset infamia, vel notorietas: & tunc ipsi Visitatores poterunt contra eos procedere via ordinaria ad eos puniendos, l in tantum Visitatores vel Episcopi ipsi pro 15
huiusmodi delatis criminibus puniendis insurgere debent contra criminosos, quod si hoc omiserint tunc Archiepiscopi ipsi procedere possent contra tales ipsis ordinariis irrequisitis, & inuitis, si ad eos per mo- 16
dum grauaminis fuisset habitus recursus: nec in hoc refragatur sacrum Concil. Tridentin. m In hac ergo clericorum visitatione non solum clerici erunt audiendi, verumetiam & laici hortandi, prout elicitur ex Rubrica Pontificalis tit. de visitatione. Ex his ergo tam Visitatores ordinarij, aut delegati, quam ipsi visitati poterunt scire quomodo eis erit procedendum, cum ex huiusmodi visitatione, seu generali inquisitione poterit deuenire ad specialem inquisitionem contra respersos infamia, & inditiatos ex deductis in dicta 17
Inquisitione generali, & illa stante poterunt contra tales procedere ad inquirendum de veritate criminis, & sic deinceps ad pœnam iuxta sanctiones pontificias, & imperatorias infligendam. n *Octauo* principaliter memores sint Visitatores multipliciter fuisse monitos, vt 18
celeriter se expediant à munere visitandi explendo, ne diu moram trahendo in huiusmodi visitationibus nimis grauent populum, & clerum in sibi ministrandis cibariis necessariis contra statutum expressum quamplurimorum iurium: o & sciant, quod si se occupauerint in aliis rebus, quam in necessariò pertinentibus ad munus visitandi meritoriè perficiendum: tenerentur ad restitutionem damnorum illatorum iniustè visitatis propter expensas factas sibi indebitas: cum noluerint sequi vestigia Apostoli, & aliorum ministrorum Ecclesiæ, de quibus sermo latissimus horum in sacra scriptura. p Quapropter cotra huiusmodi Visitatores inuehit diuus Bernardus, dicens, *quod non benè maneant membra delicata sub capite spinoso, nec est maior seruus Domino suo.* q Quibus autoritatibus, & aliis mota sacra congregatio illustrissimorum Cardinalium in declarat. 445. censuit in facta pro capitulo Grandinensi in hæc verba, *An Episcopus teneatur suam visitationem concludere intra certum determinatum tempus iuxta latitudinem suæ diœcesis, & signanter visitando suam Ecclesiam Cathedralem, & suos capitulares iuxta numerũ clericorum, qui paruus est, & ciuitas similiter, & si teneatur, assignetur terminus: sacra ipsa Congregatio censuit nullum certum tempus fuisse præfixum à Concilio, sed id relictum arbitrio Episcopi, quod tamen debebit esse moderatum, & discretum.* Nonò, sciant Visitatores se posse de iure solam procura- 19
tionem recipere à visitatis: quæ quidem procuratio nihil aliud est, nisi victus illius diei, quo visitant, & sunt esculenta, & poculenta prout iuribus vulgatis, patet quid & innuit sacrum Concilium Trident. r his præcisis verbis vtens, videlicet. *Quæ vt facilius fœliciusque succedant, monentur prædicti omnes, & singuli, ad quos Visitatio spectat: vt paterna Charitate, Christianoque zelo omnes amplectantur: ideoque modesto contenti æquitatu famulatuque studeant quam celerrimè, debita tamen cum diligentia, visitationem ipsam absoluere. Interimque caueant ne inutilibus sumptibus cuiquam graues, onerosive sint; neve ipsi, aut quisquam suorum quicquam procurationis causa pro visitatione, etiam testamentorum ad pios vsus, præter id, quod ex relictis piis iure debetur, aut alio quouis nomine, nec pecuniam, nec munus quodcumque sit, etiam qualitercumque offeratur,*

q Gemes. in quo. lib. 9. col. 4. de annali pos. & Capuol. Aquil. decis. 274. p. 2.
r ca. Romana, de censib. in 6. Concil. Trid. sess. 24. de refor. c. 3. § Visitationum.
a Matt. c. 4.
b Marc. c. 1.
c Luc. cap. 4. & Ioan. c. 1.
d Matt. cap. vlt. & Marc. c. vlt.
e 2. Timo. c. 4
f c. Placuit. 10. q. 2.
g In c. § n. 4. he. c. 5. § sanè, de consti. in 6. Sotus in 4. sent. dist. 18. q. 4. ar. 5. col. fin. conclus. 2. 2. dubio 1. Diaz in pract. cano. crim. cap. 6. Floreas. Theolog. quæst. tract. de correct. frater. ar. 3. concl. 1 § Hinc possimè Cou. lib. 1 cap. 2. nu. 6. ver. sextum var. res. Hostien. in summa ti. de fil. ord. § quid pertinet, ver. occultos, peccatores, nu. 7.
i § sanè Panor. in c. 1. gl. 1. de offic. ord. Aret. in c. Qualiter, & quando, el 2. col. 3. de accus. Maran. par. ti. de Iniustis. nu. 14.
k Gemin. in dicto §. sanè.
l c. 1. §. Notariæ, decen. lib. in sexto Maran. vbi supra, nu. 86.
Felin. in cap. Inhu, ver. Quartoluniæ de accusat.
m sess. 24. de ref. c. 20.
n Nauar. in cons. 10. sub tit. de offic. ord.
o c. Inter cætera, ver. cum vero, 7. q. 3. Placuit. 10. q. 1. c. Cum Apostolus, ver. quo circa, de censibus, Concil. Trid. sess. 24 de refor. c. 3. ver. Quæ vt facilius.
p l. ad Thess. c. 1. & 2. ad Thes. c. 3. 2. Cor. c. 2. Act. c. 20. Ioa. c. 4. & 8.
q Ioan. c. 15.
r In sess. 24. de refor. c. 3. § quæ vt facilius, & c. 1. procurationes, de censib. in 6.

ratur, accipiant: non obstante quacumque consuetudine, etiam immemorabili: exceptis tamen victualib. quæ sibi aut suis frugaliter, moderateque pro temporis tantum necessitate, & non vltra, erunt ministranda, sit tamen in optione eorum, qui visitantur, si malint soluere id, quod erat ab ipsis antea solui, certa pecunia taxata, consuetum, an vero prædicta victualia subministrare: saluo item iure conuentionum antiquarum cum monasteriis, aliisq; locis piis, aut ecclesiis non parochialibus inito, quod illæsum permaneat. In iis vero locis, seu prouinciis, vbi consuetudo est, vt nec victualia, nec pecunia, aut quidquam aliud à Visitatoribus accipiatur, sed omnia gratis fiãt,
20 *ibi id obseruetur. Quod si quisquam, (quod absit) aliquid amplius in supradictis omnibus casibus accipere præsumpserit, is præter dupli restitutionem, intra mensem faciendam, aliis etiam pœnis iuxta constitutionem Concilij generalis Lugdunensis, quæ incipit, Exigit, de censib. in 6. Nec non & aliis pœnis in Synodo Prouinciali arbitrio Synodi absque vlla spe veniæ, mulctetur.* Hæc omnia ad verbũ habentur in dicto sacro Concil. Trid. loco citato, pro quorum intelligentia, sciendum quod etsi reuera melius facerẽt ipsi Visitatores nihil omnino recipiendo à visitatis iuxta illud. *Soluas manũ tuam ab omni munere,* & aliud, *Munera super innocentem non accepit.* Et sic passim obseruatur à piis & timoratis prælatis iuxta doctrinam D. August. *Minuta sunt, sed congeres multa minuta, & facies*
21 *ingentem aceruum.* Tamen Doctores non desunt dicẽtes, quod Visitatores possint à visitatis recipere, quæ comedenda ac consumenda essent ibidem, nec alio essent asportanda. *Philip. Franc. in c. exigit, de censib. in 6. & ibi. Ioan. And. Host. & Apostilla in ver. Munera. Anch. in c. 1. n. 7. ver. 15. de censib. in 6.* & ratio est, quoniam nulla lex obligat cum tanto rigore, & iugum Domini est suaue, & de minimis nõ curat prætor. Quapropter merito Nauar. in cõsil. 2 incip. *Vtrum pœna statuta, in cap. Exigit, de censib. in 6. sub titu. de censib. lib. 3. num. 2.* sex notabilia affert in decisionem præsentis quæstionis, primum quorum est, quod dictũ cap. exigit, quatenus punit pœna dupli, potius diminuat pœnam iuris, quam inducat pœnam. Nam pœna concussionis est quadruplum, tam iure canonico, *vt in c. quoniam, dist. 18.* quam Cæsareo, *per tex. in l. sancimus. C. ad l. Iul. Repetun. transcriptum à Gratiano, in c. Sancimus, 1. quæst. 7. & præfatum, c. Exigit* loquitur de cõcussionis crimine, quod committitur, quoties quis ratione officij publici capit male aliquid, *vt in l. 2. ff. de Concussionibus.* Secundum quod dictum c. exigit inducit pœnam etiam ipso iure incurrendam, quatenus suspendit ipso iure concussorem. Tertium, quod huiusmodi visitator cõcussor possit absolui à peccato, restituto tantum simplo, vt elicitur ex Clem. 2. §. 1. *de Hæretic.* vbi excommunicantur omnes extorquentes: quomodolibet pecuniam prætextu officij Inquisitionis vsq; ad satisfactionem plenam de pecunia sic extorta illis, à quib. extorserant, per quæ clarè elicitur sufficere restitutionem simpli. Quartum, Visitator, qui intra mensem restitueret simplum, siue tantum, quantum accepit via concussionis, nõ incurreret suspensionem, etsi posset absolui à suspensione, si illam incurrisset: hæc omnia ex Nauarro vbi supra. *Decimo*, sciant Visitatores, quod si dum pergũt
22 ad visitandum non habeant proprios equos, & illos locarent, non posset locationis precium solutum domini equorum expetere postea à visitatis, cum Innocentius Papa IV. *in cap. 1. §. Procuratione, de censib. in sexto.* præceperit eis nihil accipere nisi expensas in victualibus solum moderatas, & eos cauere ne ipsi, vel quisquam suorum aliquod munus, quodcumque sit, & qualitercumque offeratur, præsumerent recipere, ne videantur quæ sua sunt quærere, & non quæ Iesu Christi, & quod si fuerit per eosdem contra præsumptum, recipiens maledictionem incurrat, à qua nunquam (nisi duplum restituat) liberetur, addit Innocentius; *Volumus eum in his fraudem quamlibet pœnitus euitari.* Quapropter merito Doctores dixerunt Visitatores nõ posse exigere à visitatis precium vecturarum per ipsos solutum, etiamsi non habuissent equos proprios, *Innocent. Arch. Philipp. Franc. in dicto §. Procuratione, n. 1. Gl. in cap. si episcopus in ver. Prouidere, de offic. ord. in sexto Flo. Arch. 3. part. titul. 20. cap. 5. §. 5. Anchar. in dicto c. si Episcopus, num. 1.* pro huiusmodi itinere arripiendo. *Vndecimo*, sciant Visitatores, quod etsi videatur prohibitum notariis, & aliis ex familia Visitatorum aliquid recipere à visitatis, prout ex verbis dicti §. Procurationes, & ibi per gloss. in verb. officij habetur expresse: tamen arguendo ab identitate rationis possumus elicere ex sacro Conc. Trid. *in sess. 21. de reform. capit. 1. in ver. Notarij.* quod 23
possint ipsi notarij aliquid moderatè recipere à visitatis pro eorum labore perpesso in scribendo, & trãscribendo, & dando copiam ipsius visitationis, prout expresse docuit Sanctus Antoninus *Archiepis. Florent. in 3. par. tit. 20. cap. 5. §. 5.* si ipsi notarij non recipiant aliquod salarium de publico pro tali labore: cum nemo teneatur propriis expensis militare: & dictum sacrũ Conc. his præcisis verbis vtatur, videlicet. *Notarij vero in iis tantum locis, in quibus non viget laudabilis consuetudo nihil accipiendi, pro singulis literis dimissoriis, aut testimonialibus, decimam tantum vnius aurei partem accipere possint, dummodo eis nullum salarium sit constitutum pro officio exercendo.* Arguendo ergo, ab identitate rationis, patet licere eis aliquod moderatum salarium recipere, si nihil de publico recipiant: quod & confirmarunt Innocentius, & Hostiensis vbi supra, vt docuit Archiepisc. Florent. vbi supra. Et hæc 24
omnia de potestate Visitatorum recipiendi expensas moderatas, locum habent solũ in visitatione ecclesiarum diuitum, & quæ illas facere possunt, non autem ecclesiarum pauperum, cum tunc propriis expensis visitandæ ipsæ sint. Vt elicitur ex Conc. Gabilonensi, *c. Cauendum 10. q. 3. Host. in Summa, tit. de offic. Archid. §. Quod sit eius offi. nu. 4.* vbi dicitur. *Tanta ergo discretio in hac re tenenda est, vt verbi Dei prædicator (vbi propria sumptus desunt) à fratribus accipiat, & iidem fratres illius potentia non grauentur: exemplo Apostoli Pauli, qui (ne quem grauaret) arte & manibus victum quærebat.* Sed si visitarent beneficia tenuia: tunc possent pro rata eorum procurationem huiusmodi exigere, prout sacra Congr. Card. super declaratione Cõc. Trid. *in declar. 5. 6.* censuit, nisi ex diuturna, & lõgissima consuetudine aliquæ ecclesiæ, vel beneficia nunquam procurassent huiusmodi Visitatores: nam tunc ad nihil tenerentur, vt docuit ipsum sacrum Conc. Tridẽt. *In sess 24. de reform. c. 3. vers. in iis vero locis.* *Duodecimo*, Reuerendi Visitatores reperiendo ecclesias dirutas, etiã pertinentes ad ius patronatus laicorum, erit eis procedendum per subsequentem distinctionem: Inuestigabunt 25
accuratissime, an ipsæ possint reparari propriis redditibus, aut non, si reperiant ipsas posse restaurari propriis redditibus, & tunc alloquentur beneficiatos ipsarum, illos hortando ad illas omnino restaurandas, quod si ipsos renitentes inuenerint, eos omnino compellent: *Par. in c. 1. 2. 3. & 4 extra. de eccles. ædific.* Si vero illas inopes repererint, ita vt ex propriis earum redditibus restaurari non possint, tunc vocatis iis, quorum interest, in matrices, aut alias ecclesias arbitrio suo, atque in iisdem ecclesiis erigant altaria, vel capellas sub eisdem inuocationib. vel in iam erecta altaria, vel capellas transferant cum omnibus emolumentis, & oneribus, prioribus ecclesiis impositis, prout statuit sacrum Concilium Tridentinum, *In sess. 21. de reformat. cap. 7.* quod dummodo vbi erat ecclesia vetusta diruta, erigatur crux. Sciantq; Visitatores, quod possent eas etiam profanare stante magna eiusdem ecclesiæ inopia, & forsan loci indecentia, dummodo non conuertatur locus ille in sordidos vsus, prout ibidem docuit sacrum Concilium in fine. Et quamuis passim ad vnguem supradicta non obseruentur, cum sæpe ecclesiæ profanentur, & ibidem laicorum domus ædificentur si super hoc tamẽ sacra Congregatio Illustrissimorum Cardinalium super citato loco sacri Concilij in declaratione 241. censuit in hæc verba, *Congregatio sacra. Ordinarius non debet sine causa profanare capellas: & si aliquam causam profanandi habuerit, earum cæmenta potius sunt assignanda* 26
ecclesiæ, quæ est caput dictarum capellarum, quam alteri. At si loquamur de parochiali ecclesia inopi diruta, quæ ob eius inopiam ex propriis redditibus restaurari non posset; tunc ipsi parochiani erunt compellendi: nec propter hoc possent vsui parochiæ renunciare, *Pan. in cap. 1. nu. 4. extra, de Eccles. ædific.* sed si ipsi parochiani noluerunt,

Isa. c. 33. & c. sunt nõnulli 1. q. 1. Psalm. 14.

S. Aug. super Psal. De profundis.

Con. Tridẽt. in sess. 21. de refor. c. 7. §. Quod si nimia egestate.

noluerint, aut non potuerint eas reparare, in tali casu sacra Congregatio supradicta in declarat. 276. his verbis nos docuit, quid sit nobis faciendum, *Sacra Congregatio vbi supra. Nau. in Commentariis de spoliis clericorum, §. 19. nu. 11. per totum.* videlicet, *Si populus nolit ecclesiam, qua minatur ruinam, restaurare, ea debet penitus dirui, praeterea praelatus posset ex causa non solum profanare immobilia, sed & mobilia ecclesiae.* Et sciendum, quod huiusmodi translatio ecclesiarum vetustarum, de qua supra latius, non dicetur vnio facta cum aliis, sed translatio ad eas: cum
27 beneficia tunc dicantur vnita cum aliis, quando incorporantur in illis, & efficiuntur vnum corpus. *Gomesius in q. 25. in regula de annali possess.* & beneficium vnitum perdit nomen beneficij. *Reb. pract. benefi. infor. noua prouis. super ver. Cum annexis, versi. etiam:* sed ista translata remanent distincta cum inuocationibus, introitibus, emolumentis, & oneribus distinctis: quapropter non poterunt dici vnita, sed translata. Quapropter Visitatores animaduertant quod id, quod praecepit sacrum Conc. Trid: dicens, *quod Ordinarius tanquam Sedis Apostolicae delegatus examinet vniones perpetuas à quadraginta annis citra factas, & si eas repererint per subreptionem, vel obreptionem fuisse obtentas, eas declarent irritas & inanes:* non loquitur de huiusmodi vnionibus & translationibus factis ab ordinariis: cum ij in talibus faciendis non indiguerint auctoritate delegata, habentes ordinariã, eo magis quod subreptio, & obreptio non cadat in ordinarium, *Syl. versi. Beneficium 3. quaest. 12. nu. 9. & Gomes. in quaest. 9. de ann. pos. & q. 58. de trien. poss.* sed solum cadit in summo Pontifice, *cap. si motu proprio c. Non potest de praebẽ. l. 6. cl. fi. & ibi gl. in ver. legata de offic. ordin.* & de his saepe mandauit sacra Congregatio reuideri, cum assoleant mendacia proponi. *Pan. in cle 2 nu. 4. 5. & 6. de offi. ord. C. apud Aqui. dec. 406. part. 2.* Cum prouisiones factae ab ordinario, vti eruditissimo de qualitatib. beneficiorum & personarum, quibus conferenda fuissent: non poterunt oppugnari de subreptione aut obreptione. *Tertiodecimo*
29 sciat Visitatores, quod beneficia nullius dioecesis erunt visitanda à viciniori Episcopo, prout cẽsuit sacra Congregatio Illustrissimorum Cardinal. supradictorum in declarat. 183. & tam in capite, quam in membris, vt eadem Congregatio decreuit in declar.
30 203. his verbis. *Collegiati nullius dioecesis visitari debent à viciniori Episcopo. Quartodecimo,* sciant Visitatores se nõ posse visitare Abbatias commendatas, in quibus commendatarius habet territorium, & ibi exercet episcopalem dignitatem; & hoc dicimus etiam Visitatores essent creati ab Episcopo dioecesis, intra cuius ambitum di-
31 ctae Abbatiae commendatae reperiuntur, & ita practicatur hodie vbique locorum. *Quintodecimo,* Visitatores Episcopi animaduertant, quod si quis appellauerit ab actis per se factis in visitatione tanquam sedis apostolicae delegatum, non ad ipsam sedem appellabit, sed ad metropolitanum, prout merito censuit sacra Congregatio supradicta his praecisis verbis vtẽs, videlicet. *in se. 24. de reformat. cap. 10. sacra Congreg. declarat. 484. Si in visitatione appellari contigerit ab Episcopo suffraganeo, etiam tanquam Sedis Apostolicae delegato, prout statuit sacrum Concil. Trident. debet appellari ad metropolitanum quoad deuolutiuam, non quoad suspensiuam,* prout sess. 22. de reformatione, cap. 1. ratio est, quia quae in visitatio-
32 ne suffraganeus facit, iure ordinario facit, & merito, quoniam Iudex, vel Episcopus ordinarius licet auctoritate apostolica sit effectus legatus, ea tamen quae facit, vt ordinarius in visitando proprium populum & auctoritate ordinaria facit, quia est ordinarius. Nam ideo dixit, *cap. 2. de offic. ord. & ibi per Doc. & Hostiens. in summa titul. de offic. ord. §. sunt autem quadam,* quod quando committitur Episcopis id, quod pertinebat ad ipsum iure ordinario, id fit vt magis timeatur, *cap. Qui nesciat. d. 15. Decimosexto* memores sint Reuerendi Visitatores, quod statuit sacrum Concilium Tridentinum. *Vt Episcopi & per consequens omnes ordinarij, vel eorum delegati, vt aptius, quem regunt populum, possint in officio, atque obedientia continere, in omnibus iis, qua ad visitationem, ac morum correctionem subditorum suorum spectant, ius & potestatem habeant, etiam tanquam sedis Apostolicae delegati, ea ordinandi, moderandi, puniendi, & exequendi iuxta canonum sanctiones, quae illis ex prudentia sua pro subditorum emendatione, ac dioecesis sua vtilitate necessaria videbuntur. Nec in his, vbi de visitatione, aut morum correctione agitur, exemptio, aut vlla inhibitio, appellatio, seu querela, etiam ad sedem Apostolicam interposita, executionem eorum, quae ab his mandata, decreta, aut iudicata fuerint quoquo modo impediat aut suspendat.* Haec in dicto sacro Concilio Tridentino. & notandum, quod id, quod ex sacro Concil. Tridentin. statim retulimus, erat ante ipsum de iure antiquo, quoniam etsi in visitatione admitteretur appellatio quoad deuolutionem, non autem quoad suspensionem: ita *Sacra Congregatio in declar.* 447. censuit. Nec obstat, quod sacrum concilium statuerit, quod in visitatione procedat Episcopus tanquam sedis Apostolicae delegatus, cum hoc dixerit, vt maiori auctoritate ille fultus possit corrigere criminosos repertos, & magis timeatur, ac inde vt maius robur habeant, quae in visitatione peraguntur. Quapropter consequens fit, quod merito sacra congregatio ind čta declarat. 447. censuit, quod si quis appellauerit à decretis Visitatorum ad metropolitanum, & petierit copiam actorum inde confectorum, in tali casu obseruanda sint decreta sacri Concil. Tridentin. in sess. 13. de reformatione cap. 3. & in sess. 24. de reformatione cap. 20. pro cuius maiori intelligentia sciendum quod in dicto cap. 3. haec ad verbum habentur, videlicet. *Reus ab Episcopo aut eius vicario in spiritualibus generali in criminali causa appellans, coram iudice, ad quem appellauit; acta prima instantia omnino producat, & iudex, nisi illa visis, ad eius absolutionem minime* 33 *procedat. Is autem, à quo appellatum fuerit, intra triginta dies acta ipsa postulanti gratis exhibeat: alioquin absque illis causa appellationis huiusmodi, prout iustitia suaserit, terminetur.* Haec ibi & in dicto cap. 20. §. Praeterea, & sequentibus §. haec habentur, videlicet. *Praeterea si quis in casibus à iure permissis appellauerit, aut de aliquo grauamine conquestus fuerit, seu alias ob lapsum biennij, de quo supra, ad alium iudicem recurrerit, teneatur acta omnia coram Episcopo gesta ad iudicem appellationis expensis suis transferre: Eodem tamen Episcopo prius admonito, vt si quid ei pro causae instructione videbitur possit iudici appellationis significare, Quod appellatus comparcat: cogatur tunc is quoq; actorum, quae translata sunt, expensas pro portione sua, si illis vti voluerit, subire: nisi aliter ex loci consuetudine seruetur: vt, scilicet, ad appellantem integre hoc onus pertineat. Porro ipsam actorum copiam teneatur notarius, congrua mercede accepta, appellanti quanto citius, & ad minus intra mensem exhibere. Qui notarius si in differenda exhibitione fraudem fecerit, ab officij administratione, arbitrio Ordinarij suspendatur, & ad dupli poenam, quanti ea lis fuerit, inter appellantem, & pauperes loci distribuendam, compellatur. Iudex vero & ipse si impedimenti huius conscius, particepsve fuerit, aliterve obstiterit, ne appellant. integre acta intra tempus traderentur, ad eandem dupli poenam, prout supra, teneatur: non obstantibus quoad omnia supradicta, priuilegiis, indultis, concordiis, quae suos tantum teneant auctores, & aliis quibuscumque consuetudinibus.* Haec omnia vbi supra. Quib. sic stantibus decreuit sacra congregatio in declarat. 332. in haec verba, videlicet. Ea, quae ad visitationem, ac morum correctionem subditorum spectant: Non possunt per appellationem impediri, aut suspendi, prout decreuit sacrum Concilium Tridentinum, *in sessio. 24. de reformatione cap. 10. §. Nec in his.* Praecisis his verbis, videlicet. *Nec in his, vbi de visitatione, aut morum correctione agitur, exemptio, aut vlla inhibitio, appellatio, seu querela, etiam in his ad sedem Apostolicam interposita, executionem eorum, quae ab his mandata, decreta, aut iudicata fuerint, quoquo modo impediat, aut suspendat.* Haec ibi. idemque decreuisse patet Pium Quartum *in sua constitutione, quae est decimaseptima: & incipit. De salute gregis. Decimoseptimo,* Reuerendi Visitatores sciant quod libris visitationum plena fi- 34 des praestanda erit, vbi adest consuetudo probata, & extendetur ad alium locum, *C. apud Aqui. deci. 229. 1. p. & melius in Dec. 158. p. 2.* & quod si quis praetenderit se esse exemptum à visitatione, ipsum oportebit probare

Conc. Tridẽt. sess. 7. de reform. c. 6.
Conc. Tridẽt. sess. 24 de ref. c. 10.
Conc. Tridẽt. sess. 13. c. 3 de refor. & sess. 24. c. 20. de reform.
Conc. Tridẽt. sess. 24 c. 2.
Conc. Tridẽt. sess. 24 c 10. de ref. §. Nec

probare, cum regula iuris sit in contrarium, & apertissime
35 supra per multa comprobata, alias non præsumeret contra ipsam, *C. apud Aquil. deci. 361. p. 2.* & quidem Episcopum posse visitare per alios iure cautū est.
36 *cap. decreuimus 10. quæst. 1. & ibi per Doctores, & Inno. in cap. 1. de Censibus, in 6.* Nec ei terminus præfixus à iure reperitur, quin visitare poterit in qualibet parte anni vnius, & idem dicitur de visitandis, prout respondit sacra Congregatio in declarat. 445. Poterit ipse Episcopus, visitans, vel quilibet Visitator vti in actib. iudicialib. describendis, prout cauetur *in ca. Quoniam contra ext. de proba. & in declar. 468. pro Reuerendiss.* Astonicen. sacra Congregatio censuit Episcopum non posse artari in visitatione, vt secum deferat notarium capituli, cum potestas visitationis adeo sibi Episcopo sit concessa: vt capitulum nihil sibi vendicare possit, & ideo poterit secum ferre pro notario secretarium suum, vel alium notarium, prout sibi videbitur necessario conuenire.
37 *Decimo octauo*, sciendum pro intelligentia eorum, quæ allata fuerunt supra, quasi immediate dum diximus, Episcopum vel alium Visitatorem posse procedere & corrigere omnia delicta quod sacra Congregatio, in declarat. 469. decreuit his verbis vtens, videlicet. *Secundum dubium est, quod Episcopus visitando non possit solus aliquod crimen corrigere, & punire: sed solum monere, & corripere: alioquin per viam visitationis procedendo puniret solus omnia delicta: cum tamē debeat duos capitulares assumere iuxta c. statuit.* Ad quod respondet Episcopus, non inde hoc sequi; cū sit notissima materia visitationis, eo quod ea, quæ pertinent ad mores ipsi Visitatores recipiant tunc in visitationis articulo, & non inquirant de homicidiis, vel similibus criminibus, sed solum de re, mores, & consuetudinem viuendi respiciente: vt puta, de concubinatu, de non recitantibus horas, de habitu inhonesto, & similibus. Insuper animaduertendum, quod si omnia delicta venirent in visitatione. nullum sequeretur inconueniens, quia fructus visitationis imponitur, qui vtique potius est emendatio criminosi visitati, quam punitio: *cap. Inquisitionis, extra. de accusat.* Quapropter supradictum decretum sacri Concil. Tridentin. permittit Episcopo visitanti corrigere, & emendare criminosos visitatos: sub quibus verbis omnia vtique spectātia ad morum correctionem comprehenduntur. *Arg. in cap. irrefragabili. §. excessus, de offic. ordin.* Et iccirco Episcopus visitans, vel alius visitator nihil non sibi competens de iure ordinario, etiamsi cognosceret de omnibus criminibus, dummodo non procedat ad ordinariam à iure inflictam pœnam imponendam cōtra criminosos repertos, sed solum ad eam, quæ magis emēdationem eorum respiciat: licet si ad pœnam ordinariam imponendam voluerit procedere, debuerit assu-
38 mere secum duos ex capitularibus. Nouissimè vero memorię commendent Visitatores, quod sacra Congregatio censuit, *in declarat.* 288. quod ordinarius non habeat auctoritatem visitandi hospitalia, neque confraternitates, quæ à laicis reguntur, nisi in casibus à iure communi permissis, etsi ordinarius possit ab eis rationem administrationis eorum exigere, nulla habita ratione iuris communis, sed seruata tantum dispositione, *sessio. 22. de reformat. cap. 8. & 9. sacri Concilij Tridentini.*

De ratione visitandi Regulares, siue Monachos.

CAP. XXVI.

SVMMARIVM.

1 *Visitationis modus magis distincte explicatur, circa Abbatem, & superiores,*
2 *Interrogationes à visitatoribus faciendæ secundum personarum diuersitates.*
3 *Visitatores peracta visitatione nihil iuris amplius habere.*
4 *Crimina emendata accusari, vel denunciari non debent.*
5 *Crimina non emendata quando denunciatione, vel accusatione indigeant.*
6 *Visitationes quo fine terminandæ sint.*

POstea Visitatores in sua domicilia recepti, vt ritè, atque ex ordine munera sua præstent, duas series describant, & quasi depingant. De quibus inquisitio instituenda erit; exhibito prius iuramento de veritate aperienda in iis omnibus, quæ primo ad Dei spectant cultum: post hac de ceteris, quæ vel in capite, vel in membris instaurationem efflagitant; sunt autem (quo breuior sit descriptio) hæ series bipartito discrimine distrahendæ, hoc modo. 1

Series Rerum.

De orthodoxæ fidei integritate.
De Diuinis laudibus.
De Regulari obseruatione.
De Silentij obseruatione.
De Vitio acquisiti peculij.
De Diplomatum, & scripturarum custodia.
De literarum studiis, exercitationeque.

Series Personarum.

De Visitatoribus exacti anni.
De Abbate, vel suo ordinario.
De Priore, siue Vicario.
De Magistro Nouitiorum.
De Cellerario, siue Syndico.
De Decanis.
De his, qui ad Decani, vel Præpositi, vel Abbatis munus fungendum cooperari debent.
De ceteris aliis, quæ breuitatis causa prætermittuntur.

De Visitatoribus exacti anni.

Num his interrogationibus vsi fuerint.
Num rationibus Cænobij, (vt iustitia postulat) consuluerint.

De Abbate.

Num vita, & eruditione egregiè suum præstet munus.
Num patribus frequentius adsit.
Num peregrinorum, & infirmorum curam piè solertérq; suscipiat.
Num maiorem de rebus temporalibus, quam de animarum salute rationem habeat.
Num beneficia, aliaque Cœnobij subiecta loca sollicite visitet.
Num acceptionem personarum cum aliorum offendiculo agat.

De Priore.

Num obseruantiæ regularis vim conseruet.
Num suis temporibus loca Monasterij perlustret.
Num obediens sit Abbati.
Num culparum (vt aiunt) Capitulum assiduè adeat, & cetera.

De Magistro Nouitiorum.

Num sit diligens circa nouitios instruendos.
Num pudicitia, atque eruditione præcellat.
Num sit idoneus ad animas lucrandas.
Num rituum, & ceremoniarum sit eruditor.

De Cellarario.

Num ære alieno monasterium grauet.
Num pauperum, & infirmorũ necessitatibus cõsulat.
Num ratiocinia rectè disposita, & eorũ labores seruet.
Num patres necessaria denegando, molestia afficiat.
Num aliquid sine iussione Abbatis faciat, &c.
Num agris colendis, cæterisque fructibus exaugendis incumbat.

De Decanis.

Num regularis obseruantiæ curam gerant.
Num adolescentum disciplinæ incumbant.
Num nocturnis horis à se benedictione indulta dimittant, &c.

De his qui ad magistratum sunt asciscendi.

Num his præditi sint moribus, ac scientia, quæ obeundi muneri necessaria sunt.
Num hi sint quibus suorum munerum partem securus committat Abbas.

2 De reliquis vero fratribus pro exercitiorum, & personarum diuersitate interrogationes sunt faciẽdæ, tales vero interrogationes fieri debent, vt sequenti formula describetur.

D. Sophronius vocatus, & iure iurando exhibito de veritate aperienda, interrogatus, si quippiam scit, aut credit, aut fama est de iis, quæ ad instaurationem huius cœnobij pertinẽt: vel in capite, vel in membris, & primo, si diuinæ laudes rite persoluuntur, &c. Hæc enim forma à Speculat. traditur *in tit. de inquisitione, §. 3.* & à Doctoribus, *in cap. qualiter, & quando, el primo, de accusa.* atque hoc ordine responsiones sunt adscribendæ; addita quoque eius qui eas protulit, subscriptione. Curent Visitatores, vt si crimen graue ex visitationis luce apparuerit, conficiant de eo processus, iterũq; testes de his examinent iuramento adhibito. & reo quoque vt se purget, accersito. Animaduertant autẽ Visitatores id, quod grauiter Host. adnotauit, nẽpe eo pacto iusiurandũ debere exigi, vt quilibet dicat, vt quicquid scit, vel credit, vel fama est. Nam si iusiurandum exigatur de veritate aperienda de iis, quorum tantum est interrogatio, nullo iure is cetera, ad id etiam attinentia pa-
3 tefacere obstringitur. Postremũ quod Visitatores iure delegato, alienis in cœnobiis vtantur nõ autem ordinario, vbi munera sua obierint, nihil iuris sit reliquũ. ad eadem administranda cœnobia, vt de officio delegatorum sancitum est. Hactenus de generali, inquisitione. Illud libenter addiderim, quod in eiusmodi in-
4 quisitionib. generalibus, si crimina iam fuerint emendata, cuiuscunq; sint generis, nullo adhibito delectu: nemo illa, aut accusatione deferre, aut denũciare obstringitur. Si quis tamen ad ferendum de his testimonium aduocetur, id detrectare, ac refugere non potest. Si vero nondum emendatione correcta fuerint, hac distinctione vtendum est: vt si priuata sint, veluti scortatio, & eius generis, denũciari emendandi causa prorsus debeant. At si in publici boni perniciem inuadũt, vt proditio, tum accusare, nedum denunciare quilibet cogatur. Quod quidem intelligendum quoque de iis, quæ in tertiæ personæ incommodum impendẽt: tam-
5 etsi cum emendari facile possunt, non ita frequentius ad accusationem confugiendum est. Sotus *lib. 5. de Iustit. & iure.* Demum curent Visitatores, vt iterũ oratione habita exhortentur eos, vt rerum postulabit ratio, aut pro merito puniant, aut pro resarciendis institutis, leges condant, quas in Capitulo promulgari par est. Ideq; de constitutis sentẽtiis censeo faciendũ. Quo facto, suæ facultatis munera se persoluisse sciant.

Sot. l. 5. de Iustit. & iure.

Quod ministri generales, & prouinciales teneantur visitare suos Monachos.

CAP. XXVII.

SVMMARIVM.

An teneantur iudices de rebus, quæ pertinent ad eorum iurisdictionem inquirere, & an possint se intromittere in iurisdictionem alienam, num. 1.

An minister generalis minorum de obseruantia teneatur visitare religionem, conclusione prima, num. 2.

An teneantur prouinciales ministri minorum visitare familias suas iudicialiter singulis annis, conclu. 2. num. 3.

Quæ debeant prælati interrogare in suis visitationibus, conclusio. 3. nu. 4.

PRo perfecta explicatione eius, quod agendum est in hoc cap. debet notari, quod omnes iudices debẽt facere inquisitionem illarum rerum, quæ pertinent ad suam iurisdictionem; quæ quidem considerantur tripliciter, quia aliquæ pertinent ad iudicem ecclesiasticum, aliæ ad sæcularem, aliæ pertinent ad vtramque iurisdictionem, & ideo vocantur communiter mixti fori. Ad iudicem ecclesiasticum pertinent causæ spirituales; vt sunt causæ matrimoniales, & beneficiorũ, secundum ordinata à *Concilio Tridentino*; & etiam potest cognoscere iudex ecclesiasticus de omni crimine cui imponit ius canonicum pœnam excommunicationis, aut alterius censuræ ecclesiasticæ; vnde potest cognoscere de crimine Sodomitico commisso à sæculari, cum per sacros canones Sodomitici excommunicentur; debet tamẽ aduertere, quod de his delictis, & aliis quibus leges ciuiles imponunt pœnam mortis, aut abscissionis alicuius membri, non debent cognoscere, vt puta de crimine adulterij alicuius mulieris nuptæ, quamuis iudex secularis sit negligens, quia secundum leges ciuiles potest maritus illam occidere, si illi tradatur, & ideo est periculum incurrendi irregularitatem impositam contra iudices harum causarum. Verum est tamen, quod tanta posset esse negligentia iudicis secularis, & crimen ita manifestum, & scandalosũ, vt esset licitum iudici ecclesiastico cognoscere de his, & aliis huiusmodi criminibus adhibens curam, ne afficiantur delinquentes supplicio sanguinis, vt sic non incurrat irregularitatẽ, & eadẽ ratione iudex secularis ob negligentiã iudicis ecclesiastici potest cognoscere de causis ecclesiasticis, & ecclesiasticorũ, si causa resultat in graue damnum fidei, vt dicit Gab. *sup. c. lec. 57. l. Q.* secus vero, quando resultat in graue damnũ boni communis; vnde colligitur, quam male faciunt iudices seculares, qui facile intromittunt se in cognitione facinorum ecclesiasticorum, quia licet sint in graue damnum boni cõmunis, nullo modo possunt cognoscere de illis ad iudicium ferendum, vt disponitur eis à iure. Iudici seculari cõpetit cognoscere de causis temporalibus secularium tam ciuilibus, quam criminalibus, de quibus non potest cognoscere iudex ecclesiasticus, cum non pertineant ad eius iurisdictionem: aliæ causæ sunt quæ sunt vtriusque fori; vt est crimen blasphemiæ, & Sodomiæ, quæ si sufficienter sint cognita in vno tribunali, non possunt in aliis cognosci, vt dicit Gabriel.

Conc. Trident. sess. 24. canoni. 12.

Prima Conclusio. Tenetur minister generalis ordinis minorum de obseruantia visitare familiã suam, 1
cum sit eius pastor supremus. Verum est tamen quod per nostram regulam non tenetur visitare monachos ipsos, quia licet in ea iubeatur, vt visitent, & moneant. hoc debet intelligi loquẽdo de ministris prouincialibus, vt dicit D. Bon. & Cord. sup. nostrã regulã. 10. q. 1.

Secunda Conclusio. De iure diuino tenentur ministri prouinciales nostræ sacræ religionis visitare iu- 2
dicialiter familias suas, quod probatur quia illa verba quæ Christus dixit S. Petro. *Et tu aliquãdo cõuersus confirma fratres tuos,* referuntur ad oẽs prælatos, qui habent curã animarũ: & etiam de iure positiuo est ordinatũ, quod omnes

Luc. 22.

omnes superiores religionũ, quæ non sunt subiectæ Episcopo, visitent subditos, & inferiora monasteria earũ vt ordinatur in *Conc. Trident.* & ordinarij, vt sunt ministri prouinciales, tenentur visitare singulis annis dictã monasteria, vt ordinauit *Conc. Trident.* estq; secundũ ius antiquum: & cũ hoc præceptum sit affirmatiuum, non debent condemnari ad mortale iudices qui nec faciũt, nec faciunt fieri dictã visitationẽ singulis annis, quia cum finis huius visitationis sit corrigere delinquẽtes, vt infra dicetur, si necessitas correctionis cessat, etiam eius obligatio singulis annis, sicut e cõtrario, si adsit dicta necessitas, tenentur facere visitationem plusquam semel in anno.

Conc. Trident. sess. 25. de regul. c. 1. & c. 20.

Conc. Trident. sess. 7. c. 8. & sess. 20. c. 8.

3 Tertia Concl. Visoquod prælatus regularis est immediatus iudex suorũ subditorũ ad punienda eorũ delicta non solũ de iure cõmuni, sed etiam ratione suorũ priuilegiorũ, vt resoluit Nauar. *in c. nõ dicatis nu. 63.* illorũ finis in visitationibus præcipue sit, vt lex diuina seruetur, vt cõstat ex Cõc. Trid. & postea debet tractari de obseruatione legum ecclesiasticorũ, præcipue sacri Concilij Tridentini, cuius decreta debent haberi in sũma veneratione ponendo ea in executione, vt præcipitur in eodem Concilio: & deinde debet tractare de obseruatione, & conseruatione regulæ, quam profitentur, vt præcipitur in dicto Conc. Trident. Et cum hæc visitatio fiat quatuor modis, vno modo per viam Inquisitionis generalis, alio modo per viam Inquisitionis specialis, alio modo per viam denuntiationis specialis quarto per viam accusationis, conuenit, vt de omnibus tractemus.

Conc. Trident. sess. 24. de reform. c. 3.

Conc. Trident. sess. 25. de regul. c. 22.

De Inquisitione Generali simpliciter seu de Visitatione.

CAP. XXVIII.

75 IN Inquisitione generali simpliciter, quam in visitationibus ordinariis fieri contingit nulla præcedente infamia personarum, aut delictorum, quando videlicet Generalis, aut Prouincialis, aut Visitatores quotannis Monasteria singula visunt, quemadmodum Episcopi suas Diœceses, de qua visitatione quo ad Episcopos quidem *habetur in cap. venerabilis, de censibus cap. Rom. eod. tit. in 6.* & in Conc. Trid. quo ad regulares vero *in cap. in singulis de statu Monach.* & in eod Concil. Trid. In huiusmodi inquam generali inquisitione obseruandum est primo.

Conc. Trident. sess. 7. cap. 7. & sess. 24. c. 3 de reformat.

Conc. Trident. sess. 25. cap. 20. de reformat.

Quod nullum in ea exigitur iuramentum ab interrogandis *extat te. expressũ in cap. Rom. citat. de censi. in 6 §. fame.* idem tenet gloss. *in verbo coactione.* Specula. 3. *part. tit. de Inquisit. cit. §. 2. nu. 13.* Archi. & Philippus Franc. *in cap.*
76 *Rom. citat.* Villag. *in pr. crim. can. lib. 3. tit. de inquisit. c. 7. cõ. l. 1.* Neque dici potest illud ab episcopis, non autem à regularium superioribus fore seruandum; quia certum est eandem facultatem regularium superiores in suos habere subiectos, quã episcopi habẽt in suos: id omnes fatentur nemine contradicente. Etiam in visitationibus hoc verum est; constituuntur etenim prælati regulares suorum Congregationum visitatores à Conc. Trident. *loco praalleg. sess. 25.* quemadmodum episcopi suarum diœcesum, *cap. 3. sess. 24. cit.*

77 Et eisdem regularium prælatis *cap. 8. cit. sess. 25.* manifeste præcipitur, quod in monasteriorum suæ cõgregationis visitatione illa obseruare teneãtur, quæ in sacris canonibus, & in dicto Concilio decreta sunt. At vero inter alia sacrorum canonũ decreta illud existit, quod in inquisitione generali, seu in Visitatione peragenda nullum exigi debeat iuramentum *dicto cap. Rom.* Igitur nec ipsi regularium superiores visitantes in huiusmodi generali inquisitione iuramentum exigere poterũt, affirmat hæc Victorinus Auersanus, *cap. 8. num. 2.* cum Specul. supracit. verum sui met immemor alias cõtrarium docet, *cap. 9.* cum saltem necessario se declarare debuisset, quemadmodum & Eman. Rodericus *in quæst. regular. tom. 2. quæst. 5. art. item 5.* pro se Hostiens. citans.

At verò intelligendi sunt isti eo modo, quo docet gloss. *dicto cap. Rom. cit. ver. coactione,* videlicet, quod à principio nullum exigitur iuramentum, per quod aliquis occultum crimen prodere constringatur. Quod si absque iuramẽto aliqua corrigenda referantur à quoquã, tunc poterit iudex inquirens super his exigere iuramentũ, formando specialẽ, & solemnẽ inquisitionem.

Confirmatur ex auctore additionum ad gloss. *d. lib. 6. qui c. Rom. cit. ad ver. gl.* addit auctoritatem (præter alias) Hostiensis, citati à Roderico, tanquã sentientis idem, quod ipsa glos. sentit. videlicet, quod à principio nullũ exigit iuramentũ, at solummodo quando sine iuramẽto interrogati ipsi visitati aliquod crimen, vel aliquem criminosum deponunt, etenim tunc specialis formari debet inquisitio. & in ea exigi poterit iuramentum.

Quare firmiter asserendum est in Inquisitione generali simpliciter, etiam in regulariũ visitatione peragenda nullum exigi iuramentum debere; nisi fortasse in aliquorum regularium constitutionibus exigi præciperetur, *argu. cap. Rom. cit. §. fin.*

Interrogati vero visitati, aut cum iuramẽto, aut sine 78 ipso, criminosos occultos, qui nulla laborant infamia prodere nequaquam tenentur, *ca. qualiter & quando el primo de accusat.* D. Thomas. ibid. Dom. Sot. *de ratione tegendi, & de teg. secr. mem. 2. quæst. 6.* Ang. *ver. inquisit. num. 11.* Nauarrus *cap. inter verba, cõ. l. 6. num. 21. & in tubi. de iud. nu. 87.*

D. Thom. 2. 2. q. [illegible] a. 2.

Modus autem interrogandi in inquisitione generali, seu in visitatione est, an sciant, aut credant, aut fama sit, vt colligitur *ex c. qualiter cit. el primo de accusatio.*

Secundo in eadem inquisitione generali, seu Visitatione obseruanda sunt quoque à regularium superioribus illa, quæ habentur *in cap. ea quæ de statu Monachorum & in cap. Rom. cit.* ita præcipit Conc. Trid. neque enim illa sunt contra rationabiles, & approbatas religiosorum consuetudines eorumque instituta, immo eisdem valde consona illa sunt. 79

Concil. Trid. sess. 25. ca. 8. [illegible]

Graui admonitione, exhortationeq; præmissis, inquirere de cultu diuino: de obseruatione regulæ, atq; constitutionum; de spirituali, ac temporali administratione; de vita, & conuersatione tam prælati, quam subditorum, ac de alijs vniuscuiusque Cõgregationis statui bonoque regimini pertinẽtibus, atque necessarijs, & si quæ reformanda, corrigenda, aut punienda reperierint tam in capite, quã in membris; reformare, corrigere, atque punire, nulla personarum habita ratione, iuxta illud Psalm. 58. *Intende ad visitandas omnes gentes, & non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem.* Etenim si personas acceptauerint contra ius diuinum. *Deut. 1. & 16. atque Iacob. 2.* & humanum, *cap. in iudicijs de regul. iur. in 6.* peccatum operabuntur. *Iacob. 2. cit.* illisque dicetur ab omnium visitatore supremo. *Incrassati sunt, & impinguati, & præterierunt sermones meos pessime. Nunquid super his non visitabo dicit dominus? aut super gentem huiusmodi non vlciscetur anima mea? Ierem. 5.* certe ad iudices hic sermo dirigitur, qui sua, non quæ Dei sunt, quærunt.

Psalm. 58.

Deut. [illegible]

Ierem. 5.

Vniuersa quoque visitationis acta scriptis mandanda sunt, aliaque peragenda, prout in cuiusq; Religionis Constitutionibus præcipitur obseruari, siue apud easdem congregationes in vsu est, *argu. c. Rom. cit. §. fin.*

Quod si in generali inquisitione, seu in visitatione regulares interrogati crimen aliquod, aut criminosum quemquam, vel grauiter infamatum detexerint; solemnis, seu specialis de huiusmodi instituenda inquisitio est, testes, capitulis ex delatis in generali dicta inquisitione, seu visitatione formatis, adhibito iuramento interrogando an sciant, vel credant, vel fama sit, &c. *capit. qualiter citat. el primo de accusat.* & admonendo quod ad inquisitã veritatem respondeant, *capit. cum dilecti, eod. titulo,* procedendoque vt infra dicetur, & in præsenti, *& in 19. capit. cum de inquisitione speciali sermo erit gloss. loc. citat. capit. Romana.* Speculator, & alij à nobis citati superius. 80

Hoc modo intelligendi, & concordandi sunt authorẽs omnes, qui iuramentum in generali peragenda inquisitione docent esse præstandum, vt optime notauit Villagut. *loc. cit. concl. 4.*

Tertio aduertere debent Regularium superiores, 81 quibus visitationis est munus iniunctum; quod cætera nedum suæ Congregationis monasteria visitare debẽt: sed & ipsum Monasterium principale, seu ordinis caput, ita præcipit Concil. Trident.

Conc. Trid. sess. 25. c. 8. de reforma.

82 Quarto, quod in hac generali inquisitione, seu visitatione, omnes tam beneuoli, quam maleuoli admittuntur. Syluester *verbo inquisito secundo, num.* 1. cuius ratio illa esse potest, quia cum testis non iuratus nullam fidem in iudicio faciat, *capit. tuis, & capit. nuper, de test.* & in hac generali inquisitione testes non iurent, vt probatum superius est: quorumcunque testimonio in tali inquisitione habito, nullus poterit condemnari, vel puniri, eo tantum iudicibus ad specialiter, ac solemniter inquirendum aperietur via, in qua deinde speciali inquisitione admitti minimè debent, quia à testimonio ferendo repelluntur, cuiusmodi sunt inimici, conspiratores, & alij, de quibus infra capite sequenti pertractabitur.

83 Quinto obseruare debent Regularium Visitatores, quod in visitatione peragenda formari capitula debent, super quibus interrogandi sunt, & Prælatus, & subditi visitandi, hoc etenim pacto, & confusio vitabitur, & facilius, & melius proprium munus exequentur ipsi iudices. Poterit autem visitationis processus hoc modo formari.

Forma incipiendi Processum Visitationis, seu Inquisitionis generalis simpliciter.

84 IN Nomine Domini. Amen. Anno à Natiuitate Domini, 1612. die 3. Octobris, Pontificatus sanctissimi Domini nostri Domini Pauli Papæ V. anno octauo. Sacrorum Canonum, sacrique Concilij Trident. decretis, ac nostrarum constitutionum ordinationibus, de monasteriorum Congregationis visitatione inherendo, Reuerendissimus Pater Generalis Canonicorum Regular. S. Saluatoris ordinis S. Augustini D.B. vna cum suis Colleghis dictæ Congregationis Visitatoribus D.C. D.E. D.F. & me D.S. Visitatore, & Notarij vices gerentes, accessit ad Monasterium tale, & eiusdem Monasterij Patribus, siue Canonicis huiusmodi visitatione intimata, exhortationéque adhibita conuenienti, primo Ecclesiam, vt in Pontificali Romano statutur, visitauit, dehinc sacra vasa, & vestes, aliaque ad cultum diuinum spectantia: omnibusque (vt decet) inuentis, ad Canonicorum Sacerdotum in eodem Conuentu commorantium (vt in congregatione nostra moris est) visitationem in camera solitæ residentiæ admodum Reuerendi P. Abbatis eiusdem Monasterij se contulit vna cum prædictis Colleghis.

Et cum dictus Pater Abbas D.I. vocatus adesset, à præfato Reuerendissimo P. Generali admonitus de veritate super interrogandis fideliter dicenda, prout se facturum esse promisit; ad opportunas interrogationes, vt infra deposuit. Interrogatus super primo. Respondit, super secundo. Respondit, & ita de singulis.

Quibus habitis præfatus Reuerendissimus Pater Generalis mandauit eidem Patri Abbati, vt si quid haberet, quod pro Dei honore, Monasterij, & subditorum suorum bono diceret, libere deponeret.

Qui respondit. *Io non hò altro che dire.*

Tunc Præfatus Pater Generalis præcepit eidem Patri Abbati, vt in se susciperet, prout manu propria se subscripsit.

Qua subscriptione habita illum dimisit. Eadem die secundo loco vocatus D. L. eiusdem Monasterij Vicarius cum adesset, admonitus, vt supra.

Interrogatus super primo. Respondit, Super secundo. Respondit. Super tertio. Respondit, &c.

Quibus habitis, &c. vt supra. Et ita prosequendus est Visitationis processus. Qui si in vna die minimè terminetur, Die altera initio apponendum erit. Die vero quarta eiusdem mensis, & anni coram eisdem vocatus D. M. &c. vt supra.

Interrogatorum depositiones eo sermone describendæ sunt in processu, quo ab eis prolatæ fuerint, sermo vulgaris in vsu est. Si in hac generali inquisitione nullum crimen, nullusque criminosus, aut de aliquo crimine infamatus reperiatur, sit nomen Domini benedictum. At verò si repertum fuerit aliquid, super eo specialis inquisitionis processus formabitur, cuius initium poterit sequenti modo describi.

Forma incipiendi processum contra infamatum repertum in Inquisitione Generali, seu in visitatione.

IN Nomine Domini. Amen. Anno à Natiuitate Domini, 1612. Die vero 4. mensis Octobris.

Quia in Visitatione huius Monasterij D. Malitiosus de Impudicis de tali ciuitate repertus fuit de crimine linguæ infamatus. Quippe qui vt plures Canonici deposuerunt multa obscena sæpius loquitur cũ non paruo audientium scandalo. Reuerendissimus Pater Generalis Canonicorum Reg. S. Saluatoris D.B. vna cum suis Colleghis Visitatoribus D.C. D.E. D.F. & me D. S. Visitatore, & pro Notario decreuit super huiuscemodi crimine contra d. D. Malitiosum specialiter inquirere, testes, adhibito iuramento, interrogando, Reũ ipsum constituendo, cæteraque opportuna peragendo, prout de iure.

Acta sunt ista in præfato Monasterio in camera solitæ residentiæ ad. Reuer. P. Abbatis Anno die, & mense suprapositis, & per me D.S. qui supra descripta.

Qui processus continuabitur, ac terminabitur, vt infra capit. 19. & 20. De modo continuandi, & De modo terminandi processum per viam inquisitionis specialis. & hæc de Inquisitione Generali simpliciter, ac de Visitatione dicta sint satis.

De visitatione Regularium.

CAP. XXIX.

SVMMARIVM.

39 *Regulares omnes sua sibi inuicem priuilegia communicant.*
40 *Priuilegia Regularium moderata per Concil. Lateranen.*
41 *Priuilegia Regularium, in quibus moderauit Concil. Trid.*
42 *Priuilegia Regularibus concessa post Concil. Trident. sunt postea reducta ad terminos Conc. Trident.*
43 *Conseruatores sibi eligere debent Regulares coram quibus conueniantur.*
44 *Regulares delinquentes ad requisitionem Episcopi à suis superioribus sunt puniendi.*
45 *Visitari possunt ab Episcopo Regularis monasteria commendata.*
46 *Regularium Ecclesiæ curam animarum habentes, quoad curam sunt subiectæ Episcopo.*
47 *Monasteria noua quomodo sint ædificanda.*
48 *Præcedentiam inter Regulares quomodo iudicare debeat Episcopus.*
49 *Mendicantium nomine, qui regulares comprehendantur.*
50 *Funera leuare cum scitu parochi debent regulares.*
51 *Contra exemptionem currit præscriptio.*
52 *Regularis excommunicatus à iure, vel Apostolica constitutione, declarari potest per Episcopum excommunicatus.*

LIcet Regulares variis summorum Pontificum priuilegiis à iurisdictione ordinariorum sint exẽpti, vt late colligit, & explicat eorum priuilegia Eman. Roder. quæst. Reg. Tom. 1. à quæst. 5. & omnes tam mendicantes, quam non mendicantes inuicem sua sibi priuilegia communicent, illisque æqualiter, licet vni 39
tantum eorum ordini sint concessa gaudeant, vt deducit Confect. *in sum. priuil. mend. tit. 3. cap. 5.* Sorb. *in comp. priuil. verb. communicatio priuileg.* in multis tamen hæc eorũ priuilegia restricta, & limitata fuere variis summorum Pontificum decretis, quorum vtiliora, & ad praxim Iurisdictionis Episcopalis necessaria hic referre conabimur, vt appareat num in aliquibus casibus, saltem Iurisdictionem suam in ipsos exercere possint locorũ Ordinarij. Vnde primo moderata fuerunt ipsorum priuilegia à Leon. X. in Conc. Later. constitutione subinserta relata in Bull. fol. 123.

Leo Episcopus seruus seruorum Dei.

40 Sacro approbante Concilio. Dum intra mentis arcana reuoluimus, & infra. Sane cupientes vt iura spiritualia, quæ ad Dei laudem, & Christi fidelium animarum salutem pertinent, & quorum exercitium præfatis Episcopis, & eorum superioribus in suis Diœcesibus (cum ipsi in partem solicitudinis, vt præfertur assumpti, ac Diœceses distinctæ, & cuilibet eorundem Episcoporum assignata fuerint) commissum extitit, per ipsos Episcopos exerceantur, & ius illa libere exercendi quantum fieri potest eis illæsum præseruetur. Et si aliqua dictis Fratribus Mendicantibus in eorundem Episcoporum læsionem per Romanos Pontifices prædecessores nostros & sedem Apostolicam concessa fuerint, concessiones huiusmodi eisdem Religiosis factas in subsequentibus duximus moderandas; vt ipsi fratres potius ab eisdem Episcopis omni cum charitate foueantur, quam aliquo modo molestentur, & inquietentur. Vna enim est Regularium sæcularium, Prælatorum, & subditorum exemptorum, & non exemptorum vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omninò saluatur eorumq; omnium vnus Dominus, vna fides: propterea decet eos, qui eiusdem sunt corporis, vnius etiam esse voluntatis, & sicut fratres, nexu inuicem charitatis astricti sunt, sic non conuenit alterum in alterius iniuriam, seu iacturam prosilire dicente Saluatore. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos.

Ad conseruandam igitur inter Episcopos, & eorum superiores, ac Prælatos, & Fratres huiusmodi mutuam charitatem, & beneuolentiam, diuini quoque cultus argumentum, pacemque, & tranquillitatem vniuersalis Ecclesiæ status, quod ita demum fieri posse cognoscimus, si vnicuique quantum fieri potest sua iurisdictio conseruetur. Sacro approbante Concilio, statuimus, & ordinamus, quod Episcopi, & eorum superiores, & alij Prælati præfati, parochiales Ecclesias ad eosdem Fratres ratione locorum suorum legitime spectantes quo ad ea, quæ ad parochianorum curam, & sacramentorum conseruationem administrationemque pertinent (sine tamen visitatorum insolito grauamine, vel impensa) visitare, & illarum curam gerentes, & circa illam delinquentes, si religiosi fuerint: iuxta ipsius ordinis regularia instituta intra septa regularis loci, sæculares vero presbyteros, & fratres huiusmodi beneficia obtinentes, libere tanquam suæ iurisdictioni subiectos punire, ac tam prælati, quam presbyteri sæculares, qui vinculo excommunicationis ligati non fuerint missas in Ecclesiis, domorum eorundem deuotionis causa celebrare volentes, libenter recipere debeant.

Ac ab eisdem prælatis ad processiones solemnes pro tempore faciendas requisiti (dummodo eorum loca suburbana vltra vnum miliare à ciuitatibus respectiue non sint remota) accedere.

Necnon superiores eorundem Fratrum, Fratres quos ad audiendas confessiones subditorum eorundem Prælatorum pro tempore elegerint eisdem prælatis personaliter exhibere, ac præsentare, si eos sibi exhiberi, & præsentari petierint, alioquin eorum Vicariis (dummodo ad prælatos vltra duas dietas accedere non cogantur) omnino teneantur. Possintque illi per eosdem Episcopos, & Prælatos super sufficienti litteratura, & aliqua saltem huiusmodi Sacramenti peritia duntaxat examinari, Talibusque præsentatis admissis, vel etiam indebitè recusatis, confitentes, constitutioni, quæ incipit, Omnis vtriusque sexus, quoad confessionem duntaxat satisfecisse censeantur.

Ipsique Fratres etiam forensium confessiones audire valeant, laicos tamen, & clericos sæculares à sententiis ab homine latis nullatenus absoluere possint.

Eucharistia vero, & extremæ vnctionis, aliaque Ecclesiastica sacramenta, illis, quorum, etiam infirmorum, ac decedentium, confessiones audierint, dicentibus proprium sacerdotem illa sibi dare denegasse, dare nequeant nisi denegatio sine legitima causa facta, vicinorum testimonio probata, aut requisito coram notario publico facta doceretur. Eorundem vero fratrum obsequio insistentibus sacramenta huiusmodi nullatenus ministrare valeant, nisi illorum durante obsequio.

Pacta autem, & conuentiones inter eosdem fratres, & Prælatos atque curatos pro tempore inita valeant, nisi per subsequutum capitulum proximum generale, vel prouinciale refutata, per eos refutatio huiusmodi intimata debito tempore fuerit.

Parochias autem cum cruce ad leuanda funera eorum, qui apud Ecclesias domorum, & locorum eorundem suam elegerint sepulturam, intrare non possint, nisi prius præmonito, & requisito, ac recusante parochiano presbytero & tunc sine eius ac Ordinarij præiudicio, nisi eisdem Fratribus super hoc antiqua consuetudo, quæ sit in viridi obseruantia, & cum pacifica possessione suffragetur.

Volentes quoque sepeliri in habitu eorundem fratrum in claustro non degentes, sed in propriis domibus habitantes, in eorum vltima voluntate sepulturam sibi eligere possint.

Quodque Fratres ipsi ad ordines promouendi, per Ordinarios de grammatica & sufficientia examinati, & dummodo competenter respondeant per eosdem ordinarios libere admitti, ac nullatenus in eorum Ecclesiis, seu domibus, aut aliis eorum locis ab alio, quam à Diœcesano Episcopo, vel eius Vicario super hoc cum debita reuerentia requisito, & absque rationabili causa contradicente, vel eo à Diœcesi absente, ad dictos ordines promoueri debeant.

Nec ab alieno Episcopo consecrationem Ecclesiæ, vel Altaris, aut Cimiterij benedictionem petere, seu in Ecclesiis per eos pro tempore ædificandis, primum lapidem per alienum Episcopum poni facere possint, nisi ordinarius bis, aut ter cum debita reuerentia, & instantia requisitus, sine legitima causa id recusauerit.

Et absque curatorum consensu, sponsum, & sponsam benedicere nequeant.

Et vt debitus honor matrici Ecclesiæ reddatur, tam ipsi fratres, quam alij clerici sæculares, etiam super hoc Apostolicæ sedis priuilegio muniti die sabbati maioris hebdomadæ, antequam campana Cathedralis, vel matricis Ecclesiæ pulsauerit, campanas in Ecclesiis suis pulsare minime possint, contrafacientes pœnam centum ducatorum incurrant.

Censuras autem per eosdem Ordinarios latas, & promulgatas, ac in matrici Ecclesia ciuitatum, necnon in collegiatis, & parochialibus Ecclesiis, castrorum, & opidorum respectiuè solenniter publicata, quando super hoc ab eisdem Ordinariis requisiti fuerint, in Ecclesiis domorum suarum publicare, ac seruare faciant.

Et vt animarum vtriusque sexus Christi fidelium saluti vberius consulatur, illos quorum confessiones pro tempore audierint, cuiuscunque status, & conditionis fuerint ad soluendum decimas siue aliam bonorum, seu fructuum quotam, in locis in quibus decima ipsa aut similia solui consueuerunt, etiam sub onere conscientiarum suarum monere, & hortari, ipsisq; etiam illas soluere recusantibus absolutionem denegare, & super hoc requisiti, id populo etiam publice prædicare, & persuadere teneantur.

Conseruatores autem eisdem fratribus pro tempore à sede Apostolica deputandi, doctrina, & probitate præstantes, & in Ecclesiastica dignitate constituti esse debeant, & coram eis per eosdem fratres, quibus dati fuerint, vltra duas dietas à loco solitæ suæ habitationis nullus trahi possit, priuilegiis super hoc alias eis concessis nullatenus suffragantibus. Excommunicati quoque ordinem mendicantium profiteri volentes, vbi de interesse tertij ageretur, absolui non possint, nisi præuia satisfactione.

Procuratores quoque, & negotiorum gestores, ac operarij eorundem fratrum seruitiis insistentes, sententiis excommunicationis promulgatis, illaqueati sint, & esse censeantur, si illis causam dederint, aut dantibus consilium, auxilium, vel fauorem præstiterint.

Fratres autem, & Sorores Tertij Ordinis, nec non Mantellati, Corrigiati, Pizzochare, Cordellati, & alij quocunq; nomine nuncupati, in propriis domibus habitantes, sepulturam vbi voluerint, eligere valeant. Sed die Paschatis tantum Eucharistiam, necnon extremam vnctionem, cæteraque Ecclesiastica sacramenta (pœnitentiæ sacramento duntaxat excepto) à proprio Sacerdote recipere, & ad onera quæ laicis incumbunt, perferenda teneantur, ac in foro sæculari, coram iudicibus sæcularibus conueniri possint.

Et ne censura vilescat ecclesiastica, & minoris auctoritatis interdicti sententia reputetur, iidem dicti Tertij ordinis ad diuina audienda in ecclesiis suorum ordinum tempore interdicti nullatenus admittantur, si causam dederint interdicto, vel causam ipsam nutriant, seu foueant, aut dantibus auxilium, consilium, vel fauorem, quoquomodo præstiterint. Collegialiter autem viuentes, seu cum claustralibus habitantes, ac mulieres virginalem, seu cælibem, aut castam, vidualem expresso voto, & sub dicto habitu vitam ducentes, priuilegiis quibus fratres, & ordinis, cuius tertiæ regulæ habitum gestant, gaudere debeant.

Omnia etiam singula supradicta ad reliquos religiosos ordinum quorumcunq; extendi, & per eos etiam seruari debere volumus atq; decernimus. Saluis tamen in reliquis desuper non expressis tam Episcoporum, quam fratrum, & aliorum religiosorum prædictorum iuribus, quibus per præmissa in aliquo præiudicare, seu quicquam innouare non intendimus. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac statutis, & consuetudinibus dictorum ordinum, iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, priuilegiis quoq;, & indultis, ac literis Apostolicis contra præmissa, seu aliquod præmissorum eisdem ordinibus concessis, etiam in Mari magno contentis, quibus (etiam si illorum derogatione de eis eorumque totis

tenoribus, specialis specifica expressa, indiuidua, ac de verbo ad verbũ, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma seruanda esset, illorumq; tenores præsentibus pro sufficienter expressis, & insertis habentes) specialiter, & expresse derogamus, ceterisq; cõtrariis quibuscunq;. Decernentes ex nunc irritum, & inane si secus super his à quoquam quauis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Eosdem insuper fratres in virtute sanctæ obedientiæ monemus, vt eosdem Episcopos, loco sanctorũ Apostolorum subrogatos, pro debita, & nostra ac sedis Apostolicæ reuerentia congruo honore, & conuenienti obseruantia venerentur. Ipsos quoq; Episcopos hortamur, ac per viscera misericordiæ Dei nostri requirimus, vt fratres ipsos affectu beneuolo prosequentes charitatiue tractent, ac benigne foueãt, seque illis minime difficiles, aut duros, vel morosos, sed potius faciles, mites, propitios, piaque munificentia liberales exhibeant, ac in omnibus prædictis tanquam in agro dominico cooperatores, eorumq; laborũ participes prompta benignitate recipiant, eorũq; iura omni cum charitate custodiant, atq; defendant, vt tam Episcopi, quam fratres præfati (quorum opera velut lucernæ ardentes supra montem positæ, omnibus Christi fidelibus lumen præbere debent) ad Dei laudem, fidei Catholicæ exaltationẽ, populorumq; salutem de virtute in virtutem proficiant, ac exinde à largissimo bonorum omnium retributore Domino perennis vitæ præmium consequi mereantur. Nulli ergo, &c. Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta Basilicà solemniter celebrata, anno Incarnationis Dominicæ, 1516. 19. Decemb. Pontificatus nostri anno 4.

41 Aliorum etiam summorum Pontificum variis decretis restricta fuerunt eorundem Regularium priuilegia, & iurisdictio ordinariorum cõtra ipsos ampliata, præcipue autem in Conc. Trident. vt ex sequentibus patebit.

Et primo quidẽ libros de rebus fidei, seu sacris imprimere, seu imprimi facere non possunt, nisi prius examinatos, & probatos ab Episcopo, Conc. Trid. *sess. 4. de edit. libr.*

Item, vt lectionem sacræ scripturæ in monasteriis suis habeant, compelli possunt ab Episcopo id. Conc. *sess. 5. cap. 1. de reform.* nouissime autem Paulus V. ordinauit, vt in omnibus Regularium Domibus, seu monasteriis lectio linguarum Hebraicæ, Græcæ, Latinæ, & Arabicæ, habeatur, & à Regularibus diligenter addiscatur cõstitutione sua, incip. *Apostol. seruitutis, anno 1610. kalend. August.*

Conc. Trid. sess. 5. c. 1. de reformat.

Prædicator item Regularis prædicare non debet in sua Ecclesia, nisi fuerit approbatus à suis superioribus, & se præsentauerit Episcopo pro benedictione ab ipso obtinenda. In Ecclesia vero non sui ordinis, si prædicare voluerit non tantum benedictionem, sed etiam licentiã ad sic prædicãdum obtinere prius debet ab Ordinario, id. Conc. *loco cit. cap. 2.* & fidem de sua doctrina, moribus, idoneitate per literas autenticas suorum superiorum, eidem Ordinario facere obligatur ex ordinatione constitutionis Leon. X. incip. supernæ, in Concil. Lateran. citato factæ, quam alia occasione supra retulimus.

Prædicans tamen absq; huiusmodi Episcopi licẽtia, non ab Episcopo, sed à suo superiore puniri debet *ex voto sacr. Cong. Conc. relato à Quar. ver. priuil. Regul. in hæc verba.*

Congr. Conc. censuit Regulares, qui absq; licentia Episcopi prædicauerint in Ecclesiis, quæ suorum ordinum non sunt, tametsi decreto eiusdem Conc. c. 2 sess. 5. contra fecerint, non posse tamen puniri ab Episcopo, sed tantum à suis superioribus Regularibus.

Si item prædicet errores Regularis, prædicationem ipsi interdicere potest Episcopus, Conc. loco cit. Immo quocunq; alio modo etiam nõ reddita causa, potest Episcopus interdicere Regulari, ne prædicet, virtute decreti cit. Conc. Trid. *sess. 24. c. 4. de reform.* illo loco (cõtradicẽte Episcopo) & declaratũ fuisse idem à sacr. Cõgr. Conc. testatur Francis. Leo *in sua prax. par. 1. c. 8. nu. 9.* Et licet Pius V. cõstitutione sua incip. *Ad hoc nos Deus de ann. 1571. die 23. Septẽ.* Regularibus concesserit, vt irrequisito & contradicere Episcopo prædicare possint in multisq; aliis contra dicti Conc. Trid. decreta, tũ illa constitutione, tum & alia incip. *Et si mendicantium de an. 1567. Kal. Iun. & alia inc. e superna, eiusdẽ anni 7. Kal. Sept.* itemque alia incip. *Ad exequendum, eodem an. kal. Nouẽb.* Cum ipsis Regularibus dispensauerit, pariterque inter omnes Regulares, tam mendicantes, quam non mendicãtes eadem priuilegia, & declarationes communicauerit, illa tamen omnia, per Gregor. XIII. reuocata, & ad terminos iuris, & Conc. Trident. reducta fuerunt constitutione ipsius Greg. quæ sequitur.

In tanta rerum, & negotiorum mole, qua Romanus Pontifex ex omnibus mundi partibus assidue premitur, vix vitari potest, ne aliqua interdum exiliant, quibus postea recognitis, necesse est moderationis remedium adhibere. Cum itaque alias fel. recordat. Pius Papa Quintus prædecessor noster, auditis grauaminibus, quæ fratribus ordinum mendicantium ab ordinariis locorum, & parochialium Ecclesiarum rectoribus multis modis inferri dicebantur super sacris concionibus, & lectionibus habendis, confessionibus audiendis, pœnitentiis iniungendis, fratribus ad ordines promouendis, celebratione missarum, cura animarum, sacramentorum administratione, sepulturis, quarta funeralium, legatis, donationibus, eleemosynis, collectionibus aliisque huiusmodi iuribus, necnon decimis, & diuersis oneribus, ac etiam super statu, & regimine sanctimonialium ipsis fratribus subiectarum, formatione processuum, censurarum publicatione, processionibus, præcedentia, locorum acquisitione, cæterisque aliis rebus, tunc expressis, multa per quasdam suas litteras pro dictis fratribus non modo statuerit, sed & quæ iam in Concilio Tridentino decreta fuerunt ad hæc pertinentia, declarauerit, multaque præterea priuilegia eisdem 17. kalend. Iun. Pontific. sui anno secundo, & deinde ea omnia diuersis aliis ordinibus, & congregationibus regularium non mendicantium, etiam per modum communicationis concesserit. Postea per quandam suam constitutionem de Vicariis perpetuis in Parochialibus ecclesiis vnitis per ordinarios locorum instituendis, & portione illarum Vicariis assignanda, editam, alia super constitutione fratrum eorumdem ad exercitium curæ animarum in eorum parochialibus Ecclesiis, quæ domibus, & locis suis vnitæ sunt, decreuerit. Demum animaduerso, quod ea omnia multis dubitationibus inuoluta, magnisque difficultatibus obstructa, multas magnasque dissensiones, altercationes, & lites inter prædictos locorum ordinarios, & fratrum ipsorum ordines, non sine graui diuini cultus, & animarum detrimento, ac populorum scandalo concitauerant, contra, ac ipse sperabat, & præter suam expectationem, vt qui interdum conquereretur multo aliter alioque sensu à se prolata fuisse, quam litteris expressa essent: Cupiens his mederi incommodis, primum illa omnia, quæ regularibus aliorum ordinum, quam mendicantium communicauerat, & secundum præmissa concesserat, motu proprio restrinxerit, & abolenda aboleuit. Deinde plenius prouidere volens, prioribus litteris à se quoad ipsas mendicantes magna in parte moderatis, omnes, & quascunque alias litteras, quæ de aliis ordinibus, & congregationibus extra mendicantium ordines, de obseruantia nuncupatos, emanauerant, omnino aboleuerit, causas omnes iam de his etiam in Romana Curia pendentes ad se aduocando, lites extinguendo, ac formatos super illis processus, latasque sententias annullando, quemadmodum aliis suis litteris in registro proxime compertis, nunquam tamen publicatis plenius continetur. Postremo circa confessariorum regularium etiam mendicantium approbationem iuxta Concilij prædicti decretum faciendam, etiam lectores in Theologia graduates, & certos alios tunc expressos comprehendi debere declarauit. Nos hac tanta varietate cognita, quæ etiam ex multiplici litterarum, & constitutionum editione procedit, præsentibus, & futuris discriminibus occurrere volentes. De nobis attributa potestatis plenitudine statuimus, & ordinamus, de prædictis, & aliis omnibus literis, & constitutionibus, quæ ab eodem prædecessore eisdem de reb. pro quorumcunque regularium etiam mendicantium ordinibus, & congregationibus, quomodolibet emanarunt, ac omnibus, & quibuscunque in eis contentis, eam deinceps dispositionem, atque decisionem pro subiecta materia futuram esse, quæ siue ex iure veteri, siue ex sacris dicti Concilij decretis, siue alias legitime ante dictarum literarum, & constitutionum editionem erat, & si ipsæ non emanassent futura fuisset, ad quam dispositionem, & decisionem, suumque pristinum, & integrum statum, ac terminum illa omnia reducimus. Quas etiam tollimus, & abrogamus omnia irritantia, & alia decreta: necnon prohibitiones, declarationes, mandata, & quæcunque alia ipsis literis, constitutionibus apposita, & alias eorum occasione, vel causa facta, his nostris statuto, ordinationi, & reductioni aduersantia, quibuscunque illa sint concepta formulis, ac præseruationibus, declarationibus, modificationibus, restitutionibus, mentis attestationibus, derogatoriarum derogatoriis, aliisque formis efficacissimis, &

fimis, & inuiolabilibus clausulis etiam motu, & potestatis plenitudine similibus, & ex certa scientia, etiam pro conseruatione status regularis, & ex quibuscunq; aliis vrgentissimis causis quotiescũq; roborata. Decernentes illa omnia pro nullis, & infectis haberi, omnesque supradictos illarum vsu, commodo, & effectu carere. Ac omnes lites, controuersias, quæ coram quibusuis iudicibus, siue ordinariis, siue commissariis etiã causarum Palatij Apost. Auditoribus, & S. R. E. Cardinalibus etiam de latere Legatis, prædictarum literarum, & cõstitutionum occasione super præmissis iam motæ sunt, necdum decisæ, aut finitæ, vel etiam, quæ iam decisæ sunt, si modo tractum habeant successiuum, easque rursus, & inter quoscunq. excitari in posterum contingat, secundum prædictam dispositionem, nec aliter decidendas, futura vero dubia, & difficultates, quandocunq. & vbicunque orientur, ad nos & sedem Apostolicam, vbi & cætera, quæ ad decreta dicti Concilij pertinent quotidie declarantur; omnino referenda esse. Necnon irritum, & inane quicquid secus super his per quoscunque scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Mandamus itaque in virtute sanctæ obedientiæ præsentes ab omnibus vbique Episcopis, & locorum ordinariis, necnon Ecclesiarum prælatis, rectorib. fratribusque prædictis, ac cæteris ad quos pertinet semper inuiolata obseruari. Non obstantibus præmissis, ac constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, necnon ecclesiarum, monasteriorũ, conuentuũ, domorũ, locorum, & ordinum quorumcunq:, iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus; priuilegiis quoq; indultis, & literis Apostolicis, etiã mare magnũ, & Bulla aurea nũcupatis dictis Ecclesiis, ordinib. & congregationibus quomodolibet concessis, & confirmatis, quibus omnibus etiamsi de illis eorumque totis tenoribus specialis expressa, indiuidua, & ad verbum non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc seruanda foret, tenores huiusmodi, ac si verbo ad verbum insererentur præsentibus pro sufficienter expressis habentes, illis alias in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat specialiter, & expresse derogamus, cæterisq; contrariis quibuscunque. Vt autem præsentes omnibus plenius innotescant, &c. Nulli ergo, &c. Dat. Ro. apud S. Petrum an. incarn. Dñi. 1572. kal. Mart. Pont. ann. 1.

Et licet idem Greg. postmodum priuilegia mendicantium confirmauerit, cum clausula (nullis contrariis etiam suis obstantibus) in ipsis tamen confirmationis literis apposita est alia clausula. (in quãtum decretis Conc. Trid. non sunt cõtraria) ita quod nec posteriores reconfirmationes reualident dicta decreta Pij V. in quantum aduersantur Conc. prædicto, quam clausulam etiam alij Pontifices in similibus suis confirmationibus semper apponi voluerũt, vt ex ipsarum confirmationum tenore cognoscere licet.

Idem Greg. XIII. reuocauit confirmationem eiusdem Pij V. priuilegiorum militum S. Ioannis Hierosolymitani, & eam similiter reduxit ad terminos dicti Cõc. Tri. cõst. sua incip. circumspecta de an. 1580 die 25. Nouẽb.

Vltra præmissa autem, Regularem prædicãtem hæresim Episcopus ipsemet punire potest. Conc. loco cit. sess. 5. & quocunq; alio modo de hæresi se fecerit suspectum regularis, ab Episcopo, & Inquisitore iudicari

Nauar. cõsil. 3. num. 5 de haeret. debet, c. ad abolendam, de hæret. in 6. Nau. Similiter, & de omni crimine depositione digno, non superior regularis, sed Episcopus cognoscere debet, idem Nauarra de foro competen. consil. 6. Zerol. parte secunda verbo regulares.

In causis item mercedum, & miserabilium personarum, contra regulares extra claustra degentes excẽptione non obstante, & quamuis habeant conseruatorem, seu iudicem suum deputatum, procedere potest

Conc. Trident. Episcopus, Conc. cit. sess. 7. c. 14. de reform.

Eosdem regulares degentes extra claustrum, si delinquant punire potest idem Episcopus, idem Concil. sess. 6. cap. 3. de refor. Idque etiamsi in studiis morentur, seu alias, de superioris licentia in ciuitate extra monasterium sui ordinis habitent, id. Conc. sess. 25. c. 4. de Reg. idemq; declaratum fuisse à Sacra Congr. Conc. refert Genuen. in prax. c. 59. in hæc verba.

Regularis manens extra Claustrum de licentia superioris etiã in domo deputata ad erectionem monasterij, nisi in dicta domo sit regularis obseruantia, vt saltem viuat sub superiore conuentualiter, potest puniri ab Ordinario.

Item & vagabundi, & absque literis obedientiæ per ciuitates, seu diœcesim transeuntes, ab Episcopo detineri, carcerari, & tanquam instituti sui desertores puniri possunt, Conc. loc. cit.

Intra claustra autem degentes Regulares in causis mercedum, & miserabilium personarum, tum demũ ab Episcopo iudicari possunt si conseruatores sibi nõ elegerint, id. Conc. sess. 7. cap. 14. de ref. super quorũ electione editũ decretum à dicta sancta Congr. refert, Cõfect. in comp. priuil. tit. 4. cap. 9. & Quar. verb. priuilegia. Regu. verbis, quæ sequuntur.

Iussu Greg. XIII. per Sacr. Congr. declaratum fuit, quod Regulares omnes in ciuitatibus existentes sibi conseruatores eligerent coram quibus conuenirentur, ac semel electos, non nisi in capitulis prouincialibus mutarent, eorundemq; nomina intra mensem à die electionis Episcopis locorum ordinariis indicerent, alioquin coram ipsis Ordinariis conueniri possent. 43

Intra claustra item degens Regularis, sed extra ea, ita notorie delinquens, vt populo scandalo sit, ad requisitionem Episcop. à suo superiore puniri debet intra tempus ab Episcopo præfigendum, & si superior requisitus non puniret, Episcopus ipse punire posset, id. Conc. cit. sess. 25. de reg. c. 14. Et hoc casu posset Regularis deprehẽsus in delicto deduci ad carcerem Episcopi, & sumpta informatione super delicto, dummodo sine mora sumatur, remitti cum copia processus ad suũ superiorẽ, puniendus cum præfixione termini ad puniendum, quod seruari in praxi Curiæ Neap. testatur Genuen. loc. cit. nu. 3.

Ad maiorem autem dicti c. 14. exequutionem, & ne Regularium superiores, Episcopum requirentem, vt puniantur huiusmodi delicta, quouis prætextu eludat, emanauit Const. Clc. VIII. vt sequitur:

Suscepti muneris ratio postulat, vt ea quæ in sacr. Trid. Cõc. prouide constituta sunt ab iis, ad quos spectat inuiolate obseruari curemus. Maturo sane consilio ipsius concilij decreto prouisum est vt quicunq. regularis non subditus Episcopo, intra claustra degẽs, extra ea, ita notorie deliquerit, vt populo scandalo sit, Episcopo instante à suo superiore intra tempus ab episcopo præfigendum seuere puniatur, & superior de punitione Episcopum certiorem faciat, sin minus, ipse à suo item superiore officio priuetur, & delinquens ab Episcopo puniri possit. Verum, quia experientia compertum est, interdum in huiusmodi decreti executione nimis remisse procedi, cum enim Episcopus instat aliquem regularem eo quo supradictum est modo delinquentẽ à suo superiore puniri, sæpe fit, vt superior, regularem delinquentẽ, ad alia suorum ordinum loca extra Episcopi diœcesim, ex industria impunitum transmittat, atque etiam ipse aliquando ad alias prouincias se conferat, nec vlterius super delinquentis excessibus inquirat, & de eius punitione Episcopum certiorem reddat. Vnde nec Regularis delinquens tunc ab Episcopo puniri potest, cũ extra ipsius diœcesim existat, nec superior, qui delinquentem corrigere negligit, officio priuatur. Nos pro pastorali nostra sollicitudine præfati decreti executioni quantum cũ Domino possumus fauere, & præmissis malis, vt par est oportuno aliquo remedio occurrere volẽtes, de venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardin. prædicti Concilij interpretum sententia, Motu proprio, & ex certa sciẽtia, ac de Apostolica potestatis plenitudine hac nostra perpetuo valitura constitutione, omnibus, & singulis cuiuscũq; ordinis, & instituti regulariũ, etiã mendicantiũ superioribus, in virtute sanctæ obedientiæ, & sub indignationis nostræ, ac priuationis dignitatũ, & officiorũ per eos obtentorũ eo ipso incurrendis pœnis, præcipimus, & mandamus, vt iuxta prædictũ decretum quilibet ipsorũ regularẽ non subditum Episcopo intra claustra degentem, & extra ea ita notorie delinquentem, vt populo scandalo sit, Episcopo instante intra tempus ab Episcopo præfigendũ, seuere puniat, ac de punitione Episcopum certiorem faciat, & aliàs decretum ipsum in omnibus, & per omnia exequatur. Cæterum si superior in regularẽ delinquentem nõ animaduerterit, quinimo si illum impunitũ ad alia suorum ordinũ loca extra Episcopi diœcesim, vt præfertur transmiserit, volumus, & simili motu, atque auctoritate decernimus, vt superior instante Episcopo intra terminum ab Episcopo præfigẽdum, & sub eisdẽ indignationis nostræ, ac priuationis dignitatum, & officiorum obtentorũ, necnõ & sub inhabilitatis, ad illa, & alia in posterũ obtinen. ac vlterius priuationis actiuæ, & passiuæ vocis, ad quas à nemine præterquã à nobis, & à Rom. Pontifice pro tẽpore existente restitui possit, ipso facto similiter incurrendis pœnis, ipsum regularem delinquentẽ à loco, ad quem transmissus fuit reuocare, & in quo deliquit constituere, seu sistere teneatur. Quod si

hoc etiam facere pratermiserit, per prasentes similiter statuimus, vt Ordinarius loci, ad quem regularis delinquens transmissus fuerit, super pramissis ab ipso Ordinario loci, in quo deliquit similiter requisitus, vel alias de illius delicto informatus, vt prafertur, tanquam sedis Apostol. delegatus, pradictum Concilij decretum omnino exequi, in regularem delinquentem seuere animaduertere possit, & debeat. Decernentes sic, & non aliter per quoscunque Iudices, &c. Non obstantibus quibusuis eorundem ordinum, vel institutorum, etiam iuramento, & confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, priuilegiis quoque indultis, & literis Apost. in contrarium pramissorum quomodolibet concessis, confirmatis, & approbatis, cateris que contrariis quibuscunque, &c. Nulli ergo, &c. Datum Roma apud S. Petrum, anno Incarnat. Domin. 1595. 7. kal. Mart. Pont. ann. 5.

95 Visitari etiam possunt ab Episcopo monasteria Regularium cõmendata, in quibus non viget regularis obseruantia, nulla præscriptione, priuilegio, conseruatorum deputatione obstante. Et si in eis viget obseruantia regularis, monere debet Episcopus eorum superiores, vt ipsi visitent & corrigenda corrigant, qui si intra sex menses visitare neglexerint, Episcopus ipse visitare possit, & corrigere, nullo priuilegio, aut appellatione obstante, id. Conc. *sess. 21. c. 8. de ref.* *Conc. Trident.*

Similiter monasteria, quæ generalibus capitulis nõ subsunt, nec suos habent Visitatores Regulares, si monita in congregatione se se non redegerint, in omnibus Episcopi iurisdictioni subiecta sunt, id. Concil. *sess. 25. cit. c. 8 de regul.*

96 Item monasteria quæuis, seu Ecclesiæ, locavè regularium, curam animarum adnexam habentia, quoad ipsam curam visitari debent ab ipso Episcopo, itemq; & personæ curam huiusmodi exercentes, siue sint seculares, siue regulares in omnibus curam ipsam concernentibus nulla exemptione se tueri possunt quominus visitentur, & corrigantur per Episcopum, id. Conc. *cap. 7 sess. 7. de ref. & c. 11. sess. 25. cit.* quod idem disponi in Bulla Leon. X. vidimus superius.

Particulariter autem Militum S. Ioannis Hierosolymitani, quos merito inter huiusmodi exemptorum seriem recensere possumus, Ecclesias, quib. cura animarum incumbit, in concernentibus ipsam curam Ordinario subiectas esse, & ab eisdem visitari posse, clarè patebit ex rescripto Pij PP. V. quod sequitur.

Exposit. & infra. Decernimus, declaramus, statuimus, omnes, & singulos locorum Episcopos, & alios superiores, tanquam Apostol. sedis delegatos, omnes, & quascunque parochiales Ecclesias, cetera que beneficia ecclesiastica suarum ciuitatum, & diœcesum, quibus animarum cura imminet, ad dictam religionem eiusque Milites, Capellanos, Ministros, Rectores, quomodolibet pertinen. etiam quod in eis Episcopalem, & temporalem iurisdictionem religio, & milites pradicti haberent, eorumque ecclesias, Rectores, Vicarios, & ministros, quoscunque (in his tamen duntaxat, qua animarum curam, illiusque exercitium, & sacramentorum administrationem respiciunt) visitare, omnesque actus visitationem concernentes exercere posse, & debere, ac rectores caterosque huiusmodi ministros curam animarum exercentes minus idoneos repertos, siquidem ad nutum amouibiles sint, statim amouere, sin vero titulares sint, illico suspendere, ac superiores eorum monere, vt intra aliquem breuem terminum in locum amotorum subrogent alios idoneos, prius tamen per ipsos Episcopos, & alios superiores examinatos, & approbatos, titularibus vero suspensis, deputent alios idoneos pariter examinatos, & approbatos, vt supra, in coadiutores, seu Vicarios iuxta decretum Concil. sess. 21. cap. 6. Interea vero dum hac subrogatio, seu deputatio fiat, ipsi Episcopi, & alij superiores pro necessitate, cura animarum prouideant arbitrio suo, quod si superiores dictorum Rectorum, & ministrorum, intra tempus prafixum non subrogauerint, aut deputauerint, vt supra, tunc dicto termino elapso ipsi Episcopi, & alij superiores, alios pravio examine iuxta eiusdem Conc. formam idoneos repertos in locum amotorum subrogent: titularibus vero suspensis coadiutores deputent, iuxta dictum cap. 6. sess 21. qui tamen en dictis parochialibus perinde inseruiant, ac si subrogati, aut deputati ab ipsis superioribus religionis, & militum pradictorum fuissent. Volumus autem, quod Episcopi, & alij superiores pradicti, visitationem huiusmodi, & pradicta omnia solum tanquam delegati Apostol. sedis, & gratis, & absque vlla dicta religionis rectorũ impensa, & onere faciãt, In collatione item ordinum, necnon consecratione Ecclesiarũ, & sacrorũ vasorum, ac benedictionibus, & aliis actibus spiritualitatem cõcernentibus, ac institutione prasentatorum ab eisdem militibus ad beneficia, aut approbatione, seu cõfirmatione, quas ab eisdem fieri harũ prasentium vigore contigerit, gratis omnia faciant, & diligenter attendãt, vt nullos admittant, qui qualitates à Concilio requisitas nõ habeant, ac pravio examine, iuxta eiusdem Concilij decreta idonei non existant. Nolumus autem Episcopos, & alios superiores locorum suprascripta facultate vti, qui cum eadem religione, & militibus super iurisdictione Episcopali in locis visitan. coram quibuscunq; iudicibus litigant, nisi ipsi Episcopi, & alij superiores vicinioris, sui aliquod in iurisdictione huiusmodi non habentes, nullumque interesse prorsus pratendentes; facultate pradicta vtantur. Nolumus item per prasentes vllum afferri praiudicium iuri visitãdi dictas parochiales ecclesias, & alia beneficia curam animarũ habentia, quod antea religioni, & militibus pradictis competebat, inhibemusque expresse dictis Episcopis, & aliis superioribus, ne hac facultate visitandi eis per prasentes concessa alio vtantur modo, quam prascripto, sicque per quoscunque iudices, &c. Datum Rom. apud S. Petrũ sub annulo Piscat. die 22. Septemb. 1571. Pont. nostri ann. 6.

Qui etiam dictam curam exerceant, siue sæculares, siue regulares esse debeant, poni debent ad arbitrium superiorum ipsorum regularium, non autem ad arbitriũ Episcopi, nisi quod examinari, & approbari prius debent ab Episcopo antequam ponantur, quod declaratum fuisse à Sacr. Cong. Conc. refert Gonz. super 8. Cancell. glo. 5. § 3. *num. 34.* his verbis.

Petentibus Iesuitis an Parochia Toletana in Monasterium erecta, & vnita eorum collegio gubernari possit à deputato ab ipsis, modo sit approbatus ab Ordinario.

Censuerunt posse. *Et iterum.*

Neque Vicarios perpetuos, neque temporales posse ab Ordinario poni in monasteriis, quibus cura imminet animarum, vel à principio, vel ratione annexionis, sed tantum à superioribus eorum, prævio tamen examine ipsius ordinarij iuxta præscriptum decreti Conc. *sess. 25. cap. 11.*

Si tamen in deputando ipsi superiores regulares negligentes essent, vel non deputarẽt tot personas, quot ad exercitium ipsius curæ sufficerent, ab Episcopo compelli possent, vt deputent, quod etiam fuisse declaratum à dicta Congr. testatur Consect. *cit. tit. 5. c. 4.*

Iidem deputati ad curam animarum in Ecclesiis Regularium, ad Synodum Episcopi venire tenentur, cit. Conc. *sess 24. c. 2. de ref.*

Beneficia item in quibus habent ius præsentandi, vel instituendi, regulares, si intra debitum tempus beneficiis huiusmodi non prouiderint, collatio ipsorum deuoluitur ad Episcopum *Clem. vn. de supplen. negl. præl.* Rebuff. *de deuolut. num. 37.*

Regulares iidem subditi sunt Episc. quoad cõfessiones personarũ secularium audiẽdas, ita quod illas audire nõ possunt, nisi prius fuerint approbati ab Episcõ, ad quod vltra Cõst. Leo. X. supra allatam faciũt etiam declarationes, alias à nobis relatæ de foro pænit.

Et si habuerint approbationem huiusmodi, adhuc non possunt absoluere pœnitentes ab excommunicatione lata ab homine, alioquin incurrunt ipso facto excommunicationem Papæ reseruatam, eandem excommunicationem incurrunt si administrent infirmo Eucharistiæ, vel extremæ vnctionis Sacramẽtum; vel benedicũt sponsos sine parochi licentia, ex dispositione *Clem. 1. de priuileg.* vltra quod illis hæc etiam sũt prohibita dicta const. Leonina.

Similiter incurrunt Regulares excommunicationis sententiam si aliquid in concionibus, vel sermonibus aliis prædicent quo populus à decimarum solutione abstrahatur. *Cle. cupientes de pœnis.*

Ordines item suscipere non debent, nisi ab Ordinario, ad quod videnda declaratio Clem. VIII. supra de Ordin. allata.

Positionem primarij lapidis, consecrationem Ecclesiæ, Altaris, Cimiterij petere non debent, nisi ab Ordinario, vt supra in dicta Leon.

Nouum etiam Monasterium ædificare, seu fundare non possunt; nisi obtenta licentia ab Episcopo, citat.

Conc.

Conc. *sess. 25. cap. 3. de Regu.* Quem autem modum tenere debeat Episcopus in concedenda huiusmodi licentia, ordinauit Clemens VIII. constitutione sua quæ sequitur.

47 *Quoniam ad institutam Regularium locorum, & personarum reformationem promouendam, & conseruandam maxime pertinet, vt in quibuscunque domibus, & monasteriis, is tantum numerus Religiosorum, qui commode ibidem ali possit contineatur, ac eo pariter spectat, vt in quibusque ciuitatibus, & locis noua domus, & monasteria, præsertim mendicantium, non erigantur nisi in eisdem ciuitatibus, & locis, aliorum domorum, & monasteriorum in eis existentium habita ratione, vt commode sustentari posse dignoscatur. Hac igitur nos consideratione ducti, & in præmissis pro nostro pastorali munere opportune prouidere volentes, Motu proprio, & ex certa nostra scientia, ac matura deliberatione, deque Apostolicæ potestatis plenitudine, ex voto etiam S. R. E. Cardinalium, super consultationibus negotiis Episcoporum, & regularium præpositorum, harum serie declaramus, locorum ordinarios non posse licentiam ad nouos conuentus cuiusque etiam mendicantium ordinis in ciuitatibus, & locis eorum ordinaria iurisdictioni subiectis, erigendos impartiri, nisi vocatis, & auditis aliorum in eisdem ciuitatibus, & locis existentium conuentuum prioribus, seu procuratoribus, & aliis interesse habentibus, & causa seruatis seruandis cognita constiterit, in eisdem ciuitatibus, & locis nouos huiusmodi erigendos conuentus sine aliorum detrimento commode sustentari posse. Si vero ab eorum in huiusmodi causis, & sententiis ad nos, & Apostolicam sedem prouocari, & appellari contigerit, ipsos Ordinarios, tam diu erectionem nouorum conuentuum suspendere debere, quousque à nobis, & Apostolica sede in eadem causa pronunciatum extiterit, irritum nihilominus, & inane decernentes, quicquid secus super his à quoquā quauis authoritate, scienter, vel ignoranter, contigerit attentari. Quocirca vniuersis venerabilibus fratribus nostris Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & aliis locorum ordinariis, per præsentes in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipiendo, mandamus, vt præsentes nostras literas obseruent, & obseruari curent, & faciant non obstantibus, &c. Datum Romæ, apud S. Marcum sub annulo piscat. die 23. Iulij, 1603. Pont. ann. 12.*

Similiter, & oratoria priuata ædificare non possunt, nisi prius ab ordinario fuerint designata, cit. Concil. *sess. 22. in decreto de celebr. miss.* quo decreto derogatum esse priuilegio regularium à Sixt. IIII. concessa de celebranda missa quocunque loco super altari portatili, ita vt hodie post Concil. Tridentin. hoc priuilegio vti non possint tenet Confect. *supr. citat. titul. 19. cap. 2.* quinimo subsunt in omnibus alijs quæ in illo decreto Cōcil. disponuntur, vt quoad ceremonias superstitiosas, mercedum conditiones, Eleemosynarum circa celebrationem importunas exactiones aliosq; abusus ibidem expressos, vitandos.

Dies festos quos in sua Diœcesi Episcopus seruandos præceperit, Regulares quoque seruare tenentur, citat. Concil. *sessio. 2. cap. 12. de reg.* circa quam festorum obseruationem emanauit decretum Sacr. Congreg. Concil. relatum à Quar. loc. cit. tenore verborum huiusmodi.

Congr. Concil. censuit, decretum, cap. 12. versic. Dies etiam festi, sess. 25. de regular. ita esse intelligendum, vt regularium ritui, illis festis semper permaneant quoad missas celebrandas, & caetera diuina officia, tam publice, quam priuatim ab ipsis Regularibus in eorum ecclesiis persoluenda, nec circa hac ab episcopis quo quomodo quicquam in contrarium eisdem regularibus præcipi posse. Quod si de facto præceperint, Regulares neutiquam ipsis episcopis obedire teneri. Verum quoad Conciones, & Lectiones, quas idem Regulares ad populum habuerint, debere se conformare Euangeliis, & Epistolis, quibus clerus sæcularis vtitur illis diebus festis.

Censuras item & interdicta lata ab episcopo, ad mandatum ipsius Episcopi publicare, & obseruare in suis ecclesiis obligantur, id. Concil. ibidem.

Indulgentias quascunque publicare non debent, absque scitu, & auctoritate Episcopi, id. Concil. *sess. 21. c. 9. de reform.*

Quoad quæstuationes etiam, & Eleemosynarum exactiones subduntur regulares in eo Episcopo, quod ipsi quæstuantes tenentur episcopo facere fidem per litteras authenticas de licentia ad huiusmodi quæstuationem à suis superioribus sibi data, circa quod consulta Sacr. Congr. Concil. respondisse legitur his verbis.

Congr. Concil. censuit Regulares mendicantes teneri ad ostendendam ordinario licentiam quærendi Eleemosynas à suis superioribus sibi datam.

Imò & prohiberi possunt per Episcopum ab immoderata exactione Eleemosynæ, vel ne exigant Eleemosynas pro conuentu extra Diœcesim existente, & ne exigant, nisi illi quorum licentias confirmauerit prius Episcopus, quod praxi suarum partium obseruari refert Genu. *in prax. sua, cit. cap. 59. nu. 11.*

Vt accedant ad processiones publicas compelli possunt per Episcopum, cit. Concil, *sessio. 25. cit. cap. 13. de reg.* cum moderatione nimirum Sac. Cong. Conc. relata à Quar. loc. cit. vt sequitur.

Congr. Concil. censuit, Regulares monasterij vltra medium milliare à ciuitate distantis, non posse ab Episcopo compelli accedere ad processiones.

Controuersias etiam de præcedentia, in processionibus publicis inter ipsos Regulares, seu etiam sæculares clericos quosuis exortas componere omni appellatione remota, pertinet ad episcopum id. Conc. loc. cit. quis autem modus in eis componendis tenendus sit, declarauit Greg. XIII. constitutione sua relata apud Confect. f. 250. vt sequitur.

Exposcit Pastoralis officij munus: & infra. De nobis attributa potestatis plenitudine volumus, & Apostolica auctoritate decernimus, quod quicunque ex dictis fratribus mendicantibus inter se de præcedentia huiusmodi contendentibus, aut Confratribus confraternitatum prædictarum, inter quos lites, & causæ præmissorum occasione ortæ iam sint, seu orirs contigerit in futurum, qui in quasi possessione præcedentiæ, ac iuris præcedendi, sunt ij (quibuscunque reclamationibus, protestationibus, appellationibus, & aliis subterfugiis prorsus remotis, & cessantibus, & postpositis) in processionibus, tam publicis, quam priuatis præcedere debeant. Quando vero non probetur, aut non constet de quasi possessione præcedentiæ huiusmodi, inter fratres quidem mendicantes ij, qui antiquiores in loco controuersiæ, inter confratres vero inter se litigantes ij qui prius saccis vsi sunt, in processionibus, tam publicis quam priuatis præcedere debeant, ita vt si contigerit noua monasteria aut domos alicuius ordinis mendicantium in loco in quo alterius ordinis ex dictis mendicantibus monasteria aut domus prius erecta, & instituta sint, ille ordo, qui prius monasterium seu domum in loco habuerit, præcedat. Præterea quia inter prædictos ordines plerumque alia in processionibus, & alia in Conciliis Generalibus, & aliis actibus publicis siue priuatis ratio circa modum præcedendi seruatur, nolumus per præsentes prærogatiuas dictorum ordinū quoad præcedentias huiusmodi, quæ propriis ordinibus præterquam in processionibus prædictis debentur, aut fratribus Cappucinis nuncupatis, qui in processionibus publicis sub conuentualium S. Francisci aut Minorum de obseruantia fratrum nuncupatorum Cruce, vt solent, incedere possint, aliquod præiudicium generari, suque per quoscumq; induci, &c.

48 *Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apost. necnon Ecclesiarum monasteriorum ordinum congregationum Domorum aut confraternitatum quarumcunque, etiam iuramento, confirmatione Apostol. vel quauis firmitate roboratis statutis, & consuetudinibus priuilegiis quoque indultis, & litteris Apostol. &c. Datum Romæ, apud S. Marcum, die 15. Iul. 1583.* Et iterum Sacr. Congr. consulta super dubiis controuersiarum de præcedentia respondit die 26. August. 1593. in hæc verba relata, apud Quar. vers. præcedentia.

Sacra Congr. Illustrissimorum, & Reuerendiss. DD. Cardinalium negotiis, & consultationibus Episcoporum, & Regularium præfecta, ad tollendas omnes lites, & controuersias quæ inter Regulares plerumque solent oriri super eorum præcedentia in processionibus cæterisque actibus tum publicis, tum priuatis, illud in futurum obseruandum censuit, quod in hac alma Vrbe omnium magistra seruatur.

Die 30. August. 1593. Illustriss. & Reuerendiss. D. Card. Alexā. retulit suprascriptam Congreg. sententiam Sanctissimo placuisse, & iuxta eam in casibus occurrentibus semper rescribi, & si opportunum fore videbitur generalem constitutionem desuper fieri mandasse, illa Gregor. XIII. quæ incipit exposcit, aliisq; contrariis quibuscunq; non obstantibus.

Subduntur præterea Regulares Episcopo quoad cōtributionem pro seminario præstandam, eam enim pro modo

pro modo facultatum monasterij cuiuscunq; imponere ipsis potest Episcopus Conc. cit. *cap. vlt. sess. 23.* vbi tamen excipiuntur mendicantes, quorum nomine quinam intelligi debeant, declarauit Pius V. *constitutione sua relata apud Confect. tit. fol. 290.* cuius verba sequuntur.

Conc. Trid. sess. 23. c. vlt.

49 *Romanus Pontifex, & infra. Motu proprio non ad ipsorum fratrum vel alicuius eorum nobis super hoc oblata petitionis instantiam, sed ex certa nostra scientia, ac de Apostolica potestatis plenitudine, omnes, & singulos quatuor mendicantium ordinum videlicet Sancti Dominici, & Sancti Francisci, ac Eremitarum Sancti Augustini, necnon Carmelitarum, & quos etiam recenseri volumus seruorum Beatæ Mariæ nominibus comprehensos fratres, eorumque domus, monasteria & loca etiamsi in communi propria bona tam mobilia quam immobilia, & stabilia ac alia quæcunque possederint, mendicantium vocabulo, & omnibus & singulis mendicantium priuilegiis eis quomodolibet concessis, vti posse, & debere nec super præmissis vllo vnquam tempore molestari posse auctoritate Apostolica per præsentes statuimus, & declaramus, ac tam Concil. Trident. quam omnia, & singula alia decreta, statuta, ordinationes, priuilegia, & iura de mendicantibus loquentia, ad omnes, & singulos ordines præfatos, eorumque domos, & loca etiam propria bona in communi tamen retinentes extendimus, & ampliamus, illaque de illis loqui etiam auctoritate præfata per easdem præsentes declaramus. Ac insuper eisdem ordinariis, & quibusuis aliis tam Ecclesiasticis, quam sæcularibus quauis auctoritate fungentibus in virtute sanctæ obedientiæ, & aliis arbitrio nostro moderandis pœnis similiter per præsentes mandamus, vt si quid per eos tam nostro quam prædecessoris nostri temporibus, tam ratione seminarij, subsidij, & decimarum, quam aliorum onerum huiusmodi exactum fuit, id totum eisdem fratribus omni mora, & dilatione postpositis, restituant, districtius inhibentes eisdem locorum ordinariis cæterisque personis tam ecclesiasticis quam sæcularibus, quauis auctoritate fungentibus, & cuiusuis dignitatis, gradus, & conditionis existentibus, ne eosdem mendicantium ordinum fratres præfatos, bona huiusmodi retinentes, quouis prætextu super seminarij, subsidij & decimarum contributione molestare, inquietare, vel perturbare audeant, vel præsumant. Decernentes, &c.*

Datum Romæ, die 1. Octob. 1568.

Patres quoque Societ. Iesu inter mendicantium ordines comprehendi voluit Pius V. Constit. sua, quæ sequitur.

Pius PP. V. ad perpetuam rei memoriam.

Dum indefessæ considerationis intuitu perscrutamur, quantam Christianæ Respubl. vtilitatem attulerint, dilecti filij presbyteri Societa. Iesu, ac plane conspicimus, eos vere mundi huius relictis illecebris se adeo saluatori suo dedicasse, vt contemptis thesauris quos ærugo, & tinea comedit, lumbisque paupertate, & humilitate præcinctis, non contenti terrarum finibus vsque ad orientales, & occidentales Indias penetrauerint, ac eorum aliquos Domini amor præstrinxerit, vt etiam proprium sanguinem fuderint, & vt verbum Dei inibi efficacius plantarent, martyrio voluntario se supposuerint, perque eorum spiritualia exercitia, etiam Regna ipsa fidem Christi agnouerint, ac tam inibi quam vbique terrarum, charitatis, & misericordiæ opera exercere student: facere nullo modo possumus, quin eos tanquam veri palmites in Christo per charitatem coniunctos, & benigne amplectamur, & ea sibi specialiter concedamus, quæ & paupertatis per eos emissæ voto, & eorum instituto ac commoditati credimus profutura. Hinc est, quod nos attendentes, quod licet dilecti filij præpositus Generalis, & presbyteri, Soc. huiusmodi, tum quia ipsa Societas mendicans existit, quippe, quæ ex eius instituto, & constitutionibus Apostolica authoritate cõfirmatis, bona stabilia possidere nequit, sed incertis eleemosynis fideliumque largitionibus, & subuentionibus viuit, tum quia non minus, quam cæteri mendicantes in excolenda vinea Domini assidue laborant, fructusque ingentes, & saluiferos producunt ac propterea eisdem priuilegiis, indultis & gratiis fratribus mendicantibus hactenus concessis, vti frui, potiri, gaudere merito possint ac debeant. Cum autem illud aliquando in controuersiam deduci posset, ex eo quod dicta Soc. Collegia habeat secum adiuncta. Nos ambiguitatem huiusmodi omnino amputare volentes, eosdem Præpositum, & Societatem, eorumque singulos à quibusuis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris, & pœnis, à iure, vel ab homine, quauis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existant, ad effectum præsentium duntaxat consequendum, harum serie absoluentes, & absolutos fore censentes, necnon dictæ Societ. instituti, constitutionum, & dispositionum, tam de iure, quam ab homine prouenientium, necnon priuilegiorum, immunitatum, indulgentiarum, & gratiarum mendicantibus fratribus huiusmodi quomodolibet concessarum, ac literarum desuper confectarum, tenores, præsentibus pro expressis habentes, motu proprio non ad ipsorũ Præpositi Generalis, & Societatis, vel alicuius eorũ, aut alterius pro eis nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed ex mera liberalitate, & certa scientia nostris, illam & illius præpositum ac singulas personas Soc. huiusmodi vere, & non ficte, mendicantes fuisse, & esse, & fore, & inter aliorum fratrum, & religiosorum mendicantium ordines, aliosque fratres, & religiosos mendicantes, prout illos nos connumeramus, & connumerari debere, ac omnes & singulos tam iuris quam hominum dispositiones in fauorem religiosorum, seu fratrum mendicantium, nunc & pro tempore emanatas, etiam in Soc. illiusque domibus, Collegiis, Præposito & aliis Religiosis locum habere, necnon omnia, & singula quæcunque, quotcunque, & qualiacunque sint etiam speciali nota digna, priuilegia, immunitates, exemptiones, facultates, concessiones, indulta indulgentias, peccatorum remissiones, & gratias tam spirituales, quam temporales, literasque Apostolicas etiam instituiam, siue mixtum concernentia, hactenus per nos, & quoscunque alios Pontifices, tam prædecessores, quam successores nostros, denique Sedem Apost. & illius Legatos de latere siue Nuncios, & quascunque alias personas quauis autoritate fungentes, etiam motu, & scientia similibus ac de Apostolicæ potestatis plenitudine, etiam Consistorialiter, tam in genere, quam in specie, & tam communiter, & coniunctim, quam particulariter, & diuisim etiam per modum extensionis, seu communicationis, & alias quomodolibet quibusuis ordinibus fratrum, & sororum mendicantium, quocunque nomine nuncupentur, illorumque Congregationibus, conuentibus, & capitulis, ac vtriusque sexus personis ac illorum monasteriis, domibus, ecclesiis, hospitalibus, & aliis piis locis, hactenus concessa, & in posterum concedenda, quorum omnium, & singulorum tenores, ac si de verbo ad verbum insertis forent, præsentibus pro insertis, & expressis haberi volumus, eisdem præposito ac Societati, & omnibus illius personis, domibus ac collegiis vbique terrarum sitis, ita quod Societas, domus, collegia, præpositus, & personæ huiusmodi, omnibus, & singulis prædictis priuilegiis, immunitatibus exemptionibus, facultatibus, concessionibus, indultis, indulgentiis, remissionibus, gratiis, & literis eisdem fratrum, & sororum mendicantium ordinibus, congregationibus, conuentibus, capitulis, personis, monasteriis, domibus, ecclesiis, hospitalibus, & aliis piis locis vt præfertur concessis, & concedendis, ante potuerint, ex nunc ac in futurum, dummodo instituto societatis, & præpositi seu deputatarum personarum huiusmodi, voluntatis beneplacito non refragentur, possint libere, & licite vti, frui, potiri, & gaudere in omnibus, & per omnia, non solum ad illorum instar, sed pariformiter, & æque principaliter absq; vlla prorsus differentia, perinde ac si societati, præposito, personis, domibus, & collegiis prædictis, nominatim, specialiter, ac generaliter concessa fuissent, Apostolica autoritate tenore præsentium perpetuo sancimus, volumus, & declaramus, ac pariter concedimus, indulgemus, & elargimur. Decernentes præsentes litteras nullo vnquam tempore per nos aut sedem prædictam reuocari, aut limitari, vel illis derogari posse, neque sub vllis similium, vel dissimilium gratiarum reuocationibus, alterationibus, limitationibus, derogationibus aut aliis contrariis dispositionibus, nunc & pro tempore emanatis comprehendi, sed semper ab illis excipi, & quoties reuocari, alterari, limitari, & derogari contingat, toties in pristinum, & eum in quo ante præmissa erant statũ restitutas, & de nouo etiam sub posteriore data per pro tempore existentem Soc. huiusmodi præpositum generalem eligendam, concessas esse, & fore. Ac ita, & nõ aliter per quoscunq; iudices, tam ordinaria, quam delegata, & mixta autoritate fungentes, etiam S. R. E. Cardinales, etiam sedis Apost. Legatos de latere, & Nuncios, ac causarum Palatij Apost. Auditores sublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicãdi facultate, vbiq; & in quauis instantia interpretari, censeri, iudicari, cognosci, & decidi debere. Irritum quoque, & inane quicquid secus super his à quo quauis autoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Quocirca Venerab. fratrib. Patriarchis, &c. Non obstantibus, &c. Datum Rom. apud S. Petrum sub annulo Piscat. 1571. die 7. Iulij, Pont. ann. 6.

Similiter, & ordo minimorum S. Francisc. de Paula annumeratus fuit inter mendicantes ab eodem Pio V. Constit. sua incip. Apostolicæ, de ann. 1567. 9. Nouemb.

& alia

& alia Const. incip. Romanus, eiusdem eo. ann. 19. Nouemb. Cong. Iesuatorum, mendicantium ordinibus annumerata fuit. Et demum Clement. VIII. Const. incip. Rom. Pont. decet, ann. 1603. 20. August. Carmelitas discalceatos, declarauit esse ex ordine mendicantium. Moderata etiam fuerunt priuilegia Regularium, vt ad leuanda defunctorum corpora intra Parochiam cum Cruce sine scitu parochi intrare non possint à Leon. X. in Conc. Lateran. cit. Const. Dum intra mentis arcana, super quo extat declaratio sacr. Congr. relata apud Quart. vers. priuilegia Regul. cit. hoc verborum tenore.

Licet in sacro Generali Lateranensi Concilio statutum,
50 *& ordinatum fuerit, vt fratres ordinum mendicantium caterique Religiosi Regulares non possint intrare Parochias cum Cruce ad leuanda funera eorum, qui apud Ecclesias Domorum, & locorum eorundem suam elegerint sepulturam nisi primo pramonito, & requisito ac recusante parochiano presbytero, & tunc sine eius, & ordinary praiudicio, significatum tamen est Sacr. Congr. S. R. Card. negotijs Episcoporum, & Regul. praposita, nonnullos fratres prasertim ordinis Minorum de obseruantia cuiusdam consuetudinis pratextu quam neque antiquitate vallari, neque obseruantia viridi inniti, neque pacifica, & non interrupta possessione firmatam esse constat, contendere sibi licere, defunctorum funera proprio eorum parocho absente, eoque irrequisito, efferre, & leuare: idque haud leues controuersias, & altercationes aliquibus in locis non sine populi scandalo, & Dei offensione excitasse. Ideo volens eadem S. Congr. omnem eiusmodi dissensionum, & scandalorum materiam, & occasionem pracidere, atque in futurum prouidere, vt tam parochi quam Fratres ipsi vnanimi inter se voluntate, & ea qua par est charitate vltima hac Christiana pietatis officia defunctis, prastent, declarat, & huius decreti tenore statuit pradictis Fratribus Ordinis Minorum de obseruantia alijsque quibusuis Regularibus quorumcunque ordinum, & congregationum tam mendicantium quam non mendicantium existant, nullo modo licere etiam specialis alicuius consuetudinis pratextu parochias cum Cruce processionaliter aut alias ad efferenda, & leuanda defunctorum funera intrare, vel illa leuare, & efferre, nisi vocato, & expectato proprio defuncti parocho, eoque ibidem prasente, si tamen ipse aliter fieri non consentiat, & permittat, vel nisi requisitum venire expresse omnino recuset. Atque ita obseruari mandat, & districtè pracipit, firmis cateroquin, & in suo robore permanentibus ijs omnibus qua super quarta funerum, & canonica portione alijsque iuribus ad sepulturas pertinentibus à sacris canonibus, & Conciliorum Decretis summorumque Pontificum constitutionibus hactenus sancita, ordinata sunt, vel alias ex particulari consuetudine vel alio iure obseruantur. Rom. die 12. Ian. 1603.*

Alex. Card. Flor.

Funeralium etiam medietatem seu eius æstimationem parocho dare obligantur. Regulares, *Extrau. inter cunctas, §. de funeralibus, de priuil. comm.* vel si fuerit quoad quantitatem soluendi, loci specialis consuetudo, seu conuentio cum parocho, illa seruanda est. *Confess. in cit. sum. tit. 20. c. 1.*

Funeralium autem nomine intelliguntur ea omnia quæ circa funus deferuntur, exceptis candelis quas fratres in manibus deferunt, de quibus portio funeralis peti non potest. *Extrauag. in cit.*

Regularis item suscipiens onus exequutionis testamenti ex permissu superiorum, tenetur reddere rationem exequutionis suæ Episcopo, & si in ea deliquerit potest puniri ab Episcopo *cl. vn. de test.* Pro delicto etiam in sæculo seu ante ingressum religionis commisso ab Episcopo puniri debet Regularis. *Confess. cit. tit. 5. c. 2. in fine.* Item, & ratione reconuentionis, *c. 1. de mut. pet.* Mar. 4. p. d. 6. num. 44. *Zer. ver. excommunicatio materialis, in fine.*

Regularis sepeliens interdictum excommunicatum, seu in alijs casibus prohibitis, ab excommunicatione quam ipso facto incurrit non est absoluendus nisi arbitrio Episcopi, læsæ parti satisfecerit, *Clem. 1. de sepult.*

Renunciatio bonorum quæuis per nouitium ante annum professionis facienda, fieri debet de consensu Episcopi, alioquin subiacet vitio nullitatis. Conc. *tit. sess. 25. c. 16. de Regul.* Exeunti ante professionem omnia quæ sua sunt, vt restituantur Episcopus per censuras compellere potest, ibid. *Conc. Trid.*

Controuersia de validitate professionis Regularium spectat ad iudicium Episcopi. Conc. *ibidem cap. 19.* vbi & modus traditur in huiusmodi causis procedendi, vt videlicet opponens de inualiditate causas afferat legitimas, & si sponte ante dimiserit habitum, non amplius oppositio ipsi suffragetur.

Cathedrali Ecclesiæ honorem præstare debent ijdem Regulares, vt in eo quòd Leo X. *in cit. sua constitutione ordinauit* his verbis.

Et vt debitus honor matrici Ecclesia reddatur tam ipsi fratres, quam aly Clerici saculares, etiam super hoc Apostolica sedis priuilegio muniti, die Sabbati maioris hebdomada antequam campana Cathedralis vel matricis Ecclesia pulsauerit, campanas in Ecclesijs suis pulsare minimè possint, contrafacientes pœnam centum ducatorum incurrant.

Tenentur, & ad reuerentiam condignam Episcopo exhibendam, nec possunt ipsum prohibere quo minus in eorum Ecclesijs populum benedicere, pontificaliter celebrare, vel celebrationi pontificalibus indutus adesse valeat. *Cle. vn. de priuileg.* specialiter autem quod Baldachino vti possit in Ecclesijs Regularium, declarauit. Sacra Congr. in hæc verba relata apud Quar. loc. cit.

Decet Episcopis, & infra. Atque ideo Sac. Congr. S. R. E. Cardinalium negotys, & consultationibus Episcoporum, & Regularium praposita, facto verbo cum Sanctissimo D. N. Clemente PP. VIII. ac de sanctitatis sua speciali, & expresso mandato hoc prasenti decreto perpetuis futuris temporibus valituro declarat, statuit, decernit, & mandat, vt de catero Episcopi vbi tam ex consuetudine, & priuilegio, quam ex sacrorum Canonum constitutionibus, & Pontificalis Romani prascripto aut alio iure, Pontificalia exercere, aut Pontificalibus paramentis cum mitra, vel etiam sola cappa induti, in quibusuis Regularium tam mendicantium, quam non mendicantium, Monachorum, etiam Cassinensium Clericorum Presbyterorum, & cuiusuis alterius Ordinis, & Religionis Militia Societatis aut Congregationis Ecclesiis interesse possunt, ipsi Regulares quoties opus fuerit teneantur ibi, & debeant in loco ad solium Episcopi constituendum opportuno, & congruo Baldachinum attollere: Eis autem id facere negligentibus aut nolentibus, liceat eisdem Episcopis illud apportari, & in quacunque eorundem Regularium aut alia quantumuis exempta Ecclesia, supra solium Episcopale seu Pontificale faldistorum erigi facere, atque sub eo sedere, & stare quemadmodum in proprijs, & Cathedralibus eorum Ecclesijs stare, & sedere solent, eo tamen duntaxat tempore, quo Pontificales eiusmodi functiones exercebunt, vel dum actus ipse cui in Pontificalibus aderunt, peragetur. Si qui vero Regularium huic declarationi, statuto, decreto, & mandato inobedientes, & contumaces fuerint, sciant se ab eisdem Episcopis, ad id, per censuras, pœnas Ecclesiasticas, huius Decreti virtute, cogi, & compelli posse, alijsque pœnis tam spiritualibus quam temporalibus arbitrio Summi Roman. Pontificis subiacere, & obnoxios fore, Non obstantibus, &c. Roma 10. Iun. 1603.

Alex. Card. Flor. Ep. Pranest.

In qua declaratione illud specialiter est notandum posse hoc casu Episcopum contra Regulares contumaces excommunicationis, & cẽsurarum pœnis se tueri, quod & Quar. cit. notat.

Abbates item exempti tenentur exhibere reuerentiam Episcopo. Fel. *in c. conquerente, num. de off. Ord.* & electi ab Episcopo sunt confirmandi, & benedicendi, *c. cum monasterium, de electio. Abb. in c. 1. de suppl. negl. pral.* Host. in

sunt Episcopo, etiam illæ quæ à regularibus reguntur, ita quod Episcopus quoad clausuram huiusmodi eas semper visitare possit, & cogere, vt ea diligenter obseruetur, *cap. vn. de stat. regul. in 6. cit. Conc.* Quod idem cõfirmauit Pius V. Constit. sua, quæ sequitur.

Circa Pastoralis officij, & infra. Hac igitur perpetuò valitura constitutione, inhærentes etiam constitutioni Fel. rec. Bonif. Papæ VIII. prædecessoris nostri, quæ incipit. Periculoso, & decretis Concil. Trident. super clausura Monialium editis, authoritate Apostolica tenore præsentium statuimus, atque perpetuo decernimus, vniuersas & singulas moniales, præsentes atque futuras, cuiuscunque religionis, ordinis, vel militiarum, etiam si Hierosolymitana sint, quæ vel iam receptæ sint, vel in posterum in quibusuis monasterijs siue domibus recipientur, & tacitè, vel expressè religionem professæ, etiamsi conuersæ aut quocunque alio nomine appellentur, etiamsi ex institutis, & fundationibus earum regulæ ad clausuram non teneantur, nec vnquam in earum monasterijs seu domibus, etiam ab immemorabili tempore, ea seruata non fuerit, sub perpetua in suis monasterijs, seu domibus de cætero debere permanere clausura, iuxta formam dictæ Const. fel. recor. Bonif. Papæ VIII. prædecess. nostri, quæ incipit. Periculoso, in sacro Concil. Trident. approbatam, & innouatam, quam nos authoritate præfata etiam approbamus, & innouamus in omnibus, & per omnia, ac illam districtè obseruari mandamus. Quod si aliquæ moniales forsan reperiantur, quæ consuetudine etiam immemorabili, aut instituto, vel fundatione regulæ suæ fretæ, animo obstinato huic clausuræ resistant, aut quoquo modo reluctentur, Ordinarij vna cum superioribus earum, omnibus iuris, & facti remedijs compellant easdem tanquam rebelles, & incorrigibiles ad præcisè subeundum, dictam clausuram, & perpetuo obseruandum: mulieres quoque, quæ Tertiariæ, seu de pœnitentia dicuntur, cuiuscunque fuerint ordinis, in congregatione viuentes, si & ipsæ professæ fuerint, ita vt solemne votum emiserint, ad clausuram præcisè, vt præmittitur, & ipsæ teneantur. Quod si votum solemne non emiserint, Ordinarij vna cum superioribus earum, hortentur, & persuadere studeant, vt illud emittant, & profiteantur, ac post emissionem, & professionem eidem clausuræ se subijciant: quod si recusauerint, & aliqua ex eis inuenta fuerint scandalosè viuere, seuerissimè puniantur. Cæteris autem omnibus sic absque emissione professionis, & clausura viuere omnino volentibus, interdicimus, & perpetuo prohibemus, ne in futurum vllam aliam prorsus in suum ordinem, Religionem, Congregationémve recipiant.

Quod si contra huiusmodi hanc nostram prohibitionem, & decretum aliquas receperint, eas ad sic viuendum omnino inhabiles reddimus, ac illarum quaslibet professiones, & receptiones irritas decernimus, & nullas, prout etiam præsenti decreto irritas facimus, & annullamus. Porro ne moniales, vel Tertiariæ prædictæ propter hanc clausuram detrimentum, aut incommodum aliquod in earum necessitatibus, maximè in pertinentibus ad illarum victum patiantur, sed vt eis opportunè consulatur, authoritate Apostolica præfata statuimus, decernimus, præcipimus, atque mandamus Ordinarijs, & superioribus earum, vt curent colligi fidelium eleemosynas per conuersas, quæ non sint professæ, vel si professæ fuerint, sint tamen ætatis annorum quadraginta, & in domibus contiguis, extra tamen monasterium degant, & non ingrediantur clausuram aliarum monialium, nisi in casibus ex earum constitutionibus permissis, & de earum domibus exire non possint pro huiusmodi eleemosynis colligendis, nisi de licentia Ordinarij, vel earum superiorum, & de cætero nullæ aliæ conuersæ professæ recipi amplius, etiam de consensu suorum superiorum, vel Prælatorum possint. Quod si aduersus hanc nostram prohibitionem receptæ fuerint, illarum receptio nulla, irrita, & inanis sit, prout ex nunc nullam, ac irritam facimus, & annullamus. Quod si prædicto modo necessitatibus monialium, & mulierum Tertiariarum prædictarum succurri sufficienter non poterit, mandamus ipsis Ordinarijs, & superioribus earum, vt ipsi prouideant de alijs personis pijs, & Deo deuotis, quæ fidelium eleemosynas colligant, vel alias eo meliori, & commodiori modo quo fieri poterit, etiam ex opere manuum ipsarum monialium, & mulierum prædictarum, arbitrio Ordinariorum, & superiorum earundem, & prout eis congruentius expedire videbitur prouideatur, & succurratur. Et ne propter monialium numerum excessiuum, clausuræ obseruatio violetur, inhærentes etiam similiter dispositioni dictæ Constitutionis Bonif. & Concil. Trident. decreto, monialibus prædictis, & illarum superioribus, & ordinarijs directè inhibendo præcipimus, & mandamus, ne plures in earum monasterijs recipiant, admittant, siue recipi, & admitti permittant, quam ex proprijs redditibus ipsorum monasteriorum, vel consuetis eleemosynis commodè sustentari possint; mandantes propterea in virtute sanctæ obedientiæ sub obtestatione Diuini iudicij, & interminatione maledictionis æternæ, vniuersis venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, & Episcopis, quatenus in ciuitatibus, & diœcesibus proprijs, præsentes, nostras litteras publicari faciant, ac in monasterijs monialium sibi ordinario iure subiectis, in his vero quæ ad Romanam mediatè, vel immediatè spectant Ecclesiam, sedis Apostolicæ authoritate vna cum superioribus eorundem monasteriorum, clausuram, (vt præmittitur) quam primum poterint, seruari procurent, contradictores atque rebelles per censuram Eccles. appellatione postposita compescendo, inuocato ad hoc si opus fuerit auxilio brachij sæcularis. Ac vt hoc tam salutare decretum facilius obseruetur, omnes Principes sæculares, & alios Dominos, & magistratus temporales rogamus, requirimus & obsecramus per viscera misericordiæ Domini nostri Iesu Christi, eisdem in remissionem peccatorum iniungentes, quod in præmissis omnibus, eisdem Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, & Episcopis, & alijs monialium superioribus assistant, ac suum fauorem, & auxilium præbeant, ac impedientes, pœnis etiam temporalibus afficiant præmissis, const. & ordinationibus Apostolicis, statutis, & consuetudinibus etiam immemorabilibus, etiam per Sedem Apostolicam approbatis & confirmatis, priuilegijs quoque indultis, & litteris Apostolicis, etiam in fundatione, & institutione eisdem monasterijs, vel domibus, & monialibus sub quibuscunque verborum formis, & clausulis irritantibus, & alijs decretis quibuslibet concessis, confirmatis, ac etiam iteratis vicibus approbatis, & innouatis, quibus omnibus etiamsi pro sufficienti illorum derogatione, de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & indiuidua, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut aliqua exquisita forma ad hoc seruanda foret, tenores, huiusmodi ac si de verbo ad verbum insererentur pro sufficienter expressis habentes, quoad effectum validitatis nostræ constitutionis tantum derogamus contrarijs quibuscunque. Aut si aliquibus communiter, vel diuisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici aut suspendi non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Per hoc autem in monasterijs exemptis ordinarij locorum, quoad alia nullam sibi credant iurisdictionem, vel potestatem aliquatenus attributam. Nulli ergo, &c. Dat. Rom. apud S. Petrum an. Incar. Dom. 1566. 4. Kalend. Iunij.

Monasteria vero quæ à Regularibus non reguntur, sed sunt sub immediata sedis Apostolicæ protectione, non solum quod ad clausuram sed etiam in alijs omnibus ab Episcopo corrigi possunt, id Conc. loc. cit. cap. 9. tanto magis monasteria si quæ reperiuntur omnimodè subiecta Episcopo, ab ipsomet in omnibus corrigi, & gubernari debent.

Moniales item quæcunque etiam Regularibus superioribus subiectæ, etiam mendicantes, in casibus, quibus è monasterio licitum est ipsis egredi, vltra licentiam suorum superiorum regularium, etiam ab Episcopo licentiam huiusmodi egrediendi, obtinere tenentur, ex ordinatione Pii V. constitutione sua, quæ sequitur, qua & causæ propter quas concedenda sit huiusmodi licentia egrediendi, determinantur.

Decori, & honestati omnium Sanctimonialium, quarum Iesus Christus Dominus noster sponsus est, vt in puritate,

tate, & castitate super ædificantes in ipso faliciter inhabitare valeant, consulentes, ea quæ illarum existimationi detrahere possent, decet nos consulto summouere. Sanè periculo, & scandalo plena res est, ac regulari obseruantiæ vehementer aduersantur, sanctimoniales aliquando parentes, fratres, sorores, aut alios agnatos, vel cognatos, necnon monasteria, & alia filiationes nuncupata, etiam eis subiecta visitandi, aut infirmitatis causa altôve prætextu à monasteriis exire, & per sæcularium personarum domos discurrere, & vagari, quo veluti colore eximium quoque honestatis, & pudicitiæ decus in discrimen committunt. Vnde nos malo huic pro nostro pastoralis officij debito salubriter occurrere volentes, inhærentes etiam decreto sacri Concil. Trident. de clausura monialium disponenti, ac aliis nostris litteris super huiusmodi clausura editis adycientes, volumus, sancimus, & ordinamus, nulli Abbatissarum, Priorissarum, aliarúmve monialium, etiam Cartusien. Cistercien. Sancti Benedicti, & Mendicantium, & quorumcunque aliorum ordinum etiam militarium, ac statuum, graduum, conditionum dignitatum, ac praeminentiarum existentium, etiam è Regia, vel Illustri prosapia ortarum, de cætero etiam infirmitatis, seu aliorum monasteriorum, etiam eis subiectorum, aut domorum parentum, aliorúmve consanguineorum visitandorum, aliâve occasione, & prætextu, nisi ex causa magna incendij, vel infirmitatis, lepra, aut epidemiæ, quæ tamen infirmitas, præter alios ordinum superiores quibus cura monasteriorum incumbet, etiam per Episcopum seu alium loci ordinarium etiamsi prædicta monasteria ab Episcoporum, & Ordinariorum iurisdictione exempta esse reperiantur, cognita, & expressè in scriptis approbata sit, à monasterijs præfatis exire: sed nec in prædictis casibus extra illa, nisi ad necessarium tempus stare licere. Aliter autem quam vt præfertur egredientes, seu licentiam exeundi quomodocunque concedentes, nec non comitantes, ac illarum receptatrices personas, siue laicas aut sæculares, vel Ecclesiasticas, consanguineas, vel non, excommunicationis maioris latæ sententiæ vinculo, statim eo ipso absque alia declaratione subiacere, à qua præterquam à Rom. Pontifice nisi in mortis articulo absolui nequeant. Et insuper, tam egressas, quam præsidentes. & alios superiores prædictos eis licentiam huiusmodi concedentes, dignitatibus, officiis, & administrationibus per eas, & eos tunc obtentis priuamus, & illas, & illos ad obtenta, & alia in posterum obtinenda inhabiles, nec non licentias, & facultates, seu indulta, & priuilegia exeundi à monasterijs, & extra illa standi, à nobis seu alio Romã. Pont. prædecessore nostro ac sedis Apostol. Nuncijs, & Legatis etiam de latere, ac maiore pœnitentiario, aut ordinum prædictorum superioribus, alijsque personis sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis restitutiuis, præseruatiuis, mentis attestatiuis, etiam nouam gratiam & datam concedentibus, alijsque efficacioribus, & efficacissimis, ac insolitis clausulis, irritantibusque, & alijs decretis in genere, vel in specie, etiam motu proprio, & ex certa scientia deque Apostolica potestatis plenitudine, etiam Imperatoris, Regum, Ducum, & aliorum Principum, necnon S. R. E. Cardinalium intuitu, & contemplatione, ac instantia, vel alias quomodolibet concessa, quæ prorsus abolemus, ac literas desuper confectas, & in posterum concedendas, & conficiendas, nullas, & inualidas, nulliusque roboris, & momenti fore, nec illas habentibus, & habituris suffragari, posse, & ita per quoscunque Iudices, &c. Non obstan. &c. Dat. Rom. Kal Februar. 1570.

2 Dare licentiam ingrediendi monasteria monialium seu colloquendi cum Monialibus in monasteriis Apostolicæ sedi vel Ordinariæ iurisdictioni subiectis, ad ipsummet spectat Episcopum, id. Concil. lo. cit. quoad moniales tamen Regularibus subiectas, ita demum spectat ad Episcopum huiusmodi concessio licentiæ, si fuerit consuetudo loci legitime præscripta, vt licentia huiusmodi, vel à solo Episcopo, vel ab Episcopo, & superioribus regularibus coniunctim obtineatur, de his videri potest Guttierrez. *libr. 1. can. quæst. cap. 14.* Eman. Rod. *sup. cit. tom. 1. à quæst. 45.* & ita declarasse dictam S. Congr. meminit Quar. cit. verb. monasteria monialium.

Quoad loquentes autem cum monialibus non obtenta licentia ab Episcopo, seu alio superiori, non ingrediendo clausuram, aduertendum est nullam contra tales pœnam esse impositam de iure communi, sed eos illas tantum pœnas incurrere, si quas Episcopus statuerit, prout fere vbique pro delicto simili pœnam excommunicationis Ordinarij fulminare consueuerunt. *Abb. in cap. monasteria, de vita, & honest. Cler.*

Licentiæ autem huiusmodi ingrediendi monasteria monialium non nisi ex causis necessariis sunt concedendæ. Conc. *loc. cit. c. 5.* quinimo obtinentes licentiam ingrediendi ex caussis, si ingrediantur pro libitu, & sine necessaria causa adhuc incurrunt ipso facto excommunicationem Papæ reseruatam ex constitutione Gregor. XIII. qua reuocantur omnes licentiæ ingrediendi monasteria, legitur apud Confect. *cit. fol. 237.* his verbis.

Vbi gratia, & infra. Auctoritate præsentium reuoca-
mus, & abolemus, omnes, quascunque licentias ac facul- 3
tates ingrediendi monasteria, domos, & loca monialium, ac etiam virorum quorumuis ordinum, quibusuis etiam Comitissis, Marchionissis, Ducissis, & alijs cuiuscunque status, conditionis mulieribus, ac etiam omnes, & quascunque licentias ingrediendi Monasteria, domos, & loca ipsarum Sanctimonialium, quibuscunque viris, etiam eiusdem status, & dignitatis tam à prædecessoribus nostris, quam etiam à nobis, sedis Apostolicæ legatis, aut alijs ex quibusuis quantumcunque vrgentibus causis, sub quibuscunque tenoribus, & etiam derogatoriarum derogatorijs, reuocatorum restitutorijs, alijsque efficacioribus clausulis, irritantibusque, & alijs decretis, etiam motu proprio, & ex certa scientia, deque Apostolica potestatis plenitudine, atque ad Imperatoris, Regum, Reginarum, aliorúmve Principum contemplationem, vel supplicationem concessas, confirmatas, ac etiam iteratis vicibus renouatas, cassamusque, & annullamus literas desuper confectas, & processus habitos per easdem. Inhibentes eisdem qui illas obtinuerunt, sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda, super qua à nemine nisi à Rom. Pontifice (præterquam in mortis articulo) absolutionis beneficium possit impartiri, ne ipsarum licentiarum prætextu Monasteria huiusmodi quouis modo ingredi audeant; Abbatissis vero, necnon Abbatibus, Conuentibus, & aliis Monasteriorum vtriusque sexus superioribus, & personis quocunque nomine vocentur, districtè præcipimus sub eadem excommunicationis pœna, nec non priuationis dignitatum, beneficiorum, & officiorum suorum, ac inhabilitatis ad illa, & alia in posterum obtinenda, ne in monasteria domos, & loca sua, quemquam prætextu huiusmodi licentiarum, & facultatum ingredi faciant, vel permittant. Quin etiam sub eisdem pœnis ipso facto incurrendis prohibemus atque interdicimus omnibus, & quibuscumque personis Ecclesiasticis, & sæcularibus, ac etiam ordinum quorumcunque etiam mendicantium regularibus, ne prætextu licentiarum ab Episcopis vel superioribus quibus illas concedendi, in casibus necessariis tantùm ex decreto Concil. Trid. tribuitur, ne monasteria ipsa monialium pro libitu, sed necessitatibus vrgentibus duntaxat ingredi, nève moniales sub eisdem pœnis illos aliter admittere præsumant. Non obstan. &c. Dat. Rom. an. Incar. 1575. Idib. Iunij.

Quoad ingredienda eadem monialium monasteria per Episcopum, seu alios superiores ius ingrediendi habentes, non nisi cum iusta caussa, edita fuit alia declaratio ab eodem Gregor. XIII. relata apud Confect. cit. fol. 241. vt sequitur.

Dubijs quæ emergunt, & infra. Harum tenore auctoritate Apostolica declaramus, Prælatos omnes tam sæculares quam regulares quibus cura, & regimen monasteriorum monialium quouis modo incumbit, facultate sibi ex officio attributa ingrediendi monasteria prædicta, ita demum vti posse, si id faciant in casibus necessarijs, & à paucis ijsque senioribus ac religiosis personis comitati. Quocirca vniuersis, & singulis Episcopali, seu maiori ac etiam Cardinalatus dignitate præditos, necnon quorumuis ordinum Abbates, Priores, ministros, ac alios quoscunque imperio-

superiores regulares seriò monemus, vt facultate huiusmodi qui eam habent, praterquam in casibus vt prafertur necessarijs, neutiquam vtantur. Quod si contrafecerint, eadem auctoritate Apostolica statuimus atque decernimus, qui Pontificali dignitatu fuerint, eos pro prima vice qua contrafecerint, ingressu Ecclesia interdictos, pro secunda, à munere Pontificali, & à Diuinis suspensos, ac deinceps ipso facto, absque alia declaratione excommunicatos existere: Regulares vero omni officio ac ministerio priuatos, excommunicationi similiter subiacere. Non obstantibus, &c. Dat. Roma, Ann. 1581. 23. Decemb.

Explorare quoque voluntatem monialis antequam faciat professionem, cuiuscunque monaster[illegible] illa sit, pertinet ad Episcopum, & præfecta monaste[illegible] vno mense ante, de huiusmodi professione facienda, significare debet Episcopo alioquin posset suspendi ab officio ad libitum Episcopi a Conc. cit. sess. & declaratum fuit à Sac. Congr. in vna Burg[illegible] his verbis.

Conc. Trid. sess. 25. c. 17 de regul.

Congr. Conc. censuit explorationem voluntatis puellarum profiteri volentium ad præscriptum decreti dicti, c. 17. vtroque tempore, scilicet ingressus, & professionis faciendæ ad Archiepiscopum pertinere, quamuis monasterium ab eius iurisdictione exemptum existat.

Determinare numerum monialium, vltra quem plures ad monasterium recipi non possint, pertinet quoque ad Episcopum, in quibusuis monasterijs etiam Regularibus subiectis, ex constitutione Gregor. XIII. incip. *Deo sacris*, ann. 1573. in qua de Eleemosynis applicandis monialibus multa ordinantur, ad nostrum autem propositum faciunt verba eiusdem constitutionis sequentia.

Eleemosynarum vero prædictarum contributionem, & applicationem durare, & valere decernimus, ac suos effectus ad plenum sortiri debere, donec numerus monialium etiam tertiariarum huiusmodi (quem per ipsos locorum ordinarios, etiam in monasterijs ab eorum cura, & regimine quomodocunque exemptis, cum illarum superiorum interuentu, stabiliri, & ordinari, neque supra illum numerum alias recipi posse, etiam de consensu suorum superiorum, volumus, & mandamus) ita imminutus fuerit, vt reliqua moniales, & tertiaria ex proprijs redditibus monasteriorum ipsarum vel consuetis Eleemosynis, se commode sustentare q[illegible]t, &c.

De recipiendis autem vltra numerum præfixum modo prædicto, edidit Sac. Congr. Reg. ordinationem, quæ reperitur apud impressores Camerales tenoris sequentis.

4 *Quemadmodum sacri olim Canones, & nouissimè sacrum Generale Concilium Tridentinum, summa ratione decreuit, vt ita in monasterijs, & domibus tam virorum quam mulierum bona immobilia possidentibus, vel non possidentibus, is tantum numerus constituatur, ac in posterum conseruetur, qui vel ex redditibus proprijs monasteriorum, vel consuetis eleemosynis, commode possit sustentari, ita quoque sacra Congregatio S. R. E. Cardinalium, quæ negotiis ac consultationibus Episcoporum, & Regularium præest, cui antiquius nihil est, quam salutaria huiusmodi decreta debitæ executioni demandari curare, sæpius locorum ordinarijs rescripsit, vt certum numerum in singulis monasterijs monialium, etiam cura regularium seu inibitarum subiectis, iuxta cuiusque monasterij facultates præscriberent, & si quæ supra statutum numerum reciperentur, duplicem eleemosynam adferre, & supranumerariarum locum tenere deberent. Verùm quia in dubium plerumque venit, num supranumerariæ prædictæ, aliquibus ex numero in quolibet monasterio definito, decedentibus, in eorum locum subrogari possent, aut deberent, eadem sacra Congregatio, quæ peculiariter super hac re sæpenumero rescripsit, prouidere volens, ne quis deinceps ambitionis locus relinquatur, huius generalis decreti tenore statuit, & declarat moniales, quæ supra numerum in quolibet monasterio constitutum recipiuntur, in locum monialium decedentium, intra numerum nequaquam subrogari, neque impedimento esse, qu[illegible] illæ in locum earundem ex numero demortuarum re[illegible] eo modo valeant, quo [illegible] monasterijs moniales intra numerum [illegible], quinimo [illegible] supra numerum recept[illegible] supranumerariæ semper [illegible] hoc remanere etiamsi in casibus [illegible], sed illis omnibus pares, & æquales iuxta cuiusque monasterij [illegible] statutum esse debeant. Declarat insuper eadem S. Congr. duplicis eleemosynæ nomine, intelligi semper debere duplicatam summam eius, quæ in receptione cuiusque monialis intra numerum in quolibet monasterio constitutam erogari pro tempore consueuerit, ita tamen vt si summa, quæ confertur, minor est scutis ducentis, ibi saltem ratione duplicata eleemosyna soluenda sint scuta quadraginta & non minus.*

Facit quoque sacra Congregatio, dictis prohibet ne loca per obitum monialium intra numerum decedentium pro tempore vacatura, cuiquam puellæ ad habitum regularem recipiendæ concedantur, neque promittantur, nisi sequuta vera, & reali illorum vacatione, atque ita deinum & non ante de eis disponi, ac in monialis demortuæ locum, promissionem aut receptionem in capitulo seu quouis alio modo fieri iubet, dummodo tunc temporis puella ipsa recipienda, & ætatem habeat idoneam, & cæteras qualitates requisitas, quibus etiam præditas esse debere vult eas puellas, quæ supra numerum recipiendæ sunt tam tunc, cum eis loca, vel promittuntur vel dantur. Si quid vero contra à quoquam fieri contigerit, irritum & inane, ac nullius roboris, & momenti fore, & esse decernit. Ac nihilominus Abbatissas Priorissas, & alios quoscunque monasteriorum superiores, qui cuiusuis puellæ receptioni vel admissioni, aut locorum vacaturorum promissioni seu concessioni, aduersus præsentis decreti dispositionem, consenserint, priuationi vocis actiuæ, & passiuæ, aliisque arbitrio eiusdem Congregationis infligendis pœnis, obnoxias fore declarat, saluis etiam semper, & in suo robore permanentibus alijs quibuscunque ipsius Congregationis decretis alias latis, præsenti decreto non contrarijs, præsertim circa monialium admissionem, & receptionem ad habitum, & professionem, & circa eleemosynarum dispositionem, solutionem, & erogationem in locis statutis, quibus nullatenus derogare vult, & intendit. Romæ, die 6. Septemb. 1604.

Alex. Card. Florent.

5 *Puellas etiam causa educationis in monasterijs monialium recipi posse, nec illis obstare decretum prædictum de numero monialium determinatione, rescripsit, S. Congr. Conc. Episcopo Hieracen. quod rescriptum refert. Quar. cit. ver. monasteria monialium, vt sequitur.*

Reuerendiss. Domine. Ex sacra Congregatione Cardinalium Trident. Concil. interpretum Amplitudinis tuæ nomine quæsitum est, an puella in monasterijs monialium educationis causa permanere possint. Ii vero sic censuerunt ad te scribendum, iam dudum ab eadem Congregatione statutum esse, nullo Concilij decreto prohiberi, quo minus puellæ in monasterijs monialium educentur: si tamen eadem monasteria ante Concilium consueuerunt huiusmodi puellas recipere sique à superioribus monasteriorum, scriptam licentiam impetrarint, atque Abbatissæ, & reliquarum monialium consensus accesserit: tum vero hæ ipsæ puellæ eo veste intra monasteria intromittantur, quæ virginali pudori ac modestiæ conueniat, nullamque secum famulam adducant, nec manere in eis possint, nisi vsque ad ætatis suæ annum vigesimum quintum, atque in eis dum erunt, eandem seruent clausuræ legem quam moniales ipsæ, & si semel exierint, nullam habeant ad ea reuertendi facultatem. Proinde congregatio his litteris impertiendam tibi hanc facultatem duxit, & quotiescunque in ista tua ciuitate, & diœcesi Hieracensi id expedire Amplitudo tua iudicauerit possit permittere puellas in monialium monasteria, in quibus piè, & honestè instituantur, introduci, adhibitis tamen conditionibus suprascriptis, & bene in Domino valebit. Romæ die vlt. Aug. 1575.

Amplitudinis tuæ vti Frater
Philippus Boncompagnus Card. S. Sixti.

Tertiariarum quoque curam committit ordinario Const. Pij V. incip. cura pastoralis, supra relata.

Et tales hoc tempore posse prohiberi ne maneant in communitate nisi professionem emittant, *respondit S. Cong. Reg. Episcopo Leucen. ann. 1596. 22. Ian.* Easdem nō gaudere immunitate Ecclesiastica si habitant in ædibus priuatis tenerique in Paschate, & in morte à proprio parocho recipere sacramenta, *respondit eadem Sac. Cong. Episcopo Rossanen. 11. Sept. 1584. & Episcopo Mascensi, 26. Aug. 1597.*

In monasteriis ordinario, vel delegato iure sibi subiectis electioni Abbatissarum, vel prioriſſarum adesse debet Episcopus, & ad cancellorum fenestellam non intrando clausuram, singularum vota excipere. Conc. *loc. cit. cap.* 7. in qua electione aduertendum est, vt minor quadragenaria eligatur, vel saltem, quæ excesserit annos triginta, & à quinquennio ad minus fuerit professa, Conc. ib. In electione etiam si fuerint discordes, posse Episcopum nominare vnam, quam magis idoneam iudicauerit. *respondit Sac. Cong. Reg. Vicario Cremonen. an. 1592. Et eadem rescripsit Episcopo Assisien. 20. Nouem. 1585.* ex tripartito numero monialium duas partes concurrere debere in electione, nisi alia fuerit loci consuetudo.

Prohiberi etiam debent ne intra septa monasterij monialium Sanctissimum Sacramentum Eucharistiæ teneatur. Conc. *cit. cap.* 10. & ne ostium habeant per quod in Ecclesiam ipsarum exteriorem introire possint, *vt in Constit. Greg. XIII. supra à nobis allegata.* In aliis circa visitationem monialium occurrentibus, ex ordinatione Sac. Congreg. Regularium, informare sese potest prudens Visitator pro loci, & temporis exigentia; cuius vtilitati eandem ordinationem hic inserendam putauimus impressam Romæ apud impressores Camerales tenore sequenti.

Ordinationes quædam per Illustriss. & Reuerendiss. DD. Car. super Congregatione Regularium deputatos, datæ Reuerendiss. DD. Visitatoribus Apostolicis monasteriorum sanctimonialium Ciuitatum Neap. & Salern. sub. die 2. Iuny, 1589. & per eosdem Illustriss. DD. Card. reformata, & moderata sub die 2. Iulij. 1592. vt ea perpetuo obseruari, & custodiri mandent, & procurent.

In quolibet monasterio non habeantur nec permittantur plures crates ferreæ, seu fenestræ collocutoriæ, quàm vna, aut ad summum duæ.

Hæ nullo modo in Ecclesijs sint sed extra eas tantum.

In monasteriis vero in quibus hactenus laminarū vsus non est introductus, in fenestris collocutoriis ponantur binæ crates ferreæ introrsus altera, altera extrorsus, & distantes ab inuicem saltem per spatium duorum palmorū, vel totius crassitudinis muri, necnon spissę seu strictæ adeo vt nec puellæ manus per foramina transmitti possit. Inque exteriori crate figantur claui ferrei eminentes, & acuti, ita vt locuturi facies illi nequeat adhærere, & colloquentiū verba exaudiri valeant.

In fenestellis confessionalibus configantur etiam laminæ ferreæ, scilicet cum minutis foraminibus, è quibus nec ipsæ moniales cernere, vel spectare quempiam nec à quopiam vllo modo cerni aut spectari possint.

Fenestella vnde SS. Eucharistiæ Sacramentum percipiunt, alta sit dimidiato palmo, lata vero integro, quæ binis foriculis totidemque seris, & clauibus alterius intrinsecus alterius forinsecus occludatur.

Tam in ingressu seu in habitu regulari suscipiēdo, quàm in professione emittenda, velo suscipiendo, vel consecratione monialium, in quibus monasteriis Ordinis, vel Regulæ S. Benedicti mos est, vt consecrentur fas ne sit eis munera, xenia, dona, vel aliud quidlibet singularibus, vel particularibus monialibus dare, vel erogare, sed quicquid à cognatis, vel affinib. donatur vel offertur, id vniuersū tribuatur, & referatur in cōmune, nec lauta aut sumptuosa siue luculēta cōuiuia fiat aut permittātur, sed sobria tantū, quæ sacras Virgines deceat spiritus corporisq; recreatio concedatur

In quouis monasterio eligatur quotannis magistra nouitiarum, cui vni, curę sit illas instituere, nec eidem curæ siue illis instituendis, materteræ seu amitæ, vel quæuis aliæ etiam qualibet cognatione coniunctæ se immisceant vllo pacto.

Ad ianuam monasterij vestibulum sit binis foribus munitum, in quod moniales nunquam in[...]nt, dum fores exteriores, vel apertæ sunt, vel mox aperiendæ, ne inde vnquam moniales spectar[...] [...]t spectari possint.

Collocutorium, interiu[s] locus sit seris occlusus, in quem nulla monialium ingrediatur, nisi vocata, & à sua superiore venia ei data, ibique auscultatrices huic muneri designatæ semper intersint, & assistant, quæ quicquid dicatur audire debeant, nisi futurus sermo secretu expostularet, quo casu de Abbatissæ siue Priorissæ licentia, propinquioribus cōsanguineis, remotis arbitris, permitti posset.

Non scribant litteras iniussu superioris. s. Abbatissæ siue priorissæ, nec dent, neue ad eas missas recipiāt nisi ante ab eisdem fuerint perlectæ.

Presbyteris confessariis ab Abbatissis, Priorissis, vel aliis præfectis monasteriorum statuatur æqua, & idonea eleemosyna siue prouisio, quæ ære communi monasterij persoluatur; iis autem vicissitudo munerum quantumuis exigui valoris, quæ sibi cum monialibus possit intercedere, omnino interdicta sit, sub pœna perpetuæ suspensionis ab audiendis tam illarum quā quorumuis aliorum confessionibus, in quam ipso facto incurrant,

Nulla monialis, vel conuersa, dona, munera, & pecuniam aut aliud quippiam etiam charitatis aut pietatis vel eleemosynæ nomine siue intuitu cuicunque personæ tribuat, donet aut largiatur, sed si ex aliqua iusta vel rationabili causa aliquid dandum, vel tribuendum visum fuerit, id à præfecta seu superiori monasterij, & re communi fiat.

Præsertim vero caueatur ne qua monialis vel conuersa quicquam ex bonis monasterij det aut donet, nec ex eis quidem quæ in vsum suum assignatur nisi de licentia Abbatissæ.

Neque vllius generis bellaria, edulia, esculenta, ientacula, offellas, confectiones, & sirupata, vel alia similia quæcunque conficiant aut coquant, vt illa vendiderent, donent, aut largiantur, nisi de licentia Abbatissę & de rebus modicę impēsæ, & in cōsanguineos ta[...].

Moniales officiales monasteriis in suis muneribus obeundis nihil nisi de re, & pecunia monasterij expendant.

Denuncietur cunctis Sanctimonialibus cuiuscunque ordinis Religiosas professas, quæ testamentum faciunt, vel de rebus sibi in vsum assignatis disponunt, mori & decedere proprietarias, illasq; censuris & pœnis à sacris canonibus, regulis, ac ordinum, & Monasteriorum constitutionibus, atque aliis ordinationibus contra proprietarios editis, & promulgatis subiacere ac obstrictas esse. Idemque contractus, & instrumenta in quibus moniales ab earum Monasterio emunt annuos reditus quoad ipsæ vixerint vel etiam vt post ipsarum obitum alia succedat & similia, nullius sint roboris vel momenti, sed irrita, & inania, ac proinde ijs defunctis cun[c]ta omnino Monasterio incorporentur, cui sunt reditus huiusmodi acquisiti.

In quouis monasterio sit infirmaria communis, & vbi non fuerit, à superiori [...] vel fieri quamprimum curetur, etiam si res [...]at sub censuris, & pœnis eis bene visis: in eam au[...] [r]ecipere se teneātur in virtute sanctæ obedientiæ omnes moniales, & conuersæ tam professæ, quam nouitiæ ægrotæ, quibus opus sit medico: nec medicus quampi[a]m secundo inuisat, nec inuiser e permittatur à pręfecta monasterij, neque medicinam præscribat extra infirmari[a]m sub pœna excommunicationis. Neque etiam extra ill[a]m confessarij monialium deputati cuiusuis audiant c[on]fessionem, sub pœna suspensionis ab illarū, & aliorum quorum[...]

quorumuis confessionibus audiendis, in quam ipso facto incurrant. Si tamen aliqua monasteria ob angustiam loci, aut ob nimiam paupertatem, non possent ita statim extruere infirmariam, Ordinarius siue superior visitet monasterium, & illis præscribat certũ locum, & assignet spacium temporis intra quod omnino debeat exequi, & quoad impensam necessariam pro fabrica, videat idem Ordinarius vt per eleemosynas aut per alios sibi bene visos modos ei prouideatur, & quamprimum de his quæ egerint Congregationẽ certiorem faciant.

Ægrotantibus autẽ, & infirmis in infirmaria decũbentibus, ex ea pecunia quę in eam causam, vt infra assignabitur, suppeditentur omnes sumptus, & expensæ pro victu, alimentis, lectulis, & medicinis, & alijs rebus necessarijs ad illarum morbos curãdos, valetudinem consequendam. In ea vero nulla audeat aliũde particulares sumptus sibi facere: quo circa Visitatores & exinde superiores, in monasterijs in quibus huiusmodi subuentiones non ponuntur in communi deposito, assignabunt huiusmodi infirmariæ cõmuni reditus sufficientes tam ex cõmuni mensa monasterij, quam ex assignatis rebus, censibus, & bonis ad singularum, seu particularium monialium victum siue sustentationẽ, pro ea rata tãmen quæ eis videbitur huic negotio satis esse.

Eligatur autem monialis sollicitudine, sedulitate, & charitate præstans, quæ ægrotantium sororum omni studio, & pietate curam gerat, fideliterque pecuniã sibi commissam administret cuius rationem reddere teneatur.

Ei autem constituantur tot moniales conuersæ auxiliares quot videbuntur ei muneri satis esse.

Nulla audeat accedere ad infirmariam tanquam ægrotans, vel infirma, nisi febri, vel alio morbo laboret, quem ibi curare oporteat de consilio medici, qui ad restitutionem expensarum in foro conscientiæ teneatur si cui huiusmodi consilium dederit vbi opus non erit.

Omnes fenestræ vel foramina quæ fuerint in claustrorum parietibus, è quibus moniales foras spectari possint, omnino occludantur, permissis solis fenestris aliquibus ad lumen excipiendum necessariis, quæ tamen tales sint ne inde vllo modo prospici aut prospicere queant, Monialibus, & earum Ecclesijs non permittatur cantus figuratus, sed tantum firmus ac præterea etiam ex omnibus monasteriis omnia instrumenta musica (exceptis organis, quæ in exteriori Ecclesia permittuntur) tollantur.

Solæ moniales officium Diuinũ in suis Ecclesijs celebrent, ita vt nulla Regularis vel sæcularis aut alia qualibet laica persona ad id quomodolibet se ingerat sed tantum sacerdotes, & clerici deputati vel deputandi ab Ordinario siue superiore pro celebrãdis missis in die solẽnitatis monasterij, ad ea sua munera obeũda quæ sint ex vsu necessario Eccles. cuiusmodi sũt missæ celebratio, benedictiones, & his similia, quæ per moniales expediri non possint, accedant.

Nulla monialis vel conuersa, vel quæuis alia persona, etiam quæ nõ sit de monasterio, audeat alias priuatas sibi missas celebrari facere in Ecclesiis monasteriorũ monialiũ, præter eas quæ à Capellanis deputatis communibus impensis monasterij celebrandæ sunt.

Quia vero in quibusdam monasteriis quam plurimæ missæ quæ magnum Sacerdotum numerũ requirunt, celebrari debent ex testamentis, vel relictis, & aliis dispositionibus, & nihilominus defectu capellanorum, aut monasteriorũ paupertate, vel alia de causa committuntur vel ommitti oporret mandatur Dominis Visitatoribus, & successiuè Ordinariis, & superioribus vt ei rei opportunè prouideant iuxta decreta Sacrosancti Generalis Concil. Triden. & Prouincialis Syn. Neap. aut alia meliori ratione consulentes, ac referant huic Sanctæ Sedi.

Nulla monialis vel conuersa cum aliquo Aduocato, Procuratore, Sollicitatore, Exactore alioque negotiorum gestore quodcunque negotium causam vel litem pertractet, nisi cum solis iis qui pro communibus negotiis, causis, & litibus monasterij procurandis, & defendẽdis deputati sunt, & de licẽtia Præfectæ eiusdem monasterij.

Vectores qui vinum pro vsu monasterij vel etiam aquam Balneorum pro infirmis conuehunt, monasterium ingredi nisi interdiu nullatenus permittantur.

Ad conficiendum panem, vel etiam ad cernendã farinam nemo in monasterium intret, quod si alia de causa necessaria, & vrgenti intrauerit, istiusmodi operam ne præstet.

Abiiciantur e monasteriis omnes catelli.

Collocutoria exteriora fores ne habeant quæ possint occludi, sed omnia pateant.

Ianitrices, & quæ Sacristiæ curam habent, & Comitatrices quæ ingressus comitantur, quadraginta annis non paucioribus natæ sint.

Comitatrices confessarios, medicos, Chirurgos, & alios quos ex necessitate intra claustra pro tempore admitti oportet, vbi ingressi fuerint, semper comitentur.

Omnino assignetur confessarius extraordinarius iuxta Decretum Sac. Gener. Concil. Trident. quẽ quatiis monialis adire teneatur, cui tamen liberum sit illi sua peccata confiteri, vel non confiteri.

Ne quicquam commodato accipiant pro ipsarum Ecclesijs, vel Oratorijs ordinandis, sed proprio sint ornatu contentæ, quem nec alijs commodent.

Omnes conuersæ rei communi monasterij inseruiant. Conuersæ autem particulares nulli monialium concedantur, & quæ iam concessæ sunt in communitatem redigantur, sed si quæ vel propter infirmitatẽ, morbũ, aut senectutẽ particulari ministerio indigeat Abbatissa, vel præfecta monasterij ex eiusdẽ cõuersis cõmunibus vnã pluresve assignet prout opus fuerit ad nutũ tamẽ ipsius reuocabiles, & ex industria aliã, vel alias vicissim ad tẽpus substituat, vt necessitati vniuscuiusque sit consultũ & priuato seruitio nequaquã illarum quæpiã addicta, seu assignata sit, aut dici possit.

In conuersas non recipiantur in quoquo monasterio plures tertia parte aliarum monialiũ, vel ad summum non nisi duæ ad rationem quinque monialium, vbi vero consuetudo est, vt ea proportio non expleatur, sed minor sit numerus conuersarum, ea vtpote laudabilior, obseruetur.

Famulæ sæculares, quæ in monasterijs pro illarum seruitio, & ministerio degunt, omnino dimittãtur, nec habitũ suscipiãt, nisi prius extra monasteriũ dimissæ ab ordinarijs illarum voluntas fuerit explorata iuxta prædicti sac. Concil. Triden. decretũ, quod tamen fiat omnino gratis, neque sint supra numerũ proximè definitum.

Tam moniales, quã conuersæ suam quæq; cellã habeat, nec in vna plures cõmorentur, neque vna cum alia, sed seorsum quælibet in suo lectulo dormiat, seu quiescat.

Non recipiatur monialis, vel conuersa, in quoduis monasterium, nisi in eo singulæ singulis monialibus, & conuersis propriæ cellæ, quæ siue ex muro, vel cemento, siue ex tabulis, siue ex tela in communi dormitorio distinguantur, assignatæ sint, & actu eas inhabitent, & vacua supersit propria cella pro recipienda in monialem vel conuersam.

Visitatores numerum monialium, ac etiam conuersarum iuxta supradictam rationem, in quolibet monasterio, certum definiant, ex facultatibus, & reditibus, qui à monasterio in communi possidentur, & ex consuetis eleemosynis, statuentes in monasterijs ciuitatis Neapol. pro singulis monialibus annuatim quinquagenos ducatos, quadragenos autẽ pro singulis conuersis, quæ tamen præscriptam portionem non excedant.

Verum vbi monasterium aliquas in moniales supra numerum definitum recipere voluerit, id quidem conceditur si fuerint cellæ pro eis, vel aliud ex prædictis non obstiterit, & in dotem prætera vel eleemosynam à singulis assignetur præsens pecunia, ex qua saltem possit emi annuos redditus ducatorum sexaginta sex illius monetæ in absolutum monasterij commodum, & vtilitatem conuertendos, & inalienabilis, ac perpetuo retinendus. In monasterijs vero Salernitanæ ciuitatis ... seruatis conditionibus cæteris ... dictis) Domini Visitatores taxent certam annuam quantitatem redituum pro loci, & personarum qualitate.

Nulla vnquam recipiatur in monialem nisi prius parêtes, fratres, vel ij ad quos eius cura spectat prôptam habuerint vniuersam pecuniam pro dote, vel eleemosyna constituta ex qua puellæ nomine annuus reditus emanatur accedente monasterij consensu, cui huiusmodi reditus alimentorum causâ vsque ad professionis diem cedat, ea vero sequuta successionis iure integer acquiratur.

Cum vero Regulari viuendi ratio, & optimi instituti, & tuta via, qua ad omnem perfectionis gradum ascenditur, sit vita communis, nihilque propri possidere, nec pecuniam tractare, ne eam quidem quæ in vsum cuiusque conceditur, districte præcipiatur, & mandetur, vt si quæ moniales huiusmodi sanctam, & regularem viuendi rationem elegerint, & omnia bona reditus siue quouis modo ad vsum concessa, reseruata à se abdicauerint, & monasterio tradiderint. Abbatissa, Priorissa, vel aliæ Præfectæ monasteriorum renunciationem huiusmodi recipere omnino teneantur, & ex monasterij bonis, & reditibus, seu introitibus in his, quæ ad victum, & vestitum, & reliquam vitæ sustentationem pertinent, illis præcipue prouidere, & ita oportunè omnia subministrare, vt nulla re indigere permittantur; si quis autem, vel si qua intra, vel extra monasterium talem pium viuendi vsum dicto, vel facto nutu, vel signo exturbare, reprehêdere, aut quouis modo impedire maligno spiritu instigante præsumpserit, superiores in eum, eamve maledictionem æternam, & excommunicationis sententiam, etiam ipso facto incurrendam comminari, & infligere possint. Quinimo omnibus dictorum monasteriorum superioribus, & præfectis in Domino iniungatur, vt prædictarum monialum pie, & religiose viuentium, singularem curam gerant, vt pote, quæ sub speciali protectione sanctæ sedis Apostolicæ, & nostræ Congregationis existunt. Et vt hæc tuta viuendi ratio dante Domino amplificetur de cætero in prædictis monasterijs, nulla ingressura monasterium recipiatur, aut admittatur aliquo modo in monialem, vel côuersam nisi promiserit communis vitæ institutum prædictum amplecti, & iuxta illud perpetuo viuere, vbi vero ingressa fuerit, vna cum alijs monialibus eiusdem instituti, & obseruantiæ adiungatur, & cum eis viuat, côfessarij etiam sedulo hortentur, ac moneant moniales vt prædictum communis vitæ institutum, & tutam Deo seruiendi viam sequantur.

In monasterijs in quibus similiter retinentur hactenus promissiones, & subuentiones, & non omnia in communi conferuntur, concedatur licentia accipiêdi aliquâ subuentionem de manibus: tamen Abbatissæ, seu præfectæ monasterij, siue depositariæ ad nutû tamen Abbatissæ, siue præfectæ prædictæ pro suis religiosis necessitatibus, quæ vero supersunt, Abbatissa erogare teneatur in communes vsus monasterij. Ac ordinarij, ac superiores monasterij quotannis exigant rationem à Depositaria, & Abbatissa, seu præfecta prædictis de huiusmodi prouisionibus, subuentionibus, & depositis, & in eas transgredientes grauiter animaduertant.

Vt autem ad Dei gloriam, & monialium in Domino profectû, & animarû salutê supradictæ ordinationes debita deuotione, & reuerentia suscipiantur, vniuersis & singulis reuerendis, Abbatissis, priorissis, ac alijs præfectis, & superioribus monasteriorum, ac monialibus, & conuersis in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub priuationis officiorum, & perpetuæ inhabilitatis, ac vocis actiuæ & passiuæ, atque alijs censuris Ecclesiasticis, & pœnis etiam ipso facto incurrendis respectiue (in casibus tantum a Congregatione præter bandis quoad censuras, scilicet) ... facultates dictis dominis Visitatoribus concessas districte præcipitur & mandatur, vt omnia & singula ... nibus contenta obseruent, & exequantur, ac obseruari & exequi faciant.

Prætera Dominus Ordinarius Neap. eiusque Vicarius, & Officiales in spiritualibus Generalis, & prædicti Domini Visitatores Apostolici, nec non & alij superiores Regulares, ad quos monasteriorum cura quomodolibet spectat, studeant, vt hæc omnia inuiolabiliter obseruentur, transgredientes vero, prædictis censuris Ecclesiasticis, & pœnis, etiam inuocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis, ac alijs prout eis videbitur iuris, & facti remedijs oportunis exerceant, & castigent, cum facultate declarandi Abbatissas, Priorissas, & alias Præfectas culpabiles repertas incurrisse in pœnas etiâ priuationis officiorum, & inhabilitatis ..., atque illas sic declaratas deponendi, & puniendi, ac alias idoneas illarum loco surrogandi, & sufficiendi, quæ Regularis disciplinæ zelo accensæ huic reformationi inuigilare possint, & valeant.

E Monasterijs S. Mariæ Angelorum, S. Mariæ Consolationis, S. Antonij de padua, S. Mariæ Magdalenæ Neap. ciuitatis, eijciantur omnes, & quæcunque puellæ, atque sæculares mulieres, quæ educationis, vel alia quauis causâ in eis morantur non obstantibus quibuscunque.

In Monasterio S. Mariæ Angelorum, S. Mariæ Consolationis, & Sancti Antonij de Padua nulla de cætero admittatur in monialem, vel conuersam, nec Regularem habitum suscipiat sub pœna priuationis ipso facto, officiorum, & vocis actiuæ, & passiuæ, tam per Abbatissam, quam per discretas, quæ huic rei auctoritatem, vel assensum præbent, incurrenda. Ac insuper illius receptio, & professio inde sequuta, irrita sit, & inanis, ac nullius sit roboris, vel momenti. Sed & quæ de facto in posterum iam recepta fuerit, de monasterio eijciatur.

Idem quoque obseruetur in monasterio Sanctæ Mariæ Magdalenæ, cum propter loci insalubritatem, & alias iustas, ac rationabiles causas, Dominis Visitatoribus datum fuerit in mandatis, vt ipsi habita ratione redituum, tam communium, quam particularium, seu in proprios vsus assignatorum, tantum ex reditibus conuentui, seu mensæ monialium tribuatur, quantû videatur satis esse ad illarum congruam sustentationem, quod autem superest futuro monasterio extruêdo reseruetur. Datum Romæ in sacra Congregatione super Regularibus habita, die 2. Iulij 1569.

F. Mic. Bonell. Card. Alex.

De Visitatione quorumuis aliorum exêpt. Visitationis modo, & effectu.

CAP. XXXI.

SVMMARIVM.

1 *Clerici sæculares quouis modo exempti visitari possunt.*
2 *Modus formandi scrutiny inquisitiones in visitatione.*
3 *Pœna imponenda pro delicto per inquisitionem reuelato.*
4 *Archidiaconus dum visitat, quæ seruare teneatur.*
5 *Archiepiscopus visitare non potest Suffraganeum suum, nisi causa prius in synodo prouinciali probata.*
6 *Procuratio ratione visitationis debetur Episcopo.*
7 *Procurationem dare, qui non obligantur.*

VLtra præmissa visitare potest Episcopus quoscunque clericos sæculares, exemptos, Prothonotarios 1

notarios Apostolicos, Capellanos Regios, Acolithatus Comitis Palatini, seu alicuius militiæ, vel hospitalis titulis insignitos, dummodo actu militiæ, seu hospitali, cui adscripti sunt non inseruiant. Item & residentes in curia Romana, & familiares Cardinalium, isti enim ratione beneficiorum, Diœcisano, in cuius Diœces. beneficia obtinent subiiciuntur, citat concil, & si resideāt, etiam in persona in causis delictorum, & correctionis morum ab eodem Diœcesano, siue in visitatione, siue extra visitationem puniri possunt, idem Concil. quam iurisdictionem Ordinarijs contra huiusmodi exemptos Prothonotarios habitum non deferentes, aliosque Curiales, vel familiares Cardinalū actu familiaritatem non exercentes, concesserat etiā Leon. Decim. constitutione sua incip. *Regimin. Anno 1515. 4 Nonas Maij Conc. Later.*

Conc. Trid. sess. 24. c. 11 de reform.

Conc. Trid. sess. 14. c. 4.

Ecclesias item quæ nullius sunt Diœcesis vicinior Episcopus, vel quem semel elegerint, visitare potest, Conc. *loc. cit. cap. 9.*

Modus autem inquirendis defectibus, & delictis tenendus est, vt de statu generali Ecclesiæ inquiratur, & non in specie de delictis rectoris, Specul. *loc. cit. de inquis.* & vt procedatur de plano nulla seruata forma iudicij, *cap. olim. de accusat.* secreto etiam examinandum est, & nullum iuramentum ab examinatis exigendum, *capit. Romana, cit. super quo extat etiam rescriptum sac. Cong. Conc.* tenoris sequentis.

Congregat. Concil. censuit in Visitatione quando fit inquisitio, quæ præparatoria vocatur, non licere Episcopo ad detegenda visitatorum peccata, per edicta publica monere homines sub excommunicationis pœna ad reuelandum, neque in ea exigere iuramentum à visitatis.

Ex quo tamen reuelaretur siue iuramento aliquid corrigendū, posset visitator pro maiori verificatione super illo particulari exigere iuramentū, *glo. in cit. cap. Romana, §. sane*, vel in genere, posset exigere iuramentū vt dicāt si quæ sciūt in Ecclesia reformanda, tā in capite quam in membris, *cap. qualit. de accus.*

Præcauendum etiam ne dicantur occulta. vt si reuelans solus faciat delictum, vel ipse, & alius tantum talia enim neque quæri, neque referri possunt cum Ecclesia de occultis non iudicet, sed soli Deo reseruantur, *capit. qualiter, cit. capit. erubescant, 32. dist.* Immo etsi duo concordarent contra aliquem in crimine occulto, talis non deberet indicari, Hostien. *in summ. de inquisit. num. 5.* vbi addit non esse inquirendum super contentis schedulis occulte traditis, quia nimirum hoc vergeret in magnum detrimentum famæ clericorum, quorum delicta non sunt propalanda, sed potius quantum sine scandalo fieri potest occultanda, exemplo Imperatoris Constantini, *cap in scripturis, 96. dist.*

In huiusmodi item generali inquisitione admittēdi sunt quicunque deponere volentes, etiam criminosi, & qui alias testimonio essent repellendi; aduertere tamen debet visitator, an ex odio deponant, vel ex audi tu, seu fama tantum, vt ex huiusmodi deponentium circunstantiis iudicium suum moderari sciat, Hostieñ. loco citato.

Visitationis absoluto processu, ordinare solet visitator aliqua, quæ corrigenda duxerit, & iniungere Ecclesiæ rectori, vt ea intra assignatum terminum exequatur. Delicta etiam si quæ detecta sunt, punire debet.

Et quidem si accusatus fatetur delictum, punien-
3 dus est, non pœna ordinaria, sed pœna arbitraria, hæc enim propria est pœna iudicij inquisitionis, *capit. presbyterum, 50. distin. cap. non dicatis 12. quæstio. 1. capit. qualiter cit. cap. inquisitionis, de accusat.* Tanto magis, quod visitatio potius fit per modū fori pœnitentialis quam contentiosi, nec in ea precise puniendi finis intendendus est, sed corrigendi, & salutaris pœnitentiæ iniungendæ, ita Imol. *in capitul. Romana, de cens. in 6. cit.*

Huiusmodi tamen correctio, appellatione. vel recusatione iudicis, vt suspecti nō potest impediri, *cit. Conc. sessione 24. citat. cap. 10. de reformatione*, hocque idem fuisse declaratum a sacra Congrega. Concil. teneatur Genuen. *in sua prax. cit. capitul. 21.* quoad effectum videlicet suspensiuum, quoad effectū enim deuolutiuum appellatio non est prohibita ex voto eiusdem sac. Cō. vt sequitur.

Conc. Trid. sess. 24. c. 10 de reform.

An decretum, Cap. 10. *sess. 24.* sustulerit appellationem deuolutiuam.

Cong. censuit, non sustulisse deuolutiuam, sed suspensiuam tantum.

Pro crimine etiam à quo quis alias fuit legitime absolutus nerum puniri non debet, *cap. de his loc. cit. de accusat. Abb. ib. & tex. l. si cui, §. idem, ff. de accusat.*

Quod si accusatus in negatione persistat, & fuit depositum contra ipsum, de fama, & credulitate tantum, nec adsit modus, quo probari possit facti veritas, adsit tamen infamatio, seu scandalum, & non leuis præsumptio, iniungenda est canonica purgatio, *capit. presbyter, 2. quæst. 4. capit. inquisitionis, cit.* Felin. *in cit. capit. qualiter, num. 9. de accusat.* quod si in purgatione defecerit, pro confesso haberi debet *cap. cum P. & cap. inter. de purg. Can.*

Si autem negat accusatus, & fuit depositum de certitudine facti, & grauis sit orta infamia vel scandalum, seu agatur de præiudicio tertij, reseruandus est ad iudicium ordinarium, & contra eum per modum accusationis ab Aduocato, Fisci Episcopalis procedi debet.

Et tum demum adueniri potest ad inquisitionem specialem, in qua & iurare testes, & num nisi legitimi debent, nam tunc potest si velit probationum copias, & omnibus defensionum remediis vti, Hostiens. *loc. cit.* Pœna etiam ordinaria, & à iure statuta hoc casu puniri debet delinquens, non autem arbitraria, *capit. qualiter, cit.* licet hoc tempore omnes pœnæ sint iudici arbitrariæ, & omnes pœnas legum pro circunstantiis delictorum, & locorum iudex moderari potest, Hostien. *in summ. cit. de pœniten. nu. 6.* Boer, *decis. 289. num. 7.*

Detineri etiam hoc casu potest sub custodia reus interim dum formatur processus si sit suspectus de fuga. cit. Conc.

Conc. Trid. sess. 25. c. 6. de reform.

Hoc eodem casu cum proceditur compilato processu, recusari potest iudex, vt suspectus, & ab eo licitè appellatur appellatione, non solum deuolutiua, sed etiā suspensiua neq; tunc procedit dispositio, *cit. cap. 10. sess. 24.* appellatione enim correctionis morum, nō intelligitur correctio, quæ fit seruato iudiciali processu, Genuen. loc. cit.

Non solum autem per seipsum visitare potest Episcopus, sed & per delegatum, quod ipsi iura concedunt in casu iusti impedimenti, *cap. Episcopum, 10. qu. 1. Episcopus de off. ord. in 6.*

Visitat & archidiaconus cum scitu Episcopi, per seipsum tamen tantum, assumpto secum notario publico visitare. debet, visitationisque rationem, acta & processum intra mensem Episcopo reddere tenetur Concil. loc. cit. Eidem præscribere potest Episcopus terminum, & comitatum visitatione tenendum ex voto sac Cong. Conc. quod sequitur.

Conc. Trid. sess. 24. c. 3. de reform.

An Episcopus possit præscribere terminum Archidiacono ad visitationem expediendam, & præscribere comitatum, & equitatum ne oneri sit Ecclesiis quas visitauerit.

Cong. censuit posse.

Visitat ad extremū Archiepiscopus dœcesim sui suffraganei, sed nō nisi causa prius cognita, & proba- 3
ta in Concilio Prouinciali, Conc. *loc. cit.*

Reliquū est, vt videamus quidnam Episcopus ratione visitationis à visitatis recipere possit.

Munera itaque qualiacunque, & quomodocunque illa offerantur recipere non potest, Concili. *loc. cit.* ne quidem comestibilia, vt illa secum asportet. Imol Anchar. *in Clemen. 2. de censibus.*

Neque

hoc etiam facere prætermiserit, per præsentes similiter statuimus, vt Ordinarius loci, ad quem regularis delinquens transmissus fuerit, super præmissis ab ipso Ordinario loci, in quo deliquit similiter requisitus, vel alias de illius delicto informatus, vt præfertur, tamquam sedis Apostol. delegatus, prædictum Concilij decretum omnino exequi, in regularem delinquentem seuere animaduertere possit, & debeat. Decernentes sic, & non aliter per quoscunque Iudices, &c. Non obstantibus quibusuis eorundem ordinum, vel institutorum, etiam iuramento, & confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, priuilegiis quoque indultis, & literis Apost. in contrarium præmissorum quomodolibet concessis, confirmatis, & approbatis, cæterisque contrariis quibuscunque, &c. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnat. Domin. 1595. 7. kal. Mart. Pont. ann. 5.

45 Visitari etiam possunt ab Episcopo monasteria Regularium cōmendata, in quibus non viget regularis obseruantia, nulla præscriptione, priuilegio, conseruatorum deputatione obstante. Et si in eis viget obseruantia regularis, monere debet Episcopus eorum superiores, vt ipsi visitent & corrigenda corrigant, qui si intra sex menses visitare neglexerint, Episcopus ipse visitare possit, & corrigere, nullo priuilegio, aut appellatione obstante, id. Conc. *sess. 21. c. 8. de ref.* *Conc. Trident.*

Similiter monasteria, quæ generalibus capitulis nō subsunt, nec suos habent Visitatores Regulares, si monita in congregatione se se non redegerint, in omnibus Episcopi iurisdictioni subiecta sunt, id. Concil. *sess. 25. cit. c. 8 de regul.*

46 Item monasteria quæuis, seu Ecclesiæ, locavè regularium, curam animarum adnexam habentia, quoad ipsam curam visitari debent ab ipso Episcopo, itemq; & personæ curam huiusmodi exercentes, siue sint seculares, siue regulares in omnibus curam ipsam concernentibus nulla exemptione se tueri possunt quominus visitentur, & corrigantur per Episcopum, id. Conc. *cap. 7 sess 7. de ref. & c. 11. sess. 25. cit.* quod idem disponi in Bulla Leon. X. vidimus superius.

Particulariter autem Militum S. Ioannis Hierosolymitani, quos merito inter huiusmodi exemptorum seriem recensere possumus, Ecclesias, quib. cura animarum incumbit, in concernentibus ipsam curam Ordinario subiectas esse, & ab eisdem visitari posse, clarè patebit ex rescripto Pij PP. V. quod sequitur.

Exposcit, & infra. Decernimus, declaramus, statuimus, omnes, & singulos locorum Episcopos, & alios superiores, tanquam Apostol. sedis delegatos, omnes, & quascunque parochiales Ecclesias, ceteraque beneficia ecclesiastica suarum ciuitatum, & diœcesum, quibus animarum cura imminet, ad dictam religionem eiusque Milites, Capellanos, Ministros, Rectores, quomodolibet pertinen. etiam quod in eis Episcopalem, & temporalem iurisdictionem religio, & milites prædicti haberent, eorumque ecclesias, Rectores, Vicarios, & ministros, quoscunque (in his tamen duntaxat, quæ animarum curam, illiusque exercitium, & sacramentorum administrationem respiciunt) visitare, omnesque actus visitationem concernentes exercere posse, & debere, ac rectores cæterosque huiusmodi ministros curam animarum exercentes minus idoneos repertos, siquidem ad nutum amobiles sint, statim amouere, sin vero titulares sint, illico suspendere, ac superiores eorum monere, vt intra aliquem breuem terminum in locum amotorum subrogent alios idoneos, prius tamen per ipsos Episcopos, & alios superiores examinatos, & approbatos, titularibus vero suspensis, deputent alios idoneos pariter examinatos, & approbatos, vt supra, in coadiutores, seu Vicarios iuxta decretum Concil. sess. 21. cap. 6. Interea vero dum hæc subrogatio, seu deputatio fiat, ipsi Episcopi, & alij superiores pro necessitate, curæ animarum prouideant arbitrio suo, quod si superiores dictorum Rectorum, & ministrorum, intra tempus præfixum non subrogauerint, aut deputauerint, vt supra, tunc dicto termino elapso ipsi Episcopi, & alij superiores, alios prævio examine iuxta eiusdem Conc. formam idoneos repertos in locum amotorum subrogent: titularibus vero suspensis coadiutores deputent, iuxta dictum cap. 6. sess. 21. qui tamen in dictis parochialibus perinde inseruiant, ac si subrogati, aut deputati ab ipsis superioribus religionis, & militum prædictorum fuissent. Volumus autem, quod Episcopi, & alij superiores prædicti, visitationem huiusmodi, & prædicta omnia solum tanquam delegati Apostol. sedis, & gratis, & absque vlla dictæ religionis rectorū impensa, & onere faciāt. In collatione item ordinum, necnon consecratione Ecclesiarū, & sacrorū vasorum, ac benedictionibus, & aliis actibus spiritualitatem cōcernentibus, ac institutione præsentatorum ab eisdem militibus ad beneficia, aut approbatione, seu cōfirmatione, quas ab eisdem fieri harū præsentium vigore contigerit, gratis omnia faciant, & diligenter attendāt, vt nullos admittant, qui qualitates à Concilio requisitas nō habeant, ac prævio examine, iuxta eiusdem Concilij decreta idonei non existant. Nolumus autem Episcopos, & alios superiores locorum suprascripta facultate vti, qui cum eadem religione, & militibus super iurisdictione Episcopali in locis visitan. coram quibuscunq; iudicibus litigant, nisi ipsi Episcopi, & alij superiores viciniores, ius aliquod in iurisdictione huiusmodi non habentes, nullumque interesse prorsus prætendentes; facultate prædicta vtantur. Nolumus item per præsentes vllum afferri præiudicium iuri visitādi dictas parochiales ecclesias, & alia beneficia curam animarū habentia, quod antea religioni, & militibus prædictis competebat, inhibemusque expresse dictis Episcopis, & aliis superioribus, ne hac facultate visitandi eis per præsentes concessa alio vtantur modo, quam præscripto, sicque per quoscunque iudices, &c. Datum Rom. apud S. Petrū sub annulo Piscat. die 22. Septemb. 1571. Pont. nostri ann. 6.

Qui etiam dictam curam exerceant, siue sæculares, siue regulares esse debeant, poni debent ad arbitrium superiorum ipsorum regularium, non autem ad arbitriū Episcopi, nisi quod examinari, & approbari prius debent ab Episcopo antequam ponantur, quod declaratum fuisse a Sacr. Cong. Conc. refert Gonz. super 8. Cancell. glo. 5. §. 3. *num.* 34. his verbis.

Petentibus Iesuitis an Parochia Toletana in Monasterium erecta, & vnita eorum collegio gubernari possit à deputato ab ipsis, modo sit approbatus ab Ordinario.

Censuerunt posse. *Et iterum.*

Neque Vicarios perpetuos, neque temporales posse ab Ordinario poni in monasteriis, quibus cura imminet animarum, vel à principio, vel ratione annexionis, sed tantum à superioribus eorum, præuio tamen examine ipsius ordinarij iuxta præscriptum decreti Conc. *sess. 25. cap. 11.*

Si tamen in deputando ipsi superiores regulares negligentes essent, vel non deputarēt tot personas, quot ad exercitium ipsius curæ sufficerent, ab Episcopo compelli possent, vt deputent, quod etiam fuisse declaratum à dicta Congr. testatur Confect. *cit. tit. 5. c. 4.*

Iidem deputati ad curam animarum in Ecclesiis Regularium, ad Synodum Episcopi venire tenentur, cit. Conc. *sess 24. c. 2. de ref.*

Beneficia item in quibus habent ius præsentandi, vel instituendi, regulares, si intra debitum tempus beneficiis huiusmodi non prouiderint, collatio ipsorum deuoluitur ad Episcopum *Clem. vn. de supplen. negl. prel.* Rebuff. *de deuolut. num.* 37.

Regulares iidem subditi sunt Episc. quoad cōfessiones personarū secularium audiēdas, ita quod illas audire nō possunt, nisi prius fuerint approbati ab Episc. ad quod vltra Cōst. Leo. X. supra allatam faciūt etiam declarationes, alias à nobis relatæ de foro pœnit.

Et si habuerint approbationem huiusmodi, adhuc non possunt absoluere pœnitentes ab excommunicatione lata ab homine, alioquin incurrunt ipso facto excommunicationem Papæ reseruatam, eandem excommunicationem incurrunt si administrent infirmo Eucharistiæ, vel extremæ vnctionis Sacramētum; vel benedicūt sponsos sine parochi licentia, ex dispositione *Clem. 1. de priuileg.* vltra quod illis hæc etiam sūt prohibita dicta const. Leonina.

Similiter incurrunt Regulares excommunicationis sententiam si aliquid in concionibus, vel sermonibus aliis prædicent quo populus à decimarum solutione abstrahatur. *Cle. cupientes de pœnis.*

Ordines item suscipere non debent, nisi ab Ordinario, ad quod videnda declaratio Clem. VIII. supra de Ordin. allata.

Positionem primarij lapidis, consecrationem Ecclesiæ, Altaris, Cimiterij petere non debent, nisi ab Ordinario, vt supra in dicta Leon.

Nouum etiam Monasterium ædificare, seu fundare non possunt; nisi obtenta licentia ab Episcopo, citat. Conc.

Conc. *sess. 25. cap. 3. de Regu.* Quem autem modum tenere debeat Episcopus in concedenda huiusmodi licentia, ordinauit Clemens VIII. constitutione sua quæ sequitur.

47 *Quoniam ad institutam Regularium locorum, & personarum reformationem promouendam, & conseruandam maxime pertinet, vt in quibuscunque domibus, & monasteriis, is tantum numerus Religiosorum, qui commode ibidem ali possit contineatur, ac eo pariter spect.t, vt in quibusque ciuitatibus, & locis noua domus, & monasteria, præsertim mendicantium, non erigantur nisi in eisdem ciuitatibus, & locis, aliorum domorum, & monasteriorum in eis existẽtium habita ratione, vt commode sustentari posse dignoscatur. Hac igitur nos consideratione ducti, & in præmissis pro nostro pastorali munere oportune prouidere volentes. Motu proprio, & ex certa nostra scientia, ac matura deliberatione, deque Apostolica potestatis plenitudine, ex voto etiam S. R. E. Cardinalium, super consultationibus negotiis Episcoporum, & regularium præpositorum, harum serie declaramus, locorum ordinarios non posse licentiam ad nouos conuentus cuiusque etiam mendicantium ordinis in ciuitatibus, & locis eorum ordinariæ iurisdictioni subiectis, erigendos impartiri, nisi vocatis, & auditis aliorum in eisdem ciuitatibus, & locis existentium conuentuum prioribus, seu procuratoribus, & aliis interesse habentibus, & causa seruatis seruandis cognita constiterit, in eisdem ciuitatibus, & locis nouos huiusmodi erigendos conuentus sine aliorum detrimento commode sustentari posse. Si vero ab eorum in huiusmodi causis, & sententiis ad nos, & Apostolicam sedem prouocari, & appellari contigerit, ipsos Ordinarios, tam diu erectionem nouorum conuentuum suspendere debere, quousque à nobis, & Apostolica sede in eadem causa pronunciatum extiterit, irritum nihilominus, & inane decernentes, quicquid secus super his à quoquã quauis authoritate, scienter, vel ignoranter, contigerit attentari. Quocirca vniuersis venerabilibus fratribus nostris Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & aliis locorum ordinariis, per præsentes in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipiendo, mandamus, vt præsentes nostras literas obseruent, & obseruari curent, & faciant non obstantibus, &c. Datum Romæ, apud S. Marcum sub annulo piscat. die 23. Iulij, 1603. Pont. ann. 12.*

Similiter, & oratoria priuata ædificare non possunt, nisi prius ab ordinario fuerint designata, cit. Concil. *sess. 22. in decreto de celebr. miss.* quo decreto derogatum esse priuilegio regularium à Sixt. IIII. concessa de celebranda missa quocunque loco super altari portatili, ita vt hodie post Concil. Tridentin. hoc priuilegio vti non possint tenet Confect. *supr. citat. titul. 19. cap. 2.* quinimo subsunt in omnibus alijs quæ in illo decreto Cõcil. disponuntur, vt quoad ceremonias superstitiosas, mercedum conditiones, Eleemosynarum circa celebrationem importunas exactiones aliosq; abusus ibidem expressos, vitandos.

Dies festos quos in sua Diœcesi Episcopus seruandos præceperit, Regulares quoque seruare tenentur, citat. Concil. *sessio. 2. cap. 12. de reg.* circa quam festorum obseruationem emanauit decretum Sacr. Congreg. Concil. relatum à Quar. loc. cit. tenore verborum huiusmodi.

Congr. Concil. censuit, decretum, cap. 12. versic. Dies etiam festi, sess. 25. de regular. ita esse intelligendum, vt regularium ritus, illis festis semper permaneant quoad missas celebrandas, & cætera diuina officia, tam publice, quam priuatim ab ipsis Regularibus in eorum ecclesiis persoluenda, nec circa hæc ab episcopis quo quomodo quicquam in contrarium eisdem regularibus præcipi posse. Quod si de facto præceperint, Regulares neutiquam ipsis episcopis obedire teneri. Verum quoad Conciones, & Lectiones, quas iidem Regulares ad populum habuerint, debere se conformare Euangeliis, & Epistolis, quibus clerus sæcularis vtitur illis diebus festis.

Censuras item & interdicta lata ab episcopo, ad mandatum ipsius Episcopi publicare, & obseruare in suis ecclesiis obligantur, id. Concil. ibidem.

Indulgentias quascunque publicare non debent, absque scitu, & auctoritate Episcopi, id. Concil. *sess. 21. c. 9. de reform.*

Quoad quæstuationes etiam, & Eleemosynarum exactiones subduntur regulares in eo Episcopo, quod ipsi quæstuantes tenentur episcopo facere fidem per litteras authenticas de licentia ad huiusmodi quæstuationem à suis superioribus sibi data, circa quod consulta Sacr. Congr. Concil. respondisse legitur his verbis.

Congr. Concil. censuit Regulares mendicantes teneri ad ostendendam ordinario licentiam quærendi Eleemosynas à suis superioribus sibi datam.

Imò & prohiberi possunt per Episcopum ab immoderata exactione Eleemosynæ, vel ne exigant Eleemosynas pro conuentu extra Diœcesim existente, & ne exigant, nisi illi quorum licentias confirmauerit prius Episcopus, quod praxi suarum partium obseruari refert Genu. *in prax. sua, cit. cap. 59. nu. 11.*

Vt accedant ad processiones publicas compelli possunt per Episcopum, cit. Concil. *sessio. 25. cit. cap. 13. de reg.* cum moderatione nimirum Sac. Cong. Conc. relata à Quar. loc. cit. vt sequitur.

Congr. Concil. censuit, Regulares monasterij vltra medium milliare à ciuitate distantis, non posse ab Episcopo compelli accedere ad processiones.

Controuersias etiam de præcedentia, in processionibus publicis inter ipsos Regulares, seu etiam sæculares clericos quosuis exortas componere omni appellatione remota, pertinet ad episcopum id. Conc. loc. cit. quis autem modus in eis componendis tenendus sit, declarauit Greg. XIII. constitutione sua relata apud Confect. f. 250. vt sequitur.

Exposcit Pastoralis officij munus: & infra. De nobis attributa potestatis plenitudine volumus, & Apostolica auctoritate decernimus, quod quicumque ex dictis fratribus mendicantibus inter se de 48
præcedentia huiusmodi contendentibus, aut Confratribus confraternitatum prædictarum, inter quos lites, & causæ præmissorum occasione ortæ iam sint, seu oriri contigerit in futurum, qui in quasi possessione præcedentiæ, ac iuris præcedendi, sunt ij (quibuscunque reclamationibus, protestationibus, appellationibus, & aliis subterfugiis prorsus remotis, & cessantibus, & postpositis) in processionibus, tam publicis, quam priuatis præcedere debeant. Quando vero non probetur, aut non constet de quasi possessione præcedentiæ huiusmodi, inter fratres quidem mendicantes ij, qui antiquiores in loco controuersiæ, inter confratres vero inter se litigantes ij qui prius saccis vsi sunt, in processionibus, tam publicis quam priuatis præcedere debeant, ita vt si contigerit noua monasteria aut domos alicuius ordinis mendicantium in loco in quo alterius ordinis ex dictis mendicantibus monasteria aut domus prius erecta, & instituta sint, ille ordo, qui prius monasterium seu domum in loco habuerit, præcedat. Præterea quia inter prædictos ordines plerumque alia in processionibus, & alia in Conciliis Generalibus, & aliis actibus publicis siue priuatis ratio circa modum præcedendi seruatur, nolumus per præsentes prærogatiuas dictorum ordinũ quoad præcedentias huiusmodi, quæ propriis ordinibus præterquam in processionibus prædictis debentur, aut fratribus Cappucinis nuncupatis, qui in processionibus publicis sub conuentualium S. Francisci aut Minorum de obseruantia fratrum nuncupatorum Cruce, vt solent, incedere possint, aliquod præiudicium generari, siqua per quoscumq; iudices, &c.

Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apost. necnon Ecclesiarum monasteriorum ordinum cõgregationum Domorum aut confraternitatum quarumcunque, etiam iuramento, confirmatione Apostol. vel quauis firmitate roboratis statutis, & consuetudinibus priuilegiis quoque indultis, & litteris Apostol. &c. Datum Romæ, apud S. Marcum, die 15. Iul. 1583. Et iterum Sacr. Congr. consulta super dubiis controuersiarum de præcedentia respondit die 26. August. 1593. in hæc verba relata, apud Quar. vers. præcedentia.

Sacra Congr. Illustrissimorum, & Reuerendiss. DD. Cardinalium negotiis, & consultationibus Episcoporum, & Regularium præfecta, ad tollendas omnes lites, & controuersias quæ inter Regulares plerumque solent oriri super eorum præcedentia in processionibus cæterisque actibus tum publicis, tum priuatis, illud in futurum obseruandum censuit, quod in hac alma Vrbe omnium magistra seruatur.

Die 30. August. 1593. Illustriss. & Reuerendiss. D. Card. Alexã. retulit suprascriptam Congreg. sententiam Sanctissimo placuisse, & iuxta eam in casibus occurrentibus semper rescribi, & si opportunum fore videbitur generalem constitutionem desuper fieri mandasse, illa Gregor. XIII. quæ incipit exposcit, aliisq; contrariis quibuscunq; non obstantibus.

Subduntur præterea Regulares Episcopo quoad cõtributionem pro seminario præstandam, eam enim pro modo

& alia Const. incip. Romanus, eiusdem eo. ann. 19. Nouemb. Cong. Iesuatorum, mendicantium ordinibus annumerata fuit. Et demum Clement. VIII. Const. incip. Rom. Pont. decet, ann. 1603. 20. August. Carmelitas discalceatos, declarauit esse ex ordine mendicantium. Moderata etiam fuerunt priuilegia Regularium, vt ad leuanda defunctorum corpora intra Parochiam cum Cruce sine scitu parochi intrare non possint à Leon. X. in Conc. Lateran. cit. Const. Dum intra mentis arcana, super quo extat declaratio sacr. Congr. relata apud Quart. vers. priuilegia Regul. cit. hoc verborum tenore.

Licet in sacro Generali Lateranensi Concilio statutum,
50 *& ordinatum fuerit, vt fratres ordinum mendicantium cæterique Religiosi Regulares non possint intrare Parochias cum Cruce ad leuanda funera eorum, qui apud Ecclesias Domorum, & locorum eorundem suam elegerint sepulturam nisi prius præmonito, & requisito ac recusante parochiano presbytero, & tunc sine eius, & ordinarij præiudicio, significatum tamen est Sacr. Congr. S. R. Card. negotijs Episcoporum, & Regul. præposita, nonnullos fratres præsertim ordinis Minorum de obseruantia cuiusdam consuetudinis prætextu quam neque antiquitate vallari, neque obseruantia viridi inniti, neque pacifica, & non interrupta possessione firmatam esse constat, contendere sibi licere, defunctorum funera proprio eorum parocho absente, eoque irrequisito, efferre, & leuare: idque haud leues controuersias, & altercationes aliquibus in locis non sine populi scandalo, & Dei offensione excitasse. Ideo volens eadem S. Congr. omnem eiusmodi dissensionum, & scandalorum materiam, & occasionem præcidere, atque in futurum prouidere, vt tam parochi quam Fratres ipsi vnanimi inter se voluntate, & ea qua par est charitate vltima hæc Christianæ pietatis officia defunctis, præstent, declarat, & huius decreti tenore statuit prædictis Fratribus Ordinis Minorum de obseruantia alijsque quibuscunque Regularibus quorumcunque ordinum, & congregationum tam mendicantium quam non mendicantium existant, nullo modo licere etiam specialis alicuius consuetudinis prætextu parochias cum Cruce processionaliter aut alias ad efferenda, & leuanda defunctorum funera intrare, vel illa leuare, & efferre, nisi vocato, & expectato proprio defuncti parocho, eoque ibidem præsente, si tamen ipse aliter fieri non consentiat, & permittat, vel nisi requisitus venire expresse omnino recuset. Atque ita obseruari mandat, & districtè præcipit, firmis cæteroqui, & in suo robore permanentibus ijs omnibus quæ super quarta funerum, & canonica portione alijsque iuribus ad sepulturas pertinentibus à sacris canonibus, & Conciliorum Decretis summorumque Pontificum constitutionibus hactenus sancita, ordinata sunt, vel alias ex particulari consuetudine vel alio iure obseruantur. Rom. die 12. Ian. 1603.*

Alex. Card. Flor.

Funeralium etiam medietatem seu eius æstimationem parocho dare obligantur. Regulares, *Extrau. inter cunctas, §. de funeralibus, de priuil. comm.* vel si fuerit quoad quantitatem soluendi, loci specialis consuetudo, seu conuentio cum parocho, illa seruanda est. *Confess. in cit. sum. tit. 20. c. 1.*

Funeralium autem nomine intelliguntur ea omnia quæ circa funus deferuntur, exceptis candelis quas fratres in manibus deferunt, de quibus portio funeralis peti non potest. *Extrauag. in cit.*

Regularis item suscipiens onus exequutionis testamenti ex permissu superiorum, tenetur reddere rationem exequutionis suæ Episcopo, & si in ea deliquerit potest puniri ab Episcopo *cl. vn. de test.* Pro delicto etiam in sæculo seu ante ingressum religionis commisso ab Episcopo puniri debet Regularis. *Confess. cit. tit. 5. c. 2. in fine.* Item, & ratione reconuentionis. *c. 1. de mut. pet. Mar. 4. p. d. 6. num. 44. Zer. ver. excommunicatio materialis, in fine.*

Regularis sepeliens interdictum excommunicatum, seu in alijs casibus prohibitis, ab excommunicatione quam ipso facto incurrit non est absoluendus nisi arbitrio Episcopi, læsæ parti satisfecerit, *Clem. 1. de sepult.*

Renunciatio bonorum quæuis per nouitium ante annum professionis facienda, fieri debet de consensu Episcopi, alioquin subiacet vitio nullitatis. Conc. *tit. sess. 25. c. 16. de Regul.* Exeunti ante *Conc. Trid.*
professionem omnia quæ sua sunt, vt restituantur Episcopus per censuras compellere potest, ibid.

Controuersia de validitate professionis Regularium spectat ad iudicium Episcopi. Conc. *ibidem cap. 19.* vbi & modus traditur in huiusmodi causis procedendi, vt videlicet opponens de inualiditate causas afferat legitimas, & si sponte ante dimiserit habitum, non amplius oppositio ipsi suffragetur.

Cathedrali Ecclesiæ honorem præstare debent ijdem Regulares, vt in eo quòd Leo X. *in cit. sua constitutione ordinauit* his verbis.

Et vt debitus honor matrici Ecclesiæ reddatur tam ipsi fratres, quam alij Clerici sæculares, etiam super hoc Apostolicæ sedis priuilegio muniti, die Sabbati maioris hebdomadæ antequam campanâ Cathedralis vel matricis Ecclesiæ pulsauerit, campanas in Ecclesiis suis pulsare minimè possint, contrafacientes pœnam centum ducatorum incurrant.

Tenentur, & ad reuerentiam condignam Episcopo exhibendam, nec possunt ipsum prohibere quominus in eorum Ecclesijs populum benedicere, pontificaliter celebrare, vel celebrationi pontificalibus indutus adesse valeat. Cle. *vn. de priuileg.* specialiter autem quod Baldachino vti possit in Ecclesijs Regularium, declarauit. Sacra Congr. in hæc verba relata apud Quar. loc. cit.

Decet Episcopis, & infra. Atque ideo Sac. Congr. S.R.E. Cardinalium negotijs, & consultationibus Episcoporum, & Regularium præposita, facto verbo cum Sanctissimo D. N. Clemente PP. VIII. ac de sanctitatis suæ speciali, & expresso mandato hoc præsenti decreto perpetuis futuris temporibus valituro declarat, statuit, decernit, & mandat, vt de cætero Episcopi vbi tam ex consuetudine, & priuilegio, quam ex sacrorum Canonum constitutionibus, & Pontificalis Romani præscripto aut alio iure, Pontificalia exercere, aut Pontificalibus paramentis cum mitra, vel etiam sola cappa induti, in quibusuis Regularium tam mendicantium, quam non mendicantium, Monachorum, etiam Casinensium Clericorum Presbyterorum, & cuiusuis alterius Ordinis, & Religionis Militiæ Societatis aut Congregationis Ecclesiis interesse possunt, ipsi Regulares quoties opus fuerit teneantur ibi, & debeant in loco ad solium Episcopi constituendum opportuno, & congruo Baldachinum attollere: Eis autem id facere negligentibus aut nolentibus, liceat eisdem Episcopis illud apportari, & in quacunque eorundem Regularium aut alia quantumuis exempta Ecclesia, supra solium Episcopale seu Pontificale faldistorum erigi facere, atque sub eo sedere, & stare quemadmodum in proprijs, & Cathedralibus eorum Ecclesiis stare, & sedere solent, eo tamen duntaxat tempore, quo Pontificales eiusmodi functiones exercebunt, vel dum actus ipse cui in Pontificalibus aderunt, peragetur. Si qui vero Regularium huic declarationi, statuto, decreto, & mandato inobedientes, & contumaces fuerint, sciant se ab eisdem Episcopis, ad id, per censuras, pœnas Ecclesiasticas, huius Decreti virtute, cogi, & compelli posse, aliisque pœnis tam spiritualibus quam temporalibus arbitrio Summi Roman. Pontificis subiacere, & obnoxios fore, Non obstantibus, &c. Romæ 10. Iun. 1603.

Alex. Card. Flor. Ep. Prænest.

In qua declaratione illud specialiter est notandum posse hoc casu Episcopum contra Regulares contumaces excommunicationis, & cēsurarum pœnis se tueri, quod & Quar. cit. notat.

Abbates item exempti tenentur exhibere reuerentiam Episcopo. Fel. *in c. conquerente, num. de off. Ord.* & electi ab Episcopo sunt confirmandi, & benedicendi, *c. cum monasterium, de electio. Abb. in c. 1. de suppl. negl. præl.*

sunt Episcopo, etiam illæ quæ à regularibus reguntur, ita quod Episcopus quoad clausuram huiusmodi eas semper visitare possit, & cogere, vt ea diligenter obseruetur, *cap. vn. de stat. regul. in 6. cit. Conc.* Quod idem cõfirmauit Pius V. Constit. sua, quæ sequitur.

Circa Pastoralis officij, & infra. Hac igitur perpetuo valitura constitutione, inhærentes etiam constitutioni Fel. rec. Bonif. Papæ VIII. prædecessoris nostri, quæ incipit. Periculoso, & decretis Concil. Trident. super clausura Monialium editis, authoritate Apostolica tenore præsentium statuimus, atque perpetuo decernimus, vniuersas & singulas moniales, præsentes atque futuras, cuiuscunque religionis, ordinis, vel militiarum, etiam si Hierosolymitanæ sint, quæ vel iam receptæ sint, vel in posterum in quibusuis monasterijs siue domibus recipientur, & tacitè, vel expressè religionem professæ, etiamsi conuersæ aut quocunque alio nomine appellentur, etiamsi ex institutis, & fundationibus earum regulæ ad clausuram non teneantur, nec vnquam in earum monasterijs seu domibus, etiam ab immemorabili tempore, ea seruata non fuerit, sub perpetua in suis monasterijs, seu domibus de cætero debere permanere clausura, iuxta formam dictæ Const. fel. recor. Bonif. Papæ VIII. prædecess. nostri, quæ incipit. Periculoso, in sacro Concil. Trident. approbatam, & innouatam, quam nos authoritate præfata etiam approbamus, & innouamus in omnibus, & per omnia, ac illam districtè obseruari mandamus. Quod si aliquæ moniales forsan reperiantur, quæ consuetudine etiam immemorabili, aut instituto, vel fundatione regulæ suæ fretæ, animo obstinato huic clausuræ resistant, aut quoquo modo reluctentur, Ordinarij vna cum superioribus earum, omnibus iuris, & facti remedijs compellant easdem tanquam rebelles, & incorrigibiles ad præcisè subeundum, dictam clausuram, & perpetuo obseruandum: mulieres quoque, quæ Tertiariæ, seu de pœnitentia dicuntur, cuiuscunque fuerint ordinis, in congregatione viuentes, si & ipsæ professæ fuerint, ita vt solemne votum emiserint, ad clausuram præcisè, vt præmittitur, & ipsæ teneantur. Quod si votum solemne non emiserint, Ordinarij vna cum superioribus earum, hortentur, & persuadere studeant, vt illud emittant, & profiteantur, ac post emißionem, & profeßionem eidem clausuræ se subijciant: quod si recusauerint, & aliqua ex eis inuenta fuerint scandalosè viuere, seuerißimè puniantur. Cæteris autem omnibus sic absque emißione profeßionis, & clausura viuere omnino volentibus, interdicimus, & perpetuo prohibemus, ne in futurum vllam aliam prorsus in suum ordinem, Religionem, Congregationémve recipiant.

Quod si contra huiusmodi hanc nostram prohibitionem, & decretum aliquas receperint, eas ad sic viuendum omnino inhabiles reddimus, ac illarum quaslibet profeßiones, & receptiones irritas decernimus, & nullas, prout etiam præsenti decreto irritas facimus, & annullamus. Porro ne moniales, vel Tertiariæ prædictæ propter hanc clausuram detrimentum, aut incommodum aliquod in earum neceßitatibus, maximè in pertinentibus ad illarum victum patiantur, sed vt eis opportunè consulatur, authoritate Apostolica præfata statuimus, decernimus, præcipimus, atque mandamus Ordinarijs, & superioribus earum, vt curent colligi fidelium eleemosynas per conuersas, quæ non sint professæ, vel si professæ fuerint, sint tamen ætatis annorum quadraginta, & in domibus contiguis, extra tamen monasterium degant, & non ingrediantur clausuram aliarum monialium, nisi in casibus ex earum constitutionibus permissis, & de earum domibus exire non poßint pro huiusmodi eleemosynis colligendis, nisi de licentia Ordinarij, vel earum superiorum, & de cætero nulla aliæ conuersæ professæ recipi amplius, etiam de consensu suorum superiorum, vel Prælatorum poßint. Quod si aduersus hanc nostram prohibitionem receptæ fuerint, illarum receptio nulla, irrita, & inanis sit, prout ex nunc nullam, ac irritam facimus, & annullamus. Quod si prædicto modo neceßitatibus monialium, & mulierum Tertiariarum prædictarum succurri sufficienter non poterit, mandamus ipsis Ordinarijs, & superioribus earum, vt ipsi prouideant de aliis personis pijs, & Deo deuotis, quæ fidelium eleemosynas colligant, vel alias eo meliori, & commodiori modo quo fieri poterit, etiam ex opere manuum ipsarum monialium, & mulierum prædictarum, arbitrio Ordinariorum, & superiorum earundem, & prout eis congruentius expedire videbitur prouideatur, & succurratur. Et ne propter monialium numerum excesiuum, clausuræ obseruatio violetur, inhærentes etiam similiter dispositioni dictæ Constitutionis Bonif. & Concil. Trident. decreto, monialibus prædictis, & illarum superioribus, & ordinarijs directè inhibendo præcipimus, & mandamus, ne plures in earum monasterijs recipiant, admittant, siue recipi, & admitti permittant, quam ex proprijs redditibus ipsorum monasteriorum, vel consuetis eleemosynis commode sustentari poßint; mandantes propterea in virtute sanctæ obedientiæ sub obtestatione Diuini iudicij, & interminatione maledictionis æternæ, vniuersis venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, & Episcopis, quatenus in ciuitatibus, & diœcesibus proprijs, præsentes, nostras litteras publicari faciant, ac in monasterijs monialium sibi ordinario iure subiectis, in his vero quæ ad Romanam mediatè, vel immediatè spectant Ecclesiam, sedis Apostolicæ authoritate vna cum superioribus eorundem monasteriorum, clausuram, (vt præmittitur) quam primum poterint, seruari procurent, contradictores atque rebelles per censuram Eccles. appellatione postposita compescendo, inuocato ad hoc si opus fuerit auxilio brachij sæcularis. Ac vt hoc tam salutare decretum facilius obseruetur, omnes Principes sæculares, & alios Dominos, & magistratus temporales rogamus, requirimus & obsecramus per viscera misericordiæ Domini nostri Iesu Christi, eisdem in remissionem peccatorum iniungentes, quod in præmissis omnibus, eisdem Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, & Episcopis, & aliis monialium superioribus asisstant, ac suum fauorem, & auxilium præstent, ac impedientes, pœnis etiam temporalibus afficiant præmißis, const. & ordinationibus Apostolicis, statutis, & consuetudinibus etiam immemorabilibus, etiam per Sedem Apostolicam approbatis & confirmatis, priuilegijs quoque indultis, & litteris Apostolicis, etiam in fundatione, & institutione eisdem monasterijs, vel domibus, & monialibus sub quibuscunque verborum formis, & clausulis irritantibus, & alijs decretis quibuslibet concesis, confirmatis, ac etiam iteratis vicibus approbatis, & innouatis, quibus omnibus etiamsi pro sufficienti illorum derogatione, de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & indiuidua, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quæuis alia expresio habenda, aut aliqua exquisita forma ad hoc seruanda foret, tenores, huiusmodi ac si de verbo ad verbum insererentur pro sufficienter expresis habentes, quoad effectum validitatis nostræ constitutionis tantum derogamus contrarijs quibuscunque. Aut si aliquibus communiter, vel diuisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici aut suspendi non posint per litteras Apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Per hoc autem in monasterijs exemptis ordinarij locorum, quoad alia nullam sibi credant iurisdictionem, vel potestatem aliquatenus attributam. Nulli ergo, &c. Dat. Rom. apud S. Petrum an. Incar. Dom. 1566. 4. Kalend. Iunij.

Monasteria vero quæ à Regularibus non reguntur, sed sunt sub immediata sedis Apostolicæ protectione, non solum quod ad clausuram sed etiam in aliis omnibus ab Episcopo corrigi possunt, id Conc. loc. cit. cap. 9. tanto magis monasteria si quæ reperiuntur omnimodè subiecta Episcopo, ab ipsomet in omnibus corrigi, & gubernari debent.

Moniales item quæcunque etiam Regularibus superioribus subiectæ, etiam mendicantes, in casibus, quibus è monasterio licitum est ipsis egredi, vltra licentiam suorum superiorum regularium, etiam ab Episcopo licentiam huiusmodi egrediendi, obtinere tenentur, ex ordinatione Pii V. constitutione sua, quæ sequitur, qua & causæ propter quas concedenda sit huiusmodi licentia egrediendi, determinantur.

Decori, & honestati omnium Sanctimonialium, quarum Iesus Christus Dominus noster sponsus est, vt in puritate,

tate, & castitate super ædificantes in ipso faliciter inhabitare valeant, consulentes, ea quæ illarum existimationi detrahere possent, decet nos consulto summonere. Sanè periculo, & scandalo plena res est, ac regulari obseruantiæ vehementer aduersantur, sanctimoniales aliquando parentes, fratres, sorores, aut alios agnatos, vel cognatos, necnon monasteria, & alia filiationes nuncupata, etiam eis subiecta visitandi, aut infirmitatis causa aliòve prætextu a monasteriis exire, & per sæcularium personarum domos discurrere, & vagari, quo veluti colore eximium quoque honestatis & pudicitiæ decus in discrimen committunt. Vnde nos malo huic pro nostro pastoralis officij debito salubriter occurrere volentes, inhærentes etiam decreto sacri Concil. Trident. de clausura monialium disponenti, ac alijs nostris litteris super huiusmodi clausura editis adijcientes, volumus, sancimus, & ordinamus, nulls A'battissarum, Priorissarum, aliarúmve monialium, etiam Cartusien. Cistercien. Sancti Benedicti, & Mendicantium, & quorumcunque aliorum ordinum etiam militarium, ac statuum, graduum, conditionum dignitatum, ac præeminentiarum existentium, etiam è Regia, vel Illustri prosapia ortarum, de cætero etiam infirmitatis, seu aliorum monasteriorum, etiam eis subiectorum, aut domorum parentum, aliorúmve consanguineorum visitandorum, aliáve occasione, & prætextu, nisi ex causa magna incendij, vel infirmitatis, lepræ, aut epidemiæ, quæ tamen infirmitas, præter alios ordinum superiores quibus cura monasteriorum incumbet, etiam per Episcopum seu alium loci ordinarium etiamsi prædicta monasteria ab Episcoporum, & Ordinariorum iurisdictione exempta esse reperiantur, cognita, & expressè in scriptis approbata sit, à monasterijs præfatis exire: sed nec in prædictis casibus extra illa, nisi ad necessarium tempus stare licere. Aliter autem quam vt præfertur egredientes, seu licentiam exeundi quomodocunque concedentes, nec non comitantes, ac illarum receptatrices personas, siue laicas aut sæculares, vel Ecclesiasticas, consanguineas, vel non, excommunicationis maioris latæ sententiæ vinculo, statim eo ipso absque alia declaratione subiacere, à qua præterquam à Rom. Pontifice nisi in mortis articulo absolui nequeant. Et insuper, tam egressas, quam præsidentes, & alios superiores prædictos eis licentiam huiusmodi concedentes, dignitatibus, officiis, & administrationibus per eas, & eos tunc obtentis priuamus, & illas, & illos ad obtenta, & alia in posterum obtinenda inhabiles, nec non licentias, & facultates, seu indulta, & priuilegia exeundi à monasterijs, & extra illa standi, à nobis seu alio Roma. Pont. prædecessore nostro ac sedis Apost. Nuncijs, & Legatis etiam de latere, ac maiore pœnitentiario, aut ordinum prædictorum superioribus, alijsque personis sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis restitutiuis, præseruatiuis, mentis attestatiuis, etiam nouam gratiam & datam concedentibus, alijsque efficacioribus, & efficacissimis, ac insolitis clausulis, irritantibusque, & alijs decretis in genere, vel in specie, etiam motu proprio, & ex certa scientia deque Apostolica potestatis plenitudine, etiam Imperatoris, Regum, Ducum, & aliorum Principum, necnon S. R. E. Cardinalium intuitu, & contemplatione, ac instantia, vel alias quomodolibet concessa, quæ prorsus abolemus, ac literas desuper confectas, & in posterum concedendas, & conficiendas, nullas, & inualidas, nulliusque roboris, & momenti fore, nec illas habentibus, & habituris suffragari, posse, & ita per quoscunque Iudices, &c. Non obstan. &c. Dat. Rom. Kal Februar. 1570.

2 Dare licentiam ingrediendi monasteria monialium seu colloquendi cum Monialibus in monasteriis Apostolicæ sedi vel Ordinariæ iurisdictioni subiectis, ad ipsummet spectat Episcopum, id. Concil. lo. cit. quoad moniales tamen Regularibus subiectas, ita demum spectat ad Episcopum huiusmodi concessio licentiæ, si fuerit consuetudo loci, legitime præscripta, vt licentia huiusmodi, vel à solo Episcopo, vel ab Episcopo, & superioribus regularibus coniunctim obtineatur, de his videri potest Guttierrez. *libr. 1. can. quæst. cap.* 14. Eman. Rod. *sup. cit. tom.* 1. *à quæst.* 45. & ita declarasse dictam S. Congr. meminit Quar. cit. verb. monasteria monialium.

Quoad loquentes autem cum monialibus non obtenta licentia ab Episcopo, seu alio superiori, non ingrediendo clausuram, aduertendum est nullam contra tales pœnam esse impositam de iure communi, sed eos illas tantum pœnas incurrere, si quas Episcopus statuerit, prout fere vbique pro delicto simili pœnam excommunicationis Ordinarij fulminare consueuerunt. *Abb. in cap. monasteria, de vita, & honest. Cler.*

Licentiæ autem huiusmodi ingrediendi monasteria monialium non nisi ex causis necessariis sunt concedendæ. Conc. *loc. cit. c.* 5. quinimo obtinentes licentiam ingrediendi ex caussis, si ingrediantur pro libitu, & sine necessaria causa adhuc incurrunt ipso facto excommunicationem Papæ reseruatam ex constitutione Gregor. XIII. qua reuocantur omnes licentiæ ingrediendi monasteria, legitur apud Confect. *cit. fol.* 237. his verbis.

Vbi gratiæ, & infra. Auctoritate præsentium reuocamus, & abolemus, omnes, quascunque licentias ac facul- 3
tates ingrediendi monasteria, domos, & loca monialium, ac etiam virorum quorumuis ordinum, quibusuis etiam Comitissis, Marchionissis, Ducissis, & alijs cuiuscunque status, conditionis mulieribus, ac etiam omnes, & quascunque licentias ingrediendi Monasteria, domos, & loca ipsarum Sanctimonialium, quibuscunque viris, etiam eiusdem status, & dignitatis tam a prædecessoribus nostris, quam etiam à nobis, sedis Apostolicæ legatis, aut alijs ex quibusuis quantumcunque vrgentibus causis, sub quibuscunque tenoribus, & etiam derogatoriarum derogatorijs, reuocatorum restitutorijs, alijsque efficacioribus clausulis, irritantibusque, & alijs decretis, etiam motu proprio, & ex certa scientia, deque Apostolicæ potestatis plenitudine, atque ad Imperatoris, Regum, Reginarum, aliorúmve Principum contemplationem, vel supplicationem concessas, confirmatas, ac etiam iteratis vicibus renouatas, cassamusque, & annullamus literas desuper confectas, & processus habitos per easdem. Inhibentes eisdem qui illas obtinuerunt, sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda, super qua à nemine nisi à Rom. Pontifice (præterquam in mortis articulo) absolutionis beneficium possit impartiri, ne ipsarum licentiarum prætextu Monasteria huiusmodi quouis modo ingredi audeant; Abbatissis vero, necnon Abbatibus, Conuentibus, & aliis Monasteriorum vtriusque sexus superioribus, & personis quocunque nomine vocentur, districtè præcipimus sub eadem excommunicationis pœna, nec non priuationis dignitatum, beneficiorum, & officiorum suorum, ac inhabilitatis ad illa, & alia in posterum obtinenda, ne in monasteria domos, & loca sua, quemquam prætextu huiusmodi licentiarum, & facultatum ingredi faciant, vel permittant. Quin etiam sub eisdem pœnis ipso facto incurrendis prohibemus atque interdicimus omnibus, & quibuscumque personis Ecclesiasticis, & sæcularibus, ac etiam ordinum quorumcunque etiam mendicantium regularibus, ne prætextu licentiarum ab Episcopis vel superioribus quibus illas concedendi, in casibus necessariis tantùm ex decreto Concil. Trid. tribuitur, ne monasteria ipsa monialium pro libitu, sed necessitatibus vrgentibus duntaxat ingredi, nève moniales sub eisdem pœnis illos aliter admittere præsumant. Non obstan. &c. Dat. Rom. an. Imar. 1575. Idib. Iunij.

Quoad ingredienda eadem monialium monasteria per Episcopum, seu alios superiores ius ingrediendi habentes, non nisi cum iusta caussa, edita fuit alia declaratio ab eodem Gregor. XIII. relata apud Confect. cit. fol. 241. vt sequitur.

Dubijs quæ emergunt, & infra. Harum tenore auctoritate Apostolica declaramus, Prælatos omnes tam sæculares quam regulares quibus cura, & regimen monasteriorum monialium quouis modo incumbit, facultate sibi ex officio attributa ingrediendi monasteria prædicta, ita demum vti posse, si id faciant in casibus necessarijs, & à paucis ijsque senioribus ac religiosis personis comitati. Quocirca vniuersis, & singulis Episcopali, seu maiori ac etiam Cardinalatus dignitate præditos, necnon quorumuis ordinum Abbates, Priores, ministros, ac alios quoscunque imperio-

superiores regulares serio monemus, [illegible] eam habent, præterquam in [illegible] neutiquam vtantur. Quod si contrafecerint, eadem auctoritate Apostolica statuimus atque decernimus, qui Pontificali dignita[te] sunt, eos pro prima vice qua contrafecerint, [illegible] Ecclesiæ interdictos, pro secunda à munere Pontificali, & à Diuinis suspensos, ac deinceps ipso facto, absque alia declaratione excommunicatos existere: Regulares vero omni officio ac ministerio priuatos, excommunicat[ionis] [illegible] subiacere. Non obstantibus, &c. Dat. Romæ, An. 150[illegible] 23. Decemb.

Explorare quoque voluntatem [illegible] ante quam faciat professionem, cuiuscunque [illegible] illa sit, pertinet ad Episcopum, & præfecta m[onasterii] vno mense ante, de huiusmodi professione [illegible] significare debet Episcopo alioquin posset suspendi
17 ab officio ad libitum Episcopi a Conc. [illegible] declaratum fuit à Sac. Congr. in vna [illegible] his verbis.

Congr. Conc. censuit explorationem v[oluntatis] puellarum profiteri volentium ad præscriptum decreti dicti, c. 17. vtroque tempore, scilicet ingressus & professionis faciendam ad Archiepiscopum pertinere, quamuis monasterium ab eius iurisdictione exemptum existat.

Determinare numerum monialium, [vltra] quem plures ad monasterium recipi non possunt, pertinet quoque ad Episcopum, in quibusuis monasteriis etiam Regularibus subiectis, ex constitutione Gregor. XIII. incip. Deo sacris, ann. 1573. in qua de eleemosynis applicandis monialibus multa ordinantur, ad nostrum autem propositum faciunt verba eiusdem constitutionis sequentia.

Eleemosynarum vero prædictarum contributionem, & applicationem durare, & valere decernimus, ac suos effectus ad plenum sortiri debere, donec numerus monialium etiam tertiariarum huiusmodi (quem per ipsos locorum ordinarios, etiam in monasteriis ab eorum cura, & regimine quomodocunque exemptis, cum illarum superiorum interuentu, stabiliri & ordinari, neque supra illum numerum alias recipi posse, etiam de consensu earum superiorum, volumus & mandamus) ita imminutus fuerit, vt reliquæ moniales, & tertiariæ ex propriis redditibus monasteriorum ipsarum vel consuetis Eleemosynis, se commode sustentare queant, &c.

De recipiendis autem vltra numerum præfixum modo prædicto, edidit Sac. Congr. Reg. ordinationem, quæ reperitur apud impressores Camerales tenoris sequentis.

4 *Quemadmodum sacri olim Canones, & nouissime sacrum Generale Concilium Tridentinum, summa ratione decreuit, vt ita in monasteriis, & domibus tam virorum quam mulierum bona immobilia possidentibus, vel non possidentibus, is tantum numerus constituatur, ac in posterum conseruetur, qui vel ex redditibus propriis monasteriorum, vel consuetis eleemosynis, commode possit sustentari, ita quoque sacra Congregatio S. R. E. Cardinalium, quæ negotiis ac [illegible] Episcoporum, & Regularium præest, cui [illegible] nihil est, quam salutaria huiusmodi decreta debitæ executioni demandari curare, sæpius locorum ordinariis [illegible], vt certum numerum in singulis monasteriis [illegible], etiam cura regularium seu militarum subiectis [illegible] cuiusque monasterii facultates praescriberent, & quæ supra statutum numerum reciperentur, duplicem eleemosynam a[fferre], & supranumerarium locum tenere deberent. Verum quia in dubium plerumque venit, num supranumerariæ prædictæ, aliquibus ex numero in quolibet monasterio definito, decedentibus, in eorum locum subrogari possent, aut deberent, eadem sacra Congregatio, quæ peculiariter super hac re sæpenumero rescripsit, prouidere volens, ne quis deinceps ambitionis locus relinquatur, huius generalis decreti tenore statuit, & declarat moniales, quæ supra numerum in quolibet monasterio constitutum recipiuntur, in locum monialium decedentium, intra numerum nequaquam subrogari, neque impedimento esse,*

[illegible] in locum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] omnibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] decimo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in quolibet monasterio [illegible] [illegible] pro tempore consistentium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] sacra Congregatio [illegible] [illegible] ne [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pro [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] regularium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vacatione [illegible] [illegible] ne [illegible] ac moniales [illegible] [illegible] ante [illegible] [illegible] seu [illegible] [illegible] puella ipsa [illegible] [illegible] habeat [illegible] & [illegible] qualitates requisitas, quas etiam [illegible] esse debere vult eas puellas, quæ supra numerum [illegible] sunt tam tunc, cum eis loca [illegible] vel [illegible] [illegible] vel dantur. Si quid vero contra a quoquam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ac nullius roboris, & momenti fore [illegible] [illegible] Abbatissas, Priorissas, & alios [illegible] superiores, qui cuiuspiam puellæ receptionem [illegible] [illegible] [illegible] promissionem seu [illegible] [illegible] dispositionem, conspexerint, priuatio[nis] [illegible] & [illegible], aliisque arbitrio eiusdem Congregationis [illegible] pœnis, obnoxios fore declarat. [illegible] etiam semper, & in suo robore permanere [illegible] quæ ipsius Congregationis decretis alias [illegible], præsenti decreto non contrariis, præsertim circa monialium admissionem, & receptionem ad habitum, & professionem, & circa [illegible] dispositionem, solutionem, & [illegible] in [illegible] statuta, quibus nullatenus derogare vult, & intendit. Romæ, die 6. Septemb. 1604.

Alex. Card. Florent.

Puellas etiam causa educationis in monasteriis monialium recipi posse nec illis obstare decretum prædictum de numero monialium determinatione, rescripsit S. Congr. Conc. Episcopo Hieracen. quod rescriptum refert. Quar. cit. ver. monasteria monialium, vt sequitur. 5

Reuerendiss. Domine. Ex sacra Congregatione Cardinalium Trident. Concil. interpretum Amplitudinis tuæ nomine quæsitum est, an puellæ in monasteriis monialium educationis causa permanere possint. Id vero sic censuerunt ad te scribendum, tum dubium ab eadem Congregatione statutum esse, nullo Concilii decreto prohiberi, quo minus puellæ in monasteriis monialium educentur: si tamen eadem monasteria ante Concilium recipere huiusmodi puellas recipere [illegible] a superioribus [illegible], scriptam licentiam [illegible], [illegible] [illegible], & reliquarum monialium [illegible] [illegible] tum vero [illegible] puella eo [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible], quæ virginali pudori ac modestiæ conueniat, nullamque secum famulam adducant, nec manere in eis possint, [illegible] ad ætatis suæ annum vigesimum quintum, atque in eo [illegible] erunt, eandem seruent clausuræ legem quam moniales ipsæ. & si semel exierint, nullam habeant ad ea reuertendi facultatem. Proinde [illegible] his litteris [illegible] tibi hanc facultatem dedit, & quotiescunque in ista tua ciuitate, & diœcesi Hieracensi id expedire Amplitudo tua iudicauerit possit permittere puellas in monialium monasteria, in quibus [illegible] & honeste instituantur, introduci, adhibitis tamen conditionibus suprascriptis, & bene in Domino valebit. Romæ die [illegible] Aug. 1575.

*Amplitudinis tuæ [illegible] Frater
Philippus Boncompagnus Card. S. Sixti.*

Tertiariarum quoque curam committit ordinario Const. Pii V. incip. cura pastoralis, supra relata.

Et tales hoc tempore posse prohiberi ne maneant in communitate nisi professionem emittant, *respondit S. Cong. Reg. Episcopo Leucen. ann. 1596. 22. Ian.* Easdem nõ gaudere immunitate Ecclesiastica si habitant in ædibus priuatis tenerique in Paschate, & in morte à proprio parocho recipere sacramenta, *respondit eadem Sac. Cong. Episcopo Rossanen. 11. Sept. 1584. & Episcopo Mascensi, 26. Aug. 1597.*

In monasteriis ordinario, vel delegato iure sibi subiectis electioni Abbatissarum, vel priorissarum adesse debet Episcopus, & ad cancellorum fenestellam non intrando clausuram, singularum vota excipere. Conc. *loc. cit. cap.* 7. in qua electione aduertendum est, vt minor quadragenaria eligatur, vel saltem, quæ excesserit annos triginta, & à quinquennio ad minus fuerit professa, Conc. ib. In electione etiam si fuerint discordes, posse Episcopum nominare vnam, quam magis idoneam iudicauerit. *respondit Sac. Cong. Reg. Vicario Cremonen. an. 1592. Et eadem rescripsit Episcopo Assisien. 20. Nouem. 1585.* ex tripartito numero monialium duas partes concurrere debere in electione, nisi alia fuerit loci consuetudo.

Prohiberi etiam debent ne intra septa monasterij monialium Sanctissimum Sacramentum Eucharistiæ teneatur. Conc. *cit. cap.* 10. & ne ostium habeant per quod in Ecclesiam ipsarum exteriorem introire possint, *vt in Constit. Greg. XIII. supra à nobis allegata.* In aliis circa visitationem monialium occurrentibus, ex ordinatione Sac. Congreg. Regularium, informare sese potest prudens Visitator pro loci, & temporis exigentia; cuius vtilitati eandem ordinationem hic inserendam putauimus impressam Romæ apud impressores Camerales tenore sequenti.

Ordinationes quædam per Illustriss. & Reuerendiss. DD. Car. super Congregatione Regularium deputatos, data Reuerendiss. DD. Visitatoribus Apostolicis monasteriorum sanctimonialium Ciuitatum Neap. & Salern. sub. die 2. Iunij, 1589. & per eosdem Illustriss. DD. Card. reformata, & modificata, sub die 12. Iulij. 1592. vt eas perpetuo obseruari, & custodiri mandent, & procurent.

In quolibet monasterio non habeantur nec permittantur plures crates ferreæ, seu fenestræ collocutoriæ, quàm vna, aut ad summum duæ.

Hæ nullo modo in Ecclesijs sint sed extra eas tantum.

In monasteriis vero in quibus hactenus laminarũ vsus non est introductus, in fenestris collocutoriis ponantur binæ crates ferreæ introrsus altera, altera extrorsus, & distantes ab inuicem saltem per spatium duorum palmorũ, vel totius crassitudinis muri, necnon spissę seu strictæ adeo vt nec puellæ manus per foramina transmitti possit. Inque exteriori crate figantur claui ferrei eminentes, & acuti, ita vt locuturi facies illi nequeat adhærere, & colloquentiũ verba exaudiri valeant.

In fenestellis confessionalibus configantur etiam laminæ ferreæ, scilicet cum minutis foraminibus, è quibus nec ipsæ moniales cernere, vel spectare quempiam nec à quopiam vllo modo cerni aut spectari possint.

Fenestella vnde SS. Eucharistiæ Sacramentum percipiunt, alta sit dimidiato palmo, lata vero integro, quæ binis foriculis totidemque seris, & clauibus alterius intrinsecus alterius forinsecus occludatur.

Tam in ingressu seu in habitu regulari suscipiẽdo, quàm in professione emittenda, velo suscipiendo, vel consecratione monialium, in quibus monasteriis Ordinis, vel Regulæ S. Benedicti mos est, vt consecrentur fas ne sit eis munera, xenia, dona, vel aliud quidlibet singularibus, vel particularibus monialibus dare, vel erogare, sed quicquid à cognatis, vel affinib. donatur vel offertur, id vniuersũ tribuatur, & referatur in cõmune, nec lauta aut sumptuosa siue lucul ẽta cõuiuia fiãt aut permittãtur, sed sobria tantũ, quæ sacras Virgines deceat spiritus corporisq; recreatio concedatur

In quouis monasterio eligatur quotannis magistra nouitiarum, cui vni, curę sit illas instituere, nec eidem curæ siue illis instruendis, matertera seu amitæ, vel quæuis aliæ etiam qualibet cognatione coniunctæ se immisceant vllo pacto.

Ad ianuam monasterij vestibulum sit binis foribus munitum, in quod moniales nunquam intr[...]t, dum fores exteriores, vel apertæ sunt, vel mox aperiendæ, ne inde vnquam moniales spectare aut spectari possint.

Collocutorium, interius locus sit seris occlusus, in quem nulla monialium ingrediatur, nisi vocata, & à sua superiore venia ei data, ibique auscultatrices huic muneri designatæ semper intersint, & assistant, quæ quicquid dicatur audire debeant, nisi futurus sermo secretũ expostularet, quo casu de Abbatissæ siue Priorissæ licentia, propinquioribus cõsanguineis, remotis arbitris, permitti posset.

Non scribant litteras iniussu superioris .s. Abbatissæ siue priorissæ, nec dent, neue ad eas missas recipiãt nisi ante ab eisdem fuerint perlectæ.

Presbyteris confessariis ab Abbatissis, Priorissis, vel aliis præfectis monasteriorum statuatur æqua, & idonea eleemosyna siue prouisio, quæ ære communi monasterij persoluatur; iis autem vicissitudo munerum quantumuis exigui valoris, quæ sibi cum monialibus possit intercedere, omnino interdicta sit, sub pœna perpetuæ suspensionis ab audiendis tam illarum quã quorumuis aliorum confessionibus, in quam ipso facto incurrant,

Nulla monialis, vel conuersa, dona, munera, & pecuniam aut aliud quippiam etiam charitatis aut pietatis vel eleemosynæ nomine siue intuitu cuicunque personæ tribuat, donet aut largiatur, sed si ex aliqua iusta vel rationabili causa aliquid dandum, vel tribuendum visum fuerit, id à præfecta seu superiori monasterij, & re communi fiat.

Prælertim vero caueatur ne qua monialis vel conuersa quicquam ex bonis monasterij det aut donet, nec ex eis quidem quæ in vsum suum assignatur nisi de licentia Abbatissæ.

Neque vllius generis bellaria, edulia, esculenta, iẽtacula, offellas, confectiones, & sirupata, vel alia similia quæcunque conficiant aut coquant, vt illa venditent, donent, aut largiantur, nisi de licentia Abbatissę & de rebus modicę impẽsæ, & in cõsanguineos ta[...].

Moniales officiales monasteriis in suis muneribus obeundis nihil nisi de re, & pecunia monasterij expendant.

Denuncietur cunctis Sanctimonialibus cuiuscunque ordinis Religiosas professis, quæ testamentum faciunt, vel de rebus sibi in vsum assignatis disponunt, mori, & decedere proprietarias, illasq; censuris & pœnis à sacris canonibus, regulis, ac ordinum, & Monasteriorum constitutionibus, atque aliis ordinationibus contra proprietarios editis, & promulgatis subiacere ac obstrictas esse. Idemque contractus, & instrumenta in quibus moniales ab earum Monasterio emunt annuos reditus quoad ipsæ vixerint vel etiam vt post ipsarum obitum alia succedat & similia, nullius sint roboris vel momenti, sed irrita, & inania, ac proinde ijs defunctis cuncta omnino Monasterio incorporentur, cui sunt reditus huiusmodi acquisiti.

In quouis monasterio sit infirmaria communis, & vbi non fuerit, à superiori[...] extrui vel fieri quamprimum curetur, etiam si res p[...]ulat sub censuris, & pœnis eis bene visis: in eam autem recipere se teneãtur in virtute sanctæ obedientiæ omnes moniales, & conuersæ tam professæ, quam nouitiæ ægrotæ, quibus opus sit medico: nec medicus quampiam secundo inuisat, nec inuisere permittatur à pręfecta monasterij, neque medicinam præscribat extra infirmariam sub pœna excommunicationis. Neque etiam extra illam confessarij monialium deputati cuiusuis audiant cõfessionem, sub pœna suspensionis ab illarũ, & aliorum quorum-

quorumuis confessionibus audiendis, in quam ipso facto incurrant. Si tamen aliqua monasteria ob angustiam loci, aut ob nimiam paupertatem, non possent ita statim extruere infirmariam, Ordinarius siue superior visitet monasterium, & illis præscribat certũ locum, & assignet spacium temporis intra quod omnino debeat exequi, & quo ad impensam necessariam pro fabrica, videat idem Ordinarius vt per eleemosynas aut per alios sibi bene visos modos ei prouideatur, & quamprimum de his quæ egerint Congregationẽ certiorem faciant.

Ægrotantibus autẽ, & infirmis in infirmaria decũbentibus, ex ea pecunia quę in eam causam, vt infra assignabitur, suppeditentur omnes sumptus, & expensæ pro victu, alimentis, lectulis, & medicinis, & alijs rebus necessarijs ad illarum morbos curãdos, valetudinem consequendam. In ea vero nulla audeat aliũde particulares sumptus sibi facere: quo circa Visitatores & exinde superiores, in monasterijs in quibus huiusmodi subuentiones non ponuntur in communi deposito, assignabunt huiusmodi infirmariæ cõmuni reditus sufficientes tam ex cõmuni mensa monasterij, quam ex assignatis rebus, censibus, & bonis ad singularum, seu particularium monialium vitum siue sustentationẽ, pro ea rata tamen quæ eis videbitur huic negotio satis esse.

Eligatur autem monialis sollicitudine, sedulitate, & charitate præstans, quæ ægrotantium sororum omni studio, & pietate curam gerat, fideliterque pecuniã sibi commissam administret cuius rationem reddere teneatur.

Ei autem constituantur tot moniales conuersæ auxiliares quot videbuntur ei muneri satis esse.

Nulla audeat accedere ad infirmariam tanquam ægrotans, vel infirma, nisi febri, vel alio morbo laborer, quem ibi curare oporteat de consilio medici, qui ad restitutionem expensarum in foro conscientiæ teneatur si cui huiusmodi consilium dederit vbi opus non erit.

Omnes fenestræ vel foramina quæ fuerint in claustrorum parietibus, è quibus moniales foras spectari possint, omnino occludantur, permissis solis fenestris aliquibus ad lumen excipiendum necessariis, quæ tamen tales sint ne inde vllo modo prospici aut prospicere queant, Monialibus, & earum Ecclesijs non permittatur cantus figuratus, sed tantum firmus ac præterea etiam ex omnibus monasterijs omnia instrumenta musica (exceptis organis, quæ in exteriori Ecclesia permittuntur) tollantur.

Solæ moniales officium Diuinũ in suis Ecclesijs celebrent, ita vt nulla Regularis vel sæcularis aut alia quælibet laica persona ad id quomodolibet se ingerat sed tantum sacerdotes, & clerici deputati vel deputandi ab Ordinario siue superiore pro celebrãdis missis in die solẽnitatis monasterij, ad ea sua munera obeũda quæ sint ex vsu necessario Eccles. cuiusmodi sũt missæ celebratio, benedictiones, & his similia, quæ per moniales expediri non possunt, accedant.

Nulla monialis vel conuersa, vel quæuis alia persona, etiam quæ nõ sit de monasterio, audeat alias priuatas sibi missas celebrari facere in Ecclesiis monasteriorũ monialiũ, præter eas quæ à Capellanis deputatis communibus impensis monasterij celebrandæ sunt.

Quia vero in quibusdam monasteriis quam plurimæ missæ quæ magnum Sacerdotum numerũ requirunt, celebrari debent ex testamentis, vel relictis, & aliis dispositionibus, & nihilominus defectu capellanorum, aut monasteriorũ paupertate, vel alia de causa committuntur vel ommitti oportet mandatur Dominis Visitatoribus, & successiue Ordinariis, & superioribus vt ei rei opportunè prouideant iuxta decreta Sacrosancti Generalis Concil. Triden. & Prouincialis Syn. Neap. aut alia meliori ratione consulentes, ac referant huic Sanctæ Sedi.

Nulla monialis vel conuersa cum aliquo Aduocato, Procuratore, Sollicitatore, Exactore alioque negotiorum gestore quodcunque negotium causam vel litem pertractet, nisi cum solis iis qui pro communibus negotiis, causis, & litibus monasterij procurandis, & defendẽdis deputati sunt, & de licẽtia Præfectæ eiusdem monasterij.

Vectores qui vinum pro vsu monasterij vel etiam aquam Balneorum pro infirmis conuehunt, monasterium ingredi nisi interdiu nullatenus permittantur.

Ad conficiendum panem, vel etiam ad cernendã farinam nemo in monasterium intret, quod si alia de causa necessaria, & vrgenti intrauerit, istiusmodi operam ne præstet.

Abiiciantur è monasteriis omnes catelli.

Collocutoria exteriora fores ne habeant quæ possint occludi, sed omnia pateant.

Ianitrices, & quæ Sacristiæ curam habent, & Comitatrices quæ ingressus comitantur, quadraginta annis non paucioribus natæ sint.

Comitatrices confessarios, medicos, Chirurgos, & alios quos ex necessitate intra claustra pro tempore admitti oportet, vbi ingressi fuerint, semper comitentur.

Omnino assignetur confessarius extraordinarius iuxta Decretum Sac. Gener. Concil. Trident. quẽ quætis monialis adire teneatur, cui tamen liberum sit illi sua peccata confiteri, vel non confiteri.

Ne quicquam commodato accipiant pro ipsarum Ecclesijs, vel Oratorijs ordinandis, sed proprio sint ornatu contentæ, quem nec alijs commodent.

Omnes conuersæ rei communi monasterij inseruiant. Conuersæ autem particulares nulli monialium concedantur, & quæ iam concessæ sunt in communitatem redigantur, sed si quæ vel propter infirmitatẽ, morbũ, aut senectutẽ particulari ministerio indigeat Abbatissa, vel præfecta monasterij ex eiusdẽ cõuersis cõmunibus vnã pluresve assignet prout opus fuerit ad nutũ tamẽ ipsius reuocabiles, & ex industria aliã, vel alias vicissim ad tẽpus substituat, vt necessitati vniuscuiusque sit consultũ & priuato seruitio nequaquã illarum quæpiã addicta, seu assignata sit, aut dici possit.

In conuersas non recipiantur in quoquo monasterio plures tertia parte aliarum monialiũ, vel ad summum non nisi duæ ad rationem quinque monialium, vbi vero consuetudo est, vt ea proportio non expleatur, sed minor sit numerus conuersarum, ea vtpote laudabilior, obseruetur.

Famulæ sæculares, quæ in monasterijs pro illarum seruitio, & ministerio degunt, omnino dimittãtur, nec habitũ suscipiãt, nisi prius extra monasteriũ dimissæ ab ordinarijs illarum voluntas fuerit explorata iuxta prædicti sac. Concil. Triden. decretũ, quod tamen fiat omnino gratis, neque sint supra numerũ proximè definitum.

Tam moniales, quã conuersæ suam quæq; cellã habeat, nec in vna plures cõmorentur, neque vna cum alia, sed seorsum quælibet in suo lectulo dormiat, seu quiescat.

Non recipiatur monialis, vel conuersa, in quoduis monasterium, nisi in eo singulæ singulis monialibus, & conuersis propriæ cellæ, quæ siue ex muro, vel cemento, siue ex tabulis, siue ex tela in communi dormitorio distinguantur, assignatæ sint, & actu eas inhabitent, & vacua supersit propria cella pro recipienda in monialem vel conuersam.

Visitatores numerum monialium, ac etiam conuersarum iuxta supradictam rationem, in quolibet monasterio, certum definiant, ex facultatibus, & reditibus, qui à monasterio in communi possidentur, & ex consuetis eleemosynis, statuentes in monasterijs ciuitatis Neapol. pro singulis monialibus annuatim quinquagenos ducatos, quadragenos autẽ pro singulis conuersis, quæ tamen præscriptam portionem non excedant.

notarios Apostolicos, Capellanos Regios, Acolithatus Comitis Palatini, seu alicuius militiæ, vel hospitalis titulis insignitos, dummodo actu militiæ, seu hospitali, cui adscripti sunt non inseruiant. Item & residentes in curia Romana, & familiares Cardinalium, isti enim ratione beneficiorum, Diœcesano, in cuius Diœces. beneficia obtinent subiiciuntur, citat concil, & si resideãt, etiam in persona in causis delictorum, & correctionis morum ab eodem Diœcesano, siue in visitatione, siue extra visitationem puniri possunt, idem Concil. quam iurisdictionem Ordinarijs contra huiusmodi exemptos Prothonotarios habitum non deferentes, aliosque Curiales, vel familiares Cardinaliũ actu familiaritatem non exercentes, concesserat etiã Leon. Decim. constitutione sua incip. *Regimin. Anno 1515. 4 Nonas Maij Conc. Later.*

Conc. Trid. sess. 14. c. 11 de reform.

Conc. Trid. sess. 14. c. 4.

Ecclesias item quæ nullius sunt Diœcesis vicinior Episcopus, vel quem semel elegerint, visitare potest, Conc. *loc. cit. cap. 9.*

Modus autem inquirendis defectibus, & delictis tenendus est, vt de statu generali Ecclesiæ inquiratur, & non in specie de delictis rectoris, Specul. *loc. cit. de inquis.* & vt procedatur de plano nulla seruata forma iudicij, *cap. olim. de accusat.* secreto etiam examinandum est, & nullum iuramentum ab examinatis exigendum, *capit. Romana, cit. super quo extat etiam rescriptum sac. Cong. Conc.* tenoris sequentis.

Congregat. Concil. censuit in Visitatione quando fit inquisitio, quæ præparatoria vocatur, non licere Episcopo ad detegenda visitatorum peccata, per edicta publica monere homines sub excommunicationis pœna ad reuelandum, neque in ea exigere iuramentum à visitatis.

Ex quo tamen reuelaretur sine iuramento aliquid corrigendũ, posset visitator pro maiori verificatione super illo particulari exigere iuramentũ, *glo. in cit. cap. Romana, §. sane*, vel in genere, posset exigere iuramentũ vt dicãt si quæ sciũt in Ecclesia reformanda, tã in capite quam in membris, *cap. qualit. de accus.*

Præcauendum etiam ne dicantur occulta. vt si reuelans solus faciat delictum, vel ipse, & alius tantum talia enim neque quæri, neque referri possunt cum Ecclesia de occultis non iudicet, sed soli Deo reseruantur, *capit. qualiter, cit. capit. erubescant, 32. dist.* Immo etsi duo concordarent contra aliquem in crimine occulto, talis non deberet indicari, Hostien. *in summ. de inquisit. num. 5.* vbi addit non esse inquirendum super contentis schedulis occulte traditis, quia nimirum hoc vergeret in magnum detrimentum famæ clericorum, quorum delicta non sunt propalanda, sed potius quantum sine scandalo fieri potest occultanda, exemplo Imperatoris Constantini, *cap in scripturis, 96. dist.*

In huiusmodi item generali inquisitione admittẽdi sunt quicunque deponere volentes, etiam criminosi, & qui alias testimonio essent repellendi; aduertere tamen debet visitator, an ex odio deponant, vel ex auditu, seu fama tantum, vt ex huiusmodi deponentium circunstantiis iudicium suum moderari sciat, Hostiẽs. loco citato.

Visitationis absoluto processu, ordinare solet visitator aliqua, quæ corrigenda duxerit, & iniungere Ecclesiæ rectori, vt ea intra assignatum terminum exequatur. Delicta etiam si quæ detecta sunt, punire debet.

Et quidem si accusatus fatetur delictum, puniendus
3 dus est, non pœna ordinaria, sed pœna arbitraria, hæc enim propria est pœna iudicij inquisitionis, *capit. presbyterum, 50. distin. cap. non dicatis 12. quæstio. 1. capit. qualiter cit. cap. inquisitionis, de accusat.* Tanto magis, quod visitatio potius fit per modũ fori pœnitentialis quam contentiosi, nec in ea precise puniendi finis intendendus est, sed corrigendi, & salutaris pœnitentiæ iniungendæ, ita Imol. *in capitul. Romana, de cens. in 6. cit.*

Huiusmodi tamen correctio, appellatione, vel recusatione iudicis, vt suspecti nõ potest impediri, *cit. Conc. sessione 24. citat. capit. 10. de reformatione*, hocque idem fuisse declaratum a sacra Congrega. Concil. teneatur Genuen. *in sua prax. cit. capitul. 21.* quoad effectum videlicet suspensiuum, quoad effectũ enim deuolutiuum appellatio non est prohibita ex voto eiusdem sac. Cõ. vt sequitur.

Conc. Trid. sess. 24. c. 10 de reform.

An decretum, Cap. 10. *sess. 24.* sustulerit appellationem deuolutiuam.

Cong. censuit, non sustulisse deuolutiuam, sed suspensiuam tantum.

Pro crimine etiam à quo quis alias fuit legitime absolutus iterum puniri non debet, *cap. de his loc. cit. de accusat.* Abb. *ib. & tex. l. si cui, §. idem, ff. de accusat.*

Quod si accusatus in negatione persistat, & fuit depositum contra ipsum, de fama, & credulitate tantum, nec adsit modus, quo probari possit facti veritas, adsit tamen infamatio, seu scandalum, & non leuis præsumptio, iniungenda est canonica purgatio, *capit. presbyter, 2. quæst. 4. capit. inquisitionis, cit.* Felin. *in cit. capit. qualiter, num. 9. de accusat.* quod si in purgatione defecerit, pro confesso haberi debet *cap. cum P. & cap. inter. de purg. Can.*

Si autem negat accusatus, & fuit depositum de certitudine facti, & grauis sit orta infamia vel scandalum, seu agatur de præiudicio tertij, reseruandus est ad iudicium ordinarium, & contra eum per modum accusationis ab Aduocato, Fisci Episcopalis procedi debet.

Et tum demum aduenir potest ad inquisitionem specialem, in qua & iurare testes, & nuni nisi legitimi debent, nam tunc potest si velit probationum copias, & omnibus defensionum remediis vti, Hostiens. *loc. cit.* Pœna etiam ordinaria, & à iure statuta hoc casu puniri debet delinquens, non autem arbitraria, *capit. qualiter, cit.* licet hoc tempore omnes pœnæ sint iudici arbitrariæ, & omnes pœnas legum pro circunstantiis delictorum, & locorum iudex moderari potest, Hostien. *in summ. cit. de pœniten. nu. 6.* Boct, *decis. 289. num. 7.*

Detineri etiam hoc casu potest sub custodia reus interim dum formatur processus si sit suspectus de fuga. cit. Conc.

Conc. Trid. sess. 25. c. 6. de reform.

Hoc eodem casu cum proceditur compilato processu, recusari potest iudex, vt suspectus, & ab eo licitè appellatur appellatione, non solum deuolutiua, sed etiã suspensiua neq; tunc procedit dispositio, *cit. cap. 10. sess. 24.* appellatione enim correctionis morum, nõ intelligitur correctio, quæ fit seruato iudiciali processu, Genuen. loc. cit.

Non solum autem per seipsum visitare potest Episcopus, sed & per delegatum, quod ipsi iura concedunt in casu iusti impedimenti, *cap. Episcopum, 10, qu. 1. Episcopus de off. ord. in 6.*

Visitat & archidiaconus cum scitu Episcopi, per seipsum tamen tantum, assumpto secum notario publico visitare, debet, visitationisque rationem, acta & processum infra mensem Episcopo reddere tenetur Concil. loc. cit. Eidem præscribere potest Episcopus terminum, & comitatum visitationi tenendum ex voto sac Cong. Conc. quod sequitur.

Conc. Trid. sess. 24. c. 3. de reform.

An Episcopus possit præscribere terminum Archidiacono ad visitationem expediendam, & præscribere comitatum, & equitatum ne oneri sit Ecclesiis quas visitauerit.

Cong. censuit posse.

Visitat ad extremũ Archiepiscopus diœcesim sui suffraganei, sed nõ nisi causa prius cognita, & probata in Concilio Prouinciali, Conc. *loc. cit.* 5

Reliquũ est, vt videamus quidnam Episcopus ratione visitationis à visitatis recipere possit.

Munera itaque qualiacunque, & quomodocunque illa offerantur recipere non potest, Concil. *loc. cit.* ne quidem comestibilia, vt illa secum asportet. Imol Anchar. *in Clemen. 2. de censibus.*

Neque

Neque Cancellarius, Auditor, vel Notarius Episcopi recipere quicquam potest à visitatis pro scriptura processus visitationis: pro copia tamen actorum, seu decretorum visitationis ab eis, qui ea petunt, licite posset petere mercedem competentem. Nauar Ioann. Monach. Gemin. Franch. *in cap. 2. de censibus in 6. supra cit.*

Nauar. consil. 1. de censibus.

Neque tenentur visitati præstare vecturas equorum, neque ferraturas pro equis visitatoris, Doct. *cit. & Clem. 2. de cens.*

6 Procurationem tamen, siue alimenta illius diei, quo visitat pro ipso, & suo comitatu Visitati prouidere obligantur, Conc. *ibid. & cap. 1. de censib. in 6. cit.*

Non epulæ autem sumptuosæ, sed victus frugalis pro tempore, necessitate, quo visitatio expeditur, & non amplius dari debet, Conc. *ibid.*

Et non nisi pro moderato comitatu, qui viginti, vel triginta euectiones excedere non debet *capit. cum Apostolus de censibus.* Et quidem hic numerus comitatus in locis abundantibus reditibus sustineri posset, aliæ autem Ecclesiæ pauperes, quæ tanto numero sustentando sufficere non possent, vltra suas vires grauari non debent, *capitul. illud re. 10. qu. 3.* Sed si vna non sufficiat ad sustentationē duæ, vel tres, vel etiam plures vnam procurationem componant, *cap. procurationes, de cens.*

Liberum est etiam visitatis si velint pecunia redimere procurationem, Visitator tenetur recipere in ea specie, quæ fuerit oblata. *cap. fœlicis, de cens. in 6.* Conc. *loc. cit.*

7 Dum autem visitat clerum ciuitatatis, vbi sita est cathedra, procuratio illi nulla debetur, vt etiam seruari testatur in sua praxi Genuen. *cit cap. 19.* & sæpius respondit. Sac. Congreg. Concil.

Neque debetur procuratio dum visitantur loca specialiter exempta à præstāda procuratione, Hostiēs. *in sum. de censib. num. 14.*

Neque debetur dum visitantur hospitalia, & domus pauperum, vel infirmorum, Cardin. *in clem. quia contingit, de relig. dom.* Lapus *de hospital. num. 98.* Siluest. *in sua sum. verb. hospitale, num. 16.*

Insuper etiamsi de iure communi procuratio præscribi non possit, *cap. cum ex officij. de prescript.* hodie tamen ex noua dispositione. Concil. Trident. cit. præscribitur, nec peti potest vbi illam non dandi viget consuetudo, propter illa verb. Conc. *ibid.*

In illis vero locis, seu prouinciis, vbi consuetudo est, vt nec victualia, nec pecunia, nec quicquam aliud à Visitatoribus accipiatur, sed omnia gratis fiat, ibi id obseruetur.

De Visitationibus Secularium.

CAP. XXII.

SVMMARIVM.

1 *Visitationes singulis bienniјs facere debet Episcopus.*
2 *Episcopus quam normam in viuendo tenere debeat.*
3 *Familia qualis esse debeat Episcopi.*
4 *Familiam armatam, an possit tenere Episcopus.*

1 NOn solum in synodali congregatione, de qua supra egimus, sed etiam in visitatione particulari tenetur Episcopus inquirere, & corrigere defectus subditorum. Vnde omnes Ecclesias sibi subiectas, totamque Diœcesim, ad minus semel quolibet biennio circumire obligatur, Concil. Trident. Non tamen præcise intra hoc tempus tenetur expedire visitationē suā sed relictū est arbitrio ipsius, moderato tamē sup. quo legitur rescriptum sacr. Cong. Concil. in hæc verba.

Conc. Trid. sess 24. c. 3. de reform.

Dubitauit Episcopus Astoricen. an teneretur suam visitationem concludere intra certum, & determinatum tempus iuxta latitudinem suæ Diœcesis.

Congreg. censuit. Concilium nullum tempus, ad hoc præfixisse, sed reliquisse arbitrio Episcopi quod tamen debet esse moderatum, & discretum.

SEd quoniam nihil magis alios ædificat, quam innocentia Prælatorum, sicut è conuerso, maiorum delicta facile trahuntur à subditis in exemplum, *capitul. nemo 33. dist. cap. præcipue. 11. quæstio, 3.* ne visitator volens subditis exhibere medicamenta salutis, præbeat exempla, prius domū suam reformare, moresq; & vitam ad sanctorum Canonum præscripta componere, ac factis ipsis, & actionibus, se muneri suo cōformem ostendere deberet. Ideo pauca nos quoque de norma in viuēdo ab Episcopo seruanda visitationi præmittamus, non nostris verbis in materia tā graui vsuri, sed Concil. Trident. vt sequuntur. 2

Conc. Trid. sess 25. c. 1. de reform.

Optandam. & infra. Quapropter exemplum Patrum nostrorum in Concilio Carthaginensi, non solum iubet, vt Episcopi modestia suppellectili, & mensa, ac frugali victu contenti sint, verum etiam in reliquo vitæ genere, ac tota domo, caueant ne quid appareat, quod à sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei Zelum, ac vanitatum contemptum præferat, omnino vero eis interdicit, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresue suos augere studeant, cum & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes sint, ijs, vt pauperibus distribuant, eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causa, immo quam maximè potest, eos sancta synodus monet, vt omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, vnde multorum malorum in Ecclesia seminarium extat, penitus deponant, &c.

Viros item boni testimonij, graues, & doctos, circa se habere debet Episcopus, & non nisi per clericos in cubiculo sibi inseruiri facere, *capitul. cum pastoralis, & cap. vlt. 2. quæst. 7.* Et quia domus Episcopi quasi in specula est posita, estque magistra publicæ disciplinæ, & quicquid in ea agitur, id omnes putant sibi licere, prouidere debet Episcopus, vt tota familia sua sit honesta, ad hoc optime faciunt verba S. Bernardi, ad Eugenium *lib. 4. cap 16.* vbi dicit. 3

Domum Episcopi decet sanctitudo, decet modestia, decet honestas, horum disciplina custos, sacerdotes domestici, aut cæteris honestiores, aut fabula omnibus sint, ament te domestici, si non facito, vt te timeant, alius alia dispenset, de disciplina tu prouide, illud nemini credas, pertinet ad te vt his quos præ oculis habes, quatenus totius honestatis, ac condecentiæ speculum sint, & forma, non licet tibi, vt vitia domus tuæ vltimus scias, si insolentior sermo coram te sonuerit, si indecens habitus apparuerit, manus tua sit super huiusmodi, tu vlciscere iniuriam Dei, in vultu, in habitu, in incessu illorum, qui tecum sunt, nihil residere impudicum vel indecens patiaris, &c.

Maximè autem, tam in sua persona, quam in suis ministris, auaritiæ suspicionem vitare debet *cap. cum ab omni, de vita, & honest.* Concil. Trident. vnde, & Cācellariam suam Episcopum locare, & inde aliquod emolumentum habere non posse legitur fuisse rescriptum à sac. Congreg. Conc. in an. 1598, Episcopo Ariminen, in quibus tamen casibus licite possit aliquid accipere à Clero, dicetur suo loco.

Conc. Trid. sess. 21. c. 1. de reform.

Hic non incongrue quæri adhuc posset, num Episcopus possit tenere familiam armatam, Et quidem cum Ecclesia habeat carcerem, & Episcopus pœnas corporis in causis ad forum spectantibus infligere possit, *contra idolorum 26. q. 5. c. cum Episcopus de offi. ordin.* Abb. *in cap. 1. ibid. Dec. consi. 131. in princ. consi. 300. num. 4.* rationabiliter hinc concludi posset, quod debeat etiam habere executores armatos, per quos reos capere, in carcerem detrudere, & punire valeat. Et ita post multas Doctorum controuersias testatur Franc. Leo *in sur. prax. cap. 9. num. 26.* declaratum fuisseà sac. Cong. Conc. coram Pio Papa V. maximè intuitu tex. *c. 3. sess. 25.* Concil Triden. vbi ordinatur, quod iudices Ecclesiastici debeant prius procedere contra reos ad pœnas reales, quam ad pœnam excomunicationis. Et de locis quidem vbi Ecclesia habet dominium temporale, nemini dubium est, posse prælatum, seu ipsius in tēporalibus Vicarium tenere 4

Conc. Trid sess. 25. c. 3.

nere executores armatos, in aliis autem locis vbi non habet iurisdictionem temporalem, licet, vt diximus in hoc defendi possit si teneat, tamen vbi non est cõsuetudo, cautius faciet si non propriis ministris vtitur in executione facienda, propter euitandum liuorem laicorum, qui his temporibus contra iurisdictionem, Ecclesiasticam maximè esse student, sed potius in talibus requirendum est brachium sæculare, seu iudex sæcularis, vt familiam suam armatam Prælato præstet, *cap. 1. de offic. ordin.* Innoc. & Doctor. Communiter, Dec. *in cap. significasti, de offic. deleg. num. 5.* Iudex autem sæcularis dum præstat familiam, non debet cognoscere de æquitate sententiæ iudicis Ecclesiastici, maximè si tantum accomodat ipsi familiam, Alciat. *in cap. 1. cit.* Lopez. ad Diaz. *in cap. 154.* vbi tamen ipse iudex sæcularis esset executor sententiæ prælati, vel delictum esset mixti fori, seu si notoriè appareret sententiam esse iniustam, cognoscere posset, Abb. Alciat. *in cap. 1. cit.* Genuen *in sua prax. capit. 44.*

Quod autem ad ordinem in ipsa Visitatione prosequenda seruandum attinet, antequam ipsa incipiatur præmonendi sunt subditi generali publicato per Ecclesias edicto de visitatione celebranda, tempusque ipsius & locus à quo incipiendum sit intimandus; cuius intimationis forma videri potest apud Anton. Resta *in suo D. rect. Visit.* Reliqua autem in visitatione seruanda quo meliori methodo explicentur, distinctè de locis visitandis videamus.

De Visitatione Cathedralis Ecclesiæ.

CAP. XXXIII.

SVMMARIVM.

1 *Cathedralis Ecclesia nulla exemptione se tueri potest quominus visitetur.*
2 *Visitationis inchoandæ modus.*
3 *Præbendis non personis adiungenda sunt officia ordinum.*
4 *Distributiones quotidianæ præsentibus tantum debentur.*
5 *Distributiones absentium accrescunt præsentibus.*
6 *Distributiones, quando lucrantur absentes.*
7 *Abesse ab Ecclesia quanto tempore possit Canonicus.*
8 *Vnita Ecclesiæ præbendis quomodo sint administranda.*
9 *Habitum clericalem deferre obligantur beneficiati.*
10 *Habitus clericalis, quis sit.*
11 *Anniuersariorum numerus, sicut, & missarum reduci potest.*

Conc. Trid. sess. 6. c. 4. de reform.

Prima itaque visitanda est Ecclesia Cathedralis, *cap. Romana, de cens. in 6.* nec aliqua exemptione se tueri potest, quominus visitetur. Concil. Trident. *sess. cap. 4. de ref.* Quare die præfixa visitationi aduenienrte, Clero comitante, cappa Pontificali super rochetum indutus Episcopus in Ecclesiam Cathedralẽ
1 descendere debet, ibique missa de Sancto Spiritu per ipsummet Episcopum, sine eo impedito, per aliquem insigniorem prælatum, celebrata, orationibusque ad eum vsum in Pontificali Romano præscriptis, recitatis, sermone de vtilitate, & causis visitationis habito ad particularem Ecclesiæ visitationem descendet. Et primo Ciborium, Fontem
2 Babtismalem, Altaria, sacristiam, vestes, apparamenta Ecclesiæ, num in decenti custodia teneantur, prouidebit, circa quæ particulariores animaduersiones videri possunt *in direct. Visit. cit.* & nos infra de visitatione parochialium aliqua referemus, hic solum ea quæ peculiaria sunt in visitatione Cathedralis Ecclesiæ videamus.

Reuisis itaque præmissis, descendere debet Episcopus ad locum in quo congregari solet in capitulum, cum omnibus Prælatis, Canonicis, illius Ecclesiæ ad sonum campanæ congregatis, adiuncto suo notario qui clericus esse debet, *arg. tex. c. vt iuxta de offic ord.* & assumptis secum duobus iurisperitis, qui possunt esse externi, & non de gremio capituli Concil. Trid. *in c. cit. & sess. 25 c. 6. de ref.*

Conc. Trid. sess. 25. c. 6. de reform.

Factis autem à notario connotari, numero Prælatorum, & Canonicorum nominibus singulorum, tum & qualitate, quantitate prouentuum præbendarum quærere debet quomodo capitula sua celebrent, quoties generalia, quoties particularia, & quo ordine, & num ad pulsum campanæ soleant congregari. 3

In receptione, in istallatione seu admissione ad possessionem Canonicatuum præbendarum, vel distributionum, num accipiant deductiones aliquas ex fructibus solutiones, donatiua, seu iucundos ingressus, vel si quo alio nomine vocentur, hæc enim non debent exigi nisi in pios vsus conuertantur. Concil. cit.

Conc. Trid. sess 24 c. 14 de reform.

Statuta qualia habeat, & ne faciant recipiendos iurare de obseruando aliqua illicita, vel decretis Cõc. Trid. contraria.

Professionem fidei num exigāt à recipiendis, hanc enim tenetur quilibet emittere assequutus Canonicatum, vel præbendam, etiam si illam emiserit in manibus Episcopi seu in manibus conferentis beneficium Concil. *loc. cit. cap. 12.*

Archidiaconus, Scholasticus, an sint Doctores, seu licenciati in Theologia, vel iure Canonico, alter ipsorum prouisio esset nulla Concil. *loc. cit. & sess.* 23. c. 18 *de ref.*

Inquirendum etiam est an quilibet officium suæ præbendæ adnexum exerceat, & si non habuerint distincta officia, ipse episcopus assignare posset aliquibus ordinem presbyteratus, aliquibus ordinem Diaconatus, Subdiaconatus ordinem aliis imponendo, ita tamen vt ad minus dimidia pars Canonicatuū, presbyteratus ordinem adnexum habeat, nisi fuerit loci consuetudo, vt plures, vel omnes habeant presbyteratum. Conc. cit.

Conc. Trid. sess 24. c. 12 de reform.

Et in hac ordinum distributione debet requirere episcopus consilium capituli, illud tamen non tenetur sequi, vt declaratum fuisse à S. Cong. Conc. refert Zerol. *in sua prax. p. 2. ver. capit.*

Assignandus autem est ordo, non personis, sed canonicatibus, seu præbendis singulis. ex voto eiusdẽ S. Congreg. Concil. edito his verbis.

Congreg. Concil. censuit debere Episcopum cum consilio capituli, designare quibus canonicatibus quisque ordo annexus esse debeat, non quibus canonicis quoniam Concil. sess. 42. c. 12. mandat sacros ipsos ordines annecti canonicatibus, non autem personis eos obtinentibus.

Assignatis autem huiusmodi ordinum officiis, non teneret collatio Canonicatus facta illi qui non haberet ætatem, quam ordo illius præbēdæ annexus requirit, vel qui saltem infra annum ob ætatis defectū ordinem illum recipere non posset. Concil. *sess. 22. cap. 4. & sess. 24. cap. 12. cit. de ref.* Is etiam non posset habere vocem in capitulo antequam ordinem suæ præbendæ annexum susceperit, & si infra annū non promoueretur, dimidia pars distributionū ipsi subtrahēda esset *Alemen. 2. de atat. & qualit.* multo magis illi qui ad minus subdiaconatus ordine nō sunt insigniti, carere debent voce actiua *in c. cit. &* Conc. *loc. cit. sess. 22. cap. 4.* ita quod neque capitulū dispensare super hoc possit, & vocem prædictā concedere Nauar. *de cler. non resid. consil. 7.* Vocē tamē passiuam habere posset item & stallum in choro, & domum seu præbendam optare nisi loci obstaret consuetudo contraria, vt notat, glo. *in Clem. cit. verb. capitulo, & verb. ex tunc ibid.* Gemin. *in cap. vn. de cler. non resid. in 6.*

Conc. Trid. sess 5. c. 1. de reform.

Videndum præterea in visitatione an obtinens præbendam Theologalem faciat functiones sibi incūbentes, & num sufficiens sit ad interpretandum sacram scripturam per se ipsum. Concil. cit. Vbi autem non fuerit erecta præbenda Theologalis, curare debet Episcopus vt erigatur super præbenda primo vocante, & si fructus præbendæ adhoc non sufficerent, dotari posset annexione fructuum alicuius simplicis beneficij.

Conc. Trid. sess. 22. c. 4. sess. 24. c. 12 de reform.

Dedi-

De distributionibus quotidianis aduertendum est an aliquæ sint, & an sint sufficientes, & ne sint ita tenues vt verisimiliter negligantur, tunc enim Episcopus ex fructibus canonicatuum seu præbendarum tertiam partem detrahere, & distributiones augere deberet ex ordinatione cit. Concil. Vbi autem essent distributiones sufficientes, tertia pars huiusmodi fructuum præbendarum detrahi non posset applicanda distributionibus. Zerol. *in prax par. 2 verb. distributiones*, neque posset detrahi aliqua pars fructuum beneficiorum extra Ecclesiam cathedralem existētium, applicanda distributionibus, nisi ipsa beneficia fuerint incorporata præbendis canonicalibus, quod responsum fuisse Archiepiscopo Genuen. à Sac. Congreg. Cōcil. refert. Zerol. *ver. distributiones cit. p. 1.*

Conc. Trid. sess. 21. c. 3. de reform.

Per vnionem tamen aliquorum beneficiorū simplicium etiam extra cathedralem Ecclesiam existentium augeri possent distributiones prædictæ. Concil. cit.

Conc. Trid. sess. 24. c. 13 de reform.

4 Diligenter etiam visitator inquirere debet an distributiones huiusmodi iuxta præscriptum iuris diuidantur. Non nisi enim præsentibus, & interessentibus dari debent *cap. vn. de cler. non resid. in 6.* Conc. *loco cit. cap. 12.* Nec sufficit adesse in Ecclesia dum Diuina peraguntur, sed oportet esse præsentem in choro vt lucrentur distributiones, vnde non excusaretur canonicus quominus amittat distributiones, etiamsi adesset in Ecclesia missam celebrans extra chorum eo tempore quo horæ canonicales decantantur, super quo declarationem editam à Sac. congreg. Cōc. refer. Gonz. *super 8. Canc. §. 7. proem. num. 81.* in hæc verba.

Qui tempore quo cantatur vna hora in choro missam celebrat in eadem Ecclesia ex deuotione vel obligatione non dicitur interfuisse illi horæ, nec illius distributiones accipere potest. Si vero iussus fuerit à superiore, vt celebraret, tunc reciperet, superior tamē debet cauere à tali iussione.

Neque excusaretur quominus amitteret distributionē, associans Episcopum, seu Prælatum audientem missam in alia Ecclesia eo tempore quo horæ canonicales decantantur, quod etiam fuisse declaratū ab eadem Sac. Congreg. refert id Gonz. *loc. citat. numero.* 183. his verbis.

Non possunt canonici, videlicet duo, aut plures associantes eorum prælatum quandoque volentem audire missam non in cathedrali, sed in alia Ecclesia ciuitatis participes fieri distributionum quotidianarum, quæ non nisi præsentibus, & inseruientibus dantur.

Neque ratione trium mensium quibus abesse licitum est, lucrare potest absens distributiones. Parif. *de resig. quæst. 10 num. 65.* quod etiam declaratum fuisse à Sac. Congreg. testatur, ibidem.

Neque debentur distributiones Vicario si non interfit, occupatus in administratione iustitiæ. Neque Episcopo obtinenti portionem canonicalem nisi interfit, quoad omnia enim tum censeri debet vt canonicus, & sedere debet inter canonicos in loco suæ promotionis, *ca. a collatione, iun. gl. de appel. in 6.*

Neque debentur interessentibus per modicum tēpus, omnibus enim horis interesse tenentur canonici & per omnes horas debet fieri compartitio distributionum *clemen. cit. de ætat. & qual. iun. glo. verb. certis horis ibidem* quod etiam declaratum fuisse à Sac. Congreg. testatur Nau.

Nauar. de cler. non resid. cons. 9.

Non potest etiam Episcopus, neque capitulū remittere amissionem distributionum, vt clare patet ex tex Concil. *loc. cit.* in illis verbis. (quauis collusione aut remissione exclusa) idem docet Nau. *loc. cit. cons. 7. nu. 1* Menoch. *de arb. iud. ad casum 429 nu. 6.*

Distributiones autem huiusmodi quibus priuantur absentes, accrescere debent præsentibus si sit consuetudo loci, glo. *in Clemen. citat. verbo pars dimidia*, distributiones nimirum antiquitus factæ ex fructibus mensæ communis; distributiones autem post Conciliū Tridentinum ex tertia parte fructuum præbendarum, non accrescunt interessentibus, sed applicari debent fabricæ ecclesiæ, aut alicui pio loco ex ordinatione eiusdem Concil. & ita distinguit Nauar. *de verb. signific. cons. 3* Zerol. *loc. supra cit. ad 4* Rebuff. autem *in prax. benef. de dispens. de non resid. num. 10.* distinguit, quod si statutum Ecclesiæ, seu consuetudo sit, vt distribuatur præsentibus aliqua summa, verbi gratia, decem, tunc accrescit absentium pars præsentibus: Si vero solitū sit cuilibet interessenti dari certam quantitatem, vt vnum aureum, tunc licet aliqui absint, præsentibus tamen nihil amplius est distribuendum, neque illis accrescit pars absentium, idem docet Card. Imo. in cit. Cle. Couar. qui in ta. lib. dicit attendendam esse locorū consuetudinem.

Conc. Trid. sess. 22. c. 3. de reform.

In casibus tamen, qui sequuntur etiam absens lucrari posset distributiones quotidianas. Vt si aliquis abest pro exercitio curæ animarum imminentis ipsi capitulo, vel qui abest pro negotiis capitul. *cap. ex part. 2. de cler. non resid.* Nauar. *eo tit. cons. 8 n. 1.* Couar. *loc. cit. num 8.*

Couar. li. 3. var. res. c. 13.

Pœnitentiarius quoque interim dum confessiones audit, censetur pro præsente in choro nec amittit distributiones, Conc. *loc. cit. c 8.*

Nau. cons. 8 num. 1.

Similiter, & Theologus seu lector eo die quo legit sacram lectionem pro præsenti habetur, vt declaratū fuisse à Sac. Cong. Conc. coram Greg. XIII. testatur Gonz. *loc. sup. cit nu. 280.*

Infirmus etiam infirmitate durante participare debet ex distributionibus quotidianis etiamsi culpa sua fuerit effectus ægrotus *ca. vn. de cler. non resid. in 6. cit.* Franch, Gemin. ibi. si nimirum dum erat bene sanus solitus fuerit frequentare chorum. Fel. *in c. Apostolicæ. num. 12. de excep*, & si talis infirmitas, cum qua non pōt sine periculo adesse in choro, itemque si decumbat in ciuitate, seu loco, vbi sita est ipsa Ecclesia, Cou. *loc. cit. a num 8.*

De senio autem confectis, & in specie de consuetudine Ecclesiæ Compostellæ, in qua senio confecti, & qui per quadraginta annos Ecclesiæ deseruierint, postea tanquam rude donati censentur semper pro præsentibus participantq; ex distributionibus quotidianis, respondit Greg. XIII. statutum, seu consuetudinē huiusmodi esse tolerandam,

Suspenso item, interdicto excōmunicato iniuste vel in exiliū relegato debētur distributiones, Fel. *loco citato.* Similiter & carcerato licet propter violentam criminis suspitionem fuerit carceratus dummodo postea declaratur ipsius innocentia, sine primi iudicis, siue appellationis iudicis sententia, & solitus fuerit, dū esset liber frequentare chorum. Gem *in c. vn. cit. de cler. non resid. in 6.* Couar. *loc. cit.* Et in tantum quidem, quod ipsi debentur non tantum distributiones quotidie distribui solitæ, sed etiam fructus certis tantum temporibus præsentibus distribuendi. Nau.

Nauar. loc. cit. de cler. non resid. cons. 10. & 11

Similiter & mortuaria, portiones funerales & quæ pro anniuersariis mortuorum dari solent, hæc enim æquiparantur distributionibus quotidianis. Lap. Gem. *in cap. vnic. cit. in 6.*

Ad extremum distributiones grossæ, quæ dantur in fine anni vel certis aliquibus temporibus quæ non possunt propriæ dici distributiones quotidianæ *extrauag. cum nonnullæ. § præterea, de præb. commun.* & efficiunt potius præbendam. Tib. Decian *cons. 43. n. 13.* maxime vero si in illis solis consistant omnes reditus canonicatus seu præbēdæ, debentur absentibus ex iusta causa, vt ratione studiorum, *c. de cetero. c. ad audientiam, de cler. non resid.* Gem. *in c. vn, sup. cit.* Cald. *cons. 1. de cler. non resid.* detracta nimirum portione, quæ communi mensæ debetur, Innoc. *in c. licet de præb.* seu detracta tertia parte interessentibus assignata à Concil. super cit. quod etiam declaratum fuisse à Sacr. Congreg. Conc. refertur, apud Quaran. verb. residentia, his verbis.

Cong. censuit Canonicum absentem studiorum causa, percipere quidem fructus præbendæ non autem distributiones quotidianas, quod si in huiusmodi distributionibus omnes capituli reditus consistant, percipere etiam distributiones dēpta tertia parte, quæ inseruienti-

seruientib. accrescit; nullo autem casu debere ipsum canonicum percipere distributiones missis, aut defunctorũ anniuersarijs applicatas.

Similiter & duo canonici Episcopo inseruientes fructus huiusmodi præbendæ grossos absentes licitè petere possunt, *iuxta text. in c. ad audientiam, cit.* quod etiam docet Nau.

Nauar. loc. cit. de cler. non res. dent. consil. 2. nu. 2

Non solum autem subtractione distributionum puniendi sunt absentantes se à seruitio Ecclesiæ, sed etiam alijs pœnis, si se non correxerint, puniri possunt, videlicet sequestratione particularium fructuum præbendæ, pro prima contumacia dimidia parte fructuum, pro secunda totis fructibus, Censuris Ecclesiasticis, & alijs iuris remedijs, & crescente contumacia etiam priuatione ipsius beneficij: Conc. *loc. cit.* ita tamen, vt intercedant ad minus sex menses post iniũctam vnam pœnam, antequam procedatur ad aliam, vt docet commun. doctores, *in c. ex tuis. de cler. non re.*

Concil. Trid. sess. 24. cap. 12. de refor.

Necessario autem seruandi sunt dicti gradus pœnarum præscripti à Concilio, antequam deueniatur ad priuationem; facta enim priuatio non seruata forma hac Concilij, esset nulla, vt fuisse decisum in Rota Roman. coram Seraphino, in vna Salamantinen. del Petroso: die 5. Decemb. 1567. testatur Genuens. sæpius. citat. capit. 112 Citari etiam debet huiusmodi non residens in persona ante priuationem, si sciatur vbi moretur, & si non sciatur citandus est per edictum publicum trina citatione, nec sufficeret vna citatio pro tribus, & aliter facta priuatio esset omnino nulla, vt probat Abb. *lib. 1. Cons. 67.* Felin. *in cap. consuluit. num. 13. de offic. deleg.* Verall. *decis. Rota. 114. par. 1.* & responsum fuit in dicta Salamantin.

Censetur autem abesse quis etiamsi maneat in Ciuitate vbi sita est Ecclesia, sed non instituit nec frequentat Ecclesiam, vt declaratum legitur à Sac. Cong. his verbis.

An puniendi sint qui à seruitio Ecclesiæ absunt, quamuis vbi Ecclesia consistit sint præsentes.

Cong. *censuit esse puniendos.*

Et ad eandem residentiam, etiam Collegiatarum Ecclesiarum Canonici tenentur, super quo datum fuit rescriptum à S. Cong. Conc. in vna Commen. ann. 1598. die 5. Iulij vt sequitur.

Cong. Censuit Canonicos Ecclesiarum collegiatarum etiam in oppidis non insignibus existentium teneri ad residentiam, nisi essent collegiatæ rurales prorsus destructæ, aut in quibus vnquam antea supra hominum memoriam solitum esset residere, & quarum canonicatus ea essent fructuum tenuitate, vt qui eos obtinuerint, nec ex eis ali possint, nec aliunde habeant vnde commode viuant.

Tres tamen menses in anno licitum est abesse tam à cathedrali quam à collegiata, qui tres menses computari debent siue ex vna absentia continua, siue ex pluribus interpolatis. Concil. *loc. cit.* nec requiritur Ordinarij licentia huiusmodi absentiam trium mensium. Zerol. *cit. p. 1. verb. priuatio ad 4.*

Vltra tres etiam menses prædictos abesse licitum est cum licentia ordinarij, quam ipse concedere potest ex causa rationabili virtute textus, *c. vnico, cit. de cler. non resid. in 6.* nec isti facultati Episcopi derogauit Concilium, vt docet Zerol. *loc. cit.*

Inquirendum est præterea Visitatori, si aliquas ecclesias curam animarum annexam habentes vnitas habeat capitulum, quomodo illæ administrentur, & prouidendum, ne ipsimet Canonici per ordinem in illis curam exerceant, sed vt assignent commendatarium perpetuum pro exercitio curæ, assignata ipsi certa fructuum portione.

Ipsi quoq; Canonici si aliquã animarum curam suis præbendis particularibus annexam habēt, videndum est, ne in illa exercenda negligentias committant.

Si autem aliquis haberet in titulum aliquod beneficium curatum vltra canonicatum, compellendus est, vt doceat de dispensatione, curatum. n. beneficium cum canonicatu in cathedrali est omnino incompatibile, nec potest vtrumque simul retineri sine dispensatione, Conc. *loc. cit c. 17.*

Præcipue autem elaborandum est visitatori vt de morum, & vitæ honestate capitulariuni se bene informet, & si quæ contraria Ecclesiasticis institutis inuenerit, corrigat. Et circa hæc præter eã quæ de persona Episcopi, supra ex Concil. Trid. retulimus, ad quæ etiam quilibet inferiores clerici seruanda obligantur, vt patet ex textu ipsius Concilij: à sacris quoque Canonibus ordinatum est, vt clerici ebrietates vitent, tabernas ne frequentent, aleis, taxillis ne ludant, negotiationes, artes mechanicas, seculariaque negotia ne exerceant, mulieribus ne cohabitent. Host. in Sum. *de vita, & hon. cler. n. 2.* quæ tanto magis in canonicis cathedralis Ecclesiæ euitari debet, cum illi norma totius cleri, & senatus Ecclesiæ censeantur. Vnde visitator inquirere debet, an aliquis circa prædicta culpabilis inueniatur.

Prædia quoque conducere non debent, vt ea colant lucri gratia, *c. secundum, ne cler. vel mon.* Si tamen aliquis egeat, ab Ecclesia vel ab alijs clericis conducere posset, ex sententia Inn. *in c. sequen. cit.*

Ad vitæ honestatem spectat quod clerici iubentur deferre habitum, & tonsuram clericalem. Conc. ci. nouissimè autem contra non deferentes habitum clericalem emanauit constitutio Six. V. de An. 1589. die 5. Ian. vt sequitur.

Concil. Trid. sess. 14. cap. 6. de reform.

Cum sacrosanctam, & infra. Hac nostra perpetuo valitura constitutione præcipimus, & mandamus omnibus & quibuscunque clericis non solum in sacris, sed etiam in alijs minoribus ordinibus constitutis, & clericali tantum tonsura insignitis; & nedum beneficia Ecclesiastica qualiacunque etiam simplicia nunc, & pro tempore obtinentibus & in illis, vel ad ea ius habentibus verum etiam pensiones super quibusuis fructibus, redditibus aut prouentibus quarumuis Patriarchalium, Primatialium, Metropolitanarum, Cathedralium, & aliarum quarumcunque Ecclesiarum seu Abbatialium Capitularium, & conuentualium mensarum, necnon Monasteriorum, Præposituarum, Præpositatuum, Prioratuum, Præceptoriarum, Hospitalium, Canonicatuum, præbendarum, dignitatum, personatuum, administrationum, officiorum, & beneficiorum quorumcunque Ecclesiasticorum secularium, & quorumuis ordinum Regularium, seu illorum distributionibus quotidianis, ac iuribus, emolumentis, & obuentionibus vniuersis sibi reseruatas, aut fructus ipsos prædiave, aut bona Ecclesiastica loco pensionum sibi assignatos vel assignata, ex quacunque concessione seu dispensatione Apostolica, percipientibus etiam coniugatis, præsertim si ijdem clerici coniugati iuxta const. pię memor. Bonif. PP. VIII. prædecessoris nostri in Concil. Trid. innouatam priuilegijs clericalibus vti velint, tam in Rom. Curia degentibus quam extra eam vbilibet gentium; & locorum constitutis, vt ipsi & eorum quilibet quantumuis exempti existant, & quouis priuilegio vel immunitate gaudeant, quacunque dilatione, aut tergiuersatione postposita, debeant omnino qui in vrbe præsentes fuerint, intra quindecim dies, qui vero citra montes intra quatuor menses, qui denique vltra montes constituti sunt intra octo menses à die publicationis præsentium litterarum in Rom. Curia faciendæ, tonsuram, & habitum clericalem, vestes. s. talares, aut milites infra dicendi quibus pensiones aut fructus aliave bona Ecclesiastica reseruata sunt, sua militia conuenientem, quacunque remota excusatione assumere, & iugiter deferre, in futurum autem non nisi actu clericis in habitu clericali, & tonsura, & militibus infra dicendis in militari incedentibus suæ militiæ propria, aut alia quæcunque Ecclesiastica etiam simplicia beneficia respectiue conferantur, aut commendentur, aut pensiones fructusve aut bona Ecclesiastica reseruentur. Alioquin ipsos, & ipsorum quemlibet, qui quoad gestandum habitum clericalem, & militarem supradictum lapso huiusmodi tempore eorum vnicuique vt supradictum est præfixo, nostris huiusmodi præcepto, & mandato nunc & in posterum perpetuis futuris temporibus cum effectu non obediuerint, præter alias pœnas contra eos inflictas, etiam quibuscunque dignitatibus, administrationibus, officijs, canonicatibus & præbendis ac beneficiis etiam simplicibus & præstimoniis per eorum quemlibet in titulum, commendam, vel alias pro tempore obtentis, necnon pensionibus & fructibus, ac prædiis bonisque Ecclesiasticis huiusmodi quocunque modo eis reseruatis vel reseruandis, omnique iure sibi in eis vel ad ea quomodolibet competenti, harum serie ex certa nostra scientia, deq. Apostolica potestatis plenitu-

dine priuamus, ac sine vlla alia monitione, citatione, iudicis decreto aut ministerio, ipso facto priuatos declaramus, ac tam beneficia ipsa per priuationem huiusmodi vacantia, liberè alijs conferri posse, quam etiam pensiones cassatas, extinctas esse, & fore ac fructuum & aliarum rerum reseruationes cessare, & quenquam vlterius ad illarum solutionẽ minime teneri, & ob non solutionem censuras & pœnas aliquas incurrere non posse nec debere decernimus; ipsasque dignitates personatus, administrationes, officia, necnon canonicatus, & prebendas & beneficia sic pro tempore vacantia, collationi, prouisioni, & dispositioni nostræ, & Romani Pont. pro tempore existentis perpetuo reseruamus. Statuentes sic in præmissis vniuersis, & singulis per quoscunque Iudices, & Commissarios etiam causarum Palatij Apostolici Auditores, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, sublata, eis & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, in quauis caussa, & instantia iudicari, & definiri debere, necnon irritum, & inane, quicquid secus super his à quoquam quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Ceterum milites quarumuis militiarum sub regula aliqua approbata canonicè institutarum vel alios Rom. Curiæ officiales, qui non vti clerici, sed potius tanquam milites iuxta priuilegia, & dispensationes Apostolicas eis in genere, vel in specie per nos aut prædecessores nostros nominatim concessas, & sub fe. rec. Pij Papæ V. prædecessoris nostri constitutione, quæ incipit, sacrosanctum, &c. huiusmodi priuilegiorum forsan reuocatoria minime comprehensa, beneficia militiæ quam professi sunt, regularia obtinent, seu pensiones super quibusuis fructibus redditibus & prouentibus Ecclesiasticis etiam prædictarum Ecclesiarum, & beneficiorum secularium, aut fructus ipsos sibi reseruatos percipiunt, aut obtinebant, vel percipient in futurum, siue clericali charactere insigniti sint, siue non sint, qui verò clerici sunt etiamsi ab initio tempore reseruationis pensionum, seu fructuum huiusmodi regularem habitum non susceperint, nec militijs officiorum Romanæ Curiæ ascripti fuerint, sed post factas eorum cuique reseruationes, ante vel post publicationem præsentis constitutionis milites effecti extiterint, sub præcepto, & mandato præfatis de habitu, & tonsura clericali deferendis, nolumus comprehendi sed ijs permittimus, vt regulari habitu militiæ, quam professi sunt conuenienti, vel si ipsi milites Romæ. Cur. officiales fuerint, qui pensiones aut fructus alia ve prædia aut bona Ecclesiastica ex dispensatione, seu priuilegio Apostolico percipiant, habitu militari suprascripto absque alicuius censuræ, vel pœnæ Ecclesiasticæ incursu licitè vti valeant, & nihilominus tam beneficia suæ militiæ regularia retineant, quam etiam pensiones super Ecclesiarum, & beneficiorum prædictorum etiam secularium fructibus, seu bona, vel fructus præfatos sibi pro tempore reseruatos percipiant. Non obstantibus, &c.

Quæ constitutio fuit postea ab eodem Pontif. moderata, & declarata alia sua Constit. anni eiusdem, prid, Kal. Febr. vt sequitur.

P*Astoralis, & infra. Omnibus, & quibuscunque clericis, tam in Rom. Curia, quam extra eam vbilibet gentium, & locorum constitutis, qui pensiones, fructus, aut prædia, vel bona Ecclesiastica, sibi in vna, vel pluribus vicibus reseruata, & concessa, summam seu valorem annuum 60. ducat. auri de Camera insimul non excedentes seu excedentia percipiunt, aut percipient in futurum: Ac præterea nostris familiaribus, nobis in quibusdam inferioribus ministerijs, quales sunt, qui à pedibus, seu parafrenarij, mensæ dispositores, aut credentiarij, aut dispensatores vulgo dicuntur, & alijs similibus seruitijs actu ministrantibus, quique in futurum inseruient: necnon quibusuis nostrorum infirmorum familiarium, actu nobis in Palatio nostro Apostolico inseruientium familiaribus, continuis commensalibus præsentibus, & futuris, qui pensiones aut fructus bonáve Ecclesiastica loco pensionum, vsque ad quamcunque summam, & valorem nunc percipiunt, aut in posterum pro tempore percipient, vt ipsi, & eorum quilibet, in habitu, & tonsura clericali incedere minimè teneantur, sed laicali habitu impunè, & licite vti possint, quo suæ munia promptius expeditiusque obire valeant, nec pœnis in eadem constitutione inflictis subiaceant, authoritate Apostolica tenore præsentium de speciali gratia concedimus, & indulgemus, Reliquis autem nostris, aut personarum nobis inseruientium familiaribus continuis commensalibus, omnibusque, & singulis alijs tam clericis quam militibus, beneficia fructuum, vel bonorum Ecclesiasticorum reseruationes, ac pensiones obtinentibus, aut in ipsis beneficijs, vel ad ea ius habentibus, in Vrbe præsentibus, tempus quindecim dierum in dicta Constitut. præfixum, necdum elapsum, ad alios quindecim dies à fine dicto primi termini computandos extendimus, & prorogamus. Ac demum militibus, tam militiarum canonicè institutarum, quam Rom. Cur. Officialibus, qui iuxta præfatam nostram Const. in militari habitu incedere tenentur, vt vestibus communibus, cum insignibus tamen Crucis, aut Numismatis suæ militiæ proprijs, vti valeant, atque hac ratione ipsius Const. præcepto, plene satisfacere censeantur pariter indulgemus. Eos vero clericos aut milites, quibus pensiones aut fructus, bonave aut prædia Ecclesiastica ad quamcunque summam reseruata, aut reseruari concessa sunt, vel post hac reseruabuntur, non aliter ad gerendum huiusmodi habitum teneri volumus, nisi postquam pensiones, fructus, aut alia præfata cum effectu exigere, aut percipere cœperint, vel per eos steterit, quominus exigant, vel percipiant. Decernentes, &c.*

Quis autem habitus proprius sit clericorum nullibi determinatur, vt testatur, glo. *fi. in Clem. 1. de elect.* nisi quod nimia breuitas, & longitudo reprobatur, 10
ca. clerici, de vita, & honest. cler. quare honestas vestium clericalium ponderabitur ex consuetudine, & vsu cuiusque regionis, *c. si quis virorum, 30. dist. iunct. glo. ver. veste*, videlicet ne sint communes cum illis quibus laici, & militares in illa regione vtuntur, glo. lo. cit. & alia gl. similis, *in cap. clerici, cit. ver. deauratis*. Prohibitus tamen est aliquorum vsus expresse. Vt primo vestes viridis, & rubei coloris prohibitæ sunt, Cardinalibus tantum S. Rom. Ecclesiæ ab Innocen. IV. sub Concilio Lugdunensi. de anno 1240. concessus fuit galeri, & purpuræ vsus Platina in vita illius PP.

Virgulatæ item vestes, seu variatæ coloribus clericis prohibentur. Item frena, sellæ, pectoralia, calcaria deaurata, fibulæ corrigiæ, auri, vel argenti ornatum habentes, annuli, nisi quibus ratione dignitatis, est concessum, Clem. 2. *de vita & honest. cler.* Greg. Toloss. *partit. lib. 4. tit. 8. c. 2.* Arma item deferre, vnguentis inungi, barbam, vel comam nutrire prohibentur, *cap. clerici, 23. distinctione & 21. q. 4. per totum.*

Regulariter autem circa cultum habitus seruari à clero debet, vt neque sit vilis nimium, neque deliciosus, sed mediocris sublato excessu seculari, & retenta dignitate Ecclesiastica, nam vt D. Hieron. ad Eustoch. de virginit. ait, *neque affectata sordes, neque exquisita delitiæ conueniunt.*

D. Hieronymus ad Eustoch de Virginitate.

Excusaretur tamen clericus ab habitu decenti, si propter verisimile periculum transformari cogeretur, vel si propter paupertatem vestire se non posset, *capit. clerici. citat.* neque priuatus esset beneficio prout ordinat relata supra constitutio Sixt. V. vel priuilegio fori, propter vnicam habitus omissionem, sed ad hoc requiritur perseuerantia, & vt communiter existimetur laicus, Prosper. Farinac. *in prac. cri. tit. de inquis. q. 8. n. 68.* Dum etiam in itinere, vel in villa moratur clericus, vti eum posse veste talari, vltra genua tantum propendente respondisse legitur Congr. Episcoporum. Episcopo Triuentinen. 15. Ian. 1591.

Concil. Trid. sess. 25. cap. 11. de reformat.

Circa bona stabilia communia Capituli, & particularia præbendarum, inquirendum est quomodo gubernentur: Alienatio prohibita Canonibus an aliqua sit facta, limites eorum quomodo defendantur: Ne locentur Iudæis, neque vltra triennium, neque anticipatis solutionibus propter prohibitionem, Concil.

Si non fuerit in præterito obseruatum ordinandum est, vt certis temporibus aliqui ex capitulo deputentur, qui bona omnia tam communia quam particularium reuideant, & ex eorum relatione Capitulum, quæ viderit corrigenda, vel reparanda, illis quibus incumbit sub pœnis reparanda iniungat.

Oeconomum an habeant, & rationem redditumm an singulis annis, & quo ordine ab ipso exigant, videri debet.

Domus etiam Canonicales ne locentur laicis, ne mulieribus concedantur ad habitandum prohiberi debet.

Priuilegia,

Priuilegia, scripturæ, libri fundationum seu actorum Ecclesiæ, quo ordine teneantur, & custodiantur, quæri debet, & vt archiuium separatum pro ipsorum custodia habeatur, ordinari potest.

Statuta, vel ordinationes si quas habet Capitulum, visitator reuidere debet, & si quæ inuenerit irrationabilia, vel decretis Conc. Trident. seu Canonibus sacris contraria, illa cassare, & annullare potest.

Videre item debet, an legata si quæ relinquuntur Ecclesiæ, secundum mentem testatorum dispensentur, & quomodo satisfaciant capitulares obligationibus missarum, anniuersariorum, si ad aliqua obligantur, tenentur enim ad missas, anniuersaria siue viuorum siue mortuorum, & alia munia, quæ antecessores ipsorum acceptauerunt, si legatum pro quo illa munia fuerunt suscepta, cessit in vtilitatem Ecclesiæ. *c. significatum, de praben.* ibique Abb. *num.* 7. Butr. *ib. num.* 12. & tanto magis tenerentur, si appareret ex consuetudine à prædecessoribus obseruata illa onera obeundi, vt fuisse decisum in Rota Rom. in vna Pamphilonem. 16. Nouemb. 1588. coram Comitulo testatur Genuen. *in prax. c.* 56.

Et circa eadem anniuersaria vtiliter adhuc notari potest, quod sicut missarum numerum reducere potest Episcopus ex iusta causa ad minorem numerum, seu aliter de illis disponere. ex concessione. Conc. Trid. cit. sess. 25. c. 4. de refor. ita & anniuersaria reducere posset si subsit par ratio, vt patet ex rescripto S. Congr. Conc. relato apud Quar. ver. Missa. in hæc verba.

Concil. Trid. sess. 25. cap. 4 de reformat.

Perillustri, ac Reuerendissimo vti fratri Domino Archiep. Neapol.

Perillustr. & Reuerendiss. Domine. Dum ex libello hoc, capituli ipsius cathedralis nomine, oblato cognitum esset Illustriss. Cardinalibus, qui S. Trid. Conc. decreta interpretantur, dubitari à te, an eiusdem Concil. decretum Sess. 25. ca. 4. intelligatur etiam de anniuersarijs. Illi Amplitudini tuæ significandum censuerunt, decretum prædictum in sacrorum etiam anniuersariorum reductione locum habere, vt in margine ipsius libelli adscriptum est. Quamobrem Ampl. tua præfati Canonis facultate in casu proposito vti non dubitabit, & bene in Domino valebit, Ro. die 26. Nou. 1583.

Ampli. tua vti frater.

Philip. Boncomp. Card. S. Six.

De Visitatione Ecclesiæ Parochialis.

Cap. XXXIV.

SVMMARIVM.

1 *Parochus tenetur erudire populum in rebus ad salutem necessarijs.*
2 *Prædicatori quæ sint vitanda in prædicando.*
3 *Conceptio B. M. V. an fuerit cum peccato orig. an sine, in concionibus disputari non debet.*
4 *Doctrinam Christianam tenetur docere pueros parochus.*
5 *Medici Iudæi ad ægrotos Christianos non sunt admittendi.*
6 *Sacramenta administrari debent gratis.*
7 *Missa semel tantum in die celebranda.*
8 *Festis diebus, quæ opera exercere sit licitum.*
9 *Reuerentia quanta sit seruanda in Ecclesia.*
10 *Medici accedentes ad infirmos, quæ seruare debeant.*
11 *In administratione sacra matrimonij, quæ sint seruanda.*
12 *Parochum non potest liberare à residentia Episcopus.*
13 *Parochus an teneatur ad fabricam Ecclesiæ suæ ex suis prouentibus.*

Ea quæ in præcedenti titulo retulimus non, solum Canonicorum visitationi, sed etiam Parochorum, & cuiusuis ex clero in multis applicari possunt. Quæ autem specialiter in visitatione Parochi aduertenda sint, ex ijs, quæ propriè ad eius officium pertinent, facile colligemus. Spectat autem ad ipsam, verbi Diuini prædicatio, Missarum, & Diuinorum officiorum celebratio, sacramentorum videlicet Baptismi, Pœnitentiæ, Eucharistiæ, matrimonij, extremæ vnctionis administratio.

1 Vnde circa primum aduertere debet visitator, an Parochus diebus dominicis, & festis inter missarum solemnia explicet populo diuina eloquia, docendo necessaria ad salutem, quæve sequenda, quæ fugienda sint ad obtinendam vitam æternam, quod præcipit facere, Concil. Similiter an virtutem sacramentorum explicet dum illa ministrat, leuia, & prophana, & discursus minus necessarios omittendo, id. Conc. Quod si circa hæc parochus, negligens, vel insufficiens reperiatur, potest Episcopus ex fructibus ipsius Ecclesiæ assignare partem congruam fructuum alteri, qui hoc ministerium loco ipsius adimpleat. id. Conc. *loc. cit. Sess.* 5.

Concil. Trid. sess. 5. cap. 2. de reformat. Concil. Trid. sess. 24. cap. 7 de reformat.

Regulares, & quosuis alios ab Episcopo non approbatos, in sua Ecclesia prædicare ne permittat, Conc. loc. cit. nullus enim ne quidem Episcopus dum est in aliena Diœcesi, prædicare potest absque Diœcesani licentia, vt respondisse. Clem. PP. VIII. in vna Neapol. testatur Genuen. *in prax. c.* 58.

Et de habenda approbatione ad prædicandum, & de obseruandis, visitandisque in prædicatione libet hic referre ordinationem Leon. X. factam in Conc. Lateran. vt sequitur.

Superna maiestatis præsidio, & infra. Sacro approbante Concilio, statuimus, & ordinamus, vt nullus tam clericus sæcularis, quam cuiuscunque etiam mendicantium ordinis regularis, aut quiuis alius, ad quem facultas prædicandi, tam de iure, quam de consuetudine, vel priuilegio aut alias pertinet, ad huiusmodi officium exercendum admittatur, nisi prius per superiorem suum respectiue, diligenter examinatus (quæ in re conscientiam ipsius superioris oneramus) ac morum honestate, ætate, doctrina, probitate prudentia, & vita exemplaritate ad illud aptus, & idonus reperiatur, & hic quocunque postea prædicaturus accesserit, de huiusmodi examine, & idoneitate sua, per literas authenticas seu alias sui examinatoris approbatorisque Episcopis, & alijs locorum ordinarijs fidem legitimè faciat, Mandantes omnibus qui hoc onus sustinent, quique in futurum sustinebunt, vt Euangelicam veritatem, & sanctam scripturam, iuxta declarationem, interpretationem, & ampliationem Doctorum, quos Ecclesia, vel vsus diuturnus approbauit, legendosque hactenus recepit, & in posterum recipiet, prædicent, & explanent, nec quicquam eius proprio sensui contrarium, aut dissonum adijciant, sed semper insistant, quæ ab ipsius sacra scriptura verbis ritè, ac sanè, & præfatorum Doctorum interpretationibus intellectis non discordant. Tempus quoque præfixum futurorum malorum, vel Antichristi aduentum, aut certum diem iudicij prædicare, vel asserere nequaquam præsumant, cum veritas dicat, non esse nostrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate, ipsosque qui hactenus similia asserere ausi sunt mentitos, ac eorum causa reliquorum etiam rectè prædicantium auctoritati, non modicum detractum fuisse constet. Inhibentes omnibus & singulis clericis sæcularibus, vel regularibus præfatis, cæterisque cuiuscunque status, ordinis, & conditionis existant, qui hoc onus assument, ne de cætero in sermonibus suis publicis, alia quæque futura ex litteris sacris constanter prædicere, nec illa à Spiritu sancto, vel diuina reuelatione se habuisse affirmare, & alienas inanesque diuinationes asseueranda, aut alio quocunque modo tractanda assumant, sed ex diuinæ vocis præcepto, euangelium omni creaturæ cum vitiorum detestatione, & virtutum commendatione enucleent, & declarent, & pacem, ac dilectionem mutuam à Redemptore nostro tantopere commendatam vbique fouentes, non scindant vestem inconsutilem Christi, sed ab episcoporum, & prælatorum ac aliorum superiorum eorumque status scandalosa detractione, quos coram vulgo, & laicis non modo incautè, sed etiam intemperanter reprehendunt, & mordent, & ab eis malè gestorum expressis quandoque nominibus, aperta, & manifesta redargutione abstineant. Denique constitutionem fe. rec. Clem. PP. V. quæ incipit. *Religiosi, quam tenore præsentium innouamus, & approbamus, inuiolabiliter ab eis obseruari debere decernimus, vt hac ratione ad vtilitatem populi prædicantes, & cum Domino lucrifacientes, talentum, quod ab illo acceperant, super lucrari, & eiusdem gratiam, & gloriam consequi mereantur.*

mereantur. Cæterum si quibusdam eorum, Dominus futura quædam in Dei Ecclesia inspiratione quapiam reuelauerit, vt per Amos Prophetam ipse promittit, & Paulus Apostolus prædicatorum princeps, Spiritum, inquit, nolite extinguere, prophetias nolite spernere, hos aliorum fabulosorum, & mendacium gregi connumerari, vel aliter impediri minimè volumus. Extinguitur namque ipsius gratia Spiritus, Ambrosio teste, si incipientibus loqui, sermor contradictione sopitur, & tunc Spiritui sancto iniuria certe fieri dicitur. Et quoniam res magni momenti est, eo quod non de facili credendum sit omni spiritui, sed sint probandi spiritus, teste Apostolo, an ex Deo proueniant, volumus vt lege ordinaria tales assertæ inspirationes, antequam publicentur, aut populo prædicentur, ex nunc Apostolicæ sedis examini reseruatæ intelligantur. Quod si sine moræ periculo id fieri non valeret, aut vrgens necessitas aliud suaderet, tunc eodem ordine seruato, ordinarijs loci notificetur, vt illi adhibitis secum tribus aut quatuor doctis, & grauibus viris, & huiusmodi negotio cum eis diligenter examinato, quando id expedire videbunt (super quo eorum conscientias oneramus) licentiam concedere possint. Si qui autem contra præmissorum aliquod committere quicquam ausi fuerint, vltra pœnas contra tales à iure statutas, excommunicationis etiam sententiam, à qua non nisi à Rom. Pontifice, præterquam in mortis articulo constituti, absolui possint, eos incurrere volumus. Et vt eorum exemplo alij attentare similia minimè audeant, eis prædicationis etiam officium interdictum esse perpetuo decernimus. Non obstantibus constitutionibus, ordinationibus, ac priuilegijs, & indultis, & litteris Apostolicis, ordinibus, & personis præfatis, etiam in mari magno comprehensis, ac etiam à nobis forsan approbatis, innouatis vel etiam de nouo concessis, quæ quoad hoc, nolumus eis in aliquo suffragari. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ in publica sess. in Lateranen. sacrosan. Basilica solemniter celebrata, an. incarn. Dom. 1516. 14. Kalend. Ianuar. Pontific. ann. 4.

Similiter prohibitum est ne prædicatores in suis sermonibus ad populum de conceptione B. M. V. in peccato originali, affirmatiuè vel negatiuè quicquam asserant, vt Extrauag. Graue nimis, de reliquijs, comm. & cit. Concil. Triden. quæ prohibitio innouata etiam fuit cum adiunctione pœnarum contra præuaricantes à Pio. V. const. sua quæ sequitur. *Concil. Trid. sess. 5. de peccato original.*

3 Super specula, & infra. *Nos igitur qui prædecessorum nostrorum saluberrima decreta, pro viribus salua esse cupimus, potissimum illa quæ à sacrosancta Synodo Triden. denuo sunt confirmata, liberam cuique facultatem relinquentes opinandi huius controuersiæ quamlibet partem, prout vel magis pium, vel magis probabilem esse iudicauerit. Prædictorum igitur concionatorum aliorumque contentioni, atque temeritati, populorumque scandalis occurrere studentes. Motu proprio non ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed ex certa nostra scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine, statutum felic. record. Six. IV. prædecessoris nostri, super ea re, quod à præfata synodo innouatum est (illud præsentibus ac si de verbo ad verbum esset insertum, pro plenè, & sufficienter expresso, & inserto, habentes,) Apostolica auctoritate tenore præsentium, confirmamus, & approbamus, atque vt deinceps efficacius, à cunctis obseruetur, perpetuo statuimus, & ordinamus, ac per Apostolica scripta mandamus, quatenus nemo cuiuscunque ordinis, gradus, conditionis vel dignitatis existat, in popularibus concionibus, vel vbicunque promiscua virorum, & mulierum multitudo conuenire solet, de huius controuersiæ alterutra parte disputare, rationibus vel doctorum auctoritate asserendo propriam sententiam, & contrariam refellendo, aut impugnando, vel de hac ipsa quæstione, cuiusuis pietatis, aut necessitatis prætextu vulgari sermone scribere, vel dictare præsumat. Qui contrafecerit suspensionis pœnam à diuinis absq; noua declaratione ipso facto incurrat, si modo fuerit in sacris constitutus, & quocunque præterea gradu, siue dignitate, vel administratione fungatur, illis omnibus sit ipso iure priuatus, & ab eadem, vel similia munera obtinenda, vel obeunda perpetuæ inhabilitatis censura, ipso etiam facto sit obnoxius, super quibus nisi à Rom. Pontific. pro tempore existente, dispensari siue absolui non possit. Et nihilominus alijs pœnis si opus fuerit à proprio prælato pro delicti mensura infligendis subijciatur, prout subijcitur. Cæterum quamdiu per Apostolicam sedem, altera pars definita non fuerit, oppositaque sententia condemnata, liceat viris doctis in publicis Academiæ disputationibus, siue Generalium, aut Prouincialium capitulorum, vel vbi alias intersunt, qui rem capere possunt, nec scandali vlla subest occasio, de illa quæstione disserere, & argumentis vtramlibet partem vel asserere, vel impugnare, dum tamen neutra veluti erronea præiudicetur, seruenturque illa omnia quæ à dicto Sixto prædecessore nostro statuta sunt, quorum singula vt præfertur etiam quantum ad alias pœnas duximus innouanda, & innouamus per præsentes &c.*

Datum Romæ, anno Incarnationis Dominicæ 1570. prid. Kalendas Decembr. Pontif. ann. 5

Indulgentias item quascunque absque ordinarij licentia Parochus publicare non debet. eitat. Conc. & si in istis abusus irrepserit inquirere, & remediare tenetur visitator. id. Concil. *Session. 25. in decreto de Indulgentijs.* *Concil. Trid. sess. 21. cap. vlt. de refor. Concil. Trid. sess. 25. in decreto de Indulgentijs.*

De sanctorum vtili, & necessaria inuocatione, & sacrarum reliquiarum veneratione iuxta Ecclesiæ vsum, videndum est an parochus populum instruat id. Conc. loc. cit. *de inuoc. Sanct.*

Miracula ficta, vel noua ne publicet, nisi prius fuerint ab Episcopo examinata, & approbata. Episcopus autem casibus huiusmodi miraculorum occurrentibus, singula diligenter examinare debet, adhibitis Theologis seu alijs peritis viris Conc. *loc. cit.*

Et præcipue videri debet, si casus occurrens, arte, vel naturali ratione euenire non potuerit, quod facile diiudicari poterit comparato casu illo cum veri miraculi natura, quod subito, & in instanti fieri & ex omni parte perfectum esse debet, *cap. sunt plures, de pænit. dist.* 3. Turrecrem. ib. S. Thom. *in 3. par. sum. q. 44. art. 3.* *S. Thom. in 3. par. sum. q. 44. art. 3.*

Nec credendum est in talibus testi singulari. Archid. *in cap. nec mirum, 26. quæst.* 5. & interrogari debent testes de singulis circumstantijs casus occurrentis, & de causis scientiæ, non enim sufficeret si diceret testis se scire quia audiuit ab alijs, vel quia manet in vicinia. Abb. *in cap. venerabilibus de testibus.* Felin. *in c. licet ex quadam, eodem tit.* Cautius etiam Reuerendiss. Vicesgerens Illustriss. Cardin. Vicarij Vrbis, nostro tempore occurrente miraculoso imaginis B. Borromæi sudore, ianuas Ecclesiæ claudi, imaginem ipsam operiri, concursum populi arceri fecit, donec ipse super facto cum peritis, & prudentibus viris sumpsisset informationem.

Videndum præterea quomodo se gerat parochus circa doctrinam Christianam, & fidei rudimenta singulis diebus dominicis, & festis pueris explicanda, iuxta ordinationem cit. Concil. Et ad huius prælati instituti maiorem obseruationem, emanauit, quoque Pij constitutio huiusmodi. *Concil. Trid. sess. 24. cap. 4. de reform.*

Ex debito pastoralis officij, & infra. Cupientes igitur tam pio tamque laudabili operi viribus totis fauere, & animas lucrifacere creatori, ex certa nostra scientia vniuersos, & singulos Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, ceterosque Ecclesiarum prælatos, & locorum quorumcunque ordinarios, vbilibet constitutos præsentes, & futuros, rogamus, & hortamur attente eis ac eorum in spiritualibus, & temporalibus Vicarijs seu officialibus generalibus per Apostolica scripta mandantes, quatenus hoc opus sanctissimum toto pectore amplectentes, aliquas Ecclesias in suis ciuitatibus, & Diœcesibus respectiuè, seu loca honesta in quibus præfati infantes, & pueri ad audiendum doctrinam Christianam conuenire possint, deputent, & viros ad id idoneos vita, & moribus approbatos, qui diebus saltem dominicis eosdem infantes, & pueros, ac alias personas diuinæ legis expertes, in articulis fidei, & præceptis sanctæ matris Ecclesiæ instruant, confirment, & erigant, atque tot societates, seu confraternitates quot ad hoc tam sanctissimum opus exercendum eis opportunè videbuntur, inibi auctoritate nostra erigant, & instituant: Nos enim vt promptius, & alacrius ad hanc curam subeundam omnes Christi fideles alliciantur, & eo libentius curam ipsam suscipiant, quo ex dono cœlestis gratiæ conspexerint se vberius refectos, de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi omnibus, & singulis vtriusque sexus Christi fidelibus vere pænitentibus, & confessis, seu statutis à iure temporibus firmum confitendi propositum habentibus, qui in aliqua dictarum societatum, seu confraternitatum vbilibet constitutarum intrauerint, & adscripti fuerint, illis videlicet tam qui alios docuerint, quam qui ab alijs in articulis fidei, & præceptis Ecclesiæ huiusmodi instructi fuerint, quotiescunque in præfato sanctissimo exercitio se occupauerint, quadraginta dies de iniunctis eis pænitentijs auctoritate Apost. tenore præsentium misericorditer in Domino relaxamus

xamus præsentibus, perpetuis futuris temporibus valituris, &c. Dat. Romæ, die 6. Octobris 1572.

Præterea videndum est an Parochus prout tenetur, habebat Bullam Cœnæ Domini, eamque populo saltem semel in anno ad notitiam deducat. similiter, & constitutionem de medicis Hebræis Gregor. XIII. vt sequitur.

5 *Alias pia memoriæ, & infra. Vniuersis vtriusque sexus Christi fidelibus districte prohibemus, & interdicimus, ne posthac Iudæos vel alios infideles ad ipsorum Christianorum ægrotantium, & infirmorum curam vocent, seu admittant, aut vocari admittiue faciant, concedant vel permittant. Mandantes propterea omnibus, & singulis venerabilibus fratribus nostris Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, & Episcopis, nec non dilectis filijs alijs locorum ordinarijs, & quibusuis parochis alijsve animarum curam habentibus, & exercentibus sub indignationis nostræ, ac alijs arbitrio nostro infligendis pœnis, vt præsentes literas nostras in suis Ecclesijs, quæ in illis ciuitatibus, vel diœcesibus constitutæ sunt in quibus Hebræi, & alij infideles moram trahunt, quamprimum ad eos perlatæ fuerint, & deinde singulis annis initio quadragesimalis ieiunij, publicent, aut publicari faciant, & quod si quis post earum publicationem, etiam quomodolibet exemptus, ac cuiuscunque status, gradus, ordinis, conditionis, & præeminentiæ existens aduersus illas facere ausus fuerit, sacramenta et Ecclesiastica nullatenus ministrentur, nec etiam à Regularibus exemptis, & sic decedens Ecclesiastica careat sepultura. Quæ quidem omnia parochi ægrotantibus significare apto tempore non omittant, præsertim cum Iudæum, vel infidelem medicum ab eis admissum esse cognouerint, & alias ipsi locorum ordinarij contra huius mandati transgressores debita animaduersione procedant, Iudæosque ipsos nihilominus iuxta Pauli, & Pij Pontificum prædictorum literas contra illos editas pro earum transgressione puniant. Non obstantibus, &c. Dat. Rom. ann.* 1581. *Die* 30. *Mart.*

Circa secundum videlicet missarum, & officiorum Diuinorum celebrationem, videndum est visitatori, quomodo parochus sit frequens in missis celebrandis, & vt ad minus diebus Dominicis, & festis celebret, *c. quotidie. de consecr. dist.* 2. Si autem Ecclesia abundaret fructibus, posset ipsi adiungi capellanus vel etiam plures, quo frequentius missæ celebrentur, cit. Concil. Vt autem distinctius indagandi defectus circa missarum, & diuinorum celebrationem considerentur, reducendi videntur ad tria capita, ex quibus communiter omnes alij defectus emanare solent, & ista sunt, Auaritia, Irreuerentia, Superstitio.

Concil. Trid. sess. 21. *cap.* 4 *de reformat.*

Quoad Auaritiam prohibet. Concil. *sess.* 22. de euit. in celebr. pacta quæuis, mercedem pro celebratione fieri, item & importunas eleemosynarum exactiones, si tamen datur aliquid gratis seu in modum eleemosynæ, licite accipi potest, Nau. in Man. seu pro stipendio sustentationis si aliunde non habet sacerdos, quo viuat, Arm. *verbum simonia, numero* 19.

Concil. Trid. sess. 22.

Nauar. in Man. cap. 23 *num.* 102.

Similiter neque pro administratione aliorum sacramentorum, neque pro sepultura quicquam exigi debet, & exigens committeret simoniam, si tamen consuetudo sit circa huiusmodi aliquid accipiendi, licite accipi potest, dummodo fiat sine pacto, & libere sacramentum prius conferatur, *c. ad Apostolicam, de sim.* & si non detur, non est propterea retardanda sacramenti administratio. Innocen. *in c. ad Apostolicam*, cit. Naua. nisi forte deneganda sint sacramenta, vel sepultura, ex permissione seu mandato episcopi, Genuen. *in prax. c.* 76. *num.* 10.

Nauar. cons. 8. *de decimis*

Ad irreuerentiam autem spectat, ne missæ in Ecclesia non consecrata celebrentur. Potest tamen episcopus concedere licentiam in talibus ecclesijs celebrandi, super altari viatico seu portatili.

Neque in domibus priuatis missæ possunt celebrari, si tamen oratorium in domo priuata construatur de licentia episcopi quod ipse potest concedere, licite ibi missa celebraretur: magna tamen circumspectione vti debet episcopus in ipsis concedendis, & non nisi ex causa grauis necessitatis concedere, ipsaque ora oria postmodum singulis annis visitare obligatur, Concil. Trident. *loc. cit.* præcipue autem in huiusmodi concessionibus apponi deberet. Vt oratorium decenter extructum & ornatum, & ab omnibus actibus domesticis liberum existat, tum vt concessio intelligatur sine parochialis Ecclesiæ præiudicio, & excipiantur *dies Natalis Domini nostri, Resurrectionis, Pentecostes*, quibus ibidem celebrari non liceat, sed parochialis frequentetur, quodque alij præterquam seruitio personæ cuius intuitu oratorium conceditur necessarij, ibidem audientes missam, ab obligatione audiendi missam in Ecclesia, per hoc non liberentur, quæ & stylo Rom. Curiæ in facultatibus extruendi oratoria huiusmodi, apponere consueuit.

Huc spectat, quod plures missæ eodem die ab eodem celebrari prohibentur, *cap. sufficit, de consecr. distin.* 1. præterquam in die Natalis Domini, vel propter superuenientem depositionem corporis defuncti, si consuetudo sit ne sepeliatur sine missa, vel si non sit Eucharistia, & necessario sit communicandus ægrotus, & vbi parochus haberet duas Ecclesias, nec habeatur, qui dicat missam in alia Ecclesia, *ca. consuluisti, de celeb. missæ*, iun. glo in Nauar. in Man. vbi septem casus enumerat in quibus missa pluries eodem die celebrari potest, pœna tamen nulla statuta est contra pluries celebrantes sine causa, vt testatur Diaz. *in prax. crim. c.* 30. sed remittitur arbitrio iudicis qui secundum circumstantias delicti pœnam imponere potest, & quidem maiorem, si aliquis causa lucri hoc fecerit, *ca. sufficit, cit.* & in simili casu fuisse in curia Neapol. impositam pœnam triremium per triennium refert Genuen. *loc. cit. c.* 79.

Nau. in Man cap. 25. *num.* 87.

Sine orario seu stola, & alijs vestibus sacris celebrari, & alia sacramenta administrari non debent, contrafaciens iudicis arbitrio puniri posset. *c. Ecclesiastica,* 23. *distinctione* Diaz. *vbi supra citat. c.* 33. Neque alij ritus, cerimoniæ aut orationes adhiberi in celebratione possunt, nisi illæ, quæ sunt ab Ecclesia approbatæ, & vsu receptæ, Conc. *loc. cit.* Vnde & ritu Græcorum celebrare Latinis, vel ritu Latino Græcis prohibuit Pius V. const. sua incip. *Prouidentia, de ann.* 1566.

Statutis item horis celebrandum est, Concil. ibid. & horæ debitæ sunt, post horam diei tertiam. *c. nocte. distinct.* 1. *de consecra.* siue, vt non celebretur post meridiem, neque ante diei lucem. Nauar. in Man. præterquam in nocte Natiuitatis Domini, tum tamen non posse recte dici præterquam vnam missam ante lucem vult Nauar. *loc. cit. num.* 87. Neque priuilegio speciali aliquis se tueri potest vt missas non debito tempore, seu vespertino celebret, omnia n. priuilegia huiusmodi annullauit, idem Pius V. *in ann.* 1566. *constitutione sua, quæ incipit Sanctissimus, pub. Romæ* 29. *Mart.* postmodum tamen Greg. XIII. indulsit patribus Soci. Iesu, vt vna hora ante auroram possint celebrare missam decreto suo incipien. *quanta in vinea Domini. de ann.* 1578. 9. *Mart.* relato in collectio. priuil. mendican. Emanuelis Rod. *to.* 2. *fol.* 461.

Nau. in Man cap. 3. *num.* 86.

Reliqua requisita ad celebrationem Missæ, vt nimirum ieiunus, & nocturno diei ad minus recitato, aliaque, quæ circa cebrationem obseruanda, vel euitanda sunt, videri possunt apud Sylu. Arm. Nau. & communiter summistas locis sup. cit.

Ad reuerentiam item diuinorum spectat ne publicè, & notoriè criminosi altari ministrent, vel sacris intersint, Conc. *loc. cit* neque interdicti, suspensi, vel excommunicati, *c. cum desideres, c. significauit, de sent. excom. &c. is qui, eod. tit. in* 6.

Populum item obligatur monere Parochus, vt missas frequentet; & instruere de præcepto Ecclesiæ sub peccato mortali diebus festis missam audiendi, cogi tamen non possunt, vt missam hanc audiant in Parochia, quia nimirum, Conc. *loc. cit.* vtitur verbo (moneant) & ita fuisse responsum à S. Congr. Conc. refert.

Zer. *in prax. p. 2. ver. Parochia.* Quinimmo extat declaratio Leo X. qua declarat satisfieri huic præcepto si audiatur missa in Ecclesijs Regularium, eius declarationis tenor relatus apud confect. in Collec. priu. mend. fol. 149. est huiusmodi.

Intelleximus quosdam in dubium reuocare, & perinde conscientijs timoratis scrupulum inijcere, si Christi fideles, qui Dominicis, & festis diebus extra Ecclesias suas parochieles missas audiunt in Ecclesijs Fratrum Ordinum mendicantium, Ecclesiæ precepto de missa audienda satisfaciant. Nos ambiguitatem huiusmodi penitus tollere volentes, vt cum sinceriori conscientia fideles quique Deo Creatori suo seruiant, auctoritate Apostolica tenore præsentium notum facimus, omnes Christi fideles vtriusque sexus (qui non contempto proprio sacerdote parochiali) in Ecclesijs Fratrum Ordinum Mendicantium Dominicis, & festis diebus missas audiunt, satisfacere præcepto Ecclesiæ de missa audienda, nec in aliquam labem mortalis peccati pænamuè propterea incurrere. In contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque &c. Dat. Ro. sub annu. Pisc. die 13. Nouem. 1517. Et hoc idem declaratum fuisse à Clem. VIII. breui quodam directo ad Nuncium sedis Aposto. inferioris Germaniæ, de anno 1592. die 2. Septem. refertur in Coll. priu. Eman. Roder. pag. 520. sub num. 4.

Non modicum etiam facit ad maiestatem decoris Ecclesiæ seruandum, apparatuum, vestium altaris, & ornamentorum Ecclesiæ munda, & decens pro facultate loci custodia, vnde singula diligenter visitatori reuidenda sunt, & si quæ indecentia reperiatur corrigenda, Tecta item, & fabrica tota Ecclesiæ intus, & foris circumspicienda est, & si quid reparatione indigeat prouidendum.

Quis autem teneatur ad expensas tam pro vestibus, quam pro fabrica Ecclesiæ; dicendum est, quod si adsit quarta pro fabrica, ex illa sunt faciendæ expensæ, *c. vnic.* 10. q. 3. si autem non habeatur quarta huiusmodi seu fructus separati pro fabrica, tenetur ad expensas parochus, *c. decernimus, loc. cit. q. 1. & c. de his, de eccl. ædif.* si nimirum habeat vltra decentem sustentationem, quæ computatur ad centum ducatos, ita vt neque pensio imponi possit super Parochiali, nisi remaneant centum pro rectore. cit. Conc. Si autem parochus fuerit pauper, ad expensas fabricæ Ecclesiæ tenentur parochiani, & possunt ad hoc per episcopum compelli, id. Conc. ad conseruandam autem domum suam plebanalem tenetur omninó parochus ipse, vsufructuarius enim ad sarta tecta seruanda obligatur, *l. eum ad quem C. de vsufruct.*

Concil. Trid. sess. 24 cap. 13. de refor.

Concil. Trid. sess. 21. cap. 4. de refor.

Non minus item ad cultum Diuinum cum decore perficiendum spectat, vt dies festi ab Ecclesia instituti seu locorum vsu pio recepti seruentur, quæ obseruatio in quibusnam consistat, consulendi sunt summistç, nobis sufficiat ad hoc propositum referre sac. Congr. Conc. declarationem relatam à Quar. *ver. dies festus.*

Congr. Concil. censuit licere diebus festis dare operam rebus ad vitam necessarijs, ac tempore perituris præsertim tempore vindemiarum, ac messium, ac recollectionis fructuum, vel si necessitas vrgeat ac suadeat pietas. Ceterum quoniam verendum est ne priuatis affectibus, domesticarumque rerum studio aliqui eo perducantur, vt hac sacrorum canonum indulgentia in alijs etiam casibus abutatur, ijdem Patres Illustriss. adijciunt ad ordinarij cuiusque iudicium ac censuram pertinere, vt dignoscat num vere vlla ex causis suprascriptis subsit, propter quam liceat diebus festis rebus seruilibus vacare, vt nec dierum festorum obseruantia vlla in re violetur, nec opera illis diebus summa cum ratione permissa impediantur, &c.

Hier. Card. Matth.

Sub eadem obseruantia dierum festorum poni potest, quod mercatus, & nundinæ diebus festiuis exerceri non debent, & ab ordinario prohiberi possunt. Steph. Gratian. *in decis. Rota March. decis. 11. à num.* 17. vbi refert ad hoc propositum declarationem S. Cong. præfatæ occasione nundinarum Recanaten. factam relata etiam à Quar. *ver. dies festus* in hæc verba.

Preceptum de Dominicis, & festiuis diebus sanctificandis, & obseruandis sub prætextu mercatuum, nundinarum, & feriarum nullatenus esse violandum. Ceterum his diebus licere Agasonibus, ac alijs iumentorum vectoribus seu mercium conductoribus, baiulis, & alijs huiusmodi seruitutibus ac ministris, sarcinas, & onera nundinarum caussa exonerare, & deponere, inceptumque iter, missa tamen prius audita, transeundo prosequi, & continuare. Non autem debere sarcinas componere, & iumenta onerare ad iter de nouo incipiendum; Neque mercatoribus aut alijs ciuibus & viatoribus ijs diebus etiam clausis apothecis merces vendere, emere, aut asportare licere, nisi tantum ad victum necessara, aut alia minuscula, & modici momenti opera iam confecta, & elaborata, pro transeuntium hospitum, aduenarum, & externorum vrgenti, & præsentanea necessitate, & opportunitate. In quo partes erunt Episcopi propositis edictis prouidere, vt in primis hi festi dies debita obseruatione colantur, simulque populorum eo confluentium necessitatibus quantum sine diuina offensione fieri potest consulatur. Quoad iudicia autem, quæ dominicis & festis diebus silere debent id obseruari poterit, quod iure communi permittitur, in quibusdam vrgentibus casibus qui moram, & dilationem non patiuntur. In quibus & alijs iurisdictionem consulum nundinis præpositorum concernentibus, constitutiones, & summorum Pont. si quæ habent priuilegia, & allegatum breue, felic. rec. Pij V. seruanda esse statuit.

Ad decorem item Ecclesiæ facit ne ibidem conuiuia exerceantur. *c. nulli*, 42. *d.* suppellectilia profana ibi non asseruentur nisi tempore incendij, hospitalitatis, & similium, *c. 2. de cust. Euch.* Laici ne presbyterium ingrediantur, dum missa celebratur, *c. sacerdotum, de consecr. dist.* 2. cantus lasciui, & profani non adhibeantur, Conc. loc. cit. *de euit. in celeb.*

Et ne singula circa sacrorum cultum enumerare cogamur, cum alterius potius instituti sint, & vix tractatu integro expediri, queant solam adhuc apponemus constitutionem Pij V. circa hanc materiam editam, quæ omnino scitu rectoribus Ecclesiarum, & necessaria videamus, cuius tenor sequitur.

Cum primùm Apostolatus, & infra Statuimus, & ordinamus, vt in Ecclesia sit humilis, & deuotus ingressus, quieta conuersatio, deuotis orationibus insistant, & omnes genibusflexis sanctissimum Sacramentum adorent, ad nomen Iesu Christi Domini nostri cum exhibitione reuerentiæ caput inclinent, nullus in dictis Ecclesijs sedisionem faciat, tumultum excitet, clamores moueat, impetumque committat, cessent vana, fœda, & profana colloquia, risus immoderati, & strepitus omnes iudiciorum, & alia, quæcumque diuinum officium perturbare possunt. Nullus intra Ecclesias deambulare audeat, siue præsumat dum celebrantur sacra missarum misteria, & alia diuina officia. Qui vero prædicta petulanti animo contempserint, propter Diuinæ vltionis acrimoniam, nostri quoque arbitrij pœnas incurrent, quæ omnia locorum quoque ordinarij in suis Ecclesijs facient obseruari. Quicunque vero in Ecclesijs dum ibi sacrificium Missæ, & Diuina celebrantur officia, ac verbum Dei prædicatur, deambulare vociferari, aut verso tergo ad Sanctissimum Sacramentum irreuerenter sedere, aut aliquid quod scandalum generet aut Diuina perturbet officia, facere præsumpserit, pœnam vigintiquinque ducatorum incurret præter alias arbitrio nostro imponendas, & monderandas pœnas, & qui non habet in ære, luet in corpore aut exilio mulctabitur. Qui vero in Ecclesiis cum mulieribus impudicis siue etiam honestis colloquium scurrile habuerit, aut aliàs inhonestos actus fecerit, vigintiquinque ducatorum pœnam incurrat, & carceris per mensem. Qui in Ecclesiis vt supra obscænis, & inhonestis verbis aut signis vsus fuerit, vel alia fœda colloquia cum personis quibuscumque habuerit, decem aureorum pœna mulctetur, aut aliàs corporaliter puniatur. Mandamus præterea omnibus, & singulis cathedralium collegiatarum, & parochialium Ecclesiarum capitulis, Rectoribus, Vicariis, Sacristis, Ostiariis, & aliis ipsarum custodibus, quatenus præfatos omnes in Ecclesiis delinquentes admoneant & vt in eis vetita fieri non permittant, vel saltem ipsis ordinariis vel officialibus nostris puniendos deferant: quod si facere neglexerint, pœnam duorum aureorum vice qualibet incurrent. Pauperes quoque mendicantes seu Eleemosynas petentes per Ecclesias tempore Missarum, prædicationum, aliorumque Diuinorum officiorum, ire non sinant, sed eos ad valuas Ecclesiarum stare faciant, sub pœna duorum aureorum capitulis

pitulis infligenda pro qualibet vice, nisi eos eiici curauerint, & Parochiis dimidij aurei, Religiosis etiam claustralibus siue regularibus præcipimus in virtute sanctæ obedientiæ, vt in Ecclesiis suis deputent aliquem qui tales euciat, & si negligentes fuerint, grauissimè ab ordinario corripiantur, quod si illi parere recusauerint, grauissimas pœnas incurrent, & pro qualitate personarum, etiam corporaliter punientur arbitrio nostro siue superiorum. Et vt in Ecclesiis nihil indecens relinquatur, iidem prouideant vt scriptæ omnes, & deposita seu alia cadauerum conditoria super terram existentia omnino amoueantur, prout alias statutum fuit, & defunctorum corpora in tumbis profundis infra terram collocentur. Cum vero dierum festorum obseruatio ad Dei cultum maximè pertineat, & in lege Diuina præcipiatur, cupientes abusus prauos qui ex eorum inobseruantia inualuerunt omnino corrigere, & antiquorum canonum statuta renouantes, mandamus vt omnes dies dominici, & præcipuè in honorem Dei, B. M. V. Sanctorum Apostolorum feriati, cum omni veneratione obseruentur, & omnes in diebus præfatis Ecclesias frequentent, Diuinis officiis deuotè intendant, ab omni illicito, & seruili opere abstineant, mercatus non fiant, profanæ negotiationes, & iudiciorum strepitus conquiescant. Qui vero in diebus præfatis opus aliquod illicitum fecisse deprehensus fuerit, præter Diuinam vltionem, & amissionem animalium quibus ad vecturam vtetur, etiam graues pœnas incurret arbitrio nostro seu Vicarij nostri in Vrbe, aliis autem locis arbitrio ordinariorum vel aliorum magistratuũ ita vt præuentioni locus sit. Quibus omnibus districtè præcipimus vt hæc diligenter obseruari procurent: illas autem festiuitates quæ iuxta consuetudinem locorum solenniter celebrari consueuerunt, iuxta laudabilem consuetudinem debita cum reuerentia obseruari faciant, sub pœnis arbitrio ipsorum imponendis, & moderandis, &c. Dat. Rom. Kal. Apr. An. 1566.

Superstitio demum vt corrigatur, inquirere debet visitator an aliquis circa candelarum vel missarum certum numerum vsus tenaciter seruetur, an super rebus aptis ad sortilegia, vel adhibitis verbis aut orationibus cerimoniisve superstitiosis Diuina peragantur, talia enim prohibet Conc. *loc. cit. de euitan. in celeb.*

Ne item missa pro defunctis ordinata, pro viuis celebretur, quo illi mortis periculum incurrant, sic. n. celebrans esset deponendus, *c. quicunque, 26. q. 5.* Diaz. in *prax. cit. c. 35. & 39.*

Imagines Ecclesiæ, & altarium aduertendum est an pietatem præseferant, neve ibi sit gestus aut corporis dispositione aliquid indecorum, vel scurrile, seu profanum. Ne etiam exponantur imagines aliorum sanctorum, quàm illorum qui ab Ecclesia sunt approbati. cit. Conc. Imagines item etiam in ædibus priuatis sitæ quibus populus superstitiosè abuteretur interdicendæ sunt. Siman. *de cath. instit. tit. 33.* *Concil. Trid. sess. 25. de reliquijs & vener. Sanct.*

Quoad tertiam autẽ functionẽ Parochi quę versatur circa sacramentorum administrationem plurima visitatori consideranda sunt, quorum singula facilius in ipso visitationis actu prudenti visitatori occurrere, quàm scripto exprimi possunt, & satis exquisitè collecta reperiuntur, in Direc. Visit. Ant. Rest. cit. Nos ea solum quæ sæpius occurrunt, & maiori cum iactura omittuntur, attingemus.

Vide primo visitãdum est Tabernaculum vbi SS. Sacramentum Eucharistiæ conseruatur, quod in Altari maiori, vel si commodè ibi non poterit, saltem in aliquo Ecclesiæ conspicuo, & nobiliori loco collocari debet, decenter pro facultatibus loci exornatum, bene clausum & clauis ipsius nõ relinquatur in altari seu alio communi loco, sed penes capellanum vel Parochum custodiatur. Intus etiam decenter ornari debet, & tenendæ sunt ibi duæ pixides, in quarum vna conseruetur SS. Sacramentum, in altera deferatur ad infirmos & pixides istæ non nisi super altari viatico vel super corporali collocentur, cauendum etiam ne ibidem olea sacra teneantur, sed in alio separato decenti loco *Videndum item quam frequenter renouetur SS. Sacramentum.* renouari enim debet saltem singulis octo diebus.

Ad infirmos cum defertur, non nisi præeuntibus luminarijs, sonante campana, à Parocho seu capellano superpelliceo induto, & psalmos seu orationes intereundum recitante deferatur. Per plateã etiam in qua habitant Iudæi deferendum non esse *respondit S. Congr. Rituum, Episcopo Anconit. 22. Feb. 1593.*

Circa festum Paschatis quo omnes fideles in propria Parochia communicare obligantur, *c. omnis vtriusque de pœn. & remiss.* videndum est an parochus adhibeat diligentiam, & sciat qui præcepto non satisfecerint, deferatque superiori puniendos, possunt. n. tales interdici ab ingressu Ecclesiæ, & si moriantur denegari illis debet Ecclesiastica sepultura. *c. omnis vtriusque sexus, cit.* Satisfacerent tamẽ tales præcepto Ecclesiæ si communicarent in Ecclesia cathedrali, Episcopus. n. & Ecclesia cathedralis concurrunt in cura animarum cum omnibus parochis Diœcesis, *c. quæcunque 10. q. 1.* & quilibet ex diœcesi recipere potest Sacramenta in cathedrali. Genuen. *in prax. c. 76. num. 22.* Similiter satisfacit præcepto communicans quocunque die hebdomadæ sanctæ vel infra octauam Paschę seu quocunque die quadrigesimæ si sit consuetudo. Nau. in Man. *Nauar. in Man. cap. 21. num. 45.*

Videndum præterea ne parochus publicos, & notorios peccatores vt vsurarios publicos, meretrices, ad communionem admittat, nisi ipsi constiterit de ipsorum pœnitentia; occultos tamen peccatores licet ipsis in confessione absolutionem non dederit, à communione quam petunt publicè repellere non posset, ne videatur detegere peccata ipsorum occulta. Arm. *verb. communio. nu. 23.* Nau. *loc. cit.* *Nauar. loc. cit. num. 55.*

Periculo mortis item laborantes non nisi à parocho viaticum sumere debent, Itaque videndum est quomodo parochus diligens sit in reuisendis infirmis, & cohortandis ad pœnitentiam, & bene moriendum, puniendusque esset grauiter, si deprehenderentur aliqui mortui sine sacramentis, negligentia ipsius, *c. si presbyter 26. q. 6.* nullo. n. casu excusari potest parochus quominus ministret sacramenta morienti, ne quidem metu pestis, seu alterius contagiosæ infirmitatis, vt probat Ripa. *in tract. de peste. n. 147.* Suarez. Genuen. in Man. *c. 61. nu. 8.* Rebuff. *de dis. de non resid. num. 30.* *Suarez disp. 44. de excom.*

De iisdem infirmis à medicis curandis apte hic referri potest constitutio. Pij V. de ann. 1566. die 11. Mar. vt sequitur.

Supra gregem dominicum, & infra. Sane cum infirmitas corporalis nonnunquam ex peccato proueniat, dicente Domino languido quem sanauerat, vade, noli amplius peccare ne quid deterius tibi contingat, ac propterea pronide fel. rec. Innoc. Tertius prædecessor noster, medicis præceperit, vt cum eos ad ægrotos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant, vt animarum medicos vocent; ne cum eis hoc in extrema ægritudine constitutis suadetur in desperationis articulum incidant: Nos igitur volentes hoc tam salutare præceptum nulla temporis præscriptione aboleri, sed semper obseruari, constitutionem præfatam authoritate Apostolica tenore præsentium innouamus, & hac nostra in perpetuum valitura constitutione, statuimus, & decernimus, quod omnes medici cum ad infirmos in lecto iacentes vocati fuerint, ipsos ante omnia moneant vt idoneo confessori omnia peccata sua iuxta ritum S. R. E. confiteantur, neque tertio die vlterius eos visitent, nisi longius tempus infirmo, confessor ob aliquam rationabilem causam, super quo eius conscientiam oneramus, concesserit, & eis per fidem confessoris in scriptis factam constiterit, quod infirmi vt præmittitur peccata sua confessi fuerint. Coniunctos vero ac omnes familiares, & domesticos infirmi in Domino rogamus, & monemus, vt de infirmitate parochum certiorem faciant, ac tam parochus, quàm coniuncti, & familiares præfati, infirmum ad confessionem peccatorum suadeant, & inducant.

Quod si qui medicorum præmissa non obseruauerint, vltra pœnas in dicta constitutione contentas, quas incurrere declaramus, perpetuo infames, & gradu medicinæ quo insigniti erant omnino priuentur, & à Collegio seu Vniuersitate medicorum eijciantur, ac pœna etiam pecuniaria arbitrio ordinariorum vbi deliquerint, mulctentur. Et vt hæc omnia inuiolabiliter obseruentur, volumus, & eadem authoritate præcipimus, & mandamus, vt nullus posthac vbique locorum in medicina doctoretur, aut ei quomodolibet medendi facultas à quouis Collegio, & Vniuersitate concedatur, nisi omnia in præsenti nostra constitutione contenta, medio eorum iuramento, corã Notario publico, & testibus obseruare in eorum manibus vel ordinarij iurauerint, & de huiusmodi iuramento in priuilegio seu licentia medendi specialis mentio fiat. Quod si Collegia, & vniuersitates præfatę non recepto à promouendis iuramento huiusmodi,

iusmodi, eosdem ad gradum prædictum promouerint, aut eisdem medendi licentiam præstiterint, pœnam priuationis facultatis alios vlterius doctorandi, incurrant. Mandantes in virtute sanctæ obedientiæ omnibus & singulis venerabilibus Patriarchis, primatibus Archiepiscopis, Episcopis, quatenus in ciuitatibus & diœcesibus proprijs, præsentes nostras literas publicari faciant, ac iuramentum prædictum à medicis iam promotis, seu licentiam medendi habentibus omnibus iuris remedijs exigant, neque aliquos ad medendum in ciuitatibus & Diœcesibus prædictis admittant, nisi eis constiterit, eosdem iuramentum huiusmodi præstitisse, & contumaces, & iurare ac iuramentum huiusmodi iam præstitum exhibere recusantes, gradu medicinæ, & omnibus priuilegijs eisdem medicis, tam coniunctim, quam diuisim eis, & eorum cuilibet concessis per quosuis etiam Rom. Pont. priuent, ac ab ingressu Ecclesiæ arceant donec resipuerint.

Non obstantibus præmissis priuilegijs, indultis, litteris Apostolicis, quibusuis personas, collegio, & vniuersitati sub quibusuis verborum formis, & tenoribus concessis. Quæ omnia quo ad effectum validitatis constitutionis nostræ tantum reuocamus, cassamus, & annullamus, & omnes Principes seculares ac alios Dominos, & magistratus temporales, rogamus, requirimus, & obsecramus per viscera misericordiæ Iesu Christi, eisdem in remissionem peccatorum nihilominus iniungentes, quod in præmissis omnibus eisdem Patriarchis, primatibus, Archiepiscopis, Episcopis assistant, & suum fauorem, & auxilium præstent, ac contrafacientes pœnis etiam temporalibus afficiant. &c.

Fontis baptismalis custodia reuidenda consequenter esset num decenter pro facultate loci sit ornata, an intus sit aqua munda, & sufficiens, & desuper cautè occlusa, & ne parochus aliquem culpa sua sine baptismo mori permittat, esset enim deponendus, si id admiserit, *c. quicumque de consecr. dist. 4.*

Circa eiusdem Sacramenti administrationem videndum est ne parochus quosuis ad susceptionem ex baptismo admittat, sed tantum vnum patrinum, & vnam patrinam, quibus etiam annunciet quodnam vinculum ex compaternitate cũ ipso baptizato, baptizatique patre & matre contrahant: librum etiam vt habeat, in quo nomina baptizatorum, parentum, compatrumque ipsorum diligenter annotentur. Conc.

Concil. Trid. sess. 24. cap. 2. de reform. Matrem.

Circa matrimoniorum celebrationem videnda sunt, quæ sequuntur, nimirum ne temporibus prohibitis, à Dominica videlicet prima aduentus ad diem Epiphaniæ, & à feria tertia carnis priuij ad Dominicam in Albis, matrimonia solemniter celebrentur id. Conc. loc. cit. sine solemnitatibus tamen etiam his temporibus prohibitis contrahi, & consummari matrimonia, banna item publicari licitè possunt, cum solæ solemnitates nuptiarum sint prohibitæ, Nau.

Concil. Trid. loc. cit. cap. 10. Nauar. cit. cap. 22. num. 71.

Videndum item vt ante matrimonij contractum trina denunciato præmittatur, nisi Episcopus eam ex causa omittendam duxerit. Præterea vt in trium vel duorum ad minus testium præsentia contrahatur, alioqui omnino inualidus esset contractus, cit. Conc. *ibi. c. 1.*

Secundæ item nuptiæ ne benedicantur, *c. vir. autem, de secun. nup.* nisi essent secundæ ex parte viri tantum, vt si viduus ducat virginem, tunc enim benedici possunt. Arm. *ver. matrimonium. n. 71.* seu potius loci consuetudo in talibus obseruetur. Nau. *cit. c. 22. nu. 83.*

Nauar. cit. cap. 22. num. 83.

Cum autem residentia parochi ad exercitium curæ animarum præcipuè conducat, diligenter visitator aduertere debet, quomodo parochus frequens sit circa suam Ecclesiam, & ne extra parochiam habitet, neque in ciuitate, sed penes Ecclesiam in domo presbyterali, neve frequenter absit, non. n. potest amplius quam per duos menses in anno abesse, siue isti menses continui sint, siue ex diuersis interpolatis absentijs computentur, & tunc adhuc non potest abesse nisi licentia ab Episcopo obtenta, quæ gratis est concedenda, & substitui debet interim capellanus qui curam in absentia administret. cit. Conc. In tantum autem obligatur curatus ad residentiam, vt ne quidem pro seruitio Episcopi, vel diœcesis abesse possit vltra duos menses prædictos, quod in diuersis casibus fuisse declaratum à sac. Congr. Conc. refert Gonz. super 8. Ganc. gl. 6. n. 258. vbi legitur declaratio eiusdem Congr. in hæc verba.

Concil. Trid. cap. 1. sess. 23. de refor.

An si Episcopus iudicauerit expedire vti opera alicuius curati pro Secretario, vel pro Vicario foraneo, possit abesse, vel excusetur à residentia, dummodo cura suæ Ecclesiæ diligenter exerceatur. Cong. censuit non posse.

Et iterum.

Episcopus non potest vti opera parochi in visitatione, vel alio seruitio suæ Diœcesis, nisi pro tempore duorum mensium, & idoneus vicarius deputetur.

Eandem congregationem censuisse, quod etiam rector parochialis ecclesiæ, cui datus est coadiutor, & etiam ipse coadiutor teneatur ad residentiam, refert idem Gonz. *ibi d. gl. 4. §. 9. n. 15. & 30.*

In casibus tamen à iure permissis, quos notat *gl in c. vlt. de cler. non resid.* abesse posset, vt causa infirmitatis, si inciderit in morbum, dum esset extra parochiam, vel si eat ad curandam valetudinem; Propter graues inimicitias ex quibus verisimiliter immineret ipsi vitæ periculum, dummodo Vicario pro exercitio curæ relinquat, & interim reconciliationem procuret, quod si culpa ipsius infra annum reconciliatio non haberet effectum, puniri posset, vt notat Quar. *cit. verb. residentia.* Aliæ autem causæ à residentia excusantes, licet non iuuent curatos, alijs tamen beneficiatis seruire possunt, vt eas enumerat Rebuf. *lo. sup. cit.*

Ad extremum de bonis, & prouentibus Ecclesiæ Parochialis videri debet quomodo administrentur, ne desolentur, vel alienentur neve locentur vltra triennium, vel anticipatis solutionibus. Si etiam exiguos fructus haberet Ecclesia, deberet visitator seu Episcopus prouidere vt necessaria Parocho non desint, vel per assignationem aliquarum decimarum, vel compellendo parochianos vt ipsi necessaria subministrent, cit. Conc. Vel etiam vnire posset duas parochiales, vbi vna non sufficeret ad sustentationem Rectoris, & populus non sit ita frequens vt vnus curæ animarum sufficere non possit Conc. *loc. cit. c. 5.*

Concil. Trid. sess. 21. cap. 4. de reform.

Posset & nouam parochialem Ecclesiam erigere, vbi parochia esset tam ampla, vt per vnum administrari non possit, vel vbi populo, ob locorum distantiam ad vnam Ecclesiam difficilior pateret accessus. Et tum posset dotari noua Ecclesia ex fructibus prioris Ecclesiæ matricis, si ipsa abundet fructibus sine tamen præiudicio possessoris, vel ex collectis parochianorum. Conc. *loc. cit. c. 4.*

De Visitatione Ecclesiarum Græcorum.

Cap. XXXV.

SVMMARIVM.

1 *Græcorum Catholicorum Ecclesiæ subduntur Episcopo loci.*
2 *Græcorum ritus in quibus tolerantur ab Ecclesia.*

Græcorum Ecclesiæ, qui ad vnitatem S. Rom. Ecclesiæ Catholicæ redierunt, subduntur Episcopo Latino, in cuius Diœcesi existunt, *c. quod translationem, de temp. ord.* & recenter emanauit super hoc const. Pij Papæ Quarti, vt sequitur.

Pius Papa IV. Ad futuram rei memoriam.

Romanus Pontifex præcipuus æquitatis, & religionis assertor, 1 *facultates, & gratias ab Apostolica sede concessas, ex quibus tempore procedente animarum pericula, & inter Catholicos scandala prouenire animaduertit, pro sui pastoralis officij debito maturè reuocare consueuit. Sane nonnulli locorum ordinarij nuper ad audientiam nostram referri curarunt, quod in quampluribus Regni Siciliæ citra, & vltra Pharum & alijs Christiani nominis ciuitatibus & locis, magna Græcorum, tam Religiosorum, & secularium clericorum, quam laicorum multitudo reperitur, qui Ecclesiæ Græcæ mores, & ritus obseruantes, seque suos proprios eiusdem nationis prælatos habere, ac illis, non autem locorum ordinarijs subesse, sed immunitatum, aliorumque*

priuilegiorum

priuilegiorum sibi per fel. rec. Leonem X. Paulum III. Iulium etiam III. & forsan alios Rom. Pont. prædecessores nostros, & dictam sedem antiquitus concessorum prætextu, se ab eorundem ordinariorum iurisdictione, & superioritate exemptos esse prætendentes, impunitate sibi proposita, in diuersas hæreses, nefariasque opiniones, & absurda deliramenta passim prolabuntur, asserentes inter alias eorum blasphemias nullum esse defunctorum purgatorium, Rom. Pontif. aliquam in eos iurisdictionem, vel auctoritatem habere negantes, indulgentias ab illo concessas damnantes, Ecclesiasticas sententias, & censuras ab eo latas spernentes, sanctissimæ Dei genitricis V. M. Beatorum Apostolorum, & aliorum Dei sanctorum festiuitates ab Ecclesia Romana sanctisque patribus ordinatas non obseruantes, sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum suis infantibus in Baptismo exhibentes, inhumana defunctorum cadauera superstitione quadam impia, & plusquam barbarica è sepulchris eruentes igneque comburentes, Ordinariorum locorum, quos habitant visitationem iurisdictionemque contemnentes, & Ecclesiasticam disciplinam perturbantes, ac demum huiusmodi, alijsque suis opinionibus erroneis atque sacrilegis, populos Latinos inficientes, correctionem legitimam suæ prætensæ exemptionis clypeo repellentes, in suis impietatibus abusibusque consenescunt, & immoriuntur, & in suarum vicinorumque populorum præsertim simplicium animarum perniciem, & scandalum plurimorum. Nos igitur prouidè considerantes, eiusdem sedis intentionem nunquam fuisse, exemptionem aliudvè priuilegium à se concessum iri, vt inde scelerum impunitas, & animarum periculum emergat, abusibus & periculis huiusmodi, quantum cum Deo possumus, tempestiuè obuiare volentes, ac quarumcunque exemptionum, aliorumque priuilegiorum dictis Græcis eorumque Prælatis, Rectoribus, Abbatibus & alijs, tam S. Basilij, & alterius ordinis regularibus quam sæcularibus ac etiam laicis personis quocunque nomine nuncupatis, per præfatos, & alios quoscunque Romanos Pontif. prædecessores nostros, ac nos, & sedem præfatam in genere, vel in specie hactenus concessorum, ac etiam iteratis vicibus approbatorum, & innouatorum literarumque desuper confectarum, & inde sequutorum tenores, præsentibus pro sufficienter expressis habentes, motu proprio, & ex certa scientia nostra, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine, omnes & singulas exemptiones, ac prout illas concernunt, desuper confectas litteras præfatas, ad hoc videlicet, vt ipsi locorum ordinarij quascunque Græcorum Ecclesias, monasteria, prioratus, & alia pia loca, tam sæcularia, quam cuiusuis ordinis regularia, earumque prælatos, etiamsi Episcopali, Archiepiscopali, ac maiori dignitate præfulgeant, necnon Abbates, Rectores, ministros, & quasuis alias eiusdem nationis personas, in suis ciuitatibus & Diœcesibus consistentia, quoties opus fuerit, visitare, ac illis in suam ordinariam iurisdictionem, plenamque & omnimodam superioritatem, in ijs, quæ Dei cultum, sacramentorum administrationem, animarum salutem, hæresumque extirpationem concernunt, exercere, & exequi liberè, & licitè valeant, reliquis ipsorum Græcorum in diuinis celebrandis, alijsque ritibus à sede Apostolica approbatis, necnon priuilegijs & gratijs Apostolicis intactis remanentibus auctoritate Apostolica tenore præsentium perpetuo reuocamus, cassamus, & annullamus, ac reuocatas, cassatas, & annullatas esse, nec ipsis Græcis clericis, vel laicis, eorumvè Prælatis, Ecclesijs, Cœnobijs, aut alijs pijs locis in aliquo suffragari, sed illos omnes, & singulos, locorum, in quibus moram traxerint, ordinariorum visitationi, correctioni, punitioni, iurisdictioni, & omnimodæ superioritati in præmissis subesse, illisque tanquam superioribus suis suarumque animarum pastoribus humiliter obedire, & sic per quoscunque iudices, & Commissarios quauis auctoritate fungentes, etiam S. R. E. Cardinales, sublata eis quauis aliter iudicandi facultate, iudicari, & definiri debere, ac quicquid secus à quoquam quauis auctoritate, scienter, vel ignoranter attentari contigerit, irritum, & inane decernimus. Non obstantibus præmissis, ac constitutionibus & ordinationibus Apostolicis ceterisque contrarijs quibuscunque. Per hoc tamen non intendimus, quod ipsi Græci ab eorum Græcanico ritu abstrahantur, vel alias desuper quoquo modo per locorum ordinarios, aut alios impediantur. Et quia difficile foret, præsentes ad diuersa loca in quibus illarum exhibitio forsan erit necessaria, circumferri, volumus, & eadem auctoritate similiter decernimus, quod earundem præsentium transumptis etiam impressis, Notarij publici manu subscriptis, & personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ sigillo signatis, plenaria & indubia, eaque prorsus adhibeatur fides in iudicio, & extrà, quæ præsentibus adhiberi deberet, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Dat. Rom. apud S. Petrum sub annulo Piscat. die 16. Febr. 1564. Pont. anno 5.

Quæ autem Episcopo visitanti, in huiusmodi Ecclesijs Græcorum, saluis eorum quoad reliqua ritibus aduertenda sint & corrigenda, facile ex subinsertis constitutionibus Romæ ex mandato Cle. Papæ VIII. impressis, patebit, vt sequuntur.

Perbreuis instructio super aliquibus ritibus Græcorum ad Reuerendiss. Patres DD. Episcopos Latinos, in quorum ciuitatibus vel Diœcesibus Græci, vel Albanenses Græco ritu viuentes degunt, ac littera quadam Apostolica ad ipsos Græcos, & eorum ritus pertinentes, necnon forma professionis fidei orthodoxæ à Græcis ad vnitatem S. R. E. venientibus facienda, mandato sanctissimi D. N. D. Cle. Papæ VIII. simul excusæ Romæ, apud impressores camerales, Anno Domini 1597.

Circa Sacramentum Baptismi.

Presbyteri Græci, baptizatos chrismate in fronte non consignent, & ideo ab ipsis in ordine baptismi apud eorum euchologium prætermittantur, quæ sequuntur post illa verba. χαὶ μετὰ τὴν εὐχὴν, &c. vsque ibi. εἶτα ποιεῖ ὁ ἱερὸς σχῆμα κύκλου; hoc est, & post orationem, &c. (vbi habetur forma huius consignationis, vsque ad verba postea facit sacerdos figuram circuli, &c.

Circa Sacramentum Confirmationis.

Episcopi Latini infantes alios baptizatos à presbyteris Græcis de facto chrismate in fronte consignatos confirment, & tutius videtur, vt cum cautela, & sub conditione id faciant, videlicet (*si es confirmatus, ego te non confirmo, sed si non es confirmatus, ego consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*) præsertim vero cum verisimiliter dubitari potest, quod ab Episcopis Græcis fuerint baptizati.

Circa Sacramentum Eucharistiæ.

Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, quod pro infirmis asseruatur, singulis octo diebus, aut saltem quindecim renouetur.

Non asseruetur idem Sacramentum toto anno, si tamen asseruatum fuerit, saltem in fine anni sumatur.

Tollatur abusus tundendi, vel etiam miscendi sacro oleo, ac iterum coquendi, vel alias exsiccandi species Sacramenti sacræ Eucharistiæ feria quinta Cœnæ Domini, vt deinde illud asseruent.

Si Græci velint accipere altaria portatilia ab Episcopis Latinis consecrata, bene erit, sin minus, tolerentur eorum, thioni siue throni super altaria lapidea ponendi cum celebrant.

Corporalia vti Latini habeant, nisi thionis etiam pro corporalibus vtantur.

Circa sacramentum Pœnitentiæ.

In casu necessitatis presbyteri Græci catholici possint Latinos absoluere; vtantur forma absolutionis in generali Conc. Flor. præscripta, & postea si voluerint, dicant orationem illam deprecatiuam, quam pro forma huius absolutionis dicere tantum consueuerunt.

Tollendus abusus vbi est, vt vir atque vxor, simul, & eodem tempore, eidem presbytero confiteantur.

Aqua ex ritu Græco in die Epiphaniæ, vel primo die mensis benedicta, conseruetur in Ecclesia, vt illa fideles aspergantur.

Circa

Circa oleum Sanctum Cathecumenorum, & infirmorum.

Non sunt cogendi presbyteri Græci olea sancta, præter chrisma, ab Episcopis Latinis Diœcesanis accipere, cum huiusmodi olea ab eis in ipsa oleorum, & sacramentorum exhibitione ex veteri ritu conficiantur, seu benedicantur. Chrisma autem quod non nisi ab Episcopo, etiam iuxta eorum ritum, benedici potest, cogantur accipere. Prohibeantur vero ab episcopis Græcis externis schismaticis seu S. Rom. Eccl. communionem non habentibus, illud accipere, vel eo vti.

Circa Sacramentum Ordinis.

Ordinati ab episcopis schismaticis, alias ritè ordinatis seruata debita forma, recipiunt quidem ordinem, sed non executionem.

Proinde ordinati ab episcopis schismaticis, correcti, vel emendati, reconciliandi sunt, & absoluendi cum pœnitentijs salutaribus, dummodo errores, vel saltem schisma ordinatoris abiurent in iudicio, vel publicè, vel secretò pro qualitate facti. In ordinibus autem per eos alias ritè susceptis ministrare non permittantur, nisi cum ipsis super irregularitate, huiusmodi occasione contracta, auctoritate sanctæ Sedis Apostolicæ fuerit dispensatum.

Non sunt admittendi episcopi schismatici, siue pro ordinibus siue pro alijs sacramentis conferendis, sed detinẽdi, quoad sancta Sedes Apostolica desuper consulatur, & responsum habeatur.

Græci sine literis dimissorijs episcopi Latini Diœcesani ad sacros ordines promoti, suspensi sunt, & si suspensi in suis ordinibus ministrauerint, efficiuntur irregulares, & sicut Latini.

Super huiusmodi autem, & similibus irregularitabus dispensandi facultatem à sancta Sede Apostolica obtineri oportet.

Si Episcopus Latinus Græcum aliquem ordinare voluerit, qui à præsbytero Græco in baptismo chrismate in fronte de facto fuerit consignatus, debet illum antea confirmare, saltem sub conditione, videlicet. Nisi es confirmatus, &c. vt supra.

Presbyteri vidui, seu vxoribus orbati habitum deferant diuersum ab alijs.

Circa sacramentum Matrimonij.

CVrent ordinarij locorum, vt decretum sacri generalis Conc. Trid. de reformatione matrimonij vertatur in linguam Græcam vulgarem, & in locis, & parochijs Græcorum, Albanensium euulgetur, & publicetur. Matrimonia inter coniuges Græcos dirimi, seu diuortia quoad vinculum fieri, nullo modo permittant, aut patiantur, & si qua de facto processerunt, nulla & irrita declarent.

Maritus Latinus, vxoris Græcæ ritum non sequatur.

Latina vxor non sequatur ritum mariti Græci.

Græca vero vxor sequatur ritum mariti Latini.

Quod si id fieri non possit quisque coniugum in suo ritu, Catholico tamen manere permittatur.

Proles, sequatur patris ritum, nisi prævaluerit mater Latina.

Presbyter Græcus coniugatus ante sacrum sacrificium, seu sanctam missam celebrandam, vel per hebdomadam, vel per triduum abstineat ab vxore.

Circa alia dogmata.

GRæci credere tenentur, etiam à filio Spiritum sanctum procedere, sed non tenentur pronunciare, nisi subesset scandalum, præsertim si degant inter Latinos, aut necessitas postularet confitendi fidem Catholicam, quia tunc oporteret etiam pronunciare.

Nunquam monachis Græcis, seu Calogeris, animarum cura committatur, nisi ex necessitate, vel alia iusta causa.

Presbyteri seculares Græci abiuratis schismate, & erroribus, atque in fide Catholica bene instructi, in parochialibus seu curatis ecclesijs Græcorum institui possunt.

Tolerandus est apud Græcos vsus carnium die sabbati, vbi sine scandalo fieri potest, in locis tamen ipsorum, & inter eos tantum.

Item tolerãdum est, vt ad ieiunium eadem die sabbathi in quadragesima, excepto vno sabbatho sancto, ex antiqua traditione non teneantur, sed duntaxat ad abstinentiam.

In ieiunijs biduanis, vel triduanis, vel alias à Diœcesanis, vel in iubilæis à summo Ro. Pontifice indictis, dies sabbathi in eis comprehensus vel præscriptus, in alium diem pro plebib. Græcis ab ipsis Diœcesanis Apostolica authoritate S. D. N. Clementis diuina prouidentia Papæ VIII. permittitur commutari.

Si ipsi Græci ad obseruationem ieiuniorum, & vigiliarum Latinæ Ecclesiæ induci possent, optimum esset, sed non cogantur, cum ipsi qualibet hebdomada & feria quarta, & sexta ieiunent.

Græci existentes inter Latinos dies festos de præcepto eiusdem Latinæ Ecclesiæ seruare teneantur.

Insuper idem S. D. N. constituit, Romæ habendum esse Episcopum Græcum Catholicum, qui Græcos Episcopis Latinis Italiæ, & Insularum adiacentium subiectos, ab episcopo Græco ordinari volentes, cum illorum dimissorijs, ad id tantum concedendis, ritu Græco ordinet.

Item mandauit, vt ad maiorem instructionem dominorum Episcoporum Latinorum, imprimantur cum hac ipsa Decretales seu literæ quædam Apostolicæ, ad Græcorum ritus pertinentes, ac etiam professio orthodoxæ fidei à Græcis, qui ad vnitatem S. R. E. veniunt facienda.

Ita Sanctitas sua ex sententia Congregationis super reformatione Græcorum decreuit, & declarauit, ac fieri mandauit Romæ in Palatio montis Quirinalis apud S. Marcum die 31. mensis Augusti Anno Domini. 1595. Pontifica. sui anno 4.

Iul. Ant. Card. S. Seuerina.

Innocentij PP. IIII. Bulla seu literæ ad Episcopum Tusculanum Apostolicæ sedis Legatum in Regno Cypri, quæ extant in eius Regesto Bullarum Pontificatus sui anno II. apud Bibliothecam Vaticanam super ritibus Græcorum, qui tolerari, vel non tolerari possunt.

Innocentius IV. &c. Episcopo Tusculano Apostol. Sedis Legato.

SVb Catholica professione fidei atque cultu consistere, ac proficere vniuersos, ceteris nostra mentis desiderabilibus præferentes, illud tanquam acceptabilius pleniori cupimus, & ad hoc velut operatiuum salutis præcipuum intimis affectibus anxius aspiramus. Hæc inquam vnio, siue connexio cordi nostro inæstimabilis gaudij rorem infunderet, si varias gentium nationes eiusdem obseruantia fidei, in vnum acceptabilem in Christo populum adunaret. Id vtique anxia mentis nostra ardorem affluentis lætitia refrigeraret irriguo, si omnes quos olim in vnum Catholicum gregem ouile collegit Domini, cum multi ab eo discesserint, in idem indiuiduum Collegium vnius pastoris solidaret magisterium, & custodia communiret. O si orientalibus oriens ex alto luceret, & sui luminis illustratione ipsos ad Catholicam reduceret vnitatem, vt cum reliquis orthodoxis in vnius aulæ collecti gremio, de matris Ecclesiæ vbere fluenta doctrina salutaris haurirent, tunc ipsi Ecclesiæ proueniret magnum, & desiderabile salutare; tunc eius vterus sobole geminata concresceret

concresceret, tunc Orientalibus orietur superna illuminationis
aurora, tunc eis clarescceret lucifer veritatis: tunc per vniuersam
Ecclesiam inundantis gaudij erumperet plenitudo: tunc exulta-
tione nimia clarescceret totus orbis, quia valde bonum, & iucun-
dum existeret, fratres simul in domo Domini habitare: tunc ea-
dem Ecclesia multiplicata lætitia, noua iucunditatis canticum per-
sonaret. Verum quia nonnulli Græcorum iam dudum ad deuotio-
nem Sedis Apostolicæ redeuntes, ei reuerenter obediunt, & inten-
dunt, licet expedit, vt mores, ac ritus eorum, quantum cum Deo
possumus, tolerantes, ipsos in Ecclesia Romana obedientiam præ-
seruemus: quanquam in his, quæ animarum periculum parerent,
vel honestati Ecclesiasticæ derogarent, nec debeamus illis deferre
aliquatenus, nec velimus. Sane inter Ven. Fratrem nostrum Ar-
chiepiscopum Nicosien. & eius Suffraganeos Latinos ex parte vna,
& Episcopos Græcos Regni Cypri ex altera, de quibusdam certis
articulis, discordiam, & turbationem fore subortam, & eorun-
dem tenorem articulorum, ac responsiones ipsorum Græcorum ad
illos, nobis, vt melius possemus instrui super eis, plenè ac prouide
per tuas literas intimasti, sollicitè requirendo, vt prouidere super
hoc Apostolica diligentia curaremus. Nos autem literis ipsis affe-
ctuosè receptis, earum seriem, & ipsos articulos, ac responsiones
easdem, & cetera quæ continebantur in illis, vna cum Fratribus
nostris, perlegimus, intelleximus diligenter prudentiam tuam mul-
tipliciter in Domino commendantes, & mediantes, ac liberantes
1 super his, prout rei qualitas exigebat. Circa hæc itaque sic deli-
beratio nostra resedit, vt Græci eiusdem Regni in vnctionibus, quæ
circa Baptisma fiunt morem Ecclesiæ Romanæ teneant, & obser-
2 uent: Ritus vero, seu consuetudo, quam habere dicuntur vngendi
per totum Baptizandorum corpora, si tolli sine scandalo, vel remo-
ueri non potest, cum siue fiat, siue non, quantum ob baptismi effi-
3 caciam vel effectum, non multum referat, toleretur. Nec refert
etiam vtrum in frigida vel calida aqua baptizent, cum parem vim
& effectum in vtraque baptismum habere, asseuerare dicantur.
4 Soli autem Episcopi consignent Chrismate in frontibus baptizatos,
quia huius vnctio non debet nisi per Episcopos exhiberi, quoniam
soli Apostoli, quorum vices gerunt Episcopi, per manus impositio-
nem, quam confirmatio, vel frontis chrismatio repræsentat, Spi-
ritum Sanctum tribuisse leguntur.
5 Singuli quoque episcopi in suis ecclesijs in die Cœnæ Domini pos-
sunt secundum formam Ecclesiæ chrisma conficere, ex balsamo
quidem, & oleo oliuarum. Nam Spiritus sancti donum, in chris-
matis vnctione confertur, & columba vtique, quæ ipsum designat
Spiritum, oliuæ ramum ad arcam legitur retulisse: sed si suum an-
tiquum ritum in hoc Græci potius seruare voluerint, videlicet quod
Patriarcha, vna cum Archiepiscopis, & Episcopis eius Suffraga-
neis, & Archiepiscopi cum Suffraganeis suis simul chrisma confi-
6 ciant, in tali eorum consuetudine tolerentur. Nullis autem per sa-
cerdotes vel Confessores pro satisfactione pœnitentiæ vnctio aliqua
7 solummodo iniungatur: Infirmis vero, iuxta verbum Iacobi Apo-
stoli, vnctio exhibeatur extrema. Porro in appositione aquæ, siue
frigidæ siue calidæ, vel tepidæ, in altaris sacrificio, suam, si velint,
consuetudinem Græci sequantur, dummodo credant, & asserant, quod
seruata canonis forma conficiatur pariter de vtraque. Sed Eucha-
8 ristiam in die Cœnæ Domini consecratam, vsque ad annum, præ-
textu infirmorum, vt de illa videlicet ipsos communicent, non re-
seruent: liceat tamen eis pro infirmis ipsis corpus Christi conficere,
ac per quindecim dies, & non longiori temporis spatio conseruare,
9 ne per diutinam ipsius reseruationem, alteratis forsitan speciebus
reddatur minus habile ad sumendum, licet veritas, & efficacia,
semper eadem omnino remaneat, nec vlla vnquam diuturnitate,
seu volubilitate temporis euanescat. In celebratione vero solemni-
10 um, & aliarum missarum, & de hora celebrandi eas, dummodo
in confessione vel consecratione formam verborum à Domino ex-
pressam, & traditam obseruent, & celebrando non transgredian-
tur horam nonam, suam sequi consuetudinem permittantur. Sa-
11 cerdotes aut dicant horas canonicas more suo sed missam celebrare,
priusquam officium matutinale compleuerint, non præsumant. Pro-
12 mouendi vero ad Sacerdotium, & Presbyteri qui præficiendi fue-
rint Ecclesiarum regimini, examinentur antea diligenter, si præ-
cipuè de horis canonicis, & missarum officijs, secundum distinctio-
nem temporum exequendis, sint sufficienter instructi, vt ad hæc
13 nisi digni, & idonei admittantur. Ceterum vnusquisque sacerdos
in aureo vel argenteo solum, aut saltem stanneo calice sacrificet,
habens corporale de lino candidum, & nitidum, & altare mundis
vestimentis opertum, vel decentibus paramentis. Mulieres autem
14 seruire ad altare non audeant, sed ab illius ministerio repellantur
omnino. De ieiunio vero diei Sabbati Quadragesimali tempore,
quanquam honestius, & salubrius Græci agerent, si sic toto illo 15
tempore abstinerent, vt nec vnico die institutum ieiunium viola-
rent, teneant, & seruent pro libitu morem suum, Sacerdotes quo- 16
que coniugati, & alij quibus parochiarum cura, vel ecclesiarum
parochialium regimen per episcopos suos committitur, licitè ac li-
berè possint parochianorum suorum confessiones audire, ipsisque
pœnitentiam iniungere pro peccatis: quia cui licet vel conceditur,
quod est maius, competit nimirum, nec negari conuenit quod est
minus: liberum tamen sit ipsis episcopis, viros alios idoneos coadiu-
tores, & cooperatores habere, in audiendis confessionibus & pœ- 17
nitentijs iniungendis, ac cæteris quæ ad salutem pertinent anima-
rum, ipsisque in his per eorum diœceses absque sacerdotum ipsorum
præiudicio, & grauamine, committere vices suas, cum propter oc-
cupationes multiplices, & occasiones varias possit contingere, quod
nequeant per easdem diœceses officium suum exequi per se ipsos,
De fornicatione autem quam solutus cum soluta committit, quin 18
sit mortale peccatum, non est aliquatenus ambigendum, cum tam
fornicarios, quam adulteros à Regno Dei Apostolus asserat alienos.
Ad hæc volumus, & expressè præcipimus, quod episcopi Græci
septem ordines secundum morem Ecclesiæ Romanæ de cetero con- 19
ferant, cum huc vsque tres de minoribus circa ordinandos neglexis-
se vel prætermisisse dicantur. Illi tamen qui iam sunt taliter ordi-
nati per eos, propter nimiam ipsorum multitudinem in sic susceptis
ordinibus tolerentur.
Quia vero secundum Apostolum mulier mortuo viro ab ipsius 20
est lege soluta, vt nubendi cui vult in Domino liberam habeat fa-
cultatem, secundas, tertias, ac vlteriores etiam nuptias Græci non
reprehendant aliquatenus, nec condemnent, sed potius illas appro-
bent inter personas, quæ alias licitè ad inuicem matrimonio iungi
possunt: Secundo tamen nubentis presbyteri nullatenus benedi-
cant.
Et quoniam apud eos consueuerunt contrahi matrimonia in- 21
ter personas contingentes se, iuxta eorum computationem, octa- 22
uo gradu, qui secundum computationem, & distinctionem gra-
duum, quis nos facimus, apud nos quartus habetur, ne id præ-
sumatur deinceps, firmiter prohibemus, districtè præcipientes,
vt cum in vlterioribus gradibus licitè matrimonia contrahantur,
in prædicto quarto consanguinitatis, vel affinitatis gradu copu-
lari vlterius non præsumant, statutum in hoc generalis Conci-
lij obseruantes. Illos tamen, qui iam gradu huiusmodi con-
traxerunt, dispensatiuè permittimus in sic contracto matrimo-
nio remanere. Denique cum veritas in Euangelio asserat, quod 23
si quis in Spiritum sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc
seculo neque in futuro dimittetur ei, per quod datur intelligi, Matth. 12.
quasdam culpas in præsenti, quasdam vero in futuro posse seculo vers 32.
relaxari, & Apostolus dicat, quique vniuscuiusque opus quale sit, Corinth. 3.
ignis probabit, & cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse vers. 13. &
autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem; & ipsi Græci verè 15.
ac indubitanter credere, ac affirmare dicantur, animas illorum
qui suscepta pœnitentia, ea non peracta, vel qui sine mortali pec-
cato cum venialibus tamen, & minutis decedunt, purgari post
mortem, & posse suffragijs Ecclesiæ adiuuari. Nos, quia locum
purgationis huiusmodi dicunt non fuisse sibi ab eorum doctoribus
certo, & proprio nomine indicatum, illum quidem iuxta traditio-
nes, & authoritates Sanctorum patrum purgatorium nominantes,
volumus quod de cetero apud ipsos isto nomine appelletur, illo enim
transitorio igne, peccata vtique, non tamen criminalia, seu capi-
talia, quæ prius per pœnitentiam non fuere remissa, sed parua, &
minuta purgantur, quæ post mortem etiam grauant, si in vita non
fuerint relaxata.
Si quis autem absque pœnitentia in peccato mortali decedit, hic
proculdubio æternæ gehennæ ardoribus perpetuo cruciatur. Animæ
vero paruulorum post baptismi lauacrum, & adultorum etiam in 24
charitate decedentium, qui nec peccato, nec ad satisfactionem ali-
quam pro ipso tenentur, ad patriam, protinus transuolant sempi- 25
ternam.
Ordinationes demum, & instituta regularia sanctorum patrum
de vita & statu Monachorum, præcipimus ab Abbatibus, & Mona-
chis, Græcis inuiolabiliter obseruari. Fraternitatem itaque tuam 26
hortamur attentè per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus
præmissa omnia Episcopis Græcis præfati Regni seriatim & dili-
genter exponi facias, districtè ipsis iniungens, vt ea sollicitè atten-
dere, studiosè tenere ac efficaciter procurent, & à suis faciant sub-
ditis obseruari. Memoratis autem Archiepiscopo Nicosien. & eius
Suffraganeis Latinis, firmiter authoritate nostra præcipiat, vt eos-
dem

dem Græcos super præmissis contra huiusmodi prouisionem, & deliberationem nostram, non inquietent aliquatenus, nec molestent Contradictores eadem authoritate, appellatione postposita compescendo. Non obstantibus, si prædictis Archiepiscopo, & suffraganeis, & quibuscunque aliis à sede Apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas Apostolicas, plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum non facientes de indulto huiusmodi mentionem. Datum Lateranen. 2. Non. Mar. anno. 11.

De visitatione beneficiorum simplicium, Seminarij, Confraternitatum, Hospitalium.

Cap. XXXVI.

SVMMARIVM.

1 *Missarum onera in fundatione beneficio apposita diminui non possunt.*
2 *Infirmus quando excusatur ab oneribus beneficij.*
3 *Beneficium obtinens simplex non tenetur ad personale exercitium onerum beneficij.*
4 *Parochi functiones quæ sint propriæ.*
5 *Seminarium scholarium quomodo visitandum.*
6 *Confraternitates laicorum quomodo visitandæ.*
7 *Confraternitates cogi non possunt ad processiones.*
8 *Hospitalia quando visitari possint.*

Circa visitationem Capellarum, altarium, seu quorumuis beneficiorum simplicium, vltra ea quæ de moribus ipsius beneficiati corrigendis ex superioribus cognosci possunt, videri debet titulus, quo beneficium possidet, literæ item ordinum. Videnda est fundatio seu erectio ipsius beneficij, fructus ipsius in quo consistant, quomodo administrentur, defendantur, neuè illicite alienentur.

Onera in fundatione si quæ annexa sunt beneficio, an adimpleantur, adimpleri enim debent etiam si fuerint grauia, vt quia esset onerosus missarum numerus, iste enim expleri omnino debet, nec potest diminui ne quidem vigore. Conc. Trid. quo alias missarum numerus moderari potest, eo enim decreto non comprehendi numerum missarum in fundatione assignatum declarauit S. Congreg. Concil. *in ann.* 1597. *die.* 3. *Mart.* verbis sequentibus. *Concil. Trid. cap. 4. sess. 25 de reformat.*

Cong. Conc. censuit ex decreto Conc. *c.* 4. *sess.* 25. non licere Episcopo reducere onera missarum in fundatione apposita.

Et ne quidem infirmitate excusari posset huiusmodi beneficiatus quo minus missas celebret vel per alium celebrari faciat, si beneficium principaliter fundatum est pro missis celebrandis, nisi infirmitas duret per tempus modicum vt per octo vel decem dies. Pet. Nau. alterius tamen beneficij simplicis rector, quod non principaliter est fundatum pro missis celebrandis non tenetur ad onera beneficij obeunda tempore infirmitatis, Abb. *in cap.* 1. *de cler. ægro.* Genu. *in prax. cap.* 56. Posset tamen, si velit, etiam dum bene valet per substitutum beneficio deseruire vel missas celebrari facere simplex huiusmodi beneficium obtinens, nec ab Episcopo cogi potest vt per se ipsum deseruiat, quod fuisse declaratum à S. Congre. Conc. refert. Gonza. *citat. gloss.* 5. *nume.* 81. his verb. *Pet. Nau. de [illegible] lib. 2. num. 210.*

Episcopus non potest cogere obtinentem beneficia simplicia personale aliquod seruitium impendere, cum ex antiquissima totius Ecclesiæ consuetudine nō teneatur.

Neque posset cogi aliter beneficiatus vt promoueri se faciat ad ordinem Presbyteratus, ad hoc eiusdem S. Cong. decretum refert. id. Gonz. *loc. cit. num.* 88. vt sequitur.

Si fundatio capellæ esset sub verbis testatoris quod capellanus debeat celebrare Diuina officia die noctuque sicut ceteri capellani faciunt, an capellanus hic debeat esse presbyter.

Cong. censuit ex his verbis positis in fundatione huius capellæ non inferri necessario vt capellanus debeat esse presbyter.

Et iterum. *ibid. num.* 84.

Episcopus non potest compellere obtinentem capellam vt ipsemet celebret, licet in eius fundatione disponatur, quod capellani celebrent, nam istis oneribus missarum rectè per substitutum satisfit.

Tum demum autem teneretur esse sacerdos, & per se ipsum inseruire, si in fundatione diceretur, quod debeat esse sacerdos, & per se ipsum inseruire; si nimirum hoc fuerit appositum de consensu Episcopi vbi enim fundator disponit de modo conferendi simplex beneficium aliter quam ius ordinat, non teneretur nisi consenserit episcopus. Fel. *in cap. cum accessissent, de consti.*

Aduertendum præterea visitatori ne huiusmodi beneficiati in concernentibus Ecclesiæ Parochiali sese intromittant, ad processiones publicas parochialis seu alterius maioris Ecclesiæ vt accedant, ad hoc enim obligantur, & compelli possunt. Conc. *cita. sess.* 25. *Concil. Trid. sess. 25. cap. 13. de refor.*

Functiones autem propriæ parocho, & in quibus capellarum seu quorumuis beneficiorum simplicium rectores intromittere se non possunt, determinantur in decreto S. Congreg. Rituum relato à Quar. *verbo. missa* vt sequitur.

In Ecclesijs Parochialibus, & quæ sub Magistrorum laicorum gubernatione, & directione esse solent, exstauritis nuncupatis, sacerdotalia munera, ac presbyterales functiones, quæ populi, & animarum curam quoquo modo concernere videntur, quales sunt.

Candelarum, Cinerum, Palmarum, fontis baptismalis benedictiones, Sanctissimi Sacramenti delationes, celebrationes missarum feriæ. V. in Cœna Domini, & sabbati Sancti aspersiones domorum, & quæ in Dominicis diebus in ecclesia fiunt, quæque circa cultum Sanctissimi Sacramenti Corporis Christi in 40. horarum oratione, & similes, non ad Capellanos seu Sacristam Ecclesiarum huiusmodi ab eisdem laicis deputatos, sed ad Parochum seu Rectorem animarum curam habentem in ecclesiis huiusmodi institutum præcedente examine, & alijs requisitis ab Ordinario loci prouisum, spectare debere censuit Sacrorum rituum Congregatio, die 18. Maij. 1602.

Ptolomeus Cardinalis.

Alex. Gratianus pro Secretario.

Huc pertinet, quod in huiusmodi capellis, & alijs Ecclesijs non parochialibus, non potest asseruari Sanctissimum Sacramentum pro adoratione ne quidem de licentia Episcopi, nisi ex auctoritate, & concessione Papæ, quod sibi responsum fuisse à Sac. Cong. Conc. in an. 1609. refert Genuen. *in prax. c.* 10 *. his verbis.*

Duo enim dubia circa hoc petijt declarari. Primum an Episcopus possit concedere Ecclesiæ non parochiali, vt in ea retineatur Sanctissimum Sacramentum Eucharistiæ solum pro adoratione, vel requiratur auctoritas Papæ; Secundum, præsupposito quod Episcopus concesserit licentiam asseruandi Sanctissimum Sacramentum, in Ecclesia non parochiali pro adoratione, an possit Episcopus successor dictam licentiam reuocare. Sacr. Congreg. respondit infrascriptis verbis.

Ad primum id non posse concedi ab Ordinario, sed requiri licentiam sedis Apostolicæ.

Ad secundum huiusmodi licentiam fuisse nullam, ac propterea ei non esse deferendum, nec esse necessariam reuocationem.

Necessarium itaque est ad hoc, priuilegium Papæ, vt habent Regulares.

Ad extremum huiusmodi beneficia simplicia si fuerint ad tenuitatem redacta, vel fundata in Ecclesijs quæ vetustate collapsæ amplius instaurari nō possunt, transferri possent vel vniri alicui Ecclesiæ alteri, vocatis quorum interest cita. Concil. Triden. *Concil. Trid. sess. 21. cap. 7. de reform.*

Circa visitationem Seminarij videndum est quomodo obseruetur in receptione singulorum ne minores

nores duodecim annis recipiantur; item vt recipiendi habeant bonam indolem, & aliqua principia literarum, & vt de ijs sit spes, quod Ecclesiasticis ministerijs perpetuo sint inseruituri. Ne item recipiantur nisi pauperes, diuites autem ita demum recipiantur, si suo sumptu ibidem alantur.

Inquirendum præterea an aliqui sint discoli, & alios corrumpentes, & castigandi.

An habeant aliqua exercitia spiritualia, missas an audiant singulis diebus an sæpius confiteantur, communicent.

In literis quo ordine, à quibus præceptoribus num à viris probis instituantur, in victu, & alijs necessarijs quomodo prouideantur, prouentus Seminarij quomodo dispensentur, & si ipse Episcopus visitat, posset vna cum deputatis ex clero, & capitulo rationem expensorum exigere, & auscultare.

Ordinationes item aliquas in posterum obseruandas, si quas salubres, & necessarias iudicauerit, posset ibidem de consilio dictorum deputatorum relinquere. Conc. cit. sess. 23.

Concil. Trid. sess. 23 cap. 18. de refor.

Quod autem ad confraternitates quascumque etiam laicorum attinet, istæ quoque quoad actiones spirituales, vt quoad confessiones, communionem, missas, sepulturam, habitum, & modum in processionibus publicis seruandum, subsunt episcopo, etiamsi in ecclesijs Regularium congregationes suas habeant, Nauarrus & possunt ab ipso visitari quoad præmissa, nulla exemptione obstante: Eæ tamen, quæ sub Regum immediata protectione existunt, non nisi de eorundem Regum licentia visitari debent, citat. Concil. Administratores quoq; confraternitatum earundem, reddere tenentur rationem administrationis suæ ordinario, quod si alicubi siue legitima consuetudine, siue priuilegio obtinuerint, vt rationem non nisi deputatis è medio congregationis reddant, adhuc Episcopus posset cum illis deputatis interesse rationi. id Concil. melius autem iudicari poterit, in quibus confraternitates huiusmodi Ordinario subsint, & quæ visitatori in earum visitatione aduertenda sint, si quædam ab eisdem confraternitatibus obseruanda, ex ordinatione Clem. Papæ VII. viderimus, cuius Const. publicatæ Romæ, die 24. Decemb. 1604. tenor sequitur.

Nauar. cons. 3. de foro comp.

Concil. Trid. sess. 22. cap. 8. de reform.

Concil. Trid. sess. 28. cap. 8 de reformat.

Clemens Papa VIII. ad perpetuam rei memoriam.

Qvæcumque à sede Apostolica ad promouendam Christi fidelium salutem aliquando concessa sunt, etsi ea maturo consilio, magnaque prudentia & cautione sancita, & decreta sint, tamen cum Rom. Pontifex de animarum salute sollicitus progressu temporis animaduertit sensim aliquos abusus in eisdem statutis, & decretis obseruandis prouenire, debet pro sui pastoralis officij munere illis oportuna ratione occurrere, & quantum cum Domino potest, adhibito salutari remedio, prouidere. Cum itaque à plurimis Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, & forsan etiam à nobis nonnullis Regularibus ordinibus, Religionibus, & institutis, ac etiam Christi fidelium secularium Archiconfraternitatibus, & congregationibus diuersarum nationum, nominum, & institutorum, tam in alma Vrbe nostra, quam in alijs ciuitatibus, & locis Christiani orbis institutis, facultas erigendi, & instituendi in eorum, & alijs Ecclesijs, & Collegijs, necnon etiam sibi aggregandi Confraternitates, & Congregationes in eadem vrbe, & in alijs locis existentes, eisque priuilegia, indulgentias, facultates, aliasque spirituales gratias, & indulta sibi concessa respectiuè communicandi attributa fuerit, ac nulla certa forma, vel ratio præscripta sit, quæ in huiusmodi erectionibus, institutionibus, aggregationibus & communicationibus faciendis, seruari debeat propterea siue negligentia superiorum ordinum, Religionum, & institutorum, vel Officialium Archiconfraternitatum, & congregationum erigentium, instituentium, aggregantium, & communicantium, quæ confraternitatibus, & congregationibus erigendis, instituendis, & aggregandis, & quibus communicationes priuilegiorum, indulgentiarum, aliarumque gratiarum prædictarum fiunt, non seruant formam in huiusmodi erectionibus, institutionibus, aggregationibus, & communicationibus seruari debitam, neque præscribunt modum, quo priuilegia, indulgentias, facultates, aliasque spirituales gratias, indulta prædicta consequi debeant, seu ipsarum Confraternitatum, & congregationum incuria, quæ non inquirunt ea, quæ præstare oportet vt illa consequantur, nonnullæ prauæ consuetudines irrepserunt multaque incommoda inde prouenerunt. Quibus Nos pro commisso nobis Apostolicæ sollicitudinis officio, paternaque erga omnes Christi fideles charitate prospicere volentes hac nostra constitutione perpetuo valitura.

Confraternitates non sunt erigendæ nisi de consensu loci ordinarij.

Decernimus atque statuimus, vt in posterum tam huius almæ Vrbis nostræ, quam aliarum ciuitatum, & locorum totius Christiani Orbis Regularium Ordinum, Religionum, & institutorum, quibus in eorum, & quibuscunque alijs Ecclesijs, & Collegijs Confraternitates secularium erigendi, & instituendi facultas concessa est, nec non etiam Archiconfratern. & Congregationum cuiusuis nationis, nominis, & instituti illæ fiat, & in quibuscunque ecclesijs, Domibus, & oratorijs, tam secularium, quam vt præfertur quorumcunque etiam mendicantium Ordinum, Religionum, & institutorum Regularium quauis tam ordinaria quam Apostolica authoritate erecta ac constituta existant, seu alias quouis modo introducta reperiantur, quibus alias confraternitates, & congregationes instituendi ac sibi erigendi, illisque priuilegia, indulgentias, facultates aliasque spirituales gratias, & indulta prædicta elargiendi, & communicandi potestas à Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, vel à nobis, & Apostolica sede attributa fuit, magistri, Priores, Præpositi, Rectores, Gubernatores, Præceptores, Primicerij, Prælati, Custodes, Guardiani, præfecti, administratores, & alij officiales seu superiores quouis modo nuncupati, regularium siquidem ordinum, religionum, & institutorum, vnam tantum confraternitatem, & congregationem de consensu tamen ordinarij loci, & cum literis eius testimonialibus quibus confraternitati, & congreg. erigendæ, & instituendæ pietas, & Christianæ charitatis officia, quæ exercere cupit apud eos commendentur, in eorum, & quibuscunque alijs ecclesiis, & collegiis erigere, & instituere, ceterarum vero Archiconfraternitatum, & Congregationum in singulis ciuitatibus, oppidis, vel locis vnam etiam confraternitatem, & congregationem dumtaxat, quæ Apostolica, vel ordinaria auctoritate prius erecta nulli alteri ordini, Religioni, Instituto, Archiconfraternitati, & congregationi eiusdem, vel alterius nationis, nominis, & instituti aggregata sit, prævio similiter loci ordinarij consensu, & cum eius literis testimonialibus quibus eiusdem confraternitatis, & congregationis aggregandæ institutum pietas, & Christianæ charitatis officia, quæ exercere consueuit apud eos commendentur sibi adiungere, & aggregare possint. Huic vero confraternitati, & congregationi erigendæ, instituendæ seu aggregandæ ea tantum priuilegia, indulgentias, facultates, aliasque spirituales gratias, & indulta, quæ ipsi ordini, Religioni, instituto erigenti, instituenti ac communicanti, seu Archiconfraternitati, & congregationi aggreganti nominatim, & in specie, non autem, quæ per extensionem, vel communicationem sibi quouis modo concessa sunt, & illa quidem non sub generali forma verborum, vel ad instar, sed expresse, & in specie communicare valeant.

Statuta confratrum ab Ordinario examinari, approbari, & corrigi possunt.

Statuta autem pro regimine Ordinum, Religionum, & institutorum erigentium, & instituentium ac communicantium seu Archiconfraternitatum, & congregationum aggregantium edita, confraternitatibus, & congregationibus erigendis instituendis, & aggregandis, & quibus communicationes priuilegiorum, & aliorum prædictorum fiunt; impartiri non possint, nisi ea prius ab Episcopo Diœcesano examinata, & pro ratione loci approbata fuerint, quæ nihilominus eisdem Episcopi decretis ac moderationi, & correctioni in omnibus semper subiecta remaneant.

Indulgentias concedendas aggregatis confraternit. Ordinarius prius cognoscere debet.

INsuper volumus, & ordinamus, vt prædicti ordines, Religiones, instituta erigentia, instituentia, ac communicantia, necnon Archiconfraternitates, & congregationes aggregantes, certam erigendi, instituendi, aggregandi, & communicandi formulam à nobis nouissimè approbatam diligenter obseruent, secundum quam priuilegia, indulgentias, facultates, aliasque spirituales gratias, & indulta ipsis ordinibus, Religionibus, institutis erigentibus, instituentibus, & communicantibus seu Archiconfraternitatibus, seu congregationibus aggregantibus nominatim, & expressè non autem per communicationem neque ad instar, vt supra concessa ipsis confraternitatibus, & congregationibus erigendis instituendis, & aggregandis, & quibus communicationes fiunt, communicare possint, quibus confraternitates, & congregationes eiusdem duntaxat nationis, & nominis, ordinis, religionis, & instituti, archiconfraternitatis, & congregationis, cui aggregantur, tam hactenus aggregata, quam in posterum aggreganda vtantur, potiantur, & gaudeant; ita vt dictarum confraternitatum, & congregationum erectarum, institutarum, & aggregatarum, ac quibus communicationes facta sunt ministri, & officiales, & alij supradicti priuilegia, indulgentias, facultates aliasque spirituales gratias, & indulta huiusmodi prauia tamen recognitione Ordinarij loci, qui adhibitis duobus de eiusdem Ecclesia Capitulo illa iuxta Sacri Conc. Trid. decretum promulganda decernat, debitis temporibus promulgare valeant.

Quibus etiam ministris Officialibus, & aliis prædictis, eleemosynas, & alia oblata Christiana charitatis subsidia iuxta modum & formam per ordinarium loci præscribendam, remotis tamen mensis, peluibus, & capsis, que in ecclesiis, & oratoriis dictarum confraternitatum, & congregationum publicè ad hoc exponi consueuerunt excipiendi potestas detur. Atque hoc ipsum ordines, religiones, instituta erigentia, instituentia ac communicantia seu archiconfraternitates, & congregationes aggregantes tam Almæ Vrbis nostræ quam aliarum ciuitatum, & locorum quorumcunque iuxta modum à Vicario Vrbis, & ab ordinarijs, locorum respectiuè præscribendum obseruare teneantur.

Eleemosynas collectas pro arbitrio Ordinarij ad pios vsus exponant Confratres.

ELeemosynas autem sic collectas in reparationem, & ornatum ecclesiarum tam Ordinum, Religionum, institutorum erigentium, instituentium, & communicantium, ac Archiconfraternitatum, & congregationum, aggregantium, quam confraternitatum, & congregationum erigendarum, instituendarum, & aggregandarum, & quibus communicationes fiunt, aut in alios earum pios vsus arbitrio eiusdem Vicarij nostri in Vrbe, necnon Ordinariorum locorum respectiuè fideliter exponere atque erogare procurent, vt omnes intelligant cœlestes ecclesiæ thesauros non quæstus aut alicuius lucri causa, sed pietatis, & charitatis excitandæ gratia ex Apostolica sedis benignitate Christi fidelibus aperiri.

Confessarij Confrater. sint approbati ab ordinario.

PRæterea volumus vt confessarij, qui vigore Priuilegiorum ipsis ordinibus, Religionibus, institutis erigentibus, instituentibus, & communicantibus, seu Archiconfraternitatibus, ac congregantibus, aggregantibus, concessorum, ac confraternitatibus & congregationibus, aggregandis, communicandorum eligi possunt, & potuerunt, seculares in alma Vrbe à prædicto nostro Vicario, extra Vrbem vero à locorum ordinarijs, Regulares autem non solum à prædicto Vicario nostro, & à locorum ordinarijs respectiue, sed etiam à suis superioribus approbati sint, vtque confratres confitentes à criminibus, casibus, & censuris iuxta dictorum priuilegiorum (quatenus tamen sint in vsu, & sacris Concil. Triden. decretis, ac Romanorum Pontif. prædecessorum nostrorum, & nostris constitutionibus non aduersentur, nec reuocata, aut sub aliquibus reuocantibus comprehensa sint) formam, & tenorem duntaxat absoluere valeant.

Casus reseruatos quos absoluere non possint Confessarij Confraternitatum.

DEcernimus insuper, vt ijdem confessarij prædictos confratres cuiuscunque gradus, status, conditionis, & præeminentiæ, etiamsi speciali nota digni fuerint, à casibus contentis in literis, quæ die Cœna Domini legi consueuerunt, necnon violationis immunitatis, & libertatis ecclesiasticæ, & Clausura monasteriorum monialium, si videlicet sine necessaria, vt vrgenti causa, ac sine superiorum licentia, vel etiam si causa, & licentia concessa abutentes, prædicta monasteria ingressi fuerint, necnon violenta manus iniectionis in Clericum, & singularis certaminis seu duelli, ac aballis etiam casibus tam à nobis, quam à prædicto nostro in Vrbe Vicario, & locorum Ordinarijs respectiue reseruatis, & pro tempore reseruandis, & etiam à quauis excommunicatione ab homine lata absoluere, & super irregularitatibus, tam ex aliquo defectu prouenientibus, quam occasione delicti contractis eum aliquo dispensare prætextu dictorum priuilegiorum, nullo modo possint.

Confraternitates antea erectæ nouas erectionum literas petant.

DEmum statuimus, & pariter ordinamus, vt confraternitates, & congregationes, vbiuis locorum quauis auctoritate, vt præfertur erecta, & instituta, quibus communicationes, prædicta facta sunt, ac cuicunque ex dictis ordinibus, Religionibus, institutis, Archiconfraternitatibus, & congregationibus vbilibet existentibus hactenus aggregatæ, ab eisdem respectiue Ordinibus Religionibus, institutis, Archiconfraternitatibus, & congregationibus, nouas erectionum, institutionum, communicationum, & aggregationum literas, iuxta formam à nobis nouissimè approbatam infra annum si in Europa sint, & si extra Europam fuerint, infra biennium, à die publicationis præsentium in Romana Curia faciendæ computandos, impetrare teneantur, alioquin dicto tempore elapso erectiones, institutiones, & quæcumque communicationes priuilegiorum, facultatum, indulgentiarum, aliarumque spiritualium gratiarum, & indultorum, & aggregationes illarum vigore ipsis concessæ, nullius sint roboris, & momenti ac reuocata, & absoluta censeantur eo ipso.

Litteræ erectionum gratis dandæ.

Erectionum autem, institutionum, communicationum, & aggregationum, tam hactenus factarum, quam deinceps faciendarum litteræ ab ipsis ordinibus, Religionibus, institutis, seu Archiconfraternitatibus, & congregationibus, gratis, omnino ac nulla prorsus mercede etiam à sponte dantibus accepta expediri, & concedi debeant.

Pœnæ contra contrauenientes.

Quod si ministri aliqui superiores, vel officiales quocunque nomine nuncupati, Ordinum, Religionum, institutorum, seu Archiconfraternitatum, congregationum, & confraternitatum, huiusmodi quauis auctoritate, vel priuilegio, & officio fungantur, & præfulgeant contra præmissa in aliquo venire, vel facere præsumpserint, erectiones institutiones, & communicationes, priuilegiorum, indulgentiarum, facultatum, spiritualiumque gratiarum, & indultorum, aliorumque præmissorum concessiones, necnon aggregationes per ipsos faciendæ, seu reuocandæ nullius sint roboris, & momenti, & quilibet eorundem ministrorum, superiorum, officialium, & aliorum prædictorum priuationis officiorum, quæ obtinet ac inhabilitatis ad illa, & alia in posterum obtinenda pœnam, quæ ab alio, quam à nobis, vel Romano Pontifice pro tempore existente remitti non possit incurrat eo ipso. Decernentes præsentes literas perpetuo validas, & efficaces existere, & fore ac ab omnibus, & singulis ad quos spectat inuiolabiliter obseruari debere, sicque nostræ mentis, & intentionis existere, & ita, & non aliter per quoscunque iudices, &c. Non obstantibus, &c.

Frequenter etiam in negotijs confraternitatum occurrere solet dubium, an possint compelli ad publicas processiones per Episcopum, ad quod resoluẽdum subiunximus hic decretum S. Congr. Concil. datum Episcopo Scalensi, prout refertur apud Quar. ver. præcedentia, vt sequuntur.

Reuerendiss. vt frater. Quamuis Thesaurarij, magistri, & confratres Sanctæ Mariæ Annunciatæ magis conscientiæ suæ pietati satisfecissent, si Ampl. tuæ eos ad publicas processiones vocanti morem gessissent, cum tamen ad eas accedere detestauerint, neque ab Ampl. tua compelli, neque vllis propterea Censuris distringi, atque innodari debuerunt, quod sæpius alias consulti responderunt Illustrissimi Patres Sacr. Concil. Triden. interpretes. Itaque interdictum hac de causa latum protinus tollas oportet, ac de cætero à similibus compulsionibus abstineas. Deus ampl. tuam incolumem seruet. Romæ die 6. Maij 1597.

Card. Matthæius.

Concil. Trid. sess. 22. cap. 8 — Visitari possunt, & hospitalia quæcunque. Conc. loc. cit. si tamen immediate sub Regum protectione sunt, sine ipsorum licentia visitari non debent. Conc. *ibid.*

38 Hospitale item nouiter fundatum, & ipso fundatore superstite, visitari non potest, nisi habeat formam Ecclesiæ, vel Altare pro missarum celebratione, seu sit fundatum authoritate Episcopi, aliter enim nullo modo subest Episcopo, cum nec censeatur locus religiosus, & subiacet totali dispositioni fundatoris, ita, quod ab illo destrui, & ad libitum prout, & alia bona, disponi possit, Innoc. *in c. inter dilectos, de donat. &c. ad hoc. de Relig. dom.* Syl. Arm. *ver. hospitale.* Mortuo tamen fundatore visitari potest, licet non habuerit Ecclesiam nec altare, cum sufficiat, quod sit locus pius, ad hoc vt visitari possit, & prouideri, vt omnia iuxta voluntatem testatoris procedant. *ca. tua nobis de testament.* immo etiam si fundator prohibuisset, visitari adhuc posset vt docet. Nauar. Couar. *loc. cit.*

Nauar. cons. 3. de relig. dom. Couar. loc. cit de testament. num. 9. — Similiter, & montes pietatis siue charitatis, & quæcunque alia pia loca visitanda sunt, Concil. *loc. cit.* nomine autem piorum locorum, intelliguntur quæcunque destinantur ad honorem Dei vel Sanctorum, seu pro salute animarum.

In visitatione autem eorum videndum est an fideliter administrentur, Pauperes, peregrini seu infirmi, quo ordine alantur, & an iuxta fundationis præscriptum gubernentur. Fructus, & reditus talium locorum an fideliter dispensentur. Potest, & exigi ratio perceptorum, & expensorum ab administratorib. Quod si consuetudo vel priuilegium velit, vt administratores huiusmodi non nisi deputatis ex collegio ipsorum vel aliquibus alijs rationem reddant, adhuc tamen Episcopus vna cum istis deputatis rationi interesse potest. Conc. *loc. cit. num. 9.* iisdem administratoribus ne vltra triennium administratio committatur, prouideri quoque debet. id Concil.

Concil. Trid. sess. 25. cap. 8 de reformat. — Ea quoque quæ alendis pauperibus supersunt, episcopus cum consilio duorum ex capitulo vel etiam patronorum sæcularium quorum interesset, in alium pium vsum conuertere, & etiam totos fructus in alium magis pium, & illi loco commodiorem vsum applicare posset Concil. *cit. sess. 25. c. 8. de ref.*

Capella item si quæ penes hospitale fundata est, ipsiusque rector, visitari debet, & inquiri, quomodo muneri suo satisfaciat: capellam ipsam an in decenti ordine pro facultatibus loci teneat: Infirmis an sacramenta administret, & si super hoc aliquod ius legitimum habeat, de iure enim communi non ad capellanum sed ad parochum spectat Sacramentorum administratio, nisi capellanus hoc obtinuerit ex fundatione, priuilegio, vel ad minus annorũ quadraginta præscriptione. *Clem. quia contingit, §. cæterum, de relig. dom. iun. gl.* Card. Imol. *ibid.* Vnde & capellanus claustri siue conseruatorij puellarum, non potest administrare Sacramentum matrimonij alicuius puellarum, sed id pertineret ad parochum. Genuen. *loc. cit. cap. 61.*

quod & in facto decisum fuisse in curia Neapol. testatur. ibid.

Ad extremum circa visitationem, & quouis alio tempore deberet episcopus prouidere ne librorum impressores vel bibliopolæ, libros hæreticos vel prohibitos imprimant, seu venales exponant, sine ipsius licentia, ad ipsum enim spectat censura librorum. Conc. *cit. session. quarta de edit. libr.*

DE FORMANDO PROCESSV.

TITVLVS V.

De causæ progressione describenda, siue de componendo processu.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Processus vnde dicatur.*
2 *Libellus est initium processus, sententia finis.*
3 *Modus formandi processum.*
4 *Pontifex Maximus est Christi Vicarius, & Petri successor.*
5 *Testes quare prius examinandi, quàm reus.*
6 *In testium dispositionibus quæ obseruanda.*
7 *Adhortatio testibus facienda ante examen.*
8 *Modus examinandi testes.*
9 *Obseruanda in testibus, quando de conspiratione timetur.*
10 *Reus quomodo se debet gerere, respondendo contra actorem.*
11 *Testium, & rei dicta sunt eis relegenda, postquam sunt scripta.*
12 *Testium, & rei dicta sunt propria subscriptione munienda.*
13 *Formula exceptionum producendæ pro reo.*
14 *Partes iudicis post testium, & rei examinationem.*
15 *Sententia alia diffinitiua, alia interlocutoria.*
16 *Forma sententiæ interlocutoriæ pro purgatione canonica indicenda.*

CVm sit finis iis, quæ referuntur ad eum, præstabilior, & expetendus magis: merito in eo acquirendo, maior est sollicitudo sumenda. At cum nobis hoc opere institutum fuit, processus componendi formam amicis tradere: optimè agemus, si à capite huiusce rei rationem accersiamus. Et quidem processus visac significatio, ex loci mutatione pendet. Nam quemadmodum, qui interualli initio ad finem vsque peruenit, procedere dicitur: Ita cuiuscunque causæ ab initio ad finem vsque descriptio, translatione accommodata processus appellari potest. Ac de nominis significatione sic esto dictum. Iam vero processus, vt 1
caput, & initium est libelli oblatio, ita finis, & extremum est sententiæ pronunciatio, Qubus sanè terminis quicquid ad causam spectare dicitur, includi, & 2
coerceri debet. Et licet diuersis in locis, diuersa etiam obseruetur progrediendi ratio: quam tamen instituto nostro conferre iudicamus, eam constituemus. In primis itaque diuinum implorandum esse auxilium omnes consentiunt, vt Abbas *in capit. in nomine, de testam. text. in cap. non liceat. 26. q. 5.* hoc modo, videlicet: *In nomine Domini nostri Iesu Christi. Causæ* 3
descriptio, siue processus, de iis, quæ à Dom. Ioanne contra Dom. Speciosum fuerunt in iudicio adducta, &c. Quod quidem fuit ex D. Paulo depromptum. *Omnia (inquit) quæcunque facitis, siue in verbo, siue in opere, in nomine Christi facite.* Dehinc temporis indictione, anno mense, & die ratio describenda est. Nam magnopere tempori omnis est humana actio coniuncta. Postmodum mentio facienda est Pontificis Maximi, sub cuius Imperio res agetur: hoc modo sub Pontificatu DD. Clementis VIII. Pontificis Max. etenim proximæ causæ vis ex prima pendet, ac manat. Est autem Pontifex, — Coloss. 3. cap. versic. 17.

Pater

Zer. *in prax. p. 2. ver. Parochia.* Quinimmo extat declaratio Leo X. qua declarat satisfieri huic præcepto si audiatur missa in Ecclesijs Regularium, eius declarationis tenor relatus apud confect. in Collec. priu. mend. fol. 149. est huiusmodi.

Intelleximus quosdam in dubium reuocare, & perinde conscientijs timoratis scrupulum inijcere, si Christi fideles, qui Dominicis, & festis diebus extra Ecclesias suas parochiales missas audiunt in Ecclesijs Fratrum Ordinum mendicantium, Ecclesiæ precepto de missa audienda satisfaciant. Nos ambiguitatem huiusmodi penitus tollere volentes, vt cum sinceriori conscientia fideles quique Deo Creatori suo seruiant, auctoritate Apostolica tenore præsentium notum facimus, omnes Christi fideles vtriusque sexus (qui non contempto proprio sacerdote parochiali) in Ecclesijs Fratrum Ordinum Mendicantium Dominico, & festis diebus missas audiunt, satisfacere præcepto Ecclesiæ de missa audienda, nec in aliquam labem mortalis peccati penitus propterea incurrere. In contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque &c. Dat. Ro. sub annu. Pisc. die 13. Nouem. 1517. Et hoc idem declaratum fuisse à Clem. VIII. breui quodam directo ad Nuncium sedis Aposto. inferioris Germaniæ, de anno 1592. die 2. Septem. refertur in Coll. priu. Eman. Roder. pag. 520. sub num. 4.

Non modicum etiam facit ad maiestatem decoris Ecclesiæ seruandum, apparatuum, vestium altaris, & ornamentorum Ecclesiæ munda, & decens pro facultate loci custodia, vnde singula diligenter visitatori reuidenda sunt, & si quæ indecentia reperiatur corrigenda, Tecta item, & fabrica tota Ecclesiæ intus, & foris circumspicienda est, & si quid reparatione indigeat prouidendum.

Quis autem teneatur ad expensas tam pro vestibus, quam pro fabrica Ecclesiæ; dicendum est, quod si adsit quarta pro fabrica, ex illa sunt faciendæ expensæ, *c. vnio. 10. q. 3.* si autem non habeatur quarta huiusmodi seu fructus separati pro fabrica, tenetur ad expensas parochus, *c. decernimus, loc. cit. q. 1. & c. de his, de eccl. ædif.* si nimirum habeat vltra decentem sustentationem, quæ computatur ad centum ducatos, ita vt neque pensio imponi possit super Parochiali, nisi remaneant centum pro rectore. cit. Conc. Si autem parochus fuerit pauper, ad expensas fabricæ Ecclesiæ tenentur parochiani, & possunt ad hoc per episcopum compelli, id. Conc. ad conseruandam autem domum suam plebanalem tenetur omninò parochus ipse, vsufructuarius enim ad sarta tecta seruanda obligatur, *l. eum ad quem C. de vsufruct.*

Concil. Trid. sess. 24 cap. 13. de refor.

Concil. Trid. sess. 21. cap. 4. de refor.

Non minus item ad cultum Diuinum cum decore perficiendum spectat, vt dies festi ab Ecclesia instituti seu locorum vsu pio recepti seruentur, quæ obseruatio in quibusnam consistat, consulendi sunt summistæ, nobis sufficiat ad hoc propositum referre sac. Congr. Conc. declarationem relatam à Quar. *ver. dies festus.*

Congr. Concil. censuit licere diebus festis dare operam rebus ad vitam necessarijs, ac tempore perituris præsertim tempore vindemiarum, ac messium, ac recollectionis fructuum, vel si necessitas vrgeat ac suadeat pietas. Ceterum quoniam verendum est ne priuatis affectibus, domesticarumque rerum studio aliqui eo perducantur, vt hac sacrorum canonum indulgentia in alijs etiam casibus abutatur, ijdem Patres Illustriss. adijciunt ad ordinarij cuiusque iudicium ac censuram pertinere, vt dignoscat num vere vlla ex causis suprascriptis subsit, propter quam liceat diebus festis rebus seruilibus vacare, vt nec dierum festorum obseruantia vlla in re violetur, nec opera illis diebus summa cum ratione permissa impediantur, &c.

Hier. Card. Matth.

Sub eadem obseruantia dierum festorum poni potest, quod mercatus, & nundinæ diebus festiuis exerceri non debent, & ab ordinario prohiberi possunt. Steph. Gratian. *in decis.* Rotæ March. *decis. 11. à num. 17.* vbi refert ad hoc propositum declarationem S. Cong. præfatæ occasione nundinarum Recanaten. factam relata etiam à Quar. *ver. dies festus* in hæc verba.

Preceptum de Dominicis, & festiuis diebus sanctificandis, & obseruandis sub prætextu mercatuum, nundinarum, & feriarum nullatenus esse violandum. Ceterum his diebus licere Agasonibus, ac alijs iumentorum vectoribus seu mercium conductoribus, baiulis, & alijs huiusmodi seruitutibus ac ministris, sarcinas, & onera nundinarum caussa exonerare, & deponere, inceptumque iter, missa tamen prius audita, transeundo prosequi, & continuare. Non autem debere sarcinas componere, & iumenta onerare ad iter de nouo incipiendum; Neque mercatoribus aut alijs ciuibus & viatoribus ijs diebus etiam clausis apothecis merces vendere, emere, aut asportare licere, nisi tantum ad victum necessaria, aut alia minuscula, & modici momenti opera iam confecta, & elaborata, pro transeuntium hospitum, aduenarum, & externorum vrgenti, & præsentanea necessitate, & opportunitate. In quo partes erunt Episcopi præpositis e dictis prouidere, vt in primis hi festi dies debita obseruatione colantur, simulque populorum eo confluentium necessitatibus quantum sine diuina offensione fieri potest consulatur. Quoad iudicia autem, quæ dominicis & festis diebus silere debent id obseruari poterit, quod iure communi permittitur, in quibusdam vrgentibus casibus qui moram, & dilationem non patiuntur. In quibus & alijs iurisdictionem consulum nundinis præpositorum concernentibus, constitutiones, & summorum Pont. si quæ habent priuilegia, & allegatum breue, felic. rec. Pij V. seruanda esse statuit.

Ad decorem item Ecclesiæ facit ne ibidem conuiuia exerceantur. *c. nulli, 42. d.* suppellectilia profana ibi non afferuentur nisi tempore incendij, hospitalitatis, & similium, *c. 2. de cust. Euch.* Laici ne presbyterium ingrediantur, dum missa celebratur, *c. sacerdotum, de consecr. dist. 2.* cantus lasciui, & profani non adhibeantur, Conc. loc. cit. *de euit. in celeb.*

Et ne singula circa sacrorum cultum enumerare cogamur, cum alterius potius instituti sint, & vix tractatu integro expediri, queant solam adhuc apponemus constitutionem Pij V. circa hanc materiam editam, quæ omnino scitu rectoribus Ecclesiarum, & necessaria videamus, cuius tenor sequitur.

Cum primum Apostolatus, & infra Statuimus, & ordinamus, vt in Ecclesia sit humilis, & deuotus ingressus, quieta conuersatio, deuotis orationibus insistant, & omnes genibusflexis sanctissimum Sacramentum adorent, ad nomen Iesu Christi Domini nostri cum exhibitione reuerentia caput inclinent, nullus in dictis Ecclesijs seditionem faciat, tumultum excitet, clamores moueat, impetumque committat, cessent vana, fœda, & profana colloquia, risus immoderati, & strepitus omnes iudiciorum, & alia quæcumque diuinum officium perturbare possunt. Nullus intra Ecclesias deambulare audeat, siue præsumat dum celebrantur sacra missarum misteria, & alia diuina officia. Qui vero prædicta petulanti animo contempserint, propter Diuinæ vltionis acrimoniam, nostri quoque arbitrij pœnas incurrent, quæ omnia locorum quoque ordinarij in suis Ecclesijs facient obseruari. Quicunque vero in Ecclesijs dum ibi sacrificium Missæ, & Diuina celebrantur officia, ac verbum Dei prædicatur, deambulare vociferari, aut verso tergo ad Sanctissimum Sacramentum irreuerenter sedere, aut aliquid quod scandalum generet aut Diuina perturbet officia, facere præsumpserit, pœnam vigintiquinque ducatorum incurret præter alias arbitrio nostro imponendas, & moderandas pœnas, & qui non habet in ære, luet in corpore aut exilio mulctabitur. Qui vero in Ecclesiis cum mulieribus impudicis siue etiam honestis colloquium scurrile habuerit, aut aliàs inhonestos actus fecerit, vigintiquinque ducatorum pœnam incurrat, & carceris per mensem. Qui in Ecclesiis vt supra obscœnis, & inhonestis verbis aut signis vsus fuerit, vel alia fœda colloquia cum personis quibuscumque habuerit, decem aureorum pœna mulctetur, aut aliàs corporaliter puniatur. Mandamus præterea omnibus, & singulis cathedralium collegiatarum, & parochialium Ecclesiarum capitulis, Rectoribus, Vicariis, Sacristis, Ostiariis, & aliis ipsarum custodibus, quatenus præfatos omnes in Ecclesiis delinquentes admoneant & vt in eis vetita fieri non permittant, vel saltem ipsis ordinariis vel officialibus nostris puniendos deferant: quod si facere neglexerint, pœnam duorum aureorum vice qualibet incurrent. Pauperes quoque mendicantes seu Eleemosynas petentes per Ecclesias tempore Missarum, prædicationum, aliorumque Diuinorum officiorum, ire non sinant, sed eos ad valuas Ecclesiarum stare faciant, sub pœna duorum aureorum capitulis

pitulis infligenda pro qualibet vice, nisi eos eiici curauerint, & Parochis dimidij aurei, Religiosis etiam claustralibus siue regularibus præcipimus in virtute sanctæ obedientiæ, vt in Ecclesijs suis deputent aliquem qui tales eiiciat, & si negligentes fuerint, grauissimè ab ordinario corripiantur, quod si illi parere recusauerint, grauissimas pœnas incurrent, & pro qualitate personarum, etiam corporaliter punientur arbitrio nostro siue superiorum. Et vt in Ecclesijs nihil indecens relinquatur, iidem prouideant vt scripta omnes, & deposita seu alia cadauerum conditoria super terram existentia omnino amoueantur, prout alias statutum fuit, & defunctorum corpora in tumbis profundis infra terram collocentur. Cum vero dierum festorum obseruatio ad Dei cultum maximè pertineat, & in lege Diuina præcipiatur, cupientes abusus prauos qui ex eorum inobseruantia inualuerunt omnino corrigere, & antiquorum canonum statuta renouantes, mandamus vt omnes dies dominici, & præcipuè in honorem Dei, B. M. V. Sanctorum Apostolorum feriati, cum omni veneratione obseruentur, & omnes in diebus præfatis Ecclesias frequentent, Diuinis officiis deuotè intendant, ab omni illicito, & seruili opere abstineant, mercatus non fiant, profana negotiationes, & iudiciorum strepitus conquiescant. Qui vero in diebus præfatis opus aliquod illicitum fecisse deprehensus fuerit, præter Diuinam vltionem, & amissionem animalium quibus ad vecturam vtetur, etiam graues pœnas incurret arbitrio nostro seu Vicarij nostri in Vrbe, alijs autem locis arbitrio ordinariorum vel aliorum magistratuũ ita vt præuentioni locus sit. Quibus omnibus districtè præcipimus vt hæc diligenter obseruari procurent: illas autem festiuitates quæ iuxta consuetudinem locorum solenniter celebrari consueuerunt, iuxta laudabilem consuetudinem debita cum reuerentia obseruari faciant, sub pœnis arbitrio ipsorum imponendis, & moderandis, &c. Dat. Rom. Kal. Apr. An. 1566.

Superstitio demum vt corrigatur, inquirere debet visitator an aliquis circa candelarum vel missarum certum numerum vsus tenaciter seruetur, an super rebus aptis ad sortilegia, vel adhibitis verbis aut orationibus cerimonijsve superstitiosis Diuina peragantur, talia enim prohibet Conc. *loc. cit. de euitat. in celeb.*

Ne item missa pro defunctis ordinata, pro viuis celebretur, quo illi mortis periculum incurrant, sic. n. celebrans esset deponendus, *c. quicunque, 26. q. 5.* Diaz. in *prax. cit. c. 35. & 39.*

Imagines Ecclesiæ, & altarium aduertendum est an pietatem præseferant, neve ibi sit gestus aut corporis dispositione aliquid indecorum, vel scurrile, seu profanum. Ne etiam exponantur imagines aliorum sanctorum, quàm illorum qui ab Ecclesia sunt approbati. cit. Conc. Imagines item etiam in ædibus priuatis siuæ quibus populus superstitiosè abuteretur interdicendæ sunt. Siman. *de cath. instit. tit. 33.*

Concil. Trid. sess. 25. de reliquijs & vener. Sanct.

Quoad tertiam aũt functionẽ Parochi quę versatur circa sacramentorum administrationem plurima visitatori consideranda sunt, quorum singula facilius in ipso visitationis actu prudenti visitatori occurrere, quàm scripto exprimi possunt, & satis exquisitè collecta reperiuntur, in Direc. Visit. Ant. Rest. cit. Nos ea solum quæ sæpius occurrunt, & maiori cum iactura omittuntur, attingemus.

Vide primo visitãdum est Tabernaculum vbi SS. Sacramentum Eucharistiæ conseruatur, quod in Altari maiori, vel si commodè ibi non poterit, saltem in aliquo Ecclesiæ conspicuo, & nobiliori loco collocari debet, decenter pro facultatibus loci exornatum, bene clausum & clauis ipsius nõ relinquatur in altari seu alio communi loco, sed penes capellanum vel Parochum custodiatur. Intus etiam decenter ornari debet, & tenendæ sunt ibi duæ pixides, in quarum vna conseruetur SS. Sacramentum, in altera deferatur ad infirmos & pixides istæ non nisi super altari viatico vel super corporali collocentur, cauendum etiam ne ibidem olea sacra teneantur, sed in alio separato decenti loco *Videndum item quam frequenter renouetur SS. Sacramentum.* renouari enim debet saltem singulis octo diebus.

Ad infirmos cum defertur, non nisi præeuntibus luminarijs, sonante campana, à Parocho seu capellano superpelliceo induto, & psalmos seu orationes inter eundum recitante deferatur. Per plateá etiam in qua habitant Iudæi deferendum non esse *respondit S. Congr. Rituum, Episcopo Anconit. 22. Feb. 1593.*

Circa festum Paschatis quo omnes fideles in propria Parochia communicare obligantur, *c. omnis vtriusque de pæn. & remiss.* videndum est an parochus adhibeat diligentiam, & sciat qui præcepto non satisfecerint, deferatque superiori puniendos, possunt. n. tales interdici ab ingressu Ecclesiæ, & si moriantur denegari illis debet Ecclesiastica sepultura. *c. omnis vtriusque sexus, cit.* Satisfacerent tamẽ tales præcepto Ecclesiæ si communicarent in Ecclesia cathedrali, Episcopus. n. & Ecclesia cathedralis concurrunt in cura animarum cum omnibus parochis Diœcesis, *c. quæcunque 10. q. 1.* & quilibet ex diœcesi recipere potest Sacramenta in cathedrali. Genuen. *in prax. c. 76. num. 22.* Similiter satisfacit præcepto communicans quocunque die hebdomadæ sanctæ vel infra octauam Paschę seu quocunque die quadragesimæ si sit consuetudo. Nau. in Man.

Nauar. in Man. cap. 21. num. 45.

Videndum præterea ne parochus publicos, & notorios peccatores vt vsurarios publicos, meretrices, ad communionem admittat, nisi ipsi constiterit de ipsorum pœnitentia; occultos tamen peccatores licet ipsis in confessione absolutionem non dederit, à communione quam petunt publice repellere non posset, ne videatur detegere peccata ipsorum occulta. Arm. *verb. communio. nu. 23.* Nau. *loc. cit.*

Nauar. loc. cit. num. 55.

Periculo mortis item laborantes non nisi à parocho viaticum sumere debent, Itaque videndum est quomodo parochus diligens sit in reuisendis infirmis, & cohortandis ad pœnitentiam, & bene moriendum, puniendusque esset grauiter, si deprehenderentur aliqui mortui sine sacramentis, negligentia ipsius, *c. si presbyter 26. q. 6.* nullo. n. casu excusari potest parochus quominus ministret sacramenta morienti, ne quidem metu pestis, seu alterius contagiosæ infirmitatis, vt probat Ripa. *in tract. de peste. n. 147.* Suarez. Genuen. in Man. *c. 61. nu. 8.* Rebuff. *de dis. de non resid. num. 30.*

Suarez disp. 44. de excom.

De iisdem infirmis à medicis curandis apte hic referri potest constitutio. Pij V. de ann. 1566. die 11. Mar. vt sequitur.

Supra gregem dominicum, & infra. Sane cum infirmitas corporalis nonnunquam ex peccato proueniat, dicente Domino languido quem sanauerat, vade, noli amplius peccare ne quid deterius tibi contingat, ac propterea prouide fel. rec. Innoc. Tertius prædecessor noster, medicis præceperit, vt cum eos ad ægrotos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant, vt animarum medicos vocent; ne cum eis hoc in extrema ægritudine constitutis suadetur in desperationis articulum incidant: Nos igitur volentes hoc tam salutare præceptum nulla temporis præscriptione aboleri, sed semper obseruari, constitutionem præfatam authoritate Apostolica tenore præsentium innouamus, & hac nostra in perpetuum valitura constitutione, statuimus, & decernimus, quod omnes medici cum ad infirmos in lecto iacentes vocati fuerint, ipsos ante omnia moneant vt idoneo confessori omnia peccata sua iuxta ritum S. R. E. confiteantur, neque tertio die vlterius eos visitent, nisi longius tempus infirmo, confessor ob aliquam rationabilem causam, super quo eius conscientiam oneramus, concesserit, & eis per fidem confessoris in scriptis factam constiterit, quod infirmi vt præmittitur peccata sua confessi fuerint. Coniunctos vero ac omnes familiares, & domesticos infirmi in Domino rogamus, & monemus, vt de infirmitate parochum certiorem faciant, ac tam parochus, quàm coniuncti, & familiares præfati, infirmum ad confessionem peccatorum suadeant, & inducant.

Quod si qui medicorum præmissa non obseruauerint, vltra pœnas in dicta constitutione contentas, quas incurrere declaramus, perpetuo infames, & gradu medicinæ quo insigniti erant omnino priuentur, & à Collegio seu Vniuersitate medicorum eijciantur, ac pœna etiam pecuniaria arbitrio ordinariorum vbi deliquerint, mulctentur. Et vt hæc omnia inuiolabiliter obseruentur, volumus, & eadem authoritate præcipimus, & mandamus, vt nullus posthac vbique locorum in medicina doctoretur, aut ei quomodolibet medendi facultas à quouis Collegio, & Vniuersitate concedatur, nisi omnia in præsenti nostra constitutione contenta, medio eorum iuramento, corã Notario publico, & testibus obseruare in eorum manibus vel ordinarij iurauerint, & de huiusmodi iuramento in priuilegio seu licentia medendi specialis mentio fiat. Quod si Collegia, & vniuersitates præfatæ non recepto à promouendis iuramento huiusmodi,

iusmodi, eosdem ad gradum prædictum promouerint, aut eisdem medendi licentiam præstiterint, pœnam priuationis facultatis alios vlterius doctorandi, incurrant. Mandantes in virtute sanctæ obedientiæ omnibus & singulis venerabilibus Patriarchis, primatibus Archiepiscopis, Episcopis, quatenus in ciuitatibus & diœcesibus proprijs, præsentes nostras literas publicari faciant, ac iuramentum prædictum à medicis iam promotis, seu licentiam medendi habentibus omnibus iuris remedijs exigant, neque aliquos ad medendum in ciuitatibus & Diœcesibus prædictis admittant, nisi eis constiterit, eosdem iuramentum huiusmodi præstitisse, & contumaces, & iurare ac iuramentum huiusmodi iam præstitum exhibere recusantes, gradu medicinæ, & omnibus priuilegijs eisdem medicis, tam communiter, quam diuisim eis, & eorum cuilibet concessis per quosuis etiam Rom. Pont. priuent, ac ab ingressu Ecclesiæ arceant donec resipuerint.

Non obstantibus præmissis priuilegijs, indultis, litteris Apostolicis, quibusuis personis, collegio, & vniuersitati sub quibusuis verborum formis, & tenoribus concessis. Quæ omnia quoad effectum validitatis constitutionis nostræ tantum reuocamus, cassamus, & annullamus, & omnes Principes seculares ac alios Dominos, & magistratus temporales, rogamus, requirimus, & obsecramus per viscera misericordiæ Iesu Christi, eisdem in remissionem peccatorum nihilominus iniungentes, quod in præmissis omnibus eisdem Patriarchis, primatibus, Archiepiscopis, Episcopis assistant, & suum fauorem, & auxilium præstent, ac contrafacientes pœnis etiam temporalibus afficiant. &c.

Fontis baptismalis custodia reuidenda consequenter esset num decenter pro facultate loci sit ornata, an intus sit aqua munda, & sufficiens, & desuper cautè occlusa, & ne parochus aliquem culpa sua sine baptismo mori permittat, esset enim deponendus, si id admiserit, *c. quicumque de consecr. dist. 4.*

Circa eiusdem Sacramenti administrationem videndum est ne parochus quosuis ad susceptionem ex baptismo admittat, sed tantum vnum patrinum, & vnam patrinam, quibus etiam annunciet quodnam vinculum ex compaternitate cũ ipso baptizato, baptizatique patre & matre contrahant: librum etiam vt habeat, in quo nomina baptizatorum, parentum, compatrumque ipsorum diligenter annotentur. Conc. *Concil. Trid. sess. 24. cap. 2. de reform. Matrem.*

Circa matrimoniorum celebrationem videnda sunt, quæ sequuntur, nimirum ne temporibus prohibitis, à Dominica videlicet prima aduentus ad diem Epiphaniæ, & à feria tertia carnis priuij ad Dominicam in Albis, matrimonia solemniter celebrentur id. Conc. loc. cit. *Concil. Trid. loc. cit. cap. 10.* sine solemnitatibus tamen etiam his temporibus prohibitis contrahi, & consummari matrimonia, banna item publicari licite possunt, cum solæ solemnitates nuptiarum sint prohibitæ, Nau. *Nauar. cit. cap. 22. num. 71.*

Videndum item vt ante matrimonij contractum trina denunciato præmittatur, nisi Episcopus eam ex causa omittendam duxerit. Præterea vt in trium vel duorum ad minus testium præsentia contrahatur, alioqui omnino inualidus esset contractus, cit. Conc. *ibi. c. 1.*

Secundæ item nuptiæ ne benedicantur, *c. vir. autem, de secun. nup.* nisi essent secundæ ex parte viri tantum, vt si viduus ducat virginem, tunc enim benedici possunt. Arm. *ver. matrimonium. n. 71.* seu potius loci consuetudo in talibus obseruetur. Nau. *cit. c. 22. nu. 83.* *Nauar. cit. cap. 22. num. 83.*

Cum autem residentia parochi ad exercitium curæ animarum præcipuè conducat, diligenter visitator aduertere debet, quomodo parochus frequens sit circa suam Ecclesiam, & ne extra parochiam habitet, neque in ciuitate, sed penes Ecclesiam in domo presbyterali, neve frequenter absit, non. n. potest amplius quam per duos menses in anno abesse, siue isti menses continui sint, siue ex diuersis interpolatis absentijs computentur, & tunc adhuc non potest abesse nisi licentia ab Episcopo obtenta, quæ gratis est concedenda, & substitui debet interim capellanus qui curam in absentia administret. cit. Conc. *Concil. Trid. cap. 1. sess. 23. de refor.* In tantum autem obligatur curatus ad residentiam, vt ne quidem pro seruitio Episcopi, vel diœcesis abesse possit vltra duos menses prædictos, quod in diuersis casibus fuisse declaratum à sac. Congr. Conc. refert Gonz. super 8. Canc. gl. 6, n. 258. vbi legitur declaratio eiusdem Congr. in hæc verba.

An si Episcopus iudicauerit expedire vti opera alicuius curati pro Secretario, vel pro Vicario foraneo, possit abesse, vel excusetur à residentia, dummodo cura suæ Ecclesiæ diligenter exerceatur. Cong. censuit non posse.

Et iterum.

Episcopus non potest vti opera parochi in visitatione, vel alio seruitio suæ Diœcesis, nisi pro tempore duorum mensium, & idoneus vicarius deputetur.

Eandem congregationem censuisse, quod etiam rector parochialis ecclesiæ, cui datus est coadiutor, & etiam ipse coadiutor teneatur ad residentiam, refert idem Gonz. *ibi d. gl. 4. §. 9. n. 15. & 30.*

In casibus tamen à iure permissis, quos notat *gl in c. vlt. de cler. non resid.* abesse posset, vt causa infirmitatis, si inciderit in morbum, dum esset extra parochiam, vel si eat ad curandam valetudinem; Propter graues inimicitias ex quibus verisimiliter immineret ipsi vitæ periculum, dummodo Vicario pro exercitio curæ relinquat, & interim reconciliationem procuret, quod si culpa ipsius infra annum reconciliatio non haberet effectum, puniri posset, vt notat Quar. *cit. verb. residentia.* Aliæ autem causæ à residentia excusantes, licet non iuuent curatos, alijs tamen beneficiatis seruire possunt, vt eas enumerat Rebuf. *lo. sup. cit.*

Ad extremum de bonis, & prouentibus Ecclesiæ Parochialis videri debet quomodo administrentur, ne desolentur, vel alienentur nevè locentur vltra triennium, vel anticipatis solutionibus. Si etiam exiguos fructus haberet Ecclesia, deberet visitator seu Episcopus prouidere vt necessaria Parocho non desint, vel per assignationem aliquarum decimarum, vel compellendo parochianos vt ipsi necessaria subministrent, cit. Conc. *Concil. Trid. sess. 21. cap. 4. de reform.* Vel etiam vnire posset duas parochiales, vbi vna non sufficeret ad sustentationem Rectoris, & populus non sit ita frequens vt vnus curæ animarum sufficere non possit Conc. *loc. cit. c. 5.*

Posset & nouam parochialem Ecclesiam erigere, vbi parochia esset tam ampla, vt per vnum administrari non possit, vel vbi populo, ob locorum distantiam ad vnam Ecclesiam difficilior pateret accessus. Et tum posset dotari noua Ecclesia ex fructibus prioris Ecclesiæ matricis, si ipsa abundet fructibus sine tamen præiudicio possessoris, vel ex collectis parochianorum. Conc. *loc. cit. c. 4.*

De Visitatione Ecclesiarum Græcorum.

Cap. XXXV.

SVMMARIVM.

1 *Græcorum Catholicorum Ecclesiæ subduntur Episcopo loci.*
2 *Græcorum ritus in quibus tolerantur ab Ecclesia.*

GRæcorum Ecclesiæ, qui ad vnitatem S. Rom. Ecclesiæ Catholicæ redierunt, subduntur Episcopo Latino, in cuius Diœcesi existunt, *c. quod translationem, de temp. ord.* & recenter emanauit super hoc const. Pij Papæ Quarti, vt sequitur.

Pius Papa IV. Ad futuram rei memoriam.

ROmanus Pontifex præcipuus æquitatis, & religionis assertor, facultates, & gratias ab Apostolica sede concessas, ex quibus tempore procedente animarum pericula, & inter Catholicos scandala prouenire animaduertit, pro sui pastoralis officij debito maturè reuocare consueuit. Sane nonnulli locorum ordinarij nuper ad audientiam nostram referri curarunt, quod in quampluribus Regni Siciliæ citra, & vltra Pharum & alijs Christiani nominis ciuitatibus & locis, magna Græcorum, tam Religiosorum, & secularium clericorum, quam laicorum multitudo reperitur, qui Ecclesiæ Græcæ mores, & ritus obseruantes, seque suos proprios eiusdem nationis prælatos habere, ac illis, non autem locorum ordinarijs subesse, sed immunitatum, aliorumque 1

priuilegiorum

priuilegiorum sibi per fel. rec. Leonem X. Paulum III. Iulium etiam III. & forsan alios Rom. Pont. prædecessores nostros, & dictam sedem antiquitus concessorum prætextu, se ab eorundem ordinariorum iurisdictione, & superioritate exemptos esse prætendentes, impunitate sibi proposita, in diuersas hæreses, nefariasque opiniones, & absurda deliramenta passim prolabuntur, asserentes inter alias eorum blasphemias nullum esse defunctorum purgatorium, Rom. Pontif. aliquam in eos iurisdictionem, vel auctoritatem habere negantes, indulgentias ab illo concessas damnantes, Ecclesiasticas sententias, & censuras ab eo latas spernentes, sanctissimæ Dei genitricis V. M. Beatorum Apostolorum, & aliorum Dei sanctorum festiuitates ab Ecclesia Romana sanctisque patribus ordinatas non obseruantes, sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum suis infantibus in Baptismo exhibentes, inhumana defunctorum cadauera superstitione quadam impia, & plusquam barbarica è sepulchris eruentes igneque comburentes, Ordinariorum locorum, quos habitant visitationem iurisdictionemque contemnentes, & Ecclesiasticam disciplinam perturbantes, ac demum huiusmodi, aljsque suis opinionibus erroneis atque sacrilegis, populos Latinos inficientes, correctionem legitimam suæ pretensæ exemptionis clypeo repellentes, in suis impietatibus abusibusque consenescunt, & immoriuntur, & in suarum vicinorumque populorum præsertim simplicium animarum perniciem, & scandalum plurimorum. Nos igitur prouidè considerantes, eiusdem sedis intentionem nunquam fuisse, exemptionem aliudvè priuilegium à se concessum iri, vt inde scelerum impunitas, & animarum periculum emergat, abusibus & periculis huiusmodi, quantum cum Deo possumus, tempestiuè obuiare volentes, ac quarumcunque exemptionum, aliorumque priuilegiorum dictis Græcis eorumque Prælatis, Rectoribus, Abbatibus & aljs, tam S. Basilij, & alterius ordinis regularibus quam sæcularibus ac etiam laicis personis quocunque nomine nuncupatis, per præfatos, & alios quoscunque Romanos Pontif. prædecessores nostros, ac nos, & sedem præfatam in genere, vel in specie hactenus concessorum, ac etiam iteratis vicibus approbatorum, & innouatorum literarumque desuper confectarum, & inde sequutorum tenores, præsentibus pro sufficienter expressis habentes, motu proprio, & ex certa scientia nostra, ac de Apostolica potestatis plenitudine, omnes & singulas exemptiones, ac prout illas concernunt, desuper confectas litteras præfatas, ad hoc videlicet, vt ipsi locorum ordinarij quascunque Græcorum Ecclesias, monasteria, prioratus, & alia pia loca, tam secularia, quam cuiusuis ordinis regularia, earumque prælatos, etiamsi Episcopali, Archiepiscopali, ac maiori dignitate præfulgeant, necnon Abbates, Rectores, ministros, & quasuis alias eiusdem nationis personas, in suis ciuitatibus & Diœcesibus consistentia, quoties opus fuerit, visitare, ac illis in suam ordinariam iurisdictionem, plenamque & omnimodam superioritatem, in ijs, quæ Dei cultum, sacramentorum administrationem, animarum salutem, hæresumque extirpationem concernunt, exercere, & exequi liberè, & licitè valeant, reliquis ipsorum Græcorum in diuinis celebrandis, aljsque ritibus à sede Apostolica approbatis, necnon priuilegijs & gratijs Apostolicis intactis remanentibus auctoritate Apostolica tenore præsentium perpetuo reuocamus, cassamus, & annullamus, ac reuocatas, cassatas, & annullatas esse, nec ipsis Græcis clericis, vel laicis, eorumvè Prælatis, Ecclesijs, Cœnobijs, aut alijs pijs locis in aliquo suffragari, sed illos omnes, & singulos, locorum, in quibus moram traxerint, ordinariorum visitationi, correctioni, punitioni, iurisdictioni, & omnimodæ superioritati in præmissis subesse, illisque tanquam superioribus suis suarumque animarum pastoribus humiliter obedire, & sic per quoscunque iudices, & Commissarios quauis auctoritate fungentes, etiam S. R. E. Cardinales, sublata eis quauis aliter iudicandi facultate, iudicari, & definiri debere, ac quicquid secus à quoquam quauis auctoritate, scienter, vel ignoranter astentari contigerit, irritum, & inane decernimus. Non obstantibus præmissis, ac constitutionibus & ordinationibus Apostolicis ceterisque contrarijs quibuscunque. Per hoc tamen non intendimus, quod ipsi Græci ab eorum Græcanico ritu abstrahantur, vel alias desuper quoquo modo per locorum ordinarios, aut alios impediantur. Et quia difficile foret, præsentes ad diuersa loca in quibus illarum exhibitio forsan erit necessaria, circumferri, volumus, & eadem auctoritate similiter decernimus, quod earundem præsentium transumptis etiam impressis, Notarij publici manu subscriptis, & personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ sigillo signatis, plenaria & indubia, eaque prorsus adhibeatur fides in iudicio, & extrà, quæ præsentibus adhiberi deberet, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Dat. Rom, apud S. Petrum sub annulo Piscat. die 16. Febr. 1564. Pont. anno 5.

Quæ autem Episcopo visitanti, in huiusmodi Ecclesijs Græcorum, saluis eorum quoad reliqua ritibus aduertenda sint & corrigenda, facile ex subinsertis constitutionibus Romæ ex mándato Cle. Papæ VIII. impressis, patebit, vt sequuntur.

Perbreuis instructio super aliquibus ritibus Græcorum ad Reuerendiss. Patres DD. Episcopos Latinos, in quorum ciuitatibus vel Diœcesibus Græci, vel Albanenses Græco ritu viuentes degunt, ac litera quædam Apostolica ad ipsos Græcos, & eorum ritus pertinentes, necnon forma professionis fidei orthodoxæ à Græcis ad vnitatem S. R. E. venientibus facienda, mandato sanctissimi D. N. D. Cle. Papæ VIII. simul excusæ Romæ, apud impressores camerales, Anno Domini 1597.

Circa Sacramentum Baptismi.

Presbyteri Græci, baptizatos chrismate in fronte non consignent, & ideo ab ipsis in ordine baptismi apud eorum euchologium prætermittantur, quæ sequuntur post illa verba. χαὶ μετὰ τὴν ἐυχὴν, &c. vsque ibi. ἔιτα ποιεῖ ὁ ἱερὺς σχῆμα κύκλου; hoc est, & post orationem, &c. (vbi habetur forma huius consignationis, vsque ad verba postea facit sacerdos figuram circuli, &c.

Circa Sacramentum Confirmationis.

Episcopi Latini infantes alios baptizatos à presbyteris Græcis de facto chrismate in fronte consignatos confirment, & tutius videtur, vt cum cautela, & sub conditione id faciant, videlicet (*si es confirmatus, ego te non confirmo, sed si non es confirmatus, ego consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*) præsertim vero cum verisimiliter dubitari potest, quod ab Episcopis Græcis fuerint baptizati.

Circa Sacramentum Eucharistiæ.

Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, quod pro infirmis asseruatur, singulis octo diebus, aut saltem quindecim renouetur.

Non asseruetur idem Sacramentum toto anno, si tamen asseruatum fuerit, saltem in fine anni sumatur.

Tollatur abusus tundendi, vel etiam miscendi sacro oleo, ac iterum coquendi, vel alias exsiccandi species Sacramenti sacræ Eucharistiæ feria quinta Cœnæ Domini, vt deinde illud asseruent.

Si Græci velint accipere altaria portatilia ab Episcopis Latinis consecrata, bene erit, sin minus, tolerentur eorum, thioni siue throni super altaria lapidea ponendi cum celebrant.

Corporalia vti Latini habeant, nisi thionis etiam pro corporalibus vtantur.

Circa sacramentum Pœnitentiæ.

In casu necessitatis presbyteri Græci catholici possint Latinos absoluere; vtantur forma absolutionis in generali Conc. Flor. præscripta, & postea si voluerint, dicant orationem illam deprecatiuam, quam pro forma huius absolutionis dicere tantum consueuerunt.

Tollendus abusus vbi est, vt vir atque vxor, simul, & eodem tempore, eidem presbytero confiteantur.

Aqua ex ritu Græco in die Epiphaniæ, vel primo die mensis benedicta, conseruetur in Ecclesia, vt illa fideles aspergantur.

Circa

Circa oleum Sanctum Cathecumenorum, & infirmorum.

Non sunt cogendi presbyteri Græci olea sancta, præter chrisma, ab Episcopis Latinis Diœcesanis accipere, cum huiusmodi olea ab eis in ipsa oleorum, & sacramentorum exhibitione ex veteri ritu conficiantur, seu benedicantur. Chrisma autem quod non nisi ab Episcopo, etiam iuxta eorum ritum, benedici potest, cogantur accipere. Prohibeantur verò ab episcopis Græcis externis schismaticis seu S. Rom. Eccl. communionem non habentibus, illud accipere, vel eo vti.

Circa Sacramentum Ordinis.

Ordinati ab episcopis schismaticis, alias ritè ordinatis seruata debita forma, recipiunt quidem ordinem, sed non executionem.

Proinde ordinati ab episcopis schismaticis, correcti, vel emendati, reconciliandi sunt, & absoluendi cum pœnitentijs salutaribus, dummodo errores, vel saltem schisma ordinatoris abiurent in iudicio, vel publicè, vel secretò pro qualitate facti. In ordinibus autem per eos alias ritè susceptis ministrare non permittantur, nisi cum ipsis super irregularitate, huiusmodi occasione contracta, auctoritate sanctæ Sedis Apostolicæ fuerit dispensatum.

Non sunt admittendi episcopi schismatici, siue pro ordinibus siue pro alijs sacramentis conferendis, sed detinēdi, quoad sancta Sedes Apostolica desuper consulatur, & responsum habeatur.

Græci sine literis dimissorijs episcopi Latini Diœcesani ad sacros ordines promoti, suspensi sunt, & si suspensi in suis ordinibus ministrauerint, efficiuntur irregulares, & sicut Latini.

Super huiusmodi autem, & similibus irregularitatibus dispensandi facultatem à sancta Sede Apostolica obtineri oportet.

Si Episcopus Latinus Græcum aliquem ordinare voluerit, qui à præsbytero Græco in baptismo chrismate in fronte de facto fuerit consignatus, debet illum antea confirmare, saltem sub conditione, videlicet. Nisi es confirmatus, &c. vt supra.

Presbyteri vidui, seu vxoribus orbati habitum deferant diuersum ab alijs.

Circa sacramentum Matrimonij.

CVrent ordinarij locorum, vt decretum sacri generalis Conc. Trid. de reformatione matrimonij vertatur in linguam Græcam vulgarem, & in locis, & parochijs Græcorum, Albanensium euulgetur, & publicetur. Matrimonia inter coniuges Græcos dirimi, seu diuortia quoad vinculum fieri, nullo modo permittant, aut patiantur, & si qua de facto processerunt, nulla & irrita declarent.

Maritus Latinus, vxoris Græcæ ritum non sequatur.

Latina vxor non sequatur ritum mariti Græci.

Græca vero vxor sequatur ritum mariti Latini.

Quod si id fieri non possit quisque coniugum in suo ritu, Catholico tamen manere permittatur.

Proles, sequatur patris ritum, nisi præualuerit mater Latina.

Presbyter Græcus coniugatus ante sacrum sacrificium, seu sanctam missam celebrandam, vel per hebdomadam, vel per triduum abstineat ab vxore.

Circa alia dogmata.

GRæci credere tenentur, etiam à filio Spiritum sanctum procedere, sed non tenentur pronunciare, nisi subesset scandalum, præsertim si degant inter Latinos, aut necessitas postularet confitendi fidem Catholicam, quia tunc oporteret etiam pronunciare.

Nunquam monachis Græcis, seu Calogeris, animarum cura committatur, nisi ex necessitate, vel alia iusta causa.

Presbyteri seculares Græci abiuratis schismate, & erroribus, atque in fide Catholica bene instructi, in parochialibus seu curatis ecclesijs Græcorum institui possunt.

Tolerandus est apud Græcos vsus carnium die sabbati, vbi sine scandalo fieri potest, in locis tamen ipsorum, & inter eos tantum.

Item tolerādum est, vt ad ieiunium eadem die sabbathi in quadragesima, excepto vno sabbatho sancto, ex antiqua traditione non teneantur, sed duntaxat ad abstinentiam.

In ieiunijs biduanis, vel triduanis, vel alias à Diœcesanis, vel in iubilæis à summo Ro. Pontifice indictis, dies sabbathi in eis comprehensus vel præscriptus, in alium diem pro plebib. Græcis ab ipsis Diœcesanis Apostolica authoritate S. D. N. Clementis diuina prouidentia Papæ VIII. permittitur commutari.

Si ipsi Græci ad obseruationem ieiuniorum, & vigiliarum Latinæ Ecclesiæ induci possent, optimum esset, sed non cogantur, cum ipsi qualibet hebdomada & feria quarta, & sexta ieiunent.

Græci existentes inter Latinos dies festos de præcepto eiusdem Latinæ Ecclesiæ seruare teneantur.

Insuper idem S. D. N. constituit, Romæ habendum esse Episcopum Græcum Catholicum, qui Græcos Episcopis Latinis Italiæ, & Insularum adiacentium subiectos, ab episcopo Græco ordinari volentes, cum illorum dimissorijs, ad id tantum concedendis, ritu Græco ordinet.

Item mandauit, vt ad maiorem instructionem dominorum Episcoporum Latinorum, imprimantur cum hac ipsa Decretales seu literæ quædam Apostolicæ, ad Græcorum ritus pertinentes, ac etiam professio orthodoxæ fidei à Græcis, qui ad vnitatem S. R. E. veniunt facienda.

Ita Sanctitas sua ex sententia Congregationis super reformatione Græcorum decreuit, & declarauit, ac fieri mandauit Romæ in Palatio montis Quirinalis apud S. Marcum die 31. mensis Augusti Anno Domini. 1595. Pontifica. sui anno 4.

Iul. Ant. Card. S. Seuerina.

Innocentij PP. IIII. Bulla seu literæ ad Episcopum Tusculanum Apostolicæ sedis Legatum in Regno Cypri, quæ extant in eius Regesto Bullarum Pontificatus sui anno II. apud Bibliothecam Vaticanam super ritibus Græcorum, qui tolerari, vel non tolerari possunt.

Innocentius IV. &c. Episcopo Tusculano Apostol. Sedis Legato.

SVb Catholica professione fidei atque cultu consistere, ac proficere vniuersos, ceteris nostræ mentis desiderabilibus præferentes, illud tanquam acceptabilius pleniori cupimus, & ad hoc velut operatiuum salutis præcipuum intimis affectibus anxius aspiramus. Hæc inquam vnio, siue connexio cordi nostro inæstimabilis gaudij rorem infunderet, si varias gentium nationes eiusdem obseruantia fidei, in vnum acceptabilem in Christo populum adunaret. Id vtique anxiæ mentis nostræ ardorem affluentis lætitiæ refrigeraret irriguo, si omnes quos olim in vnum Catholicum gregem ouile collegit Domini, cum multi ab eo discesserint, in idem indiuiduum Collegium vnius pastoris solidaret magisterium, & custodia communiret. O si orientalibus oriens ex alto luceret, & sui luminis illustratione ipsos ad Catholicam reduceret vnitatem, vt cum reliquis orthodoxis in vnius aulæ collecti gremio, de matris Ecclesiæ vbere fluenta doctrinæ salutaris haurirent, tunc ipsi Ecclesiæ proueniret magnum, & desiderabile salutare; tunc eius vterus sobole geminata concresceret

*concresceret, tunc Orientalibus oriretur superna illuminationis
aurora, tunc eis clarescerет lucifer veritatis: tunc per vniuersam
Ecclesiam inundantis gaudij erumperet plenitudo: tunc exulta-
tione nimia claresceret totus orbis, quia valde bonum, & iucun-
dum existeret, fratres simul in domo Domini habitare: tunc ea-
dem Ecclesia multiplicata latitia, noua iucunditatis canticum per-
sonaret. Verum quia nonnulli Gracorum iam dudum ad deuotio-
nem Sedis Apostolica redeuntes, ei reuerenter obediunt, & inten-
dunt, licet expedit, vt mores, ac ritus eorum, quantum cum Deo
possumus, tolerantes, ipsos in Ecclesia Romana obedientiam pra-
seruemus: quanquam in his, qua animarum periculum parerent,
vel honestati Ecclesiastica derogarent, nec debeamus illis deferre
aliquatenus, nec velimus. Sane inter Ven. Fratrem nostrum Ar-
chiepiscopum Nicosien. & eius Suffraganeos Latinos ex parte vna,
& Episcopos Gracos Regni Cypri ex altera, de quibusdam certis
articulis, discordiam, & turbationem fore subortam, & eorun-
dem tenorem articulorum, ac responsiones ipsorum Gracorum ad
illos, nobis, vt melius possemus instrui super eis, plenè ac prouide
per tuas literas intimasti, sollicitè requirendo, vt prouidere super
hoc Apostolica diligentia curaremus. Nos autem literis ipsis affe-
ctuosè receptis, earum seriem, & ipsos articulos, ac responsiones
easdem, & cetera qua continebantur in illis, vna cum Fratribus
nostris, perlegimus, intelleximus diligenter prudentiam tuam mul-
tipliciter in Domino commendantes, & mediantes, ac liberantes
1 super his, prout rei qualitas exigebat. Circa hac itaque sic deli-
beratio nostra resedit, vt Graci eiusdem Regni in vnctionibus, qua
circa Baptisma fiunt morem Ecclesia Romana teneant, & obser-
2 uent: Ritus vero, seu consuetudo, quam habere dicuntur vngendi
per totum Baptizandorum corpora, si tolli sine scandalo, vel remo-
ueri non potest, cum siue fiat, siue non, quantum ob baptismi effi-
3 caciam vel effectum, non multum referat, toleretur. Nec refert
etiam vtrum in frigida vel calida aqua baptizent, cum parem vim
& effectum in vtraque baptismum habere, asseuerare dicantur.
4 Soli autem Episcopi consignent Chrismate in frontibus baptizatos,
quia huius vnctio non debet nisi per Episcopos exhiberi, quoniam
soli Apostoli, quorum vices gerunt Episcopi, per manus impositio-
nem, quam confirmatio, vel frontis chrismatio repraesentat, Spi-
ritum Sanctum tribuisse leguntur.
5 Singuli quoque episcopi in suis ecclesijs in die Cœna Domini pos-
sunt secundum formam Ecclesia chrisma conficere, ex balsamo
quidem, & oleo oliuarum. Nam Spiritus sancti donum, in chris-
matis vnctione confertur, & columba vtique, qua ipsum designat
Spiritum, oliua ramum ad arcam legitur retulisse: sed si suum an-
tiquum ritum in hoc Graci potius seruare voluerint, videlicet quod
Patriarcha, vna cum Archiepiscopis, & Episcopis eius Suffraga-
neis, & Archiepiscopi cum Suffraganeis suis simul chrisma confi-
6 ciant, in tali eorum consuetudine tolerentur. Nullis autem per sa-
cerdotes vel Confessores pro satisfactione pœnitentia vnctio aliqua
7 solummodo iniungatur: Infirmis vero, iuxta verbum Iacobi Apo-
stoli, vnctio exhibeatur extrema. Porro in appositione aqua, siue
frigida siue calida, vel tepida, in altaris sacrificio, suam, si velint,
consuetudinem Graci sequantur, dummodo credant, & asserant, quod
seruata canonis forma conficiatur pariter de vtraque. Sed Eucha-
8 ristiam in die Cœna Domini consecratam, vsque ad annum, pra-
textu infirmorum, vt de illa videlicet ipsos communicent, non re-
seruent: liceat tamen eis pro infirmis ipsis corpus Christi conficere,
ac per quindecim dies, & non longiori temporis spatio conseruare,
9 ne per diutinam ipsius reseruationem, alteratis forsitan speciebus
reddatur minus habile ad sumendum, licet veritas, & efficacia,
semper eadem omnino remaneat, nec vlla vnquam diuturnitate,
seu volubilitate temporis euanescat. In celebratione vero solemni-
10 um, & aliarum missarum, & de hora celebrandi eas, dummodo
in confessione vel consecratione formam verborum à Domino ex-
pressam, & traditam obseruent, & celebrando non transgredian-
tur horam nonam, suam sequi consuetudinem permittantur. Sa-
11 cerdotes aut dicant horas canonicas more suo sed missam celebrare,
priusquam officium matutinale compleuerint, non prasumant. Pro-
12 mouendi vero ad Sacerdotium, & Presbyteri qui praficiendi fue-
rint Ecclesiarum regimini, examinentur antea diligenter, si pra-
cipuè de horis canonicis, & missarum officijs, secundum distinctio-
nem temporum exequendis, sint sufficienter instructi, vt ad hac
13 nisi digni, & idonei admittantur. Ceterum vnusquisque sacerdos
in aureo vel argenteo solum, aut saltem stanneo calice sacrificet,
habens corporale de lino candidum, & nitidum, & altare mundis
vestimentis opertum, vel decentibus paramentis. Mulieres autem
14 seruire ad altare non audeant, sed ab illius ministerio repellantur
omnino. De ieiunio vero diei Sabbati Quadragesimali tempore,
quanquam honestius, & salubrius Graci agerent, si sic toto illo 15
tempore abstinerent, vt nec vnico die institutum ieiunium viola-
rent, teneant, & seruent pro libitu morem suum, Sacerdotes quo- 16
que coniugati, & alij quibus parochiarum cura, vel ecclesiarum
parochialium regimen per episcopos suos committitur, licitè ac li-
berè possint parochianorum suorum confessiones audire, ipsisque
pœnitentiam iniungere pro peccatis: quia cui licet vel conceditur,
quod est maius, competit nimirum, nec negari conuenit quod est
minus: liberum tamen sit ipsis episcopis, viros alios idoneos coadiu-
tores, & cooperatores habere, in audiendis confessionibus & pœ- 17
nitentijs iniungendis, ac ceteris qua ad salutem pertinent anima-
rum, ipsisque in his per eorum diœceses absque sacerdotum ipsorum
praiudicio, & grauamine, committere vices suas, cum propter oc-
cupationes multiplices, & occasiones varias possit contingere, quod
nequeant per easdem diœceses officium suum exequi per se ipsos,
De fornicatione autem quam solutus cum soluta committit, quin 18
sit mortale peccatum, non est aliquatenus ambigendum, cum tam
fornicarios, quam adulteros à Regno Dei Apostolus asserat alienos.
Ad hac volumus, & expresse pracipimus, quod episcopi Graci
septem ordines secundum morem Ecclesia Romana de cetero con- 19
ferant, cum huc vsque tres de minoribus circa ordinandos neglexis-
se vel pratermisisse dicantur. Illi tamen qui iam sunt taliter ordi-
nati per eos, propter nimiam ipsorum multitudinem in sic susceptis
ordinibus tolerentur.
Quia vero secundum Apostolum mulier mortuo viro ab ipsius 20
est lege soluta, vt nubendi cui vult in Domino liberam habeat fa-
cultatem, secundas, tertias, ac vlteriores etiam nuptias Graci non
reprehendant aliquatenus, nec condemnent, sed potius illas appro-
bent inter personas, qua alias licitè ad inuicem matrimonio iungi
possunt: Secundo tamen nubentis presbyteri nullatenus benedi-
cant.
Et quoniam apud eos consueuerunt contrahi matrimonia in-
ter personas contingentes se, iuxta eorum computationem, octa- 21
uo gradu, qui secundum computationem, & distinctionem gra- 22
duum, quis nos facimus, apud nos quartus habetur, ne id pra-
sumatur deinceps, firmiter prohibemus, districte pracipientes,
vt cum in vlterioribus gradibus licitè matrimonia contrahantur,
in pradicto quarto consanguinitatis, vel affinitatis gradu copu-
lari vlterius non prasumant, statutum in hoc generalis Conci-
lij obseruantes. Illos tamen, qui iam gradu huiusmodi con-
iunxerunt, dispensatiuè permittimus in sic contracto matrimo-
nio remanere. Denique cum veritas in Euangelio asserat, quod
si quis in Spiritum sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc 23
seculo neque in futuro dimittetur ei, per quod datur intelligi, Math. 12.
quasdam culpas in prasenti, quasdam vero in futuro posse seculo vers 32.
relaxari, & Apostolus dicat, quique vniuscuiusque opus quale sit, Corinth. 3.
ignis probabit, & cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse vers. 13. &
autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem; & ipsi Graci verè 15.
ac indubitanter credere, ac affirmare dicantur, animas illorum
qui suscepta pœnitentia, ea non peracta, vel qui sine mortali pec-
cato cum venialibus tamen, & minutis decedunt, purgari post
mortem, & posse suffragijs Ecclesia adiuuari. Nos, quia locum
purgationis huiusmodi dicunt non fuisse sibi ab eorum doctoribus
certo, & proprio nomine indicatum, illum quidem iuxta traditio-
nes, & authoritates Sanctorum patrum purgatorium nominantes,
volumus quod de cetero apud ipsos isto nomine appelletur, illo enim
transitorio igne, peccata vtique, non tamen criminalia, seu capi-
talia, qua prius per pœnitentiam non fuère remissa, sed parua, &
minuta purgantur, qua post mortem etiam grauant, si in vita non
fuerint relaxata.
Si quis autem absque pœnitentia in peccato mortali decedit, hic
proculdubio aterna gehenna ardoribus perpetuo cruciatur. Anima 24
vero paruulorum post baptismi lauacrum, & adultorum etiam in
charitate decedentium, qui nec peccato, nec ad satisfactionem ali- 25
quam pro ipso tenentur, ad patriam, protinus transuolant sempi-
ternam.
Ordinationes demum, & instituta regularia sanctorum patrum
de vita & statu Monachorum, pracipimus ab Abbatibus, & Mona-
chis, Gracis inuiolabiliter obseruari. Fraternitatem itaque tuam 26
hortamur attentè per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus
pramissa omnia Episcopis Gracis prafati Regni seriatim & dili-
genter exponi facias, districtè ipsis iniungens, vt ea sollicitè atten-
dere, studiosè tenere ac efficaciter procurent, & à suis faciant sub-
ditis obseruari. Memoratis autem Archiepiscopo Nicosien. & eius
Suffraganeis Latinis, firmiter authoritate nostra pracipias, vt eos-*
dem

dem Græcos super præmissis contra huiusmodi prouisionem, & deliberationem nostram, non inquietent aliquatenus, nec molestent Contradictores eadem authoritate, appellatione postposita compescendo. Non obstantibus, si prædictis Archiepiscopo, & suffraganeis, & quibuscunque alijs à sede Apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas Apostolicas, plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum non facientes de indulto huiusmodi mentionem. Datum Lateranen. 2. Non. Mar. anno. 11.

De visitatione beneficiorum simplicium, Seminarij, Confraternitatum, Hospitalium.

Cap. XXXVI.

Summarium.

1 *Missarum onera in fundatione beneficio apposita diminui non possunt.*
2 *Infirmus quando excusatur ab oneribus beneficij.*
3 *Beneficium obtinens simplex non tenetur ad personale exercitium onerum beneficij.*
4 *Parochi functiones quæ sint propriæ.*
5 *Seminarium scholarium quomodo visitandum.*
6 *Confraternitates laicorum quomodo visitandæ.*
7 *Confraternitates cogi non possunt ad processiones.*
8 *Hospitalia quando visitari possint.*

Circa visitationem Capellarum, altarium, seu quorumuis beneficiorum simplicium, vltra ea quæ de moribus ipsius beneficiati corrigendis ex superioribus cognosci possunt, videri debet titulus, quo beneficium possidet, literæ item ordinum. Videnda est fundatio seu erectio ipsius beneficij, fructus ipsius in quo consistant, quomodo administrentur, defendantur, neue illicite alienentur.

Onera in fundatione si quæ annexa sunt beneficio, an adimpleantur, adimpleri enim debent etiamsi fuerint grauia, vt quia esset onerosus missarum numerus, iste enim expleri omnino debet, nec potest diminui ne quidem vigore. Conc. Trid. quo alias missarum numerus moderari potest, eo enim decreto non comprehendi numerum missarum in fundatione assignatum declarauit S. Congreg. Concil. *in ann.* 1597. *die.* 3. *Mart.* verbis sequentibus. *Concil. Trid. cap. 4. sess. 25 de reformat.*

Cong. Conc. censuit ex decreto Conc. *c.* 4. *sess.* 25. non licere Episcopo reducere onera missarum in fundatione apposita.

Et ne quidem infirmitate excusari posset huiusmodi beneficiatus quo minus missas celebret vel per alium celebrari faciat, si beneficium principaliter fundatum est pro missis celebrandis, nisi infirmitas duret per tempus modicum vt per octo vel decem dies. Pet. Nau. alterius tamen beneficij simplicis rector, quod non principaliter est fundatum pro missis celebrandis non tenetur ad onera beneficij obeunda tempore infirmitatis, Abb. *in cap.* 1. *de cler. agro.* Genu. *in prax. cap.* 56. Posset tamen, si velit, etiam dum bene valet per substitutum beneficio deseruire vel missas celebrari facere simplex huiusmodi beneficium obtinens, nec ab Episcopo cogi potest vt per se ipsum deseruiat, quod fuisse declaratum à S. Congre. Conc. refert. Gonza. *citat. gloss.* 5. *nume.* 81. his verb. *Pet. Nau. de reit lib. 2. num. 210.*

Episcopus non potest cogere obtinentem beneficia simplicia personale aliquod seruitium impendere, cum ex antiquissima totius Ecclesiæ consuetudine nō teneatur.

Neque posset cogi aliter beneficiatus vt promoueri se faciat ad ordinem Presbyteratus, ad hoc eiusdem S. Cong. decretum refert. id. Gonz. *loc. cit. num.* 88. vt sequitur.

Si fundatio capellæ esset sub verbis testatoris quod capellanus debeat celebrare Diuina officia die noctuque sicut ceteri capellani faciunt, an capellanus hic debeat esse presbyter.

Cong. censuit ex his verbis positis in fundatione huius capellæ non inferri necessario vt capellanus debeat esse presbyter.

Et iterum. *ibid. num.* 84.

Episcopus non potest compellere obtinentem capellam vt ipsemet celebret, licet in eius fundatione disponatur, quod capellani celebrent, nam istis oneribus missarum rectè per substitutum satisfit.

Tum demum autem teneretur esse sacerdos, & per se ipsum inseruire, si in fundatione diceretur, quod debeat esse sacerdos, & per se ipsum inseruire; si nimirum hoc fuerit appositum de consensu Episcopi vbi enim fundator disponit de modo conferendi simplex beneficium aliter quam ius ordinat, non teneretur nisi consenserit episcopus. Fel. *in cap. cum accessissent, de consti.*

Aduertendum præterea visitatori ne huiusmodi beneficiati in concernentibus Ecclesiæ Parochiali sese intromittant, ad processiones publicas parochialis seu alterius maioris Ecclesiæ vt accedant, ad hoc enim obligantur, & compelli possunt. Conc. *cita. sess.* 25. *Concil. Trid. sess. 25. cap. 13. de refor.*

Functiones autem propriæ parocho, & in quibus capellarum seu quorumuis beneficiorum simplicium rectores intromittere se non possunt, determinantur in decreto S. Congreg. Rituum relato à Quar. *verbo. missa* vt sequitur.

In Ecclesijs Parochialibus, & quæ sub Magistrorum laicorum gubernatione, & directione esse solent, exstauritis nuncupatis, sacerdotalia munera, ac presbyterales functiones, quæ populi, & animarum curam quoquo modo concernere videntur, quales sunt.

Candelarum, Cinerum, Palmarum, fontis baptismalis benedictiones, Sanctissimi Sacramenti delationes, celebrationes missarum feria. V. in Cœna Domini, & sabbati Sancti aspersiones domorum, & quæ in Dominicis diebus in ecclesia fiunt, quæque circa cultum Sanctissimi Sacramenti Corporis Christi in 40. horarum oratione, & similes, non ad Capellanos seu Sacristam Ecclesiarum huiusmodi ab eisdem laicis deputatos, sed ad Parochum seu Rectorem animarum curam habentem in ecclesijs huiusmodi institutum præcedente examine, & alijs requisitis ab Ordinario loci prouisum, spectare debere censuit Sacrorum rituum Congregatio, die 18. Maij. 1602.

Ptolomeus Cardinalis.

Alex. Gratianus pro Secretario.

Huc pertinet, quod in huiusmodi capellis, & alijs Ecclesijs non parochialibus, non potest asseruari Sanctissimum Sacramentum pro adoratione ne quidem de licentia Episcopi, nisi ex auctoritate, & concessione Papæ, quod sibi responsum fuisse à Sac. Cong. Conc. in an. 1609. refert Genuen. *in prax. c.* 10 *bis verbis.*

Duo enim dubia circa hoc petijt declarari. Primum an Episcopus possit concedere Ecclesiæ non parochiali, vt in ea retineatur Sanctissimum Sacramentum Eucharistiæ solum pro adoratione, vel requiratur auctoritas Papæ; Secundum, præsupposito quod Episcopus concesserit licentiam asseruandi Sanctissimum Sacramentum, in Ecclesia non parochiali pro adoratione, an possit Episcopus successor dictam licentiam reuocare. Sacr. Congreg. respondit infrascriptis verbis.

Ad primum id non posse concedi ab Ordinario, sed requiri licentiam sedis Apostolicæ.

Ad secundum huiusmodi licentiam fuisse nullam, ac propterea ei non esse deferendum, nec esse necessariam reuocationem.

Necessarium itaque est ad hoc, priuilegium Papæ, vt habent Regulares.

Ad extremum huiusmodi beneficia simplicia si fuerint ad tenuitatem redacta, vel fundata in Ecclesijs quæ vetustate collapsæ amplius instaurari nō possunt, transferri possent vel vniri alicui Ecclesiæ alteri, vocatis quorum interest cita. Concil. Triden. *Concil. Trid.*

Circa visitationem Seminarij videndum est quomodo obseruetur in receptione singulorum ne minores *sess. 21. cap. 7. de reform.*

nores duodecim annis recipiantur; item vt recipiendi habeant bonam indolem, & aliqua principia literarum, & vt de ijs sit spes, quod Ecclesiasticis ministerijs perpetuo sint inseruituri. Ne item recipiantur nisi pauperes, diuites autem ita demum recipiantur, si suo sumptu ibidem alantur.

Inquirendum præterea an aliqui sint discoli, & alios corrumpentes, & castigandi.

An habeant aliqua exercitia spiritualia, missas an audiant singulis diebus an sæpius confiteantur, communicent.

In literis quo ordine, à quibus præceptoribus num à viris probis instituantur, in victu, & alijs necessarijs quomodo prouideantur, prouentus Seminarij quomodo dispensentur, & si ipse Episcopus visitat, posset vna cum deputatis ex clero, & capitulo rationem expensorum exigere, & auscultare.

Ordinationes item aliquas in posterum obseruandas, si quas salubres, & necessarias iudicauerit, posset ibidem de consilio dictorum deputatorum relinquere. Conc. *cit. sess.* 23.

Concil. Trid. sess. 23 cap. 18. de refor.

Quod autem ad confraternitates quascumque etiam laicorum attinet, istæ quoque quoad actiones spirituales, vt quoad confessiones, communionem, missas, sepulturam, habitum, & modum in processionibus publicis seruandum, subsunt episcopo, etiamsi in ecclesijs Regularium congregationes suas habeant, Nauarrus & possunt ab ipso visitari quoad præmissa, nulla exemptione obstante: Eæ tamen, quæ sub Regum immediata protectione existunt, non nisi de eorundem Regum licentia visitari debent, citat. Concil. Administratores quoq; confraternitatum earundem, reddere tenentur rationem administrationis suæ ordinario, quod si alicubi siue legitima consuetudine, siue priuilegio obtinuerint, vt rationem non nisi deputatis e medio congregationis reddant, adhuc Episcopus posset cum illis deputatis interesse rationi. id Concil. melius autem iudicari poterit, in quibus confraternitates huiusmodi Ordinario subsint. & quæ visitatori in earum visitatione aduertenda sint, si quædam ab eisdem confraternitatibus obseruanda, ex ordinatione Clem. Papæ VII. viderimus, cuius Const. publicatæ Romæ, die 24. Decemb. 1604. tenor sequitur.

Navar. conc. 3. de foro comp.

Concil. Trid. sess. 22. cap. 8. de reform.

Consil. Trid. sess. 28. cap. 8 de reformat.

Clemens Papa VIII. ad perpetuam rei memoriam.

QVacumque à sede Apostolica ad promouendam Christi fidelium salutem aliquando concessa sunt, etsi ea maturo consilio, magnaque prudentia & cautione sancita, & decreta sint, tamen cum Rom. Pontifex de animarum salute sollicitus progressu temporis animaduertit sensim aliquos abusus in eisdem statutis, & decretis obseruandis prouenire, debet pro sui pastoralis officij munere illis oportuna ratione occurrere, & quantum cum Domino potest, adhibito salutari remedio, prouidere. Cum itaque à plurimis Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, & forsan etiam à nobis nonnullis Regularibus ordinibus, Religionibus, & institutis, ac etiam Christi fidelium secularium Archiconfraternitatibus, & congregationibus diuersarum nationum, nominum, & institutorum, tam in alma Vrbe nostra, quam in alijs ciuitatibus, & locis Christiani orbis institutis, facultas erigendi, & instituendi in eorum, & alijs Ecclesijs, & Collegijs, necnon etiam sibi aggregandi Confraternitates, & Congregationes in eadem vrbe, & in alijs locis existentes, eisque priuilegia, indulgentias, facultates, aliasque spirituales gratias, & indulta sibi concessa respectiuè communicandi attributa fuerit, ac nulla certa forma, vel ratio præscripta sit, quæ in huiusmodi erectionibus, institutionibus, aggregationibus & communicationibus faciendis, seruari debeat propterea siue negligentia superiorum ordinum, Religionum, & institutorum, vel Officialium Archiconfraternitatum, & congregationum erigentium, instituentium, aggregantium, & communicantium, quæ confraternitatibus, & congregationibus erigendis, instituendis, & aggregandis, & quibus communicationes priuilegiorum, indulgentiarum, aliarumque gratiarum prædictarum fiunt, non seruant formam in huiusmodi erectionibus, institutionibus, aggregationibus, & communicationibus seruari debitam, neque præscribunt modum, quo priuilegia, indulgentias, facultates, aliasque spirituales gratias, indulta prædicta consequi debeant, seu ipsarum Confraternitatum, & congregationum incuria, quæ non inquirunt ea, quæ præstare oportet vt illa consequantur, nonnullæ prauæ consuetudines irrepserunt multaque incommoda inde prouenerunt. Quibus Nos pro commisso nobis Apostolicæ sollicitudinis officio, paternaque erga omnes Christi fideles charitate prospicere volentes hac nostra constitutione perpetuo valitura.

Confraternitates non sunt erigendæ nisi de consensu loci ordinarij.

DEcernimus atque statuimus, vt in posterum tam huius almæ Vrbis nostræ, quam aliarum ciuitatum, & locorum totius Christiani Orbis Regularium Ordinum, Religionum, & institutorum, quibus in eorum, & quibuscunque alijs Ecclesijs, & Collegijs Confraternitates secularium erigendi, & instituendi facultas concessa est, nec non etiam Archiconfrater. & Congregationum cuiusuis nationis, nominis, & instituti illæ sint, & in quibuscunque ecclesijs, Domibus, & oratorijs, tam secularium, quam vt præfertur quorumcumque etiam mendicantium Ordinum, Religionum, & institutorum Regularium quæuis tam ordinaria quam Apostolica authoritate erectæ ac constitutæ existant, seu alias quouis modo introductæ reperiuntur, quibus alias confraternitates, & congregationes instituendi ac sibi erigendi, illisque priuilegia, indulgentias, facultates aliasque spirituales gratias, & indulta prædicta elargiendi, & communicandi potestas à Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, vel à nobis, & Apostolica sede attributa fuit, magistri, Priores, Præpositi, Rectores, Gubernatores, Præceptores, Primicerij, Prælati, Custodes, Guardiani, præfecti, administratores, & alij officiales seu superiores quouis modo nuncupati, regularium siquidem ordinum, religionum, & institutorum, vnam tantum confraternitatem, & congregationem de consensu tamen ordinarij loci, & cum literis eius testimonialibus quibus confraternitatis, & congreg. erigendæ, & instituendæ pietas, & Christianæ charitatis officia, quæ exercere cupit apud eos commendentur, in eorum, & quibuscunque alijs ecclesiis, & collegiis erigere, & instituere, ceterarum vero Archiconfraternitatum, & Congregationum in singulis ciuitatibus, oppidis, vel locis vnam etiam confraternitatem, & congregationem dumtaxat, quæ Apostolica, vel ordinaria auctoritate prius erecta nulli alteri ordini, Religioni, Instituto, Archiconfraternitati, & congregationi eiusdem, vel alterius nationis, nominis, & instituti aggregata sit, præuio similiter loci ordinarij consensu, & cum eius literis testimonialibus quibus eiusdem confraternitatis, & congregationis aggregandæ institutum pietas, & Christianæ charitatis officia, quæ exercere consueuit apud eos commendentur sibi adiungere, & aggregare possint. Huic vero confraternitati, & congregationi erigendæ, instituendæ seu aggregandæ ea tantum priuilegia, indulgentias, facultates, aliasque spirituales gratias, & indulta, quæ ipsi ordini, Religioni, instituto erigenti, instituenti ac communicanti, seu Archiconfraternitati, & congregationi aggreganti nominatim, & in specie, non autem, quæ per extensionem, vel communicationem sibi quouis modo concessa sunt, & illa quidem non sub generali forma verborum, vel ad instar, sed expresse, & in specie communicare valeant.

Statuta confratrum ab Ordinario examinari, approbari, & corrigi possunt.

STatuta autem pro regimine Ordinum, Religionum, & institutorum erigentium, & instituentium ac communicantium seu Archiconfraternitatum, & congregationum aggregantium edita, confraternitatibus, & congregationibus erigendis instituendis, & aggregandis, & quibus communicationes priuilegiorum, & aliorum prædictorum fiunt; impartiri non possint, nisi ea prius ab Episcopo Diœcesano examinata, & pro ratione loci approbata fuerint, quæ nihilominus eisdem Episcopi decretis ac moderationi, & correctioni in omnibus semper subiecta remaneant.

Frequenter etiam in negotijs confraternitatum occurrere solet dubium, an possint compelli ad publicas processiones per Episcopum, ad quod resoluẽdum subiunximus hic decretum S. Congr. Concil. datum Episcopo Scalensi, prout refertur apud Quar. ver. præcedentia, vt sequitur.

Reuerendiss. vt frater. Quamuis Thesaurarij, magistri, & confratres Sanctæ Mariæ Annunciatæ magis conscientia suæ pietati satisfecissent, si Ampl. tuæ eos ad publicas processiones vocanti morem gessissent, cum tamen ad eas accedere detestauerint, neque ab Ampl. tua compelli, neque vllis propterea Censuris distringi, atque innodari debuerunt, quod sæpius alias consulti responderunt Illustrissimi Patres Sacr. Concil. Triden. interpretes. Itaque interdictum hac de causa latum protinus tollas oportet, ac de cætero à similibus compulsionibus abstineas. Deus ampl. tuam incolumem seruet. Romæ die 6. Maij 1597.

Card. Matthæius.

Concil. Trid. sess. 22. cap. 8 — Visitari possunt, & hospitalia quæcunque. Conc. loc. cit. si tamen immediate sub Regum protectione sunt, sine ipsorum licentia visitari non debent. Conc. *ibid.*

38 Hospitale item nouiter fundatum, & ipso fundatore superstite, visitari non potest, nisi habeat formam Ecclesiæ, vel Altare pro missarum celebratione, seu sit fundatum authoritate Episcopi, aliter enim nullo modo subest Episcopo, cum nec censeatur locus religiosus, & subiaceat totali dispositioni fundatoris, ita, quod ab illo destrui, & ad libitum prout, & alia bona, disponi possit. Innoc. *in c. inter dilectos, de donat. &c. ad hoc. de Relig. dom.* Syl. Arm. *ver. hospitale.* Mortuo tamen fundatore visitari potest, licet non habuerit Ecclesiam nec altare, cum sufficiat, quod sit locus pius, ad hoc vt visitari possit, & prouideri, vt omnia iuxta voluntatem testatoris procedant. *ca. tua nobis de testament.* immo etiamsi fundator prohibuisset, visitari adhuc possit vt docet. Nauar. Couar. *loc. cit.*

Nauar. cons. 3. de relig. dom. Couar. loc. cit de testament. num. 9.

Similiter, & montes pietatis siue charitatis, & quæcunque alia pia loca visitanda sunt, Concil. *loc. cit.* nomine autem piorum locorum, intelliguntur quæcunque destinantur ad honorem Dei vel Sanctorum, seu pro salute animarum.

In visitatione autem eorum videndum est an fideliter administrentur, Pauperes, peregrini seu infirmi, quo ordine alantur, & an iuxta fundationis præscriptum gubernentur. Fructus, & reditus talium locorum an fideliter dispensentur. Potest, & exigi ratio perceptorum, & expensorum ab administratorib. Quod si consuetudo vel priuilegium velit, vt administratores huiusmodi non nisi deputatis ex collegio ipsorum vel aliquibus alijs rationem reddant, adhuc tamen Episcopus vna cum istis deputatis rationi interesse potest. Conc. *loc. cit. num. 9.* iisdem administratoribus ne vltra triennium administratio committatur, prouideri quoque debet. id Concil.

Concil. Trid. sess. 25. cap. 8 de reformat.

Ea quoque quæ alendis pauperibus supersunt, episcopus cum consilio duorum ex capitulo vel etiam patronorum sæcularium quorum interesset, in alium pium vsum conuertere, & etiam totos fructus in alium magis pium, & illi loco commodiorem vsum applicare posset Concil. *cit. sess. 25. c. 8. de ref.*

Capella item si quæ penes hospitale fundata est, ipsiusque rector, visitari debet, & inquiri, quomodo muneri suo satisfaciat: capellam ipsam an in decenti ordine pro facultatibus loci teneat: Infirmis an sacramenta administret, & si super hoc aliquod ius legitimum habeat, de iure enim communi non ad capellanum sed ad parochum spectat Sacramentorum administratio, nisi capellanus hoc obtinuerit ex fundatione, priuilegio, vel ad minus annorũ quadraginta præscriptione. *Clem. quia contingit, §. cæterum, de relig. dom. iun. gl.* Card. Imol. *ibid.* Vnde & capellanus claustri siue conseruatorij puellarum, non potest administrare Sacramentum matrimonij alicuius puellarum, sed id pertineret ad parochum. Genuen. *loc. cit. cap. 61.* quod & in facto decisum fuisse in curia Neapol. testatur. ibid.

Ad extremum circa visitationem, & quouis alio tempore deberet episcopus prouidere ne librorum impressores vel bibliopolæ, libros hæreticos vel prohibitos imprimant, seu venales exponant, sine ipsius licentia, ad ipsum enim spectat censura librorum. Conc. *cit. session. quarta de edit. libr.*

DE FORMANDO PROCESSV.

TITVLVS V.

De causæ progressione describenda, siue de componendo processu.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Processus vnde dicatur.*
2 *Libellus est initium processus, sententia finis.*
3 *Modus formandi processum.*
4 *Pontifex Maximus est Christi Vicarius, & Petri successor.*
5 *Testes quare primi examinandi, quàm reus.*
6 *In testium dispositionibus quæ obseruanda.*
7 *Adhortatio testibus facienda ante examen.*
8 *Modus examinandi testes.*
9 *Obseruanda in testibus, quando de conspiratione timetur.*
10 *Reus quomodo se debet gerere, respondendo contra actorem.*
11 *Testium, & rei dicta sunt eis relegenda, postquam sunt scripta.*
12 *Testium, & rei dicta sunt propria subscriptione munienda.*
13 *Formula exceptionum producendæ pro reo.*
14 *Partes iudicis post testium, & rei examinationem.*
15 *Sententia alia diffinitiua, alia interlocutoria.*
16 *Forma sententiæ interlocutoriæ pro purgatione canonica indicenda.*

CVm sit finis iis, quæ referuntur ad eum, præstabilior, & expetendus magis: merito in eo acquirendo, maior est sollicitudo sumenda. At cum nobis hoc opere institutum fuit, processus componendi formam amicis tradere: optimè agemus, si à capite huiusce rei rationem accersiamus. Et quidem processus visac significatio, ex loci mutatione pendet. Nam quemadmodum, qui interualli initio ad finem vsque peruenit, procedere dicitur: Ita cuiuscunque causæ ab initio ad finem vsque descriptio, translatione accommodata processus appellari potest. Ac de nominis significatione sic esto dictum. Iam verò processus, vt 1
caput, & initium est libelli oblatio, ita finis, & extremum est sententiæ pronunciatio, Quibus sanè termi- 2
nis quicquid ad causam spectare dicitur, includi, & coerceri debet. Et licet diuersis in locis, diuersa etiam obseruetur progrediendi ratio: quam tamen instituto nostro conferre iudicamus, eam constituemus. In primis itaque diuinum implorandum esse auxilium omnes consentiunt, vt Abbas *in capit. in nomine, de testam.* text. *in cap. non liceat.* 26. q. 5. hoc modo, videlicet: *In nomine Domini nostri Iesu Christi. Causæ* 3
descriptio, siue processus, de iis, quæ à Dom. Ioanne contra Dom. Speciosum fuerunt in iudicio adducta, &c. Quod quidem fuit ex D. Paulo depromptum. *Omnia* (inquit) *quæcunque facitis, siue in verbo, siue in opere, in nomine Christi facite.* Dehinc temporis indictione, anno mense, & die ratio describenda est. Nam magnopere tempori omnis est humana actio coniuncta. Postmodum mentio facienda est Pontificis Maximi, sub cuius Imperio res agetur: hoc modo sub Pontificatu DD. Clementis VIII. Pontificis Max. etenim proximæ causæ vis ex prima pendet, ac manat. Est autem Pontifex, Pater

Coloss. 3. cap. versu. 17.

4 Pater, ac Moderator vniuersalis Ecclesiæ, & vt Petri successor, Christique Domini verus, & legitimus Vicarius ei præsidet. *c. primo, de homicid. lib. 6. Clem. Romani, de iureiuran.* Deinde causæ euentus, atque eiusdem delationisque modus distinctè, & accommodatè describi debet hac ratione. *Siquidem ex diuinis Oraculis habetur, à Deo Optimo Maximo Iudicibus tributam iudicandi potestatem esse ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Cuius quidem muneris cum nos partes sustineamus, decet delata crimina in examen, & disquisitionem constituere. Die igitur secundo Iunij 1594. Indictione secunda, Pontifice Maximo Sanctissimo Domino nostro Clemente VIII. in Anno secundo, coram nobis Reuerendo D. Iusto de Versuli Abbate, vel si fuerit iudex delegatus dicat: coram nobis N. Iudice delegato ex auctoritate Reuerendi D. N. totamque ipsius auctoritatis formulam describendam curet: quod vniuersim seruandum assero.* Deinde prosequatur, *præsto fuit, vel (vt aiunt) comparuit per seipsum D. N. de tali loco, in Aula, vel Camera tali, vel tali: atque delationem, vel querelam accusatoria ratione exposuit aduersus D. N.* his verbis: *Ego D. N. &c. quemadmodum dictum fuit in cap. de Accusatore.* Quæ quidem accusatio tota describenda est, adiunctis in eius pede capitulis, quæ talem contineant accusationem; & de quibus testes interrogari debeant. Qui etiam testes erunt ibi describendi, hoc modo: *Capitula super quibus D. T. flagitat subscriptos testes interrogari, & examinari, videlicet: Primo, quod D. D. frequenter mihi minatus est, ac me verberibus velle se afficere dixit. Secundo, quod tali die, & hora visus fuit cum baculo. Tertio, quod clamore exorto, visus est fugere, &c.*

Testes examinandi, &c.

D. *Verax* super primo.
D. *Fidelis* super secundo.
D. *Probus* super tertio.
D. *Securus* super omnibus, &c.

Postea verò ita persequatur. *At nos cum nihil antiquius iustitia, & veritate ducendum existimemus, e vestigio huius rei rationem habere decreuimus in scribæ officium ad præsens causæ genus deligentes D. Secretum. Itaque Diuinis auspicijs eodem die, & loco, causæ descriptionem exorditi fuimus. Primo curantes, vt testes examinarentur, cetera suo ordine fierent.* In hoc loco animad-
5 uertat Lector, quod idcirco indicauimus testes prius esse examinandos. Siquidem ex ijs haberi potest, an causa talis sit, vt ante iudicij finem probabiliter Reum fugam arrepturum timeamus. Tunc namque in carcerem custodiæ causa erit detrudendus. Accedit etiam quod vt accusatoris ratio prior est, ita qui ab eo faciunt testes, prius examinandi sunt. Verum enimverò in testium examinatione summa est diligentia adhibenda, ac maximè si aliquam subesse falsitatem aut
6 conspirationem iudex olfecerit. Et primum quidem omnes secretè, ac sigillatim interrogari debent. Deinde aduertat, num satis promptè, an perplexè, & tardius interrogationibus respondeant; num inconstanter, ac variè testimonia reddant; nam signa capitis, vultus, faciei, oculorum, cæterorumque membrorum appareant. Ex quibus aut inconstantia, aut falsitas deprehendi possit. Fingitur namque vultus ab ipso animo. Demum sæpè eadem de re minis, vel blanditijs pro personarum ratione interrogandi erunt. Et ad summum, nihil omitti par est, quod ad veritatẽ eruendam aliquo pacto conferat. Poterit etiam huiusmodi signa literis demandare, vt ex eis iudex aliquid coniectare queat. Sed enim, quod magni hoc in negocio refert, est, vt vehementi adhortatione adhibeat ad eos, qua ad aperiendam veritatem facilius inducãtur, hoc nimirum pacto. *Cumque, vt ex instituto operi vacaremus, Dom. Verax testis aduocatus iussu nostro esset, declarandæ veritatis gra-*
7 *tia, talem ad eum adhortationem adhibuimus. Mihi quidem persuasum est te prorsus non fugere, quomodo veritas vna est, cuius merito salutem adipiscimur, quamq; despiciens veterator ille Diabolus, è celsissimo gradu dignitatis in miserrimas calamitates decidit. Sic enim scriptum est: Mendax est, & Pater eius, & in veritate non stetit, &c. Cuius parem pœnam te luere oportebit, si veritate neglecta, mendacia nobis in proximi incommodum depra-ua te confinges. Postea sic se agat iureiurando adhibitio, vt aliàs diximus, exordium sumat.*

D. Verax constitutus, & monitione adhortatus, vt veritatem 8
aperiat, præstito iuramento, interrogatus &c. Ad id totum, quod ex parte iudicis dicitur, Latino sermone describendum est, & interrogandi particula adhibita dicendum hoc modo. An comminatus fuerit, quod verberibus eum male afficere vellet. Respondit: *Io alle volte ho parlato in colera, ma non mi ricordo di hauer detto di voler bastonare, &c.*

Atque hac formula in omnium examinatione testium vsurpare debet iudex: id tantum varians, quod testis super primo exprimatur, si talis est, &c. Si autem erit, de tota causa dicatur. Testis examinatus præuio iuramento super processu, & tota causa, &c. Prouideat insuper, si conspirationis est suspitio: vt iam exami-
natus, cum alijs nullo pacto sermonem possit habere, 9
&c. Quibus ita constitutis, & testibus examinatis pro Actore: vocari debet Reus, eique obiectum crimen
manifestari. Reus vero, vt sibi consulat ordine suo, 10
aut negando, aut fatendo, aut excipiendo sibi non desit. Quod totum hoc ordine fieri debet. Postquam autem testium diligentem de tali causa accepimus notitiam, & examen, eodem die, & loco: & si variantur, hæc duo, explicentur eo modo, quo occurrerint, &c. *Operæ precium duximus, ne causa indicta, quempiam condemnaremus, accersiri Reum, eique obiecta crimina declarari, &c.* Do. Innocentius Reus in hac causa vocatus, & efficaciori adhortatione monitus, vt veritati studeat. Scriptum est enim: *Cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos, &c.* Et præstito iuramento interrogatus. *An comminatus fuerit D. N. verberibus afficere.* Respondit: *Io mai hebbi pensiero di offendere alcuno, &c.* Quod si fatetur, quæ dicit, sunt
describenda. Sic etiam si exceptione vtatur. Præter- 11
mitti autem haud debet, cum in testibus, tum in Reo, vt descriptæ responsiones, iterum eis à capite relegantur. Interrogatione præmissa, si ita se habeant: quod si annuerint, amplius nihil est requirendũ. Sin autem addiderint, aut dempserint, aut mutauerint quippiam: in margine apposito obelisco describetur. Semper in cuiusque constituti calce, testium aut Rei subscriptionem notantes: aut si scribendi arte vacant, scri-
batur signum *D. Fidelis scribere nescientis.* Constituto ita- 12
que Reo, vt superius explicauimus, processum continuando, dicatur ei: *An aliquid velit ad se tuendum afferre.* Quod si exceptione vtatur, *vt in tract. de Patrono diximus,* tum eiusmodi exceptionis formula describenda erit ijs verbis. *Postquam ergo, quæ ad Rei examen spectabant, curauimus, ita eum aggressi sumus. En iam nosti ob quamnam culpam causa tibi dicenda sit, quod si pro teipso quicquam in iudicio exponendum est, ne moreris; nam iustitiam administrare non refugimus.* Deinde pro Reo dicatur. *Is autem sui rationem volens habere: eiusmodi nobis schedulam describendam tradidit. Quoniam Regis honos, &c.* Cum vero crimen prorsus ne-
gat, sibique Capitulorum exscriptionem exhiberi fla-
gitet, quemadmodum *eodem in cap. de Patrono* descripsi- 13
mus: sic est agendum. Cum vero Reus accusatum se vidit, ne causa caderet, petijt Capitulorum exemplum & cogitandi de salute sua interuallum, hac formula. *In nomine Domini, &c.* His autem suo ordine compositis, si hæc petitio admittitur, ita procedatur. *Quæ quidem petitio cum iustitia consentanea visa fuerit, iudicauimus eam admittendam, si, & quatenus, &c.* Si autem admitti digna non est, de hoc exponi causa debet. Postea si datur Capitulorum exemplum, sic est progrediendum. *Iam vero, quod Rei Capitulorum exemplum denegare iure non potest, censuimus eidem Reo id petenti exhiberi, vt reipsa perfecimus, concedentes trium dierum interuallum ad se tuendum. Quibus expletis, debeat coram nobis se sistere ad proponendum, quæ ab ipso erunt.* At postmodum adueniens Reus ad constitutam diem, quicquid exhibebit, describitur, siue id sit testium repulsio, siue testium à seipso productio, &c. eius generis hac forma. *Cumque elargitum trium dierum interuallum ad finem deuenisset, præsto fuit prædictus D. N. Reus, nobisque tabulam trium testium pro se examinandorum exhibuit: continenter deposcens, vt quæ fieri decet, diligentius examinarentur, hoc modo.*

Primo

Primo quomodo ipse frequenter soleat quasi nugando ceteris minitari.

Secundo, quod tali die, & hora fuit in tali loco. Et sic cetera, quæ ad negotium spectabunt, literis mandanda erunt, de quibus quoniam perfacilis cognitio est, sufficit in quo agenda erunt, locum demonstrasse. Nam omnes exceptiones contra Actorem, atque pro Reo defensiones erunt hoc loco tractandæ, sub his formulis. *Exceptiones, & defensiones, quæ probanda offeruntur in Curia Reuerendi Dom. Iusti, &c. de tali loco per D. N. accusatum, vel inquisitum, vel denunciatum de violenta manuum iniectione in clericum, super quibus omnibus petitur (vt moris, & iuris) examinari testes infrascriptos,* videlicet.

D. N. super primo, &c.
D. N. super secundo, &c.
D. N. super tertio, &c.

Postea dicat.

14 Quæ omnia quoniam ad iustitiæ integritatem faciunt, diligenter curanda sunt, vocando sigillatim testes, & summa cum diligentia examinando. Apponaturque dies, locus, &c. hac forma *D. N. Testis vocatus, &c.* vt supra. Dehinc dicat: *Ac demum segregatim, vt adessent Reus, & Actor, curauimus, eisque diximus, iam nos oblatos testes examinasse, nec quicquam, quod ad id muneris pertineret, prætermisisse. Itaque si quicquam vobis superest omni abiecta mora exponite. Nam nostrum consilium est agitatam causam definire, atque conficere.* Postea si nihil velint, prosequendum est. *Verum cum hi nihil quicquam se requirere dicerent: nos summa vti diligentia in ijs, quæ ad causam faciunt, deuenimus ad definitiuam sententiam, vt describetur extremo loco.* Animaduerto
15 autem, quod hæc sententia duplex est. *Prima interlocutoria appellata*, videlicet, quæ iudicio nondum absoluto fertur. *Alia autem & secunda, Definitiua*, quæ post causæ expletionem, vel ad liberationem, vel condemnationem decernitur. Quarum quidem exemplum afferre haud molestum erit. Et primo de sententia interlocutoria in eum, qui infamia flagrans, ad præstandam purgationem Canonicam cogendus est. Cuius etiam purgationis effigies suo loco describitur.

Forma sententiæ interlocutoriæ.

16 *In Christi nomine, Amen. Nos Dom. Iustus à Panormo Abbas, &c. vel si fuerit delegatus dicat, iudex delegatus in hac causa, vt in actis habetur aduersus D. Turpilium iam apud nos de manuum violenta iniectione accusatum, vel inquisitum, vel denunciatum, consideratis ijs, quæ coram nobis fuerunt allata, omnibusque maturè ponderatis, atque discussis, volentes ad dictæ causæ explicationem, (vt par est) peruenire: Christi nomine repetito, Spiritusque Sancti nomine implorato, per quem legum conditores, & iudicia exercentes, iusta decernunt. Deum præ oculis habentes, declaramus atque decernimus, ipsi Dom. Turpilio iniungendam esse Canonicam purgationem, vt eam hac præsenti sententia iniungimus, ratione asserti delicti occulti, quod ipse negauit commisisse, & mandantes iurandum iuret ad sancta Dei Euangelia, manibus tactis scripturis, se ab ipso delicto per eum negato immunem esse, & nullo modo crimen attentasse: quinque monachis pari gradu præditis, aut superiori, secum adhibitis, qui vita, morumque suorum notitiam habeant, & tales sint, quod possimus iure, atque merito eis confidere, quod deierare non debeant. Qui omnes quinque iurant se credere Dom. Turpilium verum iurasse. Decernimus etiam quindecim dierum proximorum interuallum, vt eiusmodi purgatio præstetur. Quam fieri debere mandamus, coram nobis in Cænobio, &c. Reseruantes nobis facultatem, aliam sententiam, iuxta Canonicas sanctiones proferendi, si integrè purgationem prædictam non præstiterit. Sic itaque dicimus, declaramus, & decernimus, omni meliori modo, via, & causa, quibus melius de iure fieri potest. Lata, lecta, & publicata fuit suprascripta sententia, die verò decimanona Mensis Iunij 1577. Indictione quarta, in Camera nostra Præsidentiæ, præsentibus pro testibus vocatis D. Nicolao, & D. Iusto.*

Ita est ego D. Iustus.

† *locus sigilli.*

Quæ omnia acta fuerunt in præsentia D. Turpilij acceptantis, & annuentis.

Ita est ego D. Turpilius.

Præmissis omnibus præsentes fuimus ego D. Nicolaus testis, & idem D. Iustus.

Regularium Iudex quomodo in eorum caussis procedere possit, ac debeat.

Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Delicta aut leuia, aut grauia sunt.*
2 *Et hæc aut Manifesta, siue notoria, aut occulta.*
3 *Leuia delicta, quæ sint.*
4 *Grauia delicta, quæ sint.*
5 *Manifesta delicta, quæ sint.*
6 *Occulta delicta, quæ sint.*
7 *Delictorum diuisio in leuia, grauia, & grauissima.*
8 *Delictorum diuisio in publica, & priuata.*
9 *Regularium delicta leuia quomodo puniantur.*
10 *Si modus excedatur in punitione, quid subditus facere queat.*
11 *Laicorum leuia delicta sine iudicij strepitu puniuntur.*
12 *Regularium delicta manifesta quomodo puniantur.*
13 *In illu non admittitur appellatio.*
14 *Neque iudicis recusatio.*
15 *Citari attamen, audirique debent ipsi Rei.*
16 *Defensiones cum sint de iure naturali, negari possunt nemini.*
17 *Si delictum iudici soli manifestum sit, quid agendum.*
18 *Regularium superiorum delicta grauia, & occulta quomodo punienda sint.*
19 *Regularibus iura ignorare facilius, quam alijs permittitur.*
20 *Regulares parùm curare debent prælaturas.*
21 *Iudiciarius ordo in regularium causis obseruandus est.*
22 *Regularium subditorum delicta grauia occulta quomodo punienda sint.*
23 *In caussis regularium dupliciter procedi potest.*
24 *In caussis regularium summariè procedendum est.*
25 *Quod approbatum, & concessum à summis Pontificibus est.*

VT modus in regularium personarum caussis cognoscendis ab illorum iudice obseruandus tradatur à nobis, principio delictorum, de quibus iudicandi sunt, adducenda partitio est. Igitur (quod ad instituti nostri propositum pro nunc attinet.) Delicta aut 1
leuia sunt, aut grauia, & hæc vtraque aut manifesta, 2
siue notoria, aut occulta esse noscuntur. *Leuia delicta di-* 3
cuntur illa, quæ culpam mortalem annexam, saltem euidentem non habent: eiusmodi sunt in choro ridere, sine venia silentium violare, verbis cum fratre contendere, murmurare, in aliquem minas, vel maledicta ex impetu iræ proferre, & similia, quæ in religiosorum constitutionibus *in c. de leui*, aut etiam de graui culpa conti-
nentur. *Grauia delicta nuncupantur, quæ culpam mortalem eui-* 4
dentem in se continent, vel præseferunt, vt votorum violatio, in prælatum conspiratio, furtum, grauis percussio, literarum, & sigilli Generalis falsificatio, & huiusmodi, quæ in regularium constitutionibus *in c. de grauiori*, & grauissima culpa contenta esse noscuntur *ex*
Io. à Turrecremata in expositione regulæ S. Benedicti. Mani- 5
festa, siue notoria delicta vocantur, quæ nulla possunt tergi versatione celari. Abb. *c. ex literis, de cureiur.* Iul. Clar. *lib. 5. §. fin. q. 9. in principio.* eiusmodi vero sunt, quæ aut publice coram omnibus vel maiori parte, aut coram superiore, siue iudice multis videntibus perpetrantur. Dom. Sot. *Occulta vero delicta nominantur, quæ vel occulte coram paucis fiunt: vel ita perpetrantur, vt vix, aut non ita facile probari queant, vel indigent probatione*, gloss. *in c. manifesta. 2. q. 1.*
Non me latet aliorum diuisio in delicta leuia, grauia, 6
& grauissima siue atrocissima, de qua diuisione Bart. 7
in l. si non solum, §. si mandato meo, num. 7. ff. de iniur. & in l. leuia.

Dom. Sot. li. 5. de iustitia & iure q. 4. art. 1. ad 3.

l. si non solum, §. si mandato meo, num. 7. ff. de iniur. & in
l. leuia. ff. de accusa. glo. in l. auxilium. ff. de minor. Salic. *in*
l. 1. C. de requir. reis. Felin. *in c. cum illorum, de sent. excom.*
Abb. *in cap. tua. de pœn.* Cla. ci. *lib. 5. §. primo ver.* sunt
8 etiam Io. Bern. Diaz. *in pr. crim. can. cap. 11. ver. grauia,*
& plura perpetrarunt facinora. Illorum quoque qui delicta
in publica, & priuata distinguunt, de qua dist. Specul.
3. par. tit. de accusat. §. 2. & Clar. *d. §. 1. in principio, & nos*
infra cap. 16. num. 43. quo eodem c. num. 1. & 2. aliæ deli-
ctorum diuisiones adducuntur. Verum instituto no-
stro pro nunc allata diuisio admodum sufficiens esse
videtur. Qua posita, declarataque sit,

9 *Prima propositio*: Regularium iudex, siue prælatus,
quando leuia subditorum delicta iuxta regularia in-
stituta punit, processum formare, aut sententiam in
scriptis ferre nequaquam tenetur. Lapus allega. 74.
num. 5. Feder. de Senis. *consil.* 105. Ioannes Monachus,
cap. 1. de relig. dom. lib. 6. neque appellationem admit-
tere, *c. ad nostram, & c. reprehensibilis, de appell. c. cum spe-*
ciali, §. porro. eo. tit. neque iudicis recusationem, c. cum speciali
10 *ci.* Nisi correctionis modus excedatur, *c. de priore, de ap-*
pell. Abb. *c. ad nostram cit. & cap. cum speciali* similiter cit.
Federic. de Senis *cit. consil. 55. circa finem.* Alphonsius
Villag. *in pract. crim. canon. libr. 6. concl. 3.* Victor. Auersa.
in modo proced. in cau. reg. cap. 5. num. 4. & cap. 6. num. eod.
11 Id quoque in laicis iudicandis obseruatur, *l. leuia. ff. de*
accusat. De his namque processum formare, ac strepi-
tum iudicij facere, præterquam quod ridiculum esset,
in maximum quoque ipsius obedientiæ vergeret de-
Sot. lib. 5. de de iust. & iure quæst. 4. art. 1. trimentum. Sot. cit. Roderic. *tom. 2. quæst. regular. q. 3. art. 1*

Secunda Propositio. Regularium Iudex, siue prælatus,
quando grauia subditorum delicta manifesta, siue no-
12 toria iuxta regularia instituta punit, & corrigit, mo-
dum in huiuscemodi punitione nequaquam exce-
dens, & quando repertum in fragranti crimine sim-
liter punit, iudiciarium ordinem seruare minime te-
1. Corinth. 5. versu. 4. & 5. netur, *argum. 1. Cor. 5.* quo loco habetur D. Pa. ordi-
ne iudiciario nullo seruato, notorium illum incestuo-
sum Sathanæ per excommunicationis sententiam tra-
didisse, *c. de manifesta, iuncta gl. 2. q. 1. c. ad nostram, el 2.*
de iureiur. Specul. *cit. 3. par. tit. de accusat. §. 1. num. 17.*
D. Anton. *3. per. tit. 9. c. 8. §. 3.* Clar. *lib. 5. §. fin. q. 8.*
in princip. Farin. *q. 21. num. 133. & seq.* neque apppella-
13 tionem admittere, *c. ad nostram ci. c. cum sit Romana, §.*
praterea, c. peruenit, ca. consuluit el 1. & c. cum speciali, §. por-
ro, in fine de appell. Farin. *loc. cit. num. 117.* Victor. *loc.*
cit. in fine. Neque iudicis recusationem, *d. c. peruenit,*
14 *iuncta. glo. ver. manifesta,* in notorijs. n. locus recusatio-
ni non est, *c. cum speciali cit.* Nisi index inimicus esset,
vel suspectus, vt infra *cap. 14. num. 16.* dicetur. Vo-
15 cari attamen Reus ipse debet, *arg. Gen. 3. & 4.* Card.
Genesis. 3. & 4. cap. Zabarel. *in clem. sæpe, de ver. sign. §. non sic tamen ver. 4.*
nota. Atque audiri, si quam forte pro se vellet excu-
sationem, aut defensionem afferre. Clar. *lib. 5. §. fin.*
q. 8. ver. sed nunquid capto reo. Farin. *q. 39. num. 32.* Ne-
16 que. n. defensio, cum sit de iure naturali, *c. pastoralis,*
§. ceterum, in clem. Farin. *loc. cit. num. 18.* cuique vel ex-
communicato negari potest, *c. cum inter. de except.* imo
nec Diabolo ipsi, si adesset in iudicio, Specul. *3. par.*
17 *tit. de inquisit. §. fin. ver. ego distinguo.* Victori. *loc. cit. c. 7.*
num. 5. Quod si prælato soli delictum huiusmodi ma-
nifestum sit, vtique sine ordine iudiciario nequa-
quam procedere valet: cum idem nequeat esse accu-
sator, & iudex, deducit Grat. *c. de manifesta. 2. q. 1. cit. §. sed*
sciendum est, probat Iul. Clar. *loc. cit. d. quæst. 8. ver. finali.*

Tertia propositio. Cum de grauibus occultis delictis
18 contra Prælatum religiosum peragitur, iudiciarius
ordo quemadmodum in secularium prelatorum caus-
sis cognoscendis ad vnguem non est obseruandus ne-
cessario, *c. qualiter, & quando, el secundo de accusat. §. vlti-*
timo. & doct. ibidem. Cuius ratio illa esse videtur, Vel
19 quia Regularibus iura facilius, quam alijs ignorare
permittitur. Innoc. *in c. cum in cunctis, de electio.* Vel
quia titulum ita fixum, & firmum, quemadmodum
seculares prælati minime habent, quare & liberius,
& leuioribus de caussis à prælatura queunt remoueri,
c. qualiter, & quando ci. & c. per tuas, de sim. §. fin. Vel et- 20
iam quia cum studere humilitati religiosorum præ-
lati debeant, illis, vt ab administratione remoueantur,
tur, valde curandum non est.

Aliquis attamen iudiciarius ordo in eorum caussis 21
cognoscendis, atque diiudicandis obseruandus erit.
arg. cap. cit. qualiter, & quando. Panor. *ibid.* Villagut. *d.*
lib. 6. concl. 3. adeo quod iudiciarius ordo quo ad sub-
tilitatem remoueri potest, non autem quo ad verita-
tem, quæ in nullo prorsus omittenda iudicio est. Pa-
norm. *vbi supra.* Quare nedum vocandi erunt, cum de
iure diuino id sit. *Gen. 3. & 4. cit.* verum quoque testi- *Genes. 3. & 4. cap.*
um dicta, & nomina illis exhibenda erunt. *clem. sæpe de*
verb. sign. & per tex. in c. olim, de accusat. glo. *ibi. verbo copiam,*
& Abb. expresse pro regularibus, *in d. c. olim.* Villag.
loc. cit. Victor. *c. 7. num. 8.* idque rationi consonum esse
videtur. Etenim si testium nomina illis tradi nequa-
quam deberent, & audaciores testes ad infamandum
essent, & dictis prælatis legitimæ defensiones mini-
me tribuerentur, de hac re vide infra *cap. seq. num. 24.*

Quarta Propositio. Cum de grauibus occultis delictis 22
ad infamiam, dedecusve regularium agitur subdito-
rum, aliquis etiam ordo iudiciarius veritatis concer-
nens indaginem necessario est obseruandus, neque
illis deneganda sunt, quæ iuris diuini sunt, atque na-
turalis, qualia esse videntur *citatio, exceptiones, dilationes,*
defensiones, de quibus *cap. 12.* sermonem instituemus,
patet ex c. qualiter, & quando cit. Pan. *ibi.* qui huiusmodi
verbis vti minime veretur. Aliquis ordo seruandus
est, si agitur contra regularem obedientiam, cum agi-
tur de maximo præiudicio, cui fauet quoque Feli. *in*
c. olim, de accus. in fin. Qui autem contrarium docere
videntur, vt Foller. *in pr. cri. can. c. 36. à num. 30.* &
alij, iuxta superius positas propositiones primam vi-
delicet, ac secundam intelligendi sunt. Quare idem-
met ordo in subditorum caussis cognoscendis obser-
uandus erit, quem in prælatorum delictis puniendis
superius diximus fore seruandum. Villagut. *d. lib. 6.*
concl. 5. Victor. *vbi supra.* Sot. *Sot. lib. 5. de iust. & iure quæ. 4. art. 1.*

Quinta propositio. In caussis regularium, tam prælato-
rum quam subditorum, quando proceditur per viam 23
accusationis, aut denunciationis, aut inquisitionis,
aut exceptionis: dupliciter procedi potest. *Aut de iure*
(vt aiunt) *ordinario*, nihil eorum, quæ legibus præ-
scripta sunt omittendo. *Aut summarie, & de plano* sola rei
veritate inspecta. Spec. *3. par. tit. de inquisit. §. fin. in*
ver. ego distinguo. cit. Præposit. *in c. cum pastoris. 2. q. 8.*
Abb. *c. ea quæ. de statu monac. & in c. cum contingat. de for.*
compet. Villagut. *loc. cit. concl. 3. circa medium* Victor. *vbi*
sup. c. 5. num. 6. & c. 7. num. 1. Roder. *tom. 2. quæst. Regu-*
lar. q. 3. ar. 1. & deducitur ex d. c. qualiter cit. vbi non interdi-
citur ipsis regularibus iudiciarius ordo, qui de iure or-
dinario est: verum tantummodo dicitur, non credi-
mus hunc ordinem in personis regularib. esse vsque-
quaque obseruandum. Idcirco regulariū personarum
iudices proprio relinquit arbitrio, vt vel ordinario,
vel summario iure contra dictos regulares eis proce-
dere liceat, prout ipsis magis visum fuerit expedire.

At vero quorumcunque doctorum consilio à prio- 24
ri iure, videlicet ordinario, abstinendum est, veluti
religiosis viris parum accommodato: quippe qui &
iura passim ignorant, & quibus iudiciorum strepitus,
procuratorum, & aduocatorum esse conueniens mi-
nime videtur, id affirmant præcipue Panor. *in c. si quis*
contra clericum, & in ca. cum contingat cit. de for. comp. Fe-
lin. *in c. olim, ci.* Lap. *alleg. 73.* Villag. *loc. cit. concl. vlt.*
Victor. *c. 7. num. 1.* Roderic. *vbi supra, aliique omnes.*

Quod & summi Pontifices voluisse, aut saltem lau- 25
dasse videntur, qui regularibus ipsis priuilegia con-
cedentes, liberam illis absque iuris apicibus, ac ri-
mulis, tamquam eorum statui magis consonam, iu-
dicandi facultatem concesserunt. *Compen d. priuil. verb.*
appellare, num. 1. & ver. correctio fratrum. num. 6. Quid ve-
ro sit summarie procedere, de plano &c. proxime se-
quenti capite declarabitur.

Quid

Quid sit summarie procedere, & de plano, sine strepitu iudicij, sola rei veritate inspecta, rimulis, & apicibus iuris postpositis.

CAP. III.

SVMMARIVM.

1 *In iudicijs quædam ad necessitatem spectant, quædam ad solemnitatem.*
2 *In iudicijs, quæ de iure fiunt ordinario, quæ seruanda sint.*
3 *In summarijs iudicijs quæ seruanda sint.*
4 *Quæ ad solemnitatem in iudicijs faciant.*
5 *Quæ ad vim, & essentiam in iudicijs faciant.*
6 *Accusator, seu Denunciator, seu exceptor, seu Infamia in quolibet iudicio requiritur.*
7 *Quatuor personarum genera in quolibet iudicio necessaria sunt*
8 *Petitio actoris siue in scriptis, siue in voce in iudicio necessaria est.*
9 *Petitionem in summario iudicio satis est generaliter fieri.*
10 *Citatio Rei in summario iudicio necessaria est.*
11 *Citatio Rei in quolibet iudicio fieri debet.*
12 *Etiam si princeps ipse processum formaret.*
13 *Etiam si Reus subditus eius sit.* *(dere nequit.*
14 *Princeps de plenitudine potestatis contra non citatum proce-*
15 *Iuramenti exactio à partibus, ac Testibus in summario iudicio necessaria est.* *(tum.*
16 *Iuramentum in iudicijs necessarium est, nec à Christo prohibi-*
17 *Testibus non iuratis nulla fides adhibetur in iudicijs.*
18 *Exceptiones, dilationes, appellationes, &c. in summario iudicio vt necessaria sint.*
19 *Iudex recusari in summario iudicio potest.* *(quis potest.*
20 *Accusatorem contra, Testesque excipere in summario iudicio*
21 *Reo grauato in summario iudicio appellare licet.* *(sunt.*
22 *Dilationes, induciæq; Reo in summario iudicio vt concedendæ*
23 *Dispositiones, siue dicta, & nomina actoris, ac testium in summario iudicio ipsi Reo concedenda, & aperienda sunt.*
24 *Regularibus quoque tum dicta, tum nomina.* *(gularis est.*
25 *Actoris, testiumque nominum suppressio in hæresis crimine sin-*
26 *Feriatis diebus propter hominum necessitatem in summario iudicio procedi potest.* *(dicio necessaria est.*
27 *Citatio partium ad sententiam definitiuam in summario iu-*
28 *Sententia in summario iudicio non est opus vt sedendo feratur.*
29 *Sententia præcipitanter lata, etiã in summario iudicio nulla est*

1 IN iudicijs quædam essentialia sunt, quæ videlicet ad
vim, essentiamque ipsorum pertinere, quædam vero, quæ ad illorum solemnitatem, perfectionemve requiri videntur. In iudicijs, quæ iure ordinario fiunt, siue iuxta communis iuris formam exactam geruntur,
2 essentialia nedum, sed quoque illa, quæ ad solemnitatem, perfectionemve requiruntur iudiciorum (vt con-
3 sistant) ad apicem obseruanda sunt. At vero in summarijs iudicijs solemnitates ipsæ reijciuntur: quæ autẽ ad iudicij vim, ac essentiam spectare dignoscuntur, omitti absque vitio nequeunt, etenim sine ipsis iudicium iniquum profecto esset.
4 Quæ vero ad solemnitatem, siue ad exactam iudicij formam, ac perfectionem requiruntur, illa sunt. *Citatio die non feriata. Libelli porrectio in scriptis. Litis contestatio. Testium multitudo. Longæ dilationes. Testium post publicatas attestationes receptio. Sententia sedendo prolatio.* & huiusmodi.
5 Quæ autem ad iudicij vim, ac essentiam spectant, illa omnia sunt, quæ in Clem. sæpe *de verborum significatione* continẽtur quę vid. ad ipsius veritatis realem, perfectáque cognitioné, ac legitimas defensiones peragendas necessaria esse videntur, & quæ aut diuino, aut naturali iure, aut euidentissima ratione seruare docemur. Peg.
6 *con. 104. ver. si. in 3. par. dir. inq.* Ac Primo quidẽ in iudicio quouis Accusat. aut Denunciat. aut Except. aut Infamiam præcedent. adesse necessarium est, neq; etenim il-
Genes. 4. vers. 11. lis absq; excitari iudicium potest, argu. Gen. 4. *Vox san-*
Genes. 18. versu. 20. *guinis fratris tui clamat ad me de terra*, & c. 18. eod. li. *Clamor. Sodom. & Gomor. venit ad me.* Luc. 16. *Homo quidam habebat*

villicum, & hic diffamatus est apud illũ. Clem. *sæpe cit. §. Verum* Luc. 16. ver. 2.
quia, hæc habet. Verum qui iuxta petitionis formam pronunciatio sequi debet pro parte agentis, ac etiam rei, si quid petere voluerit, est in ipso litis exordio petitio facienda. Vid. *c. 7. n. eo.* & quidẽ, cum in vnoquoq; iudicio quatuor personarum genera requiri. Iudex, Actor, Reus, ac Testes, *4. q. 1. c. 1. & q. 4. c. 2. & c. forus, §. in omni quoq; negotio, de ver. sig.* vt in præfatione dictum est, in summa- 7
rio quoq; iudicio Actor, siue accusator, aut illius vices gerens denunciator, aut exceptor, aut infamia debebit adesse, qui attamen legitim. idoneusq; sit, *c. nihil. 2. qu. 1.*
Secundo Actoris petitionem, verbo saltem, adesse 8
necesse est. arg. Matt. 18. *Vidẽtes serui illius quæ fiebant, venerunt, & narrauerunt domino suo*, quã tamen petitionem (si Math. 18. versu. 31.
in scriptis minime porrig.) actuari. siue tabellio scriptis mandare continuò deb. *dicta. Clem. sæpe §. eo.* Petitio facienda est, siue in scriptis, siue verbo; actis tamen continuo inserenda, *&* §. 1. Sancimus vt Iudex, cui taliter committim. necessario libellum non exigat. Bart. super Extrau. ad reprimendum, *§. & figura.* Card. Zab. *in d. Cl. sæpe, § non sic tamen, ver. octauo nota.* Villag. *lib. 6. c. 1. concl. 3.* Men. *l. 1. de arb. iud. qu. 18. Const. nostra Cano. Regul. S. Saluatoris, c. 13. n. 24.* sufficit vero petitionem verbo ten. factam ipsius facti narrationẽ continere; licet necessario omnia, quæ de iure requiri videntur minime habeat arg. 3. Reg. 3. de summario Salomonis iudicio: in eo 3. Reg. 3. versu. 27.
namq; meretricis petitio simplicem continuit narrationem sine aliqua prorsus solemnitate, itaq; satis esse videtur si petitio generaliter fiat, ac eiusmodi, quod ex narratione, quid sibi actor ipse velit, comprehendi 9
queat *arg l. fin. C. de do excep.* Villagut. *loc. cit.*
Tertio Rei citatio necessaria in iudicio est, argum. 10
Gen. c. 3. *Adam vbi es?* & c. 4. *Quid fecisti Cain?* Matt. 18. *Tũc* Gen 3. vers.
vocauit illũ dominus suus, & ait illi. Serue nequam, &c. Luc. itẽ Genes. 4 versu. 10.
18. *& vocauit eum scilicet villicum, & ait illi. Quid hoc audio de* Math. 18.
te? redde rationem villicationis tuæ, Clem. *sæpe cit. §. citationem.* versu. 32.
habetur Citationem vero per commissionem hmõdi Luca 16.
intelligim. non excludi. Bar. & Zab. *loc. cit.* Clar. *l. 5. § fi.* versu. 2.
q. 31. in principio. Villagut. *vbi supra.* Men. *l. 1. cit. qu. 17.* Ad- 11
eoq; Rei citatio, seu vocatio necessaria in vnoquoq; iudicio est: quod nisi Reus citatus fuerit, aut citatio nulla vel minus legitime facta extiterit: tã processus formatus, quam sententia lata contra hmõdi Reum sunt ipso iure nulla, *gl. in l. si accusatorib. in gl. fin. C. de accus.* quã communem theoricam esse docet Rolan. *cons. 68. nu. 14. li. 2.*
Quod etiam verum est, si Princeps ipsemet huius- 12
modi processum formaret, aut sententiam feret, neq; enim de ordinaria potestate contra non citatum ipse procedere potest. Corf. *in repert.* Abb. *ver. Princeps, & quoq; si Papa.* Sonci. inter consil. Curtij senioris, *cons. 20. n. 4. & seq.* cuius doctrinæ illa ratio est, quia vt c. seq. dicemus. Rei citatio diuini iuris est. Licet ille, contra quem procedjtur, subditus eorum sit. Clem. pastoralis, de re iud. 13
quã esse communem tradit Sonci. *cons. 87. n. 19. ver. capio sextam. li. 3. & cons. 264. nu. 16. in fi. l. 2. & cons. 266. n. 46. eod. vol. & consil. 120. post n. 10. l. 3.* addit fateri oẽs, Principem 14
de potestatis plenitudine contra non citatum nequire procedere, cuius rationẽ, pręter allatam superius illam possem adducere, citationem ea de caussa fieri, vt reus certior factus sibi consulendo, cõparere, ac se tueri possit quod vnicuiq; de iure naturali concedendum esse nemini dubitare fas est; contra vero ius naturale procedere, nec princeps ipse potest, *Clem. pastoralis cit.*
Quarto à partib. ac testib. exactionem iuramenti de 15
calumnia, & malitia, & quoq; de veritate dicenda, requiri in vnoquoq; iudicio necessarium est, *d. Clem. sæpe, §. eo.* Citationem vero ac præstationem iuramenti de calumnia, vel malitia, siue de veritate dicenda, ne veritas occultetur, per commissionem huiusmodi intelligimus non excludi. Bart. *loc. cit. versi. item an de calumnia.* quo loco illud, quod à nobis dictum est affirmat nedũ, sed quoque subdit, iuramentum iure naturali in iudicijs introductum fuisse tẽpore Moysis, per text. Exod. 22. n. 8. & 11. capite, quoq; Etsi Christus, de iureiurando Iuramentum in iudicijs necessarium esse docetur: nec 16
Saluatorem, nec illius Apostolum Iacobum contra-

rium

rium præcepisse, quinimmo & Saluator ipse, & D. Paul. Apostolus sæpius iurarunt: quemadmodum ex Euangelijs, & epistolis D. P. manifestum est. Imo quoque *in d. Cle. sæpe, in ver. quarto vero queritur*, de iure diuino docet exigi iuramentum etiam à testibus; cum ad veritatis indaginem hoc spectare videatur. Cæsar. de Graffis *decis*. 88. *num*. 4. ac testibus non iuratis nulla sit adhibenda fides, *cap. nuper. de testa*. Villag. *loc. cit.*
17 *concl*. 8. & 9. Menoch. *vbi supra quæst*. 20. *num*. 4. *& quæst*. 26. *num*. 3. & 4. Testes autem præsente parte iurare debent, si necessitas id expostulet. Bart. *vbi supra*, aliter, inquit auferrentur à Reis defensiones, quod repugnat naturali æquitati. Huic sententiæ Bartol. Imola quoque subscribit *loc. cit. verbo octauo quæro*. Villagut. *loc. cit. conclu*. 10.

18 Quinto exceptiones, & legitimæ appellationes quæcumque prout in ordinario iudicio fieri contingit, admittendæ necessario sunt, non autem frustatoriæ, ac superfluæ, *d. Clem. sæpe*, §. 1. *cit*. Exceptiones, appellationes, dilatorias, & frustatorias repellendo, ergo à contrario sensu exceptiones, & appellationes legitimæ, quæ nequaquam ad iudicium protrahendum fiunt: sed pro necessaria defensione, aut pro cauenda iniustitia, vtique erunt admittendæ, quod gloss. *ibid*. videtur innuere. *verb. dilatorias*, dicens, nolle summum Pontificem exceptiones surreptionis, vel nullitatis contra rescriptum intelligere, vel recusationis contra iudicem, vel dilatoriam solutionis, hisque similes repellendas fore, hoc docet quoque Bartol. *loc. cit. ver. item an poterit opponi*. Zabar. *vbi supra*, *vers. octauo oppono* Imola *in d. Clemen. versi. glossa dilationes*. Menoch. *loc. cit. li*. 1. *q*. 19. *num*. 9. Villagut. *vbi supra conclu*. 4. Et quidem nisi exceptiones admitterentur legitimæ, defensiones vtique ipsi Reo necessariæ tollerentur, quæ iure illi competunt naturali, vt sæpius dictum est. Menoch. *ibid. q*. 32. *num*. 1.

19 Quare poterit iudex recusari suspectus, si ratio admodum probabilis illum adsit recusandi: poterit quo-
20 que accusatorem contra excipi, quod illegitimus sit; contraque testes quod sint minus idonei. grauato quo-
21 que reo (si vere grauatus existat) etiam ab interlocutoria, nedum à definitiua sententia appellare licebit, ista nanque deneganda sunt nulli, cum ad legitimas defensiones attineant. Idcirco summus Pontifex solas exceptiones, dilationes, appellationesque frustatorias, quæ videlicet non admodum probabili fulciuntur ratione, verum ad iudicium tantummodo cauendum, aut protrahendum opponi videntur (quare neque de iure naturali concedendæ sunt) repellendas fore committit, quod & præcitati authores ijsdem in locis sentire videntur.

22 Sexto Dilationes congruentes, siue deliberatoriæ induciæ Reo ipsi exhibendæ sunt, ac dies certus tam ad actoris petitioni respondendū, quam ad acta omnia & munimenta, quibus in caussa vti Reus post articulorum dationem voluerit, constituendus est: necnon ad necessarias probationes, excusationes, ac defensiones Reus ipse necessario debet admitti. *d. Clem*. §. *non sic*. Non sic tamen iudex, inquit, litem abbreuiet, quin probationes necessariæ, & defensiones legitimæ admittantur, *& infra* §. *& quia*. Statuimus vt iudex sic deputatus à nobis, nisi aliud de partium voluntate appareat, procedat ad dandum simul vtrique terminum quem dare possit, & ad exhibendum omnia acta, & munimenta, quibus partes vti volunt in caussa, post dationem articulorum: & diem certum, quandocumque sibi videbitur, valeat assignare, &c. Docent hoc idem Bart. *vbi supra, vers. item an dari debeant dilationes*. Imo *loc. cit. ver. septimo quæritur*. Zaba. *in* §. *& quia, per totum*. Menoch. *loc. cit. q*. 19. *num*. 5. *& sequen. & quæst*. 24. Villagut. *loc. cit. concl*. 7. Farina. *quæst*. 39. *num*. 3. *& seqq*. & quidem, cum iudex neque probationes, neque legitimas defensiones, neque aliud, per quod autimpediatur, aut occultetur cognitio veritatis omittere queat, profecto & supra enumerata Reo ipsi concedere debet, vt veritas probari, & Reus defendi possit.

Septimo Depositiones actoris, ac testium Reo sunt 23
cum illorum nominibus tradendæ, atque publicandæ *d. Clem. sæpe*, §. *cit*. & ad exhibendum omnia acta, & munimenta, quibus partes vti volunt. Quæ autem ista sunt acta, munimentavè, nisi processus ipsius copia cum actoris testiumque nominibus: quibus visis, consideratisque, Reus ipse illos, illorumque dicta impugnare queat? *argu. cap. qualiter, & quando el secundo de accusat*. §. *debet* Bartol. *in d. Extrauag. ad reprimendum*, §. *& figura, in ver. an requiratur publicatio testium*. Imo. *loc. cit. ver. octauo quæritur*. Ignat. Lopez. *in annot. cap*. 118. *pract. crim*. Diaz. *ver. ex qua sententia*. Latè Farinac. *d. q*. 39. *per totam præsertim, num*. 15. 16. *& 17*. Villag. *vbi supra, concl*. 11. *& eod. lib*. 6. *c*. 2. *concl*. 4. pro regularibus idem affirmat: quod videlicet testium dicta nedum, verum & nomina quoque illis tribuenda, aperiendaque sunt. Quod & Panor. docet *in capite olim. & cap. qualiter ei secundo cit. de accusat*. Rodericus *to*. 2. *q. regular. quæst*. 16. *art*. 1. Villag. *vbi supra*, quo etiam loco Hostiensi contrariam 24
opinionem tenenti respondet. Victori. Auer. *cap*. 7. *num*. 8. in criminalib. & grauissimis regularium caussis & ipse concedit. Potest autem opinio ista, quam ego verissimam, tenendamque puto, hac ratione probari. Cum regulares inter inuidiæ, æmulationes, rixæ, iurgiaque multa exoriri compertum sit, atque debachari: nisi in eorum caussis accusatoris, ac testium dicta, nominaque Reis publicarentur, malignis criminationibus, insidijs, machinationibus, conspirationibus, detractionibus, & vindictæ locus daretur apertissimus; & periculum, quod testibus (inquit Rodericus loc. cit.) euenire ab accusatis, inquisitis, denunciatis, exceptisvè solet, longè leuius est audacia, quam ex subticendis eorum dictis, atque nominibus testes ipsi sumere solent ad falsò, confusè, temeréque deponendum: vt quoque dicitur *cap. qualiter, & quando cit*. Quare in regularium tam prælatorum, quam subditorum caussis cognoscendis, atque diiudicandis dicta nedum accusatoris, ac testium, verum & eorumdem nomina Reo publicari debent: vt ipse ab iniuria se, vel excipiendo, vel opponendo aliquid contra illos, liberare queat. Nominum suppressio in violatæ religionis officio fidei fauore peculiaris est, docet id, 25
ac probat, caussamque reddit Franc. Pegna *in dir. inquisit*. 3. *par. comm*. 124. Roderi. cit. *vbi supra*. Farinac. *d. q*. 39. *num*. 87. Igitur extra illud officium supprimi non debent. Farin. *ibi. num*. 16.

Octauo. In huiusmodi summario iudicio festis die- 26
bus propter mortalium necessitatem introductis procedi potest. in illis verò, qui propter Dei honorem sunt feriati, non item, *d. Clemen. sæpe*, §. 1. Tempore etiam feriarum ob necessitates hominum inductarum à iure procedere valeat, à contrario sensu. ergo tempore feriarum propter Dei, sanctorumque reuerentiam inductarum procedere minime licebit. glo. ibid. *ver. ob necessitates*. Bartol. *loc. cit. ver. item an procedi possit*. Immo & Zabarel. *vbi supra* Menoch. *lib*. 1. *cit. q*. 30. Quare Iudex partibus etiam renitentibus huiusmodi feriatis diebus ad caussæ cognitionem, ac terminationem procedere vtique poterit.

Nono, & vltimo. Citatio partium ad sententiam de- 27
finitiuam pro totius expeditione negotij necessaria quoque est. Quam sententiam, vel sedendo, vel stando 28
vel vt melius eidem placuerit dispositus ipse iudex ex petitione, probatis, & actitatis (in scriptis tamen) pronunciare valebit. *d. Cl*. §. *sententiam*. Sententiam vero definitiuam, citatis ad id (licet non peremptorie) partibus in scriptis, & prout sibi magis placuerit stans, vel sedens proferat: etiā si ei videbitur, conclusione non facta, prout ex petitione, & probatione, & alijs actitatis in caussa fuerit faciendum, gl. *ibid*. Bart. & Innoc. *loc. cit.* Alphonsus Villagut. *vbi supra conclu. fin*. Iacob. Menoch. *loc. cit. q*. 31. qui lib. eodem primo q. 42. sententiam in 29
huiusmodi summario iudicio latam nullam fore, si præcipitanter, & festinato fine debita caussæ cognitione feratur, etiam ab Imperatore, vel Papa, docet, ac probat.

Quæ

Quæ de iure diuino, ac naturali sint in iudicijs à iudicibus obseruanda.

CAP. IV.

SVMMARIVM.

1 Accusator, vel eius vices gerens præcedens iudicium in vnoquoque iudicio de iure diuino requiritur.
2 Citatio Rei, illiusque interrogatio iuris diuini est.
3 Æqualitas iudicis partium respectu diuino est iure seruanda.
4 Testium pluralitas de iure diuino est in iudicijs adhibenda.
5 Neminem inaudita parte condemnare iuris diuini est.
6 Inimici, aut suspecti iudicis recusatio ad ius pertinet naturale.
7 Appellatio de iure naturali est.
8 Appellatio est de genere defensionum legitimarum.
9 Defensiones legitimæ iuris sunt naturalis.
10 Defensiones excommunicato negari non possunt.
11 Defensiones Diabolo sunt concedendæ, & si iudicio adesset.
12 Brutis quoque defensiones negari non debent.
13 Iuramentum de veritate dicenda iuris naturalis esse videtur.
14 Testium secreta interrogatio de iure naturali esse videtur.
15 De delicto constare debere ad ius naturale videtur pertinere.
16 Inimicum neque accusatorem, neque testem esse iuris naturalis esse videtur.
17 Puerum, & ignarum penitus iudicandi iudicem esse contra ius naturale est.
18 In Regularium iudicijs Accusator idoneus, Testes legitimi, Defensiones congruæ, & Iudex electus esse debent.

NE forte affirmare quis audeat, vel etiam dubitare illa, quæ superiori capite diximus in regularium caussis cognoscendis, atque diiudicandis obseruanda minime fore; me rem non incongruam iudicaui facturum, si omnia illa, vel saltem illorum maximam partem, iuris esse diuini, aut naturalis ostenderem; ideoque illa sine iniuria, vitioque maximo in cuiusuis personæ iudicio omittere fas non esse. Itaque Diuini iuris est.

1 Primo Accusator, vel eius vices gerens, siue Denunciator sit, siue exceptor, siue infamia, qui accusator, vel eius gerens vices iudicium præcedere debet. Accusator quidem, aut Denunciator, aut exceptor.
Gen. 4. ver. 10. Gen. 4. *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Ecce vocem accusatricem, seu denunciatricem, qua sine ad Caini condemnationem Deus ipse nequaquam
Matth. 18. processit. Matt. 18. *Pater ille familias ingratum seruum, auarum, ac immitem non vocauit, seu citauit, aut condemnauit prius, quam iuissent illius conserui, ipsiusque auaritiam, ingratitudinem, & immisericordiam illi narrassent*, & cap. *nihil* 2. *quæst.* 1. *dicitur.* Christus Iudam esse furem sciebat, sed quia non
Io. 8. vers. 10 est accusatus, non est eiectus. Ioan. 8. *vbi sunt qui te accusabant? nemo te condemnauit? nec ego te condemnabo.* Infamia
Gen. 18. ver. 20. vero. Gen. 18. *Clamor Sodomorum, & Gomorræorum venit ad me; descendam, & videbo, &c.* Ecce iudicium præce-
Luce 16. dentem infamiam, idem Luc. 16. *Antequam villicus ille vocetur à diuite, apud illum prius de bonorum illius dissipatione diffamatus esse perhibetur.*

2 Secundo Citatio Rei, illiusque interrogatio. Gen.
Gen. 3. & 4. 3. Adamum ipsum hominem primum volens Deus de commisso esus vetiti ligni delicto condemnare, illum primo vocauit, eique dixit. *Adam vbi es?* & cap. 4. idem cum Caino fratricida seruauit, illum vocando,
Matth. 18. atque interrogando. Matt. quoque 18. cit. *seruum illum, cui decem millia talenta familias pessimus pater dimiserat, qui deinde conseruum suum ei centum denariorum debitorem in carcerem immitis coniecerat, idem pater familias iudicare volens, vo-*
Luce 16. vers. 2. *cauit dixitque illi; serue nequam, &c.* & Luc. 16. similiter cit. Villicum de bonorum suorum dissipatione diffamatum diues ille vocauit, illique dixit, *quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ.*

Tertio Æqualitas iudicis partium respectu, ita vt 3
neque vni, neque alteri deferat parti. Deuteron. 1. Deut. 1. v. 2.
Non accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. Psal. Ps. 81. ver. 2
81. *Vsquequò iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis?* Iac. 2. ver. 9
Iacob. 2. *Si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege, quasi transgressores.*

Quarto Testium pluralitas: adeo quod sola vnius 4
accusatione, siue denunciatione, siue testificatione condemnari nemo possit. Deut. 17. & 19. *In ore duorum,* Deut. 17.
vel trium testium peribit, qui interficitur. Nemo occidatur vno vers. 6.
contra se dicente testimonium, quæ sententia in nouo testa- Deut. 19.
mento confirmata est à Christo. Matt. 18. dicente. *In* vers. 5.
ore duorum, vel trium testium stet omne verbum, & à D. Pau- Matth. 18.
2. Cor. 13. immo præcepta. 1. Tim. 5. *Aduersus presbyte-* vers. 16.
rum noli accusationem recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus. 1. ad Tim. 5. vers. 13.
Hinc elicitur quod testis vnicus non probat. *l. iurisiurandi, C. de test.* Cæsar de Grassis *decis.* 76. *num.* 7. Farinac. *q.* 63. *num.* 1. *& seqq.*

Quinto Neminem inaudita parte condemnare. 5
Eccl. 11. *Antequam interroges, ne vituperes quemquam; & cum* Eccl. 11. vers. 7.
interrogaueris corripe iuste. Lucæ 16. *Redde rationem villicationis tuæ:* hoc & ijsdem auctoritatibus, quæ cum de citatione sermonem habuimus, fuerunt à nobis adductæ, Luce 16. vers. 2. 3.
comprobatur. Veruntamen Reum citare minime sufficit: sed illum audire quoque necessarium est.

Iuris vero naturalis ea sunt. 6

Primo Inimici, suspectique iudicis recusatio, *cap. quod suspectis, 3. q. 5. cap. 2. requiris, in fi. de appell. l. apertissimi, C. de iudicijs.* Couar. *li. pra. q. c.* 26. *in principio.*

Secundo Appellatio. Abb. *in rubr. de appell.* Sil. & Ar- 7
mil. *ver. appellatio. num.* 2. *&* 12. Gregor. Sayrus in Claui Regia. *lib.* 12. *cap.* 17. *num.* 31. *&* 38. Victori. Auersa. 8
cap. 7. *num.* 9. est enim de genere defensionum legiti- Sot. lib. 5. de iust. & iure
marum. Domin. Sot. Nauar. Sayr. *loc. cit. num.* 31. nisi quæst. 6. ar. 3.
enim de iure naturali esset. D. Paulus minime appel- Nau. cons. 5.
lasset. Acto. 25. de appell. numero 6.

Tertio Defensiones legitimæ, *cap. pastoralis, de sent. & re iud. in Clem. l. vt vim, ff. de iu. & iu.* Farinac. *q.* 39. *num.* 1. *&* 18. 9

Quæ neque excommunicato negari debent, *c. cum inter. de except.* Farinac. *loc. cit. num.* 49. 10

Neque Diabolo si adesset in iudicio, peteretq; Specula. *3. par. tit. de inquisi. e. vltimo.* Abb. *cap. cum contingat, num.* 27. *de foro compet.* Farina, *vbi supra numero* 50. 11

Neque Brutis. Marsi. *consil.* 8. *num.* 27. Rolan. *consil. item* 8. *num.* 66. *& seq. vol.* 3. Ambrosinus in processu informatiuo. *lib.* 3. *c.* 1. *num.* 9. 12

Quarto iuramentum de veritate dicenda, quod partibus ipsis, maximè testibus deferri solet. Bartol. *supra Extrau. ad reprimendum.* §. *& figura. vers. item an de calumnus per tex.* Exo. 22. *num.* 8. *&* 11. confirmat Imola. *in Clem. sæpe. de ver. sign. ver. quarto quæritur.* 13

Quinto testium secreta interrogatio, vel diuini, vel 14
saltem naturalis iuris est, à Daniele primo forsan introducta, quando senes, qui Susannam innocentem damnauerant, seorsum examinauit, siue interrogauit.
Dan. 13. *docet id glo. in l. si quando, C. de testibus,* & Bartol. Dan. 13.
vbi supra, ver. an requiratur publicatio testium, refert, ac probat. Villag. *lib.* 6. *pract. crim. cau. cap.* 1. *concl.* 11.

Sexto illud etiam quod aiunt in criminibus facti 15
permanentis. De ipso delicto constare debere iuris naturalis esse videtur, arg. Iosu. 7. quo loco dicitur, Iosu. 7.
quod Iosue Dux, licet Achan furtum commissum confessus fuisset: attamen lictores misit, qui res furatas requirerent, inuenirent, atque in publico deferrent iudicio, quasi Rei confessio ad illum condemnandum satis minimè fuisset, absque eo, quod de furto commisso re vera constaret.

Septimo quod Inimicus capitalis neque ad accu- 16
sandum, nisi suam, aut suorum iniuriam prosequatur, neque ad vllo in casu testificandum admittatur, docet id Martinus del Rio. *to.* 3. *disquisitionum magicarum, lib.* 5. *sectio.* 6.

Octauo

17 Octauo quod Puer, aut qui nullam habet iudicandi peritiam iudex constituatur naturali iuri vtique repugnare videtur. Nauar. *in c. si quando, de rescrip. except. 7. num. 3.* ex Persio Poeta dicente.

Publica lex hominum, naturaque continet hoc fas.
Vt teneat vetitos inscita debilis actus.

Quibus ita constitutis, ac se habentibus, quis poterit obedire in regularium quoque personarum iudicijs hæc obseruanda fore? Nauar. *cons. 1. in fi. de re iud. & consil. 5. nu. 10. similiter in fi. de appellat.*

18 In quibus etiam iudicijs, quemadmodum in alijs quibuscunque accusator idoneus, testes legitimi, defensiones congruæ, ac iudex electus esse debent, 4. q. 4. *cap. 1.* alioquin iudicium ne dixeris, at latrocinium, vel assassinium potius appellaueris.

Ius commune an, & quomodo in Regularium caussis obseruandum sit.

Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Ius diuinum, & naturale in regulariũ iudicijs obseruandum est*
2 *Ius humanum. s. Canon. in huiusmodi iudicijs obseruandum est*
3 *Ius commune remotis apicibus, ac rimulis in regular. iudicijs obseruari debet.*
4 *Monachorum nomine religiosi quique veniunt in iure canonico*
5 *Monachorum nomine veniunt Canon. Regul. etiam in odiosis.*
6 *Canonici Regulares Monachis æquiparantur.*
7 *Canonum obseruatio in iudicijs fauorabilis est.*
8 *Instituta regularia pro iure gentium ipsis regularibus sunt.*
9 *In regularium iudicijs quando ius commune ommitti possit.*
10 *In regularium constitutionibus, regulis, & statutis modus illos iudicandi passim non est, aut est diminutus.*
11 *Delicta regularium talia iudicanda sunt, taliterque punienda; qualia & qualiter in eorum institutis præscribitur.*
12 *Priuilegia regularium quid sibi velint, cum in eis habetur, quod non secundum iura, sed iuxta constitutiones contra illos procedatur.*
13 *Constitutiones regularium in quib. iuri communi præferantur.*
14 *Illustrissimi Protectores, illorumque Auditores iudices appellationes regularium ipsos regulares iuxta eorum instituta iudicare debent.*
15 *Protectores regularium quare ita nuncupentur.*

1 Diuinum ius, naturaleque in regularium iudiciis fore obseruandum, sanæ mentis qui sit, nemo ibit inficias. At vero sacrorum canonum ignarus dubitare posset, an ius quoque humanum in talibus obseruandum sit. Cui dubitationi satisfacientes affirmatiuè respondemus.

2 Iuxta sacrorum canonum decreta regulares ipsos fore iudicandos. Etenim *c. 1. de const.* ad canonum obseruantiam in iudicando omnes obligantur, ipsis regularibus minime exceptis. Confirmat id Conc. Trid. *c. si Romanorum, 19. dis. & c. si quis omnem, 1. q. 7.* Neque *in c. qualiter, & quando el secundo de accus.* docemur contrarium: sed in regularium iudicijs non ita exactæ quemadmodum in aliorum iudicijs procedendum esse ibi permittitur, *gl. c. moniales, de purg. can.* Abb. *in c. ea quæ. de stat. monacho.*

Concil. Trid. sess. 25. cap. 18. de refor.

3 Quare ius commune in regularium personarum iudicijs peragendis (apicibus, & rimulis posthabitis, si placet) obseruandum est. Docet id quoque Comp. priuil. ver. appellare, in annot. Capucini, §. 2. his verbis. *Non eximuntur regularium superiores à iure communi, nec ab eis, quæ sunt de substantia, & essentia iuris; vt sunt testes idonei, legitimæ probationes, exceptiones, ac legitimæ defensiones: quia sine ipsis iudicium esset iniquum, vbi audiretur impugnatio, & non defensio.* Victorin. etiam Aduersa. in modo proced. *in caus. regular. c. 3. num. 4.* inquit. Leges sunt nobis sacri Canones, *c. 1. de const. & c. ea quæ. de stat. monach.* Neque dicendum est nomine Monachorum solos fore Monachos intelligendos.

Etenim in constitutionibus Pontificis Monacho- 4
rum nomine veniunt religiosi quique. Abb. *c. ex parte,*
de postul. eoque magis cum simus in fauorabilibus, *per*
c. quia. de reg. iur. in 6. immo quandoque in odiosis mor- 5
taliorum nomine intelliguntur canonici regulares, vt
in c. ex parte cit.

6 Regulares enim canonici Monachis æquiparantur, *glo. ibid. ver. item iudicium*, licet id non ita simpliciter in odiosis auderem affirmare, at verò in fauorabilibus semper, nisi tex. expresse contrarium dixerit.

7 Canonum autem obseruatio in regularium iudicijs fauorabilis esse videtur tum ipsi iustitiæ pro facti veritate rite inuestiganda; tum ipsis regularibus pro legitimis defensionibus faciendis.

Quare in omnium, & quoruncunq; regulariũ caussis iudicandis canones sacri obseruandi sunt. Hoc sensisse videtur Nau. vir eruditissimus, *& com. 2. de regularib. nu. 61. & 62. & com. 3. eod. tit. nu. 50. & seq. multoque magis in consilijs, & consi. 9. de constit. & consil. 4. & 5. de eppell. to. 1. & consil. 3. 4. & 8. de accusat. tom. 2. alijsque plurimis*, in quib. pro personis consulit regularib. ex iuris communis præscripto, quod, nisi in eorum iudicijs ius commune obseruandum fore iudicaret, minime præstaret. Villagut. quoque *lib. 6. cit. c. 2. per totum*, hanc eandem tuetur, confirmatq; sententiam. Gregor. Sayr. *etiam loc. cit. c. 17. nu. 57.* Desumi quoque validissimum argumentum potest ad idem probandum ex Conc. Trid *cit. sess. 25. capite 8.* quo loco præcipit regularium superiores in suæ congregationis monasterijs visitandis illa obseruare debere, quæ in sacris canonibus, & in eodem Concilio decreta sunt.

Concil. Trid. sess. 25. cap. 8.

8 Instituta vero regularia, regula videlicet, atq; constitutiones religiosorum pro iure gentiũ illis habendę sunt, vt recte Vict. *cit. dicto cap. 7. nu. 4.* hisce verbis notat. *Nobis autem pro iure gentium habenda sunt instituta regularia, siquidem omnibus Monachis, vel regularibus communia sunt.*

9 Itaque mihi dicendum videtur; In iudicando personas regulares, iurib. ommissis iuxta eorum instituta procedi posse, immo debere in ijs, quæ in regula, constitutionibusvè reperiuntur, at vero illa, quæ in huiusmodi reperire nõ est, à iure communi mutuanda fore nemo dubitare potest.

10 Certe in D. Patris nostri August. regula, & in Con- Constitutionib. nostris Canonic. Regularium Sancti Saluatoris tum delicta plurima notantur; tum pœnæ ijs, qui talia committere non verentur, infligendæ ponuntur. Sed quomodo in huiuscemodi criminib. delictisvè inuestigandis, pœnisq; iuridice infligendis procedendum sit, nihil pœnitus inuenitur præterquam Actoris, ac Rei nomina, crimenque scriptis fore mandanda, Reumq; citandum, qui si delictum fuerit confessus, mitiore; sin autem de illo conuictus extiterit, grauiore pœna mulctetur, & si accusator, aut denunciator in probatione defecerint, talionis pœna plectãtur, *cap. 13. nu. 24. & seq.* Quare pro delicti habenda veritate, pro legitimis Rei defensionib. pro caussæ determinatione ritè obeũda, vtiq; à iure communi, nequaquam à proprio cuiusque cerebro, petendus erit procedendi modus.

11 Illud attamen inuiolabiliter obseruandũ est, delicta ipsa talia esse iudicanda, taliterq; punienda; qualia, & qualiter in cuiusuis congregationis ordinisvè regula, constitutionibusq; præscribitur, quamuis de iure communi fortassis, & delicta grauiora iudicentur, & pœna illis maior adhibeatur.

12 Hoc enim sibi volunt regularium priuilegia, cum in illis à summis Pontificib. indulgetur, siue conceditur, vt nequaquã secundum iura: sed iuxta eorum consuetudines approbatas, & generalia statuta facta, & fienda regulares ipsi corrigantur, & puniantur, *vt habetur in compend. priuil. ver. correctio fratrum, num. 6. & 68.*

13 Iuri etenim communi regula, constitutionesq; regularium præponuntur in illis, quæ in eisdem habentur: in illis autem quæ in huiusmodi minimè reperiuntur, ius commune in eorum iudicijs paragendis obseruandum est.

Quó

14 Quo etiam modo iudicandi, corrigendi, atque puniendi sunt ipsi Regulares ab eorum appellationis iudicibus Illustrissimis Card. Protectoribus, illorumque Auditoribus, Nulla etenim assignari ratio potest, cur isti regularium priuilegia obseruare minime teneantur in eorum iudicijs pertractandis iuxta eorum instituta in illis, quæ in ipsis habentur, cum potius ijdem regulares sub eorũ protectione degentes contra quoscumque illorum priuilegia volentes infringere, tueri
15 protegereque deberent. hac enim de caussa regularium protectores illos appellari nemo non videt.

De Ordine Iudiciorum.

Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Processu summario omnes causæ expediendæ.*
2 *Processus summarius quis sit.*
3 *Terminorum defectus non vitiat processum.*
4 *Iudex in concedẽdis dilationib. informari debet qualitate facti.*

1 CIrca ordinem in iudicijs secundum parum nobis immorandum est, postquam hæc materia satis accuratè tractata reperitur, apud Maran. *par. 6. de ord. iud.* Vestr. à *lib. 5. sua prax.* Sallust. Tib. *in suo speciali tractatu, de modo procedendi in causis coram Audi. Cam.* & postquam antiquorum iudiciorum cursum ad diffugia, & cauillationes malitiosas causidicorum passim iam vsurpatum, nostri temporis iudicia vix seruant, cognitionem ipsam æquitatis, terminorum captionibus præferendo, & communiter summariè expediuntur. Et in primis quidem Clem. dispendiosam, de iud. in causis electionum, postulationum, & quorumcunque beneficiorum Ecclesiasticorum, decimarum, matrimonij, vsurarum, summariè procedendum ordinauit. Nunc vero iam non tantum in istis, sed & in alijs omnibus causis processus hic summarius tenetur, & de tali communi vsu testatur Maran. *cit. par. 4. dist. 9. num. 1.* Albericus Oliua. *ritu. 23.* Immo, & signatura iustitiæ committendo causas, passim summariè procedendum rescribit, ita quod licet hoc addere aliquando dimittat, errore hoc Regentis potius fieri, & nihilominus iudicem summariè procedere solere testatur Vestr. *cit. lib. 5. c. 1.*

2 Quid autem importet processus summarius, docet Fel. *in c. dilecti de iudic.* Alexan. *lib. 3. consil. 6.* nimirum in processu summario omnes iuris solemnitates esse sublatas, præter citationem, quæ est iuris naturalis, & præter necessarias probationes, quæ prætermitti non possunt. Ita quod tunc possit iudex expedire causas manu Regia sola facti verit. inspec. prout olim tempore iurisgentium tractabantur. Maran. loc. citat.

Amplius autem Clem. sæpe, *de verbor. signifi.* circumscribit summarium processum, vt videlicet in summarijs iudex libellum, vel litis contestationem necessario non exigat, etiam tempore feriarum ob necessitates hominum inductarum procedat, appellationes frustratorias repellat, dilationum materiam amputet, testium multitudinem superfluam refrenet, ita tamen vt probationes, & defensiones legitimæ non impediantur, iuramentum item de calumnia in summariis tum demum præstandum, si petatur, si vero non peteretur, propter hoc non vitiaretur processus, Vestr. *loc. cit. c. 2.* & late præmissa explicat Lanfr. in repet. ad dictam Cle. per. 16. concl.

3 Et nouissimè Pius Papa IV. & Clem. VII. ne aliquis solemnitatum iuris seu terminorum defectus vitiet processum in quacunque causa, nisi fuerit defectus citationis, mandati aut iurisdictionis, ordinarunt, & constitutionem Clem. VIII. quæ praxi forensi est multum necessaria, hic referendam putauimus, vt sequitur.

Litium dispendiis, & ambagibus præsertim inter personas curæ, & iurisdictioni nostræ etiam in temporalibus subiectas occurrere, quantum in nobis est, cupientes, statutum fel. rec. Pij Papæ IV. prædecessoris nostri, ne iudices Almæ Vrbis nullitates attendant, nisi ex defectu citationis, iurisdictionis, aut mandati, sed illis non obstantibus, ad expeditionem causarum procedant, ad omnes, & quoscunq; iudices Ordinarios, & magistratus, & officiales in quibusuis ditionis nostræ temporalis vel Ecclesiasticæ, Prouinciis. & ciuitatib' terris, Oppidis, & locis quamcunque iurisdictionem exercentes, & quauis auctoritate, & dignitate fungentes, hac nostra perpetuo valitura constitutione extendimus, & ampliamus, atque in quocunque Tribunali aut Curia seculari, vel Ecclesiastica firmiter, & inuiolatè seruari, sicque, & non aliter per quoscunque ex ipsis iudicibus etiam causarum Palatij Apostolici Auditores, etiam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales ac Legatos etiam de latere, sublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi facultate, in quacunque causa, & instantia etiam nunc pendente, aut in futurum mouenda, Ecclesiastica, prophana, ciuili, & criminali, aut mixta, iudicari, & definiri, & quibuscunque nullitatibus præter superius expressas nequaquam attentis ad expeditionem causarum earundem procedi debere præcipimus, & mandamus. Decernentes irritum, & inane si secus super his per quoscunque quauis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, &c. Dat. Rom. Anno Incar. Do. 1592. 5. Idibus Febr.

Vnde neque termini, quos in summarijs requiri refert. Vestr. *loco cit.* videlicet ad ponendum, ad articulandum, ad producendum omnia, & ad dicendum contra producta, erunt omnino de substantia ita vt omissi vitient processum, sed tum demũ si status causæ hos requirat seu ex præsuppositione. Vel etiam pro arbitrio prudentis iudicis, qui debet dilationes opportunas partibus indulgere, vel etiam rescindere superfluas, dummodo de veritate ipsi constet. Quod & in 4
praxi iudiciorũ Aud. Cam. facile obseruari potest, vbi pro obligatione Camerali quæ pro manifesto habetur, nullæ solemnitates terminorum seruantur, sed facta citatione ad soluendũ, & præmissa intimatione, expeditur mandatũ executiuum contra debitorem, & alias prout subiecta materia exigit diuersis in diuersis causis modus procedendi practicatur, videri potest breuis pract. term. Rotæ. Flam. Paris. & Sall. Tyb. *loc. cit. c. 32.*

Et licet dicta constitutio ad solos Iudices Domini temporalis Ecclesiæ Rom. directa tantum videatur, tamen cum Romanæ Curiæ, quæ omnium Ecclesiarum mater est, *c. vlt. de foro comp.* stylum omnes aliæ Ecclesiæ sequi, & seruare teneantur; vt docet Cardin. Zab. *in Clem. quamuis, de appell. in princip.* Gomez. *in proem. Reg. Canc. q. 2.* merito eadẽ ordinatio in Iudicijs etiam aliorum omniũ Iudicum Ecclesiasticorum est seruanda.

De Delictis.

Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Delicta ex tribus oriuntur.*
2 *Delicta ratione ordinis quæ.*
3 *Delicta ratione officij quæ.*
4 *Delicta ratione sui quæ.*

CVm delictorum regulariũ multa sint genera, necessarium itaque fore reputaui, vnumquodque methodicè procedendo tangere. Regularis igitur quicumque delinquit, aut ratione ordinis, vel officij aut tandem ratione sui, ratione ordinis regularis delinquere dicitur, cum sit illegitimus ordinari se fecit immo si de facto ordinatus fuisset, illico censetur interdictus ab ordinis administratione ex cõstitutione Sixti Papæ V. sub nu. 22. quæ incipit *ad Roman. &c. sub datum Romæ anno* 1588. *die Kal. Nouembr.* Si rebaptizatus scienter *c. qui bis de consecr. dist.* 4. Si bigamus *c. curandum, c. præcipimus, c. si quis viduam el 1. dis.* 34. Si à suspenso Episcopo fuerit ordinatus, Simoniacouè, Excommunicato, Irregulari, Hæretico, Furtiuè, Ante ætatẽ, Per saltum, Cum sit homicida. Aut confirmationẽ non susceperit. Hæc oĩa simul, & singula per se faciunt quẽm inhabilem ad *Concil. Trid.*
sacros ordines Concil. Triden. de refor. & *cap. 4. 12. &* *cap. in sess.*
13. *sess. 23.* constit. Sixti Quinti, quæ incipit *ad sanctum* *14. de refor.*
&c. Publicata Anno 1588. *nonis Ianuarij*, vel sit illiteratus *Item cap. 4.*
cap. fin. de tempor. ord. in 6. cap. 4. 11. & 13. de reformat. *sess. 23.* *12. & 13.*
sess. 23

sess. 23. Concil. Triden. etsi de facto promoti, sunt suspendendi Inn. *in c. cum nostris de concess. preben. num.* 1. & ibi Io. And. *c.* 1. *& seq. dist.* 55. vel corpore viciatus, *c.* 1. *c.* 3. *dist.* 55. & hæc cum alijs similibus dicuntur delicta ratione ordinis, qui inhabilitant aliquẽ ad illos recipiendos. Delinquit secundo modo Regularis ratione officii, quod obtinet, cum Abbas Priorue sit, videlicet circa administrationẽ bonorum, & correctionem subditorum. Primò modo aut omittendo vel operando: omittendo intelligitur quotiescunque Abbas non acquirit, redimit, vel defendit bona, & iura sui monasterij quia negligens Prælatus meretur puniri, & multi tenuerunt ipsum deponendum esse *c. dictum dist.* 81. Abbas *in c. illa præpositorum de accus. nu.* 3. Fel. *in c.* 1. *de treug. & pace num.* 2. *omnino viden.* Operando dicitur delinquere si dilapidat, vendit, vel obligat, bona & iura sui monasterij Extrauag. Ambitiosæ Paul Papæ 2. *de reb. Eccl. non alien.* Abb. *in c. monachi de stat. monac. num.* 6. circa correctionem subditorum delinquit omittendo non puniendo delicta Inn. *in c. dilectus filius,* 2. *de Simon.* vel nimis indulgendo delinquentibus Nauarr, Operando verò delinquit procedendo sine ordine contra aliquem, vel excedendo modum corrigendi, vtroque enim modo sententia diiudicabitur nulla vel saltem iniusta *toto tit. de sententia, & re iud.* Tertio & Vltimo modo delinquit regularis ratione suimet ipsius, & duobus pariter modis committitur, ommittendo scilicet vel operando: omittendo, si non celebrat, quia non obedit superiori suo, & incidit in pœnam propter votum obedientiæ, vt ex regula Sancti Basilij, *capit.* 1. *ex regula Sancti Benedicti, capit.* 2. *Sancti Augustini pariter, & Sancti Francisci in capit.* 1. peccatque mortaliter Archid. *in capitul. sicut* 27. *quæstio.* 1. nec officia diuina recitat ex eisdemmet supradictis rationibus, & authoritatibus, & vt voluit Gemin. & Franc. in *cap. fin. de rescript. in* 6. Si non ieiunat, contrauueniendo regulæ maximè Sancti Augustini *in cap. secunda feria,* nec superiori suo obedit, vt dictum est: Operando pariter duobus modis contingere potest. Primò modo operando non offendendo aliquem, sed duntaxat semetipsum, vtpotè si sit proprietarius, quã proprietatem vnaquæque regula pœnitus tollit ex regula Sancti Basilij *cap.* 1. *ex regula* Sancti Benedicti *cap.* 33. Sancti Augustini *cap.* 1. ex Sancti Francisci *cap.* 9. nisi ex licentia Abbatis Archid. *in cap. solet num.* 4. *& cap. peruenit* 27. *qu.* 1. ebrius contra regulam pœnitus Sancti August. *in c. feria secunda, & contra text. in c. à crapula de vita, & honest. cler.* Blasphemus *c. si per capillum* 22. *q.* 1. Apostata, & sic contra primam partem Voti. s. obedientiæ ioculator *c. clericum dist.* 46. minister laciorum *c. sacerdotibus, ne clerici, vel monac.* sortilegus, qui futura præuidere sperat *c. vno* 26. *q.* 1. & qui similia committit, grauiter delinquit, vt voluit Antonius de Bu. *in c. at si cleric. de iudic.* venator *c.* 1. *& sequen. de cleric. venat.* aleator *c. clerici de vita, & honesta. cleric.* Symoniacusque *c.* 1. *& seq. de Sym. etiam in* 6. & contra alios duobus modis delinquit factis. s. & verbis, factis per homicidium *c.* 1. *de offic. iud. ord. c.* 1. *& seq. de homic.* incendium *cap. pessima* 23. *q.* 8. Sodomiam *c. clerici de excess. prælat. l. cum vir. C. ad leg. Iul. de adult. & stup.* sacrilegium, Hostien. *in summa de accus. §. quis sit effectus versic.* & gratia exempli, adulterium *c.* 1. *de offic. iud. cord. c. si quis clericus* 81. *distinc.* incestum, *vt text. in c. lex ista* 36. *q.* 1. *gloss. in cap. non debet* 30. *q.* 1. stuprum, Abb. *in c. at si clerici de iudici. cap. si quis clericus* 81. *distin. & cap. lator. el.* 2. *quæst.* 7. *fornicationem,* Abb. *in c. at si clerici ver. de secundo de iudic.* Io. de Anan *in c. significauit de adult. n.* 2. *& seq.* Raptum text. *in cap* 2. *de raptor. &c. & l. vnica C. de rapt. Virg.* læsam maiestatem *cap. si quis laicus* 22. *q.* 5. furtum, *Abb. in. c. cum contingat de foro comp. &c. cum non ab homine de iudic.* percussiones *c.* 1. *de cleri. percus.* & alia huiusmodi si quæ sunt: Verbis iudicialiter falsum deponendo *cap. si Episcopus* 50. *dist.* extra iudicialiter iniuriando *l.* 1. *de iniur.* vel calumniando, *vt in capit. de pœnis,* de omnibus his supradictis occasione statuendarum pœnarum pro vno quolibet latius tractabitur.

3

Nauar. cons. 75. *de regul. num.* 33.

DE ACCVSATIONE.

TITVLVS VI.

Forma commissionis, seu delegationis faciendæ ab ordinario alicui de compilando processu super quacunque accusatione, querela, denunciatione iudiciali, vel proprio motu iudicis ordinarij propter clamorosas insinuationes sibi factas à fide dignis contra aliquem super eiusdem crimen, altero ex iis modis ipsi ordinario delatum, & forma electionis actuarij.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Delegationis, seu commissionis alicuius processus compilandi super aliquo crimine forma traditur.*

2 *Delegati, quando poterunt subdelegare facultatem sibi concessam sine speciali licentia delegantis.*

3 *Decreti forma electionis alicuius personæ in actuarium alicuius causæ.*

CVm ad nostrum tribunal, seu congregationis, seu capituli generalis, aut dietæ, siue capituli prouincialis, seu ad nos Episcopum, vel Vicarium, &c. vel D... Abbatem, vel Priorem, aut Gardianum Monasterij... Congregationis.... vel ordinis... per talem die tali fuissent delati libelli, seu literæ subscriptæ sub tali, vel talibus nominib. quibus D... incusabatur, aut denunciabatur, seu contra ipsum querimonia non minima exponebatur (prout latius in ipsis continetur) vel si ex officio vellet ordinarius procedere motus ex clamorosis insinuationibus à fide dignis sibi delatis Tunc dicat. *Cum ad nos D... Episcopum, &c. vel... Abbatem, vel Priorem, Guardianum, & huiusmodi peruenisset, per clamorosas insinuationes à fide dignis delatas, quod D... sacerdos monachus ætatis... dignitatis... veneno perpetrauerit homicidium illius, qui die... fuerat mortuus repertus, vel furtum... vel blasphemauerit coram... vel aliud crimen fecerit. Et cum grauioribus negocijs essemus præpediti, ita, vt per nos non possemus, vt tenebamur, procedere contra huiusmodi criminosos, ne remanerent impunita scelera nostrorum monachorum, vel clericorum, & huiusmodi, & insimul consulere (si qui tamen reperti legitimè fuissent criminosi) decori, & indemnitati nostræ congregationis, aut ordinis volentes: Confisi igitur de integritate, doctrina, ac industria Reuerendi D... Abbatis, vel dignitatis... Monasterij... & Reuerendi P. D... insolidum, vel diuisim, vel coniunctim, (vt voluerit ordinarius) dedimus in mandatis ipsis Reuerendis Patribus vt quamprimum se conferrent ad Monasterium, vel Ecclesiam... ad inquirendum processum compilandum, ac denique procedendum in tali causa, vsque ad sententiam diffinitiuam exclusiuè, vel inclusiuè, & in ipso processu compilando possint carceri mancipare, & rigoroso examine vti contra quoscunque nobis subditos, procedendo per torturam, & alia tormenta, prout iuris erit, vel de iure sibi videbitur. Quæ tamen tormenta adhibeantur iuxta consilium Iurisperiti (vel sine dicta clausula.) Quapropter ijs literis commissionalib. præsentib. ijsdem Reuerendis Commissarijs tradimus omnimodam authoritatem & facultatem nobis à S. Sede Apostolica indultam vigore priuilegiorum nostræ Congreg. vel iuxta iurisdictionem, ac potestatem nobis iure ordinario, vel delegato à Dño tali cum potestate sub delegandi competentẽ: Insuper tenore præsentium (quatenus opus erit) ijsdẽ Reuer... talis dignitatis... impartiti fuimus potestatem pro dicta caussa expedienda inuocãdi etiam brachiũ Ecclesiasticum, vel seculare, tribunalq; erigendi in quolibet nostro monasterio, vel territorio nobis subiecto. Concedimus & petendi facultatem ab ordinarijs locorum, ibi iuridicè procedendi contra nominatos reos nobis, non subditos, ac quoscunq; alios delinquentes, & examinandi testes laicos in nostro foro, cum iuramento prauio dicto consensu. Insuper præcipimus in virtute sanctæ obedientiæ, & sub alijs pœnis nostro arbitrio imponendis omnib. & singulis Prælatis, Monachis, Commissis, & Oblatis nostræ congreg. vel ordinis, vel omnib. nostris officialib. nostræ diœcesis, vt omni mora postposita in ijs, qu... cernunt celerem, ac legitimam præsentis causæ expeditionem cum annexis, & connexis, vobis statim pareant. Datum in Monasterio Die... & a D... scriba Capituli... vel Dietæ... Vel, Datum in Palatio nostro existente in ciuitate.. vel Notarius R... Præsidis, vel Generalis.*

Locus

Locus sigilli.

Et in hoc seruetur consueta forma subscribendi huiusmodi commissionales literas.

Et animaduertant Commissarij, ne deludi possint à reis, dum ostenderint huiusmodi mandatum suæ iurisdictionis delegatæ; nam si in dicto mandato reperiretur talis facultas à Principe, vel Republica, vel ordinario, impartita sub verborum serie communi, id est tibi Abbati, vel Decano, &c. denotando *c. fin. ext. de offic. deleg. & ibi per Doctor.* solum nomen dignitatis, vel nomen proprium ipsius, non addendo, confisi de tua doctrina, industria, & huiusmodi, tunc possent huiusmo-
2 di commissarij delegati subdelegare talem iurisdictionem, & idem dicetur, si diceretur, confisi de tua industria, & in subdelegatione facienda talis causæ vtraque pars consentiret, secùs si non consentiret, & idem omninò dicendum erit de delegato ab inferiore Prælato, & non à Principe, qui non possit subdelegare: nam sine delegantis consensu non poterit alicui subdelegare negotium sibi delegatum, & si Notarius, seu actuarius sibi assignatus specialiter in sua delegatione, vel per speciale decretum iudicis ordinarij, ipsi poterunt illum sibi electum nominare per speciale eorum decretum iis verbis, vel similibus conceptum.

Cum nobis infrascriptis delegatis Iudicibus, & creatis Commissariis à Reuerendis... Vel Reuerendissimo Episcopo... visum fuisset pro maiori expeditione causæ nobis commissæ assumere actuarium ad redigendum in scriptis omnia actitanda in præsenti causa, & confisi plurimum de integritate D... Ipsum elegimus in nostrum actuarium, prout præsenti decreto eligimus. Datum in monasterio, vel in Palatio nostra residentia, die ....

D... Abbas Monasterij	))	*Commis-*
D... Abbas Monasterij	))	*sarij.*

De Accusatione.

Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Secularis regularem accusare non potest limita tamen num. 3. & 4.*
2 *Appellatione suorum, qui veniant.*
5 *Regularis accusare non potest, limita nu. 7. 8. 9. 10. & 11.*
6 *Accusationis diffinitio quæ.*
12 *Accusatore desistente, iudex tenetur procedere.*
13 *Forma accusandi quæ.*

DElicta superius enumerata nullatenus possunt puniri, nisi præcedant accusatio alicuius, denunciatio, iudicis inquisitio, seu forma notorij, ideò de primo procedendi modo loquendo, dicitur, quod Re-
1 gularis non potest à sæculari accusari, nisi sæcularis suam, vel suorum iniuriam prosequatur, *cap. de cætero, de testibus*, vbi Doctores, & appellatione suorum veniunt, Pater, Mater, Patroni, Patronæ, & eorum liberi, frater, & soror, socer, vxor, socrus, gener, nurus, vitricus, nouerca, Priuignus, & etiam amicus intimus Abb. *nu. 7.* Mynsinger, *nu. 4.* qui allegat Bald. *in l. 1. C. qui accus. non poss. nu. 33. in allegat. c. de cætero de testibus*, licet aliqui tenuerint, quod sui intelligantur vsque ad quartum gradum, Bald. *in l. neganda, vbi glos. C. qui accusare non poss. & in alleg. l. 1. nu. 22. eod. tit.* & nonnulli dixerint suos extendi vsque ad septimum gradum, Boich. *in d. c. de cætero de testib. nu. 9.* Magis tamen communis opinio est, vt vsque ad quartum gradum extendantur, & amicus intimus includatur, Rota *dec. 7. alias 463. de re-*
3 *nunc. in nou. nu. 2.* Fallit secundò in criminibus exceptis, nam tunc quilibet contra quemlibet admittitur ad accusandum, Innoc. *in c. de cætero, de testib.* & ibi Ant. de But. *n. fi.* Hostien. *nu. 1. ex. etiam in c. cum P. de accusat.* quæ crimina excepta sunt Symonia, Hæresis, & Læsa maiestas, enumeratque glos. *in c. cum P. de accusat*, vbi Myn-
fing. *nu. 5. in d. c. de cætero de testib.* Fallit 3. si delictum 4
fuerit in villa commissum, vbi non reperiuntur regulares, nec clerici, tunc in defectu ipsorum admittitur secularis quicumque ad accusandum, Abb. *in d. c. de cætero nu. 3.* nec coram alio tunc poterit accusare, quam suo superiore Regulari *c. 1. de foro comp. & c. regularis Concil. Trid.* & Feder. *de sen. cons. 14. nu. 2.* nisi regularis *Concil. Trid.*
extra septa monasterij viueret, quo casu ab ordinariis *14 sess. 25.*
puniuntur, *c. Ecclesiarum, Concil. Trid. & c. in exemptore,* *Concil. Trid.*
Concil. Trid. de reform. aliàs manendo in monasterio *3 sess. 6. de*
debet à suo superiori regulari tantum puniri, licèt or- *reform. Conc.*
dinarius possit instare penes superiorem regularem, *Trident. 14. sess. 7.*
vt regularis aliquis puniatur, *c. 1. regularis, Concil. Trid.* *Concil. Trid.*
de regul. & monial. & c. quacumq. In causa tamen hære- *14. sess. 25.*
sis coram Inquisitore, & loci ordinario poterit accusa- *Concil. Trid.*
ri, Boich. *in c. ex parte de accusat. nu. 4.* si tamen ab ipso- *8. sess. 21. de*
rum superioribus regularibus præuenti non fuerint *reform.*
ex const. Pij Papæ IIII. 67. in ordine incip. *pastto. & c. sub*
dat. die 1. Aprilis 1562. Regularis secularem indistinctè 5
accusare non potest *c. sententiam, de cler. vel monac.* & Decian. *in tract. crim. lib. 3. c. 8. nu. 15. vol. 1.* licèt quidam teneant, quod præmissa protestatione, vt ad pœnam sanguinis minimè deueniatur in vim textus, *cap. 2. de homic. in 6.* quod procedit inter sacerdotes seculares, non autem regulares, quia regularis pro iniuria sibi illata non potest nec secularem, nec regularem accusare. Aretin. *consil. 138. nu. 2.* Petrus à Plaza *cap. 42. nu. 17. in fin. & nu. 18.* namque accusatio est officium contra
præcepta Dei, & naturæ: Deus enim in Matthæi 5. di- *Matth. 5.*
cit, & expresèsè præcipit, *quod si quis te percusserit in vna* *vers. 39.*
maxilla, debes ei prabere alteram, ideò non debes accusare. Item in Lucæ 6. dicit, *quod nedum amici sunt diligen-* *Lucæ 6.*
di, verum & inimici, & benefaciendum est his, qui oderunt *vers. 27.*
nos. Item illud, quod habetur Prouerb. 25. *quæ viderunt* *Prou. 25.*
oculi tui, ne proferas in iudicio cito, ne forte emendare non *vers. 8.*
possis, ideo qui fidelis est, celat amici commissum, c. qui ambulat 5. q. 5. propterea delictum, nec contra se, nec contra alios regularis accusare potest, aut debet, quia mortuus est mundo *c. placuit 16. q. 1.* Tum quia seruos Dei non oportet litigare *c. 11. de postulan.* cum etiam talis accusatio procedit à libero arbitrio, quod monachi non habent, *c. si religiosus c. nullus, de elect. in 6.* Fiuntque ex accusationibus inimicitiæ capitales, glos. *in l. licet ff. de arbit.* Abb. *in cap. 1. de collus. deteg. nu. 2.* est enim accusatio ius vlciscendi solemni, & pœnali iudicio iniurias, & delicta Decian. *in tract. crim. lib. 3. cap. 1. vol. 1.* quid sit accusare, *nu. 3.* poterit tamen monachus denunciare, quomodo autem, & ex quibus causis in sequenti cap. tractabitur, eius tamen Priorem, Abbatem, Guardia-
num, vel Correctorem quisque monachus, seu regula- 7
ris poterit accusare, *c. ex parte de accus.* vbi Ant. de Butr. *nu. 1. & 3.* Sed dubitatur, an in omni casu, in criminibus exceptis enarratis, nulla oritur dubitatio, in reli-
quis verò multæ sunt opiniones, prima est opinio quod 8
regularis possit superiorem suum accusare, si accusatio tendit ad vtilitatem sui monasterij, vendendo, in malos vsus conuertendo bona monasterij, non recuperando, aut defendere negligendo, & paciscendo de his, quæ monasterij sunt, & quia quilibet regularis tenetur iura monasterij defendere, ideò poterit tali casu etiam accusare dilapidatorem Anton. de Butr. *in c. ex*
parte de accusat. nu. 10. Secunda est opinio, vt non solum 9
ratione interesse monasterij possit regularis Abbatem accusare, sed etiam ratione suimet ipsius superioris, quotiescumque s. malus homo sit, & potius exemplo suo destruit, quàm ædificat monachos sibi subiectos Hostien. *in d. c. ex parte de accusat. nu. 1.* Tunc ei nedum obediendum non est, sed potest accusari, vt si Symoniace fuerit promotus tunc indignè est Abbas, & tanquam superiori monachus parere non debet, sed tanquam criminosum eum accusare Anto. de Butr. *in c. si Dominus de Symon. num. 2.* Hæ duæ opiniones videntur posse reconciliari, vt tenet Abb. in allegat. *c. ex parte de accusat. nu. 3.* quod s. monachi dicuntur procurare vtilitatem sui monasterij, accusando proprium Abbatem quia

quia interest monasterij non habere pro pastore, & ad-
ministratore lupum Socin. *in eod. c. ex parte de accus. nu.* 5.
& quia rarò, immò nunquam datur Abbas dissipator
bonorum monasterij, qui non sit homo malus, & pes-
simæ conscientiæ, & è contra Abbas malus non datur,
qui parũ curat curã, ipsam monasterij in dilapidando
eius bona, namque malus non esset, si mala non age-
ret, propterea vti causa, & effectus vnus ex alio digno-
scitur, & vtroque casu poterit monachus accusare Ab-
batem, & in hoc casu monacho accusare Abbatem de-
bentur expensæ necessariæ ab ipso monasterio, sine
quibus non posset Ant. de Bur. *in eodem c. ex parte de ac-
cus. nu. 2. & fi.* & Socin. ibi Bal. *in l. etiam, C. mandati, nu.* 3.
Aret. *in ca. si qui testium de testibus, nu.* 13. Vltra casus enu-
meratos Simoniæ s. & interesse monasterij videtur,
quod possit Abbas à monacho accusari de infrascrip-
tis Hæresis, furti, sacrilegij, homicidij, veneficij, sepul-
chri violationis, patricidij, incestus, periurij, raptus,
maleficij, adulterij, belli publici, calumniæ, Apostasiæ,
infamiæ iuris, & facti, Bigamiæ, corpore vitiati, mente
capti, & de his, qui inseruiunt secularibus, quos om-
nes casus enumerant Canones, *c. infames, 6. q.* 1. Ego ta-
11 men credo quod in omni casu, pro quo potest regula-
ris puniri ab Abbate pro eodem Abbas possit à mona-
cho accusari: primò quia interest religionis, & mona-
sterij non habere ministros, qui cæteros regunt impro-
bos, & ideò bene videtur dixisse Dionysius Halicar-
nasseus, hanc naturæ extitisse legem communem, vt
deterioribus semper imperarent meliores: secundò
quia si Abbas potest monachos suos pro quocumque
crimine punire, quare non poterit monachus pro to-
tidem crimine Abbatem suum accusare? vt desinat
esse Abbas, aut ipsum in peccato viuentem perire non
permittat, & monasterium simul ob superioris pecca-
ta Ioan. And. *in d. c. ex parte de accus. nu. 1. & seq.* ante ip-
sum ità voluit tex. *in c. ipsa Pietas*, 34. *q.* 4. & dico non de-
nuntiare, sed accusare, quia non correctio tantum, sed
pœna requiritur in superiore delinquente, aliàs delicta
superioris essent impunita in dedecus monasterij, to-
tiusque religionis detrimentum, & animæ eiusdem
superioris periculum, quæ delicta cum impunita re-
manere non debeant, *leg. ita vulneratus, §. æstimatio, ff. ad
leg.* Aquil. *leg. si à reo. §. fi. ff. de fideiuss. leg. 4. §. cum Domi-
nus ff. de noxal. act. leg. si operis, C. de pœnis*, propterea debet
monachus Abbatem suum accusare odio criminis so-
lum, non autem personæ, & amore iustitiæ, *c. quisquis*, 1.
q. 1. *c. quapropter* 2. *q.* 7. quæ accusatio cum fuerit iudici
præsentata, tenetur iudex illam, si, & inquantum de iu-
re admittenda veniat, ipsam admittere, aliàs accusator
poterit protestari de sibi denegata iustitia, & tandem
12 appellare, *cap. significantibus de nou. oper. nunt.* & ibi Inn.
& quatenus accusator desisteret, tenetur iudex vlterius
procedendo inuenire delicta obiecta, *c. crimin. de collus.
deteg.* Hostien. *in c. quia de iudic. nu.* 4. & Bar. *in l. libello-
rum, §. fin. nu. 20. ff. de accus.* Aret. *in c. licet, nu. 22. de accus.*
vel si accusator colluserit Abb. *in c. 1. de collus. deteg. &
alleg. c. crimina. eo. tit. num.* 1. ad effectum etiam vt vera
non inuenta narrata crimina in libello accusatorio,
contra accusatorem agere ipsumq; postea punire pos-
sit, pendente accusatione accusatus promoueri non
potest, quia iam grauata est illius opinio, & infamatus
de facto, *c. accedent de accus.* vbi Doctores, sed si absque
infamia, & scandalo accusatio tantum per se sola non
sufficit ad impediendam promotionem, vt tex. *in c.
accedens*, nec accusatus accusatione pendente admit-
titur in testem, vt Anton. de Butr. *in c. fi. de testib. num.*
10. Anton. de Butr. *in c. nulli de accusat. num. 1. & 2.* di-
cat Nauarr. quidquid sibi placet *in cons. 11. de accusat.*
ductus nescitur contra communem. Forma accusato-
13 rij libelli erit huiusmodi, videlicet, conqueritur, &c.
ad docendum de interesse accusatoris *mille. pract. crim.
tit. de accusat. forma. num.* 1. apud R. Patrem Visitato-
rem, &c. N. quod anno mense, & die adponitur no-
men accusatoris, annus, mensis, & dies, *vt latè habetur
in l. libellorum, ff. de accusat.* N. Priorum, &c. ausus fuit
infrascripta delicta committere videlicet.. & ideò ne
de tanto scelere se gloriari valeat, receptis testibus in-
fra nominatis, vel descriptis, inuentaque veritate con-
tentorum petit ipsum puniri iuxta formam regulæ,
traditionem Patrum, ac dispositionem iuris, Bart. *in d.
l. libellorum, nu.* 19. Marian. Socin. *in repet. c. qualiter, &
quando de accusat. nu.* 910. Bal. *in l. Edita, C. de eden. nu.* 33.
quia iuxta qualitatem delicti, non accusatoris arbi-
trium puniri debet, Felin. *in c. 1. de lit. contestat. nu.* 12.
Gomez. *tract. crimin. cap. 11. nu.* 2. vt eius pœna cæteris
transeat in exemplum.

De Actore, & partibus.

Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Accusatio facinorosorum quare fieri debeat.*
2 *Criminis deferendi ratio triplex est, accusatio, inquisitio, & denunciatio.*
3 *Accusatio, inquisitio, & denunciatio quid.*
4 *Denunciatio duplex, fraterna, & iudicialis, & definitio vtriusque.*
5 *Monachi quando possint, vel debeant alterum accusare.*
6 *Admonitio an, & quando in accusatione necessaria.*

QVoniam hominis, ac ratione vtentis honestas
omnis in eo sita est, vt nihil publico bono anti- 1
quius esse ducat: ideò ne ab honesto discedat, est ei
summoperè curandum, ne bono publico exitium in-
feratur. Hominum namque societas Reipublicæ cu-
iusdam est instar, singulis autem aptè partium ratio-
nem suscipiunt. Itaque ne sceleratorum vitiis Reipub.
bonum corrumpatur, quilibet homo, vt pars Reipub.
ac sibi consulens, facinorosos in iudicium vocare de-
bet, ex quo delatoris, siue accusatoris vis omnis, & ne-
cessitas ducitur; De qua, vt via, & ratione tractemus,
eius partitionem afferre operæ pretium duximus. Est 2
autem triplex: Accusatio, vt *in l. eum suppositi, C. ad leg.
Corn. de fals. & l. 3. C. ad leg. Flau. de plag.* Denunciatio,
vt in l. ea quidem, C. de accus. Inquisitio, *vt in l. congruit,
ff. de offi. præt. habetur etiam extra de accus. per totum, & iu-
ris prudentes omnes eisdem locis, idem testantur.* De quibus
diffinitione adhibita, accuratiorem cognitionem tra-
dere incipiamus. Accusatio criminis est apud iudi- 3
cem, vt publicam personam, vindicationis causa pro-
pter bonum commune in libello delatio, quæ deduci-
tur ex mente Azo. in Summa, *eod. tit.* ex Host. etiam
in Summa, *eod. tit.* & ex D. Thom. Inquisitio verò est, *D. Thom. 22.*
fama præcedente, & clamorosa insinuatione impel- *q. 68. art. 1.*
lente, criminum à iudice peruestigatio, vt habetur per
Doct. *in c. qualiter, & quando, el secundo, de accus.* At de- 4
nunciatio duobus membris appositè fungitur, altera
namque fraterna, altera iudicialis doctrinæ gratia ap-
pellatur. Quarum quæque sit, sigillatim aperiamus.
Fraterna denunciatio est criminis apud iudicem, vt
patrem, emendationis causa, explicata delatio. De hac
Inno. & Panorm. *in c. nouit, de iudic.* Iudicialis verò est
criminis vindictæ causa delatio, nec se ad probandum
deuinciens. Sot. Quibus ita compositis, colligitur pro- *Sot. lib. 5. de*
fectò, quod si nostræ professionis, ac per votum suscep- *iust. & iur.*
tæ religionis, rationem habere, vt par est, contende- *q. 5. art. 1.*
mus: nullus inter nos accusationi locus esset, quod
Apostoli nobis esset institutum seruandum: *Noli vinci
à malo: sed vince in bono malum.* Nam si diuino zelo in-
flammatus scelera, atque facinora à fratribus mouere
studeres, oporteret accusatione prætermissa, in qua
vindicta expetitur, denunciatione vti, quo sic socio-
rum saluti pro rerum necessitate consuleretur. Verum
vt eo redeat, vnde oratio digressa est, hoc discrimine
de accusatione curandum est, vt sciamus, an crimen in 5
nos commissum est, an in alios: cum peccatum contra
nos est, idque ab eo, qui nostræ sit familiæ, nihil prohi-
bet accusare nulla Abbatis venia. *Ro. consi.* 375. At cum
ab ex-

ab extraneis id sceleris admittatur, citra Abbatis veniam nullus deferendi criminis locus monachis relinquitur, vt notatur 12. q. 1. *c. nullus, & c. parochianus, de sent. excom.* Postremò id valde instituto nostro consentaneum est, vt si delictum publico bono perniciem afferat, sitque reus homo exitiosus, & pestilens, ac nos comprobare possimus: petenda quidem est venia, sed tametsi non impetretur, non modo licet, sed necessarium est accusari reos. Animaduerto etiam, quod cum accusatione adhibita exagitamus reum, prauia certè admonitio nō requiritur, si quidem ad vltionem illa cum spectet, nihil vtilitatis ex tali admonitione maneret, ita D. Tho. *in 4. dist. 19. q. 2. art. 3. q. 1. ad 4.* Glos. & Innoc. *in c. de his, de accusat.* Quod quidem de criminibus in nos admissis dictum volo. At cum in aliorum iniuriam peccatur, tunc distinctione huiusmodi opus est, vt si in aliorum, & publici boni labem sit peccatū, quemadmodum si rerum cœnobij cellerarius esset decoctor, persuasūq; haberemus, eum à tali facinore adiunctis monitis abstinere, necessario monitione vtendum est: cum vero id in dubium vocaretur, aut mora interposita periculum immineret, profectò ad accusandum maturè omnes cogimur. Neque his Euangelij sententia illa aduersatur, *qua percutienti maxillam, alteram prabere præscribitur.* Propterea, quod rancore (vt aiunt) indulto sui damni vicem, iure medio compensare, nihil obstat, consentit Sanctus Doctor, 2. 2. q. 33. & 68. & Sotus *lib. 5. de iust. & iur. q. 5. art. 1.* Nunc, quæ sunt harum rationum, singula explicemus.

De Accusatore, & accusationis forma.

CAP. IIII.

S V M M A R I V M.

1. *Libellus duplex, postulatorius, & delatorius.*
2. *In libello, quæ exprimi debeant?* *Pœna talionis, licet non exprimatur, tamen subintelligitur, sub eod. nu. 2.*
3. *Forma libelli accusatoris.*
4. *Memoria quia imbecillis est, ideo omnia in scriptis redigenda.*
5. *Modus procedendi inter clericos est ordo iuris, sed inter monachos proceditur summarie.*

CVm causæ, aut ciuiles sint, aut criminales, vtrarumque libellus ab actore iudici offerendus erit.
1 Quorum alter postulatorius appellatur, alter dilatorius nuncupari potest, *ca. 1. & c. fin. de lib. oblat. c. 1. 2. q. 1. & l. qui crimen, C. qui accusare non possunt.* Spec. *tit. de libellorum conceptione, §. libellus.* De postremò tamen (omisso priore) ratio habenda est. Ac primum versemur, licet in eius forma cōstituenda, & describenda quæ & actoris nomen, & rei contineat, necesse est, & maleficium,
2 de quo agitur, & sponsionem prosequendæ causæ vsque ad finem, animo non calumniādi, sed sui iuris, vel publici boni tuendi exponere quibus de omnibus iuramentum præstet, adiuncto iudicis nomine. Accedat quoque accusatoris subscriptio, se offerens ad talionis (vt aiunt) pœnā, si probationem non præstiterit; Quod quidem postremum, tametsi non explicaretur, accusationis natura intelligi oportere, Doctores sentiunt.
D. Tho. 2. 2. q. 69. art. 4. Sanctus Doctor, 2. 2. q. 68. art. 4. Spec. *tit. de accusationibus lib. 3. §. 1. nu. 17.* Archiepiscopus Florentinus *in 3. par.* Summæ, *tit. 9. c. 8. §. 3. per textum in c. quisque, 2. q. 8.* Huius autem exemplum his verbis constat: *In nomine Domini, &c. Die 20. Nouemb. 1577. Ego D. Turpilius desero,*
3 *& propono coram Dom. Iustino iudice, &c. contra D. Albertum animo non calumniandi: sed meo iuri, vel commune bonum tuendi, qualiter superioribus baculo ex insidiis me aggressus acerbè verberauit, quod sub talionis pœna me probare polliceor, atque prosequi ad finem vsque, vt meritas pœnas luat. Dat. in Cœnobio, &c.*
4 *Ego D. Turpilius, qui supra manu mea, vel aliena, si nescit literas, apposito signo.*

Deinde animaduerto omnia scriptis mandanda esse, quoniam memoria nostra imbecillis est, ac labilis; potest tamen id prætermitti; primò, si leuia delicta forent; deinde si adeò perspicua essent, vt nulla euidentiæ probatione indigerent. Spec. & D. Anton. *vbi supra.* Sed quamquam plurima huc afferenda essent eis, qui exquisitius in eorum tractatione versarentur; nos qui monachis tantum iudiciorum formam tradere voluimus, breuitati consulemus. Constituto primum procedendi rationem monachorum differre plurimum ab ea, quàm ad clericos adhibemus. Siquidem hic solemnis, & perfecta iuris obseruatio desideratur, illic autem omnia agenda sint simpliciter, summariè, & de plano; sola facti veritate inspecta, vt docetur à Spec. *in tit. de Inquisitione, §. vlt. nu. 5.* Præpos. *in c. cum pastoralis, 2. q. 8.* Abb. *in c. ea quæ, de statu monachorum, & in c. cum contingat, de foro compe.* Est enim rationi consentaneum, vt ij quibus animi tranquillitas proposita in primis est, mundiq; perturbatio, ac iudiciorum iniuria debet esse, ab omni prorsus iudiciorum strepitu obhorreant. *Seruum enim Dei* (vt Apostoli verbis vtar) *non oportet litigare; sed mansuetum esse ad omnes, &c.* Hæc autem qua ratione accipienda sint, altius exordiamur.

De Monachorum propria procedendi ratione.

CAP. V.

S V M M A R I V M.

1. *Monachorum munus describitur.*
2. *Abbas in criminum animaduersione in monachos dupliciter procedere potest, vt pater, & iudex.*
3. *Discrimen procedendi, vt pater, & vt index.*
4. *Crimina monachorum duplicia, leuia, & grauiora, & quis modus procedendi, nu. 6. & 7.*
5. *Prælati nihil extra regulam agant.*

IN magnas sanè me adductum angustias perspicio; quod de ratione, quam ad monachos puniendos adhibere iudex debeat, sermo mihi habendus est. Nam profectò fieri non potest, quin alterutrius inuidiam, licèt immeritò, subeam. Verum si, quæ sui sunt muneris, singuli conarentur præstare, non laboraremus. Cui enim est dubium, quod omnia tranquille cōsisterent, si Prælati eo studio pietatis, ac integritate morum elucerent, quam eis accuratissima ratione Pater S. Benedictus in tertio suæ Regulæ cap. præscripsit? & meminisse deberent, quo nomine essent insigniti, Patris videlicet. Atq; ideò eo curarent, id re ipsa egregiè præstare. Hinc D. Amb. in suo pastorali, *Actio* (inquit) *congruat nomini, nomenq; actioni, ne sit nomen inane, & crimen immane, honor sublimis, & vita declius.* Quod certè satis dilucidè, & grauiter idem noster legislator in 63. c. asseruit, dum eam in criminū animaduersione formulam Abbati seruandā censet, vt in ipsa correctione prudenter agat, vt nequid nimis, &c. Scientibus enim legem loquor. De hinc vno verbo negotium totum complectitur dicens: *Oportere eos cum animo suo cogitare se infirmorū omnium curam suscepisse, non de sanis tyrannidem, &c.* Cōtra; si monachi officium suum tueri, ac seruare studerent; nec nuncupato voto deesse, sed animi ardore 1
proposita præmia exoptare, certum est, nihil illis graue, nihil molestum accideret, quod non æquo animo, & excelso ferendum existimarent. Quippe cum hæc vna est piorum hominū summa gloria, si iustitiæ causâ res duras perferant. Nam (vt D. Pet. aiebat) *quæ est gratia, si peccantes colaphizati suffertis?* Non enim sibi rectè consulit is monachus, qui iniuriis vexatus, criminibusque iniustis, vt ab iis sese liberet, ad contentionis iudicium se confert. Nam etsi legum, ac iudicis autoritate suam depellere iniuriam curet, in hoc tamen veræ religionis minus habent, quod oblatā coronæ, atque præmij segetem, contentionis studio repudiat. Sed viderint hoc ipsi. Nos modo, quæ instituti sunt nostri persequamur.

D. Ambr. in suo pastorali.

mur. Bipartita ratione animaduertere in Monachos Abbatem posse Pontificia iura, nostraque instituta decernunt. Primum patris sibi, & nomen, & vim assumens, cui sanè propositum est, vt quoad eius fieri potest, nihil de suppliciis cogitet, monachorum vitia radicitus euellat, eorumque piè medeatur vulneribus. At tunc quidem, quod de sola ipsius monachi salute agitur potest Abbas iudicij forma omissa, rem, vt sibi libet, gerere, vt magna cum constantia dicit Panor. *in c. reprehensibilis, de appell. & in c. cum contingat, de foro comp. facit tex. in c. prodest. 23. q. 5. & in c. nulla, 18. q. 2.* Nam optimè in hoc Abbatis munus constat, tantumque abest, vt monachus conqueri possit, vt præclarè suam agi causam existimare debeat. Postea cum Abbas iudicis rationem, ac modum exercere constituit, ac per leges ad solam sui monachi vindictam spectat, vt disciplinam tueatur; tunc dubio procul, aut iuris ordine seruato, aut summarie, de plano, sola veritate facti inspecta, iustitiam administrare debet. Quæ quidem nisi suis legibus inuiolata consistat, non prohibetur monacho, vt suæ, vel æstimationis, vel iuris habeat rationem. Abb. *in c. si quis contra clericum, & in c. cum contingat de foro comp.* At verò duplici etiam ratione, quæ à monachis committi possunt crimina, diuisa sunt, quorum grauiora sunt, quædam verò leuia, ex c. 24. Regulæ nostræ. Et leuiores quidem culpas eas appellandas nostræ Regulæ explicator Cardinalis ampliss. de Turrecremata censuit, quæ in iis versantur, quorum violatio noxam capitalem non affert. At grauiores illas iudicat, quæ aut leges diuinas violant, aut essentialia nostræ Regulæ; sic enim loquimur: Nec me fugit eorum criminum vtraque membra latius patere. Cui enim est dubium, quod vasis confractio, taciturnitatis violatione leuior sit? aut libidinius nuncupatã Deo castitatem commaculare, perniciosius sit, quam baculo monachum cedere? tamen id summopere in hac re animaduerti, & velim, & rogo, totam rei huius rationem ex prælati iudicio pendere, qui adhibito legum delectu, personarum varietate, criminis admissi modo, hominum scandalo, & quæ sunt huius loci, ad eorum rationem iudicij vim, vel temperare, vel acuere studeat. Quocirca grauiter quidem asseruit inst. tutor noster, vt secundũ modum culpæ, & excommunicationis, & disciplinæ debet extendi mẽsura, qui culparum modus in Abbatis pendeat arbitrio. Quid clarius? Veruntamen id prouidendum sibi Prælati curent, ne indulti arbitrij habenas, plus æquè, vel deducant, vel remittant. Nam alias illis dicitur; Nec quasi libera vtentes libertate, conturbent gregem sibi commissum: sed potius præcepto illi sese accommodent, quo dicitur: In omnibus igitur omnes magistrum sequantur Regulam: nec ab ea temere deuietur à quoquam. In iis ergo culpis, quæ leuiorum genere continentur, ac ea re grauiores pœnæ, & capitales infligendæ non erunt, Abbas nullo iudicio contentioso, omni remoto accusatore, vim obtinet puniendi, optimi pastoris munere fungens. Neque tunc quidem, aut monachorum defensiones sunt admittendæ, aut tumultuarij apices iuris concedendi; sed animo submisso quilibet obedire obstringitur, *c. ad nostram, c. reprehensibilis, de appellationibus c. qualiter, & quando, el. 2. de accusationibus. Spec. in tit. de Inquisition. §. vlt.* quod etiam Panor. *in ca. cum contingat, de foro comp.* iis verbis dicit: Quando punitur secundum statuta regularia, proceditur summariè de plano, sine strepitu iudicij, in quo non traduntur capitula, nec debent vocari ad videndum iurare testes, nec admittitur appellatio, *c. ad nostram, & c. reprehensibilis, de app.* Quæ sanè omnia declarãtur per Ioan. Monachũ *in c. 1. de religiosis domibus lib. 6.* Id verò quam sit iustitiæ consentaneum, manifestum est. Si quidem id seruatur in laicis, *l. leuia, ff. de accusatio.* Quid enim turpius, aut nostris institutis perniciosius, quam sit Cœnobij Patres, disciplinæ gratia cœnobium perlustrantes, quæ repererint crimina, nisi contentioso iudicio adhibito, testibusue examinatis vindicare, & emendare nequirent? vt carnium est esus, taciturnitatis violatio, ac eius generis, alia regularis obseruationis transgressio non est essentialis (vt aiunt) constans namque est coniectura, cum sint Patres, nihil per calumniam dicturos, aut facturos, potiùs fratrum emendationi, regularibusq; institutis humaniter, ac prudenter prospecturos. At si quando pro culpæ ratione grauioribus pœnis animaduertendum esset, vt exquisitus iuris ordo per summorum Pontificum decreta superius citata prætermitti posset: tamen quæ ad iudicij vim (& vt ipsi loquuntur) essentiam spectare videntur, omitti sine vitio non possunt; præterquam in valde notis, vt iuris periti dicunt. De quibus nihilominus perfectior in sequentibus ratio habenda est.

Quid sit summariè, & de plano progredi, explicatur.

Cap. VI.

SVMMARIVM.

1. *Prælatus iudex constitutus procedere potest duplici iure, ordinario, & summariè, sed secundum conuenientiam.*
2. *Iudicij alia sunt de essentia, & alia de congruitate.*
3. *Essentialia nunquam prætermittenda, licet summariè, & de plano procedatur, & quæ essentialia, nu. 7.*
4. *Summariè, simpliciter, de plano, sola facti veritate inspecta explicatur.*
5. *Defensio cum sit de iure naturæ, nec excommunicato, nec diabolo prohibenda est.*
6. *Capitula sunt reo exhibenda, vt se defendat.*
7. *Testium nomina, & eorum dicta non sunt reuelanda.*
8. *Monachis non licet appellatione vti, sed bene reclamatione, fallit, si appelletur ad summum Pontificem, numero 11.*
9. *Religionis neruus, in quo maximè consistat.*
10. *Reclamatio quare sic appelletur.*
11. *Accusatorem, & accusatum eiusdem fori esse oportet, & qui ab accusatione excludantur, nu. 14.*

Bene habet, iacta sunt fundamenta totius ferè operis, à nobis enim, & rationibus (in iudicio labor) grauissimis, & Iurisperitorum autoritate summa, quod monachorum crimina, aut delicta emendari à Prælatis posse diximus, aut patris, aut iudicis personam assumentibus. Verum enim quid patris officium sit, supersedendum arbitror, quod eius facilis sit, & prompta explicatio. Versetur ergo commentationis nostræ ratio in iudicis munere explicando. Prælatis ignorare fas non est, se iudicandis monachorum causis duplici ratione posse vti. Prima quidem est, cum nihil eorum, quæ legibus præscripta sunt, omittuntur. Qui modus, de iure ordinario à iuris prudentibus nominatur. Altera est, quando summariè, de plano, &c. iudicia exercent. Sed iuris Pontificij eruditi ferè omnes abstinendum à priori ratione prælatis censuerunt, tum quia id contentionis genus, cum monasticæ institutionis tranquillitate multum pugnat: tum quia eo pertinent monastica instituta omnia, vt secundum ea omnis monachorum administratio temperetur, *c. qualiter, & quando, el. 2. de accusat. c. olim, eod. tit.* Atque huc spectat, quod Panor. *in c. si quis contra clericum, & in c. cum contingat, de foro com.* dicit. & Lapus allegat. 73. quib. in locis iidem multis agunt cum Prelato monachorũ, ne in causis eorum disceptãdis iuris apices persequatur. Tunc namque sequitur necessario, vt consulendi seculares iuris peritos, monachis facultas tribuenda sit, ac nummi ad eorum sumptus suppeditandi, & alia eiusdem generis incõmoda, quibus sanè religionis candor maculatur. Quia de re iis salutarib. obtemperãtes monitis, semper in huiusmodi cõtrouersiis, sola facti veritate inspecta, procedendum sibi summo studio curent. Ac eo maximè, quod institutis nostris id ipsum sancitũ est, *vt in c. 1. secun-*

I. secunda par. de potestate Præsidētis, & Visitatorum continetur. Quibus ita constitutis, explicandum est, quid ijs vocibus summariè, & de plano, &c. vis', & facultatis subiectum sit. Et primo quidem animaduerto ad iudicium alia pertinere, vt necessaria, atque (vt iuris periti loquuntur) essentialia, alia vero ad eius perfectionē accedere, & (vt aiunt) solemnitatem. Prætermissi autem huiusmodi iudiciorum solennitate, de ijs tractemus, quæ ad ipsius vim, atque naturam spectant, quod nostri instituti in primis hoc est. Etenim omnes illæ particulæ eo sunt referendę, vt essentialia iudicij seruanda explicent Panor. *in c. delicti, de indi.* Pau. & Card. *in Cle. sæpe, de verbor. signif. & in Cle. dispendiosam, de iudic.* Fel. *in c. dilecti, de iudic.* Hostien. *in c. ea quæ, de accus.* Rom. *in cōs. 26.* Bal. *in l. nec quicquid, §. de plano, ff. de off. procons.* Archiepis. Florent. *in 3. par. tit. 9. c. 8.* Quæ autem hæc ipsa substantialia sint, vocabulorum singulorum significatione exposita, constituamus. Ei itaque particulæ simpliciter, hæc vis subiecta est, vt remoueantur calumniatores, & dolosæ protelationes, inanesque exceptiones, Paul. & Card. *in Cle. dispendiosam, n. 42.* De plano autem secundum Paulum *in Cle. sæpe, de verborum sign.* significat, vt abiecta solemnitate sedendi loco solito, etiā ociosis diebus, procedatur in ca. Sed Laur. quem sequitur Card. *in d. Cle.* dicit, quod verbum de plano, significat exclusionem perniciosæ subtilitatis, maxime quo ad coarctandum numerum testium & reprobationem ipsorum. Summarie vero id significationis proprie sibi vsurpat; vt quæ ad iudicij vim, & naturam attinent, solum requirantur, nec reis concedatur; vt testium, iusiurandum videant, nec testium, & ca- capitulorum exemplar eis vllo pacto tribuatur, quod deducitur ex dictis Bart. & Bal. *in l. filius fam. ff. de donat.* & Franc. Aret. *in l. eum qui §. filius, ff. de acquirenda her.* & Fel. *in ca. dilecti, de iud.* Demum sola facti veritate inspecta denotat, vt iuris omnis reijciatur pompa, eo tamen, vt ius naturale, atque gentium nihil incommodi patiatur. Abbas in præcitato *c. dilecti, & in ca. qualiter, & quando, el. 2. de accus.* Archiep. Florent. *vbi supra.* At nobis pro iure gentium habenda sunt instituta regularia, si quidem omnibus monachis communia sunt: Ex ijs ergo facilis aditus patet, vt videamus. quæ in monachorum causis iudicantur necessaria; Nimirum natura omnibus comparatum est, sese tueri, ac defendere ab ijs, quæ nocitura videntur, ex quo sequitur, vt quisque se defendat, ad iudicij vim attinere, *l. defensionis facultas, C. de iure fisci l. 10.* Petr. de Anchar. *cons. 259.* Felyn. *in c. qualiter, & quando, el secundo, §. licet, de accusat.* Ac eo pertinet, quod suiipsius defensio, neque excommunicato, neque Diabolo negari potest, *cap. cum inter, de except. c. eorum, 11. quæst. 3.* Spec. *tit. de Inquisitione, §. vlt.* Monachi verò potiori sunt loco habendi, ideoque eo priuari beneficio non possunt. Iam vero, quæ tuendi ratio relinquitur, si capitulorum, de quibus causa dicenda est, notitia denegatur: Oportet nāmque arma, quibus appetimus nos prospicere, vt ab eis defendamus nosmetipsos. Præterea eiusmodi capitula, siue delationes, ab actore dependent, ex quo efficitur necessarium, accusatorem, aut denunciatorem, aut infamiam ad iudicium excitandum debere adesse. Quæ quidem vsque adeo faciunt ad naturam iudicij, vt eorum altero detracto, latrocinium potius appellari possit, quam iudicium. Neque hac in re aliqua est inter Doctores dissensio. Verum concessio moræ, ac interualli, vt sua reus aptè curet, mihi necessaria videtur. Siquidem actio nulla, nisi interuallo temporis confici potest. Quamobrem consentaneum rationi non est, temporis interuallum reo denegari, ne imparatus causam dicere cogatur. Num autem testium nomina, atque dicta ipsi aperienda videantur? De prælatis clericorum tex. est clarus, *in c. qualiter, & quando, el secundo, de accusationibus.* De religiosis vero discrepant inter se Doctores. Nam Panorm. aientem partem grauissimis adductis rationibus tuetur. *in cap. olim, & cap. qualiter, & quando, & el secundo, de accus.* At Host. dicta quidem reo esse manifestanda asseuerat, ipsorum vero nomina silentio

inuoluenda, quod ad iuris subtilitatem attinere dixit: quæ non obseruatur contra regulares. Possunt tamen (vt ego sentio) inter se conciliari. Nam paulò post Hostiens. dicit; quod causæ habita ratione eorum nomina manifestari possunt. Iam vero non desunt & alij præclarissimi viri, qui sentiunt; neque testium nomina, neque eorum dicta, vlla esse ratione aperienda reo. Quod mihi quidem quo ad primum dictum valde (vt ingenue fatear) probatur. Nam cum monachis, plurimum commodi ex animi tranquillitate manet, nihilque sic eius vim labefactet, ac testium cognitio; etenim acerbissima ex ea excitantur odia, vltiones expetuntur, innumeraquè perturbationum semina nascuntur. Itaque in monachorum causis esse satis debet, si capitulorum notitia concessa, defensionis locus non excludatur; fallit autem in criminalibus, ac grauissimis causis, vt adnotauit Panorm. *in cap. qualiter, & quando, el secundo, de accusation.* Superest modo de appella-
tione quippiam dicere. Quod plerique dubitant, an ea 9
monachis vti liceat? Videtur namque iuri naturali conueniens, vt oppressus quis, inferioris iudicis iniuria, ad maiorem prouocando, depellendæ iniuriæ ratione non careat. Tamen contrarium prorsus cauetur *in cap. irrefragabili, de officio ordin.* idque habetur ex Priuilegio Gregorij XIII. religioni concesso. Quam quidem sententiam adeo doctissimus Sotus omni animi contentione complexus est, vt eius adscribere verba necessarium ducam. *Si (inquit) sciscitaris, num licitum sit, & condecens, religionum familias instituere, vt appellare prohibeantur, apparet enim id neq; decere neq; vero licere: tum quod præcipue in causa capitis tantopere nos natura admonet, vt defendamus, nemo debet naturali beneficio orbari, quo se tueri potest,* tum etiam, *quod de appellatione. 2. 6. q. ca. ad Romanam. Christianis vniuersis hoc indulgetur beneficium, vt quoties se quisque premi senserit, ad Romanam Sedem, tanquam ad caput prouocatione confugiat. Responderunt nihilominus, perquam sanctè è religionibus abigi appellandi vsum: nam etsi fortasse accidere quandoque possit, vt monachus aliquis iniuria læsus affligatur, tamen ex alia parte talia damna (quæ rarissimè con-
tingunt) pace, & quiete compensantur. Neruus enim, & decus* 10
*religionis in hoc maxime consistit, vt altissimo inter se silentio, omnia veluti inter fratres, quæ sua est professio, planiter tractent, & transigant: neque seculo prodant. Etenim vbi primum religionis causa claustrorum metas exierunt, actum de illis est. Quocirca institutiones ipsas sic Pontifices confirmarunt, vt appellationes prohiberent, non quod per hoc Summis ipsis Pontificibus obedientia quicquam sit ademptum, (quicunque enim quantumuis inclusus monachus ad
ipsum appellauerit, iure id faciet:) verum quod sic consultum* 11
esse religionum incolumitati. Hæc ille: idque ex tex. *in ca. ad nostram, de appell.* & ca. reprehensibilis, & *c. speciali. §. fi. eod. tit.* confirmatur. Ex quibus controuersiæ ambiguitas discutitur aperte. Conceditur autem eis quædam veluti reclamatio ab Abbate, aliove Prælato,
ad comitia generalia, aut Præsidem, aut Visitatores. Vt 12
ipsius consuetudinis vis vsurpata inter nos quotidie declarat, quæ tamen neutiquam latam sententiam suspendit. Ac vero postremum animaduerti id velim, quod vt legibus cautum est, à laicis clerici accusari nō possunt: sic namque habetur 2. q. 7. *per totam.* Sic neque diuersæ familiæ religiosus, alterius nomen accusare, neque clerici, neque seculares, monachorum nomen
accusatorie deferre possunt. Quod eiusdem esse fori 13
oportet, accusatorem, & accusatum; cum accusator ad pœnam talionis, nisi probationem præstiterit, non solum seipsum offerat, sed de iure teneatur, vt habet 2. q. 3. *fere per totam.* Quæ quidem pœna à monachorum iudice in clericos, vel laicos non probantes infligi minime potest. Fallit, si laici, vel clerici accusando, suam suorumve iniuriam prosequantur, vt decernit Specul. *in tit. de Reo, circa fin.* Excluduntur quoque excommunicati, infames, *cap. omnes, cap. hi qui 13. qu. 4.* Excluduntur quoque calumniatores, quique alias falsum dixisse in iudicio conuicti fuerint. Quinimmo detra-

Sotus li. 5. de iust. & iur. quæst. 6. art. 3.

detractores, aut infideles vt habetur. 3. q. 4. *fere per totã,* & beatus Zepherinus decreuit detractores ab accusatione esse submouẽdos. *ca. detractores, 3. q. 4.* quod tametsi de accusatione Episcoporum dictum fuit, tamen potest generaliter valere, vt bene adnotauit Archid. & Hug. *in præcitato c. detractores.* idque deducitur: nam quisquis vt maledicus condemnatus est, efficitur infamis, vt ait Panorm. *in c. cum te, de sent. & re iud. cap. at si*
15 *clerici, de iud.* & Host. *de maledicis.* Colligamus ergo, ad iudicij naturam magnopere facere, capitulorum exhibitionem, facultatem se defendendi, eaq; suo conuenienti tempore impertitam, atque etiam accusationem in scriptis, vel denunciationem, clamorosamve insinuationẽ. Cætera autem nullo iudicij detrimento sunt monachis omittenda. Itaque de accusatione hæc satis.

Quomodo debet procedere iudex per viam accusationis, & an posit sine illa castigare delinquentes.

Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Quid sit accusatio, & an sit necesse, quod fiat in scriptis, & an sit ex se mala.*

2 *An sit necesse, quod quis sit accusatus, vt iudex procedat per viam punitionis, concl. 1. nu. 2. & concl. 2. nu. 3.*

Quid sit Accusatio.

PRo explicatione eius, quod in hoc cap. proponitur; debet aduerti, quid sit accusatio? Et respondeo *nihil aliud esse, quam proponere delictum delinquentis coram iudice, vt de eo sumat vindictam;* quam debet ponere in scriptis, quia cum iudex sit medium inter accusantem, & accusatum, vt examinet iustitiam causæ, debet procedere secundum certitudinem possibilem: & ideo conuenit, quod accusatio detur in scriptis, quia res quæ proferuntur, & dicuntur verbaliter, faciliter fugiunt à memoria, vt docet S. Tho. 2. 1. *q.* 68. *art.* 2. verum est tamen, quod in delictis patris non est necesse, quod accusatio proponatur in scriptis, sicut in quadam lege iuris ciuilis determinatum est. *Secundo* debet notari, quod accusatio non est ex se mala, sed potius tenet Caiet. 2. 2. *q. 67. de secr. enim 2. quæst. 5. concl. 1. & lib. 5. de iu. q. 5 ar. 1. ad Rom. 13. Sotus &* cum doctoribus communiter; *quia licet malum pro malo dare non possim,* vt dicit D. Paulus. nõ ideò amittimus ius defendẽdi nos mediante iustitia posita è Deo, cuius officium est punire audaces, vt reipub. quæ est commissa curæ suæ quiete viuat: qui finis prætenditur in accusatione, non vero vindicta particularis: quia si accusator prætendit vindictam particularem, non est illi dubium, quod accusatio sit mala, cum extrahatur à suis limitibus, & quia vt plurimũ comitatur eam vindicta, ideo non debet consuli, sed potius retrahi ab ea.

L. leuia. ff. de accus.

2 Hoc supposito sit *prima Conclusio:* Non iubet ius naturale expresse iudicibus quod non procedant in causis criminalibus ad effectum puniendi delinquentes, nisi sit, qui accuset, ius tamen canonicum, & ciuile ordinauerunt illud sic, estque multum secundum ius naturale; & ideo loquendo de hoc D. Paulus dixit *non est consuetudo Romanorum condemnare aliquem delinquentem absque accusatore,* cui allusit Christus Redemptor noster dicens mulieri, quam comprehensam coram se habebat adulteram. *Nemo te condemnauit? neque ego te condemnabo:* hæc doctrina est D. Thom. vnde quamuis prælati religiosorum possint punire sine accusatore delicta parua subditorum priuato priuilegio, quod ad illud habent à Sede Apostolica, quæ concessit illis, vt procedant in causis religiosorum sine rumore non obseruantes apices iuris inspicientes solum veritatem, & verificando rem, vt debent, vt concessit Bonif. Octauus, in causis tamen grauibus, quæ non possunt puniri sine infamia delinquentis etiam prælati religiosorum, non possunt punire eos etiam intra domum sine accusante, & ideo dicit Aragon, *quod nullus ex prælatis doctis, & timentibus Deum facit contrarium, quod est magnum argumentum veritatis, quam nũc dicimus, etsi aliqui puniunt similia delicta absque accusatore (dicit hic pater) sunt illi, qui confisi in sua potentia, & ignorantia postponentes timorem Dei, & procurantes satisfacere magis suis passionibus, quam bono communi, puniunt dictos fratres suos: & ideo hi non solum peccant mortaliter, sed etiam tenentur restituere famam, quam fratres sui eorum culpa amisere tamquam homines, qui abutuntur potestate sua, & tanto maiorem iniuriam inferunt, quanto maiori potentia faciunt damnum illis, qui sponte venerunt ad religionem,* hæc verba sunt patris Aragon, quæ dicti prælati debent multum notare, vt credo, quod eas notent, & considerent plus quam ego possum illis explicare, cum sint religiosi, & charitate præditi; supradictum autem debet intelligi, nisi dicti prælati velint procedere per viam inquisitionis, vt dicetur in conclusione sequenti,

Act. 25. vers. 19.

c. si legitimi de accu. l. illicitas. ff. de of. c. præs.

Ios. 8. vers. 10

D. Tho. 2. 2. q. 67. art.

Habetur in cor. pl. prim.

ver. cor. frat. §. 6

Secunda Conclusio. Aliqui casus sunt in quibus possunt iudices procedere contra reum, quamuis non sit accusator. *Primus* est, si iudex existens simul cum alijs videt committi delictum, vt dicit Caiet. 2. *q. 67. art. 3. Secundus,* quando adest infamia, & indicia contra reum, quia tunc, vt dixi, potest procedere contra reum per viam inquisitionis, vt dixi, *Tertius est,* quando præcedit denunciatio iuridica posita ad supplicium, vt fit in tribunali Sanctæ Inquisitionis, quæ denunciatio non est aliud, quam declarare delictum coram superiore; & differt ab accusatione, quia qui denuntiat, non tenetur probare, quod dicit, tenetur tamen ad illud, qui accus. *Quartus* est, quando aliquis, si prius corrigit fratrem suum videns, quod non vult accipere correctionem, denunciat eum tanquam patri, non vero tanquam iudici coram superiore; quia tunc tanquam pater potest adhibere remedia necessaria, vt prudens, Et nota, quod consuetudo admisit, quod quando delicta sunt grauia, & nullus accusat, promotor fiscalis capit negotium, & accusat qui ex officio non solum tenetur accusare peccata, quæ fiunt contra rempub. aut principem eius, vt ordinatum est in quadam lege partitarum, sed reliqua omnia delicta, in quibus non est accusator: est que ita licitum tali promotori fiscali accipere pretium pro accusatione sicut iudici pro sententia iusta ferenda: & quod non est licitum accusatoribus particularibus, est etiam illicitum fisco in eius accusationibus & ideo, si scit, quod non incidet in pœnam talionis, quamuis non probet, quod accusat, & accusat aliquem putans pro certo, quod non poterit probare, quod accusat, peccat mortaliter sicut quiuis alius accusator: sic enim dicit Aragon. Itaque non possumus dicere, quod iudex secularis, aut ecclesiasticus procedat sine accusatione, cum fiscus accuset; & ideo liberamus iudices à multis culpis, quas poterant committere, si non esset fiscus, qui accusaret, de quibus vix possumus liberare prælatos religionum, si procedunt sine accusatore, cum in eorum tribunalibus non sint acusatores fiscales, qui habeant tale officium. 3

Arag. 2. 2. q. 67. ar. 3. in fin.

An, qui accusat, peccet, & teneatur restituere, & antequam accuset, corrigere fratrem suum.

Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Quot sint species accusationis, num. 1. & quomodo sint in eatria vitia num. 2.*

3 *An peccet ille qui false accusat concl. 1. n. 3. & an teneatur ad restitutionem ibid. & concl. 2. n. 4.*

5 *An sint duo modi præuaricationis concl. 3. nu. 5.*

6 *An, qui facit pactum cum parte relinquendi accusationem peccet concl. 4. nu. 6.*

7 *An quiuis iudex posit rumpere accusationes concl. 5.*

8 *An*

1 PRo explicatione eius quod debet dici in hoc capitulo, debet notari *primo*, quod accusatio est duplex, vna, quando per illam prætenditur bonum commune, quia accusatur aliquod crimen damnosum reip. & est obligatio accusandi delinquentem, si possit testibus probari, quod commiserit illud delictum, vt tenet S. Thom. 2.2.q.68. Alex de Ales, 3.p.q.42. & omnes *in* 1. *Theolog. in* 4. *d.* 39. *canonistæ in c. nouit de iudic.* Verùm est tamen, quod Sotus *de tegen. secret. nu.* 2. *q.* 5. *concl.* 1. *p.* 44. *c.* 2. *q.* 3. *ca. siquidem penituerit l. accusator ff. ad Senatusc. Turp.* tenet sequens Angelum, quod in hoc casu sufficiet denunciare delinquentem, & ideo quod nullus tenetur accusare, & notat quod D.Thom. non dicit contrarium, quia quando dicit esse obligationem accusandi, capit verbum accusare in ampla significatione, vt comprehendat etiam denunciationem, & hoc supposito debemus dicere, quod quicumque tenetur accusare, aut denunciare delinquentem, qui committit peccatū in damnum reip. & tale potest esse crimen, & ita damnosum reipub. vt sit etiam obligatio accusandi absolute: Alius modus accusationis est, quando aliquis accusat alium pro iniuria, quam illi fecit; & nullus tenetur accusare ob iniuriam, quæ illi fuit facta, quamuis non sit illicitum in hoc accusare, vt dictum est in capitulo præterito.

2 *Secundo* debet notari, quod in accusationibus possunt esse tria vitia, quæ in iure dicuntur, Calumnia, Præuaricatio, & Tergiuersatio: pro quorum terminorum explicatione sciendum est, quod Calumniari est accusare aliquem falsò scienter, Præuaricare est abscondere crimina vera palliando scelestos: Tergiuersari est redire retro, & delinquere accusationem: explicat mirè hos terminos D. Thom. 2.2. *q.* 68. *art.* 8. sed quantum ad nostrum propositum dicta sufficiant.

3 Hoc supposito sit *Prima Conclusio*, qui falsè accusat scienter, peccat mortaliter, sicut qui falsè testificatur, & tenetur ad omnia damna, quæ eueniunt accusatori ex ea accusatione; & etiam peccat mortaliter, qui accusat delinquentem de peccato, quod ipse solus scit commisisse; quia in iure crimen, quod non potest probari, reputatur pro falso; & seipsum infamia afficit, quia reputabitur calumniator, & falsarius; vnde peccat etiam mortaliter cum infamet se, & exponat se periculo pœnæ talionis non probans accusationem, & si non exponitur huic pœnæ, quia non est in vsu, vt dicit Sotus *vbi sup. concl.* 6. *iuxta finem.* exponitur aliis pœnis, quæ communiter imponuntur calumniatoribus. *Dixi scienter*, quia quando bona fide accusat aliquem de crimine, quod putabat commisisse, non potest vocari calumniator, tenetur tamen restituere damnum, quod sequutum est ex hoc accusato, vt explicatur in conclusione sequenti.

4 *Secunda Conclusio.* Quando accusatur ignorantia inculpabili, proceditúrque ad condemnationem accusati, & fuit condemnatus in aliqua re temporali, v.g. vt soluat accusatori centum ducatos, aut aliquam domū, tenetur restituere dicto condemnato totum id, quo factus fuit ditior, sed non tenetur soluere ei, quod expendit in lite, neque damna, quæ inde illi euenerunt; & ratio huius est, quia restitutio habet suam originem à duobus principiis; primum est ratione, quod quis retineat alienum: secundum, quia sumpserit aliquid iniustè, & primum quidem cessat in hoc casu, quia hic videmus, quod accusator non habet apud se expensas litis contrarij, neque damna, quæ illi euenerunt: cessat etiam secundum, quia iam supponimus, quod hic non fecerit iniustitiam formaliter loquendo, cum bona fide litigauerit, & ideò in hoc casu debemus pacificare regulam communem, qua dicitur, quod quando quis expendit bona fide alienum, non tenetur restituere valorem rei expensæ, sed solum illud, quo factus fuit ditior. Verùm est tamen, quod tenebitur ad dictas expensas, qui iniustè procurauit, vt accusator apponeret, & prosequeretur dictam litem. Ex dictis sequitur, quod si dictus accusatus fuit relegatus in exilium, aut ad mortem condemnatus, non tenetur accusator ad vllam restitutionem, solum. n. tenetur impedire, quantum fuerit possibile, executionem harum pœnarum, quamuis sit confitens delictum suum, si hoc potest facere sine graui suo damno.

Secundo infertur, quod si condemnatur ad mortem & sententia fuit executa, non tenetur aliquid restituere hæredibus loquendo de rigore iustitiæ, quamuis secundum æquitatem Christianam bonum est, quod faciat illis aliquid commodi: contrarium autem debet dici, si accusatione infamauit illum, quia in hoc casu tenetur restituere famam, non quia iniustè sustulit illam, cum ignorantia inculpabilis præcesserit, sed quia retinet famam alterius, quam potest restituere, licet non det quidquam bonorum suorum, & secundum hoc debet explicari, quod dicit Sotus *vbi sup. concl.* 5. super hoc puncto.

5 *Tertia Conclusio.* Præuaricatio accidit duobus modis: primo quando aliquis in exteriori accusat reum, in secreto vero fauet illi acceptans debiles defensiones: secundo, quando tacet ea, quæ verè aggrauant, & sunt maximè contra accusatum, & allegat alia parui momenti; quod peccatum etiam potest esse in aduocatis, notariis, estque peccatum mortale subiectum restitutioni damni, quod ex hoc sequitur parti, vt colligitur ex eo, quod tradit Nau. *c.* 25. *nu.* 30. Sot. *vbi sup.*

6 *Quarta Conclusio.* Accusator, qui facit pactum relinquendi accusationem in caussa criminali alicuius criminis, quod non punitur pœna sanguinis, si ex hoc sequatur damnum reipublicæ, aut tertio, peccat mortaliter, cum faciat contra id, quod iustis de causis ordinatum est à iure; si verò neque reip. nec alicui tertio sequatur damnum, non erit mortale relinquere dictam accusationem per viam pacti, aut fœderis, cum caussa principalis, ob quam hoc prohibetur propter damnū tertij, aut reip. aut propter scandalum, quod inde nascetur, vt dicit Naua. *in Man. c.* 25. *nu.* 32. qui addit, quod semper erit peccatum mortale facere dictum pactum cum periurio, aut mendacio perniciioso, vt dicit Diuus Tho. 2.2. *q.* 98. *ar.* 3. erit etiam tale, si relinquat accusator accusationem sciens esse iniustam, eo quod datur illi aliquid, teneatur ad restitutionem eius, quod accepit, & damni, quod ratione iniustæ accusationis accusatus passus est. Ex dictis infertur, quod quamuis ille, qui affectus est iniuria, possit desistere ab actione, quam habet in foro exteriori contra illum, qui iniuriauit illum percipiens aliquid pro hac iniuriæ remissione, non quia parcit illi, ideò erit simonia; sed ratione damni, quod perpessus est, vt resoluit Corduba dicens, quod maritus, qui desistit ab accusatione ob aliquid, quod illi datur, iuste possidet illud in compensationem damnorum, quæ perpessus est ob adulterium in persona, & fama, quam etiam sententiam tenet Ludouic. Lopez. Non tamen potest iniuria affectus parcere ob aliquid, quod illi tribuitur, nec gratis potest id facere, si ex venia sequitur aliquod damnum, vel tertio, vel reipubl. quia in hoc casu secundum supradicta peccabit parcens, & desistens ab accusatione, sicut peccat maritus, qui parcit vxori adulterium, si putat, quod ipsa ex hac venia sumet occasionem perseuerandi in adulterio; quia parcere ei in hoc casu est facere iniuriam reipub: cui datur occasio scandali, & ipsi mulieri, cui datur occasio maioris perditionis, vt dicit Corduba affirmans esse hoc mente omnium, estque expressa opinio Nau.

Cord. de casib. q. 77.

Lop. libr. 2. *instr. negot. ca.* 45. *p.* 515.

vbi su. n. 31.

Quinta Conclusio. Quicumque iudex etiam inferior potest rumpere accusationes, quas inuenerit deficientes, quia sicut potuit in principio eas non admittere, sic potest postea admissas, si videat esse defectuosas, rumpere, immò ex officio tenetur ad illud; non poterit tamen sine peccato rumpere accusationem, quæ iam est posita in eius tribunali, si dicta accusatio sit licita, & ordinata ad satisfaciendum alicui particulari, cum ius ordinet, vt nemini tollatur; quod illi debitum est. 7

Q iiij Dixi

Dixi ordinata ad satis faciendum alicui particulari, quia index superior, & inferior possunt rescindere accusationes positas, & ordinatas solum ad bonum commune, cũ possit dispensare iusta de causa in suis legibus, ita vt possit etiam rumpere ordinatas ad satisfactionem alicuius partis iniuria affectæ; iudex tamen inferior non potest hoc absolute de iure, sed solum inspiciẽs æquitatem, cognoscens, & putans pro certo legem non obligare in hoc casu, quia scit, quod si non imponatur silentium talibus accusationibus, est futurum maius damnum, quam vtilitas bono communi perturbata repub. eo quod persona, quæ accusatur, est maxime authoritatis: hanc opinionem tenet Caiet. 2.2. *q.68. ar.3.* quem sequitur Aragon.

8 *Sexta conclusio*. Qui falsè accusat, & non probat, quod proposuit contra accusatorem, punitur pæna talionis, vt dicitur in iure, & resoluit Sotus, & Couarruuias: qui tamen resoluunt, quod hæc lex talionis non est in vsu, nisi solum respectu testis, qui iurat falsum in causa criminali, vt ordinatur in quadam lege Tauri, & sic debet obseruari circa hanc pænam consuetudo, & leges Regnorum, & prouinciarum; & in casib. in quibus obseruata sit hæc rigorosa lex, pæna eius non debet considerari, secundum quod ipsa res est, sed secundum proportionem. Pro cuius explicatione debet notari, quod medium in virtute aliquando sumitur secundum rem, alias secundum proportionem; secundum rem est, quando illud, quod est realiter, est medium in illa virtute, sicut in iustitia seruatur medium rei, quia solum datur, quod debetur, & hoc est medium, ad quod respicit hæc virtus, exhibens decem pro decem: aliud medium est secundum proportionem, quod accidit, quando hoc medium respicit personas, & alias circumstantias, & ad hoc respiciunt aliæ virtutes, scilicet non possumus in temperantia proponere vnum medium reale, & indiuisibile, sed debemus illud stabilire habentes respectum ad subiectum huius virtutis consideratis eius circunstantijs. hoc supposito dico, quod non debet imponi accusatori pæna talionis, quæ secundum rem debebat imponi accusato falsè: quia si quidam rusticus Regem afficit iniuria, non sufficit pro pæna, quod Rex afficiat iniuria rusticum: aut si Rex prius afficit iniuria rusticum, quod rusticus afficiat iniuria Regem; debet igitur accusator puniri pæna talionis secundum proportionem consideratis qualitatibus accusatoris, & accusati, sic enim docet Aristoteles.

2.q.3. calumniator, & c. qui non probauerit, & ff. de abolitio l. 1. & mulier & l. quæsitũ Sot. vbi sup. conc.6. Cou. l. var. c.9. p. 587. co. 1. l. vlt. Tauri

Septima conclusio. Si qui accusat, potest probare quod proponit, non est necessaria secreta admonitio ante accusationem, siue prætendat cum illa priuatum bo-
9 num, siue bonum publicum reip. quæ vult, quod delicta puniantur, ad quod tenetur quodcunque membrũ illius, ne mali peccent timentes supplicium, quod vident exequi contra delinquentes, quod intelligitur, si aliter non potest satisfieri, neque prouideri bono communi; hæc opinio est Sil. *verbo accusatio quæst. 3. Caiet. 2.2. quæst. 33. art. 3.* & secundum illam debet intelligi, quod dicit Nau. *c.18. n.30.31. Cord. de eg. sec. mẽ. 2. q. 5.* & Driedus super hoc puncto; quia si aliter potest satisfieri, & prouideri bono communi, certum est, aut saltem præsumitur, quod non accusat nisi propter odium aut desiderium inordinatum vindictæ; & addit Corduba quandam rem, quam ego puto probabilem, scilicet, quod licet intersit boni communis, & particularis, tenetur accusator facere correctionem fraternam, antequam accuset, non ratione boni communis, aut particularis vtilitatis, sed ratione salutis spiritualis proximi, cuius non debet obliuisci, siue procedatur contra eum viã inquisitionis, siue accusationis.

Arist. lib. 5. Ethic.

18 *Octaua Conclusio*. Si ex accusatione non speratur alia vtilitas, nisi supplicium delinquentis, & hac intentione proponitur, est necesse, quod præcedat antea admonitio fraterna, si putatur, quod cum illa iuuabitur delinquens, & ego non inuenio qua de causa non est præceptum secundum legem charitatis, quo obligemur liberare proximum emẽdatum, aut quod habeatur spes, quod corrigetur, non tradendo eum iudici, cum hoc prædicet nobis ecclesia eius exemplo, quæ protegit malefacientes, qui correcti sunt, aut saltem parati ad se corrigendum; & Euangelium docet nos hanc veritatem, in quo præcipit Christus Redemptor noster, quod non puniatur pæna excommunicationis, qui non fuerit contumax: Hæc sententia est Dur. *in 4. d. 19. Cord. in addit. ad Sotum de te, secret. memb. 2. q. 5. col. 4.* & Cordubæ, quem sequitur Petrus de Nau. *lib. 2. de rest. c. 4. nu. 255.* Qui addit, quod non condemnaret ipse illum, qui accusat ante correctionem factam ad restituendum famam, quam amisit ob suam causam accusatus, & ad satisfaciendum omnia damna, quæ recepit, si peccatum de quo accusatus fuit; fuit peccatum iniustitiæ contra accusatorem, quia multum difficile potest compelli, qui recepit iniuriam, corrigere iniuriantem, antequam accuset illum, si non prætendit, ex accusatione aliquam vtilitatem nisi quod puniatur delinquens, vt dictum est.

De obligatione testium ad dicendam veritatem iudicibus procedentibus per viam inquisitionis, accusationis, aut denunciationis.

Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *An testes legitime interrogati teneantur dicere veritatem delicto existente occulto, concl. 1. nu. 1.*
2 *An testis legitime interrogatus, iurans falsum peccet, & teneatur ad restitutionem. conc. 2. & conc. 3. nu. 3.*
4 *An, qui est causa, quod alius iuret falsum, teneatur manifestare hoc, vt retractetur, conc. 4. nu. 4.*
5 *An, qui iurat falsum non aduertens, vnde aliquis fuit condemnatus ad mortem, teneatur liberare illum ab ea, concl. 5. nu. 5.*
6 *An teneatur testis offerre se ad liberandum innocentem, qui afficitur supplicio vltimo, conc. 6. nu. 6.*
7 *An peccet, qui se abscondit recusans esse testis. conc. 7. nu. 7.*
8 *An sit licitum reuelare peccatum, quod scitur secreto, concl. 8. num. 8*
9 *An faciant male iudices remittentes reos confessarijs, vt reuelent veritatem. & an faciant male confessarij, qui offerunt se in testes reorum, quos audierunt. conc. 9. nu. 9.*
10 *An teneatur testis legitime interrogatus dicere veritatem, licet iurauerit seruaturum secretum, conc. 10. num. 10.*
11 *An teneatur testis dicere veritatem dubitans, an sit legitime interrogatus conc. 11. & 12. nu. 11. & 12.*
13 *An vxor teneatur testificari contra maritum, aut consanguineos coniunctos concl. 13. n. 13.*
14 *An, qui denunciauit contra aliquem fraternaliter, possit esse testis concl. 14. nu. 14.*
15 *An seculares possint esse contra religiosos concl. 15. nu. 15.*
16 *An infamis possit esse testis. conc. 16. nu. 16.*
17 *An qui fatetur proprium crimen, possit esse testis contra complices, ibid.*

P*Rima conclusio*. Testis legitime interrogatus à iudice tenetur dicere verum, quia non obediens ei impediet executionem iustitiæ: verum est tamen quod opinio hominum doctorum, quod si delinquẽs est occultus, contra quem non est infamia, possit respondere iudici nihil scire intelligens in corde suo se non esse obligatum testificari contra illum, sic enim tenet Nauarrus: cuius opinio videtur mihi vera, & tanquam æquam debere sequi, quamuis contrarium teneat Sepulueda. Verum est tamen, quod opinio Sepuluedæ erit vera in casu, quod ex eo, quod non manifestetur veritas, sequeretur magnum præiudicium alijs, & damnum infamiæ, quod sequitur delinquenti, non fuisset tanti valoris, quanti est prædictum damnum; quia si damnum infamiæ esset maioris valoris, licitum esset testi non manifestare delinquentẽ occultum, quamuis legitime interrogetur, vt dicit idem Nauarrus. *in man. c.25. num. 45. Sep. de ratione dicendi test. c.13.*

Dixi

Dixi legitime interrogatus, quia si non sit legitimè interrogatus, non tenetur reuelare veritatem, vt infra dicetur conclus. 8.

2 *Secunda Conclusio.* Si testis legitimè interrogatus contra aliquem iurauit falsum, peccauit mortaliter, & tenetur ad satisfactionem, cum committat euidentem iniustitiam, quod si eius dictum non fuit in caussa cōdemnationis rei, neq; eius ratione fuit ei pœna inflicta, quia iam erat conuictus aliis testibus, quāuis peccauit mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem. Et nota, quod si aliquis audiuit ab aliqua persona bonæ famæ, & fidei, quæ confitetur assiduo peccata sua, & recipit Sacramentū Eucharistiæ, quod N. fecit tale peccatum, & iurauit, ideò quod hic N. fecit illud peccatum nesciens illud aliter nisi ex auditu, vnde reus fuit condemnatus ad mortem quamuis peccauerit mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem vero existente delicto ab eo commisso: quia iuste potuit credere esse verum, quod dicebat vir sanctus, & bonus, quem diximus. Verum est tamen, quod si postea sciuit quod reus non fecerat illud delictum, tenebitur satisfacere totum damnum, quod ex sua confessione perpessus est, sic enim tenet Nauar. *in man. c. 18. nu. 2.*

3 *Tertia Conclusio.* Si, postquam quis iurauerit falsum, cuius dictū realiter, & vere est caussa efficax, quod aliquis sit condemnatus ad mortem, si reus est condemnatus, & nihil profuit retractare iuramentum, quid fecit, non debemus illum compellere, vt se retractet, sed solum tenebitur restituere damna, quæ prouenerunt ex tali morte, & si potest ex aliquo loco retractare suā cnofessionē putans, quod inde liberabit innocentem à morte, tenetur illud facere, quamuis sit cum periculo suæ vitæ, vt dicunt Cord. *lib. 1. qq. q. 31. art. 3.* Med. *de rest. q. 3.* Sot. *lib. 4. de iust. q. 6. art. 5. ad 4.* Nauar. *in c. 15. nu. 17.* Conar. *in re. pecca. § 2. n. 6. 1. par.* quia cum hic iurauerit falsum, sitq; caussa, quod reus moriatur existens innocens tenetur exponere vitam suam pro eius liberatione, & ideò regula, quæ dicit, quod non tenetur quis liberare fratrem suum cum certo periculo vitæ suæ debet intelligi, quādo vterque est innocens: quod in hoc casu non est, quod debere inspicere Mercatus, vt non teneret contra cōmunem dicens non teneri, qui iurat falsum contra innocentem exponere vitam suam certo periculo, vt liberet illum, & ideò secundū hanc doctrinā debet intelligi, quod tradit Nau. loquens de hac materia verò ille, contra quem testificatus est, non est in periculo mortis sua confessione, quia iam est mortuus, & punitus, ita vt eius confessio solum offendat illum in fama, aut bonis, & suorum filiorum, & consanguineorum, non tenetur tunc exponere vitam suam periculo, aut personam, sed tenetur retractare se per literas formatas nomine suo proprio, & dare eas alicui, vt tribuat illas ministro iustitiæ firmans eas iuramento, ita vt faciant fidem publicam, & ipse potest se transferre in alium locum, vbi liberet personam suam à periculo, quamuis sit cum labore, & iactura honoris, & bonorum suorum, quia ipse fuit caussa huius mali; immo tenetur, si potest sine periculo vitæ suæ, restituere totum damnū, quod accusatus recepit sua caussa, & parentes, aut consanguinei accusati in honore, & bonis, & petere ab eis veniam humiliter, & si hoc non potest facere commode in vita, quia sic putat inimicitias contrahere cum multis, & consequenter exponere vitam suam periculo, aut non habere bona, quibus viuere possit, tunc satisfaciet faciens testamentum clausum, in quo potest explicare totum, quod dictum est, & tenetur ad hoc, vt resoluit Cord. *vbi sup. d. q. 21. art. 3. fo. 251. 252. 253. & q. 6. art. 8. fol. 343.* Nau. *in sup. c. 18. nu. 44.*

4 *Quarta Conclusio.* Ille, qui fuit caussa efficax, vt alij iurarent falsum, tenetur manifestare eos, vt retractēt se; immò etiam cum periculo mortis tenetur illos manifestare, si sciat, quod ob eorum cōfessiones, & iuramentum condemnabitur morte ille, contra quem iurauere, si verò non induxit illos ad dictum iuramentum, nec fuit in caussa, quod iurarent, solum tenetur de lege charitatis admonere eos, vt retractent se, & si nolint id facere, eadem lege charitatis tenetur illos manifestare, vt liberet innocentem; non tenetur tamen ad illud de lege iustitiæ, & per consequens neque tenet corrigere eos fraternaliter, nec manifestare illos cum periculo vitæ suæ, quia lex charitatis non obligat cum tanto periculo.

Quinta Conclusio. Si aliquis iurat falsum non aduertens, quid dicat, quia per obliuionem dixit quandam rem, ob quam quis fuit condemnatus morte, non tenetur liberare eum ab ea cum periculo vitæ suæ, secūdum Caiet. *2. 2. q. 70. art. 4.* neque secundum Petrum de Nauarra *lib. 2. de rest. c. 3. nu. 155.* soluere damna, quæ ex suo testimonio euenerunt, cum nihil ab eo rapuerit, vt constat; neq; ratione falsi testimonij tenetur ad illud cum formaliter non iurauerit falsum, sed solum materialiter, & etiam quia quo ad Deum est liber à iuramēto periurij, & sic tanto magis remanebit liber ab offensa proximi; hæc opinio Nauar. non videtur mihi multum probabilis, sed potius suspecta, quia moraliter loquendo non possum bene intelligere, quomodo segnities, seu negligentia in materia ita graui, qualis est iurare falsum in causa, in qua, ratione iuramenti, reus cōdemnatur ad mortem, non sit nisi peccatum veniale, & culpa leuissima, cum homo teneatur bene inspicere, quomodo iurat in simili casu; & ideò puto, quod dictum periurium non solum sit materiale, sed etiam formale in sua causa culpabili, & quod peccauit mortaliter: & tenetur ad damna, quæ ex morte innocentis fuerunt sequuta. Aduertendum autem est quod dicta inaduertentia liberabit eum ab obligatione, qua teneretur liberare innocentem etiam cum periculo vitæ suæ, cum ex proposito non iurauerit falsum. 5

Sexta Conclusio. Si aliquis scit esse innocentem hominem, quem deferunt ad suspendendum, quamuis non vocetur ad iudicium, si scit, & credit, quod suo dicto liberabit eum, quia est innocens, tenetur se offerre ad testificandum, quamuis sit cum præiudicio accusatoris, & aliorum testium, qui condemnauerunt illum suis testimoniis; hæc tamen obligatio non est de lege iustitiæ, sed charitatis; & ideò quamuis non testificetur, non tenetur ad vllam restitutionem, vt tenent S. Tho. *22. q. 70 art. 1.* Gab. *in q. d. 15. quæst. 6. con 6.* Naua. *in man. c. 15. nu. 16. & ca. 25 nu. 40.* qui addit, quod non tenetur quis offerre se in testem, vt aliquis condemnetur ad mortem pro crimine, quod vere commisit; quamuis sciat quod accusator deficiens in accusatione & probatione, condemnabitur pœna talionis, cum ipse accusator posuerit se in tali necessitate voluntariè: supradictum autem limitat Nauarrus, quod non procedat in casu, quo denunciator, & accusator teneatur accusare, vel denunciare, quia in hoc casu tenebuntur de lege charitatis offerre testimonium suum: & etiam limitant omnes supradictum non habere locum, quando testis est vocatus à iudice, & legitimè interrogatus; quia in hoc casu non solum de lege charitatis, sed etiam de lege iustitiæ tenetur non tacere, & per consequens tacens tenetur ad restitutionem tanquam verus homicida: additque S. Thomas, quod licet testis non sit vocatus à iudice, tenetur de lege charitatis testificari, vt auferat damnū reipub. aut alicuius priuati, dummodo talis testis corrigat prius fraternè fratrem suum, cum non sit vocatus, neque interrogatus à iudice, quod se obtulit ad hoc, vt dicit Angelus *in q. de correctio. frat. art. 2. diff. 8.* Qualiter autem debeat interrogari legitime à iudice, dicetur inferius: circa quod debet notari quo ad nostrum propositum, quod, si non interroget iudex testem iuridice, debet, & potest respondere, quāuis imponat illi obedientiam, & pœnam excommunicationis, quod tenetur respondere ad id, quod interrogat illum, & si vult compellere illum, debet appellare, nisi timeat, quod iudex faciat illi ob hoc aliquam iniuriam; quia si timeat hoc, poterit respondere se nihil scire, intelligens in corde suo, quod teneatur dicere, vt teneatur dicere, vt tenet Nauar. *in Man. cap. 29. num. 42.* & Sotus *lib. 5. de iustit. quæst. 6. art. 2. pag. 423.* Noteturq; hoc multum, ne aliquis decipiatur,

quod

sess. 23. Concil. Triden. etsi de facto promoti, sunt suspendendi Inn. *in c. cum nostris de concess. praben. num.* 1. & ibi Io. And. *c.* 1. *& seq. dist.* 55. vel corpore viciatus, *c.* 1. *c.* 3. *dist.* 55. & hæc cum alijs similibus dicuntur delicta ratione ordinis, qui inhabilitant aliquē ad illos recipiendos. Delinquit secundo modo Regularis ratione officii, quod obtinet, cum Abbas Priorue sit, videlicet circa administrationē bonorum, & correctionem subditorum. Primò modo aut omittendo vel operando: omittendo intelligitur quotiescunque Abbas non acquirit, redimit, vel defendit bona, & iura sui monasterij quia negligens Prælatus meretur puniri, & multi tenuerunt ipsum deponendum esse *c. dictum dist.* 81. Abbas *in c. illa prapositorum de accus. nu.* 3. Fel. *in c.* 1. *de treug. & pace num.* 2. *omnino viden.* Operando dicitur delinquere si dilapidat, vendit, vel obligat, bona & iura sui monasterij Extrauag. Ambitiosæ Paul Papæ 2. *de reb. Eccl. non alien.* Abb. *in c. monachi de stat. monac. num.* 6. circa correctionem subditorum delinquit omittendo non puniendo delicta Inn. *in c. dilectus filius,* 2. *de Simon.* vel nimis indulgendo delinquentibus Nauarr. Operando verò delinquit procedendo sine ordine contra aliquem, vel excedendo modum corrigendi, vtroque enim modo sententia diiudicabitur nulla vel saltem iniusta *toto tit. de sententia, & re iud.* Tertio & Vltimo modo delinquit regularis ratione suimet ipsius, & duobus pariter modis committitur, ommittendo scilicet vel operando: omittendo, si non celebrat, quia non obedit superiori suo, & incidit in pœnam propter votum obedientiæ, vt ex regula Sancti Basilij, *capit.* 1. *ex regula Sancti Benedicti, capit.* 2. *Sancti Augustini pariter, & Sancti Francisci in capit.* 1. peccatque mortaliter Archid. *in capitul. sicut* 27. *quæstio.* 1. nec officia diuina recitat ex eisdemmet supradictis rationibus, & authoritatibus, & vt voluit Gemin. & Franc. in *cap. fin. de rescript. in* 6. Si non ieiunat, contrauieniendo regulæ maximè Sancti Augustini *in cap. secunda feria,* nec superiori suo obedit, vt dictum est: Operando pariter duobus modis contingere potest. Primò modo operando non offendendo aliquem, sed duntaxat semetipsum, vtpotè si sit proprietarius, quā proprietatem vnaquæque regula pœnitus tollit ex regula Sancti Basilij *cap.* 1. *ex regula* Sancti Benedicti *cap.* 33. Sancti Augustini *cap.* 1. ex Sancti Francisci *cap.* 9. nisi ex licentia Abbatis Archid. *in cap. solet num.* 4. *& cap. peruenit* 27. *qu.* 1. ebrius contra regulam pœnitus Sancti August. *in c. feria secunda, & contra text. in c. à crapula de vita, & honest. cler.* Blasphemus *c. si per capillum* 22. *q.* 1. Apostata, & sic contra primam partem Voti. s. obedientiæ ioculator *c. clericum dist.* 46. minister laciorum *c. sacerdotibus, ne clerici, vel monac.* sortilegus, qui futura præuidere sperat *c. vno* 26. *q.* 1. & qui similia committit, grauiter delinquit, vt voluit Antonius de Bu. *in c. at si cleric. de iudic.* venator *c.* 1. *& sequen. de cleric. venat.* aleator *c. clerici de vita, & honesta. cleric.* Symoniacusque *c.* 1. *& seq. de Sym. etiam in* 6. & contra alios duobus modis delinquit factis. s. & verbis, factis per homicidium *c.* 1. *de offic. iud. ord. c.* 1. *& seq. de homic.* incendium *cap. pessima* 23. *q.* 8. Sodomiam *c. clerici de excess. præsat. l. cum vir. C. ad leg. Iul. de adult. & stup.* sacrilegium, Hostien. *in summa de accus. §. quis sit effectus versic.* & gratia exempli, adulterium *c.* 1. *de offic. iud. cord. c. si quis clericus* 81. *distinc.* incestum, *vt text. in c. lex ista* 36. *q.* 1. *gloss. in cap. non debet* 30. *q.* 1. stuprum, Abb. *in c. at si clerici de indici. cap. si quis clericus* 81. *distin. & cap. lator. el.* 2. *quest.* 7. *fornicationem,* Abb. *in c. at si clerici ver. de secundo de indic.* Io. de Anan *in c. significauit de adult. n.* 2. *& seq.* Raptum text. *in cap* 2. *de raptor. &c. & l. vnica C. de rapt. Virg.* læsam maiestatem *cap. si quis laicus* 22. *q.* 5. furtum, *Abb. in. c. cum contingat de foro comp. &c. cum non ab homine de iudic.* percussiones *c.* 1. *de cleri. percus.* & alia huiusmodi si quæ sunt: Verbis iudicialiter falsum deponendo *cap. si Episcopus* 50. *dist.* extra iudicialiter iniuriando *l.* 1. *de iniur.* vel calumniando, *vt in capit. de pœnis,* de omnibus his supradictis occasione statuendarum pœnarum pro vno quolibet latius tractabitur.

3 (margin, beside "Delinquit secundo modo")

Nauar. consf. 75. de regul. num. 33.

DE ACCVSATIONE.

TITVLVS VI.

Forma commissionis, seu delegationis faciendæ ab ordinario alicui de compilando processu super quacunque accusatione, querela, denunciatione iudiciali, vel proprio motu iudicis ordinarij propter clamorosas insinuationes sibi factas à fide dignis contra aliquem super eiusdem crimen, altero ex iis modis ipsi ordinario delatum, & forma electionis actuarij.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Delegationis, seu commissionis alicuius processus compilandi super aliquo crimine forma traditur.*

2 *Delegati, quando poterunt subdelegare facultatem sibi concessam sine speciali licentia delegantis.*

3 *Decreti forma electionis alicuius personæ in actuarium alicuius causæ.*

CVm ad nostrum tribunal, seu congregationis, seu capituli generalis, aut dietæ, siue capituli prouincialis, seu ad nos Episcopum, vel Vicarium, &c. vel D... Abbatem, vel Priorem, aut Gardianum Monasterij... Congregationis... vel ordinis... per talem die tali fuissent delati libelli, seu literæ subscriptæ sub tali, vel talibus nominib. quibus D... incusabatur, aut denunciabatur, seu contra ipsum querimonia non minima exponebatur (prout latius in ipsis continetur) vel si ex officio vellet ordinarius procedere motus ex clamorosis insinuationibus à fide dignis sibi delatis Tunc dicat. *Cum ad nos D... Episcopum, &c. vel... Abbatem, vel Priorem, Guardianum, & huiusmodi peruenisset, per clamorosas insinuationes à fide dignis delatas, quod D... sacerdos monachus atatis... dignitatis... veneno perpetrauerit homicidium illius, qui die... fuerat mortuus repertus, vel furtum... vel blasphemauerit coram... vel aliud crimen fecerit. Et cum grauioribus negocijs essemus prapediti, ita, vt per nos non possemus, vt tenebamur, procedere contra huiusmodi criminosos, ne remanerent impunita scelera nostrorum monachorum, vel clericorum, & huiusmodi, & insimul consulere (si qui tamen reperti legitimè fuissent criminosi) decori, & indemnitati nostra congregationis, aut ordinis volentes: Confisi igitur de integritate, doctrina, ac industria Reuerendi D... Abbatis, vel dignitatis... Monasterij... & Reuerendi P. D... insolidum, vel diuisim, vel coniunctim, (vt voluerit ordinarius) dedimus in mandatis ipsis Reuerendis Patribus vt quamprimum se conferrent ad Monasterium, vel Ecclesiam... ad inquirendum processum compilandum, ac denique procedendum in tali causa, vsque ad sententiam diffinitiuam exclusiuè, vel inclusiuè, & in ipso processu compilando possint carceri mancipare, & rigoroso examine vti contra quoscunque nobis subditos, procedendo per torturam, & alia tormenta, prout iuris erit, vel de iure sibi videbitur. Quæ tamen tormenta adhibeantur iuxta consilium Iurisperiti (vel sine dicta clausula.) Quapropter ijs literis commissionalib. præsentib. ijsdem Reuerendis Commissarijs tradimus omnimodam authoritatem & facultatem nobis à S. Sede Apostolica indultam vigore priuilegiorum nostra Congreg. vel iuxta iurisdictionem, ac potestatem nobis iure ordinario, vel delegato à Dño tali cum potestate sub delegandi competentē: Insuper tenore præsentium (quatenus opus erit) ijsdē Reuer... talis dignitatis... impartiti fuimus potestatem pro dicta caussa expedienda inuocādi etiam brachiū Ecclesiasticum, vel seculare, tribunalq; erigendi in quolibet nostro monasterio, vel territorio nobis subiecto. Concedimus & petendi facultatem ab ordinarijs locorum, ibi iuridicè procedendi contra nominatos reos nobis, non subditos, ac quoscunq; alios delinquentes, & examinandi testes laicos in nostro foro, cum iuramento prauio dicto consensu. Insuper præcipimus in virtute sancta obedientia, & sub alijs pœnis nostro arbitrio imponendis omnib. & singulis Prælatis, Monachis, Commissis, & Oblatis nostra congreg. vel ordinis, vel omnib. nostris officialib. nostra diœcesis, vt omni mora postposita in ijs, quæ cernunt celerem, ac legitimam præsentis causa expeditionem cum annexis, & connexis, vobis statim pareant. Datum in Monasterio Die... & D... scriba Capituli... vel Dieta... Vel, Datum in Palatio nostro existente in ciuitate.. vel Notarius R... Præsidis, vel Generalis.* 1

Locus

Locus sigilli.

Et in hoc seruetur consueta forma subscribendi huiusmodi commissionales literas.

Et animaduertant Commissarij, ne deludi possint à reis, dum ostenderint huiusmodi mandatum suæ iurisdictionis delegatæ; nam si in dicto mandato reperiretur talis facultas à Principe, vel Republica, vel ordinario, impartita sub verborum serie communi, id est tibi Abbati, vel Decano, &c. denotando *c. fin. ext. de offic. deleg. & ibi per Doctor.* solum nomen dignitatis, vel nomen proprium ipsius, non addendo, confisi de tua do-
2 ctrina, industria, & huiusmodi, tunc possent huiusmodi commissarij delegati subdelegare talem iurisdictionem, & idem dicetur, si diceretur, confisi de tua industria, & in subdelegatione facienda talis causæ vtraque pars consentiret, secus si non consentiret, & idem omninò dicendum erit de delegato ab inferiore Prælato, & non à Principe, qui non posset subdelegare: nam sine delegantis consensu non poterit alicui subdelegare negotium sibi delegatum, & si Notarius, seu actuarius sibi assignatus specialiter in sua delegatione, vel per speciale decretum iudicis ordinarij, ipsi poterunt illum sibi electum nominare per speciale eorum decretum iis verbis, vel similibus conceptum.

Cum nobis infrascriptis delegatis Iudicibus, & creatis Commissariis à Reuerendis... Vel Reuerendissimo Episcopo... visum fuisset pro maiori expeditione causæ nobis commissæ assumere actuarium ad redigendum in scriptis omnia agitanda in præsenti causa, & confisi plurimum de integritate D... Ipsum elegimus in nostrum actuarium, prout præsenti decreto eligimus. Datum in monasterio, vel in Palatio nostra residentia, die ....

D... *Abbas Monasterij*	))	*Commis-*
D... *Abbas Monasterij*	))	*sarij.*

De Accusatione.

Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Sæcularis regularem accusare non potest limita tamen num. 3. & 4.*
2 *Appellatione suorum, qui veniant.*
5 *Regularis accusare non potest, limita nu. 7. 8. 9. 10. & 11.*
6 *Accusationis diffinitio quæ.*
12 *Accusatore desistente, iudex tenetur procedere.*
13 *Forma accusandi quæ.*

Delicta superius enumerata nullatenus possunt puniri, nisi præcedant accusatio alicuius, denunciatio, iudicis inquisitio, seu forma notorij, ideò de primo procedendi modo loquendo, dicitur, quod Re-
1 gularis non potest à sæculari accusari, nisi sæcularis suam, vel suorum iniuriam prosequatur, *cap. de cætero, de testibus*, vbi Doctores, & appellatione suorum veniunt, Pater, Mater, Patroni, Patronæ, & eorum liberi, frater, & soror, socer, vxor, socrus, gener, nurus, vitricus, nouerca, Priuignus, & etiam amicus intimus Abb. *nu. 7.* Mynsinger, *nu. 4.* qui allegat Bald. *in l. 1. C. qui accus. non poss. nu. 33. in allegat. c. de cætero de testibus*, licet aliqui tenuerint, quod sui intelligantur vsque ad quartum gradum, Bald. *in l. neganda, vbi glos. C. qui accusare non poss. & in alleg. l. 1. nu. 22. eod. tit.* & nonnulli dixerint suos extendi vsque ad septimum gradum, Boich. *in d. c. de cætero de testib. nu. 9.* Magis tamen communis opinio est, vt vsque ad quartum gradum extendantur, & amicus intimus includatur. Rota *dec. 7. alias 463. de re-*
3 *nunc. in non. nu. 2.* Fallit secundò in criminibus exceptis, nam tunc quilibet contra quemlibet admittitur ad accusandum, Innoc. *in c. de cætero, de testib.* & ibi Ant. de But. *n. fi.* Hostien. *nu. 1. & ex. etiam in c. cum P. de accusat.* quæ crimina excepta sunt Symonia, Hæresis, & Læsa maie-

stas, enumeratque glos. *in c. cum P. de accusat*, vbi Myn-
sing. *nu. 5. in d. c. de cætero de testib.* Fallit 3. si delictum 4
fuerit in villa commissum, vbi non reperiuntur regulares, nec clerici, tunc in defectu ipsorum admittitur secularis quicumque ad accusandum, Abb *in d. c. de cætero nu. 3.* nec coram alio tunc poterit accusare, quam suo superiore Regulari *c. 1. de foro comp. & c. regularis Concil. Trid.* & Feder. *de sen. cons. 14. nu. 2.* nisi regularis extra septa monasterij viueret, quo casu ab ordinariis puniuntur, *c. Ecclesiarum, Concil. Trid. & c. in exemptore, Concil. Trid.* de reform. aliàs manendo in monasterio debet à suo superiori regulari tantum puniri, licèt ordinarius possit instare penes superiorem regularem, vt regularis aliquis puniatur, *c. 1. regularis, Concil. Trid. de regul. & monial. & c. quacumq.* In causa tamen hæresis coram Inquisitore, & loci ordinario poterit accusari, Boich. *in c. ex parte de accusat. nu. 4.* si tamen ab ipsorum superioribus regularibus præuenti non fuerint ex const. Pij Papæ IIII. 67. in ordine incip. *pasto. & c. sub dat. die 1. Aprilis 1562.* Regularis secularem indistincte 5
accusare non potest *c. sententiam, de cler. vel monac.* & Decian. *in tract. crim. lib. 3. c. 8. nu. 15. vol. 1.* licèt quidam teneant, quod præmissa protestatione, vt ad pœnam sanguinis minimè deueniatur in vim textus, *cap. 2. de homic. in 6.* quod procedit inter sacerdotes seculares, non autem regulares, quia regularis pro iniuria sibi illata non potest nec secularem, nec regularem accusare, Aretin *consil. 138. nu. 2.* Petrus à Plaza *cap. 42. nu. 17. in fin. & nu. 18.* namque accusatio est officium contra præcepta Dei, & naturæ: Deus enim in Matthæi 5. dicit, & expressè præcipit, *quod si quis te percusserit in vna maxilla, debes ei præbere alteram*, ideò non debes accusare. Item in Lucæ 6. dicit, *quod nedum amici sunt diligendi, verum & inimici, & benefaciendum est his, qui oderunt nos.* Item illud, quod habetur Prouerb. 25. *quæ viderunt oculi tui, ne proferas in iudicio cito, ne forte emendare non possis, ideò qui fidelis est, celat amici commissum, c. qui ambulat 5. q. 5. propterea delictum*, nec contra se, nec contra alios regularis accusare potest, aut debet, quia mortuus est mundo *c. placuit 16. q. 1.* Tum quia seruos Dei non oportet litigare *c. 11. de postulan.* cum etiam talis accusatio procedit à libero arbitrio, quod monachi non habent, *c. si religiosus c. nullus, de elect. in 6.* Fiuntque ex accusationibus inimicitiæ capitales, glos. *in l. licet ff. de arbit.* Abb. *in cap. 1. de collus. deteg. nu. 2.* est enim accusatio ius vlciscendi solemni, & pœnali iudicio iniurias, & delicta Decian. *in tract. crim. lib. 3. cap. 1. vol. 1.* quid sit accusare, *nu. 3.* poterit tamen monachus denuntiare, quomodo autem, & ex quibus causis in sequenti cap. tractabitur, eius tamen Priorem, Abbatem, Guardia- 7
num, vel Correctorem quisque monachus, seu regularis poterit accusare, *c. ex parte de accus.* vbi Ant. de Butr. *nu. 1. & 3.* Sed dubitatur, an in omni casu, in criminibus exceptis enarratis, nulla oritur dubitatio, in reli- 8
quis verò multæ sunt opiniones, prima est opinio quod regularis possit superiorem suum accusare, si accusatio tendit ad vtilitatem sui monasterij, vendendo, in malos vsus conuertendo bona monasterij, non recuperando, aut defendere negligendo, & pacificendo de his, quæ monasterij sunt. & quia quilibet regularis tenetur iura monasterij defendere, ideò poterit tali casu etiam accusare dilapidatorem Anton. de Butr. *in c. ex parte de accusat. nu. 10.* Secunda est opinio, vt non solum 9
ratione interesse monasterij possit regularis Abbatem accusare, sed etiam ratione suimet ipsius superioris, quotiescumque. s. malus homo sit, & potius exemplo suo destruit, quàm ædificat monachos sibi subiectos Hostien. *in d. c. ex parte de accusat. nu. 1.* Tunc ei nedum obediendum non est, sed potest accusari, vt si Symoniace fuerit promotus tunc indignè est Abbas, & tanquam superiori monachus parere non debet, sed tanquam criminosum eum accusare Anto. de Butr. *in c. fi. Dominus de Symon. num. 2.* Hæ duæ opiniones videntur posse reconciliari, vt tenet Abb. in allegat. *c. ex parte de accusat. nu. 3.* quod. s. monachi dicuntur procurare vtilitatem sui monasterij, accusando proprium Abbatem quia

Concil. Trid. 14. sess. 25.
Concil. Trid. 3. sess. 6. de reform. Conc. Trident. 14. sess. 7.
Concil. Trid. 14. sess. 25.
Concil. Trid. 8. sess. 21. de reform.
Matth. 5. vers. 39.
Luca 6. vers. 27.
Prou. 25. vers. 8.

quia interest monasterij non habere pro pastore,& administratore lupum Socin. *in eod.c.ex parte de accus.nu.5.* & quia rarò, immò nunquam datur Abbas dissipator bonorum monasterij, qui non sit homo malus, & pessimæ conscientiæ, & è contra Abbas malus non datur, qui parũ curat curã, ipsam monasterij in dilapidando eius bona, namque malus non esset, si mala non ageret, propterea vti causa,& effectus vnus ex alio dignoscitur,& vtroque casu poterit monachus accusare Abbatem,& in hoc casu monacho accusare Abbatem debentur expensæ necessariæ ab ipso monasterio, sine quibus non posset Ant.de Bur. *in eodem c.ex parte de accus.nu.2.& fi.* & Socin.ibi Bal. *in l.etiam,C.mandati,nu.3.* Aret. *in ca.si qui testium de testibus,nu.13.* Vltra casus enumeratos Simoniæ s. & interesse monasterij videtur, quod possit Abbas à monacho accusari de infrascriptis Hæresis,furti,sacrilegij,homicidij,veneficij,sepulchri violationis, patricidij, incestus, periurij, raptus, maleficij,adulterij,belli publici,calumniæ,Apostasiæ, infamiæ iuris,& facti, Bigamiæ, corpore vitiati,mente capti, & de his, qui inseruiunt secularibus, quos omnes casus enumerant Canones, *c.infames,6.q.1.* Ego ta-
11 men credo quod in omni casu, pro quo potest regularis puniri ab Abbate pro eodem Abbas possit à monacho accusari: primò quia interest religionis,& monasterij non habere ministros,qui cæteros regunt improbos, & ideò bene videtur dixisse Dionysius Halicarnasseus, hanc naturæ extitisse legem communem, vt deterioribus semper imperarent meliores: secundò quia si Abbas potest monachos suos pro quocumque crimine punire, quare non poterit monachus pro totidem crimine Abbatem suum accusare? vt desinat esse Abbas,aut ipsum in peccato viuentem perire non permittat, & monasterium simul ob superioris peccata Ioan. And. *in d.c.ex parte de accus.nu.1.& seq.* ante ipsum ità voluit tex. *in c.ipsa Pietas,34.q.4.* & dico non denuntiare, sed accusare, quia non correctio tantum, sed pœna requiritur in superiore delinquente, aliàs delicta superioris essent impunita in dedecus monasterij, totiusque religionis detrimentum, & animæ eiusdem superioris periculum, quæ delicta cum impunita remanere non debeant, *leg.ita vulneratus,§.æstimatio,ff.ad leg.* Aquil. *leg.si a reo.§.fi.ff.de fideiuss.leg.4.§.cum Dominus,ff.de noxal.act.leg.si operis,C.de pœnis,* propterea debet monachus Abbatem suum accusare odio criminis solum,non autem personæ,& amore iustitiæ, *c.quisquis,1.q.1.c.quapropter 2.q.7.* quæ accusatio cum fuerit iudici præsentata,tenetur iudex illam,si,& inquantum de iure admittenda veniat,ipsam admittere, aliàs accusator poterit protestari de sibi denegata iustitia, & tandem
12 appellare, *cap.significantibus de non.oper.nunc.* & ibi Inn. & quatenus accusator desisteret,tenetur iudex vlterius procedendo inuenire delicta obiecta, *c crimin.de collus.deteg.* Hostien. *in c. quia de iudic.nu.4.* & Bar. *in l.libellorum,§.fin.nu.20.ff.de accus.* Aret. *in c.licet, nu.22.de accus.* vel si accusator colluserit Abb. *in c. 1.de collus.deteg.& alleg.c. crimina. eo.tit.num.1.* ad effectum etiam vt vera non inuenta narrata crimina in libello accusatorio, contra accusatorem agere ipsumq; postea punire possit, pendente accusatione accusatus promoueri non potest, quia iam grauata est illius opinio, & infamatus de facto, *c.accedens de accus.* vbi Doctores, sed si absque infamia,& scandalo accusatio tantum per se sola non sufficit ad impediendam promotionem, vt tex. *in c.accedens,* nec accusatus accusatione pendente admittitur in testem, vt Anton. de Butr. *in c. si.de testib.num.10.* Anton.de Butr. *in c.nulli de accusat.num.1.& 2.* dicat Nauarr. quidquid sibi placeat *in cons.11. de accusat.* ductus nescitur contra communem. Forma accusato-
13 rij libelli erit huiusmodi, videlicet, conqueritur, &c. ad docendum de interesse accusatoris *mille. pract.crim.tit.de accusat. forma. num.1.* apud R.Patrem Visitatorem, &c. N. quod anno mense, & die adponitur nomen accusatoris,annus, mensis,& dies, *vt latè habetur in l.libellorum, ff.de accusat.* N. Priorum, &c. ausus fuit infrascripta delicta committere videlicet.. & ideò ne de tanto scelere se gloriari valeat, receptis testibus infra nominatis,vel descriptis, inuentaque veritate contentorum petit ipsum puniri iuxta formam regulæ, traditionem Patrum, ac dispositionem iuris, Bart. *in d.l.libellorum,nu.19.* Marian.Socin. *in repet.c.qualiter,& quando de accusat.nu.910.* Bal. *in l.Edita,C.de eden.nu.33.* quia iuxta qualitatem delicti, non accusatoris arbitrium puniri debet, Felin. *in c.1.de lit. contestat.nu.12.* Gomez. *tract. crimin.cap.11.nu.2.* vt eius pœna cæteris transeat in exemplum.

De Actore, & partibus.

Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Accusatio facinorosorum quare fieri debeat.*
2 *Criminis deferendi ratio triplex est, accusatio, inquisitio, & denunciatio.*
3 *Accusatio, inquisitio, & denunciatio quid.*
4 *Denunciatio duplex, fraterna, & iudicialis, & definitio vtriusque.*
5 *Monachi quando possint,vel debeant alterum accusare.*
6 *Admonitio an, & quando in accusatione necessaria.*

QVoniam hominis, ac ratione vtentis honestas omnis in eo sita est, vt nihil publico bono antiquius esse ducat: ideò ne ab honesto discedat, est ei summoperè curandum, ne bono publico exitium inferatur. Hominum namque societas Reipublicæ cuiusdam est instar, singulis autem aptè partium rationem suscipiunt. Itaque ne sceleratorum vitiis Reipub. bonum corrumpatur, quilibet homo, vt pars Reipub. ac sibi consulens, facinorosos in iudicium vocare debet, ex quo delatoris, siue accusatoris vis omnis, & necessitas ducitur; De qua, vt via, & ratione tractemus, eius partitionem afferre operæ pretium duximus. Est autem triplex: Accusatio, vt *in l.cum suppositi,C.ad leg.Corn.de fals.& l.3.C.ad leg.Flau.de plag.* Denunciatio, *vt in l.ea quidem, C.de accus.* Inquisitio, *vt in l.congruit, ff.de offi.præt.habetur etiam extra de accus.per totum,& iuris prudentes omnes eisdem locis,idem testantur.* De quibus diffinitione adhibita, accuratiorem cognitionem tradere incipiamus. Accusatio criminis est apud iudicem, vt publicam personam, vindicationis causa propter bonum commune in libello delatio, quæ deducitur ex mente Azo. in Summa, *eod.tit.* ex Host. etiam in Summa, *eod.tit.* & ex D.Thom. Inquisitio verò est, fama præcedente, & clamorosa insinuatione impellente, criminum à iudice peruestigatio, vt habetur per Doct. *in c.qualiter,& quando, el secundo, de accus.* At denunciatio duobus membris appositè fungitur, altera namque fraterna, altera iudicialis doctrinæ gratia appellatur. Quarum quæque sit, sigillatim aperiamus. Fraterna denunciatio est criminis apud iudicem, vt patrem, emendationis causa, explicata delatio. De hac Inno. & Panorm. *in c.nouit de iudic.* Iudicialis verò est criminis vindictæ causa delatio, nec se ad probandum deuinciens. Sot. Quibus ita compositis, colligitur profectò, quod si nostræ professionis, ac per votum susceptæ religionis, rationem habere, vt par est, contendemus: nullus inter nos accusationi locus esset, quod Apostoli nobis esset institutum seruandum: *Noli vinci à malo: sed vince in bono malum.* Nam si diuino zelo inflammatus scelera, atque facinora à fratribus mouere studeres, oporteret accusatione prætermissa, in qua vindicta expetitur, denunciatione vti, quo sic sociorum saluti pro rerum necessitate consuleretur. Verum vt eo redeat, vnde oratio digressa est, hoc discrimine de accusatione curandum est, vt sciamus, an crimen in nos commissum est, an in alios: cum peccatum contra nos est, idque ab eo, qui nostræ sit familiæ, nihil prohibet accusare nulla Abbatis venia. *Ro.consi.375.* At cum ab ex-

Margin notes (right column): 1; 2; 3; *D.Thom.22.q.68.art.1.*; 4; *Sot.lib.5.de iust. & iur.q.5.art.1.*; 5

ab extraneis id sceleris admittatur, citra Abbatis veniam nullus deferendi criminis locus monachis relinquitur, vt notatur 12. *q. 1. c. nullus, & c. parochianus, de sent. excom.* Postremò id valde instituto nostro consentaneum est, vt si delictum publico bono perniciem afferat, sitque reus homo exitiosus, & pestilens, ac nos comprobare possimus: petenda quidem est venia, sed tametsi non impetretur, non modo licet, sed necessarium est accusari reos. Animaduerto etiam, quod cum accusatione adhibita exagitamus reum, præuia certè admonitio nō requiritur, si quidem ad vltionem illa cum spectet, nihil vtilitatis ex tali admonitione maneret, ita D. Tho. *in 4. dist. 19. q. 2. art. 3. q. 1. ad 4.* Glos. & Innoc. *in c. de his, de accusat.* Quod quidem de criminibus in nos admissis dictum volo. At cum in aliorum iniuriam peccatur, tunc distinctione huiusmodi opus est, vt si in aliorum, & publici boni labem sit peccatū, quemadmodum si rerum cœnobij cellerarius esset decoctor, persuasúmq; haberemus, eum à tali facinore adiunctis monitis abstinere, necessario monitione vtendum est: cum vero id in dubium vocaretur, aut mora interposita periculum immineret, profectò ad accusandum maturè omnes cogimur. Neque his Euangelij sententia illa aduersatur, *qua percutienti maxillam, alteram præbere præscribitur.* Propterea, quòd rancore (vt aiunt) indulto sui damni vicem, iure medio compensare, nihil obstat, consentit Sanctus Doctor, 2. 2. *q. 33. &* 68. & Sotus *lib. 5. de iust. & iur. q. 5. art. 1.* Nunc, quæ sunt harum rationum, singula explicemus.

De Accusatore, & accusationis forma.

Cap. IIII.

S V M M A R I V M.

1 *Libellus duplex, postulatorius, & delatorius.*
2 *In libello, quæ exprimi debeant?*
Pœna talionis, licèt non exprimatur, tamen subintelligitur, sub eod. nu. 2.
3 *Forma libelli accusatoris.*
4 *Memoria quia imbecillis est, ideò omnia in scriptis redigenda.*
5 *Modus procedendi inter clericos est ordo iuris, sed inter monachos proceditur summariè.*

Cum causæ, aut ciuiles sint, aut criminales, vtrarumque libellus ab actore iudici offerendus erit.
1 Quorum alter postulatorius appellatur, alter dilatorius nuncupari potest, *ca. 1. & c. fin. de lib. oblat. c. 1. 2. q. 1. & l. qui crimen, C. qui accusare non possunt.* Spec. *tit. de libellorum conceptione, §. libellus.* De postremo tamen (omisso priore) ratio habenda est. Ac primum versemur, licet in eius forma cōstituenda, & describenda quæ & acto-
2 ris nomen, & rei contineat, necesse est, & maleficium, de quo agitur, & sponsionem prosequendæ causæ vsque ad finem, animo non calumniādi, sed sui iuris, vel publici boni tuendi exponere quibus de omnibus iuramentum præstet, adiuncto iudicis nomine. Accedat quoque accusatoris subscriptio, se offerens ad talionis (vt aiunt) pœnā, si probationem non præstiterit; Quod quidem postremum, tametsi non explicaretur, accusationis natura intelligi oportere, Doctores sentiunt. Sanctus Doctor, 2. 2. *q. 68. art. 4.* Spec. *tit. de accusationibus lib. 3. §. 1. nu. 17.* Archiepiscopus Florentinus *in 3. par.* Summæ, *tit. 9. c. 8. §. 3. per textum in c. quisque, 2. q. 8.* Huius autem exemplum his verbis constat: *In nomine Do-*
3 *mini, &c. Die 20. Nouemb. 1577. Ego D. Turpilius defero, & propono coram Dom. Iustino iudice, &c. contra D. Albertum animo non calumniandi: sed mea iura, vel commune bonum tuendi, qualiter supradictus baculo ex insidiis me aggressus acerbè verberauit, quod sub talionis pœna me probare polliceor, atque prosequi ad finem vsque, vt meritas pœnas luat. Dat. in Cœnobio, &c.*
4 *Ego D. Turpilius, qui supra manu mea, vel aliena, si nescit literas, apposito signo.*

D. Tho. 2. 2. q. 69. art. 4.

Deinde animaduerto omnia scriptis mandanda esse, quoniam memoria nostra imbecillis est, ac labilis; potest tamen id prætermitti; primò, si leuia delicta forent; deinde si adeò perspicua essent, vt nulla euidentiæ probatione indigerent. Spec. & D. Anton. *vbi supra.* Sed quamquam plurima huc afferenda essent eis, qui ex quæstiis in eorum tractatione versarentur; nos qui monachis tantum iudiciorum formam tradere volumus, breuitati consulemus. Constituto primum procedendi rationem monachorum differre plurimum ab ea, quàm ad clericos adhibemus. Siquidem hic solemnis, & perfecta iuris obseruatio desideratur, illic autem omnia agenda sunt simpliciter, summariè, & de plano; sola facti veritate inspecta, vt docetur à Spec. *in tit. de Inquisitione, §. vlt. nu. 5.* Præpos. *in c. cum pastoralis, 2. q. 8.* Abb. *in c. ea quæ, de statu monachorum, & in c. cum contingat, de foro compe.* Est enim rationi consentaneum, vt ij quibus animi tranquillitas proposita in primis est, mundiq; perturbatio, ac iudiciorum inuisa debet esse, ab omni prorsus iudiciorum strepitu obhorreant. *Seruum enim Dei* (vt Apostoli verbis vtar) *non oportet litigare; sed mansuetum esse ad omnes, &c.* Hæc autem qua ratione accipienda sint, altius exordiamur.

De Monachorum propria procedendi ratione.

Cap. V.

S V M M A R I V M.

1 *Monachorum munus describitur.*
2 *Abbas in criminum animaduersione in monachos dupliciter procedere potest, vt pater, & iudex.*
3 *Discrimen procedendi, vt pater, & vt iudex.*
4 *Crimina monachorum duplicia, leuia, & grauiora, & quis modus procedendi, nu. 6. & 7.*
5 *Prælati nihil extra regulam agant.*

In magnas sanè me adductum angustias perspicio; quod de ratione, quam ad monachos puniendos adhibere iudex debeat, sermo mihi habendus est. Nam profectò fieri non potest, quin alterutrius inuidiam, licèt immeritò, subeam. Verum si, quæ sui sunt muneris, singuli conarentur præstare, non laboraremus. Cui enim est dubium, quod omnia tranquille cōsisterent, si Prælati eo studio pietatis, ac integritate morum elucerent, quam eis accuratissima ratione Pater S. Benedictus in tertio suæ Regulæ cap. præscripsit? & meminisse deberent, quo nomine essent insigniti, Patris videlicet. Atq; ideò eo curarent, id reipsa egregiè præstare. Hinc D. Amb. in suo pastorali, *Actio* (inquit) *congruat nomini, nomenq; actioni, ne sit nomen inane, & crimen immane, honor sublimis, & vita declivis.* Quod certè satis dilucidè, & grauiter idem noster legislator in 63. c. asseruit, dum eam in criminū animaduersione formulam Abbati seruandā censet, vt in ipsa correctione prudenter agat, vt nequid nimis, &c. Scientibus enim legem loquor. De hinc vno verbo negotium totum complectitur dicens: *Oportere eos cum animo suo cogitare se infirmorū omnium curam suscepisse, non de sanis tyrannidem, &c.* Cōtra: si monachi officium suum tueri, ac seruare stu- 1
derent, nec nuncupato vero decesse, sed animi ardore proposita præmia exoptare, certum est, nihil illis graue, nihil molestum accideret, quod non æquo animo, & excelso ferendum existimarent. Quippe cum hæc vna est piorum hominū summa gloria, si iustitiæ causâ res duras perferant. Nam (vt D. Pet. aiebat) *quæ est gratia, si peccantes colaphizati suffertis?* Non enim sibi rectè consulit is monachus, qui iniuriis vexatus, criminibusque iniustis, vt ab iis sese liberet, ad contentionis iudicium se confert. Nam etsi legum, ac iudicis autoritate suam depellere iniuriam curet, in hoc tamen veræ religionis minus habent, quod oblatā coronæ, atque præmij segetem, contentionis studio repudiat. Sed viderint hoc ipsi. Nos modo, quæ instituti sunt nostri persequamur.

D. Ambr. in suo pastorali.

mur. Bipartita ratione animaduertere in Monachos Abbatem posse Pontificia iura, nostraque instituta decernunt. Primum patris sibi, & nomen, & vim assumens, cui sanè præpositum est, vt quoad eius fieri potest, nihil de suppliciis cogitet, monachorum vitia radicitus euellat, eorumque pie medeatur vulneribus. At tunc quidem, quod de sola ipsius monachi salute agitur potest Abbas iudicij forma omissa, rem, vt sibi libet, gerere, vt magna cum constantia dicit Panor. *in c. reprehensibilis, de appell. & in c. cum contingat, de foro comp. facit tex. in c. prodest. 23. q. 5. & in c. nulla, 18. q. 2.* Nam optimè in hoc Abbatis munus constat, tantumque abest, vt monachus conqueri possit, vt præclarè suam agi causam existimare debeat. Postea cum Abbas iudicis rationem, ac modum exercere constituit, ac per leges ad solam sui monachi vindictam spectat, vt disciplinam tueatur; tunc dubio procul, aut iuris ordine seruato, aut summarie, de plano, sola veritate facti inspecta, iustitiam administrare debet. Quæ quidem nisi suis legibus inuiolata consistat, non prohibetur monacho, vt suæ, vel æstimationis, vel iuris habeat rationem. Abb. *in c. si quis contra clericum, & in c. cum contingat de foro comp.* At verò duplici etiam ratione, quæ à monachis committi possunt crimina, diuisa sunt, quorum grauiora sunt, quædam verò leuia, ex c. 24. Regulæ nostræ. Et leuiores quidem culpas eas appellandas nostræ Regulæ explicator Cardinalis ampliss. de Turrecremata censuit, quæ in iis versantur, quorum violatio noxam capitalem non affert. At grauiores illas iudicat, quæ aut leges diuinas violant, aut essentialia nostræ Regulæ; sic enim loquimur: Nec me fugit eorum criminum vtraque membra latius patere. Cui enim est dubium, quod vasis confractio, taciturnitatis violatione leuior sit? aut libidinius nuncupatā Deo castitatem commaculare, perniciosius sit, quam baculo monachum cedere? tamen id summopere in hac re animaduerti, & velim, & rogo, totam rei huius rationem ex prælati iudicio pendere, qui adhibito legum delectu, personarum varietate, criminis admissi modo, hominum scandalo, & quæ sunt huius loci, ad eorum rationem iudicij vim, vel temperare, vel acuere studeat. Quocirca grauiter quidem asseruit institutor noster, vt secundū modum culpæ, & excommunicationis, & disciplinæ debet extendi mensura, qui culparum modus in Abbatis pendeat arbitrio. Quid clarius? Verumtamen id prouidendum sibi Prælati curent, ne indulti arbitrij habenas, plus æquè, vel deducant, vel remittant. Nam alias illis dicitur; Nec quasi libera vtentes libertate, conturbent gregem sibi commissum: sed potius præcepto illi sese accommodent, quo dicitur: In omnibus igitur omnes magistrum sequantur Regulam: nec ab ea temere deuietur à quoquam. In iis ergo culpis, quæ leuiorum genere continentur, ac ea re grauiores pœnæ, & capitales infligendæ non erunt, Abbas nullo iudicio contentioso, omni remoto accusatore, vim obtinet puniendi, optimi pastoris munere fungens. Neque tunc quidem, aut monachorum defentiones sunt admittendæ, aut tumultuarij apices iuris concedendi; sed animo submisso quilibet obedire obstringitur, *c. ad nostram, c. reprehensibilis, de appellationibus, c. qualiter, & quando, el. 2. de accusationibus.* Spec. *in tit. de Inquisition. §. vlt.* quod etiam Panor. *in ca. cum contingat, de foro comp.* iis verbis dicit: Quando punitur secundum statuta regularia, proceditur summariè de plano, sine strepitu iudicij, in quo non traduntur capitula, nec debent vocari ad videndum iurare testes, nec admittitur appellatio, *c. ad nostram, & c. reprehensibilis, de app.* Quæ sanè omnia declaratur per Ioan. Monachū *in c. 1. de religiosis domibus lib. 6.* Id verò quàm sit iustitiæ consentaneum, manifestum est. Si quidem id seruatur in laicis, *l. leuia, ff. de accusatio.* Quid enim turpius, aut nostris institutis perniciosius, quam sit Cœnobij Patres, disciplinæ gratia cœnobium perlustrantes, quæ repererint crimina, nisi contentioso iudicio adhibito, testibusve examinatis vindicare, & emendare nequirent? vt carnium est esus, taciturnitatis violatio, ac eius generis, alia regularis obseruationis transgressio non est essentialis (vt aiunt) constans namque est coniectura, cum sint Patres, nihil per calumniam dicturos, aut facturos, potiùs fratrum emendationi, regularibusq; institutis humaniter, ac prudenter prospecturos. At si quando pro culpæ ratione grauioribus pœnis animaduertendum esset, vt exquisitus iuris ordo per summorum Pontificum decreta superius citata prætermitti posset: tamen 7
quæ ad iudicij vim (& vt ipsi loquuntur) essentiam spectare videntur, omitti sine vitio non possunt; præterquam in valde notis, vt iuris periti dicunt. De quibus nihilominus perfectior in sequentibus ratio habenda est.

Quid sit summariè, & de plano progredi, explicatur.

Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Prælatus iudex constitutus procedere potest duplici iure, ordinario, & summariè, sed secundum conuenientius.*
2 *Iudicij alia sunt de essentia, & alia de congruitate.*
3 *Essentialia nunquam prætermittenda, licet summariè, & de plano procedatur, & quæ essentialia, nu. 7.*
4 *Summariè, simpliciter, de plano, sola facti veritate inspecta explicatur.*
5 *Defensio cum sit de iure naturæ, nec excommunicato, nec diabolo prohibenda est.*
6 *Capitula sunt reo exhibenda, vt se defendat.*
7 *Testium nomina, & eorum dicta non sunt reuelanda.*
8 *Monachis non licet appellatione vti, sed bene reclamatione, fallit, si appelletur ad summum Pontificem, numero 11.*
9 *Religionis neruus, in quo maximè consistat.*
10 *Reclamatio quare sic appelletur.*
11 *Accusatorem, & accusatum eiusdem fori esse oportet, & qui ab accusatione excludantur, nu. 14.*

Bene habet, iacta sunt fundamenta totius ferè operis, à nobis enim, & rationibus (in iudicio labor) grauissimis, & Iurisperitorum autoritate summa, quod monachorum crimina, aut delicta emendari à Prælatis posse diximus; aut patris, aut iudicis personam assumentibus. Verum enim quid patris officium sit, supersedendum arbitror, quod eius facilis sit, & prompta explicatio. Versetur ergo commentationis nostræ ratio in iudicis munere explicando. Prælatis ignorare 1
fas non est, se iudicandis monachorum causis duplici ratione posse vti. Prima quidem est, cum nihil eorum, quæ legibus præscripta sunt, omittuntur. Qui modus, de iure ordinario à iuris prudentibus nominatur. Altera est, quando summariè, de plano, &c. iudicia exercent. Sed iuris Pontificij eruditi ferè omnes abstinendum à priori ratione prælatis censuerunt, tum quia id contentionis genus, cum monasticæ institutionis tranquillitate multum pugnat, tum quia eo pertinent monastica instituta omnia, vt secundum ea omnis monachorum administratio temperetur, *c. qualiter, & quando, el. 2. de accusat. c. olim, eod. tit.* Atque huc spectat, quod Panor. *in c. si quis contra clericum, & in c. cum contingat, de foro com.* dicit. & Lapus allegat, 73. quib. in locis iidem multis agunt cum Prælato monachorū, ne in causis eorum disceptādis iuris apices persequatur. Tunc namque sequitur necessario, vt consulendi seculares iuris peritos, monachis facultas tribuenda sit, ac nummi ad eorum sumptus suppeditandi, & alia eiusdem generis incōmoda, quibus sanè religionis candor maculatur. Qua de re iis salutarib. obtemperātes monitis, semper in huiusmodi cōtrouersiis, sola facti veritate inspecta, procedendum sibi summo studio curent. Ac eo maximè, quod institutis nostris id ipsum sancitū est, *vt in c. 1. secun-*

1. *secunda par. de potestate Praesidentis, & Visitatorum continetur.* Quibus ita constitutis, explicandum est, quid ijs vocibus summariè, & de plano, &c. vis, & facultatis subiectum sit. Et primo quidem animaduerto ad iudicium alia pertinere, vt necessaria, atque (vt iuris periti loquuntur) essentialia, alia vero ad eius perfectionẽ accedere, & (vt aiunt) solemnitatem. Praetermissa autem huiusmodi iudiciorum solennitate, de ijs tractemus, quae ad ipsius vim, atque naturam spectant, quod nostri instituti in primis hoc est. Etenim omnes illae particulae eo sunt referendae, vt essentialia iudicij seruanda explicent Panor. *in c. dilecti, de iudi.* Pau. & Card. *in Cle. saepe, de verbor. signif. & in Cle. dispendiosam, de iudic.* Fel. *in c. dilecti, de iudic.* Hostien. *in c. ea quae, de accus.* Rom. *in cõs. 26.* Bal. *in l. nec quicquid, §. de plano, ff. de off. procons.* Archiepis. Florent. *in 3. par. tit. 9. c. 8.* Quae autem haec ipsa substantialia sint, vocabulorum singulorum significatione exposita, constituamus. Ei itaque particulae simpliciter, haec vis subiecta est, vt remoueantur calumniatores, & dolosae protelationes, inanesque exceptiones, Paul. & Card. *in Cle. dispendiosam, n. 42.* De plano autem secundum Paulum *in Cle. saepe, de verborum sign.* significat, vt abiecta solemnitate sedendi loco solito, etiã ociosis diebus, procedatur in ca. Sed Laur. quem sequitur Card. *in d. Cle.* dicit, quod verbum de plano, significat exclusionem perniciosae subtilitatis, maxime quo ad coarctandum numerum testium & reprobationem ipsorum. Summarie vero id significationis propriè sibi vsurpat; vt quae ad iudicij vim, & naturam attinent, solum requirantur, nec reis concedatur; vt testium, iusiurandum videant, nec testium, & capitulorum exemplar eis vllo pacto tribuatur, quod deducitur ex dictis Bart. & Bal. *in l. filius fam. ff. de donat.* & Franc. Aret. *in l. eum qui §. filius, ff. de acquirenda haer.* & Fel. *in ca. dilecti, de iud.* Demum sola facti veritate inspecta denotat, vt iuris omnis reijciatur pompa, eo tamen, vt ius naturale, atque gentium nihil incommodi patiatur. Abbas in praecitato *c. dilecti, & in ca. qualiter, & quando, el. 2. de accus.* Archiep. Florent. *vbi supra.* At nobis pro iure gentium habenda sunt instituta regularia, si quidem omnibus monachis communia sunt: Ex ijs ergo facilis aditus patet, vt videamus, quae in monachorum causis iudicantur necessaria; Nimirum natura omnibus comparatum est, sese tueri, ac defendere ab ijs, quae nocitura videntur, ex quo sequitur, vt quisque se defendat, ad iudicij vim attinere, *l. defensionis facultas, C. de iure fisci l. 10.* Petr. de Anchar. *cons. 259.* Felyn. *in c. qualiter, & quando, el secundo, §. licet, de accusat.* Ac eo pertinet, quod suipsius defensio, neque excommunicato, neque Diabolo negari potest, *cap. cum inter, de except. c. eorum, 11. quaest. 3.* Spec. *tit. de Inquisitione, §. vlt.* Monachi verò potiori sunt loco habendi, ideoque eo priuari beneficio non possunt. Iam vero, quae tuendi ratio relinquitur, si capitulorum, de quibus causa dicenda est, notitia denegatur: Oportet namque arma, quibus appetimus nos prospicere, vt ab eis defendamus nosmetipsos. Praeterea eiusmodi capitula, siue delationes, ab actore dependent, ex quo efficitur necessarium, accusatorem, aut denunciatorem, aut infamam ad iudicium excitandum debere adesse. Quae quidem vsque adeo faciunt ad naturam iudicij, vt eorum altero detracto, latrocinium potius appellari possit, quam iudicium. Neque hac in re aliqua est inter Doctores dissensio. Verum concessio morae, ac interualli, vt sua reus aptè curet, mihi necessaria videtur. Siquidem actio nulla, nisi interuallo temporis confici potest. Quamobrem consentaneum rationi non est, temporis interuallum reo denegari, ne imparatus causam dicere cogatur. Num autem testium nomina, atque dicta ipsi aperienda videantur? De praelatis clericorum tex. est clarus, *in c. qualiter, & quando, el secundo, de accusationibus.* De religiosis vero discrepant inter se Doctores. Nam Panorm. aientem partem grauissimis adductus rationibus tuetur. *in cap. olim, & cap. qualiter, & quando, & el secundo, de accus.* At Host. dicta quidem reo esse manifestanda asseuerat, ipsorum vero nomina silentio

inuoluenda, quod ad iuris subtilitatem attinere dixit: quae non obseruatur contra regulares. Possunt tamen (vt ego sentio) inter se conciliari. Nam paulò post Hostiens. dicit, quod causae habita ratione eorum nomina manifestari possunt. Iam verò non desunt & alij praeclarissimi viri, qui sentiunt, neque testium nomina, neque eorum dicta, vlla esse ratione aperienda reo. Quod mihi quidem quo ad primum dictum valde (vt ingenue fatear) probatur. Nam cum monachis, plurimum commodi ex animi tranquillitate manet, nihilque sic eius vim labefactet, ac testium cognitio; etenim acerbissima ex ea excitantur odia, vltiones expetuntur, innumeraque perturbationum semina nascuntur. Itaque in monachorum causis esse satis debet, si capitulorum notitia concessa, defensionis locus non excludatur; fallit autem in criminalibus, ac grauissimis causis, vt adnotauit Panorm. *in cap. qualiter, & quando, el secundo, de accusation.* Superest modo de appellatione quippiam dicere. Quod plerique dubitant, an ea monachis vti liceat? Videtur namque iuri naturali conueniens, vt oppressus quis, inferioris iudicis iniuria, ad maiorem prouocando, depellendae iniuriae ratione non careat. Tamen contrarium prorsus cauetur *in cap. irrefragabili, de officio ordin.* idque habetur ex Priuilegio Gregorij XIII. religioni concesso. Quam quidem sententiam adeo doctissimus Sotus omni animi contentione complexus est, vt eius adscribere verba necessarium ducam. *Si (inquit) sciscitaris, num licitum sit, & condecens, religionum familias instituere, vt appellare prohibeantur, apparet enim id neq; decere neq; vero licere: tum quod praecipue in causa capitis tantopere nos natura admonet, vt defendamus, nemo debet naturali beneficio orbari, quo se tueri potest,* tum etiam, *quod de appellatione. 2. 6. q. ca. ad Romanam. Christianis vniuersis hoc indulgetur beneficium, vt quoties se quisque premi senserit, ad Romanam Sedem, tanquam ad caput prouocatione confugiat. Responderunt nihilominus, perquam sanctè è religionibus abigi appellandi vsum: nam etsi fortasse accidere quandoque possit, vt monachus aliquis iniuria lasus affligatur, tamen ex alia parte talia damna (quae rarissimè contingunt) pace, & quiete compensantur. Neruus enim, & decus religionis in hoc maxime consistit, vt altissimo inter se silentio, omnia veluti inter fratres, quae sua est professio, planiter tractent, & transigant: neque seculo prodant. Etenim vbi primum religionis causa claustrorum metas exierunt, actum de illis est. Quocircà institutiones ipsas sic Pontifices confirmarunt, vt appellationes prohiberent, non quod per hoc Summis ipsis Pontificibus obedientia quicquam sit ademptum, (quicunque enim quantumuis inclusus monachus ad ipsum appellauerit, iure id faciet:) verum quod sic consultum est religionum incolumitati.* Haec ille: idque ex tex. *in ca. ad nostram, de appell. & ca. reprehensibilis, & c. speciali. §. fi. eod. tit.* confirmatur. Ex quibus controuersiae ambiguitas discutitur aperte. Conceditur autem eis quaedam veluti reclamatio ab Abbate, aliove Praelato, ad comitia generalia, aut Praesidem, aut Visitatores. Vt ipsius consuetudinis vis vsurpata inter nos quotidie declarat, quae tamen neutiquam latam sententiam suspendit. Ac vero postremum animaduerti id velim, quod vt legibus cautum est, à laicis clerici accusari nõ possunt: sic namque habetur *2. q. 7. per totam.* Sic neque diuersae familiae religiosus, alterius nomen accusare, neque clerici, neque seculares, monachorum nomen accusatorie deferre possunt. Quod eiusdem esse fori oportet, accusatorem, & accusatum; cum accusator ad poenam talionis, nisi probationem praestiterit, non solum seipsum offerat, sed de iure teneatur, vt habet *2. q. 3. fere per totam.* Quae quidem poena à monachorum iudice in clericos, vel laicos non probantes infligi minime potest. Fallit, si laici, vel clerici accusando, suam suorumve iniuriam prosequantur, vt decernit Specul. *in tit. de Reo, circa fin.* Excluduntur quoque excommunicati, infames, *cap. omnes, cap. hi qui 13. qu. 4.* Excluduntur quoque calumniatores, quique alias falsum dixisse in iudicio conuicti fuerint. Quinimmo

Sotus li. 5. de iust. & iur. quaest. 6. art. 3.

Marginal numbers (right column): 9, 10, 11, 12, 13

 detra-

detractores, aut infideles vt habetur. 3. q. 4. *fere per totã*, & beatus Zepherinus decreuit detractores ab accusatione esse submouẽdos. *ca. detractores*, 3. q. 4. quod tametsi de accusatione Episcoporum dictum fuit, tamen potest generaliter valere, vt bene adnotauit Archid. & Hug. *in pracitato c. detractores*. idque deducitur: nam quisquis vt maledicus condemnatus est, efficitur infamis, vt ait Panorm. *in c. cum te, de sent. & re iud. cap. at si*
15 *clerici, de iud.* & Host. *de maledicis*. Colligamus ergo, ad iudicij naturam magnopere facere, capitulorum exhibitionem, facultatem se defendendi, eaq; suo conuenienti tempore impertitam, atque etiam accusationem in scriptis, vel denunciationem, clamorosam ve insinuationẽ. Cætera autem nullo iudicij detrimento sunt monachis omittenda. Itaque de accusatione hæc satis.

Quomodo debet procedere iudex per viam accusationis, & an posit sine illa castigare delinquentes.

Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Quid sit accusatio, & an sit necesse, quod fiat in scriptis, & an sit ex se mala.*
2 *An sit necesse, quod quis sit accusatus, vt iudex procedat per viam punitionis, concl. 1. nu. 2. & concl. 2. nu. 3.*

PRo explicatione eius, quod in hoc cap. proponitur; debet aduerti, quid sit accusatio? Et respondeo *nihil aliud esse quam proponere delictum delinquentis coram iudice, vt de eo sumat vindictam*; quam debet ponere in scriptis, quia cum iudex sit medium inter accusantem, & accusatum, vt examinet iustitiam causæ, debet procedere secundum certitudinem possibilem: & ideo conuenit, quod accusatio detur in scriptis, quia res quæ proferuntur, & dicuntur verbaliter, faciliter fugiunt à memoria, vt docet S. Tho. 2. 1. *q*. 68. *art*. 2. verum est tamen, quod in delictis patris non est necesse, quod accusatio proponatur in scriptis, sicut in quadam lege iuris ciuilis determinatum est. *Secundo* debet notari, quod accusatio non est ex se mala, sed potius tenet Caiet. 2. 2. *q*. 67. *de secr. enim 2. quæst. 5. concl.* 1. *& lib. 5. de iu. q. 5 ar. 1 ad Rom. 13. Sotus &* cum doctoribus communiter; *quia licet malum pro malo dare non possim*, vt dicit D. Paulus. nõ ideò amittimus ius defendẽdi nos mediante iustitia posita è Deo, cuius officium est punire audaces, vt reipub. quæ est commissa curæ suæ quiete viuat: qui finis prætenditur in accusatione, non vero vindicta particularis: quia si accusator prætendit vindictam particularem, non est illi dubium, quod accusatio sit mala, cum extrahatur à suis limitibus, & quia vt plurimũ comitatur eam vindicta, ideo non debet consuli, sed potius retrahi ab ea.

Quid sit Accusatio.

l. leuia. ff. de accus.

2 Hoc supposito sit *prima Conclusio*: Non iubet ius naturale expresse iudicibus quod non procedant in caussis criminalibus ad effectum puniendi delinquentes, nisi sit, qui accuset, ius tamen canonicum, & ciuile ordinauerunt illud sic, estque multum secundum ius naturale; & ideo loquendo de hoc D. Paulus dixit *non est consuetudo Romanorum condemnare aliquem delinquentem absque accusatore*, cui allusit Christus Redemptor noster dicens mulieri, quam comprehensam coram se habebat adulteram. *Nemo te condemnauit? neque ego te condemnabo*: hæc doctrina est D. Thom. vnde quamuis prælati religiosorum possint punire sine accusatore delicta parua subditorum priuato priuilegio, quod ad illud habent à Sede Apostolica, quæ concessit illis, vt procedant in causis religiosorum sine rumore non obseruantes apices iuris inspicientes solum veritatem, & verificando rem, vt debent, vt concessit Bonif. Octauus, in causis tamen grauibus, quæ non possunt puniri sine infamia delinquentis etiam prælati religiosorum, non possunt punire eos etiam intra domum sine accusante, & ideo dicit Aragon, *quod nullus ex prælatis doctis, & timentibus Deum facit contrarium, quod est magnum argumentum veritatis, quam nũc dicimus, etsi aliqui puniunt similia delicta absque accusatore (dicit hic pater) sunt illi, qui confisi in sua potentia, & ignorantia postponentes timorem Dei, & procurantes satisfacere magis suis passionibus, quam bono communi, puniunt dictos fratres suos: & ideo hi non solum peccant mortaliter, sed etiam tenentur restituere famam, quam fratres sui eorum culpa amisere tamquam homines, qui abutuntur potestate sua, & tanto maiorem iniuriam inferunt, quanto maiori potentia faciunt damnum illis, qui sponte venerunt ad religionem*, hæc verba sunt patris Aragon, quæ dicti prælati debent multum notare, vt credo, quod eas notent, & considerent plus quam ego possum illis explicare, cum sint religiosi, & charitate præditi; supradictum autem debet intelligi, nisi dicti prælati velint procedere per viam inquisitionis, vt dicetur in conclusione sequenti,

Act. 25. vers. 19.

c. si legitimi de accu. l. illicitas. ff. de off. præsi.

Ioã. 8. vers. 10

D. Tho. 2. 2. q. 67. art.

Habetur in cor. pl prin.

ver. cor. frat. §. 6

3 *Secunda Conclusio.* Aliqui casus sunt in quibus possunt iudices procedere contra reum, quamuis non sit accusator. *Primus* est, si iudex existens simul cum alijs videt committi delictum, vt dicit Caiet. 2. *q*. 67. *art*. 3. *Secundus*, quando adest infamia, & indicia contra reum, quia tunc, vt dixi, potest procedere contra reum per viam inquisitionis, vt dixi, *Tertium est*, quando præcedit denunciatio iuridica posita ad supplicium, vt fit in tribunali Sanctæ Inquisitionis, quæ denunciatio non est aliud, quam declarare delictum coram superiore; & differt ab accusatione, quia qui denuntiat, non tenetur probare, quod dicit, tenetur tamen ad illud, qui accus.
5 *Quartus* est, quando aliquis, si prius corrigit fratrem suum videns, quod non vult accipere correctionem, denunciat eum tanquam patri, non vero tanquam iudici coram superiore; quia tunc tanquam pater potest adhibere remedia necessaria, vt prudens, Et nota, quod consuetudo admisit, quod quando delicta sunt grauia, & nullus accusat, promotor fiscalis capit negotium, & accusat qui ex officio non solum tenetur accusare peccata, quæ fiunt contra rempub. aut principem eius, vt ordinatum est in quadam lege partitarum, sed reliqua omnia delicta, in quibus non est accusator: est que ita licitum tali promotori fiscali accipere pretium pro accusatione sicut iudici pro sententia iusta ferenda: & quod non est licitum accusatoribus particularibus, est etiam illicitum fisco in eius accusationibus & ideo, si scit, quod non incidet in pænam talionis, quamuis non probet, quod accusat, & accusat aliquem putans pro certo, quod non poterit probare, quod accusat, peccat mortaliter sicut quiuis alius accusator: sic enim dicit Aragon. Itaque non possumus dicere, quod iudex secularis, aut ecclesiasticus procedat sine accusatione, cum fiscus accuset; & ideo liberamus iudices à multis culpis, quas poterant committere, si non esset fiscus, qui accusaret, de quibus vix possumus liberare prælatos religionum, si procedunt sine accusatore, cum in eorum tribunalibus non sint acusatores fiscales, qui habeant tale officium.

Arag. 2. 2. q. 67. ar. 3. in fin.

An, qui accusat, peccet, & teneatur restituere, & antequam accuset, corrigere fratrem suum.

Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Quot sint species accusationis, num. 1. & quomodo sint in eatria vitianum. 2.*
3 *An peccet ille qui fase accusat concl. 1. n. 3. & an teneatur ad restitutionem ibid. & concl. 2, n. 4.*
5 *An sint duo modi præuaricationis concl. 3. nu. 5.*
6 *An, qui facit pactum cum parte relinquendi accusationem peccet concl. 4. nu. 6.*
7 *An quinis iudex posit rumpere accusationes concl. 5.*

8 *An*

8 *An qui falsa accusat, debeat puniri pœna talionis concl. 6.*
9 *An qui accusat verè, sit necesse, quod prius corrigat fratrem concl. 7. & 8. & nu. 10.*

1 PRo explicatione eius quod debet dici in hoc capitulo, debet notari *primo*, quod accusatio est duplex, vna, quando per illam prætenditur bonum commune, quia accusatur aliquod crimen damnosum reip. & est obligatio accusandi delinquentem, si possit testibus probari, quod commiserit illud delictum, vt tenet S. Thom. 2.2. q. 68. Alex de Ales, 3. p. q. 42. & omnes *in 1. Theolog. in 4. d. 39. canonistæ in c. nouit de iudic.* Verùm est tamen, quod Sotus *de tegen. secret. nu. 2. q. 5. concl. 1. p. 44. c. 2. q. 3. ca. siquidem penituerit l. accusator ff. ad Senatusc. Turp.* tenet sequens Angelum, quod in hoc casu sufficiet denunciare delinquentem, & ideo quod nullus tenetur accusare, & notat quod D. Thom. non dicit contrarium, quia quando dicit esse obligationem accusandi, capit verbum accusare in ampla significatione, vt comprehendat etiam denunciationem, & hoc supposito debemus dicere, quod quicumque tenetur accusare, aut denunciare delinquentem, qui committit peccatū in damnum reip. & tale potest esse crimen, & ita damnosum reipub. vt sit etiam obligatio accusandi absolute. Alius modus accusationis est, quando aliquis accusat alium pro iniuria, quam illi fecit; & nullus tenetur accusare ob iniuriam, quæ illi fuit facta, quamuis non sit illicitum in hoc accusare, vt dictum est in capitulo præterito.

2 *Secundo* debet notari, quod in accusationibus possunt esse tria vitia, quæ in iure dicuntur, Calumnia, Præuaricatio, & Tergiuersatio: pro quorum terminorum explicatione sciendum est, quod Calumniari est accusare aliquem falso scienter, Præuaricare est abscondere crimina vera palliando scelestos: Tergiuersari est redire retro, & delinquere accusationem: explicat mirè hos terminos D. Thom. 2.2. q. 68. *art.* 8. sed quantum ad nostrum propositum dicta sufficiant.

3 Hoc supposito sit *Prima Conclusio*, qui falsè accusat scienter, peccat mortaliter, sicut qui falsè testificatur, & tenetur ad omnia damna, quæ eueniunt accusatori ex ea accusatione; & etiam peccat mortaliter, qui accusat delinquentem de peccato, quod ipse solus scit commisisse; quia in iure crimen, quod non potest probari, reputatur pro falso; & seipsum infamia afficit, quia reputabitur calumniator, & falsarius; vnde peccat etiam mortaliter cum infamet se, & exponat se periculo pœnæ talionis non probans accusationem, & si non exponitur huic pœnæ, quia non est in vsu, vt dicit Sotus *vbi sup. concl. 6. iuxta finem.* exponitur aliis pœnis, quæ communiter imponuntur calumniatoribus. *Dixi scienter*, quia quando bona fide accusat aliquem de crimine, quod putabat commisisse, non potest vocari calumniator, tenetur tamen restituere damnum, quod sequutum est ex hoc accusato, vt explicatur in conclusione sequenti.

4 *Secunda Conclusio.* Quando accusatur ignorantia inculpabili, proceditúrque ad condemnationem accusati, & fuit condemnatus in aliqua re temporali, v.g. vt soluat accusatori centum ducatos, aut aliquam domū, tenetur restituere dicto condemnato totum id, quo factus fuit ditior, sed non tenetur soluere ei, quod expendit in lite, neque damna, quæ inde illi euenerunt; & ratio huius est, quia restitutio habet suam originem à duobus principiis; primum est ratione, quod quis retineat alienum: secundum, quia sumpserit aliquid iniustè, & primum quidem cessat in hoc casu, quia hic videmus, quod accusator non habet apud se expensas litis contrarij, neque damna, quæ illi euenerunt: cessat etiam secundum, quia iam supponimus, quod hic non fecerit iniustitiam formaliter loquendo, cum bona fide litigauerit, & ideò in hoc casu debemus pacificare regulam communem, qua dicitur, quod quando quis expendit bona fide alienum, non tenetur restituere valorem rei expensæ, sed solum illud, quo factus fuit ditior. Verùm est tamen, quod tenebitur ad dictas expensas, qui iniustè procurauit, vt accusator apponeret, & prosequeretur dictam litem. Ex dictis sequitur, quod si dictus accusatus fuit relegatus in exilium, aut ad mortem condemnatus, non tenetur accusator ad vllam restitutionem, solum. n. tenetur impedire, quantum fuerit possibile, executionem harum pœnarum, quamuis sit confitens delictum suum, si hoc potest facere sine graui suo damno.

Secundo infertur, quod si condemnatur ad mortem & sententia fuit executa, non tenetur aliquid restituere hæredibus loquendo de rigore iustitiæ, quamuis secundum æquitatem Christianam bonum est, quod faciat illis aliquid commodi: contrarium autem debet dici, si accusatione infamauit illum, quia in hoc casu tenetur restituere famam, non quia iniustè sustulit illam, cum ignorantia inculpabilis præcesserit, sed quia retinet famam alterius, quam potest restituere, licet non det quidquam bonorum suorum, & secundum hoc debet explicari, quod dicit Sotus *vbi sup. conclus.* 5. super hoc puncto.

5 *Tertia Conclusio* Præuaricatio accidit duobus modis: primo quando aliquis in exteriori accusat reum, in secreto vero fauet illi acceptans debiles defensiones: secundo, quando tacet ea, quæ verè aggrauant, & sunt maximè contra accusatum, & allegat alia parui momenti; quod peccatum etiam potest esse in aduocatis, notariis, estque peccatum mortale subiectum restitutioni damni, quod ex hoc sequitur parti, vt colligitur ex eo, quod tradit Nau. *c. 25. nu. 30.* Sot. *vbi sup.*

6 *Quarta Conclusio.* Accusator, qui facit pactum relinquendi accusationem in caussa criminali alicuius criminis, quod non punitur pœna sanguinis, si ex hoc sequatur damnum reipublicæ, aut tertio, peccat mortaliter, cum faciat contra id, quod iustis de causis ordinatum est à iure; si verò neque reip. nec alicui tertio sequatur damnum, non erit mortale relinquere dictam accusationem per viam pacti, aut fœderis, cum caussa principalis, ob quam hoc prohibetur propter damnū tertij, aut reip. aut propter scandalum, quod inde nascetur, vt dicit Naua. *in Man. c. 25. nu. 32.* qui addit, quod semper erit peccatum mortale facere dictum pactum cum periurio, aut mendacio pernitioso, vt dicit Diuus Tho. 2.2. q. 98. *ar.* 3. erit etiam tale, si relinquat accusator accusationem sciens esse iniustam, eo quod datur illi aliquid, teneatur ad restitutionem eius, quod accepit, & damni, quod ratione iniustæ accusationis accusatus passus est. Ex dictis infertur, quod quamuis ille, qui affectus est iniuria, possit desistere ab actione, quam habet in foro exteriori contra illum, qui iniuriauit illum percipiens aliquid pro hac iniuriæ remissione, non quia parcit illi, ideò erit simonia; sed ratione damni, quod perpessus est, vt resoluit Corduba dicens, quod maritus, qui desistit ab accusatione ob aliquid, quod illi datur, iustè possidet illud in compensationem damnorum, quæ perpessus est ob adulterium in persona, & fama, quam etiam sententiam tenet Ludouic. Lopez. Non tamen potest iniuria affectus parcere ob aliquid, quod illi tribuitur, nec gratis potest id facere, si ex venia sequitur aliquod damnum, vel tertio, vel reipubl. quia in hoc casu secundum supradicta peccabit parcens, & desistens ab accusatione, sicut peccat maritus, qui parcit vxori adulterium, si pūtat, quod ipsa ex hac venia sumet occasionem perseuerandi in adulterio; quia parcere ei in hoc casu est facere iniuriam reipub: cui datur occasio scandali, & ipsi mulieri, cui datur occasio maioris perditionis, vt dicit Corduba affirmans esse hoc mente omnium, estque expressa opinio Nau. *vbi su. n. 31.*

Cord. de ca. sib. q. 77.
Lop. libr. 2. instr. negot. ca. 45. p. 515.

7 *Quinta Conclusio.* Quicumque iudex etiam inferior potest rumpere accusationes, quas inuenerit deficientes, quia sicut potuit in principio eas non admittere, sic potest postea admissas, si videat esse defectuosas, rumpere, immò ex officio tenetur ad illud; non poterit tamen sine peccato rumpere accusationem, quæ iam est posita in eius tribunali, si dicta accusatio sit licita, & ordinata ad satisfaciendum alicui particulari, cum ius ordinet, vt nemini tollatur; quod illi debitum est.

Dixi legitime interrogatus, quia si non sit legitime interrogatus, non tenetur reuelare veritatem, vt infra dicetur conclus. 8.

2 *Secunda Conclusio.* Si testis legitimè interrogatus contra aliquem iurauit falsum, peccauit mortaliter, & tenetur ad satisfactionem, cum committat euidentem iniustitiam, quod si eius dictum non fuit in causa cōdemnationis rei, neq; eius ratione fuit ei pœna inflicta, quia iam erat conuictus aliis testibus, quiuis peccauit mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem. Et nota, quod si aliquis audiuit ab aliqua persona bonę famæ, & fidei, quæ confitetur assiduo peccata sua, & recipit Sacramentū Eucharistiæ, quod N. fecit tale peccatum, & iurauit, ideò quod hic N. fecit illud peccatum nesciens illud aliter nisi ex auditu, vnde reus fuit condemnatus ad mortem quamuis peccauerit mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem vero existente delicto ab eo commisso: quia iuste potuit credere esse verum, quod dicebat vir sanctus, & bonus, quem diximus. Verum est tamen, quod si postea sciuit quod reus non fecerat illud delictum, tenebitur satisfacere totum damnum, quod ex sua confessione perpessus est, sic enim tenet Nauar. *in man. c. 18. nu. 2.*

3 *Tertia Conclusio.* Si, postquam quis iurauerit falsum, cuius dictū realiter, & vere est caussa efficax, quod aliquis sit condemnatus ad mortem, si reus est condemnatus, & nihil profuit retractare iuramentum; quid fecit, non debemus illum compellere, vt se retractet, sed solum tenebitur restituere damna, quæ prouenerunt ex tali morte, & si potest ex aliquo loco retractare suā cnofessionē putans, quod inde liberabit innocentem à morte, tenetur illud facere, quamuis sit cum periculo suæ vitæ, vt dicunt Cord *lib. 1. qq. q. 31. art. 3.* Med. *de rest. q. 3.* Sot. *lib. 4. de inst. q. 6. art. 5. ad 4.* Nauar. *in c. 15. nu. 17.* Couar. *in re. pecca. § 2. n. 6. 1. par.* quia cum hic iurauerit falsum, sitq; caussa, quod reus moriatur existens innocens tenetur exponere vitam suam pro eius liberatione, & ideò regula, quæ dicit, quod non tenetur quis liberare fratrem suum cum certo periculo vitæ suæ debet intelligi, quādo vterque est innocens: quod in hoc casu non est, quod debere inspicere Mercatus, vt non teneret contra cōmunem dicens non teneri, qui iurat falsum contra innocentem exponere vitam suam certo periculo, vt liberet illum, & ideò secundū hanc doctrinā debet intelligi, quod tradit Nau. loquens de hac materia verò ille, contra quem testificatus est, non est in periculo mortis sua confessione, quia iam est mortuus, & punitus, ita vt eius confessio solum offendat illum in fama, aut bonis, & suorum filiorum, & consanguineorum, non tenetur tunc exponere vitam suam periculo, aut personam, sed tenetur retractare se per literas formatas nomine suo proprio, & dare eas alicui, vt tribuat illas ministro iustitiæ firmans eas iuramento, ita vt faciant fidem publicam, & ipse potest se transferre in alium locum, vbi liberet personam suam à periculo, quamuis sit cum labore, & iactura honoris, & bonorum suorum, quia ipse fuit caussa huius mali; immo tenetur, si potest sine periculo vitæ suæ, restituere totum damnū, quod accusatus recepit sua caussa, & parentes, aut consanguinei accusati in honore, & bonis, & petere ab eis veniam humiliter, & si hoc non potest facere commode in vita, quia sic putat inimicitias contrahere cum multis, & consequenter exponere vitam suam periculo, aut non habere bona, quibus viuere possit, tunc satisfaciet faciens testamentum clausum, in quo potest explicare totum, quod dictum est, & tenetur ad hoc, vt resoluit Cord. *vbi sup. d. q. 21. art. 3. fo. 251. 252. 253. & q. 6. art. 8. fol. 343.* Nau. *in sup. c. 18. nu. 44.*

4 *Quarta Conclusio.* Ille, qui fuit caussa efficax, vt alij iurarent falsum, tenetur manifestare eos, vt retractēt se; immò etiam cum periculo mortis tenetur illos manifestare, si sciat, quod ob eorum cōfessiones, & iuramentum condemnabitur morte ille, contra quem iurauere, si verò non induxit illos ad dictum iuramentum, nec fuit in caussa, quod iurarent, solum tenetur de lege charitatis admonere eos, vt retractent se, & si nolint id facere, eadem lege charitatis tenetur illos manifestare, vt liberet innocentem; non tenetur tamen ad illud de lege iustitiæ, & per consequens neque tenet corrigere eos fraternaliter, nec manifestare illos cum periculo vitæ suæ, quia lex charitatis non obligat cum tanto periculo.

Quinta Conclusio. Si aliquis iurat falsum non aduertens, quid dicat, quia per obliuionem dixit quandam rem, ob quam quis fuit condemnatus morte, non tenetur liberare eum ab ea cum periculo vitæ suæ, secūdum Caiet. *2. 2. q. 70. art. 4.* neque secundum Petrum de Nauarra *lib. 2. de rest. c. 3. nu. 155.* soluere damna, quæ ex suo testimonio euenerunt, cum nihil ab eo rapuerit, vt constat; neq; ratione falsi testimonij tenetur ad illud cum formaliter non iurauerit falsum, sed solum materialiter, & etiam quia quo ad Deum est liber à iuramēto periurij, & sic tanto magis remanebit liber ab offensa proximi, hæc opinio Nauar. non videtur mihi multum probabilis, sed potius suspecta, quia moraliter loquendo non possum bene intelligere, quomodo segnities, seu negligentia in materia ita graui, qualis est iurare falsum in causa, in qua, ratione iuramenti, reus cōdemnatur ad mortem, non sit nisi peccatum veniale, & culpa leuissima, cum homo teneatur bene inspicere, quomodo iurat in simili casu; & ideò puto, quod dictum periurium non solum sit materiale, sed etiam formale in sua causa culpabili, & quod peccauit mortaliter: & tenetur ad damna, quæ ex morte innocentis fuerunt sequuta. Aduertendum autem est quod dicta inaduertentia liberabit eum ab obligatione, qua teneretur liberare innocentem etiam cum periculo vitæ suæ, cum ex proposito non iurauerit falsum. 5

Sexta Conclusio. Si aliquis scit esse innocentem hominem, quem deferunt ad suspendendum, quamuis non vocetur ad iudicium, si scit, & credit, quod suo dicto liberabit eum, quia est innocens, tenetur se offerre ad testificandum, quamuis sit cum præiudicio accusatoris, & aliorum testium, qui condemnauerunt illum suis testimoniis; hæc tamen obligatio non est de lege iustitiæ, sed charitatis; & ideò quamuis non testificetur, non tenetur ad vllam restitutionem, vt tenent S. Tho. 22. *q. 70 art. 1.* Gab. *in q. d. 15. quæst. 6. con. 6.* Naua. *in man. c. 15. nu. 16. & ca. 25 nu. 40.* qui addit, quod non tenetur quis offerre se in testem, vt aliquis condemnetur ad mortem pro crimine, quod vere commisit; quamuis sciat quod accusator deficiens in accusatione & probatione, condemnabitur pœna talionis, cum ipse accusator posuerit se in tali necessitate voluntarie: supradictum autem limitat Nauarrus, quod non procedat in casu, quo denunciator, & accusator teneatur accusare, vel denunciare, quia in hoc casu tenebuntur de lege charitatis offerre testimonium suum: & etiam limitant omnes supradictam non habere locum, quando testis est vocatus à iudice, & legitime interrogatus, quia in hoc casu non solum de lege charitatis, sed etiam de lege iustitiæ tenetur non tacere, & per consequens tacens tenetur ad restitutionem tanquam verus homicida: additque S. Thomas, quod licet testis non sit vocatus à iudice, tenetur de lege charitatis testificari, vt auferat damnū reipub. aut alicuius priuati, dummodo talis testis corrigat prius fraterne fratrem suum, cum non sit vocatus, neque interrogatus à iudice, quod se obtulit ad hoc, vt dicit Angelus *in q. de correctio. frat. art. 2. diff. 8.* Qualiter autem debeat interrogari legitime à iudice, dicetur inferius: circa quod debet notari quo ad nostrum propositum, quod, si non interroget iudex testem iuridice, debet, & potest respondere, quāuis imponat illi obedientiam, & pœnam excommunicationis, quod tenetur respondere ad id, quod interrogat illum, & si vult compellere illum, debet appellare, nisi timeat, quod iudex faciat illi ob hoc aliquam iniuriam; quia si timeat hoc, poterit respondere se nihil scire, intelligens in corde suo, quod teneatur dicere, vt teneatur dicere, vt tenet Nauar. *in Man. cap. 29. num. 42.* & Sotus *lib. 5. de instit. quæst. 6. art. 2. pag. 423.* Noteturq; hoc multum, ne aliquis decipiatur, 6

quod

quod non tenetur Petrus non requisitus testificari contra Ioannem homicidam, si Paulus ob homicidium, quod fecit Ioannes, morietur, sic enim dicit Sotus, dicens, quod non tenetur quis manifestare delinquentē occultum, vt liberetur innocens: & ad hoc debet teneri contra Nauar. *in Manuali c.* 18. *nu.* 31. qui dicit contrarium casu nostri notabilis, & allegat pro sua parte D. Thom. 2. 2. q. 70 *art.* 2. & Sot. *lib.* 1. *de iust. q.* 7. *art.* 1. sed ipsi non dicunt hoc, si bene considerentur, quia solum dicunt, quod detur liberari innocens, vt diximus in hac conclusione, sed non dicunt, quod hoc debeat fieri mediante morte illius, qui fecit delictum. Vnde debet dici, quod non tenetur Petrus ad hoc, quia solum tenemur ad liberandum innocentes ab illis, qui iniuste opprimunt eos, & Ioannes homicida non opprimit iniuste Paulum innocentem, quia causa, quam dedit ad mortem Pauli, fuit remota, & per accidens.

7 *Septima Conclusio.* Qui se abscondit nolens testificari contra reum, tam in causa ciuili, quàm criminali, non peccat, quamuis eius testimonium sit absolute necessarium, dummodo restituat parti læsæ damnum, quòd ex sua fuga prouenit, & si non abscondit se, sed potius iurauit, quòd pars contraria erat ei inimica, cum hoc non sit in hoc casu, quamuis iuret contra illam, non solum tenetur restituere damnum, quod euenit parti læsæ, quia falsum inhabilitauit, sed etiam peccat mortaliter iurans falsum, vt dicunt Nau. *vbi sup. nu.* 41. Sot.

8 *Octaua Conclusio.* Illicitum est manifestare peccatū, quod aliquis scit extra confessionem, si est occultum, & ideò, qui est interrogatus de illo iniuste, & contra ius, potest bona conscientia respondere nihil scire, quia est conclusio multum verificata Theologorum, quòd sacerdos, qui scit aliquod peccatum in confessione, potest, si interrogetur à iudice de illo, respondere, quòd nihil scit, & respondere vere, cum non sciat illud, ita vt debeat illud manifestare in illo foro, & idem videtur dicendum in nostro casu, si respondeat testis, quod scit in secreto non scire, cum non teneatur illud dicere, & hoc modo debet interpretari interrogatio dicti iudicis, scilicet, si scit aliquid, quod secundum ius teneatur manifestare; quia supponimus, quod iudex non habet potestatem inquirendi dictum crimen, nisi secundum id, quod ordinarius; & certum est, quod ius non dat illi facultatem, vt faciat inquisitionem de aliquo priuato delinquente, nisi adsint contra eum indicia grauia, & infamia, & aliqua suspicio multum vulgaris fere per omnem partem reip. & secundum hoc debet intelligi, quòd communiter tractant DD. & Scot. *in* 4. *d.* 15. *q.* 4. *art.* 3. & S. Tho. 2. 2. *q.* 63. *art.* 1. & Gers. *in alph.* 35. & idem dicendum est, quando testis iniuste interrogatur, si sciret auditu de quodam delicto occulto, quia hæc interrogatio habet etiam hunc sensum, s. si audiuit crimen, quod secundum ius non sit occultum. Et nota, quòd si iudex nimia pertinacia, & malitia interroget testem, non solum, an sciat aliquam rem, sed etiam, an sciat illam secrete compellens illum, vt reuelet dictum crimen, peccat mortaliter, & non potest iudex per hoc testimonium procedere contra delinquentem, cum emanauerit ab iniustitia, quam ipse commisit inferens vim testi, & ideò non est iuridicum, vt faciat fidem, illud tamen videtur dicendum, quòd si iudex non induxit vim testi, vt reuelaret dictum crimen, sed ipse manifestauit illud sponte, poterit iudex cum ea depositione procedere contra delinquentem, eo quòd iniuria, quam aliquis facit, & peccatum innocente iudice non impedit, quominus ipse possit procedere contra delinquentem, quem scit vere esse delinquentem.

9 *Nona Conclusio.* Faciunt male iudices, qui remittunt causas confessarijs, vt informati à delinquentibus de re in confessione faciant, quod dicant veritatem in iudicio compellentibus eos iudicibus, quia non considerant, quod rei, qui negant veritatem in iudicio, sunt parati etiam negare illam in confessione; & ideo sic datur illis occasio, vt mentiantur in ea, & committant sacrilegium, & faciunt dicti iudices vtentes hoc artificio confessionem esse odiosissimam, & ideo conuenit, quod sacerdotes, quibus remittitur delinquens, tanquam serui diuini animo deificato reprehendant iudices huiusmodi, qui volunt vti illis ad exequendum iustitiam in proprio foro, vt dicit Sotus *vbi sup.* Ex qua doctrina infero, quam male faciunt confessarij, qui audiunt aliquos delinquentes, qui videntes eorum innocentiam in confessione, & moti pietate illorum petunt ab eis licentiam, vt possint reuelare confessionem eorum innocentiæ, & accedunt ad iudices dicentes illis, vt bene inspiciant rem illam, quia illi delinquentes sunt sine culpa, & quod ipsi, si necesse fuerit, iurabunt hoc, quia audierunt eorum confessionem, & sciunt veritatem, quos iudices debent reprehendere dicentes, quid abeant in bonam rem, quia quamuis aliquando condemnauit innocentem probatum delinquentem, minus inconueniens est hoc, quam dare occasionem, vt mentiantur in confessione videntibus illis, quod depositio confessariorum poterit eos liberare, quod tanto magis debet fieri, quando agitur de causa ciuili, aut criminali, & prouenit damnum alicui priuato, quod sententia detur pro reo, qui accusatur, quia admittere in hoc casu depositiones confessariorum est reddere confessionem odiosissimam, iniuriaque affectis murmurandi ansam præbere, vt murmurent de hoc sacramento, dicentes quod in eo peccatur, & capiunt hoc hi scelesti tanquam pallium suorum vitiorum.

Decima Conclusio. Testis legitime interrogatus à iu- 10
dice tenetur dicere veritatem, quamuis fecerit iuramentum seruandi secretum, cum dictum iuramentum sit in detrimentum partis læsæ, qui quamuis teneatur restituere totum damnum, quod ex non reuelando veritatem euenit parti læsæ, non tenetur tamen in conscientia restituere pœnam pecuniariam, in qua reus, si diceret veritatem, deberet condemnari, sic enim tenet Nauar. *in Man c.* 18. *nu.* 48. *&* c. 25. *num.* 51. contra Sotum, quam opinionem tenet etiam Medina *in sup. fol.* 178. probans eam exemplo eius qui detinet custodem carceris, ex qua violenta detentione sequitur, quod fugiat à carcere, qui quidem non tenetur offerre se morti, qua condemnatus esset, si non fugisset. Nec obstat, quod si neget hic testis veritatem, iniustè impediat executionem iustitiæ, quia leges pœnales sicut reliquæ leges non obligant, sicut eo modo, quo sunt in vsum receptæ, & non est in vsu, quòd illæ obligent in conscientia ante condemnationem iudicis, qui vsus fundatur in quadam inclinatione naturali, qua homines recusant esse excusatores pœnarum, quæ contra compositæ sunt, sic tenet cum communi Ludouicus Lopez *in instr. negl. cap.* 38. *pag.* 280. *col.* 40.

Vndecima Conclusio. Quando testis dubitat, an iudex 11
interroget legitimè, & iuridicè in causa magnæ infamiæ, non tenetur obedire, quamuis sit eius prælatus, & præcipiat illi in virtute obedientiæ, quia maius peccatum est infamare proximum sine causa, & exponere illum periculo, quam sit non obedire prælato præcipienti, vt referretur crimen, & ideò negotio existente dubio maius peccatum est euitandum, sic enim tenet Arrag. 2. 2. *q.* 33. *art.* 8. *iuxta fin.* Med. 2. 2. *q.* 19. *art.* 6. 306. *c.* 1. Soto *de teg. secreto. mem.* 2. *q.* 2. contra Paludanum, & Sil. & aliquos Canonistas, qui tenent, quod in dubio tenetur subditus obedire prælato; tunc autem interrogat prælatus non iuridice, quãdo non est infamia probata cōtra reum cum duobus testib. procedente iudice per viā inquisitionis, aut si nō sit legitimus accusator cum semiplena probatione, qui est testis ocularis fide dignus, aut cum indicijs probatis per duos testes simul cum accusatione. Illud tamen videtur dicendum, quod nostra conclusio debet limitari, quod non procedat in casu, quo crimen, de quo interrogatur, sit contra bonum publicum, & minus perniciosum illi, quam in hoc casu, quãuis sit dubium, an iudex interroget, siue non tenetur subditus respōdere obediēs prælato, quod probatur, quia si considerantur secundum se hæc duo dāna, maius malum est non manifestare iudici crimen

præiu-

præiudiciale reip. dubitando, an possit inquiri de illo iuste, quam sit infamare hominem priuatum, & in hoc ego admitto libenter opinionem Pal. & Siluestri.

12 *Duodecima Conclusio.* Si subditus habet opinionem satis probabilem, quod prælatus iuste interrogat, tenetur in hoc casu obedire prælato, & respondere. Debet autem notari, quod si persona, contra quem inquirit, est magnæ dignitatis, & autoritatis, & vtilitatis in republica, quamuis subditus habeat probabilem opinionem, quod iudex procedit iuridice in ipsa inquisitione, potest recta conscientia sequi suspicionem, quam habet contra prælatum, quod non procedat iuridice, quia esset graue damnum, quod fit reipub. si ille homo iniuste fuisset condemnatus, vnde bonum est, quod hæc suspicio si maioris vigoris, quàm opinio, sic enim tenet Sotus.

13 *Decimatertia Conclusio.* Sicut neque vxor, neque descendentes, nec ascendentes, nec alij, nec refert Ang. tenentur testificari, sic procedente iudice per viam inquisitionis ponente edictum, non tenentur manifestare crimen mariti rei, &c. sicut est in materia monitionum.

14 *Decimaquarta Conclusio.* Qui denunciat fraternaliter contra aliquem, potest esse testis in processu iudiciali, quia processus iudicialis, & denunciatio fraterna sunt res multum distinctæ: & ideò qui est denunciator in aliquo processu, videtur non esse inconueniens, quod sit testis in alio, vt dicit Sotus vbi supra; quamuis tamen hæc opinio videatur probabilis, contrariam tamen tenent homines docti, quia non est dubium, quin qui denunciat in vno processu fraternaliter contra aliquem, aliquo modo repræsentet personam accusatoris, & ideò eius depositio est suspecta: vnde credo, quod loquendo regulariter huiusmodi denunciatores nec possunt, neq; debent esse testes, dico loquendò regulariter ratione criminis hæresis, in quo denũciator solet esse testis, & meritò, propter atrocitatem delicti, vnde admittentur à nostris inquisitoribus pro testibus, qui ad alia crimina de iure non possunt esse testes, & dixi etiam regulariter, quia qui si denunciat, prius corrigit fratrem delinquentem, & videns eum nolle corrigi, denunciat de illo eo modo, quo est licitum de iure humano, & diuino, videtur quod hic possit admitti testis, & hoc modo potest concordari contrarietas opinionum, quæ sunt in hoc puncto.

15 *Decimaquinta Conclusio.* Secundum ius nullo modò debent admitti seculares loquendo regulariter, vt sint accusatores, aut testes, aut denunciatores in causis criminalibus contra religiosos propter indecentiam, quæ in hoc inuenitur, & quia à sacris canonibus prohibetur, qui expressè vetant seculares esse accusatores clericorum, nisi quibusdam in casibus.

16 *Decimasexta Conclusio.* Infames non debent admitti, vt sint accusatores, aut testes etiam in peccatis, quæ sunt contra bonum reipub. excepto crimine hæresis, vt notat Sotus. Hinc infertur responsio ad grauem casum, scilicet, quod si aliquis homo infamis inter alia peccata, quæ confessus est, dixit commisisse graue peccatum cum quodam homine multum approbato in moribus, & fama, non valet eius dictum, vt iudex possit procedere contra dictum hominem probum, primo quia non potest procedere per viam accusationis, cum hic infamis non possit accusare secundum illud, quod dicit quædam glossa *in c. 1. de accus.* communiter recepta per Panormit. *communiter receptum*, & Gofredum *in c. omnipotens de accus.* quamuis infamia sit de facto, & non de iure; nec potest procedere per viam denunciationis, cum non præcesserit correctio fraterna; nec potest procedere per viam inquisitionis, cum hic delinquens, de quo agitur, non esset sufficienter infamatus; neque potest procedere ex occasione desumpta à depositione hominis infamis; quia qui confitetur suum proprium crimen, non debet illi dari fides deponenti contra alios participantes in suo crimine, & etiam quia, cum sit infamis, non valet pro teste, vt dicitur in iure, & etiam quia non sufficit depositio vnius, aut duorum testium, neque trium, quamuis sint qualificati, vt procedatur per viam inquisitionis, sed conuenit, quod sit infamia contra delinquentem, & non sufficit, quæuis infamia, vt possit iudex procedere contra similes homines, sed conuenit, quod hæc infamia processerit à personis bonæ intentionis, & quæ amant dictum reum, vt dicitur in iure, vt notat gl. communiter recepta, quæ declarat non sufficere, quæ oritur à gente maleuola: & in casu, de quo agimus, debet præsumi, quod hic vltra quod est infamis, prosequitur odio prædictum virum, quem sua depositione condemnat, quia ipse est conuictus, vt homo perditus, & quia alter est homo habitus vt homo probus, & studiosus, præcipuè si fuit illius prælatus aliquãdo, cum sit commune, quod mali semper odio habeant prælatos suos, si sunt studiosi, & virtutum amatores, quod præcipuè habet locum, quando iudex, qui cœpit depositionem, errauit in forma iuris faciens, quod dictus infamis manifestaret dictum suum coram quinque, aut sex testibus, vt quod erat secretum, publicum fieret, quia in hoc casu etiam est præsumptio contra dictum iudicem: supradictum constat ex his quæ tradit Nauar. *lib. 5. cons. tit. de accus. cons. 1. fol. 425.* in quodam consilio, vbi adducit has rationes. Verùm est tamen, quod ego opinor, quod potest iudex per viam inquisitionis secretæ procedere contra delinquentem in dicto enormi peccato, vt dictum est supra, & ideo pro liberatione huius rei præcipuum, quod illum iuuat, est infamia testis deponentis contra ipsum, & quod sit complex in delicto, qui non potest esse testis, vt dictum est; verùm est tamen quod faciet, vt egeat reus purgatione, vt notat Siluester *tit. testis nu. 1. ver. 11. non admittit laicos contra clericum, & verbo indicium, §. 5.*

Soto vbi sup. 2. memb. q. 5. concl. 3. in fine.

Gu. testimonium, de testibus.

De Modo, quo Regularium Iudex Processum incipere debet, iuxta quatuor procedendi modos, cum suis formulis.

Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *Delictorum quædam interiora, quædam exteriora: & quæ sint.*
2 *Delicta facti permanentis, ac transeuntis quæ sint.*
3 *De leuibus, & grauibus delictis processum formare non est necesse.*
4 *De quibus delictis Regularium Iudex Processum formare debeat.*
5 *Processus quatuor viis, vel modis formari potest.*
6 *Modus processum incipiendi per viam Accusationis.*
7 *Accusator necessarius est in tali processu formando.*
8 *Accusator legitimus qui sit.*
9 *Qui legibus accusare prohibeantur.*
10 *Inimici.*
11 *Suspecti.*
12 *De domo inimici prodeuntes.*
13 *Qui cum inimicis commorantur.*
14 *Consanguinei inimicorum.*
15 *Laici clericos.*
16 *Excommunicati.*
17 *Criminosi.*
18 *Infames.*
19 *Apostata, & suspecti de fide.*
20 *Heretici.*
21 *Infideles.*
22 *Calumniatores.*
23 *Qui falsum testimonium dixere.*
24 *Conspiratores.*
25 *Qui odio quemlibet prosequuntur.*
26 *Facile litigantes.*
27 *Adulatores.*
28 *Dominus aduersarij.*

29 *Alienigena.*

29 *Alienigena.*
30 *Inopes.*
31 *Serui.*
32 *Liberti.*
33 *Accusatus accusatorem suum.*
34 *Omnes, quos leges ciuiles repellunt.*
35 *Qui videantur lege diuina repelli ab accusando.*
36 *Qui videantur lege naturali.*
37 *Regulares ius diuinum, naturale, atque canonicum obseruare debent.*
38 *Suam, & suorum iniuriam prosequentes omnes accusare possunt.*
39 *In criminibus exceptis qui non admittuntur ad accusandum.*
40 *Crimina excepta quæ sint.*
41 *Inimici non admittuntur in criminibus exceptis.*
42 *Neque Conspiratores.*
43 *Crimina publica omnes accusare tenentur, priuata non item.*
Crimina publica, & priuata quæ sint. ib.
44 *Accusator inuidus est.*
45 *Accusatio illaudabilis intentio est, & vix absque culpa exerceri potest.*
46 *Accusator talionis pœna mulctandus est.*
47 *Iudex regularium quid faciet cum accusator accusationem proponere voluerit.*
48 *Iudex accusationem considerare debet.*
49 *Iudex accusatorem legitimum admittere, illegitimum repellere debet.*
50 *Iudex ex officio accusatorem criminosum, & illegitimum repellere potest.*
51 *Accusatore delictum facti permanentis proponente, quid faciet Iudex.*
52 *Iudex contra quemquam procedere nequit, nisi de corpore delicti constet.*
53 *De delicto constare debere vnde traxit originem.*
54 *Accusator delictum facti permanentis deponens quid faciet.*
55 *Delictum facti transeuntis deponens quid agere debeat.*
56 *Iudex accusatori talionis pœnam protestari debet.*
Accusatio dupliciter deponi ab accusatore potest. ibid.
57 *Forma incipiendi processum per viam accusationis à Iudice ordinario.*
58 *Forma incipiendi processum eadem via à Iudice delegato.*

VT Regularium Iudex ritè sibi subditorum caussas dijudicare queat, cum in grauioribus, atque grauissimis eorum delictis occultis illud est agere necessarium; quomodo in huiusmodi procedere, siue processum formare debeat, nunc videndum est.

Principio itaque illud est animaduertendum. Delictorum, siue Criminum quædam esse *interiora*, quæ soli
1 Deo, & ipsi committenti sunt nota, quædam verò *exteriora*, quæ ab aliis etiam cognosci possunt.

De interioribus delictis, quæ sola cogitatione consumuntur, siue actu solo interiori fiunt, absque eo quod in actum aliquem exteriorem procedant, Iudex in foro exteriori cognoscere nequit; licèt grauissima sint, foro solo interiori hæc reseruantur delicta.

Quare sola exteriora delicta, quæ verbo, vel nutu, vel facto consumuntur, siue actu aliquo exteriori ab aliis cognoscibili, sensuque perceptibili fiunt, Iudici examinãda, & iudicanda in foro exteriori proponuntur, *cap. cogitationis de pœn. dist.* 1. Specul. 3. *par in principio.*

Secundò ad memoriam reuocanda illa delictorum partitio est, quam superius adduxi. capite decimo numero primo, & secundo *in Leuia, & grauia. Manifesta, & occulta.*

2 Tertio notandum est, Delictorum ampliùs quædam *esse facti permanentis*, quædam verò *facti transeuntis.*

Facti permanentis delicta sunt, quorum vestigium aliquod post illa commissa sensibile manet, vt homicidium, stuprum, incendium, percussio cum ense, vel gladio, vel etiam cum baculo, si liuor, aut cicatrix relinquatur, furtum cum fractura & similia.

Facti verò transeuntis delicta illa dicuntur, quorum nullum post ipsa perpetrata sensibile manet vestigium vt hæresis, blasphemia, adulterium, iniuriæ, minæ, percussio sine cicatrice, aut liuore, furtum sine fractura, & huiusmodi.

De leuibus, & grauibus quoque manifestis delictis, vel facti sint permanentis, vel transeuntis Regularium Iudex processum formare nequaquam tenetur, iuxta illa, quæ superius dicta sunt *c. 10. cit. nu. 9. & 12.* 3

Itaque sola Regularium exteriora occulta delicta grauiora, siue grauissima tam facti permanentis, quam facti transeuntis ab ipsorum iudice remanent exteriori examinanda iudicio, neque illis tantummodo processum formare tenetur. 4

Id autem cum quatuor modis, aut viis fieri possit; per *Accusationem*, per *Denunciationem*, per *Inquisitionem* & per *Exceptionem*, cap. super his. *iunctis cap. inquisitionis, & cap. qualiter, & quando el secundo de accusa.* gloss. *in capq. naluer cit.* (nam de modo in notoriis procedendi, quem pro quinto ponit Specula. *in principio 3. par.* superfluum duxi pertractare, cum in regularium iudiciis in huiuscemodi notoriis, quemadmodum cum repertis, in fraganti crimine processum formare non sit necesse, *vt cap. 10. num. 9. & 12. cit. dictum est*) Ego quoque modos quatuor processum efformandi proponam. Et primo quidem Modos in vnaquaque via processum incipiendi demonstrabo in præsenti capite, deinde Modos eundem prosequendi, siue continuandi, capite 19. postremo loco Modos illum terminandi, capite 20. etenim cap. 17. & 18. de testibus, atque de iudiciis opus est pertractare. In hoc igitur capite Modos quatuor processum incipiendi primò per *Accusationem*, secundò per *Denunciationem*, tertiò per *Inquisitionem*, vltimò per *Exceptionem* ostendam, eundemque met ordinem in cap. 19. & 20. obseruabo. 5

De modo incipiendi Processum per viam Accusationis.

MOdum processus per viam Accusationis incipiendi traditurus animaduerto, huiusmodi processum incipere iudicem minime posse nisi Accusator legitimus adsit, qui accusationem aut in scriptis, aut verbotenus porrigat. *cap. nihil. 2. quæst. 1. dignum. 3. quæst. 9. cap. 1. de accusat. & cap. forus, §. in omni quoque negotio. de verbor. signific. cap. non oporteat. & seq. 3. quæst. 9. cit.* Nauar. *tom. 1.* D. Ambros. *quæ incestuosum illum 1. Corint. 5. damnauit* & refertur *cap. de manifesta. 2. quæst. 1. cit.* sic inquit: *Iudicis non est sine accusatore damnare, quia à Domino Iudas, cum esset fur, quia non est accusatus, non est eiectus*, idem *cap. nihil cit. eadem quæst.* & Act. 25. dicitur. *Non est consuetudo Romanis damnare aliquem hominem: priusquam is, qui accusatur, præsentes habeat accusatores, &c.* & nos in cap. 12. num. 1. Accusatorem iudicium præcedentem iure diuino necessarium fore docuimus. 6 7

Naua. cons. 5 de appell. num. 1.
D. Ambros. super senten.
D. Pauls to. 1 Act. 25.

Legitimus autem accusator quilibet est, qui legibus accusare minime prohibetur. 8

Legibus autem plurimi accusare vetantur. 9

Primo Inimici. *Cap. accusatoribus, & seq. 3. quæst. 5. cap. suspectos, & cap. omnes. ead. quæst. cap. cum oporteat. de accusat. cap. meminimus. & capite. cum P. Maneoncella. eod. titu.* Farina. *quæst. 12. num. 34.* Etiam reconciliati, maxime de recenti, *cap. accusatores el primo 3. quæst. 5. cap. qui crimen. 6. quæst. 1.* iuncta gloss. *cap. accusatores cit.* Farinac. *quæst. 12. num. 41.* Qui verò inimici dicantur, habitum fuit superius *c. 14. nu. 22.* 10

Secundo Suspecti. *Cap. accusatores cit. & duobus seq. 3. quæst. 5. & c. Accusatores el secundo, el terzo. additio c. omnes. ead. q.* 11

Tertio de domo inimici prodeuntes. *c. accusatoribus. 3. q. 5. & c. accusatores el terzo eadem quæst.* 12

Quarto, Qui cum inimicis commorantur. intellige familiariter. 13

Familiariter *cap. accuſatoribus, 3 quæſt.5.c.cum oporteat, de accuſat.& c.repelantur, iuncta glo.eod tit.*

14 Quinto Conſanguinei inimicorum, *c. cum oporteat, cit.de accuſat.*

15 Sexto Laici contra clericos, *capit. de cætero, de teſt. cap.cum P. Manconcella. de accuſa. iuncta gloſſ. ibi. ver. Laicus capit.nullus & ſeq.2.quæſt.7.* Specu.3.*par.tit.de accuſa.§. tertio videndum.ver.ſed nec Laici*, Panor *in c.cum P.cit.ver.nota vltimo eod.tit.* Fel.ibid. Petrus Follerius, *in pract. crim.can. ver. Accuſatione porrecta.cap.4.nu.43.quo loco hanc affirmat eſſe communem.* Archid.*in c.1.2.q.7.* Farin.*d.q.12.nu.13.*

16 Septimo Excommunicati *capit.in ſancta,2 quæſt.7.cit. cap.nullus,3.quæſt.4. cap.illi qui.& ſeq. 6.q.1. & c.certum, 24. quæſt.3.* Farina, *loc cit.num.27.*

17 Octauo Criminoſi, *cap.accuſatio ſi qui ſunt,quærẽdum & præſumunt,2.quæſt.7.cap.criminationes,ſuſpectos, conſtituimus, & ſeq.3.quæſt.5. cap. cum dilectus, de accuſat. gloſſ. in c.ſi qui ſunt cit & in c.1. de accuſat.* Panor. & Felin. *in l.c.1.de accuſat.* Iul. Clar.*lib.5.§ fin.q.14. ver.dixi quoque.*

18 Nono Infames *cap alieni, 2.q 7.cap.conſtituimus,& præcedenti,& ſeq.3.q.5.* Farin.*d q.12. nu.17.& ſeqq.*

19 Decimo Apoſtatæ, vel de fide ſuſpecti, *c.non poteſt 2. q.7.c ſuſpectos.3 q 5.*

20 Vndecimo Hæretici, *capite pagani. 2.quæſt.7. & cum ſint excommunicati, ſupra num.16. niſi hæreticos, capit.ſi hæreticus,ead.quæſt.glo in d.capit.pagani.* Hæreticus autem dicitur etiam in contumacia cõdemnatus. Cæſar de Graſ. *dec.186,num.2.*

21 Duodecimo Infideles, Pagani, Iudæi, *c pagani, cit. & c.ſuſpectos, 3.q.5.*

22 Terriodecimo Calumniatores, *cap. ſimiliter. & ſeq.3. quæſt.5.* quia ſunt infames, *& vt ſupra c.8.num.ſi.quare* nec vt huiuſmodi accuſare poſſunt. *ſupra nu.18.*

23 Quartodecimo, Qui falſum teſtimonium dixerunt *cap. conſtituimus, 3.qu.5.*

24 Quintodecimo Conſpiratores, *capit.omnes,3.qu.5.& cap.cum dilectus,de accuſa.*

25 Decimoſexto, Qui odio quemlibet proſequuntur, *c.omnes cit.3.q.5.*

26 Septimodecimo, Facile litigãtes, *c.ſimiliter, & ſeq.3.q.5.*

27 Decimooctauo, Adulatores, qui & gratioſi appellantur, *capite ſimiliter cit.iuncta gloſſ.*

28 Decimonono, Dominus aduerſarij, *cap. accuſatores, el terzo 3.q.5.*

29 Vigeſimo Alienigena, *capit.accuſatores, el ſecundo ea. quæſ.* pro quo Regulares inter aliarum congregationum perſonas intelligi queunt, accuſatorem etenim, & accuſatum eiuſdem iudicis oportet eſſe ſubiectos, vt pœna talionis accuſatori, ſi in probatione defecerit, poſſit infligi.

30 Vigeſimoprimo Inopes, *c.in primis, 2.quæſt.1. §.quia ergo,* facile nanque propter inopiam ſubornantur.

31 Vigeſimoſecundo Serui, *c.accuſatores el ſecundo,3.q. 5.eadem ratione.*

32 Vigeſimotertio Liberti, *ibidem iuncta gl.*

33 Vigeſimotertio Accuſatus nequit accuſatorem ſuũ reaccuſare, *capit.neganda, 3.quæſt.9.* quod intelligendum eſt de pari, vel de minori delicto, *vt dicitur cap.ſeq.ead.q.* Farina, *q.10.num 23.*

34 Vigeſimoquarto, Omnes illi, quos leges ciuiles ab accuſatione repellunt, *capit.de accuſationibus,3.qu.5.& ca. accuſationes,& ſeq.ea.quæſt.*

Vigeſimoquinto Impubes, minor. ſ.20. annorum, *l.2.§.pupillus ff de accuſat. capit. prohibentur, 2.quæſt.1. capit. inuiti.4.quæſt.3 niſi in criminibus exceptis.* Spec. *tit.de accuſa. §.1.* Farinac. *d q.12 num.15.*

Vigeſimoſexto, Qui à teſtimonio ferendo repelluntur, *c.ſuper prudentia,12.quæſt.2.cap.ipſi Apoſtoli,& cap.teſtes, 2.quæſt.7.* Farina, *loc.cit.num.37.*

Vigeſimoſeptimo Mulier, *l.qui accuſare,ff.de accuſat. cap.prohibentur,2.q.1.* Farin,*d.q.12.nu.16.* Tiberius Decianus, *par 1.tract.crim.lib.3.cap.7.num.1.*

Vigeſimooctauo Milites, *cap.prohibentur,2.q.1.l.qui accuſare ff de accuſat.* Farinac. *loc.cit.num.14.*

35 Et quidem Lege diuina prohiberi videntur *Criminoſi, Infames, Excommunicati, Apoſtatæ, Infideles, Hæretici,*

Falſi teſtes, Calumniatores, & ſimiles, Pſalm.81. *Vſquequo facies peccatorum ſumitis?* certe iudices alloquitur. Math.7. *Ejce primum trabem de oculo tuo; & tun. videbis ejicere feſtucam de oculo fratris sui.* Ioan.8. *Qui ſine peccato eſt veſtrum; primus in illam lapidem mittat.* *Pſal.81.v.2* *Matt.7.v.3* *Iona.8.v.7*

Lege vero naturali, Inimici ſuſpecti, eorumq: fautores, conſanguinei, & familiares, quos natura ipſa timere, ac euitare docet. 36

Itaque quidquid ſit de curiarum vſu, ſeu potius abuſu, quia contra tot leges, totque doctores introductus à iudicibus eſt, qua vero de cauſa Deus ipſe nouit.

Regulares ipſi, qui extra curias mundi ſunt, in curia Regis Regum degentes, legibus tum diuinis, tum naturalibus, tum etiam Pontificijs obtemperare debent. 37

Notandum attamen primo eſt, quod ſi ſuam, aut ſuorum iniuriam quis proſequatur, quiſquis ille ſit, etiam inimicus capitalis, accuſare quemlibet poteſt modo ſit iudicij capax, vt omnes Doct. ſupracitati vnanimi conſenſu fatentur, probat Farinac. *d. quæſt. 12.num.57.ex l.ſi tamen omnes.ff de accuſat.capit.prohibentur, 2.quæſt.1.& capit.omnes,4.quæſt.6.* idque ratio ipſa dictat naturalis, vt qui offenſus eſt vel in ſeipſo, vel in ſuis, tueri ſe, ſuoſque mediante iuſtitia queat. Ideo ſi regularis proprium inimicum, aut conſpiratorem, aut criminoſum, aut infamem, aut alium quomodolibet illegitimum percuteret, aliaſve offenderet; illi vtique dictum regularem apud ſuperiores ipſius accuſare, & accuſationem proſequi poſſent. 38

An vero Regularis poſſit accuſare offenſorem ſui, vel ſuorum dicendum videtur, quod dum eſt nouitius, poteſt, dum eſt profeſſus, non poteſt. Placha. *in epi. delict.cap.42.num.17.& 18.* Farinac. *quæſt.2. num. 23.& 24.* Profeſſus enim pro mortuo habetur, *c.placuit, 16.qu.1.cap.in præſentia de probat.* Abb. Fel. & alij *in c.cum dilecta de reſcrip.*

Notandum ſecundo quod in Criminibus exceptis, quæ in Reipublicæ fiunt detrimentum, qualia ſunt *Hæreſis, Simoniæ, Perduellionis, Læſæ maieſtatis, Sacrilegij, Dilapidationis bonorum Eccleſiæ, vel Reipublicæ*, & huiuſmodi, de quibus diximus *cap.14.numer.26.* omnes ad accuſationem admittuntur exceptis Inimicis, ſuſpectis, & Conſpiratoribus. 39 40

Inimici quidem, ac ſuſpecti, *capit.meminimus, de accuſat. capit.licet Hely. & ſequ. de ſimon. argum. tum P. Manconcella. de accuſat.* & ibi Panor. & Felin. Menoch. *de arbitr. iud.quæſt.lib.2.centur.5.caſu 482.* Hier. Higas de crimine læſæ maieſtatis, *in rubr.q.15.* Farin. *d.q.12.num.59.* 41

Conſpiratores vero *capit.cum oporteat,& capit.cum dilectus de accuſat.capit.per tuas,de ſimonia,capit. cum I.& A. de re iudic.* Panorm. ibid. gloſſ. *capit.ex parte,verb.rationabilis, de accuſat.* Specul.3.*part.titu.de accuſat.§. tertio videndum occurrit,ver.& nota.* In alijs vero criminibus dictorum nullus debet admitti. 42

Notandum tertio, quod quilibet accuſare tenetur, quando crimen eiuſmodi eſt, quod in Reipubl. detrimentum redundet, (hoc publicum delictum nominatur) ſufficienterque probari queat. D.Thom. Dominic. Sot. de iuſtit. & iur. Valent. tom.3. Vbi autem de priuato delicto agitur, quod eſt, cum in priuatarum tantum perſonarum vergit detrimentum: vel etiam cum tractatur de publico delicto, ſi deſint probationes, nullus accuſare tenetur, *capit.plerunque 2.q.7.* Doctores præfati loc. cit. Bartol. *in l.eum, ff. de accuſat.* Tabien. *verbo accuſatio, numer.2.* Syluest. *eod.quæſt.2.nu 3.* quorum opinio hac ratione probari validiſſima poteſt, quo ad priuatum quidem delictum, enimuero cum Accuſator nequaquã ex charitate, verum ex inuidia moueri ad accuſandum præſumatur, *6.qu.1.cap.ſi omnia gloſſ.2.quæſt,6.capit.decreto.* 43 *D.Tho.2.2. qu.68 ar.1. Dom. Sot.de iuſt.& iure l.5.q.5.ar.1 Valẽt. to.3. diſput.5. q.12. pũct.1*

Quare Accuſatio illaudabilis intentio nuncupatur, *cap ſi quis epiſcopus,2. qu.7.* vixque ſine culpa exerceri poteſt. *glo.loc.cit.* Foller. *in pract,crim.can.cap.4.num.9.* nullus profecto priuata delicta tenebitur accuſare; ne inuidus, illaudabilis, aut culpabilis videatur. 45

Quo vero ad publica delicta cum probationes de-
46 ficiunt, quia cum Accusator nisi crimen obiectum probauerit, talionis pœna mulctari debeat. Exod.
Exod. 21. Deut 19. & 22. 21. Deuteron. 19, & 22. *recep. 1. qui non probauerit, 2. quæst. 3. & cap. cum dilectus, iuncta gloss. de calumniatoribus*, postquam delictum, licet publicum sit, legitime probare nequit; de huiusmodi aliquem cum suimet periculo, ac detrimento nequaquam tenebitur accusare.

47 Notandum quarto, quod Iudex regularium, cum accusator proponere accusationem voluerit, accusatoris, & accusandi personas (quod optime inter Regulares cum ipsi mutuo seipsos cognoscant, fieri potest) considerare debet, *iuxta capit. si qui sunt, 2. quæst. 7.* quo loci habentur huiuscemodi verba, *Si qui sunt vituperatores, aut accusatores Episcoporum, aut aliorum sacerdotum non oportet eos à iudicibus Ecclesiæ audiri, antequam eorum discutiatur æstimationis suspicio, vel opinio, qua intentione, qua fide, qua temeritate, qua vita, qua conscientia, quóve merito, si pro Deo aut vana gloria, aut inimicitia, vel odio, aut cupiditate ista præsumunt necne.*

Et capit. quærendum, eadem quæstione dicitur. *Quærendum est in iudicio, cuius sit conuersationis, & fidei is qui accusat, & is, qui accusatur: quoniam hi, qui non sunt rectæ conuersationis, ac fidei, & quorum vita est accusabilis, non permittuntur maiores natu accusare, nec viles personæ in eorum recipiãt accusatione.*

Id autem obseruandum est maxime; quando subditus proprium superiorem accusat, vt non solum falsæ, verumetiam malignæ criminationi ianua præcludatur, *capit. qualiter, & quando el secondo, de accusat.* D. Tho. *2.2. quæst. 68. artic. 1. ad secundum.* Sot. *libr. 5. de iustit. & iur. quæst. 1. artic. 1.* Clar. *loc. cit. quæst. 74. versic. quæro ego*, & alij communiter.

48 Accusationem quoque considerare iudex ipse debet, *text. in l. miles. & §. secundo, & §. licet, de adulter.* Felin. *in capit. fina. de iudicijs.* Docto. *in capit. quoniam contra, de probat.* an scilicet iusta sit, vel iniusta, an admittenda, necne. Oldrad. & Bald. *in l. cum clericis, C de episcopis, & clericis.* Iason *in rubr. de eden.* Blancus *in pract. crim. § datis defensionibus, nu. 3.* facile nanque est quemlibet infamare: at famam restituere non item.

49 Iudex itaque si legitimum esse accusatorem, nullaque passione motum, (in prælatorum præsertim, ac bonæ famæ subditorum accusatione) cognouerit; ab eo porrectam accusationem admittere poterit, ac debebit.

Si vero illum malæ famæ, ac illegitimum esse perspexerit, si de priuato crimine pertractetur, illum repellere vtique debebit, nedum per allegata iura, verum & secundum ius, *capit. 1. de accusat.* iuncta gloss. & Doct. *ibid. & capit. accusatio el primo 2. quæst. 7.* eique dicere poterit. *Serue nequam festucam in oculo fratris tui vides, trabem in oculo tuo non vides? Eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui.*
Matth. 7. Matth. 7.

50 Iudex etenim accusatorem criminosum, aut alias illegitimum cognitum ex officio repellere potest. Innocen. *in capit. nulli. de accusat.* Oldrad. *consil. 224. numer. 1.* Clar. *loc. cit. quæst. 15. versic. 1.* etiamsi accusatus velit illum admitti. Archidiac. *in capit. quærendum est e 2. quæst. 7.* & id nedum propter accusati commoditatem, aut famam conseruandam: verumetiam propter ipsiusmet iudicis dignitatem Abb. *in c. nulli, cit. de accusat.*

Indignum nanque iudice ipso est, ad aliorum accusationem in priuatis criminibus illum admittere quem criminosum, malæ famæ, aliasque illegitimum accusatorem esse cognouerit.

Si autem de criminibus exceptis, siue publicis accusatio sit; nisi accusatorem inimicum accusandi; aut in eummet conspiratorem esse Iudex ipse certo sciat, accusationem debet admittere, quod ex superius dictis *hoc eodem capite numero 40. & duobus sequentibus* deduci potest.

Igitur accusator, aut delictum facti permanentis deponit exempl. gra. Titium occidisse, aut mutilasse, aut vulnerasse, aut cum liuore percussisse aliquem, aut delictum facti transeuntis; vt p. Titium blasphemasse, vel adulterium perpetrasse, vel conuitium alicui dixisse, & similia.

Si facti permanentis delictum deponit; Iudici ante 51
omnia occisum, aut mutilatum, aut vulneratum, aut percussum fuisse constare debet illum, qui nominatus ab accusatore ipso est. Communis enim tritaque om-
nium doctorum sententia extat *Iudicem contra quenquam* 52
procedere minime posse; nisi prius illi de commisso delicto cõstiterit ita text. *in l. 1. § item illud ff ad Syllanian.* Marsil. *in pract. crim § principium numero 4.* Boss. *titul. de delict. num. 2,* Blanc. *in pract. crimin §. 1. numero. 1.* Clar. *libr. 5. fin. quæst. 4. versic. quando vero.* Ambrosi. in processu in for. *lib. 1. cap. 1. n. 3.* Farin. *quæst. 1. num 6.*

Quod fuit ex eo fortasse deductum; quia Genesis. 4. 53
Deus ipse Cainum fratricidam nequaquam constituit Genes. 4.
seu vocauit; seu interrogauit; quin prius fratris occisi sanguis ad illum de terra clamasset, quasi vices accusatoris gerens ipse sanguis, de commisso fratricidio constare monstraret, de terra, in qua corpus Abelis iacebat exanime, clamatis.

Accusator itaque delictum facti permanentis de- 54
ponens, ante omnia iudici tale delictum commissum fuisse, constare faciet, aut illum ad locum deducens, aut instans, vt mittat ad videndum, de hinc producere testes ad probandum debet; Cum autem iudici commissum fuisse delictum constiterit; accusationẽ recipere, ceteraque prosequi poterit.

Si vero facti transeuntis delictum proposuerit ac- 55
cusator; testes ad illud probandum adducere, ac nominare debet: Et si plura delicta obiiciat, pro vnoquoque illorum probando testes assignare, sine nominare tenetur.

Iudex, vel antequam in actis notarius accusationem 56
describat, vel postea, Talionis pœnam protestare accusatori debet, ab eo, nisi delictum probauerit, incurrendam; quo annuente processum incipere, & prosequi poterit.

In cuius processus initio Dei nomen apponendum est, dicente Apostolo. Coloss. 3. *Omne, quodcunque facitis* Col. 3. v. 17
in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi facite.

Annus deinde, Dies, ac Mensis currentes Accusatoris nomen, Cognomen, Patria, Ætas, Gradus, Status, Professio, si quæ habeat, vel faciat describenda sunt. Iudicis nomen, Cognomen, Dignitas, vel Officium; Assessorum quoque nomina, & cet. notarij, ac loci in quo iudicium exercetur; Delicti species, Locus, Tempus, Annus, Mensis, in quibus delictum fuit commissum *l. libellorum ff de accusat.*

Dies quoque, si Reus petat, apponendus est, Clar. *loc. cit. quæst. 12. ver. dixi etiam.* Cæsar de Grassis *decis. 183. num. 1.* Accusati quoque nomen, cognomen, &c.

Et si iudex delegatus sit, delegationis quoque facienda mentio est, auctoritatisque litteræ, seu patentes in actis describendæ sunt, iuramentumque accusatori deferendum est, quod non animo calumniandi accusationem porrigat. Clement. *sepe. de verbor. signific. §. 1 in fine.*

At vero Accusatio aut in cædula discripta porrigi- 56
tur, aut verbotenus proponitur. Si in cædula porrigatur, scribendum est in actis; cædulam porrexit accusatoriam, eiusque cædulæ seu libelli verba in principio, & in fine posita describenda sunt in processu.

Si autem verbotenus proponatur, scribendum in actis est. Accusatoriam querelam proposuit contra N. instans testes infrascriptos pro habenda veritate interrogari, quorum testium nomina, cognomina, patriam; ac statum notarius ipse describat. Poterit vero Processus (quoad illius initium spectat) ita formari.

Forma incipiendi Processum per viam Accusationis à iudice ordinario.

57 *In nomine Domini Amen. Anno à Natiuitate Domini 1612. die Nono Mensis Octobris coram Reuerendiss. Patre Generali Congregationis Canonicorum Regularium Sancti Saluatoris Ordinis Sancti Augustini D. Blasio Bagno, ac eius visitatoribus D.C.D.E.D. F. & me D.S. visitatore simul, & pro notario personaliter comparuit D. Inquietus de Malitiosis de tali ciuitate, & porrexit quandam cadulam accusatoriam solij vnius contra D. Turpilium de Improbis, de tali ciuitate, cuius initium est. Coram vobis Reuerendiss. Patre Generali, &c. finis vero, & omni meliori modo. Ego D. Inquietus de Malitiosis de tali ciuitate. Et instetit procedi contra d. D. Turpillium testes examinando, prout in cadula, vt veritas habeatur.*

Quo audito præfatus Reuerendiss. Pater Generalis eidem D. Inquieto protestatus est, illum ad pœnam talionis peragendam teneri, nisi adducta delicta D. Turpilium perpetrasse legitime probauerit, quare bene videat, quid faciat. Cui protestationi, & admonitioni d. D. Inquietus cum respondisset, se ad omnia fore paratum, denuo instans in caussa procedi; præfatus Reuerendissimus detulit eidem iuramentum, quod non animo calumniandi talia deposuerit, prout tacto pectore, vel scripturis, iurauit, quo iuramento habito præfatus Reuerendissimus Pater Generalis querelam acceptauit si, & in quantum omni meliori modo.

Acta sunt ista in Monasterio Sancti Saluatoris Bononiensis in camera solita residentia præfati Reuerendiss. Patris Generalis præsentib.dd.admo.RR.PP.Visitatoribus Anno,die,ac Mense suprapposit. & à me.D.S.prædicto descripta.

Si coram Prælato alicuius Monasterij accusatio porrigatur, eodem modo Processus incipiendus est, mutatis nominibus, P. Generalis, & Visitatorum in Prælati, ac discretorum nomina.

Forma incipiendi processum per viam accusationis à Iudice delegato.

58 *In Dei nomine Amen. Anno à Natiuitate Domini 1612. de 14. Mensis Septembris coram admodum Reuerendo Patre D. Candido Bononiensi, & me D. Ioan. Alberto Veneto Visitatoribus Congregationis Canonicorum Regularium S. Saluatoris ordinis Sancti Augustini iudicibus delegatis à Reuerendiss. P. Generali præfata Congregationis virtute patentium literarum sub dat. Romæ, &c. vt in illis, manu ipsius P. Generalis subscriptarum, & Generalatus sigillo munitarum, quarum tenor est. Nos D. B. Prior Generalis, &c. personaliter comparuit D. Inquietus de Malitiosis de tali ciuitate, & querelam accusatoriam proposuit contra D. Turpilium de Improbis de tali ciuitate his verbis.*

Molto Reuerendi Padri Visitatori Io accuso D. Turpilio de gl'Improbi della tal Città, che ha biastemato il nome di Dio più volte quest' anno in diuersi luoghi, e tempi, e particolarmente nel Mese d'Agosto nel claustro, e nel Refettorio dopo pranso dicendo al corpo, al sangue, e simili, e di più, che hauendolo io ripreso vna volta quest'anno del Mese pur' d'Agosto dopò pranso nel Refettorio, mi ha detto vn carico di villanie. Però domando giustitia à VV. PP. mm.RR. e fo instanza, che il detto D. Turpilio sia castigato, e che per venire in cognitione della verità essaminino per testimonij sopra la prima delle biastemme D. F. Vicario del Monasterio, e D.G. e sopra la secóda delle villanie D.H. e Fra. N. reffettorario, quali si trouarono presenti al tutto.

Quo audito ad. R. P. C. maior Visitator eidem D. Inquieto protestatus est. quod talionis pœna, &c. vt in præcedenti forma. hoc addito quod mandabunt d. accusatori, vt se subscribat, vel si scribere nescit, signum Crucis propria manu faciat loco subscriptionis.

De persona Actoris.

CAP. XI.

SVMMARIVM.

1 *Agere qui iure prohibentur.*
2 *Suorum nomine qui veniant.*
3 *Actor debet esse paratus.*
4 *Actor tenetur edere reo sua instrumenta.*
5 *Procurator esse potest, qui iure non prohibetur.*
6 *Procuratoris confessio quando præiudicat principali.*
7 *Procurator sine mandato non admittitur.*
8 *Mandatum procuratorum quomodo probetur.*
9 *Procurator iurare debet in animam propriam.*
10 *Procuratoris potestas quando finiatur.*

AGere potest in foro Ecclesiastico quicunque iure non prohibetur siue fuerit ex Diœcesi siue non, dummodo reus ad illud forum pertineat, actor enim forum rei sequitur, *ca. si clericus, de foro comp. l. iuris ordinem, l. in criminali, C. de iurisd. omn. iud.*

Prohibentur autem iure agere primo excommunicatus, *cap. intelleximus, de iudiciis,* ita vt neque contra alium excommunicatum agere possit. Dec. *eod. cap. intelleximus, num.* 18. Prohibetur etiam agere collegium vel capitulũ sine assensu sui Prælati, & monachus sine permissione Abbatis siue superioris sui. *ca. causam, ibi.* Item & minorennis sine tutoris auctoritate, *le. cum, & minores. C. si aduersus rem iudicatam.* 1

Item & filiusfamilias contra patrem, & seruus contra Dominum, *l. lis nulla ff. de iudiciis,* Ad extremum ciuiliter nemo agere potest, nisi qui fuit principaliter læsus, vel qui læsum habet in potestate, vt pater pro filio, Dominus pro iniuria serui, maritus pro vxore Maran. *p. 6. de inquis. nu.* 60.

In criminalibus autem vltra prædicta prohibetur agere mulier *cap. prohibentur, 2. quæstio,* 1. casu vero, quo agere permitteretur, non teneretur inscribere se ad pœnam talionis, *l. mulier. ff. ad. Senat. C. Turp,* Similiter in criminalibus prohibentur agere pupilli, & minorennes, *cap. prohibentur, cit.* item & laicus clericum pro crimine accusare prohibetur, *cap. nullus, & seq. 2. quæst. 7.* sicut nec clericus accusat laicum ad pœnam sanguinis, *cap. sicut ibid.* Criminosi præterea ab accusatione arcentur, *cap. qui sine. 3. quæstion. 7.* Item & suspectus de calumnia, vt qui semel falsum testimonium, dixerit, vel qui suspectus videretur de corruptione propter paupertatem *cap. prohibentur., citat,* si tamen sua vel suorum iniuria prosequenda sit, etiam prædicti omnes agere possunt. Suorum autem nomine quinam veniant, refert Abb. *in cap. de cætero. de testibus.* Maran. vero *loco cita. nu.* 62. 2
innixus authoritati tex. *l. Lex Cornelia. ff. de iniuriis,* numerat suos ad sextum gradum, magis tamen placet Hostien. dictum *in Sum. de procura num.* 13. vbi ad quartum gradum affines in iudicio sine mandato procuratorio admitti posse docet, eosque coniunctorum nomine intelligi. Vel potius cum hæc quæstio sit controuersia apud Doctores, vt testatur Fel. *in cap. cum dilectus, de ac. n.* 7. attendi debet in talibus vsus cuiusque regionis computandi gradus suorum, vt etiam annuit Abb. *in cap. cum oportet de accus.*

Possunt etiam prædicti agere pro iniuria cótra Religionem seu patriam facta, hæc enim propria quoque censetur, & quilibet tanquam propriam prosequi potest, Maran. *loc. cit. num.* 63.

Item & si agatur per modũ denunciationis, vt in inquisitione generali, vbi nõ agitur ad pœnã ordinariã, sed tantum ad correctionem *cap. quoniam, iun. gloss. versi. mulieres de testibus.* Tunc enim denuncians non agit in iudicio partẽ accusatoris, neque se inscribit ad pœnã talionis, *Host. in sum. de denuncia num.* 1.

Actor criminaliter agens tenetur se inscribere ad pœnam talionis, *cap. super, his, de acc.* iunc. glos. *ver. oportet.* vbi enu-

DE DENVNCIATIONE Tit. VII.

De modo, & forma seruanda à Commissarijs in primo actu fundationis tribunalis sui, quando ad instantiam partis processerint, vel ex denunciationibus in scriptis factis coram Capitulo Generali, vel Prouinciali, seu Dietis, vel coram ipso Generale, aut Præsidente alicuius Congregationis, vel Ordinis, vel coram aliquo ordinario.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij peruenientes ad ciuitatem, vel Ecclesiam, in qua degunt clerici, contra quos erit inquirēdum, vel ad monasterium, in quo principaliter executio commissionis ipsorum erat expedienda, quid primo facient.*

2 *Actuarius qua verborum forma vtetur in describendo in processu fuisse palam lectas literas commissionales.*

3 *Forma procedendi contra scriptores literarum aliquarum, in quibus denunciabatur aut accusabatur apud supremum superiorem, vel eius officiales immediatos, aliquis de aliquo crimine perpetrato.*

4 *Forma interrogandi, seu constituendi eum, cuius nomine litera huiusmodi fuerint subscripta, traditur.*

5 *Commissarijs quid sit faciendum, postquam repererint scriptorem literarum alios incusantium.*

6 *Forma decreti assignantis terminum voluntario denunciatori, vel accusatori ad probanda denunciata, seu accusata.*

7 *Decreta, & citationes in causa regularium per quem erunt intimanda tam reo, & eius Aduocato & Procuratori, quam testibus.*

8 *Relatio huiusmodi intimationis, in qua forma concipietur.*

9 *Forma interrogandi monachos generaliter super scriptore dictarum literarum, sub cuius nominis subscriptione reperiuntur subscripta.*

10 *Quid ponderare teneantur Commissarij circa depositionem testium ex officio examinatorum super recognitione dictarum literarum, & scriptoris ipsarum.*

11 *Commissarijs quid sit faciendum, si post accuratissimam inquisitionem nō repererint esse plene probatum aliquem scriptorem fuisse ipsarum literarum, sed solum indiciatum, & per contrarias probationes indicia euacuata remansissent.*

12 *Commissarij quomodo procedere teneantur, si repererint denunciatores, non sua sponte, sed vi praecepti sui superioris denunciasse aliqua contra aliquem, & quare.*

13 *Cooperantes in malis operibus aliorum peccatorū participes erunt, & pœnarum infligendarum operantibus malum.*

14 *Prelati prudentes quid facere debeant, antequam recipiant denunciationem iudicialem contra aliquem sibi præsentatam à denunciatoribus.*

15 *Forma interrogandi Prælatos, à quibus iussum fuisse sibi denunciare aliquod maleficium superioribus, ipsi denunciatores asserant.*

16 *Forma ordinis seruandi in examinandis singulis denunciatoribus inuoluntarijs tanquam testibus, vt ex eorum depositionibus possint reperiri varij.*

17 *Forma petitionis facienda à denūciatore voluntario, comparēte in iudicio ad producenda nomina testiū inde examinandorum, vel alias scriptatas ad probandū se vera denūciasse.*

18 *Commissarij quid iubere debeant actuario, recepta dicta petione.*

19 *Instructio pro Iudice ordinario, vel delegato procedente ex officio suo, excitato ab infamia, vel clamoribus propter aliquod crimen perpetratum in monasterio, vel in diœcesi, vel in aliqua ciuitate contra aliquem clericum sæcularem.*

1 CVm ergo Commissarij peruenerint ad monasterium, vel ciuitatem, in qua executio mandati sibi facti facienda erit; antequam ad actum inquirendi de corpore delicti, & de delinquētibus ipsis processerint denuncient Prælato illius monasterij, vel Ecclesiæ ipsius causam aduentus eorum, ostensis sibi literis cōmissionalibus, quibus recognitis per illum (si illas recognoscere petierit) alias si verbis ipsorum voluerit fidem præstare, præcipiant quam primum citari eos, qui in testes nominati fuerāt à delatoribus: & si agitur contra clericos regulares, mandat congregari monachos cōmissos, & oblatos in capitulo ad sonum campanellæ more solito, & sic congregatis iubeant eorū actuario supra electo per eos, vt alta & intelligibili voce totam mandati commissionalis seriē legat ad hoc, vt nullus ipsorum de iurisdictione eorum, & de ignorantia causæ eorū aduentus postea possit rationabiliter prætendere, & iubeant ipsi actuario talem actū describere in actis tali, vel simili forma, videlicet.

Fidem facio ego. D.... qualiter die.... hora tali R.D.... & R.D.... Commissarij congregatis in capitulo Reuerendo Prælato, & monachis huius monasterij Sancti.... R. talis coram. R. eius collega aliquali sermocinatione premissa mihi actuario iam electo dedit in mādatis, vt legerem coram omnibus litteras ipsas commissionales, quorum præcepto morem gerens alta, & intelligibili voce me illas legisse præsentibus fateor & attestor. Eodem die. D.... Actuarius. 2

Fundato igitur tribunali si huiusmodi inquisitionis aliquis fuisset promotor, eo quod per literas manu ipsius, vel alterius, sub nomine tamen suo scriptas de aliquo maleficio superioribus nunciasset quomodolibet, siue per modū querelæ, siue denūciationis iudicialis, tunc ipsum vel ipsos, si plures fuissent scriptores, sigilatim interrogabūt Cōmissarij tali forma vel simili verborū, & in interrogationes, quam responsiones ab actuario scribantur, vt latius infra. 3

Die....

Cum R. Patres Commissarij supradicti voluissent, vt tenebantur exequi mandatū sibi factum à R.... de inquirendo super cōtentis in quibusdā literis sibi directis contra D.... aut desuper dilapidatione, seu furto rerū monasterij, vel delicto alio perpetrato in monasterio per D.... in ius vocauerunt D.... ætatis.... Dignitatis... sub cuius nomine fuerunt subscripta litera prædicta, quarum principium erat. Molto R. ò Reuerendi,... Il Zelo del honore &c. & finita, Dal monasterio.... Di V. P. M. R. figliuolo obedientiss. D.... A tergo vero *Al molto Re....* & describatur tota series verborū, quibus literæ ipsæ scriptæ in principio, & fine continentur. Quibus peractis ipsi Commissarij exigant iuramētum ab eo, cuius nomine erant subscriptæ dictæ literæ de mera, & vera dicenda veritate, & quicquid inde scit iuxta formam supradictam: postea ipsum interrogēt, vt infra, & primo. 4

Interrogatus, se sa la cagione, perche siā stato chiamato in giuditio, ò, se la puo immaginare. *Res.*

Interrogatus, se detto D.... contra il quale era scritto, è suo amico, ò inimico, & perche. *Respondit.*

Interrogatus, se ha scrito, ò fatto scriuere alli R. (ad quos directæ fuerant literæ) & da quanto tempo in qua. *Respon.*

Interrogatus, se si ricorda di qual materia gli scrisse. *Respon.*

Interrogatus, se nelle sue letere diceua maledi alcuno, & di chi in particolare *Respon.*

Interrog. chi lo mosse à scriuere queste cose contra detto D.... *Respon.*

Interrogatus, sapete che dell' istessa cosa altri ne habbiano scritto. *Respon.*

Interrogatus, (ostensis dictis literis subscriptis nomine ipsius constituti, & incip. & desinentibus vt supra) se esso deponente, hà scritto detta letera, & resguardi bene il carattere, se lo riconosce per suo. *Respon.*

Interrogatus, se è verò quanto si contiene in dette letere. *Respon.*

Et cū hæc omnia deposita per D.... ad verbū fuisset relecta, in fidē veritatis se subscripsit manu propria

Io D.... hò deposto quanto di sopra, & in fede mi son sotto scritto di propria mano.

His peractis Reuerendi Commissarij assignabunt ei, qui

subministrando maledicis nitentibus variis modis deturpare optimam famam Monachorum Deũ timẽtium, ac zelantium Dei, & religionis suæ decus, sub hac lupina veste fingentes se denuntiasse zelo iustitię aliorum crimina, forsan nunquam cogitata à monachis nominatis, in huiusmodi denuntiationibus. Animaduertant ergo ante omnia ad ea, quæ hic diximus, sin alias, ve ipsis cooperantibus dedecori bonorum Religiosorum & sciant in super pro hac incuria à Deo optimo maximo, omnium supremo & solertissimo iudicem merito damnandos fore tanquam cooperatores iniquorum calumniatorum. Hoc ipsum omnes Prælati ponderent, nec & ipsi insipienter efficiantur participes peccatis scelestorum subditorum; & sciant se non posse excusari (saltem quo ad Deum, & eorum superiores Iuris peritos, qui in suo regimine
13 Deum præ oculis habent) eo quod dicant, quod alias non reperiretur, qui eis aliena scelera denunciaret, & sic non adesset locus iustitię. Memores sint ergo quod omnes cooperatores malorum operum æternis pœnis erunt addicendi. Cum scriptum sit in Iure: *a ca. fi. extra de in iur. & dam. de. Qui causam damni dat, damnum dedisse videtur*, & Apostolus dixerit, *b Ro. c. 1. in fin.* Dignos esse morte, non solum iniqua agentes, verum etiam facientibus consentientes. De quo tamen, cum in primâ parte huius tract. *c In prima p. c. 6. §. primo.* in quo verbum fecimus de abusione Claustralium, §. primo, in quo specialiter actum fuit de peccato Prælatorum, nõ punientium delicta subditorum: ideo hic illa omittemus cum per se pateat, non fore audiendos huiusmodi maledicos nisi inscripserint tacitè, vel expressè ad pœnã
14 talionis: quod si non probassent vera fuisse obiecta crimina, acerrime puniantur ab ipsis Prælatis. Quapropter prudentes Prælati, antequã recęperint huiusmodi denuntiationes, seu querelas, benigne denunciatores ipsos moneant, vt animaduertant, an illa plenè possint probare, scientes (quod si plenè non probauerint) se fore puniendos eadem pœna, qua de iure fuissent puniti ij, de quibus talia nunciauerant, si probassent plena probatione eos illa perpetrasse; *d. c. extra, de calum. & ibi per Doctores.* quandoquidem huiusmodi denunciatores talibus monitionibus assolent retrahi in summum bonum pacis eorum, & aliorum: alias ipsi prælati singula delicta denunciata indiscriminatim recipiendo, & super eis statim procedendo, nunquam quiescent, & rixas, ac odia in suo monasterio contra Dei, & sanctissimi Patriachæ Benedicti, ac aliorum Institutorum, ac constitutionum reuerendorum Patrum Congregationis cuiuscumque enutrient. Regrediendo modo ad rem nostram dicimus, prælatos, à quibus denunciatores inuoluntarij dixerint, sibi fuisse iussum talia in scriptis denunciare, fore omnino cum iuramento interrogandos, an res ita se habeat. vt exposuerant dicti denunciatores, & tali forma vtentur, videlicet.

Die....

Cum Reuerendi Commissarij audissent à D.... & à D.... &c. quod ipsi denuntiauerint in scriptis Reuerendo Patri Præsidi, vel Generali, aut Capitulo generali, vel dietæ, seu Concilio prouintiali nonnulla crimina contra D.... hoc ipsi non sua sponte, sed iussu
15 *Reuer. P. D.... eius Prælati, & non propria voluntate fecerint, ac perinde se non teneri ad illa probanda iudicialiter. Idcirco ipsis Reuerendis Commissariis visum fuit iustitia consonum in ius vocare ipsum R. P. D.... eorum Prælatum, & interrogare de dicto iussu, & de infrascriptis aliis. Quapropter cum dictus R. P. D.... coram ipsis Reuerendis Commissariis vocatus se præsentasset prævio ei exhibito iuramento de vera, & plena veritate dicenda de infrascriptis, & quicquid inde sciret, primo fuit interrogatus, videlicet.*

Interrogatus, [se sua P.R. sa che alcũuo suo monacho, o cõmesso habbia à se, o ad altri denunciat qual che peccato contra alcuno, o contra] D.... Respondit.

Interrogatus, [come questo sà sua P.R.] Resp.

Interrogatus, [se hà commandato à D.... & à D.... che li denontiassero in scritto le cose notate in dette denuntie loio] Respon.

Interrogatus, [qual fu la cagione, che ciò comandò alli sudetti.] Respon.

Interrogatus, [che ne fece V.P.R. poi di dette denuntie.] Respondit.

Interrogatus, (ostensis singulis denunciationibus quarum principium est) molto R.... & finis, Dal monasterio... li di... Io. D...) se sua P.R. sa che queste siano le dette denontie, che comando, che facessero li detti monachi denonciatori. Respondit.

Interrogatus, [se sa che detta denuntie siano state scritte di mano di detti dedontiatori, & come lo sà] Respondit.

Interrogatus, [se sua P.R. crede, che sia vero quãto si contiene in dette denonti.] Respon.

Interrogatus, [perche esso come ordinario nom hà proceduto ac idquirere sopra le cose denonciategli: per poter poi, come l'obligo suo erà, castigare li malfattori ritrouati, ò gli denonciatori ritrouati falsarij,] Respondit.

Interrogatus de causa scientiæ, &c. & faciant eum subscribere forma supra sæpius tradita.

His peractis animaduertant Commissarij sapientiã Danielis in examinando denunciatores inuoluntarios vt omnino diuidantur. Quapropter post examẽ vniuscuiusque eorum, illum egredi monasterium illum iubeant, ipsum destinando in alio, vel in aliqua mona-
sterij possessione, donec huiusmodi denunciatores in- 16
uoluntarij deponant plano in iudicio cum iuramento & vt nullus eorum possit alteri communicare depositionem propriam, & interrogabitur, quisque ipsorum sigillatim de qualibet circunstantia criminis delati, & non solum, prout ipse denunciauerat, verum etiam de aliis pertinentibus tamen ad idem crimen, vt inde possint cognoscere Commissarij falsitatem, vel veritatem dictæ eorum denuntiationis.

Quibus omnibus ritè, & rectè exequutioni mandatis vocent in ius denunciatores voluntarios, vel si ex se ipsis comparuerint, erunt sigillatim audiendi infra terminum sibi assignatum, qui comparentes poterunt vti tali, vel simili forma verborum in scriptis præsentanda manu eorum propria, si fieri poterit commode, videlicet.

Comparet D.... coram Reuerendis Commissariis exponens, quod cum Die...... fuisset sibi iussum à Reuerendis paternitatibus vestris vt infra terminum dierum..... deberet comparere ad producendum quicquid haberet in probationem suæ veridicæ denunciationis factæ coram ipsis... contra D...., de, & super eius admisso crimine, scilicet, quod ipse fecer t.... Qua propter modo comparens præsentat articulos, & nomina, & cognomina ipsorum testium, super quibus erunt examinandi tam, super persona delicti, quam super persona delinquen-
tis (nomina vero testium erunt subscripta) producit, & præsen- 17
tem scripturam ad idipsum probandum. Quapropter petit omni meliori modo, cum omni (qua decet reuerentia, sibi subministrari iustitiam contra denunciatos procedendo ad ipsos puniendos, alias protestatur de iniustitia sibi administranda, (& omnino dicat cum Reuerentia, &c. alias posset puniri à iudice, Commissariis prò irreuerenti protestatione facta) & ita petit sibi, & bono communi totius congregationis, vel ordinis ipsius comparentis prouideri cito, & omni alio meliori modo, &c. Nomina testium sunt videlicet. D.... D.... D.... &c.

Et ipsi Commissarij præcipiant actuario ipsam petitionem admittere si, & inquantum, super dictam petionem faciant describi subsequentia verba, vedelicet. *Die.. Anni .. fuit præsentata præsens petitio per manum D..... & à Reuerendis Commissariis fuit admissa, si & in quantum.*

Et hæc omnia erunt præmittenda à Commissariis 18
procedentibus ad inquirendum (antequam incipiant inquirere de corpore delicti) ad instantiam partis, vel propter denuntiatores voluntarios, & etiam inuoluntarios, cum de vtrisque dictum fuisset: sed si ex off. Iudex ordinarius inquireret, vel committeret inquisitionem: tunc incipiant per se capere informationes prius de corpore delicti, quam inquirant contra personam delinquentis modo & forma infrascripta; sed si

virus acrius serpit, & numerus exaugetur, ac præcipue in eos, qui præclari alicuius muneris dignitate præfulgent. Demum eiusmodi denunciatio tunc quidem legitima, & suis omnibus lineis absoluta
4 censenda est, cum trina antecesserit monitio Assentitur Specu. *in tit. de Denunciatione*, §. 1. addens, quod ij, qui ab accusatione iure repellūtur, à denunciatione quoq; arcēdi sunt. Nā accusatio & denūciatio canonica codē loco habenda est. Andr. de Isern. *in constit. literas.* Salic. *in l. ea quidem, C. de accusatio.* Ange. *in tractatu malefic. in versic. necnon. ad denuncian, &c.* Siquidem perditi, ac criminosi homines, aut infamiæ nota fœdati, qui sui ipsorum curam integre non habent: qui fieri potest, vt alienæ salutis piam solicitudinem gerant? Atque hæc est prima Denunciationis ratio. Altera vero est, cum Ordinarij iudices habent in remotis regionibus suos promotores, ad quorum profecto denunciationem inquisitio potest constitui. Differunt secundo, quod seueritas pœnarum ex denunciatione non infligitur. At
5 ex accusatione accurate seruanda est. Idque ex virarumque diuerso fine colligitur; altera enim emendationem fratris, altera vltionem poscit. Nunc forma, & earum quasi facies suis est coloribus depingenda. Ex Sec. *in tit. de inquisitione.*

Forma Denunciationis Euangelicæ.

Reuerende Pater, charitate impellente, & quo maximè pos-
6 *sunt zelo ductus, tibi, vt Patri denuncio, quomodo D. N. contra regularia instituta carnibus vescitur, in sui ipsius perniciem, & fratrum offendiculum. Quare vt eius consulas saluti, aliorumque offendiculo, pie corripiēdum censeo. Ego enim, (vt Saluator iubet) debitam monitionem non prætermisi. Hactenus de Euangelica.*

Forma Iudicialis.

Reuerende Pater, Iustitiæ zelo incitatus, nè crimina inulta re-
7 *maneant: tibi vt iudici denuncio, qualiter D. N. Cœnobij bona misere dilapidat, idque fama est diuulgatum. Quocirca tua erunt partes, eius rei habere rationem, debitis enim monitionibus antea operam egregie (ni fallor) dedi, neque idcirco à maleficio abstinuit iudicio, ac iudicij pœnis modo agendū arbitror. Qua facta iudex modo superius exposito ista denunciatione excitatus inquisitionem constituere non cunctetur* Atque hactenus de actore.

An sit obligatio denunciandi delinquentes in visitationibus, & an possit fieri ante correctionem fraternam.

CAP. XI.

SVMMARIVM.

1 *Quot modi sint denunciationis, & quid sit denunciatio.*
3 *An possit fieri denunciatio iudicialis de peccato iam correcto, concl. 1.*
4 *An possit fieri denunciatio de peccatis non correctis, conclus. 2.*
5 *An denunciatus, & infamis possint denunciare, & accusare, concl. 3. ibid.*
5 *An peccator possit denunciari, licet non præcedat correctio fraterna, conc. 4. & conc. 6. & conc. 7.*
6 *An sit obligatio faciendi hanc correctionem, quando putatur probabile, quod non corrigetur delinquens concl. 8.*
7 *An possit quis corrigere aliquem fratrem suum mediante aliquo alio eius amico putans, quod hoc modo corrigetur melius, conclus. 9.*
8 *An teneatur quis denunciare superiori, quod audiuit à gente insima contra eius subditos, conc. 10.*

PRo explicatione eius, quod debet dici in hoc capitulo, notandum est, quod est difficultas, quotuplex sit denunciatio, vt constat ex ijs, quæ tradit *Pano. 2 ca. no. de iud. D. Ant. 3. p. ti. 19. c. 9. So de teg. secr m. q. 5.* quia D. Antonius ponit esse duplicem, scilicet, fraternam; & iudicialem: Sotus ponit quatuor, scilicet, *fraternam* quæ est Euangelica, *iudicialem*, *canonicam, & regularem*; *Euangelica*, est, quam dominus vocauit fraternam, *iudicialis*, quādo aliquis denuntiat iudici crimen alterius, quæ dicitur querela; *canonica*, quando aliquis denunciat iudici, vt fit remedium; *regularis* vero, quæ fit in religionibus secundum earum statuta, & leges. vt tamen in varietate sequamur ordinem Aristotelicum fugientes multitudinem membrorum in diuisione, opinio mea est quod debeamus sequi sententiam D. Anton. scilicet quod non sunt nisi duæ denunciationes, prima est *Euangelica* & *iudicialis secunda.* Pro cuius rei explicatione debet notari, quod Euangelica est duplex, prima, quæ fit prælato tanquam patri, secunda quæ fit prælato, vt prælato: quæ fit illi, vt patri, accidit, quando aliquis post correctum fratrem nihil profecit aut quia putauit non correctum, contempsit illum admonere, dicit prælato tanquam patri, vt ipse corrigat putans hoc modo lucraturum illum; quæ vero fit ei tanquam prælato, est, quando obseruatis omnibus, quę præcipit Euangelium, nec iuuantibus dicitur prælato, vt corrigat illum coram aliquibus, vt infra dicetur; & iudicialis erit, quando dicitur prælato tanquam iudici, de qua etiam dicetur.

Secundo debet notari, quod denunciatio est ma- 2
nifestatio criminis facta iudici, aut prælato, vt iuuet, & afferat vtilitatem, & non faciat damnum, cum per illam non prætendatur tam vindicta, quam correctio criminis; & ideo est magna differentia inter accusationem, & denunciationem; quia accusator semper prætendit vindictam, qui vero denunciat, solum prætendit correctionem criminis, & ideo qui accusat non curat quod frater emendatus sit nec ne, qui vero denunciat, non habet alium finem nisi emendationem proximi, vt infra dicetur, aliæ differentiæ sunt in accusationem, & denunciationem, quæ ponentur in cap. 5.

Prima Conclusio. Quando agitur de denunciatione iu- 3
diciali, quo ad peccatum commissum, quod est emendatum, solum tenetur denunciare illud, ratione officij competit; quia hæc denunciatio in hoc casu est actus iustitiæ, quo prætenditur punitio delinquentis non ob eius vtilitatem, quia iam supponitur esse correctus, sed ob bonum reipub. cui conuenit, ne delicta remaneant impunita, vt traditur *Inno. in c. noui de iud. c. præcipue. 11. q. 3.* & constat ex multis locis iuris, & ideo denunciatio similis competit fiscalis accusatori tanquam patri reip.

Secunda Conclusio. Si agitur de denunciatione iudi- 4
ciali, quo ad peccata facta, & non emendata, omnes tenentur denunciare illa, nisi putent, quod ex tali denunciatione proueniet illis aliquod detrimentum, vt ordinatur in iure, quia hæc denunciatio est actus charitatis, vnde omnes fideles tenentur ad illud, vt dicūt Siluest. & Godf. vnde qui nō denūciat intra terminū positū in visitatione, tenetur denunciare postea, vt resoluit Nauar. Vnde clerici cum hoc sit opus charitatis possunt denunciare in causis criminalibus, quāuis timeatur nimia sanguinis effusio, mors, aut abscissio membri, dummodo protestentur, quod hoc non faciunt, vt delinquentes puniantur similibus pœnis, qui denunciātes sine hac protestatione, si sequatur enormis effusio sāguinis, incurrūt irregularitatē, sic enim tenēt Caiet. Sotus. Nauar. & Cou. dicentes quod canones non prohibent clericis facere denunciationes, quod de iure naturali tenentur facere.

Caiet. 2. 2. ar 7. Sot. de te. sec. mēb. 2. q. 5 con. 3 Nau. in c. inter ver. 11. q. 3 cor. 6. Cou. in Cle. si furis 1. p. §. 6.

Tertia Conclusio. Excommunicatus nominatim excommunicatione maiori nec potest denunciare, nec accusare, quia hi actus requirunt authoritatem 5
in eo, qui proponit eos, qua carere videntur qui sunt excom-

Cait. 2. 2. q. 68. a. 1. ad 1

secundum opinionem doctorum hominum denunciare illum coram prælato, quia ex eo quod hoc non reueletur, sequetur damnum communitati mediante aliquo scandalo; & certum est, quod plus debetur religioni, quam honori alicuius particularis qui ratione propriæ fragilitatis sumpta occasione potest perturbare totum id, quod reliqui fratres suo bono exemplo per multum temporis ædificauerunt, & secundum hoc puto ego glossandum esse, quod dicit Thom, Sot. Corduba, & Nauar. super hoc puncto. Verum est tamen, quod licet credat visitans quod iterum incidet in idem peccatum non obstante eius correctione, si putat quod saltem non cōtinuabit tantùm peccatum & reprimetur in parte, non est bonum statim recurrere ad prælatum, sed monere illum semel, & iterum, quia cum prima monitio fecerit, vt aliqualiter abstineret, debet credere, quod si iterum moneat illum charitate, & prudentia in totū adhibebit frenū, & subiiciet illum debito christianitatis, quam profitetur; quod probo, cum debeamus quærere omnia media possibilia, vt adhibeamus remedia spiritualia fratribus nostris absque iactura honoris sui, & ideo quando, qui fecit delictū, putat quod aut tam minus iuuabit eius monitio, quam illa prælati; ne redeat frater ad peccatum, tenetur sub pœna peccati mortalis non denunciare illum coram prælato, nec tanquam patri nec tanquam iudici, sed potius ille debet illum corrigere, quia hoc est quod petit charitas ipsa, & ideo huc usque dictum debet intelligi, quando admonitio prelati notabiliter est adiutura magis quam illius, quia scit delictum in particulari, & priuatim.

D. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7 ad 4. Soto, vbi sup. q. 4 cōcl. 3. vbi Cord. Nau. c. 14. nu. 12

11 *Nona Conclusio.* Si petrus videt Ioannem committere aliquod delictum, & scit habere Ioannem quendam amicum bonæ intentionis, quem honorat valde, & putat quod eius monitione corrigetur melius, & facilius, quam si ipse moneret, illi licitum est in hoc casu reuelare illud peccatum amico, vt corrigat illum, si putat ipsum iterum incursurum, si non reuelat illud amico prædicto, qui corrigat illum; hæc conclusio in parte est contra *Medinam. in su. li. 1. c. 14. §. 16. ver. dudase Dur. in 4, di. 19. q. 4. nu. 4. ad fin. Augu. super c. 5. Leui Gab. super can lec. 74. sub lit. T.* quam tenet Durandus, & est sententia August. & probatur explicaturque quodam exemplo, quod refert idem D. August. vt refert Gabriel, & est. Scit aliquis, quod proximus suus est anxius & afflictus propter quoddam vulnus satis pœnosum, de quo est iam sanus, vel proximus sanitati, vnde iam non eget medico, qui curet illum, scit tamen verisimiliter, quod iterum incidet, quis non videt, quod in hoc casu prudentia, & charitas postulat, & monet hunc, vt moneat dictum fratrem infirmum, aut alium, quē intelligit remedium laturum, vt postquam incepit acquirere sanitatem, caueat à perditione sua, si est quis crudelis (dicit Hugo explicans D. August.) qui occultat vulnus fratris sui, quod est in corpore, crudelior est nō manifestās vulnus, quod est in anima, illi, quem scit remediū allaturum, quamuis sit cum aliqua pœna vulnerati; & ideo debet notari hoc vt dicit *Gab. vbi supra casu 6.* quia est magni momenti.

12 *Decima Conclusio.* Non tenetur quis renunciare superioti, quod audiuit contra eius subditos à personis infimæ conditionis & fidei; ita quod qui præbet fidem eorum dictis, reputatur homo facilis, quod procedit, tanto magis, si credet quod superior hac visitatione indignabitur plusquam necesse sit contra denunciatum, & visitatum, vt tenet Nauar. Cord. & Guttierez; & hoc intelligitur, etiam si præcipiat ei superior ex obedientia, & sub pœna excommunicationis, vt solet præcipi in edictis visitationum, quod manifestent totum id, quod sciunt visu, & auditu, quia debet explicari illud edictum, quod audiuerint à personis fide dignis; intelligitur hoc etiam quando iudex procedit per viam inquisitionis dicens, qui sciuerit, aut audierit aliquid, accedat ad denunciandum, quia si vocat aliquem, vt sit testis, & præcipit ei, vt dicat tanquā testis, quod scit, aliter debet procedere, vt infra dicetur.

Naua. c. 25. nu. 46. Cor. l. 1. q. q. 43 in 6. casu Gutier. in qq. kan. c. 13

Vndecima Conclusio. Peccat mortaliter, qui denunciat iudicialiter aliquem non potens probare, quod proponit vt colligitur ex aliquibus canonibus, & decretis, & resoluit Nauar. *Cap. plerumque, 2. q. 7. c. placuit. 6. q. 2. Naua. in ca. inter verba conc. 6. num. 23. Ang. §. excom. 3. §. 1.* & ideo dicit Angelus, quod non obligat præceptum prælati quamuis imponat pœnam excommunicationis dicēs quod denuncietur, quod est secretum, vt dictum est in materia excommunicationis. 32

De Denunciatione.

CAP. V.

SVMMARIVM.

1 *Denunciatio quid sit.*
2 *Monitio præcedit denunciationem.*
3 *Differentia inter accusationem, & denunciationem.*
4 *Forma denunciationis quæ.*

Per denunciationem etiam, & frequentius puniūtur regularium delicta, ideo quæ sit videndum est Denunciatio nil aliud est, quam reuelatio quædā delictorum iudici facta propter emendam, semper tamē debet præcedere inter denunciantem, & denunciatū caritatiua monitio *c. licet Hely de symon* magnā tamen est differentia inter accusationem, & denunciationē, siquidem accusatio non potest fieri per literas, denūciatio vtique Abbas *in c. licet à Beato de accus. num, secundò, & in cap. dilectus eod, tit. num. 1.* Item denunciatione charitatiuā correctio. & accusationem inscriptio præcedit Nauar. num 4. 1 2 3

Nau. consil. 1. de accus. num. 4.

Item accusatio facit quem ordinarie puniri, denūciatio extraordinarie, & mitius Anto. de Butr. *in cap. dilectus, de Symon.* & alleg. *cap. qui matrim. accus. poss. num. 5.* Item accusatio depositionem, denunciatio correctionem induxit Hostien. *in c. de offic. custod. num. 17.* Abbas *in c. super his de accusat. num. 2.* Ant. de Butr. *in c. 2. qui matrimonium accusat. poss num. 5.* Item accusator potest appellare, denunciator non, nec tenetur se subscribere denuntiæ, nec verificare eam accusator secus Ægid. *Boss. in tit. denunt. num 14.* Item denunciator, cuius finis est vt mores corrigantur, potest examinari tamquam testis accusator nequaquam *c. in omni negotio de testib.* vbi Butr. Anan. Ioan. Andr. Felyn. Aret. & ceteri Doctores omnes Denūnciatus de crimine, causa pendente nō promouendus Nauar. *de accusat. consil. 3. num, 3.* Formā autem denunciationis fit & seruatur ad libitum, specificando delictum cum suis qualitatibus, & nominando testes. 4

De Modo incipiendi Processum per viam Denunciationis.

CAP. VI.

SVMMARIVM.

1 *Modus incipiendi processum per viam Denunciationis.*
2 *Denunciatio quadruplex, & quid vnaquaque sit.*
3 *Denunciationes quomodo inter se differant.*
4 *Qui non admittitur ad accusationem, neq; ad denunciationē admitti debet*
5 *Constitutiones Can. Regular. Sancti Saluatoris Accusatio. ē, ac denunciationem æquant.*
6 *Qui ad denunciationem in criminibus exceptis admittuntur.*
7 *De litteris absque nomine, quod nulla fiet.*
8 *Denunciationem admonitio præcedere debet.*
9 *Excepti delicti publicis, quæ sine prauia monitione denunciari queunt.*
10 *Iudex vt denunciationem admittere debeat.*
11 *Denunciator iure communi qua pœna puniatur in probatione deficiens.*
12 *Denunciatio vt ab accusatione differat.*
13 *Forma incipiendi processum per viam Denunciationis.*

Denun-

Immo qui huiusmodi crimina excepta, siue publica non denunciat, peccatum committit; etiamsi iurasset se non denunciaturum. Innoc. *in c. qualiter, & quando el secondo de accus.* Panorm. *in c. cum dilectus, de except. prælat.* Nauar. *in Man. loc. cit.*

Sed neque cum de priuatis delictis agitur, necessaria tunc monitio est, cum nulla per monitionem huiusmodi speratur in fratre correctio. Diuus Thom. *vbi supr. art. 1.* Nauar. *loc. cit. cap. 24. num. 12.* Tole. *lib. 5. instr. sacer. c. 57. num. 5.*

Aut quando graue timetur damnum probabile sibi, vel alijs per huiuscemodi monitionem eventurũ. Aut etiam quando tempus monitionis non adest, quia periculum est in mora, de quibus vide Tole. *loc. cit.*

Neque etiam ab ijs monitio faciẽda requiritur, qui ex officio crimina in publica iudiciali denunciatione iudici denunciare tenentur. Iul. Clar. *vbi supr.*

10 Regularium itaque iudex, si denunciantem bonæ famæ, aut alias legitimum esse, bonoque zelo motum fuisse, non autem animo calumniandi cognouerit, ipseque denuncians iurauerit se charitatiue denunciandum admonuisse (cum id facere tenetur) per se, vel tali, siue talibus præsentibus, & dictum denunciandum non resipuisse de tali delicto: quem exprimere debet cum suis circunstantijs loci, ac temporis, vt supra de accusatione dictum est, testesque ad crimen probandum protulerit, illius denunciationem admittere vtque poterit, ac debebit, illum de talionis pœna, si non probauerit, incurrenda protestatus, quoad nostram attinet Congregationem, ad aliasque, instituta quarum denunciantem in probatione deficientem, æque ac ipsum accusantem puniri committunt.

Quoad eas verò Congregationes, quæ ius commune in denunciatione seruant, huiusmodi protestatio minime necessaria est.

11 Etenim Denunciator si plene delictum non probat, talionis pœna ex iuris depositione nequaquam punitur: Verum suspenditur, donec iuramento, quod tale crimen animo calumniandi non detulerit, se purget, *cap. cum, dilectus, de calumniatoribus,* cum vero taliter se purgauerit, iudicis arbitrio puniri debet, gloss. *in c. cum dilectus, cit. in verbo calumniandi.*

Quare Doctorum nonnulli hoc differre accusationem à denunciatione affirmant; quod in accusatione & in scripto, & plena probatio, necessaria sunt, in denunciatione vero non item, *Doctor. in capit. super his de accusat,* Poterit vero processus per viam denunciationis hoc modo formari, quo ad illius principium attinet,

Forma incipiendi processum per viam Denunciationis.

IN nomine Domini Amen. Anno à Natiuitate Domini 1612. die 11. Octobris coram admodum R. P. Priore D. P. & eiusdem monasterij discretis D. F. D. I. & me D. S. discreto. & pro Notario personaliter comparuit D. Obseruans de Otiosis de tali ciuitate, ac denunciauit eidem P. Priori D. Nocentem de Impuris de tali ciuitate de impudica conuersatione cum muliere. cum nõ paruo aliorum scandalo hoc modo, videl.

Molto R. P. Priore, Trouandomi nel Choro de dire le mie deuotioni quest' anno mel mese d'Agosto il giorno di S. Lorenzo vidi D. Nocente de gl'Impuri della tal citta in Chiesa, che rideua con vna donna. Io trouatolo dipoi da solo a solo, con piaceuolezza lo ripresi di tal fatto; ma egli se nerise. La festa poi di S. Roco nell' istesso mese, essendo pure io nel Choro, dou' erano ancora D. G. e D. H. li chiamai, à li mostrai il detto D. Nocente, che pure con l' istessa donna rideua, come l'altra volta; essendo nella Chiesa molti huomini, e donne. Per il che io denũtio questo fatto a V. P. M. R. accio nel miglior modo, che ella puo à cosi fatta temerita, e scandalo prouegga.

Quo audito præfatus P. prior, detulit eidem D. Obseruanti iuramentum, quod prædictum D. Nocentem charitatiue (vt asseruit se fecisse) monuerit, & ille non resipuerit, & quod non animo calumniandi: sed bono zelo ductus illum detulerit, prout ipse D. obseruans tacto pectore, vel, scripturis iurauit, & præfatus P. Prior huiusmodi denunciationem admisit, & in quantum omni meliori modo, & mandauit d. D. Obseruanti, vt eidem subscriberet, prout fecit. Acta sunt ista in prædicto Monasterio in camera solita residentiæ præfati P. prioris anno, die, ac Mensa suprapositis, & à me C. S. supradicto descripta.

Pœna talionis protestatio apponi poterit in Congregationibus, in quibus Denuncians non probans est puniendus est. Idcirco quia in omnibus id fortasse minime præcipitur, aut seruatur; in denunciationis forma huiusmodi protestationem nequaquam apposui.

DE DENVNCIATIONE.

Titulus VIII.

De Forma procedendi per Commissarios, quando fuerint destinati ad inquirendum super aliquo crimine ex off. propter euidentiam facti, vel clamores deductos ad aures Reuerendorum Regiminis supremi totius ordinis seu Cõgregationis alicuius.

CAP. I.

SVMMARIVM

1 *Commissarij destinati ad inquirendum super aliquo crimine ex off. propter euidentiam facti, vel clamores deductos ad aures generalis, vel supremi tribunalis alicuius Episcopi vel alicuius ordinis, seu Congregationis regularium, quomodo procedere debeant, & quare.*

2 *Graue esse videtur ex domo rei sumere probationes contra eum.*

3 *Quã bona producat accurata, & repentina inquisitio cellarum & officinarum monasterij in casu, de quo est sermo in præsenti cap.*

CVm ergo huiusmodi Commissarii (de quibus in Rubrica) peruenerint ad monasterium, vel Ecclesiam, in qua exequi tenebuntur proprium mandatum, antequam ad inquirendum processerint, denũciẽt Prælato Ecclesiæ illius, vel illius monasterij causam aduentus eorum, & præcipiant in cathedrali Ecclesia clericos, si agitur contra eos, vel monachos cõgregari in capitul. ad sonum cãpanellæ, si agitur cõtra eos, & alta, & intelligibili voce iubeant ab aliquo monachorum, iam electo in notarium legi seriem verborum ipsius mandati, seu litterarum huiusmodi commissionalium, vt inde nullus illorum possit ignorantiam causæ aduentus, & potestatis eorum prætendere. Et si inquirendum esset de furto perpetrato in ecclesia seculari, vel in monasterio, seu occupatione furtiua alicuius grauis rei, vel concionabili, siue libelli famosi, vel falsitatis scripturarum, aut inhonestæ familiaritatis cum mulieribus, vel de verberibus, aut vulneribus illatis, vel similibus criminibus, quę assolent perpetrari à personis leuibus, & infamibus, facta sermone & exposita eorum aduentus causa, hortentur omnes ad deponendum, quæ sciuerint cum omni Dei timore, de quibus loco suo intertogabuntur; & si nimis graue videatur ex domo rei probationes sumi contra ipsum reum, *L. Nimis graue, C. de test. Boss. in tit. de exam. reorum, n. 9.* tamen iuxta ritum curiarum ipsi Reu. Commissarij præcipiant sibi à clericis, &c. seu à monachis, & commissis omnibus assignari claues cellarum, & officinarum dicti monasterij, seu dictæ Ecclesiæ, & domorũ, & statim assumpto Prælato, vel altero, aut duobus clericis dictę Ecclesię, seu duob. monachis grauib. & No-

& Notario, iam electo conferant se ad domos clericorum dictæ Ecclesiæ, seu ad singulas cellas, & officinas perlustrandas, & accuratissime perquirant, si aliquod inuenerint indicium, vel instrumentum, quo potuit crimen prætensum perpetrari, & statim illud describi faciant ipsi Commissarij cum omnibus qualitatibus illius rei, & loci, vbi reperta res ipsa fuerit, & conditiones, ac circunstantias omnes, vtputa, repertum fuit in domo, seu in cella D... tale genus armorum, talis scriptura, cuius principium est, .. & finis .. talis pecuniæ quantitas, talia ferramenta, & in cella D... tales literæ minus honestæ, quarum initium erat... & finis.. A tergo verò .. & sic de singulis, & post talem. *Clar. in §. furtum, ver. Quæro nunquid, & q. 27. in princ. Conr. de offic. Prato fol. 630. nu. 14.* inquisitionem, & adnotationē in scriptis redactam præcipiant illis vocatis ad interesse tali inquisitioni, vt se subscribant tali actui in fidē veritatis. Quibus peractis sciant, quod dictę res (quę poterūt deseruire Commissarijs pro indicijs) nullo pacto erunt relinquendæ in eadem domo, seu cella, vel officina, in qua illæ repertæ fuerint; sed ipsi Commissarij secum deferant, & recludāt in arca tuta, ad hoc, vt quotiescūque opus fuerit ex illis elicere indicia cōtra pretēsos reos, præ manibus eas habere possint, vt super ipsos possint tempore suo interrogare testes, & deniq; reos, apud quos illa fuerunt inuenta. Nam inde pro certo sciant, Commissarij se reperturos aliquid, ex quo venient in notitiam aliqualem reorum per cōfrontationem caracterū, vel aliquo alio exquisito modo, prout nobis contigit, dum Commissarij munere fungeremur in quodam arduissimo negocio. *In simili docuit Conra. vbi sup. in tit. de contumac fol. 759. nu. 2.* sciant inde Reuer. Commissarij, quod ex tali diligentia hæc bona
3 producenda erunt. Nam primò incutitur maximus timor tam criminosis (cōtra quos dirigenda erit inquisitio) quam reliquis, qui in testes vocādi erunt; cū & ipsi inde meritò suspicabuntur aliquod contra eos indicium repertum, vel forsan de facili reperiendū, & ne conuincantur rei, vel falsum deposuisse; vnde quam facillime interrogati (loco suo) veritatē edicēt, ex qua poterunt ipsi Commissarij faciliori quadā via procedere ad vlteriora. Secundo ipsi rei, & complices priuabuntur facultate abscondendi huiusmodi res, quæ possent operari indicium aliquod cōtra ipsarum detentores; nec de tali nostra monitione poterit hodie quis mirari, cum huiusmodi diligentiam adhibendi mos inoleuerit in vtraque curia in similibus casibus Nam solertes iudices inchoare solēt iudicium à perquisitione, nullius præmissa probatione iudicij, sed statim exhibita sibi de perquirendo cōmissione (habito tamen respectu ad personas, contra quas inquiritur, ad negotium, de quo inquiritur) talem perquisitionem agunt; etsi hoc non obseruandum passim, & in quolibet negotio friuolo, & parui momenti, vel cōtra personas graues nobiles, & honestas, cum neque ipsa curia secularis tali modo perquirendi in omni negocio vtatur, nam vbi nulla fraus, aut scandalum timebitur, talis diligentia poterit omitti. Tali pacto ergo fundato tribunali, ipsi Commissarij omni cum modestia, ac grauitate, ac lenitate possibili procedant ad vlteriora.

De forma procedendi, quando delictum perpetratum est facti permanentis, & de forma exigendi iuramentum à testibus examinandis super ipso facto permanente. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij in primis de corpore delicti accuratè inquirere tenentur, & in processu quomodo de ipso constare debebit.*
2 *Delicta, quæ committuntur, sunt in triplici differentia, & de prima specie ipsorum, nuncupata à Doctoribus delicta facti permanentis.*
3 *Delicta facti permanentis quæ dicantur, & quare.*
4 *De corpore delicti, quando dicātur Cōmissarijs constare, & quā ponderanda, & in actis describenda erunt, vt vere constare de corpore delicti dici posit.*
5 *Forma interrogandi testes super recognitione corporis delicti & generaliter super persona delinquentis, quæ adhuc ignoratur.*
6 *Quid faciendū sit Cōmissarijs, si reperiri non poterunt testes cognoscentes cadauer repertum in monasterio, aut in villa monasterij, aut in alio loco Ecclesiæ, vel ciuitatis, vt hic cōstare de corpore delicti dici posit.*
7 *Cadauer humatum quando extrahent Commissarij, & quid tunc præcipere debeant fore in actis describendum ab actuario.*
7 *Commissarij in visitatione ossij fracti, vel incendij, vel similis facti permanentis, quam diligentiam adhibere teneantur, & in actis quid adnotari mandare debeant.*
9 *Forma verborum in actis scribendorum in visitatione vulnerati facienda à Commissarijs, & forma depositionis eius recipiendæ super vulnerati persona.*
10 *Commissarij aduertant, quod vulnerati, vel verberati assolēt duplici de causa negare se cognouisse percussorem, & quid tunc ipsis sit faciendum, annotatur.*
11 *Commissarij quando certi essent de persona vulneratoris, quid facient.*
12 *Commissarij quid facient, quando inquirunt de corpore delicti facti permanentis, cuius cognitio perfecta non est eorum professionis.*

QVisquis voluerit compilare cōtra aliquem clericum secularem, aut regularem, informatiuum processum in causa sibi commissa criminali, laudabiliter apud Deum, & homines infrascripta eius memoriæ imprimenda erunt. Nam primo inquirendum à Commissariis, an quid factū sit, quod alias communiter Doctores corpus delicti appellant *Clar. in pra. § fi. q. 4. in prin.* Quapropter in primis constare debebit in processu de corpore delicti modo liquido per plenas *Mascard. de prob. lib. 2. concl. 830, num. 5.* probationes, vel per indicia & coniecturas, *Becci. in cons. 70. n. 11. & sequ. lib. 1.* sed vt faciliori quodam modo intelligamus, quādo dicatur constare de corpore delicti. (Quis vero titulus inquisitionis in huiusmodi fuerit inscribendus in subsequenti cap. 6. tradetur: vide ergo ibi.) Sciēdū quod delicta assolent dici, & esse in triplici differentia: nam aliqua dicuntur delicta facti permanentis, alia facti transeuntis, nonnulla dicuntur delicta facti dubij: iis ergo præmissis, Vos non lateat Cōmissarij Reuer. non esse procedendum ad inquirendū vniformiter in qualibet eorum specie, scilicet de corpore delicti permanentis, sicut de corpore delicti transeuntis, vel dubij. 1 2

Quapropter sciāt Commissarij, quod si ad eos quomodocūq; fuerint delata delicta facti permanētis sic appellata, pro eo, quod post ipsa perpetrata vestigia adhuc remaneant, qualia sunt homicidia, incendium vulnus, stuprum in virgine, furtum cum fractura, & similia: vtique debebit primo ipsis Commissariis cōstare de cadauere occisi, de loco incendij, de vulnere & fractura per oculorum inspectionem, vt dicatur cōstare de corpore delicti. *Clar. in prax. q. 4.* Ideo ex generali consuetudine, & communi iudex, vel alier specialiter ab ipso directus debebit propriis oculis videre cadauer ipsius, seruando sequentem formam in exercendo huiusmodi actum inspiciendi cadauer occisi *Clar. vbi supra q. 4. ver. Quando vero ibi statim igitur*, Nam annotanda erūt omnia quę visa repertaq; fuerint Verbi gratia, describēdo ætatē, staturā, barbā, & alia signa specialia cadaueris, & locū, in quo fuit repertū in quo situ iacebat, particularia vulnera sigillatim cum suis qualitatibus & circumstantiis, & quo genere armorū ipsa vulnera illata sint, vel videantur: & an punctim, vel cæsim, bona, & res, quæ penes dictum cadauer repertæ fuerint, & similia, *Bos. in sua prat. de del. n. 24. Clar. vbi su. ver. Quādo vero per tot.* iuxta formā sequētem, videlicet. 3

Die

Die ... mensis.

Visum, & repertum fuit per me Notarium suprascriptum præsentibus Reuer. Commissarijs, & D.. D.. in testes specialiter vocatis ad talem recognitionem faciendam, cadauer cuiusdam clerici, vel monachi iustæ staturæ, barba nigræ, vel flauæ, vel imberbis, ætatis annorum...... circa, indutum infrascrip-
4 tis vestimentis, & quod describantur non solum omnia indumenta à capite, vsque ad pedes, non tantum exteriora, verumetiam interiora, & omnia alia, vt sunt scripturæ, vel huiusmodi bona, quæ in ipsis vestibus, vel in domo eius, vel in cella, aut alio loco, quo iacere cadauer fuerit repertum, & omnia alia, quæ fuerant propè ipsum reperta sigillatim, & expresse per verba clarissima describenda erunt, & si litteræ describantur, & ipse eodem modo, quo diximus de-
5 notandas fore literas querelæ, vel denunciationis in secundo capitulo, & ipsæ describendæ erunt, & hæc bona custodiantur (vt diximus. *a Supra in c. 2. præsentis 2. p.* Quibus peractis, & ipse notarius subdat. *Hæc omnia vidi, & annotaui ego D.. actuarius, vt supra pro veritate præsentibus D.. & D...*

His peractis Commissarij examinabunt duos, vel plures testes super recognitione facta dicti cadaueris ad hoc, vt si possibile sit de eius nomine, cognomine, & patria constet de ipso cadauere, & ipsi testes interrogandi erunt tali forma cum iuramento D.. ætatis.. dignitatis.. testis vocatus, & medio iuramento de dicenda mera, & plena veritate de infrascriptis, & quicquid inde scit, & fuit primo.

Interrogatus, se esso testimonio conosce D.. hora morto. *Respon.*

Interrogatus, se sà, ò ha inteso, che hauesse inimicitia detto D.. *Respon.*

Interrogatus, con chi, & da quanto tempo in quà. *Respon.*

Interrogatus, per qual cagione. *Respon.*

Interrogatus, chi altro sà tal inimicitia. *Respon.*

Interrogatus, se sà, ò ha inteso, che siano alcune volte state parole ingiuriose, ò minaccie, ò pugni, ò simili cose tra D.. & esso D. morto. *Respon.*

Interrogatus, in presentia di chi fu questo? *Respon.*

Interrogatus, Il Reuer. P. Abbate, ò il Vescouo (quoad clericos seculares) ò D.. che era all'hora superiore in monasterio, hà mai saputo tali disgusti tra detto D. morto, & detto D. *Respon.*

Interrogatus, il sudetto Abbate, ò superiore, che rimedio ci ha fatto? *Respondit.*

Interrogatus, come sapete di tal rimedio. *Respon.*

Interrogatus, se ha veduto, ò ha inteso, che alcuno Monacho habbia tenuto arme nel monasterio, & di che qualita. *Respondit.*

Interrogatus, quanto tempo, & con licenza, ò senza del superiore. *Respondit.*

Interrogatus, se sà, ò ha inteso a qual effetto tenea queste arme. *Respondit.*

Interrogatus, chi altro sà, ò ha inteso, che detto D. tenesse arme in cella, & perche. *Respon.*

Interrogatus de causa scientiæ, &c.

6 Quod si non possint haberi tunc testes informati, puta, quia occisus sit forensis, tunc relinquendum erit cadauer in loco, in quo repertum est bene custoditum, vel in Ecclesiam, vel ad alium locum publicum erit deferendum, vt possit cognosci à prætereuntibus, quod si cognitio prædicta haberi non possit,
7 supra dictis obseruatis, lapso aliquo temporis interuallo cadauer ipsum mandabitur sepulturæ, & dicetur, præmissa tali diligentia seruata cõstare de corpore delicti; *b Clar. vbi su. in verb. Quando verò ibi, & dēt recognosci*, sed si cognitum fuerit à principio, nihil horum fiet; sed si iam cadauer fuisset humatum omnino extrahēdum erit à sepultura, & recognoscendũ foret (modo, & forma qua supra) mutatis breuiter mutãdis, & addtis addendis, *c Clar. vbi sup. qu. 55. in ver. quando autem, circa medium, ibi, & cautius.* & sciendũ, quod eadē forma vti debebit notarius in describendis his, quæ reperiũtur, dum visitatur locus incendij annotando reliquias cõbustionis, vel porta, seu ostium fractum, aut paries fra- 8
ctus, mutatis tamen mutandis, prout facti qualitas, & circunstantiæ suadebunt. *d Cla. vbi sup. q. 4. in ver. quando verò, in fin.* Aduertendo tamen, vt omnia minutatim annotentur, vt supra fuit dictum.

Forma autem visitationis vulnerati, & depositionis eius recipienda super vulnerantis persona erit talis, videlicet.

Visitatus fuit per me D.... Actuarium de mandato RR. Com- 9
missariorum, vel si ipsimet visitassent, dicat coram Reuerendis Commissarijs, D.... iacens in lecto in cella, seu aula suæ solitæ habitationis vulneratus vnico, vel pluribus vulneribus, alterum quorum est in capite, alterum in brachio, & sic de singulis cum maxima sanguinis effusione, & hoc vulnus, vel vulnera videbantur illata fuisse baculo, vel ense, gladio, prout illata apparebunt, & erant longitudinis ferè vnius palmi, vel (prout erant) quæ ego vidi, si verò vulneri ipsi adhibita fuissent medicamenta, ita, vt ipsius, vel ipsorum qualitas videri non poterit. tunc erit dicendum, quod vulnus propter medicamenta apposita videre non potui, Quæ ergo, &c.

Qui vulneratus delato sibi iuramento tacto pectore more religiosorum de mera, & plena veritate dicenda, & quicquid inde sciuerit, dixit vt infra. & primo fuit.

Interrogatus, se esso D .... ferito habbia in alcun tẽpo hauuto nemicitia con altri? *Respon. sic.*

Interrogatus, con chi? *Respon.*

Interrogatus, da quanto tempo in quà, & per qual cagione habbia hauto nemicitia con il detto D. *Respon.*

Interrogatus, se voi l'hauete mai offeso, o minacciato con parole, o assaltato? *Respon.*

Interrogatus, chi sà questa vostra nemicitia con detto D.... *Respon.*

Interrogatus, como lo sà? *Respon.*

Interrogatus, ne volete giustitia di dette ferire contrà detto D.... ò gli perdonate? *Respon.*

Interrogatus, fu solo, ò accompagnato detto D...., quando vi assaltò, & in che luogo? *Respon.*

Interrogatus, erauate armato voi, quando vi assaltò detto D.... ò senza arme? *Respon.*

Interrogatus, chi era presente quando vi minacciò, & quante volte vi minacciò detto D. *Respon.*

Interrogatus, chi fu presente, quando vi ferì detto D.... *Respon.*

Interrogatus, con che arme vi ferì detto D.... & come lo conoscesti. *Respon.*

Interrogatus, che hora era all'hora, quando detto D.... vi assaltò. *Respon.*

Et poterunt Commissarij alias formare interrogationes iuxta responsiones ab ipso vulnerato factas super dictis generalibus interrogationibus,

Aduertant tamen quòd huiusmodi vulnerati du- 10
plici ex causa assolent negare se nosse vulnerantem, tum quia timent (forsan) quod sibi inde deterius contingere possit, tum etiam quia intendunt proprias iniurias vlcisci, quod ita facile non possent, & sine proprio periculo facere, si detulissent nomina vulnerantium, vel percussorum: Idcirco à Commissarijs maxima erit diligentia adhibenda, vt delinquentes huiusmodi (etiam in vito ipso vulnerato) notitiã habeant, *Clar. vbi sup q. 5. in pr. nc.* quod si id assequi non poterunt, & videbitur sibi vulneratum prædictum nolle patefacere delinquentem, quia vindictam per se de vulneribus sibi illatis sumere intendit, bonum erit, vel præfatum vulneratum ad carceres conduci facere, vel si qualitas personæ, vel vulneris id nõ permittat; illum in aliqua speciali aula sequestrare cum custodia omninò studeant Commissarij, ita vt arripere fugam non possit: *Hercul. de caut. de non offen d. 3. num. 11.* Sed si delinquens esset certus vel ipsum manifestasset vulneratus, & timor subesset scandali alicuius, tunc qui vulnera inflixit, si posset apprehendi, statim esset carceri mancipandus (si esset tamen infamatus de tali vulneratione per præuiam, & breuem etiam oretenus captam informationem) ne effugiat, & denuo statim post huiusmodi carcerationem plenius capiat contra

contra ipsum informationem, vt infra suo loco dicetur adhuc de delicto ipsius non constasset Commissariis, *Clar. vbi sup q. 4. in ver. quando vero.* & ita obseruari de stilo in curiis vtriusque fori Doctores asseuerant, & quidem optima ratione, ne dum Commissarij corpus delicti inuestigant, delinquens ipse impunitus euadat. *Clar. vbi su.* Facilius est enim captum liberare, quam liberum capere, & carceribus mancipare, *Arg in l. si Titio. & ibi Aret. in 3. not. ff de lega. 1. & in l. fi. C. in quibus cau. rest. in integ.* vt experientia rerum docet magistra. *c. Quã sit &c. cupientes, de elect. lib. 6.* Si vero non esset timor de fuga, capta informatione (vt infra suo loco dicetur) erit ille citandus ad personaliter comparendum, vel saltem oretenus per actuarium vocandus ante commissarios, vt infra. Et hæc sufficiant pro aliquali institutione procedendi ad inquirendum de corpore delicti permanentis, quod per Commissarios poterit cognosci sine alterius ministerio. *Clar. in prax. §. fin. q. 4. ver. hac autem circa finem.* Sed si ea, quæ in iudicium deducũtur, essent quidem de delicto permanente, sed tamen non possent iudicari per Commissarios, eo quod non sint eorum professionis, prout exempli gratia, An virgo
12 stuprata fuerit, an vulnus mortale sit; & sic de singulis: tunc ipsi Commissarij tenebuntur vocare ad se peritos in arte tali, pro recognitione talium factorum permanentium, scilicet obstetrices, & chirurgicos, qui vulnera, pudendaque inspiciant, ac deinde iureiurando voluntario interposito, vel, quod & tutius erit, præuio assensu obtento iudice, seu gubernatore ciuitatis illius in scriptis, vt possint compellere laicos ad testificandum cum iuramento de iis, quę necessaria videbuntur, pro expeditione suæ commissionis, alias errarent, & depositio eorũ esset nulla, si ipsi Commissarij essent regulares, exigerent iuramentũ per vim, cum super eos laicos desit iurisdictio, & sic seruetur semper in examine laicorũ, vel aliorum sibi non subditorum, alias punirentur de vsurpata iurisdictione Igitur tactis sacris scripturis ipsi laici cũ iuramento deponant. An adsit fractura in adolescentula, an vulnera, & vulnus sit mortale nec ne. Et notandum, quod satis erit huiusmodi peritos super prædicta deponere de ipsorum credulitate, & iudicio, cum non teneantur præcise de veritate talium testificari. Tamẽ Commissariorum erit ponderare qualitates personarum huiusmodi peritorum, & depositiones eorum, vt talem fidem illis adhibeant, quam sibi præstare videbitur. Cum sæpe contigat eos motos præcibus aliorũ fratrum, & consanguineorum ipsorum reorum non deponere, quod vere sentiunt.

De forma procedendi in inquisitione, quãdo delictum est facti transeuntis, non relinquentis vestigia expressa post se, aut difficilis probationis. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Delicta facti transeuntis quæ dicantur.*
2 *Quando constare dicatur de corpore delicti facti transẽũtis.*
3 *Commissarijs quomodo erit procedendum ad inquirendum, quando delicta sunt facti transeuntis.*
4 *Commissarijs an semper opus sit inquirere de corpore delicti antequã de persona delinquẽtis. & à quo abstinere debeãt.*
5 *Commissarij poterunt inquirere contra suspectos, & procedere ad eos carcerandos, non solum in delictis facti transeuntis, verum etiam facti permanentis etiam sibi prius non constito de corpore delicti, si hoc suaserit causa rõnabilis.*

1 Habitum sermonem de modo procedendi in inquisitione, quãdo delictũ dicatur facti permanẽtis, merito subsequetur sermo de modo procedẽdi in inquisitione, quando esset delictũ facti transeuntis, quorum vestigia remanere non solẽt, puta adulteriũ, percussiones, quę fiunt manibus, pedibus, vel cum baculo sine liuore, iniuriæ verbales, blaspemiæ, minæ, & huiusmodi: *Clar. in prax. §. fi. q. 4. in ver. Quando. vero* vel difficilis probationis, vt est furtum sine fractione arcę vel ianuæ, falsitas, corruptio iudicis, testium, & aliorũ officialium, & huiusmodi, vel quæ solo animo perficiuntur, tunc sufficit annotari in scriptis per notariũ coram testibus indicia, & coniecturas ad faciendum constare de corpore delicti, & hoc sine difficultate procedit, quando aliunde super prædictis probatio haberi non possit. *Gand in tit de præsum. & indic indubita col. 2 in 6, ver. aliud & notatu dignum. Boss. in prax. tit. de delictis, n. 29. & seq.*

In hac ergo specie delicti facti transeuntis Commissariis erit procedendum infrascripto modo: non enim erit necesse vti aliqua inuestigatione delicti, sed statim poterunt contra delinquentem inquirere, assumendo opportunas contra illum informationes. Attamẽ idcirco, quod nos dixerimus, quod oportet, quod prius constet de corpore delicti, ipsis commissariis sit prohibitum sumere informationes super delictis cuiuscunq; generis, sibi quoquo modo ad notitiam deductis. *Clar. vbi sup. ver. scias tamen & in ver. quando vero ibi statim igitur.* Habent enim ipsi Reuerendi Commissarij liberam facultatem, accepta querela, vel denunciatione iudiciali, testes examinandi, aliasq, quascunque inuestigationes faciendi, vt delictum, & delinquentes reperiantur. Abstinere solum ipsos monemus, ne præsumant, antequam de corpore delicti iuxta superius tradita constiterit eis, aliquem inter reos recipere, & constituere, seu tanquam reum examinare. *Clar. vbi su. q. 5. in princ. & in ver. sed hic incidentur,* Quinimmo aliquãdo non solũ in delictis facti transeũtis, sed etiam in iis, quæ facti sunt permanẽtis licebit illis In continenti habita notitia quod aliquod delictum perpetratum fuerit, si periculum fuerit in mora vel aliqua subsit iusta causa (quæ animum eorum moueat contra suspectos) ad capturam deuenire, vel aliter prouidere, ne ipsi rei arripere fugam possint, quamuis tunc de delicti corpore non plene constaret & talem normam videmus quotidie curias Episcopales, & seculares obseruare, & quidem merito, ne dum Commissarij inquirere inchoauerint de corpore delicti, delinquentes fugam arripientes delusum iudiciũ, & Commissarios derelinquant; facilius. n. erit carceri mancipatum liberare, quam liberum ad carceres deducere, (vt experientia rerum magistra semper docuit) *Clar. vbi su. in q. 4. ver quando vero.* His ergo peractis recipiant Commissarij depositiones testium, qui interfuerint prædictis indiciis, & coniecturis. vt de ipsis aliquo modo constet in iudicio apud acta, vt dici verius possit constare de corpore delicti facti transeuntis, & hæc erunt memoriæ imprimenda ab ipsis Reuerendis Commissariis. *Arg. in l. si Titius, & ibi Are in not. 3 ff de legat. 1. & in l. fi. C. in quibus causis restit. in integr. & in cap. Quam. sit, &c. Cupientes, de elec. lib. 6.*

(Right margin numbers beside this column: 2 at "In hac ergo specie…", 3 at "quod prius constet…", 4 at "linquentes reperiantur. Abstinere…", 5 at "Quinimmo aliquãdo…")

De forma procedendi ad inquirendum de corpore delicti facti non permanẽtis nec transeuntis, sed dubij, scilicet quando in aliquo facto ignoratur, an interuenerit scelus, nec ne. Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij quomodo procedent ad inquirendum de delictis dubijs, & quæ delicta hic dicantur dubia.*
2 *Forma interrogandi testes super d facto dubio.*
3 *Forma subscriptionis testium examinatorum traditur.*
4 *Si signa veneni porrecti appareant in cadauere an semper quis veneno necatus dicendus erit, & quare.*
5 *Commissarij faciant annotari omnes maculas repertas in corpore eius, quod diu itur veneno interijsse.*
6 *Forma & norma procedendi in inquire. do de tali delicto veneni dubio traditur ipsis Commissarijs,*
7 *Interrogatoria opportuna facienda a Commissarijs tam medicis. quam alijs testibus examinandis super dicto facto.*
8 *Ratio redditur, quare super dicto facto dubio testes sint accuratissime examin. ndi.*
9 *Commissarij quid facient, si post huiusmodi accuratam inquisitionem non possent de iure aliquem habere suspectum de porrectione potus, vel cibi veneno mixti.*

Quando

1 QVando facta quomodolibet ad Commissarios, vel iudices ordinarios delata essent dubia, an in ipsis adfuerint, necne dolus, & scelus, vt puta aliquis in puteo mortuus inuentus est, & dubitatur, an casu in eo ceciderit, *a Cla. in prax. § fin. q 4. ver. Quando vero.* vel sponte in eum se proiecerit instigante diabolo propter impatientiam, & grauem infirmitatem, vel desperationem, vt sæpe etiam tempestate nostra contigisse audiuimus, vel quod ab aliquo violente fuerit proiectus, statim Iudices accuratissimè de veritate facti inquirere tenebuntur, & testium depositiones in scriptis recipere cum iuramento vt ad veritatis facti cognitionem tali pacto tandem deueniri possit; Tali ergo, vel simili forma vtendum, & sigillatim testes examinandi sunt super infrascriptis.

Die ...

2 D... *etatis .... dignitatis .... coram Reuerendis Commissarijs in testem vocatus, & medio eius iuramento de dicenda mera, & plena veritate. & quidquid inde sciat de infrascriptis, & fuit examinatus pro informatione curia.*

Interrogatus, s'esso testimonio conosce D ... qual'è stat torouato morto nel pozzo quel di... *Respondit.*

Interrogatus, da quanto tempo in quà lo conosce. *Respondit.*

Interrogatus, se sà, che detto D... morto hauea inimicitia con alcuno. *Respondit.*

Interrogatus, qual era la causa della inimicitia fra loro. *Respondit.*

Interrogatus, quanto tempo detta inimicitia durò fra quelli. *Respondit.*

Interrogatus, se altri hanno saputto la detta inimicitia, & la causa d'essa. *Respondit.*

Interrogatus, come sà esso testimonio, che li nominati da lui sapeuano detta inimicitia, & la causa d'essa. *Respondit.*

Interrogatus, se sà, che detto morto patisse di humori malinconici, & grauemente. *Respondit.*

Interrogatus, se sà che patisse d'alti mali graui, & quali erano quelli. *Respondit.*

Interrogatus, se sà, che detto D... morto si sia lamentato, che il diauolo gli apparesse, & in qual forma, ò che gli venia pensiero d'ammarsi da se. *Respondit.*

Interrogatus, se sà, che detto D ... hora morto solesse imbriacarsi, & quante volte, & come esse testimonio lo sà. *Respondit.*

Interrogatus, se si lamentasse alcuna volta detto D... morto, che alcuno lo minaciasse di dargli la morte, ò ferire, ò bastonate, & di qual persona in particolate. *Respondit.*

Interrogatus, se sà, ò hà inteso, che detto D... morto stesse mal volontieri in Religione, ò in spetie in quel monasterio, & della Cagione, & come lo sà. *Respondit.*

Interrogatus, se ha veduto alcuna volta detto D.. morto alienato da se, stolido, & come matto andar per monasterio, ò per Chiesa, ò piazza. *Respondit.*

Interrogatus, qual'atto in spetie facea questo D... hora morto, per lo quale si monstraua fuora di ceruello, & quante volte gli hà fatti. *Respondit.*

Interrogatus, in presenza di chi fece D..., morto tali atti per voi hora raccontati. *Respondit.*

Interrogatus, di qual morte violenta sia morto detto D... data da lui stesso, ò d'altri. *Respondit.*

Interrogatus, qual'è la cagione, che crede, che detto D... sia stato buttato d'altrui. *Respondit.*

Interrogatus, di qual persona in spetie lui creda, che sia stato buttato d'altri nel pozzo detto D ... & per qual cagione, & se sà, che l'habbia inteso, che ciò altri credano. *Respondit.*

Interrogatus, come voi sapete, che D..... crede che il detto D... sia stato cosa buttato nel pozzo. *Respondit.*

Interrogatus de causa scientiæ, de loco, & tempore dixit vt supra, &c.

Et cum hæc depositio per eundem testem fuisset perlecta ad verbum in fidem veritatis propria manu se subscripsit.

[Io D ... hò deposto quanto di sopra, & in fede della verità mi sono sottoscritto di mia propria mano.]

Hæc norma erit semper seruanda in subscriptione cuiusque testis examinati ad maiorem cautelam, & ad obuiandum cauillationibus testium, de quibus habetur per doctores *in cap. Quoniam contra de probationibus.* 3

His, & alijs interrogationibus congruentibus peractis, prout ex eorum responsionibus elici videbitur Commissariis, cum in hoc regula certa dari non possit.

Idem erit agendum, quando fuisset delatum aliquem interijsse veneno, ac præ se ferre signa veneni 4 diceretur: cum non semper hoc cõtingat per causam extrinsecam, scilicet per sumptum potum, aut cibum veneno admixtum, verum esset per corruptionem aëris, vel humorum corruptionem, vel alia de causa ingenitum. *Boss. in sua prax. tit. de delict. num.5.* ex quibus experientia rerum magistra, & medicorum consultatione posse contingere in corpore malè affecto signa veneni didicimus: & sic pariter homines interijsse, sicut ex potu, vel cibo venenato. Et ante omnia iubeāt 5 ipsi Commissarij ab actuario annotari omnes maculas sigillatim secundum earum quantitates, qualitates, & situationes, quæ respersæ reperiuntur in tali cadauere coram testibus saltem duobus: quos postea examinabunt cum iuramento, deponentque de eis prout viderunt iuxta formam traditam supra *c. In c.4 presentis secunda par.* dum sermo haberetur, de modo procedendi de facto permanente, puta homicidio. Quapro- 6 pter Commissarijs Deum timentibus erit postea accuratissimè inquirendum de causa talis mortis poteruntque cadauer etiam humatum iubere extrahi & vocare medicos, & eos interrogare modo, & forma subsequenti, vel simili, prout ex relatione sibi facta à medicis poterit elici, & ipsorū cadauerum inspectione, & exhibito iuramento, eos tali forma, vel simili interrogabunt, & eorum depositionem scribant in actis, videlicet.

Constitutus Excellens D... artium medicina Doctor etatis... 7 *& medio (stante facultate Reuerendis Commissarijs indulta à Domino .... Gubernatore ciuitatis) eius iuramento de mera, & plena veritate dicenda, & quicquid inde sciuerit: vel si Commissarij essent delegati ab Episcopo in sua diœcesi contra clericos: tunc non requireretur huiusmodi delegata iurisdictio, quoniā hoc possent virtute sua commissionis: & primo fuit.*

Interrogatus, se esso testimonio hà conosciuto detto D ... morto quando era viuo, & da quanto tempo in quà. *Respon.*

Interrogatus, se conosceua la sua complessione, ò l'habbia medicato. *Respon.*

Interrogatus (ostensa macula, quæ erat in gula, in brachio, in scapulis, & sic de singulis nominando loca ipsarum) se esso testimonio può giudicare per mezo della sua arte, & esperienza, da qual cagione possino esser state cagionate tali macchie, & risponda specialmente sopra ogn'una di quelle. *Respon.* quella, che hò veduto nella gola di D ... io giudico che sia stata cagionata ... & quella che è nel braccio...

Interrogatus de causa scientiæ, de loco, & tempore dixit, vt supra.

His ergo peractis aduocentur testes alij, qui possent nosse melius complessionem dicti defuncti, & interrogabuntur taliter.

D .... ætatis ... dignitatis .... testis vocatus, & medio iuramento, vt supra, fuit primò.

Interrogatus, quanto tempo è, che stà in quel monasterio, ò in questa Città (quoad laicos, & clericos seculares.) *Respond.*

Interrogatus, se ha conosciuto D ... hora morto. *Respon.*

Interrogatus, se sà se fosse huomo sano, ò infermo, & di che infirmità. *Respon.*

Interrogatus, s'era persona allegra, ò malinconica *Respondit*.

Interrogatus, come lo sà. *Respondit*.

Interrogatus, se sà che D.... hora morto hauesse colera con alcuno, ò che alcuno si fosse lamentato di lui di cose graui. *Respondit*.

Interrogatus, come sà che D... gli fosse poco amico, & per qual causa. *Respondit*.

Interrogatus, se sà che alcuno l'habbia minacciato di vendicarsi di lui. *Respondit*.

Interrogatus, se sà, che il giorno in nante che detto D... cascaue ammalato, mangiasse qual che cibo danoso, & poco sano, *Respondit*.

Interrogatus, se si ricorda chi lo gouernasse, dopo ch'era ammalato, & gli portasse da mangiare, & in presenza di chi. *Respondit*.

Interrogatus, se sà, ò ha inteso che dopo mãgiare subdito, ò dopo due, ò tre hore, ò vn giorno, se gli aggrauasse l'infermità, & vomitasse. *Respondit*.

Interrogatus, se sà, ò ha vdito, di qual colore era quela cosa, che vomitò. *Respondit*.

Interrogatus, se sà, o ha vdito che detto D.., hora morto repentinamente dopò mangiare, ò beuuto il sciroppo; ò vino, si sentisse male al cuore, ò alla bocca del stomacho, & gli venisse vomito extraordinariamente. *Respondit*.

Interrogatus, se sà che detto vomito fusse stato mostrato al medico. *Respondit*.

Interrogatus, chi mostro tal vomito al medico, & in presensa di chi. *Respondit*.

Interrogatus, se sà esso testimonio, ò ha inteso di qual morte sia morto detto D.... *Respondit*.

Interrogatus, da chi l'ha inteso, & in præsenza di chi. *Respondit*.

Interrogatus, che ne crede lui di tal fama sparsa. *Respondit*.

Interrogatus, da qual cagione è mosso esse testimonio à credet quello. *Respondit*.

Interrogatus de causa scientiæ &c. & faciãt testem subscribere, vt supra, & sic examinent quotquot verisimiliter, & veridice possent deponere de tali sacro dubio proposito hic.

8 Diximus supradictis interrogationibus fore interrogandos testes, quoniam ex circunstantiis contentis in ipsis possent duci Commissarij ad cognitionem veritatis *Bossius in Praxi tit. de delictis n. 8* & per consequens cognoscere, an huiusmodi mortis causa fuerit dolosa porrectio alicuius rei veneno admixtæ, vel propriis ipsius defuncti humoribus male affectis Nam his (quę inuestiganda diximus) ommissis, non possent ipsi Cõmissarij ad dicti dubij facti perfectam notitiam deuenire, ad quam faciendã tacite Sanctus Ioannes Chrysostomus *super Matthæum* nos hortatur, cuius sententia fuit merito canonizata *In c. Occidit, 23. q. vlt.* Sed si ex tã

Chrysost. super Mat.

9 accuratissima inuestigatione, & dictis depositionibus. Commissariis scelus abesse quomodolibet constiterit nullo pacto erit ipsis progrediendum: quoniam in tali casu processus silere deberet, ne aliquis innocens grauetur, saltem in fama, prout è contra si quæ ex dictis informationibus resultarent indicia ad vlteriora acuratissime eis erit procedendum, prout hodie communiter obseruatur.

De forma vniuscuiusque tituli inquisitionis tam generalis, quam specialis, tam ad instantiam patris, quam ex officio.

CAP. V.

SVMMARIVM.

1 *Inquisitio quotuplex sit quotupliciter inquisitores assoleant inquirere de criminibus.*
2 *Inquisitio fieri ad instantiam partis, quando dicatur.*
Inquisitio ad instantiam partis quotupliciter contingat fieri.
4 *Inquisitio ex officio quotupliciter contingat fieri.*
5 *Commissarij inquirere tenebuntur de corpore delicti.*
6 *Forma tituli inquisitionis generalis ex officio facienda traditur.*
7 *Forma tituli inquisitionis specialis ex officio facienda traditur.*
8 *Forma tituli inquisitionis specialis facienda ad instantiam partis assignatur.*

SVpponendo innumera, quæ attulimus de materia inquisitionis generalis, & specialis in nostra praxi canonica criminali, breuitati studentes afferemus solum necessaria scitu pro institutione iuuenũ. Sciendum igitur quod cum duplex sit inquisitio scilicet generalis, & specialis, & dupliciter contingat iudicem descendere ad inquirendum de aliquo scelere admisso, scilicet ad instantiam partis, & ex officio: nam ad instantiam partis inquisitionem fieri dicendum erit, quando aliquis offensus fuerit, vel aliquo pacto ex delicto perpetrato detrimẽtum passus fuisset in propria persona, vel in bonis propriis aut in personis suorum, vel bonis suorum, vel rebus suorum, vel publicis, vel per delicta, quæ accusari possunt ab omnibus, & ex huiusmodi partis instantia aliquando iudex procedit per inquisitionem generalem vt puta, si corpus delicti appareat, promotor vero inquisitionis ignorat auctorem, vel complices, ipse promotor tamen obsecrat inquiri de auctoribus. Aliquando vero procedit ad inquisitionem specialẽ ad instantiam partis: & tunc dicitur, quando, scilicet, promotor ipsius comparet coram iudice conquerens contra aliquam specialem personam cum notula testium examinandorum contra illum in ipso processu informatiuo. Aliquando vero ipse iudex, non ad instantiam alterius inquirit, sed ex proprio officio suo & hoc dupliciter contingere assolet. Nam aut ad inquirendum mouetur ex insinuatione, & fama orta contra omnes habitantes in aliqua ciuitate, vel monasterio, contra quos fuisset orta fama de dilapidatione bonorum Ecclesiasticorum, vel machinatione contra principem, vel prælatum, & huiusmodi: & dicta fama contra aliquem in specie non orta fuisset; tunc tenebitur ordinarius *c. Qualiter & quando el. 1. ext. de accus. & ibi per Doct.* per se, vel per delegatos Commissarios procedere ad inquisitionem generalẽ formandam, exhibendo iuramentum testibus interrogandis de omnibus præter occulta, vt infra suo loco dicemus. Præmissa tamen aliquali probatione dictæ infamiæ ad hoc vt constare possit Iudici de dicta infamia, quoniam alias corrueret *Clar. in prax. §. fin. q. 5. ver. scias etiam de iure communi.* processus, vt copiosissime diximus & probauimus in nostra praxi eodem titulo. Si vero fama *c. Qualiter, & quando el. 2. ex de accus. & ibi per Doct.* orta sit contra speciales personas, & contra illas eadem forma vti debebit, descendendo ad locum, vbi dicatur talẽ deliquisse: & inquirat primo. de corpore delicti modis, & formis traditis in præcedenti capitulo quarto per totum, inscribendo infrascriptum titulum, vel similem, in qualibet specie inquisitionis, vt infra, & animaduertant Commissarij, quod si ex deductis in inquisitione generali emanant indicia contra aliquas personas speciales, tunc poterit legitime inquirere contra illas personas specialiter nominatas, nullo alio nouo processu formato iuxta stylum omnium curiarum hac nostra tempestate: & merito ne delicta aliquo pacto inde puniri celeriter impediantur, in graue detrimentum boni publici, quod ex punitione scælestorum hominũ insurgere contingit, experientia teste.

The right margin numbers: 1 (at "SVpponendo"), 2 (at "descendere"), 4 (at "instantiam partis..."), 5 (at "sonas").

Forma tituli Inquisitionis generalis ex officio faciendæ.

Hæc est inquisitio, quam intendunt facere R. D.... & R. D.... *Commissarij etsi inquisitor est ordinarius, dicat* (R. D.... & *iudex ordinarius monachorum huius monasterij* S....) *vt supra* 6

vt supra specialiter destinati ad inquirendum, de & super crimine .... quod perpetratum dicitur in hoc monasterio, cuius author adhuc ignoratur. Vel si ordinarius est episcopus, & ipse vel eius Vicarius voluerit inquirere per se, vel delegatos, mutet supradicta verba mutanda: & sic dicimus de infrascriptis aliis formis.

Forma specialis Inquisitionis ex officio faciendæ.

7 Hæc est inquisitio specialis, qua intendunt, &c. De & super crimine .... perpetrato in monasterio præsenti in graue damnum D..... qua inquisitio fit.

Forma tituli Inquisitionis specialis ad instantiam partis.

8 Hæc est inquisitio specialis, quam ad instantiam. D ..... intendunt facere, &c. vt supra, super crimine perpetrato in præsenti monasterio in graue damnum ipsius promotoris.

De Inquisitione. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 Inquisitionis nomen ambiguum, quæ duplex est, præparatoria, & solemnis.
2 Inquisitionis solemnis, & præparatoria discrimen.
3 A visitatoribus, quæ oratio habenda.
4 Visitatores oratione facta cum ad Ecclesias proficiscuntur, perquirant pertinentia ad diuinum cultum.

1 INquisitionis vis, atque notio latius patet, quam præsens negotium exposcit. Ideoque, quæ minus sunt necessaria, omittemus, ac bipartita eam ratione distrahimus. Nam altera quidem ordinaria, siue 2 præparatoria appellatur, altera verò solemnis: ita Specu. *tit. de Inquisitione, §.2. num. 9.* Plurimum quoque inter se differunt. Illa enim vtendum est, cum Prælatus suam, vel Diœcesim, vel Cœnobium, vel totam familiam, (vt Visitatores solent) visitandi gratia perlustrant, vt adnotauit Spec. *in tit. de inquisitione, §.2. numer. 6. & cauetur in cap. Romana, §. sanè, de censi. in 6. & cap. placuit, 10. quæst. 1.* Franc. de Aretio *in cap. qualiter, & quando, el secondo, in 40. col. de accusat.* Panorm. *in cap. primo, de officio ordin.* & hæc, aut de multis, aut de singulari persona instituitur, & nulla præcedente forma potest institui: Posterior autem nisi illa percrebuerit, vsurpanda non erit. Præterea in illa non modo de maximis, verum etiam de leuioribus criminibus persequisitio facienda est: in ista grauiorum tantum scelerum ratio habenda est. Ad extremum ibi de veritate aperienda in his, quæ ad instaurationem Ecclesiæ cum in membris, tum in capite, attinent, iuramentum à testibus non extorquetur, *ex cap. olim de accusatione*, & iuxt. Spec. *in tit. de Inquisitione, §.2. num. 13. hic, & iuramentum exhibetur, &c. de quibus inquisitio institui debet.* Panorm. *in cap. qualiter, & quando*: sequitur Hostien. *ibidem.* Sed quamquam prioris generis inquisitio ad præsens non attineat institutum, nisi vt Visitatorum munus deposcit, pauca tamen erunt à nobis explicanda. Primo namque vbi ad Cœnobium visitationis causa ij venerint, vt nostris institutis capitulis. Quomodo visitationes fieri debent, explicatur, ac decernatur *in cap. ea quæ de statu monachorum.* Declaratur verò à Speculatore in tit. *de inquisitione, §. secundo, & tertio*: Ita exordium sument.

In nomine Domini nostri Iesu Christi. Anno ab eiusdem Saluatoris ortu N. die N. mense N. Mandatis à generalibus nostris Comitijs celebratis in Monasterio N. susceptis de monasteriorum visitatione cisappendinorum, vel N. à nobis facienda, nos ipsos contulimus in Monasterio enim vt quod erat nobis munus impositum, exequeremur: sub Pontificatu Sanctissimi Domini nostri Pontificis summi N. hac ratione visitationem instituimus, vt sigillatim inferius descriptum fuerit. Deinde exhortationem habebunt ad scelera & peccata vitanda, honestaq; persequenda, coactis in Capitulo fratribus hac, vel alia ratione. Ea est fratres imbecillitas humani animi diuino munere destituti, vt in summa rerum ignoratione, vitaq; prauitate versari 3 *cogatur, nisi optimi alicuius institutoris opera deterreatur a malis ad honestas, rectasq; actiones excitetur. Quocirca sanctissimè quidem, ac prudentissimè ijs, quibus fideles rectis legibus, probisq; institutis, informandi cura commissa est: Summorum Pontificum, sacrorumq; Conciliorum decreta constituerunt: vti singulis annis ad eos salutaris visitationis gratia pergant. Quo loco, tum in capite, primariisve hominibus, tum in membris, infimisve quomodo alij res se habeant, accuratius exquirant. Cuius sanè secretam, eandemq; grauissimam speciem, in præclarissimo Patriarcha Iacob licet perspicere qui gratissimum filium suum Ioseph, morum candore nitentem, ad fratrum visitationem direxit, dicens Gen. 37. Vade, visita fratres tuos, &* Genes. 37. *pecora, & renuncia mihi quid agatur. Quam planè vocem nobis, qui Visitatorum vices (licet indigni) sustinemus, vsurpare, atque erga vos (amantissimi Patres, & Fratres) re ipsa explere contendimus. Vt iure Pontificio in cap. ea quæ, de statu monach. & norma nostra instituti, cap. 35. primæ partis. grauissimè, atque rectissimè sancitum est. A quibus ne transuersum quidem vnguem (vt aiunt) quoad eius fieri potest, deflectere propositum habemus. Primò igitur, vt institutionum nostrarum ratio postulat, id vobis cogitandum cum animis vestris rogamus à Deo collata vobis summa beneficia, attento, atque grato animo vt expendatis, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum, in quo dubio procul splendidissimum videbitis lumen, auoq; sempiterno constantissimam fœlicitatem comparabitis. Deinde facultate à Comitijs generalibus vobis indulta, præcipimus, vt si quid prauum, aut dissolutum, vel in capite, vel in membris ceteris, cum in Cœnobij bonis, tum in rebus sacris irrepserit, semoto odio, prauaq; abdicata voluntate, significetis. Non enim deerit, aut benignitas in emendando, aut strenuitas in exequendo, aut fides de ijs quæ apud nos dicentur ad Patres referendi, &c.*

Quo facto ad Ecclesiam proficiscentes, sacra 4 vel ipsi conficiant, vel summa deuotione audiant. Postea Eucharistiæ sacramentum, ceteraque ad Diuinum cultum pertinentia, vt sacrarium, sacrorumque vasorum, & vestium rationem perquirant, scriptisque reperta mandent. Demum fratrum visitationi, (vt sequenti capitulo explicabitur) operam dandam esse, non ignorent.

De solemni Inquisitione.

CAP. VII.

SVMMARIVM.

1 Inquisitionem ante qua præcedere debeant.
2 Inquisitionis solemnis forma.
3 Infamia probatio desideratur in iudice Delegato, non autem Ordinario, & sub num. 5.
4 Inquisitionis ordo.

HÆc quidem quod in priuatis criminibus vnius, 1 aut multorum iudicandis, suo ordine versatur, quid sit, ex superiori tradita diffinitione, colligere licet. In qua sanè magni referre arbitrandum est: vt infamia clamorosa vt insinuatio, aut expressa inditia, priusquam instituatur, antecedere debeant. Quæ quidem accusatoris vim habere, sancitum est, *cap. qualiter, & quando, el 2. de accusat.* sic namque legimus, *quod villicus diffamatus fuerit, quasi dissipasset bona ipsius, &c.* Posthac verò ad sui muneris rationem reddendam accersitus, ita cum illo actum est: *Redde rationem villicationis tuæ: quid hoc audio de te? &c.* Quibus verò conditionibus, infamia, clamorosave insinuatio contineatur, inferius loco suo proprio manifestabitur. Nunc de eius progressione, & modo dicendum est. Itaque cum iudex ordinariam habeat in loco potestatem, quoniam probabiliter existimare potest, eum infamiæ, quæ vrget, per se cognitionem habere; merito infamiæ probatio non requiritur vt inquisitionem instituat, potius sine mora hoc initio ad præstandum suum munus se comparet.

2 *Nostras cum peruenisset ad aures* (fama antecedente) *clamorosaue insinuatione peruulgata*; vel si illa non adsint; expressa tamen inditia consient, potest dici: *inditijs expressis impellentibus, quod D. N. Cœnobij bona dilapidat; At sæpius ea de re admonitus, resipiscendi consilium non suscipit, idcirco boni pub. & veritatis tuendæ causa, inquisitio à nobis instituenda est, super eorum vnumquodque intimum, atque annexum*
3 *&c. Die 2. Maij in nostra residentiæ aula, &c.* Verum enim cum delegati iuris tantum quis facultatem obtineat, & loco non adsit quo facinora commissa sunt, vt infamiæ vigentis cognitionem capere per se commode possit, infamiæ prius probatio constituenda est, quæ quidem (vt infra dicetur) duorum testium dictis constare debet. In cuius sane exordio his verbis vti commode potest iudex *Quoniam autem duorum testium legitimis dictis de infamia, vel clamorosa insinuatione, expressisue inditijs constat nobis D. N. Cœnobij bona praue decoquisse: ideo boni publici, & veritatis tuendæ gratia, inquisitionem faciemus super eorum singula intima, atque annexa, Die, & anno tali, &c.* Habentur hæc ex Panorm. *in cap. cum oporteat, & in ca. cum dilecti, de accusat.* probat etiam Spec. *in tit. de inquisitione* Quorum sane ratio consentanea est, ne flagitiorum scelera contra Rempublicam perniciosius grassentur
4 iudicumue peruersitas exaugeatur, Ordo vero totius inquisitionis hac via, & ratione progredi debet. Primum dilapidationis rumor, percrebrescit, expressaue signa apparent. Ac tunc quidem (vt superiori cap. diximus) ex ipsa dilapidationis natura, ac modo. capitula describi debent de quibus per Curiæ promotorem vel iudicem, vt apud nos moris est; singulatim disquisitio solers, & diligens facienda est: ac id totum quod testes dixerint, literis est fideliter mandandum eorumque qui ad testificandū accedunt, vniuscuiusq; subscriptione apposita. Deinde Reo accersito, capitula quæ sibi opponuntur, aperienda sunt eique exemplum; (si postulauerit) exhiberi par est; intervallo etiam temporis præstito, ad se tuendum, Quibus ita compositis, ipse reus singula per capitula examinandus erit: quæ dixerit, literis distinctè ponenda sunt. Id autem ad extremum subiungere non piget, quod famā suis (vt explicabimus) instructa conditionibus, certo vel incerto authore excitata, constituendam inquisitionem efflagitat, ne publicum bonum damni quicquam faciat: *tex & Doctores in c licet Hely de simo.* Panorm. *in ca. qualiter, & quando, de accus. el 2.* Quocirca animaduerto etiam inquisitionem plerumque ex simplici Iudicis munere dimanare. Nullaque tunc denunciatione opus est. Specul. *in tit. de inquisitione. §. 3.* Plerumque vero ea fit ex aliquo excitante, atque denunciante; qui cum id suscipit, non astringitur denunciati criminis circumstantias (vt aiunt) aperire, Quemadmodum si aliquis decoxisse Cœnobij bona denuncietur, id criminis, in frumentone, an in vino commissum sit, &c, eius generis indicare nemo tenetur: præterquam si his omissis, operis adeo occultatio, & inuolutio vel dubietas, vel ambiguitas oriretur, vt iudex veritatem assequi minus posset Petrus Follerius in sua practica criminali, quo loco omnia vberrime probat.

Explicantur ea, de quibus Inquisitio fieri debeat.

CAP. VIII.

SVMMARIVM.

Qvid sit in hoc sentiendum, non conueniunt Doctores: sed multis prætermissis, breuitati in hac re, & facilitati consulemus. Nam crimen omne, quod in publici boni, aut etiā familiæ existimationis euersionem facit, apta est quasi materia, in qua inquisitio versetur. tex. & ibi Bart. *in l congruit ff de off præsi.* Bald. *in c. 1. §. iniuria, col. 5. vers. pone quod inuenitur de pace iuram. firm.* Fely. *in c. inquisitionis, de accusa.* Ea autem publica crimina sunt appellanda, quę publicum bonum euertunt, *vel iure mariti. C. de adult. glo. summa, 2. q. 7. c. cum P. Manconella, de accusat.* Ac exemplum nobis sit, bonorū Monasterij decoctio, scortatio, aliaue huius generis vitia, ex quibus familiæ æstimatio perdit ne maculatur: Sed cum plurimæ sint in hac re difficultates, primo loco sese offert ea discutienda: Cum crimen manifestum sit, persona tamen lateat: possit ne inquisitio institui? Petrus de Palude *in. 4. dist. 19. q. 4.* assentiturque Tabienæ Summæ author, *verbo inquisitio, num. 8.* sentit, id posse merito fieri, idque tenet Spec. *in tit. de inquisitione, §. 3. num. 7. & in tit. de notoriis criminibus, §. 1. in fine* Nam quamquam peccator lateat, & sit occultus, peccatum tamen manifestum est, vt de occultis, quod iure cauetur, minime inquisitio haberi videatur. Quod quidem vt intelligatur, exemplis illustrandum est. In Cœnobio si contingat quippiam surripi, aut infamatorium libellum aduersum aliquem affigi; nec tamen de effectore constet. Id quæritur modo, liceat ne excommunicationis sententiam de veritate aperienda, aut intendi, aut prorsus ferri, inquisitionem: que iis de maleficiis adhiberi? Supra dicti authores alentem partem tuentur, Quibus mirum in modum aduersatur Caietanus, & Sotus, grauissimis quidem, & clarissimis rationibus vtentes. Nam & inquisitio institui nullo iure potest, nisi peccator, aut infamia, aut expressis indicus sese prodat, quod tamen in eiusmodi euentis abesse dicitur, & excommunicatio nisi monitione præmissa ferri prorsus non potest, *c. sacro de sent excom. c. 1. de sent. excom. in 6. & idem in c. qualiter & quando, el 2. de inquisitionibus, omnino fieri prohibetur.* Neque eorum sententia probanda est. Vt quamquam sigillatim inquisitio confici nequeat, vniuersim vero nihil obest, quo minus fiat. Quid? nonne eodem res ipsa reuoluitur, cum examinandis testibus dicimus quis admisit tale, vel tale? illi respondendo, ad singularia profecto descendent. Quod sane abhorret à ca. inquisitionis, de accusat. Nam si duo iurati testes (vt ibi dicitur) aliquid se vidisse affirmarent, non tamen inquisitioni locus aliquis datur: sed alia via ingrediendum est Quanto id euidentius in occulto peccatore curandum erit? Quocirca etsi in more positum sit, in huiusmodi inquisitiones constituere, vt omnes affirmant, præsertim Spec. *in tit. de notor. crim. §. 1 in fi.* ob quod dicit non esse à tali consuetudine recedendum. *per tex in l. minime ff de leg. c. cum. dilectus, de consuet.* Videant tamen, qui sic sentiunt, num potius sit eliminandus abusus; quemadmodum omnia refutando argumenta peritissime Sotus explicauit. Animaduerto tamen duo, ex quibus veritas mirifice elucescit. Primum libello infamatorio conscripto, & vulgato, licet de re ipsa inquisitio confici non possit, quod author occultus sit, tamen signa, vt locum, tempus, characterum formas, & cetera eius generis inuestigari, non abhorret à iure. Quod si ex his, aliquis peculiariter notari contigerit, tum inquisitione adhibita, aduersus eum caussam instituere ratio suadet. Deinde norma traditur generalis, cum crimen in perniciem publicam, tertiæve personæ damnum vergit, neque est emendatum, sed in futurum pendet, inquisitio omni iure constitui debet; si autem emendatione fuerit abolitum, tum nullo modo inquisitione vtendum est. Etenim si ista bona Cœnobij diripiuntur, vt in dies semper id sceleris serpat potest inquisitionis haberi ratio. Quod etiam de ceteris in eandem rationem cadentibus intelligendum est, ita Sotus, vbi supra. Nec contra obtinet quicquam peruulgatum illud, multa ex hoc inulta crimina remansura

Margin numbers/notes (right column): 1 (beside "Qvid sit"); 2 (beside "Sed cum plurimæ … primo loco sese offert"); *Caieta. 2. 2. qu. 69. ar. 2 Sot. lib. 5. de iust. & iur. qu. 6 art. 2. col. 3.*; 3 (beside "confici non possit").

mansura. Anacletus enim respondet *in c. si omnia, 6.*
4 *qu.1.* multa esse Diuino iudicio relinquenda. Qui ita-
que horum criminum, aut effector est, aut conscius, si
interrogetur, is fateri veritatem cogi non potest. Ma-
lè enim suæ existimationi consuleret, si in proborum
numero habitus, nunc ore proprio, se vt impro-
bum proderet, nulla necessitate iuris. Atque etiam
quicunque peccasse eos sciunt, interroganti prodere
non tenentur: quod si contra faciant, cõmaculatæ
alienæ existimationis, crimen incurrunt. Quæ qui-
dem in omnibus rata sunt, præterquam in crimine
hæresis, læsæque maiestatis. quodque in Reip. perni-
ciem impendet. Sotus. Alio capite explicabimus
cetera.

Sotus li. 5. de iust. & iure q. 6. a. 2

Eorum accuratior explicatio.

CAP. IX.

SVMMARIVM.

1 *In iudicijs constituendis curanda est iustitiæ conseruatio.*
2 *Conuictus de crimine, & interrogatus de conscientijs, an teneatur eos prodere.*
3 *Interrogatus de conscientijs in crimine hæresis, atque læsæ Maiestatis, tenetur eos prodere, ita in crimine publico, quã de eo, quod pendet in futurum.*
4 *De criminibus occultis non fit inquisitio, nisi cum vnum est indicium, aut circumstantia alterius.*
5 *Literæ infamatrices incerto authore, an habeant vnum accusationis, ad effectum inquirendi.*
6 *Denunciatio alia Euangelica, alia iudicialis.*
7 *Purgatio canonica quando indicenda.*

NIhil ita in iudicijs constituendis curandum est,
ac iustitiæ conseruatio: ideoque eo magis mona-
chis prouidendum est, quo tranquillitatis, & pacis ma-
iorem præ cæteris rationem habere debent: iam verò
iustitiam si dimittant, nullus locus superest pacis, sa-
cris litteris dicentibus. Psal. 84. *Iustitia, & pax osculatæ*
2 *sunt.* Qua de re iud. modo addubitandum est. An quis-
piam de vno quodam crimine conuictus, & interro-
gatus de conscijs, aut impulsoribus prodere eos
obstringatur. At verò si vsurpatum morẽ spectemus,
in promptu est, & facilis explicatio. Nam simul ac ali-
cuius criminis iudicium quis sustinet, acerbissimæ ei
accedunt interrogationes, infliguntur tormenta diris-
sima, vt conscios patefaciat. Sed si delectu quodam
iustitiam administremus, errore, aut crudelitate mi-
nimè contaminabimur. Cum namque expressa quæ-
dam indicia, aut infamia antecesserint, quibus con-
scij notati erunt, iure de illis interrogatio potest con-
stitui, eosque prodere Reus meritò tenetur: Quod
saneque expressis indicijs, neque infamiæ conscij
detegantur, nec licet, nec debet de eis quæri, secus si
fiat, nihil iniustius, cum ea re socij existimationem
per vim ferè violemus. Quod egregie explicatum
3 fuit *in c. cum monasterium, de confessis, in cap. veniens, de te-*
stam. in c. nemini, 11. q. 3. in l. fin. C. de accus. l. repeti ff. de quæ-
stionibus. Excipitur hæresis crimen, læsæque maiesta-
tis: hanc sententiam complexus est Caietanus, *opusc.*
16. ac Scotus. Nec tamen positæ conditiones in supe-
riori Capitulo excludendæ sunt: Nempe, vt si cri-
men sit publicum, & in ipsius boni publici exitium
immineat, pendeatque in futurum, tum quæri de ip-
so potest, tametsi occulto? pari ratione, de conscijs
habere quæstionem nihil prohibet. At si hæ absint,
nullo iure permittitur, præterquam duplici euentu.
Primo, si quis de eo est crimine conuictus, quod est
alterius indicium. Verbi causa, si quis adulterij cri-
mine fœdatus deprehenditur, adulteræque coniux
4 in eius lecto necatus reperiatur: tunc à ratione alie-
num non est de homicidio occulto, inquisitionem ad-
uersus adulterum conficere. Quod alio etiam exem-
plo illustrius facimus. Interemptus si fuerit quis-
quam, ac vestibus spoliatus, penes quem hæ vestes

Psalm. 84.

Scot. li. 4. de iust. & iure qu. 6. art. 2.

reperiuntur, homicidij causam is dicere cogatur.
Deinde quando vnum crimen est alterius (vt aiunt)
circumstantia, vt si quis conuincatur de consuetudine
cum puella, quis dubitet; quæri posse, an violauerit?
his autem exceptis euentis, neque occulta crimina
in disquisitionem venire fas est, neque latentes con-
scios producere quisque obstringitur. Quod quidem
magnopere nobis religiosis seruandum est: ne fera-
rum gentium more, non Christiana pietate scelera
vindicare videantur. Verum enim id magna in am-
biguitate versatur: An literæ infamatrices, & delato- 5
riæ incerto authore scriptæ, vim habeant vt aut accu-
sationis, aut inquisitionis, aut denunciationis ratio ex
eis possit constitui. Et quidem de accusatione, res per-
spicua, & euidens est: cum enim pœna talionis puniri
accusator debeat, si delatum crimen non probet, col-
ligitur planè eiusmodi literas, ex quibus accusator, si-
ue scriptor minimè scitur, nullius esse roboris, si qui-
dem scriptore ignorato, in quem esset talionis pœna
imponenda, nesciretur. De inquisitione autem res
in ambiguo est, veruntamen facile veritas elucescit.
Quoniam cum aut sine infamia, aut expressis indi-
cijs, siue signis præcedentibus institui inquisitio non
possit: & hæ delatoriæ literæ, neque infamiam queant
inducere, neque expressorum signorum vim, sibi vẽ-
dicare (cuique enim illas pro libidine scribere inte-
grum est) patet nihil ex eis probari: Accedit etiam,
quòd Pontificijs sanctionibus aduersatur. Nam *in cap.*
inquisitionis, extra, de accusatio. expresse prohibetur fieri
inquisitionem ad eorum postulationem, qui clam
schedulas in alterius infamiam proferunt: idque ideo
fieri non potest, ait Panor. *in præcitato c. inquisitionis, §. ter-*
tia, num. 4. quoniam schedulæ infamiam minime affe-
runt, *vt habetur in c. fin. de accusat.* Quo magis id de dela-
torijs his literis incerto scriptis authore intelligẽdum
erit. Est namque regulæ generalis, vbi par exemplũ
deest, progrediendum est à similibus ad similia iudi-
canda, *vt in c. cum dilecta, de confirma. vti. vel inu.* In postre-
mum, Institutis nostris sancitum est, vt huiusmodi li-
teræ explodantur primæ par. ord. cap. 6. de modo scri-
bendi Capitulo generali. Neque eos aliquid vero si-
milius afferre arbitror, qui sentiunt, si in eiusmodi
literis testes, qui interrogari possint, explicentur, nihil
obstare, vt inquisitio fiat. Nam quam futilis hæc sentẽ-
tia sit, apertè conuincitur. Nisi enim indicia expressa,
aut infamia antecedat, nullus est inquisitioni locus,
iuribus supra adductis. Bart. *in l. congruit, ff. de officio præ-*
sid. glo. in cap. primo, de officio ordin. in gloss prima. Nunc quid
valeant in Denunciatione dicendum est. Iam verò
hoc dubij facilè eluditur, si denunciationis bipartitã
rationem complectamur: Quarum vna Euangelica 6
appellata cum trinam antecedentem monitionẽ exi-
gat, nullo modo ius suum ex illis literis obtinet, quo-
niam factane sit, an secus, prorsus obscurum est; Al-
tera vero, quæ dicitur iudicialis, certæ cuiusdam per-
sonæ debet esse, cui possit iudex merito fidem adhibe-
re, ac ex eius testimonio excitatus, ad inquisitionem
aggredi. Reijciantur itaque turpes illæ, & infamatri-
ces literæ: neque de prouocatione ad Romanam Cu-
riam patres timeant, quoniam in hoc tantum abest,
vt aliqua culpa sit, vt summus impositus iustitiæ cul-
tus. Cum vero facta inquisitione, nihil exploratis, ni-
hil certi, atque firmi collectum est, tam canonica pur-
gatio indicenda est. Vt hi qui temerè, ac inordinatè 7
sese gerunt, nec Apostoli hortationi obsecuti, ab omni
etiam mali specie abstinendum putant: ac ea re occa-
sione data infamia laborant; cogantur suæ existima-
tionis, atque publici boni iacturam per purgationem
resarcire. Specul. *in tit. de inquisitione, §. 3. versi. si autem cri-*
men. Sotus *libr. 5. de Iust. & iur. qu. 6. art. 2.* Archiepiscopus
Florent. 3. *par. tit. 9. c. 8.*

De

De modo procedendi in Inquisitione.

CAP. X.

1 *Forma Inquisitionis qua sit.*
2 *Forma tituli Inquisitionis.*
3 *Forma sententia diffinitiua.*

IN postremum, quoniam labore grauissimo (humanissimi amici) me esse perfunctum lætor, tamen ne aliquid, quod in hac re desiderari queat, prætermittatur, rationem de inquisitione instituenda describere ita vt nihil breuius, propono. Nam si denunciatio adsit, eodem ordine cuncta sunt peragenda: nisi quod de Denunciatione in titulo mentio habenda est.

In nomine Domini, Amen. Inquisitio habẽda de dilapidatione
1 *bonorum Cœnobij Sanctæ Geltrudis, contra D. Fallacem, sub Pontificatu Sanctissimi Domini nostri Clementis VIII. 1594. die 20. Mensis Iunij, indictione quarta, &c. Quæ quidem fit per D. iustum à Flandria Ciuitatis Antuerpia, &c. Selecto in scribæ officium D. Secreto, &c.*

Cum nostras deuenisset ad aures infamia præcedente, & clamorosa insinuatione manifestante, quod D. Fallax perdite expilat, atque misere decoquit Cœnobij sanctæ G. bona, quorum quidem ipse dispensator, & minister erat, non Dominus, Nos qui Prælati vices (licet indigni) sustinemus, tam nefario sceleri opportunum adhibere remedium opera precium fore duximus. Sic enim munus nostrum (iuxta Apostolum) egregie præstabimus. Ait namque: Qui præest in sollicitudine. Qua de re sacris, diuinisque, & Pontificijs sanctionibus (vt decet) nitentes, inquisitionem aduersus eiusmodi hominem instituendam iudicauimus. Deinde rem ipsam, de qua inquiritur in Capitula, distribuat ad rationem tabulæ hoc modo, videlicet.

Quod ratiocinia inter se compensata in expenso, & accepto minime reperiuntur.

Quod cum Cœnobij administrationem suscepit, liberum erat Cœnobium ab ære alieno, modo eo quam maxime grauatur.

Quod donauit cuidam tercentum aureos, &c. & sic singula plus minusve pro causæ ratione digesta ordinet, ac testes modo superius narrato, omni solertia examinet. At quia diximus, quod cum iudex est delegatus, antecedentis infamiæ debet fieri probatio quæ duobus testibus senioribus, & probatæ vitæ continetur; Tunc hoc titulo exordiendum est.

In nomine Domini Amen, sub Pontificatu &c. Ann. 1577. die
2 *&c. & indictione quarta &c.*

Cum de Monasterij explicatione facta à D. Fallaci exorta esset fama, ac percrebuisset: quoniam mihi D. Iusto Iudici delegato id manifeste exploratum iuris notitia non est; Idcirco ad eius probationem secundum Canones, duobus adhibitis senioribus, & probatæ vitæ testibus, procedendum curauimus, die quo supra in tali, vel tali loco, &c.

D. Nicolaus, & D. Antonius testes, &c. qui ratione superius depicta examinandi erunt. Deinde sentẽtia de hac re erit promulganda hoc modo.

In Christi nomine, Amen.

3 *A quo iudicium meum sic prodeat, vt oculi mei videant veritatem. Nos D. Iustus de Flandria Iudex delegatus, vt in nostra auctoritate habetur sub his verbis: Cum aliis detineamur negotijs, & cum D. Fallacem Monasterij bona perdite diripere rumor & fama esset, ne quid iuri pugnas temere efficeretur, duobus testibus examinatis, eorumque examinatione diligenter excussa, re ipsa comperimus eius de hac re vehementer esse existimationem, & famam commaculatam apud graues viros, atque probatos idque non vna tantum vice: sed sæpius; vt in actu continetur. Quamobrem Christi nomine repetito, & Spiritus sancti numine implorato, à quo cuncta & recta, & integra iudicia extant, dicimus, decernimus, definimus, & declaramus, ipsum D. Fallacem misere de direptione bonorum Monasterij esse suspectum, infamatumque apud graues, & probatos. Et hæc facimus omni meliori modo, via, & forma, qua de re fieri potest, &c.*

Lecta, lata, &c. quemadmodum in alijs fieri oportere descripsimus: Habentur hæc ex Speculatore, & Hostiensi *de Inquisitione.*

De inquisitione generali.

CAP. XI.

1 *Quot sint species inquisitionis. Exhortatio, quam debent facere prælati, quando proponunt visitationem, & quãdo pro inquisitione generali non est necessaria infamia, nec accusator, neque denunciator, concl. 1. num. 2.*
2 *An inquirens generaliter possit iudex interrogare, an Petrus fecerit tale delictum, concl. 2.*
3 *An quis teneatur denunciare de se ipso, concl. 3.*

PRo explicatione eius quod in hac materia dicendum est, debet notari, quod inquisitio est legitima 1
inuestigatio, quam facit iudex ex officio suo interrogans aliqua crimina, aut de aliquo delinquente. Pro cuius rei explicatione est notandum, quod inquisitio alia est generalis, alia specialis: generalis contingit tribus modis vna est ex parte criminis solum, alia est ex parte delinquentis solum, alia est quando interrogatur de crimine, & de delinquente: & eadem distinctio est in inquisitione speciali, & notetur, quod in generali inquisitione tam ex parte criminis, quam ex parte delinquentis non inquiritur de aliquo crimine in particulari, nec de aliquo delinquente determinato, sed de omnibus in generali quia quamuis prælatus faciat mentionem in ea de aliquibus criminibus particularibus, non possumus ideo non vocare eam inquisitionem generalem. Inquisitio generalis ex parte criminis solum est, quando inquiritur de aliquo crimine particulari, vt si interrogatur, qualiter obseruetur lex quæ ponit præcium frumento, inquisitio generalis ex parte delinquentis est, quando habetur notitia de delicto aliquo, & quæritur in generali, quis commisit illud.

Prima conclusio, vt fiat hæc inquisitio generalis, 2
non est necesse quod adsit infamia, nec quod sit accusator, neque denunciator, vt resoluit *Sotus de ratio. tegen. & detegen secr, quæstio. 6. memb. seq.* & ideo vocatis fratribus existentibus in communitate ante omnia debet prælatus facere exhortationem ostendens in ea magis zelum iudicis, & viscera patris, quam literas, & verba. & facta hac exhortatione, antequam incipiat visitationem, debet visitare sanctissimum sacramentum Eucharistiæ, & reliquias sanctorum, quæ fuerint in illo conuentu, & oleum sanctum, inspiciens an sint decenter reposita: & his visis debet visitare infirmorum locum, & reliquas domus officinas, vt videat, & experiatur, an habeatur curæ cultus diuinus, & debita infirmis charitas, & reliqua subditis necessaria ad eorum sustentationem, & honestatem conuentuum, qui sunt sub sua cura, & deinde debet iubere vt vocentur monachi singuli seorsum interrogans eos de eo, quod requiritur pro vita communi, & obseruatione regulæ, & statim debet eos interrogare, an obseruentur statuta generalia religionis & prouincialia illius prouinciæ, & an sciant de aliquo monacho, qui commiserit aliquod delictum, & peccatum contra tria vota essentialia, & contra præcepta diuina, & Ecclesiastica, & regulæ, capiens eorum visitationem in scriptis, interrogans de aliquibus delictis in particulari, licet non sint perniciosa Reip. de quibus non est correctus, nec speratur corrigi frater, vt latius infra dicetur: tenentur etiam reliqui iudices facere inquisitionem generalem peccatorum, quorum supplicium curæ eorum committitur. Notare tamen debent, ne accipiant visitationem alicuius, quin visitatus subscribat manu propria, & si aliqui fuerint qui dicant nihil habere dicendum, faciant, vt illud scribant, & subscribant, ne finito tempore visitationis recordati huius subscriptionis audeant

dicere aliquid sine zelo forsitan debito, mori solum aliqua inordinata occasione.

3 Secunda Conclusio. Non potest iudex in inquisitione generali quærere in particulari, an Petrus fecerit hoc delictum, solum enim licet ei petere generaliter, quis fecit hoc delictum, vt infra dicetur. Supradictum autem debet intelligi nisi aliqua persona in particulari sit notata infamia illius delicti, vt infra dicitur; & non detineor circa hoc, quia in materia excommunicationis tractans de monitoriis loquutus sum late de hoc.

4 Tertia Conclusio, nemo tenetur in hac inquisitione generali declarare peccatum, quod commisit, licet sit publicum, notorium, nisi interrogetur iuridice à iudice, vt infra dicetur: & ideo dicunt DD. communiter, vt notat Sotus, quod hæc inquisitio generalis nō est iudicium, sed præambulum ad iudicium, cum in ipso iudex primum inquirat, an sit aliquod vitiū contra cōmunitatem, & aliquis delinquēs sit infamia notatus pro eo vitio, & postea inueniens testes procedit ad iudicium, vt tractat *Alb. in. assertioni q. 34. nu 6.* & Bart. *in l fi. ff. de q. c. fi. debet.* & constat ex iure.

Sot. in rel. in 2. q. 7. cō. 3. dubio 1.

De inquisitione particulari ex parte iudicis.

CAP. XII.

SVMMARIVM

1 *Quid sit occultum aut notorium, & num. 2.*
2 *An sit necesse pro inquisitione particulari alicuius personæ, quod ipsa sit notata infamia de illo delicto, de quo tractatur conc. 1. & concl. 2. nu. 4.*
3 *An possit prælatus, & iudex facere inquisitionem de illo, qui commisit delictum, si est publicum & delinquens est occultus concl. 3.*
4 *An, si delinquens est notatus, & conuictus de aliquo crimine an solum de hoc, & de nullo alio debeat fieri inquisitio, concl. 4.*
5 *An possint iudices facere inquisitionem, si aliqua persona sit habilis ad quoddam officium, cum notatus non sit inhabilitate, concl. 5.*
6 *An possint iudices condemnare delinquentem, qui confessus est delictum extra iudicium coram multis, quamuis de illo non præcesserit infamia & an possint procedere contra illū, qui coram illis fecit aliquod crimen, & an possint procedere per viam inquisitionis, nisi præcedat infamia, quando crimen, quod committitur, est in damnum tertij. Ibid.*
7 *An possint procedere prælati per viam punitionis in re dubia, concl. 6.*

1 AD perfectam eius, quod in hac materia, & capitulo debet dici, explicationem notandum est primo, quod sunt delicta occulta, & sunt delicta manifesta; occultum dicitur multis modis primo, quando quid est mentale, & hoc dicitur occultum per se quia ex natura sua nihil habet, ratione cuius possit ab aliis cognosci: aliud dicitur occultum per accidens, estque quando aliquod delictum committitur actu exteriori in loco, vbi nullus videt, aut audit; & ideo quantum est ex natura sua, habet aliquid, ratione cuius possit esse publicum, si non est hoc, est per accidens, scilicet, quia factum fuit secreto; & in nullo horum duorum casuum habet locum correctio fraterna, aut iudicialis tertius modus occultus est, quando vnus, aut pauci id sciunt, necesse deductum in iudicium, immo loquendo de occulto lato modo dicunt. *DD. in c. curam, de cohabil. clerico.* quod occultum est illud. quod ab Ecclesia toleratur, & eius factum non est euidens.

2 Secundo debet notari, quod hic terminus, notoriū seu manifestum, non deriuatur, à verbo noto, vt dicit *Siluest. q. notarium.* sed à verbo nosco, & sic est illud, de quo omne habent notitiā, & consideratur tribus modis, quia vnum manifestum à iure, aliud de præsumptione iuris; notorium iuris est illud, quod in iudicio est notum, aut per sententiam iudicis, aut per confessionē patris, aut per claram probationem testium, vt notatur in iure notorium facti est illud, quod est ita notum vt negari non possit, vt definit quædam gl. vt si quis occidat alium coram multis. Notorium præsumptionis iuris est illud, quod ex se non est euidens, sed iudex procedit ad punitionem eius, ac si esset euidens propter præsumptiones, & indicia, quæ sunt de facto sicut quando clericus detinet mulierem, & cohabitat sub eodem tecto, quam omnes dicunt esse eius concubinam, quia ille punitur sicut cōcubinarius. Notetur autem, quod ad hoc, vt quid reputetur notorium, non potest dari certa regula, vt dicit Sotus, & certius quod si delictum fuit commissum in aliqua ciuitate, requiritur, vt cognoscatur à pluribus, quam si committatur in aliqua ciuitate parua, aut paruo loco; immo videtur mihi; quod sufficit, quod probetur sciri à decem personis, quia si hoc verificatur, certum est, quod hoc cognoscetur à pluribus, quia credendum est quod illa publicabunt aliis. Notetur vlterius, quod licet aliqui posuerint differentiam inter notorium, & manifestū in iure, tamen inuenimus idem esse, & ideo non est necesse, quod multiplicemus distinctiones, *cap quæsitadi cohab. cler. & cap. cum ol. in de ver. sign.* Notetur etiam, quod licet omne notorium sit publicum, è contra non omne publicum est notorium, quia potest esse res publica ratione personarum prauæ conscientiæ, quæ patefecerunt eam, cum non scirent eam pro certo, nec ipsa erat euidens in facto, & ideo potest esse qui ob dictum rumorem infamatus, cum tamen eius peccatum non sit notorium.

Sot. in 4. di 22. q. art. 6

Tertio debet notari, quod vt quis teneatur pro infamato de aliquo delicto, non sufficit, quod sit notorium, quod commisit illud coram domesticis eius, quia quousque res extra domum non cognoscitur, reputatur pro secreta; & ratio est, quia supponitur quod domestici tacebunt & ideo nō potest iudex procedere cōtra illum, qui hoc modo est notatus infamia quia correctio non est commissa curæ eius, sed patri illius familiæ, & domus. Hoc vnum sciendum est, quod domus potest esse ita populosa, & magna quia in ea sunt multi familiares, vt possit reputari pro infamato absoluto, quia præsupponitur, quod illi multi publicauerint illud, Et notetur, quod illud, quod facit monachus, seu collegialis, sufficit esse notorium in eius monasterio, aut collegio, vt tanquam publicum possit visitari, & puniri; quia licet non præsumatur, quod sint dicturi illud extra domum, eo quod sit graue peccatum, quod tamen faciunt similes personæ, moraliter loquendo ignoratur in ciuitate vt petamus, quod debeat esse publicum in ea, vt puniri possit, hoc supposito ponentur conclusiones pro resolutione huius materiæ. 3

Prima Conclusio. Inquisitio specialis alicuius personæ potest fieri ad effectum suæ punitionis, quando talis persona est notata infamia alicuius delicti, aut quando sunt indicia grauia, & notoria maiori parti communitatis contra dictā personam, ita vt si non procederet iudex contra hunc reum, causaretur scandalū in dicta cōmunitate; sic enim tenent Nauarr. & Ludou. Lopez. Dixi indicia grauia, quia si non sunt grauia, quamuis sint manifesta, non sufficiunt, vt procedatur contra eum sic infamatum propter illam per viam inquisitionis; potest tamen procedere, quando aliquis accusat, quia in hoc casu hæc indicia habentur pro semiplena probatione & ideo sufficiunt, vt iudex per viam accusationis procedat contra reum, & contra testes scientes illud cōpellens eos, vt manifestent veritatem, vt tenent Nauar. & Sot. post Silu. tunc autem erunt indicia grauia vt possit iudex procedere contra reum per viam inquisitionis, quando euidenter ex illis potest præsumi malum, nō existente in eis coniectura boni, vt sunt amplexus indebiti, & coniunctio aliquorum, de quib. tractatur 4

Nau. in M. c. 8 n. 3 S. & c. 17. & 15. nu. 35. 137. Lup in inst. cō. 2 p. c. 11. Nau. vbi su. Sotus l. 5. de iust. q. 6. a. 1 & de te. sec. mo. 2. qu 4 con. 8. d. 1. f. 51. Sil. ei. ved. & inquisit. 1. q. 3 & 4. 27. q. 1. c. 3.

ctatur in iure canonico, tunc vero erunt iudicia leuia quando in illis est parua coniectura mali & magna alicuius boni, & realiter non nascitur ex eis suspicio grauis, sed leuis, ita vt per illa non efficiatur religiosus infamatus; sicut est videre aliquē religiosum bonæ famæ loqui cum aliqua muliere in loco suspecto, quia hoc non est indicium sufficiēs pro infamia.

4 *Secunda Conclusio*. Non est licitum iudici facere inquisitionem in crimine occulto de aliqua persona, si de ea non præcessit infamia, vt dictum est: quod vt melius intelligatur, & intellectum practicæ mādetur proponamus exemplum. Est hic Petrus, quem condemnant tres, aut plures testes denunciantes de eo dicentes vidisse cum muliere aliqua in eodem lecto, de quo crimine Petrus non est infamatus, quia testes solum dixerunt illud prælato secrete, vt adhibeat remedium in hoc, nō potest in hoc casu prælatus publice punire delinquētem, nec vocare alios testes, vt inquirat de eius vita, & expresse determinatū est in iure, in quo referuntur multa loca scripturę sacrę in cōprobationem huius veritatis. Hinc colligitur, quam male faciunt aliqui prælati Ecclesiastici, & regulares, *ca. inquisitionis, &c. & quando de sen. exc.* qui puniunt subditos suos publice, licet nemo accuset eos, ob aliquot crimina occulta ab eis commissa probata solum per tres, aut quatuor testes non præcedente infamia contra eos, quod est in causa, vt possit euenire, quod alij subditi cōmittant peccata publica, & scandalosa permittente sic Deo, quia illi, qui propter honorem religionis suæ, & ne accidant scandala publica, procedūt castigantes subditos suos peccantes secreto, & publicant eorum peccatum contra legem diuinā, & contra sacros canones, iustum iudicium Dei est, quod alij subditi faciant peccata publica, ita vt religio amittat coram hominibus splendorem, quem ipsi sine obseruatione iuris essentialis procurant, & requirunt, non considerantes, quod præter omnia debent procurare honorem, & charitatem Dei, & proximi, & non punire sine animo paternali, quamuis de iure non debet publice punire, & vt procedant cum diuina charitate notent, quod, quando delictum non potest probari cū testibus, & subditus monitus à prælato negat, aut non corrigitur, non potest prælatus vlterius progredi in negocio, nec potest punire quousque accidat aliquid, quod faciat peccatum manifestum, aut sint indicia, vt inquiri de illo possit, aut testes, quibus possit reus cōuinci. Notandū autem est, quod debet procedere charitate, & amore debito considerans humorem delinquentis; quia si non sit spes emendationis eius punito eo iudicialiter, sed potius creditur, quod fiet peior, melius est relinquere eū, & commendare illum Deo, cum ex punitione nulla speretur vtilitas, sed potius damnum, vt tenet *Sot. de ratio te. sec. mem. 2. q. 4. Ara. 2, 2. q. 33. ar. 8. pa. 828. col. 1.* quem sequitur Aragon, Reipub. Dixi melius esse relinquere illum, quod debet intelligi tanquam iudex ad puniendum eum, vt prælatus tamen potest, & tenetur ad illud probato illi delicto per duos testes verberare, & corrigere illum secrete, quod poterit facere, quamuis dicat, & proponat correctionē, & viā meliorē; & si post hāc secretā admonitionem, & punitionē subditus adhuc ceciderit, iterū potest tunc prælatus tanquā iudex procedere cōtra illū imponēs illi per obedientiā, vt dicat veritatē puniens illū aliis pœnis, cū dicat Christus redemptor noster quod si deliquens nō audierit Ecclesiā, puniatur tanquā ethnicus, & publicanus; eius delicto publico existente, & probato alijs testibus, quia si non est probatum cū testibus aut confessione rei, non potest prælatus facere supradicta, vt dicit *Ang. in florib. de cor. frate. art. 1. defin. 7.* si vero post dictā secretā monitionē subditus se correxit, & eius correctio fuerit nota prælato, nō potest amplius procedere contra illū, quia cū finis correctionis sit bonum illius, qui corrigitur, ratio naturalis petit, vt illi succuratur eo modo, quo minus dāni illi fiat, at si prælatus taceat in hoc casu, minus dānum illi fit, quod quidē tenetur facere exemplo boni medici, qui si potest sanare aliquā infirmitatē incidens digitū, non amputat manū, sic n. tenent *Ara. 2. 2. q. 67. ar. 3. in fi. Lup. in inst. sciēt. 2. p. c. 10. in fi.* & Ludouicus Lopez cū comuni. Est tamē aduertendū, quod supradictū procedit, quando crimē non est contra rempub. quia cū hæc crimina sint cōtagiosa, & dānosa reipub. sufficit, quod adsit vnus testis, licet non sit infamia, vt de illis possint iudices facere inquisitionem contra aliquem, quo delicto probato possit delinquens publice puniri, sic enim tenent DD. communiter, *Doc. in d. cap. qualiter, & quando* qui attestantur, quod quando crimina sunt atrocia, licet delinquētes nō sint notati infamia, possunt publice punire, & hāc sententiam tenet *Ang. de correct. frater. ar. 2. diffi. 3. cō. 1. corol. vl. qui diffi. 4. videtur sibi cōtrarius.* expresse verum est tamen, quod paulo inferius videtur sibi contradicere Pro cuius explicatione notandum est, quod aliquot peccata sunt, quæ faciunt contra cōmunitatē, & sunt illa, quibus cōmittens principaliter prætendit facere damnum communitati, & mittere in perditionē rempub. vt est crimen læsæ maiestatis, quia non potest esse hoc crimen absq; aliqua turbatione in rep. & eadē ratione huius speciei est furtum thesauri publici, & mors, seu occisio alicuius hominis eminentis, ex cuius salute pendeat salus reip. quia in omnibus his casibus reus prætendit iacturam reipub. vt resoluit Sotus, qui dicit, quod huius speciei ob prædictam rationē sunt assassini, & insultores itinerum publicorum, & aliqui addunt esse eiusdem rationis subornare, seu corrumpere suffragia in cathedris, aut alijs electionibus quod, debet intelligi, quando fit in fauorem indignorum, quia clarum est, quod ea electione prętendunt damnum reip. dicunt etiam aliqui, quod crimen detestabile est eiusdem speciei ob suam atrocitatē: dicūt etiam, quod crimē fornicationis in monacho est eiusdem specie, quando notatur infamia tota cōmunitas; verior tamen opinio est, quod hi vltimi casus, duo nēpe non sunt ex natura sua contra communitatē, quia non prætenditur in his ruina reip. quamuis verum sit quod debet illis succurri, ac si essent contra communitatem, si est periculum, quod publicabuntur, & ideo debet curari, ne nascatur hinc infamia religioni Debet autem aduerti, quod crimen hæresis super omnia est pernitiosissimum reipublic. quia vt plurimum hoc fundit, euertitque rempu. ac diuidit in sectas diuersas. Est etiam notandum, quod peccatū blasphemiæ semper debet visitari, quamuis sit auditum coram paucis quia cum hoc peccato non semper expectanda est infamia, quia vt plurimum homines blasphemātes sunt homines perditi, & qui paruifaciunt bonam famam. Verum est tamen, quod esset obligatio correctionis fraternæ priùs, si esset correctionis.

Tertia Conclusio. Potest prælatus, & iudex, quādo præcessit infamia criminis, non vero personæ, quæ commisit, procedere faciens inquisitionē, verbi gratia, inuenitur homo occisus in quodam loco, de quo delicto adhuc non est vlla persona infamata, licitū est iudici inquirere, quis occidit eū: hanc sententiā post multos graues DD. tenent Nauarrus, Corduba, Petrus de Nauarra, & Arragon, qui circa hanc difficultatem refert quatuor opiniones: probatur autē hæc conclusio, quia sicut est lex naturalis, quod nemo se offerat ad perdēdam vitam, nihilominus licet exponere eam periculo pro defensione reipu. cum ius naturale seipsum iuuādi recipiat epicheiā ratione cōseruationis alterius iuris naturalis magis necessarij, quod est conseruare bonum cōmune, sic licet sit ius naturale non manifestare peccatorē occultum, & nō facere, quòd eius peccatum manifestetur, tamē vt cōseruetur aliud ius naturale necessariū, quòd est cōseruare rempub. & bonū commune, est licitū manifestare illum, & facere inquisitionē, vt manifestatus puniatur, quia si hoc nō fieret, sequerentur duo magna mala, vnum scandalum reipublic. in videndo delictum graue, & perniciosum non inquiri, & puniri, secundum; quòd breui tempore respublic. impleretur occisoribus, & malefa- 6

Naua. in c. inter ver. conc. 6. cor. 46 n. 214. Cor. in s. m. q. 64 pūc. 1 Nau. lib. 2. de rest. c. 4. n. 155. Ara. 2. 2. q. 69. a. 1. & 2.

malefactoribus; vnde hęc sententia est approbata in quadam lege nouæ compilationis. Debent tamen aduertere iudices, quod non debent in hoc casu facere inquisitionem alicuius personæ particularis, si illa nō est notata infamia eius delicti, licet crimen sit publicum, quia solum est licitum facere inquisitionem eius qui fecit, & commisit.

7 *Quarta conclusio.* Si delinquens est infamatus, & cōuictus de aliquo crimine, de hoc, & non de alio debet inquiri, nisi illud crimen sit ita coniunctum alteri, vt perfecte non possit sine eo cognosci, & ideo iudex, qui particulariter inquirit de concubinariis, inueniens aliquem habere concubinam religiosam potest incidenter inquirere de sacrilegio, licet de eo non precesserit infamia: itaque nostra conclusio debet intelligi quando crimina disparata, vt tenent *Caiet. 2.2. quæ. 69. artic. 2. Sot. vbi supra quæstio. 9. dub. & concl. 2.* & eadem ratione nō potest inquiri de complicibus in crimine, nisi aliquo modo sint imposita aliqua contra eos, aut nisi peccatum, de quo inquisitio, sit præiudiciale reip. vt dictū est in concl. secunda, sic enim ordinatum est in nostris constitutionibus generalibus *Ord. Tol. c. 6. titu. de la correc. & c. cum ad monast. de consef. & c. vis de testi. Cai. in opu. tes. 5. So. vbi su. cō. 4* secundum sacros canones vt tenent Caiet. & Sot.

8 *Quinta Conclusio.* Quando iudices faciunt aut facere iubent inquisitionem contra aliquam personam non ad punitionem, sed solum, vt sciant, an sit aliquod secretum impedimentum, aut inhabilitas, ob quam hæc persona non potest promoueri, aut promota confirmari ad aliquod officium, aut non potest illud possidere, non est necesse. quod præcedat aliqua infamia contra dictam personam, sicut non est necesse, quod præcedat infamia contra aliquam personam, quæ vellet contrahere matrimonium cum quadam muliere, vt iudex possit imponere, vt fiat inquisitio, an sit aliquod impedimentum, quod possit illud impedire, vt notatur in iure, & resoluit Innocentius *c. postquam, & c. cum dilec. & c. nihil. de elec. c. si. de clandestina desponſ. not. Innoc. in c. nihil de excef. prælatorum* Hinc sequitur, quod possunt ministri generales, & prouinciales inquirere de meritis, aut demeritis eorum, quos volunt eligere in prælatos, quamuis nulla præcedat de illis infamia; sicut etiam possunt dicti prælati punire aliquem delinquentem, qui confessus sit aliquod crimen extra iudicium coram multis, quamuis de eo non præcesserit infamia. Dixi coram multis, quia si aliquis secreto coram vno, aut duobus immo coram prælato non coactus dixit commisisse aliquod crimen, non potest prælatus illum punire iudicialiter, sed solum fraterne nisi crimen sit contra bonum publicum. Potest etiam procedere contra illum, qui coram ipso fecit aliquod crimē potest etiam procedere per viam inquisitionis quando crimen commissum est in præiudicium tertij; sicut si aliquis licet non præcedat infamia, occideret fratrem, aut furatus esset alienum, vt resoluit Sotus; & in his criminibus possunt inquirere, & castigare publice licet non præcedat infamia, nec sit accusator per solam denuntiationem, quia in his casibus denunciatio habet vim accusationis, vt dicit idem Sotus.

Sot. vbi su. conc. 3.

Sot. di 7. q. 6 con 3. dub. 3

9 *Sexta Conclusio,* Non debent procedere prælati per viam punitionis in negotiis dubiis subditorum sed potius debent eos habere in bonam opinionem quamuis dixerint illis aliquid de ijsdem personæ non multum dignæ fide. Verum est tamen, quod debent vti cautelis quærentes remedias, & imponentes illa, vt auferatur malum, si forte aliquod fuerit, & tanquā è specula debent inspicere à longe pericula, quæ possunt euenire; sed neque per viam inquisitionis habēt licentiam faciendi aliquid, quod maculet famā proximi. Et pro explicatione huius doctrinæ debet multum notari alia doctrina D. Thomæ, qui dicit esse duo iudicia, vnum secundum suppositionem, & aliud secundum definitionem, & determinationem: & iudicium secundum suppositionem accidit, quando prælati tractant de adhibendo remedio in visitationibus iis, quæ illis à subditis dicuntur vtentes cautelis, & accipientes in malam partem res dubias, vt maiori efficacia adhibeatur dictum remedium; & ideo debent credere esse mendacium quod dictum est, sed supposito quod esset verum, debent dicere, ponatur remedium necessarium, quod non præiudicet famæ proximi visitati: in iudicio tamen secundum definitionē & determinationem semper debent capere in meliorem partem rem dubiam, quia iactare in peiorem partem esset fratri maius grauamen inferre: vnde recte faciunt prælati, quando in visitationibus inueniunt vnum testem, aut indicia secreta contra aliquem religiosum trahentes illum ad illum ad alium conuentū aut imponentes præceptum, quod non ingrediatur quandam domum, si faciant hoc cum prudentia debita inspiciente semper pro honore, & fama visitati, quia alias sæpe volentes occludere foramen aliquod, ex quo nihil infamiæ monasterio sequebatur, aperiuntur aliqua publica, ex quibus nascitur multa notā, & infamia; vnde videant, quomodo inquirunt, & quomodo adhibent remedium; & ideo si ex mutatione monachi subita finita visitatione sequitur infamia, aut periculum alicuius suspitionis, non possunt recta cōscientia mutare illum statim, cum mutare illum in hoc casu in parte sit punitio, ad quam non potest procedere, cum non sit in hoc casu iudex & ideo debet differre eius mutationem, commendans superiori conuentus in generali non particularizans de aliquo vt custodiat domum suam, & adhibeat curam in omnibus rebus visitatis: & non conuenit imponere statim præceptum, quod non ingrediantur talem domum, si sit consuetum multum ingredi eam quia ex hoc nouo, & repentino mandato sæpe accidit, quod leuis suspicio, quæ erat talis domus, iaciat maiores radices in cordibus malorum, & qui dormiebant expergiscantur, & incipiant latrare infamantes domum & monasterium, colligentes inter dentes sui virulēti oris durum lapidem bonæ & sanctæ vitæ religiosorum pœnitentium, quo ipsi tamquā serui diuini prætendebant ferire illorum corda, vt conuerterent ad dominum; quod accidit sæpius in oppidis, & terris paruis, vbi sæpe adsunt suspectores magis quam in ciuitatibus magnis.

D. Tho. 2. 2. qu. 6. art. 4. ad 3.

De Inquisitione.

CAP. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Inquisitio quid sit.*
2 *Per inquisitionem in quibus causis procedatur, vt nu. 3. 4. 5. 6 7. 8.*
9 *Forma inquisitionis quæ.*

QVi agant criminaliter, vt sunt accusator, & denūtiator, supra visum est modo videndum superest quibus modis iudex ex se, absque accusatore, seu denunciatore possit crimina punire, & videtur dicendū quod duobus modis possit, per inquisitionem, scilicet & per viam notorij modo quid sit inquisitio videre licet. Inquisitio itaque est actio criminalis, per quam iudex officio sine accusatore, vel denunciatore perinquirit *l. congruit, ff. de offic. Præsid. Extrauag. ad reprimendum quomodo in læsa maiest. crimine procedatur. c. qualiter, & quando el 2. de accusat.* nec hoc casu iudex censetur accusator, vt voluit Bart. *l. in senatus, §. an ad eos. ff. Turpill. num. 1 & l. filius fam. ff. de iudic.* Sed quasi denunciante fama, vel defferente clamore debitum sui officij exequitur *c. qualiter, & quando el 2. & allegat. extrauag. ad reprimendum &c.* & maxime hoc procedere debet in delictis sui natura euidentibus, quia tali casu non indiget clamore accusatoris *c. euidentia de accus.* Item quæ in iudiciis publicantur, non requirunt accusationem, aut etiā probatio- 1 2 3 4

bationem, *l. 2. §. si publico ff. ad leg. iul. de adult. & stup. l. nul-*
5 *lum, C. de testib.* Item iudex tenetur procedere contra reum, etiam si fuit accusatus, accusatore renunciante accusationis, *ca. crimina de collus. deteg. l. 11. C. de abolit. l.*
6 *pen. ff. de publ. iudic.* Item inquirens iudex generaliter vel contra aliquem, & inueniens alterum deliquisse, potest contra eum specialiter inquirere, *l. pen. C. si ad-uers. liber. l. qui euitandi, C. de condit. ob turp. caus. l. pen. de ca-lumn. & allegat. extrauag. ad reprimendum, vt gl. in verbo inqui-sitionem l. congruit, ff. de offic. Præsid. l. 4. ff. ad leg. Iul. peculat.*
7 Item potest procedere in delictis coram eo commissis, *l. 1. C. de calumn. l. nullum, C. de testib. l. pe. C. de prob. vt in cartha falsa l. pen. C. de prob.* Item de testib. fallis *leg. nul-lum, C. de testib.* Item de calumniatore, *l. 1. C. de calumn.*
8 Item in falso, *l. vbi C. de falsis.* Item in notorio, *l. ea qui-dem, C. de accusa.* quæ & in notorio tenet; proceditur etiam per inquisitionem in delictis transeuntibus, quæ in operatione ipsa consistunt vt Blasphemia &c. Licet frequentius in permanentibus, in quibus post operationem opus ipsum remanet sicuti in homicidio, in quo post vulnera remanet cadauer, quo viso debet iudex inquirere de occisore, *l. 1. §. item illud ff. ad Senat. Sylla.* Formatur autem inquisitio hoc modo. *Hæc est quædam inquisitio, quæ fit per R. N. contra N. in eo de eo. & super eo, quod ad aures, & notitiam suam peruenit, fama publica præcedente, & clamosa insinuatione subsequente non à maleuolis, sed à fide dignis, non vno sed pluribus, quod supradictus N. Deum præ oculis non habens commisit, &c. Quæ omnia, & singula commissa fuerunt per prædictum N. Anno, mense, die, & loco.* Bart. *in l. 2. §. si publico, nu. 12. ff. de adult.* Foller. *pract. ca-non. crim fol. 91. nu. 39.* & est communis opinio, vt dicit Aret. *in c. qualiter, & quando de accusa. nu. 116.* & sic seruatur in vniuerso mundo notat Angel. *in l. ea quidem, C. de accus. num. 3. super quibus omnibus, & singulis, nec ab eis emer-gentibus, dependentibus & connexis præfatus N. procedere inten-dit & delinquentes punire, ita vt eorum omnium, & singulorum pœna ceteris transeat in exemplum.*

DE NOTORIO

Tit. IX.

De Notorio. Cap. Vnicum.

SVMMARIVM

1 *Notoriè delinquere quomodo intelligatur, & num. 3.*
2 *In notoriis quomodo procedatur.*
3 *In notoriis an detur appellatio.*

1 ALter procedendi modus, ex officio iudicis absq; accusatore, vel denuntiatore, vltra inquisitionē est per viā notorij, quādo si quidē aliquis corā suo superiore, & multitudine aliorū delinquit sicuti in refectorio, capitulo, vel choro, & similibus in locis Notoriis, notoriè conuincitur, & notoriè debet puniri vt &c.

„ *Quæ vel nemo negat populo vel teste probatur,*
„ *Vel se subijciant oculis, notoria dicas.*

Io. à Capistrano *in c. tua nos, de cohabit. cleric. & mulier, n. 5 & 13.* hoc enim casu superior, nullo iuris ordine seruato, nisi illico receptis testibus oretenus, reo præsente contumaceuè negante, vel conuicto, incontinenti
2 potest puniri, idem Io. à Capistrano *loco citato, num. 2.* & quare allegat Mysinger, *in c. de cetero, de testib. num. 5.* & aliquid incontinenti fieri dicitur infra triduū, vt Bart. *in l. cum à ff. de nouat. & delegat. nu. 2.* aliàs ordinariè procedendo peccat mortaliter; idem Io. a Capistr. *loco cit. nu. 10.* formatur notorium, & sententia vnico contextu *vt in c. de sententijs latius demonstrabitur.* Notorium gene-
3 raliter loquendo dicitur, quod iudex in actu iudicij proprijs oculis vidit, cum alijs assistentibus, vt idem Io. *in c. vestra de cohabitat. cleric. & mulier, num. 31. & c. eui-dentia de accus.* vbi Doctores, de alijs autem notorij speciebus, hoc est de momentaneo, interpellato, vel permanente, quod strictè vt supra dictum est, largè, & largissimè accipitur, tunc non per viam notorij, sed Inquisitionis tutius agendo procedendum erit, idem Io a Capistr. *in d. c. vestra, num. 44.* & latè spec. *in tit. de notor.* quod quidem notorium non per decem testes probatur, vt idem Io, *loc. cit. num. 49.* Sed duo tantum cum iudice sufficiunt *gl. in c. Deus omnipo-tens, §. quando autem, in verbo iudicis, 2. qu. 1.* Salic. *in l. ea quidem, C. de accus. num. 82.* Item hoc casu iudex non potest suspectus allegari, idem Io. *loco citat. numer. 54.* nec à sententia notorij datur appellatio, vt idem Io. *loco citat. num. 55.* tametsi constitutiones religionis, canones, decreta concilij, vel constitutiones Pontificis, pro tali delicto imponerent certam pœnam, quam tamen iudex excederet, tunc non à sententia ipsa, sed ab illo excessu posset appellare, vt Bart. & Doctores, *in l. ab executione, C. quorum appellationes, &c. num. 1. & 4.* & quia raro, & quasi nunquam per hunc modum notorij proceditur, *nam si non castè saltem cautè*, &c. ideo breuitati studens ad alia me conferam.

DE EXCEPTIONIBVS

Tit. X.

De Modo incipiendi Processum per viam Exceptionis. Cap. Vnicum.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio dupliciter proponi potest, Ciuiliter, & Criminaliter.*
2 *Processum per exceptionem ciuiliter formaturus iudex, quid faciet.*
3 *Excipiens non probans an, & quomodo sit puniendus.*
4 *In processu per exceptionem apponi debent locus & tempus.*
5 *Forma incipiendi processum, per viam exceptionis.*

EXceptionis tandem via processum formaturus regularium Iudex principio illud animaduertat 1
opus est.

Exceptionem dupliciter posse proponi, Ciuiliter nempe & Criminaliter.

Ciuiliter quoque duplici modo. Aut accusatorem, vel testes, vel etiam iudicem ipsum ab accusatione, vel testimonio ferendo, vel iudicio peragendo repellendo: Aut aliquem ad dignitates, & officia, vel etiam ad sacros ordines inhabilem ostendendo.

Criminaliter autem accusatorem, siue testes, siue alios nedum à prædictis repellendo, ac inhabiles ad ea ostendendo: sed quoque de illo crimine, quod propterea in exceptione deposuit, illos puniri debere petendo, & instando.

Exceptio ciuiliter contra accusatorem, siue testes proposita in eodem accusationis, aut denunciationis, aut inquisitionis processu videri, ac terminari debet, nec processum specialem requirit, ista nanque ciuilis exceptio solum expostulat, vt accusator, vel testes ab accusatione, vel testificatione reijciantur, in eodem igitur processu iudex ipse poterit (cum Reus accusatorem, vel testes exceperit) de huiusmodi exceptionibus videre, an veræ, vel falsæ an admittendæ, necne sint; atque determinare, an accusator, vel testes repelli nec ne debeant.

Huiusmodi autem exceptiones ciuiles dicuntur, quia super illis (etiam probatis) criminalis nulla sententia sequi potest; verùm sola ciuilis; nempe repulsionis accusatoris ab accusando, ac testium à testimonio ferendo.

Neque iudex accusatorem, siue testes in exceptione repertos culpabiles, (etiamsi conuicti fuerint) pœna aut ordinaria, aut extraordinaria punire valet.

Tantúmmodo ex probationibus in huiusmodi exceptione factis iudex contra delinquentem repertum ex officio inquirere, ad illumque puniendum procedere nouo inquisitionis processu poterit, si velit, probat Iul. Clar. *libr. 5. §. fin. qu. 19. ver. num autem scias, & sequ.*

Accu-

Accusatus autem excipiens, si in probatione defecerit, puniri minime debet, quia vt se redimeret, ac tueretur, excepit. Specula. 3. *par. tit. de excepto. n. 3.*

Exceptio vero criminaliter contra accusatorem, vel testes porrecta in eodẽ processu accusationis quo ad accusatorem, in omnibus vero quoad testes vtique terminatur. Etenim constito iudici. Testem fallum deposuisse, de quo illum puniri debere accusatus, vel denunciatus, vel inquisitus institerit; iudex illum, & à testimonio ferendo, velut inhabilem repellere, & de falso punire in eodem processu debet, eo nanque casu excipiens accusatoris partes assumit. quare contra ipsum testem velut de falso accusatum proceditur. Clar. *loc. cit. vers. Criminaliter autem.* Contra vero vel ad dignitates, seu officia, vel ad ordines promouendum porrecta exceptio eiusdem generis est, cuius accusatio, aut denunciatio sunt.

Cum itaque in huiusmodi Exceptionibus, vel particularis processus minime requiratur: vel si requiratur, idem sit cum processu accusationis, aut Denunciationis, aut inquisitionis, de quibus iam superius tractatio instituta fuit; Modum in hisce processum incipiendi, aut continuãdi, aut etiam terminandi nouum formare non est necesse.

Exceptio autem ciuiliter proposita, vt aliquis à dignitate, vel officio, vel sacris ordinibus repellatur; processum requirit specialem.

2 Hunc igitur formaturus regularium iudex aduertat, quod huiusmodi processum incipere nequit, nisi exceptor siue excipiens adsit, qui exceptionẽ proponat, aut in scriptis, aut verbotenus, nam inscriptione in tali processu opus non est *c. super his, de accusat.*

Aduertat secundo, quod excipiens, Aut excipit cõtra non confirmatum, quod idem est apud regulares, quod contra promouendum, siue eligendum. (apud multos etenim regulares nulla requiritur confirmatio.) Aut excipit contra confirmatum, siue electum apud regulares, contra illum, ne eligatur, siue promoueatur, siue cõfirmetur, contra illum, vt ab illis remoueatur, vel suspensus declaretur.

3 Si contra electum, siue confirmatum excipiat, non probans pęna extraordinaria iudicis arbitrio puniendus est, quia ius acquisitum, electo, aut confirmato auferre volebat, *c. super his cit.*

Si vero excipiat contra non electum, siue non confirmatum, eligendum attamen, aut confirmandum, non probans aliqua pęna plectendus est, ne falsis criminationibus locus detur patentissimus; mitiore tamen pęna multandus est ea, qua puniretur, si contra electum, aut confirmatum excepisset, nõ electo enim, aut non confirmato ius ita acquisitum non est, nanq; aut non eligi, aut nõ confirmari alia ratione, vel caussa potuisset. Elicitur doctrina hæc ex *cap. super his, de accusat. cit.* ex doct. ibid. ex Speculato. 3. *par. cit. de exceptionibus*, & ex Iul. Clar *loc. cit. quæst.* 19. ac Villag. *li. 3. pract. Canon crimina. tract. de exceptionibus.*

4 Aduertat tertio, quod in Processu per viam exceptionis apponenda sunt Annus, menses, dies, & locus, ac tempus delicti in exceptione deducti, siue propositi, quemadmodum in processu per viam accusationis, denunciationis, & inquisitionis. Clar. *loc. cit. ver. hinc infertur.* Poterit vero exceptionis processus hoc modo formari.

Forma incipiendi Processum per viam exceptionis.

5 *In nomine domini. Amen. Anno à natiuitate Domini 1612. die 8. Mensis Augusti.*

Coram Reuerendissimo P. D. B. Priori Generali, &c. ac eiusdẽ Congregationis Visitatoribus D. C D. E. D. F. & me D. S. Visitatore, & pro notario personaliter comparuit D. Zelotes de Inuidis de tali ciuitate, & excepit contra D. Bibacem de Mussolinis de Beuania, quod non debeat eligi in Priorem ex caussis, quam deposuit, prout infra hoc modo, videlicet.

Padre Generale, e PP. Visitatori. Hauendo presentito, che VV. PP. sono per eleggere per Priore del tal Monasterio D. Bibace de Mussolini da Beuagna, io le dò eccettione, che lui spesso per il troppo bere s'imbriaca, nella qual imbriachezza egli fa, e dice molte pazzie, & in particolare ciò gli occorse qu'estanno nel mese di Gennaro il giorno di S. Antonio dopò pranso in Refettorio, essendoui presenti D. H. e D. I. & il mese di Marzo il Giouedi grasso dopò cena, essendo nella camera del fuoco, e vi erano presenti D. M. e D. P. altre volte anco gli è occorso l'istesso in diuersi tempi, come sanno il Refettorario, & l'Infermario, pero a me non pare, che tal huomo debba eleggersi al Priorato. Per il che io le dò quest'eccettione, acciò VV. PP. non l'elegghino.

Quibus auditis præfatus Pater Generalis detulit iuramentum d. D. Zeloti, quod veritatem in omnibus in proposita exceptione contentis dixerit, & quod non animo calumniandi d. D. Bibacem exceperit, prout tacto pectore iurauit, postea d. Reuerendissimus mandauit ei, vt se subscriberet, qua subscriptione habita illum dimisit. & vnà cum prædictis PP. Visitatoribus propositam exceptionem acceptauit si, & in quantum omni meliori modo.

Acta sunt ista in Monasterio tali in camera admodum R. P. Abbatis. Anno, die, ac mense suprapositis, & per me D. S. prædictum descripta.

DE TESTIBVS.

Tit. XI.

De testibus pro informatione Curiæ recipiendis, & de forma illos examinandi.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Quando dicatur constare de corpore delicti ad effectum, vt aliquis inter reos constituantur, seu recipi possit, & denique puniri.*

Testes recipiuntur parte non citata, sed secretò.

2 *Quomodo examinãtur testes in processu informatiuo ad hoc, vt constet de corpore delicti, & etiam per consequens de persona delinquentis pro informatione curiæ.*

3 *Commissarij quare melius faciant per se examinare testes, quam per actuarium.*

4 *Commissarij quid facere debeant, cum coram ipsis comparuerint testes examinandi pro informatione curiæ, nu. 9.*

5 *Testis si falsum deponat, quos offendat.*

6 *Testium depositiones quomodo erunt in actis describendæ.*

7 *Commissarij describi solum iubentes, quæ testes deponunt contra reum, & non ea, quæ in fauorem ipsius facere viderentur, quibus assimilentur.*

8 *Actuarij obtemperantes Commissarijs iniusta præcipientibus peccant, & an falsarij dicendi, & tanquam tales puniendi sint.*

9 *Commissarij debent inducere testes ad nominandas speciales personas reorum, proprium nomen, cognomen, & ætatem, & alias eorum qualitates; sed si ipsos non cognoscerent per nomẽ, tunc faciant deponere per qualitates infra expressas, nec non vti verbis apertis, & communibus num. 10.*

11 *Testis deponens aliquid non addendo rationem dicti sui, seu quomodo sciat, nihil facit, & quare.*

12 *Testes deponentes de fama, aut de auditu, quomodo interrogandi erunt, & quare ad hoc teneantur ipsi Commissarij.*

13 *Commissarij omnino studeant examinare testes quos deponẽs de auditu nominauerit, vt veritas haberi possit. si dicti testes nominati haberi poterunt, quòd si non possent haberi, tunc quid faciant, traditur.*

14 *Ex testium depositionibus factis in informatiuo processu recensetur, quæ emanant mala contra reum inibi nominatum.*

15 *In processu informatiuo omnes admittuntur in testes, etiam quicunque alias de iure inhabiles, & quare.*

16 *Testium de iure inhabilium ad testificandum depositio quãdo erit valida ad reum condemnandum pœna ordinaria.*

17 *Testium inhabilium depositio quando faciat indicium ad torturam contra reum.*

18 *Commissarij quos de iure possint vocare in testes, ac compellere ad deponendum contra reos; quando, & quare.*

19 *Expleto examine testium, quid faciant Commissarij, antequã iubeãt testẽ manu propria se propria depositioni subscribere.*

20 *Commissarij qua omnino obseruabunt, si impediti non poterunt perficere examẽ tam testium, quam reorum; ita quod sit eis omnino necessarium dimidiare examen ipsorum, illudq; perficere post aliquod notabile temporis spacium.*

21 *Commissarij quid faciant, si testes examinandi essent muti, aut surdi à natiuitate, vel ex accidenti, vel sint extranei, qui non perciperent interrogationes sibi per eos faciendas idiomate communi illius regionis, vbi exquiritur eorum depositio.*

ETsi per hucusque allata per nos fuerit tradita norma procedendi ad recipiendas probationes, ac testium depositiones, monendo Commissarios, vt ipsos examinent præuio eorũ iuramento de dicenda veri-
1 tate, vt constare possit ipsis Commissariis legitimè de corpore delicti: Nihilominus progrediẽdum erit nobis ad afferendum, & alia scitu necessaria; quoniã per se patet satis non esse iudicibus constare de corpore delicti ad effectum, vt aliquis inter eos recipiatur, seu vt reos cõstitui possit, & deniq; puniatur, nisi & cõtra eum particularia præcedant indicia: *Clar. in praxi. §. fin. q. 20. in prin.* Idcirco Cõmissariorum erit aliquos testes examinare prius pro informatione curiæ, ex quorum depositionibus non solũ de corpore ipso delicti, verũ etiã de specifica persona delinquentis sibi plenè cõstare possit, vel inde contra aliquẽ emanent indicia. *Clar. vbi supr. qu. 3.*

Sciendum igitur primo, quod tales testes regulariter recipi, ac examinari assolẽt parte non citata, & secretò *Clar. vbi su. q. 23. ver. Itẽ quæro. Charit. de execut. sententia c. fin. n. 175.* per ipsos Cõmissarios. (Cũ hoc sit consultius) vel si illi impediti fuerint aliquo rationabili respectu, per actuariũ, qui sit peritus, & practicus in arte,
2 & sit præcipuè consciẽtiæ timoratæ. Diximus per Cõmissarios esse cõsultius illos examinari: quoniã inde scire poterunt, quo quisque eorũ vultu, audacia, & quo affectu deponant. Cũ ex his circũstantijs. *Alb. de Male.*
3 *in tract. de Testib. c. 7. nu. 72. Scap. de iure nõ scripto lib. 3. c. 51. n. 15.* ipsi Cõmissarij poterũt cognoscere testes ipsos, an possint argui de falsitate, aut subornatione, vel de hostili animo erga nominatos reos, ab ipsis, & nihilominus animaduertant in tali ministerio se exhibere ministros iustitiæ, ac per consequens Dei optimi maximi, apud quem non est personarum acceptio.

Secundo antequã ipsi Cõmissarij examinẽt testes ad
4 ferendũ testimoniũ vocatos, debebunt blãdis, ac religiosis verbis eos monere ad meram veritatẽ, & facti seriẽ, (de qua interrogabuntur) enarrandã, postposito omni amore, odio, promissionibus, ac timore; solũ Dei omnipotentis timorẽ præ oculis habentes, qui summa veritas est. Nã falsidicus testis tribus personis est ob-
5 noxius. Primũ Deo, cuius præsentiam contemnit. Inde iudici, quem mentiendo fallit. Postremo innocenti, quem falso testimonio lædit. Vterque reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia, & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat.

Tertio sciendũ, quod simpliciter erunt redigendæ in
6 scriptis testium ipsorũ examinandorũ depositiones, nihil prorsus eis addendo, vel minuendo: *cap. 1. ext. de crim. falsi.* Cum inde possit maximum præiudicium generari reis in graue ipsorum Commissariorum peccatum. *Foller. in sua praxi cri. princ. nu. 30. & 64. Nellus à S. Geminia in tract. de Testib p. 1. nu. 98.* Caueant ergo omnino Commissarij sequi vestigia aliquorum iudicũ, qui
7 obliti timoris Domini sanguinẽ humanum tanquam Cocodrilli sitientes, & proximorũ, ac totius ordinis, siue Congregationis famã parui pendentes, proprijs passionibus, vel amicorũ deseruiendo, dum inchoãt aliquos testes examinare, ea tantũmodo actuario scribenda dictant, quæ cõtra ipsos inquisitos, vel aliqua, vel minima infamia respersos facere intelligunt, quæ verò illis miseris prodesse possent, nequaquã describi curant. Immo quandoque scriptis mandari prohi-
bent, *Scapp. de iure non scripto, li. 2. c. 51. n. 18.* & quidẽ hoc 8
pessimũ, & diabolicum est, cũ inde diuidatur dictum testis, quod indiuisibile esse omnino debet. *Clar. vbi sup. qu. 23. in princ.* Quapropter huiusmodi actuarij obtẽperantes in hoc ipsis Cõmissarijs vna cũ ipsis grauissimè peccant, & criminis falsi noxa tenebuntur; cũ hęc sit quædã studiosa occultatio veritatis. *Bal. in tractat. de testib. 2. par. n. 24. Iason in præsup. n. 7. C. si cõtra ius vel vtil. pub.*

Quartò exigant Commissarij iuramentũ à testibus de dicenda veritate secundum formã supra traditam in capitulo quinto, addendo tamen examinatus, & receptus pro informatione curiæ, & huiusmodi verba, quibus vsi fuerint in exigendo huiusmodi iuramentum, describi faciant in actis iuxta formam dictam.

Quintò Commissarij debẽt præcipere testibus, cum 9
suis depositionibus vtantur verbis claris & cõmunibus, vt possint Cõmissarij benè percipere sensum ipsorũ, ita, vt exprimant tẽpora, & forsan præcisa non recolant, saltem propinqua *Foller. in sua praxi crim. ver. capiant informationẽ, n. 33. vers. del. & etiã, Nellus in tractat. de testib. n. 102.* illis præcisa nomina personarũ, & locorum si possibile fuerit, sin secus saltẽ faciẽt supradicta omnia ita dilucidè circũscribere à testibus per signa cohærẽtia, vt puta si persona describẽda habet cicatricẽ in facie, vel coloris albi, nigri, vel medij, vel est oculis capta, strabo, siue lusca, aut clauda, aut staturæ bre- 10
uis, aut lõgioris, barba nigra, aut flaua, aut sine barba, *Foll. vbi sup. à nu. 33. vsq. ad 37.* studeãt igitur quod per testes designetur, seu circumscribatur persona rei potius per supradicta signa, quæ mutari non possunt, quam per eius vestes exteriores, & interiores, cũ ipsæ quam facillimè mutari possint, etsi non negemus bonum esse etiam, & ipsius Rei vestes, & alia indumenta corporis illius in actis annotari.

Sexto curabunt Commissarij interrogare testes de Reorum nominatorũ patria, cõsanguinitate, affinitate inimicitiis, studijs, artificijs, nec non de familiaritate eorum cum aliis personis, & quorum beneuolentiæ ipsi cupidi sint.

Septimo Cõmissarij studebunt testes interrogare de circũstantiis infrascriptis, vtpote, de qualitate armorum, & verborum, quibus vti assolebant ita offendentes, quàm offensi: principium rixæ, & quis fuerit eius auctor, si fuerat solus, vel associatus, & cum quo, & de aliis huiusmodi, quæ poterunt illis deseruire ad dilucidationem tam corporis delicti, quam ad cognoscendos ipsos delinquentes.

Octauo præcipuè Cõmissarijs, erit incumbendũ, vt 11
testes in singulis suis depositionibus afferant apertas scientiæ causas, alias eorũ dictum erit nullius valoris. Est enim ratio talis, & causa tanquã anima animãs dictum illius, aliàs sine illa erit quasi cadauer inutile, nihil valens operari. *Bal. in l. solã, C. de test. & in tract. de test. 3. par. n. 1. Nellus in tract. de test. 2. p. n. 137.* Inde euidẽtissimè elicitur, quòd si testis dixerit, res ita se habet D..... delinquens fuit, oportebit eũ addere etiã causam dicti sui, & sic Commissarius dicit ei, quòmodo hoc nosti, quòd D..... hoc crimẽ, quod tu dixisti perpetrasse, cõmiserit? Quapropter in hoc cũ cõsistat tota virtus testimonij, accuratissimè à Cõmissarijs erit inuigilandum. Nã & huiusmodi diligentia Cõmissarij certiores fient de veritate, vel falsitate testiũ, si dictũ eorũ fuerit innixũ propriæ eorũ sententiæ, quod quã facillimè poterũt cõprehendere, si dum testes interrogantur de causa scientiæ, ipsam reddere nõ valeant, sed remaneant, tanquã stolidi, ex quo ipsi Cõmissarij poterunt colligere dictum testem ad supradicta deponẽda fuisse motum passione amoris, vel odij, aut timoris erga nominatum reum, aut offensum, & non quod reuera ita se res habeat, quòd si hoc sibi contigerit, nullã fidẽ adhibeant talium testium dictis.

Nono

Nono animaduertendum erit etiam Commissariis, quod quando testis deponet se audisse hoc, vel de fama huius rei deponat, statim interrogādus erit à quibus, coram quibus, & quo tempore, quoniam alias testes deponētes de auditu, & de fama orta nihil proba-
12 rent. Nam aliter non possent iudicare ipsi commissarij, an dicta fama orta faciat aliquod indicium contra aliquem etiam ad inquirendum de crimine, de quo quis fuisset infamatus, eo quod indicio constare debeat de ortu famæ à fide dignis, & grauibus, & non à maleuolis, vel inimicis, aut leuibus personis, & quod huiusmodi fama habuerit ortum ante inquisitionem formatam contra aliquem, aut infamati capturam, alias corruet processus, vt supra latiùs fuit probatum, *c. Qualiter, & quando, el 2. ext. de accusat. Capha. in cons. 250. num. 19. lib. 2. Natta in cons. 362. num. 9. Foll. vbi sup. in ver. dentur capitula, quod suffocatū post num. 29. Hon. in cons. 99. num 27. Clar vbi sup. quæst. 6. in vers. Amplius etiam.* licet Cōmissariis sufficiet, si testes huiusmodi dixerint se ita publice audisse dici, etiam si non dixerint, quod hoc audierint à maiore parte populi, vt probata dicatur fama, & talis est communis curiarum obseruantia, *Clar. in praxi, §. fin q. 6. vers. debent, & ibi, sed hæc opinio.* licet melius facerent, si ita deponerent; quin immo si adderēt causam, vnde populus motus sit ad ita credendum, vnde perceperit ille, qui eis dixit, & an ipsi testes ita credant, prout se audisse dicunt *Caph. in cons. 250. num. 25 lib. 2. & natta in cons. 17. nu. 7. l. 1,* & si ipsi testes nominauerint alios in testes, à quibus dicāt se au-
13 disse talia de tali nominato reo: illos omnino examinare curabunt ipsi Commissarij, Sed si aliquo impedimento detineantur ita, vt eos non possint examinare puta, quia mortui sunt, vel peregere profecti fuerunt à loco examinis, vel ignoratur vbi modo illi se receperint; tunc omnino in actis annotari faciant, quod taliter nominati fuerunt requisiti per D. . . & reperiri non potuerint, & huiusmodi, vt constet de Cōmissariorum diligentia, & ratio est, quoniam tales testes de
14 auditu, quando possunt haberi illi, à quibus se audisse dixerant; nec præsumptionem quidem facient, si non habeantur authores *Menoch. in cons. 98, nu. 5. & 6.* & quidem meritò circa dicta testium erit diligentissima indagatio facienda: cum ex eis capturæ committantur, tormenta inferantur; sententiæ etiam condemnatoriæ vitam quandoque, & bona adimentes pronunciētur: & ideo cauti esse debebunt Commissarij, ne hoc non attendentes, & obseruantes in districtissimo Dei iudicio condemnentur, negligenter exequentes munus suum. *lib. testium, & lib. in testibus, ff. de testibus.*

Decimò. sciant insuper ipsi commissarij inconueniens non esse, imo summopere opportunum, testes etiam inhabiles ad examen istud admittere; *Foll. in prax crim. in ver. capiant informationem, nu.* 18. & quidem in haci generali inquisitione pro informatione Curiæ capienda, practica cuiusque Curiæ obseruat, vt omnes
11 personæ indistinctè examinentur, quare poterunt examinare amicos, & inimicos tam offensi, quam eorū qui prætendunt offendisse, consanguineos, pauperes mulieres, pupillos, & etiam infames: prout sunt meretrices, lenones, fures, & huiusmodi malæ conditionis: & ratio est, quoniam ex eorum dictis, & depositionibus; & si sint illæ inhabiles ad puniendos reos saltem ex illis elicitur materia inquirendi, & perueniendi ad cognitionem aliqualem veritatis facti. & eorum, à quibus plenius, & clarius poterunt ipsi Commissarij inquirere de facti serie, & reorum qualitate, *Clar. vbi sup. q. 24. per totum.* Bene verum est, quod dicti testes ipso iure inhabiles non probant regulariter, nisi aliud suaserit immanitas criminis, de quo inquiritur vel nisi essemus in casibus, in quibus veritas facti al-
16 ter haberi non possit; ac per consequens in criminibus occultis, & difficilis probationis, & in quibus certum est, aut verisimile alios testes non adfuisse, dum crimen, de quo quæritur, fuisset perpetratum, sed intelligant Commissarij, quod nec tunc possent procedere ex eorum dictis ad penam ordinariā à iure indictam infligendam dictis reis, licet ex eis possēnt procedere ad eos puniendos extraordinaria pœna. Cum vere non plene probent, etsi faciant indicium ad torturam. *Cla. in praxi, §. fi. q. 4. ver. sciendum est.* Et hoc in- 17 telligendum erit solum habere locum in aliis probationibus factis ab aliis personis, non autem ab infamibus: nam dictæ probationes ex dictis infamium elicitę non facerent indicium ad torturam, nisi in ipsis prius purgatæ fuissent maculæ infamiæ per torturam, vt infra in capitulo vndecimo, nu. 5. & 6. & cap. 19. in fine dicendum erit: in quo trademus formulam in hac materia procedendi. *Clar. vbi sup. q. 24. ver. item. inferius.*

Vndecimo ponderent, & obseruent hoc Commissa- 18 rij, quoniam in delictis occultis examinare eos oportebit consanguineos, amicos, familiares, & affines reorum, vt quodammodo ab eis inchoetur processus, *Foll. in prax. crim. in ver. Capiant in for. nu.* 18. *in princ.* & ratio istius sententiæ est, quoniam ipsi proculdubio sunt, vel saltem possent esse magis conscij criminis perpetrati, quam extranei. Quapropter ipsi Commissarij omnino aduertant quod si aliquod delictum committatur in aliquo monasterio, vel officina monasterij, vel in domo laicorum, aut clericorum: tunc in primis examinabunt cum iuramentum illos de monasterio, vel officiales dictæ officinæ, vel illos de domo laicorum, vel clericorum, vbi dictum crimen factum fuerit. *Foll. vbi sup. num.* 20. Et idem, si in aliqua vicinia, vel villa fuisset commissum delictum, dictum sit, & ratio est, quoniam præsumitur meritò ipsos scire, quid factum fuerit in huiusmodi locis. *Foll. vbi sup. n,* 18. *ver. nec mireris.*

Duodecimo obliuioni nunquam tradāt Commissarij, 19 tales de monasterio, tales de officina, de domo, & de vicinia poterunt in casibus enormibus (vt latius infra in cap. 11. dicemus) capi, carcerari, & torqueri, vt indicent delinquentē, tanquam verisimiliter informati.

Tertiodecimo sciant Commissarij, quod finito examine testis, hæc ab actuario describi faciant. Auditis depositionibus ipsius D. . . . testis ipsum licentiarunt iniuncto sibi iuramento silentij (si sibi videbitur) ponderata qualitate negotij, super quo fuerat examinatus præcipientque eis, vt denuuciationem de se præsentādo, si fuerint laici, aut clerici seculares (si ita ipsis expedire visum fuerit) ad hoc, vt loco, & tempore suo possint ad ius reuocari pro confrontatione, vel repetitione eorum, forsan de iure facienda ad instantiam partis, vel fisci, vel saltem iuratoriam cautionem suscipiant de se repræsentando toties quoties opus fuerit & sibi iussum fuerit pro tali causa à commissariis; & si sciant legere per seipsos, suam depositionem faciant perlegere ad verbum, & ipsi de positioni per lectę subscribere propria manu sub verbis postea inferendis hic: si vero scribere nesciant, actuarius pro ipso subscribat sub forma infrascripta, & tali pacto faciat cum omnibus aliis testibus. Et vt magis atque magis memoriæ deseruiamus Commissariorum, & pio eorum voto de exequendo iniuncto munere laudabiliter, & sine conscientiæ scrupulo; dictam Theoricam examinandi pro informatione curiæ deduximus in practicā dum specialiter ageremus de vnaquaque specie delictorum. scilicet facti permanentis, facti transeuntis, & 20 facti dubij, cum sigillatim subiecerimus interrogatoria congruentia pro testibus examinandis in vnaquaque dictarum specierum. Videndum erit ibi, scilicet in cap. 4. 5. & 6. præsentis partis secundæ, cum hic sufficerit tradere vniuersalia documenta obseruanda à Commissariis in recipiendo testes pro informatione curiæ & ibi specialia iuxta vnamquamque speciem delictorum.

Quartodecimo animaduertant Commissarij, quod contingere assolet propter grauitatem criminis, ac multitudinem articulorum, super quibus ipsi rei, & testes necessario erunt interrogandi, tam ipsi testes recipiendi pro informatione curiæ, quam alij ad instantiam partium, quod spatium multarum

tarum horarum erit in ipsis interrogandis immorandum, & interim si ipsi Commissarij impediantur propter grauiora negotia superuenientia, vel defatigationem maximam inde incursam, vel per aliam causam rationabilem, ita quod non posset perfici examē, tam ipsorum testium, quam Reorum, (cum eadem sit prorsus in hoc ratio.) In tali casu in fine dictæ partis examinis describi iubeant, quòd maioribus negotiis præpediti ipsi Reuerendi Commissarij in examine D...... in testem vocati, vel rei supersederunt cum animo quam primum ad illud perficiendum regrediendi; & faciant, vt ipsi deponentes perlegant (si legere sciuerint) si aliàs, actuarius coram ipsis integram eorum depositionem ad verbum legat. Quo facto ipse actuarius scribat hæc, vel similia verba. Et cum dicta depositio fuisset perlecta, aut audita ad verbum per ipsummet testem, aut reum, in fidem veritatis manu propria se subscripsit. [Io D.... confesso hauer deposto quanto di sopra si contiene, & in fede della verità mi son sottoscritto di mia propria mano;] sed si dictus testis, vel reus ignoret scribere, actuarius ipse scribat hæc verba: signum crucis D.... testis, aut Rescribere nescientis, (vt dixit) faciant tamen, vt ille testis, aut Reus calamo in manu sua arrepto depingat crucem in fronte talis subscriptionis prope verbum illud ✠ signum crucis tali pacto. Et postquam expediti fuissent à supradicto impedimento dicti Commissarij regredientes ad perficiendum inchoatū examen D..... taliter in actis describat actuarius. Eodē die, vel die ... Cum ipsi RR. Commissarij expediti essent à supradicto impedimento, regredientes ad perficiendum examen D.... in ius ipsum vocauerunt, & coram ipsis adstantem denuo exhibito iuramento de mera, & plena veritate dicenda, & quicquid inde sciuerit: primò fuit interrogatus, &c. & tali examine perfecto faciant eum subscribi forma supradicta, imponentes silentium; si ita sibi videbitur, sub aliqua pœna ipso facto incurrenda.

21 *Quintodecimo* sciant ipsi Commissarij, quod si testes essent muti, aut surdi à natiuitate, vel ex accidenti, vel linguam habeant amputatam, vt loqui non valeant, neque audire, quæ sibi dicant, quamuis clamoribus secum vtantur, tunc interrogare poterunt consanguineos, & familiares, & eos interrogabunt, an dicti testes necessario examinandi sciant scribere; nam constito in actis, quod illi sciant scribere, poterunt eos interrogare in scriptis inducendo principio in scriptis eos, etiam in scriptis manu ipsorum deponere super interrogatis, *Mascbard. de probat. libr. 3. conclus.* 1358. *num.* 36. sin aliàs per nutus, & signa mediantibus interpretibus ab ipsis Commissarijs deputatis, qui tamen sint familiares ipsorum, & sciant ea, quæ ipsi exprimere per nutus intendunt, & hoc ipsi deponant cum iuramento, & hoc si actuarius per se non nouerit declarare. *Igneus in l. br. 3. §. Ignoscitur, nume.* 26. *ff. ad Syll. Carth. de execu. sententia, c.* 20. *num.* 50. Quod quidem fieri potest, etsi hoc nonnulli negent, cum simus in criminalibus. *Carth. vbi supra num.* 27. *vbi de communi testatur. Farinacius in opere suo tit. de oppos. contra testes, q.* 61. *opposit.* 11. *nu.* 50.

Sextodecimo sciant quoque Commissarij, quòd idem obseruent, si voluerint examinare testes extraneos, qui nec latinum, nec vulgarem, aut alium sermonem, quem actuarius intelligat loqui nouerint, prout latius de vtrisque verbum speciale faciemus in ca. penultimo præsentis partis secundæ. Quāuis ibi exemplificabimus in Reis mutis, surdis, vel ignorantibus loqui secundum idioma Commissariorum, & actuarij: Vide ergo omnino ibi de hac materia, cum locus arguendi ab identitate rationis per ibi allata pateat.

De testibus cogendis, & de formæ qualitate, qua vti teneantur Commissarij ad ipsos compellendos ad testimonium ferendum in causa criminali criminaliter mota.

CAP. II.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij quid faciant, si testes in causa criminali criminaliter mota refugiant deponere.*
2 *Testificari dicitur munus publicum, & necessarium, & quare.*
3 *Expedit Reipublicæ punire maleficos, & quare.*
4 *Commissarij quando de iure poterunt compellere testes.*
5 *Testes nolentes deponere, quæ sciunt, quibus modis possint cōpelli ad testificandum.*
6 *Citatio monachorum ad testificandum quomodo sit facienda & in actis postea scribenda.*
7 *Forma Decreti de citando aliquem ad testificandum, qui non sit monachus habitans in eodem monasterio, vbi fuerat erectum tribunal à Commissarijs, sed habitet in alio loco.*
8 *Commissarij quomodo procedant in transmittendo huiusmodi decreto.*

Animaduertere debent Commissarij, quod non desunt, qui in causa criminali criminaliter mota abhorreant testificari contra alios, timentes inde incurrere inimicitias capitales, ac per cōsequens detrimenta varia in bonis, & proprijs corporibus: idcirco pro ipsorum instructione ad memoriam ipsorū reuocamus, quod munus testium dicitur publicum, & necessarium, *Glos. in Rubr. extra de test. & in l. si quando. vbi glos. & Bart. C. de Testib. l. 3. §. lege ff eod.* & hoc non solū in causis ciuilibus, aut criminalibus ciuiliter motis, verum etiam criminaliter motis: & ratio istius conclusionis est, quoniam interest Reipublicæ maleficia punire, & prouinciam expurgare malis hominibus, præcipiente domino, ac dicente, [maleficos non sinas viuere.] *Exodi c.* 22. Quapropter meritò vsu omnium curiarum receptissimum est, vt testes ad testimonium ferendum compellantur, si id facere recusarent, nisi tamen ij sint, quos de iure regulariter iudex compellere non posset, vt sunt Patres contra filium, & è contra; Gener contra socrum, & è contra. Priuignus aduersus vitricum, & è contra: Agnati aduersus Agnatos, affines aduersus affines: Collaterales vsque ad tertium gradum. Vxor contra virum, & è contra, liber contra patronos, & eorum liberos, & è contra, etsi ipsi cogendi erunt ad testimonium ferēdum etiam in causa criminali, de quo hic est sermo, contra iā dictos, primo quando aliter veritas haberi non posset, *c. Peruenit, el 2. ext. de Testib. cogen. & ibi per Doct.* cum in tali casu etiam omnes priuilegiati ad testimonium non ferēdum, erunt compellendi ad testificandum: & secundo erunt cōpellendi ij testes, quos rei subtrahunt, nō obstante talium testiū iuramento delato de non testificando, *c. super eo ext. eodem, & ibi per Doct.* Tertio qui nolunt testificari timore partis aduersæ. *c. super his & c. cū contra de Testi. cogen. & ibi per Doct.* Quarto cum agitur de fama, vel de crimine falsi, *c. fin. ext. eod. & ibi per Doct. cōmuniter*, nec non dum agitur de crimine coniurationis; nam in tali casu erunt cogendi etiā testes, qui iurauerunt, hoc scelus nō detegere, seu nō testificare de eo. Sciant & secundo Cōmissarij, quòd bonū est consiliū Iulij Clarij dicentis in hoc proposito, quod iudices pro viribus studeant non compellere testes, quos diximus esse regulariter non compellendos. *Cla. in praxi. §. fin. qu. 24. ver. sciat tamen.* At vbi casus contingeret, quod veritas aliter haberi non posset, & delictum esset atrox, possent ad illorum examen deuenire, consulto tamen principe. *Clar. vbi supra in fine.* Hoc tamen licet quoad laicos, vel clericos secu-

lares

lares posset contingere casus: in causis autem regularium, de quibus pecularis hic fit sermo cum raro, vel nunquam huiusmodi supradicti nominati erũt examinandi: idcirco in illis hoc locum non habebit. Tertio sciant commissarij pluribus modis compelli posse testes nolentes testificari, quæ sciunt tam circa corpus delicti, & eius qualitates, quam circa personas reorum & si quoad laicos, & clericos seculares loquẽdo ipsi possent cogi, videlicet mulcta, seu pœna pecuniaria indicta, captis pignoribus, aut per exilij com-
5 minationem, aut carcerationem aut torturam, & in subsidium à iudice Ecclesiastico per sententiam excommunicationis, aut suspensionem, aut interdicti. *c. 2. & cap. Peruenit. el 2. ext. de testibus. cogen.* more autem monastico poterit compelli per impositionem silentij ieiunij extra ordinarij, & commestionis in terra panis, & aquæ addendo etiam, vt dum commedit retineant zonam ad collum, vel per impositionem pœnæ degradationis vel suspẽsionẽ à diuinis, vel carceris addendo, quod in tali pœnitentia perseueret, donec resipiscẽdo deponat quicquid sciuerit de, & super crimine, de quo agitur, & licet (quoad laicos, & clericos seculares loquendo) ipsi possint de iure subiici torturę ad eruendam responsionem ab eis, seu depositionem, & insimul ad deponendam iniustam contumaciã, tamen nisi in rebus arduissimis non laudaremus huiusmodi pænam torturę monachis impositam iuxta sty-
6 lum curiæ monasticæ. Forma vero citationis testium existentium in eodem monasterio, in quo formatur inquisitio, alia non erit necessaria, nisi simplex vocatio in ius, vel per actuarium, vel alios monachos eiusdem monasterij, quæ citatio totaliter describenda erit scilicet, in principio examinis illius testis taliter scribatur videlicet D. ætatis .. dignitatis .. testis vocatus & medio eius iuramento præstito de dicenda mera, & plena veritate de interrogandis ab ipso, & quicquid inde sciuerit; primo fuit interrogatus, &c. & si huiusmodi testis non esset in eodem monasterio: tunc per speciale decretum ipsum ad se aduocent Commissarij, cuius tenor sit hic, vel similis, videl.

Cum nobis Commissarijs visum fuerit pro expeditione negotij impositi à Reuerendo Regimine Congregationis... vel Capituli generalis, vel à Reuerendo. P. Præside per speciale eius rescriptum necessariam esse personam D... ac eiusdem in iudicio depositio:
7 *Idcirco virtute iurisdictionis nobis delegatæ præcipimus ipsi D.. virtute præsentis decreti, vt statim recepto præsenti decreto discedens à monasterio, à quo modo reperitur, se conferat ad monasterium.... in quo tribunal nostrum erreximus sub pœna.... Datum in mon...*

Die..,

D..Abb...aut Prior monasterij }
D...Prior aut Decan. } *Commissarij.*
D...Actuarius. }

Et studeant Commissarij in super per priuatas li-
8 teras huc ipsum intimare eius prælato vt copiam ei, facultatemque exhebeat perueuiendi ad eosdem Commissarios, & in actis describantur tali pacto videlicet.

Reuerendi Commissarij dictum decretum inclusum in dictis literis Reuerendo D..... Abbati dicti monasterij direxerunt per talem, & literas responsiuas à dicto Abbate reponat ipsi actuarius in actis, vt constet dictum decretum fuisse intimatum dicto testi ad hoc, vt postea possit puniri, si obedire renuerit tali iussioni, & non possit se excusare de ignorantia illius. Qui testis statim, interrogabitur forma supradicta, & talis est stylus curiarum Congregationis Cassinensis. & forsan omnium aliarum religionum. Redditur ratio quare dictum fuerit supra quam sæpissime, quod omnino testes interrogentur cum iuramento, etiã quod si integre non possit compleri examen inchoatum illico per superueniens impedimentum ipsis Commissariis, quod dum denuo reuocarint testes ad ipsum examen perficiendum denuo exhibendum erit eisdem iuramentum de dicenda veritate, & hoc fit in sequenti Capitulo.

Quando exhibendum sit iuramentum dicenda veritate. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Bono publico consulitur mediante processu legitime compilato contra reos.*

2 *Accuratissime discutitur quæstio, illa antiquissima & quotidiana, in qua quæritur, An depositio testis deponẽtis sine delatione iuramenti de dicenda veritate validetur per superuenientem huiusmodi iuramenti delationem, & affertur ratio ipsius quæstionis dicisionis.*

3 *Episcopo, Archiepiscopo, & Cardinali, non præstabitur fides in iudicio, & quare sine præstatione iuramenti.*

SVmmopere inuigilandum erit Commissariis, ne 1
sua vecordia, vel ignorantia faciant processum nullum in graue detrimentum boni publici procedẽtis ex iustis, & validis processibus, ac proinde ex iudicio ordine iudicij seruando in examinandis testibus quorum depositio absoluit, vel condemnat reos ipsos de quacumque criminis specie agatur. Sciant ergo primo Commissarij, quod testis deponens sine iuramento non faciet fidem in præiudicium alterius, & hoc regulariter, nisi à partibus ipsis vtrisque remissum iuramentum fuerit *c. nuper c. tuis c. de testib. c. fraternitatis & c. quotiens, ext. de testib. c. pen. 4. q. 9. c. fi, §. insiu. 4. q. 2. & in l insiur. & in l. Solon. C. de testibus gl. & doct. ibi comiter. Fel. in c. cũ dilecta in princ. ver. ex prædictis, & in c. Cõst. n. 16. ver. & proba ext. de rescript. Archid. in cap. vt circa col. 4. in princ. n 3. de elec. in 6. vbi & Gemin. & alij, Lanfrã. de oriano trep. c. quoniã contra, tit. testium depositiones, nu. 4. de prob. Barti & Ias. & alij in dictis legib. & in l. Nemo potest, ff. de leg. 1, & Iason in l. admonendi à n. 225. ff. de iure. Aug. de Anc. in tra. de potestata Ecclesia* & sciendum, quod in tantum hæc sententia est vera, quod August. de Anchona in libro de potestate Ecclesiæ, vt refert Felin. in cap. Constitutus num. 16. extra de rescriptis, q. 55. ar. vlt. audeat dicere, nõ posse summum Pontificem dispensare sine consensu partium, vt depositio valida sit in præiudicium tertij sine eius consensu, quod & ipsemet ibi probat innumeris medijs, & ratio potissima per eundẽ allata est: quoniã iuramentũ est de substantia validitatis testimonij de iure diuino, cuius rationẽ Felinus ibidẽ multipliciter probauit verã. An vero depositio testiũ facta non præuio iuramento sit valida in præiudiciũ tertij, si ipsum iuramentũ subsequatur eã; maxima inter Doctores fuit altercatio. Ni de hac quæst. triplex reperitur sententia, quarũ *Innoc. Pan. & coiter Canonista in c. de test. ext. de test, prout ibi. dixit Fel. Bal. in c. frater. eod. tit. Salic. in l. insiu. C. de test.* prima fuit dicentium, quod dictum testis non iurati in casu, quo sibi illud non fuisset à partib. remissum, esset nullius virtutis, etiã si dictũ iuramentũ superuenisset, dicendo ego iuro me vera dixisse, & ratio mouens istos est, quoniam vt depositio sit valida requiritur, præcedentia iuramenti. Secunda *Bal. & Ca. id d. l. insiu. C. de test pro quib. facit tex in l. potẽt, C. de pactis, vbi gl. Bar. & Iason, & alij facit ẽt tex. in l. modestinus ff. de sol. & ibi gl. & Doct.* vero fuit dicentium in decisione præsenti quotidianæ quæstionis fore vtendũ nobis hac distinctione videlicet: aut dictũ iuramẽtum superuenit ipsi depositioni, statim scilicet, finita depositione, dicendo id omne, quod dixerat, verum esse modo iuro non diuertendo ad alia loca: aut post eius depositionem discessit à loco, in quo examinatus fuerat aut postquam discesserat examinator à curia. In primo proposito casu Doctores istius opinionis dicunt iuramẽtum subsequẽs consolidasse depositionem dicti testis à principio non iurati. Quapropter valida esset dicti testis depositio, ac si à principio iurasset. In secundo vero casu proposito, dicunt istius testis depositionem esse nullius virtutis. Tertia doctorum sententia procedit cum hac distinctione, videlicet, aut testis post depositionem suam factam sine iuramento confirmauit ex se, nulla facta sibi requisitione ab actuario, vel à iudice, aut à parte, de confirmando illam medio iuramento, statim antequam discessisset à

sisset à loco examinis, & ab actuario, eo quod ad se reuersus memor fuit se in principio examinis nō iurasse, vt tenebatur ad hoc, vt debita fides adhibita fuisset depositioni suæ. Aut ipse testis iurauit postquam discessisset à loco examinis, & ab actuario, vel ante discessum suum fuisset requisitus de iurando à parte, vel ab actuario. Nam in primo casu dictum iuramentum consolidabit depositionem factam non præuio iuramento; in secundo proposito casu dictum iuramentū superueniens non consolidasset depositionem factā dicti testis, non iurati à principio; & ratio potissima est, quod inde elici posset ipsum falsum deposuisse: cum inde retractus non fuisset ex timore non iurandi falsum, & sic violandi iusiurandum sibi non delatum, & quod postea requisitus de confirmando eius depositionem proprio iuramento, iurauit, ne suspicarentur circumstantes, & requirentes talem iuramenti delationem, quod ipse testis non confirmasset suam depositionem prius factam præuio iuramento propter eius falsitatem. *Felin. in cap. de testib. ext. de testibus.* & ne quis dictis opiniones esse sine fundamento rationis audeat asserere; Sciēdum erit eis, quod prima Doctorum opinio fundatur in hac ratione, eo quod cōmuniter iura omnia requirunt, quod iuramentum præcedat depositionem testium; & inde sequitur, quod iuramentum erit requisitum de solemnitate extrinseca, & ante actum: ergo actus erit nullus, ipsa deficiēte, prout docuerunt communiter Doctores, & meritò, vt inde deterreatur testis à proferrendo falsum testimonium propter præuium iuramentum sibi exhibitum de dicenda mera veritate, &c. Secunda verò opinio Doctorum fundatur in hac ratiōne: quoniam quando testis deposuit, non præuio iuramento, præsumitur ipsum deposuisse quoad primum propositum ibi casum animo statim ex se iurādi se vera deposuisse; & sic cum simus in his, quæ fiunt simul, & semel, in quibus non datur prius, & posterius, ipsum iuramentum dicetur cōualidasse depositionem præcedentem. Cum in tali casu in proferendo depositionem præsumatur cogitasse de inferendo iuramento, & sic in mēte sua iam protulit, & idcirco præsumitur veritatem dixisse, propter reuerentiam iuramenti. Non ita poterit
3 dici in materia secundi casus propositi (vt paulò ante diximus in referendo tertiam Doctorum sententiam.) Et hæc omnia ab ipsis Commissarijs tenacissimè memoria retinenda erunt, quia quotidie poterit contingere verecundia examinatorum. Quapropter meritò Doctores asseuerare non erubescunt fidē nullatenus fore præstandam Episcopis, vel Archiepiscopis deponentibus sine iuramento in iudicio in præiudicantibus alicui, vt apertissimè docuit Gregor. IX. Papa. Idipsum & docuerunt dicendum Doctores de depositione præiudiciali alicui in iudicio facta à Cardinali, *c. fin. ext. de iuram. calum. gl. in c. cum olim. el 1. ver. fratrum ext. de priuil. & ibi Panor. nu. 5. qui & latius in c. sicut. n. 5. ver. in gl. fi. ex. de sent. excom. Felin. in c. tuu, ext. de testib. & in d. c. sicut in princ. ver. Item nota. Alexa. in cons. 18. incip. in causa col. 2. quem citat, & sequitur Viui. in suo tract. Com. opinio, ver. testis, Ias. in l. Admonendi in 2. repe. n. 189 per totum ff. de Iureiurand. & ibi per alios.* & in tantum est verum hoc nostrū assertū de persona Cardinalis, quod si dixerit aliquod præiudiciale alicui, summū Pontificem sibi cōmisisse, non erit sibi credendum, nisi & illud probauerit. *Panor. in ca. cum olim el 1. n. 5. ver. in glo. fi. ext. de Priuil.*

De forma monendi testem irreuerētem, vel falsum testimonium proferentem, & de subiiciendo eum torturæ, ac alios infames, & deputandi in carcere eosdem.

CAP. IV.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij quomodo procedant contra testes deponentes cū risu, vel alia irreuerentia in iudicio, vel de directo cōtraria dictis plurium testium maioris auctoritatis, quam sunt ipsi testes.*

2 *Forma decreti faciendi à Commissarijs contra testem, qui post monitiones sibi factas perdurauit in sua falsa depositione.*

3 *Intimationis dicti decreti forma describitur.*

4 *Actus carcerationis in processu describendus erit.*

5 *Testes reperti, seu alijs contestibus comprobati falsum deposuisse, quando torqueri possint, sed ante torturam adhibitā, quæ erunt à Commissarijs inquirenda, ac ponderanda.*

6 *Testes torqueri posse in aliquibus casibus traditur: qui & recensentur, sed & quanto tempore fuerint torquendi, relinquitur arbitrio, & prudentia Commissariorum, ponderata qualitate ipsorum, & negotij, de quo quæritur, & qualitate testium contrarium deponentium.*

7 *Commissarij quare non teneantur ante torturam testium eis indulgere terminum ad producendum quicquid voluerint ad probandum de iure se non posse subijci tortura.*

8 *Forma decreti faciendi à Commissarijs de torquendo testes infames.*

9 *Forma decreti faciendi à Commissarijs de torquendo testem varium traditur, & num. 13.*

10 *Testem fore torquendum quotupliciter contingat.*

11 *Forma decreti de torquendo testem pro eo, quod aliud dixerit in iudicio cum iuramento, quam dixerit extra iudiciū sine iuramento.*

12 *Forma decreti, de torquendo testem negantem se aliquid scire de aliquo facto, quando contrarium in iudicio constat per testes, & quæ sint ponderanda à Commissarijs ante torturam talium.*

14 *Et quæ in conficiendo ipso decreto de torquendo.*

QVam sæpissimè contingit testes diabolica suasione falsum testimonium proferre non pertimescere: & aliquando deponere cum risu, & contemptu tribunalis aduersando dictis, quā plurimorū sine aliquo fundamento, sed sola sua pertinacia asseuerantes quædam imaginaria, non verisimilia, & prorsus impossibilia. Quod cum Commissarij animaduertunt, omni cum benignitate possibili ipsum moneant præcisis, vel alijs æquipollentibus eloquijs, quæ omnino describenda in actis mandent actuario, videlicet. [Auertite fratello, & ricordateui, che haucte giurato di dir la verità, & ricordateui, che la Maestà Diuina sà il tutto, & è qui presente: onde se voi nō direte la verità, & dalla sua diuina giustitia, & da noi sarete castigato seueramente: & ricordateui auanti à quali persone state, onde se non mutate modo di rispondere, noi come essecutori della giustitia di Dio, vi faremo mutar il risu in pianto, onde ti solueteui di dir la verità, & con ogni modestia possibile, & humilita monastica.] Et si adhuc persistat in negando, & fuisset à Commissarijs reprehensus more monastico de tali sua pertinacia & irreuerentia ridendo exhibita tribunali, & post talem correctionem si velit deponere veritatem cum omni reuerentia, congrua erit admittenda eius depositio, eidem prætermittendo hæc verba actuario, tandem ipse testis ad cor rediens petijt veniam de irreuerentia exhibita: & postea subinferat, & fuit denuo interrogatus de .... qui respondit .... Aliquando verò testis pertinaciter negat se aliquid scire de .... de quo fuit vocatus in contestem ab alijs, & tunc Commissarij his verbis moneant ipsum, & illa sigillatim omninò describenda in actis iubeant ab actuario, tali pacto videlicet: Interrogatus, & monitus à Reuerendis Commissarijs ipse D.. quod omninò dicat veritatem de his, de quibus interrogatus fuit, quoniam apertissimè in sua depositione deprehensus fuit bis, vel ter, scilicet quoties hoc contigit in mendacio expresso, & quod saltem modo deponat veritatem, antequam ante ipsum consocij adducentur in eius maximum dedecus, & fiat inter eos confrontatio; *his ergo vtantur verbis statim ab actuario describendis in actis, videlicet* D... [Fratello, hormai dite la verità, poiche vi habbiamo trouato in bugia già due volte, ò tre volte, &c. in questi capi il primo è ... il secon-

il secondo è . . . il terzo capo è . . . & questo ve lo diranno su'l viso i testimonij, con li quali anco erauate quando D . . . fece . . . quando nel tal luogo ditte, & . . . . &c. Perche voi dunque volete negare di saperlo ò hauerlo veduto con tanto danno dell' anima, & del corpo vostro, dicendo che non hauete . . . onde vi hauerete da risoluere di dir la verità a tutti modi, come passa il fatto, altrimente si verrà alla confrontatione de i testimonij, & poi contra di voi pertinace si farà quello, che comanda Dio benedetto, & la santo Chiesa nelle loro leggi.] *Hac ergo, vel alia* simili præmissa, & in actis descripta monitione *& ipsomet teste ad verbum audiente: fuit denuo interrogatus,* [se ita nel medesimo proposito di non voler dire la verità di quanto poco auanti fu interrogato, ò habbia qualche ragione da dire, per mostrate, che habbia detto la verita, perche sarà benignamente ascoltato auanti, che si venga all'atto della confrontatione de' testimonij sopra le sudette sue falsita,] *Respondit*, & cum ex responsione dicti testis non fuisset eneruata suspicio dictarum falsitatum, visum fuit ipsis Commissariis vocare illos contestes coram ipso teste pertinace, vt sic confusus saltem ad veritatem deponendam incitaretur. Et Et cum contestes aduenissent, & coram dicto pertinace testes ipsi Reuerendi Commissarij sigillatim interrogabunt cum iuramento, an ipse D . . & Die . . . audiuisse dixisse . . . & Die . . . D . . . minatum fuisse D . . . . & si omnes eodem modo confirment coram illo teste pertinace vera esse, quæ quisque eorum deposuisset contra D . . . ipsi Commissarij denuo monuerunt ipsum testem pertinacem, vt deposita iniqua pertinacia simpliciter dicat veritatem de iis, de quibus fuerat interrogatus, & eius responsione perpensa, si ipsis Commissariis videbitur illum deposuisse vera, ipsum moneant, ne deinceps simile quid attentare præsumat, sin alias ex nunc prout ex tunc sciat huiusmodi nefas sibi non fore indulgendum; sed fore de iure iuxta qualitatem falsitatis puniendum, & hic modus erit obseruandus, si viderint ipsi Commissarij dictum testem esse imperitum, & pauidum, & alias virum probum sed si cognouerint ipsum testem temerarium solitum similia, vel maiora crimina perpetrare, simpliciter faciant describi ab actuario omnia quæ ille deponit, aliquali monitione præmissa, & tali receptæ depositioni faciant ipsi Commissarij illum se subscribere: quo peracto poterunt alio die ipsum vocare, & iterum examinare, vt ipsum varium reperire possint; sed si adhuc ille perseuerauerit in sua prima depositione, aut dixerit se de tali re nihil aliud scire, nisi quæ alias deposuit, cui per omnia se remittit, tunc dictam responsionem faciant describi ab actuario & subscribi ab ipso teste pertinaci, quo peracto in eius confusionem, & vt sit conuictus de falso, faciant dictã confrontationem, prout superius diximus, qua facta etiamsi fassus fuerit falsum deposuisse, assignent ei Commissarij terminum ad probandum, quare nõ fuerit puniendus tanquam testis falsus, nec non ad producendum quicquid voluerit in sui defensionem, & vt infra dicetur & isto interim præuio decreto ipsum ad custodiam deputent carceri; vt tempore suo falsitatis, & pertinaciæ pœnam sentiat, qui noluit piis monitionibus acquiescere: huiusmodi forma decreti poterit esse hæc, vel eis similis.

Die . . .

Cum Reuerendi Commissarij post monitiones quam plures factas D . . de dicenda veritate & post confrontationes contestium factam ipsum D . . . perdurantem in sua falsitate reperijssent ipsum formali carceri mancipandum fore ad custodiam decreuerunt, prout præsenti decreto decernunt, à quo non amoueatur, nisi præuio assensu ipsorum nec non eidem D . . . assignauerunt, prout præsenti decreto assignant, terminum dierum . . . ad producendum, probandum, & allegandum in sui defensionem quicquid producere probare, & allegare voluerit. Dat. in monasterio . . .

Die . . .

D . . . . *Abbas*
D . . . . *Abbas* } *Commissarij*
D . . . . *Actuarius.*

Sciant tamen Commissarij se non teneri talibus 3
indulgere terminum supradictum ad [illegible]endum, &c. vt latius paulo post. Quo per[illegible] ipsum decretum intimari ipsi reo faciant per actuarium cuius intimatio facta in scriptis statim redigatur [illegible], & in fidem veritatis faciat ipsum reum subscribi.

D . . per me D . . actuarium fuit intimatum dictum decretum ipsi D . . . qui reuerenter, & cum gratiarum actione acceptauit, & in fidem se subscripsit manu propria.

[Io D . . dico essermi stato intimato il sudetto decreto, & in fede della verità mi sono sottoscritto di mia propria mano.]

Sed si scribere nesciat, faciat per [illegible] imprimi signum crucis, & per actuarium scr[illegible], vt supra, signum crucis ✠ D . . . &c.

His peractis ipsi Commissarij faciant in [illegible] describi carcerationis actum ab act[illegible]rio [illegible]

Fidem facio ego D . . qualiter virtute d. decret. D . . . [illegible] formalibus carceribus man[illegible]patus, & in [illegible] in me [illegible]. 4

Die . . . D . . . *Actuarius.*

Sciendum insuper omnino erit, quod non [illegible] testes poterunt carceri m[illegible], si reperia[illegible]sarij, immo & subiici tor[illegible] de [illegible] veri[illegible] depositionum ipsorum, ve[illegible] etiam ad purgan[illegible] eos ab infamia, quando ipsi [illegible], vel [illegible]sent varij. Quapropter o[illegible] Commissariis o[illegible]tebit ponderare dicta, & qualitates personarum ipsorum testium. Nam ipsi p[illegible] varijs ex causis: puta, quia [illegible] *primo* [illegible] *secundo*, vel loci j c[illegible]: *tertio* vel var[illegible] vel *quarto* extraiudicialiter, & aliter dixisse conuin[illegible] iudicio; vel *quinto* delicto interfuisse, si [illegible] ipsi tamen dicant neminem vidisse, aut cogno[illegible]. *sexto* vel verisimiliter informati, & sunt suspe[illegible] quod veritatem dicere recusant odio vel amore: *septimo* vel sunt viles personæ, & vltronei se ingerunt ad testimonium ferendum: *octauo* vel sunt conuicti de mendacio ex dicto alterius dignioris licet solius, vel alijs similibus causis. *Clar in prax. § fi. q. 25. per totum, Boss. de tortura testium num. 9. cum duobus sequent.* Quanis vero tortura inferendà sit, & qui modus in ea inferenda seruandus, & an grauis, vel leuis nulla pi[illegible]cto poterit infallibilis regula tradi, & ideo [illegible] communiter doctores hoc totum relinquunt p[illegible] prudenti iudicio Commissariorum. Nihilominus, vt aliqualis tradatur norma: dicimus ipsos Commissarios posse, vbi casus contigerit iuxta personarum, & factorum qualitatem arbitrium suum vel moderari, vel extendere. *Clar. in prax § fin. q. 25, ver. [illegible] in fi.* Hoc omnino Commissarij memoriæ commendent: quod licet multi Doctores in aliquibus casibus teneant, quod antequam ad torturam contra testes deueniatur illis dandus esset terminus ad deducendum, & probandum quicquid voluerint, vt euitent torturam illis adhibendam: *Boss. in tit. de mand. ad homicid. post n. 30.* 7
Nihilominus sciant Commissarii, quod communiter sit receptum in practica, vt semper & quandocunque absque aliqua disputatione testes de iure torqueri poterunt, cum effectu torquendi erunt, vt euiteturtimor subornationis, quæ de facili fieri possit, *Clar vbi su. vers. fi. in fi.* & vt quam facile sit Commissariis, formare de torquendo aliquem ex dictis testibus decretum. Ideirco gradatim procedendo trademus illis formam decretorum, & primo tradetur.

Forma decreti de torquendo testem infamem.

Si ergo testis aliqua iuris, vel facti infamia laborauerit, tunc erit ille torquendus vt diximus ad effectum purgandi eius infamiam, & tollendi à reo facultatem excipiendi contra ipsum, opponendo infamiã ipsius: forma vero erit talis.

Die . . .

Die ... Reuerendi Cõmissarij sedentes, &c. visis. &c. stante qualitate D ... examinati & considerata infamia nota qua affectum reperitur propter decretum contra ipsum pœnale in causa criminali, contra eundem mota per R ... die ... ad tollendam ergo dictam infamiæ maculam; & vt eius dictum magis afficiat nominatum, & ad omnem alium meliorem finem, & effectum mandauerunt ipsum duci ad locum torturæ, ibique spoliare, & funi applicari, prout præsenti decreto funi applicari mandant.

Datum in monasterio D ... eadem die ...

D .... Abbas
D .... Prior } *Commissarij*
D .... Actuarius.

Forma decreti torquẽdi socij criminis tradetur infra in cap. 21. nu. 11. & fol. 86. vbi sermo erit habendus de confrontatione consociorũ. Vide ergo ibi, cum ibi sit locus magis proprius, ne bis eadem repetamus.

Forma decreti de torquendo testem varium, seu vacillantem in sua depositione duplex traditur, cum huiusmodi vacillatio duplici ex capite ortum habere possit.

Die ... R. Commissarij sedentes pro tribunali, &c. visis, &c. ac
9 *ponderata vacillatione ipsius D .. dicentis in examine facto die .. D ... aut furtum perpetrasse, & similia: & modo in præsenti examine negantis se illum vidisse furtum facientem, vel percutientem lapide D ... & tali loco, & coram D ... modo ait se illum vidisse percutientem ense, & non in loco prius nominato sed in ... Ad tollendam ergo omnem maculam periurij (si qua inesset) ab eiusdẽ testis persona (& hoc dicatur si primum dictum fuisset prolatum cum iuramento) vel ad purgandam omnem maculam varietatis, si quæ inesset; & ad sciendum, in quo dicto ipse testis persistat; ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum mandauerunt eundem D ... testem examinatum duci ad locum torturæ ibique spoliari, & funi applicari, prout præsenti decreto mandant funi applicari. Datum in monasterio ...*

D ... Abbas
D ... Prior } *Commissarij.*
D ... Actuarius.

Et sciendum, quod huiusmodi testes varij nõ semper subijciuntur torturæ, vt possint Commissarij perspicere, in quo ex dictis eorum persliterint. Nam aliquando hæc vacillatio processit ex subornatione sibi facta ad variandam depositionem præcedentem, ac per consequens ad reuocandum præcedens examen ipsorum, vt puta si D ... dixisset se vidisse D ... furan-
10 tem, & ... & huiusmodi depositionem committentur plures circumstantiæ veræ, vel aliqua verisimiliæ ita quod ij postea dixisset se non vidisse D ... sed D ... & concludentem rationem non afferat huiusmodi eius variationis, seu reuocationis. Nam huiusmodi testis non erit torquendus ad effectum sciendi; in quo dicto persistat: sed ad hoc vt ipsi Commissarij scire possint, à quo, vel à quibus subornati fuerint pro dicta reuocatione dictæ primæ suæ depositionis, vel mutationis. Præsumitur enim, & merito, quod à dicto suo priori recesserit subornatus, & in hoc in casu non erit Commissarijs vtendum præcedenti forma decreti, sed subsequenti, videlicet.

Forma secunda decreti de torquendo varium.

11 *REuerendis Commissarijs sedentibus pro tribunali, &c. visis, &c. & perpensa ad verbum depositione facta per D ... testẽ examinatum die ... in qua asseruit se vidisse D ... furantem ... consideratisque pluribus circumstantijs dictam depositionem concomitantibus, quæ verificata fuerunt, prout in actis latius (si ita essent verificata ex productis in actis, alias hoc non dicat in decreto præsenti) & quæ sunt adeo verisimiles, vt arbitrio boni viri credendum sit ipsum testem in dicta prima testificatione verum protulisse; & in subsequenti alio modo facta sua depositione mentitum fuisse, præsertim cum ea, quæ in sua prima depositione deposuerit vltroneus, & de plano deposuerit; & in secunda sua depositione nullam sufficientem, aut verisimilẽ causam alleget huiusmodi suæ variationis. Quapropter valde credibile ac verisimile est ipsum C ... testem ad dictã eius priorem depositionẽ reuocandam ab aliquo subornatum fuisse. Ad effectum ergo clarius id ipsum audiendi ab ipsomet D .... teste, à quo, vel à quibus subornatus fuerit ad dictam priorem depositionem reuocandam, ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum circa tamen præiudicium quorumcunque iurium ipsum puniendi regiminis Congregationis Cassin. vel religionis ..... aut Episcopo ..... vel ipsorum Commissariorum competentium ex dicta variatione, quibus per præsentem torturam ipsi Commissarij præiudicare, non intendunt, & non alias aliter, &c. de quo expresse protestati fuerunt, & protestantur ipsum D .... testem variantem in suis depositionibus mandauerunt duci ad locum torturæ, & ibi spoliari, & funi applicari, prout præsenti decreto spoliari, & funi applicari mandant. Datum in monasterio, D ....*

D .... Abbas
D .... Prior vel Dec. } *Commissarij.*
D .... Actuarius.

Forma decreti de torquendo testem, qui aliud in iudicio dixit cum iuramento, quam dixisse extra iudicium deprehenditur iudicialiter.

Reuerendi Commissarij sedentes pro tribunali, &c. visis, & perlectis depositione D .... testis in iudicio facta, & depositionibus in eodem iudicio factis à D .... & à D .... & à D .... animaduertens ipsum D .... testem aliud dixisse in iudicio, aliud vero extra iudicium cum iuramento coram D .... D .... & ponderatis verbis præcisis per ipsummet testem extraiudicialiter prolatis, de quibus in processu latius, ex quo apertissimè apparet ipsum informatum de veritate facti, & de notitia ipsorum delinquentiũ: Ad tollendam igitur omnem maculam periurij, si qua inest ab eius persona, vel ad purgandum omnem defectum varietatis, si quis inesset, & ad sciendum, in quo dicto ipse testis persistat ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum mandauerunt ipsum D .... testem duci ad locum torturæ, ibique spoliari, & funi applicari, prout præsenti decreto, torquendum mandant. Datum in monasterio ..... die ....

D .... Abbas vel Prior.
D .... Prior vel Dec. } *Commissarij.*
D .... Actuarius.

De forma decreti de torquendo testem asserẽtem se nihil scire de crimine facto per D .... & tamen constat aliquo pacto contrarium.

Animaduertant Commissarij, quòd quamplures reperiuntur, qui criminis, de quo quæritur, admissioni, cui interfuerint, vel aliter bene de ipso, & eiusdem auctore norunt, tamen renuentes deponere de ipso asseuerant se prorsus nihil scire de tali facto; quod cũ repererint ipsi Commissarij, quod scilicet D .... in testem vocatus ab ipsis super quo interrogabitur, esset verisimiliter bene informatus: quia scilicet, tem- 13
pore commissi delicti constitit in actis ipsum D .... fuisse in loco delicti perpetrati, & potuisse videre, quomodo factum sese habuisset, & ipse D .... vel negat adfuisse, vel vidisse *Foller. in praxi crim. in ver. Capiatur in for. 1. n. 22.* saltem per vnum testẽ, qui sit dignior ipso negante, vel constat, quod extraiudicialiter confessus fuerit se habere notitiam facti, & in iudicio postea interrogatus hoc ipsum negauit: *Foller. vbi sup. num. 18.* vel quia est proximus loco delicti commissi, vel est domesticus. *Bossius de tortura testium, nu. 9 cum duob. sequ.* vel est solitus frequentare viam, in qua commissum fuit delictum: & est alias persona malæ opinionis, & famæ. *Foller. vbi sup. num. 27.* aut alia de causa possent ipsi Commissarij conijcere quod ille recuset veritatem fateri, & dictorum & indiciorum probationes in actis apparent, vt dictum fuit supra, scilicet, quod talis testis negans scit, vel scire debet veritatẽ facti, *Foll. vbi su. nu. 24.* de quo fuerat interrogatus, & cõstat de delicto saltem in genere cõmisso, *Foller. vbi sup.* infrascripta forma decreti ad torturam contra ipsum D ... testem deuenire ipsi Commissarij poterunt, videlicet.

Reuerendi Commissarij sedentes, &c. visis, &c. Auditis ac perlectis depositionibus testium deponentium D .... in testem vocatum scire facti criminis seriem, & pluribus monitionibus ipsi testi factis, vt veritatem fateatur, consideratoque quod constiterit in

iudicio

indicio aliquo pacto ipsum fuisse præsentem in loco criminis admissi tempore, quo fuerat perpetratum vnde verisimile est ipsum vidisse, quomodo dictum factum se habuerit, & qui fuerint delinquentes, aut quibus vestibus induti, quibus armis, cuius ætatis, cuius barba, cuius coloris: & licet ipse testis negare non erubescant reliquentes vidisse, ac consideratis alijs indicijs ex actis ipsis resultantibus, & contra dictum testem facientibus &c. Quapropter ipsi Reuerendi Commissarij ad effectum habendi ab ipso D.... teste examinato plenam, & integram veritatem super præmissis, de quibus (vt dictum fuit) verisimiliter apparet informatus, atque ad omnem alium meliorem finem, & effectum mandauerint ipsum D.... duci ad locum torturæ, ibique spoliari, funique applicari, prout præsenti decreto torqueri mandant. Datum in monasterio.... Die...

D...................... *Abbas.*
D...................... *Commissarij.*
D...................... *Actuarius.*

Et animaduertāt Commissarij, quod si dictus testis
4 habitaret propé locum, in quo crimen factum fuisset vel solitus fuisset talem locum frequentare, in quo fuit repertum cadauer, vel furtum factum, vel vulnera illata; ex quibus eliceretur, illum esse facti consciū tunc & ipsi supra recensito decreto addant & dictas ponderationes dicendo; cōsiderantes etiam quod dictus testis &c, vt supra, & postea decretum concludāt vt supra, Secundo, quod ex supra dictis formis poterūt & ipsi similibus occurrentibus casib. paucis immutatis, procedere ad torturam, & ad formandum decretū torturæ contra testes, Tertio memores sunt ipsi Commissarij, ipsos non posse de iure procedere ad torquendū testes ita grauiter, ac si essent rei criminis de quo inquiritur; sed leuius arbitrio ipsorum; nam pōderare tenentur qualitates testium, & criminum, de quibus inquiritur. *Clar. in prax. §. fi. q. 25. ver. torqueatur. in fine.* Quarto sciant Commissarij, quod licet sit regula vulgatissima, in qua habetur, quod nimis graue sit ex domo rei probationes sumere, *l. Nimis graue. C. de testib. Boss. in ti. de exami. reorū, n. 9.* nihilominus ipsa regula nō habet locum in criminalibus: etenim sæpe sæpius domus reorū perquiruntur ad effectū videndi, an aliquid reperiri possit, ex quo possit facilior probari via ad inquirendum specialiter contra reos, qui ex tali inquisitione grauioribus indiciis assolent vrgeri & aliquādo conuinci *Clar. vbi sup. in § furtū, ver. Quæro nunquid & q. 27. in princ.* Quapropter ipsi Cōmissarij ponderent, & obseruēt omnino, quæ attulimus memoriæ commendanda, & obseruanda ab ipsis in cap. 3. per totum.

De Testibus generatim Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Veritatis manifestatio ex testibus pendet.*
2 *Probationis definitio.*
3 *Probatio alio clandestina, alia euidens, alia minus euidens est.*
4 *Probatio alia plena est, alia semiplena. Et quæ sufficiens ad torturam, vel ad vindictam.*

1 MVlti quæ ad Iudicis, Rei, atque Actoris vim, & rationem attinebant, hactenus dilucide (vt mea fere opinio) atque breuiter exposita fuere. Modo instituti operis ratio flagitat, vt de testibus, quæ necessaria sunt, explicare incipiamus. At quoniā ex testibus veritatis manifestatio, & cōprobatio pendet eo itaque de probationibus, vt suo ordine nostra procedat ratio dicere prius incumbit, cuius quidē diffinitio ante subijcienda est, quæ his verbis secundum Azonem, & Accursium *in Rub. C. de probatio continetur?* Probatio est rei dubiæ per argumenta declaratio. In qua cum cetero-
2 rum vocabulorum sit expedita, & prompta cognitio, quæ sit argumenti vis, & significatio, non perinde, ac oportet, est explicata. Nam hic argumenti nomē non eandem, quam Logicos, significationem sibi vendicat vt sit positis ex denunciationibus conclusionis collectio, sed potius id omne, cuius vi veritas aperitur: siue sint testium dicta, siue rei, de qua agitur indicia, vel coniecturæ, vt à Specular. *de probat.* manifeste colligitur. Verum probationis, licet vnicum sit nomen eius vnica certe non est forma, sed varia, ac diuersa
Atq; vt generatim agamus, tripartito genere illa dif- 3
funditur. Alia namque est euidentissima, quæ ex priuilegiis atque instrumentis, & literis, (sic enim loquūtur Iuris periti) ceterisque eius generis, eruitur, *& cap. licet causam de probat. cap pia de except. lib. 6. l. si eum, §. qui pro rei qualitate ff. de his, qui satisd. cogant.* Alia euidens ex testium dictis, reique euidentia, *cap tua de cohab. cleric. & mul. c, cum contingat, de rescrip. c. auditis. de restit, integ. cap. eorum, 11. q. 3.* Alia minus euidens, vt quæ cōstat ex probabilibus coniecturis, quas illi præsumptiones vocāt *cap afferte, de presumpt. Butr. in ca. vestra de cohab. cler. & mul.* Quas profecto explicatius exponere modo consilium non est: sed his carminibus continentur.

Aspectus, sculptum, Testis, notoria. scriptum.
Iurans, confessus, Præsumptio fama. probabunt.

Sunt ergo probationis species nouenario circumscriptæ numero. At nobis, quæ ad crimina, vel refellendá, vel asserenda accommodata sunt, dicere est propositū Ac primum de indiciis ita dicemus, vt nullam modo rationem de subtiliori eiusdē probationis partitione habeamus. Si quidem alia (vt aiunt) negatiuæ est partis alia affirmatiuæ, &c. Quorum ratio ad exquisitiorem explicationem iuris spectat. Id tamen non mediocriter ad præsentem tractationem refert, vt probationis vim, & notionem ad bipartitam duci posse rationem sciamus. vt altera quidem sit perfecta suisque numeris absoluta, quam doctrinę causa Doctores dilucidam 4
vel plenam appellarūt: Altera inchoata, atque imperfecta, quam semiplenam Iuris prudentes nuncuparūt ex Caietano, *secunda secunda quæst. 69.* consentiuntque Panorm. & alij, *extra de probat.* Et plena dubio procul, quemadmodum, & inchoata duplici ratione distrahitur. Alia sane est perfecta vel inchoata ad tormentorū tamen vim inferendam idonea veri reperiendi causa, Alia autem perfecta, vel inchoata ad vindictam etiam reo decerandam ordinata. At ea perfecta non immerito, vel ad condemnationem iudicanda est, vel ad tormenta: cui nihil ad hæc ipsa iure afficienda deest. Quę vero aliqua sua parte vacat, inchoata esse existimatur Exploratum est enim iis, qui vel mediocriter in iuris eruditionē versantur, quod sæpius probationum nerui vsque adeo sunt imbecilles, vt ex eis supplicia constitui nullo modo possint; cum tamen earum vi, esculpendæ veritatis gratia, licet reum ad tormenta exponere. Quod certe nec decet ignorare eum, qui iudicādi ceteros potestate pręfulgeat, nē imperfectis perinde ac perfectioribus vtens, aūt ea, quæ ad tormenta exhibenda apta sunt, tanquam si ad vindicandum idonea forent, impiē, atque imperitē vsurpet. De probationibus itaque sic in vniuersum esto dictum.

De Indicijs. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Indicij nomen æquiuocum multa significat, & quid apud Iuristas.*
2 *Indicium aliud plenum, aliud semi plenum.*
3 *Indicium plenum plerunque violentum appellatur, & quando.*
Præsumptionum variā sunt genera.
5 *Præsumptio variatur secundum conditionem personarum.*
6 *Indicia plena sunt reo manifestanda, &, ob quam causam.*
7 *Indicium vnum an valeat ad inferenda tormenta.*
8 *Indicium probabile habet vim inferendi torturam, non tamen per talem confessionem absque testibus poterit condemnari.*
9 *Duo leuia indicia ad idem spectantia vnum constituunt graue.*

Indicij

1 INdicij nomen varia est significatione manans, nam latiori specie si vtamur, signũ quodlibet indicij nomine notatur. Quo quidem modo tutissima est rei huius vsurpatio; at accuratiori ratione indicij vis apud Iurisperitos significat rei, quæ in controuersiam ponitur, explicationem, ac manifestationẽ, vel vt ait Pano. *in cap. tua de cohabitatio. cleric. & mulier.* est notabile signum alicuius dicti rei, vel facti, quod subijcitur necessitati probandæ. Quod in primis bipartito modo eodem apud Authores dirimitur. Vnum namque perfectum, siue plenum, alterum autem inchoatum (& vt aiunt) semiplenum est. Prioris autem explicatio generis est, rei coniectatio per signa efficacia, ea quibus animus in aliquo tanquam in vero conquiescit nihil præterea requirens. Bald. *in l. ea quidem. C. de accusatio.* At inchoatum est coniectura quædam, quam ipse præsumptionem appellat; acrius crimina vrgens ad assentiendum. *ff. de probat. l. comprobatio.* Adiungunt aliqui & leue, quod id est, cui frequenter contingit veritatem ad esse, neque ad probationis rationem vllo pacto censendum est. Illa autem duo grauia appellantur, propterea quod frequenter veritatem adiunctam habent, ac æquantur præsumptione iuris *l. metum ff. de dolo.* Paris de Puteo *in tract. de syndicatu.* Existimo etiam ab instituto nostro minime esse alienum, adnotasse plenum indicium plerumque violentum appellari, quando causam per se obtinet, nec alia opus habet

3 probatione. Nam, vt ait Panor. *in c. cum contingat, de rescr. numer. 3. citans text. in l. licet. ff. legat. primo, & in l. sciant cuncti. C. de probationibus,* ex coniecturis potest dici euidens probatio. Ac semiplenum, aut quod vehemens: siue probabile dicunt, semiplenam etiam probandi vim obtinet. Ex quibus variæ enascuntur coniecturæ, & quæ (vt dixi) præsumptiones appellantur,

4 Quarum etiam plurimas partitiones attulit Panorm. *in cap. quanto, eodem titulo,* Nempe quod alia sit probabilis, alia vehemens, alia violenta. De quibus consulto nullam habemus rationem: si quidem (vt ipse testatur) ea vocabula à Doctoribus differendi gratia fuerũt inuenta. Constat namque eadem indicia personarum varietate considerata, modo temerarium, modo probabilem, nonnumquam vehementem, vel violẽtam suspitionem afferre. Atque (vt eadem in re versemur) non pari modo luxuriæ crimen in sene, vt in adolescente conijcitur. Etenim Seneca dicit, *cum alia vitia cum hominibus senescant sola auaritia iuuenescit,* Neque etiam pari ratione ad animi perturbationes, ac vitia literarum studiosos, vt ignaros, & imperitos propensos esse arbitrandum est. *Nam cunctorum mater est errorum inscientia cap. primo 38 distinct. & fere per totum.* At Diuus, Hieronymus: *Ama scientiam scripturarum, & vitia carnis non amabis.* Hactenus Panorm. *in cap. quanto, de præsumptionibus* Quocirca vt nostrum ad institutum propius accedamus: si duo obseratis foribus in aliquo domicilio deprehendantur (quod patrum instituto cautum est, ne fiat) id indicij, si in adolescentulis repertum fuerit, aut eos, quorum alter adolescens, alter vero alia ætate perfectum einsmodi & censeri, & appellari certum est ac eo magis, si nocturno tempore, nullo lumine, aut etiam vestibus detractis, tunc quidem de libidinis vitio probabilis sane est coniectura; semper tamen personarum anteactæque vitæ habenda est, ratio ac præcipue occasionis. Quod de mulieribus multo magis asseuerandum est. At si duo Decani, ætateve affecti, morumque grauitate prædití, aut locus minus aptus est vt in id culpæ incidant, nulla suboritur libidinis coniectura: quo fit, vt pœna tantum transgressi instituti suscepta, nihil postea fiat reliquum. Quod de sanguine coniunctis prorsus sentiendum existimo Panorm. *de præsumptionibus, cap. cum in iuuentute.* Indicia tamen plena talia iudicanda sunt: ex quibus non solum factum sed etiam persona eiusdem facti manifeste dig-

6 nosciitur. Quæ etiam sunt reo aperienda, cum interrogatus, vt sciat, quonam loco causæ suæ rationes consistant, & vtrum respondere teneatur, seque ad defensiones accomodare. Caietanus *secunda secundæ, quæst. 69.* Demum nulla potest de indicijs certa ratio perscribi, vt quæ perfecta, quæque inchoata existimari debeant. Sed in his omnibus plurimum iudicis arbitrio tribuitur: qui excussis rationibus personæ, loci, temporis conditionis, &c. id sequatur, quod & iusto magis consentiat, & lenitati propensius conueniat. Panor. *in ca. cũ in contemplatione de reg. iur.* Bar. *que, in l ff si. de quæst per tex. in d. l. §. eiusdem quoque, ff. de testib. &* Caietanus, *secunda secundæ quæst. 69.* idemque de indiciorum numero sentiendum erit. Vnum enim de aliqua re indicium vim 7
non habet suo genere, nisi ad inferenda tormenta, si tamen fuerit probabile Bart. *in l. 1 prius ff ad Syllan.* Ex eo autem reus condemnari minime potest, licet id criminis propter tormenta confiteretur, vt est text. *cum glo. & ibi Bart. in l. 1. §. Diuus Seuerus, & in l. penult. ff. de quæstionibus* præterquam si ipse sponte fateretur secundum Petr. de Anchar. *in clem. prima, de homic.* Aduerte etiam indicia duobus saltem testibus iureiurando præstito communiri necesse esse Bart. *in l. si, ff.* 8
de quæst. Præterea duo leuia ad idem spectantia, vnum constituunt, cuius vi tormenta possunt offerri. Bart. *in l. si ff. de quæst.* Quocirca ex his id licet constanter, atque dilucide vt consectarium colligere, quod ex coniecturis, & indicijs præcipuis, euidens probatio existimari potest Panor. consentit, referens dictũ *tex. in l. licet, ff. de leg. 1. & l. sciant cuncti, C. de probat.* Non tamẽ eam vim obtinet, vt pœna infligatur talis, ex qua ingens incommodum condemnato manaret. Vt deputatio ad triremes, vel in perpetuum carcerem addicatio in carcerem vero detrudi tormentorum vice, nõ prohibetur. Pœnas vero eos dare ordinarias, vt condemnatos, nisi accedant rationes probabiles, omnino negatur Glossa *in cap si. §. porro, vt lite non conte.* quod quidem asseuerat Panorm. ibi. Ac vltimo animaduertendum, quod idem ait *in cap. tua, de cohab. cler. & mulier.* tot possunt esse indicia, & ita vrgentia, quod inducerent iudicem ad credulitatem, & sufficerent ad ferendam sententiam, etiam in criminalibus, *l. indicia C. de rei vẽdicat. l. sciant cuncti, C. de probat. c. afferte, de præsumpt. hac illa.*

De Testibus proprie.

CAP. VII.

SVMMARIVM.

1 *Iudicij integritas ex testium ratione pendet.*
2 *Testes qui non possunt esse in iudicio.*
3 *Laici aduersus clericos in causa criminali non admittuntur regulariter in testes, & quando possunt admitti.*
4 *Corpore vitiati, & mutilati repelluntur à testimonio ferẽdo contra clericos.*
5 *Monachi possunt remoueri ab officio, quando primum est in aliquorum offensam, etiam pendente processu.*

IVdicij integritatem, quam maxime ex testium ratione pendere omnes consentiunt. Quare plurimũ 1
operis, atque laboris iis admittendis, & examinandis, conferendũ est. Idque vt ordine agatur, ignorare minime licet, non omnes promiscue ad testimonium dicendum leges admittere. Est enim criminum, & personarum summus delectus habendus. Multi namque, qui in hæresis crimine admittuntur, in ceteris repudiantur: & quos cõtra laicos lex recipit, aduersus clericos reiicit, Cõmuni itaque iure hæ personæ ad testi- 2
monium neutiquam admittuntur. Seruus *c. forus de ver. signific.* Quod apud nos est exquisite obseruandam, etenim, aut quia eiecti, aut quod alicuius gratiam, & nummos aucupantur, plerumq. Dei timore aduersus monachos periuria euomunt. Femina, *cap. mulierem. 33 quæst. 5.* Impuberes, *c. 1. 4. q. 4.* Mente capti *cap. 1. cap. tria. 3. q. 7.* Infames. *cap præterea. de testibus cogen* Pauperes, *ca. testis. 4. q. 5.* Infideles *cap si hæreticis 2. q. 7.* Inimici *cap. te. 4. q. 3.* Ignoti. *Auth. de testibus. §. sancimus,* Defensores, & Procuratores & similes, *c. Romano de testibus lib. 6,* Quæ tamen his carminibus commode continentur.

Conditio

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama
Et fortuna, fides, in testibus ista requires.

At doctissimus Sotus triplici capite cunctos complectitur. Quorum vnum est culpa, aut vitium, vt contingit in infidelibus, infamibus, amentibus pueris militibus. Alterum quod plenæ libertati obsistit, vt in inimicis, & amicis, domesticis, & eiusmodi. Tertium est humilium conditio, vt pauperes, viles, atque serui, qui leuandæ famis causa, nullo pæne negotio deprauari possunt. Porro de numero iam diuina lege est cautum : *vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum.* Nam etsi satis sint duo, maioris euidentiæ causa tertius si accedat, probatio erit efficacior. Animaduerto etiam, vt optime disputat Bernardus Diaz *in capit.*
3 120. communi iure laicos aduersus clericos in criminali causa minime admittendos. Nam oppido illis infestos esse certum est *cap. laicos, 2. q. 7.* Quod in Monachis potiori ratione obseruandum est. Verum enimuero, ne quandoque eiusmodi priuilegium (vt aiunt) facinoribus aditum ampliorem prouocet : id totum iudicis arbitrio relinquendum est, qui habita delinquentis monachi, & clericorum, siue laicorum accusantium, criminisque commissi ratione, possent ad testimonium ferendum eosdem iure recipere, vt dicit Panorm. *cap. de cetero, de testibus*, & sequitur Hippolitus *in l. Diuus, ff. de quæstio.* quo loco multa huic instituto consentanea intermiscet, nempe, quod veritatis reperiendæ causa quicquam conceditur, quod per se non concederetur. Quare disceditur à regulis iuris communis. Fallit quoque in notorio crimine, vt ait Panormit. *in capit. cum dilectus, de purgat. canon.* Nec etiam id admittitur in criminibus exceptis, simoniæ, hæresis, & ceteris. Sed est, quod silentio inuolui non
4 decet, nempe quod mutilati membris, vel corpore vitiati nequeunt testimonium aduersus clericum dicere, quorum quidem nomine, in fauorabilibus, (vt aiunt) monachi etiam intelliguntur, vt notat Panormit. *in capit. primo, de except.* Refert Bald. *in sua Margarita, in verbo, mutilati,* Idem dicit perpetuo menti esse tenendum Hyppolyt. in sua practica criminali. Demũ si testes nullo pacto impositum crimen probent, non solum si præcessit infamia, debet purgatio canonica indici. Sed si crimen erit graue, & in multorum offensionem, atque scandalum, pendente processu illico suspendi potest. Panorm. *de indic. cap. At si clerici.* Ex quibus colligitur, quòd ij, qui monasterij annexa loca administrant, aut quilibet alius, si criminis grauis, ac magnæ offensionis infamia laborent, possunt, dum inquisitio peragitur, eo ex loco, vel officio dimoueri. Cetera in sequentibus.

Explicatio latior quoad Testes.

CAP. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Vnus testis iuratus plene non probat, sed si omni est exceptione maior, sufficit ad inquisitionem instituendam.*
2 *Testes omni exceptione maiores qui sint.*
3 *Rei semper est conditio potior.*
4 *Actor producens plura capitula in libello non se obligat ad probandum quamlibet partem copulatiuæ.*
Probatio vna facta de bona fama confundit aliam.
5 *Actore non probante reus absoluitur.*
6 *Probatio habetur pro facti euidentia.*
Seruanda in examinandis testibus.
7 *Testium examinatio, & forma examinandi.*
8 *Testes semper prius sunt examinandi, quam reus.*

IAm satis constat, quod duorum saltem testium numero in aliquem supplicia iure possunt decerni, si ijs maculis careant, quarum alio capite ratio est reddita. At si vnus esset testis etiam iuratus, nullo pacto dilucidam efficeret probationem, *cap. veniens. c. cum à nobis, de testib.* Abb. *in ca. bone memoria, el primo, de electio.* & *in cap. licet, de testib. in princ.* & *in c. cum à nobis, eo. tit.* Quamquam cum is omni esset exceptione maior, redderetque testimonium de facto, nedum de indicio, valeret non modo, vt reus ad quæstiones poneretur, sed etiam vt inquisitio vltra tenderet. Bart. *in l. maritus. ff. de quæst.* 2
Sed qui testes omni exceptione maiores appellandi sint haud ita manifestum est. Quo circa assero ex Panorm. *in c. primo de testib.* & *in c. primo, de consanguin. & affin.* eos habendos esse, qui nulla legitima exceptione reijci queunt. Animaduerto etiam, quid vnus testis cum confessione facta super constantia actus, licet obiter, nihilominus probat, *ex ca. fin.* de success. ab intestato, & ibi Panormitan. *num.* 15. Bar. *in l. admonendi. ff. de iureiur.* Addo quoque, vt si duo sint testes, quorum quidam pro Reo stet, alter vero ab actore, semper maior est fides adhibenda ei, qui Rei causam tuetur, nisi persona ab Actore faciens aliqua magna dignitate, aut au- 3
ctoritate, vel probitate eluceret. Quod grauissime habetur a Soto Postremo testes, qui contra Reum adducti id tantum probant, quod aduersus eum in iudicium affertur ; nullo pacto vim habent contra eum, qui eodem crimine obstringeretur, *vt in l. denunciasse. ff. de adulter.* & Panor. *in c. significasti, de adulterijs.* Modo has 4
regulas subijciendas operepretium fore duxi. Primũ Actor plura deducens capitula in libello non se videtur obligare ad quamlibet partem copulatiuæ: Sed sat est probare, quod ad victoriam obtinendam spectat: Quemadmodum dixit Abbas *in cap. licet, num. 31. de probationib.* Deinde probatio vna facta de bona fama, cõfundit aliam. Abb. *in c. cum oporteat, in fi. de accus.* Tertiò Actore non probante, Reus absolui debet, tametsi ipse Actor confiteretur (vt aiunt) defectum iuris 5
sui. *cap. cum Ecclesia Sutrina, de cau. possess. & propr.* Quarto probatio non modo habetur per testes, verum etiam 6
per ipsam facti euidentiam, *ca. scelus. 2. q. 1. cap. tua, de cohabit. cleric. & mul.* priusquam obtineret per propriã confessionem. Quæ quidem trifaria ratione contingit. Primo proprie, s. cum ore proprio fatetur crimen 15. *q. 6. c. primo.* Alijs vero duob. modis quasi coniectura quadam, vt per facti euidentiam. Atque per fugam, & contumaciam, *c. decernimus, 3. q. 9. c. nullus dubitat, de præsumpt.* Verum enimuero quod in te- 7
stium ratione nobis magnopere conuenit obseruare, examinatio est eorum, de qua modo dicere exordiamur. Prior igitur cura in testib. examinandis est, delata vt crimina, per suas (vt appellant) circunstantias, in diuersa capitula, siue (vt aiunt) articulos distinguantur. Quibus quasi vestigijs ad caput maleficij perueniri solet : atque adeo ipsorum testium veritas vel falsitas egregie deprehendi : quæ his verbis notantur. *Quis, Cui, Cur, Quomodo, quando, Vbi, quibus auxilijs atque socijs, &c.* Eius generis, quod admisso crimini summopere adiacent. Scimus enim. quod ex locorum varietate frequentius testium mendacium compertum fuit; vt etiam ex diuersa loci ratione, quemadmodum in Daniele legimus. Excutiat itaque diligẽter, An testes nimis prompte respondeant ; signum est enim, quod consensione inter se acta, ad testimonium ferendum se contulerunt. Quod si nimis est perplexus, à conscientia deterreri non minimum est indicij. Quamobrem exemplum huius rei adducere dissentaneum non arbitror. Si enim quispiam de carnium esu ad causam dicendam cogeretur, proferretque eius maleficij testes in capite debet eiusmodi delatio diffundi : hoc pacto. Quo die id criminis sit admissum, tum quo loco eius rei actio fuit. Tertio, vtrũ solus, an cum alijs carnes ederit. Deinde quo loco ipsi testes manebant, vt eiusmodi crimen perspicerent. Quinto cuius essent generis illæ carnes, quæ edebantur. Atque ne longius, quam par sit, in re promptissima progrediamur : hac ratione, vt ratio postulat, in testium examinatione versari iudex debet. Hoc titulo eorum examinationes describendo. D. Sincerus de Flandria testis vocatus, & medio iuramento examinatus, super processu, & tota causa: & primo interro-

Sot. lib. 3. de iust. de iure q. 7.

terrogatus respondit, &c. Vel si de aliquo Capitulo peculiari testis affertur, describatur, testis vocatus, & medio iuramento examinatus super tali, vel tali articulo; & primo interrogatus, &c. quemadmodum supra diximus. Et vt nihil hac in re desideretur, subijcio eo sermone esse testium dicta describenda, quo proferuntur, ab ipsis necessario modo. Nã quod vt certum proferunt, tamquam certum describendum est. Quod autem coniectura; aut credulitate (sic enim loquuntur) aperiunt, sic etiam est literis prodendum.

8 In postremum prius semper curanda est examinatio testium rei, tum quia id moris in pluribus eruditissimis Curijs obseruatur, tum etiam, quia ex testium dictis compertũ esse potest, sitne reus carceri custodiæ loco detrudendus, an secus. Quæ quidem omnia pro instituti nostri ratione satis esse sum ratus. Nam in sequentibus quædam alia, quæ huic proposito non mediocriter deseruient, differentur.

An sit licitum allegare defectus contra testes.

CAP. IX.

SVMMARIVM.

1 *An sit peccatum mortale imponere testibus crimina falsa, conclu. 1.*
2 *An sit illicitum imponere defectus veros, & publicos testi falso, conclu. 2. & 3. num. 3.*
4 *An sit licitum opponere testi crimen occultum, quod solus ille scit, qui opponit concl. 4.*

Materia huius capituli est multum necessaria, de qua agit S. Tho. & qui scribunt super ipsum, & vt clarius resoluatur, ponuntur aliquot cõclusiones.

D. Tho. 2. 2. q. 70. art. 3. vbi Arago.

1 *Prima conclusio.* Imponere testibus crimina falsa sẽper est peccatum mortale, quamuis imponat ea qui legitime litigat, eo quod tale mendacium est valde damnosum testibus. Hinc infero, quam iniquus, & prauus sit vsus, qui præualet his nostris temporibus inter aduocatos, & procuratores, qui imponunt testibus defectus falsos, de quibus neque est suspicio, dicentes, quod faciunt hoc, vt redimant suam vexationem, non inspicientes, quod si redimunt vexationem temporalem, incedunt hac via ad vexationem æternam, quia non est licitum redimere vexationem temporalem mendacijs, & falsitatibus.

2 *Secunda Conclusio.* Ille, qui habet iustitiam in lite, potest ob suam defensionem imponere defectus testi falso, si sunt viri defectus, quamuis sint occulti, dummodo illorum ratione illius depositio reddatur debilis, & parui momenti: quia si positis dictis defectibus credit, quod non reddetur talis, non est licitum manifestare eos, quia si conceditur illorum reuelatio, est ob defensionem rei, et si eius depositio non redditur debilis illis defectibus, non obtinetur dicta intentio defensionis, quæ permittitur cum moderatione debita, ita vt sit inculpabilis, & ideo est necesse, quod habeat tres conditiones: *prima*, quod manifestare dictos defectus testis sit necessarium ad litem: *secunda*, quod aliter non possit reus defendi: *tertia*, quod non pretendat hac via infamẽ illum reddere, sed solum se defẽdere, secundum id quod in alio casu simili resoluunt

3 Corduba, Sotus, & Nauar. & Caiet.

Caie. 2. 2. q. 95. ar. 8. Cor. d. ib. lib. 1. qq. q. 38 dub. 1. Soto, li. de inst. q. 1. art. 8. Nauar. lib. 2. de rest. 3. n. 349.

Tertia Conclusio. Ille qui opponit testi, qui deponit verum, aliquod crimen publicum, aut manifestum, non peccat, quia in hoc casu non infamat illum, neque facit aliquid quod sit contra eius vtilitatem: quod debet intelligi, dummodo reus defendat se iuste, quia aliter vltra peccatum quid committit cõtra iustitiam, peccat etiam contra charitatem, inijciens proximo in faciem suam peccatum quod commisit.

4 *Quarta Conclusio.* Occidit Petrus hominem, cuius mortis non est nisi vnicus testis, & scit reus secrete, quod hic est notatus quodam delicto, ob quid nõ potest esse testis, licitum est dicto reo opponere illi hoc crimen, quamuis secretum, & occultum, ne eius depositio illi noceat; & idem dicendum est, quando quis facit testamentum clausum cum septem testibus, & scit, qui debet succedere ab intestato, quod duo, aut tres illorum sunt infames, licitum est illis opponere hunc defectum, licet secrete, vt testamentum reddatur nullum ob defectum solemnitatis, & sic obtineat bona ab intestato. Hæc doctrina est Soti, quæ, vt sit vera, debẽt modificari sequentibus limitationib. *Prima* quod reuelatio huius infamiæ sit necessaria ad bonum exitum litis. *Secunda*, quod infamia quæ sequitur ex manifestatione criminis, habeat aliquo modo proportionẽ secundum arbitrium boni viri, cum damno quod potest sequi ex eo quod nõ manifestetur; quia si quis in lite parui momenti, vt voti sui compos fieret, manifestaret aliquod delictum testis ita graue, vt eius causa possit condemnari morte, aut incurrere in grauem infamiam, sine dubio grauiter peccaret contra id quod quærit charitas. *Tertia* est, quod habeatur respectus ad causam, & modos, cum quib. testis accedit ad iurandum, quia illi, qui propria culpa; aut quia sic placet illi, offert se ad deponendum, facilius potest opponi delictum, vt annulletur eius depositio hoc modo; ille vero, qui sine propria culpa potius compulsus à iudice testificatur veritatem, quam scit, non est licitum, neque æquitati conuenit, quod ita facile opponatur dicta infamia.

Sot. lib. 5. de iust. q. 7. ar. 3. & 10. q. 4. a. 4.

Quinta Conclusio. Testis, cui non defertur iuramentũ, potest repudiari, quia non valet testis sine præstito iuramento secundum supra dicta, & ideo aduertant prælati regulares, quod quando qualificant aliquem processum, & causam, quæ coram illis agitur, non sufficit, quod imponant per obedientiam suis subditis, vt dicant veritatem, sed debent illis deferre iuramentum, quia sine illo non substantiatur processus iuridice.

De testium examine.

CAP. X.

SVMMARIVM.

1 *Delicta quomodo probentur.*
2 *Testis non citatus redditur suspectus.*
3 *Delatio iuramenti sapit iurisdictionem.*
4 *Testis non nisi ad præsentiam iudicis examinandus, cum descriptione illius status, conditionum, & ætatu, & num. 5.*
6 *Testis non iuratus non probat,*
7 *Iuramentum testis debet præcedere dispositionem.*
8 *Testis quomodo interrogandus.*
9 *Testis debet se subscribere depositioni suæ propter duo, vt nu. 10. & 11.*

Commisso à regulari delicto, & de eo facta querimonia, porrectauè denuntia iudici, vel ab eo formata inquisitione, incontinenti ex debito officij sui tenetur videre, an probetur delictum, recipiendo & examinando testes, quorum testimonium valde dicitur necessarium Salyc. *in l. sed index. C. de episcopis, & cler. n. 1.* quia ab eo dicti sunt Ant. de Butr. *in c. forus de verborum signif. nu. 25.* & quia testis alter dicitur superior, alter interior, & vltimus exterior: superior. s. Deus *11. q. 3. c. inter verba*, vbi dicitur ecce in cœlo testis meus *c. si peccatum 22. q. 1.* Bal. *in l. falsam ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. num. 10.* Interior videlicet conscientia *c. inter, verba 11. q. 3.* exterior verò est proximus *c. nolo 12. q. 1. c. non sunt 11. q. 3. c. Iubemus de consec. dis. 1.* & quoniam testimonium est omne id, quod ex aliqua re extrema sumitur ad faciendam fidem Archid. *in c. testes 3. q. 9. nu. 1.* ideo saltem duobus testibus debet comprobari delictũ *leg. vbi numerus. ff. de testib. leg. 1. ff. de oper. liber.* seu scriptis *c. peruenit de testibus cog. & l. 1. ff. de fid. instrum.* vbi à contrario sensu hoc notant Doctores *leg. optimam Cod. de contr. & com.* 1

com. stip. quia appellatione testium veniunt etiam in-
strumenta Rota *dec.17. aliàs 245. de testibus in nouis & clem.*
sæpè de verb. signif. relat. à Iason *in repert. l. admonendi ff. de iu-*
*reiuran. nu.*326. ideo debet mandare citari vel vocari te-
stis, nam non citatus testis non probat *leg. presbyter Cod.*
2 *de episc. & cleri.* licet practica inoleuit, vt si sunt a parte
inducti & iurati coram iudice, probent gloss. *in leg. po-*
test legatum §. is verò ff. de his, qui vt indig. & ita sentit Bald.
in d. leg. presbyter Cod. de episcopis & cleric. qui testes necessa-
riò erunt regulares tantum, nam alii examinari non
possunt, quia superior regularis non habens forum
contentiosum & iurisdictionem in seculares, eisdem
minimè iuramentum deferre poterit, quæ delatio iu-
3 ramenti sapit iurisdictionem, *clement. vnica de offic. iudic.*
deleg. cap. si qui testium de testibus vbi Abb. *numer. 1.* in exa-
minandis testibus hæc omnia necessario requiruntur,
primùm vt ad iudicis præsentiam examinentur *auth.*
4 *apud eloquentissimum Cod. de fid. instr. l. 4. § idem ff. de testibus.*
5 Item quòd adponantur nomen, cognomen & status
ipsius testis *c. qualiter. & quando el 2. §. debet & cap. olim de*
accus. cuius sit ętatis, nam minor xx. annorum in cau-
sis criminalibus non probat *l. testimonium in fi. ff. de testi-*
bus. nisi esset socius criminis, vtpotè passus crimen
Sodomiæ, quod delictum non committitur principa-
liter in iniuriam vel odium alterius, qui modo maior
vel minor sit admittitur *vt arg. ex notat.* à Bart. *in l. repeti.*
§. is ff. de quæst. numer. 1. Calcan. *consil. 110. nume. 3.* Quam-
uis proximus pubertati, dolique capax faciat indi-
cium *l. fin. ff. de libe. cau.* & Gomez *in tit. de delict. cap. 12. nu-*
6 *mer. 13. in fin.* Item vt sit iuratus testis, aliàs non iura-
tus non probat. l. iuris iurandi *Cod. de testibus cap. quam-*
quam 14. quæst. 11. Bal *in l. si quando C. de testibus. l. huic scriptu-*
ræ ff. ad leg. Aquil. & iurauit in diebus non festiuis, quia
iuramentum esset nullum & examen, Abb. *in cap. 1. nu-*
mer. 18. de feriis. Roman *in authen. si quis in aliquo Cod. de eden.*
num. 11. Alex. *cons. 213. num. 4. lib. 2.* quæ conclusio proce-
cedit in causis ciuilibus & criminalibus, sed ad defen-
sam reorum, ad offensam verò contra reum vtique
7 poterit *arg. tex. l. Prouinciarum Cod. de fer.* & iuramentum
præcedat depositionem *l. iurisiurandi C. de testibus. l. prola-*
tam C. de sent. & inter om. &c. Item vt interrogetur de lo-
co & tempore Anchar. *in cap. ex tenore de testibus numer. 7.*
nam aliàs non probat. *cap. nos §* item Daniel. *11. quæst. 7.*
& quia testis non interrogatus de causa scientiæ ip-
sam reddere non tenetur *ex not. in cap. causam de testibus.*
ideo de ipsis debet diligenter interrogari ad effectum
vt in similibus circumstantiis videre possit iudex, an
concordet testis nec nè; & non concordando non
probat *cap. nos § item Daniel 11. quæst. 7. cap. nihil 3. quæst. 9.*
cap. de parentella 35. q. 6. maxime cum tempus commissi
delicti aggrauet, & minuat delictum *l. Graccus Cod. ad leg.*
Iul. de adult. & stip. l. fin. ff. de effrat: namque tenebræ aptæ
sunt ad malum committendum *l. 1. § tria luminaria ff. de*
vent. inspicien. & examen formatur sic. *Die. &c. Anno in lo-*
8 *co &c. coram iudice &c. Frater. &c. Annorum &c.* Testis ab
accusatore inductus, vel à denunciante productus, aut
ex officio assumptus citatus, monitus & iuratus, cui
perlecta querela, denuncia, vel inquisitione de ver-
bo ad verbum & ab eo bene intellecta interrogatus
quam notitiam habeat de contentis in ei prælectis.
Respondet &c. Si respondet nihil penitus scire, vlte-
rius non est procedendum cum eo; si vero aliquid de-
ponit, Interrogatur de causa scientiæ, loco, tempore,
& contestibus, & in fine depositionis se subscribat, vt
10 aliquando negare non possit, ita deposuisse, licet in
dubio stetur pro depositione Bart. *in l. in exercendis Cod.*
de fide instrum. num. 2. & l. 1. §. si quis negauerit ff. quemadm. te-
stam. aper. nu. 14. Ant. de Butr: *in c. ad audientiam de præscript.*
num. 17. Abb *in cap. cum causam el 1. de testib. num. 23.* Felyn.
in cap. ad audientiam de præscript. num. 9. Marsi. *in l. 1. § ad quæ-*
stionem ff. de quæstio. numer. 10. Sed si dubitatur, an testis
falsum deposuerit, & negat ita deposuisse creditur
hoc casu ei vt Grammat. *decis. 60. numer. 18.* Marsil. *con-*
sil. 78. numer. 10. Capic. *dec. 94. numer. 1.* Aret. *in le. qui cu-*
rasse §. Item Pomponius *ff. de iureiurand. numero 28.*
ideo seruat practica, vt testis se subscribat, & denuo
relegitur eius dictum, ad effectum vt addat vel con-
firmet, & adponitur in calce depositionis relectum
confirmauit, quia post relectionem & confirmationẽ
dictum suum corrigere non potest Dyn. *regul. quod se-* 11
mel. Imol. *in cap. irrefragabili de offic. ord. num. 5.* Abb. *in cap.*
per tuas de testib. nu. 1. Capyc. *Dec. 60. nu. 1.* & clarè Bero. *in c.*
licet causam de probat. nu. 82. Felin. *in cap. præterea de testibus*
cog. numero 10.

De Testibus. CAP. XI.

SVMMARIVM.

1 *Quæ in cuiusque processus continuatione sint necessaria.*
2 *Testium plura genera.*
3 *Testes inhabiles qui sint.*
4 *Inimimici nequeunt esse testes.*
5 *Etiam in criminibus exceptis.*
6 *Etiam in crimine hæresis.*
7 *Etiam inimici præsumpti.*
8 *Licet inimicitia publica minime sit.*
9 *Etiam reconciliati.*
10 *Etiam si ex causa minus probabili.*
11 *Ab inimicis descendentes nequeunt esse testes.*
12 *Consanguinei inimicorum.*
13 *De domo inimici prodeuntes.*
14 *Suspecti.*
15 *Consanguinei accusatoris.*
16 *Collaterales accusatoris.*
17 *Familiares accusatoris.*
18 *Criminosi.*
19 *Qui de iudicis domo prodijt.*
20 *Qui de domo prodijt accusatoris.*
21 *Conspiratores.*
22 *Dominus aduersarij.*
23 *Qui falsum testimonium alias dixit.*
24 *Qui non sunt bonæ conuersationis.*
25 *Laici contra clericos.*
26 *Licet in minoribus tantum constitutos.*
27 *Mulieres.*
28 *Infames.*
29 *Impuberes ante 20. annos.*
30 *Accusator contra accusatum.*
31 *Iudex contra iudicandum.*
32 *Mente capti.*
33 *In caussa communi neuter.*
34 *Guelfi contra Gibellinos, & è conuerso.*
35 *Socij criminis.*
36 *Præsumptionem attamen faciunt, ac indicium.*
37 *Omnes, qui ad accusationem non admittuntur.*
38 *Iure diuino, & naturali, qui repellantur à testimonio ferendo.*
39 *Testes quales esse debeant, præsertim in criminalibus.*
40 *Probationes maxime in criminalib. quales esse debeant.*
41 *Testes inhabiles quando possint admitti;*
42 *Testes inhabiles quid operentur.*
43 *In criminibus exceptis qui admittantur.*
44 *Testes inhabiles admittuntur ad defensam, & quid operentur.*
45 *Testes inhabiles admittuntur, quando habiles haberi nequeunt.*
46 *Testis minus idoneus, quid cum teste integro operetur.*
47 *Testes singulares qui dicantur.*
48 *Testes singulares quid operentur.*
49 *Testes in circunstantijs necessarijs, & substantialibus conuenire debent.*
50 *Testes in delicto iterabili singulares quid operentur.*
51 *Testis omni exceptione maior semiplenam facit probationem.*
52 *Testes singulares in die solum quando probent.*
53 *Testes singulares de actu continuato probant.*
54 *Per testes singulares etiam plures nemo condemnari potest.*
55 *Testis Varius qui dicatur.*
56 *Si contraria deponit quando probet.*
57 *Si primo deponat per verbum credo, postea assertiue loquatur, an probet.*
58 *Si primo se nihil scire dicat post ea de veritate deponat.*
59 *Si negat primo depositam testificationem, quid agendum.*
60 *Testi an potius quam notario credatur.*
61 *Si deponat contrarium eius, quod extra iudicium dixit, quid agendum.*
62 *Iuratum dictum noniurato præfertur. Si cum iuramento contraria dixerit, quid agendum ibid.*

63 *Si reuocauerit extra iudicium, quod in iudicio deposuit, quid faciendum,*
64 *Testi vario non creditur.*
65 *Testes discordes qui dicantur.*
66 *Si testes eiusdem partis discordent, quid agendum.*
67 *Testes in paruis discordes vt probent.*
68 *Si testes diuersarum partium discordes fuerint, quid agendũ.*
69 *Testes confuse loquentes qui sint.*
70 *Obscurum dictum ad iuris effectum pro non dicto habetur.*
71 *Testes obscure, confuse, & ambigue loquẽtes pluries examinãdi.*
72 *Si tales absint, aut se ignorent declarare quid agendum.*
73 *Testes de credulitate qui sint.*
74 *Testes de credulitate quid operentur.*
75 *Testis de credulitate vt probet, quid opus est.*
76 *Testis de credulitate non valet regulariter.*
77 *Testis vacillans qui sit.*
78 *Testis vacillans vt probet.*
79 *Testis falsus qui dicatur.*
80 *Testi falso nulla fides adhibenda est.*
81 *Testis falsus circa extrinseca solum & accidentalia probat.*
82 *Testes in facto principali si concordent sufficit.*
83 *Testis falsus quomodo conuincatur.*
84 *Falsi testis pœna.*
85 *Testis omni exceptione maior qui sit.*
86 *Testis omni exceptione maior quid operetur.*
87 *In dubio testis pro idoneo debet haberi.*
88 *Bonus quisque præsumitur, nisi de contrario constet.*
89 *Testes contestes qui sint.*
90 *Testes contestes quid operentur.*
91 *Testes contestes probant, licet in minimis discordent.*
92 *Testes vt legitime probent, quid opus est.*
63 *Testis non citatus suspectus redditur.*
94 *Testi non iurato minime creditur.*
95 *Testis quid iurare debeat.*
96 *Testes ordine iuris seruato interrogandi sunt.*
97 *Testes quando veritatem celare queunt.*
98 *Testes quando respondere teneantur.*
99 *Testes de quibus interrogandi.*
100 *Testis de caussa scientiæ, & credulitatis præsertim interrogari (debet.*
101 *Testes prius à iudice monendi, & de quibus.*
102 *Testiũ nomina, cognomina, patria, etc. in processu describẽda sũt*
103 *Testium officium publicum. & necessarium est.*
104 *Testes vt cogi possint ad testimonium ferendum.*
105 *Clerici, & religiosi ad testimonium ferendum cogi possunt, & quibus pœnis.*
106 *Testes qui torqueri possint.*
107 *Clerici, & religiosi testes torqueri possunt, & qua tortura ipsi religiosi.*

DE modo processum continuandi instituẽda tractatio erat: Verum enimuero quia in cuiusque processus continuatione De Testibus, Indicijs, atque Tortura multoties facienda mentio est, quorum tractatio præsertim de Testibus, ac Indicijs sermone indiget longiori; idcirco antequam de modo processum continuandi sermonem instituam, De Testibus, Indicijs, torturaque pertractabo.

De Testibus itaque verba facturus, illos multiplices fore animaduerto, quidam etenim Testes inhabiles nuncupantur: quidam Singulares, quidam Varij; quidam Discordes; quidam ambigue, confuseque deponentes; quidam de Credulitate, quidam Vacillantes; quidam Falsi; quidam omni exceptione maiores, quidam tandem Contestes. & plene probantes.

De quibus vniuersis primo videndum est quid sint quidve in iudicijs operentur, deinde vt legitime probent, quid cum illis agere necessarium sit; ceteraque de ipsis opus est pertractare, vt exactam regularium iudex de huiusmodi habeat cognitionem, quæ illi summe necessaria est.

Itaque Testes inhabiles illi sunt, qui legibus testificari prohibentur.

Qui testes esse non possunt.

At vero legibus ipsis testimonium fere vetantur. Primo Inimici. *ca. accusatores el primo, & duobus seq. 3. q. 5. cap. nuncius ead. quæst. cap. cum oporteat. & c. meminimus de accusat. authen. si dicatur. C. de testibus.* Bartol. *in l. filius familias. num. 6. ff. de donat.* Farinac. *q. 12. nu. 35. & q. 53. nu. 3.*

Etiam in criminibus exceptis. *cap. per tuas de simo.* 5
Bart. *in l. in quæstio. ff. ad l. Iuliam.* Marsil. *consil. 20. num.*
27. Cranet. *consil. 9. num. 60.* Rolan. *consil. 20. num. 27.*
Thom. Gram. *consil. 45. num. 18.*

Etiam in crimina violatæ religionis. Parisi. *consil. 2.* 6
num. 61. lib. 4. qui num. 64. addit, iure gentium inimici
testimonium repelli, ego vero adderem iure quoque
naturali ipsos reijci. *argu. cap. quod suspecti. 3. q. 5. & eorum
quæ dixi supra cap. 12. num. 16. direct. inquisit. 3. par. quæst* 67.
ibique Franc. Pegna comment. 116. Menoch. *lib. 1. de
arbitr. iud. quæst. q.* 28. & alijs criminibus exceptis. Farinac. *loc. cit. num. 7.*

Et nedum inimici veri, sed & quoque præsumpti. 7
Ias. consil. 167. num. 8. lib. 4. Marsil. *consil. 15. num. 7.* Gramma. *consil. 12. num. 2. & 3. consil. 45. num. 17. & seq. cons. 58.
num. 9.* Menoch. *loc. cit.*

Et licet inimicitia publica minime sit. Marsil. *singula. 178.* post Bart. *in l. 1. in fine. ff. de his quibus* vt ind. Alex. 8
consil. 126. in fi. li. 4. Gram. *consil. 3. n. 15.* Farinac. *q. 53. n. 15.*

Etiamsi recõsiliati sint. *c. accusatores. el primo 3. q. 5. & c.* 9
qui crimen 6. q. 1. Imol. *in l. filiusfamilias. ff. de donat.* ex sententia Innoc. *in cap. cum I. & A. de senten. & re iudic.* multis
probat Tiraq. tract. quod cessante caussa cessat effectus
limit. 16. n. 7. Conar. *li. prac. q. ca. 18. n. 3.* Menoch. *vbi supra.*

Etiamsi ex caussa minus probabili inimicitia hæc 10
ipsa proueniat. *arg. ca. veniens el secondo de sponsal.* & ibi Ant.
Butrius Alex. *consil. 99. num. 3. li. 2.* Menoch. *loc. cit.* Farina. *d. q. 3. num. 20.*

Quis vero inimicus dicatur, & sit, in *c. 14. num. 22. superius habes.*

Secundo legibus à testificando reijciuntur ab ini-
micis descendentes. *l. athletæ. §. dat remissionem. ff. de ex-* 11
cus. tuto. Bald & docto. ibidem.

Tertio Consanguinei inimicorum. *c. 1. 3. q. 5. c. accu-*
satores el terzo ead. quæst. cap. cum oporteat. de accusa. Farinac. 12
vbi supra. num. 34.

Quarto de domo inimici prodeuntes. *3. quæst. 5. ci-* 13
ca. 1. c. accusatoribus & c. accusatores el terzo.

Quinto Suspecti. *cap. testes. 2. quæst. 7. cap. accusatores el* 14
*primo & duobus seq. & cap. accusatores el terzo 3. quæst. 5. c. in
primis. 2. q. 1. argum. ca. quod suspecti. 3. q. 5. cit.*

Sexto Consanguinei accusatoris. *3. q. 5. cap. 1. & c. ac-*
cusatores el terzo eadem quæstione. 15

Septimo Collaterales accusatoris vsque ad quar-
tum gradum. *argu. l. Cornelia. §. 1. ff. de iniur.* Marsil. *in l. 1.* 16
§. præterea. num. 105. ff. de q.

Octauo Familiares accusatoris. *3. q. 5. c. 1.* qui vero 17
sint familiares, vide gloss. *in cap. in l. litteris. de test.* Farinac. *ea. q. 53. num. 36.*

Nono Criminosi. *ca. testes. 2. q. 7. c. suspectos. & c.* 18
constituimus. 3. q. 5. Farinac. *q. 56. num. 128. & seqq.*

Decimo Qui de domo iudicis prodijt. *cap. fina. 4. q.*
4. iuncta gloss. argum. cap. caussam. de off. deleg. & l. qui iuris- 19
dictioni. ff. de iurisd. omn. iudic.

Vndecimo Qui de domo prodijt accusatoris. *c. in* 20
litteris. de test. l. penul. ff. eo.

Duodecimo Conspiratores. *capit. omnes. 3. quæst. 5.* 21

Tertiodecimo Dominus aduersarij. gloss. *cap. accu-* 22
satores el terzo. 3. quæst. 5. argumen. c. caussam cit. de offic. deleg.

Quartodecimo Qui falsum alias dixere testimo- 23
nium. *cap. constituimus. 3. qu. 5. argum. cap. semel malus. de
reg. iur. lib. 6.* Farinac. *d. quæst. 56. num. 168. & seqq.*

Quintodecimo Qui non sunt bonæ conuersationis. 24
c. suspectos. 3. q. 5.

Decimosexto Laici contra clericos *2. q. 7. cap. nullus & seq. cap. beatus. 6. quæst. 1. cap. sacerdotes. ead. q. cap. 3.
11. q. c. de cetero. de test. cap. cum P.* Manconcella. *de accus.*

Licet in minoribus tantũmodo sint. Dom. *in c. sicut
sacerdotes. 2. q. 7.* Fel. *in d. c. de cetero de testibus. in principio.*

Neque clericus contra Laicum in criminalib. Fari- 25
na *q. 61. num. 59.*

Decimoseptimo Mulieres. *cap. mulierem. 33. quæst. 5.* 26
c. forns. de ver. signific. iuncta gl. Natta. *cons. 5. de accusat.*

Octauodecimo Infames. *c. testes. 2. q. 7. c. constituimus* 27
3. q. 5. c. beatus. & seq. 6. q. 1. Menoch. *lib. 1. cit. quæst. 27.*

Spurij

Spurij, cum int infames, Farinac. quæst. 46 nu. 400.

28 Decimo nono Impuberes ante 20. annos leg. testa. in fin. ff. de test. cap. si testes. 4. quæst. 2 & 3. 9. in testimonium.

29 Vigesimo Accusator contra accusatum. c. 1. & 2. 4. q. 4. & c. null. 2. q. 1.

30 Vigesimo primo Iudex contra iudicandum ab ipso cit. & 2. 4. q. 4. cit.

Aduocatus contra principalem aduersarium sui clientis. ca. si testes. §. 4. q. 3. Farinac. q. 60. num. 155.

Procurator similiter. c. insuper. de test. in fin. Farin. ib. num. 196.

Sollicitator. ibid. num. 244.

Administrator, & negotiorum gestor. l. fin ff. de testa. Farinac. q. 60. cit. num. 261.

Tutor in causa sui pupilli. Farin. ib. nu. 262.

31 Vigesimo secundo Mente capti. c. infames. §. 3. 3. q. 7. & c. præterea. de test.

32 Vigesimo tertio In caussa communi duorum testis neuter esse potest. argum. d. illud. ff. de ritu nupti.

33 Vigesimo quarto Guelfi contra Gibellinos, & è conuerso, vbi partes huiuscemodi vigent. Bald. in l. vnica. C. de rapt. virg. quem sequitur Io. Royas singula. 200. Farinac. quæst. 53 num. 38.

35 Vigesimo quinto Socij criminis. cap. veniens el primo de test. cap. 1. de confessis. l. fina. C. de accusat. Nauar. consil. 3. de accusat. nu. 2. et consil. 5. nu. item. 2. eod. ti. 10. 2.

36 Præsumptionem attamen faciunt, ac indicium, etiā mulieres. cap. quoniam aliqua. iuncta gloss. de test. & ca. significasti. de adult. Cynus in l. vlt. C. de accusa. Panor. ca. 1. de confessis. cit. Clar. lib. 5. §. fina. q. 21. ver. dictum socij. Farin. q. 43. num. 146.

37 Vigesimo sexto Omnes illi; qui ad accusationem non admittuntur, neque ad testimonium ferendum admitti debent. cap. ... 4. quæst. 2. argum. Deuteron. 16. d. cas accusatores el primo cap. suspectos. constituimus. & omnes. 3. q. 5. c. 1. & 2. 4. q. 4. c. de cetero de test. in principio. ca. cum oporteat. iuncta. gloss. ver. inimicus. de accusat. Spec. 3. par. tit. de accusa. §. tertio videndum. ver. & nota. Foller. in prac. crim. canon. ver. accusatione porrectā. c. 4. num. 3.

Qui autem ad accusationem iure humano non admittantur, superius vide cap. 16. nu. 10. & seq.

De his omnibus plene tractat Farina. q. 53 ci. & seqq.

38 Iure autem diuino, ac naturali à testimonio saltem ferendo qui arceantur, habes eod. c. nu. 35. & 36. quidquid de accusatione sit.

39 Et quidem, cum per testium dicta Reus conuincendus sit, atque condemnandus, testes ipsi in criminalibus præsertim absque vlla infamia, vel suspicione, vel manifesta macula, sola veræ fidei plenitudine instructi esse debent, vt habetur cap. testes, 2. quæst. 7. & c. 1. de exceptio. D. Th. arg. 1. Ioan. 4. Nolite omni spiritui credere.

D. Thom. 22. q. 70. art. 3. 1. Ioan. 4.

40 Eoque magis, cum probationes in causa criminali necesse sit esse luce meridiana clariores l. sciant cuncti. C. de probat. quod scire vniuersos, & affirmare testatur Boss. in tit. de conuinctis. num. 8. Cęsar de Grassis decis. 184. num. 2. Farinac. q. 43. num. 39 62. & 73. Anton. Gabriel. lib. 1. commun. concl. in rubr. de test. conclus. 7. num. 7.

De Testibus Inhabilibus.

41 Testes itaque Inhabiles dicuntur, qui supra positi sunt, legibus ipsis testimonium ferre prohibiti; qui vtique ad testificandum possunt admitti, debentque in inquisitione, non autem in accusatione, cum aliter haberi veritas minime queat. Farin. q. 62. num. 71. quam esse communem docet Dicius consi. 342. num. 8. Farinac. q. 62 num. 50. & seqq.

42 Et licet ad condemnationē nequaquam sufficiant, vt saltē Reus ordinaria pœna puniatur: attamen vel ad inquirendum, vel ad torturam inferendam, vel etiam ad pœnam extraordinariam infligendam sufficiunt. Foller. verbo capiant informationem. num. 18. Clar. loc. cit. q. 24. ver. sciendum est tamen in fine. Ambros. lib. 1. ca. 2. num. 28. argum. cap. fin. de test. Farinac. q. 5. nu. 71. & 121. ac seqq. & 62. num. 78. & seqq. & num. 261. & seqq. 16 nu. 383.

& seq. quemadmodum hoc eodem capite num. 35. de socio criminis dictum est.

Testes nanque licet patiantur multas exceptiones, possunt nihilominus ex pluribus coadiuuari, & saluari. Cæsar. de Graf. decis. 174. num. 2. nisi idem met testis plures exceptiones pateretur, quia tunc nullo pacto debet admitti. Farin. q. 62 num. 80. & 924.

In criminibus quoque exceptis admittuntur vniuersi, præter inimicos, suspectos, & conspiratores Farinac d. quæst. 62 num. 85. quemadmodum superiori capite numer. 40. & duobus sequentibus de accusatoribus dictum est, hi etenim neque in violatæ religionis crimine admittuntur, per doctores allegatos num. 6. huius capitis. 43

Omnes etiam admittuntur ad ipsius Rei defensionem, vt habet optime Cla. d. quæst. 24. ver. item scias. cum Specul. 3. par. tit. de inquisi. § 1. num. 22. quam communem esse tradit Anton. Gomez. cap. 12. delict. num. num. 22. Farinac. d. q. 62. nu. 90 & seqq. 44

Bene verum est, quod non omnino probant. Farinac. ibid. num. 98. iudicis arbitrio: quanta fides illis adhibenda sit, relinquitur iudicandum.

Et quoque admitti debent, cum in eiusmodi loco fuit commissum delictum, in quo habilium testium inueniri copia nequit, vt in Lupanari, Nemore, Sylua, Campis, Cubiculo, vel etiam de nocte. arg. c. fin. de test. Farinac. loc. cit. num. 56. quod tunc maxime verum existimo, cum de ipsius delicti corpore constat. 45

Amplius. Quando testis omni exceptione maior, vnus adest, cum alio minus idoneo, plenam efficere probationem illum posse docet Bald. in l. si quis ex Argentarijs. §. fin. de eden. quem alij doctores ibidem sequi minime verentur. Cæsar de Graf. decis. 174. num. 12. Farinac. d. q. 62. nu. 328. & seqq. & num. 380. 46

Quæ tamen opinio (vt mihi videtur) erit securior, si minus idoneo testi ipsa tortura, ad illius tollendā, & purgandam inhabilitatem ex defectu famæ, vel status, non aliam, adhibita fuerit. Farinac. q. 67. nu. 380.

Veruntamen contra producentem huiusmodi testem probat Farinac. quæst. 62. num. 11. & seqq.

De Testibus singularibus.

Testes vero singulares illi nuncupantur, qui super diuersis factis deponunt; ità vt eorum quilibet singularis in suo dicto sit. ex. gr. si vnus deponat Ismaelem adulterium commisisse, alter vero eundem furtum perpetrasse; vel vnus Titium alapa Ismaelem percussisse, alter vero fuste, vel vnus delictum perpetratum fuisse domi, siue die Mercurij alter autem in via publica, siue die Iouis, vel vnus commisisse delictum de mane ante prandiū, alter vero vesperi post prandium, vel vnus de Mense Martij, alter de mense Aprilis, licet in delicti specie, ac in delinquente concordent. 47

Huiusmodi testes singulares super diuersa delicti specie, vel in actus ipsius substantia, vel in alijs circunstantijs necessarijs existentes, nihil probant. cap. licet. de probat. Panor. in cap. bone. el primo de elect. Marsil. consil. 1. num. 25. Dom. Sot. Pau. Castren. consil. 137. in fine. & consil. 161. similiter in fi lib. 2. Farinac. q. 64. nu. 37. & seqq. Clar. quæst. 53. ver. dixi etiam. Franc. Pegna commen. 121. ver. tum missa igitur in 3. par. direct. inquisit. De diuersis enim actibus hi testes, non de eodem loqui videntur, quare nec delictum probant. 48

Dom. Sot. de iust. & iure quæst. 7. ar. 2.

Testes namque, in criminalibus præsertim, vbi de maximo agitur præiudicio, de specie delicti, loco, tēpore, alijsque circunstantijs necessarijs cōuenire debent, alioqui minime probant; factum etenim, de quo tales in hisce non concordantes deponunt, diuersum esse iudicatur, vel saltem præsumitur. arg. c. cum dilecti. de electio. & c. 1. in litteris de testi. 49

Bene verum est, quod testes concordandi sunt, si possibile est, etiā ad effectū, vt probent. c. cum tu. de test. Rui. consil. 5. num. 17. li. 4. Cæsar de Grassis decis. 73 num. 5. decis.

testis proprio subscribat examini in aliorum attamen gratiam dicendum videtur; quod si coram iudice, atque notario in primo examine deposuit, reiiciendus est, illiusque primo dicto credendum. Si vero coram tabellione solo deposuit.

60 Si tractetur de falso teste puniendo, tam ipsi testi, quam notario creditur. Specul. *tit. de test. §. 1. ver sed pone.* Clar. *loc. cit. ver. quintus est casus. & eod. lib. 5. §. falsum. ver. pone testis.*

Quod si agatur cui potius credendum sit, dicendum est, quod notario magis quam testi. Cla. *vbi sup.*

61 Si autem vnum extra iudicium dixerit ipse testis, contrarium vero in iudicio fateatur: si quod extra iudicium dixit minime fuit iuramento firmatum, dicto posteriori, quod in iudicio deposuit, standum profecto est. Farina. *d. quæst. 66. num.* 193.

2 Iuratum namque dictum non iurato præfertur. Alexan. *consil. 74. nu. 8. lib. 1. consil. 222. nu. 15. lib. 2. & consil. 66. nu. 20. li. 6.* Fel. *in c. inquisitionis. §. 3. in fine de accus.* Couar. Huius attamen testis fides debilitata est. Aretin. *consil. 7. 1. nu. 1. in fine.* Boss. *tit. de opposit. contra testes. num. 3.* Farinac. *loc. cit. num.* 1226. quare torquendus erit, illique dicto credendum, quod in totũ asseruerit. Clar. *d. q. 53. ver. primus est casus. post medium.*

Couar. lib. 2. var. resol. cap. 13. cit. nu. 7.

Verum si quod extra iudicium effatus est, iuramẽto quoque firmauit; cum positus inter duo contraria iuramenta sit, de periurio & falsitate poterit condẽnari. Boss. *loc. cit.* nullique illius dicto fides adhibenda sine tortura est.

63 Si vero quod in iudicio affirmauit, extra iudicium reuocauerit, primo illius dicto iudiciali iuramento firmato vtique standum erit. Clar. *loc. cit. ver. secundus est casus.* licet huiusmodi reuocationem in articulo mortis positus faceret. Bart. *in leg. si quis ingraui. §. si quis moriens. in fi. ff. ad Syllan.* Couar. & Cla. vbi supra. Cæsar. de Gras. *decis. 21. num. 31.*

64 Generalis tamen conclusio in hac materia illa est; quod testi vario minime fides adhibetur. *c. cum ecclesia. de caussa possess. & propriet.* Farinac. *vbi supra num.* 13. quare vt illi præstanda sit fides, torquendus erit. Clar. *q. 35. ver. item testis varius* Farinac. *d. q. 66. num.* 98. & 100. iudicis autem arbitrio leuior, grauiorve tortura iuxta personæ, varietatis, ac delicti qualitatem adhibenda erit. Puniatur vero testis varius de falso. Farin. *d. q. 66. nu.* 56.

De Testibus Discordantibus.

65 Testes vero discordes illi dicuntur, qui diuersa, vel contraria deponunt, quæ inter se coaptari minime queunt.

Hoc autem euenire dupliciter solet. Aut in testib. pro eadẽ parte examinatis, siue ad Rei, siue ad Actoris fauorem. Aut in testibus partiũ diuersarum; quando videlicet testes pro Actore examinati à testibus pro Reo examinatis dissentiunt.

66 Si eiusdem partis testes inter se discordes fuerint, ex. gr. aliqui dixerint delictum tali die fuisse perpetratum, aliqui vero alia die, & de ipsius delicti non iterabilis, vel iterati corpore constet, ex animi proprii motu, quibus credendum sit, iudex ipse percipere debet, aut ex numero testium, aut ex illorum met dignitate, aut ex caussæ fauore, aut ex negotii, dictorum ve conditione D. Th. Dom. Sot. illisque maiorem fidem poterit adhibere, qui verisimiliora, aptiora ve asserunt, vt optime Cæpola. *consil. 1. & 62.* Farinac. *q. 65. nu. 135. & seq.* atque etiam illorum contrarietates quam maxime fieri potest concordandæ sunt. Cæsar de Grassis *decis. 73. num. 5. & decis. 175. num. 23.* Farinac. *d. q. 65. nu. 36. & seqq.* De illorum concordia Farinac. *ib. nu. 245. & seq.*

D. Tho. 22. q. 70. art. 2. ad 2. Dom. Sot. li. 5. de iust. & iure quæst. 7. ar. 2.

67 Quod si in rebus parui mõmẽti discordes fuerint, vel in iis, quæ ad facti substantiam non attinent, ex. gr. aliqui dicant, quod tempus nubilosum erat, aliqui vero serenum, aliqui thalamum fuisse pictum, aliqui vero album, aliqui hora 21. aliqui hora 22. eorum testimonium propterea nequaquam debet infringi ex D. Th. & Sot. loc. cit.

At vero si testes pro Reo à testibus pro Actore productis dissenserint, si pares numero, dignitateque fuerint, in Rei fauorem iudicandum est. D. Tho. & Sot. vbi supra. Abb. *cap. bonæ. de elect. & c. cum P. de accusat. arg. c. cum sunt. de reg. iur. lib. 6.* 68

Quod si pro eorum aliquo plures numero, dignitateve fuerint; pro illo erit vtique iudicandum. Probat Cæsar de Grassis *decis. 69. nu. 4. & decis. 106. num. 4.* Farin. *q. 65. nu. 107. & 124.*

De testibus confuse, obscurè, & ambiguè loquentibus.

Testes confuse, obscurè, ambiguéque deponentes appellantur, qui per *mihi videtur*, per *forsan*, per *non bene*, similibusque verbis deponunt; ex quibus clara sententia, apertaque veritas haberi minime potest. Hi profecto nihil probant. Farin. *q. 68. num. 1.* 69

Obscurum etenim, aut confusum, aut ambiguum dictum ad iuris dictum pro non dicto habetur. gloss. *in cap. si testes §. in testibus. ver simpliciter. 4. q. 3. & in cap. qui. episcopus. ver. simplicibus. 23. dist. argum. ca. si testes cit. concordat tex. in leg. de ætate. §. si interrogatus. ff. de interrog. tio. actio.* quod & ipsa æquitas ad pleniorem innocẽtis defensani postulare videtur *argu. l. 1. §. si quis vltra. ff. de q.* Sonc. *regu. 498. in fallentia 6. 10. & 11.* 70

Quare si iudex ita necessarium esse perspexerit; huiusmodi testes iterum, atque iterum interrogare poterit. *c. cum clamor. de test.* illosque ad clarè, distinctè, simpliciterque deponendum cogere, si præsentes habere queat. 71

Si vero absint, aut proprium dictum interpretari minime sciant, ille sensus eo casu ab ipso iudice accipiendus est, qui delictum excludit. *l. si quis intentione. ff. de iudic.* Innocen. *in cap. dudum. de electio.* Franc. Pegna *commen. 111. in 3. par. direct. inquisito. vers.* Sed cum in hiis, delictum enim in dubio præsumi nõ debet. Cæsar cit. *decis. 39. num.* 2. & maxime si testes contra aliquem deponerent *iuxta cap. cum sunt. de regu. in 6. in benigniorem enim partem interpretandi sunt.* Farinac. *d. quæst. 68. nu.* 45. 72

De Testibus de credulitate deponentibus.

Testis de credulitate dicitur ille, qui certi nihil affirmat: sed tantum per *credo*, & *non credo* deponit. 73

Iste, si credulitas proxima sensui est, quo veritas ipsa percipitur; siue rationabilem suæ credulitatis caussam affert, ac proximam, vtique probat. ex. gr. si dicat *credo* Titium cum tali muliere adulterium perpetrasse, quia nudum cum nuda vidi, vel solum cum sola se inuicem osculantes, ac impudice tractantes. *argum. c. præterea. de test. & l. si vitiniis. C. de nuptiis.* Bal. *in l. 1. C. de fals. cau. adiect. lega. §. testium. ver. præterea. & in l. solam. ver. 9. C. de test.* Abb. *cap. quoties. eod. tit.* Felin. *ca. inquisitionis. §. quæ fuisti. de accusatio.* Farinac. *d. quæst. 68. num. 74. 111. & seqq.* 74

Si vero credulitas ab ipso est sensu remota, vel ab actibus, quibus veritas ipsa percipitur; ipse testis de credulitate deponens nihil omnino probat. Abb. *loc. cit.* ex. gr. si dicat credo Titium cum tali muliere adulterium commisisse, quia illos in via secum alloquentes vidi.

Ad hoc enim, vt ipse testis de credulitate deponens probet, necesse est, vt credulitas, siue credendi ratio in eo eliciatur ex actibus, ex quibus homines communiter aliquid factum fuisse præsumunt, aut verisimiliter credunt. Abb. *d. c. quoties de test.* 75

Etiamsi credulitatis huiusmodi caussam nullam, vel minus rationabilem attulerit, vt si dicat; *scio, quia credo*, vel *credo, quia ita esse puto*, nihil probat Bal. *in l. conuentionum. ver ex prædictis infero. C. de Episcopis, & clericis.*

Similiter si dicat *se pro certo credere*, nec subiungat, quare certo credat; nihil probat. etiam præsumptiuè. Bald. *cit. in l. siue possidetis. ver. sed quæro. C. de probat.*

Regulariter autem Testis de credulitate non valet. *c. relatum §. quæst. 2. testium C. de test.* Specul. *3. par. tit. de testam. §. opponitur autem.* Angel. *in authen. de hær. & falcid. §. hinc nobis nu. 2.* Cæsar. *decis. 76. num. item 2.* 76

Quod si causam non vsquequaque probabilem suæ credulitatis adduxerit; quāuis plenam probationem minime faciat, quare neque indicium ad torturam, attamen præsumptionem faciet, ac indicium ad inquirendum sufficiens, maxime si de corpore delicti constiterit; verum quis illud perpetrauerit, ignoratur.

De Testibus vacillantibus.

77 Testis vacillans dicitur ille, qui ita deponit. *Vidi hic, immo ibi, immo ibi, fecit sic, immo sic, immo sic*, vel similiter.

78 Iste si vna vice tantummodo dicat *immo ibi*, vel *immo sic*, quasi prius dictum corrigens, non vacillat, sed vtique probat. *l. si ita ff. de hered. instit.* at vero si replicauerit *immo ibi*, *vel immo sic*, vtique vacillat; nihilque probat. *cap. si testes.4. quæst. 2. & 3. & ca. cum ecclesia. de caus. possess. & propriet.* & propter huiusmodi vacillationem torqueri potest, ac debet. probat Folle. *in pra. crimi. cano. vers. testib. diligenter examinatis. c. 8. n. 47. ac vers. tormentis mox subiiciantur. cap. 31. nu. 12 ex ca. illi qui, iuncta glo. ver. vt dum 5. q. 5.* Farinac. *quæst. 66. num. 98.*

De Testibus falsis.

79 Testis autem falsus appellatur, Qui veritatem, quā fateri tenetur, aut negat, aut occultat. Vel qui super certo articulo interrogatus, ait *se nihil scire*, cum attamen sciat. Vel quia iurauit puram, & meram dicere veritatem, multa vero subticuit essentialia, *capitulo primo, de crimine falsi.* Panormit. *ibid.* Farinac. *quæst. 67. num. 220. & 228.* Vel etiam qui de alicuius dicto testimoniū ferens, illud in alio sensu, quam fuit prolatum contra illum, qui dixit malitiose deponit; aut minime integrum referens; aut assertiue prolatum affirmās, quod vel dubitatiue, vel recitatiue, vel interrogatiue dictū fuit. Pegna *comm. 122. ver. nec modo, in 3. part. directo. inquisito.*

Ad hoc autem, vt falsus testis aliquis vere sit, falsique pœnam incurrat, necesse est; vt interrogatus iuridice fuerit, ac de veritate dicenda præstiterit iuramētum, & veritatem aut occultarit, aut negarit ijs, quibus dictum est modis, eorumve altero.

80 Testi, qui in sua depositione falsum dixisse conuincitur, nulla est adhibenda fides. Alexand. *consil. 152. nu. 1. li. 7.* quam esse communem affirmat Farin. *d. q. 67. nu. 58. & seqq.* & quidem illi nemo non assentitur.

Idque adeo verum est, quod etiam testis, qui in vno falsum circa factum principale, qualitatesve substantiales dixisse conuincitur, tota eius depositio suspecta redditur, atque vitiata; ita vt nullam prorsus in iudicio fidem faciat. Iuramētum etenim indiuisibile cum sit; illud qui semel violauerit, alias quoque de illius iterata violatione suspectus habendus profecto est, iuxta regulam Semel malus, *de reg. iur. in 6.* ita docent Alexand. *in l. si ex falsis, nu. 13. C. de transact. & consil. 27. nu. 3 lib. 2.* Deci. *consil. 105 num. 5. ver. similiter testis.* Marsil. *singular. 76.* & alij communiter, Clar. *quoque, §. fin. lib. 5. q. 53 ver. sed quæro, & seq.* Farinac. *d. q. 67. num. 112. & 139. & seqq.*

81 Quod si circa extrinseca, & factum principale, qualitatesve substantiales minime concernentia, falsum dixisse conuictus fuerit, nequaquam dicitur falsus; neque vitiata illius redditur depositio. Imol. *in leg. 1. § si quis simpliciter, num. 35. ver. item inducitur,* Alexand. *consi. 88. num. 195.* qui affirmat hanc esse communem, Cæsar. *decis. 75 numer. 9.* Farinac. *d. quæst. 67. numer. 159. & seqq. & num. 179.*

82 Sufficit enim testes in facto principali concordare, veritatemque deponere, licet in accessoriis varij, atq; etiam contrarij sint, Socin. *iun. consil. 102. nu. 6. lib. 3.* Dec. *d. consil. 105. nu. 2.* Alexand. *consil. 47. nu. 5. lib. 2.* ita quoque nullus doctorum non affirmat.

83 Conuincitur vero testis de falso, & quando ipsemet se falsum deposuisse fatetur, & quando siue in eodem, siue in diuerso iudicio contraria dixit, & per alios testes numero plures, qui deponant contrarium.

Quod si vnus tantum contrarium dixerit, neutri credendum est, Clar. *lib. 5. § falsum, ver. testis, qui falsum, & seqq.*

Pœna falsi testis ad offensam, si videlicet dolo malo contra innocentem deposuit, pœna talionis est. *l. 1. §. præterea, ff. de sicariis, multis probat* Pegna *d. com. 122. ver. sed in contrarium* & Clar. *loc. cit.* 84

Quod si ad alicuius defensam deposuit, extraordinaria pœna plectendus est, Clar. *vbi supra*, Farinac. *dict. q. 67. nu. 18.* quæ pœnæ locum quoque haberit, quamuis illius depositio effectum ab eo intētum fuerit nequaquam sortita. Panormi. *in cap. 1. de crimin. falsi.* Pegna *loc. cit. ver. idest autem*, tunc enim pœna saltem extraordinaria puniri debet, Farinac. *dict. quæst. 67. nu. 193. & seqq. & nume. 219.* etiam quod eius dictum non valeat, Palacius Rubius *in l. Taurina 83.* Clar. *§. falsum. ver. tu scis.*

Tenetur quoque falsus testis de damno per illius falsitatem sequuto, *gloss. in capitul. presbyterum, in gloss. fin. de homicidio,* Tolet. *lib. 5. instrum. sacerd.* *Tolet. lib. 5. instrum. sacer. c. 59. nu. 2 in pnc.*

Clerici vero falsi testis pœna depositio, ac in Monasterio detrusio est, *cap. si Episcopus, 30. dist.* Archid. *ibid.* Panorm. *in c. 1. cit. de crimine falsi. ver. item quæro.*

De teste omni exceptione maiore.

Testis omni exceptione maior, qui, & idoneus, & integer appellatur ille est, qui fide dignus, iuratus, de facto ipso de visu deponit, siue de scientia & caussa scientiæ, ac de auditu in iis, quæ solo auditu percipi queunt, siue de alio sensu corporeo, ita vt concludat, de tempore quoque ac loco, aliisve circumstantiis substantialibus, & cui nulla obiectio, aut exceptio opponi potest, vt à testimonio repellatur, siue vt illius dispositio inficietur, *cap. licet, de test. gloss* & Abb. *cap. ex litteris, de consanguin. & affinit.* Abbas *item in capit. at si clerici, de iudic. & cap. denique de exceptio.* Deci. *consil. 429.* Clar. *quæst. 21. ver. vnus testis,* Pegna *commentar. 120. in 3 par. direct. inquisito. ver. voto autem* Farinac. *q. 62. nu. 1. & seqq.* 85

Huiusmodi testis probationem facit semiplenam, etiam in criminalibus, *leg. admonendi, ff. de iureiuran.* Bartol. *ibidem num. 36.* & communiter Doctores, gloss *in leg. bonæ fidei, C. de rebus credit. & ibidem* Bald. cum alijs doctori. glo. *in leg. 3. C. ad legem Iuliam maiest.* & ibi communiter Doctor. quos refert, ac sequitur Anton. Gomez *tom. 3. variar. resolut. cap. 12. num. 2. circa fin.* Zabarella, *consil. 9 nu. 7.* Iason. *in secunda lectura, num. 92. & alii.* 86

Solusque testis omni exceptione maior legitimum facit indicium ad torturam, licet nulla alia indicia siue leuia, siue grauia concurrant, Roma. *consil. 451. nu. 4.* Gomez *vbi sup. cap. 13. num. 7.* Carrer. *in pract. crimin. num. 110. ver. 1 maius indicium,* Clar. *loc. cit. & quæst. 22. ver. vnum tamen* Farinac. *quæst. 37. numer. 54. & 58.*

In dubio testis idoneus, siue integer, siue omni exceptione maior quisque præsumi debet, si contra illum nihil oppositum fuerit, probat Curtius *consil. 56.* 87

Bonus etenim regulariter præsumitur quilibet, nisi de contrario constet, Innoc. *cap. dudum, el secondo, de electio.* Abb. *ibid.* Felin. *in cap. fin. numer. 11. de præsump.* Cæsar de Graff. *decisio. 173. numero 7. ex lege merito. ff. pro socio.* 88

De Testibus, Contestibus.

Testes demum contestes, ac plene probantes illi sunt, qui omni exceptione maiores cum sint, siue idonei, de eodem facto, loco, tempore, personis, aliisque circumstantiis ad facti substantiam attinentibus, ac necessariis per sensum externum iurati deponunt. ex. gr. Duo probatæ vitæ iurati deponentes Titium percussisse Ismaelem in platea die Dominica post festum S. Francisci cum pugione, quia viderunt d. Titium percutere d. Ismaelem. Vel duo similiter boni viri iurati deponentes Titium blasphemasse B. Virginem in apotheca talis aromatarij de mense Septembris circa festum Sancti Michaelis, quia illum blasphemantem audierunt. Vel etiam duæ obstetrices bonæ famę iuratæ deponentes Dinam esse virginem incor-

incorruptam, quia tactu illam talem esse cognouerunt, hi omnes contestes, ac plene probantes profecto sunt ex D. Thom. cuius verissimæ sententiæ doctorum nemo non subscribit.

D.Tho. 22. q. 70. art. 2. ad 2

90 Duo testes huiusmodi plene delictum probant, ad Reumque conuincendum, & condemnandum sufficiunt, *ex cap. quod vero 2. q. 5. cap. in omni negotio. de testi c. cum esses, & c. relatum, de testam. argu.* Deut. 17. & 19. à Christo ipso confirmatum. Matth. 18. & ab Apostolo Paulo præceptum. 1. *Timot.* 5. D. Tho. loc. cit. *art.* 2. Dom. Sot. Valent. Farin. *q.* 63. *nu.* 232. & omnes communiter.

Dom. Sot. lib. 5 de iust. & iure q. 7. art. 2. Valent. tom. 3. disp. 5. q. 14. puncto 2.

Et licet in accessoriis, siue in aliquibus ad facti substantiam minime necessariis non conuenirent, non

91 propterea illorum aut infringitur, aut debilitatur testimonium, quinimmo firmius, & credibilius efficitur ex D. Io. Chrysost. *homil. 1. in Matth.* & D. Thom. *art.* 2. *cit. ad secundum circa finem.* Farin. *q.* 65. *num.* 16. *& ex dictis hoc eodem cap nu.* 67. *&* 82.

Etenim si in minimis quoque concordarent, ex condicto eundem sermonem proferre viderentur quare illos conspiratores esse præsumi posset.

Id vero iudici relinquitur discernendum.

Idcirco si in ceteris concordes extiterint: sed eorū alter de die præcise non recordetur, dummodo certā diem non assignet à deposita ab altero teste diuersam, vtique contestes erunt, iuxta illa, quę hoc eodem capite, *nu.* 52. habita sunt. Et quoque si de actu eodem cōtinuationem præseferente non simul, sed ab altero post alterum viso deposuerint, quemadmodum superius *nu.* 53. dictum est.

In dubio autem testes præsumuntur contestes, & vnus accipit declarationem ab alio. Cæsar. de Graff. *decis.* 67. *nu.* 4. *&* 5.

De aliis circa testium cognitionem necessariis.

92 Vt vero testes in iudicio legitime probent, primo necessariū est illos citare, seu quoquo modo vocare.

93 Testis etenim non citatus, aut vocatus vtique suspectus redditur, nec probat. *l. presbyter. C. de episc. & cleric.*

Secundo illis deferendum est iuramentum, namq.

94 Testi non iurato non creditur, *c. tuis, & c. nuper, de testi. l. iurandum, C. eod. tit. neque talis facit indicium gloss in c. sicut, de sent. exco.* Abb. *in c. cum olim, de test.* Farin. *q.* 73 *n.* 1. *& seqq.*

95 Iurare vero testis debet rei veritatem, quam nouit, sincere deponere *c. hortamur* 3 *q.* 9. tactis scripturis. Episcopi, & sacerdotes tacto pectore. Farin. *q.* 74. *nu.* 82.

96 Tertio, interrogandi sunt iuris ordine seruato, id est, à iudice competente, precedente accusatione, aut denunciatione, aut exceptione, aut infamia legitime probata, aut indiciis sufficientibus, alioqui testes dice-

97 re veritatem nequaquam tenentur: sed illam celare

98 quoquo modo absque mendacio tamen vtique possūt D. Th. Sot. quare processus vitiari profecto posset.

D. Tho. 22. q. 70. art. 1. Sot. lib. 5. de iust. & iure q. 7. ar. 1. Nau. ar in man. c. 18. nu. 61. & c. 25. nu. 43. Matth. 23.

At vero testes iuris ordine seruato à iudice competente interrogati, respōdere tenentur. argum. Matth. 23. *Quæcunque dixerint vobis seruate, & facite,* D. Tho. & Sot. loc. cit. D. Anton. 2. *part. titu* 1. *cap.* 18. Nauar. *d. ca.* 25. *nu.* 44. Tole. *lib.* 5. *instr. sacer. c.* 59. & alij communiter.

99 Interrogandi vero sunt ipsi testes de facto, personis, tempore, loco, contestibus, caussa scientiæ, vel credulitatis, aliisque ad rem ipsam necessariis, ac spectantibus circumstātiis, vt & veritas eruatur, & ipsum eorum testimonium validum, ac firmum reddatur.

100 Meminerit pręsertim ipse iudex testes interrogare de caussa scientiæ, siue credentiæ, ex. gr. quod Titius delictum tale commiserit, quomodo id sciant, vel quare credant illum tale delictum perpetrasse, hæc namque testis ipsius, siue testimonij illius quasi anima est, qua sine, testificatio minime valet. Bald. *in l. solam C. de test.* Ambros. in processu informatio. *lib.* 1. *c.* 2. *num.* 16. Corne. *lib.* 2. *consi.* 232. *& lib.* 5. *consi.* 216. Farinac. *q.* 70. *nu.* 1. 3. *& seqq.*

101 Vt autem ipsi testes facilius veritatem deponant, admodum conuentus erit illos prius admonere, quā graue scelus, & veritatem negare, & falsum iurare, & contra innocētem odio, ira, alia ve passione, aut caussa deponere Pegna. *commen.* 17. *in d.* 3. *par. direct. inquisit.* Ambros. *loc. cit. nu.* 36.

Vt quoque processus firmior, validiorque sit; recte operabitur ipse iudex, si nomina, cognomina, patriam, ętatem, officium, siue statum ipsorum testium in eo describere fecerit, eorumque dicta nedum eodem sermone, quo ab ipsis prolata: sed etiam eo modo, quo ab illis deposita fuerint, clara videlicet clare, dubia dubie, & huiusmodi, similiter scriptis in eodem processu mandare iusserit. 102

Ac demum testi committere, vt proprio subscribat examini, vel scribere si nesciat, propria manu signum crucis apponat ipso lecto prius tamen eidem.

Illud quoque non ignoret iudex opere preciū est, quod cum Testis officium publicum, necessariumque sit, quemadmodum affirmat glo. *in rub. de teg. cogen.* & Ambros. *vbi sup. c.* 3. *num.* 1. 103

Testes, qui deponere noluerint, ad testimonium ferendum velint, nolint, cogi vtique possunt, Clar. *lib.* 5. *§. fin. q.* 24. *vers. successiue videamus.* Ambros. *vbi sup. nu.* 3. *arg c. quisquis.* 11. *q.* 3. *& leg. si quando. C. de test. ac toto fere tit, de test. cogen.* 104

Etiam clerici, & religiosi per illorum iudices competentes *ca. quanquam,* 4. *q.* 2. Compelli vero poterunt Regulares pœnis cuiusque. Congregationis instituto conuenientibus, & quoque (si casus exposcat) cēsuris ecclesiasticis, *c. cum contra, de test. cogen.* 105

Quod si aliqui testes inhabiles existant, vt infames, criminosi, socii criminis, & alii, de quibus hoc eodem capite num. 3. & sequentibus dictum superius est; aut varii, aut vacillantes, aut factum quoquo modo occultantes, aut confuse, obscure, & ambigue loquentes, & alii huiusmodi, ad eorum dicta valida, certaq; reddenda torqueri poterunt. Bossi. *tit. de tortura testium.* Clar. *loc. cit. q.* 25. Villag. *lib.* 8 *pract. cri. can. c.* 6. *per totum,* quos vniuersi sequntur. 106

Etiam ipsi clerici, & religiosi. Præpositus *in ca. presbyteri, el primo.* 5. *q.* 6. Foller. *in pra. crim. can. ver. testibusque diligenter examinatis, c.* 8. *nu.* 47. Clar. *loc. cit. vers. sed nunquid,* Farin. *q.* 41. *nu.* 2. *& seqq.* 107

Regulares attamen religiosa tortura, *de qua c.* 5. *infra tit.* 17. *nu.* 59. *sermo fiet,* torquendi erunt.

DE CORRECTIONE Fraterna.

Titulus XII.

Quomodo denunciator, accusator, & testes debent corrigere fratres suos, antequam denuncient, aut testificentur in casibus, in quibus tenentur facere dictam correctionem. Cap. Vnicum.

SVMMARIVM.

An de iure diuino, naturali, & positiuo sit obligatio corrigendi fratres, concl. 1. nu. 1.

Qualiter, & quando obliget correctio fraterna, & conditiones, quæ debent interuenire, & an debeant corrigi in peccatis venialib. concl. 2. nu. 2.

Quando, & quomodo sit licitum monere proximum, vt caueat, quiā volunt alii illum occidere. ibi.

An, qui est in peccato mortali, possit corrigere, concl. 3. nu. 3.

An teneatur homo particularis monere fratrem suum, quem videt in aliquo errore constitutum, & facit bona fide aliquid illicitum, concl. 4. num. 4.

An, si non iuuat correctio fraterna, teneatur, qui corrigit, monere illum coram tribus, aut duobus testibus, concl. 5. nu. 5.

An teneatur quis corrigere fratrem suum cum periculo vitæ suæ putans, quod si corrigit illum, morietur in peccato mortali, concl. 6. num. 6.

An teneatur prælatus de lege charitatis, aut iustitiæ cum periculo vitæ suæ corrigere fraterne subditos, concl. 7. num. 7.

An teneatur prælatus sub pæna peccati mortalis euellere peccatā venialia, ibi.

Postquam

POstquam videmus, quod qui denunciat, & qui accusat, & qui testificatur, in multis casibus tenetur corrigere fraternaliter fratrem ante denunciationem, aut manifestationem criminis coram iudice, consequens videtur, quod debeamus agere de obligatione ad correctionem fraternam, & in quibus casibus obliget, pro cuius rei resolutione.

Sit prima Conclusio. De iure naturali, diuino, & positi-
1 uo tenentur omnes corrigere fratres à peccatis, quæ in illis vident: hæc enim est communis omnium sententia, & non solum est obligatio corrigendi peccata futura, sed etiam facta, & obligat hoc præceptum ad correctionem cuiuscunque peccati mortalis, cum eius finis sit salus spiritualis proximi, quæ amittitur ob quodcumque peccatum mortale, & quia per peccatum veniale non amittitur hęc salus spiritualis, non est obligatio corrigendi proximum de eo, nisi sit eius conditionis, quod disponat ad peccatum mortale, quia ratione huius periculi tenebitur corrigere illum, vt si quis videat alium ingredi quandam domum, in qua familiariter tractat cum quibusdam mulieribus, & in eorum conuersatione interueniunt peccata venialia, quæ in similibus casibus disponunt ad mortalia; hæc opinio est Soti, & post alios tenet eam & tanquam ab omnibus receptam Nauarr. Ex dictis colligitur, teneri aliquem corrigere peccantem cum aliqua ignorantia crassa, aut fragilitate, cum hæc non excusent à peccato mortali.

Nau. in c. inter verb. 11. q. 3. cor. 39.

Secunda Conclusio. Correctio fraterna non obligat
2 in omni loco, & tempore, sed solum, quando conuenit ad correctionem fratris, quia cum præceptum eius sit affirmatiuum, non obligat semper, & ad semper, sed solum pro tempore, & loco, in quo correctio potest fieri, ita vt sit actus ordinatus ad eius finē, qui est correctio fraterna, & ideo requiruntur sex circunstantię, vt fiat, sicut debet fieri, quarum tres se tenent ex parte corrigentis, quas refert Gerson, & tres ex parte correcti: illæ, quæ se tenent ex parte corrigentis, sunt sequentes. *Prima, quod habeat notitiam peccati. Secunda mansuetudinem. Tertia commoditatem.* Tres, quæ se tenent ex parte correcti, sunt hæ, videlicet. *Prima,* quod peccatum sit mortale, aut veniale disponens ad mortale, vt dictum est. *Secunda,* quod sit spes correctionis. *Tertia,* quod non expectet tempus magis opportunum. Nunc vero explicemus prius tres primas cōditiones, & statim explicabimus secundas. *Circa primā conditionem* ex parte eius, qui corrigit, est notandum, quod Adrianus tenet sufficere, vt aliquis corrigat, & teneatur ad illud, quod habeat probabilem cognitionem peccati, quamuis non sit certum: quod potest habere locum, quando ex eo, quod non fiat talis correctio, potest euenire magnum damnum illi, qui debet corrigi monente, qui corrigit fratrem, quod non corrigit illum, quia certo sciat peccatum ab eo committi, sed quia dubitat, & desiderat eius vtilitatem spiritualem, & vult dare modum, quo euitetur damnum, quod imaginatur esse venturum: quando vero non timetur hoc periculum, non est necesse fieri dictam monitionem existente solum probabili cognitione peccati, quia cum illa inferretur multa pœna correcto, & ideo poterit irasci tanquam homo. *Circa secundam conditionem*, quæ est mansuetudo, nota hanc conditionem esse valde necessarium, pręcipuè quando inferior corrigit superiorem, sicut si subditus corrigit prælatum suum, quia debet illum corrigere occultissime, & non debet illum reprehendere, sed apponere illi ante oculos grauitatem peccati cum debita humilitate, & si adsint patres qualificati, & seniores, qui hoc faciant non est rationi consonum, quod hoc à iunioribus præstetur, vt post S. Thō. tenet Arag. *Circa tertiam conditionem*, quæ est opportunitas, debet aduerti, quod si sunt aliæ personę idoniores ad corrigendum proximum, quæ velint hoc facere, non tenetur persona minus idonea ad illud, vt tenent omnes post S. Thomam; & sic debet intelligi, quod supra diximus loquendo de subdito, qui reprehendit prælatū, quod si scilicet sint seniores, qui hoc faciant, non faciant illud iuniores. Explicatis ergo conditionibus ex parte corrigentis conuenit explicare tres alias, quæ se tenent ex parte correcti, *& quoad primam conuenit scire*, quod materia correctionis debet esse peccatum mortale, aut veniale, quod disponat ad mortale, de qua iam satis supra dictum est. *Circa secundum*, quod sit spes emendationis, est notandum primo, quod ille, qui scit, quod nō nocebit sua correctione, quamuis dubitet, an immaturus sit, tenetur facere eam, hęc autem doctrina est contra Caietanum, quam post Adrianum tenet Sot. & est sententia Diui Chrysosto. quia quamuis simus dubij de correctione alicuius, sicut non est licitum non commendare illū Deo, sic non erit licitum cessare à correctione fraterna, cū etiam sit eleemosyna spiritualis. Verum est tamen, quod ille, qui dubitat, an correctio fraterna nocitura sit bono communi pręcipue religionis, non tenetur ad illam, & ideo si aliquis subditus timet, quod si corrigat prælatum suum, irascetur, ita quod causet aliquā perturbationem magnam in communitate, & motum, tunc nulla erit obligatio corrigendi, vt tenet S. Tho. vnde quando quis dubitat, an correctio sit damnum allatura spirituale fratri suo, non tenetur illam facere, quia in hoc casu cessat aliquo modo finis correctionis, qui est vtilitas spiritualis correcti. Debet tamen notari, quod quando peccatum, de quo aliquis vult fraternaliter corrigere fratrem suum, est damnosum reipubub. aut alicui tertio, vt si quis cogitaret de occidendo aliquo, tenetur monere illum, quem putat posse impedire illud malum nullo facto damno delinquenti, sed potius iuuando illum, si vult admittere eius correctionem, quamuis sciat, quod eius admonitio non iuuabit spiritualiter, sed potius capiet occasionem maioris irę videns esse manifestam suam cogitationem, immo est obligatio in hoc casu, si adsint testes, denuntiandi talem delinquentem, licet nō præcedat correctio fraterna, cum teneamur inspicere bonum commune, vnde dicunt Doctores communiter, quod licet sciamus, quod delinquens incidet in infirmitatem, eo quod videat cognosci peccatum suum, non debemus omittere monitionem, ne eueniat malum communitati, si ex dicto peccato proueniet illud malum, quod est maioris ponderis, quam sit ægritudo illius, eadem ratione si cognoscatur, quod correctio est profutura specialiter correcto, non debemus illum sinere, quamuis sciamus, quod ex ea proueniet illi grauis infirmitas corporalis, quia salus spiritualis animæ debet præferri corporali. Debet etiam multum aduerti, quod si Petrus scit, quod Ioannes vult occidere Paulum, aut surripere eius bona, erit licitum dicere dicto Paulo, quod aliqui habent hanc intentionem faciendi illi hoc malum non nominata vlla persona in particulari, immo possit fieri sine detrimento illius qui facit hoc. Neque obstat, quod non est curæ hominum priuatorum defendere vitam, & bona proximi, præcipuè si ex hoc potest alius recipere infamiam; quia ad hoc respondeo, quod est obligatio defendēdi vitā innocentis, quando aliquis vult illam auferre, si hoc possit fieri sine damno eius, qui vult illam defendere; & si faciendo hoc amittit delinquens famam, hoc euenit illi culpa peccatorum suorum, quibus meretur hoc damnum. Verum est tamen quod in hoc casu tenetur, qui scit dictum crimen, quærere omnia alia remedia possibilia, vt impediat hoc prauum propositum Ioannis tractās rem cum illis, qui sancte, discrete, & occulte possint adhibere remedium, antequam moneat dictum Paulum de crimine; & etiam putarem ego non esse verum supradictum in casu, quod Paulus est homo ita bellicosus, & diabolicus, vt procuraret occidere Ioannem, aut alium, de quo præsumeret dictum malum, quia nemo tenetur euitare damnum temporale vnius cum damno temporali alterius.

Gers. tract. 14 de corr.

Adria. in 4. de correct.

Aragon. 2. 2. q. 33. art. 4. pa. 809. col. 1.

omnes post D. Tho. 2. 2. q. 33 ar. 2.

Caie. ver. cor. frat. Adr. in 4. de corre. fra. 1. So de iu. ju. membr. 2 q. 1. 3. ca. p. 4. D. Chrys. ho. 44. sup. 1. epist. ad Cor.

D. Th. q. 33. 2. ad 3.

Et

Et notent aliqui parum discreti, qui absque vlla consideratione solent facere huiusmodi monitionẽ, quia quantumuis pacatus homo sit, alterabunt eum, vt procuret facere malum illi, de quo præsumit se malum recepturum, & potuerit esse, quod exequatur irã suam in aliquem, qui est innocens, nec recordatur talis mali. *Circa tertiam conditionem*, quod non spectet tempus opportunius, debet notari esse necessariam in casu, quod putetur, quod ex eo quod differatur correctio, incidet delinquens in aliud peccatum grauius, scilicet, quod administrabit sacramentum Eucharistię in peccato mortali; si vero ex dilatione correctionis non sequitur aliud damnum nisi perseuerare delinquentem in peccato, donec corrigatur, tunc poterit expectari, & differri admonitio ad tempus magis opportunum, si credatur, quod tunc derelinquet peccatum, maiori cautela expertus suam fragilitatem in perseueratione prauæ vitæ, vt tenet Arag.

Arag. 2. 2. q. 33. art. 2. p. 793. co. 1. & 2

3 *Tertia Conclusio.* Si aliquis, qui est in peccato mortali, potest corrigere fratrem suum iuuando illum spiritualiter, potest, & debet corrigere illum in hoc casu, cum sit actus idoneus obtinendi finem correctionis, vt dicit S. Thom. si vero ob eius peccatũ putat, quod eius correctio non erit vllius vtilitatis, non tenetur illum corrigere, si sit homo priuatus, nec tenetur emẽdare vitam faciens pænitentiam peccati sui, vt sic melius possit corrigere, sicut non tenetur prodigus quęrere nummos, quos prodige consumpsit ad effectum succurrendi proximo suo, qui existit in extrema necessitate, sic enim tenet cum communi Ludouicus Lopez. Dixi si sit homo priuatus, quia si est prelatus, & videt, quod mutare vitam est necesse, vt sic subditus suus capiat bonum exemplum, & corrigatur ab eo, tenetur mutare illam ad hunc effectum, vt tenent Sotus, & Aragon. immo tenetur homo priuatus mutare vitam suam, si videt, quod scandalizat, corrigens alios existens ipse in eisdem, aut forte maioribus peccatis, cum iudicet fratrem suum in illo, in quo ipse est condemnatus, vt dicit Nicolaus de Lyra, quem sequitur Bannes.

D. Tho. 2. 2. q. 33. ar. 5.

Lud. in inst. cõf. 2. q. 6. 16. nu. 135.

Soto de teg. sec. memb. 2. q. 3. Arag. vbi sup. ar. 5. Lyr. super Matth. 7. c. in illis verbis quia vides festucam Bannes 2. d. art. 5.

4 *Quarta Conclusio.* Non tenetur homo priuatus monere fratrem suum, quem videt existere in aliquo errore bona fide, & faciat rem illicitam bona fide, si præsumat, quod talis admonitio delinquenti non expediat, si error, & ignorantia non præiudicat alijs, vt tenent Adrianus, & Aragon. Hinc infertur, quod ille, qui scit Petrum non esse vere coniunctum cum Ioanna vxore sua ob quoddam impedimentum secretum, quod ab eis ignoratur, non tenetur eos monere de tali impedimento, credens probabiliter, quod nihil faciet, nec tenebitur monere eos eorum confessarius, quia dicta admonitio solum deseruiet vt constituat eos in mala fide; nec eorum prælati tenentur monere eos in hoc casu, si non putant, quod iuuabit, vt post Adrianum tenent Couarr. & Nauarr. Debent tamen notari, quod qui prædicat, aut legit publice, tenetur dicere veritatem, licet sciat, & intelligat aliquos auditorum esse ibi, qui existunt bona fide in suis erroribus, & ignorantiis, & mediante prædicatione amittent bonam fidem, non vtentes vtilitate doctrinæ, quia doctrina publica non est ordinata vtilitati priuatæ, sed communi, vt dicunt Sotus, Canus, Medina, Couarr. & Nauarr. Et aduertatur, quod id, quod diximus secundum opinionem DD. non habet locum in illis, qui habent ignorantiam inuincibilem iuris naturalis, quia si proximus ignorat inuincibiliter aliquod pręceptum decalogi, verbi gratia, quod simplex fornicatio sit peccatum mortale, quicunque, quamuis sit particularis, & priuatus, tenetur corrigere illum, licet intelligat, quod nihil poficiet; quia non potest esse similis ignorãtia sine aliqua irreuerentia honoris Dei, & sine graui dãno reip. Christianæ, vt tenet Arag.

Adrian. in 4. de conf q. 5. dub. 7. & quolib. e ar. 2. Ara. vbi sup.

Adr. vbi sup. Coua. in 4. p. 2 c 6. num. 16. Nau. in cap. si quando nu. 69 De pœnit. dist. 7.

Soto in 4. d. 18 q. 2. ar. 3. Cano. de pen 5. q. Med. de con. fes. tracta. Co. & Na. vbi su.

Quinta Conclusio. Si proximus non proficiat, nec mutetur correctione fraterna secreta, tunc si sit spes, quod mutabitur, si fiat illi admonitio coram duobus, aut tribus testibus, tenetur proximus facere dictã monitionem coram illis, vt præcipit Euangelium, quamuis huiusmodi testes ignorent illud peccatum, & sit notũ illi, qui corrigit, cum Euangelium, quod præcipit fieri hanc monitionem, præcipiat, vt fiat peccato existente secreto, dicens, si peccauerit in te, ac si diceret, vt explicat D. Augustin. te solum cognitore peccati, nec obstat, quod hoc modo infamabitur delinquens, quia ratio, propter quam dominus iubet, quod reprehendatur coram testibus, est, quia confessus corrigatur, & timens, quod comprehendetur in vitio, procuret viuere cautius: hæc est communis opinio, quam post multos alios tenet Corduba, Bannes, & Nauarr. Debet tamen aduertere pius Christianus, quod tenetur facere hanc monitionem coram testibus non solum semel, sed sæpe, putans, quod proficiet: quoties autem debeat fieri, relinquitur arbitrio boni, & prudentis viri, vt dicunt DD. allegati, & si intelligit, quod dictæ monitiones nihil facient intra spatium vnius anni, quamuis trãsacto anno iuuabũt, non tenetur expectare hoc tempus longum, sed statim potest illis vti, quia minus refert, quod aliquis homo sit in peccato mortali per spatium vnius anni quã quod tamen eius fiat notorium duobus aut tribus testibus. Aduertat amplius, quod si frater factis his admonitionibus non corrigitur, & intelligitur probabiliter, quod si dicatur prælato, obstinatior fiet in peccato, & faciet maiora peccata, debet tacere, & non denunciare illum: hæc opinio est contra Panormitanũ, qui dicit, quod non obstante, quod dictum est supra, debet denunciari prælato, cuius opinionem puto veram, quando peccatum est scandalosum, & in præiudicium reipub. & communitatis, vt erit v. g. simplex fornicatio alicuius religiosi, quia poterit manifestari populo, sic. n. dicit Aragon. Aduertat amplius quod si non inueniat testes idoneos, vt coram illis corrigat fratrem suum, & putat, quod admonitio paternalis prælati sui iuuabit, tenetur statim referre se ad prelatum, monens illum de casu tanquam patrem, omittẽs admonitionem illam coram testibus, cum in hoc casu non possit aliter remedium afferri fratri: Tunc vero non erunt idonei testes, quando putetur, quod non seruabunt secretum, sed quod est occultum illis, fiet manifestum alijs causantibus scandalum populo Notet vlterius, quod si putat, quod admonitio coram testibus est illi profutura plusquã admonitio prælati, debet facere dictam admonitionem coram testibus, cum admonitio coram testibus sit medium suauius, & gratius delinquenti, quam correctio prælati, quamuis tanquam patris, quia cum eo quotidie versatur; si vero putat, & sperat, quod admonitio prælati sit magis profutura, quam coram testibus, & constat illi, quod prælatus est homo prudens, Christianus, & pius, & quod procedet in negotio cum magna prudentia consolando delinquentem, & constat illi, quod non inde capiet occasionem dandi pœnam, aut molestiam subdito in alijs rebus paruis, quæ solent tractari coram prælatis, licitum erit tunc monere prælatum de hoc tanquam patrem, non iudicem, quod probatur, quia existentibus his circunstantijs hoc est medium facillimum, & suauissimum, sed si non est certus de his rebus, & circunstantiis, non debet statim recurrere ad prelatum ante monitionem coram testibus: quod probatur, quia in vsu receptum videtur, quod homines quamuis sint prudentes, & pij ante dignitates, postea in illis facti prælati mutant stylum, & volunt magis videri iudices, quam patres; quod non deberet sic esse, sed e contra.

Arag. 2. 2. q. 32. ar. 2.

Aug. & habetur in c. si peccaue. 2. q. 1.

Cord. in admon. ad Sotũ, memb. 2. S. 4. conf 6. Bann. 2. 2. q. 33 ar 8. du. Naua. de resti. li. 2. c. 4. n. 26

Pano. in c. nob. de iu.

Arag. 2. 2. q. 31 ar. 8 pag. 827. col. 2.

Sexta Conclusio. Quando aliquis putat, quod eius frater est moriturus in peccato mortali, nisi moneat, & corrigat illum, tenetur cum periculo vitæ suæ corrigere illũ, quia vt dicitur per S. Ioannẽ, sicut Christus posuit vitam suã pro nobis, sic nos debemus ponere vitã pro fratribus nostris, quod debet intelligi, quando videmus fratrem nostrũ in articulo mortis mori cum

Cor. fa. Sot. de leg. memb. 2 q. 2. conf. 6. Nau. in man. c. 24. nu. 13. in fin.

cum peccato suo, sic.n.tenet Corduba cū Soto, quod est ita verum, vt dicat Nauar. sequens Adrianū, quod quisque tenetur corrigere fratrem suum cum periculo vitæ suę, si videat illum morientem in peccato mortali, quamuis eius peccatum procedat ab ignorantia affectata, aut fragilitate, dummodo non procedat ex malitia eo modo, quo quis tenetur succurrere cum periculo vitæ suæ puero morienti sine baptismo, vt moriatur cum eo, quia hoc petit ordo charitatis, qui postulat, vt postponatur vita corporalis spirituali proximi positi in extrema necessitate; quod debet sequi, quamuis Sotus teneat, quod nō tenetur quis cum periculo vitę suæ procurare salutem spiritualem talis pueri. Verum est quidem, quod si non sit proximus positus in tam extrema necessitate spūali, non tenetur ponere vitam corporalem pro illa, nec facere notabilem iacturam famæ suæ, aut bonorum temporalium, cum, si non existat in dicta extrema necessitate, superfit tempus, quo cum adiutorio diuino potest exire à peccato, & ideo omittere correctionem in hoc casu erit solum peccatū veniale, vt dicit Cordu. quod debet intelligi, nisi qui scit peccatum, pro certo teneat, quod non corrigetur, neque emendabitur, si nō fuerit per suam monitionem, & sic morietur in pecca- to; quia in hoc casu tenebitur monere sub pœna peccati mortalis, dummodo non patiatur notabile detrimentum in sua fama, & vita, vt dicit Sot.

Sot. vbi supra nu. 8.

Septima Conclusio. Si teneatur opinio grauium DD.
7 quod prælatus non solum de lege charitatis, sed de lege iustitiæ tenetur corrigere fraternè subditos suos, quamuis eorum peccata non procedant ex ignorantia, clarū est, quod tenetur dictus pręlatus monere eos cum periculo vitæ suæ, sic enim tenet Sotus, qui addit, quod ex eo, quod pręlatus tenetur corrigere populum suum ratione officij sui, tenetur etiam expurgare rēpubl. suam à iuramentis leuibus, & aliis prauis consuetudinibus peccandi venialiter, si fieri possit, & ad hoc tenetur sub pœna peccati mortalis, quia peccata venialia, quando sunt nimis frequentia in republ. quamuis non efficiant notabile damnum in singularibus personis eius, prout tamen afferunt graue damnum, & publicum communitati, valde refert extirpare similia vitia; quod si verum est veh prælatis segnibus in exhortando populo suo; & sic plangit super eos Ludouicus Lopez allegans Sotum in tractat. de iustitia, & iure. Cum vero hoc, quod est prælatos corrigere fraternaliter subditos secundum sententiam Caietani, sit obligatio non de iustitia, sed de charitate, quia tunc non faciunt illud tanquam priuatæ personæ, vt dicit Aragon sequens Caietanum stando in hac opinione non debemus obligare dictos pręlatos ad dictam monitionem cum periculo vitæ. Verum est tamen, quod peccabunt grauiter non extirpantes consuetudines peccandi venialiter, si sunt, aut possunt esse occasio peccandi mortaliter, quia si non sunt occasiones peccatorum mortalium, ego non video, qua ratione possint condemnari ad mortale, ex eo quod non extirpent vitia venialia, quia non tenetur magis prælatus inspicere rempub. quam priuatus homo animam propriam; & certum est, quod priuatus homo, qui non egrauat animam suam à peccandi venialiter consuetudine, non peccat mortaliter, dummodo huiusmodi consuetudines non sint causa propinqua peccandi mortaliter. Ex dictis sequitur, quod paterfamilias tenetur corrigere familiam suam; & ideo si cōsensit, quod seruus suus retineat domi suę concubinā, peccat mortaliter. Verum est tamen, quod si habeat dictam concubinam extra eius domum, non tenetur eiicere illum à domo, vt relinquat illam prauam cōuersationem, quia si hoc faciet seruo suo, & amittet eum dominus, vt dicit frater Ludouicus Lopez, & fugitiuus factus fiet peior: nec tenetur paterfamilias corrigere filios suos, & familiares tantum quantum prælatus oues suas, quia quamuis paterfamilias teneatur habere maiorem curam necessitatum corporaliū,

Lop. in instr. c. 55 in prim. Caiet. 2. 2. q. 33. ar. 2. & ibi Ara.

Lop. vbi sup. c. 55. col. 400.

instructio tamen quo ad bonos mores magis incumbit curæ prælatorum. Viso ergo in quibus casibus sit licitum denunciare, & accusare reum præcedente correctione fraterna, & quando sit licitum iudici per viam inquisitionis, denuntiationis, aut accusationis procedere contra reum, vt de eius delicto instruatur, conuenit, quod agamus, quomodo, & quando possit illum capere, ac mittere in carcerem, & quomodo teneatur reus stare in carcere, & an possit fugere ab eo ante sententiam latam; non tractabo tamē hic de hoc, quia supra tomo primo, verbo, carcer, remanet sufficienter dictum, quod remanet, est tractare de obligatione, qua tenetur reus confiteri veritatem coram iudice.

DE CONVICTIS PER Depositionem Testium.

De conuictis. Cap. Vnicum.

Titulus XIII.

SVMMARIVM.

1. *Quis delicto conuincitur per depositionem duorum testium saltem.*
2. *Testes in quibus debent esse concordes,*
3. *Singularitas quæ attendatur, & quæ non.*
4. *Testes actus reiterabiles, & successiuos deponendo non dicuntur singulares.*
5. *In testibus quæ requirantur.*
6. *Testis inhabilis testi habili habilitatur.*

EX depositionibus testium examinatorum fit reus conuictus, vt in præsenti, vel indiciatus vt in sequenti demonstrabo &c. conuictus quis reputatur, quando per depositionem saltem duorum testium examinatorum probatur delictum, & delinquentem 1 fuisse N. *vbi numerus ff. de testib. l. 1. ff. de oper. liber.* Gome. *in tract at. de delict. c. 12. num.* Necessariò tamen isti testes debent esse concordes, vt videlicet.

„*Res, Persona, gradus, locus, hæc sunt consona tempus*, vt no- 2 tauit Innoc. *in c. 2. de testib. nu. 1.* alias dicuntur testes singulares, & vti minus idonei non probare, *c. cum dilectus, § nos vero ibi cum contra hoc eorum, &c. de electio.* quæ tamen singularitas, si dependet ex actis, quæ successiuè fiunt, probat, probando actus successiuos, & reiterabiles tē- 3 dentes ad vnum & eundem finem &c. *c. qualiter, & quādo il. 2.* vbi Innoc. *de accus. cap. super eo, de eo qui cog. cons. vxor.* 4 suæ exemplo euangelistarum qui passionē D. N. Iesu Christi describendo, concluserunt crucifixum fuisse, licet variis verbis vsi sint, vt Cor. *cons. 2. volu. 1. nu. 9.* & quamuis alio modo possint rei quam per testes cōuinci vt per instrumenta Dec. *in c. at si clerici de iudiciis nu. 2.* vel probationes indubitatas *l. sciant cuncti C. de probat.* aut per argumenta vt Bossius *in tit. de conuict. nu. 5.* nihilominus & instrumenta indicia ac argumenta per testes probantur Rota Roman. *dec. 1. nu. 4. de constit. in nou.* requiruntur tamen in testibus videlicet. 5

„*Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,*

„*Et fortuna, fides, in testibus ista requires*

qui alias falsum deposuit repellitur, nam semel malus in eadem genere mali semper præsumitur malus, *c. qui semel de reg. iur. in 6.* Amasius pro amasia vel amasia repellitur Bald. *in c. in literis de testib. nu. 3.* Item affinis vel consanguineus Dec. *consi. 463. nu. 19.* Grammat. *decis. 34. nu. 18.* minor repellitur vt supradictum est, Ebrius repellitur Dec. *in c. placuit de testib. nu. 8.* auxiliator, defensor, vel protector criminosi Innoc. *in ca. qualiter, & quando 2. de accusat. num. 1. & seq.* Item consimilem causam habens *cap. personarum de testib.* Fely. *in cap. per tuas de testibus numer. 1.* Item Apostata quia est excommunicatus, *cap. 2. ne clerici vel monac. in 6.* Item nec confessarius sacramentalis admittitur in testem, quia eius depositio non probat, quoniam illa confessio fuit facta

Deo

Deo non homini, & sacerdos in iudicio vti testis
homo est, & hominem repræsentat *textus est in cap.*
si sacerdos de offic. iud. ordin. nam facta fuit huiusmo-
di confessio in pænitentia & propterea non pro-
bat in iudicio vt in allegat. *c. si. sacerdos* notat. Ioann.
de Anan. *numero 6.* & late Baldus *in l. Archigerunces*
C. de episcopali audientia nume. 2. & idem Baldus in al-
leg. *cap. si sacerdos num. 7.* Sed de licentia confitentis
potest examinari vt text. *in cap. nemo de Symon* vbi Ioan.
Andr. *numero. 3.* Ioann. de Anan. *nume. 2. & capit. signi-*
ficasti de adult. vbi Abbas, *nume. 5.* Ioann. Andr. *nume. 1.*
Zabarella *num. 3.* Anto. de Butrio *num. 3.* Hostien. *nu-*
me. 26. Imol. *in cap. consanguinei de sententia & re iudic. nu-*
me. 5. Lapus *allegat. 94. incip. quidam presbyter in principio*
versicul. in contrarium & tenet hoc idem Didacus *in 2. par.*
4. decret. cap. 8. §. 12. nume. 9. 10. & 11. si tamen agitur
ad defensam reorum, & ad subleuandum de peccato,
tunc de licentia confitentis confessarius admittitur,
& eius probat depositio, & ita iudicatum fuisse, atte-
statur Felyn. *in capit. cum Matth. de Sym. nume. 1. & gloss.*
in hoc singularis in c. tua nos de spons. & matrimonio in verbo
qualiter tibi constiteris, Ripa *de remed. ad curand. pest. numero*
107. & sequen. quod hæc omnia requirantur in testi-
bus tenet Innoc. *in d. cap. 2. de testibus* & Otho *in summa*
sua titu. de iu sic. poss. debent esse testes de visu capit. cum causam de
testibus vel de proprio auditu c. præterea de testibus & si testis quo-
quo modo infamis, aut grauatæ labefactatæque existimatio-
nis fuerit non probat *ca. denique de excep. c. testes 11. q. 7. c.*
testimonium de testibus. adiuuatur tamen testis inhabilis
6 depositio, & confirmatur depositione testis habilis
qui fuerat omni exceptione maior Baldus. *in l. si quis*
§. quid enim in principio ff. de edend. Ias. in l. cunctos populos ver-
sic. sic. istam regulam ponit Bald. *in 2. lectura. C. de summa*
Trini. & fid. Catholi.

DE PATRONO

Tit. XIV.

Caput. Vnicum.

SVMMARIVM.

1 *Aduocati definitio, atque eius partes.*
2 *Forma petitionis capitulorum.*
3 *Aduocatus quomodo se gerere debeat, defendendo reum:*
4 *Quando refutari potest iudex, & quomodo in talibus procedē-*
dum sit.
5 *Aduocatus quomodo captabit iudicis beneuolentiam.*
6 *Crimina vel sunt refellenda, vel extenuanda, aut causa in*
longum protrahenda.
7 *Aduocatus ex crimine obiecto debet pro reo formare capi-*
tula.
8 *Testis examinatus in inquisitione generali non facit fidem in iu-*
dicio singulari.
Testis non iuratus non est fide dignus.
9 *Testis cum fama in criminibus occultis vim habet probatio-*
nis.
10 *Testis de auditu quandoque valet, & ad quid.*

1 PAtronus is iure optimo dicitur, qui ipsius aucto-
ris, aut rei causam tuendam suscipit. Cuius qui-
dem opera omnis versabitur in eo, vt innocentem
à iudicij vi, aut delatorum calumnijs vindicet, at-
que liberet. Quamobrem cum suo ordine defensio-
nis munus egregie præstari minimè possit, nisi ini-
micorum aggressiones, atque iacula, qua se habeant
ratione, fuerint patrono perspecta, & explorata,
Debet in primis factæ delationis, exhibitorumque
Capitulorum exemplum, atque exscriptionem pe-
tere, vt inde quid agendum sit, optimè noscat. Eius-
modi autem postulatio quam Iurisperiti comparatio-
nem suo vocabulo nuncupant, iis describetur verbis.
In nomine Domini, Anno 1577. Mense Iunij, die vigesima, coram 2
Reuerendo D. Iusto, Congregationis nostræ Præsid. vel si fuerit de-
legatus iudex dicas, coram Reuerendo D. Iusto iudice delegato ad
iustitiam ministrandam, & c. præsto est D. Innocentius ac decenti
cum submissione animi, & obseruantia petit, ac flagitat: vt quo-
niam crimina aduersus eum sunt accusatorie in iudicium delata;
exscriptionem, & exemplum delationis, & capitulorum sibi lar-
giantur. Quo sic suæ saluti quoquopacto consulere valeat, seseque
à iudicij castigatione, ac pœnis tueri. Simulque tibi iudici nudam
veritatem super controuersa causa manifestare possit. Petit etiam,
vt idoneum sibi indulgeatur interuallum temporis, quo in horum
meditatione, atque discussione ad suiipsius, & iustitiæ tutelam
commodo versetur. Nam quamquam ex Apostoli sententia ipse
habeat. Non vos metipsos defendentes charissimi: tamen partes
suas id desiderare arbitratur, vt paratam sibi calumniam tibi iusto
iudici apertam faciat: vt & D. Paulum in Actis Apostolorum fe-
cisse scimus. Alioqui nisi hac exscriptione potiatur; id omne, vt
inane, & iterum testatur: quod aduersum se fuerit in eiusmodi
causa effectum, & attentatum. Sic igitur petit, & omni meliori
modo, &c. Habita autem eiusmodi postulatione, non
leuiter, sed magno studio delatio ipsa expendenda e-
rit, atque capitula; videndumque an se offerat ratio
aliqua ex qua impositum crimen incredibile redda-
tur; aut testes, ceterasque eiusdem facti rationes, ali-
quam in se continere varietatem, & diuersitatem pla-
num fiat. Ex quibus calumniam instructam esse iu-
dex colligere possit. Prouideat quoque, vt ex addu-
ctis à reo testibus, ij adsint, qui accuratius, & clarius 3
obiecta crimina informent, atque reijciant. Demum
magnæ illi sit curæ, iudicis vt animus ad suam cau-
sam optime sit affectus: studeatque eius summa ope
inire gratiam, aut eiusdem inimicum animum, aut
iniustum, qualibetve alia macula respersum perue-
stigare, & perspicere, perspectumque sanare. Ex
quibus profecto accommodatio cuiusque causæ de-
fensio nullo plane negocio conficietur, idque vt e-
xemplis illustremus. Cum iudex, de quo primum 4
patrono ratio habenda est, descriptis in secundo ca-
pite prauis conditionibus, & à iudicio alienis fuerit,
videlicet, vel potestate vacans, vel inscitia laborans,
&c. Tum exceptiones hac forma in eum exhibebit. *Ps. 98. vg. 1*
Quoniam Regis honor ex Psalmistæ voce iudicium diligit. Iudicium
autem ipsam iustitiam flagitat, secundum illud: Iustitia, & iudi-
cium præparatio sedis tuæ. Idcirco coram te Reuerendo Præside,
aut alias ponatur nomen pro causæ ratione. D. Innocentius hoc
exceptionis libello sistit se, excipiens, quod iudicium cogitur dicere
coram Dom. Antonio, qui suus non est index aut ordinarius, aut
delegatus, qui etiam iudicandi scientia prorsus vacat, vt vsurpa-
tum, & temerarium, & erroneum, ac per[illegible]lum iudicium, ab
eodem effectum iri non mediocriter dubita[illegible] [illegible]d quidem in eius-
dem rei magnum incommodum manaret, & a[illegible]titiæ extinctio-
nem redundaret. Petit itaque, ac potius flagitat, vt ab hoc iudi-
cio discedat, nec vlla ratione se intromittat. Alioquin testatur, &
anticipatione asserit id omne, quod fiet, fore irritum & inane, &
sacrisque legibus magnopere abhorrens. Quod si causam dicere eum
quispiam velit, adeat proprium iudicem, aut qui delegata potesta-
te præfulgeat, iudicandique eruditione minime careat. Sic igitur
petit, & omni meliori modo, &c. Anno 1577. die 2. Septembris.
Ad summam ergo cum Patronus vel in Iudice, vel in
delatoribus, aut in testibus, aut in procedendi ratio-
ne, vitium, aliudve impedimentum deprehenderit,
suprascripti libelli formulam vel similem in iudiciū
proferet. Denique diligentius animaduertat, quibus
rationibus possit Iudicis sibi conciliare beneuolen-
tiam ijs, aut eius generis verbis. *Erecto atque celso ani-* 5
mo me (Reuerende P.) esse, vt nunquam fuerim perspectus quan-
do de esu carnium mihi apud te causa dicenda est. Non enim ve-
reor, quod cum & probitate cunctos superes, & iustitia ma-
gnopere excellas, me huius rei prorsus immunem comprobarus.
Quid enim? Ego qui quotidie summis vigilijs, magnisque la-
boribus literis studium adhibeo, ac institutionum nostrarum

o: seruationem plurimi faciebat a me deiecisse cogitari potest, vt gulæ perditissimo vitio, tanta cum conscientiæ, & existimationis iactura inseruierim? Et quidem non mihi est incognita tua humanitas, vt si carnes edendi facultatem petijssem, denegasses, &c.
Ad cuius quidem exemplum ceteris de caussis defen-
6 siones sunt informandæ; Vt crimina aut extenuet,
aut in longam caussam producat, quo sic caussæ veri-
tas temporis beneficio aperiatur, aut demum diluat,
atque refellat, vt docet Speculator *de officio aduocati.*
7 Modo ad præcipua descendamus. Cum aliquod ob-
iectum crimen Patronus refellere curabit; de eiusdẽ
caussæ veluti sinu, capita pro Reo summa ratione de-
promet: Testesque eiusdem rei conscios adhibebit at-
que proferet hac formula. Sit crimen obiectum de
esu carnium. Primo Iudici suggerat, vt de loco, tem-
pore, ceterisque caussæ adiacentibus delatorem in-
terroget. De hinc, si vesperi, tali hora, vel circa,
talique loco edisse carnem delator Reum criminetur.
Contra Patronus elaboret, testibus adhibitis, ostende-
re, quod tali tempore, alio in loco manebat: aut lo-
cus ille, in quo crimen patratum asseritur: non huic
rei cõnsentaneus, neque etiam in promptu, vt id fie-
ret, neque si factum esset, videri unde potuisset, &c.
Quæ ex ijs facile est colligere, atque deducere. Modo
sciat, quod criminosi confessio de conscijs, socijs aut
impellentibus fidem ad vindictam infligendam non
facit, licet aliquam coniecturam afferat. Cui si aliæ ac-
cederint, valeret tunc quidem pro testibus, *vt in c. cum
super, de confess.* Panor. hæc dixit. Quocirca non teme-
re est ex ijs, quæ criminosi, carceribusve mancipati
aduersus aliquem deferunt, & fatentur, quemquam
vel ad quęstiones exponi, vel ad pœnam luendam
cogi. Sed prudens iudex semper perditorum homi-
num in bonos inuidiam suspectam habeat. Quod
8 plane inter nos non mediocri cura est obseruandum.
Testis etiam in inquisitione generali nullam facit
fidem in iudicio singulari contra aliquem, nisi ite-
rum iusiurandum suscipiat. Panorm. *in cap. præsentata
de testibus.* Accedit quoque, testem tametsi religiosũ,
nisi iuratum, fidem sibi non vsurpare. Panor. *in cap.
nuper, de testibus,* licet etiam non iuratus aliquam faciat
coniecturam. Ange. *in l. iudices*, C. *de fide instrumentorum.*
9 Verum id animo est altius recondendum, quod testis
vnus cum fama, atque aliis adminiculis, probationẽ
affert in iis criminibus, quæ occulte fieri solent. Vt
apud nos de carnis lapsu, atque carnium esu affirma-
ri potest. Hostiens. *extra, de testibus.* Verum enimuero
10 quanquam omnium ore sit trita sententia, *quod testis
de auditu nullius est ponderis.* Id quidem verum est, si de a-
lieno auditu intelligatur, *vt audiui id dici ab eo, qui audi-
uit, cap. testes, 3. quæst. 9.* Abb. *in cap. tam literis, num. 5. &
in ca. licet, de testa.* preterquam si de fama quæreretur.
Tum namque vim eiusmodi testis sane haberet. Ta-
men cum de eo quæritur, quod ipsius auditus tantum
instrumento percipitur, vt contumeliosa verba ad-
uersus aliquem quis, nisi desipiens, eius generis te-
stimonium ad probandum accommodatum esse ne-
gauerit? Quod & de ceteris sensibus intelligendum
esse Doctorum auctoritate assero. Vt si de cibo con-
trouersia institueretur: certe ipso gustu, eius rei cer-
tum testimonium haberetur. Ij autem, qui de credu-
litate, testes appellantur; nullam merentur fidem,
nisi cum eiusmodi credulitas sensibus fuerit coniun-
cta, vel grauem aliquam de ea caussam afferant. Non
enim licet temere de aliquo praua sibi persuadere, &
commentari. *Quod habetur in c. quoties de testam. & per Abb.
ibi, per Cynum in l. testium*, C. *de testam.* Quorum quidem
omnium diligens Patronus ad caussam tuendam ra-
tiones accommodabit, semper exceptiones compo-
nendo: quod testes sunt de credulitate, sunt amici,
sunt inimici, aut simili caussa inuoluti: quemadmo-
dum Specu. in propria tractatione accuratissime de-
scripsit.

DE REO IN GENERE

Tit. XV.

De reo. Caput vnicum.

SVMMARIVM.

1 *Reus quid, & interrogatus secundum iura fateri veritatem cogitur.*
2 *Reus interrogatus, non seruato iuris ordine, potest prudenter subterfugere, dummodo mendacium euitet.*
3 *Reus in quibus casibus iure interrogatur à iudice, & quomodo se gerere debeat in respondendo num. 4.*

REus is iure dicendus est, qui caussam dicere aliqua 1
de re in iudicio cogitur *c. forus, de verb. sign. 15. q. 3.
cap. vlt.* De quo nunc dicere incipiamus. Primum
scire Reus debet se diuino, ac naturæ iure astrictum
admissi sceleris pœnas dare. Quocirca, cum à pro-
prio, ac legitimo Iudice iuris seruatis legibus de cri-
mine interrogetur, quamquam non adhibeatur Iura-
mentum, fateri tamen veritatem tenetur. Sanctus *D. Tho. 22 q.*
Doctor. Cum vero nullo iuris ordine de sceleribus *96. art. 2.*
veritatem aperire cogeretur; mendacio, excluso, *Sotus lib. 5 de*
quod semper vitandum est, eiusdem rogationibus, *iust & iur. q.*
qua potest ratione, occurrat, nec se prodat, idque ex *6. art. 1.*
sententia D. Ioannis Chrisostomi, *quæ habetur in cap.* *D Ioan. Chry-*
quis aliquando, de pœn. d. prima. Non dico tibi vt te prodas in pu- *sost.*
blicum, & apud alios te accuses, &c. Tria igitur sunt, ex 3
quibus Reo respondendi necessitas incumbit. Pri-
mum infamia, alterum indicia expressa, tertium
probatio semiplena. His exceptis, iniustè iudex in-
terrogat, licetque Reo, aut tacendo, aut admaio-
rem iudicem prouocando, aut quo potest modo,
tegere veritatem *argum. tex. in c. si omnia. 6. q. 1. & in c. 2. de
maior. & obed. & in c. 2. de confess.* Sanctus Doct. *vbi supra*, &
Sotus etiam qui eodem loco dicit, quod iura omnia,
quæ patrati criminis euidentiam accusatore non ege-
re decernunt, tunc locum habent, cum ipse effector,
aut per se manifestus est, aut infamia detectus. Præ- 4
terea cum à iudice interrogationes Reo (vt moris
est) offerantur, nisi eorum quicquam, de quibus pau-
lò superius diximus antecessisse iudicauerit, atque a-
deo certum habuerit; se ad respondendum cogi non
posse sciat, Alioquin perfidus suæ existimationis vio-
lator argueretur, si iuris ordine non seruato, occul-
ta sua scelera manifestaret. Id tamen ego consilij si-
mul cum Soto, Iudicibus dederim: vt priusquam ad
criminum confessionem Reos incitent: qua id ratio-
ne, & iure efficere obligentur, aperire non grauen-
tur. At vero optime ait Sotus, quod cum sumus in
leuibus, Monachus Prælato suo, quem probum mo-
ribus, scientia quoque peritum, & prudentem co-
gnouerit, fidem nulla alia manifestatione adhibere
obstringitur. Quæ omnia, etsi ceteris omnibus cu-
randa sint: tum maxime monachis; quorum omne
Iudicij caussa emendandi socios suscipiendum est, ex
Soto vbi supra.

De Persona Rei.

CAP. II.

SVMMARIVM.

1 *Forum sortitur quis ex quatuor caussis.*
2 *Clerici exempti sunt à iurisdictione laicali.*
3 *Clerici quando possint trahi ad iudicium laicorum.*
4 *Forum ratione domicilij sortitum est præcipuum.*
5 *Laici quando possint trahi ad iudicem Ecclesiasticum.*

Quatuor

1 QVatuor modos, quibus sortitur quis forum alicuius iudicis, *enumerat tex. cap. vlt. de for. comp.* videlicet ratione delicti, contractus, rei & domicilij *idem in l. qua in prouincia, C. vbi de crimen. & in cap. 1. de foro competen. in 6. vbi glo. vers. contrahentes, explicat foru ratione contractus.*

Vltra autem hos modos attenditur etiam in sortitione fori status & conditio personarum, vt nimirum miles coram magistro militum conueniatur, & similia, *l. periniquum, C. de iurisd. omn. iud.* Hinc & clericus coram iudice laico conueniri non potest, *cap. si diligenter, de foro competen.* ne quidem in crimine læsæ Maiestatis, vt probat Thom. Gramm. *consi. 1. nume. 30.* & in facto iudicatum fuisse in Curia Neapolitana testatur Genuen. *in sua prax. cap. 90.*

Et ne quidem depositus clericus iudicari debet ab alio quam ab episcopo seu iudice Ecclesiastico, Dec. *in cap. cum non ab homine, de iudic. in 6.* si nimirum fuerit depositus, sine traditione Curiæ seculari, hæc enim traditio non in omni depositione fit, vt clare constat ex tex. *ca. at si clerici, de iudic. in fine.* Host. *in sum. de haretic. num. 10.*

2 Neque posset iudicari clericus à laico etiam de consensu sui Episcopi, *cap. quanto, cap. decernimus, loc. cit. de iudic. glo. singularis, in c. significasti, ver. clerici, de foro comp.* Gram. *cit. decisi. 29. num. 11. vbi notat,* quod neque Papa possit facere, vt clerici conueniantur coram iudice seculari, si nimirum mandaret hoc fieri generaliter, nam alioquin causam singularis alicuius clerici siue ciuilem, siue criminalem in facto occurrentem committere potest laico, *cap. Mennam, 2. quæst. 4. inn. gloss. ver. arbitrio. & probat gloss. in c. decernimus, cita. ver. non præsumant.*

Neque ipsemet clericus potest se subijcere iurisdictioni laicali, *cap. at si clerici, de iudic. cit.* & si de facto se subijceret, iudicium esset nullum, & clericus ipse esset districte puniendus, Gram. *cit. loc. nu. 7.* quinimmo iudex Ecclesiasticus tunc posset repetere clericum à iudice laico, etiamsi ipse clericus confessus fuerit se esse laicum, dummodo constet in contrarium. Couar. vltra quod iudex ipse laicus iudicans huiusmodi clericum incurrit pœnas bullæ Mart. V. & plerumque casus huiusmodi includitur bulla Cænæ Domini, tenor autẽ dictæ constitutionis Mart. V. est huiusmodi.

Couar. pract. q. c. 33. nu. 2.

Ad reprimendas, & infra. Nos igitur aduersus talia præsumentium temeritatem remedia apponere, & super his salubriter prouidere cupientes, ac Conc. Milenitani, ac fe. rec. Inn. PP. III prædecessoris nostri constitutionib. supra hoc editis auctoritate Apost. ex certa scientia hac nostra irrefragabili constitutione perpetuo duratura tenore præsentium statuimus, decernimus, ac etiam ordinamus, quod omnes, & singulæ personæ Ecclesiasticæ seculares & regulares ordinum quorumlibet quacunque exemptione suffultæ etiamsi Patriarchali, Episcopali, Abbatiali vel alia quauis præfulgeant dignitate, quæ aliquam personam Ecclesiasticam, collegium, vel conuentum, in actione reali, mixta, vel personali, ciuili, vel criminali etiam occasione cuiuscunq. submissionis, etiam iuramento vallatæ, vel alias ad forum siue iudicium laicale directè vel indirectè (de qua in foro Ecclesiastico ordinari consueuerit, possit, vel debeat, de iure, vel consuetudine aut alias cognosci) trahere præsumpserit causam ipsam, & omne ius ei siue eis, in possessorio, vel petitorio, in re, vel ad rem, causa, vel occasione huiusmodi quomodolibet competens, eo ipso perdant penitus, & amittant & singulares personæ excommunicationis, capitula vero, & conuentus suspensionis, & interdicti sententias incurrant ipso facto, & si personæ ipsæ, & eis in præmissis adhærentes, & seruientes, in aliquo rebelles fuerint, & in continenti non obedierint, omnes illas per priuationem suorum beneficiorum Ecclesiasticorum quorumcunque, quæ obtinebant, & in quibus, & ad quæ eis quomodolibet competit, & inhabilitationem ad alia in posterum obtinenda coerceri, & compelli voluimus ante dictas, & nihilominus omnes, & singulos iudices, & executores & communitates, dominia, laicos, & laicales personas, post quam exceptum fuerit de nulla iurisdictione eorum, aut euidenter appareat huiusmodi cognitionem ad eos de iure non spectare, talia præsumentes, & ea fieri mandantes, seu eorum nomine, & mandato facta rata habentes, vel eis faciẽdis dantes auxilium, consiliũ, vel fauorẽ, cuiuscunq. præminẽtiæ, dignitatis, gradus, vel cõditionis existãt, seculares personas, eorũ videlicet singulos quocunq. nomine censeãtur, & cõsiliarios, & priuatas personas, qui præmissorũ principales perpetratores existerẽt excommunicationis sententiam incurrere volumus ipso facto, nullosque ab eisdem sententijs per alium, quam per Romanum Pontificem, præterquam in mortis articulo, absolui valeat, sine possit, & præmissa omnia non tantum ad futura, sed etiam ad præsentia, & pendentia extendimus auctoritate memorata, quodque etiam procurator fiscalis causarum Curiæ Cameræ Apostolicæ, contra culpabiles in præmissis, desuper summaria informatione prahabita per se vel per alium, seu alios agere, & procedere possit & valeat, nihilominus concedentes. Non obstante si aliquibus communiter, vel diuisim à sede Apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, per literas Apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum, de eorum proprijs nominibus, ac indulto huiusmodi mentionem, quibuslibet constitutionibus, priuilegijs, indultis, & literis Apostolicis, de quibus etiam plena, & expressa, ac de verbo ad verbum, in nostris literis habenda est mentio specialis, ceterisque contrariis quibuscunque. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ, Kalend. Feb. anno 1429. Pontificatus nostri, ann. 12.

Vnde neque teneret processus apud iudicem secularem contra clericum factus, nec posset reputari clericus contumax, si citatus non compareat coram huiusmodi iudice, etiamsi citetur ad docendum de suo clericatu, dummodo vulgo habeatur pro clerico, nõ enim potest licite comparere, neque bannum ob cõtumaciam huiusmodi contra ipsum latum illi præiudicaret, vt probat multis Grammatic. citat. vbi supra.

Dantur tamen aliqui casus, in quibus regula huiusmodi generalis non procedit, quos latissime tractat Aufrer. per regulas quatuor. Cum suis limitationibus, *in tract. de potest seculari in Ecclesiasticos*, nos singulariores tantum casus referemus.

Vnde primo ratione feudi, quod possidet à laico clericus, coram Domino ipsius feudi conueniri potest, *cap. verum, de foro comp.* ibique Host. *in sum nu. 13.* Felyn. *in c. ceterum, nu. 3. de iudic.* vbi dicit hanc opinionem esse communem. 3

Item ratione reconuentionis, vt si clericus ageret contra laicum coram iudice laico, & ibidem reconueniretur, teneretur ibidem respondere, vt & è conuerso laicus potest reconueniri coram iudice Ecclesiastico, *c. 2. de mut. petit.* Host. ibi. *in sum. num. 3. § restat igitur.* Felyn. *in c. verum, cita. nu 4.* Reconueniri tamen non potest pro causa spirituali, cuius incapax est laicus, neq; criminaliter, neque si dolo fecerit se trahi laicus ad iudicem, vt reconuenire possit; huiusmodi enim dolus ipsi suffragari non debet, Maran. *de ord. iudic. 4. p. d. 6. num. 43.* neque demum coram iudice appellationis, coram ipso enim reconuentio fieri non potest. Innoc. *in c. 1. de mut. petit.*

Eiusdem reconuentionis virtute clericus agens contra laicum apud iudicem secularem, si in causa succumbat, ab eodem iudice condemnari potest in expensis, Fel. *loc. cit.* executionem tamen tam in bonis, quam in persona clerici, iudex laicus facere non potest, sed ex facienda per iudicem Ecclesiasticũ, Abb. *in cap. postulasti, de foro competen.* Franch. *in ca. seculares, nu. 6. ib.* & est communis Doctorum sententia.

Vlterius subijcitur iudici laico clericus minorum ordinum, si non habeat requisita. Conc. Trid.

Conc. Trid. sess. 23. c. 6. de ref.

Item & clericus etiam maiorum ordinum incedens sine habitu, & tonsura licite potest apprehendi per ministros Curiæ secularis, sed tamen postea remitti deberet ad iudicem Ecclesiasticum, si allegaret se esse clericum. Boer. *dec. 33.* Et quidem si fuerit notorium ipsum esse clericum, absque aliqua cognitione debet remitti: sin minus, probare prius debet clericatum, cuius cognitio licet ad iudicem Ecclesiasticum pertineat, *cap. si iudex. de sent. excom. in 6.* & notat Couar. *loc. sup. cita. cap 33.* esse opinionem communem, in pluribus tamen locis practicatur, quod hoc casu iudex laicus antequam remittat clericum detentum, informat se prius de asserto clericatu. Zer. *in sua prax. verss. clericus, ad 3.*

Clericus item apostata, qui pro laico se gerit, & habetur, vel militiam seu alia negotia secularia exer-

-cet, per Ecclesiam non defenditur, *ca. 1. de Apostat.* Leo autem X. rescripsit Galliarum Regi, vt tales apostatæ, postquam fuerint deprehensi per quatuor menses incedere sine habitu clericali, possint capi à curia seculari; quod rescriptum incipit. *Romanum decet Pont. de an. 1516. Kal. Octob. Pont. ann. 4.* refert Cassan. *in lib. consit.* Burg. *tit. de iustit. nu. 51.*

Præterea si clericus deprehendatur in crimine vel rixa, licitè potest capi, & detineri per curiam secularem, dummodo sine mora tradatur iudici Ecclesiastico. Dec. *in c. cum non ab homine. cit. numero. 10.* Viuius Comm. *opin. verb. iudex laicus*, vbi dicit esse opinionem communem.

Item si clericus assumat administrationem, officiũ, seu seruitium apud dominum secularem, si tertio monitus non desistit ab exercitio officij, puniri potest à domino seculari ratione præuaricationis in ipso officio, *cap. sacerdotibus, ne cler. vel mon.* ibique Innoc. Aufrer. *lo. cit.* Reg. 1. *fall. 17.* vbi probat trinam huiusmodi monitionem debere esse specialem, non autem generalem contra quoscunque neque sufficere vnam pro tribus, sicut neque in alijs omnibus casibus, in quibus ius expresse disponit præmittendam trinam monitionem.

Ad extremum clericus degradatus, & traditus curiæ seculari, subest iudici laico. Abb. *in capitu. nouimus, de verbor. significa. & in citat. cap. cum non ab homine*, ibique Dec. vbi differentiam assignat, inter depositum, & degradatum, quia nimirum non eodem modo traduntur curiæ seculari.

Et quemadmodum de persona Ecclesiastica iudex laicus nõ cognoscit præter casus expressos, ita neque de causis spiritualibus. *cap. Ecclesia sancta, M. de constitu.* nisi forte incidenter, & cum quæstio incidit super tacto vt si agatur, an fuerit contractum matrimonium inter aliquos. Afflict. *in decis. Reg. decis. 2. nume. 5.* vel si compellat aliquos ad seruandum matrimoniũ, quod constet ritè fuisse contractum. *c. non est, de sponsal.* Vel si agatur de iudicio possessorio, vt de possessione decimæ, beneficij, possessio enim est quid temporale, Couar. *loc. sup. cit. c. 35. num. 1.*

Ex præcedentibus itaque constat, directè ac proprie clericũ subesse Iudici Ecclesiastico, ac propterea reus in iudicio episcopali merito censebitur clericus, ita quod non possit declinare iurisdictionem sui ordinarij, vt testatur Ho. *vbi sup. de foro compet. numero 14.* si nimirum siue ratione delicti, siue ratione contractus, domicilij vel rei, de qua agitur, ipsi sit subiectus.

Ratione delicti, vbi enim quis deliquit, ibidem est puniendus. *c. placuit. 6. q. 3. c. 1. raptor.*

Ratione contractus, prout contractus sumitur pro omni obligatione, si nimirum solutio non destinatur alibi. Fel. *in c. vlt. loc. cit. de foro comp. nu. 19.*

Ratione rei vbi nimirum illa sita est, siue mobilis, siue immobilis. Host. *vbi supra nu. 5.*

5 *Ratione domicilij*, quod quomodo constituatur, diximus alias. Et ratione istius fortitum forum est præcipuum, & Ordinarium, concurritque cum alijs omnibus, ita quod iudex domicilij, etiam ratione delicti alibi commissi, vel contractus alibi initi, siue rei alibi possessæ iudicare possit, & citare reum extra territorium suum existentem, & etiam excommunicare alibi degentem taliter subditum pro delicto in territorio suo commisso, vel quod sumpserit initium in suo territorio, vt potest excommunicare non residentem in suo beneficio. Concil. Tridentino quod tamẽ iudicibus ex reliquis tribus capitibus iurisdictionem habentibus, non est concessum, vt latè Felyn. *vbi sup. numero 11. 23. & 24.* Teneretur tamen iudex domicilij, delinquentem, si ipsum nondum ipse castigauerit, præmissa summaria cognitione super veritate inculpati delicti, requisitus remittere ad iudicem loci delicti in criminibus grauioribus gloss. *in clemen. pastoralis, verbo. de more. de senten. & re iud.* Couarru. *vbi supra cap. 2.*

Concil. Trid. sess. 23. cap. 1. de refor.

à numero 4. quinimmo etiam non expectatà requisitione ex vrbanitate remittunt aliqui. Similiter, & in casu quo quis iuramento firmauerit se certo loco soluturum, eodem remitti debet. *Couar. vbi su. c. 10.* *Couar. vbi supra à n. 4.*

Laici etiam, licet proprium habeant forum coram iudice laico *cap. licet, cap. ex tenore, loco cit. de foro compet.* in certis tamen casibus dici possunt subesse iudici Ecclesiastico, quos casus enumerat. gloss. *in cap. cum sit generale, verb. malefactores. & alia, glo. in c. licet verb. vacante, & item alia in c. ex tenore, verb. in iustitia loc. cit. de foro. comp.* & comprehenduntur his versibus. 6

Hereticus, Simon, fenus, periurus, adulter.
Pax priuilegium, violentus, sacrilegusque,
Si vacat imperium, si negligit, ambigit an sit,
Suspectus iudex, si subdita terra, vel vsus,
Rusticus, & seruus, peregrinus, feuda viator,
Si quis pœniteat miser aut sit causaque mixta:
Si denunciat Ecclesia, quis iudicat? ipsa.

Mixti autem fori sunt, *vsura, concubinatus, adulterium, sacrilegium, sortilegium, Sodomia.* Clarus, *in pract. crim. quæst. 37.* Aufrerius autem *in suo tractatu de iurisdictione Ecclesiastica in seculares*, colligit 149. casus, in quibus laici corrigi possunt per iudicem Ecclesiasticũ, quem consule: nobis sufficiat meminisse illius regulę generalis, quod videlicet in omni delicto iure Pontificio inducto extendatur iurisdictio Ecclesiastica in laicos, *cap. 1. de off. ordin. in gloss. verb. secundum*, & testatur Aufrer. *loc. ci. num. 1. in princ.* Similiter, & in omni casu nutritiuo peccati, vel saltem quoad salutarem pœnitentiam iniungendam, *ca. nouit. de iudic.* Abb. *ibidem.*

DE REORVM CAPTVRA

Tit. XVI.

De captura Reorum, & forma mandati de capiendo, & carceri mancipando. Cap. vnicum.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij quid facient, postquam per diligentem inquisitionem, & testium depositionem aliqua indicia claruerint contra aliquem.*

2 *Commissarij quæ ponderare debent, antequam procedant ad capturam reorum indiciatorum, non prauia eorum citatione ad informandum.*

Postquam per accuratissime factam inquisitionem & testium depositionem ipsis Cõmissarijs claruerint aliqua indicia contra nominatos reos alicuius momenti, ex quibus veniat grauata fama eorum, & ipsi Commissarii merito possint deuenire in suspicionem, quod auctores criminis sint D.... & D.... vel vnus solus, tunc poterunt eos ad ius vocare, si ex tali citatione non adsit periculum fugæ ipsorum, sed si talis fugę esset rationabilis metus, tunc contra eos procedent ad capturam ipsorum, si haberi poterunt, & post quam fuerint carcerati, citabuntur ad informandum, id est, circundati hominum custodia euocabuntur à carceribus ad tribunal ipsorum Commissariorum, vt examinentur super repertis indicijs, sed si fugam arripissent, vel alias essent absentes: tunc contra eosdem in ipsorum contumaciam procedetur seruatis seruãdis, de quo latius infra in cap. 25. in contumaciam erit nobis præscribenda norma ipsis Commissarijs legitime deueniendi ad capturam indiciatorum. Quapropter sciant hodiernis temporibus in qualibet curia hoc esse arbitrarium, ponderata tamen qualitate criminis, de quo agitur, scilicet, an sit occultum, an graue, an difficilis probationis, an possit producere alia delicta: & persona an sit vilis, an solita delinquere, an aliqua infamiæ nota respersa, an fugitiua: & hoc considerandum erit circa personam rei nominatæ circa verò indicia ipsa deducta in iudicium ponderabunt ipsi Commissarij, an ipsa grauia, & vrgentia sint, an proxima, an verisimilia, an clara & huius generis, an verò è contra 1 2

tra. Nam circa hoc vera, & vniuersalis regula dari
non poterit, & ratio procedendi ad huiusmodi reo-
rum capturam. *Clarus in pra. §. fi. q. 28. vers. scias autẽ, in fi.*
In huiusmodi autẽ captura regularium carceri man-
cipandorum non assolent vocari laici biruarij, ne ma
nifestentur huiusmodi crimina sine causa; nisi non
habita copia famulorum, & ipsi regulares nollent o-
bedire mandato Prælatorum ipsos carceri deputan-
tium, & si regularis carcerandus non esset in mona-
sterio, in quo & ipsi Commissarij reperirentur, tunc
possent & tenerentur præcipere, modestis tamen lite-
ris directis prælato illius monasterij, vt dictum regu-
larem ipse talis prælatus carceri formali mancipet, &
ibi perseueret, donec ipsi aliud annuerint in scriptis,
& talis est consuetudo regularium omnium.

DE INDICIIS, AC TORTVRA.

Tit. XVII.

Quid faciendum sit Commissarijs, & quæ obseruanda ab ipsis erunt, captis reis.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *A Commissarijs quæ libranda sint post carcerationem Rei, & antequam ipsum constituant, seu examinent, vt postea in interrogatorijs illi faciendis possint procedere grauiter, & prudenter, & quare.*

2 *Rei potius conuincuntur, & ad confessionem criminum per eos perpetratorum inducuntur prudentibus interrogatorijs Commissariorum, quam tormentis sibi adhibitis, & quare.*

3 *Commissarij non procedant ad reos torquendos, nisi præmisso eorum etiam duplici examine, & pluri, si sibi visum fuerit, & quare.*

4 *Tortura quare dicatur tormentum subsidiarium.*

5 *Norma infallibilis res interrogandi et si tradi non possit ipsis Cõmissarijs, tamen quædam regula optima traditur.*

6 *Tria principaliter ponderanda occurrunt ipsis Commissarijs, vt sciãt elicere ex deductis in actu interrogatoria, quibus arguté possint vti in reorum examine, quorum primum respicit personam eorundem Commissariorum.*

7 *Commissarij non debebunt promittere impunitatẽ reis de plano confitentibus, si postea non possent, vel nollent stare promissis sed si possent, & plures essent complices, vtique poterunt alicui ex complicibus promittere impunitatem, si detegerint complices alios, & quare.*

8 *Commissarij quid facient, antequam ad interrogandos reos insurgant, & quare tali diligentia erit eis vtendum.*

9 *Consideranda quæ erunt à Commissarijs circa personam Rei, vt inde possint eos argute interrogare, vt tenentur.*

10 *Commissarij quæ ponderare tenebuntur circa rem ipsam, de qua agendum erit.*

POstquam carceribus deputarunt ipsi Commissa-
rij nominatum reum, quantocius poterunt, inui-
1 gilent primo perscrutari omnia indicia resultãtia ex
probationibus contra ipsum productis, tam ijs, quæ
eliciuntur ex fama probata, quam ex singularibus
depositionibus testium, & scripturis in iudicio pro-
ductis, cum ex illis elicere teneantur interrogatoria,
quibus ipsum reum conuincere possint, aut de veri-
tate criminis perpetrati, aut indiciorum probatorum
contra ipsum. *Chart. in prac. interrog. reorum. lib. 1. c. 3. nu. 6.*
Quapropter concludendum erit, ipsos Commissa-
rios teneri maxima cum vigilantia omnia illucusque
allata in actis contra reum rimari, ac inuestigare, nec
non circa accuratissimum examen reorum; *Clar. vbi
su. nu.* 13. quod alias vulgo assolet vocari constitutum,
eo quod à verbo illo, constitutus soleat initium sume-
re, *Char. vbi su. c. 1. nu. 6. & 7.* & memores sint Commis-
sarij, se esse dignos non modica laude, & præmio, si
benè, ordinatè, clarè, subtiliter, & accommodate pro-
cesserint ad interrogandos ipsos reos, & mediantibus
prudentibus interrogatorijs illuc eos adducerent, vt
quodammodo saltem inuiti, & inaduertenter verita- 2
tem criminis per eos admissi fateantur; cum ex tali-
bus prudentibus interrogatorijs potius assoleant rei
deuenire ad confessionem criminum, de quibus agi-
tur, quam ex tormentis (experientia teste.) cum ipsis
magis mens reorum angustietur, quam tormentis
corporalibus, eo quod semper ambigant, per ipsa fal-
li à iudicibus, & in tormentis possint vti silentio, vel
semper eadem negatiua verba repetere, & licet non
expertibus in arte hoc negotium facile videatur; ta-
men reuera est difficillimum, & maximi ingenij. *Char.
vbi su. li. 1. in præfatione, nu.* 3. Secundo ipsi Commissarij
debebunt patienter reos interrogare, & longa inter-
rogatoriorum, & argumentorum serie causam con-
tinentem, prætensumque crimen examinare, ac per
consequens taliter veritatem facti extorquere, & non
statim prosiliat ad ipsum torquendum: & ratio est, 3
quoniam sæpe contingit, quod dum Commissarij se-
uerius crimen perpetratum punire festinant, nullo
legum temperamento adhibito iniustam pœnam in-
fligent innoxijs, quod quidẽ impium, & irreparabile
damnum inde reis imminet. *Blanc. intra. de Indic. in episto-
la ad studiosos legum scholasticos.* Quapropter ponderandũ
erit ipsis Commissarijs torturam esse tormentũ sub-
sidiarium, quod idcirco tale nomen sortitum est, quia
tunc solum ad illud confugiendum esse voluerunt
doctores, quando alia remedia fuissent tentata. *Char.
vbi. su. q. 64. ver. debet etiam.* Tertio, etsi exoptaremus ip-
sis Commissarijs tradere veras, & infallibiles regulas
interrogandi ipsos reos: Tamen cum facta, crimina, 4
& circumstantiæ, seu qualitates ipsorum, super quibus
examina fieri contingant, varia, sint, ideo norma cer-
ta ab aliquo hominum assignari nequibit. *l. nequ. leges
iuncta glo. magna. ibi. ff. de legib.* His tamen non obstanti-
bus nonnulla generalia afferemus hic ipsis Cõmissa- 5
rijs, ex quibus artem quandam, & regulam interro-
gandi elicere ipsi per semet Deo optimo Maximo fa-
uente, possint. Quapropter tria ponderanda ab ipsis
proponemus primum quorum est, vt semetipsos e-
xaminent de infrascriptis. Secundum, vt considerent 6
personam Rei examinandi, a quo elicere veritatem
facti desiderant, Tertium, negotium, ac causam ipsam
de qua agendũ erit. Et vt omnia iam generaliter de-
scripta facilius memoriæ ipsorum commissariorum
imprimantur, sciant quod quoad personam ipsorum
spectat; Illud in primis obseruandum ipsis erit, vt
Deum, timeant, animum mundum habeant, men-
te, & corpore in opus, quod aggrediuntur, incumbãt:
veritatem facti solam, (prout superius fuit dictũ) per-
quirant: *Char. vbi su. l. 2. c. 1. n. & seq.* ipsos commissarios
tantummodo illius inquisitores esse, & ministros iu-
stitiæ (hoc est) ipsius Dei optimi, à quo omnis emanat
iustitia meminisse debebunt. *Scapp. de iure non scrip. lib. 5.
c. 122. nu.* 6. Deinde ipsi Commissarij ita se ad examen
reorum accingere debent, vt omni passione penitus
spoliati nullam apud se habeant personarum acce-
ptionem, *Foller. in praxi crim. in ver. studeant se ornare, nu. 5.*
sed ipsos reos siue in minoribus constitutos, siue in
dignitate quantacunque maxima, siue doctos, siue in
doctos æquis oculis respiciant, ac si nullum inter eos
discrimen esset. *Folle. vbi sup. num.* 1. Nam non debent a-
liqua de causa timidiores, aut audaciores se ostendere
ad veritatem indagandam, sed omnes reos ita habere,
ac si essent æquales dignitate, & statu, & eadem seueri-
tas, ac grauitas sit erga omnes, *Char. in pra. interrog. reo-
rum, li. 2. c. 3. n. 7. & seq.* etsi non negemus eos posse, & te-
neri ad procedendum vrbanius, lenioribusq. verbis
vtendo cum constitutis in dignitatib. quã cũ minori-
bus monachis & clericis reis, sed omnino eis erit fu-
gienda reorum familiaritas, quàm eorum inde digni-
tas contemptibilior apparet in graue dedecus tribu-
nalis. Abstinere proculdubio tenebuntur Commis-
sarij à promissione impunitatis, nec per ipsam reos
ad confitendum compellant, & hoc præsertim, si

huiusmodi impunitatem non esset eorum condonare reis, aut vellent (cum hoc sit quædam proditionis species, à qua Commissarii Deum timentes abstinēt) sed vbi quamplures essent complices alicuius criminis grauis,& difficulter veritas haberi possit,tunc cōsulendi erunt generales, seu Præsidentes religionis,
8 vel alter ordinarius,à quibus fuerant creati Commissarii,& de eorum mandato possent polliceri impunitatem, si illi hoc eis indulgerent promittere posse eā, & ita quotidie à prudentibus Commissariis practicatur. Præterea ipsis Commissariis opus erit scrutari accuratissimè, ac inquirere naturam, qualitates, & circunstantias delicti, ac possidere,& *Chart.vbi sup.c.2.n.1.* indiciorum ex processu compilato resultantium plenam notitiam habere, illaque memoriæ commendare, ac retinere, vt plenius, & facilius ipsis interrogādi, & arguendi suppetere possit materia. *Chart.vbi su.nu.3.* Denique omninò Commissarii compilato processu informatiuo eliciant summarium indiciorum productorum contra reum, & hoc cum maxima diligentia. Nam vt diximus, ex ipsis elicienda erit forma ipsorum interrogādi (& non ex productis) vna cum omnibus circumstantiis, & qualitatibus ipsorum, & non solum de pertinentibus ad factum ipsum, verum etiā ad tempus punctuatim, in quo producta indicia concludunt contra reum. Nam tunc omnia inde interrogatoria facienda, quasi essent repræsentata in speculo perspicient, & tunc etiam cognoscent ipsi Commissarii, quibus interrogationibus erunt aggrediēdi rei, quæ verò omittendæ: quibus argumentis vti contra reum poterunt ad ipsum conuincendum, animaduerterent: quibus obseruatis sciant ipsum processum maxima cum iustitiæ diuinæ laude, & non sine præconio ipsorummet Commissariorum ad debitum finē perducent, vt experientia Deo optimo maximo fauente nos docuit, dum tali munere causa in arduissima fungeremur, & hæc dicta sufficiant quoad obseruanda à Commissariis respicientia propriam ipsorum personam, vt meritoriè exequantur munus sibi iniunctum.

De secundo proposito examinando, scilicet de obseruandis à Commissariis respicientibus principaliter personam reorum, plura erunt Deo optimo maximo duce afferenda, quæ ipsis subministrabunt copiam reos examinandi, ac contra eos argumentandi: puta, *ætas, sexus, valetudo, figura, vires, natio*, quæ sunt corporis virtutes, *vitia, studia, artes, inertia*, quæ ad animam pertinent. *Genus, affinitas, amicitia, opes, honores*, quæ omnia sunt fortunæ munera: *An ira, odio, amore, metu, spe, vel cupiditate ad delinquendum moueri potuerit*, vbi fuerit, vbi vsus sit, & in cuius vel quorum societate; an aliquid præparauerit, an cum aliquo sermonem habuerit, vel aliquem conuenerit. An socios fautores, participes, & auxiliatores aliquos habuerit. An in aliquo loco præter solitum, vel insolito tempore, vel absque causa, vel non cum consueto habitu, aut certo armorum genere, aut cum aliquibus bonis, aut pecuniis sibi nō concessis à suo Prælato. An aliquod protulerit verbū, vel quidpiam fecerit, quod ad delictum prætensum inferat: puta minas, iactationes, verba timorem, vel spem præ se ferentia, & hæc an intercesserint ante delictum, vel tempore delicti; aut Paulò post. Præterea qualitas personæ summopere ponderanda erit, cum ex ipso elicient, quam facillimè normam reos ipsos interrogandi. Nam si inquisitus sit persona grauis, erit diligenter, & cum aliquo decore interrogandus, si simplex simplici interrogatione, & ab ipsamet natura deducta vtendum erit, si doctus, rationibus solidis, & argumentis, & ex deductis in actis secum erit concertandū, vt conuincatur, sed si reus ipse fuerit pertinax, suspectus, vel verbosus, diligentius in eorum interrogationibus erit Commissariis insistendum; afferendo in medium ea, quibus rei examinandi ambitio excitetur. Nam assolent tali pacto trahi ad fatendum delictum. Non erit inutile aliquid ipsum monere, ne sit ingratus Deo, qui non permisit ipsum mori in tali crimine. *Blanc.in tra.de indit nu.246.& sequenti.*

De tertio autem proposito.s.de modo seruando à Commissarijs circa rem ipsam (de qua agitur) scilicet, de crimine prætenso. In primis erit ipsis inuigilādum, vt sciant qualitatem tituli imponendi crimini, de quo erit inuestigandum, scilicet an de furto, rapina, homicidio, stupro, adulterio, verberatione, vulneratione, falsitate librorum computorum, literarum priuatarum, vel de falsitate facta in depositione in iudicio, de periurio, & secundariò considerabunt grauitatem delicti, vel damnum illatum proximo, scandalum inde natum, an sit publicum, vel occultum, & huiusmodi, vel leuis, an factum fuerit in loco profano, vel sacro, an coram Iudice, aut populo, quibus armis, & vnde illa sumpta fuerint.

De criminum varietate. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Reus ob quam causam subire iudicium debet.*

2 *Crimina quadrifaria ratione distinguuntur, vt grauia, grauiora, & grauissima, & quæ.*

3 *In criminibus puniendis hominum, ætatumque ratio habenda est.*

QVoniam autem subire iudicium idcircò reus debet, quod criminibus se obligauit, ob id criminū varietas accuratè describenda est. Nam licet in superioribus bipartito discrimine accommodatè fuerint à nobis diuisa; modò minutius eorum distractionem faciemus. Siquidem ex facinorum magnitudine, vindictæ etiam ratio sumenda est, *vt 24. Regulæ nostræ c. continetur*. Crimina itaque peritè quadrifaria ratione distinguuntur. Nam alia leuia appellantur, vt ea, in quibus dolus non adest, & per imperitiam, vel culpam sine dolo aguntur: aut quando res, in qua versatur, minima est: Panor. *in ca. tua, de pœnis, hæc autem ea existimanda sunt, quæ in cap. de opere manuū quotidiano explicantur, atque de his qui ad mensam, vel ad laudes tardè occurrunt, in cap. 46.* Grauia verò ea sunt, quorum ratio in cap. quod post completorium nemo loquatur, apertissimè traditur, quibus, & carnium esus, scurriliumq. verborum prolatio adnumeranda erunt, cum ex regulæ contemptu fiāt. At grauiora censenda sunt, *de quib. in ca. de excommunicatione culparum agitur*. Quo loco Card. Turrecre. diligenter animaduertit, sex gradus criminum manifestè describi. Postremò grauissima nuncupari merentur, quę ponuntur *in c. 28 de iis qui sæpius correcti, non se emendauerint*; hoc est animi peruicacia, ac petulantia, & (vt aiunt) incorrigibilitas, grauissimo criminis loco habenda sunt. Verum enim in iis facinorum gradibus quamuis plurimum iudicis arbitrio, deferendum sit, vt Pan. *in d. c. tua* afferit hominum tamen, ætatumque ratio prudenter habenda etiam. Vt colligitur ex 30. Regulæ *c. de pueris minori ætate*. Sed ratione quoque hoc descrimen accipiendum est, vt in leuibus fecimus, & quidē grauia ea iudicanda sunt, in quibus & dolus inest, & magnum Reip. aut alterius personæ incommodum affertur. Grauiora verò ea esse sentio, quę publica sunt, & in familiæ dedecus vergerent. Grauis generis exemplum, periurium, furtum, contumacia, castitatis violatio, ac voluntarię paupertatis, acquisitio peculii, corruptio. At grauioris publica scortatio, vel sodomiticum vitium, ceteraque eius generis perniciosissima scelera. Grauissima autem erunt, suscepti criminis nulla emendatio, animi obduratio, qua non modò salutarem emendationem admittere refugit; sed etiam temere minus, & procacitate deprauata, facinora defendere, aut verbis, aut re ipsa nititur. Omissis ergo culpis leuioribus iudicii vis omnis in tria reliqua genera conferenda erit. Debent verò prelati studium suum in iis rectè considerandis conferre: ne horum discrimen iustitię detrimento confundant.

De

De Infamia. CAP. III.

SVMMARIVM.

1 *Infamiæ descriptio.*
2 *Infamia, quæ sufficit ad inquisitionem instituendam.*
3 *Infamia altera iuris, altera facti, & quæ repellat à testimonio ferendo.*
4 *Capitulum generale, potest purgare ab infamia.*
5 *Infamia facti quomodo contrahitur.*
6 *Semel repulsus non potest amplius testimonium ferre, & quid de fugitiuis, & expulsis.*
7 *Infamia cum constet, & quæ sufficiens est ad inquisitionem, an infamatum trahere possit ad tormenta.*

NOn mediocriter huc spectant, quæ de infamia
ab eruditis tractari solent, opera itaque nostra
in huiusmodi explicatione modo versabitur: hoc ve-
luti notiore inducto exordio. Infamia est existima-
1 tionis apud probos viros facta commaculatio, vel, vt
ait Panormitanus *in cap. vestra, num. 12. de cohabitione cle-
ric. & mulier.* est communis locutio ex verisimilibus
coniecturis, & dixit notanter ex verisimilibus, quia
alias proprie non est fama, saltem quoad iuris effe-
ctum; sed sunt vanæ voces populi, appellaturque ru-
mor, id est, particularis insinuatio ex suspicione so-
la, & incerto authore exorta. Quæ quidem duo in
2 sua ratione complectitur. Quorum vnum si desit, ea-
dem ad inquisitionem instituendam inepta prorsus
reddetur, neque aliculus probationis vim habebit.
Primò, vt eiusmodi rumor à pluribus disseminetur,
non enim satis erunt duo, vel tres: sed vt optimè sen-
sit glossa & Doctores *in cap. inquisitionis, in cap. cum opor-
tet, de accusationibus*, Bart. *in l. de minore, §. tormenta, ff. de
quæstionibus*; nam infamia est vehemens, cum ij, qui
huiusmodi rei cognitionem habere possunt, id per-
uulgant. Affertque exemplum. Quod si Episcopus
cum clericis degens, infamia laboret, eius probatio
ex potiori illorum numero pendet: potiorem au-
tem numerum intelligo, omittendo pueros, & mu-
lieres; numerando graues viros, atque probos. Dein-
de id quod infamiæ notam inducit, non vnica tan-
tum vice, sed plusquam trina, vt perferatur, necesse
est. Postremò nusquam infamiæ turpitudine quem-
quam commaculari sentiendum est, si ab inimicis, fa-
cinorosisve hominibus id rumoris disseminetur, aut
ab ijs, qui aliqua infamia, aut vilitate notantur. Sed
viri desiderantur graues, quique longe à calumnijs
abhorrere iudicentur. Quod inter nos magno studio
curandum est, cum quorundam in eo cura omnis
versetur, vt probos viros, præclarisque muneribus
honestatos, suis dicacitatibus, atque dicterijs, quoquo
pacto obscurẽt, suique similes pro virili suo reddant.
Iam verò, vt latius horum rationem indagemus, sciẽ-
dum est, infamiæ nomen bipartita ratione partiri, vt
3 quædam sit iuris, quædam verò facti. Prima quidem
nascitur ex facto sententiavè, de qua iure cauetur, vt
*l. quid ergo, §. ex compromisso. & sequenti, ff de ijs, qui notantur
infam.* & per Innocent. *in c. qualiter, & quando, de accusat.*
4 Ac is, qui tali labe aspergitur, nulla est fide dignus; &
ob id ad testimonium ferendum neutiquam idoneus
reputatur. Est namque fides testimonij fundamen-
tum, *in cap. forus, de verbo. significatione.* Cumque eius ge-
neris macula variè contrahatur, exempla tamen in-
stituto nostro consentanea afferemus. Quicunque
publicam inter nos (vt aiunt) pœnitentiam agunt,
videlicet ex suæ professionis gradu deiecti, carceri
mancipati, voceve actiua (vt aiunt) & passiua desti-
tuti, vel qui, vt maledici, & detractores condemnati
sunt. Hostien. in Summa, *in tit. de maled.* & est valde
notabile; hi omnes ad testimonium ferendum, aut
accusandum nulla ratione idonei censentur. Cuius
quidem est ratio, quod sicut Imperator auferens ali-
cui insignia, autem exilium mittens, infamem reddit,
ff. de his, qui not. infa. multò id magis de supradictis intel-
ligendum est. Quocirca, apud nos nulla queunt di-
gnitate ornari, neque ad Comitia generalia familiæ
nomine in nuncios deligi. Nam qui parum sui ipso-
rum rationem habuere, consentaneum non est, vt ve-
ritatis, & fidei integrè habeant. Animaduerto tamen,
quod sicut in Principis, atque Imperatoris potestate
positum est, detracta insignia restituere, sic Comitijs 4
generalibus aut septem virorum, integrum est, eius-
modi infames purgatos reddere, pristinoque candori
restituere, Pano. *c. cum se desent, & re iudic.* Quod etiam
intelligendum est de ijs, qui periurij crimine iure fue-
rint condemnati, *c. cum dilectus, in fi. de ord. cogn.* nisi sen-
tentia esset ab arbitro, *d. l. quid ergo. ff. de his, qui not. infa.*
Infamia autem facti, quolibet ex crimine capitali cõ-
trahitur *in c. infamis. 6. qu. 1.* Et si perseuerant, sine du- 5
bio à testimonio ferendo sunt repellendi, præterquã
si emendentur. Eadem quoque ratione repellitur, qui 6
alias à testimonio repulsus, vt criminosus fuit, vel a-
pud bonos viros criminis labe, & infamia macula-
tur, *in c. testimonium, de testib.* Quibus profectò etiam ij
adnumerandi sunt, qui è religione, aut sunt eiecti, aut
ipsi sponte sua aufugerunt. Non est quoque silentio
prætereundum eius generis infamiam duobus testib.
com probandam apud graues, atque bonos viros. Vt
eruditè Goffred. & Ioan. Andr. ex gl. *in c. insiquisitionis.
§. quæsiuisti, de accus.* animaduerterunt. Quibus fermè
omnes recentiores summa consensionẽ subscribunt.
Dubium est, an sola infamia (cum iam constet eam 7
satis esse ad inquisitionem constituendam) vim ha-
beat ad tormenta, vel etiam vindictam inferendam?
Atque de primo grauiter inter se se dissentiunt Doct.
Nam And. Gand. in Rubrica de quæst. aientem par-
tem tuetur, dicens, semiplenæ probationis eiusmodi
infamiam vim habere, atque vno testi esse non absi-
milem, *c. illud, & ibi gl. ext. de præsump. & c. si quis, extra de
purg. can.* Contra alij censuerunt, quos breuitatis causa
nunc omitto. Id tamen addens, quod vbi aliud indi-
cium accesserit, omnes tormenta adhiberi posse sen-
tiunt, sin autem nullo pacto, Ang. *de malef.* & Bart. *in l.
1. §. idem Cornelio, ff. de quæst.* eam sententiam complexi
sunt. Vt si infamia esset vehemens, atque à bonis vi-
ris exorta, tormenta adhibenda esse prorsus sentiant,
atque decernant. Qua de re iudicis arbitrio plurimũ
in hac causa esse deferendũ, Bar. sentit *in l. fin. de de ff. qu.* 8
licet id ratum sit & constans, quod infamia vigente,
& inquisitione instituta, si certi nihil reperitur, reus
absoluendus non est, nisi Canonica purgatione indi-
cta. Aequum est enim, vt is, qui prudentiæ luce abie-
cta, prauoque ordine progrediens existimationi suæ
labem intulit, eiusdem decorem ad aliorum offensio-
nem tollendam, purgatione suscepta restituere coga-
tur. Quemadmodum habetur de purgatione Canoni-
ca. Quæ quidem non solum ex infamia potest consti-
tui, verum etiam cum graue offendiculũ, vehemens-
que suspicio fuerit suo vitio oborta. Cuius certè mo-
dus, & ratio loco alio describenda erit.

De Indicijs. CAP. IV.

SVMMARIVM.

1 *Indicium vnde dictum.*
2 *Indiciorum diuisio.*
3 *Indicij definitio.*
4 *Indicij sufficientia ad torturam quæ.*
5 *Indicij definitio secunda.*
6 *Indiciorum definitio tertia.*
7 *Indicia non sufficientia ad torturam vnde oriantur.*

IN vniuersa criminali praxi, alia difficilior non re-
peritur materia, quam ipsa indiciorum non ex sui
natura, quamuis circa obscura versetur, sed ex tot, tã-
tisque iurisconsultorum opinionibus, sparsim tradi-
tis, & diuersimode concludentibus, vt arbitrium dun-

taxat reseruetur iudici, licet aliter leges determinent,
1 ius disponat, & ratio ipsa suadeat. Indicium itaque ab indicando dictum est, vt indicatur, & notificatur, *c. studijs, de præsumpt. l. solent. ff. eod.* Indiciorum alia leuia, alia grauia, & grauissima Doctores appellant, Blanc. *in l. fi.*
2 *ff. de quæst. nu. 10.* alij alio modo distinguunt, vt quædam sunt dubitata, alia indubitata Milleus *in tract. de indic. nume. 4.* Quidam verò iuxta tempora diuiserunt, vt oriatur, vel ante, io, aut post delictum, Franc. Cason. *de indic. & tortur. nu. 7.* & Blanc. *in d. l. fi. ff. de quæst. num. 66.* Nonnulli tenuerunt, quod indicium ortum suum haberet, ex persona, causa, facto, vel ex delicto, vt idem Franc. Cason. *loc. cit. num. 1.* Quamplurimi appellarunt argumentum, Aeg. Boss. *tit. de indic. & consid. ante tortur. num. 4.* Multi voluerunt, vt indicium diceretur præsumptio, Abb. *in c. 3. loco de probat. allegata à Milleo in tract. de præsump. num. 31.* Cæteri, vt esset semiplena probatio *arg. l. cum probatio iunct. gloss. ff. de probat. glo. in l. fin. ff. de quæst.* & alij qui indicium pro coniectura habuerunt, vt Bald. *in illa l. non hoc, &c. C. vnde legitimi.* Indicium igitur quodcunque descendit, aut ex facto delicti minus concludenter probato, vt si testis vnicus omni exceptione maior per proprium sensum visus, vt eleganter notat. Bar. *in l. si quis, C. ad l. Iul. maiest. num. 1.* Abb. *in c. at si clerici, de indiciis num. 14.* vel proprii auditus, habens vocem notam deponat de delicto, &c. Talis etiam depositio sicut prima de visu faciat indicium ad torturam, vt latè tradit glo. *in l. 6. C. ad l. Iul. maiest. cap. fin. de iureiur.* Abb. *in cap. 1. de deposit. num. 6.* & hoc casu, indicium dicitur delicti semiplena probatio sufficiens ad quæstionem ad eruen-
3 dam veritatem. Aut oritur ex circunstantiis præcedentibus, concomitantibus vel sequentibus ipsum deli-
4 ctum, quę circumstantiæ, aut per sese tantum sunt punibiles, vel non nisi secuto delicto. Primæ dicuntur indicia sufficientia ad torturam, aliæ ad inquirendum, & ad carcerandum, vt loquendo de primis sunt minę de occidendo, quo occiso postea reperto poterit minans torqueri *l. metum, C. quod met. caus. vbi glo. & Doctores in l. fin. ff. de hæred. instit. l. vnica, C. si quis Imperatori maledix.* confessio extraiudicialis de aliquo crimine commisso, quo perpetrato, talis confessio contra confitentē sufficit ad torturam, Felin. *in c. olim de rescript. nu. 5.* vtroque enim modo supradicto videtur talis minans, seu post confitens etiam si verum non dixerit, & errorem confessionis factæ non probauerit reprehensionem mereri ob animum vltorem, quem habet contra talē, & memini me in ciuitate Ferrariæ scientiarum facile matre, ac nutrice obseruari vidisse, vt si quis iuste timeat aliquem, & timorem per testem licet vnicum probet arctatur minans fideiubere de non offendendo eum, alias incarceratur, & fugiens bannitur prout in suo statuto lib. 3. cap. 37. claré legitur, & continetur quod quidem decretum cum à duodecim sapientibus viris illius inclytæ ciuitatis emanatum fuerit, in quorum numero inter alios adfuisse legitur Franciscum Corneum, Ioannem Baptistam Pignam, Prosperum Pasetum, Hippolitum Riminaldum Præceptorem meum excellentiss. Renatum Catum Comitem Aluarotum, Equitem Bonifacium Rugerium, Paulum Leonum postea Episcopum Ferrariensem omnes iurisconsultos clarissimos, quorum scriptis tota iam ipsa legalis philosophia, & gloriatur, & illustratur, adhibito placito, & assensu Serenissimi, ac inuictissimi Principis ALFONSI Aestiui secundi Ducis Ferrariæ V. Domini mei clementissimi, propterea secuto delicto, iure merito sufficiens indicium erit ad torturam, cum eo adhuc non peracto nescio quomodo puniatur, vt dictum in vim illius decreti statutorum licet prudentissimi, religiosissimi, ac iustissimi omni tempore, quacunque ætate semper habiti. Aliæ punibiles per semetipsas sunt, vt mendacium iudici allegatum *leg. vnius, §. testes, ff. de quæstion. cap. literas de præsumpt.* Anchar. *consil. 288.* & omnis alia coniectura per se quouis modo reprehensibilis, vel punibilis sufficiens erit ad tortu-
5 ram, & indicium hoc poterit definiri, vt sit coniectura ex probabilibus per se etiam punibilis, cuius pœna de aliis etiam quæstio haberi possit, & tali casu res reum non aggrauat, nam vnico contextu puniendo illud delicti principium mediante quæstione, & tortura, quærit veritatem alterius grauioris criminis, cuius fuit coniectura, & tunc indistinctè deuenitur ad torturam, licet vltra torturam ipsam reus grauissimè puniatur propter tale commissum indicium, quo ad alia grauiora delicta, sed punibile etiam per se solum, vt de furto dici potest, nam si quis rem raptam penes se scienter retinebit, poterit torqueri pro inueniendo raptore, & furatore, sed quia tantum punit lex raptorem, quam rei raptæ detentorem *l. crimen C. ad l. Iul. de vi public.* ideo post indicium ad torturam sufficiens, poterit pœna legis puniri. Ad probandumque indicium huiusmodi requiruntur testes idonei, & concludentes Paul. de Castro *in l. Lucius, ff. de his qui not. infam. & Doctores in leg. admonendi de iureiur.* & si concurrunt plura indicia similia, tortura infertur grauis. ac bis, & ter repetitur, *l. repeti, ff. de quæstion. vbi Mars. nu. 1. 2. 3. 4. & seq. vsque ad nu. 25.* diuerso, & interpellato tempore. Cetera autem indicia per se tantum non punibilia faciunt indicium ad inquirendum, & ad carcerandum quando agitur inter seculares, de quorum fuga timetur, quod secus dicendum est de regularib. Indicium hoc dicitur con- 6
iectura, ex probabilibus, & non necessariis orta, à quibus potest abesse veritas, Bald. *in d. l. non hoc, C. vnde legit. nu. 6.* indicia similia probantur etiam per testes minus idoneos, & si sint mille, non constituunt vnum sufficiens ad torturam, sunt. n. ad instar peccatorum Venialium, quorum numerus vnum non facit mortale. Indicium huiusmodi facit publica vox & fama sine authore, Mars. *consil. 3. nu. 4.* Ias. *in reper. l. admonendi, ff. de* 7
iureiuran. nu. 207. Item inimicitia præcedens, Blanc. *in l. fin. ff. de quæst. nu. 175.* Dictum vulnerati, Angel. *in l. si quis ingrati, §. si quis moriens nu. 1. ff. ad senat.* Syla. casu tamen, & fortuito occursi alias si à latronibus publicis probat ad torturam, Abb. *num. 5*, Butr. *num. fi. in c. 1. de confes.* Salyc. *in l. quoniam liberi, C. de testi. nu. 6. seu crimen passi*, Bossius *in tit. de stup. detens. in masc. numer. fin.* quod procedit si de corpore delicti non constat; Sed constando probat concludenter ad torturam, etiamsi sit minor (nam maior muliebra passus non esset) casu quo fortuitò proditoriè, vel per vim, & metum stupratus fuerit, vt eleganter in hoc proposito consuluit Plot. *inter consil. crim. diuers. consil. 132. lib. 1. nu. 23. & 24.* Adeo quod cum alio vult, vt probet concludenter delictum, ita Ludouic. de Alferiis loco citato *consil. 143. num. 8. & 9.* & Calcan. *consil. 110. per totum.* Hæc enim per se non faciunt indicium ad torturam, nisi concurrant supra allegata, adeo vt in Sindicatu non teneatur Iudex: Sunt enim multum leuia ad quæstionem maxime in Religiosos, & Sacerdotes claustrales, pro quibus indicia supradicta sufficiant.

De Indicijs, ac Tortura.

CAPVT V.

SVMMAAIVM.

1 *Indicia quid sint.*
2 *Indicia quædam leuia, quædam grauia, quædam grauissima.*
3 *Leuia indicia quæ sint.*
4 *Grauia indicia quæ sint.*
5 *Grauissima indicia quæ sint.*
6 *Leuia indicia quid operentur.*
7 *Ex leuibus indiciis probi, ac bonæ famæ viri capi non debent.*
8 *Regularium iudex in delictis grauissimis vt procedere debeat.*
9 *Indicia grauia quid operentur.*
10 *Indicia vehementia ad condemnationem vt sufficiant.*
11 *Regularis ex indiciis vehementibus condemnari potest.*

12 *Ind.*-

12 *Indicia vehementia quid operentur.*
13 *Indicium idem respectu diuersorum leue, & graue est.*
14 *Luxuriæ vitium in sene, at in iuuene nequaquam præsumitur.*
15 *Vitia non sunt in morigerato, & studioso, ac in parum honesto, ignaro, & otioso suspicanda.*
16 *Ignorantia cunctorum vitiorum est mater.*
17 *Otium vitiorum omnium magister est.*
18 *Iudex leuia, grauia, & grauissima indicia iudicare debet.*
19 *Indicia multa, & quæ principaliora sint.*
20 *Confessio extra iudicialis quod indicium sit, & quid operetur.*
21 *Confessio sacramentalis nulli nocere debet.*
22 *Confessio à iudice incompetente vi, aut metu extorta non officit.*
23 *Confessio coram iudice incompetente facta sine vi, aut metu facta graue indicium est.*
24 *Confessio coram iudice incompetente facta, si coram iudice competente reuocetur quid agendum sit.*
25 *Confessio iudici vi personæ priuatæ facta vt noceat.*
26 *Confessio in tortura facta deinde reuocata indicium ad torturam reiterandum est.*
27 *Tortura vsquequo reiterari ex reuocatione confessionis in ipsa factæ queat.*
28 *Solitus delinquere qui dicatur.*
29 *Delinquendi consuetudo quod indicium sit, & quid operetur.*
30 *In fragranti crimine captus, aut repertus, vt à iudice tractandus est.*
31 *Socii criminis dictum quid operetur.*
32 *Duo socii criminis deponentes, aut duo testes inhabiles quid operentur.*
33 *Dictum socii criminis tortura confirmatum quid operetur.*
34 *An aliquando fine tortura sufficiat ad torturam.*
35 *Assertio vulnerati, sollicitati, corrupti, vel mandatarii quid operetur.*
36 *Fama quod indicium sit, & quid operetur.*
37 *Fama vehemens ad torturam sufficiens indicium est.*
38 *Fama vehemens quæ sit.*
39 *Fama sola quandoque indicium ad torturam sufficiens est.*
40 *Moribus deprauatis facilius in peccata labuntur.*
41 *Fama cum fuga graue indicium est.*
42 *Fama cum vno teste, aut alio adminiculo sufficit ad torturam.*
43 *Infamato, si per triennium bene vixerit, fama probata minime nocet.*
44 *Fuga delinquentis, quod indicium sit, & quid operetur.*
45 *Fugiens de carcere, quod indicium facit.*
46 *In carcere detentus indebite fugere potest.*
47 *Statim post fugam ad carceres rediens non est puniendus, vt fugitiuus.*
48 *Inimicitia quod indicium sit, & quid operetur.*
49 *Minæ quod indicium sint, & quid operentur.*
50 *Phisionomia quod indicium sit, & quid operetur.*
51 *Res furata apud aliquem inuenta, quod indicium sit, & quid operetur.*
52 *Res alicuius in loco delicti inuenta quod indicium sit, & quid operetur.*
53 *Testis qui vis de visu quod indicium faciat.*
54 *Indicia duo per se insufficientia si concurrant, quid faciant.*
55 *Testis de auditu, aliisue sensibus, quod indicium faciat.*
56 *Testis deponens se vidisse de nocte vt creditur.*
57 *Variatio, Vacillatio, & mendacium, quod indicium faciant, & quid operentur.*
58 *Rubor, Pallor, Inconstantia, tremor, & similia, quod indicium faciant.*
59 *Indicia oportet esse probata, & quomodo probentur.*
60 *Indicia probanda quæ sint.*
61 *Indicia à quibus petenda sint, & per quos probanda.*
62 *Torturæ genera, quibus Iudices vtuntur, Regularibus minime conueniunt.*
63 *Tortura regularibus adhibenda quæ.*
64 *Regularis carcer ad custodiam vt dari queat.*
65 *Cum Regulari datur carcer ad custodiam, vel ad torturam, id in actu ponendum est.*
66 *Carcer ad pœnam Regulari datus illum reddit infamem.*

DE Indicijs, quæ signa sunt quædam præsumptio- 1
nem præseferentia, quod quis delictum aliquod
perpetrauerit, verba facturus, primo illa cum Docto- 2
ribus in leuia, grauia, grauissimaque distinguam:
quorum omnium notitia iudici maximè necessaria
est, præsertim cum Inquisitionis via procedit, enimuero ad ipsum delinquentem inuestigandum opus
est, vt generatim assumat indicia, speciatim vero, si
certus est ipse delinquens. Alias indiciorum diuisiones qui volet, videat apud Farinac. *q. 36. num. 35. 44. 58 & 65.*

Leuia indicia, siue simplicia, quæ & suspiciones leues ap- 3
pellari queunt, illa dicuntur, quæ ex leuibus coniecturis procedunt, vt dictum testis inhabilis, fama sola, vulnerati assertio, & similia; quę licet ad inquirendum contra nominatum sufficientia sint: non attamen ad illum constituendum, neque ad torturam illi, si negauerit, inferendam sufficiunt.

Grauia indicia, siue vrgentia, quæ & suspiciones vehe- 4
mentes, & semiplenę probationes nuncupari queūt, illa dicuntur, quæ ex magis, & solidis proueniunt coniecturis, vt confessio delicti extra iudicium ab inquisito facta; fuga ipsius post perpetratum delictum ante inquisitionem formatam, & captas informationes; dictum testis inhabilis tortura firmatum, & eiusmodi: quæ nedum ad inquirendum contra aliquem: verum & ad torturam eidem inferendam sufficientia sunt.

Grauissima indicia, siue indubitata, quæ & violentia, su- 5
spiciones, & plusquam semiplenæ probationes nominari possunt, illa dicuntur, quæ ex maximis, & iudicis animum conuincentibus coiecturis nascuntur, ex. gr. si quis de aliqua domo vnum tantum ostium habente cum euaginato ense, ac sanguinolento, facieque turbata visus exire fuerit; & in illa domo occisus homo reperiatur, illum tale homicidium commisisse violentum hoc erit indicium: si quis cum alterius vxore in lecto iacere inuentus fuerit, illum adulterium cum ea perpetrasse violentum quoque indicium profecto erit; & huiusmodi alia, quæ ad condemnationem quoque, nedum ad torturam sufficiūt: eliciuntur hæc ab ipsis Doctoribus, præsertim à Iulio Clar. *lib. 5. §. fi. quæst. 20.* & Prosp. Farinac. *quæst. 36. & seqq.*

Circa indicia leuia notandum est, quod sufficiunt 6
ad inquirendum, & ad informationes contra nominatum capiendas | atque etiam ad illius capturam, si de fuga dubitetur: non tamen ad illum constituendum sufficiunt; & multo minus ad illum tormentis examinandum. At vero iudex (quod attinet ad nominati capturam) caute procedere debet.

Ex leuibus namque coniecturis, ac indicijs ad viri 7
probi, & honesti capturam deuenire minime debet: verum contra illum secreto inquirere potest, etsi plusquam leuia indicia emerserint, tunc procedere poterit ad capturam ex iis, quæ habet Fr. Pegna *comment. 80. in 2. par. Dir. inquisito.* 8

Quo modo Regularium iudex in delictis grauissimis procedere potest, ac debet. Etenim regulares inter captura, aut carcere ad custodiam nisi huiusmodi grauissimis delictis vti minime debet: verum aut silentium indicere, aut Monasterium, aut cellam pro carcere, aut quid simile in grauioribus delictis in virtute sanctæ obedientiæ inquisito assignare poterit ipse iudex, in omnibusbue procedere iuxta delicti grauitatem, personarum qualitatem, ac suimet prudentiam.

Circa indicia grauia notandum est, quod sufficien- 9
tia sunt nedum ad nominati capturam: verum & ad

ipsum

ipsum constituendum, siue interrogandum: atque etiam ad torturam illi, si delictum fassus minime fuerit, inferendam: non autem ad illius condemnationem sunt satis.

10 Nemo etenim ex præsumptionibus, ac indiciis vehementibus in criminalibus, pœna saltem ordinaria condemnari debet.

Præsumptio enim licet ad absoluendum sufficiat: ad condemnandum tamen minime satis est, *l. merito, ff. pro socio.* nisi testis vnus ei saltem adiungatur: probat Cæsar de Graf. *deci.* 174. *nume.* 12. Sed bene alia pœna iudicis arbitrio puniri potest; vt optime docet Boer. *in decis.* 164. *num.* 6. quem refert, ac sequitur Pegna *loc. cit. versic. sed hanc sententiam.*

11 Qua pœna arbitraria Regularis, contra quem indicia huiusmodi vehementia fuerint, poterit condemnari, maximè cum regulares inter in vsu tortura, qua hæc purgantur indicia, minime sit, per dicta ab Ant. Gomez, *tomo* 3. *Var. resol. cap.* 13. quo casu tamen caute procedendum est, & indicia meridiana luce clariora sint, necessarium est.

12 Circa indicia verò grauissima notandum est, quod licet ad condemnationem sufficiant, cum in illis iuris præsumptio sit, ex qua ad criminalem punitionem, & pœnam ordinariam Criminis imponendam deueniri potest Barto. *in l. fur est manifestus, num.* 1. *ff. de furtis.* Ludou. Bologni. *l. sciant cuncti, C. de probat.* Farinac. *qu.* 52. *numero* 54. aliqua tamen probatio, excusatio ve Rei admittenda est: quemadmodum superius cap. 10. numero 15. dictum fuit; & quoque pœna extraordinaria iudicis arbitrio puniri Reus ipse debet: nisi delictum esset atrocissimum, vt assassinium, simonia, crimen læsæ maiestatis, aut violatæ religionis, & huiusmodi: hæc namque & mitior, & securior sententia est, quam probat Clar. *d. q.* 20. *cit. ver. scias tamen, circa finem, & seq. & quæst.* 21. *vers. penul.* Farinac. *loc. cit. nume.* 59. *& seq.*

13 Aduertendum præterea est, in hac indiciorum materia regulam tribui certam minime posse. Idem namque indicium est vnius respectu leue, quod alterius respectu graue iudicandum est, & e conuerso. ex. gr.

14 Luxuriæ indicium in sene, ac in iuuene; in viro honestæ, boneque vitæ, ac in eo, qui inhonestus, & prauæ conuersationis est, par esse nequit.

15 Simili modo vitia reliqua non ita facile in viro morigerato, ac studioso, ac in viro liberę vitæ, aut ignato, aut otioso suspicanda, prçsumendave sunt.

16 Cunctorum etenim vitiorum mater ipsa inscitia

17 est, *cap.* 1. 38. *distin.* eorumque magister otium. Eccl. 33.

Eccl. 33. ver. 9 *Multam malitiam docuit otiositas.*

18 Quare iudicis prudentis arbitrio, quæ leuia indicia sint, quæue grauia, & quæ grauissima, relinquitur iudicandum. Conrad. Lancel. *in pract. tit. de Inquisit nu* 33. Farin. *q.* 8. *num.* 46. Nonnulla tamen principaliora adducam indicia, ex quibus ipse iudex cetera discernere poterit, illa verò sunt.

19 Confessio extraiudicialis. Delinquendi consuetudo. Deprehensio in fragranti. Dictum socij criminis, aut sollicitati, aut vulnerati, aut corrupti, aut mandatarij. Fama, siue Infamia præcedens. Fuga post perpetratum delictum ante formatam inquisitionem & informationes assumptas. Inimicitia grauis, & Capitalis. Minæ præcedentes. Physionomia. Res furata apud aliquem reperta. Res alicuius inuenta circa locum, vel in loco delicti. Testis de visu, vel de auditu, vel alio sensu. Variatio, seu vacillatio, seu mendacium, seu inconstantia, seu rubor, seu pallor, seu tremor ipsius Rei. Hæc omnia qualia indicia sint, quidue operentur, explicabo.

De Confessione Extraiudiciali.

20 PRimum itaque indicium Confessio extraiudicialis est. ex. gr. si quis inter amicos, alibivè existens se tale furtum, vel adulterium, vel quoduis aliud genus delicti perpetrasse dixerit, huiusmodique delicta commissa fuisse contiterit, si confessio huiusmodi per duos testes conformes legitime probata fuerit; contra confessum indicium vehemens est, & ad illũ torquendum, si delictum negauerit, sufficiens. Farinac. *q.* 33. *num.* 16. *& q.* 37. *num.* 47. idque omnes vno ore, fatentur, probat Pagna. *comment.* 110. *in* 3. *par. Dir. inquisit. in appendice, post Gomez. tom.* 3. *var. resol. cap.* 13. *num.* 8. *& 9.* Clar. *loc. cit. quæst.* 21. *ver. confessio extraiudicialis.*

Quod verum est, nisi talis confessio soli Sacerdoti legitime facta fuisset; illeque, aut ebrietate, aut malitia ductus delictum propalasset, eo namque casu talis confessio nullum effectum contra confessum produceret, probat idem Pegna *commen.* 22. *in* 2. *par. dicti Direct. inquisit. ver. omissis multis, ex cap. si sacerdos, de offic. ordina.* post Gomez. *loc. cit.* Farinac. *quæst.* 51. *num.* 97. Pegna *com.* 25. *in* 2. *par. Dir. inquis. post medium, vers. omissis multis.* 21

Aut etiam nisi a iudice incompetente vi, aut metu extorta fuisset, neque enim etiam tunc ipsi confesso noceret, Doctores ita sentire ait Aug. Berous *inc. at si clerici, de iudi. nu.* 126. Farinac. *q.* 37. *nu* 96. 97. *&* 104. 22

At verò absque vi, metuque facta confessio coram iudice quouis incompetente vehemens indicium, ad torturamque sufficiens profecto est, probat Clar. *d. q.* 21. *ver. sed hic quæro, & sequenti*, licet coram iudice competente fuerit reuocata, nisi forte in huiusmodi reuocatione sponte ab ipsomet reuocante facta, ipse affirmaret, se ita coram iudice incompetente dixisse tormentorum metu. Clar. *vbi supra, versic. sed quid si Reus.* Verum in tali casu ipse iudex consideratis considerandis, quid agendum sit, poterit iudicare. 23

Confessio quoque in vno iudicio facta, licet non valeat ad condemnandum in alio, attamen valet ad inquirendum, probandum, ad torturam, probat Cæsar de Graf. *decis.* 138. *nu.* 6. 24

Et quoque si coram iudice vti priuata persona quis delictum confiteretur; huiusmodi confessio indicium faceret ad torturam, ex ea tamen Reus condemnari minimè posset, vtrunque multis probat idem Clar. *loc. cit. ver. sed hic cadit*, & Cæsar *loc. cit. nu.* 9. 25

Amplius, si delictum quis in tortura existens confiteretur; ad ratificandum huiusmodi confessionem postea ductus, illam reuocaret; denuo torqueri posset, quod vsu receptum esse docet Iacobus Simancas *de hæret. cap,* 63. *nu.* 42. 26

Attamen procedendum in infinitum non esset, si quis iterum, & sæpius huiusmodi reuocationem faceret: verum vsque ad tres vices, & non vltra retorqueri posset. Clar. *vbi supra, ver. vlterius quæro.* Farinac. *q.* 38. *num.* 99. *&* 105. Pegna. *d. com.* 31. Gomez, Cartarius, & alij. Id nanque innocentiæ signum esset, illumque tormentorum vi superatum, quod non fuit operatus, confiteri, & hoc verum est, si Reus tormentorum vi se confessum fuisse dixerit, alia de caussa spatium ei tribuendum est ad probandum adducta. Vide Farin. *vbi supra, num.* 102. 27

De consuetudine delinquendi.

SEcundum indicium est Delinquendi consuetudo, nam qui delinquere solitus est in aliquo criminis genere, alias quoque in eodem genere delinquere præsumi potest, iuxta regulam semel malus, *de reg. iu. lib.* 6. *& l. si cui.* §. 1. *ff. de accusationibus.* 28

Solitus autem delinquere dicitur, qui eodem genere mali bis, vel ter deliquisse conuictus est. Farinac. *q.* 20. *num.* 43. Innoc. *in cap.* 1. *de fideiusso, ex. gr.* qui bis, vel ter blasphemasse conuictus fuerit, alias quoque illum blasphematurũ fore prçsumitur, & sic in alijs delictis.

Consuetudo ista delinquendi per se leue indicium est Bart. & Salic. *in l. fixa. C. de quæs. at* quomodocunque adminiculata graue facit indicium, & ad torturam sufficiens. Bald. *in l. quidem, C de accus.* Iason. *in l.* 1. *eod. tit.* Farin. *q.* 23. *nu.* 22. & si per triennium quis bene, & laudabiliter vixerit; consuetudo ista illi nocere minimè debet. Farin. *loc. cit. nu.* 26. 29

De

De Deprehensione in fragranti crimine.

30 TErtium indicium Deprehensio in fragranti crimine est. ex. gr. si quis à Satellitibus captus fuerit, aut à superiore cum testibus repertus in aliena domo, vel officina, vel cella de nocte; aut solus cum sola clauso ostio, & spoliatus. Et in huiusmodi casibus in quibus delictum non constat, sed præsumitur fuisse commissum, nam si quis repertus esset in fragranti, dum delictum commisit, iam hoc non diceretur indicium delicti, sed ipsummet delictum notorium.

Hoc indicium est vehemens, & valde graue, ideoque ita captus, vel repertus continuo à iudice interrogari super facto ipso vtique potest, & si confessus fuerit, condemnari, si vero negauerit, grauiter torqueri. Quare in huiusmodi casibus Deprehensio in fragranti Indicium per se ad torturam erit, nullo alio adminiculo requisito. Clar. *loco cit. quæstio. 19. vers. primo.*

De dicto socij criminis, vulnerati. &c.

QVartum indicium est dictum socij criminis, aut
31 vulnerati, aut sollicitati, aut corrupti, aut mandatarij.

Illorum quorumcunque dictum, si ipsi accusatores sint, aut denuntiatores, iudici viam aperit ad inquirendum super tali delicto ab illis proposito contra accusatum, vel denunciatum Blancus *de indicijs, nu.* 389. qui hanc ibi affirmat esse communem.

Si vero iurati aliquem veluti testem nominauerint, leue indicium faciunt ad inquirendum, & ad informationes capiendas vtique sufficiens: non autem ad Reum constituendum, nec ad torturam, cum testes inhabiles illi sint. Boer, *decis.* 319. Ioan. de Anania, *cons.* 59. Thom. Grammat *nu.* 14. Farin. *q.* 43 *num.* 39. *iunctu, nu.* 147. *&* 155. Vide Mascar. de probat. *concl.* 1311 *nu.* 14. *iuncto, nu.* 53. & hæc verior, & receptior sententia est.

Quod si aliquod aliud indicium cum tali dicto cócurrat, constitui, ac torqueri Reus ipse tunc poterit. Salic. *in l. si. circa finem, ver. sed ego respódeo, C. de accusat.* Bossi. *de indic. num.* 149. quos alij Doctores passim sequuntur.

32 Si autem duo socij criminis aliquem contra deponant, si ille negauerit, tormentis quoque subijci poterit.

Quod etiam est affirmandum; si duo testes alias inhabiles de ipso facto contestes deponant. Boer. *d. decis.* 319. Clar. *d. qu.* 21. *vers. sed pone.* farin. *q.* 43. *nu.* 39.

Testes namque alias inhabiles ex pluribus coadiuuant, & supplentur. Cæs. de Graf. *decis.* 174. *num.* 2. Numerus enim testium defectum supplet. *probat idem decis.* 175. *num.* 8. licet omnes illi exceptiones patiantur. *ibi. num.* 9. Iac. Butrig. & alij, quod intelligendum est ad torturam, non ad condemnationem. Farin. *loc. cit.*

33 Similiter dictum socij criminis tortura illi propterea adhibita firmatum, vehemens indicium est, atque ad torturam sufficiens. Clar. *q.* 45. *ver. fin.* Farinac. *d. q.* 43. *num.* 137. nisi inimicus, criminosus, vel huiusmodi sit. Farinac. *num.* 179. id nemo non asserit; tormento namque purgata illius infamia est, non autem aliæ inhabilitates. Hier. Gigas *de crim. læsæ maiest. versi. scias autem.*

34 An vero aliquando sine tortura sufficiat, Cla. *loc. cit. ver. scias autem.* negat. Iaco. vero Simancas, *tit.* 46. *de catholicis instit.* affirmat: personarum, delictorum, & aliarum circumstantiarum attenta qualitate, maius, minusve indicium facere: cuius opinio dubia est: certior autem prima, atque securior. Menoch. *de arb. iud. q. casu* 474. *num.* 50. Mascar. *de probat. vol.* 3. *concl.* 1311. *nu.* 38.

35 Assertio similiter vulnerati, sollicitati, corrupti, & mandatarij est ad inquirendum satis: verum ad torturam (nisi adsit aliud adminiculum) minime sufficit, vt superius dictum est. Clar. *d. quæst.* 21. *ver. ex his, & vers. assertio vulnerati.* Boss. *loc. cit. num.* 106. Vt Fuga, Fama, Minæ, vel etiam alicuius delatio. Farinac. *q.* 46. *nu.* 35. *&* 51. *& q.* 44. *num.* 2. vel inimicitia. Io. Mar. Monticel. *reg. cri.* 4.

De fama.

QVintum indicium Fama ipsa, siue Infamia est, dicitur autem Fama rumor publicus, quod quis delictum aliquod perpetrarit, quæ ortum ducere debet à viris: nisi sit de re melius, vel æque perspecta. Farina. *q.* 47. *num.* 161. Fama sola regulariter leue indicium est ad inquirendum: non autem ad torturam sufficiens. Bartol. *in l. milites C. de quæst.* Ant. de Butrio, & communiter Doctores *in cap. veniens el primo, de test.* Ioan. Andr. *in additio.* ad Speculat. *tit. de probat §. videndum, ad num.* 19. *verbo sciant.* Marsil. *singul.* 97. Petrus Duenas *in regu.* 30. Fallentia 4. Clar. *d. q.* 21. *ver.* 1. Farina. *d. q.* 47. *nu.* 4. *& seq.* & alii communiter. 36

Nisi fama vehemens illa sit. Bart. *consilio* 191. Bald. *in c.* 1. *§. iniuria, de pace iur. fir. in vsi. feud.* Felin. *in cap. veniens el primo, de test.* Marf. *in pract. crim. §. diligenter, num.* 19. Tho. Grammat. *decis.* 34. *num.* 52. Duenas *in regula* 301. *limit.* 1. Farin. *d. q.* 47. *num.* 28. *& seq.* Martin. Delrius, *tom.* 1. *Disq. Mag. lib.* 5. *sect.* 3. 37

Vehemens autem fama dicitur, quæ à personis honestis, & fide dignis originem trahit, quæ bonos, & amicos aliquem contra mouere solet. Et quæ statim oritur aliquem contra perpetrato delicto, & similes, quas iudicis arbitrio relinquendas fore iudicandas docet Marsil. *in l. de minore, §. plurimum, nu.* 30. & Gramm. *decis.* 34. *num.* 53. 38

Ideo qui huiusmodi laborat infamia, vel quē eiusmodi fama lædit, absque alio indicio constitui, tormētisque, si negauerit, subiici poterit, quod præcitati Doctores affirmant vniuersi.

Et quoque fama sola sufficiet, cum alias malæ opinionis, & famæ, malisque moribus præditus ipse infamatus erat. Gandinus *tract. de maleficiis, in rubr.* à quo, vel à quibus possit incipere fama, *num.* 12. Duenas *in d. reg.* 301. *limit.* 3. 39

Qui etenim deprauatis morib. præditi sunt, facilius in mala, & peccata labuntur. 40

Amplius fama cum ipsius infamati fuga indicium quoque ad torturam facit, *authen. de exhibendis reis, §. si vero, authen. de sanctissimis episcopis, §. si quis autem.* Ioan. Imola, & Felin. *in capit. nullus, de præsumptio, numer.* 6. Gomez, *tom.* 3. *var. resolut. cap.* 13. *num.* 10. *ver. quartum indicium.* 41

Præterea Fama cum vno teste indicium est ad reū, siue infamatum tormentis examinandum sufficiens. Bart. *cons.* 191. Paris de Puteo *in tractat.* Sindicatus, *ver. fama, num.* 3. Blancus, *tr. de indiciis, num.* 713. siue cum alio quouis adminiculo. Gratus *cons* 57. *num.* 8. *lib.* 2. Clar. *d. q.* 21. *ver.* 1. *cit.* 42

Quod si diffamatus per triennium proximum, & continuum se bene, laudabiliterque vixisse, bonæque vocis, conuersationis, & famæ fuisse probauerit; mala fama contra illum probata, illi nequaquam officiet; verum tanquam in tortura purgata censebitur. Salic. *in l. si minorem, num.* 2. *C. de in integr. restit. mino.* Gramm. *super cap. Regni. num.* 7. Clar. *loc. cit. in fine.* Mascar. *lib.* 2. *de probat. concl.* 748. *num.* 8. Fama vero probata esse debet, de qua re vide superius, non autem pro curata, & affectata. Bal. & Salic. *in l. ea quidem, C. de accusat.* Farin. *d. quæst.* 47. *num.* 180. 43

De Fuga delinquentis.

SExtum indicium Fuga delinquentis est, quę indicium ad torturam sufficiens est, si ante formatam inquisitionem, aut captas informationes post delictum commissum aliquis fugiat, est. n. huiuscemodi Fuga delicti ab eo commissi vehemens argumentum, & graue. Bossius *de indiciis, num.* 49. Mascar. *lib.* 1. *de probat. concl.* 531. *&* 819. At vero si post ipsam inquisitionem formatam, vel post citationem fugiat, Fuga nequaquam contra illum sufficiens indicium est, id omni- 44

bus

bus doctoribus in confessio est. Blancus *de indiciis, num.* 181. Gomez. *l.* 76. Tauri. *num.* 12. *& tom.* 3. *var. resol. cap.* 13. *num.* 10. Carret. *in pr. crimi. num.* 1. 2. *vers. tertium indicium.* Clar. *d. q.* 21. *versi. Fuga delinquentis.* Farinac. *quaest.* 48. *nu.* 27. *&* 30.

Quod attamen est in capitalibus caussis tantummodo verum; naturale etenim cuique est mortem ipsam, illiusvè periculum declinare, in caussis autem non capitalibus siue ante, siue post aliquis fugiat, Fuga cum Fama coniuncta indicium ad torturam sufficiens est. Ioa. *de Amicis, consi.* 37. *nu.* 5. *& consi.* 131. *nu.* 3. Farin. *loc. cit. num.* 33.

Quod si citatus sponte comparuerit; ipsa Fuga cõtra eum nullum, vel leue facit indicium. Bartol. *in l. quis sit fugitiuus, §.* 1. *ff. de. edi. edic.* quem nemo ceterorum Doctorum non sequitur, vt affirmat Ioan. *de Amicis cit. cons.* 7. *nu.* 19. *& cons.* 85. *num.* 8. Farinac. *q.* 48. *num. eodem, & sequentibus.*

45 At vero si quis de carcere publico, in quo legitime detinetur, carceribus fractis aufugiat; huiusmodi Fuga contra illum plenam delicti probationem inducit. Boer. *dec.* 215. *nu.* 9. Gomez. *cap.* 9. *delicto. num.* 11.

Quod si absque carceris fractione fugiat, quia iuris ordine minime seruato, vel indebite fuit carceratus: nequaquam pro confesso habendus est, hanc affirmat esse communem Rol. *consil.* 7. *num.* 47. *lib.* 1.

Potest nanque indebite detentus in carcere, si cõ-
46 modum illi sit, ab ea fugere. Couar. Duenas *regula* 393. *lim.* 4. neque tenetur ad carceres redire, etiam si iurasset se rediturum, glos. *in Clemen. pastoralis, ver. per violentiam.* Couuar. *loc. cit. num.* 7. Nauar. in Man. & alii communiter.

Couar. lib. 1. var. resol. c. 2. num. 11. Naua. in Man. cap. 12. nu. 18

Si autem post fugam statim rediret, minime puniẽ-
47 dus vt fugitiuus est. Boer. *d. decis.* 215. *num.* 18. *& seq.* Clar. *loc. cit. ver. tertio autem, in fine*, iuncta vero Fuga cum aliis adminiculis indicium facit ad torturam sufficiens. Farin. *loc. cit. num.* 69.

De Inimicitia.

48 Septimum indicium Inimicitia ipsa est: euidens tamen, & probata in specie. Farin. *q.* 49. *nume.* 127. *& & seqq.* probatur vero coniecturis, *ibid num.* 130. Quae si leuis existat, nullum facit indicium. Si vero grauis, & capitalis est, indicium plusquam leue facit ad inquirendum, & ad capiendas contra inimicum informationes, atque etiam ad illius capturam, & constitutum, Blanc. *de indiciis, num.* 175. Clar. *d. q.* 21. *ver. inimicitia*, nisi de offendente constet, vel offensus habeat plures inimicos, eo nanque casu attenditur grauior, & recentior, ac pluribus indiciis adminiculata, Farin. *d. q.* 49. *num.* 114. *& seqq.* minime tamen sola absque alio indicio satis ad illum torturę subiiciendum est. Gomez. *ca.* 13. *delicto num.* 11. Carrer. *in pract. crim nu.* 118. Tho. Grammat. *voto* 30. *num.* 20. *& voto* 34. *numer.* 7. Boss. *titu. de indiciis, num.* 47. at vero cum alio adminiculo erit vtique indicium ad illum torquendum sufficiens, ex Doct. supracitatis, & Farinac. *d. quaest.* 49. *numer.* 102. *& seqq.* sola quoque facit indicium ad torturam sufficiens in delictis occultis, & difficilis probationis, Farin. *ibid. nu.* 109.

De Minis.

Octauum indicium Minae delictum praecedentes
49 existunt, quae à viro quocunque prolatae indiciũ faciunt ad inquirẽdum contra illum, qui minatus est, si delictum fuerit consequutum, ex. gr. vulneratus est Ismael, Titius cum illo die quadam pręcedenti verbis contenderat, & illi fuit minatus eum nequaquam impunitum relicturum, vel quod se vlcisceretur, vel aliis verbis, aut etiam nutu manus, vel digiti morsu, huiusmodi minae contra Titium indicium ad inquirendum vtique sunt, etsi ignoretur quis Ismaelem vulnerauerit, & alius non adest inimicus, ad ipsum Titium quoque torquendum sufficiunt. Imola *in l. fin. num.* 10. *ff. de hared. instit.* Carreri. *vbi supra, num.* 126. Blancus, *loc. cit. nu.* 183. Farin. *quaest.* 50. *num.* 1. *& seqq.* quam teneri communiter affirmat Bossius, *vbi supra, num.* 44. & multo magis si aliqua adminicula accesserint. Menoch. *lib.* 1. *de praesumpt. q.* 89. *nu.* 62. Farin. *loc. cit. num.* 29.

De Physionomia.

Nonum indicium Physionomia est, quae per se 50
quidem nullum, vel leue, facit indicium; at cum alio adminiculo plusquam leue facit, non tamen ad torturam sufficiens, at solum ad inquirendum, ad cãpiendas informationes, & ad constituendum illum, qui malae physionomiae est. Bald. *in l.* 2. *C. quo appel. non recip.* Marsil. *in pract. crim. §. expedita, nu.* 53. *& seq.* Farin. *q.* 52. *num.* 105. *& seq.*

Quemadmodum enim ex bona Physionomia homo ad virtutem inclinatus praesumitur: ita ex mala Physionomia illum ad scelera esse procliuẽ iudicatur; iuxta sapientis dictum. Eccl. 19. *Ab occursu faciei cognoscitur homo*, & Platonis sententiam in Symposio, quo loci dicebat. *Vt sunt quidam fontes, qui potu pecudum, atque etiam hominum cutem, & pilos tingunt albo, nigrove colore; ita relucet etiam in ipso hominis vultu, & fronte, quibus praeceptis imbutus sit*, &c. Indicium tamen hoc in multis valde fallax esse ipsa docet experientia.

Eccles. 19. versu. 26. Plato in Sympos.

De Re furata apud aliquem inuenta.

Decimum indicium est Res furata apud aliquem 51
inuenta, quae contra malae famae personas indicium est ad torturam sufficiens; nisi à quo habuerint ipsi dicant, ac probent. Bar. *in l. fin. nu.* 5. *ff. de quaest.* quam esse communem tradit Marsil. *consil.* 130. *num.* 42. & Roland. *consi.* 45. *num.* 39. *& seq.* Farin. *q.* 37. *nu.* 48.

Quod si apud aliquem bonae famae virum, vel etiam apud illum, qui huiusmodi res mobiles vendere publicè solet reperta fuerit, & rem illam furatam palam teneat; nulla contra eum suspicio erit. Clar. *d. q.* 21. *ver. si res furata.*

De Re alicuius inuenta circa locum delicti.

Vndecimum indicium est Res alicuius inuenta in 52
loco, vel circa locum delicti. ex. gr. occisus fuit Ieroboamus in tali loco, in eodem loco apud occisum, vel circa illum inuentum est pallium, vel pileus, vel gladius, vel quid aliud, quod testibus idoneis Titij esse probatur, tale quid inuentum graue contra Titiũ ad torturam sufficiens indicium est: nisi quomodo illud ibi fuerit asportatum, & docuerit, & probauerit, praesumitur etenim illud ibi Titium reliquisse, vt citius fugeret, vel sibi non aduertenti cecidisse, aut in delicti commissione, aut perpetrato delicto, ex Docto. cit. praesertim Farin. *d. q.* 52. *nu.* 74.

De Testibus de visu, auditu, aliisve sensibus.

Dvodecimũ indiciũ est Testis de visu, vel auditu 53
in his, quę solo auditu percipi queunt, cuiusmodi sunt blasphemiae, minae, iniuriae, & similia, vel etiam de aliis sensibus corporeis tactu, olfactu, gustu in iis, quae solis huiusmodi sensibus percipiuntur. ex. gr. de tactu, quod aliqua corrupta sit necne, de olfactu, quod aliquis vinum biberit, necne, vel quod puluerem sclopetarium, aut muscum, aut quid simile contrectauerit, de gustu quod vinum, acetumve esset, & huiusmodi.

Testis alias inhabilis de maleficio deponens de visu cum de corpore delicti constat, ad inquirendum contra nominatum, & ad informationes contra illum assumendas indicium leue est. Boss. *tit. de indiciis cit. num.* 6. Clar. *d. quaest.* 21. *vers. minus testis.* Farinac. *quaest.* 37. *numer.* 56.

Cum fama vero iunctus, aut cum alio teste inhabili, 54
siue alio indicio graue indicium facit ad torturam sufficiens, quemadmodum supra num. 40. dictum est, idem dicendum est, quando duo indicia sufficientia concurrunt: vt fama cum fuga, fuga cum inimicitia, minę cum fuga, & huiusmodi.

Testes

Testes quoque singulares circa idem delictum proxima indicia deponentes, vt si vnus diceret, vidi Titium vulnerantem Acabum: alter vero vidi Titium cum ense euaginato,& sanguinolento fugientem indicium faciunt ad torturam.

Quod si testis omni exceptione maior sit, & de visu deponat, vel de alio sensu corporeo, ita vt concludat; semiplenam facit probationem, & indicium ad torturam sufficiens, vt supra dictum est cap. 17. num. 86. & seq. nisi contra illius depositionem esset aliqua coniectura, Farin. *d.q.37.num.57.*

Testis vero de auditu ex.gr. qui diceret audiui Titium percutiētem Eleazarum, quia illius vocem cognoui, idem quod testis ipse de visu operaretur, si adeo ipsius Titij vocem haberet notam, vt decipi minime posset. Clar. *loc.cit.* Farinac. *q.62. num. 45. & q.69. num.164.*

Attamen huiusmodi vocis iudicium admodum fallax est; & in iis, quæ visu percipi queunt, non ita facile admittendum.

55 In iis autem delictis, quæ voce consumuntur testis de auditu idem, quod testis de visu operabitur, simili modo testis de alio sensu, creditur enim obstetrici deponenti cum iurameto aliquam esse, vel non esse corruptam, & hæc est doctrina communis.

56 Quod si testis aliquis de visu deponat se de nocte vidisse, nisi dixerit, quod Luna lucebat, siue quod ibi lumen erat accēsum, illi minime creditur, Boss. *num.72. loc.cit.* Clarus *vbi supra.* Farinac *d.q. 62. num. 39.* & alij communiter, videtur etenim, & præsumitur stulte loqui: nisi forte in loco propinquo esset. quod videre etiā de nocte posset, maxime si acuti visus esset. Farin. *ibid.num.2.*

De Variatione, Vacillatione, Mendacio, Rubore, &c.

57 TErtiumdecimum indicium Variatio est, vacillatio, mendaciū, inconstantia, rubor, pallor, tremor, & huiusmodi. Variatio, Vacillatio, ac Mendacium, si committantur circa delicti substantiam ab eo, qui non est aut obliuiosus, aut stupidus; vtique indicia ad torturam sufficientia erunt. Paris de Puteo *in tract.* Sindicatus, *verbo tortura, el primo, versic. nisi de indiciis.* Carrer. *in pract. crim. num.119.& seq.* Farinac. *quæst. 52. num.20. & seq. & q. 66.num.100.*

Quod si circa extrinsecas, & remotas delicti circumstantias committantur, non facient indicium graue, ad torturamq; sufficiēs huiusmodi variationes. Pegna *comm.110.in 3.part. Direct. inquisito. versi. sed in hoc articulo.*

Neque etiam si circa substantialia; si varians, vacillans; & mendax incontinenti se correxerint, aut obliuiosi, stupidiue fuerint.

Potest quoque esse quod aliquis variet, vacillet, & huiusmodi timore iudicum, infamiæ, ac magnitudinis periculi: quod prudēs iudex debebit aduertere, ipsumque constitutum de his amabiliter admonere.

Si etiam cum variatione, vacillatione, ac mendacio alia concurrant adminicula, ex.gr. quod varians, vacillans, mendax, suspectus alias, aut infamatus de eodem fuerit delicto: indicia in tali casu ad torturam sufficientia illa erunt. Pegna *loc. cit. versi. rursus præter. ex* Iul. Clar. *loc.cit.* & Simanca *de Cathol. instit. tit. 65. num. 33.* Farinac. *d q.52. num.48.*

58 Rubor autem, Pallor, Inconstantia Tremor, & similia, indicia minime sufficientia sunt ad torturam: aliqualem tamen præsumptionem inducunt. Bart. *in l. fin. nu.3. ff. de q.* & Carrer. *loc. cit. nu.120.* quam esse communē affirmat Simancas *de hæret. c.63. num.24.*

¶ Iudicis prudentis arbitrio, an indiciū aliquod huiusmodi passiones faciant, relinquitur iudicandum, qui personarum, & rei considerata qualitate, quid agēdum sit, iudicabit, aliqui enim etiam innocentissimi ad ipsorum iudicum præsentiam, ac superiorum ita obmutescunt, vel turbantur ob naturaliter illis insitam timiditatem, vt vel non respondeant, vel quid dicant, nesciant: licet alias, & sapientissimi, & prudentissimi sint, vt recte aiunt Paris de Puteo *loc. cit.* Clar. *vbi sup. vers. ceterum,* & Pegna, *d. comm. 110. vers. quamobrem.* Nouel. *reg. 143.* Farinac. *d.q.52.nu.47.*

Ex adductis indiciis poterit Regularium iudex, quid in aliis quamplurimis illi agendum sit, ac iudicādum, considerare.

Illud attamē aduertat necesse est, Indicia nullius roboris pœnitus esse, nisi probata fuerint prius ad minus per duos testes idoneos, ita docet Marsil. *in practic. crimi. §. diligenter, & in l.1. §. idem, ff. de quæst.* & est communis, vt testatur Ioan. de Amicis, *Cons.127.nu.10* idē tenuit Bart. *in l. fin. nu.7. ff. de quæst.* & plenissime probat Clar. *q. 22.* & Farin. *q.37.nu.13. & seq.* de qua re nos quoque superius c.16.nu.93. quoad famam attinet, diximus. 59

Indicia vero, quæ probari debent, illa sunt: Confessio extraiudicialis, Delinquendi cōsuetudo, Fama, Fuga, Inimicitia, Minæ, & huiusmodi, quæ indigent probatione, vt iudex legitime illa cognoscat. 60

Petenda vero indicia sunt à nominatis in inquisitione generali, vel speciali, à vicinis, familiaribus, ac verisimiliter informatis, & huiusmodi. si nullus particulariter fuerit nominatus, atq; etiam si nominatus quis fuerit, & per eosdem prob inda sunt. Clar. *d q.22.* Pegna *comm.16. in 3. par. Dir. inquis. ver si* & alij communiter. Nō debent vero probari per testes singulares, arg. eorum, quæ habet Alciat. *consi. 372. nu.2.* & Cæsar de Graf. *decis.97 num.4.* nisi essent indicia proxima delicto, & subordinata. Farin. *loc. cit. nu. 38.* 61

De Tortura.

AT vero cum in hoc, & præcedenti capitibus de Tortura facta mentio sit, quando videlicet, pro veritate ipsa tum à testibus, tum à Reo habenda possit adhiberi. De Regularium tortura paucis dicam, quod sentio. 62

Funis, Ignis, Taxilli, Vigilia, aliaq; huiusmodi tormentorum genera, quibus iudices vtuntur seculares, atque etiam ecclesiastici, in iis Congregationibus, in quibus in vsu minime sunt, neq; introduci vllo pacto debēt, velut Dei seruis ab ipso in sinmet obsequio particulari electis admodum indecentia; nisi fortassis in aliquibus atrocissimis delictis homicidij, assassinij, & similium: iis namque casibus violenter aut etiam vehementer indiciatus delictum negans, (ne huiusmodi scelera impunita remanerent) illis torqueri ad eruendam facti perpetrati, de quo constaret fuisse commissum, veritatem posset.

In aliis autem criminibus grauioribus, aut etiā grauissimis, cum de iure testis vel Reus torqueri debet, religiosa tortura regularibus ipsis est adhibenda, nempe in grauissimis carcer cum inædia, in grauioribus autē Cella, vel Monasterium pro carcere cum præcepto nō exeundi sub pœna carceris, vel confessi delicti respectiuè; subtractio cibi, vel potus vel vtriusque: silentiū; in terra comestio quousque veritatem deponant, vel fateantur, aliæ vè pœnæ iuxta cuiusque Congregationis instituta. 63

Qualis autem pœna loco torturæ imponenda sit, iudicis prudentis arbitrio relinquitur delicti, ac personarum habita ratione, iudicandum.

Qui regularium Iudex aduertat, quod cum delictum grauissimum est, ac de fuga delinquentis dubitatur, illum in carcere ponere ad custodiam poterit, ac debebit. 64

Quando autem Reus in carcere ponitur, siue pro custodia, siue pro tortura: illud in actis describendum, ac declarandum est: ne Reus infamiæ notam incurrat, quam carcer ad pœnam datus inurit, *vt in Tit. de Iudicib. Regularium,* dictum superius est. 65 66

Interr. An ipsum reprehenderit.

Respon. Io non volsi dir li altro, perche essendo in collera, dubitano, che non mi dicesse villania, è di nommi dar di parole con lui.

Interr. An amore, vel odio, vel alia passione motus talia deposuerit.

Respon. Io li voglio bene, e quello, che hò detto, l'hò detto per essere così la verità.

Tunc admodum Reuerendus Pr. D. C. maior visitator mandauit dicto D. F. vt proprio examini subscriberet, prout lectis eidem prius dictis depositionibus propria manu subscripsit. Qua subscriptione habita, & acceptatis illius depositionibus, si & in quantum, &c. eum dimisit, illi præcipiens in virtute sanctæ obedientiæ, ne cui de his omnino loqueretur.

Die, & loco, vt supra D. G. de talibus, &c. testis alter ab accusatore productus super primo vocatus, ac monitus, &c. vt supra. Eodem namque modo cæteri testes examinandi sunt.

Quod si diuersis diebus examinetur; initio examinis testis dicendum est. Die vero tali eiusdem mensis, & anni, D. G. de talibus, &c.

Testes vero super secundo hac forma seruata examinari poterunt.

Eisdem die, ac loco D. H. de talibus, &c. testis ab accusatore super secundo productus vocatus, ac monitus, &c. vt supra.

Testibus autem super secundo vltra prædictas interrogationes post interrogationẽ, An alij essent præsentes, ac testis responsionem, Iudex subiungere debet interrogationes super iniuriis, hoc modo.

Interrogatus, an d. D. Turpilius vnquam fuerit de talibus blasphemiis reprehensus.

Respondit. Quando D. Turpilio biastemò in refettorio dopò pranso il giorno di S. Rocco; fù ripreso da D. Inquieto de Malitiosi.

Inter. Quid ad huiusmodi reprehensionem dixerit d. D. Turpilius.

Respon. Si voltò in collera contra il detto D. Inquieto, e li disse molte villanie, in particolare, ch'egli era vn furfante, vn sciagurato, vn maligno, & vn hipocrita.

Interr. An alius adesset cum talia iurgia d. D. Inquieto dixit.

Resp. Vi era Fra N. refettorario D. Inquieto, & io, è non altri.

Interr. An amore, vel odio, &c. vt supra.

Eisdem die, ac loco Fr. N. de talibus, de tali loco refectorarius, &c. testis alter ab accusatore super secundo productus, vocatus, ac monitus, &c. vt supra.

5 Testibus ab accusatore productis eo, quo dictum est, modo examinatis; illorum depositiones considerare iudex ipse debet, vt quid faciendum illi sit, cognoscere queat, nanque si eos aut singulares, aut discordes, aut varios, aut vacillantes, aut alias nihil concludẽtes inuenerit: Accusatum vocare, aut constituere, aut interrogare minime debet. Sed Accusatore vocato illũ admonere poterit, vt vel ab accusatione desistat, vel testes alios producat.

Si accusator destiterit, ac humiliter se gesserit, iudex cum illo mitius agere poterit, aut leuem aliquam pœnitentiam salutarem eidem iniungendo, aut graui admonitione illum impune dimittendo pro sui prudentia, cum accusatus fatigatus non sit.

At vero si accusator in sua persistens malitia testes alios protulerit; qui examinati nihil quoque concludant aut pœna talionis, aut alia graui extraordinaria illũ plectere vtiq; debebit, illius malitia id expostulãte.

Quod si testes contestes fuerint, aut eorum alter omni exceptione maior ita deposuerit, vt factum ipsum concluserit, aut ex testium dictis indicia aliqua grauia, & sufficientia, quemadmodum præcedenti capite dictũ est, adfuerint, quibus motus ipse iudex Reum ipsum indicauerit de iurefore constituendum: illum citare, aut vocare quoquomodo debet: formatisq; ex testium depositione capitulis eum interrogare, delato eidẽ prius iuramento de veritate super interrogandis dicenda.

Illud autem aduertat iudex opus est, quod Reum interrogare nequit, nisi de criminibus siue delictis, de quibus accusatus est, aut denunciatus, aut exceptus, aut de quibus infamia, indiciave præcesserint. Marsil. *in pr. crim. §. secunda, num.* 13. cui Doctorum nemo non assentitur.

Interrogandus autem Reus, siue accusatus à longe est, paulatimq; ad factum deueniendum; vt veritas ipsa facilius eruatur. In actis vero scribendà sunt ipsius Rei nomen, cognomen, patria, ætas, aliaque vt supra de testibus dictum est, illiusque responsiones eodem sermone, ac modo, quibus ipse protulerit. 6

Poterit vero sequenti modo interrogari.

Forma examinis Rei, siue Constituendi Reum.

Die vero 15. eiusdem Mensis D. Turpilius de Improbis de tali ciuitate sacerdos, ætatis suæ annorum 40. religionis vero 24. accusatus, de quo supra, vocatus, ac personaliter constitutus coram præfato admodum Reuerendo D. C. & me. D. I. A. Visitatoribus, monitusque, ac delato eidem iuramento de veritate super interrogandis dicenda, prout tacto pectore iurauit, ad opportunas interrogationes respondit, vt infra. 7

Interrogatus, An sciat caussam suæ vocationis.

Respondit. Padre nò io, se non mi vien detta.

Inter. A quanto tempore in hoc Monasterio sit.

Resp. Ci sono venuto alla dieta passata, assignatoui per stanza.

Interr. Vnde discesserit tempore proxima præterita dietæ.

Resp. Io mi sono partito da Reggio, è venuto qui.

Interr. An fuerit in aliis Monasteriis commoratus.

Resp. Io sono stato in molti; à Fano, à Mantoua, à Bressa, à Bologna.

Inter. Cum quibus fuerit, præsertim Brixiæ, & Bononiæ.

Respon. Io sono stato con diuersi Canonici: ma in particolare col P. Vicario qui D. F. & in Bressa, & in Bologna, & ancora con D. G. che pure sta qui di stanza in Bologna, & hora qui con tutti due loro me ne stò.

Inter. An verba vnquam cum aliquo habuerit in aliquo eorũ monasteriorum, in quibus commoratus est.

Resp. Io non me ne ricordo, perche sono cose, che passano,

Interr. An vnquam cum D. Inquieto de Malitiosis verba fecerit.

Resp. Non me ne ricordo, potrebb' essere: ma serà stata qualche bagatella.

Admonitus vt recordetur, ac veritatem fateatur; quia in actis constat illum verba grauia cum d. D. Inquieto habuisse.

Resp. Io mi ricordo, che già molti giorni sono, io hebbi parole in refettorio con il detto D. Inquieto.

Interr. Qua de caussa huiusmodi verba cum dicto habuerit.

Res. Nõ me ne ricordo: & erubuit, totusq; mutatus est.

Admonitus autem vt dictam caussam exponat, quia mitius secum agetur, sin minus cum rigore procedetur.

Respon. Padre io sono vn poco collerico, è quel giorno riscaldato dal vino dissi non sò che bestemmie: è perche lui mi riprese, io le dissi vilania.

Subinterrog. Quas blasphemias dixerit.

Resp. Io veramente non me ne ricordo, perche ero in collera.

Interr. An alias blasphemauerit.

Respon. Quando io sono in collera, me ne scappano di bocca alle volte.

Quibus habitis præfatus Pr. D. C. Visitator mandauit eidem D. Turpilio, vt proprio examini subscriberet, prout sibi prius lectis dictis eius depositionibus, subscripsit, qua subscriptione habita, præfatus Pr. Visitator præcipit ei, vt recto itinere iret ad propriam cellam, nec inde discederet, neq; cum aliquo loqueretur sub pœna carceris ad arbitrium dd. PP. Visitat. illumq; dimisit.

Si vero delictum fassus minime fuerit; præmissis admonitionibus hortabitur illum iudex, vt veritatem fateatur; & si mendacia dixerit, vt à mendaciis caueat. 8

Quod si incepta duritie persisterit, faciet ei legere testium depositiones, quibus auditis, aut excipiet ipsos testes, aut non excipiet.

Si non exceperit, iam conuictus est, si duo adsint contestes iuxta dicta cap. 17. num. 90.

Si autem exceperit, & exceptiones rationabiles fuerint; dilationes congruentes, ac termini eidem tribuẽdi sunt ad illas probandas: & si forte tunc non exceperit, sed petat sibi dari processus copiam, vt contra testes excipere possit, dicta copia illi tribuenda est, ac terminus assignandus ad excipiendum, ac ad se defendendum iuxta dicta cap. 11. num. 22. nomina quoque testium, accusatorisque illi aperienda sunt, vt eodem cap. nu. 23. & seq. habitum est, quæ omnia in actis describi necesse est.

9 Poterit quoque iudex ad Reum negantem magis cõuincendum (si expediens illi visum fuerit) ipsos testes cum eo confrontare, illos in ipsius faciem sigillatim venire faciens, vt illo præsente deponant, siue prius deposita ratificent, ac vt ipsemet iudex ex facierum mutatione, dictis, modo dicendi aliisque circumstantiis (quas omnes accurate obseruare debet) an ibi aliqua conspiratio sit, cognoscere queat, hic namq; modus tutissimus est, quo sagax, prudens, cautusque iudex veritatem plene cognoscere, ac diiudicare potest, omniaque in actis ponentur. *De confrontatione, num. 16. infra ducetur.*

10 Cogere quoque Reum ad veritatem aperiendã pœnis illum affligendo poterit, iuxta dicta superius, *cap. 18. num. 58. & seq.*

11 Aduertat vero Iudex, quod si Reus confessus delictum, aut de illo conuictus fuerit; illum vtique condemnare potest, attamẽ defensiones aliquæ illi etiam non petenti tribuendæ sunt, quib. si non à toto, saltem à tanto se tueri queat, Clar. *lib. 5. § fin. q 49. versi. sit igitur, & quæst 64. versi. si autem reus, & q. 55. versi. fin.* Farinac. *q. 39 num. 32. 33. & 35.* Est enim Tyranni iudicis, ac valde iniqui contra indefensum pronunciare.

Et si aliquas defensiones, aut excusationes attulerit, benigne illum audiat, aliaq; exequatur, quæ agenda sunt.

Quod si nullas habere se defẽsiones dixerit, ad sententiam definitiuam contra illum pronunciandam poterit deuenire.

Si vero confessus minime fuerit, & defensiones illi petenti datę fuerint, audiat, examinet etiam iterũ ipsos testes, si fuerit opus, diligẽter omnia perscrutetur, neque plus accusatori, quam Reo, neque Reo plus quam accusatori deferat, licet in dubiis, & paribus ad Rei fauorem iudicare debeat, *iuxta iura, & c. cum sunt, de reg. iuris, lib. 6. & l fauorabiliores, ff. eod. tit.*

De Rei defensionibus.

12 QVoniam de Rei defensione facta mentio est, de huiusmodi ab eo faciendis defensionibus pertractabo.

Itaque Reus quisque defendere se potest, neque illi vllo pacto defensiones, etiamsi periculum subornationis immineret, denegãdæ sunt. Boss. *tit. de indicijs, nu. 75.* Ambros. *lib. 3 process. inform. cap. 1 nu. 9.* Farinac *q. 39. num. 68.* etiam quod confessus sit, vel conuictus. Guido de Suzzar. *tracta. de indic. & tort. num. 64.* Puteus *de synd. vers. condemnatio, c. 4.* cum illi defensiones iure competant naturali, *vt cap. 12. num 9.* habitum est, terminusque illi tribuendus, ac prorogandus est, prout necessariũ fuerit ad illas faciendas. Clar. *d. q. 49. & nos, cap. 11. num. 22.* quem terminum, neque ipse princeps illi negare potest, vel auferre. *Clar. loc. cit.*

13 Modus autem, quo defendere se Reus ipse valet, est.

Aut excipiendo quod non constet de delicto, (si delictum facti sit permanentis) de quo accusatus, vel denunciatus, vel exceptus, vel inquisitus est, de qua re cap. 16. nu. 51. & seq. dictum est.

Aut excipiendo contra iudicem, quod sit incompetens, vel suspectus, de quo supra cap. 14. per totum. Vel quod iudex non seruauerit, quæ de iure seruanda sunt, *de quibus in cap. 10. 11. 12. & 13. actum est.*

Aut excipiendo contra Accusatorem, quod illegitimus sit, *de quo vide, quæ diximus c. 16. nu. 10. & seq.*

Aut excipiendo contra testes, *de quibus, c. 17. per totum habitum est.*

Aut probando similibus, paribus, vel pluribus testibus contrarium, *de quo vide c. 17. cit. nu. 68.*

Aut etiam errorem à se in propria confessione factũ probando, si quem rationabili fultum ratione poterit inuenire de quo Clar. *d. q. 55. versi. fin.* Paris de Puteo, *loc. cit.* & confessio licet iurata sit, reuocari potest, probat Cæsar de Gras. *decis. 90. nu. 2.*

Aut probando se id licite facere potuisse, si res illa modo aliquo fieri licite queat. Clar. *q. 56.*

Aut probando se alias de illomet delicto non iterato, vel iterabili punitum fuisse, neque enim etiam *Deus ipse iudicat bis in idipsum.* arg. Nahum 1. *Non consurget duplex tribulatio, c. de his de accusat. l. qui de crimine, C. eo. tit.* Clar. q. 57. Farinac. *q. 4. nu. 43.* *Nahum 1. vers. 9.*

Aut alias excusationes afferendo, prout sibi melius videbitur expedire, nempe ætatem, iram, ebrietatem, ignorãtiam, metum, vim, prouocationem, sui, vel amicorum defensionem, suarum rerum, vel sui honoris tuitionem, furorem, credulitatem, quod operari tale quid posset; & similes. Vide Clar. *q. 60. loc. cit.* & Farin. *d. q. 39.* & nota, quod etiam post sententiam, & condemnationem defensiones minime denegantur, *l. 1. § si quis vltro. ff. de quæst.*

De Tortura Testium, ac Rei.

IVdex autem, si testis inhabilis existat, vel quia infamis, vel quia socius criminis, vel quia varius, vel quia vacillans, aut mendax, aut huiusmodi est, ad illius testimonium validum reddẽdum, vt magis Reum afficiat, illum torquere poterit, *vt c. 17. nu. 106. & seq. habitum fuit,* religiosa tortura, de qua in præcedenti cap. nu. 56. dictum est, minis, videlicet, ac pœnis, iuxta rei exigentiam facto decreto hoc modo.

Forma torquendi testem inhabilem.

AT *vero cum D. G. de talibus, de quo supra socius criminis existat, aut varius, &c. ad tollendam huiusmodi notam, seu varietatem, &c. ac vt illius depositio magis afficiat d. D. Turpilium accusatum, præfatus R. P. Visitator me consentiente, grauibus, ac minacibus verbis mandauit eidem D. G. vt ad cellam recto itinere iret, nec inde exire præsumeret sub pœna carceris, ibi mansurus, soloque pane; & aqua victurus, donec veritatem puram, atque sinceram fateatur.* 14

Qui lacrymans dixit. Faccino VV. PP. quello che vogliono, che io no diro mai altro, che quello, che ho deposto, aut, vltimamente deposto, perche cosi è la mera verità, *quibus auditis illum dimiserunt.*

Et quoque si Reus fateri noluerit veritatem, & indicia contra illum vehementia sint, ad eruendam ab eo veritatem poterit iudex, & ipsum torquere. Primo tamen vocari, aliaque vice constitui debet, ac denuo interrogari, atque audiri, siquid forte dicere, vt se à tortura tueatur, velit.

Poterit autem hoc modo constitui, contraque illum decretum formari.

Forma secundi constituti pro Reo torquendo.

D*Ie vero 16. eiusdem Men. denuo vocatus D. Turpilius de quo supra accusatus, & vehementer indiciatus coram præfato admodum R. D. C. & me D. I. Al. Visitatoribus constitutus, ac iuramento sibi delato, Interrogatus si velit, ac se disposuerit veritatem fateri super iis, de quibus alias interrogatus fuit.* 15

Resp. Quello, ch'io dissi l'altra volta, è la verità, è non diro mai altrimenti.

Monitus iterum, atque iterum, vt velit ab obstinatione, ac mendacio desistere, quia constat in actis illum blasphemasse, ac iniuriis Do. Inquietum affecisse.

Resp. Io non ho biastemmato altrimenti, ne ho minacciato alcuno, è non diro mai altrimenti, perche non è la verità.

Tunc præfatus Pr. Visitator D. C. me quoque consentiente d. D. Turpilij duritiem agnoscens, ac pertinaciam decreuit ad habendam ex eo veritatem, vt loco torturæ maneat in cella clausus, silentium cum omnibus obseruando, ac pane, & aqua ieiunando, quousque veritatem fateatur, & eidem Do. Turpilio talia obseruari mandauit sub

sub pœna confessi delicti, eumque dimisit illi præcipiens, vt recto itinere ad propriam cellam progrederetur, nulli omnino loquendo.

Si vero ita expedire iudicauerit ipse iudex Reum, ac testes cōfrontare poterit, vt supra dictum est, id autem hoc modo exequi valebit.

Forma confrontandi Reum, ac Testes.

16 TVnc præfatus P. Visitator D.C. me quoque D.I.A. Visitatore consentiente d.D. Turpilij duritiem, ac obstinationem cognoscens ad illum multo magis de mendacio conuincendum, & ad veritatem confitendam disponendum, & ad omnem finem, & effectum meliorē præcepit, vt vocaretur D. F. testis productus, & alias examinatus, qui cum adesset delato ei iuramēto de veritate dicenda, prout, &c. vt supra. Testes enim in confrontatione iterum iurare debent. Farinac. q. 72. *num.* 148.

Interrog. An cognoscat D. Turpilium hic præsentem.

Resp. Padre si, io lo conosco benissimo.

Deinde ab eodem P. Visitatore Interrog. D. Turpilius an d. D. F. cognoscat.

Resp. Ancor io conosco lui.

Denuo Interrog. D. F. An ea, quæ tali die talis mensis, & anni deposuit contra Do. Turpilium ibi præsentem fuerint, ac sint vera, illaq; pro veritate dixerit, ac deposuerit, modoque eadem intendat in eius faciem ratificare.

Resp. Padre si, che tutto quello, ch'io dissi nell'altro mio essamine, è vero, è per verità, è conscienza lo dissi, è son qui per mantenerlo in faccia di D. Turpilio. Sapete ben voi D. Turpilio, che la verita stà cosi.

Tunc præfatus P. Visitator mandauit, vt fortiter legeretur examen alias factum, siue depositiones alias habitas ab ipso D. F. die 14. Mensis Septembris currentis, quibus lectis, & per dictos bene auditis,

Inter. D. F. An hæc eadem sint, quæ alias deposuit contra personam d. D. Turpilij.

Resp. Padre si, che questo è quello, ch'io dissi l'altra volta contro D. Turpilio qui presente, e come vero lo confermo hora, e ratifico in faccia di lui.

Tunc Interr. D. Turpilius quid modo ad huiusmodi respondeat.

Respon. Io non sò altro che dire, se non, che lui non dice la verità, e mi marauiglio molto di lui, che dica queste cose.

Ita quoque alij testes, vnusquisque per se, vocabuntur, & confrontabuntur, & continuabitur hoc modo processus.

Quibus auditis præfatus Pr. Visitator dimisit D. F. & vocari fecit D. G. alium testem productum, & alias examinatum, qui cum adesset, &c. vt supra.

Post confrontationem vero Processus ita continuabitur. Tunc d. P. Visitator cum vnusquisque perstiteret in dicto suo, mandauit D. Turpilio, vt rediret ad cellam suam, & se præpararet ad se defendendum; quia licet veritatem fateri noluit, illum attamen pro conuicto habet.

17 Qui D. Turpilius petiit sibi dari copiam indiciorū, & assignari sibi tempus conueniens ad proprias defensiones faciendas, & prorogari quatenus opus sit, prout idem Pr. Visitator me consentiente decreuit illi tribuendam esse d. copiam, & assignauit ei trium dierum terminum ad suas defensiones faciendas.

De quibus defensionibus dictum superius est, *num.* 12. *ac* 13. *huiusmet capitis.*

De Modo continuandi Processum per viam Denunciationis.

18 EOdem modo procedet iudex per viam Denunciationis continuando Processum, quemadmodum superius dictum est de modo illum per viam Accusationis prosequendi, mutando nomen accusatoris, & accusati, in nomen Denunciatoris, ac Denunciati, hoc modo videlicet.

Forma continuandi Processum per viam Denunciationis.

POst quæ præfatus P. Prior attendens, quod huiusmodi impudica, & scandalosa conuersatio sine iniuria creatoris, cuius ecclesia domus orationis, nō turpitudinis est; aut sine graui scandalo tolerari, vel conniuentibus oculis præteriri nequit: processit, habito dictorum discretorum cōsilio, & assensu, ad testes à d. D. Obseruante denunciatore contra d. D. Nocentem productos examinandos per modum, qui sequitur, Videlicet. 19

Die, & loco supradictis coram præfato admodum R. P. Priore illiusque discretis prædictis D. G. de talibus, de tali loco sacerdos, ætatis suæ, &c. vt supra in dicto modo continuandi processum per viam accusationis.

De Modo continuandi Processum per viam Inquisitionis generalis quo ad personas tantum.

IN Inquisitione generali quo ad personas, speciali vero quo ad delicta, examinandi primo loco sunt testes nominati ab offensis, vel si nullus sit nominatus vicini, & verisimiliter informati deinde alij donec aliquis nominetur, siue donec indicia sufficientia contra aliquem, aut aliquos adsint. 20

In hisce autem inquisitionibus examinari possunt quicunque testes, etiam inhabiles, qui licet ad condemnationem nequaquam sufficiant ad inquirendum tamen indicium præstant, *vt dictum fuit, c.* 17.

In actis vero describenda sunt ipsorum testium nomina, cognomina, &c. vt supra in modo continuandi processum per viam accusationis dictum est.

Interrogandi vero sunt ipsi testes circa offensum, vel offensos, nominatum, vel nominatos, si qui fuerint offensi, & nominati. 21

Si vero nullus fuerit offensus, aut nominatus interrogandi sunt primo. An sciant caussam suæ vocationis, deinde, Vbi fuerint tali tempore, ac tali hora, An sciant tale dictum fuisse commissum, quomodo id sciant, quem credant commisisse, quare ita credant, cuius famæ sit ille, an solitus talia perpetrare sit, an ab alijs audiuerint dici de huiusmodi, & alijs similibus interrogationibus.

Si autem quis offensus fuerit, puta occisus, & pœnitus quis occiderit ignoratur, interrogandi sunt ipsi testes, Vbi tali tempore fuerint, an strepitum aliquem audierint, vel aliquem clamantem, & quem, & qua hora. An sciant tale delictum perpetratum fuisse, quomodo id sciant; & alia vt supra: & præterea an sciant occisum habere aliquem inimicū, quomodo id sciant qui sit, an sciant aliquem minatum illi fuisse, qui sit, quomodo id norint, à quibus audiuerint, quo tempore, quo loco, quibus præsentibus: & alijs huiusmodi, quæ ipsius iudicis sagacitati relinquuntur inuenienda, vt delinquens pateffiat.

Forma continuandi Processum per viam Inquisitionis generalis quo ad personas tantum.

POst quæ præfatus Pater Abbas ad cameram suæ solitæ residentiæ vna cum eisdem discretis se recepit, habitoque cum eis consilio super commisso delicto, considerans quod tale est, tamq; graue, quod sine maxima Dei, ac proximi offensione tolerari, ac pertransiri nequit, vna cum eisdem discretis processit ad testes examinandos pro delinquente inuestigando per modum, qui sequitur. 22

Eisdem loco, & die coram præfato admodum Reuerendo P. Abbate, ac discretis prædictis D Venantius de Veridi... de tali ciuitate, &c. vt supra de Accusatione dictum est.

Hi vero testes interrogabūtur primo, an sciant caussam suæ vocationis, deinde an cognoscant D. Maledictum, quomodo cognoscant: an sciant illum fuisse vulneratum, quomodo sciant; si audierunt dicere: à quo; quo loco, qua occasione, quibus præsentibus.

An sciant illum habuisse verba cum aliquo, cū quo, qua occasione, quibus præsentibus, quomodo id sciant, an credant Do. Vindicem illum vulnerasse, quare ita

credant; an minatus fuerit d. D. Maledico, & huiusmodi; postremo, an odio, vel amore, &c. deposuerint: & reliqua eodem modo, quo supra dictum est in modo continuandi processum per viam accusationis.

Et hoc modo procedendum est in delictis facti permanentis, cuiusmodi est in ipsa inquisitione positum.

23 Si autem delictum facti sit transeuntis, ex.gr. si cui fuerint ablatæ pecuniæ, aliaue mobilia, vel claue ficta, vel per fenestram, vel alio modo, nullo commissi criminis relicto vestigio.

Si quis nullo præsente aggressus aliquem fuerit, & sine liuore, aut cicatrice percusserit, & huiusmodi; & coram superiore de his conqueratur percussus, factumque denunciet, cum de delicto minime constet, neque testis vllus de facto adsit, aliter procedendum est.

Accepta namque furati, vel percussi denunciatione ipse superior, siue iudex iuramento illi delato, quod ita sit, quod vere furatæ illi fuerint pecuniç, vel quod percussus fuerit; ad inquirendum super huiusmodi procedere poterit. Sed primo testes examinare debet de fama, & bona opinione furati, siue percussi denunciantis, vt in actis legitime constet, an illi credendũ sit; ad hoc vt inquisitio formari queat. ex Marsil. §. *principiũ, n.6. & seq. in pract. cri. arg.* Deut.22. alioqui processus velut super nihilo fũdatus, esset ipso iure nullus.

Interrogabit igitur in talibus casibus iudex testes aliquos, monitione, ac iuramẽto adhibitis. primo. An sciant caussam suæ vocationis, deinde an talem cognoscant, furatum, vel percussum nominando: quomodo cognoscant: cuius opinionis, & famæ sit apud alios, & apud ipsos; an sit homo mendaciorum effictor; quare ita credant; si norint, vel credant illum pecunias, vel tales res mobiles habuisse; quomodo id sciant, vel quare ita credant; an de præsenti illa habeat; quare non habeat; si credant illa ei furto fuisse sublata, quare ita credant, & huiusmodi.

Fama denunciantis probata, ille iterum vocandus à iudice est, delatoque illi rursus iuramento interrogandus, an vere talia sibi fuerint ablata, quem credit abstulisse, quare ita credat; aliaque indicia deponat opus est, si quæ habet, ac testes nominet, qui factum, aut delinquentem nosse possunt.

Denique testes vocandi, atque super ipso facto interrogandi, credulitate, caussa credulitatis, &c. & cum repertus fuerit aliquis indiciatus, contra ipsum specialem formare inquisitionem poterit ipse iudex iuxta inferius dicenda in modo formandi, siue continuandi processum per viam inquisitionis specialis.

De modo continuandi Processum in inquisitione generali, quo ad delicta solum.

24 EX dictis in præsenti, & in 16. capite, numero 89. inquisitionis generalis quoad delicta, specialis vero quo ad personas processum continuare quisq; iudex per se poterit. In cuius continuatione illud obseruandum est, quod testes adhibendi sunt illi, qui delinquentes ipsos norunt, qui eis sunt familiares, aut cum eis conuersantur, vicini, atque illi vniuersi, qui de illorum vita, moribus, conuersationeque verisimiliter informati esse queunt.

Interrogandi autem erunt iuramento adhibito ipsi testes primo, An sciant causam suæ vocationis. deinde an tales agnoscant; quomodo illos cognoscant, à quo tempore norunt, cuius opinionis, & famæ sint apud alios, & apud ipsos, quare tali fama laborent, à quanto tempore de illis talis opinio sit, quomodo id sciant, de quibus delictis infamati sint, quomodo id sciant; An ita esse credant, quare ita credant, an aliquando ipsi viderint eos, aut eorum aliquos delictum quoduis perpetrarẽ, quale delicti genus, quos viderint, quo loco, quo tẽpore, quib. prçsentib. An ab alijs audiuerint, à quibus, quo loco, quo tempore, quibus præsentibus, & huiusmodi, per quæ sagax, prudensq; iudex veritatem ipsam inuestigari posse crediderit.

De modo continuandi Processum per viam Inquisitionis specialis.

IN huiusmodi processus continuatione primo examinandi sunt testes super fama, vt fundetur processus, quomodo autem illa probanda sit, *habetur in capit.16. superius, num.93.* pro qua re illud obseruãdum est, quod duo testes de fama, seu infamia præferuntur aliis contrarium dicentibus. Innocen. *in cap. inquisitionis, de accusationibus* Roma. *consi.*177. Cæpo. *consilio* 39. Fulgent. *consilio* 135. Blancus *in practic. crimin. §. iis præmissis, num.*31. Vide Farinac. *quæst.*47 *numer.* 167. *& seq.* & Ludou. Peguerum, *decis. crim.*17. *nu.*13. qui eam attendi volũt, quæ dignioribus testibus comprobata est, & quæ ex verisimilioribus caussis, & coniecturis originem habuit. 25

Quomodo vero, & de quibus interrogandi sint ipsi testes de fama, *habetur d. cap.16. loc. cit.* Poterit autem huiusmodi processus, ita continuari.

Forma continuandi Processum per modum Inquisitionis specialis.

POst quæ considerans Præfatus Pater Prior, quod nõ sine maxima creatoris iniuria, proximorumque scandalo crimen huiusmodi tolerari, aut conniuentibus oculis pertransiri potest; consilio cum dictis Monasterij discretis habito, decreuit super eo inquirere contra d. Fr. Impium, an apud viros probos, & bonos vere infamatus de tali crimine blasphemiæ sit, & ad se informandum, ac testes examinandos processit per modum, qui sequitur. 26

Forma examinandi testes super Fama.

DIe, *atque loco suprapositis coram præfato P. Priore, illiusque discretis prædictis,* D. T. *de talibus de tali ciuitate ætatis suæ annorum* 50. *religionis vero* 35. *Sacerdos, & Vicarius d. Monasterij testis vocatus, & monitus, iuramento ei delato de veritate super interrogandis dicenda, prout tacto pectore iurauit, ad opportunas interrogationes deposuit,* vt infra, videlicet. 27

Interr. An sciat caussam suæ vocationis.

Respondit. Io non la so altrimenti, se V. P. non me la dice.

Interr. An cognoscat Fr. Impium de Execrabilibus.

Resp. Padre sì.

Interr. Quomodo illum cognoscat, & à quanto tempore.

Resp. Io lo conosco, perche son stato con lui à Fiorenza, è qui, e deuono essere circa sei anni, ch'io lo conosco.

Interr. Cuius fama sit apud alios, & apud ipsum.

Resp. Lui è tenuto per buon compagno, & io ancora lo tengo per tale.

Interr. An fama sit, quod ille blasphemias proferat.

Resp. Padre sì, che di lui è tal Fama.

Inter. quid sit fama.

Resp. E quello, che si dice publicamente.

Inter. Quomodo sciat talem famam de illo esse.

Resp. Lo so, perche l'ho sentito dire da molti.

Inter. A quibus audiuerit.

Resp. Da molti: ma in particolare dal Padre fattore, da D. Sigismondo, e da Fra Patiente.

Inter. Quomodo ab illis audiuerit, & qua occasione.

Resp. In diuerse occasioni, e ragionamenti secondo che occorre: ma in particolare domenica passata essendo io nel Claustro con il detto P. Fattore, e D. Sigismondo, si venne in ragionamẽto del detto Fra Impio, e tutti due dissero, come si diceua da tutti, ch'egli era vn gran bestemiatore.

Interr. An ipse vnquam audierit illum blasphemantem.

Resp. Io veramente non l'ho mai vdito bestemiare.

Inter. A quanto tẽpore d. Fr. Impius de blasphemia sit infamatus.

Resp. Sono molt'anni, ch'io ho vdito dire, che lui biastema, sino quando stauo à Fano, che deuon'essere dodic'anni.

Int. An sciat vnde ortum duxerit huiusmodi fama contra illum.

Resp. Io

Resp. Io non so, che alcuno li vogli male, perche del resto è buon compagno, ma credo che tal infamia sia nata dal suo biastemare.

Inter. An odio, vel alia passione motus ista deposuerit.

Resp. Quello, che ho detto, l'ho detto solamente per essere così la verita.

Quibus habitis præfatus Pater Prior mandauit d. D.T. vt proprio examini suscriberet, qui, lectis eisdem ab illo factis depositionibus, subscripsit. & d. Pater Prior acceptatis d. depositionibus si & inquantum, &c. illum dimisit, præcipiens illi in virtute sanctæ obedientiæ, ne de his cum aliquo loqueretur.

Eisdem die, ac loco coram prædictis D.F. de talibus, de tali ciuitate, &c. vt supra.

Et eodem modo testes omnes de fama examinari debent, quousque probata sit per duos, vel tres probos viros, & beneuolos.

28 Fama hoc modo probata, ad inquirendum super
facti veritate procedet ipse iudex: Testesque infamato ipsi familiares, præsertim viros probos, Deumque
timentes (si haberi possint) vocet; sin minus alios, ab
eisque non amplius de fama; verum de ipso facto in-
29 quiret, illos delato eis iuramento interrogando. An
sciant causam suæ vocationis, An cognoscant Fr. Impium, quomodo illum cognoscant, & à quo tempore. An illum vnquam blasphemantem audiuerint, quas blasphemias protulerit, quo loco, quo tempore, quibus præsentibus, quoties. An illum reprehenderint, quid ipse dixerit.

Si dixerint se ab alijs audiuisse, à quibus, quo loco, quo tempore, quibus præsentibus, & huiusmodi, per quæ facti veritas habeatur. Postremo an amore, vel odio, &c. vt supra. Quæ omnia in actis describenda sunt.

Poterit autem d. Processus hoc modo continuari.

Forma prosequendi examen testium super facto, fama probata in Inquisitione speciali.

30 Postmodum præfatus Pater Prior scire volens, an
clamor, qui ad ipsum venit, ac in actis constat, opere compleatur; & an famæ tam peruersæ veritas ipsa respondeat; vna cum prædictis discretis processit ad se informandum, & ad testes super ipso facto examinandos per modum, qui sequitur.

Die vero 15. eiusdem Mensis coram præfato P. Priore, ac discretis prædictis D.F. de talibus, de tali ciuitate &c. testis vocatus, ac monitus, &c. vt supra in modo continuandi processum per viam accusationis.

Interrogabit autem eos Iudex proxime dictis interrogatorijs.

Factoque ipso saltem semiplene probato iuxta ea, quæ cap. 18. habita sunt, Reum ipsum constituet eo modo, quo supra dictum est in Accusatione, & reliqua ibi dicta obseruabit, vsque ad Rei condemnationem exclusiue.

De modo continuandi Processum per viam Exceptionis.

31 Modus, & forma processus per viam exceptio-
nis idem erit, qui in processu per viam accusationis obseruatur, mutatis nominibus quemadmodum de modo processum per viam Denunciationis continuandi superius diximus.

32 Aduertat porro Iudex, quod in hoc processu rigor
ille minime obseruandus est, qui in superioribus obseruatur; cum nequaquam ad punitionem, verum ad impediendum à dignitatis, vel officij consequutione ipsum exceptum solummodo tendat. Quare de plano eruenda veritas est.

33 Nisi aliqua forte conspiratio excipientis, ac te-
stium, vel falsitas detegatur, eo namque casu contra illos procedere cum rigore debet, ne peruersis conspirationibus, falsitati, malignisque criminationibus aditus aperiatur.

DE EXAMINE, SEV INTERROGAtione Reorum.

Tit. XIX.

De forma cõstituti, seu examinis reorum tam primi, quam secundi, & aliorum, si quod erit faciendum à Commissarijs.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Forma constituti, seu examinis reorum tam primi, quam vlterioris, & quæ in ipso describenda generaliter erunt, antequam deueniatur ad speciales interrogationes super facto ipso, de quo quæritur, & quare.*

2 *Interrogationes à Commissarijs faciendæ Reo, antequam interrogandi erunt super facto ipso, de quo quæritur principaliter, vt occurratur astutijs ipsius.*

3 *Commissarij quomodo interrogabunt reos de facto, de quo in processu informatiuo producta fuerunt indicia contra eos.*

4 *Monitio, qua vti debebunt Commissarij erga reos negantes ea, de quibus extant indicia, & in processu etiam delata, quæ sit.*

5 *Commissarij quomodo studebunt conuincere reum negantem delictum à se perpetratum, de quo fuerat interrogatus.*

6 *Confitentem reum quomodo Commissarij interrogabunt de complicibus.*

7 *Commissarij quæ describenda in actis mandabunt, audita confessione Rei.*

8 *Reus quare examinandus sit medio eiusdem iuramento de dicenda veritate.*

9 *Cõmissarij ex quibus eliciẽt interrogationes faciẽdas ipsis reis.*

10 *Commissarij, quando bene facerent in primo Rei examine non vtendo omnibus interrogationibus, quæ fieri per ipsos possent, & quare.*

11 *Qua industria vti oportebit Commissarios in impugnatione eorum, quæ à Reis dicuntur in sua depositione.*

12 *Forma verborum, qua vti tenebantur Commissarij in secundo examine Rei faciendo.*

13 *Expleto secundo examine, quæ describenda in actis mandabunt Commissarij actuario.*

14 *Commissarij quare præcipiant Reis se subscribere proprijs depositionibus.*

15 *Commissarij in vltimo Rei constituto quid aduertere debeãt, & quibus verborum circuitibus reos interrogare, & quare.*

16 *Commissarij quid facere debeant, si Reus responderit se velle fateri veritatem facti.*

Sermonem habitum de rebus præmeditandis ante interrogationẽ reorũ merito subsequitur sermo de forma seruãda à Cõmissarijs, qui meritorie sibi iniunctum munus exequi studebunt. Quapropter
sciant ipsi principium constituti tali pacto fore fir- 1
mandum, videlicet, vt exprimatur tempus, locus examinis, nomen Commissariorum, nomen actuarij scribentis, nomen Rei, & nomen patris, patriæ, & cognomen ipsius Rei, ætas, dignitas, munus, seu artificium, & erit facienda mentio de delatione iuramenti sibi facta per commissarios, vel actuariũ, & de exhibitione ipsius iuramenti facta à reo, & vt omnia magis magisq; appareant aperta, pro instructione ipsorũ Cõmissariorũ, & actuariorũ subijciemus formã huiusmodi principij tali pacto. *Die.... mensis.... Anni....*

Constitutus personaliter D.... ætatis.... dignitatis.... clericus talis Ecclesiæ, vel ciuitatis, vel monachus talis monasterij coram Reuerendis Commissariis, & me sæpius nominato actuario, delato sibi iuramento de mera, & plena veritate dicenda, & quicquid inde senserit, & præmissa monitione, quod confessionem propriæ criminis teneatur sub pœna peccati mortalis stantibus iot indicus contra eum in actis delatis, fuit interrogatus tanquam principalis quoad se, & tanquam testis quo ad alios de infrascriptis, & primo.

 Interr.

Interr. se sà la cagione esso deponente della sua carceratione, ò se la puo Imaginare in qualche modo. *Resp.*

Interr. se sà la cagione perche sia hora stato chiamato auanti essi Commissarij. *Resp.*

Interr. quanto tempo è, che si ritroua carcerato. *Resp.*

Interr. per ordine di chi fù carcerato. *Resp.*

2 *Interr.* se hà qualche inimico, lo nomini per nome proprio, & cognome. *Resp.*

Interr. come sà, che D... gli è nimico. *Resp.*

Interr. chi era presente, quando questo D .... vi minacciò, & disse. *Resp.*

Interrogatus, s'hauete mai fatto pace insieme. *Resp.*

Interr. de quanto tempo in quà. *Resp.*

Interrog. chi sà che si sia inimicitia fra di loro *Resp.*

Interrogatus, se crede, che per cagione di tali parole già molto tempo fa dettegli D .... hora gli porta colera. *Resp.*

Interr. se lo tiene per buon monacho, o chierico da bene. *Resp.*

Interr. perche lo tenete, per maligno, & vostro nemico. *Resp.*

Interr. potete voi ciò, che hauete detto di D.... prouarlo. *Resp.*

Et talem formam interrogandi reos in principio constituti curabunt seruare Commissarij circa personam omnium, qui fuerant nominati ab ipso reo, inimici, & sibi suspecti; antequam ad alias interrogationes deueniant ipsi Commissarij, vt inde possint occurrere obiectionibus astutis reorum: nam assolent ex interrogationibus sibi factis aliquo pacto deuenire in cognitionē testium, qui hoc contra eos deposuerant, & statim illos nominare inimicos, quod facere nequibunt ita facile. *Natta in consil. 242. nu* 8.

Et hoc contigit nobis in quadam causa criminali arduissima, in qua quidam testis, qui maxima deponebat contra reum: dum ipse reus fuisset interrogatus, vt pronunciaret sibi suspectos, vel inimicos, non nominauerat illū: immo interrogatus si habeat ipsum D..... pro viro conscientiæ timoratæ, ita vt non mentiretur, vel falsum aliquando dicturus esset, dictus reus ipse fassus fuit illum non posse mentiri. Quapropter cum opus fuisset cōfrontationem fieri, Reus ipse obstupuit, & nominabat frustra ipsum malæ conscientiæ, & falsarium. Hæc ergo memoriæ commendēt ipsi Commissarij, alias possent falli à Reis, cum possent contra illos obiicere, si huiusmodi interrogatio, & eorum responsio in principio non fieret, sufficiet ergo hæc annuisse, dictis ergo generalibus interrogatoriis præmissis paulatim deueniant Commissarij ad particularia tali pacto, videlicet.

Interr. se esso deponente conosce D.... *Resp.*

Interr. da quanto tempo in qua. *Resp.*

Interr. doue comminciò à conoscerlo. *Resp.*

3 *Inter*, quanto tempo è, che non l'habbia veduto, ò parlato. *Resp.*

Interr. chi era presente, quando gli parlò l'ultima volta. *Resp.*

Interr. in qual luogo, & hora gli parlò? *Resp.*

Interr. di qual materia gli parlò. *Resp.*

Interr. se quando vi partiste da lui, restasti con lui in pace. *Resp.*

Interr. che parole coleriche furono quelle, che tra voi passorno. *Resp.*

Inter. che cosa teneuate in mano, quando gli parlaste? *Resp.*

Interr. chi vi ha dato licentia da tenere quelle arme in monasterio, ò in vostra casa. *Resp.*

Interr. quanto tempo l'hauete tenute? *Resp.*

Interr. doue l'hauete ascoste? *Resp.*

Interr. chi ve l'hauea date, & in presenza di chi? *Resp.*

Interr. perche vi faceste dare dette arme. *Resp.*

Interr. doue tenete hora dette arme? *Resp.*

Interr. auanti che partiste con dette arme che cosa diceste al detto D.... *Resp.*

Interr. quante ferite furono quelle, & in qual luogo del suo corpo? *Resp.*

Et si negaret se detulisse arma, vel illum percussisse, & in negando persistere auderet, ipsi Commissarij illum monere tenebuntur tali pacto, vel simili. Et hæc verba omnino in actis describenda erunt ab actuario.

Et cum Reuerendi Commissarij audissent dicti D.... 4 constituti negationem taliter eum alloquuti fuerunt, videlicet, fratello non è più tempo di negar l'istessa verità, della quale per detto di tanti testimonij siete tanto inditiato, & quasi conuinto, & statim coram ipso deferri faciant eadem arma, quibus vulnerauerat D.... & ipso descripto per proprium nomen commune, vel secundum idioma patriæ, faciant hæc describi in actis, videlicet.

Et perpendentes Reuerendi Commissarij dicti D.... Rei pertinaciam in negando iusserunt afferri gladium sanguinolentum latitudinis .... longitudinis ... cum manico .... & sic de singulis armis .... Et ipso euaginato, & ostenso dicto D .... Reo, ipsum denuo monuerunt, vt dando gloriam Deo supremo Iudici, saltem 5 modo non neget veritatem facti, & talibus cum alloquentes dixerunt. Come hora potete negare la verità? ecco il coltello, ò pugnale, ò schiopetta, & sic de singulis armis, con il quale hauete ferito D.... Horsù dite la verità hora almeno. *Resp.*

Inter. se si confida molto sù le braccia, perche à tutti i modi l'hauerete da confessare sù la corda. *Resp.*

Et si quasi conuictus affirmauerit se reum præsentis criminis, tunc habita tali confessione interrogetur vt 6 infra, si verisimiliter, non potuisset solus tot vulnera infligere; & hoc est, in omni genere delicti, vt communis doctorum sententia semper docuit, vt infra suo loco dicetur.

Interr. chi l'accompagnò, quando ferì D.... *Resp.*

Interr. con chi n'hauea parlato per prima di far tal effetto. *Resp.*

Interr. che cosa gli rispose D.... col quale di ciò parlato hauea. *Resp.*

Inter chi era presente, quādo di cio gli ne parlò. *Resp.*

Interrogatus de causa scientiæ, &c.

Et cum dictam Confessionem audissent Commissa- 7 rij, per eos fuit supersessum in examine, cum animo iterum, & quoties ipsis visum fuisset denuo eum interrogare: & iusserunt eundem subscribi more solito dictæ depositioni, & sic serua formam supra de subscribendo traditā. Et si Cōmissariis videbitur, dictum reū amplius non examinare, tūc poterunt, vt infra suo loco dicetur, concedere ei defensiones, de quibus infra.

Diximus quoque reum examinandum medio eius- 8 dem iuramento. Nam etsi olim aliqui Doctores non minimæ authoritatis tenuissent, Iudices non posse deferre iuramentum reis: Tamen vsu ipso omnium curiarum, & communiter, immo hoc ipsum fere vniuersalis Doctorum recentiorum sententia docet posse Iudices exhibere eis iuramentum, & illos teneri deferre in causa propria iuramentum. Et si falsum dixerint periurij rei habebuntur in foro poli, & Deum habebūt vltorem, non tamen venient de tali periurio puniendi pœna ordinaria periurij in foro fori: prout cōmunis Doctorū sentētia semper docuit, quos retulimus in nostra praxi canonica criminali *l. 1. c. 5. & bel. 4. in fi. tit. de accu.*

Hæc pauca interrogatoria produximus, vt aliqualē 9 formā traderemus: cum re vera plura his facienda erunt, si hoc Cōmissariis suggerent indicia in actis producta: nam super indiciis productis in actis sigillatim erit insistendum à Commissariis. Nec vno eodemque examine illa absoluenda, nisi leuitas causæ suadeat, vel promptitudo confitendi appareat in Reo: quomā si ipsi Cōmissarij viderint ipsum quasi spōte fateri delictū, & oēs eius qualitates, de quib. facta esset mentio in indicio, & producta fuisset in processu: meo iudicio nō esset ei danda copia cogitandi super statu suo: quoniā forsitan tunc eiusdem Rei peccatum obcæcauerat mētem eius, ita vt non posset cogitare finem dictæ confessionis, diuinæ iustitia sic disponente. *Vnde frustra fieret per plura, cum posset idem fieri per pauciora, & æque bene.* Alias ipsi 10 Commissarij bene facient, si de aliquibus interrogent in

gent in primo examine, & leuiter, & statim ad alia se transferrent, & postea in alio examine districtius de ijsdem, & alijs interrogarent reos, & sic lento gradu ad factũ ipsum per opportuna interrogatoria
11 deuenirent. *Chart. in pra. interr. Reorum, lib. 3. c. 1. nu. 10. & seq.* Et summopere studeant Commissarij ponderare responsiones reorum: quoniam ipsis opponere eos oportebit, quæ falsitatem, vel impossibilitatem, vel improbabilitatem, seu inuerisimilitatem dictarum responsionum coarguant, & ideo dicant inter alia Commissarij ipsos non allegasse causam euidentem, qua possent tueri falsam eorum depositionem, etsi videantur assignare causam, poterunt replicare ipsam friuolam, & nullam, & assignent ipsi causam nullitatis, & omnis huiusmodi oppugnatio facta à Commissarijs, & responsio reorum facta describenda ad verbum omnino erit in actis. Vitandum autem erit ipsis Commissarijs in interrogatorijs suis velle tacite vti quadam suggestione, sed solum vtantur simplici interrogatione, *Chart. vbi supra li. 3. c. 3. nu. 21. & 27.* & quando secundo voluerint ipsi Commissarij reũ examinare eadẽ forma supra præscripta vtantur, & statim infrascriptas interrogationes subinferant.

12 *Interrogatus*, se esso constituto si è pur disposto à confessar la verità meglio di quello, che fece nel di.... quando vn'altra volta fu esaminato. *Resp.*

Interrogatus, se gli occorre dir altro di quelle cose, delle quali voi fuste interrogato nell'altra vostra esamina fatta il di....mese...nell'istesso anno. *Resp.*

Deinde deuenient Commissarij ad interrogandum de ipso facto, etsi animaduertent ad sufficientiam interrogasse; Tunc post inscriptionem (in forma sæpius dicta) per ipsum reum factam facient hæc verba ipsi Commissarij describi ab Actuario.

13 Tunc Commissarij acceptatis &c. pro nunc, tarditate horæ præuenti, vel alijs impediti negotijs, examen dimiserunt, & ipsum D....constitutum mandarunt retrudi in carceribus, vel quid simile, animo tamen continuandi examen, &c. & iniuncto ipsi cõstituto, vt suæ depositioni subscribat, prout se subscripsit, vt infra, & seruetur forma subscribendi superius in c. 2. nu. 9. annotata.

14 Et sciant Commissarij, quod expedit iubere ipsos reos subscribi, etiamsi alias crederetur actuario, & ipsis, *Alex. in cons. 143. nu. 4. & sequen. lib. 2. Rui. cons. 291. nu. 1. li. 2. & communiter Canonistæ, in c. Quoniam contra. ext. de Probat.* ratio est, quoniam tunc reus subscribens consentire videtur ijs, quæ continentur in scriptura, quam subscribit, & præsumitur, quod illa legerit, & de contentis in ea notitiam habuerit: & si diceretur, quod non legit, & quod postea diceret se deceptum fuisse, deberet ipse hoc probare, & hoc idem operatur signum crucis factum per hominem illiteratum. *Cla. in praxi. §. fin. q. 53. ver. Quintus est casus.* Ex quibus Doctorum monitionibus apparet tutiorem formam subscriptionis, quam in ca. 6. tradidimus, ita vt addat, postquam per me ad verbũ supradicta deposita fuerũt perlecta.

Animaduertant Commissarij, & maxime in vltimo constituto, epilogare omnia indicia contra ipsum reum, & quæ alia ex eius confessione emanaue-
15 runt, & denuo ipsum interrogare de talibus, vt confusus dicat facti seriem tali pacto, & taliter scribat actuarius. Et postquam Reuerendi Commissarij ipsum D....monuissent, vt deposita sua pertinacia, saltem modo confusus de plano confiteatur facti seriem: circa l'homicidio, ò furto, ò bastonate, ò letere false, ò infamatorie scritte, & simili, poiche i testimonij dicono questo, & questo. Et voi nel primo constituto dicesti questo, & nel secondo questo, & questo: dalli quali detti siete pur conuinto hauer fatto tal'eccesso. Horsù da laudem Deo, & confessa il tuo peccato humilmente accio possi ritrouar appresso Iddio, & suoi ministri qualche misericordia, altrimenti cio lo direte con li tormenti. *Respon.*

Interrogatus, come potrete questo più negare contra tanti indicij. *Resp.*

Interrogatus, con che faccia vi chiamate innocente, & che non sia prouato in processo contra voi cosa alcuna? poiche ecco vn testimonio dice questo: & eius depositio ei perlegatur sine nomine testis, & ita faciat in recensendis alijs testium dictis, & subdat, & se sà che detti testimonij cio non direbbono, se non fusse il vero; horsù disponeteui à tutti i modi a dir la verità, come passò il fatto. *Resp.*

Interrogatus, &c. sibi dicto quod iam appareat manifeste de pertinacia ipsius D....constituti, qui non solum delictum à se commissum agnoscere recusat, sed viros probos, & fide dignos, qui iuramento astricti veritatem testificati fuerunt, falsarios audeat appellare; quomodo enim modo tales illos vocat, quos sibi ad faciem adductos, & confrontatos, eorumque depositionem tam bene, tam clare, & animose confirmantes vix ipse constitutus aspicere ausus fuerit pallore, & tremore correptus? Ideo fuit benigne monitus, vt ab huiusmodi pertinacia discedens humiliter fateatur facti seriem per ordinem, & fuit sibi dictum: Horsù D....lasciando da canto l'ostinatione, racontate come passò il fatto della morte di D... *Resp.*

Animaduertant Commissarij, quod huiusmodi argumentationib. oportet eos vti contra reos pertinaces: cum ex talium responsionibus sæpe inaduertenter ipsos nonnulla fateri contingat: super quibus inculcandæ erunt aliæ interrogationes correspondentes eorum responsionibus iuxta varietatem verborum, & factorũ, & ideo certa alia dari non poterit.

Etsi tandem Rei defatigati interrogationibus, vel confusi interrogationibus, tandem responderint se velle fateri veritatem: tunc totius facti seriem per ordinem enarratam à Reis ad verbum faciant describi ab actuario, & postea subscribi, vt supra.

Circa prædicta autem aduertant Commissarij, vt 16
cum reus delicta, super quibus interrogatur fateri cœperit, nunquam illum sic fatentem dimittant, donec omnia fassus fuerit, quæ ab ipso super facti enarrationem requirunt, etiamsi instet hora prãdij, cœnę, dormitionis, aut quid simile, nam illud pro tunc omittendum eis erit, *Chart. in sua praxi supra dicta li. 2. c. 2. nu. 20.* quoniam, vt dicunt Doctores inter os, & offam possent multa contingere: & data Reo dilatione, & tempore ad deliberandum, & de se maturius cogitãdum, sæpe ammittent Commissarij, quod pluribus laboribus fuerant adepti, *Chart. vbi sup.* & sciant reos respondentes interrogationibus non esse interrumpendos: quoniam experientia docet, quod inde possent auerti à confessione iam simpliciter inchoata; etsi Commissariorum erit alijs interrogationibus ipsum reum aggredi, donec perfecte confiteatur suum delictum cum omnibus circumstantijs eius necessario exprimendis. *Chart. vbi sup. n. 21.* Sciant nouissime Reuerendi Commissarij, quod omnia supra dicta locum obtinebunt in Reo, qui scit & poterit loqui, ac intelligere interrogationes sibi factas à Commissarijs, non autẽ in Reo muto, vel surdo, aut ignorãte loqui iuxta idioma interrogationum sibi factarũ: nã in tali casu ipsis Commissarijs aliter erit procedendum ad eos interrogandos, ac per consequens ad recipiendas eorum confessiones, aut depositiones: de quo tamen vide infra in ca. penult. per totum.

Quid faciendum sit Commissarijs, si nollent Rei respondere factis interrogationibus, vel precise, affirmatiue, vel negatiue, vt tenentur, vel allegent eos suspectos iudices.

CAP. II.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij quid facient, si eorum Rei nollent respondere interrogatorijs factis, sibi negatiue, aut affirmatiue, vel penitus nolunt respondere.*

2 *Actuarius quæ in actis describet, quando reus nolet respondere præcise ad interrogata.*

3 *Reo semel respondente ad interrogata, si rursum interrogatus de iisdem nolit respondere, sed se remiserit ad iam dicta: quid, facient*

facient ipsi Commissarij.

4 *Forma, & norma ad torturam procedendi contra reum nolentem respondere ad interrogata, aut affirmatiue, vel negatiue,*

5 *Ante torturam, qua pro recipienda præcisa rei affirmatione, vel negatione, vel responsione danda esset, an Commissarij teneantur concedere reis terminum ad probandum, & allegandum se non posse torqueri pro dicta causa.*

6 *Decretum huiusmodi torturæ quibus verbis sit concipiendum.*

7 *Tortura adhibenda reis pro extorquenda responsione affirmatiua, vel negatiua an debeat esse leuis.*

8 *Commissarij quomodo procedant contra reos nolentes respondere, affirmatiue, vel negatiue, allegando ipsos Commissarios suspectos, & proferant causas suspicionis eorum.*

9 *In causis regularium Commissarij allegati sibi suspecti à Reis regularibus, quare regulariter non erunt audiendi ipsi Rei.*

1 NOn minima alteratio oriri solet inter Commissarios, & reos; cum non pauci Rei versuti dubitãtes capi à Commissariis in sermone nolunt responsum dare interrogationibus sibi factis, & alij nolunt respõdere præcisè affirmando, aut penitus negando, sed dubitatiuè dicendo, *non recordor, forsitan non est ita, vt asseritur: non est credendum ita facile, & huiusmodi.* 2 Quapropter ipsi Commissarij interrogabunt more solito, quod si Rei nollent respondere præcisè, vel pœnitus; tunc mandabunt actuario describere; eos noluisse respondere pœnitus, vel affirmatiuè, vel negatiuè, vt possit contra tales vti remediis opportunis indultis à iure, vt statim dicemus, vt sic in actis constet de causa, propter quam Commissarij adhibuerint huiusmodi remedia. *Cart. in sua praxi interrog. lib. 2. cap. 1. num. 1.* Sciant Commissarij se oportere dictos reos monere ad respondendum præcisè sub pœna confessati, aut sub tortura adhibenda, & similibus comminationibus in scriptis redactis insurgere contra eos, *Chart. vbi supra, num. 2. 3. & 4.* & si adhuc illi perdurauerint in non respondendo præcisè post prædictas monitiones sibi factas, & tunc ad ipsa remedia adhibenda se accingent tali interrogatione præmissa.

Interrogatus ipse D .... Constitutus, & monitus per Commissarios, vt prædictæ interrogationi præcisè respondeat pro veritate absque eo, quod se referat ad iam dicta: Respondit, Io mi rimetto à quello che hò detto, & che è scritto, & non hò da dire altro.

Interrogatus, & monitus sub pœna confessati criminis, de quo imputatus fuit, vel sub pœna periurij, aut torturæ, vel alterius pœnæ, vt dicat veritatem. Respondit. quello, che ho detto, è scritto.

Interrogatus, & monitus, vt se disponat ad melius, & congruentius respondendum, & recedat à sua obstinatione. Resp. nõ voglio dir altro.

Interrogatus, & denuo monitus, vt præcisè respondeat, alias deuenietur ad irrogationem dictarum pœnarum comminatarum contra ipsum, declarando in illas fuisse eum incursum?

Respondit. Io non voglio dir altro.

Et cum Reuerendi Cõmissarij quam sæpissimè eundem D .... constitutum monuissent, vt deposita pertinacia responderet præcisè, vt voluerit, scilicet affirmatiuè, aut negatiuè, & vidissent eundem immobilẽ à sua pertinacia, & nolentem respondere aliud, quæ ego actuarius scripta audiui, & c. his præmissis actuarius infra, in actis describat, videlicet.

Tunc animaduertentes Reuerendi Commissarij obstinationem, & inobedientiam dicti D ...... constituti, pœnarumque prædictarum sibi comminatarum contemptum, reseruato sibi iure semper & quandocumque decernendi, & pronunciandi ipsum D .... incurrisse dictas pœnas quodcumque mandatum desuper necessarium, & opportunum relaxandi, pro nunc ad vlteriora procedentes, Interrogauerunt an persisteret in sua pertinacia, &c. Quamuis vsu ipso curiarum receptum sit hæc describenda Commissarios demandare.) Cum viderint ergo ipsi Reuerendi Commissarij dictarum pœnarum contemptum, præceperunt deueniri ad torturæ remedium, existentibus aliquibus etiam leuibus indiciis, vel diffamatione. *Char. vbi supra, capit. 2. numer. 31.* Aut si reus non allegauerit causam legitimam, quare noluerit respondere ... *Chart. vbi supra, numer. 15.* dummodo de corpore delicti constet: nec refert, an fuerit interrogatus super facto substantiali, an super circumstantiis substantialibus, de quibus sit verisimile ipsum reum posse recordari, quod quidem arbitrio ipsorum Commissariorum remitti solet: & ideo facient ipsi Commissarij secundum dictamen conscientiæ eorum præuia oratione. *Char. vbi sup. nu. 17.*

At si reus vna vice interrogatus respondit, alia vice denuo interrogatus de eisdem dicit se referre ad iam dicta, nec voluerit aliud respondere: tunc relinquitur arbitrio iudicis, an vellet ipsum ad secundo respondendum compellere, vel non. Quapropter prudentes Commissarij ponderabunt, an ipse reus sit suspectus de perpetratione criminis, de quo quæritur, & tunc omnino ipsum compellent respondere, & reiterare iam dicta. *Char. vbi supra, numer. 39. & seq.* Et vt omnia faciliter exequi possint ipsi Commissarij, subdemus formam verborum, qua vti eos oportebit, dum voluerint torquere reos nolentes respondere, vel præcisè negando, vel affirmando ea, de quibus interrogantur: videlicet forma torquendi reum nolentem respondere præcisè erit hęc, videlicet. 3

Interrogatus, & monitus D ..... constitutus, vt recedat ab huiusmodi obstinatione, & respondeat præcisè euacuando interrogatorium sibi factum, non se referendo ad iam dicta, vel omittendo eius solita verba hucusque prolata scilicet, Non recordor, posset esse, & similia, quia alias contra ipsum necesse fuerit pro dicta responsione habenda ad opportuna iuris, & facti remedia deuenire. 4

Respondit, quello, che hò detto è scritto; à quello mi rimetto, vel non mi ricordo, potria essere, & se mi volete dare la corda, datemi prima le defensioni mie, & poi fate quello, che vi pare. Et tunc Commissarij faciant hæc verba in actis describi per actuarium in responsionem dicti rei, videlicet.

Quibus auditis Reuerendi Commissarij dixerunt dicto D .... Reo, quod in huiusmodi casibus deuenitur ad torturam reorum, non pro extorquenda veritate, sed solum extorquenda responsione affirmatiua, vel negatiua eorum, de quibus fuerat interrogatus, & iccirco nulla dantur defensiones, cum pateat, quod per eos nulla euidens, & legitima excusatio afferri possit, luce meridiana clarius, Respõdeat ergo præcisè ad interrogata, vt sic possit vitare huiusmodi torturam, & abiiciat alia fatua subterfugia, & cauillationes: sciens quod de illis nulla ratio fuerit habenda. Respondit, voi mi fate torto, & aliud respondere noluit. 5

Et studeant charitatis ardore ipsi Commissarij sæpius ipsum constitutum monere superioribus, vel aliis similibus verbis vtendo; post quod actuarius scribat subsequentia, videlicet: *Quæ ego, &c.* & licet pluries per Reuerendos Commissarios institutum fuerit pro dicta responsione habenda, semper ipse constitutus idem responsum dedit, quæ omnia ego, &c.

Tunc ipsi Reuerendi Commissarij sedentes pro tribunali, &c. visa pertinacia ipsius D ..... constituti nolentis respondere, vel præcisè & iuxta interrogata, pro dicta responsione, vel pro præcisa, & congrua responsione habenda super prædictis, cum aliter ab eo dictum responsum haberi non possit, mandauerunt ipsum D ..... adduci ad locum tormentorum, seu torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari. Qui D .... sic ad locum torturæ adductus dum spoliaretur, & ligaretur fuit per ipsos Commissarios benignis verbis adhortatus, & monitus, vt omnino vel saltem modo disponatur ad responsionem dandam interrogationi sibi factæ, vel ad præcisè, & congruenter respondendum super iis, de quibus interrogatur alias, sciat pro certo statim in altum eleuandum, & sic torquendum pro dicta solum responsione extorquenda. 6

Respondit. Io ho detto, & quel che è detto, è detto.

Tunc ipsi Reuerendi Commissarij cum viderent ipsum D .... constitutum adhuc in sua contumacia persistere, mandauerunt ipsum in altum eleuari ad effectum prædictum solummodo.

Sciant etiam ipsi Reuerendi Commissarij, quod tempus torturæ pro tali causa adhibendæ eorum arbitrio relinquitur; habito respectu ad qualitatem causæ, de qua agitur, ad grauitatem indiciorum, conditionem 7

tionem personæ torquendæ, & similia. Cum hæc omnia eis ponderanda erunt, vt iustitia suum sortiatur effectum, absque eo quod aliquis indebite grauetur, *Vipel. in consi. crim. 34.* sed si reus adhuc negat, se velle respondere, & allegat ipsos Cōmissarios suspectos, & de ipsis nō confidere, allegādo causas suspectionis, & diffidentiæ, vtique erit supersedendum in prosecutione processus, donec delegans consulatur, & mandet, vel causam per alium cognosci, vel per ipsos Commissarios, non obstantibus allegationibus supradictis, *Bertaz. in consi. 8. nu. 39. lib. 1. Conrad. de offi. prætoris, fol. 83. nu. 9.*
8 sed vt docet quidam Doctor, ij Commissarij deberēt omnino abstinere à prosecutione huiusmodi causæ pro dicta exceptione: nisi sibi mandaretur à superioribus suis prosecutio causæ in virtute Sanctæ obedientiæ vel sub aliqua pœna, cum forsan causæ allatæ (prout in religiosis in dies probatur,) essent friuolæ, & sine fundamento, alias sequeretur, quod quotiescunq; cōmitteretur aliqua causa criminalis regulari alicui perito, & zelanti Dei honorem, & religionis suæ, ac odio habenti vitia, & immorigeratos regulares: statim ipsi Rei indiscriminatim allegarent eos suspectos, scietes ab ipsis intrepide, & absque acceptione personarum subministrandam iustitiam, quam effugere exoptant: & tali pacto supremi superiores adstricti essent, non sine maximo, & euidentissimo detrimento religionis, & dedecore totius ordinis, causas delegare regularibus imperitis, & parum curantibus de bono regularium, ceterorum pace, & honore, quibus consulitur dum inquieti puniuntur, iuxta formam iuris, & constitutionū particularium suæ religionis. Quapropter ipsi Com-
9 missarij comperientes Reos malitiose allegasse eos suspectos Iudices, tunc poterunt eos audire in productione causarum suspicionis, quæ si sint graues, & notoriæ, poterunt si voluerint, stante tali notorietate, deputare alium. *cap. si quis, extra. de foro cōpet. & ibi per Doct.* Diximus, si voluerint, quoniam in causa regularium non habenda videtur regulariter talis ratio: cum nō detur facultas ipsis appellandi à correctionibus prælatorum suorum, *cap. ad nostram. el 1. & c. reprehensibilis, de appell.* si ergo, non poterunt appellare à correctionibus Prælatorum, inde sequitur, nec posse recusare ordinarios, nec eorum delegatos. Cum ipsi Prælati per suos delegatos intendant inquirere, & punire iuxta disciplinam regularem ipsos Reos. Nec obstat id, quod communiter dicitur, pessimum esse iudicari à Iudice suspecto, & ideo Iudex suspectus reo poterit ab ipso recusari. Non inquam hæc regula generalis obstat in causa regularium, vt docuit apertissime Innocēt. Papa III. his præcisis verbis vtens, *cap. cum speciali. §. statuimus, extra. de appellationibus,* videlicet. [*Statuimus, vt si allegauerit se Iudicem habere suspectum, coram eodem causam iuste suspectionis assignet, & ipse cum aduersario: vel si forte aduersarium non habeat, cum Iudice arbitros communiter eligat: qui de suspectionis causa cognoscant, & si nequiuerint in vnam recordare sententiam, aduocent tertium: vt quod duo ex ipsis decreuerint, robur obtineat firmitatis: sciantque se ad id fideliter exequendum ex iniuncto à nobis in virtute obedientiæ sub obtestatione diuini Iudicij districto præcepto teneri: causa vero suspicionis legitima coram ipsis infra competentem terminum non probata, sua Iurisdictione Iudex vtatur. At ipsa probata, legitime de recusatoris assensu persona idonea committat negotium recusatus, vel ad superiorem trāsmittat, vt in eo ipso procedat secundum quod fuerit procedendum.*] Hæc ibi *& in §. fin. eiusdem, cap. cum speciali.* hæc ad verbū habentur, videlicet. [*Ceterum has duas constitutiones præmissas nolumus ad regulares extendi contra suas speciales obseruantias.*] Hæc ibi; vbi glo. *in vers. has constitutiones,* his verbis vtitur, videlicet. *Has constitutiones, & illam id est, infra in cap. sacro de senten. excommun. & gl. in ver. regulares, dicit supra eodem tit. cap. reprehensibilis, & supra eodem cap. 3.* iam supra per nos citatos, vbi expresse prohibita fuit regularibus facultas appellandi, cum pro aliquo excessu fuerint corrigendi, iis præcisis verbis ibi in §. fi. cap. reprehensibilis text. vtitur, videlicet. [*Præcipue vero hoc in religiosis volumus obseruari, ne religiosi, cum pro aliquo excessu fuerint corrigendi, contra regularem Prælati sui, & capituli disciplinam appellare præsumant: sed humiliter, & deuote suscipiant, quod pro salute sua fuerit eisdem iniunctum.*] Hæc ibi, *& in d. cap. ad nostram, el primo, eod. tit.* Alexander Papa III. iis præcisis verbis vsus fuit, videlicet. (*Ad nostram, & infra. Quia vero remedium appellationis non ideo est inuentum, vt alicui a religionis, & ordinis obseruantia exorbitanti debeat in sua nequitia patrocinium exhibere, Mandamus quatenus, si quandò quilibet subditorum tuorum ad remedium appellationis conuolauerit, non ideo minus eum iuxta tenorem mandati, quod in prædicta regula continetur, & institutionem ordinis corrigas, & castiges:*) Hæc ibi.

Idem *in c. Iudex de offic. de leg. in 6. & in cap. Cum inter priorem, §. Inquisitioni extra. de except. & in cap. cum super, extra. de off. deleg.* vbi Felinus recitat recusationis quatuor causas suspicionis, licet Glo. ibidem recenseat tres causas. *Prima causa,* ergo secundum Felin. est si mecum contendit in iudicio. *Secunda,* si denegasset actus humanitatis solitos exerceri cum æqualibus meis. *Tertia,* si mihi esset minatus, quod noceret si posset. *Quarta,* si non resalutat, qui solitus erat salutare: Eadem docuit ibidem Panormitanus & Decius.

Idem statuit Papa Celestinus III. *& habetur in cap. secundo requiris. §. Tertio postulas extra. de appell.* vbi hæc habētur videlicet. [*Consultationi tuæ taliter respondemus, quod cum aliquis proponit se habere suspectum, suspitionis causam coram eodem allegare tenetur: sed partes, vt in aliquos non valde remotos conueniant per eundem iudicem debere cogi, coram quibus si causa suspitionis infra terminum competentem probata non fuerit, tunc demum auctoritate sua iudex vtetur. Quod si coram ipsis causa suspitionis probata fuerit, causæ cognitioni supersedere tenebitur recusatus. ipsa namque ratio dictat, quod suspecti, & inimici iudices esse non debent*] hæc ibi; *& in c. Placuit 2. q. 6. dicitur;* quod qui queruntur de Episcoporum iudiciis, à vicinis Episcopis audiantur, vel ab aliis ex eorum cōsensu adhibitis: & Nicolaus Papa, *& habetur in c. Quod suspecti, 3. quæst. 5.* docuit inimicos, & suspectos iudices esse non debere multis exemplis, & quod suspicionis causa non probetur coram iudice suspecto, sed coram arbitris de consensu partium, & iudicis suspecti, & quod possit terminum statuere ipse iudex suspectus, in quo sententiā diffinitiua fulminet, docuit Greg. IX. *& habetur in c. suspitionis ext. de off. delegati, & apertius in c. legitima, de appell. in 6.* in quo Ioan. IV. docuit quod Iudex, qui recusatur, statuat competens tempus arbitris ad finiēdam causam principalem, quo elapso si finita nō fuerit, in principali ipse procedat. Causa vero suspitionis excipienda, ac proponenda erit regulariter ante litis contestationem, *vt in cap. Inter Monasterium extra. de sentent. & re iudic. & in cap. Pastoralis extra. de except. & in l. nemo, C. de Iurisdict. om. iudic. & in l. Apertissimi iuris, C. de Iudiciis.* Diximus regulariter: quoniam de iure Canonico, *vt in dicto cap. Pastoralis & ibi* per Panor. & alios cōceditur terminus ad probandām suspitionem iudicis repellendi, seu repudiandi, quum regulariter non audiatur quis elapso termino concesso à iudice ad dilatorias proponendas [nisi forte vt dicitur, in dicto cap. Pastoralis, aliqua de nouo competens exorta fuerit: vel is, qui voluerit eam opponere fidem faciat iuramento, se postmodum ad illius notitiam peruenisse] hæc ibi ad verbum, & in hac materia vide per doctores in supra citatis iuribus; & de quotuplicitate causarum suspitionis, propter quas merito esset hæc exceptio recipienda à Iudice; Vide Specul. *in titul. de Recusat. iudic. §. superest,* & per Hostiens. *in summa, titul. de offic. delegati, § quæ sunt iustæ causæ.* Ioannem And. & alios Docto. *in dicto cap. legitima, & præcipue per text. in cap. secundo requiris, extra. de appellat.*

Id ipsum statuit felicis recordationis Eugenius PP. IV. in priuilegio nono nostræ Congr. Cassinensi concesso sub ann. salutis 1436. Pri. Kal. Iul. Pont. vero an. 6. & rursus idipsū statuit felicis recordationis Greg. XIII. cōcedens Reuer. Prælatis Congr. nostræ Cassinēsis, vt procedat in causis criminalib. & ciuilibus, & ad punitionem monachorum sibi subditorum simpliciter, summarie, &c. Et quod ipsi monachi non possint à correctionibus, & pœnis sibi iniunctis etiam ad Sedē Apostо-

Quanto io hò inteso leggere nella mia depositione, io l'hò deposto, & riconosciuto hò la sottoscrittione di detta depositione esser stata scritta di mia mano in fede della verità; sed si nesciret scribere, & apposuisset signum † Crucis tunc dicat: & conosco il segno della croce, che signai, quando m'esaminai, non sapendo scriuere il giorno....

Quibus auditis Commissarij eundem testem interrogent tali pacto, videlicet.

Interrogatus, se quanto è scritto in detta sua depositione, è vero. *Respon.*

Padre sì quanto ho detto in essa mia depositione è verissimo. *Chart. in sua praxi interr. li. 3. c. 3. n. 28.*

His accuratissime peractis, tunc ipsi Commissarij vice versa interrogent ipsum Reum præsentem, & præcipiant describi interrogationes, & responsiones eius, tali forma vtendo, videlicet.

Et cum dicti Reuerendi Commissarij animaduertissent dictum D... testem repetijsse, & confirmasse suam depositionem coram D.... Reo post ipsius recognitionem pro tali, de quo deposuerat, vt saltem confusus fateatur humiliter proprium crimen cum omnibus circunstantijs, & qualitatibus suis ipsum D.... Reum coram dicto teste interrogauerunt modo, & forma sequenti, videlicet.

Horsù D.... hai inteso bene quello, che hà deposto D....& hora te l'hà confermato sul viso, che cosa vuoi tu dire? *Resp.* Io hò inteso quanto hà detto costui, & dico, che non dice la verità, & replicante ipso D.... teste, & dicente: Io dico, che è vero quello, che hò detto.

Et poterunt Commissarij huiusmodi replicationes describi facere in actis, post quas descriptas annotentur & hæc verba, videlicet:

Et cum Reuerendi Commissarij viderent vnumquemque eorum perdurare in suo dicto, mandauerunt dictum D... adductum in testem remoueri à loco examinis, & vocari D..... qui eum & ipse coram dictis Reuerendis Commissarijs & dicto Reo esset constitutus, vterque eorum fuit præstito iuramento,

Interrogatus, &c. & seruanda erit forma supra tradita cum omnib testibus confrontatis ab ipsis Commissarijs.

3 Sciant insuper primo Commissarij, quod si testis huiusmodi adductus petierit sibi legi eius depositionem, vt melius recordari, & affirmare illam valeat, poterunt illam ipsi legi mandare. *Blanc. de q. n. 23. Honded. in cons. 101. n. 32. lib. 1.* Nisi tamen ex aliqua causa aliter faciendum censuerint. *Aymo. in cons. 115. nu. 7. & seq.*

Sciant & secundo, quod hæc confrontatio fieri
4 soleat ad effugiēdam repetitionē testiū, eorumque dicta, ac depositiones conualidandas; *Clarus in praxi. §. fi. q. 45. vers. sed in proposito.* & ratio potissima est, quoniam alias testes huiusmodi fuerint pro informatione curiæ examinati tantum parte non citata, & nihil ex se
5 probant, nullumque faciunt iudicium, nisi deinde citata parte repetantur; cuius quidem citationis, & repetitionis vicem obtinet ipsa confrontatio. *Chart. in praxi interr. li. 3. c. 1. n. 84. & seq.* Quapropter quando huiusmodi testes haberi poterunt, semper potius illi cum reo confrontandi erunt, quam in Rei absentia repetere curent; quia vltra quod huiusmodi confrōtatio magis Reum vrgeat: *Char. vbi sup. n. 83. & 89.* aperit etiam plurimum mentem ipsorum Commissariorū, nec non & audax inficiatio ipsius testis, & negatio Rei poterunt adducere Commissarios ad quandam credulitatem, quomodo res se habuerit. *tex. in l. 3. §. ideoque Diuus ff. de test. Char. vbi sup. lib. 4. c. 1. n. 57. vers. ibi declarat etiam Bursatus.* Nisi tamen aliqua subsistet ratio, quare à dicta confrontatione abstinendum sit: vt puta, si deposuisset timidus contra potentem, & huiusmodi, & ratio est, quoniam huiusmodi confrontatio non est necessaria regulariter, neque est de substantia processus, adeo quod si illa omittatur corruat processus. Quapropter illa Commissarijs vtendum non erit, nisi in actibus, in quibus à consuetudine, & praxi recepta reperitur, *Clarus in praxi cri. §. fin. q. 45. vers. sed in proposito.* cum loco eius habeamus testium repetitionem, & sic remedium ordinarium: vnde ad extraordinarium, & subsidiarium recurrendum non erit. *Bart. in l. edictum, ff. de quæst. Aymo. in consi. 257. nu. 2.* Etsi non negemus in aliquo casu huiusmodi confrontationē esse necessariam; ita vt sine ipsa non poterit recte cōstare processus, videlicet: primo, quando testes deponentes super aliquo delicto sunt inuicem de directo contrarij, vt puta, si alter dicat Petrum vulnerasse Paulum cæsim, alter vero punctim; vel si vnus dicat Petrum fuisse præsentem: Petrus vero negat affuisse, *Feder. de Senis consil. 167. Alex. in consi. 24. vol. 3. nu. 4.* Secundo quando aliquis testis directe contrariatur depositioni alicuius rei: Verbi gratia, Testis dicit vidisse Petrum vulnerasse Paulum: Petrus vero hoc negat, dicens non vulnerasse. *Char. vbi sup. qu. 45. vers. sed in proposito.* & diximus, de directo contrariatur: nam vbi de directo non contrariaretur; verbi gratia: Petrus dicit, die decima Decembris fuisse Neapoli, & Neapolim peruenisse super equam sibi à Martino accōmodatam; Martinus vero dicit nullam equam habere, vel non recordari, an commodauerit, *Old. consi. 136. Bald. in c. cum venissent. n. 3. extra. de testi. spoliat.* certe hoc casu facienda non est confrontatio, *Moron. in quodam voto manuscripto in quadam causa Bononiensi.* quia isti sunt termini separati, quorum alter alterum non sequitur, neq; priuatiue, neque positiue. *Moron. in tract. de pace & treg. a, qu. 118. n. 62.* Tertio quando ad Rei constituti recognitionem deuenire non possumus, nisi mediante illius inspectione, puta, si dicant testes aliquem tale delictum commisisse, illumq; se non nosse, nisi de facie, aut de vestimentis, aut de aliqua alia circunstantia visibili, tunc est omnino Reus ipsis testibus exhibendus, vt inspiciatur & cognoscatur, an sit ille met, de quo deposuerunt. *Clar. in praxi, §. fin. q. 45. vers. sed in proposito, in fine.* Talis autem confrontatio fiet ipso Reo posito inter alios, puta, inter tres, quatuorve alias personas ipsi Reo magis similes facie, vestimentis, ac statura: vt euitetur, quantum fieri possit, suspicio subornationis, & tali praxi vtuntur boni Commissarij, *Bonacossa in tracta. commu. opinio. li. 5. ver. Testes falsi fol. 168.* & ratio huius accuratæ diligentiæ faciendæ in tali confrontatione est, quoniam ex se omnis confrontatio est odiosa, & species suggestionis. *Bursat. in cons. 201.* Animaduertant insuper Commissarij, quod semper ipsa testis confrontatio facienda erit (vt diximus supra, hanc Theoricam deducendo in practicam) in præsentia tam Rei, quam aliorum, deferendum omnino ipsis erit iuramentum veritatis dicendæ, *Clar. vbi sup. q. 45. ver. sed in proposito. in fi.* quo per ipsum præstito, interrogandus erit, an inter alios, qui sibi fuerant exhibiti, adsit ille, quem nominauit in suo examine, dicendo ipsum delictum commisisse, vel à quo dixerat verba.... audiuisse: & si responderit, quod sic, tunc Commissarij mandabunt illi testi, vt ipsum manibus tangat: mox in eius faciem omnia per ipsum testem adductum testificata mandabunt repeti coram ipso teste, & illa confirmari iubeant ordine, & forma supra tradita, *Vide etiam Char. in sua prac. interrog. li. 3. n. 29. cum duob. seq.* & hæc, quæ pro theorica signanda diximus, deducemus in practica pro instructione Commissariorum, & statim hæc literis commendare iubeant ipsi Commissarij ab actuario tali forma, videlicet.

Reus constitutus quid dictum sit, si testes fide digni ipsum D.... recognoscent esse illum, qui die..... de sero fuit in cella, &c. vel quod simile indicium, de quo deposuerant ipsi testes D.... 9

Interrogatus cum iuramento D..... Reus constitutus, [che direbbe, se li testimonij degni di fede riconoscessero lui esser quello, il quale nel giorno.. .. alle hore.... di notte fù veduto entrare in cella di D..... con vn bastone, & arme, &c.] & sic de singulis, de quibus deposuerant illi testes. *Respondit,* [se nessuno ardirà di dire tal cosa, ch'io il giorno.... sia stato, &c. dirà la buggia, & nessuno con verità mi potrà riconoscere per

per tale: perch'io non ci son stato.

Quibus auditis debent ipsi Commissarij demandare actuario, vt describat omnia infrascripta, videlicet.

10 *His auditis Reuerendi Commissarij sedentes, &c. ad conuincendum ipsum D.... Reum constitutum de mendacio, & ad disponendum eum ad veritatem fatendam, ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum, mandauerunt per D.... accersiri testes alios facie, & statura, & ætate ipsi D.... Reo similes, & cum eodem Reo in ordine collocari. Quibus sic vocatis, scilicet, D... D.... D.... eisque in ordine collocatis cum reo, ipso reo tenente secundum aut tertium locum, ipsi Commissarij mandauerunt ad eorum faciem sigillatim testes, qui talia deposuerant contra ipsum D.... constitutum, & primo D.... qui adductus, & delato sibi iuramento veritatis dicendæ, & per ipsum recepto, fuit interrogatus per Reuerendos Commissarios, vt infra.*

Interrogatus, Ben D..... risguardate bene frà queste quattro persone, se ui fosse quello, qual hauete detto nella vostra esamina hauerlo veduto nel giorno.... all'hora... di notte.... entrar in cella, ò in casa di D... con le tali arme, &c.] & sic de singulis gradatim: prout deposuisset. *Respondit*, [Padre sì, che fra questi quattro è colui, del quale hò parlato nella mia esamina il giorno....

Et sibi dictum à Reuerendis Commissarijs, [mostrate à dito, qual è colui, del quale nella altra vostra esamina, voi parlaste?] *Respondit, mouendo se de loco ad locum, & manibus proprijs tangendo D.... qui alias primus erat in ordine supradicto, & dixit Reuerendiss.* Padri, [questo, che hò toccato con la mano, è quel huomo, che viddi entrare quella sera in casa, ò in cella, di D.... con le sudette arme,] & sic de singulis.

Tunc Commissarij interrogabunt ipsum D..... indicatum manu præuio iuramento de dicenda veritate, vt supra latius tali forma vtentes, videlicet: [D.... fratello, ecco che D.... te l'hà pur detto in faccia, come potrai negarlo?] Respondit. [Reuerendi Padri, costui dice la bugia, io non sò quel, che egli dica: Io non fui in detta casa, ò cella, nè hò tenuto arme, &c.

His auditis Reuerendi Commissarij mandauerunt mihi actuario, vt legerem integram depositionem dicti D.... testis ad claram Rei, & ipsius testis intelligentiam, qua perlecta, & in scriptis annotatis omnibus responsionibus, & replicationibus amborum, vt superius docuimus, complebitur huiusmodi confrontatio forma sæpius supra repetita.

Insuper sciendum erit ipsis Commissarijs pro perfecta instructione præsentis materiæ, quod inter Doctores duplex altercatio, non minima agitata reperitur: quarum prima est, an testis confrontatus possit in ipsa confrontatione à reo, cum quo confrontatur, ad libitum interrogari: secunda est: An post-
11 quam fuerit tali modo interrogatus, possit, aut teneatur postea repeti ad instantiam ipsius Rei super suis interrogatorijs, & breuibus studendo multa dicenda complecti. Circa primam propositam quæstionem dicimus, quod Reus poterit ipsum testem ad eius faciem confrontatum arbitrio suo interrogare: & ratio potissima est, quoniam confrontatio ni-
12 hil aliud operatur essentiale, quam supplere defectum citationis, vt diximus supra in capitulo præsenti; sed si testis interrogari non possit, non hoc operaretur. *Bart. in auth. qui semel. col. fi. n. 3. C. de prob. Clarus in praxi §. fi. q. 45. versi. sed in proposito. Honded. in consi. 31. nu. 26. li. 1.* Circa vero secundam quæstionem propositam tali distinctione erit nobis vtendum: Nam aut testis ipse in confrontatione fuit sufficienter interrogatus, ita, & taliter, vt resultet idem effectus, qui resultaret ex repetitione facta citata parte; & tunc repeti non debebit super interrogatorijs Rei: *Honded. consi. 101. nu. 29. lib. 1.* aut non fuit sufficienter interrogatus, & debebit repeti super interrogatorijs per Reum datis: si ille instat, quod repetatur, alias nullam fidem faceret eius depositio, *Hond. vbi su. num. 26. &* 28. quod procedit etiam si publicatus esset processus: vbi tamen Rei dolus absit, *Maranta. de ordi. iudiciario. § 6. num. 7. memb. de interro. num. 19. & Hond. d. vbi sup. num. 26.* & hæc omnia erunt summopere memoriæ commendanda à Commissarijs Deum timentibus, cum vsu ipso practicarum vtriusque fori fuerint recepta: & merito ponderatis ijs, quæ attulimus supra. *Bursat. consi. 311. numer. 4. & seq. libr. 2. & Honded. vbi sup. num. 28.*

Denique memores sint ipsi Commissarij, quod in capitulo tertio inter alia, quæ diximus, est, quod etsi regulariter nimis graue videatur inchoari iudicium à domo Rei, nihilominus in quamplurimis casibus ibi allatis ipsorum erit inquirere in domo reorum, antequam constet sibi de veritate delicti 13
contra aliquem in specie. Cum inde poterunt elicere indicia facientia contra suspectos de crimine perpetrato, etsi in principio vere non constet de eius auctore.

Nam diximus ibi, quod scripturæ, arma, & alia, quibus possent ipsi deuenire ad aliqualem notitiam criminosi in domo, seu in cellis, vel officinis monasterij, vel ipsius Rei, in actis describenda erunt sigillatim, annotando in cuius cella, vel officina, aut domo fuissent reperta cum omnibus specificis eorum qualitatibus, quæ postea reseruanda cautissime erunt per aliquem ad id idoneum specialiter deputandum: & hoc non sine causa ita accurate monuimus Commissarios, quoniam tempore opportuno ipsa essent omnino demonstranda, tam testibus examinandis ex officio super recognitione ipsorum, vt dicant, si sciant apud quem talia viderint: quam ipsismet inquisitis ad ipsos conuincendos, non solum de corpore delicti, verum etiam de auctore delicti; nam sæpe talia oblata recognoscenda ipsis à Commissarijs, assolent ipsos suspectos mouere ad exprimendum aliquod signum extrinsecum in voce, vel facie, vel oculis, aut in toto corpore: ex cuius ponderatione quasi conuincuntur de perpetrato crimine à prudentibus Commissarijs, & exemplificabimus in primis ad interrogandum ipsum Reum de scriptura literarum infamium, ad modum libelli famosi, vel literarum lasciuarum, & continentium quid simile prohibitum. Tunc præstito iuramento, (vt sæpius diximus) & præmissa depositione testium cum iuramento super recognitione characterum, & eorum confrontatione, & signorum, seu marchæ paginæ, seu folij ipsius, cum alijs scripturis repertis manu Rei ipsius, cum subscriptione ipsius, & si ex talium testium familiarium Reorum elicitur inditium contra ipsos Reos, statim ipsi Commissarij tali forma verborum, vel similium vtendo se accingent ad ipsum Reum interrogandum super dictis infamibus literis, videlicet.

Cum Reuerendi Commissarij voluissent de iure procedere contra D.... suspectum de scriptura literarum supra recensitarum in iur 14
ipsum vocantes, præuio iuramento, &c. ipsum interrogauerunt de infrascriptis, & primo.

Interrogatus, an si videret aliquam scripturam sua manu confectam, illam recognosceret. Respon. Padre sì, che la riconoscerò.

Et statim iubeant Commissarij exhiberi dictas literas, & ab Actuario hanc exhibitionem scribi in actis forma subsequenti, videlicet.

Quo audito ipsi Reuerendi Commissarij coram me Actuario exhibuerunt quasdam literas, sub Datum.... die.... Incipiente molto ven. Padre saprà, &c. *cum subscriptione* di V. P. m. V. aut di V. S. Affettionatissimo, &c. D.... *& cum inscriptione à tergo.*, al m. V. Padre D.... &c. Alla Magnifica Signora Madama Polissena. Et si huiusmodi literæ fuissent repertæ in cella, seu domo eiusdem constituti, exprimatur in actis, alias exprimatur, vbi fuissent repertæ, apud quem, & coram quo, & in cella ipsius Rei, vel apud D..... quibus per ipsum D..... constitutum bene recognitis, sed non lectis intus, *tunc Commissarij interrogauerunt ipsum dicendo* D.... [queste letere à voi

voi mostrate, & da voi vedute, sono state scritte di vostra mano? *Respon.* Padre sì che sono di mia mano propria scritte.]

Deinde ipsi Reuerendi Commissarij, parum explicantes literas prædictas coram ipso D.... constituto: ita, vt sola subscriptio ipsarum videri possit, & & non tenor earum, & illis sic parum explicatis exhibitis ipsi D.... *fuit ipse interrogatus*, [se la sotto scrittione di detta letera, è scritta di sua mano. *Respondit*. Io hò visto questa sotto scrittione, & dico che è di mia mano, ò almeno se gli assimiglia.

His peractis Commissarij plene ipsas literas explicantes dicto D..... constituto tradiderunt recognoscendas, *& ipsum interrogauerunt dicentes*: [D.... ecco che vi habbiamo aperta la detta letera, hora leggetela, & dite se l'hauete scritta di vostra mano. *Respondit*. Io hò veduto la detta letera, la qual comincia... & finisce.... & vi dico che è scritta tutta di mia mano.

Hac confessione recepta, ipsis Commissarijs erit procedendum ad vlteriora, & ad perficiendum processum, prout iuris erit, præstitis defensionibus, vt infra suo loco dicetur. Attamen si ipse reus negaret se scripsisse huiusmodi literas, tunc accurati Commissarij poterunt altero ex his modis procedere ad inuestigandum de veritate, & conuincendum ipsum Reum. Nam aut Reus scit scribere, aut non; si scit scribere, tunc perquirant scripturas alias repertas in sua domo, aut cella, vel alibi, quæ fuerant communiter existimatæ manu sua scriptæ, & aduocent testes fide dignos, & sibi familiares, vel eos, ad quos eius literæ alias peruenissent, & moto ipso D..... Reo constituto; præstito iuramento de dicenda veritate, &c. interrogabunt sigillatim ipsos tali forma verborum, vel simili. Die....

D..... ætatis.... dignitatis... vocatus in ius à Re-
15 uerendis Commissarijs, & in testem ad infrascripta medio eiusdem iuramento præstito de dicenda plena, & mera veritate, & quicquid inde sciat: fuit primo.

Interrogatus, se conosce D.... & da quanto tempo in quà. *Respon.*

Interrogatus, se sa esso testimonio, che detto D.... sappia scriuere. *Respon.*

Interrogatus, come sà, che detto D.... sappia scriuere. *Respon.*

Interrogatus, se ha ricenuto, ò veduto mai alcuna sua letera diretta ad esso testimonio, ò ad altre persone. *Respon.*

Interrogatus, se il charattere di detto D.... s'auicina alla letera cancellaresca corsiua, ò for mata, ò tonda, ò mercantile. *Resp.*

Interrogatus, se vi fosse nostrata vna letera, potresti voi giudicare, se fosse stata scritta di mano di detto D.... ò d'alcuno suo amico, ò parente, ò d'altra persona. *Resp.*

Et ostensis dictis literis, non explicatis ipsi Commissarij ostensaque solum supra scriptione dixerunt, [Ecco qua la soprascritta di questa letera; qual dice al molto..... riguardate bene ogni carattere scritto in essa, & andateui ricordando, se simili caratteri habbiate veduto scritti, & da quali persone.] Quibus per testem bene recognitis. *Respondit*. [à me pare che siano questi caratteri scritti di mano di D.....

Interrogatus, Perche cosi giudica esso testimonio. *Resp.* Perche à me più volte esso D.... ha scritto, & formaua cosi li caratteri della scritta letera, ma meglio li riconoscero nella sua sottoscrittione, & nel suo solito modo di dettare le letere.

Quibus auditis Commissarij explicantes dictas literas, & taliter explicatas tradentes ipsi D.... in testem vocato dixerunt ei, [Horsù considerate bene il charattere, & il modo della sottoscrittione di detta letera, & la frase, & modo di scriuere continuato in essa, & dopò considerate le sudette cose, ... Dio auanti gli occhi, dite sinceramente quello, che ne giudicate. [*Resp.*

Tunc ipsi Commissarij si habeant alias scripturas repertas in domo, vel cella dicti D....Rei, vel alibi, dicant ipsi testi. [Ecco quest'altra scrittura, che vi pare l'habbia scritta, dite la verita *Resp.* Io hò che questa scrittura, la qual comincia cosi.... & è segnata con lo segno, seu marca nella carta.... è stata scritta di mano di D....

Interrogatus, come lo sapere voi? *Resp.* perche detto D.... me l'hà detto in occasione di dispute, &c.

Interrogatus, & denuo ostensis dictis literis prius eiusdem testi ostensis, & traditis ad ipsas recognoscendas, fuit à Reuerendis Commissarijs ipse D..... testis monitus, vt comparare omninò vellet characteres contentos in dictis literis, & illos contentos in dicta scriptura paulo ante recognita. [& che dica la verità di quello, che sente, & se può giudicare, chi habbia scritta detta letera. *Respondit*, se ben teneua per fermo che D.. ... hauesse scritto detta letera, si per hauer considerato il suo carattere, como il tenor di quella, hora hauendomi mostrato le PP. VV. m. RR. la suddetta scrittura, Io giuro che à mio giudicio altra persona non scrisse detta letera che D.....

Hac testificatione recepta & completa secundum formam consuetam supra sæpius traditam; & subscripta ab ipso teste, aduocabunt Commissarij, & alios testes, & in eorum testificationibus recipiendis vtantur eadem forma, vel simili verborum, quam seruari diximus in supradicto teste examinando, & hæc obseruabunt Commissarij, si reperiretur aliqua scriptura scripta manu eiusdem Rei, sed si non reperiretur, tunc ipsi Commissarij facient, vt infra.

Animaduertant Commissarij quod ex accurata requisitione in cella, vel domo, vel officina Rei, si non reperiretur aliqua scriptura, (& si hoc videatur im- 16
possibile in Reis religiosis scribere scientibus) tunc interrogationibus sequentibus aggredientur ipsos Reos, sic eas describendo, videlicet.

Die....D....constitutus, & medio iuramento, &c. tanquam principalis quoad se, & testis quo ad alios; & primo fuit.

Interrogatus, se egli sappia scriuere. *Respond.* Padre sì.

Tunc præcipiant ei accipere calamum, & aliquam integram orationem manu propria in eodem processu scribere: quod & fecit, & animaduertant Commissarij, quod faciant scribere aliquam orationem conformem alicui orationi, seu periodo existenti in literis de quarum scriptore inquiritur, vt ex identitate dictionum scriptarum per Reum in processu possit elici identitas characteris existentis in dictis literis, diuerso tamen tenore vtendo tam per peritos in arte scribendi, *Charl. in Prax. crim. interrog. in 11. excus. f.* 209. *&* 250. quam per ipsosmet Commissarios, cum ita etiam de stylo obseruetur omnium criminalistarum.

Quod si Reus negauerit se scire scribere, & tunc Commissarij studebunt ipso Reo amoto examinare 17
testes sibi familiares, taliter interrogando, vt sic conuinci possit de mendacio.

Die....D....Ætatis....dignitatis....testis vocatus, & medio eius iuramento de dicenda plena, & mera veritate &c. fuit interrogatus vt infra.

Interrogatus, se conosce D..... *Respondit*, Padre sì.

Interrogatus, da quanto tempo in quà, & doue. *Respondit.*

Interrogatus, se sà esso testimonio, che detto D.... sappia scriuere letera cancellaresca, corsiua ò d'altra maniera di letera. *Resp.* Io non sò, che sappia fare tal carattere, ma sò che sà scriuere.

Interrogatus, come sàc he D.... sappia scriuere? *Respondit.*

Et depositionem curent Commissarij subscribi more solito. Et sciant Commissarij, quod si possent ipsum conuincere de mendacio, examinando testes, qui deponerent alias ipsum vidisse scribere, vel quid simile, prout melius fieri poterit; tunc non leue indicium contra ipsum elicient, *Clarus §. fi. in qu.21.ver. Mendacium, Natta in consi.449.n.7.vol.3.& infra in capitulo finali, num....* quo possent contra ipsum deuenire ad torturam, vt in simili dicemus infra in cap....

Quomodo possit iudex capere confessionem rei, & in quibus casibus teneatur dicere veritatem, & declarare complices delicti sui.

CAP. IV.

SVMMARIVM.

An possit reus iuridice interrogatus negare veritatem sciens, quod propter depositionem suam est morte puniendus: aut amittet honorem suum concl.1.n.1.

An condemnatus morte, qui negauit delictum suum, teneatur confiteri illud, conc.2.n.2.

An reus nihil respondens iudici sit visus confiteri delictum, & an possit petere tempus ad respondendum, & quomodo debet respondere, concl.3.nu.3.

An reus interrogatus cum iuramento teneatur respondere secundum mentem iudicis, concl.4.n.4.

An reus conuictus de aliquo delicto possit interrogari de alio, concl.5. nu.5.

An reus interrogatus legitime peccet mortaliter mentiens in rebus parui momenti, concl.6.nu.6.

An interrogatus iuridice possit negare quandam rem, quam fecit bona fide, & an, qui iurauit de calumnia, possit negare aliquod delictum secretum, concl.7.nu.7.

An sit licitum iudici, vti aliqua dissimulatione, vt inueniat veritatem, concl.8.n.8.

An teneantur rei, qui confitentur crimina sua declarare complices, conc.9.n.9.

1 PRima *Conclusio.* Potest licitè iudex iuridice interrogare reum, & per consequens tenetur dicere veritatem, siue pœna sit temporalis, siue spiritualis, siue procedat iudex ex officio, siue ad instantiam partis, siue crimen sit notorium, siue ex fama. *Dixi interrogatus iuridice*, quia debet attendi, an talis iudex procedat postquam præcessit infamia, & indicia sufficientia, quia si non præcesserit hoc, non potest interrogare, & per consequens non tenetur reus respondere vt dicunt *D.Th.2.2.q.59.ar.1, vbi Ca. So. vbi. su. q.7. con.1. Su.l.4.ti. de las turas l.2. prin. Go.3. var. ca.12.n.15. Co.l.1. qq.q.43.du.3. Na. in c. inter verb. concor.55. Cor. in pr. qq.q.18.nu. 7.ad.fin. Alc. in sum. cap.26.§.el reo Na. li.2 de rest. cap.4.nu.138.* quod debet intelligi in causis ciuilibus, & criminalibus, in quibus timetur parua pœna: in causis vero magnis, & capitalibus, alijsque, vbi agitur de fama, dictante sic æquitate naturali, potest reus recta conscientia celare veritatem non mendacium dicens, sed vtens amphibologijs, & verbis æquiuocis; quia naturale est hominibus defendere se, & si consanguineus non potest compelli testimonium dicere contra alium suum consanguineum in singulis casibus, videtur, quod non potest compelli secundum æquitatem naturalem aliquis testificari contra seipsum, quando ex ea depositione debet illi euenire magnum detrimentum vitæ, & famæ, aut saltem, si compellatur à iudice, poterit occultare veritatem verbis æquiuocis, & ideo videmus, quod præcipit iudex aliquem condemnatum morte, quod stet in carcere, & non fugiat, qui etiam iuste poterit non obedire, & fugere, quia difficillimum est, quod non fugiat quis faciem mortis, si aliqua via possit: hanc opinionem tenet Petrus de *Nau. vbi su. nu.142.* quem sequitur *Sal. in in prac. cri. c.26.p.431.* & hoc modo debet intelligi, quod tradit *Nau. in Ma. ca.25.num.36.* Nota autem tunc sequi magnum damnum in honore, in casu, quo quis sit homo honore habitus, & pro tali reputatus; & si confiteatur suum delictum occultum remaneret infamatus de facto, & de iure; in quam infamiam non caderet nisi confessus esset delictum, sed remaneret in priori fama, & existimatione; si vero est homo infimæ conditionis, & honoris non ita sublimis, ego non auderem admittere hanc opinionem, quia sic est dare licentiam cuicunque delinquenti, vt neget veritatem, cum quicunque per suam positionem amittat honorem suum.

Secunda Conclusio. Si iuridice interrogatus negat semel delictum, & hoc non obstante condemnatur morte, aut alia pœna, quamuis peccauit mortaliter negans veritatem, non tenetur tamen postea illam confiteri, nisi ex negatione eius resultet graue damnum alicui homini priuato; hanc opinionem tenet *Na. d. c.25. n.38. Seg. in dire.2.p.c.17.n.39. Med. in sum. f.78.p.2.* vnde non debet teneri opinio contraria Medinæ, qui dicit absolute, quod si non confitetur delictum, non debet illum absoluere confessarius ob grauem iniuriam, quam facit iudici, insinuans per hoc, quod sine culpa condemnat illum, quæ quidem ratio est nullius momenti, quia quamuis reus sit innocens, non est dedecus iudicis condemnare illum, si ex processu substantiato iuridice inuenit illum delinquentem; & ideo cum iudici nullum veniat damnum, non est, quod affligamus delinquentes condemnatos morte negando illis consolationem absolutionis. 2

Tertia Conclusio Reo legitime interrogato, si nolit respondere, potest illi præcipi iuste, quod respondeat, & si non respondet, præsumitur in iure exteriori fecisse delictum, vt affirmat Rodericus *Sua. vbi su. n.1.* dicens sic fuisse iudicatum in Hispania super quodam negotio grauissimo; & Iulius *Cla. l.5. rece. sen. §. fi. q.45. versi. sed pone Salze. vbi su c.126.p.428.* affirmat sic esse in praxi positum: & ita statim tenetur respondere, vt non possit petere à iudice dilationem, aut tempus ad deliberandum ad respondendum, vt affirmat Salzedus. Verum est tamen, quod vt iuridice interrogetur, est necesse, quod sit vnus testis oculatus siue defectu aliquo, aut indicia, quæ sint æquiualentia illi, & quod talis probatio contineatur in processu, & detur copia parti, vt sciat, an teneatur respondere, quia si non datur non tenetur ad illud, vt dicunt. *D.T.2.2.p.c.69.ar.1.& 2. Nau. vbi su. n.36. So. lib.5. de iust. q.9. ar. 2. Alco. vbi su. f.85 p.2.* potestque reus petere dilationem non ad respondendum, sed ad videndum id, quod contra illum est in processu, & secundum illum videre, an teneatur respondere, quod dicit Alcocer, quod debet notari multum, quia vix est iudex, qui obseruet supradictum, neque habeat propositum illud obseruandi, & non videmus, quod ideo non obseruantur à suis confessarijs, nec ob alias causas similes; nec valet consuetudo in contrarium iudicum, quia est contra legem naturalem, vt dicit *Salz. vbi sup. p.432. capit.2.* notans quod non debet dari copia reo informationis, sed solum debent iudices præcipere, vt legatur coram illis, quod est in processu absque eo, quod explicentur nomina testium, & eandem opinionem videtur tenere *Gutt. in qq. can. c.11.* hæc tamen opinio videretur mihi admittenda, quando delictum, quod imponitur reo, est parui momenti, quia loquendo regulariter tenentur iudices manifestare nomina testium reo facto processu contra illum, vt defendat se non solum à sententia, quam timet, sed etiam ab obligatione, qua tenetur respondere, vt resoluit *Bon. in tract. de malef. in reg. de inq. & earum. for. n.15. f.267. in magnis.* reprehendens iudices, qui faciunt contrarium, & tenent Antonius Gomez, & Gregorius Lopus, & præcipitur in qua- 3

[illegible] Aduertendum autem, quod si [illegible] quod iudex est rectus, [illegible] non potest [illegible] sequitur inconuenientia [illegible], [illegible] & secundum illum iudicare [illegible], [illegible] delinquentes respon-[illegible]

Quarta Conclusio. Reus [illegible] cum iuramento tenetur respondere ad [illegible] iudice interroganti, [illegible] hanc intentionem, [illegible] *D. Th. 2.2.q.* [illegible] *ar.* [illegible] *de iust.q.1 ar.* 7. & [illegible] quod [illegible] ita vt [illegible]

[illegible]

[illegible] & [illegible] per [illegible] vt manifestum [illegible] non obediens, [illegible] non potest [illegible] obedientiæ, quod obliget ad mortale, quod si [illegible] sint parui momenti, tenetur obedire, nisi inde [illegible] quatur graue damnum proximo, vt dicit [illegible] 69.ar.2.p.504. & diximus in materia obedientiæ [illegible] prædictum autem debet intelligi, nisi mendacium confirmet cum iuramento, quia tunc peccat mortaliter, vt dicunt *So. de teg. sec. mē. 2 qu.* [illegible] *con. 3.* [illegible] *ver. cor. 55. n. 154.*

Septima Conclusio. Si aliquis accusatur falsò de aliquo crimine coram iudice, & ingressus est [illegible] domum bona fide, quod si [illegible] nem & indicium ad exponendum [illegible] hoc casu, quamuis interroget illum [illegible] sit ingressus domum illam, non tenetur [illegible] ingressum fuisse eam, si non potest probare [illegible] fidem, qua ingressus fuit; & ratio est, quia [illegible] gressu non interrogat iuridice, quia vult [illegible] se occasionem exponendi torturæ, qui cum [illegible] innocenter ingressus, non potest de iure [illegible] tio supplicij, & torturæ; hoc autem [illegible] quod resoluit *So. de teg. sec. m. 2. q.* [illegible] vbi probat. quod non obstante [illegible] nia, qui defertur actori, & reo [illegible] quod non negabunt, quod [illegible] postea fuerit reus interrogatus de [illegible] in particulari, de quo nec est [illegible] non tenetur illud confiteri, nec [illegible] get, quia qui [illegible] veritate, de qua [illegible] tur, & quamuis ipse non [illegible] quod à iure sic [illegible]

Octaua Conclusio. [illegible] latione, vt verificetur [illegible] reum, & actorem dubitando de [illegible] resoluit *Co. l. 1. va. 1. c. 2. num. 16.* [illegible] DD. communiter, nec potest [illegible] rere aliquem reum denuntiatum [illegible] condemnare solum propter [illegible] pœnam ordinariam [illegible] tionem promittentis [illegible] non puniret illum, cum [illegible] positionem per fraudem [illegible] reo, quod [illegible] uaret illi promissum; & [illegible] esse quod sit confessus, [illegible] retur [illegible], quo detinebatur [illegible] *quendo regulariter,* [illegible] defecerit à promisso, & [illegible] depositione, absque dubio potest [illegible]

naria; & addit Couarruuias, quod si vltra confessio-
nem adsunt coniecturæ, quod commiserit illud cri-
men, non faciet iudex contra iustitiam condem-
nans reum ad pœnam ordinariam, præcipue si reus
non reuocat depositionem suam, postquam fa-
ctus fuit certus, quod iudex simulabat, quæ tamen
simulationes debent euitari, vt docent docto-
res.

9 *Nona Conclusio.* Tenentur rei, qui fatentur crimina
sua, declarare complices in illis, si interroget iudex
credens, quod sint adhuc parati committere noua
peccata continuato vitio cum graui damno reipubl.
aut proximorum, & credens; quod non corrigen-
tur, quamuis illis fraterne dicatur, vt accidit quoti-
die in latronibus, & falsificatoribus monetæ, hære-
ticis, strigibus, & alijs aruspicibus, quia conuenit
manifestare hanc turbam malefactorum iudici,
quamuis non interroget de illis, vt resoluit *Nau. in d.
c. inter verba corol. 6.* & ideo tenentur confessarij mone-
re reos, vt denuntient illos, vt monet *So. de se. se. mẽ. 1 q.
8 p. 17.* & peccant absoluentes eos, cum absoluant im-
pœnitentes, vt dicunt *Nau. c. 18. n. 58. Alc. vbi sup. f 86.* No-
ta tamen quod hoc procedit procedente iudice, in
inquisitione, & interrogatione iuridice, quia alias
neque se, neque complices tenetur manifestare. Est
etiam notandum, quod non debet iudex interroga-
re de complicibus, nisi in casibus, in quibus dispo-
nitur à iure; neque debet interrogare de aliquo com-
plice in particulari dicens *dic mihi, an N. fuerit tibi socius
in delicto;* & tenentur iudices declarare reis, in qui-
bus modis, & casibus tenentur manifestare compli-
ces, aut concedant licentiam illis, vt possint consule-
re homines doctos, & si nolint illis dare licentiam,
dicit *Nau. vbi sup.* quod non auderet liberare eos à pec-
cato mortali, præcipue si hoc faciunt persuasi, quod
est iustum quacunque via inuenire delicta, & vt sic
teneantur esse iudices rigidi compellentes reos, vt
manifestent complices, contra quos nulla est infa-
mia, nec indicia, sed potest esse, quod coram Deo
sint correcti: immo addit idem Nauarrus, quod nec
liberaret illos à peccato mortali, quando cum tor-
turis vellent illos constringere ad illud cessante di-
cta infamia, & indicijs, nisi peccatum declaratum
à reo esset talis conditionis, vt non posset fieri sine
socio, vt est peccatum sodomiticum, adulterium,
&c. Est etiam licitum iudici interrogare de compli-
cibus, quamuis nulla præcesserit de illis infamia,
quando interrogat, non vt puniat, sed vt corrigat, vt
pater, vt tenet *Cord. super So. de reg. se. 3. qu. 4 contr. 7.* quod
notent prælati regulares pro suis visitationibus,
cum dirigantur ad hoc, vt tanquam patres adhi-
beant remedium malo, quod cognouerunt. Notent
etiam subditi, quod non capiant hinc occasionem
reuelandi prælatis tanquam patribus, quod de iu-
re est illicitum manifestare tanquam iudicibus, cum
non constet illis, nec possit constare, quod proce-
dent tanquam patres: & moneo confessarios, quod
quando præcipiunt reis, vt manifestent complices,
inspiciant bene negotium non confidentes solum
in suo iudicio; quia ego etiam in minoribus casi-
bus non confido in meo, & si aliquo modo possint
liberare reum ab hac obligatione manifestandi
complices, inclinentur ad illud; & quando aliter
non potuerint facere, doceant reos, ne manifestent
nisi eos, quos petit necessitas publica, & particu-
laris.

DE REIS CONFESSIS.

Tit. XX.

Caput Vnicum.

SVMMARIVM.

1 *Confessio quotuplex, & num. 3.*
2 *In confessis partes iudicis in condemnando.*
4 *Confessi etiam audiendi se defendendo.*
5 *Reuocatur confessio quoties non vera sit.*
6 *Sponte confessio indulgendum.*

CONfessio reorum duplex est, vna quæ fit pro- 1
prio ore, alia quæ fit per contumaciam, vt si au-
fugerit, aut vocatus se præsentare noluerit registra-
tâ citatione in processu, vel diligentia cursoris, tunc
tamquam interrogatus & confessus habebitur *l. eius
qui delatorem ff. de iure fisc. & l. qui ad certum ff. locati & l. singula-
ria ff. si cert. pet.* quia tali casu, id est confessi, partes iu-
dicis sunt vtique in condemnando *capit. 2. de confess.*
Quæ citatio fit hoc modo; & registratur in proces- 2
su. *Hic in refectorio hora prandij, (discumbentibus fratribus) &
de mandato Reuer. Fratris, &c. citatur frater N. quatenus in
termino, &c. debeat coram D. S. R. personaliter se præ-
sentare ad effectum respondendi quibus interrogatus fuerit, alias
contra ipsum contumacem, & confessum D. S. R. vt iuris fuerit pro-
cedet non obstantibus, &c.* Sed loquendo modo de prima
vera iudiciali confessione, dicitur quod confessus
quis intelligitur, quotiescunque dubitari non potest,
vt confessio metus causa facta fuerit *l. 1. §. si quis vltro ff.
de q.* Anchar. *consi. 24. num. 2.* Aliquando non metu cri- 3
minis imminentis, sed tædio vitæ, vel impotentia do-
loris quis sibi mortem oppetit vel manus in se in-
fert, ideo ei insistendum est *l. 1. §. si quis non metu ff. ad Syll.
& §. si tibi manus,* loco citato, nam quandoque con-
fessus ebrius est, vel mente captus, aut sponte peri-
turus, quo casu debet iudex diligenter circunspice-
re; Igneus *in l. 3. §. subuenitur ff. ad Sylla. nu. 87.* Quia talis
non tenet confessio *glo. in c. ex literis de diuortijs & in omnem
casum* non obstante, vt sit sponte confessus, & de con-
fessione dubitari non possit, adhuc terminum ad fa-
ciendas suas defensiones competentem reo iudex 4
assignare debet, Grammat. *super constit. reg. Neapol. fol. 23.
num. 23. & l. 1. §. si quis vltro ff. de quæst. l. 1. §. si quis in nulla ff. ad
Sylla.* nec vllo modo denegari potest. Alexan. *cons. 66.
vo. 1. incipien. si preces*, sunt enim defensiones de iure na-
turæ quæ nec ab Imperatore, nec à summo Pontifice
tolli possunt *cle. pastoralis de re iud. l. defensionis facul. C. de
iure fisci libr.* 10. quia posset reus confessus probare
contrarium per euidentiam facti *l. inde Nera-
tius §. fi. ad leg. Aquil. & l. proinde ff. eod.* vel alio mo- 5
do reuocare confessionem suam tamquam per erro-
rem factam, probando errorem, & tunc incontinen-
ti reuocari potest, *Gul l. de Sitzar. de indic. & tort. num. 48.*
& talis probatio debet admitti, & est communis opi-
nio Aret. *in c. cum dilectis de accusat. in vlt. verbis.* Hæc spon- 6
te rei confessio facta operatur, vt confessus mitius
puniatur & est hæc communis omnium opinio vt te-
net Symanc. *de haeret. c. 55. nu. 6.* Bero *in c. at si clerici de iudic.
nu. 88.* quæ tamen conclusio non procedit in eo, qui
primum negauit, postea vero confitetur, Bart. *in l. cum
qui ff. de iureiur. nu. 4.* *Socin. in l. non fatetur ff. de excep. nu. 7.* Vi-
uius opin. 136. nisi videatur pœnitens, & confitea-
tur, non quia se vidit conuictum, vel probationibus
superatum, sed quia veniam petit, & delictum pro vt
commisit, fatetur, etiam cum omnibus, & singulis
suis circunstantijs; alias tandem confessus & conui-
ctus non solum detinendus est, sed etiam in Vin-
culis conijciendus donec feratur sententia, & exe-
cutioni mandetur *l. nullum C. de exhiben. reis & l. si confessus ff.
eod. tit.*

D E

DE DEFENSIONIBVS Reorum.

Tit. XXI.

De Publicatione processus, & defensionibus Reis dandis: & de modo procedendi in eis, quando agitur contra regulares, de quibus fuit sermo.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Procedendi norma contra laicos, & clericos seculares in causa criminali, quae sit, & an ipsa ad vnguem seruanda sit in causis criminalib. motis contra regulares, & quare.*

2 *Copia Capitulorum, & dictorum testium an Reis regularibus sit danda, dum conceduntur eis defensiones, & quare.*

3 *Commissarij in causis regularium quando facultatem in perlustrandis processum compilatum contra Reos regulares concedunt eorum procuratoribus, & aduocatis, numer. 25. & 44.*

4 *Regularibus Reis quare regulariter non tradatur copia depositionum testium cum eorum nominibus & cognominibus.*

5 *Commissarij in grauissima causa criminali regularium quare tenebuntur saltem concedere aduocatis, & procuratoribus Reorum, vt perlegant totum processum informatiuum modo iam dicto.*

6 *[illegible] in quibus casibus subijci possint torturae ante sibi praestitas defensiones, & an hoc habeat locum in regularibus.*

7 *Commissarij in progressu compilandi processus informatiui reperientes Reum incidisse in excommunicationem maiorem, quid facient.*

8 *Absolutionis ab excommunicatione [illegible] a Reo forma, & decretum quomodo sit concipiendum.*

9 *Decreti forma de indulgendo Reis terminum ad se defendendum, & probandum quicquid ad suam tutelam producendum [illegible].*

10 *[illegible] Commissarij [illegible] regularium in citandis [illegible] indicatis, & [illegible] alio actu legitimo [illegible] faciendo, & quomodo in actu referat se citasse [illegible].*

11 *Commissarij quid [illegible] Reis volentibus imprudenter renunciare [illegible] concessis.*

12 *Defensionum [illegible] per Reum facta quomodo describenda [illegible] ab actuario.*

13 *Commissarij quomodo tenentur [illegible] regularibus assignare aduocatum, & procuratorem, vt incumbant defensioni ipsorum.*

14 *Decreti forma pro [illegible] aduocato, & procuratores ipsis regularibus Reis.*

15 *Decretum supradictum quomodo, & quibus intimandum erit, & eius intimatio quomodo describenda in actu fuerit ab actuario.*

16 *Commissarij quid perpendere debeant circa valorem terminorum contentorum in decreto indultarum defensionum.*

17 *Commissarij poterunt prorogare terminum concessum ad defensiones faciendas.*

18 *Commissarij an teneantur tradere copiam processus, nondum legitimati, & quomodo processus legitimetur, & quare non teneantur illam tradere non legitimato processu.*

19 *Commissarij quid faciant, si Reus dixerit se nolle habere testes pro rite, & legitime examinatis, & repetitis.*

20 *Testes examinati in processu informatiuo, si instante Reo, quod repetantur, repetiti non fuerint, an probent contra ipsum Reum.*

21 *De[illegible] [illegible] et, salua [illegible].*

22 *[illegible] quae [illegible] processus, & examen [illegible].*

23 *Copia [illegible], vel processus informatiui [illegible] erit [illegible] Reis, per optima monitio, & [illegible].*

24 *Clausula [illegible] in decreto indultarum defensionum [illegible] primis testibus, &c. quando non erit [illegible] decreto inserenda.*

25 *Commissarij quid animaduertere debeant post [illegible].*

26 *Forma petitionis copiae processus informatiui [illegible] procuratoris [illegible] regularium, nec non & [illegible].*

27 *Actuarius quid scribere debeat, super petitione [illegible] Reis, vel eorum aduocatis, aut procuratoribus.*

28 *Forma decreti prorogationis termini, [illegible] petitionem aduocati, & procuratoris [illegible].*

29 *Super praesentatos articulos probatorios [illegible] scribat actuarius.*

30 *Decretum faciendum a Commissarijs super [illegible] probatoriorum sibi exhibitorum.*

31 *Commissarij quae accurate obseruabunt, receptis [illegible] probatorijs.*

32 *Commissarij quare articulos tendentes ad [illegible] tenentur delere, vel corrigere, & [illegible].*

33 *Testis [illegible] probari non p[illegible].*

35 *Commissarij quid facient, si teste examinandi [illegible] in quo tribunal erexerint.*

36 *Commissarij quomodo procedent contra testes [illegible] subscribere propriae depositioni.*

37 *Decreti forma fulminandi aliquam poenam [illegible] contra testem nolentem se subscribere [illegible] multas monitiones sibi factas.*

38 *Intimationis dicti decreti forma, & quid [illegible] fore mandare debeant ipsi Commissarij.*

39 *Commissarij [illegible] contumaciam [illegible] ad exemplum aliorum & quod [illegible].*

40 *Commissarij expedito examine testium [illegible] sionem reorum, quid facient.*

41 *Aduocatus, & procurator Reorum com[illegible] missarijs, verbo & scriptis quid petere [illegible] fuissent certiorati de expleto examine [illegible] praesentatis.*

43 *Actuarius quid annotare debeat super pe[illegible] praesentatas ab Aduocatis & procuratoribus [illegible].*

43 *Decreti forma de permittendo [illegible] productorum ipsis aduocato & procuratori [illegible] intimandum erit.*

44 *Commissarij elapso termino [illegible] productorum in defensionem reorum [illegible] Reum [illegible].*

45 *Assignatio pro[illegible] in actis [illegible].*

47 *Forma [illegible] cipi [illegible] Commissarijs [illegible] de [illegible].*

48 *Commissarij [illegible] gularium, qui [illegible] propria [illegible] te.*

49 *Commissarij quid [illegible], an [illegible] actorum [illegible] processus formatio, [illegible] tu, &c.*

ET si in processibus contra secul[illegible] [illegible], postquam [illegible] examen testium pro inform[illegible] torum, aliisque indicijs, [illegible] & coniecturis ad fisci [illegible]

deductis, Reisque semel, & pluries constitutis, & examinatis, processuque bene constructo; soleant ipsi Rei poni ad largam, & ipsis assignatur terminus ad faciendum eorum defensiones, & decernitur dari copia processus, vt si per indicijs prædictis defensiones Reorum tam in facto, quam in iure deduci possint, eorumque aduocati, & procuratores audiantur, vt si possibile sit indicia prædicta ciuiliter purgata remaneant. *Marsi. in pra. §. postquam num. 5. Follerius in pr. crim. ver. & facta litis contestatione, n. 10. Conr. id. de off. Prætor. ti. de negat. crim. n. 6. f. 498.* quod videtur elici ex pontificia lege: cum ibi præcipiatur, non solum Reo examinato, verum etiam eidem, dum erit facienda contra ipsum specialis inquisitio propter depositionem testium, qui deposuissent in inquisitione generali fore exponenda illa capitula, de quibus fuerit inquirendum contra ipsum, vt facultatem habeat defendendi seipsum: & non solum dicta, sed etiam nomina ipsa
2 testium sunt ei, vt quid, & à quo sit dictum appareat, necnon exceptiones, & replicationes legitimæ admittendæ, ne per suppressionem nominum, infamandi; per exceptionum vero exclusionem deponendi falsum audacia præbeatur. *c. Qualiter, & quando el 2. § debet. extra. de accus. & ibi per Doct.* Etsi hoc concessum sit in causis laicorum, & clericorum secularium, de quibus ibi sermo habetur, nihilominus in causis clericorum regularium, in quibus expediendis erit procedendum summarie, simpliciter, & de plano, absque strepitu, & figura iudicij, non erit idem prorsus iudicium faciendum. *c. Qualiter & quando el 2. §. fi. extra. de acc.* Nam & si altercatio olim fuerit de hoc inter Doctores: Cum Panormitanus (alioquin eruditissimus canonistarum) grauissimis adductus rationibus, non fore tradendam copiam huiusmodi docuerit. *Pan. in c. olim & in c. Qualiter, & quando el 2. extra. de acc.* Hostiensis vero asserit Testium dicta fore manifestanda, non autem ipsorum nomina, dicendo ipsa pertinere ad subtilitatem iuris, quæ non erit obseruanda contra regulares personas, & quidem hoc videtur elici ex tex. *ipso dicti cap. qualiter, & quando, el 2. in fi.* vbi hæc habentur [*Hunc tamen ordinem contra regulares personas non credimus vsquequaque obseruandum, quæ cum causa requirit, facilius, & liberius a suis possunt administrationibus amoueri.*] hæc ibi: sed illæ duæ ipsorum Doctorum sententiæ poterunt in simul concordari. Nam ibidem Hostiensis subdidit, quod causæ (habita ratione eorum) nomina manifestari poterunt: & rursus idem Panormitanus dicit *in d. cap qualiter, & quando, el 2.* quod in causa crim. & grauissima dari poterunt ipsa nomina: *Thomas Triuisan. in praxi cri. contra reg. ca. 15.* tamen Triuisanus *in sua praxi de modo, & ordine procedendi criminaliter inter Regulares in ca. 15 de defensionibus reorum*: mediam traditur viam his præcisis verbis vtens post nonnulla, videlicet: *Dico igitur, quod non datur copia; sed ipso*
3 *Reo præsente, & intelligente publicatur ipse processus, & eidem intelligenti legitur ad effectum, vt summarie pariter Reus defensiones suas facere, & allegare possit, etiam ante rigorosum examen,* & quidem huius doctoris sententia esset admittenda in causis criminalibus motis contra regulares, vbi non veniret ipsi regulares puniendi pœna mortis naturalis, vel similis. Nam cum & ipsi regulares, Rei, vt in pluribus, in iudicio ignorent se tueri, nescientes ponderare virtutem indiciorum resultantium ex depositione testium, & licet forsan essent eruditi in forensibus causis, tam propria passio, quam breuitas temporis, in quo sibi leguntur huiusmodi indicia, non fineret eos ponderare dicta testium, vt decet, ad hoc, vt fas sit postea eis contra illa opponendo, se iuste & legitime tueri; sed nec integra processus copia eis deneganda, vel concedenda, videtur à Commissarijs, quando in eorum religione hoc vsu non fuisset receptum. Cum inde videatur detrimentum generari decori religionis, si per manus laicorum Doctorum aduocatorum, procuratorum, & scribarum, huiusmodi processus essent deferendi. Quapropter dum nos essemus constituti Commissarij in arduissima causa criminali, & ex deductis in processu informatiuo aliqui Rei essent adeo indiciati, quod omnino contra eos esset nobis deueniendum ad examen rigorosum, scilicet, ad torturam, antequam ad indulgendas eis defensiones necessario omni iure concedendas descenderemus, consuluimus nostræ Congregationis Præsidem, (qui in alijs religionibus nuncupatur generalis) an possemus in dando ipsis defensiones concedere aduocatum, Doctorem, & procuratorem laicos, qui respondit fore eis illos concedendos, quibus facultatem inde indulsimus in nostra aula hospitij, in qua habitabamus, vt perlustrarent ipsi ad verbum totum processum informatiuum iam formatum, & completum, tribuimusque etiam paginam, calamum, & atramentum, & tempus (coram tamen nobis, ne aliquid mali contingeret in causa sic ardua) & facultatem eliciendi ex ipso, quicquid sibi eliciendum fore videretur expediens ad formandos articulos nobis postea præsentandos, super quibus voluissent examinari testes in defensionem Reorum, & pro eneruatione indiciorum ibi iam allatorum, & probatorum; & sic occurrimus multis expensis faciendis pro copia ipsius processus, tradenda & alijs opprobrijs futuris inde, & sic non fuit denegata copia defensionis, nec inde introduximus nouum ritum in nostra Congregatione 4
cum alias nunquam fuerat alicui concessa huiusmodi copia, sed solum copia indiciorum per modum epilogi sine nominibus, & cognominibus testium: & quidem non sine causa: cum inde euitantur odia intestina, & bella ciuilia, quæ possent in dies succrescere inter regulares: & ipse reus quidem ex dicta copia indiciorum regulariter posset vtique deuenire in cognitionem testium, & cum ipsi testes quam sæpissime insimul cum ipso Reo habitauerint in eodem monasterio, quam facillime poterunt conijcere nomina deponentium talia indicia: Attamen, vt diximus, in grauissima causa, vbi 5
agebatur de vita hominis, nos supradicta forma procedendi vsi fuimus: quod quidem Deo optimo maximo fauente dictus modus concedendi defensiones in tali causa perplacuit fere omnibus Reuerendis nostris Prælatis, ad quos ille deuenit, & non paucis Doctoribus sæcularibus. Quapropter in simili causa Commissarios dicta forma vti obsecro: quia alias si Rei suas defensiones commode facere non permitterentur, & per consequens eorum aduocati non possent eorum articulos fundare, & interrogatoria ipsis Commissarijs præsentare pro reorum defensione, & ex tali causa sola supponerentur Rei torturæ iniustæ: & de hoc conquererentur apud supremos iudices, aut Sedem Apostolicam, & ita fuisset iudicatum: grauiter se de iure puniendos fore pro certo sciant. Nam quomodo ipsi Commissarij poterunt vnquam tuta conscientia in causa criminali grauissima ad actum torturæ deuenire, cum ipse sit subsidiarius actus *Conra. de off. præto. ti. de neg. crim. nu. 6.* qui non nisi legitimis indicijs præcedentibus inferri de iure poterit, *Alex. cons. 65. vo. 1. Rol. consi. 12. n. 31. & seq. lib. 3.* & quidem de iure communi pœna Capitali plectendi erunt, qui inquisitos iniuste torserint, *Mar. cons. 8. n. 28. Rol. cons 12. num 66. & seqq. vol. 3.* & ideo nec ipsi Commissarij debent de facili deuenire ad torturam reorum, & præsertim non plene indultis ipsis reis defensionibus, quæ non solum lege naturali, diuina, ciuili, & canonica nobis permissæ sunt, sed & bestijs quoque
& animalibus brutis competunt, *Boss. pr. cr. titu. de iu-* 6
dic. numer. 75. & intantum hoc est verum, quod etiam, si inde timor subornationis immineret, essent defensiones indulgendæ ante torturam, cum termino ad illa producta indicia purganda, & ita vsu ipso hæc praxis, vt diximus, recepta fuit, & laudata à prudentibus, & licet non negemus in magna

cura

curia Vicariæ Neapolitanæ, & in curia gubernatoris Romæ esse consuetum, quod ex præeminentia sibi indulta à prorege, & à Papa in duobus casibus Rei subijciantur torturæ, non præcedentibus defensionibus indultis Reis, scilicet, primo contra notorios insignesque latrones, deroboratoresque stratarum, incendiarios, & alios similia enormia, & notoria crimina perpetrantes, concurrente tamen infamia, & leuitate vitæ talium. Et secundo in aliquibus alijs grauissimis delictis, præsertim vbi celeritate opus esset ob complices, aut ad exemplum, vel alijs iustis de causis, præcedente tamen facultate à supremis gubernatoribus concessa iudicibus, vt possint in tali casu tunc concurrente vti tali præeminentia. Hoc tamen non habet locum in regularibus multis de causis, quas hic recensere, & longum, & infructiferum esset: cum illas quisque prudens possit ex se cogitare, cum huiusmodi infames non adsint, & vt docuerunt Doctores, *Diaz. in sua praxi, c. de Tortura.* mitius agendum erit in tortura clericorum, quam ageretur in tortura laicorum.

Animaduertant insuper ipsi Commmissarij, quod si ex depositionibus testium, vel confessione ipsius
7 Rei comperissent ipsos incurrisse in sententiam excommunicationis, statim ipsos absoluere studeant quoad actum tantum standi in iudicio, & ipsum prosequendi, & præsentandi quicquid habuerit in sui fauorem; quoniam alias non possent audiri, non præuia tali absolutione, quod si audirentur vtique acta inde secuta essent nulla iuribus vulgaribus: forma vero huiusmodi absolutionis erit subsequens, quæ omnino erit in actis describenda, vt constet ibi de ipsa.

Cum Reuerendi Commissarij comperissent D.... Reum ex
8 *confessione ipsius facta in iudicio coram ipsis, vt in folio.... fuisse incursum in excommunicationem maiorem latam à Reuerendo.... pro eo quod praceperat sub pœna excommunicationis lata sententia, tale quid non faciendum, vel faciendum, ipsum D..... absoluerunt à dicta excommunicatione, ad effectum solum astandi in iudicio, & se tuendi omni meliori modo, &c. Cum ipse non posset probare se fuisse absolutum ab illa. Datum.... Die....*

D.... Abbas
D..... Prior } *Commissarij.*
D..... Actuarius.

Expleto, vt diximus, processu informatiuo, receptaque eorum depositione, ab ipsis Commissarijs erunt offerendæ defensiones ipsis Reis, & terminus congruus ad illas commode peragendas: forma vero huius decreti talis erit.

Reuerendis Commissarijs visum fuit indulgere D.... Reo terminum dierum.... ad producendum quæcumque monumenta, ac probationes, quibus sibi videatur se innocentem probare in delato crimine contra ipsum, & ad eludenda indicia in pro-
9 *cessu contra ipsummet allata, & copiam repertorum sibi dari, habitis tamen ab eo prius testibus pro rite, & recte receptis, & legitime examinatis: saluis exceptionibus & repetitione, &c. & sine præiudicio vlterioris processus, & examinis omni meliori modo, &c. Prout Præsenti decreto huiusmodi supradictum terminum dierum.... indulserunt, & dictam copiam repertorum. Datum in monasterio.... Die....*

D....... Abbas
D....... Prior } *Commissarij.*
D....... Actuarius.

10 Et cum in curia regularium desint berruarij, prout supradiximus, actuarius ipse poterit notificare omnia decreta, & postea referre in actis huiusmodi intimationem, cum subscriptione manus ipsius Rei, ne postea auderet dicere hoc sibi non innotuisse, vtetur ergo infrascripta forma.

Et cum per me D.... actuarium fuisset supradictum decretum intimatum dicto D..., Reo, & ipse coram me ad verbum illud legisset, acceptauit dictum terminum, & defensiones indultas, & in fidem manu sua se subscripsit.

Die.....

Ego D.... acceptaui defensiones, & terminum ad illas peragendas. & in fidem manu propria me subscripsi.

Animaduertant Commissarij etiam, quoniam non 11
pauci simplices statim renunciant oblatis defensionibus, quod cum audierint ipsi Commissarij, si essent in causa leuis momenti, poterunt ipsam renũciationem acceptare, & demandent illam scribi subtus supradictam relationem tali forma.

Et cum per me D..... actuarium fuisset supradictum decretum intimatum D..... Reo, & ipse coram me ad verbum illud legisset, gratias agens dixit se renunciare omnibus sibi competentibus defensionibus, & se remitti pietati Commissariorum, vel huiusmodi, & in fidem manu propria ipse D..... se subscripsit Die....

Ego D.... renunciaui defensionibus mihi oblatis, & in fidem me subscripsi manu propria.

Sed si causa esset criminalis, & arduissima, non ita facile assensum præbeant ipsi Commissarij huiusmodi renunciationi defensionum, cum hoc sæpe procedat ex ignorantia, & imprudentia Rei credentis nihil fuisse in processu probatum contra se. Quapropter etsi non negemus vnicuique licere renunciare iuri sibi competenti, ac per consequens ipsis Reis, consulimus tamen Commissarijs, vt hortentur ipsos regulares reos ad bene cogitandum, quid faciant, ne postea frustra doleant se renunciasse defensionibus tot iuribus sibi competentibus, eo magis quod non semper in rei veritate reperitur in processu productum, prout quis præsumit. Sciat ergo, hæc 12
verba coram se ex charitate prolata, faciat modo ipse quidquid voluerit, & si acceptauerit defensiones, faciat talem acceptationem annotari iuxta formam supra positam.

Sciant etiam Commissarij, quod si causa esset arduissima, & Reo pœna grauissima esset imponenda, nisi se purgauerit de inditijs productis in actis con- 13
tra ipsum omnino præuia supradicta facultate tenebuntur vna cum decreto indultæ confessionis indulgere ipsi Reo aduocatum, & procuratorem, & tunc vtentur tali forma, videlicet.

Reuerendi Commissarij volentes de iure procedere in causa tam graui, tam prout de iure debent, fuit per eosdem prouisum, & decretum dari supra dicto D.... prætenso Reo copiam 14
repertorum: habitis tamen ab eo testibus pro rite, & recte acceptis, & legitime examinatis: saluis exceptionibus, & repetitione, &c. ac sine præiudicio vlterioris processus, & examinis omni meliori modo, &c. prout in actis, terminumque dierum.... ad producendum quicquid sibi placuerit in sui defensionem; & ad eludenda indicia in actis producta. Nec non fuit sibi oblatus, & assignatus in aduocatum D.... vtriusque iuris Doctor, & in procuratorem D.... prout præsenti decreto dictus terminus dierum.... & dictus D.... in aduocatum, & dictus D.... in Procuratorem assignantur. Datum in monasterio.... die....

D.... Abbas
D..... Prior } *Commissarij.*
D.... Actuarius.

Quod quidem decretum intimetur dicto Reo, forma, vt supra, & referat, vt supra, & manu actuarij fa- 15
ciant assignari dicto Reo reperto contra ipsum, vt se tueri possit tali forma, videlicet.

Die.... cum supradicta reperta totius processus informatiui contra D.... compilati fuissent mandato Reuerendorum commissariorum, per me D.... actuarium assignata ipsi D..... prætenso Reo: ipse illa acceptauit gratias agens, & in fidem veritatis se subscripsit manu propria.

Io D... Ho riceuuto quanto di sopra, in fede mi sono sottoscritto di propria mano.

Animaduertant Commissarij, & memoriæ 16
commendent infrascripta pro vera intelligentia fere omnium verborum contentorum, in forma decreti traditi in indulgendis Reo defensionibus sibi de iure competentibus. Sciant ergo primo, quod terminus dierum sibi assignatus poterit toties, quo- 17
ties expedire Commissarijs videbitur, prorogari,

Alex.

Alex. in l. 2. num. 5. ff. de re iudic. Clar. in praxi crim. §. fi. q. 48. ver. quaro. Et secundo, habitis prius testibus, &c. vt inde cesset omnis suspicio fraudis, scilicet antequam re-
18 petantur testes, illi à toto discedant, vel dicere cogantur, aut inducantur contrarium, & sic repeti, & perdurare in primo eorum dicto minus valeant, iuraque curiæ seu iustitiæ propterea destruantur, *Foller. in pra. crim. in ver. detur copia, capitulorum, num. 5.* & ratio proxima istius decisionis est, quoniam non tenetur de iure iudex tradere copiam processus, nisi is prius compilatus, & legitimatus fuerit, & sic testes pro curiæ informatione clam, & secretò examinati absque citatione partis; parte deinde citata fuerint repetiti, vel ad faciem Rei confrontati, *Char. in pra. lib. 3. c. 3. n. 56. vsque ad 67.* secundum formam confrontationis testium supra recensitam. Sciant tertio Commissarij, quod etsi processus non fuisset legitimatus, non esse danda copia, &c. Reo: nisi ipse vel eius procurator expressè in actis declarauerint, se habere testes in processu informatiuo, seu pro curiæ informatione compilato examinatos pro rite, & rectè examinatis, quoniam alias sine tali expressa Rei, aut eius legitimi procuratoris declaratione, non sufficerent dicti decreti verba, idem præcipientis: nec tacitus quasi ipsius Rei consensus, vel procuratoris sui, copiam prædictam cum dicto decreto acceptantis, & ita seruatur in practica: quapropter in tantum hæc (de quibus monuimus Commissarios) sunt vera; vt etiam si Reus instituisset pro huiusmodi copijs cũ oblatione de habẽdo testes pro rite, & rectè receptis, non propterea dicendi essent iam pro talibus habiti, nisi expressè in scriptis protestentur se habere eos pro rite, & rectè receptis. *Gabr. in consi. 177. nu. 17. & seq. li. 1.* Et ratio est, quoniam causa reorum est fauorabilis ita, vt nõnulli Doctores dixerint ad hoc propositum, quod etiam facta dicta declaratione poterit Reus re integra, scilicet antequam copiam recepisset pœnitere, & consensum prædictum reuocare: *Honded. consi. 101. n. 53. lib. 1.* & ideo Commissarij expressè prohibeant actuario assignare dictam copiam dicto Reo, vel eius procuratori legitimo, non præuia dicta declaratione in scriptis facta ab altero eorũ. Cũ aliter processus nõ diceretur legitimatus, nisi testibus in dicto processu informatiua semel examinatis de nouo citata parte repetitis, vel confrontatis. *Char. in pra. li. 3. cap. 3. n. 63.* sed si Reus dixerit se nolle habere testes pro examinatis rite, & rectè: tunc ipsi Commissarij citari, seu moneri faciant Reum forma infrascripta ad videndum repeti testes, & ad dandã eis interrogatoria, si voluerint, alias solum ad videndum illos repeti, &
19 citantur testes, qui comparentes repetentur, etiam super interrogatorijs à Reo exhibitis; qui testes si non repetantur instante Reo, super datis interrogatorijs, nullam profectò fidem depositio eorum face-
20 ret contra ipsum reum. *Honded. vbi sup. n. 28.* Hæc tamen obseruanda erunt in causa criminali ardua mota contra clericum secularem, vel contra regulares, nõ
21 alias contra regularem in causa non ardua. Quarto dictum fuit in dicto decreto, [*saluis exceptionibus & reprobatione.*] Vt ipse Reus declarans se velle habere testes pro rite repetitis, & examinatis, valeat contra illorum personas, & dicta opponere, quicquid Reus ipse voluerit super suis interrogatorijs: quatenus opus sit facere eos repetij: alias enim si dicta reseruatio non fieret, non esset licitum postea contra huiusmodi personas, & dicta aliquid opponere. *Chart. in praxi interrog. lib. c. 3. nu. 70. & seq.* Quinto dictum fuit in decreto, [*sine praiudicio vlterioris processus, & examinis:*] vt semper, & quandocunque sit Commissarijs reseruatum ius alios testes examinandi, & alia iura ad curiæ fauorem facientia deducendi: & licet non desint Do-
22 ctores dicentes, hanc vltimam clausulam [*sine praiudicio*] &c. esse superfluam: quia etiam illa non apposita, potest Iudex post publicatum processum alios testes de nouo recipere ex officio. *Natta in cons. 139. lib. 2. Clar. in pract. §. fi. qu. 61. ver. sed quaro.* Nihilominus ipsi Commissarij omnino in suis decretis similibus semper illam clausulam apponant: & ratio est, quoniam inde ostenditur animus iudicis propensus ad alias probationes admittendas. *Clar. vbi su. q. 93. in fin.* Cum & illam clarissimi Iudices in similibus decretis apponere consueuerint. Sciãt insuper Commissarij, quod si plures reperti fuerint Rei, quorum aliqui sunt carceri mancipati; & alij non; nunquam huiusmodi copia depositionum, aut indiciorum danda esset eis carceratis: nisi prius alijs Reis absentibus in eorum contumacia (seruatis seruandis) condemnatis. *Boss. in praxi. de communi attestan. in titu. de sent. nu. 85. Clar. vbi sup. qu. 49. ver. sed pone.* & ratio potissima est: quoniam si talis copia daretur Reo prætenso: ipsi Rei contumaces docerentur de contentis contra eos in processu, *Boss. & Clarus vbi sup.* & vbi post contumaciam condemnationem Reo præsenti copia tradenda esset, tunc erunt in dicta copia describenda nomina contumacium per literam. *Clar. vbi sup.* 23

Animaduertant insuper Commissarij, quod dicta clausula inserta in supra recensito decreto defensionum, videlicet, [*habitis prius testib. &c.*] non erit inserenda, si danda esset copia Reo iam confesso crimen: & ratio est, quoniam subsequens Rei confessio satis superque processum ipsum legitimauit, ita vt non sit opus alia testium repetitione, vel confrontatione: sed poterunt contra talem deuenire ad sententiam condemnatoriam. *Clar. vbi sup. q. 64. ver. sin. autem, & q. 65. in princ.* 24

Nolo fugiat Commissarios causæ, in qua agitur de pœna capitali, vel quasi, quoniam assignati Aduocatus, & Procurator pro defendendo Reo non solent esse contenti sola notula repertorum; sed assolent petere facultatem recipiendi copiam totius processus informatiui, vt inde elicere possint, quæ videntur posse per depositionem testiũ, aut scripturas indicia, ex deductis ibi eneruare. Cum reuera ex talium accurate ad verbum perlustratione elicere possent aliquas contradictiones in testium depositionibus, vel aliqua non verisimilia, vel testes in dictis suis non concludentes: Idcirco ad petitionem eorundem poterunt facultatem concedere illis in propria audientiæ aula processum lustrandi ad votum, & curent, vt appareat in actis huiusmodi facultas sibi concessa, præmissa in scriptis eorum petitione, quæ erit talis, videlicet. 25

Coram admodum Reuerendis Commissarijs comparent D.... & D.... Aduocatus, & procurator D.... in carceribus constituti, precantes, vt terminum dictum.. eorum principali indultum prorogare dignentur, cum fuerit breuis, nec non & concedere copiam totius processus, vel saltem facultatem illum ad verbum perlustrandi in aula audientia coram coram ipsis Reuerendis Commissarijs. vt inde fas sit eis elicere ea, qua ad defensionem dicti Rei facere videntur, nec non se accingere ad formandos articulos probatorios, vt iellisia, qua viderentur exorta contra eorum principalem, eludi possint, & inde innocentia eius elucescat, quod in gratiam singularem recipient; & isto, & omni alio meliori modo sibi prouideri instant. 26

Actuarius super petitionem scribat hæc verba, videlicet: *Præsentata fuit per ipsos Dominos aduocatum, & Procuratorem die....* & postea Commissarij decretum tale faciant. 27

Perpensa rationabili petitione Dominorum aduocati, & procuratoris D.... prætensi Rei, ipsam admittentes Reuerendi Commissarij, si, & inquantum, præceperunt prorogari terminum iam concessum, concedentes alios dies.... ad producenda, qua in defensionem Rei sibi videbuntur, nec non dari facultatem commode perlustrandi ipsum processum; prout præsenti decreto concedunt dictum terminum dierum....: & copiam perlegendi ipsum processum, vt fuerat petitum. Dat. in monasterio.... die... mensis.... Anni.... 28

D...... Abbas
D...... Prior } Commissarij.
D...... Actuarius.

Animaduertant Commissarij, quod quando aduocatus,

catus, & Procurator Rei præsentauerint articulos probatorios, mandent actuario super præsentatis articulis scribi tali forma.

29 *Præsentati fuerunt præsentes articuli per Dominos .... &.... Aduocatum, & Procuratorem Die.... mensis.... Anni....*

His peractis formetur tale decretum, videlicet.

30 *Cum Dominus.... & dominus Aduocatus, & Procurator D. Rei prætensi comparuissent coram Reuerendis Commissarijs, precantes ipsos articulos probatorios admitti, & super illos examinari testes ibidem nominatos pro defensione eorum principalis. Visum fuit ipsis Reuerendis Commissarijs ipsos admittere si, & inquantum, prout præsenti decreto admiserunt. Dat. in monasterio... die.... mensis.... Anni....*

D....... Abbas
D....... Prior } *Commissarij.*
D..... Actuarius.

Receptis articulis probatorijs studeant primo ipsi Commissarij accuratissime perlegere illos, & si repererint aliquem illorum specimen præseferre potius libelli famosi, quam honestæ defensionis, illos in totum, aut in partem, è medio aliorum articulorum auferant, vt sibi in domino videbitur. Idipsum
31 faciendum diximus de propositis articulis impertinentibus, & nihil ad rem propositam facientibus, cum hoc sibi non solum facere liceat, verum etiam
32 iuribus vulgaribus ad hoc teneantur, & ratio est potissima: quoniam alias viderentur cooperatores scandalorum, quæ inde prodire consueuerunt. Secundo animaduertant ipsi Commissarij, quod sæpe contingit incuria aduocatorum, & procuratorum, &
33 ignorantia ipsorum Reorum, vt in præsentatis articulis nominentur in testes ij, quos alias reprobauerant in eodemmet iudicio, vel in alio, immemores, quod in iure cautum sit testem *l. si quis in testem. C. de Testib. & ibi communiter per Doctor.* illum reprobari non posse, quem quis ante, vel post in eadem, vel alia causa in sui fauorem in testem nominauerint, cum taliter nominando in sui fauorem approbasse tacite eum comprobetur, vt nobis contigit in quadam arduissi-
34 ma causa. Tertio sciant quoque Commissarij Reos inserere aliquando in articulis, quæ resultarent in maximum præiudicium alterius, & in paruum adiutorium ipsorum, dum talia proferunt probando in excipiendo contra testes in processu informatiuo examinatos: Nam in tali casu, si publice constet talia in aliquo articulo contenta esse falsa, non debebunt tales articulos admittere reddendo (si sibi videbitur) ibi in fronte articuli rationem illius reprobationis, vel oretenus ipsi Reo, aut eius procuratori reddendo huiusmodi rationem (inquiens) ad placandum animum forsan turbatum producentium tales articulos, quos forsan fugiebat, contenta in eis esse falsa, & ideo crediderunt inde sibi irrogatam iniuste iniuriam fuisse. Quarto sciant ipsi Commissarij, quod si
35 testes examinandi in defensionem reorum, non reperientur in eodem monasterio, sed in alio, tunc poterunt eos citare ad se præsentandos in dicto monasterio audientiæ infra terminum competentem (habito respectu ad distantiam illius monasterij, in quo tunc illi habitabunt, à monasterio, in quo ipsi Commissarij habitant) per literas priuatas, subscriptas tamen manu amborum Commissariorum, sed si ipsi essent multi, & expedire sibi videbitur ad eosdem se conferre, & quod esset hoc consultius multis de causis, tunc postquam peruenissent ad dictum monasterium, in examine primo vocati in testem subsequentia verba, vel similia scribi faciant ab actuario, videlicet.

Die.... mensis.... Anni.... Cum Reuerendi Commissarij voluissent de iure procedere in causa agitata contra D... & examinare testes nominatos in sui fauorem à dicto D... præsente Reo, necnon consulere indemnitati ipsius Rei, & monasterij.... à quo opus erat dictos testes illius expensis aduocare ad monasterium... in quo ipsi tunc reperiebantur; idcirco se conferentes ad dictum monasterium vocauerunt infrascriptos testes sigillatim examinandos super præinsertis articulis seu capitulis, habentes hic infra pro expressis omnia contenta in illis, breuitati studentes ipsi RR. Commissarij legerunt intelligibili voce vnumquodque ipsorum capitulorum ipsis testibus sigillatim, tamen præcipiendo ijsdem, & præuio iuramento de dicenda mera, & plena veritate super interrogandis super illis, & quicquid inde scirent. Vocatus ergo fuit D... ætatis... dignitatis, & præuio dicto iuramento per ipsum præstito, fuit primo.

Interrogatus, &c. seruetur forma suprà sæpe repetita, & finito examine vniuscuiusque testis iuxta formam supra relatam ad vlteriora ipsi Commissarij procedant, vt infra statim dicetur.

Quinto moniti sint ipsi Commissarij, quod aliquando testes ita temerarij sunt, quod post eorum 36
depositionem requisiti, vt illi se subscribant manu propria (vt moris est omnium curiarum) ipsi audeant insipienter respondere se nolle subscribere, & si asseuerent se vera deposuisse, nescientes huius contumaciæ causam assignare, sed solum dicunt sibi ita placere, vel videri; tunc vt omnia legitime procedant, & consulatur decori tribunalis, & in simul compatiatur ignorantiæ talium testium, ipsorum Commissariorum erit post monitiones blandasque adhortationes, vti minis de ipsis puniendis pro tali eorum audaci temeritate, quod si nec ipsis præmissis illi voluerint se subscribere propriæ depositioni, sed si adhuc pertinaciter responderint se nolle subscribere, nihilque opponentes, sed solum asseuerauerint, se alia velle deponere, quæ scribenda fore ipse velit ibidem (vt nobis in quadam causa ardua contigit,) tunc ipsi Commissarij aduocare studeant Prælatum dicti monachi testis, aut aliam grauem personam in testimonium correctionis paternæ ipsi testi factæ à Commissarijs, & coram illo dicant denuo ipsi testi, vt iam deposita pertinacia se subscribat propriæ suæ depositioni, & quod enarret, quæ vellet ibi fore describenda. Nam si ad rem pertinuerint, & ad contenta in articulo, super quo ad instantiam Rei fuerat in testem vocatus, demandabunt ipsa statim scribi: sin autem incompetentia rei (de qua agitur) nolunt, vt ibi scribantur, vt ordo iudiciarius seruetur: Cum possit postea die sequenti in iudicio comparere producturus, quæ sibi videbitur, & tunc dictum eius acceptabitur, & habebitur de ipso ea ratio, quæ de iure habenda erit: & si adhuc ille testis, nec se subscribere vellet, nec enarrare, quæ scribenda in actis vellet, tunc ne eorum tribunal vilescat, & alij exemplo talium inde punitorum pertimescant talia attentare, sed potius studeant humiliter obtemperare iustis mandatis ipsorum. Ipsi Commissarij contra talem pertinacem tale decretum fulminent.

Die.... mensis.... Anni.... Cum Reuerendi Commissarij sæpissime admonuissent D... supradictum in testem vocatum, vt vellet propriæ supradictæ eius depositioni manu propria se subscribere, prout reliqui testes fecerant, semperque ipse testis respondisset, se nolle subscribere, nisi prius describerentur ibidem omnia dictanda per ipsum D ... qua temeritate audita, & perpendentes, hæc cadere in maximum dedecus non tantum ipsorum Commissariorum, verum etiam totius Congregationis suæ, compatientes tamen dicti testis vecordia, accersiri fecerunt Reuer. Patrem D.... Abbatem dicti monasterij, & denuo coram ipso monuerunt ipsum D... vt iam cessaret ab incepta pertinacia, & se subscribat, alias perseuerans in ea deputabitur carceribus, nec non quod enarret, quæ exoptat in actis describenda. Nam si ipsa erunt attinentia ad materiam articuli, super quo ad instantiam D.... prætensi Rei fuerat 37
in testem vocatus, & iam examinatus, illico Reuerend. Commissarij ibidem fore describenda mandabunt, sin alias die sequenti hora audientiæ comparere deberet audiendus libentissime, & cum ipse D.... persisteret in sua contumacia, ipsi Reuerend. Commissar. mandauerunt dictum D... formalis carceri mancipari, & ibi perseuerare donec ad cor rediens se subscribat, & dignum se reddat misericordia, prout præsenti decreto carceribus formalibus detineri vsque ad dictum tempus mandant.

mandant, Dat. in monasterio die ...mensis... Anni...

D....... *Abbas*
D....... *Prior* } *Commissarij.*
D..... *Actuarius.*

Quod decretum ipsi Commissarij mandent intimari per actuarium, & in actis referri quicquid exequutum fuerit, s. quod fuerit carceri mancipatus, tali
38 forma vtendo, videlicet: *Ego D... Actuarius fidem facio dictum decretum fuisse intimatum per me dicto D.... & fuisse pro supradicta causa ipsum D.... cum effectu carceri formali mancipatum die....* D... Actuarius, vel si se humilians testis petat veniam offerens se subscibere more solito, & hoc ipsum in actis referat vtendo hac vel simili forma verborum, videlicet.

Die... mensis... Anni.... Cum per me D.... Actuarium fuisset supradictum decretũ intimatum dicto D... in testem vocato, statim ipse genibus flexis misericordiam sibi exhiberi à Reuerendis Commissarijs suppliciter expostulauit, & remitti sibi pœnam carceris, se offerens promptissimum ad perficiendam quamcunque aliam pœnitentiam sibi pro dicta pertinacia iniungendam. Quibus auditis Reuer. Commissarij asseruerunt tradendum fore calamum dicto D.... ad se subscribendum dictæ suæ depositioni, & sic ibi dictus D.... se subscripsit, forma subscriptionis est, quæ supra annotata sæpius fuit.

Sed animaduertant nihilominus Commissarij dictum testem fore aliqua alia pœna puniendum, & non permittendum ab omni pœnitentia immunem
39 effici, vt cæteris metus, & reuerentia erga tribunal incutiatur; poterunt vero tale vel simile decretum edere.

Visa supradicta subscriptione D.... & humili eius deprecatione audita, vt secum misericorditer ageretur, ipsi Reuer. Commissarij compatientes eiusdem D.... infirmitati remiserunt ei pœnam carceris, & iniunxerunt D.... coram D.... vt die sequenti comederet in terra in pane, & aqua in refectorio communi monachorum, Zonam, seu corrigiam habens in collo, prout præsenti decreto remittunt dicto D.... dictam pœnam carceris, & iniungunt dictam comestionem in terra in refectorio cum Zona ad collum. Datum in monasterio.... Die.... Mensis.... Anni....

D.... *Abbas*
D..... *Prior* } *Commissarij.*
D.... *Actuarius.*

Memores sint Commissarij, quod expedito examine testium productorum ad instantiam & defen-
40 sionem Rei regrediantur ad monasterium vbi reperitur carceratus Reus, ad quod cum peruenerint, certiores reddere studeant tam Reum, quam eius aduocatum, & procuratorem de perfecto examine hac forma vtendo, videlicet.

Postquam Reuer. Commiss. expedito examine testium nominatorum, & productorum in fauorem D.... prætensi Rei, se contulissent ad ciuitatem... & monasterium... in quo tribunal erexerant, certiores facere studuerunt dictum D... & eius Dominos aduocatum, & procuratorem de dicto perfecto examine, prout præsenti decreto ipsos certiores reddi mandant per me D... Actuarium. Datum in monasterio... Die.... &c.

D....... *Abbas*
D....... *Prior* } *Commissarij.*
D....... *Actuarius.*

Die... &c. Cum per me D... Actuarium fuissent certiorati de dicto perfecto examine tam D... prætensus Reus, quam Domini Aduocatus & Procurator ipsius, ipsi Domini gratias egerunt, & in fidem veritatis me subscripsi.

Ego D..... Actuarius.

Tunc comparentes Aduocatus, & Procurator possent tali forma petitionis vti, vel simili, videlicet Cõ-
41 parent magnificus Dominus..... vtriusque iuris Doctor & magnificus D..... Procurator D..... prætēsi Rei coram Reuerendis Commissarijs, & intellecto quod fuerint examinati testes nominati super capitulis, seu articulis per eosdem productis ad defensionem dicti inquisiti, petunt ab ipsis Reuerendis Commissarijs, vt iuxta ritum, & Priuilegia iam allegata Congregationis Cassinensis, siue ordinis... velint sibi copiam dictorum testium examinatorum exhiberi cum termino dierum octo, vt ipsi consulere possint, an aliud sit eis agendum pro completa defensione dicti D.... Inquisiti alias protestantur, &c.

Aduertat actuarius describere super petitionem 42
ipsam diem præsentationis, dicendo: *Præsentata fuit præsens petitio à Dominis Aduocato, & Procuratore D...... Die....* Et hac petitione perlecta à Commissarijs poterunt edere infrascriptum decretum, videlicet.

Audita iusta, ac rationabili petitione dictorum Dominorum Ad- 43
uocati & Procuratoris dicti D.... prætensi Rei, ipsi Reuerendi Commissarij mandauerunt sibi assignari reperta dictarum depositionum dictorum testium, & indulgeri octo dierum terminum iuxta eorum petitionem, prout præsenti decreto assignari dicta reperta mandant; & dictum terminum indulgent. Datum in monasterio..... Die..... mensis.... Anni....

D.... *Abbas*
D..... *Prior* } *Commissarij.*
D..... *Actuarius.*

Et vt omnia in actis actitata compareant, hæc verba post dictum Decretum scribat actuarius, videlicet.

Die. ...Cum per me D..... Actuarium fuissent assignata dicta reperta depositionum dictorum testium Dominis Aduocato, & Procuratori D.... prætensi Rei, ipsi gratias agendo illa receperunt, & in fidem me subscripsi..... D... Actuarius.

Memores sint quoque ipsi Commissarij, quod in capitulo præsenti, num. 25. cum sermo haberetur de tradenda copia processus informatiui in causa capitali agitata contra regularem, & omnino instarent aduocati pro sibi concedenda totius processus co- 44
pia, non contenti copia repertorum; Diximus posse concedere facultatem perlustrandi totum processum in propria eorum aula coram ipsis, vt inde ipsi aduocati elicere possint ea, quib. aduersari voluerint pro defensione Rei. Id ipsum dicimus de facultate sibi concedenda perlustrandi omnes depositiones testium examinatorum ad defensam Rei, & hoc non obliuiscantur Commissarij obseruare, vt sic propriæ saluti, & reorum consulant.

Transacto ergo dicto indulto termino, & si aduocatus, aut procurator dixerint se non habere aliud producendum in fauorem rei, etiamsi oretenus hoc dixerint, vel infra talem terminum non comparuerint, tunc tale decretum promulgent.

Die... Cum elapsus fuisset dictus indultus terminus aduocato, & procuratori D.... Rei prætensi ad sibi consulendum, an vellent in iudicio aliud proferre in fauorem sui principalis, aduertissent Reueren- 45
di Commissarij, nihil aliud productum fuisse pro parte dicti D.... volentes legitime ad vlteriora procedere in ipsa causa, decreuerunt ipsi Commissarij exhibere totum processum hucusque formatum in causa supradicta Excellentissimo D..... Vtriusque iuris Doctori in eorum consultorem electum oretenus, & nunc in scriptis: eumque coram me D.... Actuario rogantes, vt quanto citius ac omnibus in ipso processu contentis perpensis, votum seu consilium suum in scriptis illis tradere dignaretur, quod & dictus Dominus coram me actua- 46
rio promisit. Quapropter cum effectu iussu dictorum Commissariorum per me ipsi Domino.... V. I. D. fuit facta consignatio dicti processus die, quo supra, & in fidem veritatis me manu propria subscripsi.

D... Actuarius manu propria.

Restitutio dicti processus facta ipsis Commissarijs à Iurisconsulto fiat tali forma: *Die.... accessit ad ipsos Reuerendos Commissarios coram me D..... Actuario præfatus D.... consultor electus, & ipsis restituit ipsum processum cum eius voto manu eiusdem scripto, & subscripto, eiusque solito sigillo munito, post summarium totius processus per eundem elucubratum, & depositum, ac denique illis dimissum: postquam cum ipso Domino consultore non semel colloquium habuerint ipsi Commissarij super meritis productorum in actis iam formatis, tandem mihi Actuario iusserunt ipsi Reuerendi Commissarij tenorem voti illius in actis registrare, & per præfatum consultorem manu propria ipsius subscribi, me Actuario præsente, & in fidem veritatis me manu propria subscripsi.*

D.... Actuarius manu propria.

Forma vero voti, seu decreti consultoris poterit esse

esse ista, vel similis, mutatis mutandis iuxta qualitatem delicti, & indiciorum contra Reum in processu informatiuo productorum.

Quibus supradictis ita se habentibus & super inde habita matura consideratione, nec non & colloquio cum ipsis Reuerendis Commissariis. Tandem mihi infrascripto
47 visum fuit ipsum carceratum, nempe D... tanquam non leniter suspectum de crimine illati homicidij, vel vulneris inflicti, vel similis grauis iniuriæ, & huiusmodi, de quo quis fuerat inquisitus, cum moderatæ rationis temperamento rei necessitas exigit torquendum esse spatio... cum trib. ictib. seu squassis funis, vel alio additamento iustis de causis, factis ei opportunis interrogationib. respicientib. substantialia ipsius processus, & ea, quæ magis vrgent, quas interrogationes in tormentis dicto D.... faciendas, si placuerit, & quatenus opus fuerit in scriptis decernemus, & vbi nihil emergat, dimittatur pro nunc quoad homicidium, seu vulnus illatum, &c. & salua, & excepta pœna ipsi imponenda ad arbitrium Reuerendorum Patrum pro furtiua occupatione, & aliarum rerum ipsius D.... cum de taliũ perpetratione iam deposuerit in processu folio.... Quod si confitebitur, confessio deferatur ad superiores, ad quos spectat, antequam ad sententiam diffinitiuam procedatur. Post quod votum ipse consultor se subscribens suo voto hac forma, vel simili vti poterit.

Et ita, vt supra proximè scriptum est, *censui ego D.... Consultor electus, & in fidem requisitus à Reuerendis Commissariis manu propria subscripsi. Die... mensis... Anni...*

Post cuius subscriptionem immediatè subscribant Commissarij tali forma, *& sic nos Commissarij supradecti inhærentes suprascripto voto decreuimus præfatum D.... torquendum esse modo, & ordine, de quibus in ipso voto. Datum in monasterio... Die... mensis... Anni...*

D..... Abbas }
D..... Prior } *Commissarij.*
D..... Actuarius. }

Et omnino Commissarij regulares multis de causis studeant inducere cum effectu consultorem ipsorum, vt in-
48 tersit torturæ adhibendæ ipsi Reo, necnon & aliquam aliam personam grauem, & in dignitate constitutam eiusdem Congregationis, vel ordinis, vt sint præsentes ijs, quæ fiunt, dum Reus torquetur, vt sic amoueatur omnis fomes, & occasio malignis calumniandi ipsos Commissarios adscribentibus ipsis vel credulitatem, vel remissionem, seu ignauiam, vel animum effeminatum, necnon procurent cum effectu, quod ipsi actui torturæ, & inde confessioni extortæ, vel denegationi coram ipsis factis dictus consultor, dicta persona grauis, & Actuarius in fidem veritatis propria manu se subscribentes hac forma verborum vtantur, vel simili, mutatis tamen mutandis nominib. & dignitatib. eorundem, videlicet.

Io. D..... Priore affermo esser stato presente, quando D..... fu ligato alla corda, & la stando fu interrogato da' Reuerendi Commissarij, & lui rispose come è scritto nel processo, & in fede della verità mi son qui sottoscritto di propria mano. Et hæc omnia obseruanda erunt, quotiescun-
49 que Rei petentes sibi indulgeri copiam processus informatiui expresse declarauerint se habere testes examinatos in processu informatiuo pro informatione curiæ pro repetitis & legitime examinatis, vt latius supra diximus in cap. præsenti: sed si protestantur Rei illos se nolle habere pro repetitis, & legitime examinatis, tunc ipsi Reuerendi Commissarij tenebuntur ipso Reo citato dictos testes repetere, formam seruando, vt inf. latissime dicemus.

De Defensionibus reorum.

CAP. II.

SVMMARIVM.

1 *Reo edenda copia indiciorum ante tormenta, et quando, ac quomodo num. 2 et 3.*
4 *Iudex tenetur quærere defensiones reorum.*
5 *Quattuor modis reus se defendere potest.*
6 *Contra iudicem quid opponi potest.*
7 *Contra delictum similiter.*
8 *Contra testes pariter.*
9 *Quid excipere possit reus contra propriam confessionem.*

POstquam reus de plano constitutus fuerit, ei vtique edenda esset copia indiciorum quatenus tamen ab eo petita *l. 2. Codice de eden. c. qualiter et quando el. 2. §. debet igitur* 1
de accusa. l. vnius §. cogniturum ff. de quæst. in verbo reo postulante vbi Hippol. de Mars. num. 36. & est ratio iuxta regulam illam, quod officium iudicis non impartitur, nisi petenti *l.*
4. §. hoc autem, & quæ ibi notantur per Doctores *ff. de* 2
damno infect. maxime ante rigorosum examen vel torturam, vt notat Bossius *in tit. de indiciis num. 79.* Quam dicit esse communem Alexan. de Neuo consil. 86. *num. 4.* & si reus minime regularis esset, quia regularis hoc casu deberet obtinere expensas aduocatorum à monasterio, & alios sumptus litis, alias esset priuare monachum defensione sua, quæ nec diabolo litiganti & se iure naturæ defendenti deneganda esset, Abb. *in cap. cum contingat de for. compet. num. 27.* Et ideo ita extraiudicialiter procedendo facilius & liberius possunt regulares à suis administrationibus, ammoueri *ca. qualiter et quando el. 2. de accusat*, in vltimis verbis, mandando etiam vt ieiunent in pane & aqua, processus suos sic sine notario & testibus expediendo, nam vbi de bona fide agitur, de apicibus iuris non disputatur, præsertim cum tendant ad correctionem morum, à qua appellatio non datur *cap. reprehensibilis de appellat.* Sed sine figura & forma iudicij procedunt Lapus allegat. *73. num. 5. et 6.* & quanta oriantur scandala, homicidia, & apostasiæ, satis superque constat, & hoc euenit ob malam prælatorum conscientiam, de his loquendo, qui reprehendendi veniunt, nam non puniendo, emendando, & corrigendo delinquentes, omne studium & diligentiam adhibent, in se vindicando de iniurijs receptis, aut de alijs proprijs affectibus & interesse, inferiores infamando, & Deus tantum scit, quo ducti sint, vndeque hoc eueniat & ex qua causa delicti, scilicet vel vt non habeant vocem in proximo capitulo celebrando, ideo pro iustificatione tam iudicis quam rei necessaria est aliqua breuis & substantialis praxis procedendi inter ipsos, quæ iam diu fuit à Follerio edicta, *sub tit. de ordine procedendi contra monachos*, licet nimis stricte, & obscure quam par erat, tractauerit. Dico igitur quod non datur
copia, sed ipso reo præsente & intelligente publicatur ipse 3
processus, & eidem intelligenti legitur, ad effectum vt summarie pariter reus defensiones suas facere & allegare posit, etiam ante rigorosum examen, quod autem ante diffinitiuam sententiam minime dubitandum est, etiamsi sit confessus dicit Salyc. *in l. 2. num. 3. C. de custod. reorum* Angel. *de malef. in verbo qui iudex dictus inquisitus in primis verbis*, & Marian. Socin. *in repet. cap. qualiter et quando de accu-*
sat. numer: 232. Paris de Puteo de Syndicat. *fol. 459. cap. 6.* 4
in f. quibus defensionibus reo assignatis, renuntiare poterit per pactum expressum, glo. *in l. pactum inter hæredes in verbo liceat ff. de pactis* Didacus *super 4. decretal. fol. 202. numer. 16.* & hanc esse communem attestatur Anton. Gomez *in cap. 1. delictorum. numer. 66.* alias reo se non defendente, iudex tunc tenetur defensiones suas inuenire Marsil. *con. l. 16. nu. fin. et in pract. §. vltimo numer. 12. fol. 170. tex. in l. si non defendantur*
tur ff. de pænis lib. 1. in fin. ff. de quæst. multis igitur modis reus 5
se defendere poterit, opponendo, scilicet contra iudicem, delictum, testes ac contra confessionem suam propriam,
contra iudicem plurima opponere reus poterit. Primo vt 6
iudex sit eius inimicus capitalis, ob aliquam grauem iniuriam receptam, iuxta tex. *in principio cap. veniens de iureiurando.* Felin. *in cap. repellantur de accusat. numer. 6. et ibi est.* quia crudelis dicitur, qui famam suam negligit, ideo necessario reputatur inimicus *capit. noluit 12. quæst. 1. capit. non sunt 11. quæst. 3.* Abb. *in cap. magnæ num. 13. de voto et voti redempt.* quia preciosa res est. Alberic. *in authen. testis colum. 2. C. de testibus* & magnum propterea est damnum famam suam amittere *l. infamia ff. de decurion lib. 10.* & licet iudex se inimicum non ostendat,

sufficit tamen si reus iustam causam inimicitiæ allegauerit & probauerit. Felin. *in cap. cum oportet de accusat. numer. 14.* Ias. *in l. apertissimi C. de iudic. num. 7. et* Marsil. *in l. 1. §. præterea ff. de quæstion. numer. 2. et singul. 178. incip. inimicus.* Secundo si est affinis vel consanguineus querelantis, aut alias interessati in causa, *cap. absens 4. quæst. 8.* Item si sit excommunicatus *cap. ad probandum de sententia et re iudic. capit. dilecti filii de except. c. 1. pit. si vero de sententia excommunic. capit. cum speciali in fin. de appellat.* Item si iudex antea ipsum accusauerat de crimine capitali, ex qua oritur capitalis inimicitia, *glos. est in l. licet. ff. de arb. et in §. item inimicitiæ in verbo si capitales instit. de excus. tut.* Abb. & Socin. *in cap. accedens el. 2. vt lite non contest.* quæ etiam procedit conclusio quando accusatio non est criminis capitalis, prosequendo duntaxat suam vel suorum iniuriam, *l. 1. §. 1. et §. fin. ff. de iniur. et §. patitur, instit. eod.* Vnde in omni casu lex accusatorem appellat inimicū *tex. est in c. 1. §. illum ibi nec inermes inimicis, de restit. spoliat. in 6. et in c. item cū quis eo. ti. et in c. meminimus de accu.* & vbi adest animus offendēdi, licet sine effectu, præsumitur talis inimicus accusatione nulla resultante Ioan. de Anan. *in capit. cum P. de accusat.* item ex atroci iniuria paratur inimicitia grauissima, Bart. *in l. 3. §. fin. ff. de adimen. leg.* Item capitalis inimicitia dicitur contracta quotiescumque offensus directè vel indirectè se vendicaret, Lucas de penna *in l. 1. colum. 2. vers. Item propter homicidium C. de his qui se defen. lib. 10.* Adducit text. qui hoc determinat *in cap. fin. de spons.* Item detinens & detentus in vinculis adinuicem præsumuntur contrahere inimicitiā, *argum. text. in l. in ipsius C. familiæ herciscundæ* & ibi Bald. *not. 11.* & latè Blanc. *in l. fin. ff. de quæst. numer. 99.* Item dicens se inimicum, est inimicus *capi. inquisitionis §. ad hæc versic. aut etiam aduersus eos de accusat.* Item expellens aliquem de suo monasterio præsumitur odio prosequi expulsum, & eius inimicus iudicatur, vt Blanc. *in d. l. fin. num. 100.* & quia verbis, rebus, & factis quis propriam voluntatem declarat, vt Blanc. *loco cit. nu. 181.* Ideo ex minis inimicitia præsumitur *glos. in l. licet ff. de arbit.* Bar. *in l. 3. §. fin. ff. de adimen. leg.* Itē ex verbis fit *l. 1. et l.* Itē apud Labeonem *§. 1. ff. de iniuri.* Item & literis *l. vnica C. de iniur. et fam. libell.* & talis iniuria vni facta intelligitur facta etiam omnibus de cognatione *leg. 1. 2. et 3. ff. de lib. caus. l. sororem C. de his quibus vt indig. glos. in clemen. 2. in verbo quomodolibet. de sententia excommun.* & cognatio vsque ad quartum gradum intelligitur Bald. *in cap. vasallus el primo §. de feud. fuer. controuer.* quem sequitur Felin. *in cap. cum oporteat de accusat. numer. 12.* Item inimicus præsumitur, qui non salutat, quem solitus erat salutare *cap. si inimicus 99. distinct.* Lucas de Pen. *in leg. 1. Cod. de his qui se defen. lib. 10.* Item non obediens suo superiori præsumitur inimicus *glos. in cap. si quis diaconus in verbo et inimicos 50. distinct. cap. quoniam vetus 24. quæst. 1.* Item iudex de recenti reconciliatus tanquam suspectus repellitur
7 Ias. *in l. apertissimi colum. 2. in fin. Cod. de iudic.* Contra delictum ipsum pluribus exceptionibus reus defenditur. Primo exceptione præscriptionis temporis annorum 20. à die cōmissi criminis; nam eo tēporis spatio præscribitur omnis accusatio criminalis *l. querela Cod. de fals.* Abb. *in c. cū haberet numer. 4. de eo qui duxit in matrimonium &c. cet.* Boer. *decis. 26. numer. 6.* Marsil. *consil. 117. numer. 40.* hæcque conclusio procedit duntaxat, quando agitur ad pœnam corporalem, sed si agatur ad restitutionem interesse alicuius, tūc vsq; ad 30. an. durat actio, vt tenet Igneus *in leg. in cognitione ff. ad Syllan. numer. 185.* Sed hæc penitus actio videtur extincta ex voto paupertatis, quod emittunt regulares vt supra pluribus in locis dictum fuit. In crimine adulterij 5. annorum spatio præscribitur actio *l. mariti. §. hoc quinquennium ff. ad leg. Iulia. de adulc. et stup.* In simplicibus fornicationibus spatio annorum 3. præscribitur, Grammat. *consil. 50. in ciuil. numer. 6.* Opponitur siquidem etiam exceptione rei iudicatæ, vtpotè si alias super eisdem fuerit absolutus, vel condemnatus, denuo super eisdem iudicari non debet *c. his de accusat.* Angel. *de malef. in verbo ad querellam numer. 90.* Item opponitur ex euidentia facti, vt si constat delictum, de quo inquiritur minus esse commissum, puta quia talis qui dicitur vulneratus, vulnera non habet, vt à simili tradit Bald. *in l. si quis testibus non fin. C. de testibus* Vltimo probando negatiuam coarctatam loco & tempore, vt si dicat delictum hoc non commisi, quia tali die, & hora alibi, præsertim in tali loco eram; talis exceptio probata, concludenter operatur absolutionem, *glos. in c. bona el primo in verbo per rerum naturam de elect.* quam communem allegat Paris, *in cap. quoniam contra numer. 8. de probat.* Felin. *in cap. in nostra*
numer. 8. in fin. de testibus. Ex parte testium pariter excep- 8
tiones quam plurimæ reperiuntur, vt probando inimicitiam non admittitur ad testificandum *l. testium in principio ff. de probat.* & ceteras oppositiones contra iudicem supra enarratas, item probando falsitatem testium debet absolui reus, testes vero cōdemnari *l. qui falsa ff. de testibus.* Item si sunt singulares in eorū dictis non probant, Marsil. *consi. 1. n. 25.* Item si testis deponit impossibilia, non probat Hypp. *consil. 20. numer. 62. vol. 6.* Paris. *consil. 75. volum. 3.* Alex. *consil. 162. num. 8. lib. 6.* Cornel. *consil. 56. num. 4. volum. 1.* Curt. Iun. *consil. 17. num. 66. prima parte.* Crauet. *consil. 115. num. 12.* Item testis non probat quando ex suo dicto potest sibi ascribi laus vel vituperium. Abb. *in cap. cum dilecti de elect. num. 12.* ibi Anton. de Butr. *n. 40.* Alex. *consilio 141. n. 9. libro 1. et consil. 86. numer. 9. lib. 2.* Cornel. *consil. 67. num. 3. volum. 1.* Cur. Iun. *consil. 165. nu. 21. parte. 1.* Item si testis extra iudicium deposuerit se iudicialiter falsum deposuisse minis & instigationibus producentis vel iudicis, licet fides primi dicti minuatur, tamen standum erit primo dicto, ita in terminis consueuit Alex. *consil. 124. numer. 5. volum. 6.* & quod omnino primo dicto iudicialiter & cum iuramento deposito standum sit, & talis assertio minimè attendendā veniat, voluit Imol. *in cap. sicut nobis de testibus numer. 1.* Cornel. *consil. 261. numer 29. volum. 4.* Riminal. præceptor meus *consil. 78. numer. 18. et consil. 103. numer. 2. vol. 2.* & late Bart. *in l. generaliter Cod. de non numer. pecun. numer. 16.* & ratio est; quia depositio facta in iudicio valido, præualet factæ in non valido Alex. *in l. eos ff. de fals.* Boe. *qu. 108. part. 1.* & quod primo dicto in iudicio seruatis seruandis habito stādum omnino sit notat Abb. *in c. sicut nobis de testibus cogn. numer. 1. in capit. inquisitionis §. 3. numer. 9. de accusat. et cap. per tuas de probat. numer 11.* Felin. *in cap. sicut de testibus numer. 2.* Alex. *consil. 74. numer. 8. lib. 1.* Barb. *consil. 40. colum. 2. volum. 3.* Mar. singu. 212. incipit communis omnium, Salyc. *in l. nullum C. de testibus numer. 6.* quæ conclusio adeo vera est, vt primo dicto standum sit, non autem secundo, vt procedat etiamsi secunda depositio iudicialis sit, quinimmo etiam si prima depositio facta fuerit extraiudicialiter, secunda vero iudicialiter & cum iuramento, nihilominus & hoc casu primo dicto standum erit, de secundo potent puniri de falso, Abb. *in cons. 52. vol. 1. num. 1.* Alex. *cons. 237. numer. 7. libr. 6. et cons. 8. numer. 2. lib. 3.* Corn. *cons. 170. numer. 5. vol. 3.* Felin. *in cap. cum in tua, de testibus versic. 4. conclusio nu. 15.* Ioan. Andr. *in c. non est sine culpa de regul. iur. in 6. n. 11. 13. et 15.* Ant. de Butrio *in c. cū in tua di. 1 ceu de testibus et attest. n. 1. et seq.* Io. de Anan. *in c. per tuas de probat. n. 4. et in c. inquisit. §. tertio de accusat. nu. 7.* Card. Zab. *in clem. testibus de testibus numer. 11.* Bart. *in l. eos ff. ad leg.* Cornel. *de fals. numer. 8.* & semper hæc opinio penes me habita fuit magis communis, quæ procedit, quando depositiones sunt penitus diuersæ & contrariæ, sed si secunda declarat primam, vel diuersimode testis fuerit interrogatus secunda vice, quam prima, vtrique tunc stabitur & argumen. eorum quæ notantur à Bart. *in l. eos qui ff. ad leg.* Cornel. *de fals. numer. 4.* ab omnibus communiter recepta, vt si depositiones non diuersæ sed contrariæ, super eodemmet interrogatorio, & quatenus de eadem causa, & inter easdem personas ageretur, nisi concurrant præmissa, talis testis minimè de falso puniri debet, vt late Abb. *in capit. cum in tua de testibus numer. fin. et ibi in addit. in litera B. versic. pone,* &c. Alias resultantes contrariæ primæ standum erit vt Bald. *consil. 44. numer. 4.*
vol. 4. Imol. *in cap. cum causam quam de testibus numer. 20.* Vl- 9
timo contra propriam confessionem etiam reus excipere poterit, vt si emanata dum stabat ægrotans, per errorem fatetur, & sic probando errorem reuocabitur, Aret. *in cap. cum dilectis de accusat. in 1 litu. verbu.* & hæc est communis opinio ex sola confessione nuda, adeo quod alibi, nec aliunde de delicto non constet, nec adsint indicia, ex tali confessione, non debet reus condemnari, Marsil. *in practica §. postquam numer. 48.* quæ conclusio

pro-

procedit, quando confessio non fuit absoluta, sed qualificata, quo casu cum suâ qualitate debet acceptari in totum vt Bart. *in l. Aurelius §. idem quæsiit num. 2. ff. de lib. leg.* alias si cum confessione concurrunt indicia, tunc confessio diuiditur, & confessio stat pro curia contra reum, & qualitas adiecta debet à reo probari vt Bar. *in l. Aurelio §. Cnius ff. de lib. leg.* Quoniam vigore concil. Triden. cap. 14. *ses. 7. de reformat.* capit. 8. *ses. 21. Itidem de reformat.* ordinarij contra regulares extra clausuram degentes habent omnimodam authoritatē ipsos corrigēdi & castigādi, quinimmò in vim dicti concil. *c. 14. ses. 25. de regular. et monial.* Formant ordinarij processus, & postea, vna cum persona remittunt superioribus suis regularibus, vt ab ipsis puniantur, debent ipsi superiores permittere vt regulares processati iuris ordine seruato, & receptis testibus secularibus simili modo quoque defensiones suas facere possint, dando interrogatoria, repetendo testes, recipiendo testes seculares ad defensam, vt vterque processus tam informatiuus quam defensiuus ab vnomet iudice, & vnomet ordine fabricatus, vsque ad sententiam diffinitiuam exclusiuè procedendo, adeo quod superior regularis non nisi propalationem suæ sententiæ habeat, quod ego pluries obseruari feci hanc practicam, &c.

Concil. Trident. sess. 6. cap. 3. de reformat. Item sess. 7. cap. 14. de reformat. Capite 8. sess. 21. de reformat. Concil. Trident. ses. 25. cap. 14. de regular. & moniali.

DE TORTVRA REORVM. Tit. XXII.

A quibus tortura erit inchoanda, quādo plures Rei essent torquendi, & de remediis, quibus ipsi torquendi assoleant vti in tortura existentes, vt nullum sentiant dolorem.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Tortura à quo sit inchoanda, quando plures essent inchoandi propter producta in eodem processu.*

2 *Commissarii quæ ponderabunt circa maleficia, quibus passim rei torquendi se muniunt.*

3 *Commissarii quomodo cognoscent reos ante torturam se munisse maleficiis, ne sentirent dolorem aliquem, dum torquentur.*

4 *Commissarii quomodo procurabunt, maleficia ne habeant locum in ipsis torquendis.*

ANimaduertant omnino Commissarij quod si plures fuerint Rei torquendi, Commissarios oportebit seruare talem ordinem. Nam ab illo semper erit incipien-
1 dum, à quo melius, clarius, & facilius, ipsi possent veritatē, & seriem criminis commissi audire vna cum omnibus circumstantiis, & qualitatibus. *Bald. de priu. in tract. de qu. et tor. nu. 7. Conrad. de off. pret. tit. de neg. crimi. nu. 40. fol. 251.* Vt puta, prius à fœmina postea à masculo, licet hoc aliquando fallat, *Bal. et Scapp. in loco sup. cit. Cla. in praxi. §. fi. q. 64. ver. quæro si plures.* & quoad masculos prius à timidiore, iuniore, & debiliore, quam è contra, & prius à suspectis, quales sunt homines malæ vitæ, opinionis, & famæ habentes malum, & turpe nomen, siue malam physionomiam; quivè cadauer occisi, vel aliud crimen, de quo agitur, repererunt. *Carrer. in sua prac. in c. incip. habitis indiciis fol.*
2 *88. in prin. Conrad. vbi supra num. 4.* His ergo ponderatis, & obseruatis sciant etiam Cōmissarij, quod in dies experientia ipsa nos docuit, quod dum carcerati sibi sunt conscij, timentes ne torturæ subiecti veritatem perpetrati criminis fateri inuiti cogantur, plura, & diuersa procurant maleficia, quæ vulgo remedia contra torturam appellant; vt tormentorum cruciatus non sentiant; quibus maleficiis, diabolo forsan (Deo permittente) operante, inania ea esse experientia nos docuit, *Pau. Ghirlan. in tract. de q. et tor. q. 4. n. 13. et seq. Char. in pract. interrog. in li. 4. c. 1. n. 220. et seq.* prout sepissimè contigisse audiuimus. Quapropter ipsis Commissariis inuigilandū erit, vt pro viribus huiusmodi maleficiis eneruandis occurrant. *Char. vbi su. num. 219.* Sciant ipsi ergo huiusmodi maleficia, vt plurimum, constare ex verbis & notis descriptis, siue caracteribus incognitis communiter, & designatis in aliqua chartula papiri, siue membranæ, siue in ea quam vocant virginem, quas quidem chartulas aliquando deferunt in aliqua parte corporis secreta, vel in vestimentis. *Char. vbi sup. num. 217.*
Idcirco cum ipsi Commissarij aduerterint Reos tormenta 3
parui pendere, vel in eis dormire, aut eius corpus intumescere, vel spumam ex ore profluere, siue aliqua alia signa ipsi viderint, vnde conuincere poterunt illos se maleficiis aduersus tormēta prædicta se muniuisse, poterunt, vel tor- 4
menti genus mutare. *Franc. Marcel. per Scapp. in tract. de iure non scrip. li. 5. c. 120. n. 3.* vel ipsum Reū alteri carceri mancipari iubere, expressè prohibēdo, ne quid ex alio carcere secum deferat, *Char. vbi sup. nu. 222. vers. 3. mutare.* vel vestimenta omnia; ipsum etiam subuculam eundem exuere, aliaq; diuersa superinduere. *Char. vbi su. vers. quarto.* Omnes etiam personæ partes, etiam os, foramen narium, & aurium, siue ruptorium, vel incisio in corpore Rei adfuerit, diligenter perquiri faciant. *Char. vbi su.* Item capillos capitis, & pilos in toto corpore abradi facere. *Scapp. de iure non scrip. lib. 5. c. 120. n. 6.* quam quidem abradationem capillorum solum esse potentissimum remedium criminalista cruditissimus expertus est. Propterea huiusmodi carceratis non erit permittēdum de foris aliquid comedēdum afferri vel bibendū. *Char. vbi sup. ver. sexto.* Cum ad illos aliquando transmittantur cibaria superstitiosa. Sciant insuper quod aliquādo contingit ipsos torquendos nihil superstitiosum habere in sua persona; sed solum memoriæ commendasse nonnulla verba superstitiosa, quæ student dum torturæ alligantur submissa voce recitare, quod cum aduerterint ipsi Commissarij, debebunt ipsum variis sermonibus aggredi, vt ipsum talia recitantem interrumpant, vel aliis clamoribus non permittere illum talia recensere.

De modo, & forma procedēdi contra reos ad quæstionem, seu torturam; quam alias rigorosum examen appellant passim Doctores, cum formis decernendi ipsam torturam adhibendam.

CAP. II.

SVMMARIVM.

1 *Commissariis quando liceat torquere reos.*

2 *Commissarii quibus tormentis vti debeant contra reos, vt ab ore ipsorum possit haberi veritas criminis admissi.*

3 *Commissarii quæ ad memoriam reuocare debeant, antequam ad torquendos Reos descenderint. nu. 5. et 6.*

4 *Tortura adhibenda Reò non erit nisi præcedentibus indiciis sufficientibus in iudicio probatis contra Reum.*

7 *Commissarii quando non poterunt coniungere plura indicia ad vnum perfectum indicium constituendum contra Reum.*

8 *Commissarii antequam incipiant Reum subiicere torturæ, quomodo alloquentur ipsum.*

9 *Decretum de Reum torquendo, ipsam Rei torturam praecedere debet simul, et semel, et quare.*

10 *Commissarii prudentes quid obseruare debeant, antequam pronuncient reum fore torquendum, et quare, nu. 14.*

11 *Reus etiam antequam applicatus fuerit tormentis, posset appellare ab ipsis ad superiorem, non autem postquam applicatus fuerit ipsis tormentis.*

12 *Monachus Congregationis Casinensis an liceat appellare à decreto torturae, vel aliorum tormentorum sibi applicandorum, pro eruenda eorum confessione in causa criminali, vbi ageretur de poena capitali, vel quasi.*

13 *Tortura dicitur malum irremediabile, et quare.*

15 *Commissarij in actu practico aliquem torturae subijciendo, quomodo procedent, forma traditur elegantissima, et breuissima.*

16 *Annotari in actis quae mandanda erunt à Commissarijs immediate, antequam Rei torqueantur, et de quibus eosdem Reos interrogabunt ipsi Commissarij, et qua forma verborum.*

17 *Actuarius scribet in actis omnia praecisa verba, et suspiria prolata à Reis respondentibus super interrogatorijs sibi factis à Commissarijs.*

18 *Commissarij quomodo interrogabunt Reum de singulis indicijs in processu allatis, antequam torqueant Reum, sed si ille semper persisterit in negando: tunc Commissarij praecipiant illum torturae alligari, et Commissarij expresse protestari debent per eos non torqueri reum pro delictis, de quibus sua propria confessio praecesserit, vel dictis testium fuerat conuictus.*

19 *His peractis iubere debent Commissarij, ipsum Reum iam funi applicatum in altum eleuari, et sic torqueri, et sic eleuatum denuo ipsum interrogare de praetensis contra ipsum delictis, et describenda erunt in actu ad verbum omnia verba tam interrogationum, quam responsionum.*

20 *Commissarij quando mandabunt Reum tortum à tortura deponi actuarius quomodo hoc describet in actis.*

21 *Commissarijs quae erunt ponderanda, antequam ad repetitionem torturae Reorum descendant.*

22 *Tortura quibus vicibus inferri possit in eadem causa, et an statim post cibum sumptum a Reo.*

23 *Decreti forma de repetenda tortura traditur.*

24 *Actuarius quomodo in actis describet secundam torturam reorum, seu repetitionem ipsius torturae.*

25 *Commissarij qua forma verborum in repetitione torturae vti debebunt.*

26 *Commissarij videntes Reum adhuc perseuerantem in negatiua sua, quid in actu describi mandent, et quid contra ipsum exequantur.*

27 *In depositione Rei à tortura quae verba describenda erunt in actis.*

28 *Reo perseuerante adhuc in negatiua, quomodo procedent ad vlteriora Commissarij, et Reus quoties poterit torqueri.*

1 Concessis defensionibus ipsis Reis cum competenti dierum termino, ipsi Commissarij statim ipso termino elapso, cum assignatione copiae in casibus supra recensitis, *Clar. in prac. crim. §. fi. quaest. 49. ver. Quaero quod in fi. initi.* vel si factis per Reos defensionibus adhuc indicia, quae contra ipsum ex processu desuper fabricato resultant, ciuiliter purgata, nisi talia essent indicia, quae iudicantis animum ad sententiam condemnatoriam ferendam valeant impellere, & constet prius de corpore delicti, *Fran. Personal. in tract. de indit. et tortura numer. 11.* poterunt ipsi Commissarij pro veritate capienda ad tormenta contra ipsum Reum deuenire. *Scapp. de iure non scrip. lib. 5. c. 109. nu. 20.*

2 Animaduertant primo ergo ipsi commissarij, quod licet plura diuersaque fuerint tormentorum genera ad veritatem ab ore Rei eruendam excogitata, puta, ligatio manuum in manicis ferreis, combustio pedum vnctis pedibus lardo porcino ad ignem coniunctis, alligatio brachiorum post terga, & eleuatio in funem facta, quod vsitatissimum est. *Conrad de off. praetor. in tit. d. negat. crim. num. 45. fol. 513.* Ipsi tamen Commissarij vti debebunt tormentis solitis in religione sua. *Clar. in prac. §. fi. quaest. 64. versi. Item debet. et ver. sequenti.* Sed si ibi varia soleant adhiberi tormenta: ipsi tunc vtentur his, quae sibi magis expedire videbuntur ad eruendam veritatem à Reo, & sint modestiora. 3 *Char. in pract. interrog. lib. 4. 6. 1. num. 8.* Secundo memores sint ipsi Commissarij se esse Christianos, & religiosos, ac ideo moderatos fore, & misericordes erga reos, quantum aequitas eis suggeret, in inferendis tormentis, *Gome. varia. resol. tom. 3. cap. 13. num. 5.* ipsosque reos tortos, vel innocentiae, vel supplicijs incolumes fore seruandos. *l. Quaestionis, ff. de quaestio. et ibi doct.* Tertio sciant torturam dici, & esse quoddam remedium subsidiarium, tuncque ad illam confugiendum esse, quando aliter habere veritatem eis non 4 liceat, *Clar. vbi sup. ver. debet etiam.* Nam neque indistincte in omnibus delictorum generib. illam adhibendam fore, sed tantummodo in his, pro quibus veniret corporalis poena de iure infligenda. *Clar. vbi sup. ver. praeterea debet.* Quarto 5 non obliuiscantur Commissarij, quod ipsa tortura de iure inferri non poterit, nisi legitimis praecedentibus contra Reum indicijs legitime probatis, & sufficientibus vt neminem iniuste torqueri contingat, à quo pluribus de causis Commissarijs abstinendum erit. *Boss. in pract. titu. de tortura, num. 31. Clar. vbi sup. ver. primo, et ver. Dixi etiam.* Quapropter 6 praemissa oratione ad Deum opt. max. fusa pro impetrando lumine recte iudicandi de indicijs adductis in processu, erunt ipsa indicia accuratissime ponderanda, an ipsa sint ad torturam sufficientia iuxta formam iuris, licet non negemus, hoc esse summopere repositum in arbitrio iudicis Deum timentis, & iureperiti, decernere scilicet, quando indicia ad torquendos Reos sint sufficientia, huiusmodi tamen arbitrium esse non debet à iuris tramite alienum. *Clar. vbi sup. vers. Dixi. ver. non sufficit. et ver. Dixi quoq.* Sed aequitati conforme. *Bursa. cons. 201. post num. 42. vol. 2. Casa. in pract. ... m. tit. de Tormen. c. 6.* Quinto erunt ipsa 7 indicia libranda, ac discutienda, an essent luce clariora in sua specie certa non dubia, non aequiuoca, concludenter probata in genere suo, & ad delictum, de quo quaeritur inferentia, probabilia, verisimilia, & à iure approbata. *Scapp. de iure non scrip. lib. 5. cap. 97. num. 12. et 13. Boss. de Ind. num. 17.* Et concludenter probata *Masc. concl. 462. num. 18. et 19.* in genere suo, ita vt sola paene superesse rei torquendi confessionem de se videatur. *Aym. cons. 6. num. 12.* Commissarij enim debent esse quodammodo certi, antequam torturae supponant illum tale delictum commisisse. *Scapp. vbi supra. cap. 97. num. 12. et 13.* ac de indiciorum verisimilitudine per probationes, non autem per diuinationes sibi constare facere. *Bal. in consil. 78. lib. 4. Simon. de Praet. consil. 15. num. 18.* Aduertant etiam ne plura insimul coniungantur indicia ad vnum perfectum indicium constituendum, si illa diuersa essent, nec ad eundem spectent rei finem. *Becc. in cons. 85. num. 2. Simon. de Praet. consil. 15. num. 18.* Et si non negemus, quod quandoque indicia licet remota insimul coniuncta sufficiant ad aliquem torquendum, si vnum aliud coadiuuerit, ac tenderit ad eundem rei finem. *Mod Rom. de indic. et tortura, quaest. 37. num. 34.* Sexto Commissarij sciant quod 8 antequam ad torquendos Reos descendant, erit ab ipsis Reus interrogationibus & admonitionibus suadendus ad fatendam veritatem super his, de quibus extant contra ipsum indicia in processu, *Char. in praxi interrog. lib. 4. cap. 8. num. 18.* quodam tamen diuerso modo, & ratione tunc vtendum erit ipsis: quapropter statim, & incontinenti interrogabunt ipsos reos de facto, de quo agitur, non per tot circuitus verborum, vt fieri expedit, & consueuit, dum examinantur in primo eorum examine non rigoroso. *Clarus vbi supra.* Et si Reus adhuc in sua pertinacia persisterit: tunc in vnum recollecta, & quasi per modum epilogi repetant indicia varijs in locis processus existentia, & vrgentia contra Reum quasi illa attingendo hortabuntur Reum ad confessionem facti, cum iam sit quasi de illis conuictus, & negare non possit, sed si adhuc persistat in sua negatione, comminentur illi torturam ante decretum de torquendo. *Char. vbi supra lib. 4. cap. 1. num. 59. et seq.* Sed ipso 9 in per-

in pertinacia perdurante deuenire debebunt ad torturam ei adhibendam interposito prius decreto de ipsum torquendo forma infra statim tradenda. Septimo & vltimo
10 memoriæ commendare non desinant Commissarij introductum esse stylum hodie in curijs, vt euitetur impedimentum torturæ, quod Commissarij volentes de iure torquere reos interponunt ipsum decretum de torquendo eos ita secrete, vt statim vnico contextu post illud promulgatum ad torturam deueniatur, ne detur occasio Reo appellandi. *Clar. in praxi. §. fin. quæst. 64. vers. sed quid agendum.* Ideoque solent practici Commissarij præuijs dictis monitionib. & comminationib. de torquendo pronunciare, decernere, & mandare Reum adhuc negantem duci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari; sed
11 adhuc melius facerent, si antequam ipsi Commissarij eos moneant, iubeant ipsum Reum duci ad locum torturæ, & ibi ipsum quasi vnico contextu verborum moneant, decernantque torqueri, & spoliari, & funi applicari. Cum tali repentino tremore ipsi Rei assoleant ita terreri, vt quodam modo ignorent, quid sibi contigerit, & sic non recordantur appellare à decreto torturæ, *Clar. vbi supra.* & ratio istius doctrinæ est, quoniam postquam reus torturæ applicatus fuit, vel alijs tormentis, si tunc appellaret: eius appellatio recipienda non esset, prout regulariter recipi deberet, si Iudex pronunciasset palam Reum esse extorquendum, vel extare inditia contra illum ad torturam sufficientia. *Clar. vbi sup. et Char. in prac. interrog. lib. 4. c. 1. num. 69. et seq.* E quidem licet tam de iure communi, *c. reprehensibilis, etc. Ad nostram, el 1. extra de appell.* quam ex priuilegio felicis recordat.
12 Eugenij IV. & Gregorij XIII. concesso Congregationi Cassinensi non possint monachi Congregationis Cassinen. appellare à correctione, & pænitentijs sibi iniunctis, aut iniungendis; in tantum quod ipsis appellationibus non obstantibus puniri poterunt à suis prælatis, etsi relinquatur eis aditus conquerendi contra suos Prælatos, forte eos iniuste punientes, perfecta tamen iniuncta pænitentia, seu pœna sibi inflicta. Nihilominus quando sumus in causa criminali ardua, in qua agitur de vita monachi, aut de pæna triremium, vel carceris perpetui, & huiusmodi: tunc procul dubio Commissarijs non prodesset supradicta decisio Pontificia, quæ non habet locum in casu, de quo modo loquimur; vt ex contextu verborum ibi contentorum apertissime elicitur. Nam ibi dicitur non impedire Prælatos appellationem factam sibi à subditis à correctione, vtique secundum regulam, quin ipsa non obstante poterunt illos punire; & quia hoc patet ad sensum, cum in fine dicti *c. qualiter et quando, el 2. agatur de causa non ardua.* Cum ibi dicatur, [*qui facilius poterunt à suis administrationibus remoueri,*] *et in c. 3. et c. reprehensibilis, extra. de appellationib.* sermo habeatur de punitione secundum disciplinam regularem Prælati sui, & capituli: & notorium est, quod in regula non continetur pæna mortis, aut triremium, vel carceris perpetui, quæ pæna alias mors ci-
13 uilis appellatur, & ideo memores esse Commissarios volo, quod tortura dicitur malum irremediabile ratione effectus, qui inde emanare posset scilicet confessionis delicti, ac per consequens congruæ pænæ inflictio, & ideo cauti sint ipsi Commissarij, vt ad verbum obseruent ea, de quibus eos monuimus, ne detur regularibus Reis adi-
14 tus appellandi à decreto torturæ. Nam si huiusmodi cautelam non obseruassent, & ipsi Rei antequam funi torturæ fuissent applicati, appellassent ab ipsa tortura ad summum Pontificem, non auderemus nos aliud asserere, nisi quod in tali casu non esset procedendum ad vlteriora, nisi consulto summo Pontifice, vel alio superiore ipsorum Commissariorum, ad quos tales Rei appellassent: & hæc est nostra sententia, cui neminem ex prudentibus Iureconsultis contradicturum fore per se patet, sed se illi subscripturum non ignoro, in dicta causa, in qua esset imponenda pœna mortis, triremium, vel carceris perpetui.

Forma procedendi in actu practico reum torquendi talis est.

Præmissas monitiones factas Commissarijs de modo procedendi ad torquendum Reum, & de obseruandis ab illis, in quibus processimus per modum cuiusdam theoricæ elicitæ à doctissimis viris; merito subsequetur quædam praxis, quam seruare debeant ipsi Commissarij, dum 15
actu decreuerint iuxta scita sanctionum vtriusque censuræ Reos torquere ad eruendam eorum confessionem, & incipiendo à tormento funis (tamquam magis vsitato modo torquendi, & regina tormentorum appellata) iuxta instructionem superius ipsis Commissarijs traditam, postquam vero adductus Reus fuerit ad locum vbi est parata ipsa tortura, seu tormentum funis, tali forma verborum Commissarij ipsum alloquantur. Postquam nonnulla infra scripta verba prænotata fuissent, vt infra statim.

Die.... mensis.... Anni....

Constitutus D.... et ex carceribus extractus, et adductus coram nobis D.... et D.... Commissarijs, et magnifico D.... vtriusque iuris Doctore, et consultore electo existentibus in monasterio.... Ci- 16
uitatis.... in loco vulgo; nuncupato.... vbi extabant omnia ad torquendum bene disposita, fuit ei dictum per alterum ex Commissarijs.

D.... con tutto che dalle cose, che habbiamo nel processo formato da noi secondo la commissione hauuta dalli Reuerendi Padri del regimento della Congregatione ò religione nostra, per l'occasione del pretenso delitto, ferite, ò furto, [*et sic de singulis criminibus, de quibus actitatum fuisset;*] in persona del P.... ò nella robba di D.... Noi siamo assai ben chiariti della vostra colpa: tuttauia siamo venuti in resolutione di volerne sapere la verita di vostra propria bocca, intorno al fatto delitto, ò ferite &c. si come vi esortiamo à dirla liberamente, potendoui per questa via aprir la strada à qualche misericordia, altrimente si passer à piu oltre, come vi puo dar ad intendere il tormento, che vi sta preparato, & sarete sforzato à dirla con maggior vostra confusione, pero risolueteui, & dite, quanto vi piace.

His præmissis describantur omnia & singula verba, quæ ipse reus protulit, & etiam lacrymas, & suspiria in responsione *Clarus in practic. §. fin. quæst. 21. ver. retenta. Char. lib. 4. c. 1. num. 49. et 82.* supra dicti interrogatorij, & etiam verba impertinentia, si quæ protulerit, verbi gratia. 17

Qui D.... respon. [ho detto la verita: & di quanto son stato ricercato, io dico di nouo, che non ne so niente, onde altro non diro mai.

Tunc dictum ei fuit: [gia che voi restate nella vostra ostinatione, & che non volete de plano (come meglio sarebbe) dar conto di quanto vi si è ricercato, & hora vi si teplica eccitandoui à tutti questi particolari la causa, che vi mosse à commetter tal delitto, ò bastonar, ò ferire, ò robbar, [& sic de singulis deductis in processu.] contra D....

Respon. [Io non so niente di tal cosa, &c.] & describantur omnia verba prolata ab ipso. Et sic Commissarij procedant in interrogationib. alijs semper tamen fundatis, & excerptis ex capitib. indiciorum, deductorum ex processu formato contra reum: & exempli gratia nonnullæ subnectentur interrogationes.

Tunc fuit dicto D.... dictum, [gia che voi restate nella vostra ostinatione, & che non volete de plano (come sarebbe meglio) dar conto di quanto si è ricercato, & hora vi si replicha, eccitandoui à tutti questi particolari qual fu la cagione, che vi mosse à commetter tal delitto nella persona, ò robba del P.D....

Respon. [Io non ne so niente,] & vt diximus eodem modo erit interrogandus, de specialibus indicijs exortis contra ipsum reum, & sigillatim, & si noluerit illa fateri, tunc Commissarij his verbis vtantur, & describi faciant in actis, videlicet.

18 *Et tunc iussimus ipsum D.... expoliari, & funi alligari, quod dum adimpleretur fuit eidem D... dictum.* [Auertite, che questo tormento, che vi si da, non vi può seruire per rispetto del spoglio, seu robbamento delle cose di D.... che gianella vostra esamine de plano hauere confessato,] *& idem dicat de alio crimine sine tortura à Reo acceptato,* [perche quanto à questo vi si darà quel castigo, che merita l'eccesso, come à Reo confessato, & così vi si protesta. *Clar. vbi sup. q. 64. ver. veritatis, Scap. de iure non scrip. lib. 5. c. 111. in prin.* Qui nihil respondit, sed si respondisset, essent omnino omnia verba describenda post talem protestationem, nihil illis addendo, vel minuendo, cum eiusdem rei verba singula sint accurate ponderanda ab ipsis Commissariis.

Tunc denique iussum fuit ipsum D.... expoliatum, & funi alligatum eleuari in altum, & sic eleuatus fuit interrogatus. *Qual fu la cagione, che vi indusse a commettere tal delitto nella persona di D..*

Qui respondit, *Io non ne sò cosa alcuna, ò Dio aiutami, oh ime, io son innocente*, & sic describantur omnia eius verba tunc prolata, & deinceps sigillatim interrogetur (vti diximus)
19 super capitibus indiciorum extantium contra ipsum reum, & ipse interim suspensus perdurabit, & postea ipse tortus post aliqualem interrogationem sibi factam, & eiusdem responsionem torqueri poterit ictib. funis, ipsum eleuari iubendo, & statim ipsum violenter dimitti, & sic dari squassum, seu ictum funis (ita communiter dictum) & hoc repeti bis, vel amplius iuxta tamen qualitatem indiciorum in actis probatorum. Cum hoc remittatur arbitrio iudicum peritorum, qui hoc arbitrium elicient tum ex robustitate reorum, tum ex deductis indiciis in actis, eo quod circa hoc non possit dari regula certa, vel documentum inuiolabile, cum variæ sint indiciorum qualitates, & reorum complexiones. *Char. in prac. interrog. lib. 4. c. 1. num. 105.* Et quoniam aliquando videbitur Commissariis, & consultori iterum die sequenti, vel alia torqueri eundem reum, & tunc mandent Actuario post responsiones, exclamationes, & inuocationes factas in tortura à reis descriptas, vti supra docuimus infrascripta ad verbum in actis describi ab actua-
20 rio in fine actus torturæ. Et fuit per Reuerendos Commissarios, & excellentem consultorem iussum dictum D.... deponi de tortura, & fuit sic supersessum in tortura cum animo iterum, & pluries ipsorum D.... torquendi, quatenus opus fuerit, & ipsis Reuerendis Commissariis, & ipsi Domino consultori videbitur, & fuit iussum iterum ipsum carceri mancipari. *Clar. in prac. §. fi. q. 64. ver. vltimo videndum, & quid significet clausula, quatenus opus sit, &c. vide per Chart. vbi supra c. 1. num. 116. & seq.* & animaduertant Commissarij quod si de iure ipsis, & consultori eorum videretur iterum eundem reum postero die torqueri leuius, vel grauius, vel solum eleuari iuxta qualitatem indiciorum purgandorum tunc.

Ad torturæ repetitionem antequam perducantur, infra-
21 scripta erunt ponderanda, videlicet, primo, vt sit causa iusta illam denuo inferendi. *Scapp. de iure non script. lib. 5. c. 108. nu. 14. & 15. Clar. q. 64. vers. vlt.* videlicet criminis prætensi immanitas, conditio Rei, grauitas, vel leuitas torturæ præcedentis, & indiciorum contra reum militantium natura optime perpensa, *Clar. vbi sup. ver. debet igitur.* & si de iure videatur illam repeti posse propter indicia noua primis vrgentiora superuenientia. *Carre. in prac. crim. cap. circa sextum, num. 1. fol.*
22 *93. Clar. vbi sup.* nihilominus practica rerum magistra obseruat, vt arbitrio iudicis tortura repetatur, & quidem hæc decisio vera est, quando prima tortura leuis fuisset, consideratis in tali casu considerandis, vel si repetatur, vt pandantur socij, vel mandatores, &c. vel alia delicta, vel aliæ causæ adsint. *Carrer. vbi sup. & Cla. vbi sup. in ver. successiuè.* Tortura ergo repeti poterit vsque ad tertiam vicem, & qualibet vice poterit reus ter quassari, id est, trib. ictib. funis concuti. *Char. in pract. interrog. lib. 4. c. 1. num. 8. 131. & seq.* sed sciant Commissarij neminem fore torquendum post cibum sumptum; sed post multas horas à cibo sumpto, ita vt merito credatur illum digessisse cibum prægustatum, Die... mensis.... Anni.

D.... Abbas.
D.... Prior. } Commissarij.
D.... Actuarius.

Forma decreti repetitionis torturæ.

Viso per nos Commissarios vna cum supradicto Domino consultore 23
rigoroso examine habito hesterno die à D.... in tormentis, vt supra, eoque mature considerato, nec non perlectis præcedentib. examinib. de plano einsdem D.... &c. Decreuimus ipsum denuo conduci in locum tormentorum, rursusque admoneri ad fatendum veritatem, facta sibi comminatoria de illum subiiciendo iterum torturæ, prout præsenti decreto prædicta de causa adduci ipsum D.... in dictum locum, & torqueri mandamus. Datum in monasterio.... Die quo supra.

D.... Abbas
D.... Prior } Commissarij.
D.... Actuarius.

Forma describendi secundam torturam adhibitam eodem die de mane.

Et cum à Reuerendis Commissariis iussum fuisset adduci D.... ad dictum locum tormentorum, & ipse D.... constitutus esset coram ipsis Reuerendis Commissariis, & dicto Domino consultore, ipsi RR. Patres his præcisis verbis D.... constitutum alloquuti fuerunt. [Perche da quello, che hieri si trattò con voi, in questo luogo, e dalle vostre risposte sopra li particolari, che vi furono cercati, 24
noi non restiamo satisfatti, & tuttauia ci pare, che andate occultando la vostra colpa, della quale però ne habbiamo molti inditij, & argomenti, perciò vi habbiamo di nouo fatto condurre in questo luogo, acciò sapiate, che oltra l'esperientia che si fece hieri di voi con il tormento della corda, se ne aggiungerà questa mattina, & vi si repli cheranno li tormenti, quali vi pareranno molto più acerbi delli primi, quando non vi risoluerete di dir meglio la verità, alla quale vi aspettiamo.

Qui Resp. & describantur singula eius verba.

Tunc fuit eidem D.... ab eisdem Commissariis dictum. [Porche ve ne state pure nelli primi termini della negatiua, & che 25
non volete dirci quella verità, che andiamo cercando, vi diciamo noi esser bene chiariti, che il fatto] (& enarretur factum prætensum) [passa così,] & proferat indicia contra ipsum insurgentia ex deductis in actis, & postmodum addat & hæc verba, videlicet. [Però risolueteui vna volta di dir la verità liberamente, & sinceramente, come passò il fatto della morte, ò ferita,] & sic de singulis, [altrimente sarete di nouo spogliato, & ligato alla corda, & vi si darà tormento.

Qui Resp... & eius responsio ad verbum describatur, & si viderint Commissarij dictum D.... reum persistentem in sua negatiua, tunc iubeant hæc describi.

Et cum videremus nil vltra ab eo haberi posse, iussimus ipsum D.... expoliari vestib. suis, et in fune torturæ ligari, qui ligatus coram Reuerendis Commissariis, et consultore his præcisis verbis vsus fuit ipse 26
D.... Reus videlicet. [Dio sà, che sono innocente, & son stato assassinato, &c.] & præcisè describantur singula eius verba.

Quo ligato, & conducto ad locum torturæ, ex quo inchoatur extolli in altum, ipse torquendus, fuit iterum sibi dictum; [volete dir altro.] Qui respondit, & describantur singula eius verba præcisa, gestus, lachrimationes, & huiusmodi alij gestus ipsius corporis.

Tunc iussum fuit ipsum D.... altius eleuari, & interrogatus opportunis interrogationibus. Ipse D.. semper clamabat, &c. redigant in 27
scriptis omnia eius præcisa verba, & post hæc quando ipsis visum fuerit deponi à tortura eundem, præcipiant ipsum deponi à tortura leniter, & in actis talia verba describi mandent ipsi Commissarij videlicet.

Et cum videretur Reuerendis Commissariis ipsum D.... multum pati, & perseuerare in sua externa negatiua, fuit iussum ab ipsis Commissariis, & D.... consultore de iure de tortura fore deponendum, & sic paulatim deponi, ipso Don.... semper dicente..... & in actis describantur omnia eiusdem præcisa verba. Quod si adhuc reus sustinuerit torturam nihil fatendo, & inde remanserint purgata omnia contra ipsum *Clarus in pract. §. fin. q. 64. vers. illata Reo,* laborantia, non enim vltra tertiam vicem in tortura esset procedendum, cum Commissarij in torquendo Reum non debeant procedere in infinitum; absolui reus debe- 28
bit cum clausula tanquam non repertus culpabilis, nec

do

de iure punibilis, ex hactenus deductis vel etiam quoad clericos seculares relaxari cum cautione de se præsentando toties quoties, &c. *Clarus in pract. §. fi. quæ. 64. verf. illata Reo tortura, & ver. & in hoc proposito.* Et si non negandum sit, quod vsu hodie sit receptum, quod huiusmodi Rei, vbi contra eos indicia vrgentissima viguissent, condemnabuntur ad pænam extraordinariam. Et hæc omnia obseruabunt accuratissime Commissarij, si Rei nullo pacto fuissent confessi, sed si confiterentur crimina, de quibus fuerant inquisiti, tunc aliud iudicium erit faciendum, vt in seq. c. copiosius erit sermo.

Commissarijs quid faciendum sit, si Reus in tormentis defecerit.

CAP. III.

SVMMARIVM.

1. *Reuerendi Commissarii quid iubebunt describi ab Actuario in actis, quando, dum Rei torquentur, in ipsa tortura deficiunt.*
2. *Quomodo cognoscent Commissarii Reos in tortura deficere.*
3. *Reuerendi Commissarii quid facient, vt detegere possint astutias reorum deficientium.*
4. *Reuerendi Commissarii studeant interesse torturæ reorum, donec deponantur.*
5. *Depositio reorum deficientium in tortura quomodo describetur.*
6. *Describenda in actis erunt remedia exhibita reis deficientibus in tortura, vt reuiuiscant.*
7. *Reuerendi Commissarii quando poterunt rursus torquere, vel cessare à tortura dictorum reorum deficientium.*

CVm prudentis sit præcauere futura, & quam sæpissime contingat, quod rei, dum torquentur, assoleant in ipsis tormentis deficere. Quapropter cum in superiorib. actum per nos fuerit de forma seruanda in torquendo reum; merito hic agendum erit de modo procedendi per
1 Reuerendos Commissarios, quando ipsi Rei, dum torquentur, deficerent. Sciant ergo primo ipsi Reuerendi Commissarij, quod si ipsi rei deficerent, tunc iubebunt actuario, vt in processu describat tam modum deficiendi, quam demandatæ depositionis de tormentis, aspersionis aquæ vel aceti in faciem Rei torti, qui defecit, & omnium aliorum remediorum adhibitorum ipsi reo, necnon omnium motuum eiusdem torti. *Clarus vbi supra q. 6. verf. Iudex autem.* Secundo ipsi Commissarij sicut non debebunt contemnere, sed potius describendos fore mandare motus, qui fiunt per ipsos reos, dum pendent in tormentis, cum ex ipsis poterunt coniecturare, quod huiusmodi tormenta ferre
2 non valeant, & quod in eis illi deficient: vt puta, si spumas ex ore emittant, si pallescant nimis, si in sudorem nimium vertantur, si loqui non possent, & similia. Ita vice versa ipsi Commissarij non debebunt esse nimis creduli, & timidi, si prædicta signa viderint ad hoc, vt statim mandent de tormentis deponi. Cum sæpissime hæc procedant ex astutia reorum talia fingentium, vt ipsis visis deponantur à tormentis vlterius inferendis. Quapropter in tali casu ipsi Commissarij poterunt, & debebunt huiusmodi reos vehementius, & crebrius vrgere ad respondédum: quassari faci-
3 endo ipsã torturæ funem, eius nares, vel sulfure, vel charta, vel petiis lineis, aut aliis similibus accensis suffumicari, vt dignoscere possint, an reuera reus tortus defecerit, an vero defecisse se dissimulet. Quod & faciendum est, vbi reus dormit, vel dormire fingat. His enim artibus pluries maliciosorum reorum artes deteguntur, & eliduntur, prout experientia ipsa sæpe docuit, & euentus comprobatus in dies nos edocet: & ideo prudentes esse debent Commissarij ne incidant in aliquem extremorum. Nam si sibi nimis creduli essent, decipientur, aut dum nimis duri extiterint, reos tortos neci tradent. *Bossius in sua praxi, tit. de tortura, num. 35. Cla. in pract. §. fi. qu. 64. verf. Iudex autem.* Quapropter ipsos Reuerendos Commissarios & tertio monemus, vt semper, dum reus est in tormentis, præsentes illi adsint, nec illius curam alteri committant: Quo- 4
niam si quid mali acciderit, nequaquam excusabuntur ex eo, quod præsentes non fuerint, à pœna saltem extraordinaria pro modo culpæ. *Menoch. de arbit. iudi. lib. 2. casu 340. nu. 13. verf. in dubio.* & omnino tenebuntur in stricto Dei omnipotentis iudicio, coram quo omnium factorum nostrorum nobis ratio erit reddenda: forma autem describendi in processu huiusmodi actum est infrascripta, videlicet.

Et cum dictus D.... constitutus videretur in tormentis deficere, ipsi 5
Reuerendi Commissarij mandauerunt ipsum leuiter de tortura deponi, & super sede lignea, vel bancho, accommodari. Qui sic depositus, & super dicta sede lignea accommodatus, cum licet pluries interrogatus, commotus, & quassatus responsum non daret, ad animum rediret, immo semimortui imaginem præseferret: Ipsi Reuerendi Commissarij mandauerunt in eius faciem aquam frigidam guttatim inspergi, vel eius frontem, & tempora, & nares, & guttur, aceto rosaceo madefieri, vel nares ipsius sulfure, aut petiis lineis accensis suffumigari, & alia remedia ad- 6
hiberi (exprese nominando illa). Quibus peractis præfatus constitutus D.... in se rediens, fuit per Reuerendos Commissarios interrogatus.

Tunc si ipsis Commissarijs videbitur, & quarto ex aliqua causa in tortura vlterius procedendo, si falsa subessent signa, & causæ, mandabunt ipsum reum denuo in tortura eleuari hoc modo, videlicet.

Tunc Reuerendi Commissarii, cum viderint dictum constitutum nullo modo grauari, sed ipsum commenticias causas, & signa ad tortu- 7
ram euitandam excogitasse, & confinxisse, mandauerunt eundem in funem denuo eleuari. Et quinto, animaduertant Commissarij, quod possent etiam ad maiorem cautelam accersire facere aliquem medicum, per quem dictum tortum videre faciat, & si ille referret, non esse periculum, & posse procedi ad vlteriorem torturam, ad illam animose progredi ipsi Commissarij poterunt, hoc modo describi faciendo dictum actum repetendi ipsam torturam videlicet.

Tunc ipsi Reuerendi Commissarij mandauerunt vocari excellentem Dominum.... medicinæ Doctorem, ad effectum inspici faciendum dictum D.... reum, nunquid vere aliquo accidente laboret, quo minus vlterius torqueri valeat: Qui medicus vocatus delato sibi iuramento de veritate dicenda, præuio consensu gubernatoris illius ciuitatis, (quando non esset subditus iurisdictioni Commissariorum) & quicquid inde fuerit, & cum ei præsentari fecerent reum tortum fuit eidem dictum, [che volesse bene risguardare per tutto il corpo di D.... reo, & risoluere, se à detto reo, senza pericolo della vita, si potesse di nuouo dar la tortura,] *& per ipsum medicum bene viso, & recognito dicto reo, eiusque pulsibus, fronte, & pectore manu pertentatis, ad opportunas Reuerendorum Commissariorum interrogationes respondeat.* Respon. che senza pericolo di vita si harebbe potuto dargli la tortura vn'altra volta.

Tunc ipsi Commissarij visis, & auditis prædictis, mandarunt ipsum constitutum denuo in funem eleuari, vel disligari (si dixisset medicus, quod sine euidenti periculo vitæ non posset alias torqueri) & ad locum suum reponi, & alia prout annotauimus supra facienda post torturam reorum facere.

De ratificatione confessionis factæ à Reo in tormentis, & quomodo Commissarij procedant ad illam recipiendam.

CAP. IV.

SVMMARIVM.

1. *Reo confitente crimen (de quo contra ipsum inquisitum fuerat) quid faciant ipsi Commissarij pro recipienda ab ipso ratificatione dictæ Confessionis, vt occurrant astutiis aliorum detentorum in carcere, qui assolent eos auertere à dictis confessionibus.*
2. *Ratificatio dictæ confessionis factæ, à Reo quando poterit recipi à Commissarijs, & quomodo.*
3. *Commissarij ratificationem factam à Reo intendentes recipere, qua forma verborum vti debebunt.*

4 *Ratificatione confessionis à Reo facta, quid facient Commissarij.*

5 *Terminus aliquorum dierum omnino à Commissariis indulgendus erit reo (etiam ipso non postulante) ac per consequens eius procuratori, et aduocato vna cum copia saltem perlegendi illius confessionem, & ratificationem, vt possint aliquo modo aduersus eam se tueri, & quare.*

6 *Elapso dicto termino Reus, & procurator, ac aduocatus eius erunt citandi ad concludendum in causa: & ad maiorem cautelam poterit eis concedi alius terminus.*

7 *Forma decreti citationis ad concludendum in causa, & relationis factæ citationis, traditur.*

8 *Confessiones Reorum timore tormentorum factæ, etiam millies ratificatæ, erunt omnino verificandæ, vna cum suis circunstantijs ad hoc, vt ex ipsis Commissarij de iure deuenire possint ad puniendum Reum.*

9 *Confessiones Reorum quasi de plano factæ extra tormenta, etiamsi timore tormentorum, non indigent aliqua ratificatione.*

10 *Rei iam confessi quando de nouo sint torquendi; & quibus verbis ante huiusmodi torturam sint interrogandi; & an ante talem torturam sit interponendum decretum de ipso torquendo.*

11 *A Commissarijs quæ ponderanda erunt ante torturam Rei confessi, & quæ in actis describi mandabunt.*

12 *Confessum reum funi torturæ alligatum quibus verbis alloquentur Commissarij, & eleuatus postea reis de quibus interrogandus erit.*

13 *Reo perseuerante in negatiua super aliis delictis, & aliis complicib. & postea deposito à tortura, quid facient Commissarii.*

14 *Reo confitente alios complices, vel alia delicta, quid facient Commissarii.*

15 *Comparentes coram Commissariis aduocatos, & Procuratores reorum, & allegantes in voce, & scriptis in fauorem reorum; Commissarii ipsi benignè suscipere debent, & accuratè perlegere præsentatas allegationes, & postea processui illas inserere post dictam citationem ad concludendum in causa.*

HAbitum sermonem de Reorum tortura, & de modo procedendi in ipsa adhibenda, & post ipsam, quando Rei semper perstitissent in negatiua; merito subsequitur sermo de modo seruando à Commissarijs in pro-
1 cedendo contra reos iam confessos. Sciant ergo Commissarij, quod si Reus fassus fuisset crimen, de quo inquisitus fuerat, dicta confessio extra locum tormentorum ratificanda erit ab ipsomet reo confesso: quoniam alias ipsa confessio ipsi reo non præiudicaret. *Clarus in practi. §. fin. q. 64. ver. Ceterum si Reus.* Verum quia pluries contingit, vt qui in tormentis confessi fuerint, aliorum carceratorum hortatu impulsi, quandoq; etiam minis, & verberib. moti confessionem iam factam reuocare conentur. Idcirco habita huiusmodi confessione, interim donec tempus ratificandi adueniat poterunt ipsum Reum mandare reponi in aliquo alio loco separato; si commoditas carceris suppetat: *Clar vbi supra ver. Ceterum si Reus Scapp. de iure non scrip. lib. 5. ca. 101. in fine*, & si subsit timor ne metu pænæ sibi infligendæ sibi mortem conciscat, vel aliquid mali sibi ipsi moliatur, poterunt, & tenebuntur omnia instrumenta, quæ huiusmodi prauum conatum adiutare valerent, à suo carcere iubere auferri, & personaliter ipsi Commissarij deberent ad carcerem descendere,
2 vt hoc ipsum melius exequeretur, vel fidelem personam ibi constituere, vt à tanto malo impedire reum, posset, vel quid simile iuxta causarum, & personarum qualitatem. Ratificatio vero confessionis iam factæ accipi solet die sequenti, & quamuis confessio emanasset antecedenti sero; poterit illa nihilominus sequenti mane apud acta recipi, sic obseruatur de stylo curiarum, licet nonnulli affirmauerint certum horarum numerum ipsam ratificationem præcedere debere. *Clar. vbi sup. vers. & circa. Chart. vbi sup. lib. 4. c. 1. num. 140. cum pluribus seq.* Habita igitur à Reo confessione: Ipsum die sequenti in aliquem locum à tormentorum loco separatum, si possibile sit, educi inbebunt, deinde ea, quæ fassus fuerat, vt saltem in substantia repetat ipse Reus, studebunt procurare Commissarij, & dicto Reo suam propriam confessionem de verbo ad verbum clara, & alta voce per actuarium scribentem legi mandabunt, ac denique infrascriptis interrogatorijs vtantur videlicet: [D.....voi hauete inteso bene quello, chehieri confessasti di propria bocca hauer fatto circa tal delitto secondo il modo, che è stato scrittala vostra confessione, & hora l'ha letta D. Actuario in vostra presenza con voce intelligibile.] *Respondit.* [Padri Reuerendi io ho confessato di hauer fatto tutto quello, che è stato scritto nella confessione mia hieri in vostra presenza, qual hora l'ha letta il detto Padre D. Actuario.

Interrogatus [Volete voi D....approuare, & ratificare esser cosi la verita del fatto, come hieri confessasti, & hora l'hauete inteso leggere in presenza vostra. *Respondit.* Io non voglio dir bugia, & per questo approuo, & ratifico esser vero, quam to confessai hieri, & hoggi in vostra presenza m'e stato riletto.

Interrogatus, se à quanto disse hieri vorra aggiungere, ò 3
sminuire cosa alcuna. *Respondit.* Hauendo detto hieri la verita, come passa il fatto, hora non hoda giungere, ò sminuire cosa alcuna di quanto dissi hieri, & hoggi m'e stato riletto. *Mars. in sua pract. crimin. §. Quoniam nu. 1. fol. 67. Char. in pract. interrog. lib. 4. cap. 1. num. 145. cum seq.*

Interrogatus & simul monitus tali forma verborum. D.... fratello vorrei, che pensaste bene al fatto vostro, proiche si tratta della vostra vita, & honore, per tanto dite solo la verita del fatto senza mescolarci bugia, *Mars. vbi su.* ne per timore de tormenti lasciar di reprouar quello, che hieri dicesti: sapendo voi, che non fusse vero. *Respondit.* Io ho detto la verita semplicemente, come passo il fatto, hora mi rimetto alla prudenza, & clemenza di V. V. P. M. Reuerende, pregandole che me habbiano compassione.

Interrogatus, Dunque ratificate voi hora, quam to hieri dicesti, dicendo quello esser verissimo in tutto, & tutto, come fu da voi confessato, & dalscriuano scritto, & hora hauete inteso leggerui su la faccia? *Respondit.* Padri si, ch'io ratifico, quanto dissi hieri, & hora mi ha letto il scriuano, & dico di nuouo esser verissimo.

Hac ratificatione audita Commissarij ad maiorem 4
cautelam iubeant reo se manu propria subscribere dictæ ratificationi more solito, & tale decretum edant, videlicet.

Reuerendi Commissarii sedentes pro tribunali etc. Acceptatis etc. examen D.... rei dimiserunt; et mandauerunt sibi, et eius aduocato, et procuratori exhiberi copiam, vel facultatem perlustrandi contenta in confessione, et constituto, et ratificatione facta à dicto reo, si illam voluerint infra terminum dierum.... et faciendas suas defensiones omni meliori modo etc. prout præsenti decreto dictam copiam infra dictum terminum assignari illis mandant; Datum in monasterio...Die...etc.

D..... Abbas
D..... Prior } *Commissarii.*
D..... Actuarius

Et cum per me Actuarium fuisset intimatum dictum decretũ dicto 5
D...reo, et eius aduocato, et procuratori, ipsi gratias egerunt, et in fidem veritatis me subscripsi. die...mensis...anni..D................ Actuarius.

Et sciant Commissarij, quod iste terminus dierum.... licet possit assignari breuior, *Clarus in sua prac. §. fi. quæst. 64. vers. vn autem.* tamen dandus erit omnino aliquis terminus ad dicendum contra dictam suam confessionem; & ratio est, quoniam poterit Reus contra propriam confessionem multa deducere, & probare, *Clar. vbi supra quæst. 55. per totam.* immo poterit etiam illam reuocare, probando erroneam esse, & esset absoluendus facta tali probatione. *Clar. vbi su. quæst. 51. vers. sed pone.* Animaduertant insuper Commissarij, quod licet Reus confessus terminum prædictum non peteret dari sibi, dandus ei omnino erit ab ipsis in dicto termino, si Reus, vel eius aduocati petierint dictam copiam, per Actuarium assignetur, & elapso dicto termino, de nouo citetur reus ad concludendum

dendum in causa, & alius terminus ad maiorem cautelam ipsis assignetur ad producenda, quæ sibi videbuntur in defensionem ipsius Rei confessi, vel non confessi subsequenti forma, videlicet.

7 *Cum Reuerendis Commissariis visum fuisset de iure fore concludendum in causa præsenti, et illam expedire, ut omnia rite, et recte procederent, mandauerunt dictam conclusionem, et acta actitata in tortura, et post illam tam dicto D.... Reo, quam Dominis... Aduocato, et procuratori eius concedentes iisdem Dominis facultatem perlustrandi ipsa acta actitata ad hoc, vt in excusationem, vel defensionem dicti D.... rei possint in scriptis, et in voce, et in fauorem ipsius allegare infra terminum dierum... quicquid sibi placuerit, prout præsenti decreto dictum terminum, et facultatem dicto D... reo, et eiusdem Dominis Aduocato, et Procuratori concedunt. Datum etc. Die.... Anni....*

D.... Abbas.
D.... Prior. } *Commissarij.*
D.... Actuarius.

Hoc decretum erit intimandum tam Reo ipsi, quam aduocato, & Procuratori eius per actuarium, & relatio intimationis taliter in actis describenda erit, videlicet.

Cum per me infrascriptum Actuarium fuisset intimatum supra scriptum decretum citationis tam ipsi D.... quam Dominis Aduocato, et Procuratori eius, et eisdem exhibita ipsa acta actitata in tortura eiusdem D.... rei, et post ipsam, in fidem veritatis manu propria me subscripsi. Die.... mensis.... anni....

D.......... Actuarius.

8 Commissarij memoriæ commendent primo, quod omnes confessiones reorum, etiam si essent millies ratificatæ, semper tamen essent verificandæ cum omnibus suis circunstantijs, prout peritissimi iudices Deum timentes obseruant. *Mars. in practic. crim. §. quoniam, num. 1. Maran. in Specul. §. 6. actu. 14. num. 15.* & secundo, quod id, quod sup. diximus de ratificationibus, quæ in tormentis, vel metu tormentorum factæ fuissent, & non de confessionibus, quas
9 ipsi Rei quasi de plano fecissent, nullo scilicet tormentorum terrore eis illato: quoniam huiusmodi confessiones nulla ratificatione indigent. *Char. in prac. fol. 9. num. 9.* Tertio memores sint Commissarij, quod reorum recepta ratificatione assolent ipsi Rei torqueri, vt alia delicta fateantur, si non omnia, de quibus fuerant indiciati, fuissent confessi, nec non vt fateantur complices, fautores, & receptatores,
10 vel alia de causa. Nam in tali casu non erit interponendum decretum supradictum statim post ratificationem acceptam; sed vlterius erunt interrogandi ipsi Rei hoc, vel simili modo, videlicet.

D.... supradictus interrogatus modo pro vlteriori veritate, vt dicat, [quali furono gli complici, & fautori, che l'aiutarono à fare quelli delitti, de' quali ha confessato nel di.... & ratificato hoggi.... *respondit.* Io quando feci.... non hebbi compagno alcuno,]*aut dicat.* [mi aiutò D.... & D.... & D....] & statim subdant Commissarij, & omnia describantur in actis.

Et Reuerendis Commissarijs dicentibus dicto D.... Reo, [non è cosa verisimile, che voi, & doi compagni da voi nominati soli facesti questo.... poiche à far questo vi bisognaua ad operar piu aiuto per questi rispetti.... primo perche.... poi perche.... & sic de singulis. *Respondit.* Io non ho hauuto altri in aiuto, ò complici delli delitti, che ho confessato.

11 His auditis Commissarij si in actis constitit plures nominatos à dicto Reo confesso, aut non esse verisimile, quod plures non fuerint propter deducta in processu de ipso facto. Tunc recollectis omnibus causis, quibus mouentur ad credendum Commissarij plures fuisse complices in perpetrato delicto iam confesso, & ratificato à D.... Reo in decernendo illi torturam tali forma vtantur, videlicet.

Reuerendi Commissarii visis, et ponderatis productis in actis contra D.... reum confessum, et depositionibus testium dicentium D.... reum fuisse associatum à pluribus, quam, ut nominati ab ipso in sua depositione, considerata qualitate criminis perpetrati et iam confessati, quod omnino quisque prudens iudicabit committi non potuisse solum à tribus; et veritas circa alios complices difficillime aliter haberi posset, quam ab ipso D.... reo confesso; attenta etiam persona ipsius D.... rei: et postquam ab ipso D.... reo prædictorum verisimilium veritas haberi non possit; ipsi reuerendi Commissarii mandauerunt ipsum D.... constitutum adduci ad locum torturæ; ibique expoliari, ligari, et funi applicari, et hoc sine præiudicio quorumcunque iurium Curiæ quomodocunque, et qualitercunque competentium, de quibus ipse D.... quomodocunque esset conuictus, vel confessus, super quibus modo aliquo ipsi reuerendi Commissarii non intendunt ipsum torquere, quinimmo explicitè protestantur ipsum super illis se non torquere, et huiusmodi protestationem in quolibet actu repetitam fore, et esse ipsi Reuerendi Commissarii dixerunt, et intenderunt, et quod pro repetita semper habeatur supradicta protestatio; sed tantum ipsum D.... torqueri facere intendunt, pro vlteriori veritate habenda super aliis criminibus per ipsum verisimiliter commissis, et contra ipsum Reum in iudicio deductis, et super complicibus, fautoribus, auxiliatoribus, et receptatoribus, non alias, nec alio modo; de quo solemniter, et expressè protestati fuerunt; et protestantur ipsi Reuerendi Commissarii, prout præsenti decreto ipsum D.... Reum adduci ad locum torturæ, ibique expoliari, ligari, et funi applicari sine supradicto præiudicio mandarunt. Datum etc.

D.... Abbas
D.... Prior } *Commissarij.*
D.... Actuarius.

His peractis studeant Commissarij, vt alias eos monuimus *in capitulo vigesimo præsentis 2. par. num. 9. et 10.* supra, vbi traditur forma reos torquendi, dictum decretum de torquendo non promulgare, sed iam in actis descripto ipso, mandent ad locum tormentorum ipsum Reum adduci, & præmissa breui monitione de dicenda veritate super alijs delictis ipsius, non confessis, de quibus in processu est indiciatus, & de complicibus, non nominatis ab ipso: & videntes Reuerendi Commissarij ipsum D.... pertinacem, statim mandent spoliari eum, & applicari funi torturæ, ne possit cogitare de appellatione interponenda à tortura sibi comminata (vt latius vbi supra diximus, & probauimus.) His bene obseruatis faciant in actis subsequentia verba describi ab actuario videlicet.

Et cum fuisset D.... spoliatus, ligatus, et funi applicatus iussu Reuerendorum Commissariorum, ipsi Reuerendi Commissarii ipsum D.... constitutum denuo benigne monuerunt hortantes ad completam: veritatem edicendam super dictis delictis verisimiliter à se comissis, 12
et nondum confessis, et super fautoribus, et auxiliatoribus. Qui D.... *Respondit.* Io hodet to quello, che io doueuo dire, & non vi posso dir altro, hora fate quello, che vi pare, ma mi fate torto.

Tunc ipsi Reuerendi Commissarii repetita protestatione, de qua supra in dicto decreto de ipsum torquendo, illi firmiter inhærentes mandauerunt ipsum D.... in altum eleuari, qui eleuatus cœpit dicere. [Hoimè Santa Maria da Loreto aiutatemi, ohime mi fate torto,] *et deinde tacuit, et monitus per Reuerendos Commissarios,* con dirli hormai lasciate da canto questa vostra pertinacia, & dicete la verità, che da voi si ricerca sopra gli altri vostri delitti verisimilmente commessi; & confessate li nomi di coloro, che furono complici, & fautori vostri in commetter tal delitto gia da voi confessato? *Respondit.* Io non ho fatto altri delitti, & non ho hauuto compagno, ne niuno mi ha aiutato.

Deinde dixit ex se. Io non ho fatto male alcuno, è quello, che io confessai l'altro giorno, io dissi la bugia.

Et Reuerendis Commissariis dicentibus, [voi non sete hora interrogato di quello, che gia hauete confessato, cioè che hauete fatto.... *Respon.* &c.

Finito dicto rigoroso examine, & reo supra supradictis sufficienter torto arbitrio Commissariorum, poterunt Reum facere deponi leniter, & hæc mandent describi in actis, videlicet.

Tunc Reuerendi Commissarii acceptis etc. cum aliud à dicto D.... habere

haberi non posset, mandauerunt ipsum leniter de tortura deponi postquam mansisset in ea suspensus ne aliqua quassatione per spatium .... et dissolui, brachia reaptari, et reuestiri, et ad eosdem carceres duci cum
13 *termino dierum .... ad dicendum, et producendum, et probandum quicquid oluerit in sui defensione*; prout alias tradidimus supra.

Vltimo loco sciant Commissarij ipsi quod si dictus Reus confessus fuerit & alios fuisse complices ipsos no-
14 minando, necnon & alia delicta à se perpetrata, de quibus indiciatus erat; tunc, & talem confessionem, ac nominationem die sequenti oportebit cum ratificare modo, & forma supra à nobis recensita in præsenti capitulo.

Memores sint commissarii procedere contra nominatos in confessione, & ratificatione facta à Reis modo, & forma tradita de procedendo contra ipsos Reos.

His ergo omnibus hucusque recensitis, bene ac legitimè obseruatis, Deo Opt. Max. duce, si comparuerint aduocatus, & procurator reorum allegantes in voce, vel in scriptis in fauorem illorum, erunt ipsi benignissimè audiendi, & allegationes ipsorum ad verbum perlegendæ, & de contentis in ipsis habenda eis erit illa ratio, quæ de iure habenda foret, & ipsæ allegationes inserantur in ipso processu post dictam citationem ad concludendum in causa, & postea citentur tam Reus, quam eius aduocatus, & procurator ad audiendam sententiã diffinitiuam, quæ si aliqua rationabili de causa non poterit promulgari in eodem monasterio, vbi reus est carceratus: tunc concipiatur decretum ipsius citationis vt infra; sed si promulganda esset in eodem monasterio, tunc idem decretum deseruiet addendo (præsenti monasterio) & postea actuarius ipsum decretum illis intimet, & postea hoc ipsum in scriptis statim referat in infra scripta forma, prout dicemus & docebimus paulo post, scilicet, post tractatum de purgatione canonica.

Quando erit licitum iudici adhibere torturam, & quando erit licitum reo verum respondere.

CAP. V.

SVMMARIVM.

1 *Quando sit licitum adhibere torturam reis, conclusione prima.*

2 *Qui possint torqueri, conclus. 2.*

3 *An sit licitum laico torquere clericum, conclus. 3.*

4 *Ad quid teneatur iudex, si faciat deponere reum aliquod delictum, cum minis, et torturis non seruans terminos iuris, conclus. 4.*

5 *An possit reus iuste interrogatus confiteri delictum suum, vt fugiat torturam, sciens, quod ob suam depositionem condemnabitur morte, conclus. 5.*

6 *An peccet reus deponens veritatem, et infamans se, conclus. 6.*

7 *An peccet reus reuelans complices ratione torturæ non iuridice interrogatus, conc. 7.*

1 PRima conclusio. Licitum est iudici adhibere torturam reis, vt dicit quædam *Glos. in cap. contu. de* : *fu. Nau. in cap. nullum 18. quæst. 2. numer. 51. et 52. et in rübr. de ind. numer. 53.* ' *tisucst.* , *er. torturæ*, cum communi, & tractat Nauarrus concurrentibus sequentibus conditionibus. *Prima*, quod præcedant indicia sufficientia, aut semiplena probatio, quia alias esset peccatum mortale cum obligatione restitutionis, vt dicit Syluester, non solum eius, quod debetur iniuriæ, sed etiam omnium damnorum, quæ inde sequentur, & ideo confessio, quam facit reus sine indiciis sufficientibus, est nulla. *Secunda* conditio est, quod non possit iudex aliter scire veritatem, & ideo peccat mortaliter iudex torquens reum, si aliter potest scire veritatem: vnde dicit *Nau. cap. 18. nu. 58.* quod peccant mortaliter iudices, qui reos conuincunt cum testibus de suis delictis, vt sic confitentes amittant beneficium appellationis, nisi quando illi omittunt confiteri solum ad effectum differendi executionem iustæ sententiæ, quæ contra illos est lata, vt cum communi Theologorum, & Canonistarum resoluit *Nau. in d. cap. inter verba con. 4.* Et nota quod huiusmodi rei iam conuicti iuridice de suo crimine interrogati à iudice in tortura, an commiserint tale delictum, tenentur dicere verum, quia quamuis iniuste torqueãtur, cum sint sufficiẽter conuicti, sunt tamen iuste interrogati, vnde tenentur dicere verum, vt dicit *Cou. in prac. qq. cap. 23. numer. 7.* si vero iam sint condemnati, non tenentur confiteri crimen, vt dictum est. *Tertia conditio est*, quod torturæ non sint crudeles, præcipuè si eas adhibet iudex ecclesiasticus, vt dicitur expresse in iure.

Notandum est autem ad maiorem declarationem eorum, quæ dicta sunt *cap. 1. 23. quæst. 1.* quod priusquam iudex adhibeat torturam reo procedens per viam accusationis, debet audire accusatorem, & accusatum, & debet lis contestari, & debet prius compelli reus cum censura ecclesiastica, si causa agitatur coram iudice ecclesiastico: quibus rebus rite confectis, si adhuc non est probatum delictum, tunc debet procedere cum tortura, debetque vti in hoc magna prudentia, & cura, respiciens omnes circumstantias; & indicia sufficientia, quæ sufficiunt ad adhibendam torturam, sunt illa quibus animus sapiẽtis, ac prudentis iudicis quiescit, sicut quiescit in aliqua re determinata à iure, indiciũ autem dubiũ est quædam præsumptio, quæ mouet fortiter animum iudicis ad credendũ, aut non credendum aliquid. Est autem magna differentia inter hæc duo indicia, quia primum per se solum sufficit ad hoc vt aliquis torqueatur; secundum autem non sufficit, quod sit vnum, sed oportet, quod sint multa; & si sint plura, aut vnum saltem, sufficit, quod probentur duobus testibus, vnde infamia per se sola non sufficit vt quis torqueatur, sed solum sufficit, vt iudex faciat inquisitionem, & si in ea inueniat delictum cum semiplena probatione, potest procedere ad torturam, & si inuenerit dicta indicia, debet examinare efficaciam, & secundum ea iudicare: quod in simili casu debet fieri proponens semper ante oculos æquitatem. Nec est indicium sufficiens ad torquendum, quod quis fugerit, antequam accusetur coram iudice, quia hoc non facit semiplenam probationem, sicut non est indicium sufficiens ad idem mutare colorem, respondere extra propositũ cum tremore, si simul cum his non iunguntur alia indicia, quæ faciant vim iudici quod relinquitur eius prudentiæ, & Christianæ fidei, quam in hoc debet seruare, vt docet *Cou. li. prac. qq. cap. 18. p. 177. col. 1.* & tradunt omnes DD. *in l. miles. §. oportet C. de qu.*

Secunda Conclusio. In crimine læsæ maiestatis, & in crimine hæresis omnes possunt torqueri, sed in aliis criminibus non possunt torqueri minores 14. annis, quamuis possint quidem detineri in carcere, verberari, &c. nec possunt torqueri nobiles, nec Doctores, nec alij, qui habeant aliquam prærogatiuam, aut dignitatem, & nobilitatem; nec senes post 60. annos, quia hi non possunt ferre torturas ordinarias. Aduertendum autem est, quod infirmi in causa graui non possunt torqueri, nisi cum licentia Medicorum. Nolo tamen in hoc detineri, quia magis pertinet ad iuristas, quam ad eos, qui scribunt summas professi. & ideo nolo esse longior: iudices videant, quid faciunt, & non fallat eos zelus rigoris oblitus, charitatis Christianæ. 2

Tertia conclusio. Potest clericus torqueri à laico etiam præcipiente prælato suo, vt resoluit Ludouicus Carillus scribẽs esse licitum secularibus sine timore alicuius pœnæ ligare clericos, vt torqueantur ab aliis clericis. Quod debet limitari, vt procedat, quando non inueniuntur clerici, qui sciant, & velint torquere reliquos clericos; quia in hoc casu licitum est, vt affirmat Iacobus Septimacensis dicens sic esse receptum in praxi; aduertantque iudices, & prælati Ecclesiastici iubẽtes verberari clericos à laicis, existentibus idoneis clericis, qui id faciant, quod peccant mortaliter, non tamen incurrunt excommunicationem canonis, in quam incurrunt seculares, & laici qui verberant eos, vt dicit Nauarrus, quod intelligitur, quando adest 3

est consuetudo præcipiendi, vt verberentur clerici à secularibus, quamuis sint clerici idonei, qui id faciat, quia consuetudo, quamuis non excuset à culpa, excusat tamen à pœna, & quia torturæ, quæ vt plurimum infliguntur in religionibus, sunt verbera, debent notare prælati consuetudinem ecclesiæ esse, quod prælatus verberet subditum suum, quamuis prælatus sit sacerdos, vt docet Scot. vnde non incurrit in excommunicationem, nisi procedat cum ira, & affectu, vt docet Aragon. Aduertant etiam prælati nostræ sacræ religionis, & illi, qui gaudent illius priuilegiis, quod possunt præcipere, vt verberentur delinquentes ab aliis eorum subditis, quamuis non adsit vrgens necessitas ad illud, vt concessit Alexander VI. & Leo X. Dixi ab aliis eorum subditis, quia à secularibus non possunt, nisi incurrant in excommunicationem canonis, si quis suadente, & ideo incurrit prælatus in eam, qui præcipit verberari subditum causa correctionis à conuerso conuentus, nisi ignorantia priuilegij Alexandri VI. & Leonis X. liberet eum præcipiens hoc bona fide, aut si liberaret illum consuetudo, vt est in Italia, & Gallia, quod verberentur clerici per manus secularium, sic enim tenet *Nau. lib. 5. consi. tit. de sent. excom. consil. 42.*

4 *Quarta conclusio.* Iudex, qui minis, & torturis non seruans terminos iuris facit fateri reum crimen dignum morte, quod vere commisit, peccat contra iustitiam, & si est iudex superior, qui possit dispensare in pœna legis, tenetur dispensare illum, & si est inferior, & potest obtinere veniam à superiori, debet id facere, quia aliter tenetur restituere omnia damna, quorum fuit causa efficax iniusta, secũdum quod debet intelligi, quod dicunt *Sot. de teg. sec. qu. 1. conf. 3. Na. ca. 18. num. 59. idem in ru. de iud. nu. 53.* super hoc puncto, & si ratione scandali esset licitum iudici punire delinquentem, cum omnes sciant, quod commisit delictum, ob iniuriam tamen, quam illi fecit in dicta tortura non seruans tenorem iuris, tenebitur ad dictam restitutionem, & si hic iudex est inferior, ita vt nec possit dispensare in pœna legis, nec obtinere veniam ab ea, tenetur punire reum, præcipuè in casu, quod si non puniat illum, sequetur scandalum. Notandum verò est, quod in conscientia tenebitur ad restitutionem totius damni, quod ex hac sententia euenit, cum interrogauerit illum iniustè, ex qua iniustitia ortum habuit, quod posuit se in necessitate condemnandi illum, & ideo virtualiter fuit causa omnium damnorum, quæ secuta fuere ex condemnatione rei: quod debet intelligi, quando reus ignoranter manifestat delictum suum, putans teneri ad illud, aut timens, quod alias affligetur nimis torturis, quia in tali casu patitur talia damna contra voluntatem suam, si vero gratis, & libenter manifestat peccatum suum offerens se pœnæ, quamuis iudex non obseruet formam iuris, non tenetur quidquam restituere, quia volenti, & assentienti non fit iniuria, vt tenent *Led. in 24. q. 10. ar. 3. dub. 2. Nau. lib. 2. de rest. cap. 3. à n. 242*

5 *Quinta conclusio.* Reus iniustè interrogatus à suo iudice, vnde non tenetur fateri delictum suum sciens, quod si fateatur punietur pœna mortis, non potest fateri delictum, vt fugiat magnitudinem tormentorum, quæ iudex illi præ oculis ponit, hæc opinio est Nauarri, *d. c. 18. nu. 29.* quæ secundum Ludouicum Lupum, *in instr. consi. 1. p. cap. sexagesimo-sexto. co. 465.* debet intelligi, quando reus est robustus, & sanus, vt possit sufferre tormenta; si vero est homo debilis, & senex, qui putat, quod talia tormenta finient vitam eius, aut ponent eum in extremo non tenetur ea sufferre, vt fugiat sententiam mortis, cum tunc sciat, quod vno, vel altero modo morietur, vel saltem ponetur in extremo vitæ: & in hoc casu est vera opinio *Sot. vbi sup. nu. 3. q. fin.* contraria illi Nauarri, quos hoc modo concordat F. Ludouic. Lopez. Et nota, quod potest dictus reus, quamuis sit robustus, fateri delictum suum, vt fugiat tormenta sciens, quod eius delictum est comprobatũ, ita vt quamuis non fateatur in tormento, condemnaretur morte.

Sexta conclusio. Reus fatens veritatem non peccat in-
6 famans se, quia si ob bonum finem est licitum amittere famam, quanto magis erit, vt fugiat tormenta, si vero falso imponit sibi aliquod delictum, peccat venialiter, nisi ex eius infamia proueniat aliis notabile damnum, vt si quis fateatur se esse hæreticum, cum non sit, quia facit magnam iniuriam suæ generationi, quia in hoc casu peccat mortaliter; quando vero delictum, quod fatetur, est verum, quod commisit, quamuis ex confessione proueniat aliis damnum, & amittant famam, nec peccat, nec tenetur ad aliquam restitutionem, & idem videtur dicendum de illis, qui fatentur in tormento crimen, quod sciunt secretè, commisisse, vt dicit *Sot. lib. 5. de ius. quæst. 10. art. 3.* quia nullus tenetur cum tanto periculo custodire famam suam & vitam proximi, nisi cum violentia & iniuria cognouit hoc crimen secreto commissum; quia in hoc casu tenetur seruare secretum, quamuis sit cum quocumque periculo tormentorum, vt sentit *Cor. de teg. secr. q. 3. con. 4. dub. 1. punct. 1. Nau. in d. c. 28. num. 27.* quod etiam habet locum, quando ex manifestatione delicti prouenit magnum damnum Reipublicæ, aut Regi, quia in hoc casu tenetur pati quæcumque tormenta, vt custodiat secretum, & notet reos, quod licet iudex proponat illi minis tormenta, non debet etiam in prædictis casibus fateri statim suum peccatum occultum, & participantium, sed debet expectare quousque videat in iudice signa euidentia, quod velit adhibere tormenta, vt aduertit Nauar. Ex dictis infertur, quod ille qui existens in tormento dixit contra se falsum testimonium non tenetur in articulo mortis retractare se ratione infamiæ suæ, nisi talis infamia resultet in damnum aliorum; nec tenetur retractare se, vt liberet se à morte si scit, quod quamuis retractetur, non adiuuabit illum, quia si scit iuuaturum, tenebitur ad illud, quia licet sit dominus suæ famæ, non est dominus suæ vitæ. Noteturque quod si aliquis per errorem fassus sit aliquid in iudicio, siue sit reus, siue testis, poterit reuocare hanc confessionem, donec non pronuncietur sententia; & si potest probare suum errorem, reuocatio sortietur effectum; si vero non possit probare, debet stare primæ confessioni; si vero statim, & incontinenti retractari, vt plurimum acceptatur eius reuocatio, vt resoluitur in iure, vbi id tractant Doctores. *in c. fi. ex. de confes. vbi gl.*

Septima conclusio. Quando iudex interrogat reum de 7
complicibus non iuridice, tenetur illos tegere, quamuis sciat, quod torquerent illum: quod est verum, quando ex eorum manifestatione debet illis euenire, aut amissio vitæ, aut membri; secus vero, quando solum sequetur damnum pecuniæ, aut exilij, vt tenet *Nauarr. cap. 18. nu. 58. sup. in instr. 1. p. c. 68.* cuius opinionem dicit esse veram Ludouicus Lopez, quando tormentum est leue, & qui passurus est, est homo robustus, & fortis, vt sufferat; quia in hoc casu tenebitur celare cõplices; si vero tormentum sit graue, non tenetur ad illud, quia de lege charitatis solum tenetur tacere, & non manifestare delicta aliorum, quando iniuste interrogatur, quia lex charitatis non obligat ad defendendam vitam alienam cum tanto periculo, cum vix, vt diximus, teneatur defendere vitam propriam, vt fugiat magnum tormentum, præcipuè si est homo debilis, qui exibit à tormentis semimortuus.

De tormentis.

CAP. VI.

SVMMARIVM.

1 *Tormentorum genera quæ.*
2 *Gradus torture qui.*
3 *Vltra modum consuetum tormentandi alter non datur.*
4 *Carceris definitio.*
5 *Forma tormentandi regulares.*

PErlecto reo processu, & ab eo bene intellecto subsecutaq; termini assignatione ad faciẽdas suas defensiones,

nes, quibus defensionibus renunciatis, non factis, vel factis, sed indicia contra eum existentia non penitus elidentibus ad effectum, vt habeatur, & inueniatur veritas, deuenitur ad tormenta, *l. cum falsum, l. hoc, quod placuit, C. de quaestion.* & hoc rigoroso interrogandi modo vtitur, quoties aliunde veritas ipsa haberi non potest, Abb. *in c. cum in contemplatione de regul. iur. numer. 2. l. Diuus in princ. et l. edictum, ff. de quaestion. et l. quoties, C. eod. tit.* tormentorum igitur
1 multa sunt genera, nam diu inferebantur tormenta cum fidiculis cordis, funeue aliqua ligando homines circa frontem, & ita ad sui posse minister stringendo; tormentum grauissimum reis inferebat, de quo loquitur text. cum glo. *in verbo nullus in c. fin. 6. quaest. 1.* Alij consueuerant dare aquam reo per nares, in qua etiam imponebant calcem obstructo ore bibentis, quod quidem genus valde periculosum erat, ne tortus suffocaretur, quidam ponebant taxillum in osse pedis, qui vulgariter dicitur *l'osso pazzo*. Aliqui dabant immo ponebant muscionem in ventre, vel vmbellico, & desuper ponebant ciatum ad includendum illum ne posset egredi, nonnulli torquent cum lingua caprina, lauant enim pedes torquendi cum aqua bene salita, & ligato torquendo super aliquo scamno faciunt, vt capra cum lingua lambat plantas pedum, quod libenter facit propter auiditatem salis. Multi torquent immittendo virgas inter digitos manus, stringendo cum cordula, quam plurimi ligant solum vnam manum ad funem, & sinunt sic pendere super terram, & ego, dum essem Ferrariae, pluries audiui à q. D. Petro Ant. Basilio tunc syndico Palatij illius ciuitatis I. C. clarissimo de consuetudine obseruari in quibusdam casibus, ligare manum, & pedem simul, & sursum eleuari, sineque ita tortum pendere per horam in circa, ceteri dant carnes salitas ad comedendum detento, & denegant potum. Reliqui scindunt carnes, vt est tormentum Polletri, Foller. *pract. crim. in verbo et si confitebuntur num. 70.* Hoc vero tempore tria tantum tormentorum genera sunt in vsu, scilicet ignis mandando iudex pedes torquendi, & plantas inungere larido porcino, faciendo deindevt tortus teneat plantas pedum ignem versus, & sic comburantur: secundum genus est tormentum veggia dictum, quo in terris
2 Ecclesiae iudices passim vtuntur. Tertium est chorda, quae quinque habet gradus, primus siquidem est rei spoliatio, & ligatio cum manibus retro, secundus quando ita ligatus eleuatur aliquantulum, tertius si per horam sic eleuatus detinetur, quartus si adhibeantur etiam duo, vel tres ictus, siue tractus chordae, & haec quaestio est poena granior, quam vtriusque manus abscisio, authen. *vt nulli iud. §. fin.* Vltimus si post detentionem, eleuationem, & ictus, ad pedes ipsius torti adponantur, vel subijciuntur pondera, puta compedes ferrei, aut quid aliud simile, Paul. de Griland. *de quaest. & tort. quaest. 5. num. 1. vsque ad num. 10.* licet aliter sen-
3 tiat Clarus nescio quo iure, & vltra torquendi modos supradictos consuetos quis torqueri non potest, Cyn. Bal. & Salic *in l. Graccus, C. ad l. Iul. de adul. per l. sed an vltro, ff. de negot. gest.* sed quia delicta regularium debent secrete puniri, ne scandala adferant secularibus, *tex. in cap. in script. 96. dist. & c. sacerdotibus. 11. quaest. 1.* Ideo vltra supradictos modos torquendi videtur tutius & cautius esse vti tormentis secretioribus, & magis regularibus congruis, hoc est, carcere;
4 Quae licet definiatur vt sit locus securus, & horribilis repertusque non ad poenam, sed delinquentium custodiam, *l. aut damnum, §. solent. ff. de pen.* Bald. *in tract. de carcer. num. 2.* adeo vt non dicatur species tormenti, vt voluit Clarus *§. fi. quaest. 64. vers. sed an forte.* Nihilominus adhibitis quibusdam qualitatibus, & circunstantijs loco tormentorum vtique haberi poterit, quamuis quidam teneant, vt per se ipsam tantum tormenti species dicatur, Bart. *in l. si vero, ff. qui satisdar. cog. & in l. 1. ff. de custod. reorum.* adeo quod positus reus in carcerem eius manibus manicis ferreis ligatis
5 dicatur torqueri, *l. 1. C. de cust. reo.* & vlterius denegatio alimentorum, vel tempore hyemis detentio rei spoliati dicitur tortura, *l. item apud Labeonem, §. quasibi malam mansionem, ff. de iniur.* Tormenta igitur praedicta debent esse moderata, adeo vt tortus reseruetur incolumis, vel ad innocentiam, vel ad supplicium, Ab. *in c. cum in contemplatione de reg. iur. num. 2. vbi DD. & ideo Abbas faciens carcerare monachum*, & diminuendo cibum, & potum non euadit poenam irregularitatis, si talis monachus moriatur. Abb. *in c. ad audientiam de crim. fals. nu. 4. & in c. nouimus de verb. sig. n. 4.* ita igitur carceratus monachus quidquid facit, praesumitur metu facere, Ab. *in c. 11. n. 19. quod met. caus.* & si denegans iudex cibum, & potum reo, vel faciens detineri in arcto monasterij, & stricto carcere, donec confiteatur, talis confessio dicitur metu tormentorum facta, *l. item apud Labeonem, §. quaestionis ibi, nam quaestionis verbo*, & tunc, vt sponte dicatur approbata debet post vnum diem, & vnam noctem confessionem ratificare existens reus in carcere ad largam absque supradictis tormentis, alias iudicabitur metus semper durare, & confessionem per metum factam esse, Alexand. *consil. 98. num. 5. & 6. in 3. volu.* & Bart. *in l. 1. §. Diuus seuerus, ff. de quaest. & cap.* Lot. *31. q. 11. cap. 1. quod met. caus.* & quia in tormento chordae, ignisque non datur reo comedendi quicquam per decem horas ante interrogationes rigorosas, Marsil. *in l. 1. num. 19. ff. de quaestion.* ita & inter regulares seruari puto, nam in similibus tormentis existens reus, & interrogatus qualibet vice super indicijs contra eum existentibus incipiendo à leuiori modo, & forma, vt in capite de interrogandis reis dictum est, ne postea se excuset reus, vt ebrius erat, quando confessus est; & quid simile & quia rei vltra tertiam vicem non torquentur, diebus tamen interpellatis, Foller. *pract. crimin. in verbo, & si confitebuntur num. 71.* ita, & inter regulares vltra tertiam interrogationem vlterius non esse experiendum, ne tormenta adhibeantur vsque in infinitum; quae tormenta iuxta indicia regulantur, vt si adsit vnum indicium vna vice rigorose interrogabitur, si duo, duabus vicibus, si tres totidem vicibus *iuxta l. repeti, ff. de quaest.* & si mille adhuc tribus, si confitebitur reus, & ratificabit, vt dictum est, poterit iudex illico ipsum moneri pro die, &c. ad audiendam sententiam. Item & si negabit, & hoc interim relicto rigoroso examine mandari, vt faciat defensiones suas, si quas facere intendit.

DE PVRGATIONE CANONICA.

Tit. XXIII.

De purgatione canonica, aliquando Reis iniungenda, & de forma ipsa recipienda à Commissarijs.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1. *A Commissariis quae ponderanda erunt, antequam indicent reis purgationem canonicam.*
2. *In quibus casibus, & causis purgatio canonica à Commissariis fuerit indicenda ipsis reis.*
3. *Decreti forma traditur de indicenda purgatione canonica reo.*
4. *Purgatio canonica oblata à reo, quando sit recipienda necessario à Commissariis.*
5. *Purgatio canonica coram quibus, & vbi facienda erit.*
6. *Purgandus per canonicam purgationem cum quot, & qualibus personis erit.*
7. *Forma iuramenti seruanda à compurgatoribus, dum intendunt infamatum suo testimonio purgare, nec non forma iuramenti ipsorum infamatorum traditur.*
8. *Purgationis canonicae effectus quis, et quotuplex sit.*
9. *Commissarii procedentes ad sententiam solum ex praesumptionibus, tenentur temperare sententiam contra talem.*
10. *Deficiens in purgatione aliter punietur, et sententia qualiter concipietur.*

ANimaduertant denique Commissarij, quod aliquando post accuratissimam inquisitionem factam pro reperiendo

periendo criminoso, ex deductis in actis resultat solum infamia cōtra aliquam personam: & si ex officio motus fuerit iudex ordinarius ad delegandum ipsis huiusmodi causæ cognitionem, non ad instantiam partis alicuius, tunc non possit de iure dici plene constare de delicto contra aliquem, sed solum de infamia, & persona infamata alias esset grauis, & nō infamis, nec solita delinquere, tunc non possent Commissarij cōtra eum ad torturam procedere: cum sæpe ortum habeat eiusmodi fama ab hominibus malignis, etsi postea huiusmodi fama peruenerit ad aures proborum virorum; quapropter, & ipsi Commissarij in causis regularium, & clericorum secularium non omittent ritum ipsius Ecclesiæ obseruare contra huiusmodi infamatos, vt saltem talis infamia ex dictis testium resultans purgetur depositionibus aliorum testium (qui alias appellantur compurgatores) deponentium cum iuramento, se non credere dictum infamatum cōmisisse ea, de quibus infamatus reperitur; vt infra latius dicetur. Quapropter ipsis Commissarijs Deum timentibus erit ponderare qualitatem deponentium de fama, & ipsius infamati, & omni cura venari ex interrogatoriis ipsorum causam ortus ipsius infamiæ, vt tuta conscientia possint decernere, an fuerit talis infamatus torquendus, vel ei indicenda purgatio canonica. His ponderatis si decreuerint ipsi infamato indicere purgationem canonicam, erunt à Commissarijs asseruanda inferius statim ad vnguem obseruanda, sed vt facilius memoriæ illa commendentur, procedemus gradatim tradendo omnia cognoscenda ab ipsis, volentibus procedere ad indicendam purgationem canonicam, piè institutam à sanctis constitutionibus, & hucusque religiosè obseruatam in curijs Ecclesiasticis. Sed vt gradatim procedamus, hæc sex erunt à nobis examinanda. Quorum *primum est*, Quando fuerit indicenda purgatio canonica. *Secundum*, an sit semper recipienda à Cōmissariis, si sibi ab infamato offeratur. *Tertium*, coram quibus purgatio fieri debeat. *Quartum*, cum quot, & qualibus debeat infamatus se purgare. *Quintum*, quæ forma iuramenti exhibendi à cōpurgatoribus sit seruanda. *Sextum*, effectus huius purgationis quis sit. Et huiusmodi quæstiunculæ sigillatim examinandæ erunt breuissimo stylo solito cum altiori, & pleniori de eadem materia scripserimus in peculiari titulo de purgatione canonica in nostra practica criminali canonica.

Purgatio canonica quando indicenda erit. §. I.

COmmissarij sciant, quod non in omni casu, & causa erit purgatio canonica indicenda, sed solum in infrascriptis. Primo ei, qui laborat infamia pu-
2 blica de aliquo crimine apud bonos, & graues viros, si ortum non habuerit à maleuolis, & detractoribus; & non fuerit accusatus de tali crimine ab aliquo, nec ex deductis in processu contra ipsum potuerit conuinci de tali crimine, licet remanserit adhuc infamatus, *c. pen. §. fi. ext. de purg. cano. & ibi commu. per Doct. & glo. & in c. omnibus §. ipse ergo, 2. q. 5. & ibi per Doct.* & ratio istius decisionis est, quoniam sola huiuscemodi infamia, quæ ex probabili presumptione orta est, inducet purgationem, etiam nulla præcedente alicuius denunciatione. Non autem probationem delicti, & necessariò requirit, quod huiusmodi infamia ortum habuerit ex probabilibus coniecturis, alias non esset necessariò alicui infamato à Commissariis indicenda purgatio Canonica, *c. Presb. 15. q. 5. & ibi per Doctor. inc. Cum P ext. de Purg. canon. & ibi per Doctores.* Secundò canonica purgatio indicenda erit, quando in inquisitione facta de crimine contra aliquem ex depositione testium dicti criminis semiplena probatio resultasset, nec non suspicio contra ipsum. *c. Cum in iuuentute, de purgat. canon.* Indicenda quoque erit purgatio, & tertiò a Commissariis, ei qui fuerat accusatus de aliquo crimine, quod tamen in iudicio non fuerat plene probatum, & ex deductis in processu ille remaneret adhuc vehementer suspectus de tali crimine tam suo prælato, quam aliis monachis, & clericis secularibus, aut viris honestis *c. inter solicitudines, §. attendentes, de purg. cano. & ibi per Doctores.* Quartò indicenda erit ei, qui in iudicio de aliquo crimine se spontè prodiderit, & deinde de illo laborat verisimili suspicione. *d. c. inter solicitudines, & c. omnibus, §. ipse ergo. 2. q. 5. & ibi per Doct.* Purgationem canonicam indicere debebunt Commissarij etiam ei, contra quem vnus, vel vna denunciasset aliquid crimen, si tamen ex ipso crimine apud homines graues resultasset infamia contra taliter denunciatum, *c. Si quis §. & si, de purg. cano & ibi per Doct.* Sciant Commissarij, quod scrutatis depositionibus receptis contra aliquem super infamia, qua ipsum laborare peruenerat ad aures prælati ordinarij, eis delegantis, si repererint eos posse indicere de iure infamato purgationem canonicam iuxta præscriptam normam, tunc mediante infrascripto decreto ei indicere, quā primū studeant.

Forma Decreti indicendæ purgationis canonicæ infamato talis erit.

CVm ex deductis in processu compilato contra D .... pro eo, quod erat infamatus de .... tam contra ipsum, quam in sui fauorem, non potuissemus deuenire ad notitiam veritatis dicti cri- 3
minis, sed solum quod adhuc per allata in sui fauorem dicti D.... non fuerit dicta infamia deleta, immo in suo robore perseuerat: quare ipsi Reuerendi Commissarij inhærentes sacris Pontificijs constitutionibus indixerunt ipsi D .... purgationem canonicam manum sacerdotum compurgatorum infra spacium dierum .... prout præsenti decreto dictum terminum dierum .... ad dictam purgationem faciendam indulgeat.

Datum in monasterio .... die ...

D.... Abbas.
D. .... Prior. } *Commissarij.*
D.... Actuarius.

De purgatione canonica oblata à reis recipiēda à Commissariis, vel non recipienda. §. II.

SCiant quoque Commissarij, quod aliquando rei subnixè obsecrant se admitti ad purgationem faciendam de obiectis contra eos criminibus & quoniā aliquando non erunt audiendi, ideo memores sint: quod in duobus casibus non erunt rei admittendi ad
purgationem canonicam faciendam: sed contra eos 4
procedendum pro vt iuris erit. Primus casus est, quādo crimen, de quo quis est infamatus, est notorium, & eius notorietas constat, vel cōstare poterit in processu formato, vel formando contra ipsum, & ratio est: quoniam alias impediretur executio iustitiæ, & daretur ei occasio producendi falsos testes in suos compurgatores: *c. Significasti, ext. de adult. & ibi per Doct.* secundus verò casus est, quando adesset assecutor offerens se ad probandum huiusmodi crimen obiectum, *c. Cum d. lectu, § his igitur ver. dicitur, de purg. can. & ibi per Doctores.*

Corā quibus sit facienda purgatio Canonica §. III.

MEmores sint Commissarij, quod huiusmodi indicenda purgatio canonica facienda erit ab ip-
sis reis infamatis in publico coram populo, si essent in- 5
famati apud populum, sed si essent infamati apud clerum, & huiusmodi purgatio esset indicenda, vt fiat coram clero, & vtroque coram ipsismet Commissariis. Diximus fore faciendam ipsam purgationem canonicam coram ipsis Commissarijs: quoniam alias facta esset reiteranda, cum coram ipsis Commissarijs fuerit facienda de iure, *c. 2. de purg. c. de crimine falso, 15 q. 5. c. ex tuarum, de purg. cano. & ca. Nos inter, eod. tit.*

Cum quot, & qualibus infamatus, cui indicta fuit purgatio canonica per Commissarios, debeat se purgare. §. IV.

COmmissarij aduertant, quod Compurgatores esse debent eiusdem ordinis, & dignitatis, *c. de cri-*

In Christi nomine. Amen.

DE vultu tuo Domine iudicium meum prodeat & oculi mei videant æquitatem Nos D. Iustus, à Flandria Abbas, &c. vel delegatus, &c. Ciuitatis Antuerpiæ, &c. visa sententia per nos, die 19. Iulij prolata, per quam d. D. Turpilio purgationem Canonicam præstandam commisimus, super asserto delicto, vel eius attentatione per eum negatis, de quo, vel de quibus infamia, vel suspicione laborabat; animaduersaq; purgatione coram nobis per eũ præstita, considerataq; sacrorum Canonum dispositione, & regularium institutionum, omnibus etiam, & singulis diligentius ponderatis, maturaq; & accurata examinatione expensis; Christi nomine repetito, & sancti Spiritus nomine implorato, à quo cuncta, recta, & integra proficiscuntur, iudicia, vnum Deum animo spectantes, definimus, decernimus, & declaramus D. Turpilium purgationem ei impositam integrè, & canonicè præstitisse, quo post hac existimandum, & habendum esse à delicto, & eius attentatione per eum negata immunem de quo vel de qua infamia, & suspicione erat maculatus; à quibus præsentis vi sententiæ quatenus expedit, & opus est, absoluimus, & liberamus, omni meliori modo via forma, & causa, quibus melius de iure fieri potest.

Lata, lecta, & publicata fuit hæc sententia, die sexto Iulij 1577. in camera, &c. Dum adessent testes D. Nicolaus, & D. Antonius, ipso D. Turpilio annuente, & acceptante.

Ita est, ego D. Iustus Abbas, &c.

Locus sigilli.

Ita est, ego D. Nicolaus, & D. Antonius testes.

In Christi nomine. Amen.

6 *DE vultu tuo, &c. Nos D Iustus Abbas, &c. Ciuitatis Nouariæ, &c. Viso processu per D. N. confecto in causa, qua D. Turpilius carnes edisse accusabatur: simulq; omnibus ipsi causæ adiunctis diligentius scrutatis, & perquisitis, omnibus testibus ex vtraque parte, videlicet D. N. Actoris, & D. N. Rei, accuratè consideratis, & excussis. Christi nomine repetito, & Spiritus sancti numine implorato, à quo cuncta recta, & integra procedunt iudicia, solum vnum Deum animo spectantes, id reperimus, constare, videlicet duobus testibus, & contestibus, nulla varietate adiunctis efficacissimis indicijs: quod dictus D. Turpilius regularia instituta, Patrumq; sanctiones, spiritu nequam ductus transgressus fuerit carnes nulla venia edens; quod etiam sacris sanctionibus, ne fieret cautum est. Quocirca definimus, decernimus, atque declaramus, ipsum de hac re conuictum esse, & iustitiæ partes exigere, vt vice pœnæ salutaris, comedat ter in pane, & aqua præsentibus monachis, vt eius exẽplo ceteri ab eiusmodi criminibus abhorreãt. Insuper & è sua professionis gradu per mẽsem deturbatus iaceat post omnes professos. Quæ quidem facta esse volumus, omni meliori modo, via, forma, & causa quibus melius de iure fieri potest, &c.*

Reliqua omnia quemadmodum in alia ostensum fuit, peragantur. Nam duobus semper testibus, cum subscriptione sententiæ ferri debent: simul cum iudicis subscriptione, & sigillo, adiunctis verbis illis, lata, lecta, &c.

De Purgatione Canonica. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Canonica purgatio antiquitus maximo in honore erat.*
2 *Summi Pontifices qui se Canonice purgarunt.*
3 *Apud Romanos erat in vsu purgatio.*
4 *Purgationis vsus penè abolitus hodie est.*
5 *Regulares inter Canonica purgatio maximè periculosa est.*
6 *Purgatio Canonica quarè ita dicatur, & adinuenta sit.*
7 *Purgatio Canonica quid sit.*
8 *Quibus indici purgatio Canonica possit, ac debeat.*
9 *Regularibus indici Canonica purgatio potest.*
10 *Infamia pro qua indicitur purgatio Canonica, vnde ortum habere debeat.*
11 *Accusatore, seu Denũciatore apparẽte indici purgatio nequit.*
12 *Si delictum notorium sit, non potest indici purgatio.*
13 *Purgatio canonica indici ad instantiam purgandi potest.*
14 *Quis Canonicam purgationem inducere possit.*
15 *Iudici ecclesiastico arbitraria ipsa purgatio est.*
16 *In eo loco indici purgatio debet, in quo purgandus noscitur infamatus.*
17 *Modus in Canonica purgatione seruandus.*
18 *Coram iudice facienda purgatio est.*
19 *Quid iurare purgandus debeat.*
20 *Si purgandus prælatus sit, quid iurare debeat.*
21 *Compurgatores quomodo & quid iurare debeant.*
22 *Conditiones compurgatorum quæ esse debeant.*
23 *Compurgator an repelli à purgando aliquo casu possit.*
24 *Iudex compurgatores, neque impedire, neque repellere potest.*
25 *Neque illos cogere ad purgandum quemcunque.*
26 *Compurgatorum numerus iudici arbitrarium est.*
27 *Si leuis infamia sit, ipsius purgandi sufficit iuramentum.*
28 *Canonica purgationis effectus qui sit.*
29 *In purgatione deficiens qua pœna puniri possit, ac debeat.*
30 *Canonicam purgationem subire qui renuit, quomodo tractandus sit.*
31 *Canonica purgatio non ita facile ab Ecclesiasticis iudicibus indici debet.*
32 *A decreto Canonica purgationis an, & quomodo appellari possit.*
33 *Purgatus de aliquo crimine, an super eodem amplius molestari queat.*
34 *Modus indicendæ purgationis.*
35 *Forma decreti pro indicenda purgatione.*
36 *Forma præstandæ, seu faciendæ purgationis.*
37 *Compurgatores informandi sunt de meritis caussæ, de crimine, &c.*
38 *Forma interrogandi eum, qui purgandus est.*
39 *Forma interrogandi compurgatores.*
40 *Forma sententiæ absolutoriæ pro Canonicè purgato.*
41 *Forma sententiæ condemnatoriæ contra illum qui in purgatione defecit.*
42 *De Modo Canonicæ purgationis ad instantiam purgandi peragendæ.*
43 *Forma decreti pro indicenda purgatione ad instantiam purgandi ex processus meritis suspecti.*
44 *De Modo Canonicæ purgationis ad instantiam purgandi nullo existente processu peragenda.*
45 *Forma decreti pro indicenda tali purgatione.*
46 *Forma patentium literarum pro voluntarie purgato, vt supra.*

DEcreueram equidem canonicæ purgationis tractationem silentio pertransire: etenim licet maximo in honore antiquitus fuerit huiusmodi constituta purgatio, ita vt summorum Pontificum nonnulli de grauioribus criminibus diffamati, qui tamen iudicari à nemine poterant, ea publice se purgari ad populi scandalum remouendum fuerint minime dedignati. 1

Hoc de Damasco, Paschali primo, Simaco, Gregorio septimo, ac Pelagio primo affirmant Platina de vitis Pontificum. Campensis *libr. 6. Hierar. eccles. c. 17.* Brunus *lib. 4. de hæreticis, cap. 11.* ac ceteri, qui temporum illorum scripserunt historias. Et apud Romanos quoque priscis temporibus extiterit in vsu purgatio similis: cum etenim Consules apud, vel Prætores de quocumque crimine accusatus aliquis erat; decem aut plures Romanos ciues, ac nobiles deferebat qui affirmabant illum bonæ famæ, perfectæque vitæ, & conditionis fore; ac se credere illum falso accusatum fuisse, testatur id Flauius Blondus *libr. 4. de gestis Romanorum.* 2 3

Illius tamen vsus pene abolitus in quibuscunque tribunalibus, præterquam in sanctissimo violatæ religionis officio hodie perfectè est, quemadmodum post alios affirmant Iulius Clarus *lib. 5. receptarum sentent. qu. 63. vers solet etiam.* Francisc. Pegna *comment. 38, in 3. part. direct inquisit.* & Alphon. Villagut. *in pract. crim. can. libr. 6. tit. de purgat. cano. concl. fin.* 4

Eoque magis in animo illud statueram; cum Regulares inter, apud quos charitas ipsa mirum in modum refriguit, periculosa huiusmodi purgatio maxime videatur, illa namque nocens quilibet superiorem amabilem habens absolui; innocens quisque superiori inuisus condemnari facillime posset. Quare cum fallax, 5

 incerta-

Incertaque sit, ac detrimenti plus quam commodi afferre dignoscatur; ea Regularium iudicē vti vt probē vel consulam adduci nulla ratione possum. Verum enim vero huic tractatui, quod ab huiuscemodi iudice, quem instituendum suscepi, desiderari queat, aliquid forte desit; de ipsa canonica purgatione breuiter ac dilucide, vel inuitus pertractabo.

6 Canonica itaque purgatio, quę ita nuncupatur propterea quod a sacris canonibus adinuenta fuit, atque statuta, vt illa eorum pateficeret innocentia, vel malitia, contra quos obiecta crimina, vel notæ, quorum laborabat infamia, vel suspicione, plene probari
7 minime possent Innocentiæ ostensio est alicuius crimine, vel nota infamati, aut suspecti, ipsius, compurgatorumque coram iudice competenti præstita iuramento, elicitur ista definitio ex Raym. & Hostien. *in summa tit de purga. can. §. 1.* Pegna *d. consil. 14.* Victorino Auersano, *cap. 29. num. 2. modo procedendi in causis Regular.* Villag. *loc. cit. concl. 1.* ac Martino Delrio *lib. 5. disquisit.*
8 *magic. sect. 13.* Ex illaque habetur, quod eis indici à iudice ista purgatio potest. Vel qui de crimine, de quo bonos apud grauesque viros infamati sunt, neque testibus, neque facti euidentia; neque propria confessione conuinci queunt quare infamari manent, deficitque accusator, aut denuntiator probationes adducens *c. presbyter. 2. q. 5. cap. 1. & seqq. de purgat. canon. cap. inquisitionis §. quæsiuisti de accusat. gl. cap. 2. verbo accusatores, de purg. can.* Panor. *ibid.* Diaz *in prax. crim. can cap. 150. ver. Deficiente verò legitima probatione, num. 1.* Petrus Follerrius *itē in pra. cri. can. cap. 34. num. 8 ab verbo purgatio, num. 1.* Villag *vbi sup. concl. 6.*

Vel qui accusati quidem, aut denunciati fuere, sed crimen contra illos plene probatum non est, ex quo suspecti viros apud honestos, aut apud iudicem ipsum de tali delicto manent *cap. omnibus, 2. q. 5. c. quoties. & seq. de purg. can. c. de crimine, 15. q. 5. gl.* Innoc. & Abb. *n. c. ex parte, de offi. iud. ord.* Ant. de Butr. *c. tua, de cohabit. cler. & muli.* Archid. *in cap. omnibus, cit,* Felin. *in cap. literas de præsumpt.* Sonc. *in l. aut prætor, ff. de iureiur. in principio ver. circa secundum.*

Vel propter notam irregularitatis, *cap. accedēns, depu. can glos. ibid dd.* Spec. *tit. eod. ver. item nota.* Villag. *loc. cit concl. 2.*

9 Et nedum clericis secularibus, verum etiam Regularibus infamatis, aut suspectis potest indici purgatio *arg. cap. Moniales, de purg. cap can. gl. & DD. ibid.*

10 Aduertat porro ipse Regularium iudex, quod infamia, pro qua indicenda canonica purgatio est, ducere ortum à maleuolis inimicis, ac detractoribus minime debet: verum à probis, honestis, aut beneuolis, *c. in cunctis 11. q 5. & c. penul. de purg. can. alioqui purgatione nequit indici, probat. Aret. in c. at si clerici, de iudicijs, quem sequitur* Diaz *loco cit.* Foller. *d. c. 34. num. 26. &* alij. Quam infamiam in actis probatam fore necesse est eo, quo dictum est modo cap. 16. nu 92. & 93.

11 Quod si accusator, aut denunciator appareat, qui tale crimen; de quo infamatus est quia eidem obiiciat offerens probationem; canonica purgatio pro tali delicto indicenda non est infamato, *arg. c. si quis. iuncta gl. de purg. can.* Abb. *eod. cap. & c. moniales, eod. tit.* Foll. *vbi sup. num. 28,* Vill. *concl. 11.*

12 Quemadmodum neque indici potest, si delictum notorium sit, *cap. cum dilectis. de purg. can. §. his igitur circa finem glo.* Abb. & DD. *ibid.* Tab. *verbo purg. num. 3,* verum in his vtrisque casibus procedendum est, vt suprà diximus *cap. 16.* cit. cum de accusatione, denunciatione, atque notoriis criminibus habita verba sunt.

13 Indici quoque ad purgandi ipsius instantiam potest, nempe cum aliquis, vt contra se ortam infamiam tollat, instanter se purgari à iudice petit, *c. cum in iuuentute, de purg. can.* quo casu minor compurgatorum numerus requiri videtur, quā in purgatione à iudice ex officio indicta requireretur, *arg. c. eod § cæterum.*

14 Superior, siue iudex quiuis ecclesiasticus proprio subdito modo, quo supra dictum est, infamato vel suspecto canonicam indicere purgationem, eundemque ad se illa purgandum cogere potest, *cap. nos inter, & cap. inter sollicitudines, de purg. can. & cap. si mala, 2. q. 5. & ibi DD. nemine contradicente.* 15
Cuius ecclesiastici iudicis arbitrio relicta est purgatio indicenda cuique, prout illi prædictis in casibus visum fuerit expedire *cap significasti, de adulterijs, & c. inquisitionis, §. quæsiuisti, de accusat.* Hostien. *cap. cum in iuuentute, de purg. canon.* Præpo. *in c. habet, 2. q. 5.* Illo attamen in loco indicere purga- 16
tionem debet ecclesiasticus iudex in quo purgandus noscitur infamatus, *c. inter sollicitudines citat. de purg. can. arg. cap. si peccauerit, 2. q. 1, cap. Metam, ead. caussa, q. 5. capit. Ibidem, 3. q. 6, & c. illud 23. dist.* Abb. *c. inter sollicitudines cit.* Franc. Pegna. *com. 38. in 3. par. direct. inquisito. versu. considerandum est etiam.*

Modus autem in peragenda canonica purgatione 17
seruandus hic est. Purgandus in termino sibi per iudicem assignato tot compurgatores, qui eum purgent inuenire debet. quot ex iudicis prescripto ab eodem sunt producendi; quibus inuentis significare iudici debet, se compurgatores habere paratos ad se ipsum de crimine, de quo infamatus est, vel suspectus, vel etiam de nota, quæ inuritur ei purgandum; petens, ac instans vt ad huiusmodi purgationem illi placeat deuenire coram iudi- 18
ce namque facienda purgatio est, *cap. de crimine, 15. quæst. 5.* & si publica infamia esset, publice quoque purgationem fieri oporteret, *c. omnibus, 2. quæst. 5. & cap. Illud, 23. dist. glos. in summa, verbo cogendus, 2. quæst. 5. & cap. 1, ver. publico, 15. quæ item 5.* Archid. *in cap. illud, cit. 23. dist.* Iudex vero illius annuens petitioni, ad iniunctam ei purgationem illum admittere, ac procedere debet.

Qui purgandus coram iudice constitutus iurare 19
debet se tale delictum, de quo infamatus est, vel suspectus, minime commisisse, & si delictum eiusmodi sit, quod per alios perpetrari queat, iurare debet ipse purgandus tale delictum se neque per seipsum, neque per alium quemlibet perpetrasse. *cap. quotiens, cap. de testibus, & c. fin. de purgat. can. glo. & DD. ibid.* Specul. & Hostien. *tit. de purg. cano. §. qualiter fieri debeat,* Foller. *d. cap. 34. n. 9.*

At vero si Prælatus existat, qui purgandus est, vt
Episcopus, Abbas, Prior, & huiusmodi, criminisque 20
infamia, suspitiove orta post adeptam fuerit dignitatem; ita simpliciter iurare illum se à tali crimine immunem esse certe non sufficit: verum illi iurandū est, se à crimine illo etiam post adeptam dignitatem innocentem fore, seu tale minime perpetrasse crimen *capit. fina. de purg. canon. glos.* & Abb *ibidem.*

Compurgatores deinde sigillatim admittendi coram seipso à iudice sunt, qui iurare & ipsi quoque de- 21
bent, se credere talem purgandum verum affirmasse, quando iurauit se à tali crimine, de quo infamatus noscitur; vel suspectus, immunem fore *cap. quotiens, c. de testib. & c. si citatis.* Pegna *d. comment. 14. in 2. par. direct. inquisito. ver. & seruantes iustitiam* Abb. *c. 1. de purga, can.* DD. communiter. Aut iurare tenētur se certo credere, quod ille purgandus crimen, de quo infamatus est, vel suspectus nequaquam perpetrauit, *c. constitutus, eod. tit.*

Qui cōpurgatores vt apti ad munus illud præstandū
esse queāt, nonnullas habere cōditiones vtiq; debent 22
Namq: primo eiusdē ordinis, vel dignitatis cū eo, qui purgādus est (si fieri potest) esse illos oportet. Sin minus ordinis proximioris, vt prælato, prælati, vt discreti pro sacerdote sacerdotes, vel diaconi, & ita de reliquis Quod si tales inuenire minime sit, alij ordinū inferiorum poterūt adhiberi *c. si legitimi, & c. omnib. 2. q. 5, arg. c. quotiēs, c. inter sollicitudines, & c. in iuuētute. de purg. can. & si huiusmodi quoq; desint;* Laici, atq; etiam honestæ mulieres hoc munus præstare poterūt. docēt id, atq; probant *gl. fi. in c. cum in iuuētute co.* Silu. *verbo purgatio. q. 5.* Abb. *c. inter sollicitudines ci & Diaz vbi supra, nu. 6.*

Secundo

Secundo Compurgatores honestæ vitæ, bonæque opinionis esse necesse est, *cap. cum P. Manconcella. de purga. cano.*

Tertio ab ecclesia saltem debent esse tollerati. *cap. constitutus iuncta gl. eod. tit.*

Quarto de crimine aliquo condemnati esse minime debent. *eod. c. constitutus.*

Quinto vitam, & conuersationem illius, quem purgare debent, notam habeant necesse est, *cap. cum P. Manconcella cit.*

Sexto iuxta sui conscientiam iurandum illis est, se credere purgandum iurasse veritatem; siue crimen illud minime perpetrasse, vti dictum superius est.

Septimo huiusmodi esse debent, quos neque amore, neque odio, neque alia quauis passione sed neque pecunia, promissione ve ad hoc munus præstandum moueri existimandum sit. *cap. cum P. Manconcella cit.*

Allatæ conditiones præterquam quod iuribus probantur adductis: eliciuntur quoque ex Pan. *in d. constitutus. de purga cano.* Ex Repertorio *inquisitorum ver purgatio §. nota quod in compurgatoribus* Iacobo Simanca *lib de cathol instit. tit. 56. num. 11.* ex vmberto Locato *in praxi. iudiciaria. verbo purgatio num. 9.* ex Camillo Compegio ad Zanchinum *c. 11.* ex Tab. & Ang. *verbo purgatio in principio.* ex Villag. *tit. de purg. can. concl. 18.*

23 Illud autem hoc loco aduertendum est; quod si ab aliis compurgatoribus eorum alicui crimē per modū exceptionis obiiceretur, ac probaretur, ex quo grauata illius opinio remaneret, hic repelli à iudice vtique posset velut illegitimus compurgator. *arg. c. testimonium in fi. de testibus. glo. c. constitutus cit. verbo condemnati. de purg. cano.*

24 Aliter huiusmodi compurgatores conditionibus allatis suffultos neque impedire, ne id muneris præstent, neque repellere vlla ratione potest, vel debet ipse iudex *capit. cum P. Manconcella cit. de purga. cano.*

25 Illos tamen ad quemlibet purgandum cogere nequit, si illi sponte purgare noluerint, *c. eod.* Villagut, *loc. cit. concl. 20.*

25 Compurgatorum vero numerus iudici arbitrarius est. *cap. omnibus. 2. q. 5. cap. ex tuarum, & cap. 1. eod. tit. verbo duodecim* Pan. *in c. eum in iuuentute* cit. Bernardus Commensis in Lucer. *inquisi. verbo purgatio. §. 3.* Seluester *ver. eod. q. 5.* & alij communiter.

Qui iudex criminis, infamiæ, suspitionisue, atque personæ purgandæ habito respectu, & considerata qualitate, pro sui prudentia tot compurgatores iniungere: ipsi debet purgando, quot inueniri ab eo facile possint, Abb. *in. c. inquisitionis. de accusa.* Fran. Pegna *d. com. 14 loc. cit.*

72 Qui compurgatores necessarij minime sunt, quādo infamia, vel suspitio leuis est: verum eo casu ipsius purgandi sufficit iusiurandum. Foller, *d. cap. 34. nu. 39. arg cap. quanto 2. q. 5.*

28 Canonicæ autem purgationis effectus ille profecto est, quod, qui se illo quo dictum est modo purgauerit, nempe tum proprio, tum assignatorū compurgatorū iusiurando, vtique absoluendus est; ab eoque crimine de quo infamatus fuit, siue suspectus, declarandus immunis, *cap. ex tuarum, de purga. cano. gl.* & DD. *ibid.* nemine contradicente. Villagut. *consil. 27.*

29 Qui vero in purgatione defecerit, Vel quia ipse non eo modo, quo debeat, iurauit; Vel quia tales compurgatores quales eidem iniuncti fuere nequaquam inuenit Vel quia compurgatorum numerum assignato minorem adhibuit; Vel etiam quia compurgatores eo quo dictum est modo iusiurandum præstare noluerūt de crimine, de quo infamatus est, vel suspectus, velut conuictus condemnari, pœnaque tali delicto condigna puniri potest, ac debet. *cap. cum P. Manconcella. & cap. inter sollicitudines cit. de pur. cano.* glo. & Abb. *ibid.* Hostien. *in summa, tit. eo, num. 9, 10. & 11.* Archid. *in cap. accusatus, de hæreticis in 6.* Specula. *de purgat. cano. §. viso igitur.* Pegna *loc. cit,* idque doctorum nemo non affirmat.

Mitius tamen agendum est, si per viam inquisitionis, quam si per viam accusationis procedatur, vt optime docet Andreas Tiraquellus *tract. de pœnis temperādis, aut remittendis, can. 53.*

Quare accusationis via procedens ipse iudex, accusatum suspectum in canonica purgatione deficientem ordinaria debebit pœna mulctare, at vero si per aliam quancunq; viam procedat, extraordinaria pœna infamatum in purgatione deficientem punire vtique pro libito poterit; quod æquitati valde conforme esse videtur, idque docent, ac probant Panorm. *in cap. accedens, de accusat.* Tabien. *verbo purgatio num. 3.* Ang. *eo. num. 4.* Siluester, *eo qu. 7.*

Si quis autem se purgare iussus noluerit, non propterea habendus pro conuicto est; verum donec se purgauerit suspendi; aut excommunicari debet: & si per annum in excommunicatione perstiterit, haberi tunc pro conuicto debet. Abb. *in cap. cum P. Manconcella. cit. de purgat. cano. arg. c. excommunicamus itaque §. qui autem de hæreticis.* 30

Canonica itaque purgatio tam periculosa cum sit, tamque fragilis, fallax, & incerta, quippe quæ ab hominum solo iudicio pendeat; non ita facile ob ecclesiasticis iudicibus indicenda est affirmant id prudentissimeque monent Fr. Pegna *comment. 14 cit. ver. penul. in 2. par. dir. inquisit.* ac Ignatius Lopez de Salzedo *in annota. cap. 150. prac. cri. cano.* Diaz. §. 2. Tutius est inquit Pegna ad alias pœnas, aliaque remedia confugere. Quam sententiam ego quoque velut rationi magis consonam, tutioremque amplexatus *cap. 18 num. 11.* docui Regularem, contra quem indicia vehementia sunt, (quæ attamen meridiana luce clariora esse, & in actis constare debent) extraordinaria pœna mulctari posse. Seculares autem personæ tam clerici, quam laici huiusmodi suspitionem, infamiam ve ipsa purgare tortura solent. Iul. Clar. *lib. 5. recep. sent. §. fin. q. 63. ver. licet autem, circa finem.*

Et cū res adeo grauis canonica purgatio sit, à sententia, siue decreto, quibus indicitur alicui prouocari vtiq; potest, *cap. nunc inter. de pur. cano. gl.* Abb. ceterique DD. ibi Simancas *de catho. instit. ti. 56. n. 25.* si tamē appellandi caussa rationabilis adducatur. qualis esset, si modus excederetur in ipsa; quia ex. gratia iudex tot, talesque cōpurgatores assignaret, qui reperiri ab eo, qui purgādus est, minime possent, neque rogatus mitius agere vellet, aut si alias vere, seu probabiliter grauaretur ipse purgandus, gloss. *in d. cap. nos inter. verbo appellauerit.* Simancas. *loc. cit.* & alij communiter. 32

Purgatus vero de aliquo crimine propter infamiam Inquisitionis via, de illo eodem amplius inquisitione molestari non potest. Simili modo propter suspitionem ex accusatione ortam accusationis via processu formato purgatus, de illo met crimine amplius accusari nequit. glo. *cap. ex tuarum, verbo absoluas, de purga. cano.* Hostien. *in summa ti. eod. §. an purgatus.* Abb. *in cap. ex tuarum cit.* Cuius doctrinæ illa potest afferri ratio; etenim iuramentum maiorem auctoritatem cum habeat, quam res iudicata, *l. 2. ff. de iureiur.* & idem iuramento consequamur, quod per sententiam, *ff eo. l. sed si. §. si cum de hereditate,* canonica profecto purgatione, quæ sine iuramento non est, purgatus; velut per sententiam quæ in rem transiit iudicatam absolutus, amplius molestari non poterit. 33

Quod maximè verum tunc erit, cum suspectus, infamatusve fuerit plene, atque perfecte purgatus, nempe quia ipse, vt erat necesse, iurauit, & probos, ac fide dignos sui, vel saltem ordinis proximi compurgatores adhibuit,

De modo Canonicæ purgationis ex officio indicendæ, atque peragendæ.

NVnc reliquum est canonicæ purgationis tum indicendæ, tum peragendæ praxim, ac formam contradere, vt Regularium iudex, quomodo in his dato casu procedere possit, agnoscat. Cum autem purgatio indicatur, atque perficiatur aut ex officio, aut ad purgandi ipsius instantiam, de vtriusque modo, ac praxi pertractandum est, primo quidem de illa, quæ indicitur ex officio; de illa postmodum, quæ ad petitionem illius, qui purgari debet, indicitur.

34 Processus itaque meritis consideratis Regularium iudex consultorum, seu discretorum consilio adhibito, si ei constiterit Reum inquisitum criminis infamia laborare, aut ex perfectæ, plenæque probationis defectu Reum accusatum de crimine suspectum remanere; neque aliter illum de tali delicto posse conuinci, vel ab eo immunis agnosci; canonicam purgationem eidem pro libito indicere poterit, formans decretum hoc modo.

Forma Decreti pro canonica purgatione indicenda.

35 *NOs D. Alphonsus Bonofius Prior S. Saluatoris de Bononia. Considerantes quod meritis processus coram nobis, discretisque nostris formati contra D. Innocentem de Infortunatis de tali furto inquisitum vt supra, ipse D. Innocens neque confessus, neque conuictus de illo est: sed tantum de eodem legitime, ac veraciter apud nos, & huius Monasterij patres diffamatus. Idcirco ad huiusmodi tollendam infamiam, discretorum prædictorum habito consilio, Tibi præfato D. Innocenti in præsentia nostra constituto canonicam indicimus purgationem prout de iure, assignantes tibi diem Veneris proxime futuri, quæ erit septima huius Mensis Decembris post Vesperas; in qua coram nobis, discretisq. nostris prædictis comparere debeas ad infamiam, de qua supra, per te purgandam, ac per quinque canonicos, qui sint bonæ opinionis, & famæ; & vitam, conuersationemq. tuam non tam moderno tempore, quam præterito probe nouerint: Significantes, quod si in purgatione defeceris te pro conuicto de furto iuxta canonicas sanctiones habebimus. Latum, & intimatum fuit hoc decretum die 3. Mensis Decembris 1612.*

Qui D. Innocens præsens vt supra decretum prædictum acceptauit, ac se purgaturum, compurgatoresq. iuxta eiusdem decreti præscriptum adducturum tempore statuto promisit.

Forma canonicæ purgationis peragendæ.

36 *DIe 7. Mensis Decemb. post Vesperas coram præfato D. A. Priore, &c. illiusq. discretis comparauit D. Innocens, de quo supra, & humiliter exposuit se ad purgationem sibi indictam fore paratum; & pro compurgatoribus nominare D. B. D. C. D. E. D. F. & D. G. petens, ac instans, vt ad huiusmodi purgationem deueniatur.*

Quo audito idem P. Prior illius oblationem, petitionem, ac instantiam admisit si & in quantum prout de iure. Compurgatoresq. nominatos vocari mandauit.

Quibus præsentibus, & coram se constitutis versus ad præfatum D. Innocentem illum.

Interrogauit. An eos cognoscat, & an ijdem sint, quos ipse nominauit.

Qui D. Innocens.

Respondit. (Padre si ch'io li conosco, e sono quelli apunto, ch'io ho nominati per miei compurgatori.

37 Tunc Præfatus P. Prior, vt dicti compurgatores nossent, quid agerent, processus merita crimen, de quo dictus D. Innocens diffamatus existit, caussamque talis infamiæ per ipsum contractæ illis exposuit, ex qua necesse fuit ad canonicam purgationem deuenire indicendam eidem; quæ in eo consistit, vt ipse purgandus iuret se tale crimen, de quo laborat infamia, minime commisisse, compurgatoresque iusiurando affirment se credere ipsum verum iurasse.

Quibus compurgatoribus annuentibus, ac dicentibus se ad id fore paratos, præfatus P. prior præsentibus dictis Monasterij discretis, compurgatoribusque præfatis dicto D. Innocenti coram se constituto sacrosanctis Euāgelijs in illius conspectu positis detulit iuramentum de veritate super interrogandis dicenda; prout dictus D. Innocens iisdem Euangelijs tactis iurauit, & *Inter. An tale furtum, de quo inquisitus fuit, ac infamatus, perpetrarit.* 38

Resp. Io non ho commesso tali furto in conto alcuno, e ne sono innocentissimo.

Qua responsione habita præfatus P. Prior dictum D. Innocentem ad propria dimisit. *Post cuius discessum idem P. Prior compurgatores interrogauit, An probè intellexerint ea, quæ D. Innocens iurauit.*

Qui responderunt. Habbiamo in teso il tutto benissimo.

Huiusmodi habita responsione præfatus P. Prior illos dimisit, retento D. B. Qui D. B. compurgator nominatus coram eodem P. Priore, discretisque prædictis constitutus, & iuramento ei delato de veritate super interrogandis dicenda, prout tacto pectore (vel scripturis, si non est sacerdos) iurauit, & ad opportunas interrogationes respondit, vt infra. videlicet. 39

Inter. An D. Innocentem prædictum cognoscat, & à quo tempore.

Resp. Io lo conosco molto bene, e sono da diece anni, ch'io ho prattica di lui.

Inter. Quomodo illum cognoscat.

Resp. Perche sono stato con lui in Fano, in Ferrara, in Rauenna, e qui.

Interr. An amore, vel aliqua passione, vel etiam promissione sibi à D. Innocente, aliove facta moueatur ad illum purgandum.

Resp. Io mi muouo a ciò & per verità, e per esser stato richiesto da lui, e non per altro.

Inter. An credat illum verum iurasse.

Resp. Io credo certamente di si, perche l'ho conosciuto sempre per huomo da bene.

Quibus habitis præfatus P. Prior illum dimisit.

Eadem die vocatus D. C. alius compurgator nominatus, & coram præfato P. Priore, illiusque discretis constitutus, & iuramento ei delato, &c. vt supra.

Compurgatores omnes eodem modo examinabuntur sigillatim vocati, vt supra. Quorum habitis responsionibus ad sententiam definitiuam iudex deuenire debet, illa obseruando, quæ de sententia proferenda superius dicta sunt, c. 10. & si quidem se purgauerit, pro eo absolutoria sententia poterit hoc modo formari.

Forma sententiæ absolutoriæ pro canonicè purgato.

CHristi nomine inuocato. Visis, ac diligenter discussis omnibus, & singulis in caussa, & caussis coram nobis, discretisq. nostris actitatis contra D. Innocentem de Infortunatis de & super tali furto, de quo in inquisitionis processu à nobis propterea fabricato; cum nihil contra d. D. Innocentem super tali furto appareret nisi grauis infamia de ipso; habito discretorum nostrorum consilio, super ea canonicam illi purgationem indiximus, quâ cum optime iuxta canonicas sanctiones purgatus fuerit, Deum præ oculis habentes, vt de vultu illius nostrum iudicium prodeat, & oculi nostri videant æquitatem, per hanc nostram definitiuam sententiam. 40

Christi nomine repetito, Dicimus, sententiamus, declaramus, definimus, & pronunciamus dictum D. Innocentem à tali furto esse immunem, & propterea ipsum ab eo, illiusq. infamia, vel suspicione absoluendum fore, & esse; prout illum absoluimus, ac liberamus, & absolutum, atque liberatum esse declaramus, modum prædictū; sed & omni meliori modo, &c.

Lata,

Lata, lecta, & publicata fuit ista sententia Bononiæ die 8. Mensis Decembris 1612. in camera solitæ residentiæ præfati P. Prioris, præsentibus D. P. & D. R. testibus ad hoc vocatis, & rogatis.

Ita pronunciaui ego D. A. Prior, &c.

Quod si in probatione defecerit ipse Reus, condemnatoria contra illum sententia ferenda est, quæ poterit hoc modo formari.

Forma sententiæ condemnatoriæ contra deficiētem in purgatione.

41 *CHristi nomine inuocato. Visis, ac diligenter discussis omnibus, & singulis in caussa, & caussis coram nobis, discretisq; no ira actitatis contra D. Rapacem de Rastellinis de, & super tali furto, de quo in accusationis processu à nobis propterea fabricato: cum dictus D. Rapax licet de tali furto neque confessus, neque conuictus existeret: remaneret veruntamen de illo valde suspectus: habito discretorum consilio super huiusmodi suspitione canonicam illi purgationem indiximus, in qua cum ipse defecerit Deum præ oculis habentes, vt de illius vultu iudicium nostrum prodeat, & oculi nostri videant æquitatem, per hanc nostram definitiuam sententiam.*

Christi nomine repetito, Dicimus, sententiamus, declaramus, definimus, & pronunciamus dictum D. Rapacem, velut de tali furto iuxta canonicas sanctiones conuictum, condemnandum, atque puniendum fore, & esse: prout illum condemnamus ad carceres per sex menses proximè futuros ab hodierno die incipiendos in quibus die quolibet Veneris solo pane, & aqua reficiatur, ac septem psalmos pœnitentiales cum litanijs, & precibus recitare teneatur. Reseruantes nobis ex certa scientia, & expresse quatenus dictam pœnam mitigare, mutare, vel in totum relaxare valeamus si, & quando nobis visum fuerit expedire, & id nedum prædicto, sed & omni meliori modo, &c.

Lata, lecta publicata, &c. vt supra.

Ita pronunciaui ego &c.

De Modo canonicæ purgationis ad instantiā purgandi præstandæ.

42 REgularis quicunque de crimine quolibet infamatus, aut suspectus dupliciter se purgari à iudice petere potest.

Vel existente processu contra illum fabricato, cuius meritis ob vehementem suspicionem extraordinaria timet pœna mulctari, iuxta ea, quæ dicta sunt, cap. 18. num. 11.

Vel nullo existente processu, vt infamiā de aliquo delicto contra se ortam hoc remedio tollat.

Vtcunque petat, monendus à iudice de periculo est, *argum. cap. cum in iuuentute, §. 1. in fine de purg. canon.* Si autem in petitione perstiterit.

Si priori ductus ratione petat canonicam sibi purgationem indici, omnia quæ superius dicta sunt, obseruari debent, ea ratione: quia cum processus meritis aut pœna extraordinaria plecti, aut canonicè purgari debeat: canonica sibi purgatio à iudice indicatur, ac peragatur, vel ex officio, vel ad purgandi ipsius instantiam, eodem ritu, ac modo indicenda, & peragenda profecto est.

Decretum autem illius indicendæ poterit hoc modo formari.

Forma Decreti pro indicenda canonica purgatione ad instantiam purgandi existente processu

43 *NOs D. A. Prior, &c. Cum ex meritis processus coram nobis, discretisque nostris fabricati contra D. N. de, & super tali delicto, de quo idem fuit accusatus, ipse neque confessus, neque conuictus plene repertus fuerit: sed tantummodo vehementer suspectus; ad huiusmodi suspitionem tollendam dictus D. N. multoties petijt, ac institit, vt sibi canonicam indiceremus purgationem. Quare huiusmodi importunitate moti. Tibi præfato D. N. in præsentia nostra constituto canonicam indiximus purgationem, &c. vt supr. num. 35.*

In sententia quoque siue absolutoria, siue condemnatoria, canonicam illi purgationem ad ipsius instantiam, petitionemve indictam fuisse apponendum est.

Quod si posteriori de caussa motus canonicam sibi petierit purgationem indici, nullo videlicet contra ipsum existente processu; aliter procedendum esse censeo. *arg. cap. in iuuentute cit. §. ceterum, ac eorum quæ superius à nobis dicta sunt hoc eodem cap. nu. 13.* 44

Idcirco dato casu, illius Indicendæ decretum sequenti modo formari vtique poterit.

Forma Decreti pro indicenda canonica purgatione ad instantiam purgandi nullo existente processu.

NOs D. A. Prior &c. Cum D. N. de tali crimine se apud Monasterij huiusce patres nouerit infamatum: licet super eo nullam à quouis molestiam patiatur: quia tamen cura illi de nomine bono iuxta sapientis consilium est, multoties coram nobis comparuit, petijt, ac institit sibi per nos propterea canonicam purgationem indici, vt hoc remedio ab infamia contracta liberaretur. Qui sæpe monitus à nobis cum fuerit de maximo periculo, in quem ex tali purgatione, si in ea deficeret, incurrere posset, in sua nihilominus petitione instantiaque perseuerare non destitit. Quare non satis necessitate: sed petentis importunitate compulsi, Tibi D. N. quam petis canonicam indicimus purgationem coram nobis discretisque nostris per te cum tribus canonicis viris probis, ac fide dignis qui vitam, & conuersationem tuam probè nouerint, peragendam: quatuor proximorum futurorum dierum terminum tibi assignantes, intra quem cum tibi libuerit, purgare te poteris. 45

Dat. Bononiæ in Monasterio nostro S. S. die 6. Decemb. 1612.

Cum autem purgatus fuerit, pro illo patentes literæ innocentiæ ipsius declaratoriæ poterunt hoc modo formari.

Forma Patentium literarum pro voluntariè purgato nullo existente processu.

NOs D. A. Prior &c. Vniuersis præsentes literas inspecturis atque lecturis salutem in domino. Regulares personas in dei sortem electas, & à seculi coinquinationibus segregatas nedum à crimine, verum à criminis quoque suspicione esse decet immunes, dicente domino, Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum Propterea cum D. N. Monasterij nostri canonicus, & sacerdos apud eiusdem Monasterij patres de tali delicto infamatus fuisset, neque aliter dictam infamiam à se tollere posset; multoties à nobis petijt, ac institit se iuxta canonicas sanctiones purgari, cuius importunæ assentientes petitioni, canonicam ei purgationem indiximus; qua cum optime, plene, atque perfecte sese purgauerit, illum iuxta canonicas easdem sanctiones à tali delicto, de quo infamatus fore, & esse immunem; neque illi diffamationem huiusmodi officere aliquo modo posse, aut debere. In quorum fidem, &c. Dat... in Monasterio... 46

Die....

DE SENTENTIIS. Tit. XXIV.

De forma decreti citationis Rei ad audiendam diffinitiuam sententiam, & de forma ipsius sententiæ.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij qua forma verborum vti debebunt in citando Reo ad audiendam sententiam diffinitiuam super causam promulgandam.*
2 *Relatio citationis facta quomodo concipiatur.*
3 *Commissarijs suadetur, vt in causa criminali grauissima non pronuncient ex se sententiam non prauia confabulatione, & voto consultoris in vtroque iure periti, & optimi criminalista.*
4 *Titulus sententia quomodo describatur.*
5 *Forma sententia diffinitiua describenda, & promulganda traditur, vna cum alia solemnitate requisita in eius promulgatione.*

1 *Ponderatis deductis pro parte D.... Rei in sui defensam, & omnibus alijs in processu compilando productis, ac probatis, visum fuit ipsis Reuerendis Cōmissarijs mandare, vt citetur D...... & D...... aduocatus, & procurator ipsius ad audiendam sententiam promulgandam in Monasterio .... Pro Die .... Mensis .... Anni .... prout præsenti decreto citantur. Datum in monasterio.*

D... *Abbas*
D... *Prior* } *Commissarij.*
D... *Actuarius.*

Relatio intimationis dictæ citationis. Die .....

Cùm per me D...... actuarium infrascriptum fuisset intimatum suprascriptum decretum citationis D..... Reo, & D.....
2 *Aduocato, & Procuratori ipsius, in fidem manu propria me subscripsi. Die quo supra. Idem D ...., actuarius manu propria.*

Et cùm præmissis omnibus, de quibus latissime in præcedentibus capitulis habitus fuit sermo, aliud superesse non videatur: nisi quòd ipsi Reuerendi Commissarij procedant ad promulgandam sententiam,
3 quæ velim, quòd semper fieret cum consilio Doctoris Deum timentis, etiam si ipsis Commissarijs fuisset indulta facultas in huiusmodi causa procedendi vsque ad diffinitiuam sententiam inclusiuè, & ipsi Commissarij essent eruditissimi Doctores, & hoc consulendo dicimus multis de causis rationi valde consentaneis, in scriptis tamen non exprimendis.

Titulus, & forma sententiæ promulgandæ hæc, vel similis erit.

In causa agitata contra D.... super prætenso delicto .... in personam D..... & occupatione furtiua bonorum, quæ erant ad vsum D......

Domini nostri Iesu Christi nomine repetito Deum præ oculis habentes, Nos D.... & D.... Congregationis Cassinensis (vel talis ordinis) Commissarij & iudices specialiter delegati, prout in actis. Per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam de iuris periti & consultoris nostri Excellentissimi Domini ..... vtriusque iuris Doctoris habitantis in ciuitate ...... prout in actis, consilio ferimus in his scriptis & pro tribunali sedentes. Visis actitatis in causa, & causis coram nobis vertentibus vti iudicibus delegatis à Reuerendo Regimine Capituli Generalis Congregationis Cassinensis in prima, & vlteriori instantia contra D..... monachum monasterij ...... Congregationis Cassinensis, & officium inquisitionis specialis excitatum à dicto Reuerendo regimine dictæ Congregationis contra eundem propter denunciationes in scriptis factas à nonnullis monachis, vt latiùs in actis, & in dicto Reuerendo Capitulo præsentatas ipsi Reuerendo regimine à D .... monacho, & ex infamia, & indicijs productis de prætenso delicto in personam D..... vel furtiua occupatione bonorum, quæ fuerant ad vsum D..... perpetratis in mense .... anno ..... contra dictum D...... lite igitur contestata coram nobis per ipsos, receptisq; ex vtraque parte probationibus oblatis, ac in iudicio productis. His ergo omnibus accuratissimè perpensis, & ad plenum cognitis causæ meritis, & æqua iustitiæ lance discussis, & deliberatione insuper præhabita, partibus ipsis citatis ad audiendam sententiam pro hodierno die præsente (vel si absfuerit) dicatur, quamuis absentibus D...... dicimus, pronunciamus, decernimus, & declaramus D ..... supradictum absoluendum fore ab obiecto sibi delicto ..... tanquam innocentem, & ab instantia iudicij, & quo ad hoc restituendum fore pristino eiusdem statui, donec alia contra ipsum indicia insurrexerint. Pro tamen furtiua occupatione dictorum bonorum facta, & confessa ab ipsomet D .... sic carceribus mancipatus perseueret in pœnam tanti sceleris, & saltem bis in hebdomada ieiunet pane, & aqua solummodo contentus, donec aliter visum fuerit Reuerendo Regimini, vel Capitulo generali Congreg nostræ Cassinensis, vel ordinis nostri, &c. cuius prudentissimo arbitrio propriam hanc sententiam remittimus.

Et ita dicimus, sententiamus, pronunciamus decernimus, declaramus, absoluimus, & condemnamus, singula singulis congruè referendo. Præmisso omni meliori quouis modo, via, iure, & causa, quibus validius, & efficacius fieri potest.

Pronunciauimus, & condemnauimus, & absoluimus, vt supra, lata, lecta, & publicata in monasterio .... Die .... mensis .... &c.

Ita pronunciamus, absoluimus, & condemnamus. Nos D..... & D..... Commissarij & iudices specialiter in præsenti causa delegati.

Locus sigilli.

D.... *Abbas.* } *Commissarij.*
D.... *Prior.*

Eadem die Reuerendi Commissarij supradicti pronunciauerunt, prout in cedula tenoris supradicti, quam post vocalem eiusdem pronunciationem dederunt in mandatis mihi D...... actuario, vel notario, specialiter ab eisdem Commissarijs electo; vt ea redigerem in vnum, vel plura (prout in dies contigerit) & conficerem instrumenta: præsentibus D .... D .... & D ... ad præmissa specialiter adhibitis, & rogatis, in fidem veritatis manu propria me subscripsi.

Idem D.... qui supra manu propria.

De Sententia.

CAP. II.

SVMMARIVM.

1 *Sententia aut nulla, aut iniusta.*
2 *Sententia tribus modis dicitur iniusta.*
3 *Modus excipiendi contra sententiam iniustam.*

Ea omnia, quæ ad Aduocati munus attinent, hunc in locum congerere nullo pacto est instituti nostri, sed breuissime formam, & quasi adumbratam tantum faciem describere; vt ex ijs facile quispiam ad præclariora aditum sibi parare possit. Quamobrem in hoc demum Patronis maxime laborandum est, vt lata aduersus reum sententia suis sit numeris, & lineis absoluta, nihilque 1
quod iustitiæ aduersetur, contineat. Ac breui multa complectentes asserimus duplici eam posse vitio laborare. Nam aut irrita est, & nulla, aut iniusta. Et irrita quidem sententia tunc iudicanda est, cum à iudice proprio non est lata, aut ab eo, qui nullam contra reum potestatem habebat, aut errorem continet non ferendum, & manifestum, vt per Abb. & Doct. habetur *in cap. sententia. & in cap. sicut, de sent. & de re iud.* Cuius sanè exempla illustrandæ rei gratia afferre non piget. Etenim si feratur sententia ab eo iudice, qui nec ordinaria potestate in reum, nec delegata munitur, nihil obtinet. Vel cum delegatio ad sententiam vsque exclusiue largita esset, vel si aduersus D. Nicolaum criminatio sit exposita sententia aduersus D. Innocentium, proferatur ijs, similibusve modis sententia labefactata concidit. At iniusta efficitur,

citur tribus modis, vt Gratianus Canone, Episcopi, 11. quæst. 2 tertia docet. Primum ex praua animi affectione, nimirum cum ex odio ad decernendum iudex mouetur. Et hæc ratio nisi alia iniquitas adsit, sententiam non infringit. Deinde ex ordine iuris minime seruato. Tertio ex causa, dum scilicet contra veritatem facti, aut iuris sententia est constituta. Et hæc cum ad ipsius sententiæ naturam faciat, reliquæ namque sunt accidentariæ, proprie iniustitia nuncupatur. Quæ omnia generatim iudicio accommodari iure possunt. Hinc Diuus Gregorius ait, *Pastoris sententia iusta vel iniusta timenda est.* Quod ideo dictum esse sentiendum est: vt non sit ipsius Rei de ea iudicare, Animaduerte autem quod dicit *pastoris*: vt sit veri Iudicis; & addit, *sententia*: ne adsit ibi error intolerabilis: nam tunc proprie sententia dici non valet, vt docet Abb. *in cap. de senten. & re iud. num. 3*, Ioan. de Anan. *in cons.* 83. quorum vnum si euenerit, tum irrita talis sententia iudicari debet. Aduersus quam hac ratione Patronus se habebit, *Coram Reuerendo D. Iulio Præside, &c. Sistit atque se exhibet D. Innoc. exponens qualiter D. Iniustus, iudex D. Iniustus, iudex meus ordinarius, vel delegatus, cum sententiam aduersus Do. Fraudulentum deberet decernere, errore adductus contra meipsum iniustè tulit. Quocirca his præsentibus eius executionem nullo pacto esse ferendam assero, & præoccupatione affirmo. Siquidem irrita est, & vana, neque vim vllam perfectioni in se complectitur Rogo itaque, vt iniustitia rescindatur decretum, meaque innocentia consulatur, alioquin ad eos, quorum interest hæc ipsa curare, prouoco, atque reclamo, omni modo meliori, &c. Anno 1577. die vigesimasecunda Decēb.* Quod si ab eo, qui potestate quidē carebat aut mādati limites præscriptos præteriit, fuerit sententia constituta, semper ad superius exemplar reclamatio describenda erit. Quibus ita cōstitutis (vt mea fert sententia) quæ ad cōpendiariā instituti nostri rationem erāt referenda, apertè & suo ordine ad amicorum vsum descripsi.

D. Greg. eadē causa & quæst. cap. 1.

Quomodo debeat iudex sententiam pronuntiare contra reum.

CAP. III.

SVMMARIVM.

1 *An existente iudice in peccato mortali possit iudicare, conclus. 1.*
2 *An iudex, qui non habet iurisdictionem, possit iudicare, conclus. 2.*
3 *An iudex peccet iudicans non zelo iustitiæ, concl. 3.*
4 *An sententia nulla eò quod nō seruetur solemnitas iuris, valeat in foro conscientiæ: & an peccet iudex proferēs eā cō. 4*
5 *In quibus casibus valeat sententia prolata ab eo, qui non est legitimus iudex concl. 5.*
6 *An possint prouinciales priuare religiosum habitu, & obligare eum ad ingressum arctioris religionis, concl. 6.*
7 *An possint prouinciales, & definitores religionum dare sententiam contrà aliquem religiosum, licet non præcedat accusatio, & citatio, concl. 7.*
An possint visitatores prouinciarum eijcere extra eos, qui sunt incorporati, ibid.
8 *An iudex, cui committitur aliquod negotium dicendo illi, hoc imponimus tibi sub tua conscientia, possit committere negotium alteri, concl 8.*
9 *An possit, & debeat iudex liberare innocentem, qui probatur delinquens, concl. 9. & 10. & nu. 10.*
11 *An possint iudices inferiores, & superiores non seruare verba legis seruantes eius mentē, & dispensare in ea, concl. 11.*
12 *An possint augere, & minuere pœnam eius, & quam benignū debeant esse iudices Ecclesiast. in punitione subditorum, concl. 12, 13. & nu. 13.*
An possint prælati regulares condemnare subditos suos ad triremes, ibid.
An possint sentētiā proferre contra aliquā monialē, quod amittat officiū, & sit inhabilis ad reliqua officia, eo quia intrudit in monasterium quandam mulierem, ibid.

CONuicto igitur reo cum [illegible], & cum [illegible] positione, & cognita veritate [illegible] sententiæ, conuenit tractare, quomodo iudex debeat proferre sententiam, nec offendat diuinam Maiestatem, quæ quidem materia est [illegible] & remanet explicata in materia iudicij; igitur solum hic ponam aliquas conclusiones, in quibus resoluetur, quod magis ordinariū & necessarium scitu est.

1 *Prima Conclusio.* Si peccatum iudicis, aut alterius, qui habet officium publicum, vt possit iudicare sit occultum, non peccat mortaliter iudicans, sed potius peccabit non iudicans, quia non requirit ministerium iudicandi puritatem, & sanctitatem, sicut ministerium, & exercitium ordinum sacrorum, pro administratione quorum datur gratia in sacramento ordinis, si vero peccatum est publicum, & scandalizantur videntes, quod iudex existens in illo peccato publice punit illud idem peccatum in quo ipse existit, committit peccatum mortale iudicans, vt tenet Nauarrus: qui dicit quod idem dicendum est loquendo de iudice ecclesiastico; & Petrus de Nauarra sequens Cordubam affirmat, quod si non est scandalum in iudicando, quamuis eius peccatum sit publicum, non peccat mortaliter iudicans: cuius opinio mihi videtur melior; & ideo non debet absolute teneri opinio Medinæ, qui dicit, quod peccant mortaliter iudices iudicantes contra peccata, in quibus ipsimet existunt, non respicientes, quod in rebus moralibus debemus loqui cum modificationibus, & limitationibus, quas ipse postulat, dictante hoc lumine naturali: & non considerat etia, quod quamuis S. Tho. in quarto teneat eius opinionē idem tamen S. Th. in partibus tenet contrarium, qui a cogitauit magis super hoc puncto, vt aduertit Caieta. & est opinio omnium Thomistarum, quod debet stari ad id, quod D. Thom. in partibus docuit, magis quam sententiis.

Nauar. [illegible]
D. Th. in 4. di. 19. q. 1. art. 2. [illegible] 2 ad 3. [illegible] Caiet.

2 *Secunda Conclusio.* Sententia, quam profert iudex, erit iniusta, si non habet iurisdictionem, neque authoritatem ad dandum eam; & si non profert secundum debitam prudentiam, vt dicit S. Tho. Estque notandum, quod sententia defectuosa ob defectum potestatis, & iurisdictionis, præterquam quod est nulla, semper est peccatum mortale illam proferre; & ideo si iudex secularis priuat clericum suis bonis, vt proprie loquamur, erit latro, cum non habeat authoritatem procedendi contra clericos; & eadem ratione sententia, quam proferunt prælati, vt sunt episcopi contra religiosos exemptos, cum non habeant iurisdictionem citandi eos ad iudicium, vt resoluit Nauar. nisi quando religiosi viuunt extra sua monasteria, & committunt peccata digna punitione, vt concedit Con. Trid. abrogans omnia priuilegia, quæ super hoc habent omnes religiosi à Sede Apostolica, vt aduertit idem Nauarrus. Et debet aduerti, quod illi, qui causa prædicationis, aut confessionis aut petitionis Eleemosynæ, aut alia simili causa existunt ad tempus extra religionem de licentia suorum prælatorum, non sunt comprehensi in dicto decreto, sed solum illi, qui commorantur ex proposito extra monasterium cum particulari priuilegio, aut licentia; vnde concludit Nauarrus, quod religiosi exempti, qui sunt intra sua monasteria aut extra illa secundum instituta suæ religionis deseruientes alicui beneficio, aut monasterio monialium, in nullo casu possunt conueniri coram Episcopis, & eorum vicariis. nec cōtra obstat quoddam decretum iuris canonici innouatum in Conc. Trid. in quo ordinatur, quod ordinarius possit cognoscere contra religiosos exemptos inuentos extra sua monasteria indistinctè non solum ratione delicti, sed etiam cōtractus ab eis facti; quia vt aduertit Nauar. dictū decretū antiquum est abrogatum à priuilegiis concessis à Sixto Quarto, & aliis Summis Pontif. dictis religiosis. Concilium autem solum innouat dictum decretū respectu eorum, quæ debent dicti religiosi [illegible], quæ egeat illis debitis, & aliis, qui seruiunt illis, nō vero reuocat priuilegia concessa contra [illegible]

D. Th. [illegible] q. 60. [illegible]
Nauar. [illegible]
[illegible] supra
Conc. Trid. d. 14.

tum Ec-

tum & ideo concludens dico secundum mentem cõcilij, quod tales religiosi exempti, qui sunt extra sua monasteria, possunt conueniri coram ordinariis locorum, vbi morantur respectu stipendiorum, quæ debent iis, qui seruiunt illis, & reorum, quæ debent genti pauperi, quamuis habeant aliquem iudicem cum aliquo priuilegio Apostolico ad cognoscendum de eorũ causis ciuilibus, & criminalibus loquẽdo tamen de aliis debitis, quæ debent ratione alterius contractus gratuiti, aut onerosi, non possunt cõueniri coram ordinariis, si habent aliquem iudicem, qui habeat authoritatem à Sede Apostolica, vt cognoscat de eorum causis ciuilibus.

3 *Tertia Conclusio.* Sententia prolata à iudice, qui habet authoritatem ad illud, concedente in ea, quod debetur vnicuique non zelo iustitiæ; sed aliorum respectuum humanorum, non potest dici iniusta, nec qui eam fert, peccat mortaliter, vt patet in iudice, qui fert sententiam ob vanam gloriam, quia vana gloria non est peccatum mortale, sed veniale, vt dicit Sanctus

D.Tho.2.2. quæst.132. D.Tho.& ibi Caiet 2 2 q.101. a. 1.& 2. idem D.Tho.2.2. q.108. ar 1. & 2. Soto lib 3. de iustit. quæ. 4. art. 2.

Thom. Verum est tamen, quod peccabit mortaliter, si proferat illam ob aliquem finem mortalem, scilicet ob odium, & vindictam mortalem, quia si fert sententiam odio, aut vindicta bona, scilicet, quia Deus vult, quod puniantur mali, id est vt tales sunt, non erit peccatum, sed virtus, vt dicit S.Tho.& Caiet. & sic debet intelligi, quod tradit Sotus in hoc posito.

Quarta Conclusio. Sententia, quæ solum est nulla, quia non seruatur solemnitas iuris, valet in foro conscientiæ, quamuis iudex peccet grauiter proferens eam: &

4 ideo si iudex relicta aliqua solemnitate iuris aut odio, aut mala intentione profert sententiam, erit valida in conscientia, cum peccauerit mortaliter proferens eam. His addo, quod ea, quæ non est valida ob defectum solemnitatis necessariæ, & substantialis secundum ius, nullum ius tribuit parti, vt possit retinere cũ bona conscientia, quod mediante illa ei adiudicatum est, cum dicta sententia sit nulla: & ideo ex ea nulla potest nasci obligatio neque ius. Hinc infertur, quod sententia lata à iudice excommunicato, & ea, quæ fertur die festiuo, nullum dat ius, cum sit nulla, vt definitum est in iure.

5 *Quinta Conclusio.* Sententia lata ab eo, qui non est iudex, est valida, si concurrant duæ conditiones: prima authoritas iudicis superioris: secunda, quod communiter reputetur esse iudex vt definitum est in iure. Hinc infertur, quod acta facta ab eo post commissum crimen, si est occultum, valent, si vero sit publicum, non valent, cum cesset secunda conditio: quod intelligitur, quando crimen est eius qualitatis, quod eo cõmisso remaneat ipso facto priuatus iudicatura. Colligitur secundo, quod prælatus, de cuius consensu mulieres ingressæ sunt aliquod monasterium monachorum, quamuis remaneat ipso iure priuatus prælatione secundum quandam constitutionem Pij Quinti confirmatam à Gregorio Decimotertio, quod tamen fecerit virtute officij sui, est validum, si eius delictum est occultum: quia secus est, si fuerit publicum, cum cõmuniter non reputetur esse prælatus, vt resoluit *Arag. 2.2.q.60.ar.6.p.106. Vic. in sum tit. de exc. q. 16. verbo sic occul. tamen exc. Cast. lib. 2. de l pœna lib. c. vir. versic. alterum quod circa occul exc. col.* 19. 20. Infertur etiam, quod sententia lata à iudice excommunicato, qui non est denunciatus, est valida, quia quousque ab Ecclesia toleratur, totum id quod facit, habet vim, cum ab omnibus reputetur pro vero iudice, vt post multos tenent Victoria, & Castrus, qui dicit esse hoc verum, quamuis postea manifestetur, quod, quando protulit sententiam, erat excommunicatus; additque hoc procedere non solum quando est causa temporalis, sed etiam, quando est causa spiritualis, quod videtur esse verum, quamuis alij teneant contrarium.

6 *Sexta Conclusio.* Possunt Prouinciales religionum priuare habitu, aut ordinibus eiicientes extra religionem subditos suos incorrigibiles, vt resoluit Nauarrus, non possunt tamen illis imponere, quod ingrediantur aliam religionem arctiorem: & ideo non valet sententia, qua præcipiunt illis, vt intra certum tempus ingrediantur religionem arctiorem, quia postquam illos eiecerunt à religione, non sunt amplius ijs subditi: & ideo ipsi non tenentur illis obedire, nec possunt illis præcipere, vt si non inueniant, qui corrigat eos, præsentent se Episcopo. Notetur tamen, quod ipsi tenentur se præsentare, cum secundum sacros Canones religiosi eiecti à religionibus remaneant subiecti Episcopis earum, incedentes in habitu clericali, vt resoluit Nauarrus in quodam consilio. Debet autem notari, quod si ob humanam fragilitatem aliquis religiosus incidat membrum alterius, vltra pœnam debitam huic delicto remanet irregularis, in qua quidem irregularitate non possunt dispensare patres prouinciales, quia priuilegia, quæ habent ad dispensandum in irregularitate, excipiunt tres casus, scilicet homicidium voluntarium notorium, mutilationem membri, & bigamiam; veruntamen minister generalis, & commissarius generalis in suis familiis possunt dispensare in ea, quia Iulius II. concedit patri nostro generali authoritatem dispensandi in omnibus irregularitatibus, quibus tenerentur subditi eius exceptis duabus scilicet, quæ procedit à bigamia, & quæ procedit ab homicidio voluntario, aut auxilio præstito pro illo faciendo, & non excipit eam, quæ procedit à mutilatione membri, & hoc volui dicere in primo tomo capitulo 54. conclusio. 8. quæ tractat de casu septimæ conclusionis. Notetur vlterius posse dictos patres generales, & prouinciales dispensare in irregularitate, quæ prouenit ex aliquo delicto atroci, & notorio, quod commiserint, sicut est peccatum nefandum, quia Sedes Apostolica non excipit in dictis priuilegiis hanc irregularitatem sicut supradictis, cum sit commune dictum DD. Vtriusque iuris, quod casus exceptus firmat regulam in contrarium.

Nau. in ca. non dicatis 12.q.1.nu. 1 num. 36.

Septima Conclusio. Non possunt prouinciales, nec diffinitores religionum proferre sententiam contra aliquem religiosum, nisi prius præcedat accusatio, & citatio; & ideo iudicat Nauarrus esse nullam sententiam, quam dedit quidam prouincialis ordinum mendicantium de consilio suorum diffinitorum excludens à prouincia quendam religiosum eius filium, vel incorporatum in ea, nisi præcederet accusatio, aut citatio, aut causa legitima, dicitque esse dictam sententiam nullam ipso iure; probat, quia lex, & ordinatio facta ab illo, qui cognoscit superiorem, in damnum alicuius priuatæ personæ saltem sine rationabili causa, est ipso iure nulla, vt attestantur *Panorm. Aretin. Felynus. in c. cum omnes constit.* & ideo puto negotium suspectum, quod visitator alicuius prouinciæ cum authoritate ministri generalis eiiciat ab ea omnes exteros aliarum prouinciarum, qui sunt iam incorporati in ea, nisi præcedat accusatio, & citatio, & nisi audiat eos. Dixi cum authoritate generali, quia sine illa nulli prælato licet hoc facere; & ideo possunt ij non per viam appellationis, quia non est in vsu inter mendicantes, sed per viam defensionis recurrere ad superiorem prælatum, qui debet, & potest illos exgrauare, vt dicit Nauarrus. 7

Nau. vbi sup.

Octaua Conclusio. Iudex, cui Sanctitas sua committit aliquod negotium, vt examinet illud, dicens in hoc oneramus conscientiam tuam, potest committere hoc examen alteri, quia talia verba videntur esse posita magis ad monendum illum, quam vt insinuentur ei delegari iudicem illius causæ, ita vt nolit Pontifex, quod alteri committat, vt dicit *Felin c. si. §. u aute de of. ord. Decisio Rot.* 368. *in nouis.* & si dic o iudici conuenit tractare hoc negotium de iure ordinarij, multo magis poterit committere dictum examen, vt dicit quædam decisio Rotæ, quam affert. *Nauarrus, libro. 1. consil. tit. de offi. iu. ordinarij consi. 2.* 8

9 *Nona Conclusio*. tenetur iudex absoluere innocentem sciens, quod est talis, si aliqua via potest illud facere quamuis sit probatum esse delinquentem impediens aliquo honesto modo, quod non veniat res ad iudicium, aut liberans carcere reum sine nota, & scandalo examinans testes ad modum examinis Danielis, etsi non potest amplius facere, tenetur manifestare eius innocentiam coram populo; nec in hoc facit iniuriam testibus, quia si cognoscant iurasse falsum, iustè condemnatur in mendacio; & si fortè bona fide decepti putanere dicere veritatem, maius est ius, quod habet innocens, cui non potest nocere eorum bona fides; & si est iudex inferior, tenetur remittere ad superiorem, vt ferat sententiam protestās in hoc casu efficaciter eius innocentiam deferens pro tunc officium iudicis, vt possit deseruire pro teste & iudex superior tenetur absoluere illum, si potest id facere sine scandalo, vt post Alex. de Ales, & Cai. dicit *Cor. lib. 1. qq. q. 37.* quia cum iudex possit aperire carcerem, vt hic fugiat, & possit impedire, quod non veniat causa ad iudicium, & teneatur ad illud, vt fatetur *Sot. l. 5. de iust. q. 4. ar. 2.* ego non inuenio rationem sufficientem, vt dicamus non teneri, cum negotium tractetur coram eo, quærere omnia media possibilia, & honesta, vt talis innocens sit liber, & ideo non puto veram opinionem Soti, qui dicit, quod non tenetur iudex remittere reum ad superiorem in hoc casu vnde infero, quod peccabit mortaliter nō vtens hoc remedio, vt resoluit Corduba, qui addit, quod licet putet quod non proficiet depositio sua, si remittit causam ad superiorem, tenetur nihilominus remittere eum, ne cogatur proferre sententiam iniustam, & dicit hanc esse opinionem D. Th.

Sot. vbi su.

D. Tho. 2. 2. q. 64. art. 6. num. 3.

10 *Decima Conclusio*. Si non sit recursus ad superiorem ratione alicuius scandali, aut quia longe si, negotium non patiatur dilationem, aut aliam ob causam, si lis sit super causa ciuili, scilicet, super magna quantitate rerum, potest iudex condemnare innocentem, si negotium est probatum, & verificatum contra illum, quia ob bonum pacis, & ne perturbetur ordo exterior debet reus, tolerare patienter sententiam, & amitere ius suum particulare, & in hoc casu puto ego veram opinionem D. Th. Couuaruuiæ, & aliorum allegatorum, à Corduba: qui dicunt non teneri iudicem deserere officium suum, aut pati aliud quoduis malum, sed quod potest licite condemnare innocentem, ita vt in conscientia non possit illum absoluere: in causis vero criminalibus, vbi agitur præcipue de condemnando morte innocentem tenetur deserere officium suū vt cum sexdecim rationibus confirmat. *Cor. vbi sup.* quia lex, quæ habet puniri maleficientes, non iubet hoc ob testes, qui contra eum sunt, sed ob crimen, quod commisit, hic autem innocens, prout ei iudici constat, non commisit delictum, verum est tamen, quod si ex eo quod desereret officium, nasceretur scādalum, aut metus iustus, posset in hoc casu iudicare secundum allegata, & probata, quia priuata vtilitas innocentis non debet conseruari cum damno, & iactura publica, & ideo, quando timet iudex, quod occidetur à principe suo, aut à populo, si non iubet puniri innocentem, poterit illum condemnare, vt dicit sūma *Rosel. verbo iudex* §. 28. quod quidem puto esse verum, quamuis contrarium teneat Siluester; qui dicit quod, si hoc esset verum, sequeretur esse illi licitum occidere aliquem, ne alter tertius occideret ipsum non aduertens, quod hic iudex in casu nostro iubet puniri innocentem authoritate publica, quam dat illi lex in hoc casu, viso quod aliter non potest liberare innocentem: qui vero occidit aliquem, ne occidatur ab alio tertio, non occidit illum authoritate publica, sed solum priuata: & etiam quia homicidium, quod fit priuata authoritate, est malum, nisi occidat quis aggressorem defendēs se; at quod fit authoritate publica, non est malum, quamuis in eo occidatur innocens, vt quiescat populus, cum innocens sit probatus esse reus.

D. Tho. 2. 2. q. 68. art. 2. & qu. 64. art. 9. ad 3. Cor. libr. 1. var. cap. 1. Nau. ca. 21. nu. 99. Cor. vbi sup.

Vndecima Conclusio, Iudex superior, qui est princeps, 11 potest iudicare contra legis verba seruans eius mentem, potius peccabit mortaliter iudicans secundum verba, & præteriens mentem: & idem tenentur facere iudices inferiores, vt dicit S. Th. quia leges ordinatæ sunt ad bonum commune, & potest sæpe accidere, quod obseruatio vnius legis secundum literam resultet in damnum huius boni publici: & ideo si existat ciuitas obsessa inimicis, & iuberet princeps, eius, quod eius portæ non aperirentur noctu, non obstante hoc mandato deberent aperiri alicui ciui, à quo ipsa deberet defendi, quia confidit in illo: & ideo si nō aperiantur illi portæ, itur contra mentem legis, quæ est defensio ciuitatis. Non tracto hic de differentia, quæ est inter iudicem superiorem, & inferiorem quo ad hoc; quia hoc pertinet ad eos, qui scribunt non per modum summæ qualiter ego in hoc tractatu; sufficit dictum quo ad conscientiam. Hinc infertur primo quod iudex, qui non obseruat legem factam ab eo, aut à suis prædecessoribus sine causa rationabili, peccat mortaliter. Dixi sine causa rationabili, quia cum causa rationabili potest dispensare absque peccato in lege sancita ab eo, & suis prædecessoribus vt dicit Caiet. Secundo infertur, quod non potest iudex parcere latroni iustè condemnato morte commutans hanc pœnam in aliam, quamuis remittat pars læsa; immo addit plus Caiet. quod si esset princeps, esset reus omnium delictorum, quæ ab hoc latrone postea commissa fuissent, quod tenet etiam Nauar. & sequitur Aragon, estque expressa sententia D. Gregorij relata à Gratiano in decreto.

D. Tho. 1. 2. q. 90. art. 2.

Caiet. verbo index.

Nau. d. 21. Arag. 2. 2. q. 64. art. 5 p. 103. sum merc. 11. : qu. 3.

12 *Duodecima Conclusio*. Non solum iudices superiores legis latores, sed etiam inferiores possunt augere, & minuere pœnam eius, vt probatur in iure, & resoluit Couuarr. quod intelligitur si adsit causa iusta id faciendi, vt dicit *Accurs. in glos.* glossans leges, quæ id asserunt: erit autem iusta causa, quando deliquens est minor, & quando probatur, quod peccauit ignoranter aut quando probantur magna seruitia facta reipubl. ab eo aut suis prædecessoribus, sic enim dicit, & probat Nauar. affirmans posse iudicem in fauore minuere pœnam legis non solum ob seruitia, quæ ipse fecit reipub. sed etiam, quæ facta sunt à suis consanguineis Ex dictis sequitur responsio ad casum, quem feci confirmari ab hominibus doctis, scilicet, quod poterat iudex inferior dissimulare punitionem impositam à lege cum aliqua persona detenta ob commissionem certi cuiusdam delicti, cum non esset accusator, nec infamia orta ab indiciis euidentibus, probato delicto cum duobus testibus secretis per viam inquisitionis, quia si puniebatur pæna legis, remanebat reus infamatus nobilis existens, & reputaretur delinquens publicè, vnde excitarentur lites, & simultates graues, & damnosæ reipublic. cum iactura alicuius domus, seu aliquarum, eiaculato veneno ab vno in alium, præcipue cum essent complices huius delicti consanguinei hominum bene merentium de republic. vbi agebatur negotium, & detinebatur delinquens, quæ quidem mala euitabantur data delinquenti aliqua pœna, ita secreta, & parua vt putaretur esse falsum, quod illi impositum erat: quod quidem probatur, quia secundum *Caie. 2. 2. q. 68. art. 3.* iudex inferior potest rumpere accusationes, quas habet in sua potestate, quamuis ordinatæ sint ad satisfactionem partis læsæ, si sciat, quod ex eis proueniet magis damni, quam vtilitatis bono communi, vt si scit, quod ex illis, si non rumpuntur, perturbabitur Resp. eo quod sit nimis grauis persona accusata; hancque opinionem sequitur *Aragon, d. artic. 3.* si ergo hoc propter bonum commune est licitum contra ius, quando est pars accusans, quare non debet admitti in debito casu idem, quando non est accusator, nec pars læsa, cui debeatur aliqua satisfactio, cum sequatur ex hoc tantum vtilitatis bono communi.

Nau. in rub de iud. n. 99

Decimatet-

Decimatertia Conclusio. Sanctum Conc. Trident. mo-
13 net iudices Ecclesiasticos, quod tractantes de puniendis subditis suis cum pœnis arbitrariis considerent, quod sint pastores, & non carnifices; vnde sic conuenit præesse subditis, vt non videantur esse illorũ domini, sed patres amantes eos sicut filios, & fratres monentes, & exhortantes eos, vt fugiant à malo, & sequãtur bonum, ne cogantur comprehendentes eos in aliquo delicto punire eos ex delicto, monet autem S. Cõcilium, quod si facta hac tam salubri admonitione, ac necessaria inuenerint, quod aliqui humana fragilitate obliti sint, cogant eos, ac conuincant rogantes eos verbis paternis, ac reprehendentes cum perfecta charitate, & patientia, considerantes, quod ad corrigendum delinquentem communiter maiorem efficaciã habent verba dilectionis, quam aspera, & dura; & magis efficit monitio, quãdo comitatur dilectio, quã minæ: & magis charitas, quam potestas, & si ob grauitatẽ delicti fuerit necesse applicare manum potestatis, & rigoris studeant, vt semper comitetur illũ mansuetudo & misericordia: hæc verba Concilij debent habere iudices Ecclesiastici in cordibus suis. Hinc colligitur, quam longe ab hac doctrina sint iudices Ecclesiastici, qui inueniẽtes aliquem subditum suum in aliquo delicto non solum iaciunt illis in faciem suam in reprehesionibus delictũ, sed etiam alia delicta, quæ cõmiserint, quorum ipsi non sunt iudices; & eo magis quod delinquens iam est correctus de illis; vt si aliquẽ qui est captus pro latrone, vocarent ebrium, luxoriosum, & inhonestum, in quo quidem peccant mortaliter, quia dicentes talia verba non dicunt illa vt iudices, cum non habeant potestatem puniendi ea, sed tãquam persona priuata, sic enim tenet Nauar. Et notetur, quod licet habeant facultatem dicti iudices Ecclesiastici ad arbitrandum pœnas secundum æquitatem, & pietatem, hoc tamen arbitrium esse secundum ius vt notat Baldus, Romanus, & Molinus; & ideo cum non possint condemnare morte, debent condemnare, subditos cum pænitentiis secretis asperis, & rigore plenis, & de consuetudine possunt eos condemnare quamuis sint sacerdotes ad triremes, quæ quidem sententia quamuis condemnetur à Iulio Claro, debet tamen admitti ob magna facinora, quæ quotidie inueniuntur in illis, qui deberent esse lux mũdi, vt resoluunt Nauarrus, & quare, necnon Iulius Clarus condemnat eam in casu, quod delicta crescant in tantum, vt non possint aliter reprimi, de quo dicemus infra c. finali. Ex dictis infertur, quod maiori benignitate debent puniri mulieres quam homines, quando comprehenduntur in aliquo delicto, vt ordinatur in iure & ideo quamuis Greg. XIII. in quodam motu proprio quem affero in explicatione cruciatæ, priuat earum officijs Abbatissas, & reliquas moniales, quæ admiserint intra claustra sui monasterij aliquam mulierem faciens eas inhabiles ad reliqua officia, quæ possunt habere in postremũ, hoc puto ego, quod solum procedit in casu, in quo loquitur dictus motus proprius, scilicet, quando admittunt dictam mulierem virtute alicuius licentiæ, quam sciunt esse abrogatam: nec obstat motus proprius Pij V. qui castigat eisdem pænis monachos, qui admittunt mulieres intra sua monasteria, intelligatur secundum declarationem Gregorij Decimitertij, quam tradit Nauarrus de omnibus mulieribus, quamuis non admittantur in virtute alicuius licentiæ reuocatæ; quia ad hoc respondeo, quod Gregorius Decimustertius solum declarauit motum proprium Pij V. cum illo rigore, & non declarauit suũ motum proprium, de quo loquimur, cum illo rigore; & etiam, quia est magna differentia inter hos duos casus, quia introducere mulieres in monasteria monachorum est negotium periculosum, & scandalosum, quod non est in monasteriis monialium & etiam quia suauius debent puniri mulieres quam viri propter earum fragilitatem. Hoc vero non videtur ignorandum, quod illæ, quæ admittunt dictas mulieres intra dicta monasteria, incurrunt excommunicationem maiorem ipso facto, quam ponit Concil. Trident. hoc est votum hominum & doctorum grauium, cum quibus communicaui hoc punctum in vniuersitate Salmanticæ, & secundum illud Lata fuit sententia in quodam definitorio cuiusdam religionis, in qua motus proprius Pij V. seruatur satis rigorose.

Conc. Trid. sess. 13. ca. 1 de reform.

Num. 18. num. ca. 10

Bal in rub. C. de const. pecun. Rom. consil. 149 Molin. in consi. Paris. ti. § 41. nu. 86. Clarus in prac. cri. § fin. qu. 70 vers. frequ. Nau. c. nulla, lam. 18. q. 1 num. 52. Duar. lib. 1 de sacris eccl. miste. c. 5

Nau. in ca. statu. 19 q. 7. num. 61.

Conc. Trid. sess. 25. c. 5.

De Modo Processum terminandi à Iudice Regularium.

CAP. IV.

SVMMARIVM.

1 *Processus terminatio in quo consistat.*
2 *Sententia definitiua triplex. Absolutoria, Condemnatoria, Declaratoria.*
3 *Absolutoria sententia quæ sit.*
4 *Condemnatoria sententia quæ sit.*
Sententia ferri nequit nisi contra confessum, vel conuictum.
5 *Declaratoria sententia quæ sit.*
6 *Sententia non est præcipitanda.*
7 *In ferenda sententia iuris ordo seruandus est.*
8 *Sententia ferri debet super his, quæ in processu continentur.*
9 *Citatio ante sententiam necessaria est.*
10 *Sententia in scriptis ferenda est.*
11 *Causam in sententia ponere non est necesse.*
12 *Sententia an sedendo ferenda sit.*
13 *Sententiæ solemnitates in summarijs iudicijs non sunt necessario seruanda.*
14 *Absolutoria sententia quando ferenda.*
15 *Actore non probante Reus absoluitur.*
16 *Accusator, & denunciator ante absolutoriam citandi sunt.*
17 *Absoluendus in duplici gradu est.*
18 *Forma sententiæ absolutoriæ simpliciter pro innocente.*
19 *Forma alia pro infamato, & maculato,*
20 *Condemnatoria sententia quando ferenda.*
21 *Reus ad sententiam citandus est.*
22 *Pœna delicto debet esse conformis.*
23 *Pœna vt augeri, vel minui possit, si à lege taxata sit.*
24 *Pœna vt commutari queat.*
25 *Pœna Regularibus infligenda vnde sumi debeant.*
26 *Non sunt à iure communi mutuandæ.*
27 *Carcer in grauissimis sufficit.*
28 *Nulla maior pœna carcere ipso in sacris canon. datur.*
29 *De damnatione ad triremes.*
30 *Forma sententiæ condemnatoriæ cum expressione caussa.*
31 *Forma alia sine caussa expressione.*
33 *De appellatione à sententia.*
33 *Sententia post decennium in rem transit iudicatam.*
34 *Declaratoria sententia quando ferenda sit.*
35 *Declaratoria sententia duplex Fauorabilis, & Contraria.*
36 *Forma sententiæ declaratoriæ fauorabilis.*
37 *Forma sententiæ declaratoriæ contrariæ.*
38 *Sententia definitiua ad accusatorem, ac testes repellendo necessaria non est.*
39 *Forma sententiæ interlocutoriæ, seu decreti pro accusatore repellendo.*

PRocessus terminatio in nullo alio, quam in defi- 1
nitiua sententia facienda consistit.
Triplex sententia definitiua ferri potest. *Absolutoria.* 2
Condemnatoria. Declaratoria.
Absolutoria sententia ferenda tunc à iudice ipso est, cũ 3
nihil contra accusatum, vel denunciatum, vel inquisitum fuerit in processu probatum.
Condemnatoria vero cum de crimine, de quo accusa-
tus est, vel denunciatus, vel inquisitus ipse Reus, cõ- 4
uictus extiterit, aut illud fuerit ipse confessus. Neque enim ferri condemnatoria sententia potest nisi confessum, aut conuictum, c. 1. & 2. 2. q. 1.

Declara-

Declaratoria verò tunc ferenda erit, cum exceptus habilis, aut inhabilis ad beneficia, dignitatésve per sententiam iudicandus est, neque enim ista sententia, aut absolutoria, aut condemnatoria propriè dici potest, cum in ea (nisi fortassis admodum impropriè) exceptus neque absoluatur, neque condemnetur.

Similiter declaratoria erit, cum quis accusatus, aut denunciatus, aut etiam inquisitus fuerit, quod alicui constitutioni contrauenerit; tunc enim per sententiam definitiuam declaratur illum huiusmodi constitutioni contrauenisse, vel non contrauenisse, & consequenter in pœnas in ipsa taxatas incurrisse, vel non incurrisse.

Circa verò sententiam proferendam aduertere index ipse debet, Primo quod illam præcipitanter ferre minimè conuenit, sed maturo consilio totum considerare processum debet, & si quæ oportet, peritos quoque consulere; ne quam vel minimam committat iniustitiam, siue contra Reum, siue contra Actorem, siue contra ipsam Rempublicam, *c. summopere*, 11. q. 3. *& nos cap*, 4. *n.* 12. *& cap.* 12. *n. finali superius.*

Secundo, quod Iuris ordinem in illa ferenda seruare debet, qui de ipsius iudicij substantia est; indicia perpendendo an leuia, an grauia, anuè grauissima sint, & an purgata extiterint necne, an aliquid purgandum residuum sit, ac huiusmodi, sententia namque contra ordinem huiusmodi lata, nulla profectò est, *c. vxor.* 17. *q.* 4.

Tertio, quod sententia ferri debet super his, quæ in processu continentur, atque in eo probata sunt, dicti processus limites nequaquam excedendo, & hoc illud est, quod vulgato sermone dicitur: Iudex secundum allegata, & probata iudicare debet. *gl. c. quamuis, n. qu.* 3. Abb. *c. illa præpositorum, de accus.* Couuar. *de l.* 1. *var. resolut. c.* 1. *num.* 8. *in fin.* & si ex actis non iustificatur, dicitur notoriè iniusta. Cæsar. de Graf. *decis.* 147. *nu.* 6. *&* 10.

Quarto, quod citandæ sunt partes ante sententiæ prolationem. Clem. *sæpe, §. fin. de verb. signific.* Namque sententia contra non citatum lata nulla est. Bal. *in fin. C. de legib.* Ang. *l. omnium, C. de test.* Io. Andr. *c. olim. de re iud.* Felin. *c. quæ in Ecclesiarum, de const. nu.* 66. Clar. *lib.* 5. *§. fin. q.* 31. *ver. vlterius quarto.* Nauar. *cons.* 5. *de appell. nu.* 3.

Quinto, quod sententia in scriptis ferenda est. *l. vlt. C. de sent. ex br. reci. cap. etsi sententia, de re iudic. l.* 6. *etiam in iudicio summario, d. Clem. sæpe loc. cit.*

Sexto, quod licèt in sententia ipsa caussa exprimi possit, qua motus iudex eam tulit, id attamen opus minime est. *c. sicut, de re iud. iuncta gl. ver. exprimantur.* Abb. *ibid.* Albericus *in l. properandum, §. illo. num.* 34. *& sequ. C. de iudicijs.*

Septimo, quod licèt sententia sedendo ferenda sit, *cap. etsi sententia. §. fin. de re iud. cit. in* 6. attamen in summario iudicio id necesse non est, *d. d. Clem. sæpe loc. cit. §. fin.*

Octauo, quòd licèt in sententiis ferendis plures requirantur solemnitates, in iudicio tamen summario illæ obseruari necessario minime debent. Quare necesse non erit iudicem illam proferre; poterit vel præsente, vel absente parte ferri; & de nocte; & diebus feriatis; hæ namque solemnitates iuris existunt, & accidentalia, quæ in regularium iudiciis necessario seruanda non esse dictum septis est, *ex c. qualiter, & quando el secondo de accusat. §. fin. & nos c.* 1. *num.* 3. *superius.* Igitur sententia quæuis aut absolutoria, aut condemnatoria, aut declaratoria est. De illorum vnaquaque nunc agendum est sigillatim, earumque formæ tradendæ.

De sententia Absolutoria.

Absolutoria *sententia*, qua accusatus, vel denunciatus, vel inquisitus absoluitur, & innocens declaratur, à iudice ferenda tunc est, cum ex deductis in processu delictum contra illos probatum non est.

Regula namque iurisperitorum est, quod Actore non probante Reus absoluendus est, *l. qui accusare, C. de eden.* Iason. *in l. non est nouum, num.* 5. *C. de edendis cit.* quem cæterorum doctorum nemo non sequitur.

At verò absolutoriam huiusmodi sententiam ferre cum voluerit ipse iudex, duo aduertat necesse est.

Primum est, quod Accusatorem, aut Denunciatorem citare, (etiam Regulares inter) se vocare debet, ad producendum si quid contra præsumptum Reum opponere velint, quia ad sententiam definitiuam vult deuenire, & siquidem opposuerint, audiendi sunt; sin minùs, sententiam pronunciare poterit, ac debebit.

In aliis foris cum per inquisitionem proceditur, ante absolutoriam procurator fiscalis citatur. Verum cum in religionibus nullus eiusmodi sit, nullus quoque in tali casu citandus erit.

Aduertat secundo, quod absoluendus in duplici gradu esse potest, namque

Aut de plano propriam innocentiam probauit, licèt contra ipsum indicia essent vehementia, vel testium falsitatem ostendendo; vel quod illud ei facere liceret probando; vel alio quouis modo sine tortura, & tunc definitiuè, ac simpliciter absoluendus est, quo casu, licèt contra illum ex tali caussa noua superuenirent indicia, procedi ampliùs contra eumdem minimè posset. *Clar. loc. cit. q.* 57. *versi. sed hic quæro.* Paul. Merenda *cons. crim.* 90. *numero.* 31. *vol.* 1. Farin. *q.* 4. *numero.* 23.

Aut quia licèt contra illum indicia fuerint plusquam leuia; non attamen aliqua fuere vehementia: quare nulla ei pœna, nec extra ordinaria imponi potuit, vel si vehementia fuere, tortura purgauit, & tunc absoluendus quidem est, sed non simpliciter; verum stantibus in actis productis. Couuar. *lib.* 1. *var. resol. cap.* 2. *num.* 8. Boss. *tit. de test. num.* 68. *&* 72. Flam. Cartar. *in pr. crim. lib.* 4. *c.* 1. *num.* 135. quo casu si noua indicia superuenerint, huiusmodi sententia non obstante, contra illum eadem de caussa procedi poterit. Clar. *loc. cit. quæst.* 42. *versic. forma autem.* Farinac. *d. quæst.* 4. *num.* 26. *& seq.* post Paul. Grillan. *tit. de relax. carce. tit. de absol.* innocen. *q.* 2. Iodoc. *in pract. crim. c.* 40. *tit. de negat. pat. in tertu.* Quæ doctrina & rationi, & iustitiæ admodum consonare videtur.

Poterit autem absolutoria sententia hoc modo formari.

Forma sententiæ absolutoriæ simpliciter pro reperto innocente.

Christi nomine inuocato. Nos D. B. Prior Generalis &c. Visis, ac diligenter discussis omnibus, & singulis in causa, & causis coram nobis, ac Visitatoribus Collegis nostris inter D. Inquietum de Malitiosis de tali ciuitate accusatorem ex vna, & D. Innocentium de Bonis de tali ciuitate accusatum ex alia, de, & super his, quæ in processu propterea fabricato continentur; habitoque prædictorum Collegarum nostrorum consilio, & assensu; Deum præ oculis habentes, vt de illius vultu nostrum iudicium prodeat, oculique nostri videant æquitatem; per hanc nostram definitiuam sententiam,

Christi nomine repetito, dicimus, sententiamus, declaramus, pronuntiamus, & definimus dictum D. Innocentium non fuisse repertum culpabilem, nec de iure punibilem, sed prorsus immunem à crimine, de quo fuit accusatus, ideo velut de tali crimine innocentem absoluimus, & liberamus, absolutumque, ac liberatum declaramus, non solum hoc, sed & omni meliori modo.

D. Inquietum vero accusatorem prædictum eodem Christi nomine repetito sententiamus, declaramus, pronunciamus, & definimus calumniatorem, ac iniquum delatorem esse, in pœnamque talionis incurrisse. Quapropter illum sententiamus, & condemnamus ad cellam pro carcere habendam per sex Menses, in qua semel in hebdomada die scilicet Veneris in pane solo, & aqua ieiunet.

Reseruantes nobis ex certa scientia & expresse, quatenus dictam pœnam libere valeamus mitigare, relaxare, ac mutare si, & quando nobis visum fuerit expedire.

Lata, lecta, & publicata fuit hæc sententia Bononiæ in Monasterio S. Saluatoris die 15. Mensis Octobris 1612. præsentibus D. A. & D. C. testibus ad hoc vocatis in Camera solita residentia d. Reuerendissimi P. Generalis.

Ita pronunciaui Ego D.
B. Prior Generalis.

Forma alia pro indiciato, vel torturato.

CHristi nomine inuocato, &c. vt supra, vsque ad Christi nomine repetito exclusiue.

Christi nomine repetito dicimus, sententiamus, declaramus, & pronunciamus dictum D. Innocentium ex deductis in dicto processu non fuisse repertum de iure punibilem de crimine, de quo fuit inquisitus, quare illum à præsenti iudicio, ac instantia absoluimus, & liberamus, absolutumque, ac liberatum declaramus, non solum hoc, sed & omni meliori modo. Lata, lecta, & publicata fuit, &c. vt supra.

De sententia condemnatoria.

CONdemnatoria verò sententia tunc à iudice ipso ferenda est, cum Reus ex deductis in processu conuictus est, aut ipsemet fuit delictum confessus, quemadmodum supra dictum est num. 4. In ea vero ferenda ipse iudex,

Obseruabit primo, quod Reus, contra quem ferenda est, citari debet, seu vocari, vt si quid habet, quod pro sui defensione dicat, possit adferre. vt num. 9. habitum est. Si habebit, quod producat, vel ad sui defensionem, vel ad sui excusationem, benigne audiatur; si nihil habeat, vel opponat, feratur contra illum sententia.

Obseruabit secundo, quod Pœna delicto conformis esse debet. iuxta illud Deuter. 25. *Pro mensura delicti erit & plagarum modus.* Quare pœnam augere iudex minime potest, si alicui delicto à lege taxata sit: nisi fortassis aliqua circumstantia delicto annexa id exposceret: sed neque minuere: nisi ex legitima caussa, quam in sententia exprimere debet, saltem illis verbis. *Instis de caussis animum nostrum mouentibus.*

Obseruabit tertio, quod si Reus pœnæ à lege statutæ pro delicto ab illo perpetrato capax forte non est, illam commutare in eam, cuius est capax, vtique potest; id affirmat *Bald. in lib. nouerint. num. 5. C. intra certum tempus*, quem alij Doctores sequuntur.

Obseruabit quarto Regularium iudex, quod Pœnæ regularibus personis infligendæ à cuiusuis Congregationis Constitutionibus desumendæ sunt; quemadmodum superius, c. 13. num. 11. dictum est. In earum enim quibuscumque pœnæ leues, graues, grauiores, atque grauissimæ continentur, pro delictis vtique leuibus, grauibus, grauioribus, atque grauissimis puniẽdis. Pœna etenim à statuto imposita iuris communis pœnam tollit. *Clar. lib. 5, § adulterium. versic. pone statutum, & §. fin. quæst. 85. ver. debet etiam.*

Quare non est cur vel à iure communi, vel aliunde quærantur, aut ex proprio cuiusque cerebro inueniantur. Pœnarum enim extensio nimia vitanda est, optimè probat Achilles de Grassis *auunculus meus decis. 161. numero 6.* Et eo magis, cum pœnæ ab institutis regularibus taxatæ minui, & augeri queant.

Et certe in grauissimis delictis carcer ipse nonne sufficere videtur? qui vtique ad finem vsque vitæ ieiuniis, aliisque afflictionibus additis prorogari potest.

Nulla profectò maior pœna in sacris Canonibus (quid sciam) pro quouis delicto ipso carcere, vel in Monasterio detrusione imponitur alicui delinquenti.

De damnatione ad triremes videant iudices Regularium Io. Ber. Diaz. *in prim. Crim. Can. cum additionibus.* Lopez *cap. 145. in verbo corporalibus, & Marti.* Nauarr. *in commentar. 3. de Regular. nu. 52. 10. 1.* quibus in locis hac de re sermonem habet vterque.

Poterit vero condemnatoria sententia hoc modo formari, seu pronunciari,

Forma sententiæ condemnatoriæ cum expressione caussæ.

CHristi nomine inuocato. Nos D. P. &c. Visis, ac diligenter consideratis omnibus, & singulis in causa, & causis coram nobis huiusque Monasterij discretis actitatis, de, & super lethalibus vulneribus à D. Vindice de Inflexibilibus inflictis D. Maledico de Improbis, de quibus in inquisitionis processu ad hoc à nobis fabricato, habitoque super his eorundem discretorum consilio, & assensu iuxta constitutionum nostrarum præscriptum, Deum præ oculis habentes, vt de illius vultu nostrum iudicium prodeat, & oculi nostri videant æquitatem, per hanc nostram definitiuam sententiam,

Christi nomine repetito, Dicimus, sententiamus, declaramus, pronunciamus, & definimus dictum D. Vindicem de Inflexibilibus fuisse repertum culpabilem, & de iure punibilem, & propterea in pœnam grauissimæ culpæ nostris Constitutionibus inflictam incurrisse. Quapropter dictam D. Vindicem condemnandum fore. & esse ad carceres, prout illum sententiamus, & condemnamus ad illos per decennium incipiendum ab hodierno die, ita, vt in eo clausus manere debeat nec inde per id temporis vnquam exire valeat, infirmitate grauissimâ duntaxat exceptâ, ex qua cum conualuerit, ad eosdem redire debeat; in eis permansurus, donec decennium dictum compleatur, ibique ter in hebdomada, quarta videlicet, ac sexta feria, & Sabbato in pane solo, & aqua ieiunet, iisdemque diebus septem Psalmos pœnitentiales cum Litaniis recitare debeat, ac teneatur.

Reseruantes Reuerendissimo P. Generali pro tempore existenti ex certa scientia, & expresse, quatenus dictam pœnam cum suis Collegis libere mitigare, relaxare, aut mutare valeat si, & quando sibi visum fuerit expedire, & id non solum hoc, sed & omni meliori modo.

Lata, lecta, & publicata fuit hæc sententia præsentibus D. F. & D. G. testibus ad hoc vocatis Die 17. Mensis Octobris 1612. in camera solitæ residentiæ præfati admodum R. P. Abb.

Cui subscribet idem Iudex cum alijs discretis,

Forma alia sine causæ expressione.

CHristi nomine inuocato. Nos D. S. Prior &c. Visis, ac diligenter discussis omnibus, & singulis in causa, & causis coram nobis, ac discretis nostris actitatis inter D. Obseruantem de Maleuolis denunciantem, & D. Impudicum de Impuris denunciatum, de & super his, de quibus in processu propterea à nobis fabricato, de eorundem discretorum consilio, & assensu pro tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes, vt de illius vultu nostrum iudicium prodeat, oculique nostri videant æquitatem, per hanc nostram definitiuam sententiam, quam in his scriptis ferimus,

Christi nomine repetito, Dicimus, sententiamus, declaramus, pronunciamus, atque definimus dictum D. Impudicum de Impuris de tali ciuitate culpabilem, & de iure punibilem repertum fuisse, in pœnamque grauioris culpæ incidisse, ideoque illum ad dictam pœnam condemnandum fore, & esse, prout illum condemnamus, ac sententiamus ad eam peragendam per mensem ab hodierno die incipiendum, non solum hoc, sed & omni meliori modo.

Lata, lecta &c. vt supra. Ex formis adductis elici quæcunque *sententia poterit, contra quemuis pro quolibet delicto puniendo.*

De Appellatione à sententia.

SI quis rationabili causâ ductus à definitiua sententia voluerit appellare, vel quia iniustam esse cognouit; vel quia contra indefensum pronunciata est; vel quia seruata minime fuerint à iudice, quæ de iure ab eo seruanda erant: vel quia pœna in ipsa contenta grauior est, quam delictum mereatur; vel quacunque aliâ causâ, modo rationabilis fuerit; vtique poterit appellare iuxta ea, quæ dicta sunt, cap. 15.

Quod si præstare voluerit, intra decem dies à die latæ, & publicatæ sententiæ facere debet, quemadmodum loc. citat. dictum est.

Transacto enim huiusmodi decem dierum spatio nequit amplius prouocare: tunc namque sentẽtia ipsa in rem transit iudicatam. *cap. cum inter. de sent. & re iud. iuncta glo. ibi, ver, iudicatam, & cap. quod ad consultationem eod. tit.* nisi esset notoriè iniusta. Cæsar de Grassis *auunculus*

lus meus decis. 134.*num.* 3.

Quæ ad appellationem spectant, vniuersa in c. 15. citato habentur.

At vero si delictum notorium est, aut Reus ipsum fuit confessus, nequaquam appellare potest, vt diximus c.15.cit n.49. nisi cum excederetur modus in pœna imponenda, quæ maior quam delictum mereatur, infligeretur, iuxta dicta eod.c.nu. 56.

De sententia Declaratoria.

DEclaratoria vero sententia à iudice ipso ferri tunc debet, cum exceptus, aut de crimine contra illum in exceptione proposito se purgauerit, ac immunem ostenderit, aut de illo conuictus extiterit, siue illud fuerit ipse confessus.

Quare declaratoria sententia duplex erit, fauorabilis vna, contraria altera.

Itaque si exceptus adductas contra illum exceptiones repulerit, seque innocentem ostenderit, pro illo declaratoria sententia fauorabilis à iudice ferenda erit, videlicet, quod eligi, aut electus confirmari, aut ad ordines promoueri possit. At vero si conuictus de crimine in exceptione proposito, aut illud confessus ipsemet fuerit; contra illum declaratoria contraria pronuncianda erit, quod eligi aut electus confirmari, aut ad ordines promoueri nequeat. Notandum autem quod à declaratoria incursus censurarum à lege positarum, vel à constit. Apost. appellari potest, ac in ea requiruntur tres sententiæ conformes: probat Achil. de Graf. *decis.* 370. nu. 7.

Poterit autem daclaratoria sententia hoc modo formari.

Forma Declaratoriæ sententiæ fauorabilis.

CHristi nomine inuocato. Nos D. B. Prior Generalis &c. Visis, ac diligenter consideratis omnibus, & singulis in causa, & causis coram nobis, & Collegis nostris Visitatoribus astitatis de, & super exceptionibus contra D. Bibacem de Mussolinis de Meuama propositis a Do. Zelote de inuidis de Asta, de quibus in processu à nobus propterea fabricato, habitoque super his dictorum Collegarum nostrorum consilio, & assensu; Deum præ oculis habentes, vt de illius vultu nostrum iudicium prodeat, & oculi nostri videant æquitatem, per hanc definitiuam sententiam.

Christi nomine repetito, Dicimus, sententiamus, pronunciamus, definimus, & declaramus dictum D. Bibacem à criminibus in huiusmodi exceptionibus contra illum propositis immunem esse, illumque velut innocentem ad quascunque dignitates, ac officia habilem declarandum fore, & esse, prout illum pronunciamus, & declaramus habilem esse, & ad quascunque dignitates eligi, & electum confirmari posse, non solum hoc, sed & omni meliori modo.

Lata, lecta, & publicata fuit hæc sententia die. &c. vt supra.

Forma Declaratoriæ sententiæ contrariæ.

CHristi nomine repetito. Dicimus &c. dictum D. Bibacem de criminibus in talibus exceptionibus contra illum propositis fuisse conuictum, seu infamatum, & propterea inhabilem ad quascunque dignitates declarandum fore, & esse: prout illum ad eas inhabilem sententiamus, & declaramus, adeo quod ad eas eligi, aut electus in eis nequeat confirmari, & id non solum hoc, sed & omni meliori modo. Lata, lecta, &c.

De sententia Interlocutoria pro Accusatoris, vel Testium repulsione.

QVod vero spectat ad accusatorem, vel testes, cum propter exceptiones à Reo ipso propositas ab accusando, vel à testimonio ferendo repelli, siue inhabiles declarari debent; opus in tali casu definitiua sententia minime est, verum sat erit, vel interlocutoria sententia, vel decretum, quib. in eodem processu declaretur illos ab accusatione, vel à testimonio ferendo fore, & esse inhabiles, quare propter illorum accusationem Reum præsumptum non esse fatigandum, aut propter illorum testimonium non esse molestandum.

Poterit vero huiusmodi sententia interlocutoria, siue decretum hoc modo formari.

Forma sententiæ interlocutoriæ, seu decreti pro Accusatore repellendo.

CVm D. Innocentius de Bonis accusatus de quo supra D. Inquietum de Malitiosis accusatorem, de quo similiter supra, exceperit, ac velut illegitimum ab eius accusatione repellendum fore, & esse institerit, eo quia infamis est, propterea quod alias vt falsus testis punitus, & in carcere ad pœnam damnatus fuit. Nos D. S. prior antedictus attendentes exceptiones propositas esse veras, & sufficienter probatas, de nostrorum discretorum consensu dictum D. Inquietum velut infamem decernimus ab accusatione cuiusquam repellendum fore, vt accusatorem illegitimum prout illum repellimus, & inhabilem, ac illegitimum accusatorem declaramus, & consequenter dictum D. Innocentium propter illius accusationem non esse fatigandum, & id non solum prædicto, sed & omni meliori modo. Die 18. Mensis Octobris 1612.

Eodem modo contra testes exceptos, si exceptio legitime probata fuerit, decretum formabitur, mutatis mutandis.

De Sententijs.

Capvt V.

Svmmarivm.

Index regularis sententiat declarando, vt nu. 2.

QVia vnumquodque delictum, quod à regularibus committi potest, habet pœnam à iure impositam, & statutam, vt in c. de delictis dixi & in sequenti de pœnis dicam, latius, ideo iudicis regularis partes erunt in declarando, stante quod ex processu apparet talem commisisse simile delictum, talem pœnam requirens incidisse in tale delictum, & talem pœnam mereri, prout ita ipsum declarat: forma sententiæ erit huiusmodi. *Christi nomine inuocato, Nos frater &c. Volentes dante Domino expedire, ac fine debito terminare, causam & causas coram nobis in prima vel secunda instantia vertentes per & inter fratrem N. accusatorem, & querellantem, vel fratrem denuntiantem, vel ex officio & per inquisitionem vel ex forma notorij &c. de & super alienatione vnius domus de ratione huius monasterij, pro scutis 100. ex vna, contra & aduersus fratrem &c. alienatorem, damnificatorem reum conuentum, ac se defendentem partibus ex altera, Christi nomine repetito nos supradicti per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam pro tribunali sedentes, ac solum Deum præ oculis habentes quæ de iurisperitorum consilio, & assensu ferimus in his scriptis dicimus, pronuntiamus, decernimus, & declaramus dictum fratrem N. ob alienationem Domus prædictæ &c. incidisse, & incurrisse in bullam, & extrauagantem Papæ Pauli II. ac excommunicationem, & alias sententias, censuras & pœnas in eadem extrauagantis contentas, & descriptas, illumque excommunicatum denuntiandum, & ab omnibus Christi fidelibus euitandum fore, ac denuntiamus, & euitari mandamus, & ita dicimus, & declaramus non solum hoc, sed omni alio meliori modo, forma, iure &c. Ita sententiaui ego frat. N. vel mutatis mutandis absoluendo.* Et in notorijs sententiando memoratur tota series facti secuti, & tandem imponitur pœna delicto conformis.

DE REIS COTVMACIBVS.
Tit. XXV.
CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Reuerendis Commissarijs quid sit agendum, quando Reus (contra quem est compilatus processus) citatus ad informandum, non compareat, ita vt possit capi, & carceri mancipari.*
2 *Indicia, quæ in processu informatiuo fuerunt allata, quando operabuntur, vt is, contra quem illa diriguntur, possit citari ad informandum.*
3 *Reus, contra quem fuerunt in iudicio deducta indicia debilia, quomodo citabitur, ac procedetur contra ipsum.*
4 *Capitaliter banniti, & condemnati quare impunè quoad laicas leges poterunt occidi.*
5 *Executio illegitima monitorij, & citationis, quid operabitur, an necessario erunt intimandi hi actus personæ, vel sufficiat si fieret domi.*
6 *Ante expeditionem monitorij, & citationis constare debebit de corpore delicti, & quare, & quæ erunt exprimenda in ipso monitorio, & citatione.*
7 *Monitorij forma secundum stylum Romanæ curiæ traditur.*
8 *Intima to monitorio, vel saltem in habitatione ipsius Rei, vel in valuis curiæ quoties Commissarij facient Reum citare, & de formis huiusmodi citationum.*
9 *Citationis Rei supradicti ad audiendum se incidisse in pœnas in monitorio positas, forma traditur.*
10 *Tenor banni ferendi contra citatum Reum, & contumacem, & insimul relatio promulgationis eiusdem banni.*
11 *Citationis Rei ad audiendum sententiam diffinitiuam tenor, ac forma traditur, & an huiusmodi citatio necessaria sit, necne.*

HAbitum sermonem de his, quæ scitu dignissima fuerunt à Reuerendis Commissarijs clericorum regularium, & sæcularium processibus formandis cōtra ipsos, quando comparuissent: meritò superest subsequi, vt aliqua disseramus de modo procedendi contra eosdem contumaces. Quapropter Primò ad ipsorum Commissariorum memoriam reuocare studebimus quod formato processu contra aliquem ex ipsis Reis, si capi ille non poterit, tunc Commissarij ponderabūnt, an legitime fuerint indicia collecta ex deductis in tali informatiuo processu contra ipsum, necne, quòd si repererint fuisse legitimè probata ipsa indicia, in tali casu formabunt monitorium, seu (vt communiter dicitur) citationem ad informandum, & se excusandum à delictis contra ipsum in iudicium deductis, iuxta formam inferius afferendam, nec non dirigent eidem copiam eiusdem monitorij, & si infra terminum sibi assignatum ibi, ille sic citatus non comparuerit tunc seruatis seruandis infrascriptis contra eundem ad sententiam condemnatoriam deuenire de iure poterunt: *Clar. in practic. §. fi. q. 31. in princ.* sed sciendum, quod non sine mysterio diximus legitima indicia, quoniam non quælibet indicia sufficere debent ad transmittendum alicui huiusmodi monitorium, sed solum illa, quæ legitima erunt, *Char. de execut. sent. ca. fin. num. 56. & 139.* legitima verò indicia illa dicentur, non solum quæ sufficerent ad torturam, verumetiam ea, quæ non essent adeò grauia, legitima tamen, & à iure approbata, *Chart. vbi supra numero 139.* sed qualia hæc sint relinquendum erit arbitrio Iudicis; *Conrad. in sua pract. tit. de Inquisit. numero 33.* licet voluerint nonnulli sufficere vehementem opinionem contra aliquem ex probabilibus argumentis resultantem: *Clar. vbi supra q. 20. vers. Ad formandum, ibi, Nihilominus*, & ideò si indicia essent de sui natura debilia, erunt aliquo modo per accuratam inquisitionem adiuuanda. Vnde solet prius citari Reus ad informandum curiam sub aliqua pœna pecuniaria, quando agitur contra clericos sæculares; sed si ageretur contra regulares, tunc sub alia pœna, puta suspensionis, depositionis à dignitate (in qua forte reperiuntur) vel executionis ordinis, & huiusmodi pœnarum regularium: & si ipse Reus non comparuerit: tunc erit huiusmodi pœna indicta executioni mandanda: præcipiendo actuario, vt omnia denotet in processu, antequam ad transmissionem monitorij procederetur, & ratio est, quoniam tunc Reo sic citato non comparente dicetur constare de eius fuga ante inquisitionem prædictam, quæ fuga iunctis alijs præexistentibus indicijs sufficit postea ad transmittendum inquisitionem prædictam, *Clar. vbi sup. ver. Ad formandum in fin.* & hæc est optima practica, qua doctissimi viri vtuntur, quoniam in tali materia cuncta sunt diligentissime rimanda, & consideranda, *Rol. in cons. 51. numero lib. 1.* cum plerumque agatur de vita hominis, qua nihil temporale est charius, *Vasq. controuers. Ill. lib. 1. c. 18. num. 9.* vel de dignitate, quæ vitæ comparatur, *Barb. cons. 71. col. 4. vol. 2.* vel demum de fortunis, seu bonis temporalibus, quæ sunt secundus sanguis hominis: *Iason in lib. Ne quicquam. §. vbi decretum, num. 2. in fi. ff. de off. procons. Panor. in c. Abbas extra, de his, quæ vi met. cau. fiunt.* ad hoc accedit, quod tales sic capitaliter condemnati vigore constitutionum summorum Pontificum impunè occidi poterunt. *c. 1. de homic. in 6. & Sixtus Papa V. post alios in Const. 5. contra Homicidas.* Quare inde fit, quod si quis innocens damnatus interficeretur, autores talis damnationis innocentis, quomodo eximentur à peccato cooperationis mortis ipsorum. Secundò animaduertant Commissarij, quòd si huiusmodi monitorij illegitima executio fieret; tunc processus, sententia, & omnia actitata, & actitanda essent ipso iure nulla, *Clarus in pract. §. fin. q. 31. in princ.* quod & repetitum in citationibus volumus Commissarios non fugere: cum quisque minimus defectus in ipsis redderet omnes actus nullos, *Clar. vbi sup. ver. 1. & sequenti.* attamen non requiritur necessario, vt ipsum monitorium personaliter ipsi reo intimetur, ad hoc, vt possit tanquam contumax condemnari, cum sufficiat eiusdem intimatio facta domi, dimissa copia ipsius monitorij, & talis est stylus, & consuetudo omnium curiarum. *Cla. vbi sup. ver. dictum est, & ver. seq.* In domo, inquam, in qua ipse Reus inhabitare consueuerat, illuc usque, nisi alia esset cuiusque curiæ consuetudo. Et tertio sciendum, quòd ante monitorium expeditum, obseruanda hæc erunt, nempe, primo, constare in iudicio de corpore delicti debebit, quoniam aliàs omne quod fieret, esset nullum, & inualidum, & in ipso monitorio exprimendum erit. Secundo, nomen iudicis inquirentis, & nomen inquisiti. Tertio, terminus, qui datur ad cōparendum. Quarto, pœna, sub qua inquisitus citatur. Quinto, tota facti series cum annotatione temporum, & locorum, *Nisi sint delicta, quæ habeant tractum successiuum. Dec. in cons. 17. num. 72. & seq. lib. 1.* nisi sint delicta, quæ habeant tractum successiuum, & aliarum circumstantiarum, prout ex processu informatiuo resultat. *Char. de execut. sententia, in præfat. num. 115. & in cap. fi. nu. 149.* Sexto, modus exequendi. Septimo, cōminatio procedendi ad vlteriora, si Reus non comparuisset. Octauo, tempus, & locus, in quo formatur. Nono, subscriptio ipsius iudicis: *Cla. vbi sup. q. 1. per tot. Foller. in sua pract. in verbo, vel eos verbaliter citari faciat per totum.* & decimo cum tale monitorium fuerit exequutum, fiet relatio executionis prædictæ per nunciū apud acta curiæ. *Foll. vbi sup. in ver. Fiat relatio nuncij.* Vndecimo expectabitur, quòd transeat tempus assignatum ad comparendum. Duodecimo, quo lapso formabuntur, & aliæ citationes ad docendū ipsum citatum non paruisse supradicto monitorio pœnali contra ipsum formato, exequuto, & in actis reproducto. Decimotertio, necnon ad dicendum contra ipsum monitoriū, si habuerit, quòd opponat: Et decimoquarto citabitur ipse Reus ad sententiam: & talis est stylus Rom. curiæ. Decimoquinto, his peractis Reus non comparens, in banno ponitur, ac deinceps. Decimosexto fit ei intimatio, quòd in bāno positus fuerit, nisi infra terminum dierum .... comparuerit. *Foll. vbi sup. ver. bann.* Et decimoseptimo, si ipse adhuc in contumacia perstiterit, citabitur ad sentētiā (si Commissarijs placuerit) cum adhuc non teneantur.

Forma verò monitorij secundū stylum Romanæ curiæ, & citationū, quibus deuenietur ad sententiam condemnatoriam, fulminandam contra reum non comparentem.

Anto-

ANtonius Lambertus Episcopus Tiburtinus, seu Ioannes de Aragonia Vicarius Generalis Reuerendissimi Episcopi.... Ecce nomen, & officium iudicis, Clar. in 7. pract. §. fi. q. 31. ver. per D. N. Prat. Tibi Domino Francisco de Vbalda Perusino, vel de tali loco, ex aduerso principali autoritate nostri officij; nec ad instantiam Reuerendi D.... procuratoris fiscalis tenore præsentium præcipimus, & expresse mandamus, quatenus infra tres dies proximos futuros, ca. olim, &c. fi. ext. de rescr. Vitalinus, in tr. de malef. in Rubr. de citatione, numero 22. & 25. & numero 11. ab executione præsentium computandos: cuius Primus dies pro primo, Secundus pro secundo, Tertius, pro tertio, & peremptorio termino tibi assignatur, Foller. in sua pract. crim. eos verò aliter citari facias, numero 5. 22. & 40. Vitalinus vbi supra numero 11. sub pœna confessatorum criminum, & delictorum, de quibus imputatis, & degradationis, vel suspensionis, &c. & bonorum omnium quorumcunque vbique locorum existentium confiscationis, nec non priuationis beneficiorum Ecclesiasticorum (si quæ habet ipse clericus secularis, sed si esset regularis sub pœna priuationis dignitatis, si quam habet, & priuationis vocis actiuæ, & passiuæ, vel aliarum pœnarum, quæ infligi assolent in eius religione) debeas coram nobis, seu D.... nostro Vicario, vel delegato Commissario, Vt sisat ubi comparere teneatur, Foller. vbi sup. num. 4. Clar. vbi supra. personaliter per te ipsum comparuisse, Foll. vbi supra num. 8. & te præsentasse ad te ipsum excusandum, exculpandum, & defendendum ab infrascriptis criminibus, & excessibus per te commissis, & patratis, Cla. vbi sup. q. 21. ver. quæro modo. & signanter super eo, quòd cum aliàs de anno.... mense.... & hic inferatur tota ad verbum facti criminosi (quod factum prætenditur) series cum omnibus circumstantiis suis, locis, temporibus, & aliis qualitatibus, seu accidentibus alicuius momenti. Cla. vbi sup. q. 31, quod de anno.

His ergo peractis, in fugam te dedisti, pœnas propterea in dictis legibus pœnalibus, ac canonibus summorumq́; Pontificum atque Conciliorum decretis impositas, & inflictas temere, & damnabiliter incurrendo, rebusq́; alijs, &c. Alioquin, &c. Foll. in d. ver. eos & c. nu. 3. Vitalinus vbi sup. nu. 3. volumus autem præsens nostrum monitorium tibi personaliter, si persona tua commode haberi poterit (etsi necessario non requiratur, quod prius constet de facta perquisitione dictæ personæ citandæ) Foll. vbi sup. num. 28. Clar. vbi sup. q. 31. ver. sed nunquid. sin autem domi tuæ solitæ habitationis, Char. de execu. senten. c. fin. numero. 182. quatenus illam habeas in hac ciuitate, & ad valuas curiæ nostræ: aliàs ad valuas dictæ curiæ dimissis illius copiis affixis præsentari, & intimari (si tamen dicta citatio secundum stylum curiæ fuisset intimanda) Clar. vbi sup. q. 31. ver. dictum est, Illudq́; monitorium sic exequutum ita te arctare, & afficere, ac si personaliter, & magis legitime exequutum foret, certificantes nihilominus te, quòd si in dicto termino, non comparueris: Nos, siue officiales nostri seruatis quatuor terminis, in similibus seruari solitis iuxta stylum curiæ nostræ, ad declarationem incursus pœnarum prædictarum, illarumque legitimam executionem contra te procedemus, siue procedetur, contumacia, & absentia tua, ac aliis in contrarium forsan facientibus, non obstantibus quibuscumque, Vitalinus in tract. de malef. in rubr. de citat. num. 3. etsi hæc comminatio non sit necessaria. In quorum, &c. Datum in Palatio, aut monasterio nostræ solitæ residentiæ, & in ciuitate.... Die.... mensis.... anni.... D.... D.... Commissarij, aut talis Episcopus, seu Vicarius Generalis....

Locus sigilli.

D.... Auctuarius, vel talis Actuarius, seu notarius.

Formato igitur tali pacto monitorio, illoq́; exequuto, & in actis reproductis modo, & forma supradicta cum fide in scriptis redacta per cursorem, seu mandatarium in calce, seu à tergo eiusdem monitorij annotata (cum relatio nuncij, seu berruarij sit de substantia citationis, quæ in actis ad verbum describenda erit) Fol. in sua pr. in ver. fiat relatio nuncij. Lapsoque dicto termino trium dierum in dicto monitorio assignato, qui incipit currere à die exequutionis exclusiue, Vitalinus vbi sup. num. 27. citatur deinde Reus infrascriptis modis, videlicet: Reuerendissimo Episcopo.... vel Reuerendissimo Vicario Generali.... vel Reuerendis D.... & D.... Commissariis imperantibus citetur D.... ex aduerso principalis ad docendum se paruisse monitorio pœnali contra eundem formato, exequuto, & in actis legitimè reproducto, ac ad dicendum contra primum pro prima dilatione ad primum diem instante fisco, &c.

D.... Notarius.

Facta verò relatione comparens ipse fiscalis accusabit contumaciam citati, & non comparentis, & instabit mandari, citari, secundo pro secunda, & sic describatur in actis huiusmodi fiscalis comparitio, vel instantia, videlicet.

Facta relatione comparuit substitutus fiscalis, aut procurator fiscalis, & accusauit contumaciam D.... non comparentis, & instituit citari secundo pro secunda.

Forma verò citationis secundæ.

Die.... mensis.... Anni....

Citetur D.... ad docendum &c. vt supra secundo pro secunda dilatione ad primum diem, &c. dicto instante fisco.

D.... Notarius.

Facta relatione comparuit, & tertio fiscalis, & obtinuit dictum D.... citari tertio.

Die.... mensis.... Anni....

Citetur D.... ad docendum, &c. tertio pro tertia dilatione ad primam diem instante fisco.

Facta relatione fiscalis obtinuit quarto citari dictum D.... D.... pro quarta, & supra abundanti.

Die.... mensis.... Anni....

Citetur D..... ad dicendum, & quartum pro quarta, & super abundanti dilatione ad primam diem, instante fisco.

D..... Notarius.

Facta relatione fiscalis obtinuit citari dictum D.... ad sententiã.

Die.... mensis.... Anni....

Citetur D..... ex aduerso principalis ad videndum deferri iuramentum in supplementum plenæ probationis, quatenus opus sit ad concludendum concludiq́; videndum sententiam diffinitiuam, & loco sententiæ ad videndum declarari se incidere in pœnas in monitorio contra eum formato, exequuto, & in actis legitimè reproducto contentis, & præmissorum exequutione mandatum, quodcunque desuper necessarium, & opportunum decerni, & relaxari ad primam diem instante fisco.

D..... Notarius.

Facta relatione comparet fiscalis, accusatque contumaciam D.... & obtinuit declarari, vt supra, & Iudex feret sententiam declaratoriam incursus pœnarum prædictarum, cuius sententiæ formam elicient Commissarij ex forma sententiæ productæ superius mutatis paucis mutãdis, vide ibi latius sup. in cap. 24. n. 3

His peractis ipsi Commissarij debebunt procedere ad bannitionem dicti contumacis tali forma verborum vtendo, videlicet.

Tenor Banni.

[D'ordine del Reuerendissimo Signore, &c .... A. Vescouo, ò Vicario, &c. si deduce à notitia di tutti, qualmente hauendo D.... habitante &c. del presente anno.... nel mese.... commesso vn.... in casa, ò in persona di....] & inseratur tota facti, seu prætensi criminis series, [come appare per gli atti, &c. & essendosi perciò reso contumace, non curandosi comparire secondo le citationi fattegli, però si mette in bando, in pena della galera, ò altra pena, &c. si prohibisce, che nessuno debba ricettarlo, nè dargli consiglio, aiuto, nè fauore, sotto le medesime pene, & in subsidio della scommunica ipso facto da incorrersi da lui, dando ad esso D.... & à sudetti, giorni .... per lo primo monitorio, & giorni .... per lo secondo, & giorni.... per lo terzo, & insieme se gli assegna l'istesso termine all'istesso D.... a comparire a difendersi dal detto bando, altrimente &c.] In quorum &c. Datum &c. die.... mensis.... anni....

D.... Notarius.

Dicta die....

Exequutum dictum bannum, per D.... Publicum præconem curiæ Episcopalis, vt retulit.

De mandato, &c. intimetur D...., qualiter fuit in banno positus, & eidem terminus assignatus dierum.... ad comparendum, & se tuendum &c. in quorum &c. datum &c.

Dicta die....

Intimatum domi eiusdem D.... cum dimissione intimationis in forma per D.... publicum mandatarium Curiæ Episcopalis, prout retulit mihi Actuario, seu Notario causæ.

Die ....

Commissio citationis ad sententiam.

De mandato, &c. citetur, &c. D.... Reus, quatenus infra

diei... coram Reuerendissimo Vicario &c. vel Commissarijs compareat ad audiendam sententiam super inquisitione contra eum formata tenoris, prout in illa, & postea quandocunque singulis diebus, & horis, &c. Ideo &c. alias &c. in quorum &c. datum &c. executa &c.

Et sciendum quod ad maiorem cautelam retulimus formam huius citationis ad sententiam: vt sciant Commissarij, vel ordinarius, quomodo formari possit, & si Doctores teneant illam post bannum promulgatum necessariam non esse, *Char. de execut. senten. c. 1. num. 430.* nihilominus in hoc seruanda erit regionis consuetudo, & praxis, si qua est, vt non erretur. *Clar. in prac. §. fi. q. 44. vers. Item quaero. Char. vbi sup. in vers. subdit tamen.*

De Reo contumace.

Cap. II.

SVMMARIVM.

1. *Iudex inchoati processus semper manet iudex.*
2. *Generalis communis iudex.*
3. *Iuramentum an reis deferendum sit.*
4. *Forma reos interrogandi.*
5. *Reus de se confessus quo casu de alijs interrogari possit.*
6. *Carcer quando necessarius.*

FOrmato processu, si reperitur reus indiciatus, vel conuictus, modo & forma supradictis debet illico interrogari, hoc est constitui ad effectum inueniendi ex ore proprio veritatem, & si post delictum commissum reus sic mandantibus superioribus mutaret monasterium, ciuitatem vel Prouinciam, si inchoatus fuit processus non liberatur ab obedientia (ratione illius scilicet delicti) praedicti Prioris, vel Correctoris *ca. proposuisti de foro compet. l. haeres, §. 1. §. si quis, ff. de iudic.* Si verò nullus fuit principiatus processus, tunc Prouincialis, vel Visitator, si reus erit in illius prouincia, Visitando prouinciam erit iudex competens, aliàs cognitio spectabit ad generalem, quia tali casu, vti communis iudex, & ratione delicti loci, & personae poterit ad poenam contra reum procedere *argu. l. Roman. ff. ad municipal. & capit. licèt de foro compet.* Interrogabitur enim reus hoc modo, Die, mense, Anno, in loco *vt dixi in c. de examinandis testibus constitutus* Fr. N. coram &c. N. & delato ei iuramento, prout manu tactis scripturis. Iurauit in forma &c. Iurare enim tenetur reus ex doctrina Bar. *in l. inter omnes. ff. de furt. num. fi. & latè Marf. in l. quaestionis habendae. ff. de quaestion. num. 72.* Et est communis opinio, nec tam detestabilis, vt quidam sentiunt, quia delicta omni modo possibili debent inueniri, & puniri, pinguior enim victima Deo non consecratur homine malo, & ideo vbique iurisconsulti hanc practicam seruant: & est ratio etiam satis concludens, quia reus tenetur à iudice interrogatus dicere veritatem, aliàs confiteri recusans, vel mendaciter negans mortaliter peccat. Io. à Capistrano. *in cap. vest. de cohabit. cler. & mulier. num. 28.* & Abb. *in ca. 1. de testibus cogen. num. 3.* nec permissum esse reo inuenio, tacere veritatem, & dicere mendacium etiam se defendendo, quia tali casu fraudulenter, & dolosè procedit, ac calumniosè videtur se defendere per fraudem, & dolum, quae fraus & dolus alicui patrocinari non debent, idem Ioan. *loco citat. numer. 28. cap. ex tenore de rescript. cap. dictum 30. quaest. 1. l. nec ex dolo, ff. de dol. cap 1. 15. quaest. 6. cap. constituit 20. quaest. 2.* sequendo igitur constitutum interrogabitur: Fuit ei dictum, an sciat, vel excogitare possit cur fuerit coram &c. vocatus, & causam praesentis constituti? ita Milleus *de form. reorum interrog. numer. 6. & 7.* Respondet nescire, Monitus, vt bene cogitet, & veritatem dicat; reus enim sponte confitendo veniam consequitur, *l. edicto D. Traiani, ff. de iure fisci*, Ignorat. Et dictum a quo tempore citra reperiatur in hoc monasterio? nam ratione delicti sortitur forum Abb. *in cap. 1. de praesumpt. num. 2. & in cap. fane de foro competen. num. 5. & in cap. 1. de raptor. num. 7. Felyn. in cap. à nobis, el primo, de sententia excommunic. numer. 1.* Respondet, &c. Et dictum an vllas contraxerit inimicitias? ita Mill. *loco cit. numer. 10.* & dicat qua occasione vel causa, cum quo, vel quibus, & an subsecuta sit reconciliatio, & quando? hoc enim seruatur, quia semel inimicus, semper praesumitur inimicus, nisi probetur reconciliatio Innoc. *in cap. cum oportet de accusat.* Bald. *in auth. si dicatur, C. de testibus text. in lib. in ipsius, & ibi* Bald. *Cod. famil. ercisfund.* & reconciliatus de recenti, in graui iniuria adhuc praesumitur inimicus, *cap. 2. 3. quaest. 5.* & latè Blanc. *de indic. numero 161. ad effectum,* scilicet, vt videat iudex quanta sit testibus fides adhibenda. Respondet nescire. Et dictum an vnquam fuit ipse constitutus accusatus, & denunciatus inquisitus, vel aliter processatus de aliquo crimine, & dicat de quo, quando, quo instante, à quo iudice, & quam poenam reportauit? *capit. semel malus de regul. iur. in 6.* Negauit. Deinde interrogabitur de vnoquoque indicio, incipiendo à remotiori, & gradatim prosequendo vsque ad delictum ipsum *l. vnius §. cognitorum, ff. de quaest.* Bald. *in l. custodias ff. de public. iud.* in qua delicti propalatione cautus sit iudex diligenter inspicere, & annotari facere, an commoueatur ipse reus, si fit Pallor, trepidatio, rubedo, vel tremor in faciem ipsius; haec omnia sunt signa apta ad prouocandum iudicis arbitrium potius pro vna, quam pro alia parte; ita Franc. Cason. *in tractat. de indicijs in initio*, nã rubedo signat verecundiam delicti commissi, pallor vindictam, trepidatio metum penae futurae vt elegantissimè haec omnia signa describit perillustris Phyl. D. Annibal Pocatera Ferrariensis in primo eius dialogo della Vergogna, & de se confessus poterit de alijs interrogari, si delictum sit tale vt necessario adfuerint alij Vnde Versus.

,,Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
,,Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Et si confitebitur, delictique grauitas sic requirat, incontinenti iudex mandabit ipsum incarcerari ob sui custodiam *l. 2. & l. fin. Cod. de custod. reorum.* Si verò negabit, & delictum erit graue, quia ex delictis grauissimis incarcerantur, non leuibus Abb. *in cap. vt famae de sententia excommun. numero 2.* vt saltem veniat imponenda poena corporis afflictiua *l. ictus fustium, ff. de his qui notantur in fam.* pariter debebit incarcerari vt metu carceris confiteatur Bartol, *in lib. si verò, ff. qui satisdat. cogant. & in l. ff. de custod. reorum.* mandando iudex, vt reus se subscribat, ne negare possit modo, & forma pro vt ca. de examine testium dictum fuit.

DE BANNITIS CAPTIS.

Tit. XXVI.

Iudex ordinarius, vel Commissarij, quid facient capto bannito, & qua forma ad eius recognitionem procedent.

Cap. I.

SVMMARIVM.

1. *Contra bannitos captos quando exequutio fiet.*
2. *In banniti capti recognitione faciendi, per Commissarios quae erunt obseruanda, vt ritè omnia procedant.*
3. *Commissarij in processu informatiuo compilando errantes in nomine, cognomine, &c. ipsius Rei, quid facient pro correctione errorum ipsorum.*
4. *Ex inordinatè actis non poterit aliquid ordinatè proficisci.*
5. *Commissarij quid praemittere debeant bannitorum iam carceratorum examini.*
6. *Forma constituti Rei banniti cum recognitione ipsius, signatur, & omnium interrogationum faciendarum ipsi.*

7 Com-

7 *Commissarij quomodo manifestabunt ipsi Reo bannito carcerato bannum, & sententiam contra eumdem promulgatam, & huiusmodi manifestatio in actis qualiter describenda erit.*

8 *Post dictam recognitionem factam, & legitimam appellatam à Commissariis, de quibus alijs ipse Reus constitutus erit interrogandus.*

6 *Commissarij post dictam interrogationem quid facient.*

VT omnia scitu dignissima breuiter tradamus pro instructione Commissariorum, hoc tantum superesse videbatur, scilicet, vt eis aliquam normam describeremus, qua obseruata meritorie exequi possent propriú munus. Nam sæpe accidere assolet, quod positi in banno etiam condemnati capiuntur à ministris Iustitiæ, & obtutibus Commissariorum, vel iudicum ordinariorú præsentátur: meritò ergo, hic sermo erit habendus de modo procedendi cótra huiusmodi bannitos, iã carceri mancipatos. Ná primò sciendum erit, quòd si huiusmodi banniti capti fuerint intra, vel post annu huiusmodi condemnationis, nõ statim erit ad executionem sententiæ contra eosdem procedendú, nisi priùs nouo processu formato super recognitione personæ illius: ad hoc vt ante executioné constet eum esse, qui in banno, & sententia descriptus est. *Char. de execut. sent. capto bannito. c. 2. in princ.* Recognitio autem huiusmodi fit in primis per propriam ipsius condemnati confessionem, quia is constituitur coram iudice sine aliqua expressione nominis, sed benè à notario, seu actuario eius sic constituti statura effigies, barba, vestimenta, & aliæ (si quæ sunt demonstrationes) describantur in principio examinis.

2 Secundò ipsis Commissariis erit eosdem bannitos interrogare de eorum nomine sigillatim, cognomine pronomine, parentibus, patria, exercitio, & alijs qualitatibus, si quæ aliæ in processu, banno, & sententia condemnatoria: circa ipsius banniti constituti personam expresse, & specificatæ fuerint vnico, vel pluribus interrogatoriis, quod melius est; & recepta responsione postmodum ipse bannitus interrogandus erit: an in loco, vnde dicit se esse oriundum, reperiatur aliquis alius eiusdem nominis, cognominis, prænominis, parentum & qualitatum: & si dixerit quod non reperiatur alius eiusdem nominis, cognominis, &c. tunc ipsi Commissarij exhibebunt sibi bannum, siue sententiam, in qua fuerat condemnatus; & per notarium ad claram eiusdem banniti intelligentiam legatur, & vulgarizetur. Quibus omnibus ritè peractis, interrogabitur demum ipse bannitus: An ipse sit illemet reus, corpore, & substantia, qui in dicta sententia, vel banno descriptus, & nominatus est, & qui de delicto in eo contento inculpatus existit: & si dixerit quod sic: tunc perfectè & legitime dicetur facta talis banniti, & condemnati personæ recognitio. *Char. vbi supra 4. numero 4. vsque ad num. 15.* Et hæc quidem recognitio tunc multò magis necessaria est, si quando formata fuit inquisitio, ignorabatur nomen delinquentis, & descriptus fuisset, per signa, nempe per staturam, habitationem, vestimenta, & alias circumstantias, vel per literam N. & processum fuisset ad condemnationem; de qua supra latius.

3 Tertiò Commissarij animaduertant, quod si in sententia, & in processu informatiuo errassent in nomine, cognomine, patria, vel in aliqua alia demonstratione; aut si in loco, in quo condemnatus est ortus, vel domicilium contraxit, aut deliquit, reperiantur alij eiusdem nominis, & cognominis: tunc antequam ad executionem sententiæ processerunt, accuratissimè inquirent de veritate personæ Rei, & si repererint se errasse in persona carceri mancipata, & pro bannita capta à ministris Iustitiæ, omnino statim corrigere tenebuntur ministrorum suorum errorem, & liberabunt illum, plenè constito sibi de innocentia ipsius, qui fuerat sic carceratus loco banniti carcerandi: prout docuit in simili Innocentius III. Papa *in cap. qualiter, & quando, el primo, & ibi per Doctor. extra de accusat. dicens:*

Si circa Noutriensem Episcopum debitum inquisitionis ordinem, obseruastis: discretionem vestram in domino commendamus, si verò qualibet occasione prætermisistis, eumdem adhuc ipsum tempore opportuno volumus obseruari, ne inde nascantur iniuriæ, vnde iura nascuntur. Ideóque mandamus, quatenus ad conscientiæ vestræ iudicium recurrentes: si contra præscriptum ordinem tanquam homines excessistis, non pudeat vos errorem vestrum corrigere, qui positi estis, vt aliorum corrigatis errores: quoniam apud iudicem districtum, in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis: Ita videlicet, vt inueniatis occasionem aliquam congruentem; per quam ne vestra vilescat authoritas, quanto cautius, & prudentius poteritis, supersedeatis ad præsens: Quoniam ex his, quæ inordinatè sunt acta, non potest ordinabiliter agi: Hæc ibi.

Quartò Commissarij sciant, quòd eorum erit (vt communiter practici criminalistæ faciunt) antiquam 4
ad aliquod interrogatorium deuenerint cum tali
bannito, & condemnato, assolent post descriptam à 5
notario eius personam; (vt supra diximus) solemnem protestationem in ipso constituto describendam fore à notario præcipere, dicendo: quòd per subsequentes interrogationes faciendas, & responsiones à condemnato ipso constituto dandas, vel alium quemcumque actum, non intendant aliquo modo præiudicare sententiæ condemnatoriæ prius contra ipsum latæ, & iuribus inde fisco competentibus iuxta formam infra referendam.

Forma constituti cum recognitione banniti, & condemnati.

Die.... mensis.... anni....

D.... constitutus personaliter in carceribus monasterij....; vel Palatij Episcopatus, vel in .... coram Reuerendis D.... & D.... Commissariis, vel Domino .... Episcopo .... &c. & me
D.... causa actuario seu notario assistente D.... Procurato- 6
re fiscali (si intersit) Quidam homo statura .... ætatis annorum .... prout ex aspectu dignosci poterat, cum barba tonsa, vel coloris .... habens cicatricem (si habuerit, vel aliud signum) in facie, vel brachio, indutus veste .... caligis panni coloris .... pileo in capite feldri .... Qui delato sibi iuramento tali forma: vt iuraret se dicturum meram, & plenam veritatem, tanquam principalem quoad se, & testem quo ad alios, de his, de quibus ipse erit interrogandus, & quicquid inde sciret, præmissa priùs per Reuerendos Commissarios protestatione, quòd non intendant per quamcumque interrogationem à se faciendam, vel per responsionem à dicto constituto dandam, aut per quemcumque alium actum desuper adhibendum, sententiis contra dictum constitutum latis, iuribusque fisco quomodolibet competentibus præiudicium aliquod inferre: de quo solemniter, & expressè, ac omni meliori modo protestati fuerunt, & protestantur, hancq; protestationem, semper & quandocumque, & in quolibet actu ex nunc, prout ex tunc, repetunt, & pro repetita haberi volunt, & intendunt: Ita etiam instante dicto fiscali. Ad opportunas interrogationes ipsorum Reuerendorum Commissariorum ipse D.... constitutus dixit, & deposuit, vt infra, videlicet.

Interrogatus, come esso constituto si chiami, & habbia cognome, & se ha altro sopranome, *Respon.*

Interrogatus, come si chiama vostro padre, madre, sorelle, fratelli, & quel è la vostra arte? *Resp.*

Interrogatus, doue sete nato, & in qual contratta, & appresso à quali persone? *Resp.*

Interrogatus, se nel suo paese vi sia alcuno, che habbia l'istesso nome, che ha esso deponente. *Resp.*

Interrogatus, come, quando, & in compagnia di chi era, quando fu preso prigione, & perche, & se lo può imaginarsi? *Resp.*

His generalibus interrogationibus præmissis, statim Commissarij mandent Actuario, describi in actis subsequentia, videlicet.

Tunc Reuerendi Cõmissarij mandauerunt per me actuarium ad omnem bonum effectum, & finem exhiberi, legi, & vulgari sermone exponi ipsi D.... constituto ad claram eiusdem intelligentiam quandam sententiam exilij, deportationis in insulam con-

 fiscationis

Interrogatus, come, & da quanto tempo, in qual l'habbia conosciuto. *Resp.*

Interrogatus, se sà, ò habbia inteso dire, che detto D....... habbia fatto qualche meleficio, *Respond.*

Interrogatus, come sà, che detto D.... habbia fatto tal maleficio hora nominato da lui, & da chi altro habbia ciò inteso, & in presenza di chi, & quando. *Respond.*

Interrogatus, se hora vedeste detto D.... loco nosceresti. *Respond.*

Et Reuerendis Commissarijs sibi dicentibus, horsù risguardate bene tutti questi quatro qui presenti, quali hora vi si monstrano: & dite la verità, se fra questi quatro ci è D..... del quale sete stato interrogato hora, & del quale si è detto anco da voi hora, che ha fatto.... .. *Resp.* Reuerendi Padri, Io hò veduto benissimo questi quatro giouani, che stanno qui per fila, & vi dico che fra loro ci è quel D..... del quale si diceua, che hauea fatto....

Et Reuerendis Commissarijs subdentibus, vt ipse D..... adductus in testem dicat, & assignet, quisnam ex dictis quatuor Clericis, secularibus, aut regularibus, seu alijs, de quibus agitur, sit ille D...... de quo quaritur, & illum manu sua tangat intrepide: Ipse D.... vocatus in testem mouens se de loco ad locum manu tangens dictum D.... Reum tertium in ordine positum respondit; Reuerendi Padri, ò Signori, questo, qui, ch' è terzo in questa fila d' huomini in mia presenza posti, è quello D..... del quale mi haucte dimandato, & io vi ho risposto di sopra....

Et si dictus D.... Reus tacuerit, benè, sin aliter responderit illum errare, tunc omnia verba prolata ab ipso reo, & à dicto teste in contrarium omninò describantur tali pacto, videlicet.

Signori Reuerendi, Costui non sò chi sia, non lo conosco, nè può conoscermi, ne sò quello che lui dice, perche mai mi chiami D..... come lui dice: ma si ben mi chiamo D... come vi ho detto di sopra, & non son stato mai nel monasterio, ò Citta, ò Chiesa ..... come lui dice. Replicante vero dicto D.... in teste vocato, & dicente. Reuerendi Padri Commissarij, ò Signori, io vi replico, che questo huo mo non si chiama altrimente D..... come si fà chiamare hora, ma si ben il suo proprio, & vero nome è D...... & per tale lo riconosco benissimo.

Et cum vterque persisteret in suo dicto, dicti Reuerendi commissarij dimiserunt dictum D... allatum in testem; & successiue procedentes ad magis conuincendum dictum D..... Reum constitutum de mendacio, & ad magis disponendum eundem Reum ad veritatem fatendam, & ad omnem alium meliorem finem, & effectum, mandarunt adduci D,...

Qui adductus, & celato sibi iuramento veritatis dicendæ, iuxta formam superius sæpè repetitam, & postquam iurasset, fuit per Reuerendos Commissarios,

Interrogatus forma supra recensita in confrontatione alterius testis, & ita fiat cum omnibus vocandis in testes dictæ recognitionis supradicti banniti, contra quem lata fuit sententia ipso contumace persistente.

Et denique sciant Commissarij, quòd si adhuc Reus persisteret in sua negatiua, tunc Commissarij ipsi huiusmodi forma verborum vti poterunt, videlicet: ò D.... come è possibile, che non vi vergognate di voler negare quello, che tanti testimonij digni di fede in vostra presentia hanno testificato dicendo, che voi vi chiamate D.... & quell'istesso, che è scritto nella sentenza, & bando: onde chiaramente consta che voi sete quello istesso D.... & non sete D..... che voi falsamente dicevate chiamarui. Horsù ricordateui del timor di Dio, & fuggite di più replicar lo spergiuro. *Resp.*

Interrogatus, qual è la cagione, che voi vogliate dire, che tanti honorati testimonij dicano il falso dicendo, che voi vi chiamate D.... & non D.... *Respond.* che sò io, perche lo dicano costoro.

Tunc Reuerendi Commissarij interrogantes, & mouentes ipsum D.... Reum, dixerunt ei: fratello hoggimai lascia questa tua ostinatione, & tante buggie, almento hora, chi te vedi conuinto da tanti testimonij, & che non puoi negare chiamarti D.... & non D.... come haueui fin qui detto: auenga che se tu negarai questa verità già prouata, noi già ti habbiamo per conuinto, & possiamo con gran ragione conforme alla giustitia esseguir contra di te la sentenza già data. *Respon.* Se le PP. VV. Reuerende mi hanno per conuinto, io non sò che dirmi.

Io sò che non posso esser conuinto di quel, che ne sono innocente, ma vi dimando le mie difese, perche quelle concedendomi le PP. vostre molto Reuerende (come vuol la giustitia) vi farò toccar con mani ch'io mi chiamo D.... & non D.... come gli testimonij hanno deposto.

Tunc Reuerendi Commissarij audita defensionis indulgendæ petitione ipsius D.... Rei constituti, & acceptata tanquam iuri diuino, naturali, pontificio, & imperatorio, conformi, mandauerunt dicto D.... concedi terminum dierum .... ad producenda quæcumque sibi videantur in iudicium posse afferre, & probare in sui defensionem, prout præsenti decreto indulgent dictum terminum dierum.... pro dicta causa. Datum....

Die.... mensis.... anni....

D.... *Abbas.*
D.... *Prior* } *Commissarij.*
D.... *Actuarius*

Et dict um decretum fuit intim atum die .... mensis.... anni.... per me infrascriptum actuarium, vel D.... Berruarium curiæ episcopalis; & cum eius intimationem mihi actuario retulisset in fidem veritatis manu propria me subscripsi.

D.... *Actuarius.*

Et sciant ipsi Reuerendi Commissarij, quòd si dictus Bannitus probauerit se non esse illum, de quo in banno, & sententia habetur sermo cessabit iudicium contra ipsum, & incipiet contra testes, qui falsum deposuisse inde conuincentur modo, & forma, quæ colligitur, quam facillime ex deductis in præsenti opusculo: nam tunc citandi erunt ad probandum, se esse immunes à crimine falsi, & ad obijciendum contra producta in fauorem Rei, contra quem deposuerant: alias omnino sciant se de falsi crimine puniendos fore. Sed si ipse Bannitus, & condemnatus adhuc perseuerabit negando se esse illum, de quo scriptum reperitur in banno, & sententia, & infra se defendendi terminum sibi indultum, & eorum depositionis, ita quod adhuc remaneat in actis conuictus nihil probauerit in sui exonerationem, & in repulsionem testium: se esse illum, qui descriptus reperitur in dicto banno, & sententia; Tunc ipsis Commissariis fas erit ipsam sententiam executioni demandare, nulla confessione dicti banniti expectata. *Moderni Romani, in titu. de Inquisitione, q. 11. num. 25.* Memores sint verò Commissarij, quod si talis bannitus, & condemnatus vocaretur pluribus nominibus, & sub vno condemnatus sit; sufficiet postea quod sub illo eodem nomine solum recognitus fuerit. *Bonacoss. relatum in dict. qu. 11. num. 25. ver. & si pariter.* Attamen si talis bannitus, & condemnatus conuinci non poterit; scilicet ipsum esse illum, de quo expresse in banno, & sententia condemnatoria mentio fiat, puta quia non adsunt testes. qui illum recognoscant in numero sufficientes: adest tamen saltem vnus, vel alia adsint indicia ex ipsius condemnati depositione, vel alias confessione etiam extraiudiciali; aut aliunde acquisita, quod ille sit; *Med. Rom. de inquisit. numero 25. ver. Amplius rursus.* tunc ipsi Commissarij de iure dictum con...utum poterunt torquere (modo & forma sæpius r... ta in suprà allatis) sed antea ipsum examinare pro ipsius confessione habenda super idenditate personæ, & illius recognitione: *Chart. de execut. sententia, c. numero 32. & seq.* Et in tali casu erit merito interrogandus accuratissimè de infrascriptis mediante eius iuramento sibi præstito sub hac forma, videlicet.

Die.... mensis.... Anni....

Cum

Cum Contra D. . . . . extitissent supradicta indicia in actis deducta, quod ipse esset ipsamet persona, de qua in banno, & sententia mentio fuit facta : & adhuc non pertimesceret perseuerare in negatiua sua : Iccirco Reuerendis Commissarijs visum fuit ipsum denuo constituere pro dilucidiori veritate assequenda de crimine prætenso contra ipsum. Qui D . . . . Reus astans coram ipsis præstitit iuramentum de mera veritate dicenda de infrascriptis, & quicquid inde sciret, & primo fuit.

Interrogatus, come si faccia chiamare, & che nome habbia suo padre, auo, madre, fratelli, & sorelle, & patria, & che cognome, che arte habbiano, & che facultà? *Respondit*.

Interrogatus, quali siano d'esso D . . . . amici, & quali nemici, & perche? *Resp.*

Interrogatus, se conobe D . . . . & da quanto tempo in quà? *Resp.*

Interrogatus, doue lo conobe, & come hebbe sua cognitione? *Resp.*

Interrogatus, se gli era amico, ò inimico detto D . . . . & da che tempo in quà gli fu amico, ò nemico? *Respond.*

Interrogatus, qual fù la cagione della sua amicitia, ò nemicitia fatta con detto D.... *Respon.*

Interrogatus, questa sua amicitia, ò nemicitia con detto D.... era nota ad alcuna altra persona? & che gli nomini vno per vno? *Resp.*

Interrogatus, D.... è suo amico, ò nemico, doue hora si troua? *Resp.*

Interrogatus, se detto D... hauea nemicitia con alcuno, & perche, & da quanto tempo in qua, & come lo sà? *Resp.*

Interrogatus, doue hora si ritroua detto D.... & se è sano, ò ammalato, & di qual infirmità, & da quanto tempo in quà? *Resp.*

Interrogatus, come sà esso constituto, che detto D.... è morto, ò ferito, ò è stato bastonato, & che hauesse hauuto inimicitia con detti sopra nominati, *Resp.*

Interrogatus, quando detto D....fù ammazzato, ò percosso, e da chi. & in che parte del suo corpo, & in che luogo, è præsent quali persone, e quando, *Resp.*

Interrogatus, come esso constituto sà, che detto D.... habbia patito questo male. *Respon.* Io l'ho inteso.

Interrogatus, doue l'habbia inteso, quando, in che luogo, da chi, & in presenza, de quali persone ciò habbia inteso. & quante volte, *Resp.*

Interrogatus, con che sorte d'arme habbia inteso esser stato ammazzato, ò ferito detto D.... & da chi, & in presenza di quali persone, è per qual cagione, *Resp.*

Interrogatus, se esso constituto sappia, che lui sia imputato d'hauer egli ammazzato, ò ferito, ò percosso, ò auelenato D.... & la cagione, perche se gli imputi tal maleficio, & se ciò habba inteso, *Resp.*

Interrogatus, se esso constituto sà, che per cagione di detta imputatione egli sia stato citato, bandito, & sententiato, & da quanto tempo in qua, *Resp.*

Interrogatus, da quali persone, & in qual luogo, & in presenza di chi ciò habbia inteso, *Resp.*

Interrogatus, che cosa esse disse, quando ciò intese, *Respon.*

Interrogatus, qual fù la cagione, che subito lui ciò intese, non andasse à præsentarsi, come gli comandauano le citationi, monitioni, bandi, & la sententia promulgatagli, *Resp.*

Hæc & alia interrogatoria adhibere poterunt ipsi Reuerendi Commissarij, quæ elicere poterunt ex de-
8 ductis in processu indicijs contra ipsum inquisitum, nec non & ex responsionibus factis ab ipso Reo super præcedentibus interrogationibus : ex quibus apertissimam sibi facient viam ad impinguandum processum ipsum, & parandam sibi facultatem dictum Reum bannitum torquendi ad veritatem facti indagandam: indicijs ergo huiusmodi elicitis, ponderatis : si de iure videbitur Reuerendis Commissarijs ipsum Reum fore torquendum, tunc hac forma verborum poterunt vti post prædictas interrogationes factas sibi, & in scriptis redactas, videlicet.

Interrogatus ipsemet D . . . . Reus constitutus, & monitus à Reuerendis Commissarys, vt sub vinculo eiusdem iuramenti caueat saltem modo à tot prolatis mendacijs, & ab illis recedendo humiliter fateatur veram facti seriem, de qua fuerat iam interrogatus, & adhuc interrogabitur: alias sciat se contra ipsum adhibituros fore alia magis opportuna remedia maximo cum eiusdem detrimento, & dedecore, & sic fuit primo Interrogatus, an sit ipse D . . . . de quo fit mentio in banno, & sententia. Respondit. fate quel che vi piace : perche io non son quello ma mi chiamo D.... figlio di....&c.

His peractis Commissarij tenebuntur dicto..... constituto, antequam deueniant ad ipsum torquendum super confrontatione eruenda de ipsius personæ identitate, indulgere defensionem modo, & forma, quam eos obseruare diximus supra, loquendo de præcedentibus necessario, antequam quis torqueatur, prout latius diximus in cap. 17. præsentis secundæ partis per totum: vide ergo ibi.

Decretum torturæ tale erit, videlicet.

TVnc Reuerendi Commissarij visa obstinatione ipsius D....constituti, stante depositione D.... 9
& eius confrontatione facta cum ipso constituto, qui in eius facie asseruit ipsum constitutum vocari D.... & non D.... prout ipse constitutus asseruerat: attentis quamplurimis alijs vrgentibus indicijs resultantibus contra eumdem ex legitime deductis in processu, & quòd ex allatis in defensione dicti D....Rei constituti non fuissent euacuata indicia contra ipsum in processu deducta. Ad habendum igitur solummodo confessionem super identitate personæ ipsius constituti: & an ipse reuera sit ille D.... nominatus in dictis banno, & sententia, cum aliter ab ipso veritas haberi non possit, & non alias, nec aliter, vel alio modo, &c. & sine præiudicio dictæ sententiæ, & iurium fisco quomodocumque, & qualitercumque acquisitorum, & competentium : repetitis semper protestationibus, de quibus supra de verbo ad verbum: & iuxta illarum formas, & non alias, &c. mandauerunt ipsum constitutum duci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari, & sursum à terra eleuari; & iterum studuerunt eum interrogare secundum dictas interrogationes ei factas in suo examine. Animaduertant etiam Reuerendi Commissarij, quod si dictus constitutus (de quo supra) sic appli- 10
catus funi, & eleuatus, & interrogatus de supradictis, & in specie, an sit ipsemet ille, de quo habetur in dicto banno, & sententia sermo, fateatur se ipsum esse illum ; tunc licèt non fateatur se huiusmodi crimen (de quo habetur in banno, & sententia) perpetrasse *Chart. de execut. sententia. cap. 2. numero 26.* ad dictæ sententiæ executionem deuenire poterit ; si verò in tortura persiterit in sua negatiua, ac per consequens euacauerit indicia insurgentia contra eumdem ex deductis in processu ; erit omnino relaxandus à carceribus, & liberandus, *Chart. vbi supra*, præstita tamen prius sufficienti cautione de se præsentando curiæ toties, quoties opus fuerit ipsum citari, propter noua indicia, quæ forsan insurrexerint, & probata fuerint in iudicio contra ipsum : & talis rationabilis mos, & stylus curiarum vtriusque fori impleuit, & ideo ipse accuratissime erit ab omnibus Commissarijs obseruandus.

Quomodo facienda erit recognitio banniti, & condemnati penitus non habentis linguam, vel ipsam impeditam, vel surdi, vel loquentis externo idiomate.

CAP.

CAP. III.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij qua omnino obseruabunt in facienda recognitione banniti, & condemnati, quando ipse non calleret idioma, quo loquuntur Commissarij, ac ipse actuarius, vel si ipsi Rei essent penitus priuati lingua, vel ipsam haberent impeditam, vel essent surdi.*

2 *Forma decreti cum eius intimatione de vocando interpretes reorum mutorum, surdorum, vel idiomatis extranei perbreuissima & elegantissima traditur.*

3 *Commissarij, deputatis interpretibus supradictorum Reorum, quid facient intendentes ipsos Reos examinare.*

4 *Constituendi seu examinandi reos supradictos per interpretem forma traditur.*

5 *Forma examinandi Reum bannitum, mutum, & surdum scientem scribere, qua sit, & examinandi eundem ignorantem scribere, qua sit, traditur.*

6 *Interpretes depositionum Reorum, qua forma uti debebunt in subscribendo se examini ipsorum reorum.*

7 *Commissarij sciant non esse tutum, descendere ad executionem sententia contra huiusmodi bannitos solum ex recognitione reorum talium, facta per relationem interpretum sine depositione aliorum testium, deponentium de cognitione dictorum Reorum.*

CVm quam sæpissimè contingat Reos constituendos, vel positos in banno, & per diffinitiuam sententiam damnatos, esse priuos lingua voluntariè; vel per accidens, vel eiusdem linguæ executiones, vel surdos, vel à natura, vel ex accidenti ita, vt loqui, aut audire non possint: vel ignorantes loqui idiomate, quo & Commissarij ac actuarius loquitur: ac per consequens eorum loquelam in ipsis interrogationibus faciendis, & illarum responsionibus recipiendis capere non valeant. Idcirco in huiusmodi casibus ipsi Commissarij studebunt omnino infrascripta obseruare. Quorum primum est, quod accuratissimè inquirant, & ipsam inquisitionem in scriptis redigant, à fide dignis, & à familiaribus, vel consanguineis, vicinis, & compatriotis dictorum Reorum: An ipsi muti, & surdi scribere sciant. Et si constiterit eos scire scribere; tunc eisdem reis constitutis tradant singula interrogatoria scripta ab eisdem legenda, à quibus exigant responsiones eorum manibus scriptas subtus dicta singula, interrogatoria. *Char. in trac. de exec. sententia, c. 2. nu. 43.* Quòd si facere recusassent, tunc etiam per torturam ipsos compellere ad scribendum, seu in scriptis respondendum studebunt, *Char. vbi supr. n. 44 & 45.* prout docuimus supra in cap. quintodecimo fore reos loqui scientes compellendos per torturam ad respondendum præcisè affirmatiue, vel negatiue interrogationibus sibi factis, ad quem locum solertissimum lectorem remittimus, *Habes supra in c. 15.* sed si huiusmodi surdi, & muti scribere nescirent: tunc per signa, & nutus, *Char. vbi supr. nu. 46. & seq.* & in hoc casu actuarius, seu notarius debebit scribere in ipso constituto, seu examine, quod isti tales rei sint muti, vel surdi, vel quod sint sine lingua, ac per consequens debebit describere signa, & nutus, quibus Rei vtentur in respondendo dictis factis sibi interrogationibus: dicendo, exempli gratia, quod ipse D.... Reus constitutus respondit annuendo capite affirmatiue, vel negatiue capite renuendo, & sic de singulis signis alijs, quibus poterit ipse Reus exprimere suam responsionem negatiuam, vel affirmatiuam: quæ signa si actuarius intellexerit, puta, quia habet conuersationem dicti rei constituti, illa per se poterit interpretari: si verò illa signa, vel nutus ipse actuarius nesciret interpretari, cum non habuerit familiaritatem cum dicto Reo surdo, & muto, tunc adhibendi erunt vicini, consanguinei, amici, vel alij familiares dicti Rei, qui huiusmodi nutus, & signa dicti Rei scirent interpretari, & insimul in scriptis deputandi erunt à Commissarijs pro interpretibus dicti Rei in principio examinis, præsente ipso examinando, per speciale decretum, tali forma vtendo.

Die.... mensis.... Anni....

Cum Reuerendis Commissarijs fas non esset interrogare D.... mutum, vel surdum, vel lingua priuatum, vel extranei idiomatis, & ab eo responsiones accipere, vt iuris erat, ad se aduocare studuerunt D...., vel D.... & D.... &c, familiares dicti D..... Rei, & reperientes ipsos posse interpretari responsiones dicti D.... Rei, & eidem referre interrogationes necessarias, & opportunas per ipsos Reuerendos Commissarios eodem Reo constituto faciendas, medio iuramento eis præstito de referendo realiter, ac veraciter interrogationes, & responsiones subscriptas, prout præsenti decreto præcipiunt ipsos conspectui ipsorum Commissariorum se præsentare die.... ac adesse examini dicti D.... Rei. Datum &c.

D..... *Abbas* }
D..... *Prior* } *Commissarij.*
D..... *Actuarius.*

Et cum supradictum decretum fuisset intimatum dictis D.... & D.... pro interpretibus interrogationum faciendarum à dicto D.... Reo constituto muto, vel surdo, vel priuato lingua, vel extranei idiomatis, per me D.... Actuarium vel per berruarium mihi referentem in fidem veritatis me subscripsi.

D..... *Actuarius.*

Deputatis igitur interpretibus dicti Rei surdi, muti, vel lingua priuati, aut extranei idiomatis, statim ipsi Commissarij curabunt ad se aduocare dictum Reum, & eius interpretes, quos Reo astantes tali forma alloquentur, videlicet:

D...... & D....... aut Iacobo...... & Andrea, si Laici essent, vogliamo auisarui, che la causa, per la quale vi habiamo fatto chiamare auanti di noi, è, perche essendo D...... Reo muto, ò sordo, ò priuo di lingua, ò di linguaggio forastiero, tal che noi non possiamo interrogarlo, ne intendere potremo la sua risposta, ne lui intendere la nostra proposta, & perche non habbiamo prattica seco, nè sappiamo intendere quello vorrà lui significarci in risposta di quello, del che noi doueremo interrogarlo, ne intendiamo quello ci dicesse per segni, & atti: & hauendo ritrouato per detto di veraci testimonij, che voi intendete il suo linguaggio sì con voce sua espressa, come con atti, & segni esteriori: per tanto vi comandiamo, che ci habbiate à seruire per interprete, onde starete sempre presente alla sua essamina, & vogliamo, che giuriate ambidoi di hauer da interpretarli le nostre interrogationi, & poi riferirci fedelmente tutto quello, che detto D.... Reo constituto dirà in risposta di detti nostri interrogatorij, acciò si esse interrogationi, come le sue risposte si possano scriuere in processo, per poter poi prouedere a quanto comandarà la giustitia, imperoche non conuiene à noi Commissarij interpretar tali risposte, *Char in trac. de execut. sententia, c. 2. nu. 52. & seq.* & vogliamo, che vi sottoscriuiate alla depositione, seu interpretatione, che farete di detti nostri interogatorij, & responsioni di detto D.... Reo constituto. *Char. vbi sup. nu. 55. & 56.*

Forma vero constituendi dictos Reos erit subsequens.

Die.... mensis.... & anni....

Constitutus coram Reuerendis Commissarijs personaliter quidam adolescens monachali habitu indutus, vel clericali, aut seculari, prout res ita se habet, ipsius describendo in processu omnes alias qualitates, & conditiones expressas alias in cap. 25. Supra in c. 26. num. 6. vbi agitur de forma constituti cum recognitione banniti, & condemnati. Vide ergo ibi latius, & cum linguam amputatam haberet, vel mutus, aut surdus esset, ita quod loqui, aut audire non posset, nisi per nutus & signa, qua ego actuarius non intelligebam; vel qui cum esset Gallus, & nesciret aut Latino, aut vulgari Italico loqui idiomate, & ego Actuarius dictam linguam non intelligerem, Reuerendi Commissarij mandauerunt vocari ad se D.... & D.... consanguineos, vel familiares dicti D.... Rei constituti, qui medio iuramento sibi exhibito à dictis Reuerendis Commissarijs de

sese

referendo vtrique parti veraciter propositas interrogationes, & responsiones factas à dicto Reo super interrogatorijs illi faciendis, iurauerunt prædicta obseruatnros, cum asseruissent se bene intelligere locutiones dicti Rei expressas per nutus, & signa, eo quod consueuerint sæpè colloqui secum per eadem signa, & nutus, vel ipsos D.... & D.... esse natione Gallos, vel eiusdem nationis, cuius est D.... ad præsens reus constitutus in præsenti monasterio, vel diœcesi, vel ciuitate commorans, qui gallicam linguam ac italicam se callere dixerunt, & sic de singulis lingnis. Quos D.... & D.... sic faciant rei constituti deductos, & adhibitos ijdem Reuerendi Commissarij deputauerunt interpretes mandando eis sub vinculo iuramenti superius exhibiti, vt quæ ipsi Reuerendi interrogarent dicto constituto reo nutib. & solitis signis, vel idiomate Gallico exponerent fideliter, & quæ ipse constitutus reus suis signis, & nutib. vel suo idiomate respondisset, referrent ipsi Reuer. Commissarijs statim à me actuario in processu describenda, nec non & exhibuerunt iuramentum ipsimet reo de veritate dicenda, & quicquid inde sciret super interrogatorijs sibi faciendis, præmissa tamen protestatione per nos superius relata ad verbum. vide supra in c. nu. 6. Idem D.... constitutus ad opportunas Reuerendorum Commissariorum interrogationes factas vulgarizatas, & per dictos D.... & D.... interpretes, vt supra deputatos, præsentes, & assistentes ipsi D.... reo constituto interpretatas dixit, & deposuit nutibus, & signis, vel suo sermone gallico per eosdem interpretes ipsis Reuerendis Commissarijs, & mihi actuario declarato, prout infra videlicet: & primo.

Interrogatus D.... reus per Reuerendos Commissarios Latinè, & inde vulgariter, si ita res se habeat (vel solum vulgariter, si solum vulgari sermone vsi fuerint ipsi Commissarij) & per dictos D.... & D.... interpretes earum lingua gallica de nomine, cognomine, patria parentibus, & exercitio dicti D.... Rei: qui præuio iuramento respondit suo sermone gallico per eosdem D.... & D.... interpretes ipsis Reuerendis Commissarijs, & mihi actuario, vulgariter exposito [Io mi chiamo D.... la mia patria è, mio padre si chiama.... la mia madre si chiama.... la mia professione, & scientia si è....

Et hoc est obseruandum in interrogandis huiusmodi reis externi Idiomatis, sed in interrogandis reis mutis, & surdis ignorantibus scribere subsequenti forma erit Commissarijs vtendum, videlicet.

Interrogatus D.... reus per Reuerendos Commissarios vulgariter, & per dictos D.... & D.... interpretes quibusdam signis, & nutibus de ipsius exercitio, præuio eius iuramento. Respondit, faciendo proprijs manibus actum suendi, vel, &c.... prout dictum actum dicti D.... & D.... interpretati sic fuerunt, scilicet, [il mio mestiero, ò arte, ò scientia e di....

Quoad vero mutum, & surdum, vel priuatum lingua scribere scientem, eodem modo erit ipse interrogandus, vti diximus supra. ipsemet describens proprijs manibus suam responsionem: cum propter eiusdem linguam amputatam, vel quia mutus, & surdus erat, loqui non posset ad infrascriptas, opportunas interrogationes sibi factas à Reuerendis Commissarijs respondit, vt infra præuio eius iuramēto, &c. & primo.

Interrogatus, come egli si chiama, come si chiami suo padre, fratello, madre, sorelle, parenti del suo cognome, patria, mestiero, ò arte, ò scientia dic quelli. *Respondit, dictum interrogatorium prius legendo coram Reuerendis Commissarijs, & me actuario, deinde sua propria manu scribendo immediate post ipsam interrogationem, per me actuarium in his actis descriptam.* [Io mi chiamo..... son figlio di..... li fratelli miei si chiamano.... &c.

Eodem ergo modo vti debebunt Commissarij in reliquis interrogatorijs dictis Reis faciendis, & post subscriptionē huiusmodi Reorum in fine eorum depositionum: & ipsi interpretes se etiam subscribere tenebuntur, tali vel simili verborum forma.

Ita vt supra per actuarium scriptum est, Ego D..... electus interpres interfui depositioni supradictæ dicti D..... & illam interpretatus fui, & in fidem veritatis manu propria me subscripsi.

Vel vulgariter, sciens tamen scribere.

Io D.... son stato presente alla depositione di D.... & per esser stato eletto interprete dalli Rererendi Commissarij, io confesso hauer interpretato la sudetta depositione, si come hà scritto l'Attuario: & in fede della verità mi son sottoscritto di propria mano,] *sed si ignoraret scribere ipse interpres, tunc actuarius scribat manu propria his præcisis verbis vtens, ipsum compellens ad designandum signum crucis, videlicet: signum crucis D..... interpretis electi specialiter à Reuerendis Commissarijs pro interpretandis, ac veraciter referendis dicto D.... reo interogationibus supra factis à Reuerendis Commissarijs, & responsionibus ipsius Rei tam ipsis Reuerendis Commissarijs, quam mihi actuario, & in fidem veritatis manu propria signum crucis impressit.* Nouissimè vero visum fuit monere Reuerendos Commissarios, quod ista recognitio muti, & surdi nescientis scribere, quæ fiet per huiusmodi signa, & nutus, non erit sufficiens, nec tuta ad effectum exequendi sententiam iam latam contra ipsum: *Char. de execut. sententia c. 2. nn. 51.* & ideo ipsi Commissarij accuratissimè studebunt omnino habere testes, qui illum recognoscant iuxta formam supra traditam. *in c. 27. præsentis secunda partis.*

De tortura inferenda bannitis, & sic condemnatis pro habenda vlteriori veritate super complicibus, & alijs delictis.

Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Facta recognitione bannitorum iam in carceribus detentorum, quid facient Commissarij antequam ad executionem sententiæ latæ contra eosdem processerint.*
2 *Protestatio, quæ a Commissarijs facienda erit, antequam veniant ad actum interrogandi, & torquendi dictos Reos bannitos, & quare illam præmittere expediat.*
3 *Tortura inferenda dictis reis pro complicib. declarandis moderatior erit adhibenda.*
4 *Commissarij quæ animaduertant obseruare, dum torquent ipsos reos, de quibus agitur hic.*
5 *Interrogandi huiusmodi reos ante torturam, & postea in tortura existentes forma traditur.*
6 *Forma verborum, quæ vti, & annotari in processu mandare debebunt Commissarij post interrogationes factas dictis reis de complicibus suis immediate, antequam ipsos torquere voluerint.*
7 *Commissarius quid erit faciendum post dictorum Reorum torturam, & in ipsa interrogatione sibi facta.*
8 *Fiscalis assistens torturæ quid protestari possit, & debeat contra reum tortum.*

FActa recognitione personæ dicti condemnati modis, & formis supra expressis, nec etiam tunc statim ad executionem sententiæ erit procedendum: solent enim vlterius tales sic condemnati interrogari super socijs, receptatoribus, fautoribus, auxiliatoribus, & alijs etiam criminibus: *Char. vbi su. num. 57.* & si negauerint, deueniendum erit contra eos ad torturam, vt dictos socios, &c. propalent, *Char. vbi su. nu. 59. & seq.* & confiteantur, præuia tamen potestatione, quam inferius tradernus in decreto torturæ. Et quidem hæc protestatio est non solum vtilis, verum etiam necessaria: & ratio est in promptu. Nam si dictus bannitus sine tali protestatione tortus prætensum delictum contra ipsum negaret, & in negando persisteret, etiam quod ipse esset plene conuictus, vtiq. de iure absoluendus esset, *Char. vbi su. nu. 65. ver. verum nihil.* saltem à pœna ordinaria. Hæc autem tortura, quæ infertur ad effectum prædictum, non debet esse multum grauis, sed moderata. *Char. de exe. sententia c. 2. n. 70. & seq.* Et cauere primo debent Commissarij, ne in actu torturæ Reum interrogent super delicto principali; quia tunc dicta protestatio illis non suffragaretur: nam viderentur per contrarium actum ab illa recessisse. *Char. vbi su.* Animaduertere & secundo debent Commissarij, ne interrogatoria, quæ fieri assolent in tortura super compli-

super complicibus, &c. dicient actuario super illa verba, videlicet: Et ad opportunam interrogationem respondit, vel opportune interrogatus respondit &c. vel subdens ad opportunam interrogationem: quoniam huiusmodi dictandi modus, quando Reus in tortura super complicibus &c. interrogatur, est valde periculosus. Etenim si tunc reus super ipso delicto principali, de quo est condemnatus, responderet, & talis responsio scriberetur (vt scribi debet) verbi gratia; & ad opportunam Reuerendorum Commissariorum interrogationem *Respondit*. [Io non l'ho fatto questo homicidio &c.] & Reus persisteret in tali dicto, & negatione: vtique protestationi prædictæ renunciasse, atque ab illa recessisse intelligeretur. *f* Vltra quod hic modus dictandi est summopere vitandus etiam alijs ex causis supra sæpe recensitis: cum magnopere cauendum sit Commissariis, ne in suis interrogatorijs videantur velle Reis suggerere, quæ dicenda erunt. *g* Nam dicti banniti, & condemnati torti erunt taliter interrogandi in genere de sociis, &c. & de aliis criminibus neminem nominando, nec aliquod aliud delictum specificando, *h* quod, & ipsi Reuerendi Commissarij obseruare debebunt: si iustorū iudicium nomen, & meritum assequi, & conseruare inde voluerint. Secundo memores sint ipsi Commissarij, quod si Reus bannitus, & condemnatus (de quo est sermo) dixerit se non commisisse delictum, de quo fuerat condemnatus, quando in tortura de sociis interrogaretur: forma verò ipsum bannitum ante torturam interrogandi talis erit, videlicet.

5

Interrogatus, D.... che racconti, & nomini vno per vno li compagni, che hebbe, quando andò à fare.... & quanti altri delitti ha fatto, & in compagnia di quali persone, & in presentia di chi. *Respon.*

Et Reuerendis Commissarijs sibi dicentibus non esse verisimile, quod in perpetrandis criminibus, de quibus fuit accusatus, & contra ipsum inditia vrgentia in iudicio fuerunt probata, non habuerit complices, nisi solum nominatos: cum illa fieri non potuerint sine quam plurimis sociis, prout quisque sanæ mentis considerare poterit ex qualitate facti: eo magis quod in sententia reperiantur condemnati sub litera N. pro dictis delictis plures, quam fuerunt nominati ab ipso: Quapropter omnino opus erit ei illos adamussim nominare, & insimul enarrare alia delicta ab ipsomet perpetrata: alias sciat contra ipsum ad opportuna iuris, & facti remedia fore descendum Respon.

Tunc reuerendis Commissarijs visis, & perpensis supradictis, visa supradicta sententia, & quod in ea alij.... fuerint condemnati sub litera N. vltra ipsum
6 D.... Reum constitutum, & alios præcise per eum nominatos, quorum tamen nomina aliter, quam ab ipso D..., Reo constituto difficillime haberi possent, stante etiam qualitate delicti commissi, quod omnino quisque prudens iudicabit non potuisse à solum illis nominatis perpetrari: attenta etiam qualitate personæ ipsius D.... constituti, qui ab annis.... & citra bannitus fuerat, & contumax perseuerauerat post tot monitiones, & citationes de comparendo domi sibi factas: & denique condemnatus ad...., Ex quibus ergo omnibus quam facillime quisque Iudex prudens persuasum omnino habebit, ipsum D.... Reum constitutum, & alias scelera perpetrasse, & insimul quam plures habuisse receptatores, auxiliatores, & fautores; cū huiusmodi delinquentes homines sine illis diu stare non possint. Pro habendis igitur nominibus complicium in.... factis ab ipso D... Reo constituto, & alijs delictis ab eodem Reo verisimiliter commissis alijs complicibus, fautoribus auxiliatoribus, & receptatoribus, postquam prædicta aliter haberi non possint: mandauerunt ipsi Reuerendi Commissarij ipsum cōstitutum adduci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari, & hoc sine præiudicio quorumcunque iurium fisco quomodocunque & qualitercunque competentium, & acquisitorum, & ex deductis in actis, & citra præiudicium sententiæ condemnatoriæ supra exhibitæ, & recognitionis personæ ipsius constituti in ea contentæ, ac omnium & quarumcumque aliarum sententiarum contra dictum D.... Reum cōstitutum latarum, si quæ &c. ac rei iudicatæ, & notorietatis criminis inde resultantis, & aliorum omnium, de quibus idem constitutus quomodocumque esset conuictus, vel confessus: super quibus modo aliquo ipsi Reuerendi Commissarij non intendunt ipsum D...... torquere, quinimmo explicite protestantur ipsum super illis se non torquere, & huiusmodi protestationem in quolibet actu repetitam fore, & esse dixerunt, & intenderūt, & quod pro repetita semper habeatur: sed tantummodo ipsum torquendum fore decreuerint, & decernunt pro vlteriori veritate habenda super dictis nominibus, complicibus, fautoribus, auxiliatoribus, & receptatoribus, ac aliis delictis per ipsum D.... Reum constitutum verisimiliter commissis, & non aliàs, aliter, nec alio modo, de quo solemniter, & expresse, ac omni meliori modo protestati fuerunt & protestantur.

Quo D...., Reo constituto spoliato, ligato, & funi applicato Reuerendi Commissarij monuerunt ipsū D.... ad completam veritatem dicendam super dictis complicibus, fautoribus, auxiliatoribus, & aliis delictis, quæ ipse D.... verisimiliter commisit, dum bannitus vagaretur per diuersa loca, vel alias, atque ad probanda nomina aliorum in dicta sententia condēnatoria sub litera N. condemnatorum: nec expectet quod contra ipsum ad tormenta deueniatur. Respon. [Io ho detto quel, che deuo dire, & non vi posso dit, altro; hora, fate quel che vi pare, ma mi fate torto.

Tunc Reuerendi Commissarii repetita protestatione (de qua supra) illique firmiter inhærendo mandauerunt ipsum D..... Reum in altum eleuari.

Qui sic eleuatus cœpit dicere [ohime, ohime, S. Maria &.....] *& postea tacuit*. Et monitus rursus per Reuerendos Commissarios sibi dicentes. (Ecco D....à che pesso ti hà ridotto la tua ostinatione: hoggimai partendoti da quella, di la verità sopra gli nomi, & cognomi delli tuoi fautori, complici, & ricettatori, & manifesta gli altri delitti da te commessi. *Respondit*. Io non ho fatto altri delitti, ne ho hauuto compagni, ne alcuno mi hà ricettato, ò dato aiuto alcuno.

Deinde dixit ex se. [Io non ho fatto alcun male, ne meno hò fatto..... hò detto la bugia dicendo hauer..., & ciò l'ho detto per paura di tormenti.

Et Reuerendis Commissarijs sibi dicentibus, [Deh fratello tu ti inganni, hora non ti interrogamo del fatto..... auega che già tu istesso sopra di questo delitto sei stato condannato, & confessato lo hai; et la tua confessione non la potrai più reuocare, & per questo hora sei interrogato solamente, acciò tu ci manifesti li nomi delli tuoi complici senza special nome nominati, & de gli altri tuoi delitti, & delli fautori, & ricettatori; la onde ti hai da risoluere sopra ciò respondere à pieno. *Respon.*

Finito examine, & Reo super prædictis sufficienter arbitrio ipsorum Reuerendorum, Commissarij 7
poterunt iubere ipsum de tortura deponi leuiter, & poni ad largam; cum aliquo competenti termino ad dicendū causā quare sententia cōtra ipsum lata executioni demandari non debeat: hoc modo, videlicet.

Tunc Reuerendi Commissarij acceptatis &c. cum aliàs à dicto D.... Reo constituto, & torto haberi non posset, mandauerunt illum leniter à tortura deponi; cum permansisset in ea suspensus sine aliqua quassatione, vel cum quassationibus siue ictibus funis per spatium... dissolui, brachia reaptari, reuestiri, & ad largam poni cum termino dierum..... ad dicendum causam; quare dicta sententia executioni contra ipsum demandari non debeat. Qui constitutus sic depositus dicebat: [Ohime ohime son morto] (submissa voce) condolendosi.

Et animaduertant Commissarij, quoniam solent 8
substituti fiscales assistentes huiusmodi torturæ Reorum

rum scribi facere per actuarium similem protestationem, videlicet.

Præsente Domino... substituto fiscali, & præmissam recognitionem, & alias confessiones in parte, & partibus tantum acceptante: petenteque ad vlteriora, & reiterationem tormentorum, vel ad grauiora tormenta ad effectum prædictum tantũ, & non alias aliter, nec alio modo contra dictum D.... procedi; cũ leuissimè, nec sufficienter fuerit tortus: & demum cõtra eundem ad executionem prædictæ sententiæ deueniri, alias, &c.

DE APPELLATIONIBVS

Tit. XXVII.

Quomodo reus possit appellare à sententia contra eum lata, & in quibus casibus secundum conscientiam potest impedire executionem eius per viam appellationis.

CAP. I.

SVMMARIVM.

Quotuplex sit appellatio, num. 1.
An sit licitum appellare à iudice inferiori ad superiorem, & an teneatur iudex admittere appellationem conclu. 1. num. 2. & conclu. 2. num. 3.
An possint religiosi recurrere Romam via appellationis, conclu. 3. num. 4.
An possint recurrere ad alia tribunalia per viam appellationis, conclu. 4. num. 5.

PRo resolutione eorum, quæ in hoc capite proponuntur, conuenit tractare, quid sit appellatio. Ad quod respondetur quod est recursus à iudice inferiori ad superiorem alicuius aggrauati, vt constat ex aliquibus locis iuris canonici: quæ quidem est duplex, vna iudicialis, quæ accidit, quando recurritur ad superiorem ratione alicuius sententiæ iniustæ, & iniquę, alia extraiudicialis, quando aliquis ratione alicuius grauaminis præsentis, aut futuri recurrit ad superiorem, quia appellatio, si est legitima, suspendit sententiam latam, & suspendit iurisdictionem, quam iudex inferior habebat super causam transferens cognitionem eius ad superiorem, vt nihil innouet iudex inferior in præiudicium partis, vt notat Siluester. (Sil. ver. appellatio, q. 2.) Et est notandum, quod dixi esse appellationem deferendam ab inferiori ad superiorem, quia nulla via potest introduci, quod appelletur à superiori ad inferiorem, aut ab æquali ad æqualem vt dicit S. Thomas, & Caiet. quo supposito conuenit resoluere materiam per conclusiones.

1 *Prima Conclusio.* Licitum est reo appellare in aliquibus casibus à iudice inferiori ad superiorem, vt dicit S. Thomas, (D. Th. 2. 2. q. 69. ar. 3. vbi Caiet. D. Th. vbi sup.) scilicet, quando sententia lata est iniusta, quia si est iusta, peccat reus appellans ab ea, vt definitum est in iure, in quo præcipitur, quod non admittantur similes appellationes, si vero sit in dubio, an sit iusta, vel non, securius est admittere appellationem, quia melius est differre executionem iustitiæ, quàm negare reo licentiam ad defendendum eam, vt definitur in iure. Hinc infertur esse illicitum appellare illi, qui iuste condemnatus est, habens solum spem, quod iudex superior ob fauorem, aliamve rationem reuocabit sententiam, aut quid interim poterit liberari, quia statim ac quis scit, quod iuste condemnatus est, quamuis morte sit condemnatus, si per viam appellationis vult iniuste liberari, certum est, quod facit contra iustitiam, & tenetur restituere omnia damna, quæ ex tali appellatione sequuta sint, & idem est, quando appellat solum, vt differat executionem sententię, vt determinatum est in iure, & idem tenet S. Thom. (c. omnino cap. quicunque 2. q. 6. D. T. 2 2. q. 69. a. 4. Gl. in l. quæ resta, ff. de rei vin.)

Secunda Conclusio. Ius quod concedit appellationem in certis casibus, & negat eam in aliis, vt tradit quædam gl. Accursij, solum procedit, quia in foro exteriori iudex, qui facit iniuriam non admittens appellationem, aut non auferens grauamen alio modo, quãuis sit in casu, in quo non conceditur appellatio, peccat grauiter, vt dicit Nauar. in qua quidem re multi litigantes, procuratores, & aduocati peccant grauiter cum obligatione restituendi. 2 (Na. in ma. c. 25. nu. 14. ibi nota 3.)

Tertia Conclusio. Quamuis religiosi non possint recurrere Romam per viam appellationis, possunt tamen recurrere per viam defensionis, quæ est de iure naturali, & includit in se appellationem. Possunt etiam recurrere ad superiorẽ per viam simplicis querelæ, vt tenent Panorm. & Nauarrus, qui dicunt, quod possunt etiam recurrere Romam per viam appellationis si eorum minister generalis faciat constitutionem aliquam in detrimentum religionis, cum ius Canonicum insinuet, quod debet dari remedium appellationis religioso pro eius defensione; & idem ius pręcipit grauiter puniri superiorem, qui non admittit illam, vt notat Decius, qui dicit, quod non solum potest appellare religiosus in causa ciuili, aut criminali, sed etiam in causa correctionis, respectu cuius loquendo regulariter etiam secularis non potest appellare, vt dictum est in iure, & tenet glossa, & Panormitanus; & ideo, quando dicitur, quod non est licitum subdito religioso appellare, hoc intelligitur à mandatis iustis, & correctione iusta, ab iniustis vero, & correctione excessiua nõ est illicitum, nec Concilium Tridentinum prohibet, quod appellet ad suos superiores, sed quod vadant ad eos sine licentia suorum prælatorum, & dicunt aliqui, quod si nolint illi concedere licentiam, non peccant, nec sunt apostatæ conferentes se in hoc casu, vt supra dictum est in capitulo de clausura. 3 (Pan. in c. cum dilecti de arb. Na. li. 2. consil. tit. de stat. reg. ind. cons. 1. cap. ad nostram de app. ca. reprehensibilis, eo. ti. vbi Deci. c. licet de off. or. gl. & Pan. in c. licet. de off. or. Conc. Trid. sess. 25. c. 4 de reg.)

Quarta Conclusio. Quamuis inspiciendo corticem iuris naturalis, quod nulli negat suam defensionem, videtur, quod religiosi possint appellare à superioribus ad alia tribunalia secundum id, quod tradit Sotus allegans ad hoc aliquas rationes, & decreta canonica, nihilominus est eius resolutio, quod sancte factum est, quod in religionibus non adsit hoc remedium appellationis ad alia tribunalia, quia quamuis possit dari casus, in quo, quia non est hoc remediũ, religiosus remaneat grauatus, nihilominus hoc damnum, quod raro accidit, cum pace, & quiete totius religionis eius matris compensatur, cuius vires, & splẽdor consistit in eo, quod religiosi intra se tractent negotia sua tanto silentio, vt nec in somnijs possint venire ad notitiam aliorum tribunalium ecclesiasticorum, aut secularium, quia experientia videmus, quod exeuntes religiosi extra clausuram suam ad tractandum negotia sua, amissam fecerunt magna ex parte quietem, & splendorem matris suæ, religionis nempe; & sicut lex naturalis dictat, quod manus opponatur, & permittat vulnerari, ne vulneretur caput, à quo pendet salus totius corporis, sic eadem lex naturalis secundum intimum sui dictat, & predicat, quod subditus religiosus permittat vulnerari grauaminibus, ne hæc, & alia maiora incidant super caput eius, quod est sua religio, & ideo summi Pontifices inspicientes supradicta exulem fecere à religione appellationem ad alia tribunalia, vt constat ex quodam breui Bonifacij VIII. concesso nostræ sacræ religioni, & ex alio Sixti IV. concesso patribus Carmelitanis, & Augustinianis, nec ideo est nostrum intentum dicere, quod possit recurri ad summum Pontifi. aut Nuntium Apostolicum, quia ad hoc licentiam habet quiuis religiosus; quod tamen, dicit Aragon, debet fieri in negocijs grauibus, cum debita moderatione, in negotijs vero parui momenti recurrere ad hæc tribunalia est causa multæ turbationis, & detrimenti religionis 4 (Sot. l. 5. de iu. q. 6. art. 3. Habetur in append. ad app. illare. Arag. 2. 2. q. 6. ar. 3.)

De

De Appellationibus. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio quando detur.*
2 *Appellandi formula.*

QVia Penæ, quæ à Regularibus imponuntur, sunt in duplici differentia; nam vel ad correctionem morum vel alias ordinarie formato processu profe-
1 runtur, à primis datur nequaquam appellatio vt ex Regula sancti Benedicti habetur *capit.* 68. quo in loco mandatur correctioni satisfieri per monachū, vt votum obedientiæ seruet, sed postea possit coram superiore se conqueri, quod etiam verum est & de iure cōmuni *c. irrefragabili de offi. iud. ordin. &c. cum speciali in fi. de appellat. cap. reprehensibilis &c. 2. eod. titu.* sed si modum excesserit in corrigendo, vel alias ordinariè processerit, tunc datur appellatio, vt tenet Foll. *in c. 36. de ordine procedendi contra monachos num. 22. & 24.* Si tamen appellat ad superiorem suum regularem, non autem secularē, prout vetitum est fratribus sancti Francisci de obseruantia ex constitu. Grego. XIII. late die 8. Aprilis 1575. & fratribus sanctæ Mariæ seruorum per constitutionem latam à cle. 8. 15. Februarij. 1593. & quod detur in omni casu Appellatio inter regulares, notat Naua. *in cap. nullam 18. q. 2. num. 52. comment. 3. de appellationibus regularibus cōcessu vel vetitu tractat.* vbi efficaciter probat religiosos appellare posse, etiam à sententia lata super correctione, sed quia satis ampla est illa disputatio, satis est, vt stet veritas quod datur de iure Appellatio, & quis duobus modis appellare potest, in scriptis videlicet. *Ego fr. &c. ab hac vestra sententia lata vt dicitur contra me ad fauorem N. ad R. P. Prouincialem vel Generalem appello, protestando ipsam recipi & nil innouari, nam regulares non petunt Apostolos, nec eis prohibetur adire ministrum vel generalem sui est electio, vel eripiendo iter versus superiorem loco appellationis habetur adeo quod non videtur incidere in pœnam qui vadit ad superiorem, nec incidere in pœnam facit* Concil. Trident. vt latissime materiam hanc disputat ad partes, & cōcludit pro appellatione & recursu Nau. *locis citatis.*

Concil. Trid. sess. 25. cap. 4. de regular. & manual.

De Appellatione à Iudice.

CAP. III.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio quo ad substantiam de iure naturali est, quo ad formalitatem de iure positiuo.*
2 *Appellatio quare fuerit adinuenta.*
3 *Appellationis formalitatem tollere, ac mutare princeps potest substantiam non item.*
4 *Ius naturale, vel gentium tollere nequit princeps.*
5 *Appellatio quid sit.*
6 *Appellatio ad maiorem fieri debet.*
7 *Et à delegato ad delegantem.*
8 *Appellatio duplex Iudicialis, & Extraiudicialis.*
9 *Iudicialis appellatio quæ sit.*
10 *Extraiudicialis appellatio quæ sit.*
11 *Appellare an liceat.*
12 *Appellare qui possit,*
13 *Ante sententiam an possit appellari.*
14 *Appellans iudici non facit iniuriam.*
15 *Appellare vnus an pro alio queat.*
16 *A quauis sententia an appellari possit.*
17 *Definitiua sententia quæ sit.*
18 *Interlocutoria sententia quæ sit.*
19 *A sententia definitiua an appellari possit.*
20 *In caussa hæresis à definitiua appellari non potest.*
21 *A sententia interlocutoria an de iure canonico appellari possit.*
22 *An de iure ciuili.*
23 *Quoties à definitiua appellari possit.*
24 *Ius positiuum non adimit facultatem iure naturali concessam.*
25 *Quare trina solum super eodem conceditur appellatio.*
26 *Ad superiorem appellare de substantia appell. est, quod gradatim appelletur de accidentalibus.*
27 *In appellatione an gradatim procedendum sit.*
28 *An ommisso medio ad principem prouocari possit.*
29 *Ad Romanam sedem ommisso medio omnes appellare queunt.*
30 *Modus in appellatione qui seruandus de iure ciuili est.*
31 *Qui de iure canonico.*
32 *Tempus appellandi dicendum est.*
33 *Cur decem dies nec plures, nec pauciores ad appellandum concedantur.*
34 *Si Reus absit quid agendum.*
35 *Quocumque die illorum decem Appellari potest.*
36 *Etiam die feriata.*
37 *Etiam de nocte.*
38 *Apostoli intra quod tempus petendi.*
39 *Iudex a quo terminum ad apostolos petendos constituere potest.*
40 *Literæ admissoriæ quare dicantur apostoli.*
41 *Apostolorum quinque species. Dimissorij, Refutatorij, Reuerentiales, Conuentionales, ac Testimoniales, & qui sint.*
42 *Apostoli affirmatiui, & negatiui, & qui sint.*
43 *Qui Tempus ad prosequendum appellationem receptis apostolis quod sit.*
44 *Appellationem an debeat admittere iudex.*
45 *Si non admittatur, vel iudicis violentia timeatur, quid agendum sit.*
46 *Si appellantis ratio dubia sit, quid faciendum sit.*
47 *Si iudici caussa commissa sit appellatione remota quid agendum sit.*
48 *Remota appellatione non remouetur supplicatio.*
49 *In quibus casibus iudex appellationi deferre non tenetur.*
50 *Appellans ab appellatione desistere potest.*
51 *Appellatione interposita nihil nouandum.*
52 *Pendente appellatione illæsus damnati status conseruari debet.*
53 *Effectus appellationis qui sint.*
54 *Iudicis ad quem appellatum est quæ sint partes.*
55 *Regulares appellare à quibus nequeunt.*
56 *Si modus in eorum correctione excedatur appellare queunt.*
57 *Non admittens regularium appellationem punitur.*
58 *Regulares in quibus casibus appellare queunt.*
59 *Sacra Congregatio definiuit Regulares appellare posse, ordinemque statuit in eorum appellationibus seruandum.*
60 *In regularium appellationibus quomodo procedendum sit.*

ALter ab iniquo iudice declinandi modus appellatio ipsa est, quæ quidem naturali iure, quò ad illius attinet substantiam, est adinuenta, cum de legitimarum defensionum genere sit, quemadmodum superius cap. 12, num. 7. & 8. probatum à nobis est, at verò quo ad illius formalitatem spectat, siue modū, ac tempus, iure fuit positiuo constituta. *l. vna. C. de senten. præfect. prætor.* Abb. *in rubr. de appell.* Siluest. Tabienaque *verbo appellatio nu. 2.* 1

Quod ea de caussa factum fuisse constat, vt iudiciū 2
malitia, imperitiave corrigeretur; vt quod incautè in
priori ommissum iudicio fuit, suppleretur, & quoque
vt innocentiæ præsidio foret. *cap. cum speciali. §. porro &*
ca. ad nostram de appe. Pegna *in dir. inquisito. 3. par. com. 31.*
versicu. sed hæc dubitatio. Id cum ita sit, formalitatē,
siue appellationis modum, ac tempus tollere quidem 3
princeps, ac mutare valet; illius vero substantiam nō
item. Abb. & Felin. *in rubr. de appel. cit.* Siluest. & Armilla. *vbi supra.*

Neque enim princeps ea, quæ iuris naturalis, aut gentium esse constat, vel tollere, vel mutare potest, *clement. pastoralis de sent. & re iud.* 4

Est autem appellatio à minori iudice, siue ab inferiori ad superiorem prouocatio. Abb. *vbi supra, argum. cap. omnis oppressus. cap. si quis, & cap. placuit, 2. q. 6.* 5

Quare Appellatio ad maiorem semper fieri debet, nunquam ad minorem, vel partem, *arg. ca. 2. de consuetu. in sexto. & l. 1. §. si quis in appe. ff. eod. & à delegato ad delegantem le. Imperatores ff. de appe. leg. præcipimus, §. huic C. item de appel. ca. super quæst. §. porro. de off. deleg.* Pegna *loc. cita. com. 30. ver. verum propter reuerentiam.* 6

Appellatio autem duplex est. Iudicialis, & Extraiudicialis. 8

Iudicialis appellatio est ab inferiori ad superiorem iudicem iniquæ sententiæ ratione prouocatio, & iudicialis appellatur, quia in ipso iudicio fit. 9

10 *Extraiudicialis* vero appellatio est ab inferiori iudice ad superiorē præsentis, aut futuri grauaminis ratione prouocatio. & extraiudicialis appellatur, quia extra iudicium fit; vt in electione *c. constitutus, de appellatio.*

11. Appellare cuique licet absque peccato, quotiescunque se à iudice iniuste fore grauatum cognoscit. *argu. cap. omnis oppressus cita* 2.q.6. D. Thom. Tabie. *verbo appellatio. numero* 7. Angel. *versi. eod. numero* 15. id ratione admodum efficaci probatur a D. Tho. loc. cita. & à Sayre in claui regia *lib.* 12. *cap.* 17. *numero* 31. Quod si caussæ differendæ, siue protrahendæ gratia; aut iustæ sententiæ repellendæ (cum de illius iustitia constat) siue ad effugiendum iudicium appellet quis, peccatum committit, & si ex huiusmodi appellatione grauetur aduersarius, aut illi notabile detrimentum inferatur, ad restitutionem quoque tenetur, *arg. cap. quicunque, & cap. omnino, 2.q.6. cit.* Angel. *vbi supra.*

D. Thom. 22. qu. 69. ar. 3.

12 Appellare itaque mortalium quicunque potest, qui oppressus, aut grauatus à iudice quolibet inferiori est, atque etiam, qui ratione valde probabili, siue cōiectura opprimi, aut grauari veretur. si tamen vera, & non fictitia oppressio sit *arg. c. omnis oppressus cit.*

13 Etiam ante sententiam, *cap. vt debitus de appell. & cap. non ita 2.q.6. gloss. cap. 2. ea. quæst.* Nauar. *consi.* 1. *de appell. nu.* 1. Iacob Menochius. *lib.* 1. *de arbitr. iud. quæst. centur.* 5. *casu* 490. etiam post Concil. Triden. in caussa visitationis, & correctionis iusta caussa expressa, Nauar. *loc. cit. num.* 3 *ex cap. Romana de censi. in* 6. §. si autem naturalis, etenim ratio cuique suadere videtur; vt seipsum eo, quo meliori potest, modo tueatur, quare se grauatum, vel grauandum sentiens quis, ad superiorem iudicem prouocare potest; vt hoc pacto se, suaque seruare queat.

14 Nec appellans iudici facit iniuriam, cum iure vtatur suo *l. non videtur. ff. de regul. iuris.* sibi ipsi imputet iudex, quem proximum grauare minime pudet.

15 Appellare quoque vnus pro alio potest, licet illius procurator non sit, si communi iure grauentur, atque iuuentur, ex. gr. si plures de vno, eodemque delicto velut socij damnarentur, vnius illorum appellatio ceteris prodesset. *capite vna sententia. de appellatione iuncta gloss. & leg. 1. C. si vnus ex pluribus appellati.*

16 A quauis prouocatur sententia siue definitiua sit, siue interlocutoria.

17 *Definitiua* sententia dicitur illa, qua iudicium ipsum terminatur, qua videlicet condemnatur quis, vel absoluitur.

18 *Interlocutoria* vero illa nuncupatur, quæ caussæ ipsi interponitur, vt cum iudex iustas, & rationabiles Rei exceptiones nequaquam admitti; Reum iniuste torqueri, vel non audiri, legitimas defensiones eidem nō esse tribuendas, & e conuerso, decernit. cum accusatorem legitimum, illegitimumvè, testes idoneos, vel non idoneos; huiusmodique alia in caussæ progressione contingentia determinat, siue declarat.

19 A sententia definitiua, si quam iniustitiam in seipsa contineat, aut præseferat, appellari posse, omnibus in confesso est. Val. *to.* 3. *commentar. Theolog. disputatio.* 5. *quæ.* 13. *puncto tertio.*

20 Præterquam à sentētia definitiua in caussa violatæ religionis, à qua non admittitur appellatio propter fidei fauorē, ac odiū hereticorum, ne iudiciū protrahatur. Pegna *in dir. inquisito. loc. cit. cō.* 31. *ver. sed hæc dubitatio.*

21 A sententia vero interlocutoria, si ratio, caussaque iusta, vel probabilis adsit, appellari de iure canonico potest. *cap. significauerunt de testi. cap. vt debitus cap. cum speciali, & cap. cum cessante de appell. facit cap.* 1. *eod. titu. in* 6. Farinac. *quæst.* 38. *num.* 16. etiam in caussa hæresis. Pegna *loc. cit. ver. ab interlocutorijs, qui alios ad idem adducit.*

22 At vero de iure ciuili non item. *l.* 3. *C. quor. appella. non rec. & l.* 2. *C. de episcopis.* Etenim grauamen, quod per interlocutoriam infertur, per appellationem a definitiua reparari potest. Quod si eiusmodi sit grauamen, vt per prouocationem à definitiua nequeat reparari; & quoque de iure ciuili tam in criminalibus, quam in ciuilibus ab interlocutoria prouocare licet. *l. ante sententiam* §. *de appel. reci. facit gloss. in l. ante sententiæ tempus. C. quorum appel. non reci. supra cita.* etenim quando preiudicium est irreparabile, semper conceditur appellatio. Cæsar. de Gras. *dec.* 30 *nu.* 6.

Quoties autem appellare quis à definitiua possit. 23
vnica propositione determinari non potest.

Itaque dicendum est, primo. Cum de sententiæ iu- 24
stitia constat, appellare nunquam licet, quinimmo tunc appellans punitur *ca. omnino. 2.q.6.*

Secundò cum de sententiæ iniustitia liquet, appel- 25
lare toties licet, quoties iniusta profertur.

Ius nanque positiuum bis tantum ab eadem appellari sententia statuens, & non vltra; læsæ parti facultatem non intendit adimere, quam iure possidet naturali ad superiorem iudicem prouocandi, quoties manifeste grauatur.

Tunc vero partem grauari nemo non videt, quan- 26
do illam contra manifeste iniqua profertur sententia, vt recte docet Valen. *loc. cit.* §. *tantum notandum.*

Tertio Cum sententiæ iniustitia dubia est probabi-
li existente vtrinque ratione; ter appellare licet. Id 27
vsus obtinuit, consuetudoque vt affirmant Dom. So. Michael Salon. 2.2. *quæst.* 69. *art.* 3. Valen. *vbi supra.* & alij omnes. quamuis de iure tertio appellare quis minime possit. *c. directa, & cap. sua nobis. de appell. & in Cod. li.* 7. *titulus habetur. Ne super eadem caussa tertio liceat prouocare.*

Dom. Sot. de iust. & iure l. 5. *quæst.* 6. *ar.* 8. *ad* 1.

Conceditur aute in dubio ter appellare, vt si Reus 28
nouam fortasse iuris, aut facti rationem pro se inuenire posset, quam alijs corā iudicibus, aut nequiuit, aut nequaquam proponere nouit; ea se ratione tueri, ac defendere queat. Verum enimuero tres vltra vices minime conceditur appellatio; vt caussæ terminari valeant; quarum exitus alioqui videretur nunquam, adde, quod iudices ipsos toties a recto iudicio deficere præsumi non debet.

Cum autem appellatur, ad superiorem, siue ad ma- 29
iorem facienda est prouocatio, id nanque de appellationis substantia est; quemadmodum gradatim procedere de accidentalibus illius esse videtur. docet id Sil. *verbo appellatio, num* 2. *circa finem.*

Et quidem gradatim procedendum fore mandatur 30
cap. omnis oppressus 2. qu. 6. cit. iuncta gloss. capite licet ead. q.

Quamuis ad principem omisso medio prouocari 32
possit, *argum. cap. si quis, & seq. eadem quæst. iuncta gloss. d. cap. si quis, & cap. dilecti filij, el tertio. de appell. ver.* post huiusmodi appellationem, & valet consuetudo sic appellandi omisso medio. vt probat Sil. *loc. cit.* atque etiam cessante consuetudine; nisi obijciatur. idem eo. loco.

Et certe ad Romanam sedem ommisso medio sim- 33
pliciter appellare cuique licet *cap. quoties, & cap. ad Romanam.* 2. *q.* 6. *cit. & cap. si duob. de appell.* Nauar. *consil.* 2. *de appel. num.* 1. *& consil.* 4. *eod ti. nu.* 3. *in fine, tom.* 1. Pegna. *com.* 31. *in dir. inquisi.* 3. *par. ver. quod si.*

Modus autem in appellatione seruandus est; vt 34
prouocatio fiat aut viua voce, si in continenti grauamine illato prouocetur, eodemque die, iudice in eadem iudicij existente figura. *le.* 1. *ff. de appell. C. eo. l. litigatoribus, aut in scriptis. si in continenti minime fiat.* Achil. de Gras. *decis.* 8. *nu.* 1. *&* 2. Tunc etenim intra decem dierum spatium appellationis libellus in scriptis, prouocantis, iudicum à quo, & ad quem, ac aduersarij nomina continens porrigendus est iudici à quo. *vt l.* 1. §. *fi. de appell.* & hoc de iure ciuili.

At vero de iure canonico in scriptis facienda est
prouocatio, libellusque prædicta nedum continens 35
porrigi debet, verum & grauaminis, a quo appellatur expressionem *cap. cum sit Romana de appellat.* & caussam quoque, propter quam ipsum grauamen impungatur continere debet, *c. vt debitus, & c. caussam, eod. titul. & c.* 1. *eo. tit. in* 6.

Tempus vero appellandi decendium est, videlicet
intra decem dies à die latæ sententiæ *c. anteriorum.* 2. *q.* 6. 36

Tot namque dies cuique ad deliberandum sufficere iudicantur à lege, an sit prouocandum. Neque plures additi sunt, ne aut bonum commune detrimentum pateretur, aut altera pars diutius suspensa maneret D. Thom. Valent. *vbi supra.* Tabie. *ver. appellatio. n.* 3.

D. Thom 22. quæst. 69. ar. 3.

Quod

34 Quod si rationabili de caussa Reus à loco, vbi sententia pronũciatur, absit; decẽ dierum terminus à die notitiæ latæ sententiæ cõputari debet. *C. quamodo, & quan. iudex lege ab eodem. ff. de appellatio. leg. 1. §. fin.* Tabie. *ec. citat.*

35 Intra quod decem dierum tempus quocunque die fieri prouocatio potest.

36 Etiam die feriata. Felin. *cap. cum M.* Ferrariensis. *de constit. ver. secunda conclusio num. 32.* Bal. *in l. 1. C. de ferijs.*

37 Immo de nocte quoque fieri posse, si illius, cui appellatio facienda est, haberi copia queat, docent ij 'é, videlicet Bal. *in authen. hodie. C. de appella.* & Feli. *vbi supra. ver. quarta conclusio. num. 34.*

38 Qui autem prouocauit, Apostolos, literas videlicet dimissorias intra dies triginta à iudice à quo prouocauit, petere debet ad iudicẽ ad quẽ appellauit directas. alioqui si intra id tẽpus petere prætermiserit appellãs, factæ appellationi renunciasse præsumitur. *ca. ab eo. de appellatio. in sexto le. nonnulli. C. de appel. gl. in cap. cordi. & in ca. quamuis eod. ti. in clementi. & in c. post appellationẽ. 2. q. 6.*

39 Quamuis iudex à quo appellatur terminum ad Apostolos petendos assignare appellanti queat; intra quem nisi petierit, appellationi renunciasse videtur. *capit. quamuis tit. de appellationibus, in clementinis.*

40 Literæ istæ dimissoriæ, quæ a iudice à quo ad iudicẽ ad quẽ deferendæ prouocanti dantur, Apostoli greco vocabulo nuncupantur, composito ex ἀπὸ quod est de, στόλος quod est missio, quasi demissio, siue dimissio, illis nanque mittitur, siue dimittitur appellans à iudice à quo ad iudicem, ad quem prouocauit.

41 Apostolorum quinque species reperire est. vt elicitur ex Abb. *cap. bonæ memoriæ. de appel.* Specula. *3. part. eod. tit. §. sequitur. gloss. in cap. 1. eod. tit. in sexto. & alijs doctoribus.* Quidam etenim Dimissorij dicuntur, quidam Refutatorij, quidam Reuerentiales, quidam Conuentionales, quidam verò Testimoniales.

Dimissorij vocantur, quando iudex à quo simpliciter detulit appellationi.

Refutatorij, quando non detulit. *Reuerentiales*, quandò propter solam superioris reuerentiam detulit. *Conuentionales*, quando pars appellationem admittit, siue in iudicio, iudice ipso aut recusante, aut etiam tacente; siue extra iudiciũ. *Testimoniales* vero, quando ab honesta persona, corã qua propter metum iudicis à quo prouocatum est, vt infra dicetur, nu. 45. tribuuntur. licet omnes Apostoli testimoniales appellari queant. nanque testimonia sunt, quod prouocans appellauit.

42 Reduci hæ quinque species Apostolorum, ad duas vtique possunt. omnes enim Apostoli aut affirmatiui sunt, aut negatiui. Affirmatiui nuncupantur, cum appellationi delatum fuit, siue simpliciter; siue ob superioris, ad quem prouocatum est, reuerentiam; siue ad partium conuentionem; siue etiam propter iudicis à quo metum ab honesta persona, coram qua appellatum est, fiant. Negatiui autem nominantur, cum iudex appellationi minime detulit.

43 Tempus vero ad prosequendam appellationem receptis Apostolis annus est, quod si caussa enidens, necessaria, notoriaque sit; biennium, nisi iudex, à quo prouocatum est huiusmodi tempus abbreuiet, & prouocans, si intra id tempus appellationem fuerit minime prosequutus, à sententia cadit, primæque sẽtentiæ stare tenetur. *cap. personas. & capite cum sit Romana. iunct. glos. de appell.* Abb. *ibidem, & cap. ex parte. de rescrip.* nisi de impotentia prosequendi constiterit. *capite. Ex ratione. de appellationibus.*

44 Appellationem si iusta, vel rationabili caussa, & ratione fulciatur, admittere debet ipse iudex; & non admittens punitur. *capite decreto. 2. quæst. 6. cap. de priore. de appel. & cap. 1. eodem titu. in sexto. l. quoniam. ff. eodem tit.* Nauar. *consi. 1. eodem titu. in fine. & consi. 4. numero 6. tom. 1.* Menoc. *de arbitr. iud. q. ci. li. 2. centur. 4. casu 368.* etiã si de leuiorib. & minimis caussis fiat. *cap. de appellationibus, eodem tit.*

45 Et cum à iudice iusta non admittitur appellatio, vel à Reo ipsius timetur violentia; tunc pro appellante reputatur; dummodo publice protestetur, vel cõram aliqua honesta persona appellet. *leg. cum quidam. ff. de appel. cap. fina. eod. titu.* à qua honesta persona tribui debent Apostoli testimoniales ipsi appellanti. Silu. *ver. appellatio. nu. 13. in fine.*

Si autem appellantis ratio dubia sit; quare anceps ipse sit iudex, an admittenda, nec ne prouocatio sit; illam vtique admittere debet. Io. Andr. *in cap. vt debitus, de appel.* Specul. *eo. tit. § nunc dicamus.* Archid. *cap. 1. & ca. si à iudice. eod. titu.* Feli. *cap. significamus. de testam. num. 1.* Valen. Cuius illa ratio esse potest, quia existente opinionum varietate (dummodo probabiles sint) iudex in Rei fauorem iudicare debet. *argumen. capit. cum sunt de reg. iur. in 6. & in l. fauorabiliores. ff. eodem tit.* 46 *Valen. tom. 3. disp. 1. q. 22. punct. 3.*

Si vero iudici fuerit caussa commissa appellatione remota, si verum grauamen ipsum sit, deferre appellationi debet; neque enim tunc appellatur contra rescriptum: sed contra iudicis ipsius malitiam. *capite dubium. 2. quæst. 6.* eo nanque casu friuola solum interdicitur appellatio. *capite super eo. el secundo. de appellationibus.* Tabie. *loc. cit. num. 8.* Sil. *num. 7.* Farin. *quæst. 17. num. 31.* 47

Quod si non audiatur ipse Reus à iudice, supplicare potest; neque enim appellatione remota supplicatio remouetur, siue recursus Menoch. *lib. 1. cit. q. 70 nu. 24. & seq.* Farinac. *vbi supra num. 32.* 48

Si autem appellatio friuola sit, rationabili caussæ minime inhærens; aut ipso iure nulla, iudex illi deferre nequaquam tenetur. ex. gr. si appellatur quarto super eodem articulo. neque enim plusquam ter super eodem appellari articulo potest, vt supra dictum est num. 24. Item si iudex grauamen, super quo prouocatum est, reuocauit. *cap. cum cessante. de appel.* Item si delictum notorium est; aut illud confessus est Reus. *l. 2. C. quor. appel. non reci. capite cum speciali. §. porro. eodem tit.* Item; si arbitri compromissarij iudicarunt, *capite à iudicibus. 2. quæst. 6.* nisi tres fuerint ipsi arbitri, & duo sententiam ferant absente tertio, vel renuente. *cap. sane. eadem quæst.* Iudicis enim adiuncti omissio nullitatem parit. Achil. de Graf. *decis. 8. num. 3.* In aliis quoque casibus appellationi deferre nequaquam tenetur ipse iudex, de quibus vide Siluest. & Tabie. *eod. tit. nu. 8.* 49

Appellans ab appellatione, si voluerit, desistere potest. *leg. 28. C. de appel.* Gratia. & glo. *2. q. 6. post cap. ei qui. §. si vero is.* 50

Appellatione propabili fulta ratione interposita, nequit amplius procedere iudex, aut aliquid innouare. *2. quæst. 6. cit. capit. post appellationem. l. 1. ff. nil nouari appellatione interposita.* Nauar. *consil. 2. de appella. num. 3. tomo. 1.* & omnes communiter, siue illi detulerit iudex, siue non detulerit, etenim si detulit, procedere minime debet, quia detulit, si non detulit, ne appellanti præiudicet, quousque quid agendum sit, decernatur. Pegna. *d. com. 31. ver. attendat inquisitor.* Menoc. *vbi supra. nu. 50.* 51

Pendente quoque appellatione integer, ac illæsus debet seruari damnati status; adeo quod infamis non erit, illisque vti poterit, quę ante accusationem, aut denunciationem, aut inquisitionem, aut exceptionem vti poterat. probat id Couar. 52 *Couar. lib. 1. var. resolut. c. 16. num. 1 1. circa finem.*

Effectus appellationis hi sunt. Si appellatio iudicialis legitima sit, & sententiam, & iurisdictionem iudicis, à quo prouocatum est, quo ad illam caussam suspendit. *capit. cum appellationibus. §. si iudex. de appellatio. in sexto* non attamen suspensa illius iurisdictio est, quo ad illa, quæ tendunt in faciliorem appellationis exitum: etenim terminum assignare potest ad prosequendam appellationem, & apostolos tradere appellanti *cap. 1. §. 1. de appel. in sexto.* quam iurisdictionem tunc demum abdicat, cum ipsi apostolos appellanti tradit: ipsa quoque appellatio caussæ cognitionem ad superiorem transfert, ad quem appellatum est. 53

Extraiudicialis prouocatio similiter si verisimilis, atque probabilis est, caussæ ipsius cognitionem ad superiorem iudicem, ad quem prouocatum est, transfert ita, vt ipsa pendente nihil in appellantis præiudicium attentandum sit. *2. quæst. 8. ca. quoties. iuncta glos.* Panorm. *in rub. de appell. num. 3. & in cap. bonæ memoriæ. num. 7. & 8. eod. tit.* Petrus de Anchara. *in cap. concertationi. eod. tit. lib. 6.* Felin. *in cap. 1. eod. tit.* Sil. *eo num. 2.* Rodriquez *in summa,*

summa par.2.cap. Achil.de Grass. *decis.244.num.1.* executionem quoque suspẽdit appellatio ipsa; nisi iudex cum clausula (appellatione remota) procedat; atque etiam cum à censuris iam inflictis appellatur; aut quando caussa friuola est Nauar. Sil. *eo.numero 1.* Angel. *eo.num.2.*

Nauar consl. 2. de appell. num. 13.n.1.

54 Quid vero iudex ad quem prouocatum est, facere debeat, nunc breuiter dicendum est. Itaque appellantem audire minime debet, neque ad citationem neque ad inhibitionem, neque ad actum aliquem deuenire; nisi per literas iudicis à quo illi de appellatione vel iusta, vel rationabili, vel admittenda, vel licita constiterit, quinimmo dictum prouocantem repellere debet. nisi de partium consensu procederet. quo casu licet appellatio minime producta fuisset, tamen procedere posset. Achi.de Grass. *cit dec.30.nu.3.*

Si exhibitæ literæ fuerint, nisi in illis grauamen, & appellationis ab eo caussa posita fuerit, prouocantem simili modo reijciat. Idem operetur, si in casibus à iure non concessis, aut prohibitis appellauerit, de quibus hoc eodem capite supra nu.49. habitum est. *l. fin. ff. de appel. reci.*

Si caussa dubia est, partes citare debet, vt rem perfecte cognoscere queat. *argum. l. de vnoquoque negotio ff. de regu. iuris.*

Si vero iustam, & rationabilem appellationem fuisse cognouerit, ideoque caussam ad ipsum esse deuolutam; inhibere, citare, aliaque pro caussæ cognitione, prosequutione, ac terminatione agere necessaria poterit. Tabie. *ver. appellatio. nu.20.* velut primæ instantię iudex. Achil.de Grass. *decis.207. num.3.*

55 Quo ad Regulares autem, illis à suorum prælatorũ, superiorum correctione si iuxta regularia instituta fiat, modusque in ea non excedatur, appellare minime licet. *cap. ad nostram. cap. reprehensibilis, & c. cum speciali, de appell.* neque in casibus suprapositis cap.10. nu.9. & sequentibus.

56 Quod si modus in huiusmodi excedatur, profecto prouocare queunt. *cap. de priore. de appell. gloss. ibid.* & *c. licet. ver. interclusum, de offi. ordin.* & ibid. Panor. & Dec. idem Panor. *in c. de priore cit.* Sil. *ver. appellatio num. 9.* Angel. *eod. nu. 10.* Tabie. *eod. num.* Nauar. *consil 4. de appella. num.2. & seq. tom.1. & in comment. 3. de regular. num.51 atque etiam in commen.2. eo. titu. num. 61.* quo loco affirmat hanc esse communem. Rodriquez *in summa, part.2. tra. de ordi. iudi. capit. 13. conclu.3. & in quæst. regul. tom.1. q.29. art.2.*

57 Et non admittens regularium appellationem punitur. *d. c. de priore* Nauar. *consi.1. eod. tit. in fin. & consil.4. nu. 6. to.* Menoch. *lib.2. cit.* centur.4. casu 368.

58 Quando vero de occultis delictis grauioribus, atq; grauissimis ad illorum infamiam, aut officiorum, siue etiam actiuę, ac passiuæ vocis priuationem, aut carcerationem, aut aliam grauiorem, vel grauissimam pœnam contra eosdem agitur; si grauentur, quemadmodum alij quicunque mortalium, & ipsi appellare, siue prouocare queunt, id efficacissimis rationibus atque verissimis probant Greg. Sayrus *in Claui regia sacer. li.12. c.17. nu.38. & seq.* ac Emanuel Rodericus *in quæst. regular. tom.1. quæst.29. art.2.* post Nauar. *consil.7. de appel. num.6. tom.1.* Et quidem, cum appellatio de iure sit naturali, vt supra cap.12. num.7. dictum fuit: grauato mortalium nemini illam denegare fas non esse, cuique sanæ mentis profecto constat.

59 Nunc vero temporis de huiuscemodi re nec dubitare licet. definita nanque illa quæstio fuit à sacra Illustrissimorum Cardinaliũ congregatione super negotijs Episcoporum, & Regularium, ab illa etenim de appellationis Regularium ordine decretum emanauit anno 1587. A prælato ad Prouincialem, à Prouinciali ad Generalem, à Generali ad Illustrissimum Protectorem, à Protectore ad sacram congregationem prædictam, de quo decreto vide Compend. Priuil. *verbo appellare in annot. Capucini, §.1.* Roderic. & Sayr. *locis cit.*

Quod si regularibus appellationis ordo à sacra congregatione statuitur; ab eadem profecto, eosdem quoque appellare posse, decerni, nemo non videt. 60

At vero in Regularium appellationibus modum in præsenti capite iuri vsquequaque conformem obseruandum fore, minime credo *arg. capit. qualiter, & quando el 2. de accusato. §. fina.* Quemadmodum enim summus Pontifex ibi concedere videtur ordinem iudiciarium in regularium personarum caussis cognoscendis non esse vsquequaque obseruandum; ita quoque dubio procul concederet in eorum appellationibus modum, quem iura disponunt ad vnguem non debere seruari.

Quare opus non erit appellationem in scriptis dato libello proponere, neque apostolorum facere petitionem, siue traditionem intra triginta dies, verum satis erit coram iudice à quo grauatum regulare verbotenus appellare, iudicis ad quem nomine, grauamine, caussaque propter quam ipsum grauamen impugnatur patefactis, atque propositis, quæ attamen vniuersa scriptis à caussæ notario continuò tradenda erunt.

Poterit quoque iudex à quo prosequutionis eiusdem appellationis tempus assignare prouocanti, interimque literas de huiuscemodi appellatione Iudici ad quem dare, vt, quid agendum sit, decernere queat. *argu. clementi. sæpe de verbor. significat. de qua superius cap. 11. per totum sermo habitus est.*

De Appellationibus. Cap. IV.

S V M M A R I V M.

1 *Ordinata per Conc. Trid. circa appellationes.*
2 *Sententia definitiua quid sit.*
3 *Carceratio inducit grauamen irreparabile.*
4 *Archiepiscopus quando debeat admittere appellationes factas à suis suffraganeis.*
5 *Appellatio non concedenda in facto notorio.*
6 *Appellanti præfigi potest terminus prosequendæ appellationis.*
7 *Sequestrum quando concedi possit.*

Diffusam appellationum materiam, de qua copiosissimi extant variorum tractatus, pro nostro more in ijs tantum, quæ circa eas recenter, & maxime post Concil. Triden. fuerunt innouata, sufficiet attigisse.

Vnde primo Conc. ordinauit, vt ab omnibus Legatis, Nuncijs S. Sedis, Metropolitanis, alijsque superioribus iudicibus, const. Innoc. IV. relata *in c. Romana, de appellat. in 6.* in admittendis appellationibus, seruetur. 1

Conc. Trid. sess. 22. cap. 7. de reform.

Idem *sess. 24. cap. 20.* prohibet appellationes admitti, nisi à definitiua sententia, vel ab habente vim definitiuę, vel ab interlocutoria grauamen irreparabile continente. Quæ autem sit differentia inter has sententias, tradit Felin. *in rub. de iud.* Host. *in Sum. tit. eo. nu. 2.* nimirum, quod definitiua est, quæ decidit negotiũ principale in iudicium deductum. Vim definitiuæ habens est, quæ definit vnum articulum causæ substantialem, vel etiam totum negotium perimit, licet per indirectum, vt si quis repellatur ab agendo per aliquam exceptionem, interlocutoria vero est omnis alia pronunciatio iudicis super intercidentibus ante definitiuam. 2

Conc. Trid sess. 24. cap. 20.

Grauamen demum irreparabile est omnis actus irretractabilis, & quo mandato exequutioni, pars grauata amplius non subleuaretur appellatione à definitiua, vel non sine difficultate, & præiudicio subleuaretur, vt est carceratio, tortura, excommunicatio, suspẽsio, interdictum, Duen. *reg. 52.* Franch. *de appell. cap. super eo. 2. not. 2.* Rebuf. in Concord. *tit. de friuol. appellat.* Et quoad carcerationem declaratum fuit à Sacra Congreg. Conc. vt refert Quar. ver. Archiepiscopi auctori. *in addi. nu.20 versus finem* in hunc modum. 3

An quod decreto sacri Conc. Trid. dicitur de grauamine, quod per appellationem à diffinitiua reparari non potest, intelligi possit, & debeat de grauamine indebitæ carcerationis.

Conc. Tri. sess. 21. cap. 1. de refor. & sess. 24 cap. 20. de refor.

S.D.N

S.D.N. audita relatione Congregationis Concilij, declarauit ita esse intelligẽdum, & ideo ab huiusmodi grauamine appellari posse & ordinarium teneri huic appellationi deferre, & teneri processum transferre ad iudicem appellationis, interim tamen reo manente in carceribus, donec iudex appellationis causa cognita aliud iusserit.

Conc. Trid. sess. 23. c. 1. de ref. Idem Conc. ordinat, ne vlla appellatio, vel inhibitio superioris impedire possit ordinarium, quo minus suam sententiam circa residentiam curati latam exequatur.

Conc. Trid. sess. 13. c. 1. & sess. 24. cap. 10. de ref. Sess. vero 13. similiter vult ne in causis visitationis, correctionis morum, & criminalibus, executio sententiæ appellatione suspendatur.

Conc. Trid. sess. 13. c. 2. Eadem, *sess. 13. c. 2.* statuitur, vt causę ad Romanam Curiam per appellationem deuolutæ, committantur in partibus Archiepiscopo seu eius Vicario, siue ex causa alteri viciniori Episcopo, seu eius Vicario, & non inferiori.

Conc. Trid. sess. 25. cap. 13. de Regular. & c. 14. eadem sess. Sess. 25. c. 13 *de Regular.* vt causæ pręcedentiæ remota omni appellatione terminentur.

Eadem *sess. c. 14. de ref.* ordinatur, vt contra concubinarios ordinarius procedere possit, appellatione non obstante.

Circa eandem appellationum materiam decreuit quoque sacra Episcoporum Congregatio ea quæ sequuntur in anno 1600. relata apud Genuen. *cit. cap. 88. Quar. loc. cit.*

4 Ad tollendas ambiguitates, & controuersias iurisdictionales, quæ inter appellationum, & prioris instãtię iudices, non sine partium dispendio cursusque iustitię impedimento, & sæpe cum scandalo oriuntur, sacra congregatio causis Episcoporum præposita, facta prius relatione S.D.N. Clemen. VIII. ac de sanctitatis suę mandato viuæ vocis oraculo desuper habito in hunc, qui sequitur, modum ab omnibus ad quos spectat, in posterum fieri, ac seruari debere mandauit, & mandat.

Metropolitani, Archiepiscopi, Primates, aut Patriarchæ suffraganeos eorumque subditos non iudicent, nisi in casibus à iure expressis.

Item nec alij superiores etiam Nuncij, vel Legati de latere specificam facultatem maiorem non habentes, causas in Curiis Ordinariorum, vel aliorum inferiorum iudicum pendentes, ad se aduocent, nisi per viam legitimæ appellationis ad ipsorum tribunalia deferantur, tuncque appellantes ab inferiorum iurisdictionibus quo ad alias causas eximere non possint.

Appellationes nunquam recipiantur, nisi per publica documenta, quæ realiter exhibeantur prius constiterit, appellationem à sententia definitiua, vel habente vim definitiuæ, aut à grauamine quod per definitiuam sententiam reparari non possit in casibus à iure non prohibitis per legitimam personam, & intra debita tempora fuisse interpositam ac prosecutam

Nec dum causa coram inferioribus iudicibus pendent, ante definitiuam sententiam, vel vim definitiuæ habentem, de grauamine illato superiores cognoscere valeant, licet citra præiudicium cursus causarum se id facere contestentur, nec ad hunc effectum liceat eis inhibere, aut simpliciter mandare, vt ipsis copia processus transmittatur etiam expensis appellantis.

Inhibitio post appellationem, sicut præmittitur, receptam non concedatur nisi cum inscriptione tenoris sententiæ aut decreti definitiui, aut vim definitiui habentis, vel damnum per definitiuam irreparabile continentis, alias inhibitiones, & processus, & inde sequuta quæcunque sint ipso iure nulla eisque impune nõ parere liceat.

Si appellans afferat sententiam aut appellationis exemplum culpa iudicis vel actuarii haberi non posse, non ideo recipienda erit appellatio, aut aliqua inhibitio concedenda, sed eis tantum, ad quos pertinet, iniungi poterit, vt soluta condigna mercede actorum, exemplum authenticum appellanti intra breuem aliquem competentem terminum tradatur.

Caueat tamen iudex à quo, ne si verè appellatum fuerit in casu appellabili, interim aliquid in præiudicium appellantis attentet, & si per actum publicum aut per testium depositionem constiterit, acta denegari appellanti, tunc mandato tradendi acta possit iudex appellationis adiicere, ne interim aliquid noui contra appellantem attentetur.

Ab executione decretorum S. Conc. Trid. aut visitationis Apostolicæ, appellationis à Metropolitanis non recipiantur, nec si Episcopi virtute eiusdem S. Concilii procedant vt Sedis Apostolicæ delegati in causis, quæ sub eorum iurisdictione ordinaria non comprehenduntur, salua tamen in hoc casu Legatorum & Nunciorum Apostolicorum auctoritate.

In causis vero visitationis Ordinariorum, aut correctionis morum quoad effectum deuolutiuum tantum admittantur, nisi de grauamine per definitiuam irreparabili agatur, vel cum visitator citata parte, & adhibita causæ cognitione, iudicialiter procedit, tunc enim appellationi locus erit etiam quoad effectum suspensiuũ.

Cum à grauamine quod per definitiuam reparari nequit, vt indebitæ carcerationis, vel torturæ, aut excommunicationis, etiam comminatæ appellatur, non nisi visis actis ex quibus euidenter appareat de grauamine appellatio admittatur, aut inhibitio, vel prouisio aliqua concedatur.

Causa appellationis pendente, appellans in eodem, quo reperitur, carcere permanebit, quoad iudex ad quem appellatum est, visis actis, & causa cognita aliter decreuerit, & tunc si à iudicis ad quem decreto vim definitiuæ habente fuerit appellatum, nihil mandare aut pro sui decreti executione attentare poterit, donec per iudicem superiorem aliud fuerit ordinatum.

Acta originalia processuum primæ instantiæ ad iudicem appellationis Notarius mittere non cogatur, nisi probabilis aliqua falsitatis causa, & suspicio incidat, quæ iudicialiter obiiciatur, & tunc terminata causa remittenda sunt ad ordinarium, vt in suo archiuo conseruentur.

Censura Ecclesiastica in appellantem, prolata, relaxari aut nulla declarari per iudicem appellationis non possit, nisi auditis partibus, & causa cognita, tuncque si constiterit eam iustam esse ad iudicem qui excommunicauit, appellans remittendus est, vt ab ipso iuxta sacros canones beneficium absolutionis, si humiliter petierit, debitamque emendationem præstiterit, obtineat: si vero iniustam esse clare appareat, superior absolutionem impendat: si dubitetur, honestius, est vt ad excommunicationem intra breuem aliquem competentem terminum eidem præfigendum absoluendus remittatur, licet etiam superior hoc casu id ipsum per se præstare iure possit.

Absolutio ad cautelam, non nisi parte citata, & visis actis, cum dubitatur de nullitate excommunicationis ab homine prolatæ vel à iure, si occurrat dubium facti, vel probabile dubium iuris, concedenda erit, tuncque ad tempus breue cum reincidentia, & præstita per excommunicatum cautione de stando iuri, & parendo mandatis Ecclesiæ tantum: & si iuxta formam à iure præscriptam apparebit quem ob manifestam offensam excommunicatum fuisse, debitam etiam satisfactionem præstare, & si ob contumaciam manifestam, expensas pariter satisfacere, & cauere de iudicio sisti coram excommunicatore quis tenebitur prius, quam ad cautelam absoluatur.

A sententia etiam definitiua contra verum contumacem prolata, appellatio non recipiatur, nec inhibitio aut alia quæuis prouisio, quamdiu appellans in huiusmodi vera contumacia persliterit, concedatur, Romæ in S. Congregatione die 13. Octob. 1600.

Alex. Card. Florent.

Hieron. Acutius Secret.

Vltra præmissa autem circa eandem appellationum materiam notari potest vtiliter, appellationem non esse concedendam in notorio manifesto ex ipsa facti euidentia, vt si quis fuerit confessus, & conuictus, nec confessio fuerit excusata. *c. cum speciali. § porro. de appell.* vel si quis obligauit se apud acta ipsius Iudicis, vel obligatione Camerali. Vestr. *lib. 7. c. 3. num. 16.* Similiter si constet ex confessione alterius, vt si hæres conueniatur ex confessione defuncti. Vestr. *ibid.* 5

Seruat quoque Romanæ Curiæ stylus vsitatus vt non deferatur appellationi in rebus parui momenti, vt si pro summa non maiori decem ducatorum agatur. Vestr. *ibid.*

Notandum item quod in appellatione à diffinitiua vel diffinitiuæ vim habente, nulla causa est exprimẽda, quia ius ipsum concedit appellare. In appellatione vero ab interlocutoria necessario causa exprimi debet, aliter esset appellatio nulla, causa autem exprimitur, vt iudex causa considerata possit, si velit, reuocare sententiam, potest enim reuocare interlocutoriam, à qua appellatur, *cap. cum cessante, de appell.*

Appellans item, si intra decẽ dies à prolatione sententiæ cõputandos non appellat in scripto, appellatio

censetur deserta. Maran. 6. p. de appel. num. 202. nisi grauamen esset permanens, & habens causam continuã, vt est carceratio, vel nisi iusta excusaretur ignorantia. Alius autem terminus dierum triginta ad petendum apostolos, non appellanti, sed iudici concessus est à iure, vt interim deliberare possit an debeat deferre appellationi, illo tamen durante debet appellans petere Apostolos ter, seu vno contextu dicere peto instanter, instantius, instantissimè. *Clem. quamuis. de appel.*

Et non nisi ab interlocutoria sunt petendi, à definitiua enim ipsum defert appellationi, *c. biduum. 11. q. 6.* Vestr. *loc. cit. in fin.*

6 Tempus prosequendæ appellationis annus est præfinitus à iure, & ex causa biennium, *c. cum sit Romana. ca. personas, de appell.* Potest tamen iudex à quo præfigere breuiorem terminum appellanti, intra quem appellationem suam prosequatur, & doceat de prosequutione, *c. ad aures. loc. cit.* non tamen assignare potest terminum, intra quem appellatio finiatur, quia esset imponere legem superiori. *c. ex insinuatione, ibid.* Franch. *in c. personas, cit.*

Notandum item quod iudex appellationis in concernentibus ordinem procedendi, tenere debet vsũ sui Tribunalis, quo ad merita autem causæ, & modum decidendi, vsum Tribunalis iudicis à quo. *gl. in verb. decreto. in c. licet canon. de elect. in 6.* Fel. *in c. super his, nu. 13. de accusat.* & faciunt relata per Innoc. *in rubr. de consuet.*

7 Finaliter sciendum quod quando appellatur à sententia, contra possessorẽ lata, sequestrari possunt res tam mobiles quam immobiles, de quibus agitur, si timeatur de distractione seu dilapidatione, *cap. de sequestrat. ium gl. verb. sequestrari.* quæ colligit causas sequestrationis, hocque idem faciunt Doctores, *ibidem.* Specialiter autem in beneficialibus de Sequestris ordinatũ est, vt si à prima sententia in Romana Curia lata contra detentorem beneficii, nisi sit triennalis possessor, appellatur, etiam ordinarius possit sequestrare huiusmodi beneficiũ, qui casus est singularis quo inferior intromittere se potest in causa ad Roman. curiam deuoluta. *Clem. 1. de sequest.* Cassad. *decis. 5. nu. 3. de sequest. poss.* si nimirum feratur sententia contra possessorem, & pro eo, qui petit sequestrum, si autem pro possessore fuerit sententiatum, deneganda esset sequestratio. *gl. in cit. Clem. verb. contra possessorem.* Vestr. *lib. 7. cap. 2. nu. 6.* si etiam præuenerit Iudex Romanẽ Curiæ, seu superior in decernendo sequestro, inferior illud amplius decernere non posset. Maran. *p. 6. de appell. nu. 177.*

DE POENIS.

Titulus XXVIII.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Omnis regularis obseruationis violatio, exceptis tribus votis, leuis est culpa remoto contemptu.*
2 *Non est æquum regulares obseruantias sub mortalis peccati pæna ab aliquo præcipi.*
3 *Peccatum non est nisi voluntarium.*

PRius quam de pœnis (vt instituti ordinis ratio flagitat) sermonem faciam de culparum, & scelerũ varietate pauca differam, ne mecum ipse in his com-
1 mentationibus pugnare videar. Equidẽ silentij trãsgressionem, aut carnium esum, ceterarumque obseruationum regularium (exceptis tribus votis) violationes, omnibus profectò exploratum est, in leuium numero culparum haberi debere. Nos tamen superiori cap. inter graues retulimus contemptu adhibito. Nam si ille absit, ex Regulæ proprio cap. leuem esse culpam in dubium vocari non debet. Dicitur enim, quòd si inuentus fuerit quisquam hãc præuaricari taciturnitatis regulam, grauiori vindictæ subiaceat: excepto, si necessitas hospitum superuenerit, aut fortè Abbas alicui aliquid iusserit. Cum namque vsu venire possit, vt citrà culpam, eorum obseruatio prætermittatur, profectò conficitur, vt genere quidem suo exitiale crimen non sit, idque ex eo confirmatur, quoniã exterior ad eorum obseruationem pœna constituitur. Iam verò Sanctus Doctor, id perspicuis rationibus probat. Necnon Panormitanus *in cap. primo de constitutionibus*, sed tota eius controuersia in hoc versatur, quidnam sit illud, quod deprauatum contemptum pariat; De quo idcirco ego modo rationẽ habere nolo, quoniam maiore id indiget perscrutatione, & nos ad finem properamus. Optimo autem consilio id admonere alienum non duco, Plurimum quidem aberrare eos, qui silentij obseruationem, & abstinentiam à carnibus, ceteraque generis eiusdem sub peccati lethalis pœna seruanda iubent, quodque ferendum non est; aiunt. Quisquis id fecerit, ego lethaliter peccare decerno, quasi perniciosum esse peccatum in voluntatis arbitrio situm non sit; *Cum tamen peccatum* Diuo Augustino teste *adeo sit voluntarium, quod si non esset voluntariũ, non esset peccatum.* Adde etiam, quod exitiale peccatum hoc committitur, quod pleno voluntatis impetu actio in re, genere suo mala versatur: non autem quod aliquis iubeat (excipio Deũ, atque Ecclesiã sanctã, quique peculiari quodam Diuino afflatu præcepta edũt.) Præterea cum iis culpis pœna à Patre nostro Benedicto exterior constituatur, mortiferi criminis suo proprio genere vim non habere conuincitur. Nam in c. 46. de iis, qui in aliis quibuslibet rebus delinquunt, ait. *Quod si animæ peccati causa fuerit latens, Abbati tantum, & spiritualibus senioribus patefaciant; qui sciant sua curare, & aliena vulnera nõ detegere, aut publicare.* Etenim prius de exteriori pœna transgressoribus constituta sermonem fecerat; quæ quidem culpæ mortiferæ non semper coniuncta est, in quam sententiam Dominus Bernardus Abbas Casinensis in prima parte Speculi, quam edidit in Regulæ nostræ explicationem, dicit. Pro murmuratione, & silentij post completorium transgressione, Pius pater pœnam inducit temporalem in Regula. Postremò Prælatorum in voluntate minimè constitutum est, nostræ professionis terminos, aut amplificare, aut cõtrahere. At nos cum obedientiam secundum regulam seruaturos promiserimus, in qua eiusmodi transgressiones mortiferi peccati rationem non attingunt, integrum Prælato non erit, quod leue est, graue arbitratu suo efficere. Quocirca Diuus Bernardus de præcepto & dispensatione sic ait. *Nihil à me Prælatus plusquam promiserim, requirat. Promissa est autem obedientia non simpliciter, sed secundum Regulam.* Quare optimum quidem est monachis consilium, vt si grauissima quæque committantur, simpliciter obediant, vt idem ait. Verum Prælati præcepta sua edant sub temporaria pœna, nihil de mortifero crimine interponentes, ne animas irretiãt. Exhortentur nihilominus fratres vt ab eorum violatione, ac præsertim despicientia, caueant. Nam Eugenius IV. Pontifex Maximus literis suis cauit, ne huiusmodi præcepta ederentur; ac patres declararunt omnia verba Regulæ, quę aut præcipere, aut mandare sonant, noxam exitialem non afferre, nisi aut substantialia violentur, aut accedat contemptus, idemque anno 1580. sancitum est.

D. Tho. 22. qu. 96. art. 6. & quolibet 20.

2

3

De Pœnis explicatio accuratior.

CAP. II.

SVMMARIVM.

1 *Regularis disciplina septem gradibus continetur.*
2 *Pœna alia ordinaria, alia extraordinaria.*
3 *Pœnæ vi Canonum constitutæ in Monachis ad regulæ normam sunt moderandæ.*

4 Pœna

4 *Pœna triremium aduersus monachos non est adhibenda, nisi pro grauissimo scelere.*

1 HOstiensis Decretorum Doctor eruditissimus, Regularem Sanctissimi Patris nostri Benedicti disciplinam, septem gradibus contineri dilucide asseuerauit: *Quorum primus secreta adhortatio: Alter publica correptio: Tertius simplex, vel minor excommunicatio. Quartus ieiuniorum afflictio. Quintus flagellorum inflictio: Sextus ad Deum pro reo preces adhibitæ: Postremus, & septimus è monasterio eiectio.* Cui sententiæ adscripsit Ioannes Andreas *in ca. fin. de Regul.* Idque colligitur ex 23. & 28. nostræ Regulæ Capitulis. Quamobrem de istis longi esse non debemus. Sunt enim pœnæ ab isto legislatore constitutæ, ac eæ re ordinariæ appellantur. Nam vt à principio hanc commentationem accersamus. Pœnæ duplici ratione partiuntur, vt alia quidem sit ordinaria, ex ipso
2 videlicet iure constituta, alia vero extraordinaria, de qua videlicet lex nihil præscribit per Doctores in cap. ad reprimendam, de officio ordinarii. Septem verò hi gradus ad ordinarias referendi sunt, ac si qui alij Patrum institutis constituuntur, vt à suę professionis loco deiectio, carceris mancipatio, aut in aliquem locum perpetuo, aut ad tempus relegatio. Si quidem hęc Patris nostri etiam institutione nituntur. Nam ex Cœnobio eiectio, cũ iure caueatur, ne fiat, modo in vsum vendicanda non est. Sed eius loco carceris inclusio succedit, text. & glo. & Panorm. *in cap. fin. de Regul.* E proprio autem professionis loco deiectio, eo ex capite videtur esse sumpta, quod dicitur, *Solus sit ad opus sibi iniunctum, nemo sibi coniungatur nec consortio, nec colloquio, &c.* Animaduerto etiam, quamquam monachorum est, non modo Regularibus obtemperare institutis, verũ etiam Pontificiis sanctionibus obsequi; tamen eorum delicta, & crimina secretè, non palam corrigi, & emẽdari debent, ne christianis offendiculum prębeatur.
3 Igitur pœnæ illę vi Canonum cõstitutæ in Monachos ad Regulæ normam moderandę sunt, & dirigendę, alioquin quorsum religionum Regulę constitutæ essent? Habetur id. *in cap. in scripturis, 96. distinct. in cap. sacer-*
4 *dotibus 11. q. 1.* Triremium autem pęna, quæ in facinorosos videtur locum obtinuisse, nisi grauissimum, maximique offendiculi esset scelus, aduersus monachos adhibenda non est. Hinc Bernardus Diaz in clericos etiam eiusmodi supplicium deplorat, multis efficacissimis, & prudentissimis rationibus vsus. Pręcipuè verò hęc dicit. *Quis meritò non iudicabit indecens sacerdotes Dei, quibus maior dignitas est collata, quam Angelis; quantumcunque facinorosos, tam perpetuo hoc infami punitionis genere tradi? vbi tanta est sceleratorum hominum copia, tantus squalor, tantus denique omnium erumnarum, ac immunditiarum aceruus est? Satis namque vltimo supplicio esset, vt ferirentur, aliqua animi pietate; quam in triremibus vitam agendo, vbi non solum de præteritis non est sperandus dolor; sed deteriores mores ibidem acquisituros, & cum illis morituros verisimilius timeri potest.* Hactenus de pęnis in genere.

Accommodatio ad pœnas Regulares.

CAP. III.

SVMMARIVM.

1 *Minor excommunicatio secundum Constitutiones reducitur ad comestionem in terra, in pane, & aqua.*
2 *Vera excommunicatio ex Regula.*
3 *Carceri, qui apud Monachos Casinenses est vltima pœna, tribus modis Monachus includi potest.*
4 *Carcer quando in pœnam datur, infamiam irrogat.*
5 *Pœna extraordinaria quando imponenda.*
6 *Regiminis frat. apud nos nomine Principis interpretantur.*
7 *Pœna dilapidantium quæ sit.*
8 *Modus procedendi contra dilapidatores.*
9 *Pœna periurii, & testimonii falsi describitur, & nu. 16.*
10 *Pœna maledici, & detrahentium, atque murmurantium quæ. & num. seq.*
12 *Pœna infamantium quæ sit, & num. 15.*
13 *Pœna violantium Moniales.*
14 *Pœna manifestantium crimina in confessione detecta.*
15 *Pœna falsantium literas, & aduersario mittentium.*
16 *Pœna eorum, qui libellos famosos edunt.*
17 *Pœna reuelantium secreta religionis.*
18 *Modus constituendi reum.*

CVm in pręcipuis culparum generibus versemur pauca nobis dicenda erunt. Quis enim nostrum, 1
quę sit notio, & vis minoris excommunicationis, atq; maioris ignoret? cum in vigesimoquarto Regulæ Capitulo eius rei dilucida descriptio contineatur, vide 2
turque ad comestionem (vt dicitur) in terra cum pane, & aqua, aut acerbiori cum vindicta reduci? Non enim in Regulæ nostrę institutis excommunicationis vocabulum a cœtu fideliũ, & Ecclesiæ suffragijs abalienationem semper significat: sed potius à communis mensæ participatione exclusionem denotat. In alio autem Capitulo ecclesiasticæ excommunicationis descriptio traditur ex Apostoli sententiá, dicentis *tradi huiusmodi Sathanæ in interitum carnis, &c.* vt multis signis depingitur; Nẽpe & nullus ei consortio, & colloquio iungatur: sitque ab oratorio exclusus. Demum neque ipse, neque quibus vescitur cibis, & potiones precationibus muniri permittitur. Ijs igitur, quę aperta sunt, omissis, de carceris ratione pertractemus. Carcer in nostræ familię institutis, vt vltima, atque omnium grauissima pœna habenda est. Tamen ne ambiguitate fallamur, constituo, monachos posse carceribus includi triplici ratione. Primum custodiæ causa, nempe 3
cum crimen grauius est, iudexque veretur, ne reus fugam caperet ante iudicium, tunc namque carceri includi debet quoadusque commissi delicti rationes excutiantur. Deinde vt torturæ genus quoddam, cum enim delicti cognitio quædam inchoata, & semiplena (sic enim loquuntur) habetur ex indiciis, aut infamia, cuius quidem vis ad tormenta inferenda, non autem ad vindictam sumendam idonea censetur, tunc in carcerem est monachus conijciendus, ibique pro criminis magnitudine, aut ieiuniis, aut verberibus ad veritatem patefaciendam eum impelli decet. Neque enim quæstionis genus inter nos hactenus vsu receptum est. Tertiò carcer tribuitur in pœnam criminis commissi sententia diffinitiua præscribente. Quo casu non modo solitus, securusque esse debet; sed etiam qui pœnam debitam infligat, vt iustitia ea criminis ratione, iudicisque arbitrio deposcit. Quo sanè carceris genere nemo detinendus est sine plena probatione delicti, aliter fieri posset, vt iudicio necdum expleto, iam reus ordinaria pœna plecteretur. Iam verò hoc tertium genus sequitur, vt ferendi suscipiendique suffragij potestas, siue (vt aiunt) vox actiua, & passiua amittatur, & ex suæ professionis 4
loco deiectio imponatur, cuiusque dignitatis, ac muneris ornamenta detrahantur, ac infamiæ nota asseratur. At duo quidem prima genera, quamquam non temerè sunt aduersus monachos vsurpanda; in facinorosos tamen id cum iustitia non pugnare. Nam turpitudines illæ infamatrices non consequuntur. Fieri enim potest, vt carceri quis ad custodiam iniectus, postea verò expensa causa innocens reperiatur. Potest etiam vsu venire, vt ad quęstiones quis positus, fortiter se gerat, & quælibet praua indicia eo tormento purget. Bart. *l. 1. de custod. reor.* & Bald. *etiam eodem loco.* Non igitur, tametsi perniciosum sit crimen (Hæresi excepta) iudices religiosorum vereri debent, ne pœnarum genera desint eis, etiamsi triremium supplicium excludatur, siquidem acerbiores carcerum rationes constitui facillimè possunt. De pœnis ergo, quæ iuribus decretæ sunt, sic esto dictum. Ad extraordinarias, quæ difficiles habent explicatus, accedendum est sequarque Panor. *in c. de causis de offic. deleg.* hac de re aptissimá, & euidentem sententiam dicentis; cum crimen admissum nulla ordinaria pœna vindicandum describitur: si certa pœnæ consuetudo adsit, pœna illa

illa debet imponi. Etenim consuetudo legis est opti-
ma interpres. *c. dilectus, de consuet. & l. minime. & l. de inter-
pretatione. ff. de legib.* Quod si consuetudo abest, tunc ex
aliis legibus similibus progrediendum est ad similia,
cap. translato, in fi. & c. cum dilectus, de confir. vti. vel inu. Quæ
quidem ratio plurimum ad præsentis loci explicatio-
nem adiumentum præstat. Ex his enim, quæ contin-
gunt in clericis, coniectari potest, quid faciendum sit
in Monachos, atque ex ratione, qua vtitur iudex in a-
liarum familiarum religiosos, transferenda sunt, quæ
ad nostros Monachos emendandos pertinent. Demũ
si nulla constitui comparatio potest ad principem est
6 recurrendum. Cuius profectò, nomine, familiæ no-
stre Patres iudicio intelligendos. Quippe qui inter-
pretande criminis magnitudinis, condecentisque
pene obtinent facultatem. Quoniam autem circa
pænas fere totius nostri negocii cardo versatur, latius
exemplis adductis immorandum est. Primum igitur
de his videtur agendum, qui cũ ad Cenobii bona ad-
ministrãda delecti sint, eorum potius dilapidationem
7 & decoctionem committunt. Quibus, quæ sit infli-
genda pœna, dilucidè ex clericorum vindicta manife-
stari potest. Nam si clericus decoctor ex beneficii iu-
re, ipsiusque administratione deijcitur, infamiæque
nota inuritur in perpetuum, vt colligit Archidiac.
in cap. vobis, & in ca. Vulterana, 12. quæst. 2. & ex Anton. *in
ca. venerabili, de offic. deleg. & in c. licet Hely, de simon.* & ex
Abb. *in præcitato. c. venerabili,* quis non videat eiusmodi
Monachos decoctores omni debere dignitate spoliari,
omni administratione in perpetuum priuari, atque ad
8 infamiæ notam carceri mancipari? Animaduertendi
vero in eum ratio hoc ordine disponetur. Suspicione
vigente, vel infamia promulgata, debet ipsius vel in-
famiæ, vel suspicionis processus (vt aiunt) institui, in
quo sane conficiendo, summarie, nullaque scriptura
progrediendum est: ne reus id resciens causæ veri-
tatem quoquo pacto labefactare conetur, vt bene ad-
notauit Iacob. de Belu. in Auth. *vt iud. sine quoquo suffrag.
in §. necessitatem,* & sequitur Panorm. *in d. cap. venerabili,
num. 8. in fin.* cumque de infamia, vel suspicione, tamet-
si leui constet, ex administratione remouebitur. Post-
hac de decoctionis veritate alium conscribere pro-
cessum iudex debet: in quo si de bonorum decoctio-
ne conuincetur, pena etiam supradicta punietur, vt ex
eisdem authoribus habetur, assentiturque Bernardus
Diaz *in sua pract. c.* 65. in quo crimine duo summopere
animaduertenda idem censet. Primum, quod propter
solam suspicionem ab administratione is, contra quẽ
fit inquisitio, remoueri potest. Deinde ad huius cri-
minis delationem quilibet auditur accusans: licet hi
prius sint admittendi, quorum de re agitur, Host. &
9 Ant. *c. licet Hely, de simon.* & Bernard. Diaz. Hæc autem
omnia iudicis arbitrio, pro rerum, personarum, cri-
minumque ratione, temperanda esse, Panormita.
sentit. *in c. licet Hely.* Periuri vero *ex c. Presbyt.* 81. *dist.* suis
dignitatibus spoliari queunt, ac suo fungi officio pro-
hibentur. Assentitur Abb. *in c. querelam, de iureiurand. in
11. notab.* Probatur ex cap. *si quis Episcopus,* 50. *dist.* Falsus
testis, honoris ornamentis spoliatus, in cænobium
detrudi debet: ex Concilio Agathensi, *ex cap. si Episco-
pus,* 50. *dist. quod quidem hoc limite.* Præpos. interpretatur
si clericus de hoc crimine accusatus, & conuictus, aut
in iure confessus. Nam obiter, non quidem per se id
criminis si admittat? Nempe vt exemplum afferam,
si clericus testificans subeat exceptionem falsitatis,
tunc sanè nec e dignitatis gradu, aut ordine deiicien-
dus est, nec infamis decerni debet, sed tantum à testi-
monio repelletur, Host. *de accusat. §. quis effectus,* Ber-
nardus autem Diaz grauius clericos, quam laicos pro
hoc crimine puniendos censet. Ex quo efficitur, vt
in monacho eo acrius animaduersio exacuenda sit.
10 Clericus autem obtrectator, atque maledicus, maxi-
mè in sacerdotes, cogi debet ad postulandam veniã,
ac è suo gradu deiicietur: neque ad eum reuocabitur
vnquam, nisi satisfactionem præstiterit. Ex Conci-
lio Carthaginen. quarto, *habeturque cap. clericus maledicus,*
46. *dist.* Cauetur quoque Concilio Viennensi, *in clemen.
1. in §. quibus, de priuileg.* Quare Bernardus Diaz. Reli-
giosi, inquit, qui suis in sermonibus ecclesiarum præ-
latis detrahunt, per duos menses subiacere debent il-
lis penis, quæ secundum eorum regulam, vel statuta
pro grauioribus criminibus, seu culpis eis consueue-
runt imponi: super quibus absque manifesta necessi-
tate, cum eis non valet dispensari. Vt statutum est in
Concilio Viennensi. Quam verò acerbe puniendos 11
censeat, quos murmurationis crimen inquinat, expli-
cans hæc dicit: clericus, qui murmurat, alienus sit à
fratrum vnitate, etiam opus eius abiiciatur. Itaque
iuxta mensuram operis in hoc peccans, sacerdotis iu-
dicio pæniteat, vti cautum est in octaua synodo Gra-
tiano referente *in cap. Alienus, 90. dist.* Hinc legis nostræ
institutor: Si quis frater, inquit, cum de grauioribus
culpis ageret, contumax, aut murmurans, aut in ali-
quo contrarius sanctæ regule repertus fuerit, acriori
vindicte subiacet, &c. Quid vero de ijs sentiemus, qui
maleuolentissimis calumniis proborum nomen ob-
scurare non verentur? certe infamatus poterit iniu- 12
riarum actione (vt aiunt) contra maledicum agere: &
si infamator causa cadat, efficitur infamis, *in cap. cum T.
de re iud.* & Panorm. ibi, naturali autem iuri consenta-
neum id esse Bernardus Diaz *in ca. 60.* suæ predictæ cri-
minalis affirmat, si quidem, quod falsi criminis infa-
mia alterum maculat, consentaneum est, vt dicat se
mentitum esse: vt hoc modo existimationem pollu-
tam per se abstergat, præcipuè ad hoc obstrictus vt
christianus, ac etiam ad talem satisfactionem præstan-
dam à confessore cogendus, tametsi infamatus id nõ
peteret. Intelligo autem, quando conuitium esset fal-
sum, tunc enim sequeretur conuitiantem mentitum
esse, & tali casu illa satisfactione iniuriãs efficietur in-
famis iam ex ipsa condemnatione, etiam si non dam-
naretur ad verborum retractationem, infamis rema-
neret; neque enim iudex vt pius sit iniurianti, crude-
lis debet esse iniuriato, qui tali honori suo satisfieri
petit; cum alias si in sola pecuniarum pæna, vel alia
condemnaretur, semper crederent, aut saltem suspi-
carentur illi, qui verba iniuriosa audierint, illum di-
xisse verum, nisi eum se retractantem, & palinodiam,
decantantem audierunt, hactenus ille. Affert quoque 13
haud mediocrem de monialium violatorib. discepta-
tionem, *in cap. 75. præcitatæ pract.* tripartitoque sceleris
genere eos obligari asserit, sacrilegij, adulterij, & in-
cestus, Abb. *in cap. At si clerici, num. 35. de iudic. & in cap. fin. de
purg. can. in 3. notab. & per glos. notabilem in c. Virginibus, 27. q. 1.*
tandem concluditur clericum conuictum de accessu
ad Monialem, nullo discrimine habito, è suo gradu, &
ordine deponendum, atque in cænobium vel carce-
rem ad tempus aliquod, iuxta personarum qualita-
tem, & delicti continuationem & populi notitiam de-
trudendum, Diaz vbi sup. magnæ etiam religioni ha-
bendum est, ne in pænitentie sacramento sacerdoti de- 14
tecta crimina, cuique aperiantur, *ca. omnis vtriusque sexus
de pænit. & remiss.* Is autem peccata iam in confessione
aperta detegit, qui vel verbis, vel signis inuito con-
fesso, aut non permittẽte, ea manifestat, idq; nõ modo
de confessario intelligendum est, sed etiam de inter-
prete, de eo, qui casu audiuit, deque eo qui latenter
abditus auscultauit. Adde quoque qui dimidiam deli-
ctorum manifestationem cum audiisset, absolutionis
beneficium minimè contulit, Siluest. *sum. verb. confessio.*
Archiepiscopus 3. *par. tit. 17. ca. 22. §. 1. & 11.* Sotus de te-
gendo secreto, memb. 3. q. 4. Aduerte tamen, quod si
quis dicat, talis habet peccata, à quibus eum absolue-
re non possum, vel audiui eius peccata, & non absolui,
hic vt confessionis detector puniendus est, Archiepi.
eod. cap. citans Petrum de Palude, quibus etiam as-
sentitur Diaz. Licet plurimum referre dicat, vt quis
peccata manifestet ante confessionem. Nam quæ in
cap. omnis vtriusque sexus, pena constituta est, in eos
locum obtinet, qui peccata singula, non confessio-
nem

nem vniuersam aperiunt. Itaque in superioribus exemplis extraordinarias pœnas sacerdoti infligendas censet non eas quæ cap. omnis vtriusque sexus; constituit. Id vero eod. cap. 11. suæ pract. magnoperè mihi probatur, quo dicit sacerdoti, bonæ famæ, honestæ vitæ dicenti se habuisse veniam pœnitentis ad manifestandam confessionem, credi debet, cum talis actus veniæ secreto fieri soleat. & nullo interueniente teste: ad hoc saltem vt transferat onus probandi in asserentem sine venia se manifestasse, hæc ille referens Lapum *in alleg. 94.* De quo tamen crimine nullam posse dari certam doctrinam, ac rationem asserit, potius qualitas confessoris, & pœnitentis coniecturam augebit, aut minuet, constituta vero in eum pœna est, vt omni munère, ac dignitate spoliatus in arctum cœnobium ad perpetuam agendam pœnitentiam detru-
15 datur, *c. omnis vtriusque sexus.* Falsas literas inferiorum iudicum adulterantes, vel effingentes, quod scelus latius patet. depositiones ab omni munere, ac beneficio, atque detrusionis in cœnobium pœnas dabunt. Ex quibus facile est colligere. quid pęnę monachis constituendum sit Pan. *c. olim, de rescript.* Conspiratores, aut iniurias machinantes Episcopis, vel clericis e suo propriogradu penitus abiiciantur, *in cap. si quis clericus, & in ca. si qui clerici, 11. q. 1. & in cap. si quis sacerdotum, 11. q. 1. habetur* Clericis suo Episcopo inobedientibus, aut ei insidias molientibus, aut contumeliam, seu conuicia inferentibus, depositionis pœna constituenda est. Quod nihilominus de pertinacibus, seu incorrigibilibus exponi debere sentit Pan. *in ca. At si clerici, de Iud.* Resignantes literas, & aduersario mittentes, incurrunt pœnam falsi, Bar. *l. qui testamentum ff. ad l. Cornel. de fals. per tex. in l. 1. § is qui, ff.* eod. Pan. & Felin. *ca. cum nolim, el 2. de officio deleg.* Clericus verò incurrit pœnam depositionis, licet Bernardus Diaz *in cap. 96. suæ practicæ* censeat Iudicis arbitratu puniendum. Quod mihi sane, quam probatur. His itaque modis, ex clericorum pœnis quidam monachos obseruari deceat, accommodate transfertur. Cui sane rei plurimum adiumentũ prestat Bernardus Diaz in sua pract. criminali. Modò ad regulas transeamus. Habetur in regula B. Augusti-
16 ni, si quispiam infamatrices literas, aut libellos aduersus aliquem diuulgando conscripserit, per sex menses carceri detrudatur, compedibus appositus, secunda, quarta, & sexta feria, pane, & aqua tantum reficiatur, voce, & officio prędicationis, & lectoris, (si fuerit lector) in perpetuum careat, nisi duobus comitiis generalibus relaxatio fiat. Habetur *ca. 44.* Eadem pœna feriendus decernitur, qui falsum testem aut inducit, aut ingerit per sese. Ita etiam plectendi sunt ij, qui per literas, vel scedulas parietibus affixas alicuius existimationem commaculant. Vt eodem capit. habetur.
17 Imponitur quoque carceris detrusio per tres mẽses, excommunicationisque pœna, ijs qui cęnobij negotia, alienis à familia personis manifestauerunt. A quibus tanquam à similibus pœnæ transgressoribus imponendę, iure optimo transferri possunt. Admodum enim absurdum est, vt quod illi fam. commodo cedit, nobis qui præstantiorem viuendi rationem suscepimus coaptari non possit. Demum id pręsens ad negocium attinere valde sentiendum est, vt pręscriptam rationem, qua reus ante iudicem constituendus erit, exemplo describamus: Quæ haud dubie hoc modo
18 potest efferri, D. N. reus in hac causa, & principalis, vocatus, & iuramento medio examinatus super processu, & tota causa, & primo interrogatus respondit, &c. Quæ autem dixerit, omnia sunt literis eo sermone, quo fuerunt expressa prodenda. Id summopere curantes, vt si reus vinculis constrictus, aut carcere detrusus sit, numquam interrogationes adhibeantur ei nisi è carcere educto vinculisque soluto; nimirum quod omnem vim, atque metum ab reorum confessione abesse iura decreuerunt. Quæ etiam scripsit sic se habuisse aperiendum est. Hac ratione D. N. e carcere resolutus, vinculisque liber, atque in sua facultate positus, vocatus fuit, & medio iuramento. &c. Sicut supra fuerit explicatum. Atque hic extrema sit linea de his, quæ pertinent ad reum.

Continuatur materia de Pœnis.

CAP. V.

SVMMARIVM.

POsteaquam diu iudex elaborauit pro inueniendo delicto, de quo reus processatus erat, repertoque reo culpabili, debet etiam prout iuris erit puniri, ideo opere pretium fore duxi, ad quodcunque delictum pœnam sui æqualem à iure statutam adponere iuxta regulam, vel constitutiones Apostolicas, aut decreta Concil. Ius canonum, vel tandem leges communes, 1
modo, & forma, vt infra dicam. Illegitimus igitur se vtique ordinare non potest, *ca. 1. 2. 56. dist.* & si de facto ordinatus fuerit recipit caracterem non tamen ordinis executionem, *cap fin 56. dist.* quia illico censetur interdictus ab ordinis administratione ex constitutione nouissimè edita *à Sixto Papa V. sub numer. 22 quæ incipit ad Rom. &c. sub dat. Romæ anno 1588. die Calend. Nouemb.* & multis modis illegitimus dicitur, vt ex su-

ex solutis ortus nullo tamen existente matrimonio,
sed filius à patre fuit acceptus vt talis, vt Petrus a Plaza cap. 41. num. 5. et hic naturalis dicitur, spiritus vero appellatur, qui incertum patrē habet vt idem Petrus in d. c. 41. nu. 2. quia ex publica meretrice natus est, cuius omnibus patebat aditus. Manser proprie ille dicitur, qui natus est ex iis, qui iure Canonū matrimoniū cōtrahere prohibentur, idem Petrus loc. cit. num. 3. Notus dicitur ille, qui propriè de adulterio natus est gloss. in ca. nisi cum pridem de renunt. in verbo manseres, alii vero aliis no-
3 minibus vtuntur, vt aliquis sacrilegus, quia ex sacrilegio natus, alter incestuosus, quia ex consanguineis
4 adulterinus, nam ex adulterio genitus, & sic a denominatione coitus vetiti appellantur. Rebaptizatus scienter perpetuò irregularis censetur, c. qui bis de consecrat. dist. 4. vbi glo. 1. Bigamus dicitur, quasi binæ mulieris maritus à bis, & gomos, quod est mulier, Host. in c. 1. de Bigam. num. 1. & Bigamia huiusmodi duobus modis contrahitur; primo si duas vxores virgines habuit, vel vnam habuit repudiatam, hoc est vxorem dimissam propter fornicationem, vel ob aliam causam, dummodo cognita fuerit, & constet fuisse cognitam, quia virum habuit, &c. dicitur bigamiam contraxisse, vt Innoc. in c. debitum nu. 3. Ioan. de Anan. in c. 1. num. 1. de Bigam. & vltra casus enumeratos sunt etiam, quando qui duas vxores habuit ante baptismum, vel vnam ante, & vnam post c. 1. 2. & 3. dist. 26. Item cum qui contraxerit cum Deo ingrediendo religionem, si postea apostatando ducat vxorem, quamuis virginem, Bigamus est c. quotquot, 27. q. 1. Item qui vnam de facto, alteram de iure, vel corruptam de facto, c. nuper c. à nobis c. à quomodo virginib. 31. q. 1. vltimo si vxorem adulteram cognouit ipso viro sciente fuisse adulteram, c. si cuius 34 dist. qui tamen plures habuit concubinas Bigamus nō est, Ant. de Butrio in c. quia circa de Bigam. nu. 1. & ideo maritus si post vxorem cognouit concubinam promoueri poterit cap. fraternitatis 34. dist. Causæ, quibus Bigami prohibentur ordinariè, sunt quatuor, Prima quia deficit sacramentum, cap. acutius 26. dist. Secunda prærogatiua ordinis hoc non patitur c. vna 26. dist. Tertia quia timetur de incontinētia c. proposuisti 28. dist. Quarta quia non habet frontem prædicandi viduitatem, qui post vnam aliam sibi vxorem adiunxit c. vna 26. dist. & Antonius de Butrio in rubr. de Bigamis, num. 1. Hæc bigamię irregularitas est de iure diuino, & habet ortum à ritu Apostolorum, Antonius de Butrio in cap. super eo de Bigamis nu. 4. & ideo Episcopus secum dispensare non potest etiam in minoribus ordinibus, quinimmo & dubitatur, an Papa possit? vt Innocen. in d. cap. super eo de Bigamis num. 1. licet Abbas antiq. in d. cap. super eo, num. 3. Ioann. de Anan. ibi num. 1. de Bigam. teneant quod possit Papa solus, & non inferior. dubitari tamen posset quis contraxit matrimonium credens contrahere cum virgine, contracto matrimonio ex copula cognouit non virginem fuisse, vel alio modo detegitur fuisse antea corruptam, dubitatur, an talis ignorantia eum excuset à Bigamia, & respondetur quod non, cum ibi non inueniatur significantia ipsius sacramēti, ita Abbas Antiq. in d. cap. super eo de Bigamis num. 4. Quæ opinio communiter approbatur, quatenus tamen ipsa mulier sponte permiserit se carnaliter cognosci, & deflorari. Sed si per vim, vel ex causa infirmitatis claustra pudoris corrupta fuissent, non videtur proprie posse dici fuisse corruptam, sed potius virginem, quia in tali actu non concurrit voluntas sua in delectatione ammittendæ virginitatis, cap. itane & sequen. ca. magis, & cap. de prudentia 32. q. 5. cap. Sed pensandum dist. 6. l. si vxor, § si quis, ff. ad l. Iul. de adult. & stup. Dubitatur secundò an quis ingressu religionis perdat irregularitatem Bigamiæ, Ant. de Butrio in c. fin. nu. 9. eod. tit. tenet quod sic, & hoc
5 idem voluit Henric. Boic. in c. vt Bigami eod. tit. nu. 1. & seq. Sed ad ordines promoueri non potest, quia impedit ordines, non professionem regularem. Item si à suspenso Episcopo à iure, vel ab homine ordinetur recipit characterem non tamen executionem ordinis, Hostien. in summa sua de temp. ordin. & qualit. ordin. num. 6 Item
si à symoniaco vt infra dicam vbi de pœna symoniæ 6
agam sub num. 32. Item & ab excommunicato, vt 7
Host. loco modo cit. & per eum ibi allegata. Item ab 8
irregulari, vt idem loco eodem ab Henrico similiter. 9
Item & si furtiuè ordines receperit, vt Host. loc. cit. & 10
furtiuè qui ordinatus dicitur, quando sine examine
recepit ordines ordinatore hoc nesciente, cum qui- 11
bus tamen dispensare poterit Abbas cap. 1. & seq. eiusdem tit. Item si ante ætatem legitimam fuerit ordina-
tus, est ipso iure suspensus, & celebrans efficitur irre- 12
gularis, adeo vt à solo Pontifice possit tantum absolui, vt extrauagan. Pij II. Quæ incipit cum ad sacrorum ordinum, &c. Item per saltum promotus, id est ordine præpostero, si ignoranter, Episcopus dispensat, at si scienter, per sedem Apostolicam tantum dispensabi-
tur, vt idem Hostiens. in summa sua de cleric. per salt. promot. 13
num. 4. in fin. Item Homicida cum illico post homicidium incidat in irregularitatem, non nisi à summo Pontifice dispensari potest, cap. sententiam ne cleri, vel monach. in qua quidem pœna incidunt iudex, notarius, & testis, qui quouis modo iudicando, scribendo, vel consulendo sententiam sanguinis pronuntiant, vel intersunt, & hæc irregularitas est nil aliud, quam nota, id est infamia, aut impedimentum canonicum ex vitio, seu defectu proueniens qua quis prohibetur ad Ecclesiasticos ordines promoueri, & in eisdem ministrare; ita definit Speculat. in tit. de dispens. § . iuxta proposi-
tionis in hac pœna incurrit, qui accusat, vel defert aliquem de crimi-
ne coram iudice, pro quo pœna capitis debetur, vel truncatio mem- 14
bri, cap. delatori 5. q. 6. Item si confirmationem non sus-
ceperit, hæc omnia, vt supra dixi, & singula per se fa- 15
ciunt quem inhabilem ad sacros ordines. Item & illiteratus cap. 7. sess. 24. Concil. Trident. de refor. & c. 4. 12. &
13 sess. 23. & const. Sixti V. Quæ incipit ad sanctum, &c. 16
Lata anno Domini 1588. mensis Ianuarii, Item & corpore vitiatus, maximè quando redditur deformis, & in altare Dei impotens, vt si careat digito pollice, vel oculo canonis, tunc inordinabilis est, ceteri verò indigent dispensatione, vt tradunt Doctores in cap. 1. & seqq. dist. 55. Præfecti monasteriorum, in quorum manibus, & pectore recondita sunt administratio bonorum, &
conseruatio, & defensio eorundem, non nisi iustitia 17
duce se regere debent, nam si crassa quadam ignorātia, non redimunt, acquirunt, vel defendunt bona, iura, & actiones monasterii cum possint, prinde delinquunt, ac si vendidissent, & dilapidassent, arg. text. cap. sicut dignum, §. illi etiam de homicidio, quia eo in loco vult Alex. 3. vt si quis à morte quem non liberauerit, cum posit, teneatur de homicidio, ideo non defendendo, recuperando, vel acquirendo, videtur vendere, alie-
nare, ac delapidare, & ideo eadem pœna tenebitur, di- 18
lapidator huiusmodi ergo pro tanti sceleris pœna erit à dignitate remouendus primo vt text. in c. 2. de stat. monach. in fin. & cap. si quis presbyter 50. distinct. & postea in omnes, & quascunque pœnas contentas in extrauag. Pauli Papæ II. Quæ incipit ambitiosæ, tit. de rebus Ecclesiæ non alienan. incurrisse debet declarari, quæ adeo est in viridi obseruantia, vt congregatio Cassinensis pro a-
lienatione bonorum ad summam quinquaginta mil- 19
lium scutorum obtinuit facultatem à D. N. Papa pio V. vt constit. 141. incipien. decet ex benigno, sub dat. die 5. Octobris 1571. Item alia eiusdem de anno 1570. incipiens decet, & expedit, &c. & eadem facultas fuit concessa fratribus Eremit. S. Aug. dummodo in euidenti vtilitate, &c. vt Greg. xiij. constit. 9. sub 5. Septemb. 1572. Et quod tam negligentia, quam dolus Prelatorum puniatur, etiam priuatione prælaturæ, voluit tex. in ca. dictum dist. 81. vbi glo. 1. & ibi Archi. & Abb. in c. illa propositorum de accus. nu. 3. et Fel. elegantissimè, vt solet in cap. 1. de treug. & pact. numer. 2. in eademmet pœna pariter incurrit Prior non puniendo delicta inferiorum, vel nimis eos corrigendo, nam per indulgentiam datur iterata occasio

occasio flagitia committendi, & ideo iudex non corrigendo, nec puniendo delicta tenetur in sindicatu,
20 ita Puteus de sindicat. pluribus in locis præsertim *in c. 1. de contumacia numero 3. & sequ.* Item & puniendo seuerius (quam ius expostulat) reum, sententia reuocatur, & iudex meretur puniri excedendo metam iuris, *l. quid ergo, §. pœna grauior, ff. de his qui not. infam. & l. si seuerior, ff. eodem.* propterea vtroque modo ex viribus supradictis, & ex malo modo gubernandi meretur deponendi Prælatura, donec edoctus, sciat melius regere, ac etiam regularibus sibi subiectis imperare. Item non celebrantis cum possit, & Ecclesia ipsa requirat, nec officia diuina recitantis, non ieiunantis, aut superiori suo, ita demandanti non parentis, illico ex his, & eorum quolibet delicto regularis incidit in pœnam secundæ speciei Apostasiæ hoc est inobedientiæ, cuius pœna est, quod infamis efficitur, à testimonio repellitur, & debet excommunicari, *c. si quis à suo 3. q. 4. & c. si autem nobis, 11. quæst. 3.*
21
22
23
24
25 Proprietarius quis existens, quam proprietatem omnis regula pœnitus damnat, & tollit, vt dixi *in c. de delictis sub numero 4.* & illico excommunicatus debet declarari, qui proprietarius dicitur, quotiescunque occultè sine licentia prælati aliquid tenet, vt Nauarr. *consil. 75. de regular. numero 49.* Et illud aliquid intelligitur quoties excesserit solidos tres, vt legitur ex statuto Carthusien. relat. à Nauarr. *loco citato numero 19.* qui Priores Carthusienses non excommunicant proprietarios, sed declarant proprietarios esse, nam in consequentiam intelligunt ipsos excommunicatos, religio hæc enim cum sanctissima obseruantissimaque semper fuerit, & adhuc in dies magis viresscit, hunc modum obseruat præsertim sub regimine D. Ioan. Mariæ Gandulfi Bononiensis Prioris sancti Andreæ Carthusiæ Venetiarum Benemeriti, ita Nauarr. *loco citato numero 22.* Ebrius si quis semel fuerit pro pœna debet per triginta dies à communione submoueri, vel recipiat 40. ictus à fratribus, *ita text. & glo. in c. fin. 35. dist.* Et quia ebrietas est fomes, & nutrix omnium vitiorum, vt idem tex. *in c. fin.* ideo post primam vicem, correctionem, pœnam supradictam, & admonitionem superioris ab ebrietate non se abstinuerit, debet suspendi à quacunque dignitate, *vt tex.* & DD. *in c. à crapula de vita, & honest. cleric.* Item & delictum blasphemiæ, cum sit grauissimum, itidem grauissime debet puniri, blasphemare igitur nil aliud est quam maledicere, vt à Deo mouendo, quæ verè Dei sunt, vel ei tribuendo, quæ Dei non sunt, vel alicui tribuendo, quæ solius Dei sunt, aut affirmando falsum de Deo, vel negando verum, vel maledicta in Deum conferendo, vel inhonesta de eo loquendo, vel iurando per membra pudenda, vel detrahendo, vel irritando in Dei contumeliam, & totidem modis honori, & dignitati sanctorum derogando, ita Symancas *de hæret. tit. 8. de blasphemia in initio.* namque sicut Deus in sanctis suis laudatur, inquantum laudantur opera, quæ Deus fecit in sanctis suis: ita & blasphemia, quæ fit in sanctos, in Deum videtur redundare, quia si delictum in consiliarios Principis commissum videtur in ipsum Principem commissum, quoniam pars corporis Principis appellantur, *l. quisquis C. ad leg. Iul. maiest.* ergo eadem vtique militat ratio. Blasphemia hæc duobus modis accipitur, vt. s. vna sit hæreticalis, altera non hæreticalis, hæreticalis illa dicitur, quando derogat omnipotentiæ Diuinæ, denegare Christum factis, vel verbis, quæ cognitio cum sit Theologalis, non vlterius de ea agam, non hæreticalis dicitur quando non obuiat veritatib. catholicis, sed malum Deo, aut Beatæ Virgini, seu sanctis imprecatur, vt not. Alb. *de hæret. q. 6. num. 25.* si quis igitur (inconsultò dolore, vel ira cæcatus) blasphemauerit, & statim eam dixisse pœnitebit, reputabitur leuissima, *l. aut facta, ff. de pœnis, gloss. in cap. denique dist. 4. vers. venia,* Ias. *in l. si duo patroni, §. fin. numero 1. ff. de iureiurand.* quæ conclusio videtur procedere etiamsi eodem impetu plures blasphemias dixerit, licet durius quidem puniendus sit, sed vna tantum pœna, nam vnum duntaxat crimen commisit, *l. inficiendo, §. infans, ff de furt. gloss. in l. nunquam plura, ff. de priuat. delict.* Boer. *decis. 301. per totum*, & hoc vbique communiter receptum est, & tali casu blasphemus non pœna ordinaria, sed extraordinariè punitur arbitrio iudicis iuxta qualitatem blasphemiæ iuxta superius allegata, sed si ex consuetudine blasphemat ad quam inducendam duo, vel tres actus sufficiunt, *l. 3. Cod. de Episcopali audientia, vbi gloss. 1. in verbo consuetudini.* ordinariè erit puniendus. Pœna autem ordinaria huius delicti de iure ciuili est mors naturalis, Authen. vt non luxurientur contra naturam, &c. de iure verò Canonico est depositio, *c. si quis per capillum, 22. quæst. 1.* quam graue autem sit crimen blasphemiæ, & quam grauissima sit arrogantia blasphemantis, idest iurantis contra eius redemptorem, & creatorem Deum, describitur clarissimè à Bernardino Diaz. *in sua praxi cap. 103.* vbi de blasphemia tractat. Accerrimus hostis, & inimicus blasphemantium crudelis, licet in omnibus alijs pijssimus semper fuerit, Marcus Antonius Triuisanus, qui dum executor à decemuirum consilio creatus esset, plurima decreta contra blasphemantes promulgauit, & præsertim, vt nemo auderet pro blasphemantibus agere, procurare, vel eos defendere, qui tandem ob eius vitam innocentissimam, & Dominici Triuisani Patris merita, præsertim in re bellica, adempta communi patrum Voto Principem Venetiarum senatus pronuntiauit. Apostasiæ multæ sunt species, s. perfidiæ, obedientiæ, & irregularitatis, vt gloss. *in c. 1. de apostat.* & ibi Innocent. &c. Perfidiæ videlicet si sentiat, & defendat aliquid contra Ecclesiam Dei, cuius pœna est ea relapsi, &c. idest mortis, inobedientiæ duobus modis intelligitur, Primo modo dicitur, quando quis non vult obedire Papæ, quia non credit eum authoritatem habere, & eius pœna, si non abiurat, erit de qua supra dixi, idest relapsi, Secundò modo non obedit ex contemptu, tunc pro pœna excommunicatur, & insordendo deponitur. Irregularitatis, si dimittit habitum, vel retinet habitum, sed extra septa clausuræ viuit, similiter debet excommunicari, & deponi non redeundo ad clausuram, hęc omnia tradunt Abb. *in cap. 1. & seq. de Apost.* & ibi Henric. Boich. & ceteri Doctores fere omnes ibi, quæ procedit opinio etiam si deferat habitum religiosum, sed coopertum vestibus clericalibus, gloss. *in clem. 12. in vers. extrinseci de vit. & honest. clericor.* Ioan. Andr. *in regula certum de regul. iur. libro 6.* Oldr. *cons. 184.* Pater sanctè quasi in fine licet Nauarr. in cons. 1. de Apost. ad sui posse defendat Apostatas huiusmodi secundæ, & tertiæ classis, sed contra eum est communis Doctorum opinio, & vsus puniendi similes, ex constitutionibus sancti Francisci de obseruantia cap. 2. & Apostata rediens, carceratur per annos tres, & voce actiua, & passiua priuatur. Quorum bona regularium extra claustra monasteriumque viuentium veniunt sub nomine spoliorum, & spectant ad Reueren. Cameram Apostolicam iuxta constit. Gregorij XIII. incipien. *officij nostri 44. in ordine, sub dat. Romæ 21. Ianu. Anno 1571.* modo Apostarent, vel de licentia maneant, vt consuluit Nau. *consil. 80. de regular.* Ioculatores (quos Galli Goliardos, & Tusci Buffones appellant, vt tenet Ioan. Bernard. à Diaz. *in praxi sua cap. 62.*) sunt illi, qui Histriones appellantur à canone *capit. 14. quæst. 1. ca. pro dilectione, de consecrat. dist. 2.* quorum pœna est eadem Apostasiæ inobedientiæ, & tertio moniti deponendi sunt si per annum perseuerant. *c. 1. de vita, & honest. cleric. in 6.* Item & ministri laicorum si admoniti non destiterint, incidunt in eandem penam Apostasiæ inobedientiæ. Sortilegiorum pœna, quæ grauis debet esse, nam hæreticalem, vel superstitiosam materiam in se continent,
28
29
30
31

continent, debent puniri pœna à sanctissimo D. N.
Sixto V. nuper edicta in constitutione sua contra ma-
thematicos, & iudiciariam exercentes, quæ hæresis
32 est, Doctores omnes in *cap. 1. de clerico Venatore tenent*,
quod Venatio aut oppressiua dicitur, vnde in Genesi
legitur, *quod cœpit Nembroth robustus esse venator coram Do-
mino*, idest hominum oppressor, permittente Domino,
& ea penitus est illicita, vt distinct. 6. his itaque cuius
pœna non discrepat ab ea homicidij, vt ibi videre li-
cet; alia est adulatoria, vt sunt Histriones, & de hac
dixi supra de Ioculatoribus, &c. Tertia est Arenato-
ria, vt quando quis recipit mercedem, vt in arena pu-
gnet cum bestijs feris, quæ prohibita est, & eius pœ-
na est, vt infra modo dicam de quarta specie, quæ
occupatiua dicitur, quæ & ipsa prohibita est ideo quod
si Episcopus sit tribus mensibus, si Presbyter duobus,
si diaconus ab omni officio suspenditur, ita Host. *in
sum. de cle. Venat. numer.* 4. & Docto. omnes Host. ibid.
Henr. Boic. & ceteri per totum, sed hæc quarta spe-
cies, quæ verè proprio sumpto vocabulo Venatoria
dicitur, limitatur, vt non habeat locum; Primo si
Venatio esset quieta, & recreatiua vt idem Host. *tit.
eod. numer.* 2. non tamen tempore quadragesimæ, vel
ieiunij, tunc omnibus interdicta censetur Card. *cle.
ne in agro in §. Porrò de stat. mon.* Secundò si esset pisci-
um non ferarum, piscare. n. licitum est, *c. nunquam
de consec. dist.* 5. Tertiò si necessitate famis, tunc per-
mittitur; *arg. tex. in c. licet. de ferijs.* Item si Apri, vel
Vrsi, aut feræ similes essent, quæ deuastarent segetes,
& vineas monachorum, *arg. l. 2. C. de ferijs.* prohibi-
tiua tantum illa reputatur, quæ absque necessitate, &
creatione fit cum rumore catulorum, & ipsa ponunt
33 omnem suam cogitationem. Ludentium pœna certa
de iure canonico non reperitur, licet ludere prohi-
beant canones, de iure tamen Ciuili, est suspensio
34 Triennalis *authen. interdicimus, C. de Episcopis, & cleric. &
in §. interdicimus in auth. de sanctiss. Episcopis colla. 9.* Symo-
nia, quæ in veteri testamento ortum habuit ab vno,
qui vocabatur Giezi famulus Elisæi Prophetæ, vt ha-
betur 4. Reg. Secundo in nouo Testamento fuit Iu-
das, qui vendidit Christum, qui erat Sacerdos, &
ideo commisit Symoniam, *c. 11. qui studet 1. q. 1.* in no-
uo autem Testamento author huius sceleris fuit Si-
mon Magus *c. 19. Petrus 1. q. 1. Doct. in rubrica de Symo-
nia* eam sic definiunt, vt. s. sit studiosa voluntas emen-
di, vel vendendi aliquid spirituale, vel spiritualitati
annexum, ideoque vendere, vel emere respectiuè
vota sua pro obtinendo Prioratum, Guardionatum,
vel alia, & quamcunque dignitatem, vel ordinem
simoniacus est, *c. si quis obiecerit 1. quæst. 3.* Item dare
pastum, vel soluere aliquid pro introitu monaste-
rij, vel Ecclesiæ symoniacus est dans, & recipiens res-
pectiuè, *c. 1. c. veniens de symonia*, nec quantitas pecu-
niæ hic attenditur, sed actus, nam etsi essent sex so-
lidi, sufficerent ad declarandum quem symoniacum,
mediatores autem & ipsi puniuntur nam sine gradu
anathematizantur, *cap. si quis Episcopus, 1. q. 1.* Princi-
pales vero, qui dederunt pecuniam, vt reciperent
beneficium, vel dignitatem, aut ordines, ipso iure
intelliguntur priuati, & inhabiles ad eos, vel alios
obtinen. *cap. de hoc de symonia*, recipiens verò pecu-
niam pro eius voto priuatur, & inhabilitatur, vt su-
pra ad hoc delictum probandum admittuntur si-
gna, & præsumptiones, vt notat Abb. *in cap. Sicut de sy-
mon.* & ad illud accusandum serui, meretrices, & cri-
minosi admittuntur, *cap. Tanta eodem tit. de symon.* Ho-
micidij pœna est depositio, *cap. cum non ab homine de
35 indic. & cap. inquisitiones in princ. de accusat.* & homicida
nedum dicitur, qui occidit, sed etiam qui facto,
consilio, præcepto, lingua, vel adhortatione coo-
peratus fuerit, & in quocunque istorum casuum de-
36 ponendus est, not. gl. *in c. sicut dignum de homic. §. cle-
ricos, in ver. consilium*, si quis malo studio, siue pro odio,
& vindicta ignem apposuerit, vel apponi fecerit, aut
appositoribus consilium, vel auxilium scienter tri-
buerit, excommunicetur, & si mortuus fuerit, ca-
reat sepultura, nec absoluatur, nisi damnum, &c.
persoluat, & per annum pœnitentia ei detur, vt Hye- 37
rosolymis, aut in Hispania in seruitio Dei perma-
neat, ita tex. *in c. pessimam 23. q. 8.* Sodomiæ pœna de
iure can. est depositio, & perpetuus carcer, nihilo-
minus ex const. Pij Papæ V. Regulares hoc vitio v-
tentes mandat, vt priuati intelligantur, & degra-
dati iudicibus secularibus tradentur, quæ constitu-
tio est 70. in ordine incipien. *Horrendum, &c. Lata
tertio Calend. Septembris anno* 1568. Quæ vtinam mo-
do seruarentur ex constitutionibus Sancti Francisci, 38
de obseruantia cap. 5. perpetuo incarcerati perma-
nere coguntur. Sacrilegij pœna de iure ciuili est
mors naturalis vt Salye. *in rubr. C. de crim. sacrileg. in
fine*, de iure autem canonico est depositio vt voluit
Hostien. *in summa tit. de accusa. §. quis sit effectus. versi-
culo & gratia exempli*, si quis regularis cognouerit mu-
lierem nuptam debet deponi & ad perpetuos carce- 39
res detruditur ita gloss. *in c. lator in gloss. 1. 2. quæst. 2. c.
si quis clericus 81. distin.* & efficitur infamis Abb. *in c. at
si clerici §. de adulterijs vers. sed circa, de iudic.* incestus est 40
consanguineorum vel affinium abusus text. *in c. lex
illa 36. q. 1.* Eius pœna tamen est depositio, vt Dida- 41
cus *super 4. decret. folio 91. numero 3.* & gloss. *in cap. non
debet* 30. q. 1. Stuprum propriè loquendo est virgi-
num defloratio *c. lex illa 36. q. 1.* illius pœna est de-
positio vt Abb. *in c. at si clerici de iudic. numer.* 34. &
latè Clarus §. *stuprum versic. sed quæro.* Pœna fornica-
tionis simplicis erit suspensio, vt notat clarus §. *for- 42
nicatio versic. sed quæro*, tamen in prælato ex sola incon-
tinentia debet deponi vt Abbas, *in cap. monachi de stat.
regul. numero 6.* & regulares de consuetudine priuan- 43
tur voce actiua & passiua per triennium & de loco
illo pro totidem tempore debent exulare, & mo-
nachi incarcerantur, quia eius pœna est arbitraria
vt Ioan. de Anan. *in capit. significauit de adult. numero* 4.
Felin. *in cap. at si clerici de iudic. numero* 13. & sic Regu-
lares & sic monachi raptores mulierum de iure Ca-
nonico deponuntur text. & ibi Abbas *in cap. 2. de rap-
tor. etiam &c.* Si autem mulierem puta monialem ra-
peret, tunc deponendus & perpetuo carceratus ma-
net, etiamsi cognouerit carnaliter & non rapuerit *cap.
si qua monachorum 27. quæst. 1. c. si quis episcopus 27. quæst. 1.*
De pœna criminis læsæ maiestatis Diuinæ vel huma- 44
næ, relinquitur vna species inquisitoribus, & altera
principibus: delicta huiusmodi sunt adeo inhuma-
na, vt pœnam non inueniam condignam, quia nec
mors sufficit ad ipsarum vindictam. Fures debent de-
poni *cap. presbyter. 81. distinct.* vbi gloss. *in verbo captus*
intelligit, & si furtum est graue vel fures in fraganti 45
fuerunt deprehensi tunc degradati à suis ordinibus
in arctum monasterium seu carcerem debent de-
trudi vt voluit Hostien. *in summa tit. de condit. fur. in §. fin.*
Percussores excommunicantur à iure *cap. si quis sua- 46
dente diabolo 17. quæst.* 4. tamen Abbas &c. poterit eum 47
absoluere *cap. cum illorum de sententia excommun. capit. sen-
tentiam.* ne clerici vel monach. crimen falsitatis mul-
tis modis committitur, primo circa testes, secundo
circa instrumenta, tertio circa scripturas, quarto &
vltimo circa monetam: falsitas circa testes duobus
modis contingit, celando veritatem, & exprimendo
mendacium, si testis in iudicio citatus & iuratus, ta-
cuerit veritatem, peccat mortaliter, vt Rota *decis.* 372.
num. 2. de testibus. in nou. capit. vnicuique §. sit quoque. 2. quæst.
3. & iste occultans veritatem punitur ac si falsum di-
ceret Nell. *tract. de testibus num.* 243. Tindar. *tract. de testi-
bus 1. quæst. num.* 3. Bart. *in l. 2. num. 14. Cod. si contra ius vel
vtil. public.* Anton. de Butr. *in capit. super literis de rescript.
num. 9.* Bonif. de Vital. *in clemen. testibus num. 65. de testibus*
Felin. *consil. 50. numer. 23.* Bero. *in cap. super literis de senten-
tia & re iud. num.* 3. Quia & hoc casu lædit Deum, iudi-
cem, & partem Abb. *in cap. 1. de crim. fal. numer.* 1. &
eius testis falsitas operatur, vt iudex committat iniqui-
tatem Bero. *in capit. quoniam contra de probat. num.* 4. & quia
testis

teftis quomodocunque falfus debet puniri *l. falfum. Cod. fi ex falfo inftrumento.* ideo pro illius pœna erit deponendus & detrudendus ad arctum locum *ca. fi epifcopus 50. diftinct.* vtens falso inftrumento dicitur falfum committere *l. maiorem Cod. de falfis.* abradens inftrumenta committit falfum Afflict. *decif.* 404. *numer.* 4. aperiens literas alterius tenetur de falfo Bart. *in l. Titio num. 3. ff. ad municipal.* vendens eandem rem duobus incidit in falfum. Item fi quis dixerit fe Doctorem, cum non fit, notarium, vel equitem, Abbatem Guardianum &c. incidunt in falfum vt Doctores *in l. 1. & 2. C. ad leg. Cornel. de falf.* Item fabricans falfum monetam, vel bonam circuncidens committit falfum & eadem pœna tenebitur ad alchimiam quouis modo exercendo incidit alchimifta in pœna infamiæ priuationis quarumuis dignitatum & inhabilitatis aliarum vt *ca. 1. de crim. falf. Extrauag. comm. dicat fumma Antonin.* & Abb. quid fib placeat cum aliter Pontifex iubeat. Iniuria duobus modis
48 committitur, factis vel verbis: factis, vt dixi in verbo, percuffiones, verbis vt fi fiat conuicium: pœna huius delicti eft fatisfactio publica & ideo Doctores dicunt quòd eft arbitraria *§. in fumma inftitut.* de iniur. quia fi iniuria publicè facta fuit, itidem publicè debet fatisfieri, conftitutionis tamen Sancti Francifci de obferuantia cap. 6. vltra pœnam difciplinæ, tenetur dicere culpam coram omnibus iniuriatoque actio hæc tollitur fpatio vnius anni vt gloff. *in l. fi non conuicij in gl. fin. C. de iniur.* Item per conuerfationem habitam cum offenfore Clarus, *§. iniuria, verfi. Item tollitur.* Item per remiffionem expreffam vt loco citato, hoc vnum tamen minime prætermittendum effe cenfeo, vt fi quis aliquem iniuriauerit, & intereft reipublicæ Chriftianæ fcire talem iniuriam veram effe, & illam probauerit, tunc iniurians non debet puniri, fed fi non expedit illam fciri meretur puniri Bart. *in l. eum qui nocentem in*
49 *princip. ff. de pœnis* & eft communis opinio vt dixit Alexand. *in l. 3. in princ. numer. 6. ff. de liber. & pofthum.* & quia calumniator ille dicitur, qui falfa crimina proponit vt *in §. notandum fecunda quæft.* 3. & Anton. de Butrio in rubr. de calumnia, & venit tunc puniendus calumniator eadem pœna, qua veniebat puniendus accufatus *capit. 2. 2. quæft.* 3. & Butrius ac Abb. *in d. rubr. de ca-*
50 *lumniat.* Regulares qui regunt, adeo cornua erexerunt, vt fibi ipfis licere præfumant facere, dicere, & ftatuere, quod fibi placet, & inferiores pœnis, minis & terroribus compellunt parere, condendo leges & ftatuta multoties contra ipfammet regulam quam profeffi funt, ideo huius voti femper fui vt regulares nullum ius nullamque authoritatem haberent condendi leges; primo quia authoritas leges condendi penes Principes reperitur *l. princep. de legibus.* Secundo quia fi regulæ ipfæ à fanctis inftitutæ non funt feruandæ, nifi à fummis Pontificibus fuerint confirmatæ, vt dixi in capit. 1. num. fin. ergo multò minus poterunt regulares hoc facere: tertio nec concilium ipfum generale cum affiftentia omnium Prælatorum tam fæcularium quam regularium, nifi à Pontifice fuerit confirmatum non tenet nec feruari debet, quia non ligat vt Naua. *confil. primo de conftit. num. 5. ergo &c.* Quarto fi regulares volunt capitulum generale celebrare, fummus Pontifex declarat quot Annis vt dixi in cap. 4. numer. 1. Si vendunt, alienant &c. non poffunt extrauagan. Ambitiofæ de rebus Ecclefiæ non alien. &c. Et leges condere poterunt? abfque confirmatione Sanctiffimi D. N. Papæ femper hoc effe ridiculofum reputaui, maxime cùm multæ ex conftitutionibus fuis derogent regulæ ipfi, vt non detur appellatio, vt maior imponatur pœna &c. & de fimilibus de quibus, breuitati ftudens vlterius agere non infifto, vnum tamen prætermittere recufo, quòd cum de iure Canonico ad quodlibet delictum ftatuta fit eius pœna modo & forma de qua fuprà aliqui expellunt monachos de fuo monafterio, qui poftea in habitu fæculari euagantur per ciuitatem in fcandalum Chrifti fidelium, & animæ ipforum detrimentum non modicum quia fi regularis vbi profitetur ibi etiam perpetuo feruire tenetur vt Nauar. *conf. 5. num. 1. de regular.* non debent ergo eum eijcere fuperiores quia ex delicto acquirunt libertatem.

De eadem materia de Pœnis.

CAP. VI.

SVMMARIVM.

1 *Sufpenfio quid fit.*
2 *Iudex ferens fufpenfionem fine caufa quas pœnas incurrat.*
3 *Sufpenfionem violans quando efficiatur irregularis.*
4 *Epifcopus non ligatur fufpenfione aliqua nifi de eo fuerit facta fpecialis mentio.*
5 *Epifcopus in quibus cafibus incurrat fufpenfionem.*
6 *Sufpenfus ad tempus, lapfo tempore eo ipfo abfoluitur à fufpenfione.*

SVfpenfio eft cenfura Ecclefiaftica, qua alicui perfonæ Ecclefiafticæ inhibetur exercitium officij fui 1
Nau. *loc. cit. num.* 151.

Sufpenfio ferenda eft monitione præmiffa ficut & excommunicatio, & interdictum, Innoc. *in c. 1. de excesf. prel.* Abb. *in c. reprehenfibilis, de appell.*

Ferri debet in fcripto, & cum expreffione caufæ 2
rationabilis, propter quam fertur, aliter iudex ferens illam incurreret ipfo facto fufpenfionem à Diuinis, & ab ingreffu Ecclefiæ per menfem, *c. cum medicinalis, de fent. excom. in 6. cit.*

Non fufpenditur fufpenfio appellatione, ficut neque interdictum fi appellatum fuerit poft ipfius prolationem, *c. is cui. loc. cit.*

Sufpenfus ab exercitio alicuius certi Ordinis non 3
intelligitur fufpenfus ab exercitio ordinis inferioris, vt fufpenfus ab ordine Sacerdotali non eft fufpenfus quo ad Diaconatum, & poteft exercere officium Diaconi, & fufpenfus ab exercitio Pontificalium, folum eft fufpenfus ab illis quæ dependent ab ordine Pontificali, fed officium Sacerdotale licite exercere poteft, è contra autem fufpenfus ab inferiori, etiam quoad omnes fuperiores ordines manet fufpenfus, vt fufpenfus à Diaconatu, Sacerdotale officium exercere non debet, & fufpenfus à Sacerdotio Pontificalia exercere non poteft. Arm. *loc. cit. num. 9. 12.* Nauar. *loc. cit. num.* 163. Ang. *loc. cit.*

Sufpenfus ab adminiftratione, aut à beneficio non cenfetur fufpenfus ab Ordine, & ab alijs quæ non funt connexa actui, à quo eft fufpenfus. Nauar. *loc. cit. num.* 160. nam in tantum fufpenfio ligat, in quantum exprimit iudex in fententia, vnde iudex femper exprimere debet à quibus actib. fufpendere intendat, Diaz. *in prax. crim. c.* 122.

Sufpenfus item ab ingreffu Ecclefiæ efficitur irregularis fi in ea exerceat actum aliquem ordini facro deputatum, *loc. cit.* fi tamen exerceat vel celebret domi vel in oratorio priuato, nullam contrahit irregularitatem: fimiliter fufpenfus ab ingreffu vnius Ecclefiæ licitè in alia exercere poteft officium fuum. Arm. *verb. fufpenfio. numero* 8. Ang. *ver. fufpenfio. 3. numero* 3.

Nullus etiam fufpenfus, præterquam ille, qui fufpenditur à Diuinis fiue abfolutè, fiue in aliquo loco, incurrit irregularitatem contraueniendo fufpenfioni, licet peccet. Fel. *in cap. Apoftolica, numer.* 13. *de except.*

& suspensus à Diuinis tum demum incurrit irregularitatem, si exerceat actum alicui ordini sacro specialiter deputatum, dicitur autem actus ordini deputatus cuius faciendi specialis potestas traditur in ordinatione. Nau. loc. cit. num. 163. vbi etiam actum prædicandi vult esse actum Ordini sacro, Diaconatui videlicet deputatum, & suspensum à prædicatione, licet non fiat irregularis celebrando, fieri tamen irregularem si prædicet, cui tamen oppositum tenet Armil. loc. cit. num. 15.

Suspensus etiam vitari debet in illis actibus, à quibus est suspensus. Nau. loc. cit.

Quæ autē crimina digna sint suspensione, certa regula dari non potest, vt testatur Abb. in c. at si clerici. de Iud. Diaz. lo. ci. à iure vero latæ suspensiones numerantur apud Sylu. ver. suspensio. §. 6. n. quadragesimo, apud Arm. loc. cit. nu. 16. numer. trigesimonono, quò lectorem remittimus.

4 Illud adhuc Notabiliter hic de hac materia sciendum est. Episcopum nunquam incurrere suspensionem vel censuram aliquam Iuris vel hominis, nisi de ipso fiat expressa mentio. c. quia periculosum, de senten. excomm. in 6. tit. Casus autem in quibus expressè suspenditur Episcopus, quorum etiam sparsim aliquos suis locis retulimus, sunt,

5 Ordinans aliquem sine literis dimissorijs proprij Ordinarij suspenditur à collatione eorum ordinum per annum. Conc. Trid.

Concil. Trid. sess. 23. c. 8. de reformat.

Pontificalia exercens, vel etiam solos calices, corporalia benedicens in aliena Diœcesi sine licentia Episcopi loci, efficitur suspensus ab exercitio Pontificalium. idem Conc. Nau.

Concil. Trid. sess. 6. cap. 5. de reformat. Nauar. consil. 59. num. 1. de sent. excom.

Ordinans infantem, illiteratum, bigamum, solemniter pœnitentem, vel indignum, suspenditur per annum ab ordinum collatione, in quibus peccauit, c. fin. de tempo. ord. in 6. c. si qui Episcopi. 1. q. 1. c. nullus, 55. dist.

Ordinans aliquem vno die ad duos sacros Ordines vel die sabbati ad vnum, sequenti vero Dominica ad alterum, licet continuato ieiunio, suspenditur à collatione eorundem ordinum quousq; dispensetur à Papa ca. literas, de temp. ord. quod & Conc. cit. prohibuit.

Concil. Trid. sess. 23. cap. 13. de reform.

Ordinans religiosum non professum sine titulo seu prouisione, suspenditur à collatione eorundem ordinum ex Bulla Pij. V. supra à nobis relata.

Ordinans aliquem accepta ab eo promissione, quod ipsum non molestabit de prouisione ad quam promouetur, suspenditur per triennium à collatione ordinum, c. si quis, de simon.

Occupans fructus beneficij vacantis, cuius collatio ad ipsum spectat, vltra moderationem extrauag. suscepti, de elect. Ioan. 22. suspenditur à Pontificalibus, & ab ingressu Ecclesiæ, non absoluendus donec accepta restituat. Similiter occupans res derelictas clerici, nisi aliquo priuilegio vel consuetudine legitimè præscripta hoc ipsi competat, suspenditur donec ablata restituat. c. præsenti de off. ord. in 6.

Non visitans limina Apostolorum iuxta præscriptum constitutionis Six. Papæ V. supra relatæ suspenditur ab ingressu Ecclesiæ, & ab administratione spiritualium, & temporalium, donec à sede Apostolica obtinuerit absolutionem.

Negligens procedere contra inculpatos de hæresi, odij, amoris, aut commodi temporalis obtentu, vel aliquem malitiosè inculpans de hæresi. & suspenditur ipso facto ab officio per triennium. Clem. 1. de hæret.

Non conuocans clerum suæ Diœcesis, vt ipsi publicet gesta in synodo Prouinciali intra sex menses post ipsius synodi celebrationem, suspenditur per duos menses, c. vlt. 18. dist. quam tamen suspensionem dicit non esse in vsu Suarez. multæ aliæ iuris suspensiones sunt contra Episcopos per totam distinctionem 30. quas tamen non esse latæ sententiæ, sed ferendæ notat gl. in c. 2. de foro comp. cum enim iudex vel Canon præcipit quid fieri sub pœna suspensionis, vel excommunicationis, etiamsi vtatur verbo, sit excommunicatus, vel excommunicetur non obediens, non statim talis erit suspensus, vel excommunicatus, cum ista verba significent potius comminationem, sed poterit illa pœna puniri, si non paruerit, Nau. cit. c. 27. num. 12.

Suarez to. 3. disp. 33. sect. 5. num. 7.

Ad extremum notandū quod suspensus, vel etiam interdictus ad tempus, adueniente tēpore, ipso facto est absolutus nec indiget alia absolutione. Armil. loc. cit. numer. 21. 6

Durante autem tempore suspensionis incursæ à iure ob delictum commissum, non potest totaliter absolui, sed dispensatiuè potest ipsi moderari pœnam Episcopus. Nau. loc. cit. nu. 162. si vero suspensio fuerit inflicta à iure ob contumaciam, absoluere ab illa poterit Episcopus, nisi conditor Canonis sibi reseruauerit absolutionem, c. nuper. de senten. excommun. suspensionem autem ab homine latam nemo absoluere potest, nisi qui eam tulit, vel eius superior, seu successor, c. Pastoralis de off. ord. ibique Fel. num. 9. vbi sex limitationes circa hoc refert.

SVMMARIVM.

7 *Excommunicatio quomodo sit ferenda.*
8 *Excommunicatio quando non ligat.*
9 *Excommunicatio ad finem reuelationis.*
10 *Reuelare quis non teneatur.*
11 *Excommunicatus vitari non debet, nisi sit denuntiatus.*
12 *Excommunicatus notorius ad effectum, vt euitetur, quis dicatur.*
13 *Excommunicatus à quo absoluendus.*

EXcommunicatio quoque est censura Ecclesiastica eo grauior præcedentibus, quod priuat non solum participatione in diuinis, sed etiam in humanis cum fidelibus, vt definit excommunicationem maiorem Host. in sum. hoc. tit. num. 1.

Fertur alia à iure propter futurum delictum, idque non nisi si fuerit mortale, c. nemo, 11. q. 3. Et in hac nulla requiritur præcedens monitio, sed ipse Canon facit pro monitione, Innoc. in ca. sacro, de sent. excom. cit. Alia fertur ab homine. & hæc non nisi trina monitione præmissa ferri debet, c. sacro. cit. c. statuimus, c. constitutionem eo. tit. in 6. iun. gl. nec sufficeret vna pro trib. Felin. in c. cū sit Romana, nu. 19. de appel. sufficeret tamen, si in vna monitione ponantur tria interstitia videlicet primo, pro prima, Secundo, pro secunda, & tertio, pro tertia cum suis interuallis ad minus sex dierum pro quolibet, vt praxis curiæ quotidiana obseruatur, & facit tex. in ca. constitutionem, cit. similiter, & in ferenda declaratoria excommunicationis requiritur præcedens monitio, gl. in Clem. præsenti, de censib. ver. constiterit, Nauar. consil. 9. num. 4. de sent. excom. 7

Monitio autem debet esse personalis, Innoc. in c. si aduersarius, de eo qui mitt. in possess. Cou. in c. alma mater. par. 1. §. 9. nisi reus malitiosè latitaret, quod præsumitur de clerico non residente. Genuen. in prax. c. 29. nu. 12. vel si impedit quominus moneatur, seu si non detur ad illum tutus accessus, c. quoniam frequenter, vt lite non cont. His tamen casib. non sufficit, quod constet iudici de aliqua causa præmissarum priuatim, sed debet hoc constare in actis, ita quod Nuncius legalis primo faciat diligentiam de inuenienda persona, & facta relatione ad acta, quod nō potuerit inuenire, cum attestatione duorum testium, denuo citet in loco solito habitationis, argu. tex. ca. sacro, cit. Maran. par. 6. de cit. nu. 126. Sufficit etiam si prima citatio tantum fuerit personalis, reliquæ vero in audientia contradictarum seu ad valuas Ecclesiæ. Genuen. & auctores cit.

Et in tantum quidem monitiones sunt necessariò præmittendæ ante prolationem excommunicationis, quod iudex excommunicans illis non præmissis ipso facto incurrit suspensionem ab ingressu Ecclesiæ per mensem, c. sacro, ci. Nisi excommunicaret sine monitione in casu, quo esset periculum in mora, Felin. vbi sup. nu. 21. vel nisi excōmunicaret in defensionem iuris proprij, vt cum turbatur ipsius iurisdictio, ca. dilecto, loc. cit. in 6. & diximus alias ex Innoc. in c. venerabili, de censib.

Debet

Debet item ferri excommunicatio ex causa iusta, exprimenda in ipsa sententia, & non solo verbo ferri debet, sed in scriptis, & eius copia tradenda est reo si petatur, & contra faciens iudex suspenditur quoque ipso iure per mẽsem vnum à Diuinis officijs, & ab ingressu Ecclesiæ, *c. 1. loc. cit. in 6.* qua tamen suspensione, vt neque præcedenti, non ligatur episcopus, cum in iuribus allegatis non fiat de eo specialis mentio. *arg. tex. c. quia periculosum, hoc eo. tit. in 6.* & notat Nau. *loc. cit. nu. 8. vt sup. diximus.*

Tenet tamen excommunicatio lata sine monitione vel non seruato iuris ordine, licet puniatur iudex, vt diximus, *gl. ver. probari, & verbo iusta, c. sacro, cit.* Nau. *vbi sup.* Nisi quod excommunicatio maior lata cõtra participantes cum excommunicatis est omnino nulla si non præmittatur monitio, *c. statuimus, cit. in 6.* similiter sententia declaratoria incursæ excommunicationis, si illam non præcesserit monitio, est nulla, Felin. *in c. Rodulphus, num. 41. de rescript.* Alb. *oliua, titu 3. nu. 8.*

Nulla item est excommunicatio, si feratur à iudice in competenti, *c. nullus, de Parochijs.*

Et si feratur post appellationem interpositam, *capit. ad præsentiam, de appell.* Vel si continet intolerabilem iuris errorem, vt si quis excommunicetur, quia non fecit peccatum mortale, *cap. qui resistit, 11. quæst. 3.* Nau. *loc. cit. num. 4.* Vel vbi prælatus excommunicat subditum contra priuilegij sui tenorem, *c. cum Capella, c. quanto. de priuil.* Vel si iudex ferens sententiam, non intendit ligare, excommunicatio enim sumit vires ab intentione, Abb. *in cap. ex parte 1. de off. ord.* Ang. *ver. excommunicatio, 3. num. 16.* Arm. *eo. nu. 16.* Item est nulla excommunicatio si feratur à delegato in casu sibi non permisso, vel contra delegantis intentionem, *l. fin. de preben.* Vel si feratur à iudice interdicto, suspenso, vel excommunicato, *gl. in c. præsenti, hoc tit. in 6. ver. ad cautelam,* quæ colligit plures casus nullitatis excommunicationis, & suspensum intellige, vt sit suspensus à iurisdictione, nam ab ordine tantum suspensus potest facere ea, quæ sunt iurisdictionis, & tenet ipsius excommunicatio; sicut & suspensus à iurisdictione potest ea, quæ sunt ordinis. Armil. *ver. excom. cit. num. 16.*

Pœna excommunicationis in contractu etiam sponte apposita, iudex non debet punire. aut declarare excommunicatum contrauenientem contractui, quod etiam ordinauit vtiliter Pius V. in reformatione tribunalis Aud. Cam. in hæc verba.

Neuè quisquam ratione sui consensus in contractu, seu quasi contractu, aut alias in iudicio vel extra iudicium per se vel alium quocunque modo etiam in susceptione, quam vocant censurarum, de cetero præstiti, purè aut sub conditione, aut in diem, censuris Ecclesiasticis innodetur aut innodatus declaretur.

Præter præmissa quo ad modum ferendæ excommunicationis salubriter ordinauit Concil. Trid. sess. 25. c. 3. de refor. vt videlicet iudex excommunicationem non ex quauis causa vel leui ferat sed contumaces potius puniat alijs pœnis, & ad excommunicationem non procedat nisi tum demum, cum executio realis vel personalis haberi non potest.

Concil. Trid. sess. 25. cap. 3. de reform.

Præterea vt monitoria ad finem reuelationis cum pœna excommunicationis dari solita, non concedantur de facili, & non nisi pro re graui, & non nisi per ipsummet episcopum. Posse tamen illa concedi etiam per Vicarium generalem episcopi, si hæc facultas ipsi fuerit expressè ab episcopo concessa, respondit sæpius Sac. Congr. Conc. vt testatur Genuen. *in prax. c. 1. num. 1.*

9 Et de istorum modo cum in praxi frequenter occurrant, plura nobis annotanda sunt. Vnde primo videnda est forma, quam præscripsit Pius V. circa concessionem huiusmodi monitoriorum seruandam, & est talis.

Sanctissimus in Christo Pater, & D. N. D. Pius Diuina prouidentia Papa V. volens super expeditione mandatorum, quæ fiunt in forma Significauit: pro rerum subtractarum aut deperditarum restitutione, seu illarum, & illas subtrahentium reuelatione, modum, & formam statuere (manente in alijs reformatione officij correctoris literarum contradictarum à Sanctitate sua edita) præsenti, quod perpetuo obseruari vult, scripto ordinat; vt mandata pro restitutione seu reuelatione huiusmodi dentur (modo super illis supplicationes in præsentia suæ Sanctitatis signatæ fuerint) ad eorum duntaxat instantiam, quorum ciuiliter interest. Quæ supplicationes rem ipsam, de qua agitur, reique valorem, nominatim, & specificè exprimant, nisi forte sint pro Ecclesijs, locis pijs, communitatibus vniuersitatibus collegijs, aut vniuersalibus successoribus quos verisimile est. certam rerum notitiam non habere, tunc etenim hac ipsa personarum qualitate expressa, ita demum ferri poterit quædam in genere designatio rerum, si designatio neque nimis vaga & incerta, atque adeo inuerisimilis sit, & tamen ostendat res ipsas (id quod præcipue in omnibus attendendum est) minimè vulgares existere &c.

Publicata Ro. in Can. Apost. ann. Incar. Do. 1570. die 27. Iunij.

Illud præterea in istis monitorijs tenendum est, vt formentur contra detentorem non restituentem, & contra scientes, & non reuelantes. Si. n. contra scientes, & non reuelantes tantum ponantur, dubium esset, an ligarent ipsum detentorem, stante inter doctores quæstione controuersa, & indecisa, an aliquis teneatur reuelare contra seipsum, de qua opinionum varietate testatur Genuen. *loc. cit. c. 2.*

Licet autem formetur modo prædicto monitorium etiam contra detinentem, adhuc tamen detentor non teneretur restituere si deuenerit ad paupertatem, nec habeat quod restituat. Sil. Nupt. *lib. 3. verb. monitoria. nu. 56.* Neq; si ipsi ex restitutione immineret aliquod damnum honoris, bonæ famæ, & eo maximè si non adesset modus restituendi saltem per subordinatam personam sine periculo diffamationis. *argumento tex. c. officij, de pænit.* Item si credit se possidere iuste, vel in recompensam; tanto magis si id facit ex consilio peritorum; & si lis pendet indecisa, & est dubia. Genuen. *loc. cit. à num. 1.*

10 Neque tenetur sciens reuelare, si peccatum fuerit occultum, vel peccator siue detentor sit emendatus, seu probabiliter sit emẽdandus fraterna correctione.

Et si scit ex auditu tantum incertæ personæ, vel leuis. Item si sciat detentorem, detinere rem iuste, vel in recompensam. Vel si nouit per solam Sacramentalem confessionem aut consultationem secretam. Nau. *in comm. in c. inter verba, 11. q. 3. concl. 6.* & in Man. *c. 25. nu. 46.* Neq; item sciens tenetur, reuelare, si timet verisimiliter ex reuelatione sibi graues inimicitias, seu damnũ futurum. Fel. *in c. dilectorum, nu. 3. de test. cogen.*

Neque Priuilegiati, & qui de iure testificari non tenentur, vt enumerantur. *in l. Iulia, ff. de testib.* reuelare tenentur, nisi in defectu aliorum testium. Nau. *loc. cit. nu. 50.* Genuen. *loc. cit. nu. 3.* Inhabiles autem ad testificandum tenentur reuelare, quia licet non probent, faciunt tamen præsumptionem illorum reuelationes, vt notat glo. *in ver. ad testimonium, c. 1. de testib. in 6.* Franc. *ibid.*

Neque ligantur monitione, qui tempore, quo promulgatur, & decurrit tempus incurrendæ excommunicationis, degunt extra territorium Iudicis monentis Genuen. cit. Neq; illi, quos pars vel iudex non præsumitur velle excommunicare, vt pater filium, maritus vxorem non præsumitur velle excommunicare, licet etiam isti teneantur ad restitutionem. Sil. Nupt. *loc. cit.* Nau. *cit. c. 27. num. 14.*

Vlterius circa eadem monitoria aduertendum est, cum non sint concedenda nisi pro re graui, quænam res sit æstimanda grauis, relinqui arbitrio Episcopi, qui considerata loci consuetudine vel paupertate petentis, hoc iudicabit, respectu. n. personæ pauperis petentis posset dici summa viginti vel triginta ducatorum sufficiens ad concedendum monitorium, quæ tamen in alia persona diuite pro leui reputari posset. Romana autem curia, & plerique alij loci seruant, vt non concedantur monitoria nisi pro summa ad minus ducatorum quinquaginta, vt testatur Zer. *verb. excom. mater. num. 1.* Genuen. *loc. cit. c. 1. num. 3.*

Non sunt item concedenda nisi in subsidium, & quando veritas aliter haberi non poss. Vnde si sciretur detentor, & posset contra ipsum agi via ordinaria, non deberent concedi monitoria, nisi deessent testes ad probandum, tunc. n. possent moneri qui scirent, vt testificentur. Silua. Nupt. lo. cit.

Receptis autem reuelationibus, siquidem nihil contineant infamatorium, vel criminale, tradenda est ipsarum

sarum copia actori, vt ex illis probet suam intentionem coram iudice competenti. Si autem contineant quid infamatorium, vel ex quo intendi posset actio criminalis, non debet ipsarum copia tradi propter periculum irregularitatis, quæ sequi posset ex morte, vel membri amissione rei ob criminalitatem huiusmodi forte infligenda, sed moneri potest detentor, & repetitis testimonijs cum iuramento & citato detentore ad dicendi quare non debeat declarari, si pertinaciter non restituat, posset declarari excom. ob non restitutionem, quem modu procedendi tradit Sil. Nu. Neuizan. loc. cit. Tutius tamen esset si in criminalibus, & infamatorijs, vel vbi sequeretur scandalum, non concedantur monitoria huiusmodi, vt docet Genuen. cit. c. 1. num. 7.

Eædem excommunicationes morte eius, qui eas tulit siue naturali siue ciuili, vt si ab officio remoueatur, expirant, si mors sequatur antequam incurrerentur, gloss. in verb. non nisi, c. à nobis, 1. de senten. excommun. ibique Abb. & omnes communiter.

Sciendum præterea, si iudex præcipiat aliquid sub pœna excommunicationis, ista verba esse comminatoria, nec contraueníentem incurrere excommunicationem ipso facto, sed esse excommunicandum, vt & supra diximus. Si autem prohibeatur sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, quod facere potest iudex pro futuris delictis, tunc non est dubium quod perpetrato delicto statim excommunicatio incurritur. Similiter & si dicat iudex, nisi infra decem dies paruerit, excommunico, lapso enim termino reus tenetur abstinere à participatione cum fidelibus. Felin. in c. Rodulphus, de rescrip. num. 35. nisi excusetur iuris, vel facti ignorantia probabili, Nau. loc. cit. c. 27. num. 16.

11 Quo autem ad alios, vt teneantur euitare excommunicatum, non sufficit excommunicatio incursa, sed requiritur, vt sit publicata, & denunciata, Fel. loc. cit. Couar. in cap. alma mater, cit. §. 7. & fuit ordinatum à Leo. X. in Conc. Lateran. in concordatis Galliæ, in hæc verba.

Statuimus insuper quod ad euitandum scandala, & multa pericula subueniendumque conscientijs timoratis, quod nemo deinceps à communicatione alicuius in sacramentorum administratione, vel receptione aut alijs quibuscunque diuinis, vel etiam prætextu cuiuscunque sententiæ aut censuræ Ecclesiasticæ, seu suspensionis, aut prohibitionis ab homine, vel à iure generaliter permulgata, teneatur abstinere, vel aliquem vitare, vel interdictum Ecclesiasticum obseruare, nisi sententia, prohibitio, suspensio, vel censura huiusmodi fuerit, vel contra personã, collegium, vniuersitatem Ecclesiasticam aut locum certum aut certam, à iudice publicata, & denunciata specialiter, & expresse, aut si notoriè in excommunicationis sententiam constiterit incidisse, quod nulla possit tergiuersatione celari, aut aliquo iuris suffragio excusari, eum à communione illius abstinere volumus iuxta canonicas sanctiones. Per hoc tamen huiusmodi excommunicatos, suspensos, interdictos, seu prohibitos non intendimus in aliquo releuare, nec eis quomodolibet suffragari, &c.

12 Vnde patet solos excommunicatos declaratos, & notorios esse euitandos. Nomine autem notorij hoc loco solum percussorem clerici notorium euidentia facti, quod tergiuersatione celari nõ possit intelligendum esse, communis Doctorum interpretandi vsus obtinuit, ita quod alij notorij etiamsi euidenter constet ipsos fuisse excommunicatos siue à iure siue ab homine, vitari non debent, antequam fuerint denunciati, loc. cit. Gutier. lib. 1. Can. q. c. 1. eamque extrauagantem esse vsu receptam cum ista limitatione, vt intelligatur notorium de solo percussore clerici, concedit Nau. loc. cit. num. 35. & tanto magis, quia innititur decreto Consilij Basiliensis, quod solos percussores clerici notorios decreuit euitandos, quod decretum refert Felin. loc. cit. num. 39. in hæc verba.

Insuper ad euitanda scandala, & multa pericula, quæ conscientijs timoratis contingere possent misericorditer indulgemus, vt nemo deinceps à communicatione alicuius, sacramentorum administratione, vel receptione, aut alijs quibuscunque Diuinis intus, vel extra prætextu cuiuscunque censuræ à iure, vel ab homine generaliter promulgatæ teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut interdictum Ecclesiasticum obseruare, nisi sententia, vel censura huiusmodi fuerit publicata, vel denunciata specialiter, & expresse, non obstantibus constitutionibus, &c. saluo si quem pro sacrilega manuum in clericos iniectione sententiam latam à Canone adeo notorie constiterit incidisse, quod factum non possit aliqua tergiuersatione celari, nec aliquo suffragio excusari, nam à communione illius, licet denunciatus non fuerit, volumus abstineri iuxta canonicas sanctiones, &c.

Vide eadem relata apud Nau. in cap. 1. §. laboret, de pœn. dist. 6.

Sciendum item, quod non potest excommunicari vniuersitas, collegium, vel capitulum, si tamen de facto excommunicaretur, ligaret excommunicatio, c. Romana, hoc tit. in 6. iun. glo. ver. penitus. Et tanto magis esset valida si in ea apponeretur clausula: excommunicamus Capitulum, & singulas illius personas, quæ fuerunt culpabiles, Nau. cons. 7. & 8. hoc tit. & tunc ligarentur illi solum, qui essent in culpa, Coua.

Non potest etiam aliquis excommunicare seipsum, neque æqualem, neque superiorem, c. cum inferior, 21. dist. vnde Episcopus licet delinquat contra suum statutum habens annexam excommunicationem, non erit excommunicatus, Host. in Sum. hoc tit. num. 6. Arm. loc. cit. num. 25. Nau. loc. cit. c. 27. num. 6.

Semel autem excommunicatus, & denunciatus semper euitari debet, donec constiterit de absolutione, glo. in ver. de absolutione in c. propofuit. de cler. excom. ministr. Arm. loc. cit. num. 62.

Ad hæc sciendum, quod excommunicatus exercens actum aliquem ordini sacro deputatum incurrit irregularitatem Papæ reseruatam, c. 2. de cler. excom. cit. c. is qui, hoc nostro tit. in 6.

Eam tamen non incurrit excommunicatus minori excommunicatione, c. si celebrat, loc. cit. de cle. excom. Vltra quod excommunicatio hæc minor non est in vsu, nisi in casu participationis cum excommunicato maiori excommunicatione, vt testatur Nau. loc. cit. nu. 25. Immo & in dubio non præsumitur de minore, sed de maiore c. pen. hoc tit. licet alias in pœnalibus semper præsumendum sit de minore pœna, c. in pœnis, de reg. iu. in 6. Neque ille irregularitatem incurrit, qui appellata sententia excommunicationis, quam probabiliter dubitat esse validam, licet postea declaretur male appellasse, Fel. in c. Rodulphus, cit. num 43. Nau. cit. c. 25. nu. 104.

Neque in casibus, in quibus communi sensu subintelligitur tum demum incurrere excommunicationem si non paruerit absq; iusta causa, in talibus enim non censetur quis pro excommunicato nisi postquam per iudicem fuerit declaratum, eum ob non paritionem excommunicationem incurrisse, quales sunt omnes excommunicationes latæ à iure, & mandata iudicum, v. g. sit excommunicatus ipso facto nisi paruerit, & similia, & ita decisum fuisse in Rota Ro. testatur, Felin. cit. in c. ad probandum, nu. 6. de re iudic. Vnde & pensionarius non soluens pensionem in termino sub pœna excommunicationis latæ sententiæ sibi præfixo non est excommunicatus nec efficitur irregularis celebrando ex quo credit excusatum se fore impotentia soluendi, concordia, vel bonitate pensionarij donec ille, cui debetur pensio, id declaret, & ita praxim communem seruare testatur Nau. c. 13. num. 104. & c. 27. cit. num. 25.

Sciendum item quod excommunicatio nõ suspenditur appellatione interposita post latam sententiam, cap. is cui. hoc tit. in 6. Declaratio tamen excommunicationis appellatione suspenditur, gl. in ver. priuatos, in c. cupientes, de elect. in 6. ver. priuatos, Fel. in c. Rodulphus, cit. num. 43. ita quod licitè communicari possit sic declarato, nec ipse celebrans incurret irregularitatem, si dubitet de valore excommunicationis, seu confidit suæ appellationi, vt diximus. securius tamen est in talibus abstinere ab illis actibus quibus irregularitas inducitur, cum vulgatum sit etiam iniustam excommunicationem ligare, & id quod salutarius est animæ esse sequendum.

Quod

Quod autem ad absolutionem excommunicationis attinet, ab excommunicatione minore absoluere potest quilibet confessor approbatus. *cap. nuper. hoc tit.* Ab excommunicatione vero maiore à iure lata, si conditor canonis illam sibi non reseruauit, absoluere debet Prælatus seu Episcopus. Nau. *cit. c. 27. num. 39.* & fuit dictum supra de foro pœnitentiali; ab excommunicatione demum ab homine lata nemo alius absoluere potest nisi qui eam tulit, vel ipsius successor, vel superior Host. *loc. cit. num. 12. §. si vero.*

Absolutio item ab excommunicatione potest concedi ad tempus tantum cum reincidentia, vt si velit iudex absoluere aliquem ad effectum, vt possit ferre testimonium *gl. fin. in c. veniens, de testibus.* Abb. ibi. vel si concedenda sit absolutio ad cautelam, de qua Quar. ver. Archiep. auctor. num. 14. Genuen. *loc. cit. c. 5.* & nos infra de appel. aliqua referemus. Suspendi autem excommunicatio non potest, sed vel statim ligat vel statim nulla est, *c. pastoralis, de appel. gl. in c. dilectis, ver. suspendendus, & alia, in c. ad hæc quoniam, ver. interdictum,* ibi licet interdictum possit suspendi, *loc. cit. & glo. 1. in c. præsenti, hoc tit. de sent. excom. in 6.*

Vltimo excommunicatio tolli potest de consensu partis, antequam incurratur, postquam tamen esset incursa superueniente consensu non tolleretur, nec potest deferri, ita vt semel sublata, lapso termino de partis consensu in quo debebat incurri, iterum alio termino arbitrio partis incurratur, nisi prorogatio huiusmodi termini fiat iudicis autoritate, excommunicatio enim non potest nasci ex pacto, sed ex iudicis auctoritate, Bal. *in l. tale pactum, ff. de pactis,* Ang. *ver. excommunicatio, 1. nu. 21.* Nau. *cit. c. 27. nu. 15.*

SVMMARIVM.

14 *Carceris pœna ex quibus causis sit infligenda.*
15 *Carcer infamat.*
16 *Verberum pœna est in iure vsitata.*
17 *Torqueri non debet clericus nisi præcesserint grauia indicia.*
18 *Depositionis quibus casibus infligenda.*
19 *Degradatio in quibus casibus facienda.*
20 *Bannum Episcopi extenditur tantum per ipsius diœcesim.*
21 *Priuari nemo debet beneficio nisi in casibus iure expressis.*
22 *Pœnam pecuniariam, quando possit retinere sibi iudex.*

Corporales pœnæ sunt, Carceris perpetui. & hæc pœna non debet imponi clericis nisi in casibus, à iure expressis, *c. penul. & vl. de hære.* & non nisi in casib. quibus de iure ciuili esset imponenda pœna mortis, non simplex, sed cum aliqua qualitate atroci, vt ignis, membrorum lacerationis, Diaz. *in prac. crim. 129.* Hoc tamen casu prouidendum est, ne ex defectu iuris, vel cibi carceratus moriatur, Abb. *in cap. a nobis de apostat.* sequuta enim morte quã arctitudo carceris vel fames causaret, iudex efficeretur irregularis, Card. *in Clem. 1. de pænit. & remis. q. 7.*

14 Carcerari etiam potest clericus causa custodiæ, & in vinculis detineri, licet agatur ciuiliter, si nimirum sit suspectus de fuga, *c. si clericus, de senten. excomm. in 6. c. dilectis, de appel.* Carcer tamen non debet esse squallidus, & immundus nec corporis afflictiuus, & cauendum est ne carceratio passim fiat, nec leui de causa, sed habita prius informatione, & indicijs, cum carceratio ipsa infamet, & generet præiudicium irreparabile, vt notat

15 Fel. *in c. cum super de re iudic. nu. 17.* Iason *in l. 4. §. condemnatum, ff. de re iudic.* quin & sola accusatione opinio hominis grauatur. Arch. *in c. tanta 85. dist.* & iudex carcerans iniuste pœnam excommunicationis non effugit. *c. si clericus. cit.* Genuen. *in prax. c. 34.*

16 Possent & laici carcerari à Iudice Ecclesiastico in criminibus Ecclesiasticis. Clem. *1. de hæret.* Aufrer. *de potestat. Eccles. in Laicos, sub principium.*

Ad captiuitatem autem carcerandorum, laicorum ministerio vti potest, nec incurrunt tum laici pœnam excommunicationis capiendo clericum vel etiam percutiendo, si se defendat, & si aliter detineri nõ possit. Host. *in Sum. loc. cit. de senten. excom. nu. 4.* Ang. *verbo excom. 5. num. 6.*

Verberum quoque pœna est vsitata. *ca. 1. de calumniatoribus, c. fin. 35. distinct.* sed non nisi per clericum clerico verbera sunt infligenda, vel per ipsummet iudicem, *c. vniuersitatis, loc. cit. de senten. excommun.* Episcopus tamen ipse neminem debet percutere. *cap. non liceat 86. distinct.* Caueri etiam debet vt citra mortis, & membrorum læsionis periculum verbera infligantur, & citra sanguinis effusionem, *c. in archiepiscopatu. de raptor.* si tamen casu succederet sanguinis effusio, non propter hoc sequeretur irregularitas, cum hæc non inducatur nisi morte vel membri abscissione causata. Diaz. *loc. cit. cap. 125.* Abstinere item debet iudex quàm maxime ab huiusmodi pœnis corporalibus, & non nisi in grauissimis culpis illis vti, & facilius contra minores clericos, quam sacerdotes, vt monet Archid. *in cap. vlt. cit. 35. dist.*

Huc pertinet quod clericus pro crimine torqueri potest. Diaz. *loco cit. c. 117.* dummodo prius extent contra ipsum magna, & violenta indicia ad minus per duos testes probata, & quod fuerit infamatus de eo crimine. Siman. de Cath. *institut. titul. 65. num. 14.* nam propter testimonium vnius qui fuit particeps criminis nemo torquendus est, nisi alia suffragentur. Boer. *deci. 319.* neque ad vnius testis bonæ famæ, si reus etiam habeat adminicula integræ conuersationis, alioquin si fuerit infamatus, & suspectus, ad vnius testis bonæ famæ relationem torqueri posset, cum hæc faciat semiplenam probationem. Simanc. *cit. num. 25.* Confessio autem extraiudicialiter facta, licet regulariter in clerico non sufficiat ad torturam. Diaz. *loc. cit.* Aufrer. *de potest. secul. Reg. 3. fall. 3.* contrarium tamen vsu seruatur, vt refert Boss. *de iudicijs. nu. 103.* Genuen. *cit. c. 70. nu. 17.* Tortura eadem non deberet infligi clericis per laicos, tamen vsus obtinuit contrarium. Aufrer. *vbi supr.* Zerol. *verb. excom. efficitur. num. 8.* 17

Pœna corporalis quoque est damnatio ad triremes in Italia vsitatissima, de qua Diaz. *cit. c. 135.* Et hæc damnati clerici, si damnentur ad vitam, degradantur prius, si verò ad tempus deponuntur tantum verbaliter, & vtroque casu licitè vapulantur à ministris triremium. Zerol. *cit. part. 2. verb. excomm. nu. 19.* 18

Depositionis pœna ex qua remouetur clericus ab altaris ministerio. de qua *in c. at si clerici. de iudic.* Abb. *ibidem,* depositio videlicet verbalis quæ fit sine solemnitatibus. vt infrà, & de hac intelliguntur iura in dubio, cum loquuntur de depositione, quia nimirum est leuior. Abb. *in c. ad abolendam de Hæret.*

Nemo autem deponi debeat nisi in casibus à iure expressis, vel in illis tantum in quibus ius ciuile imponit pœnam mortis: Fel. *in c. qualiter, 2. de accusat. num. 25.* Dec. verò *in cap. at si clerici. cit. num. 20.* tenet arbitrarium esse iudici, quando debeat infligere hanc pœnam, immò omnes pœnæ hoc tempore sunt arbitrariæ iudici, ita quod possit pro arbitrio eas augere vel minuere. Maran. *4. par. distinct. 1. num. 65.* Zer. *cit. ver. priuatio. in princ.* Et huiusmodi depositi deberent in monasterium detrudi, vt ibi lugeant commissa. *cap. sacerdos, 81. distinct.* denique ali ex beneficiis suis, vel ab Episcopo si sint pauperes, alimenta enim ipsis debentur, *cap. de Lapsis, 15. q. 6.* Felin. *loc. cit. nu. 27.* His tamen temporibus hæc detrusio in monasterium non vsitatur, cum monasteria tales recipere passim recusent, nec ab Episcopo, vt suscipiant cogi possunt, cum fere vbique sint exempti. Diaz. *cit. c. 128.* *Couar. lib. 1. var. resolu. c. 9. nu. 8.*

Degradatio est alius modus depositionis, quo delinquens deponitur cum solemnitatibus, quæ habentur, *in cap. degradatio. de pœnis in 6.* & traditur Curiæ seculari, ad quam eum antiquo iure debuerit adhiberi certus numerus Episcoporum, vt in depositione presbyteri sex Episcopi, in Diaconi depositione tres adesse debebant. *cap. felix. 15. quæst. 7.* Conc. Trid. ordinauit vt loco Episcoporum adhiberi possint totidem Abbates vsum mitræ, & baculi habentes, vel si & isti commodè haberi non possint, aliæ quæuis graues personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ, & iuris scientia commendabiles. *Conc. Trid. sess. 13. c. 4. de refor.*

Degradationis pœna infligitur pro hæresi. *cap. ad abolendam, de hæret. cit.* Pro crimine falsi. *cap. ad falsariorum, de* 19

crim.

crim.falsi. Et propter calumniã, seu contumeliã illatam Episcopo. *c. si quis sacerdotum,* 11. q. 1. vide *glo. in c. ad abolendam, est. verb. relinquatur.* Pro crimine item læsæ maiestatis contra Papam commisso, vt in facto iudicatum fuisse refert Felin. *in c. Rodulphus. de rescript. cit. num.* 37.

Non ordinatus celebrans, eadem pœna puniendus est ex ordinatione Clem. 8. vt sequitur.

Etsi alias fel. rec. Paulus PP. IV. & infrà. *Nos igitur animaduertentes huiusmodi perditos, & nefarios homines ad sacrum presbyteratus ordinem non promotos missarum celebrationem vsurpare præsumentes, non solum actus idololatriæ saltem extrinsecè seu per externa, & visibilia Religionis, & pietatis signa exercere, sed etiam quantum in ipsis est efficere, vt Christi fideles, qui credunt eos ordinatos esse, & ritè conficere Sacramentum Eucharistiæ, idololatriæ crimen ignoranter incurrant, vt purum videlicet panem, & vinum tanquam verum Christi Domini nostri corpus & sanguinem eisdem adorandum proponentes. Confessiones autem audientes non solum sacramenti pœnitentiæ dignitatem contemnere, verumetiam Christi fideles decipere, dum scilicet iniquè sibi assumunt gradum sacerdotalem, & auctoritatem absoluendi à peccatis magno cum periculo & scandalo plurimorum. Propterea vt grauissima hæc scelera committentes posthac debito supplicio puniantur, motu proprio, & ex certa nostra scientia ac matura deliberatione, deque Apostolicæ potestatis plenitudine S. Inquisitionis Iudicum conscientiæ cosulere, & ne in futurum de pœna hisce delinquentibus imponenda dubitari possit, prouidere volentes supradictorum prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, hac perpetuo valitura constitutione decernimus, atque statuimus, vt quicumque non promotus ad sacrum presbyteratus ordinem repertus fuerit missarum celebrationem vsurpasse, vel Sacramentalem confessionem audiuisse, à Iudicibus S. Inquisitionis, vel locorum ordinarijs tanquam Ecclesiæ misericordia indignus à foro Ecclesiastico abijciatur, & ab ordinibus Ecclesiasticis si quos habuerit ritè degradatus statim Curiæ sæculari tradatur, per Iudices seculares debitis pœnis plectendus. Non obstantibus &c.*

Dat. Rom. die 1. Decemb. 1601.

Crimen nefandum contra naturam eadem pœna degradationis, & traditionis curiæ seculari puniri voluit Pius V. cuius constitutionis verba refert Nau. *cap.* 27. *nu.* 249. & dicit intelligendum esse non de quocunque committente hoc crimen, sed exercente frequentatione actuum.

In delictis item atrocibus pro arbitrio pœnam hanc infligi posse tenet Diaz. cit. & pluries in facto iudicatum fuisse vt in crimine parricidij testatur idem *ibid. c.* 90. Nemo tamẽ degradari debet nisi directè accusatus, & conuictus seu confessus, & præsens, contra absentem enim non proceditur ad hanc pœnam. Innoc. *in c. qualiter, 2. de accusat.*

Exilij pœnæ meminit, *c. 1. de calumniatoribus, cap. excedens,* 50. *dist.* quam ferre plurimum conducit, vbi delictum puniendum cohæret loco, & vbi loci mutatione leuaretur scandalum, & occasio iterum delinquendi criminoso. *Diaz. cit. c.* 126. sed hoc exilij bannum non extenditur extra Diœcesim iudicantis, Fel. *in c. postulasti. num. 2. de for. comp.* Archiepiscopus tamen non tantum ex Diœcesi sua, sed etiam ex tota sua Prouincia potest exulare facere, *c. tuarum; de priuil. Quaran. verb. Archiepiscopi auctor. nu,* 39. Hæc etiam pœna relaxari potest ex causa per ipsum Episcopum. Diaz. *loc. cit.*

28 Priuationis pœna vsitata est in iudicio Ecclesiastico, priuari tamen nemo debet nisi in casibus à iure expressis. Fel. *in c. querelam. num. 1. & 2. de iureiurand. & in ca. ex parte, de rescript. nu.* 2. Innocent. *in c. bonæ. de electio.* In casibus etiam, in quibus priuatur quis ipso iure, requiritur semper iudicis sententia declaratoria, & ante ipsam non tenetur quis dimittere beneficium, Felin. *in capit. Rodulphus. citat. num.* 38. Causæ autem priuationis in iure expressæ præcipuæ sunt, Crimen simoniæ, *capit insinuatum, de simon.* quod aliquando priuat etiam non expectata iudicis declaratoria, vt suo loco dictum fuit. Concubinatus, si concubinarius monitus, & mulctatus primo sequestratione tertiæ partis fructuum, deinde pœna suspensionis ab administratione officij concubinam non dimittit, *cap. sicut, capit. si autem, de cohabit. cler. & mul.* Concil. Trid. Periurium item punitur pœ- Conc. Trid. sess. 25. c. 14. de reform.

na priuationis, *capit querelam de iureiuran.* nõ tamen hoc intelligitur de non tenente promissum, vt notat Felin. *ibid. nu.* 7. Immo signatura non concedit priuationem pro periurio, nisi fuerit iudiciale, vt testatur Staphil. *de lit. grat. de modis priuandi.*

Homicida voluntarius priuari etiam debet beneficiis, *c. 1. & 2. de cler. pug. in duel.* non tamen est ipso iure priuatus, sed est priuandus iudicis sententia, quod cõmuniter sentire Doctor. testatur Felyn. *in cap. inquisitionis. nu. 3. de accusatio.* & in tantum quidem, quod licet lata fuerit sententia condemnatoria de homicidio, & in ea non fiat mentio priuationis, non censeretur adhuc talis priuatus. Diaz. *loc, cit. cap.* 88. quia nimirum præsumi posset Episcopum voluisse cum ipso dispensare in retentione beneficij, cum hoc casu, & in omnibus ferè alijs quoad beneficij retentionem dispensare possit Episcopus. Staphil. Diaz. *loc. citat.* & diximus aliàs ex Innocen. *in cap. ex literis, de cleric. non ord. ministr.*

Si etiam in sententia exprimatur pœna priuationis, & condemnatus appellat, durante appellatione non est priuatus, & si resignaret interim, teneret resignatio etiamsi, beneficium iam fuisset impetratum ob priuationem. Crescen. *decis. 6. num. 3. de renunc.* Anton. de Butrio *consi. 43. num.* 2. quod pro indubitato practicari in Rota Romana refert Genuens. *citat. cap. 65. num.* 18. Vltra priuationem autem homicida puniendus est pœna depositionis verbalis, & detrusionis in monasterio ad quinquennium & septennium, *c. sicut dignum, §. vltim. iuncta gloss. verb. consilium, de homicid. cap. tua. de pœnis. & capitul. cum non ab homine, de iudic.*

Priuari demum debet non residens, & se absentans à beneficio requirente residentiam, vltra tempus licitum. Priuationem tamen præcedere debet monitio, & deinde pœna censurarum, deinde subtractionis fructuum, ita quod post quemlibet terminum pœnæ expectetur, ad minus per sex menses, *cap. quoniam frequenter. vt lite non contestat.* & demum si pertinaciter adhuc se absentauerit priuandus est. Conc. Tri. sess. 23. c. 1. de refor. Et quidem debet citari absens personaliter, si scitur, vbi sit, si autem nesciatur, vbi sit, citari debet in sua Ecclesia ter successiuè, nec sufficeret vna citatio pro tribus, glo. *in c. quoniam citat. ver. Catonibus.* Abb. *consil. 67. lib.* 1. Felin. *in cap. consuluit. nu. 13. de offi. delegat.* neque teneret sententia, qua priuaretur non residens non præmissa trina citatione. Abb. *loc. cit.* vel non seruata forma dicti Concil. si videlicet non residens non fuerit primo censuris, sequestratione fructuum, aliisque iuris remediis castigatus, *vt fuisse decisum in Rota Roman. coram Seraphino. die 5. Decemb. 1567. in vna Salmantin.* refert Genuen. *cit. c.* 112. vt aliàs diximus.

Pecuniariam quoque pœnam imponere potest iudex Ecclesiasticus Felyn. *latè. in c. irrefragabilis, nu. 6. de offic. ordin.* & si fuerit pœna hæc imposita statuto, licitè ipsam sibi retinere potest iudex, si verò imponatur per sententiam, honestius est, vt ad pios vsus conuertatur. Felin. *loc. cit.* hodie vero Concil. Trid. voluit has Conc. Tri. sess. 25. c. 3. de refor. pœnas omnino erogari ad pios vsus, ita quod Episcopus ipsas non possit conuertere nequidem in fabricam Ecclesiæ Cathedralis, aut mercedem Vicarij, vel aliorum officialium Curiæ, quemadmodum declarasse Sac. Congreg. Concilij testatur Genuen. *cit. cap.* 69.

Pœna autem pecuniaria, quæ solet vulgo apponi in contractibus, licet de iure exigi possit, Felyn. *in cap. 1. de constitut. nu.* 43. de consuetudine tamen non exigitur, nisi quatenus concurrit interesse, *argum. text. c. suam, iuncta g. fin. de pœnis.* Anchar. *in c. peccatum. de regul. iuris, in* 6. Libet hic etiam referre de pœnis imponendis pro blasphemia ordinationem Pij V. in Bulla incip. cum primum aliis etiam locis à nobis adductam, quoad propositum itaque verba ipsius sunt. Nau. 17. Ma nu. c. 23. nu. 68.

Ad abolendum vero nefarium, & execrabile blasphemiæ scelus, quod in antiqua lege Deus morte puniri mandat, & imperialibus quoque legibus receptum est, nunc autem propter nimiam iudicum in puniendo segnitiem, vel potius desuetudinem, supra modum inualuit Leon. X. prædecessoris nostri in nouissima Lateranen. Concilio

Concilio

cilio statuta innouantes decernimus, vt quicunque laicus Deum, & Dominum nostrum Iesum Christum, vel gloriosam virginem Mariam eius genitricem expresse blasphemauerit, pro prima vice pœnam vigintiquinque ducatorum incurrat, pro secunda, pœna duplicabitur, pro tertia autem, centum ducatos soluet, & ignominia notatus, exilio mulctabitur. Qui vero plebeius fuerit, nec erit soluendo prima vice manibus post tergum ligatis ante fores Ecclesiæ constituetur per diem integrum, pro secunda, fustigabitur per vrbem, pro tertia, lingua ei perforabitur, & mittetur ad triremes. Quicunque clericus in hoc blasphemiæ crimen incurrerit, pro prima vice fructibus vnius anni omnium, & quorumcunque beneficiorum suorum pro secunda beneficiis ipsis priuetur, pro tertia omnibus etiam dignitatibus exutus deponatur, & in exilium mittatur. Quod si clericus nullum obtinuerit beneficium, pœna pecuniaria vel corporali pro prima vice puniatur, pro secunda carceribus mancipetur, pro tertia verbaliter degradetur, & ad triremes mittatur. Qui reliquos sanctos blasphemauerit, pro qualitate blasphemiæ atque personæ, arbitrio iudicis puniatur. Si quis crimen nefandum contra naturam, propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ, perpetrauerit, Curiæ seculari puniendus tradatur, & si clericus fuerit, omnibus ordinibus degradatus simili pœnæ subijciatur. Monemus præterea omnes locorum ordinarios, & in virtute sanctæ obedientiæ eis præcipimus, vt statuta Trident. Concil. contra concubinarios tam clericos, quam laicos edita, districte faciant obseruari, reddituri Deo, ac nobis, si id omiserint, rationem. Et vt præmissorum delictorum simoniæ, blasphemiæ, ac stupri nefandi notitia facilius habeatur, volumus, quod in singulis casibus, non solum per accusationem, & inquisitionem sed etiam ad simplicem, & secretam denunciationem procedatur per quoscunque iudices, alias tamen de iure competentes, tam ratione delicti quàm personarum, ita quod inter eos locus sit præuentioni. Monemus præterea omnes, & singulos, vt solum Dei timorem præ oculis habentes, & non alia praua animi affectione ducti, culpabiles tantum deferant, innocentes non vexent. Quod si aliqui ex calumnia aliquos denunciasse comperti fuerint, eos ad pœnam talionis teneri volumus, & mandamus. Mulctæ autem pecuniariæ applicabuntur pro duobus partibus locis piis arbitrio nostro, in Vrbe, extra vero ordinariorum, tertia accusatori, qui delinquentes detulerit. Mandamus autem, &c. Non obstantibus, &c.

SANCTISSIMI IN CHRISTO PATRIS ET DOMINI NOSTRI CLEMENTIS DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ VIII.

CONSTITVTIO

De largitione munerum vtriusque sexus regularibus interdicta.

CLEMENS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI
Ad perpetuam rei memoriam.

ELIGIOSÆ congregationes ab insigni sanctitate viris Spiritu sancto afflatu institutæ, tantas Ecclesiæ Dei vtilitates omni tempore attulerunt, vt ad eas conseruandas, & instaurandas Romani Pontifices prædecessores nostri magnam iure optimo diligentiam semper adhibuerint. Nam cum ea sit rerum humanarum conditio, & natura, vt etiam quæ optime fundata, & constituta sunt partim hominum imbecillitate, & ad malum procliuitate, partim Dæmonis astutia paulatim deficiant, & nisi cura peruigili sustententur in deterius prolabantur. Idcirco summorum Pontificum vigilantia magnopere laborauit, vt regularium ordinum disciplina, aut labefactata in pristinum restitueretur, aut salutaribus constitutionibus communita integra, atque incolumis permaneret.

Quorum nos vestigijs pro eodem officij munere insistere, & pastoralem illorum sollicitudinem, quantum possumus diuina adiuuante gratia, cupimus imitari. Quare ne à muneribus quæ à quibusdam religiosæ vitæ professoribus ex Christi patrimonio quibusuis hominibus quauis ex causa sæpe tribuuntur, grauia incommoda, & mala etiam boni specie existant, præcauere studentes, hac nostra perpetuo valitura constitutione, vniuersis, & singulis cuiuscunque ordinis Mendicantium, vel non Mendicantium bona immobilia, & reditus certos ex indulto Apostolico possidentium, vel non possidentium, seu cuiusuis congregationis, societatis, & instituti (non tamen militiæ) regularibus personis vtriusque sexus, omnem, & quamcunque largitionem, & missionem munerum penitus interdicimus. Sub qua prohibitione comprehendi volumus omnia & singula capitula, Conuentus & Congregationes tam singulorum Conuentualium Monasteriorum, Prioratuum, Præposituraram, Præceptoriarum, domorum, & locorum, quam prouincialia, aut generalia cuiuslibet prouinciæ, aut ordinis vniuersi, societatis aut instituti, eorumque, vel earum Camerarios, Commissarios, aut quoscunque Commissarios, & quoscunque officiales, & singulares personas, ipsos etiam ordinum, Congregationum, & Societatis eiusmodi superiores, quascunque dignitates obtinentes, & Generales, & Prouinciales Ministros, & quocunque nomine Præfectos, nec non Conuentuum, Monasteriorum, Prioratuum, Præposituraram, Præceptoriarum, Domorum, & locorum quorumcunque. Abbates, Priores, Præpositos, Præceptores etiam maiores Guardianos, Ministros, & Rectores, atque Abbatissas, Priorissas, & alio quouis titulo Præsidentes, tam ipsis regularibus, quam locorum ordinariis, seu quibusuis superioribus subiectos vtriuslibet sexus ad vitam, vel ad tempus deputatos, adeo, vt nemo vnquam eorum, vel earum directè, vel indirectè palam, vel occultè, tam communi, quam particulari, & proprio nomine etiam sub quouis statuti, vel consuetudinis, seu verius corruptelæ, aut alio prætextu, vel quacunque causa, nisi in Generali Capitulo, aut alia Generali Congregatione, re mature discussa, vnanimi consensu omnium, superiorumque permissu, causa probata fuerit, quicquam tale attentare valeat.

*Id autem ita absolute, & generatim vetitum intelligatur, vt
neque omnino fas sit quicquam donare tam ex fructibus, redditi-* 11
bus, & prouentibus, collectis, & contributionibus, aut oblationibus siue eleemosynis, aut subsidijs certis, incertis ordinarijs, seu extraordinarijs mensæ, vel massæ cõmunis, vel cuiusuis fabricæ, & sacristiæ bona cõmuniter, vt præfertur, administrãtur, seu quæ rationib. reddẽdis sunt obnoxia, quã ex pecuniis, quæ etiã à singulis quouis modo acquisitæ in communi conferendæ omnino sunt, nec si per viam voluntariæ contributionis in commune congerantur, nec si forsan priuatim, & nominatim cuilibet religioso à suis superioribus, vel à propriis affinibus, propinquis, familiaribus, amicis, ac beneuolis, vel à piis Christi fidelibus, etiam eleemosynæ, aut charitatis, & illius propriæ personæ intuitu attributæ, seu quoquo modo per quemlibet religiosum, seu monasterium domus, aut loco acquisita, eique vt ad libitum, de eis disponat, per superiores concessæ fuerint, prætorquam leuiora esculenta, vel poculenta, vel ad deuotionem seu religionem pertinentia munuscula, *communi tamen nunquam vero particulari nomine vbi superiori de consensu conuentus videbitur tradenda. Sed & huiusmodi missiones munerum ipsis religionis vtriusque sexus non solum per se verum etiam per alios tam directè quam indirectè prohibitas declaramus. Neque vero quispiam ab hac generali prohibitione se excusare valeat etiamsi miserit munera cuius personæ Ecclesiasticæ, vel Laicæ cuiuscunque gradus status, dignitatis, ordinis vel conditionis. Et quamuis non solum mundanã, & Ducali, Regiã, Imperiali,*

li, verum etiam Ecclesiastica, & Pontificali, & alia maiori, & Sancta R. E. Cardinalatus dignitate fulgenti, & proprij loci ordinaria, etiam ex causa & occasione benedictionis, vel susceptione habitus regularis, tonsura, aut professionis Monialium tam sibi subditarum, quam non subditarum, aut ipsi etiam proprij ordinis, vel Congregationis Protectori, Viceprotectori generali, vel Prouinciali, aut cuiusuis monasterij prioratus, domus aut cuiuslibet alterius loci regularis superiori, aut alio quocunque officio, munere, vel dignitate fulgenti, vel cuicunque etiam simplici, & particulari religioso, ita vt inter ipsos quoque religiosos, ne praua ambitione impulsi pro consequendis in sua religione gradibus, & dignitatibus, alter alterius gratiam, aut beneuolentiam aucupetur, quacunque largitio, aut donatio munerum, nisi rerum minimarum, *de licentia expressa superiorum etiam in Scripturis sit penitus interdicta.*

Insuper prohibemus, ne vnquam eisdem regularibus liceat vllas pecunias quoquomodo erogare in alicuius etiam benefactoris, aut protectoris, vel ordinarij honorem, & ratione transitus, vel primi ingressus, aut ad beneficiorum acceptorum memoriam, gratique animi testificationem, seu pro praedictis personis, quauis auctoritate fulgentibus honorificè, lautè, & opiparè excipiendis, seu pro quibusuis conuiuiis eisdem, aut cuiuis alteri quacunque ratione aut causa, exhibendis, vel pro comessationibus, vel compotationibus quibusuis personis tam eiusdem ordinis, Monasterij, Congregationis, domus, aut loci, quam extraneis largiendis, aut pro exhibendis spectaculis, etiam piis intra Ecclesias monasterij, in domos sacras, seu pias, vel extra eas in quibusuis publicis, aut priuatis, sacris, aut prophanis locis, etiam vbi sanctorum, aut sanctarum vita, aut res pia gesta, etiam in memoriam Passionis Dominica populis spectanda proponuntur, aut alias in praedictis, siue in quibusuis rebus superuacaneis ad pompam, & ostentationem, aut ad oblectationem, vel paucorum lucrum, & priuata lucra quomodolibet pertinentibus, nisi re ipsa pro Diuino cultu, & veris Christi pauperum indigentiis, seruato in hoc charitatis ordine, & habita necessitatis ratione, de consilio & consensu superiorum subleuandis, aut aliàs in rebus licitis, & per Capitulum generale, aut Prouinciale non prohibitis, vel taxam ibi forsan praescriptam non excedentibus sumptus huiusmodi fiant.

Declarantes tamen per hac laudabilem, & Apostol. Doctrinam, sacrisque Canonibus commendatam hospitalitatem, praesertim erga pauperes, & peregrinos, neque imminui, aut prohiberi, quin immo si quis redditus ad id, vel ex fundatione, vel ex institutis, statutis, aut consuetudinibus aliquorum Monasteriorum, ordinum, aut Regularium huiusmodi locorum, aut ex testatorum, vel donantium voluntatibus, siue aliàs applicati, aut donati sint, eas omnino vt decet integrè in vsus pios hospitalitatis huiusmodi erogandos esse, & praesertim in Monasteriis, seu locis desertis, & ab Laicorum domibus longius remotis, vbi tamen pauperum, & verè egenorum ratio in primis habeatur. Si quos vero ditiores occasione transitus, siue aliàs ex deuotionis, aut necessitatis causa eo diuertere contigerit, eos sanè deceret Refectorio communi cum religiosis, mensaque & ferculis communibus nequaquam à caeteris distinctis contentos esse. Verum enimuero ipsi regulares in hospitibus huiusmodi potentioribus excipiendis ita se gerant, vt in eis fragilitas, & paupertas religiosa prorsus eluceat.

Pari etiam ratione districtè inhibetur, ne quispiam ex praedictis laicis aliàs quàm vt superius dictum est, vel clericus secularis, aut regularis, quocunque honore, praeminentia, nobilitate, aut excellentia, & S. R. E. Cardinalatus dignitate praeditus, etiam protectorum, vice protectorum loci ordinarius Praelatus, Generalis, Prouincialis aut Monasterij, domus, vel loci cuiuslibet superior, eorumve affines, propinqui, familiares, aut Ministri vtriusli bet sexus quispiam contra hanc superius expressam prohibitionem recipiant.

Quod si vel ab aliquo particulari religioso, vel à superiori quopiam Generali, vel Prouinciali sodali quocunque officio fungente, aut à Conuentu, Capitulo, vel à Congregatione, siue ab vniuerso ordine, & religione quicquam receperint, ad quod acceperint, suum non faciant, verum ipso facto absque alia monitione, iudicis decreto, sententia aut declaratione ad illius restitutionem omnino in vtroque foro teneantur, adeo restitutione ipsa realiter non facta, neque etiam in foro conscientia possint absolui: hanc autem restitutionem fieri volumus non priuatim ei religioso, qui donauit, sed ei Monasterio, domui, vel alteri loco, de cuius bonis facta est largitio, vel si de eius bonis non est datum, in quo idem religiosus donans professionem emisit, vel si nomine totius Capituli, Conuentus, aut Congregationis, vel vniuersi ordinis, seu religionis donatio facta extiterit, pariter communi mensa, aut massa, cuius nomine donatum fuerit, accepta munera restituantur, ita vt nec qui donauit, nec Conuentus, Capitulum, Congregatio, Ordo, aut Religio, cui restitutio facienda est, illam remittere, & iterum condonare, recipientes ab obligatione restituendi eximens, velut in pauperes eroget, concedere quomodo possit.

Quod si quis ex vtriusque sexus regularibus supradictis, cuiuscunque gradus ordinis, dignitatis, ac vbilibet locorum existentibus coniunctim cum ceteris, ac diuisim nostrarum huiusmodi prohibitionum, statutorum, ordinationum, iussionum, decretorum, mandatorum transgressor fuerit, statuimus, vt omnibus ac singulis per eum obtentis dignitatibus, gradibus, muneribus & officiis, eo ipso priuatus, ac ad illa & alia similia, vel alia dissimilia in futurum obtinenda inhabilis perpetuo, & incapax ac perpetuâ infamiâ & ignominiâ notatus existat, & priuationem vocis actiua, & passiua absque vllo superioris decreto aut Ministerio, ipso facto incurrat, nec non vltra huiusmodi poenas etiam contra eũ tanquam furti & simonia criminis reum, tamen per viam denunciationis, accusationis aut querelae, quam etiam ex officio procedi, & inquiri, exiguisque suppliciis affici debeat, poenis aliis à iure statutis, ac per alias Apostolicas constitutiones, aut propria cuiusque congregationis, Monasterij, ordinis, domus aut loci, statuta, vel consuetudines contra personas aliquid praemissorum committentes forsan decretis, & inflictis, nihilominus in suo robore mansuris. Quocirca vniuersis & singulis modernis, & pro tempore existentibus locorum ordinariis, eorumq; vicariis, & officialibus, necnon quorumcunque ordinum, Prioratuum, Monasteriorum, & domorum superioribus etiam Generalibus, seu Prouincialibus, ceterisq; ad quos spectat per Apostolica scripta, mandamus quatenus ipsi & eorum singuli quantum ad eos pertinet, curent omni studio diligentia, Auctoritate, & vigilantia praesentem constitutionem firmiter, & inuiolatè obseruari, & contra inobedientes, vel transgressores exiguis poenis animaduerti, eosdem inobedientes, necnon contradictores quoslibet & rebelles per opportuna iuris, & facti remedia, appellatione postposita, compescendo, inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit auxilio brachij secularis.

Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis dictorumq; Monast. Priorat. domorum, locorum, necnon ordinum, Congregationum, Collegiorum iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, statutis, & consuetudinibus, priuilegiis quoque indultis, & literis Apostolicis quorumcunque tenorum existant, per qua praesentibus non expressa, vel ad verbum non inserta effectus praesentis nostra constitutionis impediri quomodolibet valeat, vel differri, & de quibus quorumque totis tenoribus habenda sit in nostris literis mentio specialis, qua omnia quatenus praemissis in aliquo aduersantur, prorsus tollimus, & abrogamus, ceterisque contrariis quibuscunque.

Volumus autem, vt praesentes literae in Valuis Sancti Ioan. Later. & Principis Apost. de Vrbe Basilicarum, & in acie Campi Flora publicentur, affixis inibi earum exemplis, & dimissis, quodque earum exempla, seu illorum compendia in libris quorumcunque statutorum praedictorum Monast. Prioratuum, Domorum, Collegiorum, Ordinum, & Congregationum (quoad Moniales in vernaculum, & vulgarem cuiuscunque Regionis sermonem versa) & à loci ordinario, qui id quamprimum fieri curet subscripta inferantur, & saltem quotannis in Capitulis, siue Congregationibus cuiusque earum alta, & intelligibili voce legantur, & nihilominus post sexaginta à die publicationis, vt praefertur in Romana Curia facienda, vnumquemque citra montes, vltra montes vero post quatuor menses perinde arctent, & afficiant, ac si cuique personaliter intimata, & per ea iurata fuissent.

Quodque earum transumptis etiam expressis, & manu notarii publici subscriptis, & sigillo personae in dignitate Ecclesiastica constituta munitis eadẽ prorsus fides in iudicio, & extra illud vbique adhibeatur, qua adhiberetur eisdem praesentibus, si essent exhibita vel ostensa. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostrorum interdicti, prohibitionis, declarationis, inhibitionis, statuti, mandati, sublationis, abrogationis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire: Si quis autem hoc attentare praesumpserit indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum.

Dat,

Dat. Romæ in Monte Quirinali anno Incarn. Do. 1594. 13. Cal. Iulii Pontificatus nostri anno 3. L. Card. Prodat M. Vestrius Barbianus A. de Alexis.

CONSTITVTIONIS CLEMENTIS VIII.

De largitione munerum vtriusque sexus Regularibus interdicta, cuius initium Religiosæ Congregationes inscribitur, non inutilis interpretatio.

Præfatio.

AGgredimur Deo duce Pontificiam Constitutionem nouissime editam de largitione munerum vtriusque sexus Regularibus interdicta pro nostra tenuitate explicandam, & inuocato prius Spiritus Sancti nomine, antequam textum explanemus tria velut præludia præmittimus.

Primum, Quæ sint protestationes in hac materia faciendæ.

Secundum, Quid sit Constitutio, & An hæc sit iusta, & obliget.

Tertium Quid importet titulus, & rubrica ista.

De largitione munerum vtriusque sexus Regularibus interdicta.

QVoad primum quinque præmittendæ sunt protestationes in hac materia.

Prima Protestatio. Hæc nostra explicatio non continet necessarias opiniones, sed probabiles prout fit in moralibus quæstionibus. In moralibus enim vnicuique fas est opinari.

2. *Protestatio.* Hæc nostra explicatio intelligitur, nisi aliud declaretur ab ipsomet Legislatore, nam cuius est condere legem, eius est declarare.

3. *Protestatio.* Vitanda sunt duo illa extrema veluti iuriosa, nempe vt non fiat hæc interpretatio periculosa nimis animabus neque fiat stricta.

4. *Protestatio.* Si à medio declinandum sit ad alterutrum extremum, potius declinandum est ad illud, quod est strictius, nam fauore animæ tutior via semper est tenenda.

5. *Protestatio.* Hæc omnia dicenda pro nostra tenuitate S. R. E. determinationi, correctioni, & declarationi submittere protestor, immo quorumcunque seniorum iudicio, atque meliori sententiæ.

Quoad 2. Præludium tres quæstiones continet hoc secundum Præludium.

Prima, est Quid sit constitutio.

Secunda, An sit iusta, & consequenter seruanda.

Tertia, An obliget ad culpam lethalem.

Quoad primam Constitutio dicitur id, quod statuit legislator animo condendi legem, & idem est constitutio, ac lex communis Can. *Const. 2. dist.* Est autem Constitutio duplex, Altera *ciuilis,* Altera *Ecclesiastica* can. 3. dist. & late per DD. *in rubr. de const. in Decr. & in lib. 6.* Hæc nostra constitutio non est ius particulare sed vniuersale, & commune. Vniuersale quidem quoad personas recipientes, complectitur enim omnes, & quascunque personas cuiuscumque gradus, status, & conditionis recipientes munera à Regularibus. Est etiam ius commune, & vniuersale quoad dantes, ita vt comprehendat omnem statum Religiosorum.

Quoad Secundum. An sit iusta hæc Constitutio, quæritur hoc, quia iniusta lex non obligat. Iustissima atque sanctiss. est hæc constitutio, constat enim omnibus suis numeris, nempe quatuor causis essentialibus efficiente scili. Materiali, formali, & finali. Causa efficiens est legislator, qui habet potestatem condendi legem, & hæc potestas supreme residet in Pontifice. Secunda causa materialis, quæ est, vt votum paupertatis optimè, & integrè seruetur, cohibet enim regulares à dissipatione, & dilapidatione Patrimonij Christi. Tertia est causa formalis, quæ est promulgatio, & publicatio facta Romæ in Valuis Basilicarum S. Io. Late. & S. Petri Principis Apostolorum de Vrbe, & in acie Campi Floræ, vt moris est. Quarta est causa finalis. edita enim fuit hæc constitutio pro communi bono, nempe, vt religiosa disciplina collapsa, & labefactata in pristinum restituatur, & reformetur, & sic integra, atque incolumis permanens conseruetur.

Quoad tertium, An Constitutio hæc obliget in conscientia. Omnis lex humana tam ciuilis, quam Canonica etiam pœnalis, si iusta sit, auctoritate viget, & vim habet obligandi subditorum conscientias. *c. erit autem lex 4. d.* Præterea quod lex obliget ad peccatum, patet. Primum quoniam continet obseruantiam voti paupertatis religiosorum, ad cuius obseruantiam tenentur omnes religiosi ante hanc legem. Secundum quoniam habentur in ea verba præceptoria, & grauissima, nempe *omnino, nullo modo,* quæ verba per se sunt obligatoria ad peccatum, vt habetur pro Doc. *in c. 1. & c. nam & concupiscentiam de consf.* Nau. *c. 23. num. 5.* Tertium. Ex pœnis apparet hanc legem obligare ad mortale, nam quoties lex præcipit facere, vel non facere aliquid sub grauibus pœnis, clare patet mentem legislatoris obligare ad mortalem culpam. Nam *loc. cit. nu. 52.* At in hac nostra Constitutione appositæ sunt grauissimæ pœnæ aduersus contrafacientes, ergo clarum est ad mortale obligare. In omni enim lege etiam Diuina, paruitas, seu exiguitas materiæ excusat à mortalibus. Nau. *c. 11. num. 4.* *Sot. li. 1. de iust. & iur. q. 6. ar. 4.*

Quoad tertium Præludium, quid importet titulus, seu rubrica ista de largitione munerum vtriusque sexus Regularib. interdicta. Pro huius rubricæ declaratione dicemus, Quid sit largitio, & munus, Quomodo differat largitio à largitate, & Quomodo differat munus à dono, & cætera verba rubricæ sigillatim declarabimus.

Largitio propriè significat quandam profusam donationem ad aliquam ambitionem, seu dignitatem consequendam, & propriè largitio sumitur in malam partem communiter, largitas vero in bonam partem accipitur communiter, quæ dicitur facta pro aliqua iusta causa, vt habetur in Aut. *vt sponsa lit. largit.* Dices, valet argumentum à rubrica, at in rubrica non prohibetur nisi profusa donatio facta ambitionis causa, quæ significatur per nomen, largitione, ergo Qui dat in memoriam beneficiorum acceptorum, & in testificationem grati animi, non incurrit in Bullam. *Respondetur* quod largitio in titulo nostro capitur largissimè, vt nō solum comprehendat profusam donationem ambitionis causa factam, sed etiam comprehendit quamcunque donationem factam sub specie boni, quamuis non fiat pro obtinendo beneficio, vt patet in textu. Præterea quamuis rubrum soleat esse generalius nigro, quandoque tamen variatur, & rubrum est quoddam speciale, nigrum vero generale Ias. *in l. 1. si cer. pet.* In hac autem constitutione, quamuis videatur titulus strictior ipso textu, textus tamen est magis latus ipso titulo, quia in nigro latissimè prohibetur quælibet largitio, & largitas, quodlibet munus, & quodlibet donum, & sic per nigrum declaratur rubrum, & sic non obstat argumento. Magna est differentia inter munus & donum, vt habetur *in l. inter donum. ff. de verborum & rerum signif.* Donum enim est tanquam genus, munus vero tanquam species. In hac rub. munus accipitur largissimè, ita vt quælibet donatio cu-

cuiuscunque speciei facta, siue in bonam, siue in malam partem intelligitur prohibita, vt patet in nigro.

Vtriusque sexus, idest tam religiosi, quàm Moniales. *Regularibus*. per hoc verbum excluduntur P. Clerici sæculares, quoniam appellatione Regularium strictè veniunt solum, qui profitentur tria vota substantialia in aliqua religione à Sede Apostolica approbata Abb. *in rub. de Reg.* Præterea in hac Constitutione non comprehenduntur quædam personæ siue mares, siue feminæ, quæ quamuis viuant in communi in aliquo conseruatorio, seu xenodochio, & hospitali, non tamen profitentur illa tria vota, neque est religio approbata, licet sit modus viuendi approbatus à Papa Ab. *in d. Ru. de reg.* Vt enim quis verè dicatur regularis, duo copulatiuè concurrere debent, vt scilicet emittat tria vota substantialia, & vt hæc vota emittat in religione approbata; vnum sine altero non facit quemquam regularem; vnde mulieres, quæ conseruantur in Ecclesia Spiritus sancti, S. Catherinæ, non comprehenduntur in Bulla, quia non sunt religiosæ. Neque comprehenduntur quædam deuotæ mulieres oblatæ, & conuersæ, quæ viuunt in communi, clausæ in quodam loco honesto, & pio in vrbe, quia non sunt Regulares Na. *Cons.* 81. *&* 82. *de re.*

Dubitatur; an comprehendantur in Bulla illi Regulares, siue mares, siue feminæ, qui ex dispensatione Pontificis non emittunt nisi duo vota scilicet castitatis, & obedientiæ. *Respondetur* quod non comprehenduntur, quia non dicuntur propriè regulares. Econtra verò si sunt personæ religiosæ professæ approbata Religione, tamen ex infirmitate, vel alia de causa ex dispensatione Pontificis non viuunt in Monasterio, tenentur seruare hanc Bullam, quia sunt vere Regulares, locus enim nihil releuat.

Dubitatur Secundo, An Bisocharæ, seu Mantellatæ ligentur hac Constitutione; *Respondetur*, quod si istæ sunt professæ in aliqua religione, & vere tria vota emittunt, procul dubio comprehenduntur sub hac prohibitione. At si non sunt professæ, sed recipiunt tantum habitus benedictionem, & emittant quædam vota non solemnia, non dicuntur religiosæ, & consequenter liberæ sunt ab hac Constitutione, ex eo quia non sunt vere regulares.

Dubitatur Tertio. Quid de illis, qui viuunt, in Religione approbata intra clausuram, non tamen sunt professi, vt sunt Nouitij, seu Nouitiæ, quibus datur tempus ad deliberandum, an isti ligentur hac Bulla. *Respondetur* hos ab ista Bulla exemptos esse, quia appellatione Regularium non veniunt Nouitij, sed professi tacitè, vel expressè, *c. Relig.* §. 1. *de sent. excommunica. lib.* 6.

His tanquam Præludiis de rubrica præmissis, capio textum, cuius initium est, Religiosæ Constitutiones. Qui quidem textus in octo diuiditur partes principales. In Prima ponitur præfatio, siue procœmium, in Secunda Dispositio, siue ordinatio, *ibi hac nostra*, in Tertia loquitur contra quoscunque accipientes munera à Regularib. ibi *pari ratione* In 4. apponuntur pœnæ contra accipientes munera à Religiosis *ibi. Quod si.* In 5. mandat obseruari, & exequi hanc Constitutionem ibi, *Quo circa.* In 6. apponitur Clausula derogatoria omnium constitutionum in contrarium ibi *non obstantibus*. In 7 apponitur promulgatio facta in Valuis S. Ioan. Late. ibi *Volumus*. In 8. vltima apponitur tempus, à quo incipit obligare, ibi *& Nihilominus.*

Prima pars principalis constitutionis indicans mentem legislatoris.

QVoad primum in prima parte ponitur procœmium, seu præfatio, quæ quidem præfatio propriè probat, & indicat causam finalem Constitutionis, & legislatoris mentem *l. vl. ff. de hære. inst. & ibi* Bar. Mens legislatoris in hac Constitutione, vt sonant verba Præfationis, est, vt regularis disciplina collapsa, & labefactata in pristinum restituatur, & si adhuc incolumis, & integra permanet, conseruetur.

Hæc autem est præcipua causa finalis huius Const. Præterea pro explicatione ferè totius huius Bullæ notandum est quod multiplex est causa finalis huius Constitutionis. Prima est præcipua supradicta, vt regularis disciplina labefactata in pristinum restituatur: Secunda præcauere ne ex muneribus quæ à Religiosis fiunt, grauia existant incommoda ibi *Quare ne.* Tertia Vt votum paupertatis integrè, & inuiolabiliter obseruetur, ita vt Religiosi nec per se, nec per alios, nec directè, nec indirectè quicquam donare possint. 4. Ne bona monasteriorum quæcunque sint, & qualitercunque sint, dilapidentur, & dissipentur, quia bona Religiosorum sunt patrimonium Christi, siue sint redditus, siue eleemosynæ, vel bona applicata *Eccl.* 5. Causa est verbis expressis apposita; ne religiosi praua ambitione impulsi pro consequendis in sua Religione gradibus & dignitatibus alter alterius gratiam, aut beneuolentiam aucupetur ibi *Ita vt inter.* Hinc insurgit dubium, & argumentum. Cessante causa, cessat effectus. *l. Cessante de appella.* ergo cessante ratione legis, & eius causa finali, cessat & lex, ergo.

Religiosus qui non ex ambitione aliqua impulsus pro consequendis gradib. & dignitatib: sed ex amore, & liberalitate donat, non incurrit in Bullam, quia in eo cessat causa finalis legis, quæ est, ne ambitione aliqua impulsi pro adipiscendis dignitatibus. Etiam similiter Religiosus qui licet ex ambitione donet, non tamen ex bonis Monasterij, sed ex bonis parentum, qui cum diuites sint, largiuntur pro ipso, non videtur incurrere, quia in eo cessat causa finalis, ne bona Monasterij dissipentur. Ad hoc argumentum, & ad omnia alia, quæ in hoc loco fieri possunt, ita facile *respondere potest.* Quando dicitur *Cessante causa, cessat effectus*, intelligitur de causa finali principali; non secundaria, & impulsiua. At causa finalis huius Constitutionis est, vt Religiosa disciplina labefactata in pristinum restituatur; & quæ incolumis permanet conseruetur vt dicitur in Præfa. ergo aliis causis cessantibus, & hac sola remanente, remanet eadem iuris dispositio. Præterea quando vnica est causa finalis, tunc habet locum regula, cessante causa, cessat effectus. Quando vero causæ finales plures sunt, & æquè principales, tunc cessante vna, & remanente altera, remanet eadem iuris dispositio. At in hac Constitutione vt sup. diximus. Quinque sunt causæ finales, ideo cessante vna, remanent quatuor aliæ. Præterea dato quod non sit nisi vna causa finalis, & ea sit, quæ habetur in Præf. Vt scilicet Religio collapsa in pristinum restituatur, aliæ vero per nos numeratæ essent causæ secundariæ, tamen si cessent omnes, & remanet illa sola, remanet lex, quia causa secundaria, siue impulsiua, sine qua non nihil operatur & nihil addit *argu. text. in l.* 1. §. *sexum ff. de postul.* vbi licet Calfurnia fuit causa edicti. ne feminæ possint postulare in Iud. ipsa tamen mortua non cessauit edictum Quia eius impudicitia non fuit causa finalis edicti, sed impulsiua, & secundaria, ita in casu nostro licet ambitio quorundam Religiosorum dedit causam Constitutionis, non tamen ea cessante cessat Constitutio, quia ambitio non fuit causa finalis, sed impulsiua, & secundaria Na. in rub. *de ind. nu.* 74. Quod si Religiosus bonus, & timoratæ conscientiæ non ex ambitione, neque contra votum paupertatis, sed ex beneuolentia donat aliquid, an incurrat pœnas Constitutionis. *Respondetur* quod dubio procul incurrit, & ratio est, quia lex vniuersalis, qualis est ista non respicit casus particulares, qui de raro contingunt, sed respicit ea, quæ frequentius accidunt *l. Nam ad ea ff. de legib.* D. Th. So. & patet *D. Tho.* 22. exemplo. Si esset Edictum vt nemo de nocte ferat arma *quæst.* 95. per Ciuitatem sub tali pœna, si quis vir bonus, & *art.* 1. iustus non animo offendendi, sed ex sua defensione *Sot. lib.* 1. *de* ferret arma de nocte, non ideo excusatur à pœna, quia *iust. & iure* lex vniuersalis non respicit casus particulares. Cum *q.* 6. *art.* 1. per hanc Bullam præcipuè prouideatur Voto paupertatis. Quare in Præfatione nullum prorsus verbum fit

fit de voto paupertatis, sed solum vt Religio labefacta in pristinum restituatur, & quæ incolumis permanet, integra conseruetur. *Respondetur* quod Religionis prolapsus potissimum venit ex inobseruantia Voti paupertatis; fundamentum enim Religionis est Votum paupertatis vt ait D. Th. At stante fundamento stat Religiosa perfectio, & disciplina, ruente verò fundamento ruit regularis disciplina. Sicut enim Ciuitas sine muris patet hostibus, & bestiis, sic Religio sine muro, & ante murali paupertatis patet omnibus vitiis, & quamuis votum paupertatis suapte natura sit minus aliis duobus D. Th. *vbi sup. a.* 8. Violatio tamen eius videtur fuisse frequentior causa lapsus Religionum, & earum obseruantiæ quàm violatio aliorum votorum, quia culpa, quæ committitur contra votum paupertatis, difficilius corrigitur, quia magis latet, & rariùs agnoscitur, quàm violationis castitatis, & obedientiæ Na. *in c. cui portio.* 12. *q.* 1. *n.* 11. Hinc Patriarca ille, & eximius amator paupertatis vir S. Franciscus fratres suos in summa paupertate fundare voluit. *Cle. exiuit de Paradiso §. Ceterum de ver. sig. l.* 6. *& c. exijt eo. ti. & li.* Ideo summus Pontifex hæc omnia Diuino lumine sciens, nullam facit de voto paupertatis mentionem, quia prouidendo per hanc Bullam voto paupertatis, prouidet toti disciplinæ regulari; ideo in proœmio huius Bullæ, quæ tractat de voto paupertatis, dixit, vt Religio labefactata restituatur in pristinum.

D. Tho. 2. 2. quæst. 1. art. 3.

Secunda pars principalis Constitutionis continens generalitates quasdam, & nonnullos casus circa Regulares donantes, ibi Hac nostra.

IN hac parte duo præcipuè continentur. Primum continet quasdam generalitates tam personarum donantium, quàm donatariarum, quàm domorum. Secundum continet modificationem casuum quorundam, in quibus licet Regularibus donare. In prima parte continentur sex generalitates, quarum prima comprehendit omnes, & singulas personas Regulares vtriusque sexus cuiuscunque ordinis mendicantium, & non mendicantium cuiuscunque Congregationis, Societatis, & Instituti, ibi Hac nostra. Comprehendit etiam hæc prima generalitas omnia, & singula Capitula, tam generalia, quàm prouincialia & vniuersi ordinis, & omnes Conuentus, & omnes Congregationes quæcumque sint. Comprehendit 3. loco hæc prima generalitas omnes, & quoscunq; superiores ordinum, quascunque dignitates obtinentes etiam Generales, & Prouinciales, Magistros, Ministros, Præfectos; Abbates, Priores, Præpositos præceptores etiam maiores, Guardianos, Ministros, Rectores, Abbatissas, & Priorissas. 2. Generalitas comprehendit omnes personas donatarias ibi, *Neque vero.* 3. Generalitas comprehendit omnes res donatas ibi *Insuper prohibemus.* 4. Generalitas comprehendit modos, siue causas, quibus donari soleat, & omnes prohibet ibi *ex occasione.* 5. Generalitas comprehendit varietatem conuiuiorum, commessationum, & compotationum, quam prohibet ibi, *seu pro quibusuis.* 6. Comprehendit omnia spectacula etiam Pia intra, & extra Eccl. facienda; ibi *siue pro exhibendis.*

Prima Generalitas comprehendit primo loco omnes Religiosos cuiuscunque Religionis, nemine excepto, comprehendit igitur omnes regulas à Sede Apostolica approbatas, quæ quidem quatuor sunt. Prima fuit *sancti Basilij.* 2. *S. Aug.* 3. *S. Benedicti.* 4. *S. Francisci*, De quibus D. Ant. 3. *p. ti.* 16. *c.* 1. *§.* 5. & sub his quatuor militant quatuor illi illustres ordines Mendicantium, *de quib. c.* 1. *§. sane de relig. l.* 6. Isti, & omnes alij comprehenduntur in hac prima generalitate. Appellatione enim Regularium non solum veniunt isti quatuor, verum etiam omnes, & quæcunque aliæ siue antiquæ, siue nouæ sint, siue Monachi, siue fratres nuncupati, siue Clerici, dummodo emittant tria illa vota. *Paupertatem, Castitatem, & Obedientiam.* Excipit tamen ordines militares, nempe milites S. Ioann. Hospitalis Hierosolymitani, & S. Iacobi Calatrauæ, & Alcantaræ Nau. *in tract. de redd. ecc. q.* 1. *monit.* 55. *nu.* 7. ex quo patet quod hi Milites sunt verè Regulares, quia exceptio firmat regulam in contrarium. Præterea isti milites emittunt tria substantialia vota in religionem approbatam per S. Sedem Apostolicam iuxta eorum statuta quia sunt Regulares, & cõsequenter si illa non obseruent, sacrilegi sunt, & tenentur seruare votum paupertatis iuxta Constitutiones, & statuta suæ regulæ Na. *lo. ci.* Ratio vero quare isti excipiantur in Bulla est, quia cum hi non veniant in Clausura non potuissent Constitutionem hanc ita facile obseruare, ideo excipiuntur. Tenentur igitur Militares equites ad tria Vota, quamuis alij obseruent castitatem matrimonialem, & alij castitatem perpetuam. Præterea sequitur ex hoc quod occidens, vel mutilans aliquem ex his incidit in sententiam Canonis. *Si quis suadente diabolo in c. canonica de sent. excommu.*

Dubitatur Vtrum Anachoritæ, Eremitæ, & Solivagi in hac Bulla comprehendantur. *Respondetur* non comprehendi quia non viuunt in aliqua Religione approbata, sed in montibus & speluncis viuunt, & proprium habere possunt, quia non emittunt vota illa substantialia *ca. perlatum §. è contra* 19. *q.* 3. Sylu. V. *Eremita.*

In hac prima Generalitate comprehenduntur non solum omnia capitula generalia, & Prouincialia, sed etiam omnes superiores ordinum, qualcunque dignitates obtinentes, & quocunque nomine vocentur. *Hinc insurget non despicienda dubitatio.* Superiores Religionum ex officio habent administrationem bonorum Monasterij; ergo possunt donare.

Respondetur quod superiores Religionum, si bene norint suam conditionem, potius sunt serui aliorum Religiosorum, & de eorum administratione sunt rationem reddituri in die Domini, & licet habeant administrationem rerum Monasterij, seu Religionis, non tamen habent dominium, sed potestatem quandam administrandi bona suorum locorum, more tutorum, vt vtilia agant, & inutilia prætermittant. Comprehenduntur similiter in hac prima generalitate omnes particulares Religiosi, etiam illi Regulares qui immediatè subsunt Sedi Apo. Et quid de Monasteriis Monialium, quæ sunt sub regia, seu Imperiali potestate, An hac Bulla ligentur? *Respondetur* quod si sunt verè regulares, idest si emittunt illa tria vota, procul dubio comprehenduntur, & ligantur. Neque opus est assensus Regius, quia in materia quæ directè afficit animam per peccatum mortale, non est opus Regius assensus, quia Summus Pontifex habet imperium super omnes; At hæc Constitutio, quæ agit de salute animæ, est huiusmodi; ergo Regio non indiget assensu.

Secunda Generalitas. Neque vero, comprehendit omnes personas donatarias, idest personas quibus donatur & subdiuiditur in duas Classes. Prima comprehendit personas laicas, Secunda omnes personas ecclesiasticas. Prima Classis huius secundæ generalitatis comprehendit omnes, & quascunque personas laicas cuiuscunque gradus, status, & conditionis, & Ducali, Regia, & Imperiali dignitate fulgentes; Secunda Classis omnes ecclesiasticas personas cuiuscunque dignitatis, & ordinis, etiam si sint S. Ro. Eccl. Cardinales, vel Episcopi, locorum ordinarij, vel Protectores ordinum, etiam Generales, vel Prouinciales, vel superiores omnes quocunque modo. Insuper prohibet ne particulares Religiosi possint quicquam donare sibi ipsis, & inter se, siue sint eiusdem ordinis, siue eiusdem Monasterij, vel alterius. Comprehenduntur etiam, & multo magis Monialium Vicarij, Capellani, earundem Confessarij etiam quocunque prætextu, quamuis sint benefactores qui nec grati animi testificatione quicquam accipere possunt. Bulla enim generaliter loquitur. Hinc sequitur hanc Bullam contra ius naturæ militare, quod quidem ius antidotales obligationes seruari mandat, idest vt benefacienti benefacere debeamus. *Respondetur* quod hæc Bulla non tollit ius naturæ, sed solum voluit obuiare fraudibus quæ fierent legibus,

legibus, si hæc via fuisset aperta. Multi enim Religiosorum sub prætextu antidotalis obligationis donarent, sed hoc fusiùs infra explicabimus.

Tertia generalitas est rerum donandarum ibi Insuper. Quæ quidem generalitas in duas diuiditur Classes; Prima cõtinet ipsa munera quæ prohibentur regularib. Secunda continet materiam de qua dari munera solent. Classis vniuersaliter prohibet quamcunque largitionem cuiuscunque rei, & materiæ ibi *idantem*. Insuper prohibet elargiri ipsas pecunias ibi *Insuper prohibemus*. Hinc insurgit argumentum; in Bulla prohibetur erogare pecunias; ergo non prohibetur donare alias res. *Respondetur* quod appellatione pecuniæ veniunt omnia bona, redditus, & patrimonia, & omnia pretio æstimabilia, siue sint vasa aurea, siue argentea siue vestes, siue res commestibiles *l. pecunia. 1. & 2. de verb. sign. & in l. 1. in fi. ff. de casu.* Præterea expresse prohibetur in Bulla largitio non solum pecuniæ, sed etiam quarumcunque rerum ibi *Hac quicquam*. Secunda Classis loquitur de materia ex qua solet donari à Regularib. idest non potest donari de Monasterij fructibus, redditibus, Prouentibus, Collectis, vel cõtributionibus aut oblationibus siue eleemosynis etiam fabricæ, & Sacristiæ, neque ex pecuniis etiam, quæ à singulis quouis modo acquisitæ sunt siue dentur à Christi fidelibus Monasterio in communi, siue alicui religioso in particulari; Exemplum Casus. Quædam Monialis assignauit dotem Monasterio, & præter dotem reseruauit sibi quædam Bona paraphernalia consistentia in aliquibus redditibus annuis, ex quibus ipsa solebat donare amicis, & deuotis, personis, etiam cum licentia superioris; vel Parentis eius singulis annis extra dotem dabant quinque vel plures, vel pauciores aureos, & ex illis Monialis illa largiebatur aliqua munera. *Dubitatur*, An hac stante Constitutione possit de eadem pecunia donare vt prius. *Respondetur* negatiuè quoniam concessio illa redditiuum facta à parentibus statim acquisita est Monasterio, & consequenter nihil donare potest per Bullam, & ratio est, quia professus, vel professa non habent neque velle, neque nolle. *c. si. de sepul. in 6. & c. fi. de test. in 6.* Quicquid acquirit, acquirit Monasterio, sicut seruus acquirit domino. Est enim religiosus seruus Domini nostri, sed est seruitus plusquam realis, vnde eadem ratio, quæ fit de seruo, fit etiam de Religioso Na. *in com. 2. de reg. n. 30.* Neque habet Religiosus quilibet dominium vllum, siue proprietatem etiam minimæ rei, neque vllum vsum fructum, neque vsum iuris, sed solum vsum facti; seu nudam detentionem habet *capit. Exijt de verb. sig. in 6. & Cl. exiui* D. Ant. *optime 3. p. ti. 16. c. 1. §. 11. & in l. id vestimentum ff. de pecul. declarat*, quid sit nudum habere vsum facti idest quemadmodum seruus illud vestimentum, quo tegitur. Itaque eodem modo Religiosus possidet vestem, vt equus Sellam, & Asinus bardam, quæ ad libitum ponitur, & aufertur. Aut. si qua mulier. *C. de sacrosanc. Eccl.* Vnde non potest Religiosus quicquam possidere quomodocunque sit, siue ex testamento, siue ab intestato, siue ex legato, siue ex tit. donationis sed omnia acquirit Monasterio Bar. *in l. 1. de stip.* sed an ex eo quod sua industria, & labore acquirit Religiosus, possit quicquam donare, nempe in scriptura, lectura, concionibus capellaniis, & Monialis suendo, & filando. *Respondetur* cum D. Ant. loci. quod Religiosus nec de eo, quod per industriam acquirit, potest quicquam donare; sed cum licentia sui Prælati potest expendere ad vsum suum necessarium, & decentem suo statui, & conditioni, tanquam peculium seruorum, & non ad vsum profanum, & inutilem. Vnde patet quod ex eo non potest, nec vnquam potuit aliquid donare; sed quæ supersunt vltra vsum necessarium acquiruntur Monasterio.

Et quid dicendum de lucro acquisito per ludum. v. g. Monachus acquisiuit aliquam quantitatem pecuniæ ludendo aleis. Vtrum huius lucri possit aliquid donare, prima fronte videtur, quod possit ex eo quod Monasterium huius turpis lucri particeps esse non debet, ideo potest Religiosus liberè ex his, quæ ludo acquirit, donare ad suum beneplacitum. Nihilominus dico quod quicquid acquirit Monachus ludendo tenetur restituere perdenti, quia sicut Religiosus non potest perdere, ita etiam non potest lucrari. In ludo enim ex vtraque parte debet esse æqualis conditio. Cqu. *in reg. peccatum 2. p. §. 4.* Alf. *de Cast. l. 2. de Reg. pen. ca. 2.* Syl. *ludus num. 12.* Nauar. *c. 30. num. 12.* Abb. *in c. clerici 2. de vi. & ho. clericorum nu. 7.*

Quarta Generalitas comprehendit omnes modos, & causas, quibus donari solet, & omnes prohibet, & vetat ibi, *sed & huiusmodi*, ibi *insuper prohibemus* Vt nullus Religiosus quicquam donare possit nec directè, nec indirectè, nec per se, nec per alios, nec clam, nec palam. Directè donare dicitur, quando quis Monachus vel Monialis mandat munera suis superioribus vel parentibus nomine proprio. Indirectè dicitur Religiosus donare, quando mittit munera per alios v. g. quando rogat parentes, vel amicos, vt ipsi de bonis suis aliquid donent. Hoc enim sub eisdem pœnis prohibetur in Bulla ibi *Non solum per se sub §. sed &.* Hoc enim esset facere fraudem legi. *Primum Dubium.* Quædam Monialis singulis annis habet à parentibus quandam summam pecuniæ præter dotem, puta quinquaginta vel sexaginta aureos, quam pecuniam ipsa expendebat ad vsum proprium de licentia superioris, insuper aliquid donabat amicis. At nunc videns non posse quicquam donare non vult illam pecuniam exigere, sed vult eam parentibus remittere, *Dubitatur*, An liceat; & videtur quod liceat, quia non donat, sed remittit; sed per Bullam sola donatio, & largitio est prohibita, ergo non remissio debiti. *Respondetur* quod neque hoc potest facere, quia remittere est donare *c. Veniens iun. gl. de test.* qui enim debitum remittit, dare intelligitur *l. si mulier de cond. cau. dat.* Indirectè etiam dicitur donare vt si Religiosus cõmodat, vel mutuat aliquid alicuius, vel consanguineo, vel amico, quod nunquam amplius reposcit, licet sola largitio prohibeatur in Bulla, non mutuum; mutuare tamen modo supradicto est indirectè donare, idque expressè per Bullam prohibetur. Indirectè est etiam donare quando quis non potest donare, sed ponit ea quæ voluerit donare in loco patenti, ita vt qui veniunt ad Monasterium videant illa dona, & capiant ea. Vt si Monialis exempli gratia quædam esculenta pretiosa in loco patenti per quem scit transiturum suum confessarium, qui illac transiens, & videns illa bona ex se accepit ea nemine id vetante, id dicitur indirectè donare, & prohibetur in Bulla. Indirectè etiam quis dicitur donare per alios vt si Regularis donat per Nouitium, vel Nouitiam, cum Nouitij non comprehendantur in Bulla. Item Religiosus donat per alios, si rogat parentes, vt ipsi donent aliquid tali personæ ex bonis suis, non Religionis. Quid si de nouo facta est aliqua donatio alicui Moniali, non de pecunia dono data, potest illa aliqua dona mittere. *Resp. negatiuè*, nam statim quum facta est donatio, acquiritur Monasterio. Non solum per hanc Bullam prohibetur modus, quo dari potest, verum etiam prohibetur & causa omnis, pro qua dari solet, vt non liceat quicquam dare etiam ex causa, & occasione benedictionis, vel susceptionis habitus regularis, Censuræ, aut professionis Monialium neque ratione transitus, aut primi ingressus Protectoris, aut Benefactoris.

Quinta Generalitas tria continet. Primum vt regulares non possint recipere quemcunque Prælatum, & superiorem quacunque autoritate, vel dignitate fulgentem honorificè, lautè, & oppiparè comedendo varietates multas ciborum, per modum conuiuij, & comessationis: Secundum vt non liceat facere conuiuia cuilibet Prælato quacunque occasione, vel causa: Tertium vt non liceat Religiosis facere Comessationes, aut Compotationes quibusuis personis tam eiusdem personis, Congre. Monasterij, domus aut loci

loci quam extraneis personis.

Sexta, & Vltima Generalitas prohibet sumptus, qui fiunt pro exhibendis spectaculis etiam piis intra ecclesiam, vel extra eam, etsi in eis repræsentetur vita Sanctorum, etiam in memoriam passionis Christi, & in quibusuis rebus superuacaneis ad pompam, & ostentationem, aut oblectationem, vel paucorum lucrum, & priuata commoda quomodolibet pertinentibus. Vnde si sacrista alicuius Monasterij facit quædam priuata spectacula, ad quæ non admittit nisi eos qui aliquid soluunt, siue per modum pretij, siue per modum eleemosynæ, pro quibus spectaculis expendit aliquid, incurrit in Bullam ibi, *Aut ad paucorum lucrum, & priuata commoda* v.g. Sacrista pro lucro aliquo, vel pro aliqua eleemosyna acquirenda ad alicuius festi honorem facit representationem aliquam, vt qui illam videre voluerint, faciant eleemosynam.

Decem Casus, in quibus licet Religiosis donare.

Declarauimus sex Generalitates, quæ continentur in hac secunda parte Bullæ, superest exponere casus, in quibus licet Religiosis donare, qui quidem casus continentur in hac secunda parte Bullæ.

Decem sunt casus excepti in Bulla, in quibus licitum est Religiosis donare *Primus casus* est vt liceat donare in generali Capitulo, aut alia generali Congregatione ibi *Nisi in generali* &c. *Secundus casus* licitum est donare leuiora esculenta, aut poculenta, ibi *Praterquam. Tertius casus* licitum est dare munuscula pertinentia ad deuotionem, vel Religionem, ibi *seu ad deuotionem. Quartus*, Potest iuste fieri largitio rerum minimarum inter ipsos regulares, de licentia expressa superioris, ibi *Nisi rerum minimarum. Quintus casus* pro cultu diuino, ibi *Nisi re ipsa. Sextus casus* pro veris Christi pauperum indigentiis, ibi *Et veris Christi pauperum. Septimus casus* pro aliis rebus licitis, & non prohibitis ibi *Aut aliis. Octauus*, Pro Hospitalitate peregrinorum Canonica, ibi *Declarantes. Nonus casus* Pro Hospitalitate debita, ibi *Quinimmo. Decimus casus* Pro Hospitandis, & ditioribus, ibi *Si quos vero.*

Primus casus exceptus in hac Constitutione, in quo licet Religiosis largiri, est, quando fit dispositio in Capitulo generali, vel Congregatione generali, quid debeat donari non in Capitulo Prouinciali, nec Priorali, & tunc quinque copulatiuè seruanda sunt. Primo, Vt fiat ordinatio in Capitulo Generali, vel generali Congregatione. Secundo, vt fiat re maturè discussa non ita inconsideratè. Tertio, Vt fiat vnanimi omnium consensu. Quarto, De superiorum permissu.

Quinto, Vt fit causa approbata. Dicit textus vnanimi consensu. Dubitatur an maior pars sufficiat, & ratio dubij est, nam quod fit à maiori parte, dicitur factum concorditer l. Quod maior *ff. ad Municip. Respondetur*, quod quoties lex dicit vnanimi consensu non sufficit maior pars, sed intelligitur quod sit omnium consensu conclusum, nemine discrepante; nam vno dissentiente non valet electio Glo. *in c. vbi periculum §. idem verb. singulis de ele. in 6.* Ia. *in l. de fides commisso ff. de transf. n. 6.*

Secundus casus exceptus est, quando dantur leuiora esculenta, aut poculenta ad vsum ciborum vel potus pertinentia, seruatis tamen aliis quinque conditionibus. Primo, Vt sint esculenta tantum, aut poculenta tantum, vnde non possunt dari dona alterius generis, neque esculenta, & poculenta simul. Secunda, Vt esculenta, & poculenta sint leuiora non magna, & pretiosa. Tertia, Vt dentur de consensu Conuentus, vel Monasterij. Quarta, vt dentur cibi quando, & cui superiori videbitur. Quinta, Vt dentur nomine communi, non particulari. Ex secunda conditione huius casus insurgit *graue dubium.* Quænam sint leuiora, & ad quem valorem, & quantitatem possint ascendere? Quidam DD. *ex l. plebiscito ff. de off. plend. & ex l. Solet §. fi. ff. de off. procons.* vbi dicitur quod possint dari esculenta, & poculenta, quæ infra paucos dies consumi possunt, ex quo inferunt DD. quod possunt ascendere ad valorem decem aureorum, alij vero septem, aut sex aureorum, vel iuxta stylum curiæ summam trium aureorum, & Gl. *in c. statutum §. Insuper de rescr. in Sexto*, Vbi dicit tex. Quod iudex potest recipere esculentum, & poculentum, quod paucis possit consumi diebus. Vnde inquit Gl. in verbo paucis, quod hoc verbum paucis verificatur per duos dies, sed ad quem valorem possit ascendere dicit Gl. & tex. quod in hoc est attendenda qualitas personarum dantis, & accipientis omissis, istis opinionibus ego ita in domino sentio, quod valor esculentorum, & poculentorum, quæ hic conceduntur à Papa, debet esse tantus, quantus est valor, qui inducit peccatum mortale in furto. Probatur primo ex eo quod dicit Papa leuiora, ex quo verbo bene ponderata verificatur nostra opinio. Secundo, Ex eo quod dicit tex. esculenta, & poculenta, & non dicit munera, seu dona. Quia hoc etiam limitat per particulam disiunctiuam, aut per quam particulam vetat dari esculenta, & poculenta simul. Quantitas ergo quæ potest donari, non debet superare quantitatem duorum, vel trium iuliorum infra hanc summam, potest quis regularis licitè donare, Bulla namque dicit esculenta, & poculenta leuiora vt faciat minus diminutiuum; non dicit leuia vt intelligatur paruitas materiæ. Nec obtex. *in l. plebiscito de off. pretio. & tex. in c. statutum §. Insuper de rescr. in Sexto*, Quoniam isti tex. loquuntur de muneribus quæ possunt donari iudicibus & aliis officialibus à sæcularibus. At seculares sunt personæ liberæ, quæ bona sua distribuere possunt, sed in hoc casu consideratur qualitas personæ dantis, nempe Religiosi, qui cum sit persona pauperrima non habet quicquam & ita procedit tex. & dato quod Religiosus possit dare esculenta, quæ infra duos dies consumi possunt, intelligitur quod possint consumi non à tota familia, sed ab vna persona, & vna persona comedendo per duos dies cibos ordinarios non potest cōsumere valorem trium iuliorum. Quantitas vero quæ inducit peccatum male in furto est valor duorum, vel trium iuliorum ex D. Tho. Qui ait quantitatem notabilem esse illam, quæ potest nocere proximo, Furtum vero leue est vnius pomi, vel pennæ 1. q. ex paruitate materiæ leuis dignoscitur quantitas notabilis vt supra dicebamus duorum vel trium iuliorum summa. Itaque in dandis his esculentis, & poculentis attenditur qualitas dantis, qui est religiosus, pauper ergo non potest excedere summam prędictam infra duos, vel tres iulios. In furto vero attenditur qualitas personæ, cui fit furtum, & quod attendatur qualitas dantis, confirmatur hoc exemplo. Quidam Religiosi timoratæ conscientiæ quia sentiebant scrupulum dando quædam olera ex hortulis suæ paupertatis, supplicauerunt summo Pontifici, vt concederet eis licentiam, vt possint hæc olera dare personis deuotis, Pontifex vero concessit eis, vt possint, & fuit conclusum per prudentes, & doctos viros hanc dispensationem non fuisse declarationem, sed veram concessionem, & dispensationem: ergo Quando dicit esculenta, & poculenta leuiora intelligitur quod potest dare de paupertate sua iuxta summam supradictam. D. Tho. 2. 2. q. 66. art. 6.

Primum Dub. An quoties Regularis vult donare hæc leuiora esculenta, toties concurrere debet consensus Conuentus, & licentia superioris. *Resp.* quod sufficit semel pro semper certis tantum personis, & pro certis causis, & non semper, sed raro, & non omnibus personis, & quibuscunque passim & indistinctè.

Secundum Dub. An Religiosus possit aliquid vltra dare suis benefactoribus & deuotis personis. *Respondetur* negatiuè, quia expresse prohibetur in Bulla, vt infra dicemus, quamuis aliquibus videatur hoc esse contra charitatem, quia dantes recipiunt duplum, & ego per me ita sentio. Quod Religiosi benefactoribus & personis deuotis, à quibus recipiunt carnalia, & temporalia, debeant retribuere spiritualia iuxt. illud Apo. 1. ad Cor. 9. *Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?* 1. Corinth. 9.

Sequuntur

Sequitur Tertius Casus, in quo concedit Bulla vt Religiosus possit donare, quando donat munuscula pertinentia ad deuotionem, & ad Religionem, in quo casu sunt quatuor obseruanda. Primum, Vt sint munuscula pertinentia ad deuotionem, vel ad Religionem & non alia. Secundum, Vt hæc dentur de consensu Conuentus, id est, Capituli conuentualis. Tertium, Cum licentia superioris. Quartum, Vt non dentur nomine particulari, sed communi nomine totius Conuentus, si enim dētur nomine particulari, esset vere proprietas.

Hæc munuscula ad deuotionem pertinentia sunt res, quæ continent indulgentias, vt calculum benedictum, coronæ benedictæ, numisma benedictum; similiter vasculum liquoris, qui vulgo dicitur Manna alicuius Sancti, Reliquiæ Sanctorum, Paruæ imagines papiraceæ. Munuscula vero pertinentia ad Religionem sunt quidam libelli, qui faciunt ad Religionem Christianam; itaque permissum est in hac Pontificia Constitutione ista munuscula donari, seruatis illis quatuor conditionibus sup. dictis; sed aduertendum est, vt non sint munera larga, & pretiosa, sed munuscula per diminutiuum, idest paruula dona. Permittit enim Bulla dari reliquias Sanctorum, idest modica quædam fragmenta, sed non præcipuas reliquias, vt est caput, vel aliquod brachium, os magnum, & præcipuum, aliter non essent munuscula iuxta Bullam, & consequenter non possent donari; quod si quis Religiosus, vel religiosa voluerit aliquam insignem reliquiam donare, recurrendum est ad primum caput, idest vt fiat in Capitulo generali, re mature discussa, & aliis conditionibus additis. Neque possunt dare tegmina Reliquiarum minimarum & auro, & argento, cristallo, & gemmis ornata, quia non sunt vere munuscula; nam illa materia est pretio æstimabilis; Neque potest dari Agnus Dei cum aliquo notabili ornamento pretioso, sed sine ornamento potest dari seruata forma Bullæ. Neque Coronæ cum aliquo pretioso ornamento, neque numisma ex puro auro confectum. Neque possunt dari Imagines Sanctorum papiraceæ in magna quantitate, vel aliqua Imago pretiosa depicta in ære, neque libelli ornati, & aurati; in omnibus enim consideranda est æqualitas personæ dantis, idest Religiosi, qui est pauperrimus. Hæc enim Constitutio non est nouum ius, sed antiquum, Summus namque Pontifex addit hoc, vt fiat de communi consensu.

Quartus Casus: Potest Religiosus donare res minimas de licentia expressa, & in scriptis Superioris. Pro declaratione huius casus notanda sunt quatuor, quæ seruari debent in hoc casu iuxta Bullam. Primum, Vt hæc largitio rerum minimarum præmissa non fiat Religioso, non fiat passim, & indistincte omnibus personis, sed permittitur tantum intra ipsos Religiosos. Hæc enim exceptio non refertur ad generalem clausulam, sed ad proxime præcedentem ibi Ita vt. In qua prohibetur Religiosis facere dona inter ipsos, & statim sequitur exceptio, nisi rerum minimarum. Itaq; hæc largitio rerum minimarum conceditur inter ipsos Religiosos, siue sint eiusdem, siue sint diuersæ religionis. Secundum, Vt hæc largitio, quamuis rerum minimarum, non fiat passim, & ad omnem eorum beneplacitum, sed de licentia expressa superioris. Vbi nota quod per verbum expressa, excluditur tacita, & interpretatiua licentia. Tertium, vt hæc licentia expressa detur in scriptis, ita vt si detur oretenus non valet. Voluit Papa vt hæc licentia detur in scriptis, vt pœnæ huius Constitutionis haberent locum: Si enim sufficeret licentia oretenus data, semper superior diceret se dedisse licentiam ad euitandas pœnas, vnde oriretur magna confusio inter eos. Quartum, Vt sit largitio rerum minimarum nempe infra valorem duorum iuliorum moraliter loquendo, reiectis extremis doctorum opinionibus nempe Sot. cuius opinio in hac materia est nimis larga, & Nauarri cuius opinio est nimis stricta. Et licet supra in secundo casu diximus, quod Religiosi possunt donare valorem trium iuliorum in circa. In hoc vero quarto casu dicimus, quod non possunt dare hunc valorem, sed minorem, ratio est quia in secundo casu Bulla loquitur per comparatiuum nempe leuiora, in hoc vero casu loquitur per superlatiuum, nempe rerum minimarum; ideo isti duo Casus excepti non debent pari passu ambulare.

Notandum tamen est quod hoc verbum minima, seu minima quantitas multipliciter cōsideratur, nempe secundum subiectam materiam Ias. *in l. sciendum ff. qui satisda. cog.* Vnde in magna hæreditate valor duorum aureorum dicitur minima quantitas, quæ vero sit minima quantitas habetur optime per Couar. *Couar. lib. 1. var. reso. ut. cap. 3. num. 12.*

Quid si Religiosus det alteri Religioso vnum pomum vel folium paginæ, vel alia huiusmodi? *Respondetur*, quod licet in omni lege etiam naturali paruitas materiæ excuset à culpa mortali, quia parum pro nihilo reputatur, & de minimis non curat Prætor; est tamen præter mentem huius Constitutionis, ideo debet de raro fieri; quia licet furare rem minimam sit tantum peccatum veniale, tamen quando ex multiplicatis furtis rerum minimarum deuenitur ad notabilem quantitatem, peccatum est mortale Sot. Quod verum est etiam si quis faceret huiusmodi furta rerum minimarum aduersis personis Sot. *loc. cit.* Ex quo infertur ad casum nostrum. Sed quoniam diximus non esse contra Bullam, sed præter, ideo tacita superioris licentia sufficeret in foro conscientiæ. *Sot. lib. 5. de iust. & iur. q. 3. ar. 3. col. 3. in fine.* Præterea prohibita est largitio munerum inter ipsos Religiosos hac de causa, ne praua ambit one impulsi pro consequendis in sua Religione gradibus alter alterius gratiam, aut beneuolentiam aucupetur: At dare temporalia pro consequendis gradibus, & dignitatibus est simonia. *Respondetur* quod verum est, tamen quando est modicum munus, non est simonia *cap. & si quæstionis de Simon.* Nau. *in comment. de dat. & promis. num. 35.* ita etiam in hoc casu, licet largitio munerum inter Religiosos sit interdicta, quando tamen est modicum munus, nempe alicuius fructus, sicut non incurreret simoniæ culpam, sic etiam neque pœnas huius Bullæ, sed si frequenter fit, est contra Bullam, & consequenter pœnas eius incurrit. Donare rem quæ constat pretio duorum vel trium nummorum, non est contra Bullam, nam leuitas materiæ excusat à peccato, quia parum pro nihilo reputatur, habito respectu ad illud, quod potest donari, quod intelligitur de raro, non sæpe & semper, quia tunc ex multiplicatis rebus minimis deuenitur ad magnam quantitatem, & ita ad fraudem Bullæ Sot. *lib. 4. de iust. & iur. dist. 2. art. 2.* & consequenter de huiusmodi summa modo dicta non oportet adire superiorem. Multa permittuntur in lege Ciuili, quæ non permittuntur in Conscientia, vt habetur *in l. in caussæ §. pen.* Permittit autem hæc lex intra se ipsos contrahentes decipere infra dimidium iusti pretij, & non datur actio, & tamen in conscientia restituere tenetur, quod quidem contrarium est legi Ciuili Nauar. *cap. 17. nu. 3.*

Dubitatur, an superior possit delegare suam potestatem alteri inferiori officiali, vel Religioso priuato, nempe vt possit concedere hanc licentiam in scriptis. *Respondetur* quod hanc potestatem soli superiores habent à Bulla, superior vero is dicitur, qui habet ordinariam iurisdictionem, etiam in foro exteriori, vt Generalis, Prouincialis, seu Minister, Abbas, Prior, Guardianus, Præpositus; Abbatissa, & Priorissa Syluest. *ver. Prælatus. q. 2.* Vicarius vero, & superior non dicuntur superiores, quia non habent iurisdictionem ordinariam Sylu. *loc. cit. cap. vlt. de off. ordin.* Nau. *c. 27. nu. 45.* Superiores igitur, qui habent hanc potestatem, possunt de iure communi illam delegare alteri inferiori, vt Prior superiori, Abbas Vicario, & sic de ceteris, tex. & glo. *cap. vlt. de off. ord.* Nau. *vt supra.* Sed estne hoc ex Bulla, aut contra Bullam vt in omnibus, & per omnia superior deleget hanc suam potestatem? *Respondetur* id non esse Bullæ conforme, quia eligitur persona superioris, cum quo magis concurrit Diuina gratia, potest tamen ipse delegare hanc potestatem in

incertis, & determinatis causis pro certis, & limitatis personis, pro certis, & limitatis rebus, & pro certis, & limitatis donatariis. Vt v. g. Prior potest delegare suam potestatem ei, qui curam habet dispensæ, vt quoties accedunt fratres exteri ad monasterium, & volunt comedere, possit, & dare ientaculum, vel olera etiam, & semel pro semper potest hæc potestas delegata dari, tunc enim non oportet semper petere licentiam, sed semel pro semper congregato Capitulo prior potest dare licentiam vel superiori, vel dispensario.

Quintus casus, in quo conceditur Religiosis expendere aliquid, est pro diuino cultu, intelligitur autem solum vt fiat ad diuinum cultum, non ad pompam vt est facere sepulchrum fer. 5. maioris hebdomadæ; pro apparatu, quod fit, quando celebratur festum Patroni propriæ Ecclesiæ; pro musica, quæ fit illo die ad alliciendos populos ad deuotionem. Hi tamen sumptus debent esse moderati, ideo bonum est, si in Capitulo Generali, vel Prouinciali taxarentur expensæ faciendæ pro dictis rebus.

Sextus casus est pro subleuandis pauperib. Hæ elemosinæ, vt fieri possint iuxta Bullam, quatuor concurrere debent. Primum vt dentur vere Christi pauperibus non fictis, & pro veris indigentiis, non fictis, & palliatis. Secundum, vt dentur elemosinæ seruato charitatis ordine, idest vt priùs prouideatur fratribus eiusdem Monasterij, & de reliquo exteris, ne verificetur sententia Apost. 1. ad Corin. 11. *Alius quidem esurit, alius quidem ebrius est.* Item vt prouideant priùs parentum indigentiis, si verè sint pauperes, & non habent aliunde vitæ necessaria. Similiter priùs ciuibus pauperibus, quàm exteris, data tamen paritate. 1. Corinth. 11.

Tertium de Consilio, & consensu superioris copulatiuè, idest antequam Religiosus promittat elemosinam, consulat superiorem, & præcedat consilium, & habeat consensum, & postea donet, nam dicit de consilio, & consensu superioris, quare non sufficit consilium sine consensu, sed vtrumque concurrere debet ad hoc, vt Religiosus volens aliquid dare veris pauperibus, priùs consulat superiorem, & deinde promittat, debet enim consilium præcedere promissionem, *l. si quis mihi bona, §. ius. ff. de acqu. hered.* Sylu. *ver. consil.* Requiritur post consilium consensus, & hic expressus, vnde non sufficit tacitus consensus, & multo minus ratihabitio, sed concurrere debet expressus consensus superioris in ipso actu, & non post factum. Quoties enim lex in aliquo actu requirit consensum alicuius non sufficit taciturnitas, & tacitus consensus rex, & Gloss. *in l. 3. ff. de aut. tut.* & Abb. notabiliter *in consil. 40. nu. 4. & seq. par. 2.*

Quartum, habita necessitatis ratione, idest vt iuxta indigentiam pauperum magna sit vel modica elemosina. Religiosus, v. g. habet peculium de licentia sui superioris; similiter monialis de sui superioris licentia habet quoddam peculium extra dotem: Dubitatur, an isti possint suis consanguineis de huiusmodi bonis elemosinas elargiri? *Respondetur* hoc sibi non licere nisi iuxta consanguineorum indigentiam. Itaque si habent vitæ necessaria, non possunt Religiosi eis elemosinas largiri, vt expressè volunt Bulla. Si verò consanguinei sunt pauperes iuxta decentiam status, tunc verè pauperes sunt, & consequenter potest Regularis eis elemosinam largiri, habita ratione necessitatis pro subleuando statu Caiet. in D. Th. 2. 2. *q. 43. ar. 8. inquit.* Meminerint Religiosi in primis pauperes esse non solum qui egent cibo, & potu, aut veste, quæ sunt necessaria vitæ, sed qui egent opportunis ad conuenientiam sui status, & per hoc elemosinaliter se posse distribuere illis, sicut, & aliis pauperibus. Hæc ille, & D. Thom. Nau. *de red. eccl.* Bart. *in l. 1. C. de sacrosanc. eccl. num. 36.* D. Tho. 2. 2. q. 32. art. 6.

Septimus casus est, pro rebus licitis quatuor concurrentibus conditionibus. Prima vt huiusmodi sumptus fiant à superiore, vel à subdito de superioris licentia. Secunda vt fiat pro rebus licitis. Tertia vt non solum fiat pro rebus licitis, sed etiam non prohibitis per Capitulum Generale, seu prouinciale. Quarta vt non excedant taxam præscriptam in Capitulo Generali, vel prouinciali, si extat hæc taxa.

Octauus casus pro hospitalitate laudabili, & Apostolica doctrina, sacrisque Canonibus commendata præsertim erga pauperes, & peregrinos. Dicit Apostolica doctrina commendata, quia dicitur 1. Petr. 4. *Hospitales inuicem sine murmuratione*, & ad Roman. 12. *Hospitalitatem sectantes*, & ad Hebr. vlt. *Hospitalitatem nolite obliuisci.* Dicit etiam sacris Canonibus commendata, quia extat integra distinctio. 42. qua docemur multa circa hanc hospitalitatem. Hæc hospitalitas in primis seruanda est cum Religiosis eiusdem Religionis, & Ordinis, si sint peregrini, neque permittant vt Religiosi exteri inhabitent loca profana, & domos secularium sub prætextu quod non sunt eiusdem Prouinciæ; immò si essent religiosi alterius Religionis, & non habent vbi habitent, adhuc cum istis seruanda est hospitalitas. Quomodo autem debeat fieri, dicit *sine murmuratione*, vt charitatiuè fiat edulium charitatis. 1. Petri 4. Rom. 12. Hebr. vlt.

Nonus casus est, pro hospitalitate debita, nempè vbi sunt redditus ad id applicati, siue ex fundatione, siue ex institutis, statutis, aut ex consuetudine, siue ex testamentorum aut donantium voluntate. Dicitur hæc hospitalitas debita, quando sint applicati redditus ad hunc finem, seu est consuetudo antiquissima, vt hospitetur; debet etiam hoc fieri, sed text. dicit vbi redditus fuerint applicati ad id tenentur tali ratione ad hospitalitatem, non tamen derogat consuetudini antiquissimæ. Hæc autem hospitalitas seruanda est præsertim in Monasteriis, seu locis desertis, & ab ædibus laicorum longè remotis.

Decimus, & vltimus casus pro hospitalitate permissa erga ditiores, & personas potentiores, idest Cardinales, Episcopos, Officiales, &c. Seruatis tamen quatuor conditionibus. Prima vt non inuitentur huiusmodi personæ à Religiosis de industria, & consultò, sed ratione transitus, vel causa deuotionis, vel necessitatis possunt hospitio recipi, necessitatis, aut noctu vel pluuiæ tempore, etiam deuotionis causa est vt in festiuitatibus illius Monasterij. Secunda conditio vt non recipiantur opiparè, lautè, & sumptuosè, sed decenter seruata fragilitate, & paupertate Religiosorum. Vnde patet, quod hac hospitalitate non est attendenda conditio hospitis, sed conditio hospitio recipientis, qui est Religiosus, qui cum habeat votum paupertatis, est omnium pauperrimus. Tertia conditio vt comedant in refectorio communi cum Religiosis, & de mensa, & ferculis communibus, & non distinctis ab aliis. Quarta conditio vt si hospites sint personæ diuites, & potentes, quæ noluerint comedere in refectorio communi, & de ferculis communibus, tunc potest eis dari in alio loco commodiori, & in domo separata, alia edulia magis bona, conuenientia tamen Religioni, & seruata frugalitate, & paupertate Religiosa, idque colligitur ex eo, quod dicit Bulla, deceret, quod non est verbum præceptiuum, quasi diceret ita sanè conueniret, si tamen nolunt, potest eis dari aliquid aliud, & in domo ab aliis separata. Quid si quis dicat, hæc videri contra charitatem, quia monialis, vel monachus dabat aliquas res, ex quibus recipiebant duplum, modo illæ personæ Religiosæ non possunt donare, consequenter non recipient, ex quo sequitur quod quasi famæ peribunt. *Respondetur* quod est magnus dolus. Primo non obseruando regulam paupertatis. Secundo videntur huiusmodi personæ diffidere de Deo, denique non debent præsupponere, quod laici nihil dabunt, quia esset contra charitatem, seculares namque donant carnalia, vt recipiant spiritualia, &c.

Circa hospitalitatem sunt quædam notanda, & obseruanda à Regularibus. Primum vt Regularis nec per se, nec per alios, nec directè, nec indirectè inuitet alios ad conuiuia, & ad hospitium extra casus expressos in Bulla, vt modò diximus in prima consideratione. Secundum vt non solum non liceat studiosè inuitare,

uitare, verum etiam non liceat largiri commessationes. Vt si quis viator, & peregrinus non diuertit ad monasterium sed ad alium locum propè monasterium non possunt monachi mittere ad illum locum aliqua esculenta, & poculenta extra monasterium; illa enim dicuntur commessationes. Tertium, quando dicit nec per se, nec per alium, intelligitur, vt neque mittantur cibi præsertim pretiosi à personis extraneis secularibus, vel regularibus nomine monasterij vel nomine aliarum personarum monasterij, quæ dicuntur munera tacitè missa à deuotis personis illius monasterij, quia hoc esset indirectè largiri. Vt v.g. Religiosus, vel Religiosa loquens cum aliquo seculari, seu deuoto dicit se non habere aliquid, quod possit donare nobili viatori suo amico, & deuotus mittit munera illi viatori nomine vel monasterij, vel nomine illius particularis Religiosi: hoc enim dicitur indirectè largiri, & est facere fraudem legi. Quartum vt quando contigit hospitari personas ecclesiasticas in dignitate constitutas, vel alias personas ditiores, dentur eis etiam fercula, vel aliquid vltra communia fercula, seruata tamen frugalitate Religionis, & monasterij, vt in hoc semper religiosa paupertas eluceat, & sic de monialibus, vt diximus suprà in quarta conditione, v.g. si veniat ad monasterium Episcopus, vel Cardinalis, &c. & in monasterio comeditur caro bouina potest ei dari caro vitulina vel aliqui pulli gallinacei, & sic de similibus. Quintum vt Regulares omnes curent omnino, quando aduenerit necessitas hospitandi, vt omnia sint munda, quia munditia confert quamplurimum ad deuotionem, & ædificationem secularium, & ad sanitatem corporis, vnde Bernard. *Paupertas munda placet, sordes vero non placent.*

Hi sunt decem casus, in quibus possunt Religiosi donare, & hæc secunda parte Bullæ sufficiant.

Tertia pars principalis huius Constitutionis pertinet ad personas donatarias, seu ad recipientes munera ab ipsis Regularibus: ibi, Pari etiam ratione.

SVbdiuiditur in tres partes. In prima districtè præcipit sub præcepto peccati mortalis tam laicis, quàm ecclesiasticis, vt nullus possit quicquam recipere, & circa hoc duo occurrent dubia.

Primum dubium est, an qui habuit magnificas, & sumptuosas commessationes in aliquo monasterio, teneatur restituere. *Respondetur* quod si illæ commessationes continebantur in Bulla adeo quod erant promissæ ad nihil tenetur, quod si non erant concessæ, & expressæ in Bulla, proculdubio tenetur restituere, & restitutio debet fieri monasterio, quia illæ commessationes in damnum vergunt monasterij, & ratio est, quia cum Religiosi non possint donare, alij non possunt recipere, quia dona, & donatarius sunt correlatiua.

Secundum dubium est, an qui accepit munera à Nouitiis tempore susceptionis habitus tonsuræ, aut professionis, aut occasione benedictionis teneatur restituere. Videtur quod non teneatur, ratio est, quia vt suprà dictum est, in hac Bulla non comprehenduntur Nouitij, sed solum professi ex eo, quia appellatione Regularium non veniunt Nouitij, & consequenter possunt donare, intellige nisi expressè prohibeatur in Bulla. At hoc expresse prohibetur in Bulla. §. *neque vero.* ergo cum Nouitij non possint donare, in hoc casu necessario sequitur, quod accipiens ab eis munera teneatur restituere. Secunda pars seu subdiuisio tertiæ partis principalis vt donatarius qualiscunque ipso facto absque monitione, iudicio, decreto, sententia, aut declaratione teneatur ad restitutionem, ibi: quod si dubitatur hic, an donatarius etiam in conscientia teneatur restituere. Ratio dubitandi nascitur ex communi illa regula. Pœna non debetur in conscientia nisi post sententiam vt ait Glos. communiter recepta *in Can. fraternitas* 12. *q.* 2. & Nauar. *in Can. fraternitas*, & Man. *cap.* 23. *nn.* 66. D. Tho. 2.2. *q.* 62. *ar.* 3. & communis opinio; ergo qui accipit munera à Regularibus, in conscientia non tenetur restituere nisi post sententiam? *Respondetur* regulam hanc veram esse, sed procedere in iis, quæ verè, & propriè dicuntur pœnæ. At restitutio non est pœna sed debitum; ergo tenetur in vtroque foro ad restitutionem nulla expectata sententia, *cum peccatum non remittatur, nisi restituatur ablatum*, prius ergo restituere debet, & postea absolui.

Tertia diuisio, huius tertiæ partis principalis ibi: *Hæc autem.* Præcipit vt restitutio non fiat Religioso danti, sed facienda est ipsi monasterio, de cuius bonis facta est largitio, quia pro non dato habetur id, quod datur ab eo, qui de vitæ dare non potest. *c. quod autem de iurep. in fin. l. traditio de acqu. rer. domin. & c. nemo de reg. iur.* igitur monasterio restituere tenetur quod habuit damnum, quia neque monasterium ipsam potest donare, neque remittere: ergo ibi debetur. Quare mandat Pontifex vt nec qui donauit, nec Conuentus, nec Capitulum, nec tota Religio possit remittere hanc restitutionem, nec potest concedere, vt in pauperes eroget, vel remittere intuitu paupertatis. At si ille qui restituere tenetur esset vere pauper, & non esset soluendo, tunc potest monasterium ei remittere tale debitum tanquam eleemosina, & ratio est, quia sicut potest fieri eleemosina veris, & non fictis pauperibus, ita etiam in hoc casu potest loco eleemosinæ fieri remissio restitutionis debitæ de consilio tantum, & de consensu monasterij.

Quarta pars principalis Bullæ continet pœnas contra Regulares dantes munera: ibi. Quod si quis. Hæ pœnæ sunt numero sex.

PRima pœna, transgressor huius Constitutionis ipso facto sit priuatus omnibus, & singulis pro eo obtentis dignitatibus, gradibus, muneribus, & officiis.

Secunda pœna; vt is sit perpetuo inhabilis, & incapax ad obtinenda prædicta officia, munera, & ad alia similia, vel dissimilia.

Tertia, vt idem notatus existat perpetua infamia, & ignominia. Quarta, vt sit ipso facto priuatus voce actiua, & passiua. Quinta, vt possit accusari, denunciari, & procedi contra eum, tanquam reum furti, seu sacrilegij, & simoniæ, & possit contra eum ex officio procedi, & inquiri. Sexta, vt firmæ remaneant aliæ pœnæ inflictæ contra huiusmodi Regulares quicquam donantes, si quæ fuerint siue in iure communi, siue in aliis Apost. constitutionibus, siue in propriis cuiusuis ordinis statutis, & consuetudinibus, ibi pœnis aliis.

Quæritur primo appellatione dignitatum, graduum, officiorum, &c. quæ veniant? *Respondetur*, quod hoc fuit declaratum per quandam Constitutionem fœl. memor. Sixti V. quam fecit in declarationem alterius Bullæ, quam ipsemet fecerat contra illegitimos. Vbi appellatione inquit dignitatum venit Generalatus, Prouincialatus, Guardianatus, Abbatia, Rectoratus, officium custodis, & aliæ huiusmodi dignitates, quæ cum honore, & superioritate sunt coniunctæ. Vnde non venit officium Sacristæ, Vicariatus, superioratus, officium lectoris, & Prædicatoris, sed gradus dicuntur lector, Prædicator, & officium dicitur, vt Sacrista, Supprior, &c.

Quæritur secundo, an transgressor in foro conscientiæ incurrat has pœnas. Ratio dubij nascitur ex eo, quod dicit Bulla, quod sit priuatus dignitatibus, & voce actiua, & passiua ipso facto absque vllo superioris decreto aut ministerio. *Respondetur*, quod non tenetur ipsemet reus exequi has pœnas contra se ipsum, nam istæ sunt pœnæ verè, & propriè, & in pœna quamuis dicatur nulla expectata sententia, sed statim ipso iure, ipsóque facto nunquam intelligitur vt ipsemet reus

teneatur exequi pœnam contra se ipsum. Nemo enim debet esse executor pœnæ contra se ipsum Fel. *c.1. de const. nu. 43. gloss. in d. can. fraternitas.* 12. q. 2. D. Tho. & Caiet. 2. 2. q. 62. art. 3. Nau. cap. 23. nu. 67. optime Sot. *l. b. 1. de inst. & iur. q. 6. art. 6.* oportet ergo, vt sit sententia declaratoria, vt superior declaret illum esse dignum tali pœna, & tunc statim incidit in pœnas: Illa verò verba ipso iure, ipsoque facto absque vllo superioris decreto, aut ministerio intelliguntur, vt sententia declaratoria fiat sine strepitu iudicij, sed summariè, & de plano facto breui examine. Vnde apparente accusatore, seu denunciatore coram superiore cum duobus testibus, tunc superior ad aliud non tenetur, nisi declarare esse priuatum voce actiua, & passiua.

Quæritur vltimo, quare Summus Pontifex contra huiusmodi Constitutionis transgressores non apposuit vllam pœnam censurarum, scilicet excommunicationis. *Respondetur* quod Summus Pontifex diuino lumine illustratus non apposuit pœnam censurarum, quia cum censuræ statim afficiant animam absque vlla declaratione, & executione, vt Nauar. *loc. citat. numero* 68. & Sot. *vbi supra* esset illaqueare mille, & mille animas tot censuris, nam in pœnis, quæ afficiunt animam, inciditur statim, & ita non solum essent excommunicati, sed etiam irregulares multi, & multi, & sic Bulla non haberet effectum suum. Quare Pontifex sciens mundum esse positum in maligno, ita vt homines hodie magis timent prodere dignitates, gradus, & ius ad illa, quam peccata mortalia, & censuras, ideo vt magis obseruetur hæc Bulla, voluit potius apponere præfatas pœnas, quam censuras. Vnde quamuis supra diximus licere Regularibus inter se donare aliquas res minimi momenti, vt vnum pomum, folium, paginæ, &c. tamen cautè agendum est pro foro exteriori, quia si de hoc accusentur, non ita facile possunt probare res donatas fuisse minimi momenti, & non comprehensas in Bulla, & econtra pars aduersa non debet probare nisi quod facta sit donatio.

Quinta pars principalis, ibi. Quo circa. mandat obseruantiam, & executionem huius Constitutionis ex eius pœnarum.

PRæcipit enim omnibus locorum ordinariis, eorum Vicariis, & officialibus nec non omnibus superioribus Regularibus, vt quantum ad eos pertinet curent omni studio, & diligentia præsentem Constitutionem inuiolatè obseruari.

Quæritur, an verbum illud mandamus, quod ponitur in hac quinta parte, sit præceptiuum, ita vt obliget ad culpam mortalem. *Respondetur* quod hoc verbum, mandamus, est verbum medium, quia quandoque importat consilium, quandoque verò præceptum DD. *in cap. nam concupiscentia de constit.* in hoc verò loco est præceptiuum, & obligat ad peccatum mortale, vt colligitur ex verbis sequentibus, nempè cura etiam omni studio, diligentia, autoritate, & vigilantia. Præterea in dubio debemus illud interpretari in tutiorem partem, nempè vt sit præceptiuum, quia fauore animæ tutior via est eligenda.

Sexta pars principalis Constit. ibi: Non obstantibus in qua apponitur clausula derogatoria omnium constitutionum in contrarium.

DErogat hoc in loco Summ. Pontif. omnibus aliis Constitutionibus, & ordinationibus tam Apostolicis, quam ipsorum monasteriorum quæ aliquo modo aduersentur huius Constitutioni eius effectum impediant. Hinc est, quod si aliqua religio haberet priuilegium etiam à Sede Apostolica quod sit contrarium huic Constitutioni per hanc clausulam annullatur, & abrogatur, etiamsi in priuilegio fuerit clausula illa. Volumus vt hoc priuilegium nunquam intelligatur reuocatum, nisi de eo fiat expressa mentio, & ad verbum insertum. Per hanc clausulam reuocatur, & annullatur, quia Papa vult vt in hac Constitutione dicta priuilegia habeantur pro expressis, ac si de iis facta sit specialis mentio.

Addo quod priuilegia, quæ habent superiores quarundam Religionum, vt possint ad suum beneplacitum expendere certam quantitatem pecuniæ, intelligitur vt non possint, nisi ad vsus necessarios, & decentes, & quod non sit contra votum paupertatis, nam per hoc priuilegium non dispensatur super voto paupertatis, quia Papa non potest super votum paupertatis dispensare *c. cum ad monasterium de stat. mon. in fin.*

Septima pars principalis præsentis Constitutionis ibi volumus autem, &c. habet legis promulgationem.

SCiendum insuper promulgationem esse de forma legis. Hæc autem promulgatio præsertim in lege Pontificia sufficit vt fiat in Vrbe in valuis S. Ioan. Later. & Principis Apost. & sic intelligitur per vniuersum promulgata; ideo non opus est noua promulgatione per singulas Ciuitates, sed si fit, melius est, neque indiget assensu Regio, neque Imperiali, neque vt sit vsu recepta à populo; quoniam Summus Pontifex non habet, qui ei contradicat cum sit Summa Potestas. Dices contra quod lex non ligat nisi à populo recepta sit vt probet text. *in can. in istis, § leges 40. dist.* ergo si à populo non recipiatur non ligat? *Respondetur* quod cum leges à populo non dependeant, non opus est vt à populo recipiantur sed facta promulgatione ligant, text. autem modo citatus qui probare videtur quod leges non obligant, nisi à populo recipiantur, intelligitur legislatore sciente, & tolerante. Nesciente verò Principe lex non abrogatur nisi per decennium fuerit prætermissa *can. 1. resolut. lib. 2. c. 16. nu. 6. nu. 5.* Quinto sunt Felin. *in c. 1. de treg. & pace.* Ias. *in l. rem non nouam §. Patroni, C. de iud.*

Mandat insuper in hac octaua parte Pontifex vt hæc Constitutio vel saltem eius compendium scribatur in libris, & statutis Religionum, & quoad moniales scribantur versa vice in vernaculum, & vulgarem cuiuscunque Religionis sermonem, tandem mandat vt singulis annis in Capitulis, seu Congregationibus cuiuscunque earum alta, & intelligibili voce legatur. Hoc autem non præcipit ita vt obliget ad peccatum mortale, nam dicit volumus, idque factum est, vt nemo in posterum possit ignorantiam allegare.

Octaua, & vltima pars Constitutionis determinat tempus, à quo ipsa Constitutio ligare incipit, nempe post sexaginta dies à promulgationis die citra montes, intra montes verò post quatuor menses incipit, & nihilominus, &c.

HIc insurgit dubium, vtrum hæc constitutio liget à die scientiæ antequam sit elapsum tempus in ipsa appositum? *Respondetur* quod lex præsertim ecclesiastica, quamuis in ea clarè apponatur tempus, à quo obligare incipiat, in foro tamen conscientiæ facta legitima promulgatione, à die scientiæ obligat, sed quo ad pœnas, & quoad forum exterius non obligat, nisi post elapsum tempus in ipsa lege præfixum Alphon. de Cast. *l. 1. de leg. pen. c. 1. circa fi.* Doctor iste nostram tuetur sententiam nempè quod lex ecclesiastica à die scientiæ obligat. Frustrà enim expectatur tempus, cuius nullus est fructus. Ad quod ergo legislator præfigit tempus. Idem Doctor respondit illud apponi quoad forum exterius, ne transgressores possint in illo foro ignorantiam allegare, & Sot. tuetur nostram sententiam, nam sicut excusantur in foro conscientiæ, qui post elapsum terminum præfixum vere ignoranter faciunt contra legem, licet non quoad forum exterius, vbi præsumitur scientia, si etiam ante præfixum terminum illius notitiam habet, tene- *Sot. lib. 1. de inst. & iure q. 1. art. 4. conclus. 3.*

tur in conscientia illam seruare, & in his terminis loquitur. D. Thom. & ibid. Caietan. Hæc nostra sententia colligitur etiam ex verbis Bullæ. Ait enim post quatuor menses proinde arctent, & afficiant, ac si cuique personaliter intimatæ fuissent. At intimatio huiusmodi fit in foro exteriori, ergo tempus præfixum procedit quoad forum exterius. Hanc eandem sententiam probat Abb. *in cap. 2. de Const. num. 7.* Glos. *in cap. 2. de reb. eccl. non alien. li. 6. ver. hactenus text. optimus in cap. 1. §. Hac obstaret de concess. preb. lib. 6.* quicquid dicat Nauar. *in cons. 1. de Const.* Fely. & Dec. *in cap. 2. de Const.* Præterea pragmatica, qua iubetur, vt triticum non vendatur pluris decem carlinis, statim in foro conscientiæ obligat, antequam fuerint elapsi duo menses ibi præfixi. Vnde si quis sciens pragmaticam vendat triticum supra pretium à lege præfixum in loco, vbi adhuc nescitur pragmatica, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem Bal. *in l. omnes populi de leg. quaro de act. emp.* Med. *cap. de rest. q. 34.* Bart. *in d. l. omnes populi nu. 37.* ergo ita etiam in casu nostro dicendum est. Quod si elapso tempore præfinito in Bulla aliquis adhuc ignoraret re vera, & donaret, vtrum incurrat pœnas contentas in Bulla. *Respondet*, quod ille ignorans probabili ignorantia in foro conscientiæ non incurreret pœnas contentas in Bulla, in foro autem exteriori non ita se habet, ita sentiunt D. Tho. Caiet. Abb. Fely. Dec. Bald. *§. in loco sup. citato:* Hæc obstat quod dicit Nau. *in cons. 1. de Const.* quia sibi contradicit secundo quoniam eius consilia fuerunt edita ab aliis, vnde non bene correxit, demum quoniam Nauarri opinio est probabilis, non necessaria.

D. Tho. 1. 2. q. 90. art. 4. ad 2.

Præterea quoties editur aliqua lex noua, tunc dubitari potest, an liget à die scientiæ nec ne, sed quando lex est declaratoria, seu reformatoria iuris antiqui, tunc nulli fas est dubitare quin statim ante præfixum tempus liget in foro conscientiæ. At lex ista est talis, quia per ipsam declaratur solum, quomodo votum paupertatis quod emittunt Religiosi, obseruandum sit. At ante hanc Bullam recipiens aliquid à Regulari tenebatur restituere *can.* Abb. 54. *d.* Syl. *ver. Religio. 6. §. 7.* ergo multo magis post Bullam licet ante tempus ab ipsa præfixum. Addo etiam quod hæc Bulla nihil de nouo statuit, nisi vt illud, quod hominum malitia per abusum fuerat introductum, nouis pœnis abrogetur. Tandem dico quod accepi per literas viri fide digni, quod Romæ maior pars Theologorum sententiam nostram defendit, & probat insuper, quod Romæ rumor est, quod Papa interrogatus de hoc, respondit mens nostra est vt Romæ statim afficiat, dixit Romæ quia tunc ibi solum erit publicata.

Decem alij Casus, in quibus licet Regularibus donare.

QVæstio vltima in hac Bulla tractanda est quam maximi momenti, qui sint casus, in quibus præter dictos fas sit Regularibus aliquid donare absq; eo, quod incidant in Bullam: Præter decem præfatos casus, qui in Bulla continentur, sunt, & alij decem casus, qui saltem implicitè continentur in Bulla, præsertim in casu septimo vbi conceditur Regularibus dare, seu sumptus facere pro rebus licitis, & non prohibitis per Capitulum Generale, vel Prouinciale, ex quibus verbis ad alios decem infertur casus.

Primus casus, quando verè non est donatio, sed alius contractus, puta contractus mutui, vel commodati, potest licitè quidem Regularis mutuam dare pecuniam, vel dolium vini, vel modios tritici, data tamen paritate, nempe vt monasterium nihil perdat. Ob eandem rationem potest Regularis vestem commodare, vel libros ad modicum tantum tempus, ne vsu consumantur, aliter fieret fraus legi. Circa hoc cauendum est ne sit furtum, & palliatum mutuum; nam debet esse verum, vt si Regularis mutuo daret pecuniam amico restituendam ad Calendas græcas: Hoc enim esset indirectè donare vt supra dictum est.

Secundus casus, licitum est Regularibus facere contractus emptionis, & venditionis, locationis, & conductionis. Non videtur casus iste dubitabilis, quia per Bullam sola munerum largitio prohibetur; ergo non huiusmodi contractus. Sed ratio dubij nascitur ex eo, quod in venditione, & locatione datur pretium rigidum, medium, & infimum, & sic si Regularis vendit aliqua bona monasterij, pretio infimo ratione amicitiæ, vel consanguinitatis, cum possit illa vendere rigido pretio, non incurrit in Bullam, quia verè non dicitur donatio.

Tertius casus est, quando est vera permutatio vnius rei cum alia æquiualenti. Vnde potest Regularis de licentia sui superioris permutare suam vestem, suos libros, &c.

Quartus casus est, quando est compensatio, vt si Religiosi huius monasterij tempore, quo celebratur festum eorum monasterij, inuitarent Religiosos alterius monasterij, quia ipsi inuitabunt illos Religiosos in sua festiuitate, & sic ista est vera compensatio, ita etiam possunt vocare musicos, non ad ostentationem, vel ad pompam, & oblectationem, sed moderatè ad diuini cultus honorem. Hoc autem de raro fieri debet, & dummodo non fiant conuiuia, & comessationes largæ, & sumptuosæ.

Quintus casus est solutio debiti siue tacitè, siue expressè conuenti: Hinc est quod licitè possunt moniales dare aliquid quibusdam mulieribus, quæ eis seruiunt extra monasterium, etiam si tale obsequium præstent sine pacto accipiendi mercedem, esset enim solutio debiti tacitè conuenti. Et quid si clerici talia seruitia monialibus præstent, an possit aliquid eis dari in compensationem? *Respondetur* quod cum hoc sit valde indecorum statui clericali, præsertim sacerdotibus, non solum nihil eis dandum est, sed debent puniri; sed pro seruitio Ecclesiæ, statuatur eis certa merces, & ea contenti sint: similiter potest dari aliquid Aduocatis, & Procuratoribus quando nulla eis est statuta merces, quia non est donatio, sed solutio debiti tacitè conuenti, sed melius est, vt Aduocatis, Procuratoribus, & Notariis, & huiusmodi personis certa statuatur merces.

Sextus casus est compensatio, & remuneratio seruitiorum, & obsequiorum pro pacto expresso nomine communi v. g. Quidam famuli monasterij pro certa, & statuta mercede seruiunt cum magna fidelitate. His præter iustam mercedem statutam potest dari aliquid amplius, quia non est donatio, vt sit verè donatio, sed beneficij remuneratio; & probatur, quoniam donatio vt sit verè donatio, debet fieri ex mera liberalitate, sed si donatio fit ex aliqua causa, non dicitur donatio, sed remuneratio. At constitutio hæc loquitur de donatione propriè ex liberalitate facta D. Th. Nauar. *reddit. eccles.* D. Thó. 2. 2. quæst. 106. art. 3. ad 4.

Septimus casus est antidotalis gratificatio, & non propriè donatio, omnia enim iura permittunt, vt benefacienti benefaciamus, *l. si non fortem de condit. indeb. l. si non sit, §. consuluit de per. hared.* D. Tho. Nec obstat, quod donare est perdere, *l. filios fam. de donat.* quia hæc non est donatio, sed mera gratificatio. *Dices*; videtur hoc esse contra Bullam, quæ expressè prohibet donationem etiam in memoriam beneficiorum acceptorum, & in testificatione grati animi *in §. insuper prohibemus. Respondetur* Bullam loqui in aliis terminis, loquitur enim in *d. §. de sumptibus*, qui fiunt in honorem transitus alicuius Benefactoris, Protectoris, vel ordinarij, & tunc neque in memoriam beneficiorum acceptorum possunt fieri hi sumptus, sed non ideo tollit ius naturæ, vt benefacienti benefacere non debeamus. Hæc igitur gratificatio, quamuis licitè fieri possit, de raro tamen est facienda, & potius de rebus spiritualibus, quam temporalibus, vt dictum est supra. D. Tho. 2. 2. q. 106. art. 5.

Octauus casus est, quando est redemptio vexationis. Vnde si monasterium habet lites, vt non succumbat

in

in lite iusta, præter salarium, quod dat Aduocatis, & Procuratoribus, potest dare eisdem aliquid amplius vt diligentius inuigilent in lite, hoc non est dare, sed vexationem redimere. Similiter cum Religiosi nauigant, vel iter faciunt, possunt dare Nautis, Vecturinis, & cauponibus aliquid præter mercedem statutam, ne ab eis aliqua conuitia, & iniurias patiantur, & sic ad redimendam vexationem.

Nonus casus est remissio debiti: monasterium exempli gratia exigere debet quandam pecuniæ summam, quam sine litigiis exigere non potest, eo casu ad euitandas expensas faciendas in lite, potest remittere debitori aliquam partem debiti, & alteram partem sine expensis, & sine litigiis exigere, quia id non est propriè donare, sed redimere vexationem, immo est redimere, & recuperare ædificationem, & quietem monasterij. Vnde ait Papa *in capitulo vnico, de sindico*: Expedit paruo incommodo à strepitu causarum seruos Dei esse quietos.

Decimus casus est quædam mixtio eleemosynæ, & suspendij, vt si quædam personæ honoratæ, sed pauperes seruiunt monasterio sine vlla mercedis intentione, quia statuere de mercede non est secundum decentiam eorum status, vt sunt Medici, Aduocati, & alij huiusmodi, qui præstant aliquod seruitium, quod vergit in rem monasterij, his quidem potest monasterium dare aliquid intuitu mercedis, & eleemosynæ simul, & sic plus, quam pro seruitiis merentur, Diuus Thom. *D. Tho. 2. 2. quæst. 106. art. 7. ad 5.*

F I N I S.

INDEX
FIDELISSIMVS
TITVLORVM,
ET CAPITVM,

Quæ in hoc Quarto Tomo continentur.

DE REGVLARIBVS.

Titulus Primus. 1

DE IVDICIBVS REGVLARIVM, Atque sæcularium.

Titulus II. 4

DE RECVSATIONIBVS.

Titulus III. 21

DE VISITATIONE,

Titulus IIII. 23

DE FORMANDO Processu.

Titulus V. 171

DE ACCVSATIONE.

Titulus VI. 180

DE DENVNCIATIONE.

Titulus VII. 197

DE INQVISITIONE.

Titulus VIII. 205

DE EXCEPTIONIBVS.

Titulus X. 218

DE TESTIBVS.

Titulus XI. 219

DE

DE CORRECTIONE Fraterna.

DE CONVICTIS PER depositionem Testium.

DE PATRONO.

DE REO IN GENERE.

DE REORVM CAPTVRA.

DE INDICIIS, AC TORTVRA.

DE MODO PROCESSVM CONTItinuandi à Iudice Regularium.

DE EXAMINE, SEV INTERROGAtione Reorum.

DE REIS CONFESSIS.

DE DEFENSIONIBVS Reorum.

DE TORTVRA REORVM.

DE PVRGATIONE CANONICA.

DE SENTENTIIS.

INDEX

FINIS.

INDEX
RERVM OMNIVM
NOTATV DIGNISSIMARVM
Quæ in hoc Quarto Tomo continentur.

Cha-

Conci-

Com-

Decreti

F

Felices.

L *Laici.*

L

Laici.

M

Magister.

Q

Quæstio.

R

Rapina.

Raptor.

Rector.

Recusare, Recusatio.

Reges.

Regimen.

Regnum.

Regula.

Regularis disciplina.

Regulares.

non

Tormentum.

Treuga.

Tutor.

V

Vasa.

Venia.

Verbera.

FINIS.

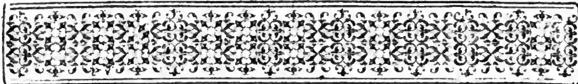

INDEX AVCTORVM TVM PRISCORVM TVM RECENTIORVM,

Qui in hoc volumine allegantur.

INDEX AVCTORVM.

FINIS.